

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

^{De 4 figura}
IO PETRI

MAFFEI

BERGOMATIS

E SOCIETATE IESV

HISTORIARVM

INDICARVM LIBRI XVI

SELECTARVM ITEM EX INDIA

Epistolarum eodem interprete Libri IIII

*Accessit Ignatij Loiola Vita postremo recognita. Et in Opera
singula copiosus Index.*

CVM PRIVILEGIO.

VIRTUTI SIC

REDIT INVIDIA.

VENETIIS, Apud Damianum Zenarium. 1589.

Priuilegium Senatus Veneti.

Paschalis Ciconia Dei gratia Dux Venetiarum &c.
 Vniuersis & singulis Rectoribus quarumcunque terra-
 rum, & locorum nostrorum, ceterisque; representantibus,
 Iudicantibus, Officialibus, & Ministris nostris quibus-
 cumque; necnon Magistratibus huius Urbis nostræ Ve-
 netiarum tam præsentibus, quàm futuris, ad quos hæ
 nostræ peruenerint, & harum executio spectat, & specta-
 re poterit, significamus heri in Consilio nostro Rogato-
 rum captam fuisse partem tenoris infrascripti, videlicet;
 Che al fedel nostro Damian Zenaro sia concesso, che
 altri che egli, ò chi hauerà causa da lui non possa stam-
 par nel Dominio nostro, ouero altroue stampato in esso
 vendere per spatio d'anni vinti prossimi venturi le Hi-
 storie delle Indie latine & volgari di Pietro Maffei, sotto
 pena di perder le opere, che si trouassero, & di pagare
 ducati trecento da esser diuisi vn terzo alla Pietà, vno al
 Magistrato che farà la effecutione, & l'altro all'accusato-
 re: douendo esso supplicante offeruare quanto per le
 Leggi nostre è disposto in proposito di stampe: Quare
 auctoritate supradicti Consilij mandamus vobis, vt su-
 pradictam Partem obseruetis, & ab omnibus obserua-
 ri, ac vbi opus fuerit, registrari, præsentantique restitui
 faciatis. Dat. in nostro Ducali Palatio die 7. Augusti
 Indictione prima M D LXXXVIII.

Laurentius Massa Secretarius.

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

SUPERIORIBVS annis, cum
ad componendas Lusitaniae res, Oli-
siponem ipse venisses, Catholice
Rex, hortata me tua est Maiestas,
ut inchoatam Henrici Regis nomine annunculi
tui rerum Indicarum historiam, pari alacritate
studioq; persequeretur. Feci quod iusseras: to-
tiusq; contextum narrationis, à primo naviga-
tionum exordio, ad usque Soceri tui Ioannis eo
nomine Tertij Regis obitum; pro mea tenuitate
perduxi. Quo longius ne progrederer, anna-
lium exinde series, ut instantis & rerum moti-
bus, & locorum intervallis, partim intercisa,

a 2

partim

partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuiusnam opus hoc qualecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debat hoc tuis erga se meritis nostra Societas uniuersa. Id ipsum nominatim à me tua de me iudicia, meaq; summa in te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, ut cuius in primis virtute opibusq; Christianares nititur, huic potissimum, explorati pijs felicibusq; maiorum suorum armis Oceani; aditarum quæ audita non erant, gentium; propagata una cum imperio in ultima loca recta in Deum fidei, si minus sacunda splendidaue; certe, quoad eius fieri potuit, sincera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causa, uti præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eadem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelsò parem adducunt, ut eos in lucem, sub Augusti nominis tui præsidio tutelaq; prodysse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ catholicæ firmamentum, quam diutissime tueatur incolumem.

IN

IN HISTORIAS

INDICAS RERVM

MEMORABILIVM

Index.

A	BASSINORVM Rex Alexander. pag. 15. b.	
	Abassini obsequium Clementi Septimi Pont. Max. defertur.	142. a
	Abassina gens Alexandrino Patriarcha paret. pag.	283. a
	Abassinorum mores.	190. b. & 192. b
	Abdala dynastia Campanis. vide Campan.	87. b
	Abdunt Brachmana.	21. a
	Acenorum Rex.	67. b. 113. b. 120. a. 135. a. & 136. a
	Adamus Aethiopia Rex insensus Catholicis.	280. a
	Adraum oppidum.	85. a. 104. b. 105. b. 106. b. 183. b. 159. b. & inde.
	Aegidius Aninus.	4. a
	Aegyptij Campsanis consilia conatuaque.	58. b. 103. b. & 105. b
	Ab Selymo Ottomanis extinguitur.	104. b
	Aerius Ternatis Rex.	166. a. & 170. a
	Agazinum Cambaie oppidum.	158. a. & 167. b
	Agelymba noti orbis terminus antiquis.	13. b
	Rex idem.	161. a. 165. a. & b
	Aialis Ternatensis Regis frater.	136. b
	Aialis alter hoc nomine.	214. b
	Alcoranum Mahometanorum, vel potius Coranum.	243. b
		246.

J N D E X.

<i>Alexander V I. Pont. Max. definit limites navigationum.</i>	13. a
<i>Alexander Absissæ Rex.</i>	15. b
<i>Almanzor Tudoris Rex. 99. b. eiusdem obitus.</i>	150. a
<i>Alodini Mahomet. uni reguli conatus in Lusitanos. 77. a. 79. a. 82. b</i>	
88. b. 109. b. 120. a. 136. b. 141. b	
<i>Vicius ad Vgentanam emoritur.</i>	145. b. & 147. a
<i>Alphonfus V. Lusitania Rex.</i>	4. a.
<i>Alphonfus Cardinalis, Emmanuelis Regis filius.</i>	168. a
<i>Alphonfus Congi princeps baptizatur.</i>	8. b
<i>Eiusdem acta.</i>	106. b. 74. a. & 81. b
<i>Alphonfi Albuquerque gesta res. 36. b. 47. a. 51. b. 61. b. 65. b.</i>	
& inde. 69. b. 72. b. 77. b. 85. a. & 89. a	
<i>Naufragium 80. b. obitus. laudes.</i>	90. b
<i>Alphonfus Noronia India Prætor.</i>	265. b. 267. a. & 272. b
<i>Alphensius Paima.</i>	14. b
<i>Alphonfus Persona Quæstor Malacensem arcem tuetur egregie.</i>	
pag.	82. b
<i>Alucan rector puerina Mamudij Cambaia Regis Lusitanos ad Diuum</i>	
obsidet.	182. b
<i>Amangutium Iaponis vrbs.</i>	235. b. & 282. a
<i>Ambassecongum vrbs regia Congi.</i>	7. b
<i>Amboinus insula.</i>	171. a
<i>Americus Vesputius Brasiliam regionem explorat.</i>	26. a.
<i>Amida, & Xaca Iaponiorum dy.</i>	209. b
<i>Ammonite populi.</i>	246. b
<i>Amochi deuota capita.</i>	22. a
<i>Ananazes pomi genus in Brasilia.</i>	26. b
<i>Anathema. Vide Miracula.</i>	
<i>Anehedina insula.</i>	24. a. 43. b. 46. a.
<i>Andreas Oniedus Episcopus in Aethiopiam.</i>	203. a. & 275. a
<i>Angerns Iaponius baptizatur.</i>	232. b. & 234. b
<i>Annum è Lunaribus periodis Sine conficiunt.</i>	94. a
<i>Anta animal in Brasilia.</i>	27. a
<i>S. Antonij Cænobia in Abassia.</i>	117. b
<i>S. Antonij Saxa.</i>	116. b
<i>Antonius Casalius Franciscanus.</i>	227. b
<i>Antonius Correa in Pegusios.</i>	112. b
<i>Malacam reficit commentum.</i>	112. b
	Mocri-

I N D E X.

<i>Mocrinum ad Babarennum superat.</i>	127.b. & inde.
<i>Antonius Criminalis occiditur ab ethnicis.</i>	248.a
<i>Antonij Galuani laudes & acta.</i>	167.b. & 168.a
<i>Antonij Laurerij Franciscani naufragium.</i>	67.a
<i>Laudes, actaque.</i>	80.b. 48.a
<i>Antonius Paina in Macazares.</i>	101.a
<i>Conuertit Reges ac proceres.</i>	202.a
<i>Antonij Passanij facinus memorabile.</i>	114.a
<i>Antonius Quadrius Patriarcha Socius.</i>	280.b
<i>Antonius Sylueria Diensis arcis praefectus.</i>	157.a. & 182.b
<i>Antonij Verani egregium facinus.</i>	114.a
<i>Apri Amphibij in Brasilia.</i>	27.a
<i>Aqua lustralis. vide Miracula.</i>	258.a
<i>Arabia Felix.</i>	246.b
<i>Arabices sinus.</i>	14.b
<i>Argentens amnis.</i>	26.a
<i>Argenti Sina auidissimi.</i>	92.b
<i>Armutia Insula & Vrbs. 54. b. 127.a. & inde. 132. b. & inde 155. a</i>	
<i>Aroezius Ternatensis dynastia.</i>	133.b. 137.a. & 162.b
<i>Aromata promontorium.</i>	15.a
<i>Arquicum oppidum.</i>	117.a
<i>Arsimarium promontorium.</i>	4.a
<i>Arnanns regulus.</i>	120.a. & 136.a
<i>Arx ad Anchedinam.</i>	43.b. 46.a
<i>Ad Armuziam</i>	55.b. 89.b. 132.b
<i>Ad Goam</i>	69.b. 71.b
<i>Ad Calecutum.</i>	86.b. 139.b. 141.b
<i>Ad Cananorem.</i>	43.b. 48.b
<i>Ad Ceilanum.</i>	110.b. 123.a
<i>Ad Cianlum.</i>	129.b
<i>Ad Cocinum.</i>	36.a. 38.a
<i>Ad Dium.</i>	158.a
<i>Ad Malacam.</i>	79.b. 83.b. 109.b. 115.b
<i>Ad Maldinas.</i>	115.b
<i>Ad Paccum.</i>	120.a. 136.a
<i>Ad Quiloam.</i>	43.a
<i>Ad Socotoram.</i>	37.b
	<i>Ad Ter-</i>

I N D E X.

<i>Ad Ternatem.</i>	134. a
<i>Asnafasagar alio nomine Claudius Aethiopia Rex.</i>	189. a
<i>Astrolabium ad rei maritimæ usum transfertur.</i>	3. a
<i>Atiua Amboini oppidum.</i>	171. a
<i>Aurea Chersonesus.</i>	13. b
<i>Autolola populi Guinea.</i>	13. b
<i>Azedecan Goam obsidet.</i>	172. a
<i>Salsitas Lusitanis tradit.</i>	ibid.
<i>Reb. llar.</i>	ibid.
<i>Rursum tentat sædus.</i>	204. a
<i>Emoritur.</i>	205. a

E

B <i>Acanor oppidum capitur à Lusitania.</i>	143. a
<i>Bacianum Insula Moluccarum.</i>	133. a. 150. a. 170. a
<i>Badaga populi.</i>	248. a
<i>Badurius Cambaia Rex.</i>	176. b
<i>Occiditur.</i>	180. b
<i>Babarenum Armuzia Vrbs.</i>	117. a. 155. a
<i>Banda insula descriptio.</i>	83. a
<i>Bandora Cambaia oppidum.</i>	176. a
<i>Baptismus in Congi regno primus.</i>	7. a
<i>Baptismus parturientem fæminam leuat angustiis.</i>	200. a
<i>Barbara mulieris Lusitana constantia & pietas.</i>	185. a
<i>Bardor domicilium fæminarum.</i>	172. b
<i>Barnagazius præfectus maximus Aethiopia Regis.</i>	116. b. 117. b
<i>& inde.</i>	
<i>Baroa Aethiopia, seu Abassie Vrbs.</i>	189. b
<i>Barptolemaus Diazus Bona spei promontorium primus flectit.</i>	13. a
<i>Eiusdem obitus.</i>	28. b
<i>Baticala regulus.</i>	63. b. 112. a
<i>Regina.</i>	203. a
<i>Batochina Insula. vide Maurica.</i>	84. a
<i>Bazainum Vrbs Cambaie.</i>	156. b. & 177. a
<i>Bemoinus Rex Ialophorum Aethiops.</i>	11. b
<i>Benefarinum castellum ad Goam.</i>	79. b. & 81. a
<i>Bengala regni situs.</i>	14. a
<i>Beniensium regulus Aethiops.</i>	11. a
	Ber.

I N D E X.

<i>Bernardus Iaponius Romam venit primus.</i>	259.a
<i>Conimbricę in reditu moritur.</i>	259.a
<i>Betel Malabaricum, seu tambal Arabicum, quos in vsus.</i>	23.a
<i>Brithleem templum Qlisipone.</i>	25.a
<i>Bezugnicus regulus Aethiops.</i>	5.a
<i>Bilganum Vrbs Indiae.</i>	204.a
<i>S. Blasij Aquatio.</i>	17.b
<i>Bintanum insula. 145.a. Vide Alodinus.</i>	
<i>Biremis parua ex India nauigat in Lusitaniam.</i>	180.b
<i>Bobaates Ternatensium regulus.</i>	133.b. 161.a
<i>Boleses Ternatis Rex. 81.b. 133.a. Vide Ternatem.</i>	
<i>Bombarda machina describitur.</i>	19.a
<i>Bonę pacis aquatio.</i>	18.b
<i>Bonę spei promontorium.</i>	15.a
<i>Bona signa flumen Africa.</i>	18.b
<i>Bonferrus Franciscanus in Pegusios.</i>	280.b. & 281.b
<i>Bonzij Iaponiorum sacrifici.</i>	209.b. & 236.b
<i>Borneum Insula.</i>	14.b. 163.a
<i>Bones ab India adorantur.</i>	21.a
<i>Brachmanę Indorum Sacerdotes.</i>	20.b. & 110.b
<i>Brasilia. 26.a. & inde. 254.a. & inde.</i>	
<i>Brana Vrbs. 37.a. & 47.a</i>	
<i>Bungi Rex in Iaponia.</i>	258.b. & 282.a

C

C <i>abis animalis ossa cruori sistendo.</i>	76.a
<i>Caciziorum in Christianos odium, & conatus.</i>	28.a.
<i>& 244.a</i>	
<i>Vide & Mahumetani.</i>	
<i>Cafres Africę populi.</i>	13.b
<i>Caimales dynastia in India.</i>	20.b. & 22.b
<i>Cairum Vrbs.</i>	42.a. & 58.b
<i>Cavum in vsum anchoralium ex palma.</i>	114.b
<i>Catus pyram syluestre in Brasilia.</i>	26.b
<i>Calaiatum Armutzæ Vrbs.</i>	51.b. & 62.a
<i>Calaluzium Indici nauigij genus.</i>	145.b
<i>Calecutum Vrbs Malabarica.</i>	79.b. 14 a 20.b
	b Cale-

I N D E X.

<i>Calecutanus Rex.</i>	20.b. & inde. 29.b. & inde. 86.b. 139.b. & 157. a
<i>Camaranum Insula describitur.</i>	85.b
<i>Cambaja regnum, & Rex.</i>	58.a. 158.a. & inde
<i>Camboja ora.</i>	14.b
<i>Canis Dii minores Iaponiorum.</i>	209.b
<i>Camparis dynastia.</i>	87.b
<i>Campbora, vel potius Caphura.</i>	67.a
<i>Campson Aegyptius. Vide Aegyptius.</i>	
<i>Ganacapoli in ora Piscariae hypodidascali.</i>	200.a
<i>Cananor Malabarica Vrbs.</i>	13.b
<i>Canarini fanum è solido lapide.</i>	258.b
<i>Cangoximanus Rex.</i>	235.a. & inde.
<i>Capitis vertex abrasus quid significet.</i>	100.a
<i>Capocate portus Calecutanus.</i>	22.b
<i>Carámanfa regulus Aethiops.</i>	5.a
<i>Carigij neophyti mactantur ab ethnicis.</i>	273.b
<i>Carmania regio.</i>	58.b
<i>Carnis humanae esus.</i>	254.a
<i>Caryophylli, seu clavi descriptio.</i>	84.b
<i>Cassia aromatis genus.</i>	67.a
<i>Castaneriani comitis indicium de Francisco Xanerio.</i>	282.b
<i>Catechismus. vide Christiana doctrina.</i>	
<i>S. Catharina in Africa promontorium.</i>	4.a
<i>Catharina Lusitania Regina.</i>	200.a
<i>Catifa Armuziae oppidum.</i>	129.a
<i>Catua orę Malabaricae flumen.</i>	153.a
<i>Caucasus.</i>	14.a
<i>Caucincina ora.</i>	14.b
<i>Ceilanum olim Taprobana.</i>	14.a
<i>Ceitauaca Ceilani Vrbs,</i>	265.b
<i>Celebes populi ad Christum adiunguntur.</i>	171.b
<i>Cerigo bellua Brasiliica.</i>	27.a
<i>Cetiganum. vide Celebes.</i>	
<i>Cetus Indicum nauem quatescit.</i>	112.a
<i>Cetus alius Indicum onerariam cingit.</i>	119.b
<i>Chaunnaria Africa promontorium.</i>	2.b
<i>Chersonesus Aurea vnde dicta.</i>	14.a
	Chia

I N D E X.

<i>Chia potio salubris in Oriente.</i>	92.a. 206.a
<i>Christi ordo in Lusitania.</i>	3.a
<i>Christianorum veterum in India cęremonia & mores.</i>	32.b
<i>Christiana philosophia introrsum speciosa.</i>	195.b
<i>Christiana doctrina.</i>	202.a
<i>Christophorus Columbus.</i>	12.b
<i>Christophorus Gamma opem Abassino Regi fert.</i>	189.b
<i>Eiusdem obitus.</i>	191.b
<i>Christophori Iusartis facinus pręclarum.</i>	139.b
<i>Ciales flumen, & oppidum.</i>	156.b. & 176.a
<i>Ciampa ora.</i>	14.b
<i>Ciaulum oppidum.</i>	59.b. & 130.a
<i>Cingale populi.</i>	123.b
<i>Citor Vrbs Indica.</i>	178.a
<i>Claudius Rex Aethiopia.</i>	189.a. & 278.b
<i>Clausus, seu Caryophyllon.</i>	84.b
<i>Clementi Septimo Pont. Max. Abassini obsequium deferitur.</i>	142.a
<i>Cocinum Indica vrbs.</i>	15.a. 29.b. & inde. 44.a. 81.a. 155.a
<i>Cocus seu nux Indica.</i>	114.b
<i>Colanum Malabaris vrbs.</i>	29.b. 37.a. 43.b
<i>Collegium Goanum. vide G oa.</i>	
<i>Columbum Ceilani oppidum.</i>	110.b. 266.a
<i>Columna Vasci vbi posita.</i>	18.b
<i>Columna cum inscriptione vbi poni solita à Lusitanis.</i>	5.b
<i>Comagene.</i>	14.b
<i>Communione & confessionis vsus.</i>	154.a
<i>Comorini caput, seu promontorium. vide Cori.</i>	14.a
<i>Concanum littus occupant Lusitani.</i>	118.b
<i>Ab Idalcane recipitur.</i>	134.b
<i>Conceptionis Insula.</i>	30.b
<i>Concilium Florentinum, & alia Concilia de principatu Romana Ec- clesie statuunt.</i>	277.a
<i>Congi regnum.</i>	6.a. & inde. 74.a. 81.b
<i>Coinbricensis academia.</i>	195.a
<i>Consalus Pereria Moluci pręfectus.</i>	163.a. & inde.
<i>Consalus Sosa Legatus in Congum.</i>	6.b
<i>Consalus Sylueria Christi caussa peremptus.</i>	282.a
<i>Constantinus Brigantie Ducis frater.</i>	283.a
	b 2 Conui-

I N D E X.

<i>Conuiuiorum ratio apud Sinas.</i>	94.b
<i>Copaiba planta Brasiliæ humorem balsamo similem Stillantes.</i>	26.b
<i>Cori promontorium hodie Comorini.</i>	14.a. & 20.b
<i>Cosmus Turrianus.</i>	234.a. 258.b. & 282.a
<i>Cotia animal Brasiliæ.</i>	27.a
<i>Cotta vrbs Ceilani.</i>	265.a
<i>Couletes Calecuti emporium.</i>	138.b
<i>Cranganor vrbs India.</i>	31.a
<i>Cremantina Sangæ Regina.</i>	177.b
<i>Crux vincit.</i>	8.b. 10.b. & 11.a
<i>Crucis purpureæ signum in cælo apparet.</i>	85.b
<i>Crucis veræ fragmentum ab Rege Abassiæ in Lusitaniam.</i>	81.b
<i>Crux sanguinem fere quotannis exsudat in India.</i>	214.b
<i>S. Crucis Insula ad bonæ spei promontorium.</i>	13.b
<i>S. Crucis Insula ad fauces Arabici sinus.</i>	86.a
<i>S. Crucis regio, nunc Brasilia.</i>	26.a
<i>Crucifixi Domini imago in Goæ ruinis inuenta.</i>	74.a
<i>Cuama fluuius Africæ nobilissimus.</i>	16.b
<i>Curiatum Armuziæ oppidum.</i>	52.a

D

D <i>Abulum vrbs India.</i>	63.a. 129.b
<i>Dairi summa dignitatis nomen apud Iaponios.</i>	211.a
<i>Dalaca Insula Arabici maris.</i>	142.a
<i>Damanum Cambaiæ oppidum.</i>	142.a
<i>Daratus fluuius.</i>	11.a
<i>David Abassiæ Rex.</i>	78.a
<i>Decima S. Thomæ Apostolo ab Sagamo Rege decreta.</i>	134.b
<i>Didacus Lupius Sequeria Malacam petit.</i>	67.a. & inde. Prætor
<i>India. 111.b. & inde. 130.a</i>	
<i>Didacus Mesquita Catholicæ fidei causa in os hiantis bombardæ infarcitur.</i>	153.a
<i>Didacus Pereria Xauerij studiosus.</i>	283.a
<i>Diorysius Rex Christi ordinem instituit.</i>	13.a
<i>In Diuinam potentiam referuntur Lusitanorum acta.</i>	154.b
<i>Dium vrbs.</i>	59.a. 86.a. 125.a. & inde. 129.a. & inde. 214.a
<i>& 225.a</i>	

Dofar

I N D E X.

Dofar oppidum Arabiæ.	142.a
Dominicani religioſi in Congum miſſi.	6.b
In Ialophos.	11.b
Goam.	238.b. 231.b
Dulcindæ regnum Cambaiæ finitimum.	58.b

E

E cclēſiæ Catholice unitas.	276.b
Auctoritas.	278.a
Antiftitibus quantum tribuerit Franciſcus Xaverius.	199.a
Eduardus Luſitaniæ Rex.	3.a
Eduardus Barbutus Signifer in Dienſi prælio.	228.b
Eduardus Acoſta Prætor Braſiliæ.	273.a
Eduardus Coelius ad Regem Sionis legatus.	109.b
Bintani portum explorat.	145.a
Clafſem Panenſem delet.	145.b
Eduardus Mellus Alodinum ſuperat.	113.a
Eduardus Menefius Indiæ Prætor.	132.b 137.b
Eduardi Paciæci acta.	37.b
Elana, ſeu Torus oppidum.	151.a
Eleonora Luſitaniæ Regina.	6.b
Eleonora Salæ miſerandum exitium.	268.b. 269.b. & 172.a
Elephantes religioſe culti.	21.a
Elephantis fanum è ſolido lapide.	258.b
Eliſabetha Abaſſiæ Regina.	189.b. & inde.
Emmanuel Bex Luſitaniæ.	16.b. 26.a. 41.a. 44.a. 74.b. 87.a
Moritur.	133.b
Emmanuel Congi Regis patruus.	6.b
Emmanuelis Cernicij virtus militaris.	140.b
Emmanuel Nobrega in Braſiliam.	252.b
Eiuſdem ac Sociorum labores.	255.a. & inde. 274.a
Emmanuelis Paſſanij ab Genua oriundi Laudes.	46.a
Emmanuelis Soſæ naufragium.	268.b. & 272.a
Epifcopus Indiæ primus.	172.a
Epifcopus Amacani apud Cinas.	280.b
Erythrææ fauces.	85.b
Euan-	

I N D E X.

Euangelij scripta è collo suspensa morbum depellunt. 242.a
Exorcismus efficax. 242.a

F

- F** *Artaces Arabica gens.* 47.b 55.b
Faxiba tyrannus in Iapone. 211.a
Fernandus Castelle Rex limites navigationis cum Lusitano statuit.
pag. 12.b
Fernandi Aluari Capralij naufragium insigne. 272.a
Fernandus Cotinius. 65.b. & inde.
Fernandus Franciscanus primus Episcopus Indie. 172.a
Fernandus Lemius ad Persarum Regem legatus. 90.a
Fernandus Lupinus historicus. 154.b
Fernandus Magalianes. 121.a
Eiusdem socij aliquot, orbem totum navigatione circumue-
nit. 122.b
Fernandus Sosa legatus in Aethiopiam. 241.a. 278.b
Fernandus Turrianus Castellanos Dux in Molucis. 151.a
Fernandus Vinagrius in Mauricis insulis multos ad Fidem conuer-
tit. 171.a
Fidei egregium speciem. 80.a. 82.a
Fidei desertores acriter puniuntur. 81.b
Firandum oppidum, & insula apud Iaponios. 235.b
Florentinum Concilium. 277.a
Fluenta promontorium. 18.b
Fotoques primæ notæ numina apud Iaponios. 209.b
Franciscani in India. 25.b. 48.a. 129.b
Apud Pegusios. 280.b
In Brasilia. 252.b
Francisci Albuquerquei acta. 36.a. & inde.
Franciscus Almeida primus Indie Prator. 42.b. 62.a. & inde. 65.b
Francisci Almeide Scalabitani facinus militare. 203.b
Franciscus Alvarus sacerdos obsequium Abassini Regis desert Ro-
mano Pontifici. 142.a
Franciscus Barretus Prator Indie. 272.b
Eiusdem acta. ibid.
Fauet conuersioni. 283.a
Fran-

INDEX.

<i>Francisci Gramaxij factum egregium.</i>	114.a
<i>Franciscus Maldinarum princeps Olisipone perimitur.</i>	252.a
<i>Franciscus Pereria Cianli praefectus.</i>	154.a
<i>Francisci Xaverij vita moresque.</i>	196.a. & inde.
<i>Miracula.</i>	259.b. 233.a
<i>Prima conciones.</i>	234.b
<i>Nauigat in Indiam.</i>	214.a
<i>In Iaponem.</i>	233.a. & inde.
<i>In Sinas.</i>	260.b. & inde.
<i>Obitus.</i>	262.a
<i>Fullorum Rex Aethiops.</i>	12.b

G

G <i>Alli aliquot in Indiam.</i>	178.b
<i>Gambiae fluminis Africae.</i>	11.a
<i>Ganaria promontorium.</i>	4.a
<i>Ganges Indiae flumen.</i>	14.a
<i>Garzias Cotinius Armuzia obsidionem tolerat.</i>	131.a
<i>Garzias Henricus Ternatensis praefectus.</i>	149.b
<i>Garzias Noronia Indiae Praetor.</i>	231.a
<i>Garzias Sala Indiae Praetor.</i>	231.b
<i>Moritur.</i>	252.a
<i>Gassparis Berzei patria, studia, & in Societatem ingressus.</i>	237.b
<i>Acta in itinere Indico.</i>	241.a
<i>Goa.</i>	238.b
<i>Armuzia.</i>	232.b. & inde.
<i>Miracula.</i>	242.a
<i>Obitus.</i>	264.a
<i>Gatis iuga.</i>	20.b
<i>Gedrosii populi.</i>	58.b
<i>Geiloli regnum.</i>	160.a. & 169.b
<i>Geinal tyrannus. vide Pacennum.</i>	120.a
<i>Genne urbs.</i>	4.a
<i>S. Georgij insula.</i>	18.b. & 19.b
<i>Georgius Botellius Linguae dynastam superat.</i>	87.b
<i>Georgius Capralis Indiae Praetor.</i>	252.b. & 257.a
<i>Georgius Castrinus Moluci praefectus.</i>	188.a
<i>Geor.</i>	

I N D E X.

<i>Georgius Menesius item.</i>	150.b
<i>Georgius Vaseus operatur in Congi regno.</i>	256.a
<i>Gadda vrbs.</i>	103.b
<i>Goa vrbs.</i>	14.a
<i>Bis à Lusitanis capta.</i>	70.a
<i>Obsidetur ab Idalcane.</i>	79.b. & 108.a
<i>Guanam D Pauli Collegium.</i>	193.b. & 212.a
<i>Goga Cambaie oppidum.</i>	176.a
<i>Gumezu Sequae insula.</i>	142.a
<i>Guadaamedes Adelis tyrannus.</i>	189.a. & inde.
<i>Guadalaiaarra Castellanus in India Centurio.</i>	49.a
<i>Guardafu promuntorium, olim Aromata.</i>	13.b
<i>Guinea regio.</i>	4.a
<i>Guzarates Cambaie populi.</i>	58.a
<i>Gymnosophistae.</i>	21.a

H

H <i>Ali Diensis bis à Lusitanis victus.</i>	154.a. & 156.b
<i>Hamedes Armuziae dynasta interemptus.</i>	90.a
<i>Hebraei Rabbin.</i>	281.a
<i>Hectoris Sylueriae res gestae.</i>	142.a. 156.b. & 158.a
<i>Helena insula.</i>	31.a
<i>Helena Abassiae Regina.</i>	81.b
<i>Henricus navigationis Indicae primus scrutator & auctor.</i>	4.a
<i>Henricus Cardinalis Lusitaniae.</i>	231.a
<i>Henricus Congi Regis filius Romam.</i>	81.b
<i>Henricus Franciscanus in Indiam.</i>	25.b. & 29.b
<i>Henricus Menesius Indiae Praetor.</i>	137.b
<i>Hesperij Aethiopes.</i>	13.b
<i>Hesperides insula.</i>	13.a
<i>Hieronymiani monachi ab Emmanuele Rege culti.</i>	25.a
<i>Hocenus cum Aegyptia classe in Indiam.</i>	58.a. & inde.
<i>Hoxiones idolorum sacrifici apud Sinas.</i>	99.b
<i>Hudia Sionis regni caput.</i>	109.b

I

I <i>acobus Apostolus Christianis opitulatur.</i>	74.a. 128.b
<i>Iacobus Bermudius cum alijs Dominicanis in Indiam.</i>	231.b

I N D E X.

<i>Iacobus Botellius modica biremi ex India in Lusitaniam.</i>	176.b.
<i>Iacobus Canus Africa littora aperit.</i>	5.b
<i>Iacobus Congi Rex.</i>	256.a
<i>Iacobi Laſſei in Dienſi obſidione facinus.</i>	218.b. & 219.b
<i>Laſanapataniſ tyrannus in Manarenſem eccleſiam ſauit.</i>	201.a
<i>Iaponij populi, & eorum mores.</i>	205.b. & inde.
<i>Prima conuerſio.</i>	232.a
<i>Lana inſula deſcriptio.</i>	82.a. 171.a
<i>Lazine dynaſta Dienſis.</i>	58.b
<i>Libhyopbagi populi.</i>	13.b
<i>Idalcan Mabometanus dynaſta.</i>	70.a. 107.a. & 118.b
<i>Ignatius Loiola Societatem Ieſu inſtituit.</i>	195.a
<i>Eiuſdem epiſtola ad Abaſſiæ Regem.</i>	275.a
<i>Obitus.</i>	282.b
<i>Illei colonia Luſitanorum in Braſilia.</i>	210.a
<i>India.</i>	14.a
<i>Indorum mores.</i>	20.b. & inde.
<i>Indus flumine.</i>	14.a
<i>Inſitatores ac nauarchi Luſitani ethnicoſ ex occaſione baptizant.</i>	282.b
<i>pag.</i>	2.b
<i>Ioannes Primus Luſitaniæ Rex.</i>	6.a. & inde.
<i>Ioannes Secundus.</i>	43.b. 134.a
<i>Ioannes Tertius Rex Luſitaniæ.</i>	ibid. 194.b. 274.b. & 283.a
<i>Eiuſ laudeſ.</i>	186.b. 199.a
<i>Ioannes Albuquerquiuſ Goannuſ Epiſcopuſ.</i>	280.b
<i>Morſ.</i>	114.a
<i>Ioanniſ Almeida Quintelani facinuſ.</i>	14.a. 123.a
<i>Ioannes Barrinuſ hiſtoricuſ.</i>	211.a. & inde.
<i>Ioannes Caſtrinuſ Indiæ Prætor.</i>	243.a
<i>Ioannes Colonienſiſ pro confeſſione Catholica Fidei occiſuſ.</i>	3.b
<i>Ioannes Conſaluſ.</i>	71.b. & 79.b
<i>Ioannes Machiaduſ exſul.</i>	74.b
<i>Ioannes Mariannuſ cum alijs cæruleiſ ſatribuſ in Congum.</i>	215.b. & inde.
<i>Ioannes Maſcareniſ Dienſiſ præſectuſ.</i>	231.a
<i>Prætor Indiæ declaratur abſenſ.</i>	280.b. &
<i>Ioannes Nonniuſ Barretuſ Aethiopia Patriarcha.</i>	283.b.

J. N. D. E. X.

<i>Joannis Nova iter in Indiam.</i>	30.b
<i>Joannis Petreij in Cruce extollenda præclarum fabinus.</i>	185.b
<i>Pogues in India.</i>	21.a
<i>Eusebiam admiranda conuersio.</i>	246.b. 247.a
<i>Iosephus medicus, & mathematicus.</i>	5.a
<i>Ismael Rex Persarum.</i>	52.a. 55.b. 90.a. 188.b
<i>Iudas Sofala præfectus.</i>	44.a
<i>Occiditur à Lusitanis.</i>	44.b
<i>Itamaraca colonia Lusitanorum in Brasilia.</i>	252.b
<i>Ninera P. Francisci Xauerij Lutetiani.</i>	95.a
<i>Olisiponem.</i>	196.a
<i>In Indiam.</i>	197.b
<i>In Piscariam oram.</i>	199.b. 232.b
<i>In Trauaneoris regnum.</i>	200.b
<i>In Sinas.</i>	260.b
<i>Cocinum.</i>	234.b. 260.a
<i>Malacam.</i>	234.b. 259.b.
<i>In Amboinum.</i>	213.b
<i>Ternatem.</i>	ibid.
<i>In Mauricas insulas.</i>	ibid.
<i>In Iaponis vrbes Cangoximam.</i>	234.b
<i>Firandam.</i>	235.b
<i>Amangutium.</i>	ibid.
<i>Meacum.</i>	236.a
<i>Sanctianum Sinarum.</i>	259.a
<i>Indai. vide Hebræi.</i>	282.a
<i>Iulius Secundus Pont. Max.</i>	86.b
<i>Iuncus vnerariæ nauis genus.</i>	69.a

L

L <i>Acérati in Oriente ad crocodilorum effigiem.</i>	30.a
<i>Lanciara nauis genus.</i>	145.b
<i>Lava Carmanie vrbs.</i>	57.a
<i>S. Laurentij insula situs.</i>	13.b
<i>Laurentij Almeida bellica res gesta.</i>	43.b. & 50.b
<i>Mijerabilis exitus.</i>	61.b
<i>Lauren-</i>	

I N D E X.

<i>Laurentij Marchesii flumen.</i>	1269.b
<i>Leena Africa mons.</i>	3.b
<i>Leeni Decimo Pont. Max. Indica deferuntur primitia.</i>	86.b
<i>Lingua Iaponica ubertate praefertur lingua Latina.</i>	207.a
<i>Lingua Rex.</i>	87.b
<i>Longum oppidum.</i>	153.a
<i>Loytia Sinarum iuris periti.</i>	153.a. & inde.
<i>Lucopina insula.</i>	83.b
<i>Ludonicus Romanus Patritius in India.</i>	45.b
<i>Lupus Soarius Aluarenga Praetor India.</i>	190.b. & 196.a
<i>Lupus Vaseus à S. Pelagio de Pratura contendit.</i>	143.a. 144.b
<i>Eiusdem acta.</i>	153.a
<i>Lusitanae nauigationis limites.</i>	13.a
<i>Vetus eorum parcimonia.</i>	65.a
<i>Nomen.</i>	118.a. 111.a
<i>Pugandi genus.</i>	127.b
<i>Leges.</i>	162.b
<i>Eutberiana haeresis quiddam simile apud Iaponios.</i>	209.b

M

M <i>Acazar insula.</i>	171.a. & inde. 201.a
<i>Macis aromatum genus in Banda insula.</i>	83.a
<i>Madaba vrbs regia Cambaie.</i>	125.a
<i>Madagastar, nunc S. Laurentij insula.</i>	13.b 47.a
<i>Maddena gens.</i>	15.a
<i>Madrasaba locus prope Diu.</i>	129.a
<i>Madrasaxaus Cambaie Rex.</i>	59.a
<i>Madtemalucus pueri Regis tutor.</i>	182.b
<i>Magadaxus, vrbs Saracenorum.</i>	24.a
<i>Magi. vide Venesci.</i>	
<i>Mahometanorum in Christianos odium.</i>	19.a. 23.a. & 41.b
<i>Iidem quando primum in Indiam.</i>	67.a
<i>Mahometes Anconinus Quiloæ Rex.</i>	43.a
<i>Cæsus.</i>	116.a
<i>Malabaris Indicae regionis situs.</i>	20.b
<i>Celi variatio.</i>	ibid.
	c 2 Inco-

I N D E X.

<i>Incolarum ingenia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Malaca vrbs.</i>	14.a. 82.a
<i>Maldiuarum insularum descriptio.</i>	114.b
<i>Mamudius Cambaia Rex.</i>	59.a
<i>Mamudius alter Cambaia Rex.</i>	214.b
<i>Mamudius Malaca Rex.</i>	67.b. 77.b
<i>Mamudius Armuzie Rex.</i>	132.b
<i>Manar insula.</i>	193.b
<i>Incolæ propter fidem Christi vexantur.</i>	200.b
<i>Mandingæ dynastie societas cum Lusitanis.</i>	12.a
<i>Mandioca farina Brasilia.</i>	28.a
<i>Mandoa regio.</i>	58.b
<i>Mangalor oppidum ora Navsingana.</i>	159.a
<i>Mangalor oppidum Cambaia.</i>	176.b
<i>Mantelum Amboini oppidum.</i>	171.a
<i>Maria Virginis noua templa.</i>	25.a. 46.a. 48.a. 79.a. 85.b.
117.a. &c.	
<i>Miracula.</i>	49.b. 279.a
<i>Martinus Quintus Pont. Max.</i>	4.a
<i>Martini Ignatiij Castellavorum Ducis mors.</i>	150.b
<i>Martinus Alphonsus Carnualialius Persam in bello adiunat.</i>	188.b
<i>Martinus Alphonsus Sosa præfectus Indici maris.</i>	177.b
<i>Indiæ prætor.</i>	198.a
<i>Eius laudes.</i>	205.a
<i>Martinus Bohemus è maritimi astrolabij inuentoribus vnus.</i>	5.a
<i>Martinus Villanomanus Comes.</i>	87.a
<i>Martyrium Antonij Criminalis.</i>	248.b
<i>Carigiorum.</i>	274.a
<i>Consalui Syluerie.</i>	282.a
<i>Ioannis Coloniensis.</i>	243.a
<i>Ioannis Petreij.</i>	185.b
<i>Ioannis Sose.</i>	274.b
<i>Manarensium.</i>	201.a
<i>Petri Correg.</i>	274.b
<i>Rotherici Boti.</i>	127.a
<i>Mascatum oppidum.</i>	52.a
<i>Materia insula.</i>	4.a
	<i>Mat-</i>

I N D E X.

<i>Matthæus Armenius Abaffini Regis Legatus in Lusitaniam.</i>	81.b
87.a. 117.b	
<i>Maurica insula in Molucis.</i>	84.a
<i>Vide Tolum.</i>	
<i>Mazua insula descriptio.</i>	117.a
<i>Meacum vrbs Iaponis.</i>	236.a
<i>Mealis exsulis conatus irriti.</i>	204.a. & 272.b
117. <i>Huius filia conuertitur.</i>	282.b
<i>Messana Mahometanorum navigatio.</i>	159.a
<i>Mechum insula.</i>	86.a
<i>Melchior Carnarius Episcopus Patriarchæ successor.</i>	275.a.
& 280.b	
<i>Meliapor India vrbs, hodie S. Thome Colonia.</i>	135.a
<i>Melius Iazius. Vide Iazius.</i>	
<i>Melinde oppidum.</i>	15.a. 20.a. 24.a. & 155.a
<i>Mesquita Pereestrellij naufragium.</i>	272.b
<i>Michael Vasens India Vicarius generalis.</i>	193.b
117. <i>De Christiana re benemeritus.</i>	212.a
<i>Mindanaum insula.</i>	171.b
<i>Miracula quedam.</i>	86.a. 232.b. 279.a. 242.a
117. <i>Anathematis.</i>	86.a
117. <i>Aqua Iustalis.</i>	264.b
117. <i>S. Crucis.</i>	85.b. 214.a
<i>Tormentorum.</i>	229.a
<i>Visionum.</i>	264.b. 247.a
<i>Item.</i>	264.b
<i>Miramudius Mogorum Rex.</i>	178.a
<i>Missa sacrificium sanat ægrotos.</i>	242.a
<i>Mogorum Rex.</i>	178.a
<i>Molucarum insularum situs, & descriptio.</i>	84.a
117. <i>In Christiana Fide progressus.</i>	187.b. & 283.a
<i>Momoiani dynasta neophyti facinus.</i>	165.b
<i>Monaianum Armuzia castellum.</i>	241.a. & inde.
<i>Moscum odoramenti genus.</i>	92.a
<i>Motiones Indica quid, & vnde dicta.</i>	47.a
<i>Mulieris cuiusdam egregia fortitudo.</i>	185.b
<i>Mures, & patria animalia in usum cibi.</i>	72.a
<i>Mures</i>	

I N D E X.

*Mures à Christianorum prædijs mirabiliter fugati in agros ebor-
corum.* 258.a

N

N abandes Armuziæ oppidum.	62.a
Nabu Nabassia Rex.	81.b
Narsinganus R. x.	73.a
Natale littus.	272.a
Nauheadora Cocinensis Rex.	41.b
Nauheadarinus Calocni Rex.	86.b
Naufragia horrenda.	268.b. & 279.b
Nauigationis Indica difficultas.	197.b
Iaponica.	232.b
Nautai populi.	58.b
Ninacbetus ethnicus.	87.b
In ignem se conijcit.	88.b
Nomij Acunia acta ante præturam.	50.b
In Prætura.	155.a. & inde. 175.b. 181.a
Mors.	187.a
Nubunanga Iaponius tyrannus.	211.a
Nucimele Amboini oppidum.	171.a
Nuvidarum equitum laus.	11.b
Nux myristica in Molucis.	83.a

O

O lensis dynasta.	47.a
Olla incendiaria descriptio.	140.b
Onosis regnum.	69.b
Orfacanum Armuziæ oppidum.	53.a

P

P aca animal Brasiliæ.	27.a
Pacenus Rex.	120.a
Palma Indica descriptio.	114.b. & inde
Panane	

I N D E X.

<i>Pandane Calecutanum oppidum captum, & incensum.</i>	50.b
<i>Panensium regulus.</i>	76.a. & inde.
<i>Papuarum reguli.</i>	166.b
<i>Parabramma idolum.</i>	21.a
<i>Parauæ populi ad Fidem conuersi.</i>	194.a. & inde. 267.b
<i>Pardaus nummus.</i>	129.b
<i>Paschalius, & duo alij è Societate Jesu fame perierunt.</i>	279.b
<i>Passanij nobiles, ab Genua vrbe oriundi.</i>	46.a
<i>Patalona regio.</i>	59.a
<i>Patangatini Parauani.</i>	194.a
<i>Patæ, & Patane emporia capta, & direpta.</i>	176.b
<i>Patriarcha Aethiopiæ 275.a. Vide Ioan. Nonn. Barretus.</i>	
<i>Paulus Tertius Pont. Max.</i>	195.a
<i>Paulus Iaponius. vide Angorus.</i>	232.b
<i>Pedirensis in Somatra regulus.</i>	67.b. 75.b. & 135.b
<i>Pegusiorum regio.</i>	280.b
<i>Peribecus Turcica classis praefectus.</i>	266.b. & inde.
<i>Pernambucum Brasiliensis colonia.</i>	252.b
<i>Perfarum Rex. 51.b. vide Ismael.</i>	
<i>Peruana prouincia.</i>	26.a
<i>Petrus Aluarius Capralis in Indiam.</i>	25.b
<i>Petrus Mascarenias Goa vrbis praefectus.</i>	85.a
<i>Malaca.</i>	143.a. 144.b. & inde.
<i>De magistratu disceptat.</i>	147.b. & inde.
<i>Petrus Mascarenias orator in vrbe Roma.</i>	195.a. & inde.
<i>Pretor Indiae rei Christianae studiosus.</i>	272.b
<i>Petrus Nonnius insignis Mathematicus.</i>	231.a
<i>Petrus Vaseus Ialophi regem occidit.</i>	12.a
<i>Philippus Rex Catholicus.</i>	95.a. 258.b
<i>Philotera portus Arabici maris.</i>	189.a
<i>Pigritia animal Brasiliicum.</i>	27.a
<i>Piper oblongum.</i>	67.a
<i>Piratininga pagus in Brasilia.</i>	273.a
<i>Piscarium littus.</i>	193.b
<i>Piscandi genus apud Sinas.</i>	96.b
<i>Planæ insula.</i>	18.a
<i>Ponda Vicus maritimus.</i>	96.b
<i>Porca</i>	

I N D E X.

<i>Porca oppidum.</i>	253 <i>b</i>
<i>Portus Securus in Brasilia.</i>	26 <i>a</i>
<i>Pratoris in India substituendi ratio.</i>	137 <i>b</i> . & 149 <i>b</i>
<i>Prasia insula.</i>	18 <i>b</i>
<i>Prasum promontorium.</i>	13 <i>b</i>
<i>Primæ, insula.</i>	29 <i>a</i>
<i>Prophetia S. Thomæ Apostoli.</i>	32 <i>a</i>
<i>Francisci Xaverij.</i>	197 <i>a</i> . & inde.
<i>Gasparis Berzæi.</i>	242. & inde.
<i>Ptolemais ferarum.</i>	117 <i>a</i>
<i>Pudicitie exemplum.</i>	271 <i>d</i>
<i>Pueri Malabares inter supplicia Christum proſitentur.</i>	267 <i>a</i>
<i>Punicale oppidum.</i>	267 <i>b</i> . & inde.
<i>Puteolana, vel potius porcellana vasa.</i>	92 <i>a</i>

Q

Q <i>Veixomes insula.</i>	132 <i>a</i>
<i>Querimba insula.</i>	132 <i>b</i>
<i>Quitirius Malacensis.</i>	82 <i>a</i>

R

R <i>Aciculum arx.</i>	172 <i>b</i>
<i>Ramanacoris Vada.</i>	193 <i>b</i>
<i>Rainelum Cambaie oppidum.</i>	158 <i>a</i>
<i>Regum flumen.</i>	18 <i>b</i>
<i>Reixelum oppidum.</i>	188 <i>b</i>
<i>Reliquiæ Sanctorum sedant tempeſtatem.</i>	263 <i>a</i>
<i>Repelini vada.</i>	35 <i>a</i>
<i>Resbuti populi.</i>	177 <i>b</i>
<i>Rhabarbarum apud Sinas.</i>	92 <i>a</i>
<i>Rhotericus medicus, & mathematicus.</i>	5 <i>a</i>
<i>Rhotericus Dominicanus in vrbe Colano.</i>	37 <i>a</i>
<i>Rhotericus Botus in regno Armuzia.</i>	129 <i>a</i>
<i>Christi causa occisus.</i>	130 <i>b</i>
<i>Rhotericus Lima ad Abassinum Regem Legatus.</i>	118 <i>a</i> . & 142 <i>a</i>
	Rosal-

I N D E X.

<i>Rosalgates pro montorium.</i>	51.b
<i>Roma canes Goam oppugnat.</i>	81.a
<i>Rubrum mare.</i>	58.b
<i>Rucatellani Molucenses populi.</i>	83.b
<i>Rumecan Sofaris filius.</i>	222.a. & 229.a
<i>Rumepolis oppidum.</i>	59.a
<i>Rix.</i>	185.b
<i>Rumes unde dicti.</i>	59.a

S

<i>Sabaius Idalcenis genitor.</i>	45.b. 69.b
<i>Saca Diensis dynasta.</i>	126.b
<i>Saccarum Brasiliicum.</i>	26.b
<i>Sagamus Rex vestigalia S. Thomae Apostolo attribuit.</i>	134.b
<i>Sagum cibi & potus genus.</i>	84.b
<i>Salseta insula ad Bazainum.</i>	178.a
<i>Salsetani & Bardesiani agri.</i>	172.a
<i>Salutandi ritus apud Sinas.</i>	94.b
<i>Samibelegranus apud Pegusios quid.</i>	112.b
<i>Sanctianum insula Sinarum.</i>	259.a
<i>Sancti Spiritus flumen.</i>	270.b
<i>Sandalum album.</i>	67.a
<i>Sanga Regnum.</i>	178.a
<i>Saracenorum in Christianos odium.</i>	110.b. Vide Mahometani.
<i>Selymus Turca Campsonis imperium delet.</i>	104.b. & 106.b
<i>Senex trecentos trigintaquinque natus annos.</i>	182.a
<i>Siacanus dynasta.</i>	88.b
<i>Siagrum promontorium.</i>	52.a
<i>Siani Rex in Macazaribus baptizatur.</i>	203.a
<i>Signa ad Fidei confirmationem.</i>	264.b. Vide Miracula.
<i>Siliganum oppidum.</i>	171.b
<i>Simia in veneratione apud Indos.</i>	21.a
<i>Sinarum mores.</i>	92.b. & inde.
<i>Commercium cum Lusitanis.</i>	259.b. 102.b
<i>Sionis regnum federe cum Lusitanis iunctum.</i>	67.b. 79.a. 109.b
	d Siria-

J N D E X.

<i>Siriagrū insula.</i>	166.a
<i>Societatis Iesu origo.</i>	195.a
<i>Progressus in Lusitaniam.</i>	199.b. 245.a
<i>Malacā.</i>	213.b
<i>In Moluccas.</i>	ibid.
<i>In Iaponem.</i>	258.b
<i>In Sinas.</i>	ibid.
<i>Armuziam.</i>	266.b
<i>In Aethiopiam.</i>	275.a
<i>In Brasiliam.</i>	252.b
<i>In Congum.</i>	256.a
<i>Eiusdem labores.</i>	278. & inde. 263.b
<i>Socotora insula.</i>	31.b. 37.b. & inde. 47.a. 75.b
<i>Sofala aurifodinis prænobilis.</i>	15.a
<i>Arcem ibi Lusitani exstruunt.</i>	44.a. & b
<i>Sofar ab Aegypto in Indiam.</i>	159.a
<i>Dium obsidet.</i>	179.a. 217.b
<i>Interficitur.</i>	222.a
<i>Solimanus Turca classes in Indiam mittit.</i>	179.a. 183.a. & 266.a.
<i>Solimanus Aegyptiae classis praefectus in Indiam.</i>	104.b
<i>Solimanus alter.</i>	172.b
<i>Solimanus Sofalæ Rex.</i>	145.a
<i>Solimanus Peloponnesius in Indiam.</i>	183.a. & inde.
<i>Soloris Rex baptizatur.</i>	283.a
<i>Somni parcimonia.</i>	198.b
<i>Sophus Persarum Rex.</i>	51.b. 178.a. vide Ismael.
<i>Stachiris fluuius.</i>	11.a
<i>Stephanus Gamma.</i>	177.b
<i>Indiæ Prætor.</i>	188.a. & inde.
<i>Suaquenum vrbs.</i>	189.a
<i>Subi insulæ dynastia.</i>	122.a
<i>Successionum in India ratio.</i>	137.b
<i>Suilla caro Sinis valde expetita.</i>	94.b
<i>Sunda oppidum.</i>	147.a
<i>Supæ Rex baptizatur.</i>	202.b
<i>Surratum Cambaia oppidum.</i>	158.a
	Tab-

I N D E X.

T

T <i>Abaria Ternatis Rex.</i>	165.a
<i>Tabuna præses moloffis nudus obijcitur.</i>	162.b
<i>Tamendoa animal in Brasilia.</i>	27.b
<i>Tamaha oppidum.</i>	156.b. 176.a
<i>Tanoris Rex.</i>	47.a
<i>Baptizatur.</i>	249.a
<i>Tatus animal.</i>	27.a
<i>Tempestas fœda.</i>	28.b
<i>Tenja Iaponiorum.</i>	211.a
<i>Ternate recepti Lusitani.</i>	84.a
<i>Arcem adificant.</i>	133.a
<i>Varij Lusitanica rei successus.</i>	137.a
<i>Terrada navigij genus.</i>	160.a
<i>Tertie insula.</i>	24.b
<i>S. Thoma Apostoli peregrinatio Indica.</i>	31.b
<i>Templum ab eo conditum.</i>	134.b
<i>Martyrium & Sepulchrum.</i>	32.b. 134.b. 214.a
<i>Eidem à Constantino Pratore templum extrahitur.</i>	134.b
<i>Corporis translatio.</i>	ibid.
<i>In Lusitanorum prælijs quando primum innocentus.</i>	230.a
<i>Thomas Persarum Rex.</i>	244.b
<i>Thomas Petreius Legatus ad Regem Sinarum.</i>	91.a. & 103.a
<i>Thomas Sosa Primas in Brasiliam Prætor.</i>	252.b
<i>Tideris Rex qualis erga Lusitanos.</i>	83.b
<i>Timoia ethnicus Lusitanorum studiosus.</i>	69.b
<i>Tolum oppidum.</i>	257.a
<i>Tormentarie fabrica artificium.</i>	19.a
<i>Barbaris proditur.</i>	34.b
<i>Torum vrbs.</i>	15.a
<i>Torus Armarzia Rex.</i>	89.b
<i>Eius furor.</i>	132.a
<i>Transaxonia regio.</i>	200.b
<i>Tremelanum delubrum.</i>	203.b
<i>Triebingmalij princeps baptizatur.</i>	252.a
<i>Triuglpton regni Peguensis quondam caput.</i>	283.a
	d 2 Tri-

I N D E X.

<i>Trimumpara Cocini Rex.</i>	35.b. 43.b
<i>Tristanus Acunia in Indiam.</i>	46.b
<i>Legatus ad Summum Pontificem.</i>	86.b
<i>Tristanus Ataidius Ternatensis p̄fectus.</i>	165.b
<i>Tristanus Vaseus.</i>	3.b
<i>Tristani Vasei Vegæ facinus egregium.</i>	131.a
<i>Tuaca liquor.</i>	84.b
<i>Tupinaquini gens in Brasilia interiori.</i>	274.a
<i>Turcarum tyrannus classes in Indiam mittit.</i>	266.a

V

V <i>Aidua antiſtes Mahumetanorum.</i>	162.a
<i>Vaipinum Sacra apud ethnicos inſula.</i>	36.a
<i>Valeudinaria.</i>	81.b. 198.b. 203.a. & 240.a
<i>Variuenes Cambaia pagus.</i>	179.b
<i>Vaſci columna.</i>	18.b
<i>Vaſcus Gamma Indiam patefacit.</i>	20.a
<i>Iterum in Indiam.</i>	31.a
<i>Tertio in Indiam Prætor.</i>	137.b
<i>Venefici apud Braſilios.</i>	256.a. & 258.b
<i>Verberati inſula.</i>	19.a
<i>Vespertiliones ingentes.</i>	30.b
<i>Vgentana vrbs, & regnum.</i>	177.b
<i>Victoria inſignes Luſitanorum.</i>	
<i>De Calecutanis ad Repelini Vada.</i>	39.a
<i>Alibi.</i>	45.b. 52.a. & 140.b
<i>De Turcis ad Dium.</i>	266.a. & inde.
<i>De Aegyptijs.</i>	149.b
<i>Cananorensibus.</i>	50.b
<i>Malaceniſibus.</i>	78.a
<i>Ceilanijs.</i>	123.b
<i>Iavis.</i>	82.a
<i>Goanis.</i>	72.a. & 74.a
<i>Dabuleniſibus.</i>	63.b
<i>Armuzianis.</i>	57.a. & 131.b
<i>Cambaianis.</i>	228.b
	S. Vin-

7 N D E X.

<i>S. Vincentij Colonia.</i>	274.a
<i>Vincentius Franciscanus.</i>	186.b
<i>Vincentius Sedreus nauarchus.</i>	33.b
<i>Naufragio perit.</i>	35.a
<i>Visapor Idalcantis vrbs.</i>	205.a
<i>Visionis monasterium in Abassia regno.</i>	117.a
<i>Visa miranda, & efficacia.</i>	241.a. 247.a. & 260.a
<i>Vuctio Sacri olei.</i>	90.b
<i>Vocationes Dei aliquot.</i>	250.a
<i>Vtimutis Raia Malacensis.</i>	68.a
<i>Securi percutitur.</i>	79.b

X

<i>Xaca Iaponiorum idolum.</i>	68.a
<i>Xeques apud Arabas, Prætor.</i>	18.b
<i>Xiphias piscis.</i>	112.a
<i>Xoar Armuziana dition s vrbs</i>	53.a

Z

<i>Zabucalæ arbor.</i>	26.b
<i>Zala Mahometanorum adoratio.</i>	61.b
<i>Zamafum oppidum.</i>	161.a
<i>Zamorini senioris conatus in Lusitanos.</i>	35.b. & 45.a
<i>Zamorini iunioris.</i>	86.a. 139.a
<i>Zanzibar insula.</i>	37.a
<i>Zeifadinus Armuzia Rex.</i>	51.b
<i>Zeila emporium.</i>	106.b. 189.b
<i>Zebitanus præfectus.</i>	191.b
<i>Zufolarinus. 108.a. 172.a. Vide Azedecan.</i>	

Indicis in Historias Finis.

EPISTOLARVM INDEX.

<i>Ariæ Sanctij.</i>	45
<i>Balthasaris Gagi.</i>	59
<i>Cangoximanorum Regio.</i>	52. 53
<i>Consalvi Fernandi.</i>	31
<i>Cosmi Turriani.</i>	17
<i>Eduardi Syluij.</i>	12
<i>Francisci Xauerij.</i>	3. 5. 8
<i>Francisci Petreij.</i>	74
<i>Francisci Capralis.</i>	105
<i>Francisci Henrici.</i>	122
<i>Gassaris Vilela.</i>	12. 26. 40. 53. 59
<i>Io. Baptiste Montani Ferrariensis.</i>	66. 67
<i>Ioannis Fernandi.</i>	11. 27. 72
<i>Laurentij Iaponij.</i>	28
<i>Ludouici Almeida.</i>	32. 47. 64. 73. 77
<i>Ludouici Froij.</i>	61. 68. 88. 93. 95. 97. 108
<i>Melchioris Nonnij.</i>	24
<i>Organtini Brixienfis.</i>	102
<i>Pauli Iaponij.</i>	18
<i>Petri Diazij.</i>	120
<i>Regis Cangoximan.</i>	52
<i>Societatis Iesu de Consalvi Sylueria obitu.</i>	26
<i>Taque Regis Firandij.</i>	17

IN

IN EASDEM INDEX

RERVM MEMORABILIVM.

<i>Cenorum classis.</i>	58.a
<i>Aedes elegantissima.</i>	82.b. 96.a
<i>Aegrotus pia prece sanatur.</i>	31.a
<i>Agui caelestis cereas imagines, & alia id genus quantopere expetant Iaponij Christiani.</i>	68.b
<i>Ainan insula, & gentis mores.</i>	57.b
<i>Aloysii Lusitanica classis praefecti cades.</i>	123.a
<i>Amagusa acta per Franciscum Capralem & socios.</i>	105.b
<i>Amangutij conversiones insignes.</i>	12.b
<i>Vrbs vastatur.</i>	21.b
<i>Amida, & Xaca Iaponiorum Dij.</i>	22.b. 88.b. 89.a. 94.a. 105.a. 97.a
<i>Andreae Fernandi Christiana fortitudo.</i>	102.a
<i>Ancilla Iaponiae Christianae martyrium.</i>	32.a
<i>Antonius Caiadus Lusitanus.</i>	38.a
<i>Eius officia in Consaluum Syluerium.</i>	40.a
<i>Antonius Dionysius à Mahometanis capitur.</i>	104.b
<i>Aqua salita saucijs remedium ubi.</i>	90.a
<i>Aquita vrbs.</i>	90.a
<i>Aqua lusitralis, seu benedicta miracula.</i>	31.a. 70.a
<i>Arie Sanctij acta.</i>	87.a
<i>Arx munitissima Hexandoni proceris.</i>	49.a

B

<i>Balthasaris Gagires gesta.</i>	18.b
<i>Eiusdem nauigatio, & pericula.</i>	55.b
<i>Capitur à Mahometanis.</i>	104.a
<i>Sclopus in eum intentus flammam non concipit.</i>	ibid.
<i>Baptismatis miracula.</i>	3.b. 48.a
<i>Barptolomai Regis laudes.</i>	62.a
<i>Conuersio ad Christum.</i>	63.a
<i>Epulum insigne.</i>	62.a
<i>Victoria de coniuratis.</i>	ibid.
<i>Baptis-</i>	

I N D E X.

<i>Baptismus.</i>	63.b
<i>In militum catechismo sedulitas, in bello insignia.</i>	ibid.
<i>In Cosmum Turrianum reuerentia.</i>	77.b
<i>Christiana humilitas.</i>	87.a
<i>Victoria Crucis beneficio parata.</i>	77.b
<i>Bibliotheca versatilis.</i>	96.b
<i>Bonzy seu Iaponio: um sacerdotes.</i>	10.a
<i>Eorum calumnia & odia in Christi famulos.</i>	21.b. 26.b
<i>Ritus & leges.</i>	88.b
<i>Impositura.</i>	89.a. 80.b
<i>Sagina & vindemia.</i>	91.b
<i>Cænobia.</i>	96.a
<i>Conuersiones ad Christum.</i>	12.b. & 29.b
<i>Boam specie demon à Iaponijs colitur.</i>	4.a
<i>Brachmanarum in Christi seruos humanitas.</i>	102.b. 103.b
<i>Bungi Rex Christianam rem enixe adiuuat.</i>	86.a. 23.a. 67.a. 75.a
<i>Eiusdem ad Lusitania Regem munera.</i>	60.a
<i>Bungensium Neophytorum in fide constantia.</i>	27.a
<i>Bungensium Ecclesia omnium in Iapone maxima.</i>	33.a
<i>Bungensium illustre pietatis exemplum.</i>	33.a
<i>In Bungo res patrum gesta.</i>	14.a. 103.b

C

<i>Acubau impostor apud Iaponios.</i>	54.b
<i>Ceremonia Ecclesiasticæ quam efficaces.</i>	46.a. & 69.b
<i>Cangoxime acta per Almeidam.</i>	49.b
<i>Cangoximani Regis de patribus iudicium.</i>	52.b
<i>Candidus & Cinereus color funesti.</i>	90.a
<i>Canon Amida filius, & eorum effigies.</i>	94.a
<i>Catechismi utilitates.</i>	5.a
<i>Cegandonus Barptolemai Regis pater.</i>	62.b. & 74.b
<i>Chia pulueris vsus in potu Iaponiorum.</i>	80.b
<i>Christiani facti in ditione Barptolemai Regis.</i>	105.b
<i>Christianorum in patribus tuendis ardor.</i>	31.b. & 32.a
<i>In pauperes benignitas.</i>	54.b
<i>Insigne pietatis exemplum.</i>	61.b
<i>De Malabaribus victoria.</i>	103.b
<i>Fuga miserabilis ab exusta Vocoximra.</i>	74.a. & b
	Chri.

I N D E X.

<i>Christiani cuiusdam peccandi ratio.</i>	78.b
<i>Christianorum quinque millia facta Inori.</i>	73.a
<i>Cochimoci acta per Balisbarem Lupinum.</i>	105.b
<i>Coia frequens Bonziorum Cenobij locus.</i>	89.a
<i>Combendaxis insignis impostor.</i>	89.b
<i>Concionatoris Christiani partes, & cautiones.</i>	7.a
<i>Conciones Bonziorum.</i>	92.a. 97.a. & b.
<i>Confessarij partes, & cautiones.</i>	6.a
<i>Confessionis, & communionis quam frequens usus apud Iaponios Christianos.</i>	3.b
<i>Coniuratio in Barptolemaeum Regem.</i>	62.b
<i>In Cubum Meacensem.</i>	98.a
<i>Constantini Catechista Iaponij laudes.</i>	117.a
<i>Consuetudinis quotidiana precepta.</i>	8.a
<i>Consalvi Sylueria expeditio.</i>	37.b
<i>Nex propter Christum.</i>	40.a
<i>Corniculum quibusnam hominibus è capite extuberat.</i>	89.a
<i>Cosmi Turriani in vrbe Amangutio acta.</i>	11.b. 25.a. 46.b. 51.b.
	61.a. 74.a. 76.a. & 77.b
<i>Crucis admiranda virtutes.</i>	4.a. 26.b. & 31.b
<i>Cubi Meacensis ades elegantissima.</i>	96.a
<i>Horii cultissimi.</i>	ibid.
<i>Cades à coniuratis.</i>	99.a

D

<i>Dæmonum impostura apud Iaponios.</i>	22.b. 89.a
<i>Horribili figura pinguntur.</i>	94.a
<i>Daiondonus cum Mioxindono in Cubum conspirat.</i>	98.a
<i>Damiani Iaponij laudes.</i>	51.a
<i>Darij Tacaiama Fidani acta.</i>	108.a
<i>Didacus Andradius una cum Ignatio Azbedio interficitur.</i>	121.a

E

<i>Eduardi Syluij laudes.</i>	76.a
<i>Epistola Meacensium neophytorum ad Bungeneses.</i>	32.b
<i>Examen conscientia quam accuratè exercendum.</i>	5.b
<i>Exorcismi virtus.</i>	15.b

F

<i>Facata vrbs, & res in ea gesta.</i>	23.a. & 107.b
<i>Facatensium neophytorum pictas.</i>	27.b

e

Duo

INDEX

Duo sanati diuinitus.	34.a
Meacensis praefectus patrum immunitati cauet.	23.a
Urbis incenditur.	51.b
Pacisangis Academia nobilis vastatur à Nubunanga.	118.b
Pirandi patrum acta, & labores.	20.b
Christianorum ardor.	ibid.
Francisci Ximerij labores, & patientia.	44.26.a
Animi magnitudo.	ibid.
Flagellis, & libelli neophytis ab eo relictis admiranda effici-	
tas.	49.a
Eiusdem praeceptiones de vinea domini excolenda.	5.a
In Iaponem appulsus & itineris pericula.	8.a
A Rege Xixumano honorifice excipitur.	10.a
Frenoiama cenobiorum euersio.	113.b
Funajres gestae.	17.b
Fundi acta.	106.b
Furidanus dynasta.	107.a
Funera Meacensium.	90.a
Funus primum Christiano ritu peractum.	16.a
G	
Gasspar Vilela Cosmo Turriano Comes adiungitur.	18.b
Eiusdem peregrinatio Cutamensis.	19.a. & b
Meacensis.	26.b. 28.b. 46.a
Sacaiana.	41.a
Ecclesiae ab eodem instituta.	72.a
Apud Meacensem Regem gratia.	73.a
Cotondoni & aliorum coniuratio in Barprotemarum Regem.	62.b
Grana benedicta & alia id genus quantopere à Christianis expetan-	
tur.	61.b. 68.b
H	
Hectoris optimi viri nex.	117.a
Hexandoni Dynastae, & uxoris eius pietas.	49.a. & 50.b
Nivinsula, & ibi patrum acta.	78.a
Horti cultissimi, & amantissimi.	96.a
I	
Iacobi Soria Caluiniani pirata crudelitas.	32.a. & inde.
Ianambuxi Bonzoriorum secta.	88.b
Qua ratione cooptentur.	89.a
Iapo.	

I N D E X.

<i>Iaponiorū ingenia moresq; .4.a. 10.b. 37.a. 80.b. 92.a. 97.b. & inde</i>	
<i>Errores.</i>	32.b. 55.a.
<i>In fide constantia.</i>	20.b. 94.a
<i>Varius anni cursus.</i>	93.a
<i>Quæstiones, & curiositas.</i>	11.b
<i>Iaponio s iuuandi initia à patribus ratio.</i>	18.b
<i>Iaponem & Sinas Euangelij causa perententes, quomodo affectos esse oporteat.</i>	101.a. & 105.a
<i>Idolum Denichi.</i>	88.b
<i>Ienxuanorum secta epicurea persimilis.</i>	93.b
<i>Christianæ religionis odium.</i>	82.a
<i>Ignatij Azbedij & sociorum felix exitus.</i>	120.a. & 122.a
<i>Indulgentias, & alios Christianos ritus imitari videntur. Bxiij. 99.b</i>	
<i>Infantis trini à Baptismo animam agens dñm admirabile. 66.a</i>	
<i>Inbambanis Rex vna cum proceribus à Confalno Syneria baptizatur.</i>	37.b
<i>Ioannis Baptiste Montani acta.</i>	66.b
<i>Ioannis Fernandi agendi ratio.</i>	45.b
<i>Labores.</i>	61.a. 61.b
<i>Lexicon Iaponicè & Lusitanicè.</i>	69.b
<i>Ioannis Cadauilij Caluimani piete immunitas.</i>	123.a
<i>Ioannis Naxcondomi Tamberegalis Christiiani laudes.</i>	116.a
<i>Ioboleum ad felicem Concilij Tridentini euentum.</i>	98.a
<i>Iquenda regis Euangelium deferunt.</i>	118.b
<i>Iquenda Sangadonus Christianorum parens, & in eum confirmatio patefacta.</i>	117.b
<i>Iquicuqui acta per Ludonicum Almeida.</i>	32.b. 33.a. & 35.b
<i>Ira per eundem.</i>	35.b
L	
<i>L. Laurentius Iaponius Imori quinque millia hominum baptismo iussit.</i>	72.b
<i>Ludi & nescia sacra Iaponiorum.</i>	60.a
<i>Ludonici Almeida peregrinationes, & acta.</i>	32.b. 48.a.
<i>Vocoxiura.</i>	64.a
<i>Kimabara, & Cochinoci.</i>	64.b
<i>Meati.</i>	75.b. 77.a
<i>Ludonici Froij acta.</i>	61.a. 68.b
<i>Peregrinatio per eundem.</i>	77.a
c 2	Magi.

I N D E X.

M	
<i>Magistratus in concionibus nunquā aperte perstringendi.</i>	7.a
<i>Malabares pirata patribus infensi.</i>	102.b
<i>Manomotapa Regi beatissima Virgo per quietem apparet.</i>	38.b
<i>Idem baptismo expiatur cum meacensis proceribus.</i>	39.a
<i>Consentit in Consalui necem.</i>	ibid.
<i>Facti cum panites.</i>	40.a
<i>Manuum impositio apud Iaponios.</i>	99.b
<i>Maristhenis delubrum Iaponiorum.</i>	63.b
<i>Martyrium Francisci Lupi & sociorum duorum.</i>	100.a
<i>Molucensium neophytorum.</i>	101.a
<i>Ancilla Iaponia.</i>	32.a
<i>Meacum totius Iaponia caput.</i>	26.b
<i>Ibidem acta Gasparis Vilela.</i>	28. & seq.
<i>Eadem vrbs vastatur.</i>	54.b
<i>A Rege recipitur.</i>	ibid.
<i>Eius in Patres humanitas.</i>	82.a
<i>Meaci superioris excidium.</i>	115.a
<i>Meacensium Christianorum pietas.</i>	54.b. 95.b. & seq.
<i>Modicus Sacaiannus ad Societatem adiungitur.</i>	86.a
<i>Iussus filio cedit omni patrimonio.</i>	ibid.
<i>Melchioris Nonnij navigatio in Iaponem.</i>	24.b. & seq.
<i>In Indiam renavigat.</i>	26.a
<i>Minguanes Mosambicanus Manomotapa Regem in Consaluum in-</i>	
<i>ciat.</i>	39.a
<i>Idem fuga sibi consulit.</i>	40.b
<i>Mioxiandensis Cubum ē medio tollit.</i>	99.a
<i>Mirozu impositor.</i>	89.b
<i>Miracula.</i>	16.a. 19.a. & b. 22.a
<i>Molucia in insulis assidue patrum discrimina.</i>	101.b
<i>Molucensium Neophytorum, in fide constantia & labores.</i>	ibid.
<i>Monica Virginis amor in caelestem sponsum.</i>	79.b. & seq.
<i>de Mupcribus quatenus abstinendum.</i>	8.a

N	
<i>Nara vrbs.</i>	82.b
<i>Nera arcis ades elegantissima.</i>	ibid.
<i>Neophytorum pietas.</i>	50.b. 73.a. 77.b. 78.a. & 82.a
	Neo-

I N D E X.

Neophyti Ximabarani constantes in fide.	87.b
Neophyti Molucenses propter Christum interfeciti.	101.a. & b
Neogriorum secta.	55.a
Nichioxines, Vatandoni, & Evangelij hostis.	110.b
Nubunanga rogatu Vatandoni patribus sanctis.	109.b
Eiusdem ad Frenoiamam res contra Bonzios gesta.	113.b
Nubunanga inferiori Meaco parciit propter Christianos.	115.a
Idem Iaponicarum secularum hostis.	118.b. & seq.
Quosnam sibi adscribat titulos.	ibid.

O

Oekonomi subleuandis agrotis, & pauperibus.	46.b
Organtini Brixienfis acta Sanga.	118.a

P

Paradisus Iaponiorum.	99.a
Passionis Domini recordatione quantopere afficiantur Neophyti.	3.b. 10.b. & seq.
Paulus Iaponius Xauerij comes Cangoxima domesticos conuertit ad Christum.	10.a
Pauli alterius Iaponij praestantis viri obitus.	23.b
Pileolus triquetra figura.	90.b
Puerulus enixe baptismum petit, parentes & propinquos ad Christum adducit.	31.a
Pueri cuiusdam Sacaiiani laudes egregiae.	52.a

R

Ramiri, & Alcare sociorum, naufragium, & mors.	100.a
Ratio agendi cum proximis.	7.b
Regina Caeli Regi Manonocapa per quietem assistit.	38.b
Reliquias amoris quasnam appellant Christiani.	68.b
Rex Amangutij interficitur.	21.b
Rex Barptolemaus. Vide littera B.	
Rex Bungenfis. Vide eadem littera B.	
Rex Cangoxima. Vide littera C.	
Rex Firandi. Vide littera F.	

Rex

INDEX

Rex Manomotapa baptismo lustratur.	39A
In Consului Sylvestri necem consentit.	39.b
Facti eum penitet.	40A
Rex Meaci. Vide Meacum.	
Rex Vocoxiura. Vide littera V.	
S acraim verbs libera.	51.b. & seq.
Sanctij nobilis viri pietas.	78.b
Scribe Mioxindoni officia in patres.	100.A
Scribe Firandensis Regis, atemque uxoris eius laudes.	47.b. & inde.
Sebastianus Lupinus ab heretico servatur.	126.b
Seche Iaponiorum.	29.b. & seq.
Sigillorum duo millia in tergo Xaca.	94.b
Sinas & Iaponem petentes quomodo animatos esse oporteat.	101.
Societatis Iesu domicilium apud Iaponies.	23A
Socij varie vexantur.	21.A
Eorum acta in Bungo.	45.b. & seq.
Meaco urbe capta in exilium abeunt.	100.A
Eorum in ora Comorinensium pericula.	101.A
In eisdem officia Brachmanarum.	102.b
Stellio prefet de Striarnus.	94.b
Eius templum.	ibid.
T Acaxumani precandi studio mirè tenentur.	34.A. & 6
Taqueni scelera & exitialis exitus.	114.A. & b
Taquu Nambu Finandi Rex.	17A
Tectorij nitidissimi species.	82.b
Templa inanium Doorum magnificentiſſima.	82.b. & 96.b
Templorum tria millia a Flingenta ab uno Rege edificata.	113.A
Templum inferorum Regi dicatum, quale.	96.b
Tonus Amagusanus Xaverio funet.	105.b
Baptismo lustratur.	106.A
Toni filij adoptivi pietas.	106.b
Tonus Ximabaranus petit Euangelium.	61.b
	Ad

INDEX.

<i>Ad Christum aggregatur.</i>	96.b
<i>Ipsius pietas.</i>	87.b
<i>Typhonis ventus.</i>	100.b. & seq.
<i>Tyrones in religione quomodo tractandi, ac probandi.</i>	6.a

V <i>Aletudinarium a patribus institutum.</i>	30.a
<i>Vatandoni dynastia Catechumeni miram Christiana rei studium.</i>	109.a. & inde.
<i>In pralio circumuentus occiditur.</i>	111.a
<i>Vetula nonagenaria mira conversio.</i>	70.b
<i>Vincentis pueruli sensus amoris in Christum.</i>	80.a
<i>Vofen Daii.</i>	54.b
<i>Vocoxiuranus Rex Euangelium efflagitat.</i>	51.a
<i>Vxor in fidei desertorem maritum egregie consulit.</i>	107.b

X <i>Aca signum colosseum.</i>	94.b
<i>Bibliotheca versatilis.</i>	96.b
<i>Xamaxinodoni & Quequidoni indicam conversio.</i>	72.b
<i>Xanerius. Vide Franciscus Mauertus.</i>	
<i>Xichiensis dynastia Christi desertor.</i>	106.a
<i>Ximabara plurimi facti Christiani.</i>	66.a
<i>Xinghen Rex Cainochum Bonziorum defensor.</i>	118.b
<i>Xituidoni conversio, & acta.</i>	73.a
<i>Xixiensium neophytorum pietas.</i>	33.a

Z <i>Zacana salsamenti genus.</i>	93.a
--	------

Indicis in Epistolas Finis.

IN

IN IGNATII VITAM CAPITVM INDEX

Libri Primi.

R T V S Ignatij, & educatio. c.1.	127. ^a
Conuersio eius ad Christum. c.2.	128. ^a
Ad Montem ferratum religionis causa proficiscitur. c.3.	131. ^a
Acta eius in Monteferrato. c.4.	132. ^b
Ardores eiusdem in studio penitentia. c.5.	133. ^b
Molestia scrupulorum, & tentationum eiusdem. c.6.	134. ^a
Ignatij profectus in spiritu. c.7.	136. ^b
De studio collata ad proximos adiuuandos. c.8.	137. ^b
E graui morbo periclitatur. c.9.	138. ^a
De inanis gloria vitio superato. r.10.	138. ^b
De profectioe Hierosolymitana. c.11.	139. ^a
Nauigat in Italiam. c.12.	139. ^b
Nauigat in Palestinam. c.13.	141. ^b
Palestina loca sancta perlustrat. c.14.	142. ^a
In Hispaniam redit. c.15.	143. ^b
Barcinone ad studia litterarum aggreditur. c.16.	145. ^b
Eiusdem commoratio Complutensis. c.17.	147. ^a
Lutetiam proficiscitur. c.18.	151. ^b
Extrema inopia incommoda superat. c.19.	152. ^a
Varie propter Christum exercetur. c.20.	153. ^a
De socijs ad Ignatium adiunctis. c.21.	155. ^a

LIBRI SECUNDI.

A Eger Hispaniam repetit. c.1.	157. ^b
Venetias ingenti labore contendit. c.2.	159. ^a
Venetias ad Ignatium socij veniunt. c.3.	160. ^b
Sacris initiatur Ignatius, & de rebus ab eodem, & socijs in Venetia ditione gestis. c.4.	162. ^b
Ignatio Romam appropinquanti Christus apparet, & vnde Societati Iesu nomen inditum fuerit. c.5.	164. ^a

I N D E X.

Ignatius Romæ Christianæ videt operam, in Casinati monte an-
nam Hozy calum intranscitur videt. c. 6. 165.b

Romam Patres universi conveniunt, veterem plebis erudienda mo-
rem, & frequentem usum Confessionis, & Eucharistia restitunt.
cap. 7. 166.b

Falsis criminibus circumvenitur Ignatius, & absolvitur. c. 8. 167.a

Ignatius & ceteri Patres de constit. Societ. deliberant. c. 9. 170.b

Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt. c. 10. 171.b

Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. c. 11. 173.b

Confirmatur à Pontifice Maximo Societas. c. 12. 174.a

Prepositus Generalis creatur Ignatius. c. 13. 175.a

Generalis Ignatius denuo Catechista munere fungitur. c. 14. 177.b

Societas augetur, distribuuntur provincia. c. 15. 178.a

Varia in Ignatium tempestates excitantur. c. 16. 178.b

Regimen seminarum à Societate depellit Ignatius. c. 17. 179.b

Honoribus in Societatem nostram Ignatius adiū obstruit. c. 18. 180.a

Confirmatur à Iulio III. Societas. c. 19. 183.b

Magistratū sese abdicare conatur Ignatius. c. 20. 183.b

Societati in Hispania valde laboranti succurrit. c. 21. 184.b

De Iulij III. obitu, & de Marelli II. in Ignatium nostrosque be-
nenolentia. c. 22. 186.a

Ignatij obitus. c. 23. 186.b

L I B R I T E R T I I.

D*e orandi assiduitate, & studio pietatis. c. 1. 188.a*

Quod eius fuerit de perfectione indicium. c. 2. 190.a

De caritate ipsius in Deum. c. 3. 190.b

De caritate in proximos. c. 4. 191.a

Mansuetudo eiusdem & comitas. c. 5. 193.a

Gravitas eiusdem, & in custodia disciplina severitas. c. 6. 194.a

Eiusdē aī submissio, & quid de Virtute obedientia senserit. c. 7. 196.a

Paupertas eius, & castimonia. c. 8. 198.a

Aequitas animi, & constantia eiusdem. c. 19. 198.b

Eiusdem ratio gubernandi. c. 10. 201.b

Eiusdem ratio proximos adiuuandi. c. 11. 204.b

Vita eius quotidiana, & domestica. c. 12. 205.a

Pietatis opera publice per eum instituta. c. 13. 206.a

Quadam de Ignatiana. c. 14. 207.b

Eiusdem forma, & statura corporis. c. 15. 211.b

f IN

IN EANDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

<i>ADICARE sese magistratu conatur Ignatius.</i>	183. b
<i>Abſtinentia & ſobrietat eiusdem.</i>	133. b.
<i>& 135. b</i>	
<i>Accuſatoribus qua obſervatione aures præbere conſueverit Ignatius.</i>	203. b
<i>Adrianus V l. Pont. Max.</i>	140. b
<i>Aegrotorum eurandorum lex.</i>	206. a
<i>Aenobarbus archipirata.</i>	159. b
<i>Agni celeſtis cærea effigies.</i>	189. b
<i>Alexandri Card. Farnesii pietas, & magnificẽtia.</i>	177. b. & 211. b
<i>Alexander Petronius medicæ artis laude. præſantiſſimus.</i>	208. a
<i>Alfonſus Fonſeca, Toletanus Archiepiſcopus.</i>	149. b
<i>Alfonſus Salmeyon Toletanus, Ignatii ſocius.</i>	156. a
<i>Ad montem Celſum ſecedit.</i>	163. a
<i>Ambitio & auaritia, quæ pernicioſiſſimæ mortalium peſtes.</i>	184. b
<i>Andreas Foxius, cognomento Aſparotus.</i>	128. a
<i>Andreas Grifus, Venetorum Dux.</i>	141. b
<i>Andreas Lipomanus, vir pietate & genere nobilis.</i>	193. a.
<i>& 210. b</i>	
<i>Animorum curatio difficilis.</i>	137. b
<i>Antonius Arauzius Hiſpania præponitur.</i>	178. a
<i>Eius litteræ.</i>	209. a
<i>Apoſtolorum limina, & præcipuè religionis templa noſtri Romæ obeunt.</i>	162. a
<i>Arbenſis Epiſcopus Ignatium ad ſacerdotium enehit.</i>	162. b
<i>Ardebalus Ignatii præceptor.</i>	146. a
<i>Artiaga ſe ad Ignatii inſtitutum aggregat.</i>	147. a
<i>Eius mors.</i>	159. a
<i>Auguſtinus quidam Auguſtinianus hæreticus noſtros Romæ infeſtatur.</i>	167. a
	Baiona,

INDEX

B

B Aiona, olim aqua Augusta.	158.a
Baptista Viola Parmensis.	210.b
Barcinone ad studia litterarum Ignatius aggreditur.	145.b. 191.
b. 204.a	
Bartholæus Guidicionius Card.	174.b
Bassanum, oppidum agri Patavini.	163.a
Bellum inter Gallos, & Hispanos.	128.a
Inter Venetos & Turcas.	162.b
Inter Paulum III. & Regem Philippum.	186.b
Benedictus Conuersinus, urbis Romæ gubernator.	168.b
Beneuolentiam suorum erga se quomodo aleret Ignatius.	203.a
Bernardina quedam Romana, filiam admotam Ignatij transfusa se- retro sanat.	208.b
Bernardinus Maffei Card.	181.b
Bertramus Loiola.	127.b
Bisunianum oppidum.	175.b
Bonæ spei promontorium.	171.b
Bononiam Ignatius peruenit.	159.b
Bononiam veniunt Xaucius, & Bobadilla.	164.b
Brasilia ora.	171.b
Brixiam mittitur Claudius Iaius.	171.b

C

C allistus se ad Ignatij ductum aggregat.	147.a
Carcerem in Societatem induci nunquam permisit Ignatius.	
195.b	
Caritas Ignatij in Deum.	190.b
In proximos.	191.a
Castitatis laude insignis Ignatius.	198.a
Castitatis virtutem in Societate magno studio custodiri voluit Ignatius.	198.a
Catechesi Christianæ operam dat Ignatius.	177.b
Catechumenorum ædes, curante Ignatio, parata.	207.a
Cazeres Segouiensis Ignatij socius.	147.a
In patriam reuertitur.	159.a
Christus tentationum instissimus arbiter.	134.b
Christi patientiæ studiosus Ignatius.	144.b
Circus Flaminius Romæ.	173.b

f

2

Clau-

I N D E X.

<i>Claudius Iaius Gebennensis Ignatij socius.</i>	156.a
<i>Bassanum secedit.</i>	163.b
<i>Brixiam abit.</i>	171.b
<i>Tergestinatorum Episcopatum reijcis.</i>	182.b
<i>Collegium Montis acuti Parisiis.</i>	152.a
<i>Collegium S Barbara Parisiis.</i>	153.a
<i>Collegium Hispanica nationis Bononia.</i>	160.a
<i>Collegium Germanicum Roma.</i>	207.a. 211.a
<i>Collegium Lauretanum.</i>	208.b
<i>Compluti artium curriculum init Ignatius.</i>	147.a
<i>Concionantur Patavij Codurius, Hoziusque; Ferrariae Roterigius &</i> <i>Iaius: Bononia Xaverius, & Bobadilla: Senis Poschajus, &</i> <i>Salmeron.</i>	164.b
<i>Vicetie Ignatius, Faber, & Laines.</i>	163.a
<i>Concordia nihil valentius ad res arduas moliendas.</i>	171.a
<i>Confessio totius anteaetæ vite Ignatij.</i>	132.b
<i>Iterum iterumque ab eodem repetitur.</i>	136.a
<i>Quotidiana cuiuslibet ommissionis.</i>	188.b
<i>Confessio generalis P. Fabri.</i>	155.b
<i>Et aliorum sociorum Ignatij.</i>	156.a
<i>Confessionis frequens usus ab Ignatio & socijs Roma restitutus.</i>	167.a
<i>Commendatur ab Ignatio Barcinone.</i>	191.b
<i>Crucem pauci ex animo amplexantur.</i>	158.b
D	
D <i>æmon Ignatium ab incepto renovare conatur.</i>	134.b
<i>Ignatio difficultates representat.</i>	134.b
<i>Ignatium à literarum studio removere nititur.</i>	146.b
<i>Detractiones & susurri animos disjungunt.</i>	176.b
<i>Didacus Guías Cantaber.</i>	160.b
<i>Didacus Lassus Ferdinandi Regis orator.</i>	181.a
<i>Dignitatis gradus perfectos viros requirunt.</i>	181.b
<i>A Societatis instituto valde alieni.</i>	181.b
<i>D Dionysii Arcopagite tutela.</i>	156.b
<i>Discretio spirituum, consumata sapientiæ virtus.</i>	130.a
<i>Doctrinæ Christianæ præceptis plebem imbuunt Ignatius.</i>	146.b.
158.b. 160.a. 167.a. 173. b	
<i>Doctrinam Christianam professi tradere debent.</i>	171.b
	Domi-

I. N. D. E. X.

Dominicani fratres Salmantica Ignatij doctrinam expellant. 149.b
Domus professę egestati Romę mirabiliter subvenitur. 198.b
 200.b

E cclesia primitiva Ignatij quę.	164.b
Ecclesia Rom. princeps magistratus orbis terrarum.	167.a
Eleemosyna Ignatij in pauperes.	144.a
Eleemosynis undique conquisitis alios subleuat Ignatius.	147.b
Elisabetha Rosella Ignatium victu benigne alit.	146.a
Pecunia eundem iuvat.	160.a
Romam venit.	179.b
Emendicat xistum Ignatius Compluti.	147.b
Guipuzcog.	158.a
Et socij Romę.	162.b. 166.b
Erasmi libros abiicit Ignatius, & in Societate legi vetat.	146.b
Eucharistiam octavo quoque die sumit Ignatius.	152.a
Idem quotidie.	164.b
Eucharistia frequens vsus Romę ab Ignatio, & socijs restitutus.	167.a
Commendatur ab Ignatio Barcinone.	191.b
Examen conscientie bis quotidie habetur ab Ignatio.	152.a
Item in singulas horas.	188.b. 205.b
Examen conscientie P. Fabri.	155.b
Exemplo vitę ac morum nihil efficacius ad animas permonendos.	183.a
Exercitiorum spiritualium liber ab Ignatio conscriptus.	130.b
A Rom. Pont. comprobatus.	137.b
Salmantica examinatur.	150.a
A sacro Inquisitore Parisius receptus.	154.a
Item in Hispania.	199.b
Exercitijs spiritualibus perpolitur Faber.	155.b
Xaverius.	156.a
Et alij socij Ignatij.	156.a
Item multi Venetijs.	160.a
Roma.	165.b
Novitij prebendi.	171.b
F eminarum regimen a Societate depellitur.	179.b
Feminarum confuetudo periculosa.	179.b
Ferdi-	

I N D E X.

<i>Ferdinandus Rex Rom.</i>	180.b
<i>Ferrariam venit Ignatius.</i>	144.a
<i>Rodericus & Iaius.</i>	164.b
<i>Fiducie diuinae innixus Ignatius.</i>	139.b. 140.b. 142.b. 159.b
<i>Ad Fossam Clodiam Ignatius peruenit.</i>	140.b
<i>Franciscanae familiae fratres Hierosolymis.</i>	142.b
<i>Franciscus Borgia Gandiensium dux, Societati se addidit.</i>	183.a
<i>Franciscus Mendoza.</i>	150.b
<i>Franciscus Michaelius, urbis praefectus.</i>	179.a
<i>Franciscus Strata Ignatio se adiungit.</i>	166.b. 189.a
<i>Franciscus Xauerus Cantaber Ignatij socius.</i>	155.b
<i>Primus in Iaponiorum tetras Euangelium intulit.</i>	156.a
<i>Bononiam proficiscitur.</i>	164.b
<i>Ad montem Celsum secedit.</i>	163.a
<i>In Lusitaniam tendit.</i>	175.a
<i>In Indiam mittitur.</i>	173.a
<i>Indie Prouincialis.</i>	178.b
<i>In Sinarum aditu obit.</i>	156.b
<i>Francisci Xauerij per somnum visio.</i>	173.a
<i>Pias, Vicarius Salmaticensis Episcopi.</i>	150.a
G	
<i>Gaspar Contarenus Card.</i>	165.b. 174.b
<i>Gaspar Doctus pro Ignatio & socijs.</i>	170.a
<i>Genuam proficiscitur Ignatius.</i>	144.b
<i>Georgius Nauerus, insignis doctor.</i>	148.b
<i>Germanicum Collegium in vrbe institutum.</i>	207.b
<i>Gienam vrbs Batice.</i>	148.b
<i>Grammaticae rudimenta discit Ignatius.</i>	146.b
<i>Eadem Parisiis repetit.</i>	151.b
<i>Grana piacularia.</i>	189.b
<i>Greg. XIII. Pont. Max.</i>	207.b. 211.b
<i>Guipuzcoa prouincia.</i>	127.a. 158.a
H	
<i>Haereticorum fastus.</i>	167.b
<i>Haeretici ab Ignatio cum Rom. Ecc. in gratiam reseruit.</i>	155.b
<i>Hercules II. Dux Ferrar. Ignatij & sociorum innocentiae testimo-</i>	
<i>nium tribuit.</i>	170.a
<i>Hieronymo Arzio a rotas frequens adest Ignatius.</i>	193.a
<i>Hic-</i>	

INDEX.

<i>Hieronymi Arzæ liberalitas.</i>	198. b
<i>Hieronymus Verallus Legatus Apostolicus Venetijs.</i>	160. b
<i>Hierosolymitana profectio ab Ignatio decernitur.</i>	138. b
<i>Ad Paulo III. impetratur.</i>	153. a
<i>Hierosolymam venit Ignatius.</i>	142. b
<i>Monaribus in Societatem adducuntur.</i>	180. b
<i>Monatur homines Ignatius ad odium peccatorum, amonend; pro-</i>	
<i>bitatis.</i>	149. b
<i>Hospitium S. Iacobi Parisiis.</i>	182. b
<i>Ad Hospitalem domum diuertit Ignatius.</i>	147. a
<i>Hortus Hispanus Venetijs Ignatio iungitur.</i>	160. a
<i>Ad Tarvisium secedit.</i>	163. a
<i>Ad Patavium proficiscitur.</i>	164. b
<i>Eius mortui animam cælös penetrantē videt Ignatius.</i>	166. a
<i>Humilitas Christiana ceterarum parens, custasque virtutū.</i>	133. b
<i>Humilitatis spiritum profitetur Societas.</i>	181. a
I	
I acobus Conca Lusitanus.	154. a
<i>Iacobus Laines Ignatij socius.</i>	156. a
<i>Romæ sacras litteras proficitur.</i>	165. b
<i>Cum Petro Fabro Parmam contendit.</i>	171. b
<i>Italiæ provincialis.</i>	178. b
<i>Ieiunium P. Fabri.</i>	155. b
<i>P. Xaverij.</i>	155. b
<i>Et aliorum Ignatij sociorum.</i>	158. a
<i>Iesu nomen vnde Societati inditum.</i>	165. a
<i>Ignatius etiam ante conversionem ab omni impietate, atque auari-</i>	
<i>tia alienus.</i>	127. b
<i>In Pompelonensi obsidione vulneratus.</i>	129. a
<i>Grauitè egrotat.</i>	138. b
<i>Urbana munditiæ apprime deditus.</i>	129. b
<i>Lectione librorum spiritualium conuersus.</i>	130. a
<i>Ad Montem serratum proficiscitur.</i>	131. a
<i>Singulis noctibus se acerrime verberat.</i>	131. b
<i>Singulis diebus ter sese flagellis cedit.</i>	134. a
<i>Mariæ Virgini se voto castitatis obstringit.</i>	131. b
<i>In Maurum quendam irritatus.</i>	132. b
<i>De peregrinatione Hierosolymitana solioptus.</i>	132. b. 139. a
	Quo

I N D E X.

<i>Quo anno militia Christiane nomen dedit.</i>	132.b
<i>Excessu quodam raptus.</i>	137.a
<i>Magnam rerum spiritualium peritiam nactus.</i>	137.b
<i>Cur interdum ab alijs ad prandiu invitatus, accederet.</i>	138.a
<i>Inanem gloriam superat.</i>	139.a
<i>A divina providentia totus pendens.</i>	139.b
<i>In Italiam navigat.</i>	140.a
<i>Romam ingreditur.</i>	140.a
<i>Adriani V. I. pedes exosculatur.</i>	140.b
<i>Venetias ire parat.</i>	140.b
<i>A comitibus destitutus.</i>	141.a
<i>Venetias perductus.</i>	ibid.
<i>Navigat in Palestinam.</i>	141.b
<i>Palestina loca sancta perlustrat.</i>	142.b
<i>In Hispaniam redit.</i>	144.a
<i>Ab Hispanis militibus contumelia affectus.</i>	144.b. 145.b
<i>Artium curriculum in Compluti.</i>	147.b
<i>In carcerem conjicitur.</i>	148.b. 150.b
<i>Salmanticę examinatur.</i>	150.b
<i>Extremam inopiam superat.</i>	152.b
<i>Philosophię studii aggreditur Parisiis.</i>	153.a
<i>Sacram Theologiam amplectitur.</i>	153.a
<i>Varie propter Christum exercetur.</i>	153.a
<i>Ad sacrum Inquisitorem Parisiis defertur.</i>	153.b
<i>Ab eodem Inquisitore absoluitur.</i>	153.b
<i>Virgarum periculo liberatus.</i>	154.a
<i>Multos a turpi vita convertit.</i>	155.a
<i>Aeger Hispaniam repetit.</i>	157.b
<i>Venetias contendit.</i>	159.b
<i>Sacris initiatur.</i>	162.b
<i>Plebi Romę periclitanti succurrit.</i>	173.b
<i>In culinę ministerijs versatur.</i>	176.b
<i>Generalatu se abdicare conatur.</i>	184.a
<i>Prophetię dono pręditus.</i>	209.a
<i>Ignatij ortus & educatio.</i>	127.a
<i>Acta in Monte serrato.</i>	132.b
<i>Minoreſſe.</i>	133.b
<i>In Guipuzcoa.</i>	158.a

Pene-

I N D E X.

<i>Venetijs.</i>	160.a
<i>Vicetię.</i>	163.a
<i>Romę.</i>	175.b
<i>Animi altitudo.</i>	118.a
<i>Submissio.</i>	196.a
<i>Aequitas.</i>	198.b
<i>Ardor in studio penitentię.</i>	133.b
<i>Caritas in Deum.</i>	190.b
<i>In proximos.</i>	191.a
<i>Castimonia.</i>	198.a
<i>Cautio in negotijs gerendis.</i>	128.a
<i>Constantia.</i>	198.b
<i>Conuersio ad Christum.</i>	128.a
<i>Confessarius Dominicanus Salmantica.</i>	149.b
<i>Alter ex ordine Minorum Romę.</i>	175.b
<i>Clementia & lenitas.</i>	176.b
<i>Fiducia in Deo.</i>	159.b
<i>Forma & statuta.</i>	211.b
<i>Gravitas & in custodia disciplina seueritas.</i>	194.a
<i>Gubernandi ratio.</i>	201.b
<i>Mansuetudo & comitas.</i>	193.a
<i>Maturitas ac dexteritas in tractandis hominũ ingenijs.</i>	128.a
<i>Opera. liber Exercitiorum.</i>	130.b
<i>Libellus de rebus Christi & Sanctorum preclare gestis.</i>	131.a
<i>Liber de Trinitate.</i>	137.a
<i>Epistola ad socios Lusitanos de Obedientia.</i>	196.b
<i>Epistola ad Prepositum provincie Lusitanę.</i>	201.a
<i>Commentarij de religione.</i>	198.b
<i>Carmina Hispanica de B. Petri laudibus.</i>	119.a
<i>Scripta de spirituum discretionem, & de moderandis affectibus.</i>	204.b
<i>Paupertas.</i>	198.a
<i>Persecutio Lutetię.</i>	153.b
<i>Romę.</i>	168.a
<i>Pietatis studium.</i>	188.b
<i>Profectus in spiritu.</i>	136.b
<i>Ratio proximos adiuuandi.</i>	204.a
<i>Scrupuli.</i>	136.a

I N D E X

<i>Sermo de contemptu rerum humanarum.</i>	150.b
<i>Studium ad proximos inuandos.</i>	137.b.147.b.149.b.155.a
<i>Virtutes.</i>	176.b
<i>Vita quotidiana & domestica.</i>	205.a
<i>Ignatio nocte vigilanti Maria Virgo una cum paruulo Iesu sese pa-</i> <i>lam ostendit.</i>	130.b
<i>Eidem Romam appropinquantī Christus apparet.</i>	165.a
<i>Ignatium socij omnes, vt parentem diligunt ac reuerentur.</i>	156.b
<i>Ananis glorię vitium superat Ignatius.</i>	139.a
<i>Indica expeditio nostrorum studijs apta.</i>	172.a
<i>Innocentiij III. Pape lex de curandis aegrotis.</i>	206.a
<i>Ioannes Borgia Philippi Regis Legatus.</i>	189.a
<i>Ioannes Codurius Ignatij socius.</i>	156.a
<i>Patanium proficiscitur.</i>	164.b
<i>Tarunsum secedit.</i>	163.a
<i>Gravi morbo laborat.</i>	210.b
<i>Ioannes Cruceius, rei domestice curator.</i>	200.b
<i>Ioannes Figheroa Vicarius Archiepiscopi Tolet.</i>	147.b.& 170.a
<i>Ioannes Gallus Ignatij socius.</i>	147.a
<i>Monastica se vite addicit.</i>	159.a
<i>Ioannes Moronus Card.</i>	207.a
<i>Ioannes Lusitania Rex.</i>	156.a
<i>Ioannis Tertij Lusitania Regis cura.</i>	172.a
<i>Ioannis Penna Ignatij in philosophia praeceptor.</i>	153.a
<i>Ioannes Siliceus Toletanus Archiepiscopus, nostrorum insectator.</i> 184.b	
<i>Ioannes Vega Hispanus.</i>	178.a
<i>Iulius I II. Pont. Max. Societatem confirmat.</i>	183.b
<i>Eius mors.</i>	186.a
L <i>Oiolarum familia.</i>	127.b
<i>Ludit tridiculis Ignatius.</i>	193.a
<i>Ludonicus Consalvus domus Romanae minister.</i>	194.b
<i>Lusitani Brasiliam & Indicam oram aperiuunt.</i>	171.b
<i>Lutetiam proficiscitur Ignatius.</i>	151.a
<i>Lutetiae Parisiorum descriptio.</i>	152.a
M <i>Ignates in Hispania qui vocentur.</i>	127.b
<i>Male nuptiarum cœnobium ab Ignatio institutum.</i>	206.b
<i>Mar-</i>	

I N D E X

<i>Marcelli I I. Pont. electio, atque obitus.</i>	186.a
<i>Margarita Austriaca, Octavij Farnesii vxor.</i>	174.a. & 183.a
<i>Maria Virgo Ignatio noctu apparet.</i>	130.b
<i>Maria Virginis patrocinium.</i>	147.a
<i>Maria Virginis ad Nines, ades Roma.</i>	164.a
<i>S. Maria à Strata templum.</i>	177.b
<i>In Maria Virginis honorem Sabbata observat Ignatius.</i>	148.b
<i>Martinus Garzia Ignatii frater.</i>	131.a
<i>Martinus Luther heresiarcha.</i>	133.a
<i>Martinus Olavius excellenti vir ingenio.</i>	186.a. & 199.b
<i>Matibæus Ori, Dominicanus.</i>	153.b
<i>Medicis valde dicto obediens Ignatius.</i>	196.b
<i>Mendicitas maximum affert detrimentum studijs.</i>	152.a
<i>Meretriculas ab impuritate auocat Ignatius.</i>	190.b
<i>Michael quidam Hispanus.</i>	208.b
<i>Michael Hispanus Roma nostros accusat.</i>	168.a
<i>Idem exsilio multatur.</i>	168.a. 170.a
<i>Michael Turrianus in Lusitaniam destinatur.</i>	202.a
<i>Minoressa oppidum, hodie Manresa.</i>	133.b
<i>Mira de Ignatio.</i>	207.b
<i>Missa sacrificium Ignatii socij Vicetia primum facinnt.</i>	164.a
<i>Ignatius autem postea Roma.</i>	205.a
<i>Missionis Pontificiæ exordium nostris.</i>	171.b
<i>Modestiam scholasticis nostris commendat Ignatius.</i>	195.a
<i>Mons ferratus.</i>	131.b
<i>Mons aureus Roma.</i>	210.b
<i>Mons Casinas.</i>	165.b
<i>Mons Celsus, vicus agri Patavini.</i>	163.a
<i>Mons Martyrum extra Lutetiam.</i>	156.b
<i>Montis acuti Collegium Parisiis.</i>	152.a
<i>Mores novos in Societatem induci non est passus Ignatius.</i>	195.a
<i>Mortificationis spiritus speculationis spiritui antefertur.</i>	190.a
<i>Muliebris sexus ad pietatem propensus.</i>	148.a
N	
<i>Negligentem in quodam ministerio quendam arguit Ignatius.</i>	195.a
<i>Neophytorum ades Roma.</i>	207.a
<i>Nicolaus Bobadilla Palentinus Ignatii socius.</i>	156.a
g 2	
Vero-	

I N D E X

<i>Veronam proficiscitur.</i>	163.a
<i>Aenariam insulam petit.</i>	171.b
<i>In Brutios discedit.</i>	175.a
<i>In Indiam destinatus impeditur ischiade.</i>	173.a
<i>Novitij Societatis quibus exercitationibus probandi.</i>	171.a
<i>Novitios quosnam legere soletur Ignatius.</i>	203.b
O	
<i>Obediens apprime magistratibus Ignatius.</i>	147.b
<i>Summo Pontifici.</i>	196.a
<i>Obedientie sacrificio nullum Deo suavius est.</i>	171.a
<i>Obedientie nexu nostri Christi Vicario mancipati.</i>	172.a
<i>Obedientie virtutem ceteris omnibus antefert Ignatius.</i>	196.a
<i>Obedientie præclarum exemplum.</i>	198.a
<i>Olivetius mons.</i>	143.a
<i>Oratio i multum temporis tribuit Ignatius.</i>	145.b
<i>Oaudi assidue in Ignatio.</i>	188.b
<i>Ocium, et omnium vitiorum fomitem, detestatur Ignatius.</i>	195.a
P	
<i>Palestina loca sancta perlustrat.</i>	142.b
<i>Parisi in D. Dionysii Arcopagita tutela sunt.</i>	156.b
<i>Parthenonem S. Catharina à funarijs instituit Ignatius.</i>	206.b
<i>Paschasius Broetus, Ignatij socius.</i>	156.a
<i>Veronam tendit.</i>	163.a
<i>Senas.</i>	171.b
<i>Gallie provincialis.</i>	178.b
<i>Patauium ingreditur Ignatius.</i>	141.a
<i>Pauli I I I. Pont. Max. laudes.</i>	162.a
<i>Paulus I I I I. Pont. Max.</i>	186.b. 211.a
<i>In D. Pauli ade, extra urbem, nostri solemnè professione sue religionis vota suscipiunt.</i>	176.a
<i>Paupertas voluntaria religiois murus est.</i>	198.a
<i>Paupertatis spiritum proficitur Societas.</i>	181.a
<i>Paupertatis amor summus in Ignatio.</i>	176.b
<i>Peregrinatione probandi novitij.</i>	171.b
<i>Peregrinationis initium Societati.</i>	ibid.
<i>Perfectionis studium.</i>	189.a
<i>Pernigilium armorum quid.</i>	133.a
<i>Petronius Pisaurë tres germanos fratres ad Societ. perducit.</i>	201.b
<i>Petrus</i>	

I N D E X.

<i>Petrus Apostolus Ignatio sanitatem affert.</i>	125.a
<i>Petrus Canisius Germaniæ Prouincialis.</i>	178.b
<i>Petrus Codatius Landensis nomen dat Societati.</i>	177.a
<i>Procurator domus professe Romæ.</i>	206.b
<i>Petrus Contarenius nobilis Venetus.</i>	160.a
<i>Petrus Faber Allobrox Ignatium sequitur.</i>	155.b
<i>Aliis sociis prapponitur ab Ignatio.</i>	158.a
<i>Theologiam Romæ proficitur.</i>	165.b
<i>In Germaniam ducitur.</i>	175.a
<i>Petrus Faber & Laines rerum spiritualium administrari Ennio Veru- lano Card. dati.</i>	171.b
<i>Petrus Mascarenias, Regis Lusitania orator.</i>	172.b
<i>Petrus Ortizius, Cesaris Legatus Ignatium & socios ad Pont. Max. introducitur.</i>	162.a
<i>Petrum Fabrum in Germaniam ductum.</i>	175.a
<i>Exercitijs spiritualibus ab Ignatio eruditur.</i>	165.b
<i>Petrus Ribadeneria Toletanus.</i>	210.b
<i>Philippus Archintus, Salassiorum Episcopus.</i>	177.b. 179.a
<i>Pietatis opera publice per Ignatium instituta.</i>	206.a
<i>Pont. Rom suam operam defert Ignatius.</i>	165.b
<i>Præpositus Generalis creatur.</i>	175.a
<i>Principum Hispanorum filij quinam in patrimonio succedat.</i>	127.b
<i>Quesitorum sacra tribunalia.</i>	155.a
<i>Querimonias suorum perbenigne audit Ignatius.</i>	204.a
<i>Quirinus Garzonius Romæ Ignatium & socios tecto recipit.</i>	166.b
R	
<i>Rauenna quid acciderit cuidam ex Ignatii socijs.</i>	162.a
<i>Realdus Columbus egregius Anatomie magister.</i>	187.a
<i>Régulas perscribit Ignatius.</i>	171.a
<i>Rodolphus Pius Carpensius Card. Societatis protector.</i>	183.b. 208.b
<i>Roma vrbs, totius æquatus parens.</i>	169.b
<i>Romam ingreditur Ignatius.</i>	140.a
<i>Iterum.</i>	169.b
<i>Romam Patres vniuersi conueniunt.</i>	166.b
<i>Romæ Faber & Laines sacras litteras prosteentur.</i>	165.b
<i>Romæ Confessionis & Eucharistia frequens vsus resiliuitus.</i>	166.b
S	
<i>Salmanticam ad sua prosequenda studia migrat Ignatius.</i>	149.a
<i>Salman-</i>	

I N D E X

<i>Salmantica in carcerem conjicitur.</i>	150.a
<i>Scrupulorum molestiis agitur.</i>	134.b
<i>Seminarium Clericorum in vrbe conditum.</i>	197.b
<i>Senas proficiscuntur Paschasius & Salmcron.</i>	171.b
<i>Septem Vrbis templa Ignatius & socij obeunt.</i>	176.a. & 189.b
<i>Sequana fluiuius.</i>	152.b
<i>Simon Roterigijs Lusitanus Ignatij socius.</i>	
<i>Bassanum secedit.</i>	163.a
<i>In Indiam destinatus.</i>	173.a
<i>In Lusitaniam proficiscitur.</i>	175.a
<i>Item Ferrariam.</i>	164.b
<i>Lusitania provincialis.</i>	178.b
<i>Bassani grauissima febris correptus.</i>	209.a
<i>Sina vltimi.</i>	171.b
<i>Sobrietas moderata animum vegetat.</i>	138.b
<i>Socij priores Ignatij.</i>	147.a
<i>Inconstantes.</i>	159.a
<i>Socij posteriores Parisiis ad Ignatium adiuncti.</i>	155.b
<i>Roma fictis criminibus circumueniuntur, & absoluntur.</i>	167.a.
<i>& 179.a</i>	
<i>Socij & Ignatius de constituenda Societate deliberant.</i>	170.b
<i>Socij in varia loca Pontificis missu discedunt.</i>	171.b
<i>Societas Iesu vnde dicta.</i>	165.a
<i>Minima ab Ignatio vocatur.</i>	ibid.
<i>Confirmatur à Paulo III. Pont. Max.</i>	174.b
<i>Item à Iulio III.</i>	183.b
<i>Augetur, & distribuuntur prouincia.</i>	178.a
<i>Humilitatis & paupertatis spiritum profitetur.</i>	181.a
<i>Quibus artibus conseruanda.</i>	182.a
<i>Varijs locis exercetur.</i>	184.b
<i>Societatis dignitati in posterum prouidet Ignatius.</i>	169.a
<i>Spectaculis publicis adesse nostros non facile permittit.</i>	195.a
<i>Stephanus Baroelius Nouocomensis.</i>	210.b
<i>Stephanus Guia Cantaber.</i>	160.a
<i>Submissio plurimum valet ad conciliandos homines.</i>	175.b
<i>Sudarium sacrum, in oppido Giennio celebratum.</i>	148.b
T <i>Aruiisum secedunt Codurius & Hozius.</i>	163.a

Ten-

I N D E X.

<i>Tentatur à demone varijs artibus Ignatius.</i>	134.a. & seq.
<i>Tentatione patrie ac domesticorum nulla fere periculofior.</i>	158.a
<i>Terentium in scholis nostris explicari vetat Ignatius.</i>	198.a
<i>Theodosius frater ex ordine Minorum, à confessionibus Ignatij Roma.</i>	175.b
<i>Theologiam sacram Ignatius Parisiis aggreditur.</i>	153.a
<i>Timore humano agitur Ignatius.</i>	145.a
<i>De Trinitate liber Ignatij.</i>	136.b
<i>Trinitatis misterium Ignatio diuinitus innotescit.</i>	137.a

V

V <i>Alemdinarij publici ministerijs probandi nonitii.</i>	171.b
<i>Venetias Ignatius perducitur.</i>	141.a
<i>Redit.</i>	144.a
<i>Venetiarum urbis descriptio.</i>	141.a
<i>Verba suspensa & ambigua, vti subdola mendacii tegumenta, semper est detestatus Ignatius.</i>	204.a
<i>Veronam contendunt Paschasius & Bobadilla.</i>	163.a
<i>Vertranns Loiola.</i>	127.b
<i>Vicetiam Ignatii socii conueniunt.</i>	163.b
<i>Vicetiam petunt Ignatius, Faber, & Laines.</i>	163.a
<i>Vicetianorum liberalitas erga Ignatium & socios.</i>	163.b
<i>Vigilia immoderata vires frangit.</i>	138.b
<i>Vincentius Negosantius Fanensis.</i>	162.b
<i>Virtutis pulchritudo, & vitij scditas explicatur ab Ignatio.</i>	149.b
<i>Visionibus diuinis illustratur Ignatius.</i>	163.a. & seq.
<i>Voto se obstringunt Parisiis Ignatius & socii.</i>	156.b. & 164.b
<i>Votum idem renouant.</i>	156.b
<i>Votum Ignatii perpetuae castitatis & paupertatis nuncupatum Venetiis.</i>	162.b
<i>Votis tribus solemnibus quartum addunt nostri.</i>	171.b
<i>Vota sua religionis nostri in Petri, & Pauli solemnii professione suscipiunt.</i>	176.a
<i>Vulgus pluma, & folio lenius.</i>	179.a

X

X <i>Ad Enodochium publicum diuertit Ignatius.</i>	147.b. 158.a.
<i>Enodochii ministerijs probandi nonitii.</i>	171.b

I N D I C I M F I N I S.

Errata sic corrigito in Historijs.

Vol.	pag.	lin.		
3	1	vlt.	Terzanabale	Terzanabali
8	1	8	In mare interaſſi Cuama	In mare internum; Cuama
21	2	10	Betele	Betel
34	1	9	De more diſtingerat	de more gēma diſti axerat
35	1	19	Barrius	Barrius
65	1	15	ac durum	aſpeumque
67	1	3	Somatam	Somatram
113	1	16	pogo	pago
123	2	12	Connuete	Connuere
138	1	10	Per hunc modo	Perhunc modum
164	1	4	tamidu	tam diu.
176	1	34	zamoeni	Zamorini.
195	2	6	obeundum	abeundum
196	2	10	quartana verus	quartana vetus
200	1	16	atque vbi quot	atque vbi quod
202	2	15	& ſerentes	ſerentes
227	2	19	in am	in eam
228	1	18	turbarum	tubarum
248	1	10	Subtraheret	ſubtraheret
250	1	15	in piſo	in ipſo
251	2	35	Alen aſtrium	Caſtrium
201	2	27	traicſuros	traicſurus
276	1	15	paulo	pabulo
279	1	6	acerba	acerbe
282			eo eo	ex eo

In Epistoſis, & in Vita Ignatij.

5	1	12	habeas	obead
9	2	34	nauti	nautæ
13	1	5	verum	rerum
15	2	19	verſum	ruſum
18	2	10	Conſlata	Conſlatus
33	1	15	ymbra eulta	ymbracula
43	2	26	Conſidete	conſidete
44	1	2	cui illis	cur illis
49	2	30	ſe ſe admodum expeditent	ſe ſe egre admodum expeditant
55	1	33	Amidiam	Amidam
60	1	29	actentur	ardentur
65	1	ipri.	deſt	mis noſtris euellet ?
69	1	25	dixiſſes atque vt eſt,	dixiſſes; atque vt eſt,
107	2	8	daret ſuperfederet	dare ſuperfedere
113	1	31	illius corias	illius copias
127	1	7	Loioleia familia	Loioleia familia
129	2	20	vehementis irritatus	vehementius irritatus
142	1	12	grauiquadam	grania quzdam
148	2	2	pedibus	pedibus
151	1	29	variz pp Chriſtū exerceret	Varie propter Chriſtum exerceret
151	2	23	paluſtris	plauſtris
161	2	13	euerere ſordes	euerere ſordes
169	1	2	ne ſi quid ſuſcipionis	ne ſi quid ſuſpicionis
		15	ingenti ſuo periculi	ing nri ſuo periculo
171	1	13	adiungeret	adiungerent
174	1	8	exempis vis	exempii vis
174	2	36	cum cæteris collegijs	cum cæteris collegijs
176	2	36	incommodæ ſuſcipione	incommodæ ſuſpicionis
180	2	9	Luthertanæ poſtem	Luthertanam poſtem
182	1	vlt.	admiraretur	admiraretur
183	1	15	precesq; ipſius maiestate	precesque pro ipſius maiestate

f. 18 p. 1. l. 30 deſpoſito deſpoſito. f. 18 p. 2. l. 21 ex hys cū ex alijs. f. 17 p. 1. l. 3. ille nihil nle cū nihil. f. 19 p. 1. l. 3. inuitatis. inuitatus. f. 14 p. 1. l. 36. alijs. alijs. f. 202. p. 1. l. 3. concilij. conſilij. f. 203 p. 1. l. 20. fatigationem. factionem. f. 204 p. 1. l. 10. imperia. imperia. f. 205 p. 1. l. 28. nec. ne. f. 11 p. 1. l. 32. regia. regia.

IOANNIS PETRI

M A F F E I I,

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER PRIMVS.

ETERNÆ mentis numen atque consilium, quo ab ipsis mundi primæ relijs vniuersa pariter, & singula gubernantur; fide potius & silentio vererandum, quàm argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlestium rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumque valeat mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum eventis existimare; diuinæ providentiæ ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaque per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad te cūm

A   fasti-

Historiarum Indicarum.

fastigiumque perducatur. Id adeo, si quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facile intelliget. Post diram illam totius orbis terrarum eluuiionem, cum denuo genus humanum in omne scelus atque flagitium rueret, vniusque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot ante seculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum sæce seuocauit, & propria iniustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem, & quidem præclara cum testificatione seposuit! Rursus, hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procurationem sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus alio transferre statuerat. Quam multis ante annis urbem Romam exsurgere, & à paruis initijs ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirum, ut Ecclesiæ principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque, ut vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus, ac superstitiones paulo ante petijissent; inde in omnia regna prouinciasque, sine vilo erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissimæ cœremoniarum, & bene beatæque viuendi verissima præcepta manarent. Denique superiore memoria, cum ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propagare vellet, quæ lumen Euangelij, vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria, seu longinquitate restinxerant; quampridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, ut ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum per summam animi contentionem, perque summa pericula & difficultates pertinaci studio exquirerent! Videlicet quo permutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum, & regionum varietate permutant; interea occasionem nacti sacerdotes & vitæ innocentia, & Christianæ facundiarum laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis verbum Dei longè lateque disseminarent; errantesque mortalium greges ab infelicibus

infelicibus vepretis ac saltibus, ad læta Domini pascua caulaf-
que traducerent. Cuius tam gloriosi facinoris, tamque lon-
ginque nauigationis (ad quam neque fabulosi illi Argonautæ,
neque in cœlestium numerum falso relati Bacchi, Herculesve
vnquam adspirarunt) quoniam decus ac titulos partim Lusita-
nia, partim Lusitanix finitima Bætica sibi iure quidem optimo
vindicat; quæ à Beticis ad solem occidentem præclare gesta
sunt, scriptores alij persequentur. Nos, quoniam cuncta com-
plecti pene infinitum esset, Lusitanicæ tantum conquestionis,
præsertim vero promulgati ad meridiem, & orientem Euange-
lij initia, progressusque (quando ita iubemur ab ijs, quorum à
nutu discedere est nefas) in vnus Dei gloriam, & solatium Ec-
clesiæ Christi vniuersæ, latinis maxime litteris consignare de-
creuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, affi-
ciet: letabuntur haud dubiè, tanta iam ex parte vrsanis gen-
tium ritibus, ac detestabili Deorum inanum cultu sublato.
punget eos rursus, atque adeo terrebit, improborum scele-
re, & prauis dogmatibus agitata, ex orbe nostro ad insulas
longe, vt inquit Esaias, atque ad vltimas terras tanquam indi-
gnabunda propalam migrans Christiana religio: vt vel Deo
vindice regnum à nobis item auferri; vel collustrato lucis Euan-
gelicæ radijs toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis o-
raculis, effectæ iam ac senescenti naturæ finis propediem adeste
videatur. Verum hæc summus ipse rerum arbiter pro sua
infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis rem
tantam parendi magis alacritate, quam perficiendi facultate
fuspicientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne,
quoniam permulta cum sacris, tum profanis in rebus, supra
naturæ vim atque ordinem facta subinde exponentur, narra-
tio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitu-
ra, quam fidei. Quocirca denuntio profiteorque iam nunc;
me nihil in medium esse allaturum, nisi quod è publicis tabu-
larijs, aut probatis auctoribus, quive interfuere ipsimet rebus
gerendis, accepero. Quæ mihi copia, quo promptior & ex-
peditior esset; non subterfugi quominus Olisiponē vsque, com-
morandi causa contenderem, qua ex vrbe, quod in Oceani ve-
lut imperium, peropportuno imminet loco, atque ob id ip-
sum antiqua regum Lusitanix sedes est; omnia ferme Indica-

Historiarum Indicarum

rum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis ac mendacijs delectatur; & me ipsum mortalibus rebus iam pridem valere iussis, fingendi, vel adolandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

Orbem terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas. Inuenti demum hi noui tractus quartam adiecerc: si quarta appellanda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neq; tamen hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoq; finium haud exigua spatia prisca homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemæus vir cæteroqui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africæ terræ quicquid à Prasæ promontorio, & interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multaq; & ingentes tum Africæ tū Indico littori obiacentes insulæ, quamuis accuratam eorū diligentiam notitiamq; subterfugere. Navigandi vero, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tāta fuit incogniticia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere nequaquā auderent: sed littora caute legentes, vbi ad æstus maris, aut breuia periculosa peruenerant, quasi repagulis quibusdam à natura, seu numine obiectis, reciperent illico sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ; rudi sane vocabulo, caput Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quod si quis id promontorium superare male sano conatu esset ausus, eum ad suos ultra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque, lingua; moribus, superstitionibus adeo dissimiles, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clarius pateat, paulo mihi altius ordienda tota res est. In ijs Lusitanæ regibus, qui prospero euentu rem & suam, & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine Primus, qui, transmissio in Africam exercitu, Septem urbem, quam Procopius Græce Septon, alij septem fratrum

trum ciuitatem appellant , de Mauris cepit insigni victoria . Huic è Philippa Aleicastia Eduardi Sexti Britannia Regis nepte , filij fuere quinque , è quibus tertio , vel , vt alij affirmant , quarto loco natum Henricum , scriptores merito in cœlum vsque laudibus ferunt : quando præter bellicam virtutem , quam in eius vrbs expugnatione cunctis admirantibus explicauit , ea fuit sanctimonia vitæ , eaque in Deum , & superos omnes , ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia , vt in summa corporis firmitate , summaque licentia , illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur . Is , Ioanne patre post fractam Maurorum audaciam vita functo , licet perfidum , & consceleratum genus hominum porro insectari , nec tantum è Mauritania , sed ex Africa tota exterminare percuperet ; tamen , quod ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio pertineret ; ipse interim ad alia non minus præclara se se conuertit , quæ suis & auspicijs aggredi , & sumptibus tolerare se posse consideret . Præerat quippe nobilissimorum equitum ordini , quem Dionysius tritauius Christi nomine contra barbaros instituerat : ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus , & vestigalia capiebat . Hæc illi dies , noctesque apud animum suum agitati , nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius , vel immortal Deo gratius visum est , quam incognita scrutari maria , nouas in Oceanum classes mittere , & rectam religionem in omnes partes , quoad eius fieri posset , extendere . Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem , quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli : & per eos forte dies allatum erat , quosdam è Britannia , & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos , quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur . Hæc igitur maximè sententia Henrici animo insedit . quare confestim adhibitis mathematicis , multa de situ orbis , deque cœli plagis exquirere ; multa etiam , vt erat acri , & solerti ingenio , partim legere , partim commentari ipse per se ; multa præterea de captiuis Tingitanis , & accolis interioris Libyæ sciscitari . Denique dum cuncta circumspicit , rei que magnitudinem , ac difficultatem apud se diligenter expendit , intentus interim oppido nouo ad sæcrum promontorium cōdendo Terzanabale (quam deinde Vil-

Historiarum Indicarum

lam infantis dixere) fama est per quietem cœlesti mōnito clementer increpitum, quod cogitata conquisitio tamdiu superfe deret, remque adeo piam, & laudabilem ultra differret. Itaque mane, ut primum euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsētia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat, precarusque cœli reginam, uti volens, ac propitia cœptis adesset, cursumque dirigeret; lectissimos è copia Turdetana magistros utrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissimè prouehi; & extimos Africæ tractus, ac gentes accurate explorare iubet. Ij, licet laboris, & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato, supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentesque suscipiunt. Itaque populo faustis ominibus, & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, ultra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensurę nomen id est, quattuor fere milia passuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenere. Quo ne longius tenderent, partim nouis aquarum aestibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quo minus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumentis, ab ora Mauritanix, continentes ac perpetuas regiones ultra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari ardores, aut solitudines vetuissent; mari certe, modo perseuerantia non deesset, adiri, cognoscique posse consideret. Nec eum spes fefellerit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepide nauarchi alto mandassent, multis, & periculosis iactati procellis, varias primum insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora, ad vsque Leænam (id monti nomen est leucis a Ganaria tercentis, & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è numero viri tres præcipue meriti felicitate virtuteque sunt, ut eorum nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent.

dicarent. Fuere autem, Ioannes Consalvus, & Tristatus Vassæus, qui omnium primi longe à continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano se se credere minimè dubitarunt: ac partim ventis ablati, partim animi robore, consilioque prouecti, insulas aliquot, in ijs vnâ hodie nobilissimâ ditissimamque, cui à Materia nomen est; ad Lusitanicû imperium adiungere: itemque Ægidius Annius, qui syrtibus euitatis, & accurate obseruato maris æstu recessuque, Ganariâ promontorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit, & Christianæ fidei ad Hesperios Aethiopas, aliasque inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis ac laboribus amplè remuneratus est. Ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigeraret; à Martino V. Pont. Max. impetrauit (quod ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) uti quicquid à Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret, id quam optimo iure, & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis Henricus cum aliquot locis templa extruxisset, ac varias in regiones munijsset viam Euangelio, plenus gloria, & re de factis migravit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus V. ut primum regni potens fuit (nam Eduardus pater ei mature decesserat, fuitque sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis & domesticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem accerime incubuit, perque strenuos Duces, & Gubernatores, ab Lezma monte ad Arsinarium (quod recentiores viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontoriû (is locus est vltra Aequatorem gradus, partesve, duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum, & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non est operæpretium: & commercia varijs cum nationibus instituta. Sed cum Aethiopibus præcipuè occiduis, quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam loci opportunitate ille&i olim negotiatores vndique confluabant. Patet autem Guinea latissime, & quamquam Zonæ mediæ fer-

Historiarum Indicarum

me subiecta flagrantissimo sole torreretur ; non tamen idcirco (vt falso prisci putarunt) ab incolis est deserta : quinimmo plurimos numerat populos : è quibus maritimi pisce ; mediterranei partim lacertis & immundis animalibus , partim , vbi cœlum fauit , nonnullis frugibus & lacte vescuntur : mutantque subinde loca , non per vicos aut oppida , sed per familias plerunque dispersi : exque familiæ sæpe inter se , propter inopiã , de aquatione ac pastione decertant : infelix genus hominum , ac seruituti natum , & cum alijs nominibus , tum vnus veri Dei præsertim ignoratione miserandum . Cum ijs igitur per capti uos interpretes agi cœptum à Lusitanis . & quamquam initio propter suspiciones mutuas , vt in re tam subita ac noua , turbatum est ; atque etiam ex insidijs Christiani aliquot interempti ; tamen cognita mox Lusitaniæ Regum iustitia , & nostrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari metum posuere : & comœdandi contrahendique libera potestate facta , cum veste varij generis , & varijs domestici vsus instrumentis , ebur , & aurum , & mancipia permutabant , nullius aut eumentium , aut vendentium æque bona conditione , atque ipsorum , qui venum dabantur , quippe ex Aethiopiæ fabuletis in opima Lusitani regni arua , & ex tugurijs & mapalibus Olisiponem classe translati , vel ipsa vrbis frequentia rerumque omnium copia , paulatim ad mansuetudinem , & humanitatem erudiebantur : & , quod longe præstantius est , mysterijs Christianæ religionis postmodum imbuti , & cœlesti lauacro expiati , è peregrinis dæmonum seruis , hominumque mancipijs , Angelorum ciues , & domestici Dei repente euadebant . Hisce rebus ita institutis , admodum expedire visum , ad mercimonia tuenda , atque ad retinendam cum barbaris amicitiam , opportunis aliquot locis castella excitare . Quæ dum summa Aethiopum voluntate exstruuntur , interea morbo laboribusque confectus Alphonsus emoritur . Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine Secundus , lætis admodum auspicijs : quando per idem tempus in Aethiopia Christiano primum ritu litatum est ; barbaris ad noua sacra cæremoniasque stupore defixis : Lusitanis vero inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus , quod sua potissimum opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradum fecisset : nempe vt impuris se data.

data victimis loca purgaret : breuique ingentem animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatē asfereret. Quonuntio magnam in spem erectus Ioannes , vt erat generosi maxime spiritus animique Rex , non modo parta retinere , sed etiam omni ratione amplificare constituit . atque illud præsertim summo conatu peruestigare , num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum , vel mari , vel terra transitus foret . quippe iam tum præter accertinum propagandæ Christianæ fidei studium , ad beatas etiam Arabiæ gazas , & Indici littoris opulenta commercia mentem , & cogitationem adiecerat . Quam ad rem in primis idoneum ratus , cogniti iam littoris dynastæ amicitia comprehendere ; hand ita difficili negotio id est consecutus , pacemque & societatem certis legibus fecit cum Bezeuguico , & Caramansa , Baio Samano , alijsque regulis . dein ad vltiora exquirenda probatæ virtutis fideique homines familiares suos dimisit : atque id quo libentius facerent , ac minore cum erroris periculo se se vastum in Oceanum darent ; peritisimis ea tempestate mathematicis Rhoterico , & Iosepho Medicis suis , itemque Martino Boemo , qui se Ioannis Monteregij alumnus ferebat , negotium dedit , aliquid communi consilio excogitarent ad cursum nauium in pelago quamuis ignoto regendum : vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta , quam tamen cœli plagam , quam remota ab orbe nostro loca teneret , aliqua posset ratione conijcere . ij , quam acerrimo studio re diu multumque agitata , astrolabium denique instrumentum , quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat Astronomi adhibere consueuerant , præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimæ transfulerunt : ac pari solertia declinationum tabulas confecere , quibus hodie nauclerij ad explorandam locorum (quemadmodum Cosmographi appellant) latitudinē vtuntur : vt non parùm , hoc etiam nomine , tota Europa Lusitanæ debeat . Quod si vt latitudinis , ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent ; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum , continuo circumactū , viatores periri conficerent . Sed quia ab ortu in occasum , vel contra ab occasu in ortum , nihil est in perpetua cœli conuersione certum ac stabile , quo dirigere cursum , accessusve aut recessus emetiri possimus (namque illa ex errantium syderum oppositu subtilis ac perobscura collectio ,

Historiarum Indicarum

collectio, nequaquam est ad hanc quotidiani usus rationem accommodata.) iccirco nullidum longitudinis gradus notari, neque plane perspecta potuit esse ratio itineris. in quo nauium rectores periculosissime sæpe falluntur. credo equidem, in hoc, ut plerisque alijs humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam industriam, vel coercendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit. quin etiam ex eo tempore Christi disciplina manare longius cepit: plures quippe iam viri & prudentiæ, & pietatis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expeditiones ultro semet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, ultra metas Alphonsi processit ad ostium ingentis fluuij, qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præsertim hyeme, sese in Oceanum infert, ut prodatur in octoginta millia passuum ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum haustu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot Ioannis iussu è Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figuram, & regij stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscriptum, quo quæque terrarum spacia rege, quo duce, quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo columnis vnam, ditionis Lusitanicæ testem, in ostio collocat: deinde ad uerso flumine subuectus, errantes passim Aethiopum greges videt, atro colore, vibratoque capillo, ut cæteros, veruntamen, ut vberiore solo, sic etiam ingenio moribusque longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munusculis, & benigno vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate credebant, ut eorum quoque nauigia sine vlllo metu, vel suspicione, inuisendi gratia conscenderent. Veteres amicos, vel consanguineos diceres, si communio intercederet linguæ. Sed è multis ac varijs interpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud ægre cognitum est, præpotentem regem, cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo audito Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploranda incolis ducibus mittit in regiam. ijsque obsidum loco relictis, præcipuè indolis quattuor ipse vicissim Aethiopas in Lusitaniam asportat, persanctè pollicitus,

citus, quintadecima Luna (quæ temporum ibi momenta obseruantur) sese illos incolumes patrio redditurum solo . ij porro, inter nauigandum, & Cani cura, & sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis consuetudinem nacti, de Congi regno (sic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ritibus, institutis cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioannes mire lætatus, & collaudata Cani prudentia, nouos iubet hospites in primis benignè, & copiosè tractari. cumque ex iis multa per otium quæsiisset, veritus ne longior mora Lusitanis obsidibus aliquid afferret incommodi, mandat Cano, Aethiopas quam optimè rursus acceptos quam primum in patriam reportet, suosque recipiat: tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu ad Congi Regem adeat ipsemet: eumque omni ratione ad Christum allicere studeat. Nec mora: tempestatem idoneam nactus Canus, peregrinos Congum relatos, cum obsidibus bona fide permutat. ac ne temporibus excluderetur, continuato in præsentia cursu, Leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quorum alteri à S. Augustino (cuius in diem Natalem appulsus inciderat) alteri ab ipsomet lapide nomen inditum est. Inde Congum reuectus mira gentis gratulatione, ad Regem ipse cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à suis audierat, summa cum honoris, & mutæ beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spretis inanibus Dijs, vnum Deum cœli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maxime patuit, ad conuertendos animos quanto plus in perspecta caritate, quam in verborum apparatu momenti sit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quam litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs nostrorum ante captus, ad studium veræ pietatis adeo exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimmo in eundem animi sensum familiares quoque suos, & Regni procures, aperte monendo hortandoque pertrahere nitebatur. Accedebat

ad

Historiarum Indicarum

ris, totum id in Christi Domini cultu, & in vera pietate consumere sibi liceret. Iam rei diuinæ quanto cum silentio, vel tremore potius interesset, ex eo patuit, quod iuueniliter interea strepitum cientes ad ianuam templi honorarios ephebos principum filios, illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes leuis & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ pœnas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, & diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehementius obstitissent. Iamque ab Congi Rege nuntii aderant legatum orantes, ne aduentum ultra differret: Regem in vrbe, cui Ambasse nomen, parui baptismo, & conuersione lætissimum festos agitare dies: nihilque illi esse longius, quàm vt, elutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vna cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est visum, nauibus modico relicto præsidio Sosa, comitesque sese in viâ dedere. Quibus in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemque ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellectilem baiularet, admirabili quadam alacritate certantiū. Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus regius vnus, ac postmodum alter officii causa nostris occurrit. Ad urbem vero appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire, de more gentis armati, Lusitaniz laudes, & præclara in se beneficia carmine concinentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu ac symphoniz genere, vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam exhiberent. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus, æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos eodem ordine ad regiam usque perducunt, tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad Regem vix atque ægre patuerit. Is in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburnæ sellæ insidebat mitratus infula e palmæ foliis, opère subtili & eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus: cætera ad pedes usque vestis bombycina contegebat: læuum brachium armilla ex orichalco adornabat: equina canda pendeat ex humero, id solis

Regibus

Regibus datum. Denique introductus legatus, quàm honorificentissime excipitur. salutatione peracta, expositisque sui Regis mandatis, illico per sacerdotes adstantes, dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in conspectu populi totius petente idipsum Rege proferri iubet, tum Rex perattente singula contempleri: quem quæque in vsum, quid ve significant, curiosius quærere. In iis præfulgidum erat crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex Maximus Lusitano Regi ex Vrbe Roma transmiserat. eo explicando confestim Rex & concio tota venerabunda procubuit: nãque inter illam sacrorum expositionem Aethiopes adeo intentis oculis gestus motus quæ Sacerdotum obseruabant, vt eodem pene quo Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benigne diuisi. tum de Regis & Reginae baptismate sedulo agi cœptum. Id quo maiore apparatu, ac cæremonia fieret, templum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sane difficile tum alias ob causas, tum quod lapides & cæmenta longe admodum petenda forent. Sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessariis, vrgente atque instante Rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus quinto Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maxime fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nuntii: vastari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Aethiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patere dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africae amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internũ Cuama, & is, de quo supra dixi, Zaires in externũ effluunt. in eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentię, vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos forte dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magna quæ mana incurssiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniã & celeritate, & ipsiusmet regis præsentia opus erat, ne quid sibi interim

Historiarum Indicarum

interim aduersi eum niter, occupat Rex baptismi Sacramento æternæ salutis consulere. Nec Regina rem longius distulit. atque ad indicandum in Lusitaniz reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonorę tibi nomen desumpsit. Ingens Aethiopum multitudo ad spectaculum vndique affluerant. Ex ijs proceres aliquot Regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adiungere. nam è duobus regis filijs alter ad omnem virtutem ac pietatem propensus, natu maior, ad regni fines tutandos festine præcesserat: iunior alter, Pansus Aquitimus nomine, nimirum ut esset, qui pius postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auitis moribus nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, raptim coadto exercitu Rex admittis Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti Sosa crucis vexillum de manu porrexit: hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantum fiducia ne deesset) hostibus utique superiorem futurum. Nec vana fuere promissa: prælata cruce fufis, fugatisq; rebellibus paulo post victor Ioannes in patriam redijt. Quantem natu maior filius est secutus: qui cum Christianæ doctrinę diligentem in primis operam dedisset, perdueto iam ad fastigiũ templo, summa populi celebritate baptismo lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitaniz regis filium vocari didicerat. Ac, ne quid ad lætitiā deesset, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Ifundos, quibus populis iam tum ex parentis authoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cepit ac veritatis lucem admirabili studio promiscue omnibus impertire. Quo tanto Christianæ rei incremento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relicto in Congo sacerdotibus ad cœpta promouenda: verũ ij partim insolitis caloribus, & celi grauitate consumpti, partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente præsertim Alphonso, perpesi sunt. Etenim, quãdiu de Ecclesiasticis cærimonijs, & de mysterijs rectæ in Deum fidei est actũ, ea tametsi hominis captum infinitis partibus superant; tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur, haud ita repugnabatur ab ethnicis. Ast vbi de iustitia, temperantia, submissione serio præcipi est ceptum; & Christianæ disciplinæ

plina institutis, abiicienda auguria, male parta reddenda, con-
donanda iniuria, aspernanda libidines, frangenda cupidita-
tes erant; enimvero tum quasi ventilabro ad trituram adhibi-
to, boni viri illico secerni ab improbis: alteri, vel amore virtu-
tis capti, vel poenae metuperterriti, æquitate delectari; sectari
pacem; voluptates repudiare; duces & rectores animorum
suorum honore & benevolentia prosequi. alteri denuo dæmo-
num laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad avaritiam, ac
superbiam, & pristinas turpitudines miserandum in modum re-
uolui, odisse lucem, magistros auersari, & à priorum consuetu-
dine longe refugere. Nec vulgo tantum serpebat vitium: no-
tissimus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter
eo magis horrebat, quo maiora sibi malorum irritamenta, &
deliciarum illecebræ suppetebant. Rex demum ipse, qui tatum
initio ardore ac firmitatem animi prætulisset; ubi à lactis dul-
cedine ad solidos cibos traduci est ceptus, desiderio pristinae vi-
tæ paulatim adeo elanguit, vix ut in eo roboris Christiani quic-
quam agnosceres. Occursabāt scilicet eius animo pristina oble-
tamenta, ludi, comotationes, quæq; ebrietatē sequuntur: offe-
rebant sese identidem auspicia, & sortes, quibus ad amentiam
omnis ferme barbaria dedita est; titillabat sensum, effundendæ
iracundiæ, & doloris puniendi suauitas. quibus quasi machi-
nis, urgente præsertim dæmone, sensim de statu suo deiecta mēs
ita obduruit, ut cum internas religionis & officij recordatio-
nes obstinate repudiaret; tum salutaria sacerdotum hortamē-
ta ac monita, non modo ad animum, sed iam ne ad aures qui-
dem admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum
dæmonis telum, muliebris coniuratio. Quippe, ut cæteræ fer-
me gentes, ita etiam Aethiopes, præter eam, quam iustæ vxor-
is habent loco, singuli pellices alere consueuerant plures pau-
cioresve pro opibus. Eæ cum ex inuectis nuper sanctionibus
pelli, aut ablegari se à viris quotidie cernerent, ut est impo-
tens iracundiæ sexus, damnum & ignominiam non tulere: cæ-
tibus habitis consensu per se perque communes amicos cum
Rege vehementer agere insistant; aduentitias religiones, du-
rumque & horridum vitæ genus abiiciat; præsentibus bonis,
& copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam spem futura
felicitatis, tanto pretio, tantaque commodorum & volupta-

B

cum

Historiarum Indicarum

tum iactura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandimenta cum neque Rex inuitus acciperet, & eadem tamen infecti permulti, ac præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, ut numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longè superiores. Egregium vero se pietatis vindicem & assertorè præbebat Alphonsus: patrisque miseratus infamiam; dictis factisque neophytos in fide atque in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, procures aliquot Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonsum absentem varijs criminationibus patri suspectiorem indies reddere instituant. degenerasse illum plane in externos mores; nihil iam patriæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita, vel contemnere, vel odisse; ut in eius contumeliam artibus magis, quas à Christianis nuper acceperit; amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices ultro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumniis atque portetis cum iuuenis innoxij famam ex composito quotidie lacerarent; zelotypum senem, & in affecto iam corpore animi quoque viribus defectum, facile perpulere, ut Alphonsum omni dignitate, honoribus, vetigalibus per summam iniuriam exueret. iacuissetque porro in solitudine & squalore circunuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem aperte increpuissent, quod hæredem regni destinatum, stirpis maximè, eximia virtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem, & fidem. dein videret, num tantæ indoli, tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta; nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod equum videretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac seipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis ijs, quæ Alphonso obiecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione infontem filium in
pristinum

pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo restituit; consceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquã auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque insperati beneficii magnitudinem Deo acceptam referens, uti debebat, Alphonfus, multo etiam ardentius ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit. ac præter ceteras artes exterminandis gētium ritibus ad eam diē adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inanum Deorum effigiem villam vel priuatim, vel publice coleret, haberetve. Quo edicto in rabiem efferati aduersarii, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, ut, nisi reuocetur illico edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quo progrediatur; neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen obiiciat. Cum ille nihilominus in incepto perstaret, Deumque multo magis quam homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quam primum venire. At ille, cum nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probe intelligeret, pericula belli excusando, variasque necendo moras, tamdiu rem distulit, quoad lethali morbo implicitus parens, cum ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamenta vi morbi, demortuus est. Interea Pansus & sua ipse cupiditate, & improborum suafu, non dubia spe regnandi concepta, sollicitare promissis Aethiopas; blande singulos appellare; viuendi licentiā & libertatem ostendere; denique ad excludendum aperta vi fratrem arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consiliis abhorrebat, certior factus Alphonfus, quam maximis itineribus quam occultissime noctu Ambasssem urbem ingreditur: atque ut primum diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione suspensum ad concionem vocat. Ibi orsus à primo Lusitanorū in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se, parentemque, ac totam nationem promeritis; quod tales viros, tamque salutarem sibi traditam ab iis doctrinam grato pioque ani-

Historiarum Indicarum

mo coleret, foueretque; iccirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama, fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum patre, alienam hæreditatem spe, & cupiditate impia deuorasse: eodem vita functo, iustum hæredem, quando per fas nequeat, per vium ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentium ius, si quid vetustus regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat, ne se maiorem natu, Regem legitime designatum, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consiliis impiorum deprauato posthabendum existiment. Caueant vero etiam atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansi minas, paratasque ab eodem copias pertimescant: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro summa iustitia & bonitate; rectè sentientibus affuturum. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus animorum est factus, vt incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui consalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansum in suburbana castra perlatis; vt quam minimum spatij Alphonso ad comparandum relinqueret, cum iis copiis, quas habebat, duplici instructa acie continuo infestus ad urbem aduolat. Neque perterritus ea re Alphonsus; tum armatos, quos circa se habebat pauciores quam credi possit (non plusquam sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodum religiose testatur) tum ceteram imbellem turbam, quæ ad regiam perculsa metu confluxerat; bono ac præsentis animo iubet esse. Deum verum, quem speretis falsis Dijs venerari instituerint; pro ipsis haud dubie pugnaturum. Nec vana cecinit, vbi ad teli iactum est ventum, Christiani armati, inermesque, sublato pariter clamore, *I E S U M* Deum, & sanctum Iacobum, ex disciplina Lusitana ingeminant. mirum dictu: ad eas voces tanquam celesti fulmine afflata prior acies, cum aliquandiu attonitæ similis fluctu esset, terga postmodum vertit. cumque eandem trepidationem pauoremque subsidiis intulisset; turbatis eo impetu ordinibus, conuersisque illico signis, effusa omnes fuga saltus auios & nemora petiere. Hanc tam incredibilem victoriam, ac plane diuinam, alia non minus admiranda subsecuta res est.

Cippus

Cippus erat in sylvis, captandæ cuiuspiam feræ paratus à venatoribus. in eum cippum cursu præcipiti cum se Pansus per imprudentiam induisset; corpore toto grauitèr confusciato sic hæsit, vt explicare se inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehensus, & in custodiam traditus, frustra nitente Alphonso conseruare germanum fratrem, & ad Christum adiungere; in pertinaci mentis duritiæ, & voluntaria cecitate miser animam efflauit. Longe melius & salutè, & existimationi suæ consuluit is, qui Pansi ductabat exercitum. siquidem è fuga retractus, cum sibi necem instare minime ambigeret; misit qui Regi demissè nuntiaret; non deprecari se mortem, quam suæ temeritati debitam præclare nosset. id vero omnibus votis expetere, obtinari quæ, ne se absque fidei Christianæ mysterijs ex hac vita excedere patetetur. ipso congressus initio, circa Alphonsum apparuisse viros humana specie augustiores; ipsius, quàm Lusitani adorarent, crucis nota distinctos, clarissima circumfusus luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viso Pansi milites ingenti horrore perfusos, extemplo se in fugam dedisse. itaque sibi non esse iam dubium, quin, præter Christianorum Deum, nemo vel in terris, vel in cælo colendus adorandusque sit. Neque aspernatus est respicientem Alphonso: quin potius clementer accepto, & per baptismum in Christianos relato, vitam & incolumitatem ea lege concessit; vt purgando in posterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum suis operam daret; & in mystici lauacri vsum, puros latices religiose conueheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit. regni possessione adita, & barbaris quotquot postea semet Euangelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonso quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnavit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vsque se præstitit. Per idem tempus quo Christiana sacra in Congum perlata sunt; eadem Regulus quoque Beniensem, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetiit, Lusitanicæ magis amicitiæ ac præsidij spe, vt euentus docuit, ad opes imperiumque firmandum; quàm quo de suscipienda Christiana religione serio cogitaret. Quocirca Sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab

Historiarum Indicarum

auitis erroribus, ritibusque sacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti rediere. Lætioribus initiis, exitu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorum expeditio. In ijs omnibus, qui Aethiopiam occidentalem interfliunt, in primis nobiles duo censentur, Gambia, & Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Stachirim, Daratumque priusci dixerunt. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procursu in Arsinarium usque promontorium desinit; populi tenent ijs, quos vulgus Ialophos appellat. Horum Rex nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitia, & crebris à Ioanne muneribus, nuntiisque ad stipendia Christi sollicitatus, cum nihil tale agitare animo; Lusitani tamen regis optima studia, & spem varijs promissis, ac frustrationibus eludebat: idemque Christianos aduenas in primis amicè liberaliterque tractabat; quod eorum commerciis ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus ut sequeretur, nullis unquam rationibus adduci potuit, id ipsum ut ultro exoptaret, denique malo, miserisque coactus est. Siquidem regno pulsus propinquorum insidijs, cum illud frustra sæpe recuperare tentasset, victus aliquoties fugatusque, ad extremum in Lusitaniam exul cum paucis perfugit ad expertæ virtutis & beneficentiæ Regem: ab eoque supplex infimis precibus auxilium petijt. atque id quo facilius impetraret; baptizari cum suis (ijerant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratum est mysterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificum & procerum gratulatione, & frequentia: exhibitique per eos dies publice ludij, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi desultoria arte, & agitandi peritia, ita se admirabiles præbuere, ut Numidis ipsis (quorum in celeritate motuque corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuque eripuerint. siquidem tanta erant membrorum vel dexteritate, vel robore, ut equi incitassimi ephippijs nulla omnino cursus intermissione tum recti insisterent, corpusque circumagerent; tum repente insiderent, dispositosque humi lapillos ad vnum inde colligerent, tum etiam momento

momento defilirent,refilirentque. Sub ea Rex Neophytus Romano Pontifici per supplices literas rite obedientiam detulit: idemque in Lusitaniæ Regis ditionem iure beneficiario,ac voluntaria deditione concessit. ac se,modo amissa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ reges,& pretiosa metalla ducem fore professus est. Iamque exsulis & nota probitas,& afflictæ fortuna,Lusitanum regem,& regni principes ad misericordiam allexerat. quare idoneo subsidio adiuuandum hominem ratus Ioannes, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiasque proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quamprimum imperat. In eam classem,præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impositi, Aluaro Dominicano præfecto, eximie virtutis ac sapientiæ viro, quo rex ipse ad sacras confessiones vti consueuerat. additi præterea,non modo, vt in superiorem classem fabri,sed etiam,ne materiæ inopia laborandum foret, cements cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas imponendasque loco, excitare decreuerat. Verum tantus hic apparatus,ac spes non sine causa conceptæ,paulo post in irritum cecidere. Siquidem delata iam ad Zanagam classe, & castello inchoato (cuius etiam hum exstant vestigia) Petrus Vazus, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat;sine metu versantem in Prætoria nani regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus incitatus, vel pertæsus cœli solique; quod ibi paucis diebus complures Lusitani perierant. Regis morte cum à barbaris,tum à nostris valde tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam reductæ. Ita maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura,& Lusitanis ad interiora commercia, & inclytas Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur,vnius hominis iracundia momento corripit. Veruntamen eius clasfis fama, bellicusque apparatus, & profugi regis causa benigne suscepta, non parum ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuere. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos,fidesque haberi cœpta: & à multis dynastis ad Ioan-

Historiarum Indicarum

nem oratores cum muneribus misit, fœderis & amicitiae causa. Itemque ipse litteras & nuntios destinavit cum ad alios preno-
biles Africae principes, tum vero ad reges Tungubutu, Mandin-
ga, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moses appellant,
multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac praesertim
in nominum impositione, quae ferme à Sanctis Apostolis mu-
tuantur. Nam ad Christianorum Aethiopum sub Aegypto, seu
Abassinorum Regem, qui Preteiannes dicitur, tenui fama & au-
ditione duntaxat iam sibi notum, propter pestilentes terra-
rum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interiacen-
tes, cum id vel maxime cuperet, ex ea parte adspirare non po-
tuit. Cæterum hisce tam latis rerum exordijs breui tota pe-
ne Europa vulgatis, Lusitanum nomen magna ubique in admi-
ratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi scientia &
gloria Graecis, Phœnicibus, Carthaginensibus anteferri. cu-
ius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Li-
gur, ingentis animi vir, & rei nauticae in primis peritus; ex a-
stronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis, eo-
dem fere tempore statuit, trans noti orbis terminos magna
terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiun-
di & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res ten-
tari non posset; Lusitano ante omnes regi eam expeditionem
suasit; suamque in id operam, & industriam enixe detulit. A
quo reiectus tanquam inania & fabulosa afferret, ad finiti-
mum Castellae Regem Fernandum eodem consilio se se contu-
lit. Ibi cum nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi per-
tinacia, totum ferme septennium, vorando repulsas, vrgendo, in-
standoque per se, & per amicos; tandem aliquando peruenit; ut
in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia
ad Hispalim oraë Baticae praerentur. Cum ijs in Atlanticum
Oceanum egressus, Canarias primum insulas petijt. Inde con-
tinua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insu-
las aperuit novas, quas ab re, quod primae occurrissent, Princi-
pes nominavit: & exposito milite nactus aurifodinas, loco ido-
neo castra communiit: relictoque ibi praesidio, incolas ferme
duodecim, & alia inuenta eius regionis argumenta secum in
Hispaniam reuexit. Ea res quo minus erat in spe, eo maiorem
Fernando Regi, & aulae vniuersae attulit voluptatem. Ioannes
contra,

contra, dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quod efflorescenti tum maxime ad maritimæ rei gloriam nomini Lusitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quod relicto sibi à maioribus inclyto navigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodammodo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Baticos, easque in Lusitanam dit onem asserendas, de procerum sententia, classem instruere quam primum aggressus est. Ea re cognita Fernandus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione, præsertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque super ea re nuntij, & iuris interpretes vitro citroque frustra cum litteris commeassent, postremo Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios misit duos: & quæ erat solertia; si minus ab incepto abducere illum posset, certe per varias causas rem consulto iussit extrahere, dum Columbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat; de concepta spe auri argenti que, & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannem astus: & dum legati sedulo tempus terunt (vt erat egregie facetus) legationem eam neque caput neque pedes habere dixit: cauillatus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo Galliæ Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius controuersiæ vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita Regum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; ultra hesperidum insulas ad centesimam ferè leucam & quadragessimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circum; totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Castellano mira vtrinque virtute certatum est. & Fernandi Carolique Cæsaris auspicijs, idem Columbus, alii que deinceps immortali tate dignissimi viri, ad occasum, meridiem que immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti subinde patefecere: quo maxime subsidio Castella postmodum
tantos,

Historiarum Indicarum

tantos tamque assiduos terra marique sumptus prope infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non ad æquasse modo, verum etiam superasse visus, est Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Barptolemeus Diazius. huic non modo cum ventis, & mari, sed etiam cum sociis naualibus diu luctandum fuit, navigationis longissimæ tandem fessis, & reuersionem quotidiano conuicio efflagitantibus. quorum ille cum ferociam, & expositiones prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo intervallo transgressus, insanum terræ proiectum denique patefecit: qui ab interiore Aethiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neque tam portentosa magnitudine, teterrimisque insuper tempestatibus deterritus est, quominus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem magnanimis, & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu peruentum ad insulam, quam Sanctæ Crucis à columna ibidem posita nominarunt, leucas ultra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta, tum, deficiente iam comœatu; sexdecim fere mensibus nauigando cõsumptis, in Lusitaniam reditum. cumque in explicando apud regem itineris totius progressu Diazius ad descriptionem ingentis illius promontorij deuenisset (Frontem Africæ nonnulli dixere) idque ob atrocissimas circa ipsum exortas tempestates, procellosum caput iure appellandum affirmaret; quinimo Bonæspei caput esto, inquit rex, (quod illi deinde nomen stabile firmumque permansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum procurfu, ad optatas orientis opes, & Asiatica emporia Lusitanis digitum pene videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africi maxime, & Asiatici littoris nauigatione constat; locus postulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Oli sipone præter Gaditanum fretum in meridiem nauigantibus, ad læuam est Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Ithyophagos populos (earegio Guinea est) trans Cancri tropicum, ad vltique Pagelungos Aequatori subiectos, & Agesybam, qui antiquis noti orbis est terminus. hoscæ vno omnes vocabulo Hesperios Aethiopas sicuti

sicuti Eoos, qui oppositam Africæ partem tenent, prisca cognominarunt. Dein, per longissima spatia, obliquo trans Aequatorem, & Capricornum excursu, ora vastam in prominentiam cuneatur. id Bonæ spei, (quod diximus) caput, seu promontorium est; hinc rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes, & obscuri nominis populos Obios, & Cafres, & Magadascarem olim, nunc Diui Laurentij insulam reflectitur litus ad nota iam antiquis promontoria Prasum, & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum à Praslo quingentis leucis & quinquaginta disiectum, Guardafu vulgus appellat. Is Africi litoris extremus in Orientem est limes. inde præter duos inclytos sinus Arabicum, & Persicum, quibus in modum peninsulæ Felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem traiectus est, quæ Indo, & Gange, duobus clarissimis inclusa fluminibus, India nominatur. In hac montes à Caucaſo ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuersa, prænobiles vrbes continet, Calcutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentissimum, itemque Cocinum, Cananorem, Goam, aliasque complures. altera in ortum spectans, à Comorino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit; perque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir, ac Tharsis, quidam haud sane absurdis coniecturis existimant) desinit in Auream Chersonesum: qua in regione prænobile emporium Malaca visitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum, quam grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit. ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est; quam geographos vulgus Taprobanam putat. à Somatra porro ad nobilissimas insulas plurimasque, Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur, itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampæ, Caucincinæ, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harum autem regionum pleræque, longe alio atque Africa terra situ ac feracitate plurimis riguis,

Historiarum Indicarum

guis, & sole cæterisque syderibus mire fauentibus, in omnes mortalium vsus deliciasque, pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odora menta, plantas, lapillos, medicamina prope ad certamen effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporiis admodum vili coempta, Mahometani ferme, Iudæive institores, vel sinu Persico in Commagenem, & Syriam, vel Arabico ad urbem Heroum Suezium, atque inde camelis Alexandriam conuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis perfoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeo quæstuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; vt, si qua posset, continuato per Oceanum cursu, ab Aegypto, Syriaque in Lusitaniam auerteret; non solum vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostium vectigalia, quam maximis afficeret detrimentis; sed multo etiam magis, vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam, vel vetustate iam obsoletam renouaret, vel ad id tempus incognitam, Deo adiuuante, per administratos idoneos institueret. constanti quippe didicerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Christi nuntijs Euangelium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore procedente multis deformata vitijs, vtcunque retinerent. In ijs, Aethiopum Orientalium, seu Abasfinorum, cuius modo meminimus, Regem, Christi cultorem quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate disiunctum, cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat: simul etiam ratus, quod longe lateque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilioque aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas, & Aethiopicas res destinauit. qui, ob sermonis inscitiam, rei difficultate deterriti, cum Hierosolymis infecto negotio rediissent; duos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Covillanum, & Alphonsum Paiuam eiusdem rei causa dimisit, cū eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius provinciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim in
de

de mercatorum habitu petiere . atque ex eo loco per sermonis Arabici Symbola , cum se Mahometicis viatorum turmis facile miscuissent ; ad Arabici littoris urbem Elanam , hodie Torum , transitu Hæbræi quondam populi insignem , ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum , Maddena gens olim dicta) incolumes peruenere . Ibi , cum ad læuam esset India , ad dextram Aethiopia , sic inter se munera partiuntur , vt alter Abasfinum adeat Regem ; alter Indica perlustret emporia ; ac rebus demum peractis , Memphim rursus ambo conueniant . hæc inter eos neutro discrepante condita . verum à digressu longe dispar fuit vtriusque exitus . Paiua in Abasfinos profectus , antequam regiam attingeret , incertum quo genere leti defunctus est . at Couillanius felici navigatione ad Indos delatus , totam illius commercij rationem probe compertam in commentarios retulit : ipsa vero Indica emporia , Goam , Calcutum , Cocinum ; & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit , quam à Ioanne rege in id ipsum acceperat . Inde cum per Arabicum Oceanum in Africam traiecisset ; ab Aromata ad Prasum promontorium , & Rapti hodie Sengi fluminis ostia , & Melindem , & Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragrat , partim ex consentiente nautarum testimonio , partim ex incolarum capillatura & colore , Hesperiorum Aethiopum haud absimili , in eam sententiam est adductus , vt oram ad Bonæspei promontoriū pertinere , & circumnavigari posse proculdubio crederet . quibus rebus mirum in modum alacer , & reuisendi socij cupidissimus , cum ad præfinitum tempus Memphim se contulisset ; repente ab amicis fit certior Paiuam ipso profectiois initio diem obiisse . percussus tam inopinato nuntio Couillanius , licet in patriam redire vehementer optaret ; tamen , quod præclare meminerat quanto Ioannes rerum Aethiopicarum studio teneretur , suas vel rationes , vel desiderium regiz voluntati posthabere constituit . in præsentia ad eum de Paiuæ obitu , deque sua peregrinatione perscribit : se India explorata , littus etiam Aethiopicum ad Sofalam vsque , aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse : nec sibi esse dubium , quin ad Bonæspei promontorium ora continens protendatur . id adeo , tum ex fama

sermoneq;

Historiarum Indicarum

sermoneque hominum; tum è cosmographica, & nautica ratione constare. Sibi esse in animo, quandoquidem Papiam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Aethiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuante, inita cum Abasfino societate, cognitoque illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipsemet in Lusitaniam referat. interea, ne desisteret Ioannes cœpta fidenter, ac strenue prosequi. nouarchos circumuectos iam extremum illud Africæ promontorium; haud ita difficili negotio (paululum modo adnitantur) ipsismet Quilois, vel Melindijs ducibus in Indiam vtique peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæque plenissimam. Hæc litteras, & commentarios, nauticamque membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse, confirmato ad rem conficiendam animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abasfinis tum Alexander, Quintus ab Serfadeneghil, qui accisis à Turca iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægre tuetur hoc tempore. is venientem ad se Cauillanum, quamquam haud plane certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benigne accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo actam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti. cumque de Ioanne, deque alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanum, repente demoritur. Succesit ei longe alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modo Lusitanum Regem dignatus responso non est, sed ne ipsum quidem nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanum cum neque ex Aethiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniam scribendi occasio præberetur; ob diuturnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad alijs demum è Lusitania misfis eodem legatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere; oblatam sibi laudis æternæ materiem indies attentius intueri; omnes vias rei perficiendæ conquirere. at vbi eorum sermone, qui ex Aegypto venerant, & Couillanij litteris ac rationibus animari se vidit; tum vero inchoatam nauigationem quantouis periculo sumptuque; ad exitum perducere sine vlla dubitatione decreuit. Iamque in talem ac tantam expeditionem, ex ea, quæ tum erat copia,

copia, clarissimos destinauerat magistros ac duces; & contra se
 uientis Oceani ferociam & impetum naues iusserat ædificari,
 vel materiæ firmitate, vel structuræ genere validissimas; cum
 tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atq; ipsi præ
 sertim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudum extincto, Ioan
 nes hæredem instituerat, admodum luctuosa. duplici quippe
 cognationis vinculo Ioannem attingebat Emmanuel: quod &
 Fernando Ioannis patruo natus erat; & sororem ipsius Eleo
 noram lectissimam fœminam Ioannes habebat in matrimo
 nio. Sed præter hanc tantam necessitudinem, quod in regia
 propinquitate perrarum est, ipsum, à quo regni hæreditatem
 sine controuersia expectabat, ob singulares eius virtutes Em
 manuel diligebat vnice: & annos ei quamplurimos, ac læta pa
 riter omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit, multisque
 & veris lacrymis profecutus est patruelis obitum. ac iustis de
 mum funebribus illi ex maiestate regia persolutis, ad omnem
 regni administrationem, sed ad res præsertim Indicas acriter
 animum intendit: nam & in ipso ætatis robore, septimum & vi
 gesimū agens annum, alacer in primis erat, & vegetus; & in stu
 dio laudis ac famæ nulli antecedentiū Regum secundus; & eo
 maiore studio institutæ conquisitionis ardebat, quod se ad tan
 torum periculorum, tamque diuturni laboris ac diligentię fru
 ctus decerpandos ab omni æternitate diuinitus destinatum es
 se propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi, præsertim
 initio regni, nimium præfidere videretur, in consilium super ta
 li tantaque re proceres, ac seniores adhibuit. In eo conuen
 tu sententijs valde certatum. Erant qui navigationes longin
 quas in vniuersum improbarent. si rem nauticam experiri pla
 ceat; sat ampla & nota in propinquo maria patere: sin (quod
 forte magis è communi re sit) victui ac frumentationi consule
 re; ex alienis regnis, atque adeo ex ipsa Germania colonos in
 Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curucensis, & Lauranus
 ager, ac tota illa inter Eboram, Tagumque spatiosa planicies
 vel vitibus conferenda, vel vbi liceat aratro proscindenda ple
 bi desidiosæ atque inopi diuidatur? sin belli gloria sollicitet a
 nimos; hære pene in visceribus Mauritanæ pestem, ex qua no
 uæ in singulas horas infidiæ, latrocinia, cades, calamitates
 immineant. longe profecto vtilius tutiusque in proximos
 Christi

Historiarum Indicarum.

Christi hostes, quàm in remotos & innoxios populos, certo cum damno ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesimum iam annum per assidua naufragia immanesq; sumptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Aethiopus, Lusitaniæ onera verius quam ministeria, & ebur inutile, & friuola palmæ folia reportari? Nam quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profecto Regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitudines exultas, ac totius illius tractus pestilentiam frequentari vehementer expediat. Proinde ad Lusitaniæ decus, & rem tuendam augendamque, dispersas regni vires contrahat; si nitima remotis anteferat bella; vel, si ad agriculturam domestici pœniteat soli; præpingues potius Mauritaniæ glebas, & frumentarios campos, quam aut Asiæ inaccessa commercia, aut sterilem interioris Libyæ arenam, & squalentia deserta respiciat. Alij contra: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuisse (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes, & vectigalium incrementa quotidiana testentur) & nouam hanc Indiæ conciliandæ diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modo sine magno detrimento, verum etiam sine summo dedecore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obreſcationibus, tantam gloriæ segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissime Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges? toto impetu eisdem institisse vestigijs, vt in ipso demum Indiæ pene vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, ætate florentissimus repente deficeret. in magnis arduisque negotijs non esse res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minime respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porro felix quo numen tantis tamque apertis significationibus duceret. neque à tam laudabili cepto abduci se cuiusquam ignauia, seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam, & instituta commercia, quam nouis quærendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat.

Quid

Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quam partis iam ita multis. vt conseruari vix possint; incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus atque recessibus bellum indicere? & inexplibili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operæpretio perscrutantem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle percurrere? Frequenter procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitaniz sobolem, voraces clasium impensas; & super hæc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipsa, vt maxime Deo fauente vincantur; & statibus, vndisque obsecundantibus perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occipata iam ab antiquis ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porro præstet, potentissimos Indiar, Syriar, Aegyptiarque (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios comæatus portoria sua, redditusque imminui senserint, quietem aëuros? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma consurgant; vix Europa tota coniunctis viribus, ne dum Lusitania sola, possit obistere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & contentionem opponant; neque Henricum ad Indiar regiones adspirasse vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis & artibus potius, quam suoapte ingenio, in hæc vigilantium somnia verius, quam consilia inductum. quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam tum rebus quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur absistere. Hæc & alia id genus cum & ij, qui in consilio aderant, & cæteri, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas & pietas, quam metus, aut diffidentia valere. Cæsa, & conuecta iam ante materia; naues in præsentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, comæatibus; tormentis instrui: & quantum humano consilio prouideri possit, contra omnes casus quam diligentissime optimeque adornari iubet. Prætoriar inditum est nomen à Sancto Gabriele, nō sine causa: vt quæ ex orbe nostro ad antipodas viam Euange-

Historiarum Indicarum

lio muniebat; sub tutela præsidioque lateret Archangeli potissimum eius, qui primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiusce navis cursum regebat Petrus Alanquerius, qui apertiendo Bonæspei promontorio paulo ante interfuerat. Secundam Archangelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma præerat. nauclerum habebat Ioannem Conimbricensem. Tertiam Nicolao Cælio Nauarcho, Petro Scholastico gubernatore, incertum vnde, Berrium appellabant. Quarta sine milite ac sine nomine vehendis duntaxat in supplementum cibarijs à Consaluo Nonnio Gamma domestico ducebatur. Propugnatores in vniuersum & nautæ, centum & sexaginta, non amplius, explebant numerum. Ijs omnibus ab Emma-nuele præficitur summa cum potestate Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, &, quod caput erat, inuictæ animi robore vir: cuius patrem Stephanum nuper vitam suam Ioannes Rex ad munus id ipsum iâ ante delegerat. Huic, præter cætera mandata, & litteras ad Indiæ reges; Couillanij quoque membrana & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Translagano, quem Montem maiorem vocant: huc euocatum Gammam, & socios, in magna procerum corona, magnificis promissis, & pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem est adhortatus. dein vexillo Crucis per intimum scribam publice expanso, nixus genibus Gamma solenni ritu in regis verba iurauit. eodemque accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandæ regi operæ studio incensus, Olisiponem vna cum comitibus petijt. ibi in Mariæ Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in id ipsum extruxerat, sacris omnibus ad propitiandum cœleste numen rite procuratis; præeunte cum hymnis, & canticis agmine Sacerdotum, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine supplicantes, nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mœsta cum fletu sequebatur ciuitas, quasi tam lecta ciuium manus ad manifestum exitium rueret. Ac quandiu latis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumque concentu anchoras moliantur, rudentes expediunt & reliqua munera certatim obeunt nautæ; miram hilaritatem vultu præ se tulit Gamma, sociique. ast vbi solutis anchoris, ac sublati iam antenniis, vltimum signum professionis insonuit

tum

tum vero mutuo conspectu partim integratæ, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec modus fuit, quoad vehementior Boreas naues in altum prouectas ex oculis abstulit. Id accidit anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, ad 7. Idus Iulias; anni tempore (vt postea longo vsu compertum est) minime idoneo. Veruntamen regente cursum Deo; paucis mensibus ipsum Bonæpei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur, Sancti Blasij, peruenere. Auctorem habeo, circa id promontorium atrocissima tempestate iactatos nautas reditum in patriam expostulasse: cum nihil suadendo rogandove proficerent; de coercendo per vim præfecto agitalle consilia. Ea re cognita, magistris vincula iniecta; Gammam ipsum gubernatoris officio egregie functum. Alij minime spernendi scriptores, neque ita periculosam eam nauigationem fuisse referunt; nec vllius in Gammam conspirationis meminere. Vt cunque res habeat; ad eum quem dixi locum appulsi, vagantes in littore Aethiopas clitelatis infidentes bobus opimis; & festiuo tripudio, & fistularum cantu se oblectantes vident. Adhibiti confestim interpretes cum nullum sermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, alijsque id genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora bouesque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cum se admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem plane ab alienaret Gamma, vela fieri statim imperat. Sæua inde procella iactari ultra Diazij terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant, insulas processere. Ex eo loco, aduersis æstibus admodum retardantibus, lente rursus ad oram Zanguebaris appulere ipso Christi die Natali: ex quo litrus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit se: quod aquandi causa ingressi festo Epiphaniæ solenni, Regum flumen ex eo dixere: & quod ab incolis admodum amice benigneque tractati sunt, ei Aquationi à Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gamma ibi moratus; mira cum barbaris familiaritate contracta, discescit. ac propter concitatiorem æstum veritus nequa in vada ferretur; adeo longe à continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionem, & fluentia promotorium noctu per imprudentiam præterierit.

C

Historiarum Indicarum

terierit . Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspici-
catus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsequen-
tus, accolae reperit minus iam atro colore, & cultiore vesti-
tu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernando
Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdem fere ma-
gnitudinis naues, albosque homines commeari solitos. quæ
res, quod Indiam significare haud dubie videbantur, ob id lo-
co ac flumini, Bona signa, nomen impositum: & amicitia cum
barbaris inita, subductæ naues, & multis locis resectæ. Ibidem
columna cum titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. Cæ-
terum, ne nimis læto successu Gamma efferretur, multos ibi-
dem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac pu-
tredinem excrescentibus, foeda corripuit lues. quosdam etiam
absumpsit. cuius causam cum in cœli gravitatem (quod è cre-
bris æstuarijs terra valde palustris & vliginosa est) tum in cor-
rupta falsamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitave-
rant; contulere. Mense iam ibi per multa pericula exacto, so-
luta anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum ac-
cedunt. Id oppidum insulæ Prasiz cum tutissimo portu quam
quam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra
Sofalæ antifodinas, à læua Quiloam urbem habet insignem. &
quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est
admodum cœlo, tamen in satis magnam frequentiam loci op-
portunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabita-
bant, Abrahemo Quiloæ tyranno subiecti: perque Prætores
(Xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id op-
pidum, ad quattuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à colum-
na ibidem à Vasco posita, Sancti Georgij nominantur. ad eas
insulas cum Lusitani stetissent; ab ijs, qui à Mosambico explo-
randi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habi-
ti, facile cum Xequæ per munera & vinum, & scitisima sacca-
ri condimenta, quorum audivissima gens est, pacem & amiei-
tiam iniere. atque etiam duo in Indiam vsque navium magistri
mercede ab eodem impetrati. & omnis generis cibaria abun-
de suppeditabantur. at vbi per Abasinos quosdam Aethio-
pas, qui pictas Angelorum imagines in Gammae naui conspe-
xerant, & cum eo de rebus Abasinis, deque religione fuerant
collocuti, Europeos, & Christianos esse vulgatum est, conse-
stim

stim hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis ac sagittis a quatione prohiberi cepti. quinetiā simul accepta iā pecunia, perfidi magistri clam aufugere. Nondū apparuerant gentibus ijs, nouā subtititatis, & operis admirandi ballistæ, oblongum in tubum & æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratione, ad applicitos tenui abtergo foramine igniculos cum incremento multiplici rapiendos, certo primum nitrati ac sulphurei pulueris modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos, catenasque, & alia obturamenta, fulminum instar flammis eluctantibus cum horrendo fragore contorquent. Eiusmodi tormenta complura Lusitanus de more disposita, & collibrata ad nauium fenestellas habebat. Sed ab ijs exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab se, consulto abstinuerat. Verum ubi fraudem, ac vim, & suos pene circumuentos animaduertit; indignatione commotus, extemplo disploderent, magistris edixit. illi sine mora exsequuntur imperium. ac primo videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cœlo sereno, attonitos defixosque rei nouitate barbaros tenere. ast ubi ante pedes Prætoris ipsius, momento laceri & exanimis quattuor simul viri conspecti sunt; enimvero tum, quasi haud dubie infenso infestoque numine, correptis vndique ac pene depressis turba nauigijs, lymphati amentesque in proximam continentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde Prætor, animo vix tandem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandæ iræ, & sui purgandi gratia transmisit. Si quid minus amice in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistros, qui mercedem fraudulentè abstulerint, iam non esse in sua potestate, quod alter in auia & interiora se abdiderit; alter subitis machinarum ictibus fœda laceratione discerptus, perfidiæ pœnas luerit. Sed & integram mercedem se Gammæ redditurum, & alium ipsorum loco magistrum susceptorum, nauigationis Indicæ peritissimum. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam prioribus nequiorem: quippe, vt à Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, vt nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit

Historiarum Indicarum

insulas; facile confusus ob natandi peritiam, se noctis silentio, ut alij duo fecerant, euasurum. sed intentius custoditus, fraude comperta, vapulauit egregie. ob id insulæ Verberati appellata. Quo ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino constituit. ac per summam dissimulationem, quasi plane respuisset, composito ad omnem equitatem ac summisionem sermone vultuque, urbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertissimam, & Christianis Abbasinis atque Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis omnium generum cibaria, mercisque Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affatim suppeditatum iri: præterea cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mendacisque Ganmam in ultimum exitum pene impulit. iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat, quin si eo ventum esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues pœnas à Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehementior aquarum impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit. Ea spe deiectus Aethiops, tamen à malitia non discedit. Cum nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloarum accessu prohibiti sint; Mombazam urbem docet non longe abesse, in qua multi item Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abunde suppetant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam ultima pene iam necessitate compulsus. ad urbem appropinquant, ut nuper ad Mosambicum, sic ibidem obuiam proditum à regis exploratoribus. qui ab insidioso cursus rectore clam in nostros incitati; simulata beneuolentia, ad regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant, modo intra portum aduenæ perducantur. Haud surdis auribus dicta. omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium, & hospitium benigne inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo ante ad insulam Sancti Georgij ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cœlesti pane sese munierant, quo etiam maiorem in tempore

pore diuinam clementiam opemque sensere . quippe ipsas iam portus fauces intransibus , ex vrbe permulti cum ficta gratulatione , & concentu obuam prodierant ; ac sine armis in naues accepti , ouantes læti que certo ac præsentis iam lucro , nostros perfida simulatione ad omnem hilaritatem inuitabant ; cum nouum subito periculum parato iam exitio nihil tale suspicantes Lusitanos eripuit . Dum enim ad auram excipiendam Gammar nauistardius circumagitur ; veritus , ne illam in proxima vada æstus abriperet , magno repente clamore iaci anchoras iuber . quam ad vocem , cum naualis turba huc illuc præceleri festinatione discurreret ; rati proditores detectas insidias , vt est omnis malitia suspicax & meticulosa , illico è nauibus in subiectas lintres certatim cuncti cum ipso proditoris magistro desiliunt , & fugam capeffunt . ac tum demum Lusitanis fraus ac perniciēs patuit . Gratia ingentes pro tam insigni beneficio superis actæ . & quoniam reliquum littus sat frequens vicis & oppidis esse dicebatur , Gamma cursu in Septentriones directo , postridie Mombazam aduentantia nauigia duo Saracenorum intercipit . è quibus duntaxat tredecim (cum cæteri se in pelagus eiecissent) in potestatem venere . ij , ne locus iterum dolo daretur , separatim singuli interrogati , sine vlla variatione respondent : in eadem ora celebre oppidum esse Melindem , Rege in aduenas omnes mire benefico , in primisque hospitali . ibi nec instrumenta nautica , neque comœatum optimum , neque duces in Indiam defuturos . His rebus auditis , captiui benigne habiti ; iisdemque regentibus cum ad Melindis conspectum ventum esset ; quidam ex ijs , vt videbatur , auctoritate præcellens , munus adeundi Regis , & conciliandæ amicitia , sibi deposcit ; & Gammae permissu in urbem delatus , Lusitanorum probitate moribusque extollendis , & alijs ad tempus accommodatis rationibus , Regem , satis per se ad officium humanitatemque propensum , facile in aduenarum cupiditatem & amorem impellit . Dein , biduo nuntijs & xenijs ultro citroque mittendis insumpto , Gamma , ne Regi diffidere videretur , in portum læto nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur . Huic obuam Regis filius natu maximus (nam pater morbo senioque implicitus decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus , in scapham , quo Gamma excipiendi eius causa descen-

Historiarum Indicarum

derat, hilari vultu transiliens, peregrinum arctissime familiarissimeq; complectitur. inde cum alter ab altero multa per interpretes amice admodum quæsiissent; petere atq; orare institit, uti ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauaretur. id fore seni gratissimum. se interea apud naues cum paruo filio pro obside remanfurum. Ad ea cum respondisset Gamma, sui Regis mandato prohiberi se quo minus exscenderet; nobiles duos è comitatu pro se in urbem misit: quibus Rex cum cæteris, valde se comem & honorificum præbuit. Præterea de perito itineris ducem magna Regis voluntate impetratum: atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benigne donauit. quibus officiis, & mutua beneuolentiæ significationibus, hospitij noui iure magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, ut in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quo regis legatos ad Emmanuelem honoris & amicitiae causa transueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum ferme septingentarum traiectus est. id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti oram accessere, quasi transactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio in eunte Olisipone soluerant: mensibus ferme vndecim in itinere insumptis, circa Maii exitum in Indiam deferuntur, perincommodo sane tempore. Etenim in ijs regionibus cum alia multa admiranda; tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat, quod in eadem cœli plaga, pari solis accessu recessuque, ijsdem anni mensibus; ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontorium excursu, quemadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem intersecât, æstas ac siccitas: ab occasu cis Gatem hyems, & assidua pluuia sunt. ut in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijsdem pene populi sibi mutuo antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia huiusmodi permulta, si quis apud se diligentius reputet; profecto intelliget, omnia quæ in cœlo, quæque in terris fiunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem, verum ad vnus omnipotentis Dei liberam voluntatem, ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram

oram est appulsus, in ea Malabarîs parte, hyemis erat initium, cum altera quæ ad ortû est, maximis iam tum caloribus æstua-
ret. itaque licet periculosam admodum in salo stationem esse
intelligeret, subeundos tamen portus, nisi ex Malabarici Re-
gis auctoritate nequaquam existimauit. Is Rex in primis In-
diæ clarus perhibetur ac potens: quippe quem cæteri eius tra-
ctus reges principem ac superiorê agnoscunt, & patrio sermone
Zamorinum, idest Imperatorem appellant. Is quattuor ordi-
num homines habet in suo regno: Dynastas ac Satrapas, quos
vulgo Caimales vocant. Sacrorum antistites & Procuratores:
ij vetustissimæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei belli-
cæ studiosos è nobilitate duntaxat, qui Naires dicuntur. quar-
tum obtinent locum opifices & agricolæ. reliquum vulgus in-
stitorum est magna ex parte Arabum, Persarumque, & Aegy-
ptiorum ex hæresi Mahometana & Iudaica, qui pretiosis mer-
cibus admirabili solertia & peritia permutandis, ad amplas fer-
me opes pecuniasque perueniunt. Cæterum apud omnes præ-
cipuo in honore Brachmanæ sunt, patetque ea secta latissime.
horum scitis omnia publica & priuata sacra subiecta sunt. hi
cærimonias & iusta funebria suo arbitratu præscribunt, iidem-
que magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omnia in-
terpretantur. horum disciplina institutiq; reges ipsi imbuun-
tur, omnibus magnis, paruisque in rebus mirandum in mo-
dum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmanarum genus.
quippe alij liberis operam dant, viuuntque in hominum fre-
quentia: alij cælibem agunt vitam, quos hodie proprio voca-
bulo logues appellant: Gymnosophystas olim Græci dixere:
ijque partim longissime peregrinantur, stipem emendicantes:
& victus vestitusque asperitate nacti existimationem ac fidem,
credulas hominum mentes portentosis mendacijs, varijsque su-
perstitionibus in fraudem impellunt; partim in solitudinibus
auiis, & subterraneis specubus, durissimo vitæ genere, inedia,
vigilia, nuditate, frigoris æstusque patientia semet ipsi discer-
nunt, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum an-
norum spatium; quo exacto, in Abduos (id nomen ordini)
magna cum gloria referuntur: ii tamquam humano fastigio cel-
siores, & omnium rerum licentiam adepti, nullis iam tenentur
legibus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impune vo-
luntantur.

Historiarum Indicarum

lutantur. Est etiam Ioguibus rector maximus, qui ve&igalia per ampla dispensat: vocatosque ad se certis temporibus impositores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce omnes mirum quam densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa. Multis præterea non hominibus modo, sed brutis etiam animantibus cælestes habent honores, & templa ædificant, quibus in prisca illa Romanæ Urbis magnificentia vix quicquam simile exstiterit. Sane sanum est simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romanæ visuntur, sine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt; bobus autem eo maiorem, quod hominum vita functorum animos in eam maxime belluam immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros magno labore studioque conscriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ fabulas, & auguralem Hetruriæ disciplinam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant, cauent quam diligentissime. Sed ex iis arbitratu suo depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquiis, contra&to supercilio, & magna pompa verborum edisserât. Quamquam haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam apprime docto, cum se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt; inque Lusitanum sermonem accurate conuerſa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia plane deliramenta, quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operæ pretium duxerim. Ex quo facile apparet quantum immortalis Deo populi debeant ii, quibus in tanta aliorum cœcitate, Christianam lucem aspicere datum est. Iam de sacrificiis, libationibus, cæterisque nefariis ritibus, quibus vel ad placandos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacuum, ita penè infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter æta-

tis

tis annum attingere, teneri corpusculi nervis diu multumque distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequentiunctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem penè incredibilem perducuntur. itaque velut exosset artus omnem in partè arbitrato suo torquere ac flectere; saltus retrorsum eque atque in aduersum longissimos edere, & in lucta varios nexu pauciter implicare atque explicare discunt. Armis vero, à pueritia ad vltimam usque ætatem summa cura exercetur singuli ferme singulis, haud absurda ratione; quod ita persuasum habeant, neminem unum simul pluribus posse rebus excellere. arma erant olim hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verum post inuectas illuc recentiores hæc humani ingenii fraudes machinasque, totam constandi, temperandi, librandi rationem ita percalluere, ut omnibus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter utantur: iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus pulvis, longo intervallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna longe stabilior: suoque & armorum pondere vehementius in hostem incumbit. Contra, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsidii est. obuersantes offerentesque ultro se se, ubi te iam iamque adepturum existimas, momento evanescent. rursus cum procul abesse credideris, ab tergo se ostendunt. pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu auersi, quam aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandum vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsim plerunque feriunt: bracteolis plurimis ad gladii manubrium annexis, quorum tinnitu numeroso ad Martem pugnamque incitantur: seque celeri vel procursu in hostem inferunt; vel recursum, cum opus est, repente subducunt; factaque testudine, ita sub scuto se totos condunt, ut locus ad plagam nullus omnino pateat. & cum omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ, tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemque deuouent, si illatas commilitonibus iniurias inuicè puniant. Regis vero necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, ut per media tela flammisque nullo pla-

ne vi-

Historiarum Indicarum

ne vitæ respectu , ad eadē hostium ruant lymphati amentesque , atque ob id ipsum vel maxime formidandi . atque Indicæ militiæ id robur est : & pro Amocorum numero magis minusve potentes reges existimantur . Longe miserrima conditio est agricolarum & opificum . Siquidem præter quotidianas operas , quibus ægre sese familiasque sustentant ; quod initio quisque sortitus est vitæ genus , in eo ad mortem usque persistere cogitur : nec modo ad altiores vnquam gradus euadendi , sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinquitur . atque id vetus esse institutum , patet ex Arriano , qui res item Indicas græco sermone conscripsit . quare adeo contempti abiectique sunt , vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri . quod si in turba , vt fit , ad aliquem forte Nairem propius accesserint , male mulctantur . idque ne accidat , per antecedentes famulos turbam submovent Naires ; & cum alibi , tum præsertim ad viarum flexus , se adesse clara voce denuntiant . tanta Indicæ nobilitati superbia , tam barbarus inest fastus . atque id est causæ , cur Christianam disciplinam pessime oderint , cuius præcipua laus in hominum caritate , animique moderatione consistit . Quæ Indorum contumacia eo minus videtur ferenda , quo sibi nobilitatis nomen impudentius arrogant : nam præter alia dedecora quantævis claritati obscurandæ ; promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt , vagique ferarum more concubitus . incerto omnes patre nascuntur , & ad sororum filios , vt minime dubiæ cognationis , hæreditas peruenit . Aedificia , templis Deorum exceptis , & regijs ædibus , & quibusdam pretiosarum mercium apothecis , lignea & modice ab humo exstantia , palmarum folijs conteguntur . nec vlli omnino , præter dynastas , sumptuosius habitare concessum . Suburbana visuntur plurima cum hortis apprime cultis , quæ ferme incolunt optimates , ne urbana plebis consuetudine polluantur . ea partim vallum & agger vndique muniunt : partim inflexi enatarum ibidem arborum rami ; passim interiectis implexisque mira densitate viridibus rubis ac sentibus , ad introitum , aspectumque , & ignem arcendum : tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus , vt , instar labyrinthi , cæcos errores & ambages imperitis locorum obijciant : quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem

hëm hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulere, ad Panonem (id maritimo vico nomen) haud ita longe ab urbe, se continebat. Ad eum Gamma cū in anchoris staret, nuntios de suo aduentu præmisit: se, cum Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris ex alio pene terrarum orbe aduenisse; neque tamen iniussu è naui egressurum. lætus ea re Calecutanus, magnificeque se ipse circumspectans, quod sui nominis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem cerneret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, cui Capocare nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gammam honorifice ad se deducant. Ille tamen si ignotæ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comitum, amicorumque monitis ac precibus vetabatur; tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo fratri, vicario suo mandat, scaphas quotidie ad litus paratas habeat; ac si quid accidat, quominus ad naues redire possit; ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quam ornatisimo vestitu, cum scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus, & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione, strepituque festo ad litus accessit. Descendenti præsto fuit Catualès vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cum vario cantu, & magna manu militum, baiulisque ad sarcinas conuendas: nam apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gammam tetraphoro impositum, ad urbem Calecutum primum, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, vt præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine coorta rixa perempti sint. Vt ad regiam est ventum; à Caimalibus aliquot Gamma cum socijs honorifice primum excipitur. dein Brachmanarum antistes linteatus obuiam prodijt, ac manu leniter apprehensum, longo cubiculorum ordine, denis aulicis ad ostia singula stationem agentibus, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauimentum serico eteromallo viridi: parietes vero bombycina peristromata intertexto auro magnifice vestiebant: ligneis gradibus affabre factis in theatri formam circumquaque eminentibus: ea processum

Historiarum Indicarum

rum subfellia sunt. Rex in ornatisimo lectulo decumbebat gossypina candoris niuei tunica indutus aureis confersa rosas, gemmeis fibulis admirabili splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aureus contegebat in tiam exurgens, vario gemmarum vnionumque contextu. brachia, cruraque de more gentis nuda, armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti complures è pedum æque ac manuum digitis emicabant. Astabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betele, seu Tambul Arabicum: quæ folia principes Indi assidue fere mandunt, commendandi halitus, leuandę sitis, & educendę pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quanquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto corporis habitu gestibusque, dignitatem regiam haud dubie præferebat. Gamma, salutatione peracta, confidere vna cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lusitaniam Regem Calecutani Regis fama commotum, sedus & amicitiam ipsius iam pridem expetere. quando coram congregari, & iungere dexteras locorum interualla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; confidere se eam societatem vtrique non parum ornamenti, commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cum Arabico, tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem, ac propensionem erga se, vel ex eo elucere quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina labore, & vltro compellendum, & salutandum existimarit. quod ad fœdus, & commercium attineat, rem sine controuersia conueniaturam. simul edisserit, quas è suo regno merces auehi: quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de nauigatione, deque itinere sciscitatus, Gammam, & socios in lauta hospitia benigne distribuit. His rebus, vt fit, extemplo vulgatis, cum cæteri mercatores, tum Saraceni præcipue atque Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accederet, tantum de suis lucris imminui; & si præualidus manceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad questum, & nauigationem loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituunt.

Ac

Ac primum varijs criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt : specie legationis explorandum piratam aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, quacunque iter habuerit, mare infestum reddidisse latrocinij; emporia cędibus, rapinisque vastasse. Quod si maxime Lusitanæ Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsentī pecunia, certissimisque compendijs Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti, & toto cœlo disjunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperij cupidissimæ, nullo præsertim merito, posthabendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eorum præcipue, qui magistratus gerebant, cum cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum ministris, argento auroq; aggresſi, haud ita difficili negotio in suam sententiā perduxere. In ijs Catuali ipsi, cui hospitum erat cura concredita, facile per suasum, vt Gamme, per summam officij simulationem, extremā perniciem strueret. Ad quæ facinora cum Rex, ab insita barbaris leuitate, ac perfidia, conuiueret; de omnibus consilijs, & imminente exitio per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicæ linguæ peritum, cui cum Lusitanis mercatoribus in Africa olim consuetudo intercesserat; Gamma repente certior fit; eiusdemq; suasu quam occultissimis itineribus ad naues festine se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemem subducta nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus, præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisq; sibi nulla sua culpa insidiis, hominē hortatus est, vt, repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret; ac multo plus ex vnius Lusitanæ Regis amicitia, quàm ex vniuersa Mahometana colluue, fructus & emolumentū sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atq; etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in ministros, vetusto Regum more, conferre. quæsiturum se de insidijs, quas Gamma sibi factas dicat; ac si quem noxium deprehenderit; in eū ita animaduersurum, vt legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam, & gentis Lusitanæ commercium fore sibi pergratum;

Hist. Indic. Liber Primus.

pergratum : cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbant
existat: neu qua veteribus amicis ac socijs fiat iniuria. Cum eo
responso Gamma Anchiediūam insulam petiit, leucas à Calecu
to circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce om
nis generis apprime abundanrem. Ibi relictis è longa iactatio
ne socijs, nauibusq; Deum precatus, vti propitius iterum ad ef
fer, reducemq; se optimo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in
Europam cursum intendit. atq; Indicum & Arabicum Oceanū,
propter ventorum inconstantiam, lentissima navigatione re
mensus, ad Aethiopiæ primum deuenit littora. hinc Magadaxo
vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti pro
miserat, appulit: assumptoq; Regis legato, Zanzibarem inde pe
tiit insulam cum cætera amenitate insignem, tum felicibus syl
uis medicæ omnium generum mala ferentibus. Inde, ab regulo
perbenigne tractatus, Mosambicum traiecit; fixaq; ibi colum
na, ad Aquationem Sancti Blasij processit. Ac Bonæspei promō
torium denuo circumuectus, Hesperidas primum, dein Tercias
quas appellant, postremo Olisiponem summo Dei beneficio re
nuit Septembri mense anni millefimi quadringentesimi nona
gesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, socijs fer
me centum, in iis Paulo fratre, morbo & labore consumptis, re
liquos in terram egressos circumfusa illico turba, concionis in
star, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere
toto, deq; indicis rebus sine fine perquirere: incolumem aduen
tum, partamq; gloriam gratulari: deniq; eiusdem peregrinatio
nis & laudis cuncti studio, & æmulatione paulatim accendi. Em
manuel, aduenienti Gamme viros ex vniuersa nobilitate prima
rios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atq; in
fidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri con
stantiam, & animi magnitudinem ab omni posteritate celebrā
dam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum
titulis & vctigalibus auxit: cæteris nauarchis ac socijs præmia
tantis laboribus, ac tanto Rege digna persoluit.

Libri Primi Finis.

IOAN⁹

HISTORIARVM INDICARVM. LIBER SECVNDVS.

ATEFACTA iam India, & incognite
ad eam diem nauigationis ratione ut-
cunque comperta; primum omnium
Emmanuel toto regno supplicationes
indixit. Populi circa præcipua templa
frequentes iere. Dein MARIÆ Vir-
gini eius nauigationis præfidi exstru-
ctam olim ab Henrico principe ædifi-
ciam in ipso aditu portus Olisiponenfis,
miram in amplitudinem extulit, auxit-
que: ac loco in primis illustri, ut ab om-

nibus conspici posset, ipsius Henrici militarem statuam colloca-
uit. Ad eius templi custodiam, & ceremonias, & naualis præ-
sertim turbæ ducumque animos rite expiandos, eximia sancti-
tate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præci-
pua

Historiarum Indicarum

pua beneuolentia ac ueneratione prosequeretur. locus, desum-
pto à Christi incunabulis nomine, Bethlehem dictus: in primis
totius Hispaniæ tum structura, tum religione uisendus. Et quo-
niam Gammæ, comitumque fama celebritasque, & multiplex
Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium a-
nimos in rerum ingentium spem, & eiusdem itineris cupidita-
tem erexerat; tanti consensus ardorisque bono utendum ra-
tus Emmanuel; nequaquam ultra exploratorijs nauigijs, ve-
rum iustis iam classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Na-
uibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequen-
tia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes,
& copias indicarent, Petrus Aluarius Capralis, claræque ge-
nere ac virtute uir, summa cum potestate præficitur, Gammæ
interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Re-
ge mandatum in primis, ut Christianam fidem religionemque
in ijs regionibus rum serere, tum amplificare omni studio in-
sisteret. dein, ut Calecutanum Regem, quanta maxima lenitate
ac diligentia posset, ad firmam pacem, & stabile fœdus allice-
ret: ille si durum, & illiberalem, & infidum sese præbere perse-
uerasset; tum vero barbarum scelus, & illatas Vasco Gammæ in
iurias vindicaret; cumque nefariis Christi hostibus iustum,
piumque susceperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum
Ethnicis Euangelium, partim ad Christianorum animos procu-
randos, egregie pius doctusque Theologus Henricus Francisca-
nus, qui postea Septæ urbis fuit episcopus, cum sacerdotibus a-
liquot in eandem expeditionem est destinatus: & præter vecto-
res naualemque turbam, ex Lusitana iuuentute delecti mille, &
quingenti propugnatores, in classem impositi Capralis litato
profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis Mar-
tio mense (quem ad iter Indicum maxime idoneum deinde mō
strauit uetus) ad hesperidas tertio decimo die processit. circum-
eas insulas fœda tempestas coorta classem latè disiecit. è præse-
ctis vnus Ludouicus Piræus, cum uentis ac mari aliquandiu lu-
ctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cur-
sum. conuersis ad extremum uelis, Olisiponem inuitus irrita
nauigatione repetiit. Cæteri postmodum ex errore, ac trepi-
datione collecti, ad uitandam Guineæ malaciam, & superan-
dum. Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cum
se

se in altum dedissent, post mensem circiter, in telluris conspectum ventis feruntur: quā insulam initio rati, continuata dies aliquot secundum littus nauigatione, continentem sine dubio esse comperiunt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui ab egregio situ ac tuta statione, securo nomen impostum. Inde ad cognoscenda loca gentemque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cum nihil plane perciperent, tamen occulto numinis impulsu cœlestes ceremonias, & sacram concionem admirabili studio ac veneratione concelebrantibus. ex ijs vnus cum Gaspare Lemio in Lusitaniam extemplo missus, regem ac cæteros omnes ingenti latitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precationibus consecrata, defixit; à quibus regio Sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibus inde petitur, super inditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi consensus, & pertinax conuictu retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspiciis accuratius explorauit, atque à duobus ab Aequatore gradibus, partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis in Aequatorem ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. latus in Orientem spectans, interposito mari, Hesperijs Aethiopibus obiacet. alterum latus à provincia Peruana determinant iuga montium adeo celsa, vt ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio ferme tota in primis amœna est, cœli admodum iucunda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus, matutinos vapores ac nebulas tempestiue dissipant: solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scatet ea tota ferme plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceam) is, quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeo violentus, vt inde gautæ dulces hauriant latices priusquam tellurem ex alto con-

Historiarum Indicarum

spiciant. Terra partim in planiciem exspatians, partim in colles clementer assurgens, *foelix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernante*, credita semina multiplici reddit *fero*re : ac saccari præsertim est ferax, quod *cœleste donum*, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura : è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur; tum formis in panes cogitur ad *metæ figuram* : dein rursus, vbi libuerit, eliquatus, artificio manu pigmentis, ad instar ceræ, varias in effigies indiscreta pene veri similitudine trahitur. cuius generis officinæ, priscis ignotæ, hodie, qua præsertim incolunt Lusitani, passim exstruuntur & visuntur : atque ex ea merce negotiatores, vel maximum capiunt emolumentum : siquidem navibus quotannis in Europam euecta, certissimo compendio longe lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgo *Copaibas* vocant, inciso per ætatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat : cui cum ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vultu nera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. Eæ plantæ cernuntur affricu animalium attritæ, quæ à serpentibus venenatis, aut à feris icta, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At *Zabucales* quæ dicuntur, admodum excellæ, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabilli naturæ solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castaneæ saporis egregij continentur : quæ vbi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsæ per se in alimenta incolarum ad vnam è calice destillant. Syluestria etiam sunt *Caiusia pyra*, apprime succosa, & innoxia; itaque medijs caloribus auide manducantur : Cæterum in imo pyro faba quædam extuberat cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro præterea, refrigerandi vis : faba calefacit. Verum, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus *Ananazes* appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præ mollia : hæc suo tempore in frusta dissecta, gratisimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verum etiam in longum tempus adseruantur è saccaro. Iam vero, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus vitesque biferæ ac triferæ; nec non multiformia

mala medica

mala medica suppetunt. Ad hæc, est videre complures alias po-
miferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscesq;
& aues coloris eximij, & quadrupedia plurima, sed ferme sylue-
stris, partim nota nobis, partim ignota. in quibus utique ap-
paret, quam miris modis ac variis, diuina sapientia ludat in
orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perstringam, apri sunt
amphibij, carnibus optimis, ac saluberrimis. ii, quod priores
pedes perbreues habent, posteriores autem prælongos; tar-
diore sunt cursu: itaque deprehensi à venatoribus, qua proxi-
mum est, se se aquis immergunt. Antæ sunt etiam gentis vo-
cabulo ad mulæ similitudinem; sed minores, & rostro tenuio-
re, inferiore autem labro tubæ instar oblongo, rotundis auri-
bus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus. eadem lucifugæ
sunt. non nisi noctu ad pabulum prodeunt; vbi diluxit, in sua
se se condunt latibula. Huius bellæ carnes gustatu plane bu-
bulas referunt. Cotias vero nominant, magnitudine, & forma,
& sapore leporum: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nul-
la. Maiores sunt eiusdem fere speciei; quas Pacas vocant: ro-
stro tereti ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis inter-
stincto: neque carne tantum, sed & corio ipso prætenere, at-
que ob id ipsum in deliciores epulas expetuntur. Cæterum
insolito spectaculo Tatufæ sunt, ad porcelli magnitudinem:
corio squamatim loricato, sic, vt equi cataphracti speciem red-
dant: ex eo caput duntaxat, ceu testudines exerunt; pedibus
contractis: & specubus ferme vt cuniculi se se continent: hæ-
quoque carnes palato gratissimæ. Magna præterea vis tigrum
est: quæ famelicæ, horribili velocitate sunt, viribusque tre-
mendis: eadem pastæ (quod mirere) tanta ignauia dicuntur
esse, vt à gregariis etiam cambus confestim in fugam agantur:
adeo cibi potusque satietas, non homines tantum, sed etiam fe-
ras hebetes reddit. Illud vero mirum in Cerigonibus (id ani-
manti nomen, buxco colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius-
alio duæ dependent velucimanticæ: in iis catulos circumfert,
& quidem adeo pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt à
perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se
progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie, & natura
est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigritiam appellant, Ce-
rigonum fere magnitudine, sed rostro fœdore, ad aspectum, & q

U 3

U 3

U 3

Historiarum Indicarum

vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic ex occipitio existens coma ceruicem velat; tentoq; ipsa ventris adipe verrit humum, neque vnquam, in pedes exsurgit: deniq; tam tarde mouetur; vt quindecim ipsis diebus, ad lapidis iactum continuo tractu vix prodeat. Viſitat arborum foliis, & in earum cacuminibus degit plerunq; quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque vero adhortationibus tantum, aut minis, sed ne plagis quidem fustibusve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum est etiam genus earum, quas Tamendoas vocant; verneſis altitudine; colore fusco; prælongo ac tenui riſtu; neque eo ad malas diducto, sed modice ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mire longis latisq; , nimirum ad viſtum facilius comparandum. namq; formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium inieſtu, ac ſolſione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertamq; formicis repente contrahit, glutitq; deceptas. Huic, vti ſciuro, valde promiſſa & ſetosa cauda pro tegumento est. sub ea quippe ita ſe condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantum & alia indidem syluestria, vt dixi, verum etiam nuper à Luſitanis inueſta pecorum & equorum armenta plane admirabili prouentu ſœtificant. quo magis mirum, vberriſimo agro, mitiſſimo cœlo, tam fera & acerba eſſe incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos. ominibus tantum, & auguriis ad inſaniam dediti, & ariolis impoſtoribusq; miſerandum in modum queſtui ſunt. nudi æque vici ac ſceminæ prorsus incedunt, robuſtis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: ſimis, vti Sinarum populi, naribus: æneaq; ipſi cute, atro inſuper ſucco pomi Genipapi totum ſubinde corpus inſciant. præterea inſertos habent iam inde à prima ætate deliciarum cauſa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro ſane ſpectaculo. Gregatim peregrinantur ordine ſimplici, ſilentio ſtiro. virum vxor anteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachiis, appreſſo ad pectus capite, cum effuſa comploratione altisq; ſuſpiriis primum excipiunt, viæ laborem & incommoda miſerantes: momento deſiſſicant

siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Gravidis haud ita multus in partu dolor. à puerperio foeta confestim exsurgit, ac domestica obit impigre ministeria. Eius loco (quod vix credat quisquam) in aliquot dies velut eger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic sortitiuncule datur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bel-laria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem, ac litteras ignorant omnes. tantum tenui quadam traditione, nonnulla de Noe, deque diluvio à patribus accepisse dicuntur: ut valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino. iussu. mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc usque tempora caruere, satiuæ radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. Sub eodem tecto, ad inuersæ modum carinæ prælongo, multæ simul familiæ degunt; noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspensis: viuuntque in diem; & quicquid habent, in commune facillime conferunt, nihil in posterum solliciti. Natandi arte ad miraculum usque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, ubi quippiam in imo querendum est, patentibus oculis urinantur. itemque laboris & inediæ patientissimi sunt. triduum ipsum, ubi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: iidem, si copia suppetat, à primis tenebris ad lucem usque in conuiujs & compotatio. ne perstant. Recte aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijve supereffe arbitrantur. Qui diem suum obire, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete cubandi causa, ne non edulj per aliquot dies appositis; quod ita persuasum habent, & somnum interim capere, & cibo vesci manes mortuorum. Captos in prælio hostes (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egre-gie) multorum dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio maclant; vorantque tosta verubus membra. ex opatissimæ Brasiliæ epulæ sunt. neque, si cui hoc leti genere perire contigerit, male secum actum existimat: quinimmo ad mortem pergit alacer ac securus: editisque contra ipsosmet percussio-res facinoribus, magnifice in ipso necis articulo gloriatur.

Historiarum Indicarum

Sparfis domicilijs habitant, nullo magistratu legibusve conftri-
cti. Lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omnium
quotquot adhuc probe noti sunt, exceptis certarum rerum vo-
cabulis, quæ aliter à viris, aliter à fœminis vsurpantur. Trium
ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem
est vsus: minime absurda quorundam animaduersione factum
id esse diuinitus; eo quod Fide, Lege, Rege, sicuti dictum est,
careant: beneficiorum acceptorum immemores: æque iræ ac
libidinis impotentes: ad pugnas & certamina temerarij præci-
pitesq;: vltionis & humani sanguinis avidissimi: ad summam,
belluis quàm hominibus propiores, qui quidem mores pa-
trios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illa-
tum ab societate I E S V Euangelium, & liberalium artium di-
sciplinas; in vicos & oppida contributi, præsertim qui mare
accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus ex-
coluntur. Verùm hæc suo loco fusius. Capite damnatos vi-
ginti homines Capralis è Lusitania secum auxerat, pœna mor-
tis in exilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis
mores, linguamque discendam ibi relictis (quorum vnus dein-
de ad illa commercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra
tempus infumeret, ventis in orientem vela permisit. A Brasi-
lia ad Bonæ spei promontorium immani traiectu leucas nume-
rant fere mille ducentas. Oceani szuientis, ventorumque fu-
rentium ea præcipue regna sunt. In id spatium audacius quàm
felicius ingressis Maio niêse Lusitanis, flammeus Cometes hor-
ribili specie in decimum vsque diem continenter apparuit.
Iamque variante sæpius cœlo pelagoque, atræ ac sordidæ nu-
bes ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi
reciprocando collegerant: mare languidum erat; insidiosa
tranquillitas; nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram
vndique captandam, toros velorum expandérant sinus; cùm
ex ijs, quas dixi, nubibus vniuerso repente impetu se se effun-
dens Aquilo transuersas quattuor naues, quarum ad cōtrahen-
dum minus apte fuerant armamenta disposita, inspectantibus
cæteris, momento ita evertit obruitque, vt è tanto hominum
numero nemo prorsus enaserit. In ijs Barptolomeus Diazius,
cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris,
cum è tot iam tantisq; periculis antea fuisset ereptus; miseran-
dum

dum in modum interiit. Saluti reliquis fuere vel demissa rā-
prim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta.
Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, con-
sanguineos alij, alij caros amicosque oculis frustra requirere,
ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem
ex interitu alieno, sui cuiusque periculi metus obstupefaceret.
quippe Borea pertinaciter flante, pelagus idemidem intume-
scere; fluctus modo ad altra ferri, modo ad tartara penè ima
subsistere; naues cum extremo salutis discrimine propemo-
dum inter se collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudentium stridor,
& dissonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum mo-
do, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salum ipsum
interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies
tempestas atrocissima tenuit. Lusitani millies quotidie mo-
rientes; & cœlestem a sisdue implorantes opem, qua maris tu-
lit impetus, hac illacque dispersi. Prætoria cum duabus naui-
bus Bonæ spei promontorium per imprudentiam præteruecta,
Primas quas hodie vocant iasulas, tenuit. ad eam tres dein-
ceps circa Sofalæ oram adiunxit. Vna, Petro Dia, præfecto per
summa pericula, & ingentes ærumnas in Lusitaniam rediit. Ita
Capralis è tredecim nauium numero, cum sex duntaxat, iisque
laceris ac debilitatis, ad Mosambicum accessit. Incolæ, prio-
ris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces iti-
neris benigne admodum præbuere. Classe refecta, ad Qui-
loam urbem, atque inde, nequicquam tentata superstitione
Abrahami & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis
voluntate renouato fœdere, hospitioque, & oratore, quem
Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anche-
diuam insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Cana-
rino Indiæ littori obiectam secunda navigatione traiciunt. Ibi
rite expiata Lusitanorum crimina, & paue cœlesti omnes refe-
cti. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbanrur, ad virtu-
tem ac pietatem propensis; tamen ob sermonis inficitiam pro-
mulgari non poruit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ.
quæ re, contra quam plerique putarant, Zamorinus haud me-
diocrem lætitiâ præ se tulit: ac petenti Caprali haud grauate
se in colloquium dedit. in eo colloquio cum pax & amicitia
certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersan-
dum

Historiarum Indicarum

dum ac negotiandum benigne attributa. iamque Lusitana. ga-
za exposita; & curatoribus ad commutationem rerum à Capra-
le institutis; admirabili securitate sacerdotes Euangelio, reli-
qui mercimonio dabant operam; cum ab iisdem Aegyptiis, &
Saracenis inſtoribus, qui ereptam ſibi & quaſtus materiam,
& locum apud Regem gratiæ non ferebant; vrbana plebs va-
rijs artibus & criminationibus novos in aduenas incitari cœ-
pta. Neque ita multo poſt, aſſidujs Mahumetanorum ſtimulis,
& Nairum aliquot ac principum auctoritate compulſa; &, quod
caput eſt, præſentis prædæ illecta dulcedine, vel inſcio, vel
conſentiente, certe non prohibente Rege, ſubito arreptis ar-
mis, Luſitanorum diuerſorium aggreditur. ibi ingenti clamo-
re ac tumultu excitato, clauſtra conuellerè, fores effringere;
per vim conatur irrupere. Noſtri, quamquam improviſo ma-
lo perterriti, è fenestris tamen reſtiſque fortiter primos barba-
rorum impetus repulſere: ſed perſoſſo demum, dirutoque pa-
riete, vis ac numerus vltra ſuſtineri non potuit. hoſtium ad
quattuor millia telis ac ſagittis inſtructa conuenerant. Luſita-
ni ſeptuaginta non amplius, in hoſpicio verſabantur. ex ijs ad
quinquaginta partim capti, partim interfecti. reliqui male mul-
tati, in ijs Henricus antiſtes cum ſodalibus quattuor, multis
acceptis vulneribus, ad claſſem vix euasere. Fuitque adeo re-
pentina clades, vt antequam è nauibus afferri ſubſidium labo-
rantibus poſſet, ceſſo præſidio, expugnata domus, ac momen-
to direpta ſit. Capralis, quamuis tam atroci ac nefario ſcelere,
vt æquum erat, valde commotus; animum tamen præclare vi-
cit, ac ſapienter dolori moderatus eſt, dum aliqua ratione co-
gnoſceret, vtrum ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris e-
iuſmodi pertineret. Aſt vbi ſuper tali tantaque re nihil ſibi ne-
que purgationis, neque ſatiſfactionis afferri vidit; proculdu-
bio aſſinem eius culpæ Zamorinum interpretatus, onerarias
decem in ipſo portu, mercibus & annona reſertas, iniectis flam-
mis proſus incendit; nautis partim igne abſumptis, partim ca-
ptis, & ad claſſis miniſteria diſtributis. cui tanto malo ne ſub-
uenirent oppidani, horrida pilarum procella deterriti ſunt.
Dein, obuertiſ in vrbem maioribus tormentis, ædificia com-
plura diſiecta, mortales multi ſœda laceratione diſcerpti. ex ijs
Naires vnus Regi acceptiſſimus, cum ad pedes eius repente ec-
cidisset;

cecidisset; plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in posterum Zamorinus illico ex vrbe secescit. Capralis vero egregie vitus suorum cædem, barbaris amplius sexcentis terra marique peremptis, nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspectu combustis, quod profectiois tempus instabat, mense Decembri ad Trimūparam Cocinī Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecutō leucas ferme triginta in meridiem distat. eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuante, ad formā peninsulæ cingitur. Aedificia, mores, instituta ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum vero frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longe fertilior. Rex tum aliis de causis Zamorino clam erat infensus, tum quod monopolio Calecuti instituto, mercaturam ab suo cæterisque regnis pene per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui se, & reliquos Malabaricos reges multis nominibus videbat obnoxios. Atque, vt malus amicitiz fideique custos est timor; ex ea seruitute ac periculis eripi se vehementer optabat. Capralis, cum è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quod omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se, neque suorum quenquam incolis credendum existimauit. Michael erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera, ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiz causa, Capralis ad Trimūparam legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicę gloria, deque rebus cum alibi tum ad Calecutum gestis multa inaudisset; iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolentiam excitatus; quasi inopinatam aliquam hereditatem, sic oblatam eius amicitiz facultatem auide arripuit. Datis vltro obfidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Caprali decidit; & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administratos, æquo admodum pretio, mercibus Indicis aduenarum naues quamprimum onerandas curat: eorumque procuratoribus propriam in suo regno sedem ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum geruntur, legati à duobus finitimis regibus, Colani, & Cananoris (regionum & oppidorū ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus commeare vellet; commercium & amicitiz

Historiarum Indicarum.

amicitiam longe optimis conditionibus detulere . Quas ille conditiones , quòd cum Trimumpara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiavit : animum & voluntatem accipe : esse, & libenter vtriusque propensioni & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem quòd multò enixius egerat, constitutis Cocini rebus, in reditu sibi adeundum putavit . Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutoque. o : y za importata vtuntur incolæ : carne , pisce , pomis abundant : ac præterea pipere , cardamomo , gingibere , tamarindis , cinamo , & myrobalanis . ad easque digerendas merces, non exiguò diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa æstuarijs, fluminibusque, nauigia vsquequaque facili aditu admittit . stagna quoque passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effigiem : ij tergoris duritie , conchiliorum instar, impenetrabili , enormi capite , duplici dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominem furenter inuadunt . Eorum halitus oris est suauissimus : at contra in eadem regione serpentium & anguium adeo teter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur . Vespertilioes quoque sunt multi, dentibus & rostro vulpinis, milu j magnitudine : præcipuo in honorem mensarum . Ædificia , moresque, cuiusmodi cæteris Malabaribus . Rex, inanum Deorum simulacra colit ; Brachmanica disciplina, & sacris initiatus, vt reliqui . Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vsurpandi magis commercij, & amicitie causa , quàm quòd nouis oneribus multum loci superesset ; complura frugum Indicarum pondò ibidem coemit : inque Occidentem Ianuario mense cursum instituit . Plenis velis euntem , viginti maioris formæ naues , multis refertæ millibus armatorum , Zamorini iussu frustra insequuntur . Indico transmissò Oceano , è sex onerarijs vna vadis circa Melindem inhæsit . eius armamentis ac spolijs ne Saraceni potirentur ; concrematus alueus , instrumenta machinæque bellicæ consulto demersæ : quas tamen Rex Mombazæ deinde expiscatus , in Christianorum damnum perniciemque conuertit . Inde Capralis itinere solito circumuectus Africam , Iulio denique mēse exeunte mistum ingenti dolore gaudium in patriam retulit : quando tot vel Carorum , vel fortium virorum interitus,

tus, quantavis pecunia dinitijsque compensari minime posse videretur. Eodem anno, incertus quo loco res esset Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Callæcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum, cum nauibus quattuor Caprali subsidio miserat. is paulo infra æquatorem primus insulam inuenit. quæ à salutarì Mariæ Virginis Conceptione denominata est. inde, nusquam occurrente Caprali, Melindem delatus; deque ipsius in Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde & insidijs, multorum sermone certior factus; Cananorem petiit, regemque honorificis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde, præter Calecutanam oram Cocinum proficiscenti, classis ingens nauium plus octoginta apparuit: quam Zamorinus, haud dubia victoriæ spe, ad Lusitanos in ipso Cananoris portu opprimendos celeriter miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes, nauibus ad faciliorem circumactum vsumque tormentorum, in altum euectis; assidua iaculatione prælium ad solis occasum præclare sustinuit: neque vnquam hostibus tanto superioribus numero, locum ad conferendas manus, seque circumueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerarijs decem depressis, epibatis amplius quadringentis desideratis, Calecutum postridie mœsti Malabares, vniuersa lugente ciuitate, rediere. Ioannes, egregia parta victoria, gratulantibus regulis Cocinum adiit; naues per otium onerauit; felicique successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Transuectus inde Bonæ spei promontorium, aliam insulam patefecit, quæ Sanctæ Helenæ, cuius tum dies natalis agebatur, est appellata: modico quidem illa circuitu, sed saluberrimo cælo, aquis optimis, & egregia frugum & carniū copia; loco præterea ita opportuno; vt ad recreandas è longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio ibidem enata videatur esse. Minus è sententia per idem tempus nauigauit Consalius Cœlius: qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum, & simias, psittacosque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel, cognitis rebus in India gestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissimam: quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præfectus,

Historiarum Indicarum

fectus , cum Olisipone mature soluisset , ex itinere Abrahamum Quiloꝝ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendiarium fecit, imposito annuo tributo, quod duum millium miticalium , vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cum in Malabares traiecisset; ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuti redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti , Mecam ad pseudo prophetæ sepulcrum superstitionis causa peregrinantes . at pueri ex eadem secta complures , Christianis præceptis imbuti baptizatiq̃ue sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemitici ministerio dedicauit . Ab ea victoria Cananorem adiit; regiꝝq̃ue & oratorem suum , & ab Emmanuele perampla dona cum litteris reddidit . ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dum sui regis negotia conficit; repente legati affuere à Christi cultoribus ijs, qui non longe à Cocino Cranganorem habent urbem , è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sanā religionem ac fidem à Brachmanarum fabulis & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur adiisse primum: dein, multis ibi factis Christianis, traiecisse Cranganorem . in ea ciuitate cum multis item Christo filios peperisset; Colanum petiit: neque ibi frustra disseminato Euangelio , trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisq̃ue locis, ac præsertim in Coromandelis regno, Christiana re bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac Diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit . Atque haud pœnitenda collecta fruge, templisq̃ue ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuifendos & confirmandos in fide neophytos rediit . Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisque dirutam; nuper Lusitani, deducta eo militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa ab sancto Thoma denominarunt. In ea vrbe sacram ædē exstruere aggressus Apostolus; cum à dæmonum sacrificulis, & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur ad Christi virtutem, & fidem Euangelij comprobendam.

dam. Inusitata magnitudinis truncum, ut sit, in litus eiecerat mare, quod eo tempore leucas fere decem ab urbe distabat. Eam rex materiam cum in usum ædificij cuiusdam vehementer expeteret, robusti primum homines incassum funibus ergatisque amouere conati. dein adhibiti complures elephanti, cum toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus regi conditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad urbem attracturum. Cum rex, insanire videlicet hominem ratus, per ludibrium annuisset; tum Diuus Thomas zona qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tantum facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomærio statuit: ibidemque defixa lapidea Cruce; vaticinatus est, cum ad eum lapidem usque pertingeret pelagus: tum Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem quæ ipse intulisset sacra instauranda venturos. Neque sefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui cæptus. Verum ab eo signo cæterisque virtutibus, cum Thomæ verbis maior in dies accresceret fides, Brachmanas autem, fūco & fallaciis parta iam auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quidam ex ijs, scædum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu consciuit. Filius admodum puero ipsemet necem intulit, ut haberet unde peregrino & inuiso capiti crimen exitiumque conflaret. Citatus ad regem Thomas, cum accusator ab eo per summam indignationem & querimoniam pœnas filij extincti repeteret; contra, Thomæ discipuli, affinem aut omnino consciūm eius culpæ magistrum negarent; nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet, qui occisus dicatur; omnium optime cognosci rem posse. perit ut eius publice interrogandi potestas fiat. nihil recusatum ab aduersario: & cunctis tam in audita rei expectatione suspensis, cadauer in medium affertur. Tum ad exanimem puerum Thomas placido & sereno vultu conuersus: Age dum, inquit, per Christum quem ego Deum prædico, palam & sine ambagibus puer prome, quisnam huiusce tanti sceleris auctor extiterit. Mirum dictu: ad Christi nomen,

Historiarum Indicarum

nomen, frigido & exsangui corpusculo vitales confestim reddere spiritus: & clara voce, vt omnes exaudirent; Thomam certum summi Dei legatum; & ipsius odio, ad struendam illi calumniam, nefarias à parente sibi manus allatas esse confirmat. Hac tam illustri, tamque admiranda testificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenso iam ante ad credendum animo, Christianam deinde fidem ac religionem si ne vlla dubitatione complexus est. Regem ex amicis, & popularibus imitati complures. Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude, & pulso in exilium parricida, pertinax tamen & cæca mansit improbitas. cum lætos Christianæ rei progressus, & neglecta Deorum simulacra ferre non possent, facta conspiratione, præconem Euangelij è medio tollere omnino constituunt. Tumulus erat non procul ab vrbe: quo Thomas identidem, è Christi disciplina, secedere, propitiandi æterni regis, & sui recolligendi gratia, consueuerat. in eum locum, tempore captato, Brachmanæ armati cum sui similibus impetum dant. ibi Apostolus, dum ad Crucem, alienato ab sensibus animo, Deum pro salute hominum, & eius præsertim populi deprecatur. telis primum ac lapidibus appetitus, dein ab vno è Brachmanis lancea transfossus occubuit. venerandum corpus inde sublatum à discipulis, & in templo nuper ædificato conditum est. Accesit martirij nomine, & memoriæ causa, fragmentum hastæ, quæ inhæserat costis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes utebatur: & vrna fictilis cespitem inserto, nempe, qui manantem è sacris vulneribus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis clauit, ac magnus eodem ex omni parte concursus, voti & religionis ergo, fieri cœptus. Hæc ferme Indi sciscitantibus Lusitanis, non è fama solum, sed etiam è veterum annalibus edidere. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Christi nomine fortiter obitam, pueris Malabariis patrio carmine decantare mos est. Sunt quicum tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, stella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente congressum: deique immensi trunco miraculum non Meliapore, sed Cranganore perpetrasse dicant, ac postremo in Calamina vrbe mactatum regis imperio (qui Sagamo defun-

cto

cto successerat) ac sacrum deinde corpus Edessam Mesopotamiz translatum à Christianis fuisse contendant. Vt cunq; res habeat (nam ego meam interponere sententiam in tali re, tantoque locorum & temporum intervallo non ausim) satis constat, Apostolum in Coromandelio tractu Gangetici sinus, palmam tulisse martyrij. nec dubium est, quin ex diuini viri præceptis atque institutis, ingens hominum multitudo variis Indiæ dispersa regionibus, in hæc vsque tempora, Christi nomen fidemque tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ Nestoriani placitis, à quo Episcopos paulo ante hanc memoriam accipere consueuerant, multis vitijs & erroribus inquinatam. alioquin, Apostolicas ceremonias magna ex parte obeunt. altaris mysteria religiose venerantur; eoq; viatico, decedentes è vita, se muniant. Aduentus Domini, & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant; quotidianæ psalmodiæ, & sacris insistant. & cum alia Christi Domini Sanctorumque festa rite concelebrant, tum vero præcipue Paschaliū feriarum octauam, quam Dominicam in albis vocamus; quod eo demum die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum, ac Deum suum præclara testificatione confessus est. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eo maiore fidei & constantiæ laude, quod ob id ipsum non modo à Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutem redacti, cum alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus reddimere subinde coguntur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulxisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem, legatos (vti orsus eram dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos: multa se à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis regis nomine se suaque omnia in patrociniū fidemque recipiat. Sub hæc, deditiōis insigne, sceptrum argento decoratum Gamme supplices detulere. Quos ille benigno vultu, comiter & amice complexus, bono animo esse iubet: vel in primis mādātū sibi ab Rege Lusitaniz affirmans, vt Christi fideles quotquot in ea regio-

E ne

Historiarum Indicarum

ne superſint, omni ope atque auxilio ſubleuet : nondum id ſibi per Calecutanorum inſidias , & quotidiana vitæ diſcrimina licuiſſe : ac ne tum quidem ob anguſtias temporis , reditu iam iamq; imminente , poſſe illis quam vel maxime cupiat operam ſtudiumq; præſtare . Cæterum, quæ prima ſe occaſio det, enixe curaturum, vt non ſine cauſa Chriſtiani omnes in Regum Luſitaniæ pietate opibusq; , certiffimum ſuæ ſaluti commodisq; præſidium eſſe conſtitutum intelligant . Interea, ſiqua neceſſitas incidat grauior , ad Luſitanum confugiant præſectum ; quem firmo cum præſidio ſit in India reliquitur . Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iuſſu Gamma ſex ornatiſſimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit , vt Saracenos, & Arabas ab Indici littoris accèſſu & commerciis prohiberet . Interea Zamorinus variis artibus atque fallaciis Gammam ad ſe perlicere & circumuenire conatus, cum nihil ei procederet ; Trimumparæ per litteras ac nuntios alternis rogando minandoq; ſuadere etiam atque etiam inſtitit, Gammam & comites vel ſibi proderet, vel certe è ſuis finibus in perpetuum exterminaret . Cui tam impudenti poſtulatō , fortius ac liberius quam à barbaro expectari poſſet, ſemel iterumq; reſpondit ille : ſe nullis neque promiſſis neq; terroribus adduci poſſe, tantum vt in ſe facinus admittat , iusque naturæ ſimul ac gentium violet . Si quid ab ſe petat, quod ſaluo officio præſtare poſſit ; id vero ſe libenter iplius cauſa vel cum damno facturum . Qua viri conſtantia vehementius irritatus Zamorinus, in Luſitanos primum , deinde in Trimumparam ipſum aperte graſſari conſtituit . Rebus iam tranſactis, Gamma reditu in patriam maturabat . certior ea de re conſeſſim ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquantem claſſem oppoſuit nauium vndetriginta, eò certiore victoriæ ſpe, quòd Luſitanicas naues iplis oneribus impeditas, prorſus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed eum longe ſefellit opinio. Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto ſpatio antegreſſas, Chriſtianiæ tres eximia celeritate velis inuectæ , tantum primo congreſſu terrorem intulere ; vt nautæ militesq; tentata vix pugna illico ſe in mare deiecerint . quorum ferme trecenti è ſcaphis inrer enatandum occiſi : cætera nauigia eodem metu percuſſa , qua cuique proximum

imum fuit, turpi fuga littus petiere. nec fugientibus inficit Gamma, propter gravitatem onerum veritus ne qua in brevia per imprudentiam incurreret. in captivis duabus haud spernendæ merces inuentæ, in ijs pretiosa fictilia, & argentea vasa permulta; itemq; simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodum specie: huic, luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem, claritatis eximie pyropus, castaneæ pene magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, alvei cum armamentis in conspectu omnium incensi, Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis; cum ex itinere Cananoris Regem denuo salutasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque inde Olisiponem lato cum roboatu cantuque incolumis appulit. Egre dientem in terram, excepere, Emmanuelis iussu principes nobilesque viri quamplurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, Regiam petijt. Auxere illius diei lætitiæ, cum naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa fastis ominibus & magno populi applausu prælatum aureum in argenteo disco vectigal, quod Abrahamus Quilox tyrannus eo primum anno pependerit. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ usum faciendam locavit: ac miro artificio perfectam, pretiosisque ornatam lapillis, in æde Bethleemica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quod Calecutanas opes indies imminui, Cocinenfes maiorem in modum augeri conspiceret, assiduis inuidiæ stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omne ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facile perpulere, ut ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodesse, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Qua de re consilio principum indicto, plerisque, ut sit, quod inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipientem sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne cōsiliū

E 2 belli

Historiarum Indicarum

belli suscipiendi gerendiq; discutere frustra conatus est : quandoquidem Zamorinus nonnihil eius oratione & auctoritate commotus , reliquis tamen instigantibus , dolori potius & iracundia , quam rectæ rationi , ac salutaribus parere consilijs , ut plerique mortales , animum induxit . Igitur , ut Lusitanicæ classis præsidio Trimumparam exueret , qua illum una re potissimum niti præclare nosset ; bellum terra maxime sibi gerendum existimavit , eoq; consilio exercitum omnem ad Pananem , cuius ante meminimus , vicum , sexdecim à Cocino leucas , coegit . Ea fuere armatorum ad quinquaginta millia . Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato ; fremere plebs , aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli : nomen Lusitanum diris omnibus execrari : ipsos ad eandem inquirere , ac sustulisset proculdubio , ni Rex eorum vitam firmissimo Naïrum præsidio munisset . Principes verò ac dynastæ eodem perterriti metu , Trimumparam supplices etiam atque etiam precari , hortariq; , temporì cederet : Zamorinum placaret : denique ignotæ amicitia & incertæ dispendio , regni salutisq; aleam sine cunctatione redimeret . Quibus cum Trimumpara obfirmata resisteret mente , nihilq; sibi tanti esse vel unquā fore affirmaret ; ut legationis & hospitij violaret ius , fidemq; datam Regi Lusitanæ falleret ; dynastæ plerique , desperata Cocinensire , ad Zamorinum unā cum amicis & clientibus transfugere . Quos imitati postmodum Europæi duo , Christiano indigni nomine , quos alij Illyricos , alij Insubres fuisse perhibent ; deserta fide ac religione , tormentariam fabricam , & æris conflandi scientiam , cuius erant peritissimi , sane graui Christianæ rei damno barbaris prodidere . neque impune celsit eis perfidia . si quidem post annos aliquot , agnoscentes errorem ac scelus , cum ad Lusitanos reditum pararent , à Malabaribus illico deprehensi , & concursu populi crudeliter interempti sunt . Dum hæc à Zamorino parantur , Sodreus , ora Calecutana vastata , Cocinum peropportune cum socijs appulit . Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt . Sed , ille simul edoctus quanto in periculo res esset , simul infimis precibus rogatus ut milites in terram exponeret , seq; cum Trimumparæ copijs maturè coniungeret ; contra omnium expectationem animo prorsus obdurato respondisse traditur :
sibi

sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si maritimum instaret bellum; se officio præclare sancturum: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consulere. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, perculso rege, ad fauces Erythræas obsidendas recta contendit: Arabumque sex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam insulam haud longe ab Aromata promontorio, qua in Septentriones obuersa est, in anchoris constitit. Ibi dum in Mahometanos porrò imminet excubatque; Maio mense in eunte atrocior Boreas vehementi procella naues allisas ad saxa comminuit: ipseque Sodreus vna cum Blasio Germano fratre, tum spreti Lusitanici sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio, & repentina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem ad monitus, vti statim & anniuersariam eam tempestatem caueret; quanquam obtemperantibus alijs nauarchis, & in tuta secedentibus loca; ipse tamen contumaci vultu, verbisque insuper contumeliosis optima consilia respuisse: Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quanquam eos admodum locuples auctor Ioannes Batrius liberare culpa videtur, affirmans non à Sodreis desertum Regem, sed enixè operam deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Batrius idem haud sanè discrepat. Ceteri, qui mutata paulo ante statione periculum euitarant, ad placandas cœlestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre sine mora constituunt: Sed incensæ officio voluntati haud ita respondit euentus: Petro quippe Ataidio duce, cum Indicum pelagus traiecissent, aduersis tempestatibus ad Anchediuam insulam hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tum de sua, tum de Regis optimi salute solliciti, ac singularem viri constantiam atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petiere, vti se ad Cananoris Regem nauigare permetteret. Ibi sine cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis aduentum futuros. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac Diuinæ providentiæ fiderent; quæ bonas causas, cum in extremum discrimen venissent; tum maxime subleuare consueffet: de profectioe vero minime cogitarent. neque enim se permissurum, vt quos semel in tust-

Historiarum Indicarum

Iam atque amicitiam recepisset ; ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent . Simul ceteros ne despondeant animum, hilari vultu, & accommodata ad tempus oratione adhortatur . ac quanta maxima potuit celeritate copijs ex vniuerso regno contractis, opportuna loca praesidiis firmat ; fossas repurgat ; nouas circa urbem munitiones vallumque perducit ; in primis vero , quoniam Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda ; Naramuinum sororis filium , eximia spe , summæ virtutis adolescentem , hæredem regni destinatum ibi cum Nairum quinquemillibus & quingentis opponit . ad eum Laurentius Morenus , & aliquot Lusitanis spectatæ fortitudinis viri ultro se adiungunt . Zamorinus, per vates & sacrificulos ad proficiscendum ominibus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit . ac priusquam traicere conaretur , noua ferri flammæque denuntiatione Trimumparæ aggreditur, ni Lusitanos relinquat . cum ille minas omnes terroremque præ officio ac fide contemneret ; copiarum traduci à Zamorino, quacunque vada patebant , illico ceptæ . Sed resistentibus acriter Nairibus , non sine magna suorum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud se cœpit ; atque vt initia se se dabant, rei difficultate deterritus proculdubio signa retro vertisset ; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparæ & Christianos odium acriter obstitisset . Eorum adhortationibus animatus ad cœpta prosequenda ; per occultos inter nuntios Quæstorem Trimumparæ ingentibus præmijs promissisque corrumpit ; vt per occasionem stipendij numerandi, quam plurimos è Naramuini præsidio ab signis abducat . eam sibi ad transitum occasionem fore . Ille per speciem aduersæ valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quanquam ægre ferente Naramuino , dimidiam ferme Nairum partem in urbem euocauit . quos cum sub vesperum Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucem castra omnino repeterent ; Quæstor, extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinum per eodem nuntios admonet . Ille ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur ; omnibus connixus viribus, non sustinente iam impetum Naramuino , exercitum , sarcinas , atque tormenta ,
partim

partim actuarijs, partim vado traduxit; ac Naires vigilijs fessos, & infrequentes, facta impressione in palmeta Cocino proxima compulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans vna cum duobus alijs regijs iuuenibus cadit: reliqui fuga dissipati, variis itineribus in regiam conuenere. Calecutanus, iam se intendentibus tenebris, vltra cedenti hosti non insistit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimumparæ fidem iterum per communes amicos, mistasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille quamuis è tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo, conditiones pacis reiecit, collectisq; reliquiis Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquiusve, quam vt Lusitanos, eorumque res omnes à cedis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli; ac præterea, situ & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorum subsequutus ipse celeriter: vt si minus loci religione, certe munitis armisque hostem arceret. Omnes fere procures, vt supra dictum est, ad hostes turpi defectione transferant. Vnus vaipinensis dynasta, Trimumparæ sese fidum comitem amicūque ad finem vsque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; urbem flammis iniectis vniuersam incendit; Vaipinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme in proximum ver distulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis non nonnulla excitauit. & cohortes aliquot in eo præsidio statuit. ipse tam secundis rebus elatus ac tumidus, Mahomptanis ac Brachmanis effuse lætantibus, ad gratias inanibus Dijs agendas Calecutum reuertit. Ibi æraria officina instituta per duos quos diximus fidei desertores, & alios quorum industriam magnis præmiis fouebat incitabatq; omnis generis tormenta machinasq; ad vrbium excidia cōparabat, cū è Lusitania subito nostris admodum laborantibus affuit Franciscus Albu-

Historiarum Indicarum

quercius, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Atai-
dio cum cæteris, qui ad Anchediuam hyemauerant, ad suas na-
ues adiuncto, Vaipinum recta contendit, ac Trimumparam
Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectum anima-
tumque; tum ad regiam tuendam personam præsentī pecunia
subleuatū, cæso & fugato Calecutano præsidio, in regnum Co-
cini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando
vrendoque perduellium tecta sataque, non vno loco hostes, vel
innitos in certamen extraxit, multisque minutis præliis exiguo
admodum suo detrimento cæcidit. Postremo oppida quoque
aggressus, primo Chiriuai pinum, dein Cambalanum, tum alios
ignobiles vicos, dynastis, qui ad Zamorinum defecerant, vel in
terfectis, vel in fugam actis, ingēti ardore militum expugnauit,
incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita
cum actione gratiarum à Trimumpara exceptus, pro amicitia
petiit, vt quoniam inter eas nationes adeo infesta ad eam diem
vita Lusitanorum fuisset; castellum ad eorum corpora, & res
tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixè li-
beraliterque concessit; vt è suis etiam palmetis, quoniam cœ-
menta non suppetent; præcipua firmitate materiem in eam
ædificationem excidi quamprimum iusserit: dein loco in pri-
mis idoneo area dimensa, & inchoato iam opere, dudum expe-
ctatus è Lusitania cum iuuentutis robore superuenit Francisci
patruelis Alphonfus Albuquerqueius is, qui rerum deinde gesta-
rum gloria Magni cognomen est consecutus. Eius accessu, Lu-
sitani Indisque certatim insudantibus, breui consummatum
castellum, & in eo templum D. Barptolemeo dicatum est: vt
magno vtrumque consilio ac pietate, sic modico sumptu ele-
gantiaque. Sacrarum ædium & arcium, quæ variis Indiæ locis
per alios, aliosque præfectos deinde per otium absolutæ sunt,
lignea illa prima ædificia, quasi typos ac proplasmata iure qui-
spiam dixerit. Eo munimento perfectō, supplicatio à Lusita-
nis habita: signum pendentis è Cruce Domini sub vmbella pre-
tiosa, per multas instauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tu-
bis cum religioso tripudio ac festa saltatione prælatum. pom-
pa ad arcem vsq; perducta, & cum arx ipsa, tum in ea templum
precatōne solenni à sacerdotibus consecratum eo maiore læti-
tia, quod illo primū die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lu-
sitana

fitana gens in humanis, Indiæ possessionem adire quodammo-
do videretur. Post hæc, Albuquerqueius vterq; ad perdomandam
Zamorini ferociam nouas excursiones fecere. vastatus in pri-
mis Repelinenfis ager. pagi ac villæ complures inflammatae
ac dirutæ. nauigia capta ac direpta permulta. denique bello
passim circumferendo, tantum terrorem omnibus circa popu-
lis intulere; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubea-
darino eodem, qui bellum antea dissuaserat, oratores pacis, &
commercij petendi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus
ijs datum est fœdus, vt & eadem Calecuti faciam, & direpta
mercimonia æquis æstimationibus compensaret: itemque
ab laceffendo armis Trimumpara in posterum abstineret. In hæ-
sce ferme leges pax conuenit, ac rursus cum Zamorini populari-
bus amice agi, & contrahi cœptum. Eadem fama permot-
iamdudum tutores Colani regis (nam ipse per ætatem potens
regni nondum erat) per legatos item fœdus & amicitiam pe-
tiere. Quibuscum eo libentius iunctæ dexteræ, quo maiores
in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim
Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meri-
diem sita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta cense-
tur. ex ea Calecutum, & aliæ Malabarici soli olim ductæ colo-
niæ. abundat mercibus; portum facili præbet accessu. ac præ-
terea, multis familiis veterum Christianorum incolitur: quæ
res longe etiam vehementius Lusitanos ad societatem gentis
allexit. Igitur illis præcipue cautum in fœdere: multis & gra-
uibus iniuriis liberati, eorumque fortune ac dignitati consul-
tum. Instituta communi consensu amicitia, tabulisque com-
mercij rite confectis, domicilium proprium Lusitanis in vrbe
Colano attributum. eò confestim negotiatores cum scribis &
custodibus immigrarunt. Accessit rei diuinæ procurandæ
causa Rhotericus Dominicanus. is, & morum integritate, &
doctrinæ præstantia paucis diebus multos mortales partim in
recta fide confirmauit, excoluitque: partim ab stipendiis dæ-
monum ad Christi signa traduxit. Eodem anno quo hæc in In-
dia gerebantur (is fuit à millesimo quingentesimo tertius)
nauarchi aliquot ad comæatus Arabicos prohibendos Olfis-
pone profecti, Zanzibaris regem malis coactum, stipendiarium
Emmanuelis fecere. itemque Brauæ liberæ ciuitati leucas cis
Melindem

Historiarum Indicarum.

Melindem centum, annum veſtigal impositum. ipsi vero Melindensi regi, cum à Mombazæ tyranno valde premeretur, sane opportuno tempore latæ suppetiæ. Tyrannus ab armis discedere, & prope iam victo Melindensi pacem dare coactus est. Cum terra mariq; negotia Lusitanica prospero admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio patifieret; tranquillam iam à Calecutano res, vnus hominis cupiditas, & amentia perturbauit. Is, Cocinensi apothecæ præpositus, cum nauem Malabaricam pipere onustam præteruehi cognouisset; repente, vel auiditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam sine mora Cocinum pertrahant: nautæ cum se Zamorini amicos & populares clamarent; Deumq; & hominum fidem testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere; nihilominus Lusitani in incepto persistunt. coorta pugna, sex Malabares interfecti, complures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinensem apothecam piper omne conuectum. Ea re cognita Zamorinus confestim ad Franciscum Albuquerqueium mittit, qui tantam iniuriam expostulent. ille cum rem negligeret, nec modo ablata reddere, sed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur; enimvero Zamorinus continuo exarsit iracundia, coalitamq; recens amicitiam indignabundus abruptit. hanc ego diremptæ pacis ac societatis causam, Damianum Goesium, & Hieronymum Osorium sequutus, in medium attuli, haud sanè ignarus, in hoc etià ab ijs dissentire Barrium: culpamq; omnem in Zamorini mobilem animum vt cunque transferre: sed regiis cronographis à me, præsertim in re tali tantaq; temere fides abroganda non fuit. Cæterum Zamorinus, vt dicere institueram, acri dolore succensus, primum edicta omnia, decretaq; in rem Lusitanorum facta, ex templo reuocat; dein armatos parones ad interceptiunda onera circumquaque dimittit. postremo ad euertendum Trimumparam, Lusitanosq; ex India pellendos, maiore quam vnquam antea conatu copiisque se comparat. Et quamquam inexpiabili in vtrosque odio ferebatur; bellum tamen distulit cōsulto, quoad Albuquerqueij fratres, onustis iam nō vno loco nauibus, ex India abscederent. Quibus de consilijs Trimumpara litteris amicorum ac nuntiis mature certior factus, cum Francisco (nā

is

is præerat summæ rerum) egit etiam atque etiam, ut adeo difficili ac periculoso tempore quam firmissimum sibi suisque præsidium in discessu relinquat. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque optimi, & constantissimi Regis obtestationes precesque flectere Francisci animum valuerunt, ut naues plustres cum centum & quinquaginta dūtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Patieco viro fortissimo: nimirum, ut in tanta deinde paucitate, cum militum virtus, tum vero diuinæ opis præsentia clarius appareret. Post hæc, Albuquerquei fratres vterque simul, verum exitu dispari in Lusitaniam vela dedere. Franciscus, incertū qua clade, quove infortunio, una cum socijs in itinere perierit. Alphonsus, quamuis magnis iactatus procellis, tamen circa finem Iulij mensis, non minore quæstu quam gloria, sospes in urbem Olisiponem introiit. Post eorum profectiōnem, solutus metu Zamorinus, palam terra marique bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos complures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato; multi confestim in Malabaris interiora dilapsi: ac vix capitis pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copiis ægre milites ad millia triginta conscripti. quorum tamen paulatim numerus partim transitionibus, partim effugiis vix ad decem millia rediit, nec ea quidem admodum forti animo, vel integra in Trimumparam fide. Ergo tota pene belli moles in Lusitanos incubuit. solennes tū forte agebantur feriæ, quibus cœlestes iras in omne genus humanum intentas olim suo potissimum capite Christus excepit. Ea reconciliatione ad omne decus ac pietatem incensi Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaque tanto inferioribus copiis, nullum periculum recusare, caput libenter in discrimen offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque deposcere. Eduardus, quoniam multis partibus vno tempore dimicandum fore non dubia coniectura prospexerat; primum ad Repelini vada novas munitiones obiecit: dein Cocinensi arce multis locis instaurata; nouum insuper propugnaculum ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & scaphas maiores, ut ad subita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus, uti proximo

Historiarum Indicarum

mo bello fecerat; Repelini trantitum, & vado, & aëuarijs longo ordine confertis tentauit primum: dein magna suorum cœde bis terve repulsus, cum in angusto loco se multitudo impediret; & à nostris in confertam turbam irrita nulla iacula incidere rent; Repelinenfis dynastæ monitu ad loca minus vadosa, verum patentiora descendit. ea re cognita Patiecus cum expeditis celeriter anteuerit: ratusque paucitatem consilio adiuvandam; noctu sudes præcutas toto passim vado figendas curauit postridie hostes magno impetu transire conati; partim se præuistis cuspidibus induerunt; partim accedente æstu obruti; partim asfiduis misfillium nimbis vulnerati, occisique: pars etiam, quæ vel nandi peritia, vel beneficio lintrium in vltiorem euaferat ripam, acriter dimicantibus Lusitanis, aut cœsi, aut in flumen detrusi. Zamorinus, vbi aperta vi parum proficere se intelligit; ad insidias de more conuersus, percussores, transfugarum specie, in Eduardum occulte summittit: hosce ille diuinitus deprehensos conuictosque Trimumparæ tradidit; in quos arbitrato suo consuleret. pretio dein cōducti, qui veneno inficerent aquas: eo itē scelere per indices patefacto, excubiz ad fontes intenta cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipatus, Cocinense præsidium cēsum, naues captas & incensas: ac sollicitati circa populi, vt in nostrorum stationes, & apothecas impetum facerent, nomenque Lusitanum omne delerent. ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cum valde angeretur Zamorinus; tum ad infringendos eius conatus, dira morbi lues accessit: qua multi ex ipsius exercitu fœde absumpti; multi etiam & contagionis metu, & belli difficultate perterriti, diffugere. Iamque susceptæ expeditionis auctores exsecrantem, ac desperatis pene rebus, de pace ac de reditu cogitantem, iniecta repente spes confirmauit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinenfi portu naues: quo vno subsidio, vt supra diximus, Trimumparam vel maxime niti non ignorabat. Mahometanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. Is ad Christianorum nauigia superanda Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commentus est. Binis paronibus, valido & à puppi, & à prora tigno inter se commissis, turres erigebat; è quibus denique amplius homines in subleuatas onerarias tuto eiaculari possent.

Huiusce

Huinfce generis machinas octo cum adornasset ; Zamorino ignaro talium rerum , & adulatorum turba circumfluenti , tanta victoriæ fiducia subito accessit ; vt Eduardum ad se victum perducere sine mora imperauerit . Verum ille per exploratores tota de re præmonitus , nouas vicissim in onerariis machinas excitarat . ac quo die commissum est prælium (is erat in cœlum ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes , ne à tergo circuiui possent , ad littus applicuit : præterea , ad arcendum congressum , prominentes à prora malos obiecit : precatumque immortalem Deum , vt in ea quoque sibi pugna , sicut in cæteris propitius adesset ; inuictæ animo , perexigua manu , ducentorum ferme nauigiorum impetum excepit . Ardentes primum pyræ ad Christianas naues inflammandas immissæ : quibus accessu prohibitis , & in conspectu omnium frustra consumptis ; tum demum turrata nauigia nequicquam admoueri cœpta . Siquidem præter ipsam machinæ formam , duplici præfertim clauo , ad regendum inhabilem , æstus quoque maris tum forte rapido accedens tractu , gubernandi arbitrium nautis ademerat . ergo & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere ; & remiges irritæ conatu in aduersum maris impetum tendere ; & infesto rostro in nostros directæ nauigia repente modo in obliquum , modo in contrarium sisti : nihil iam loci consilio vel arti esse : neque moderatores inter se constare ; nec remigium clauo , neque clauus magistris parere : aliò naualis turba , aliò duces & propugnatores vocare , aliò cuncta simul æstus abripere . in eo tumultu , cum sagittarum multitudo cœlum pene inumbraret ; & crebris hinc inde fulgetris horribili cum strepitu radiantibus , omnium generum vsquequaque tela volitarent ; è turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tandem appul sæ . in quas destinato ictu maiores globi à nostris subinde contorti : laxatisque compagibus , partim auulsa è suis sedibus tabulata , cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidere ; partim , disfilientibus vndique fragmentis , confauciati permulti , ingentem panorem ac trepidationem cæteris intulere . Ad eum casum clamor à nostris terra marique sublatus ; & integrata pugna tanto militum ardore ; vt Calecutani , multis passim occumbentibus , attoniti pauentesque certatim terga conuerterint . neque vllis , ducum Regisve ipsius , aut minis aut hortamentis

Historiarum Indicarum

tamentis fisti fuga potuit. contento cursu remotas Malabaris insulas, & intima penitus æstuaria petiere. quinque circiter ab initio belli menses effluerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium ad tredecim millia absumperat: totidem ferme huc illucque distulerat metus. varijs præterea certaminibus, magna parte navium ac tormentorum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infelicitè iam toties in arma coortus, cum & hyems immineret, & noua insuper è Lusitania clasfis adesse diceretur; abiectis belli consilijs, ipso Diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retro ad Pananem tristissimus abiit. Brachmanæ auguresque, quòd belli suasores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in male observata auspicia, neglectas religiones, & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito reiecere. Hisce artibus mendacijsque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamorino, vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum iniecta formido. regni administratione vicarijs tradita, ipse interim æger animi, ac mœrore pene confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos, & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium, tum verò Eduardi præcipue Patieci virtus enituit. Is, & ante prima signa fortiter dimicando, & insidijs mature præcauendis; & disponendo milite, & muniendo ubi res postularet; & omnia militaria munera impigre obeundo; acerrimi simul bellatoris, & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potius, quàm humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus, Lusitanus tot præliis desideratus est nemo. ac navium insuper alvei non semel traiectione ac perforati sine vllius damno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pileæ, irrita plaga (quis credat?) obuijs quorundam exceptæ pectoribus. Quas ob res, Christo salutis humanæ parenti, supplicationes habitæ, & solenni ritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatum est. Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara perquam arcte comiterque complexus,

xus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modo regnum, sed vitam, salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenue tulit. Interea multorum litteris & auntijs certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duo decim subsidio suis laborantibus miserat. is, quamquam ab Eduardo parta iam ante victoria, magnum tamen ad Cocinen se regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduus popularium precibus in patriam reuocatus, bellum eadem qua deposuerat leuitate, reparare terra marique instituerat. Iamque ad Cranganorem oppidum terrestres naualesque copias intentione delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eo profecti, recens ædificata ab hoste nauigia primū expugnant, præfecto rei maritimæ cum duobus filiis interempto: dein exscensione facta, eodem impetu Naubeadarini perditatum fundunt fugantque. tum Cranganori oppido iniecit flammæ; Christianorum tamen tectis, ac præcipue sacris **MALABARICÆ** Virginis, & Apostolorum ædibus temperatum est. Per idem tempus Rex Tanoris (ea quoque Malabarica est regio) cum finitimis bellis admodum premeretur, à Lusitanis auxilium petiit; seque, ni aspernarentur, Emmanuelis vëtigalem fore professus est. missi ex templo aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cum breui superior hostibus euassisset; certis, vti receperat, legibus, in Regis Lusitanicę societatem, ditionemque concessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Calecutana commercia magis in dies imminui: ne gotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercatores Arabes omnium ditissimi, cum ad Mecam reditum pararent; pecuniam & pretiosissima quæque in naues imposuerant, sub Lusitanicę clasdis discessum illico vela facturi. Non fefellit ea res Aluarengam. Continuo Pandaranz portum scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorum genere ornatisimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris viginti quinque, non amplius,

Historiarum Indicarum

plius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vasconcellio, opimis spolijs onustus Aluarenga Lusitaniam petiit, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibusque erga se promeritis, Trimumpara debitum testimonium scriptis ad Regem litteris tribuit. Ei testimonio cum aliorum etiam litterarum sermonesque astruerent fidem; Emmanuel talem ac tantam indolem in obscuro latere nequaquam est passus. ac præter cæteros honores aduenienti Eduardo publice priuatimque habitos, præclara quoque viri facinoræ pro concione diligenter exposuit ornauitque Regis iussu Iacobus Ortizius Vifensis Episcopus. idemque cæteris in oppidis Lusitanicæ factiratum. dein, vt in communi causa commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipue Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accurate perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamque admirandi rerum euentus; gratiæ ubique ingentes actæ Deo; nec parum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

Libri Secundi Finis.

HISTO.

HISTORIARVM

INDICARVM.

LIBER TERTIVS.

O c tam secundo successu rerum, Emanuel Orientis opes imperiumque animo & spe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis, & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius contemplando, ita comperibat: Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adonum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse, quidam haud absurde coniiciunt) prænobites vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itemque Malacam, Sincapurano impositam freto; quod, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pene innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel sedere sibi adiungenda; vel armis, ubi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemque conuerterat: ratus, id quod res

F erat,

Historiarum Indicarum

erat, eam vnam expeditissimam esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaque in Lusitaniam transferenda. Non fefellere eiusmodi consilia Saracenos, & Arabas, viros & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisque admirandæ sagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadent, ut quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore navium, & armorum apparatu inferiores tot iam euentus ostenderint; ab Aegypti, & Arabiæ, ac Syriæ Rege Campione, quem Sultânûm appellabant; aduersus communem hostem auxilia acceriat. Nilus in eam legationem cum amplis muneribus Maimânes, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus. is, miscendo consilium precibus, modo Campsonem obsecrabat, ut religionis auitæ causam susciperet, ac prophetæ sepulcrum, & populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniuriis ac latrocinijs vindicaret: modo suadebat, ut sibi quoque, ve ægilibusque suis mature consuleret. Gentem ab ultimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admisso, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, ut leges Orienti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per summam audaciam inseruere, quibus denique visum sit, navigatione ipsa interducere minime dubitet. Qui tam longinquis, ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium & sedem in Asia fixerint, non auluros? orientem flammam vel exiguâ latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimere, & extingui. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudentia quamprimum occurreret. Ad extremum petebat: ut classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora mitteret. Calcenatibus commeatus, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudoprophetæ stirpe, disseruit. Haud vana afferebant. etenim Campson, & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat; ut imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. igitur & Re-

& Regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate adpellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quam optime sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterum mox de apparatu bellico, de quæ ratione perficiendæ rei deliberanti, multa occurrebant, quæ quamvis incitatos hominis impetus admodum retardarent. primum communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum, ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postremo ædificandæ instruendæ quæ classis difficultas: quod & materia cædua, cum in Aegypto non suppetat, longissime petenda: & informes triremium alvei membratim à Cairo seu Babilone, quæ interfluo Nilo Memphæos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque rubri maris emporium per solitudines arenosas, & auias transfuchendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Christianos proficere posset. Primum igitur, per idoneos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiose submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias D. Catharinæ Virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui Regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine Sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat, se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iam dudum intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Baticæ finibus, nulla ipsoꝝ culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc rex vsque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant, se quoque vicissim Christianos quæquor in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptiõis & exsiliij compulsum: ac præterea antiquissimarum

Historiarum Indicarum

rum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulchro euerfurum & concrematurum esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem utrumque pro sua potestate quam primum ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pontificem Max. detulit, haud dubius, eas magni utiq; apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coram fuisse cuncta cognosceret, mittit. Hunc demisse precantem, ut ab laceffendo Aegypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religionis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumque reliquijs pro sua pietate consultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti cura, sed imminutis portorijis re ditibusque torqueri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominem ex crucient; nequaquam commissurum, ut Christianis negotiatoribus è suo regno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi questus & vectigalium faciat. Nam quod Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem questus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsis è Bætica Mauris effluxerant) adeo acerbè, tam dolenter exposu- let; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem carita- tis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum; nec barbari fremitus irasve tantopere perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecunijsque ad exornan- da Orientis templa, ac pauperes alendos copiose instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pontificem Max. per litteras omni sollicitudine liberat. Ipse vero, qua erat prudentia, & animi magnitudine; tam dira Sultani commina- tione adeo non exterritus est, ut magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarum quippe sibi Emmanuel ducebatur, immanem bellum, quæ ad eam diem Lusitanica arma super-
be con-

be contempserat, quasi adauctis ad vitalia telis, denique commoueri. Quocirca ad cœpta prosequenda, duplo pene maiorem quam superioribus annis classem instruxit. eique præfecit Franciscum Almeida, virum cum cætera illustrem; tum quod fortem ac fidelem operam in Bætica expeditione Ferdinando nauarat. Huic magnopere in discessu præcepit, ut quoniam ad ea quæ iam dudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot opportunis Africæ, Afiæque locis exstrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularer, receptum darent. Præfectus, cum ad VIII. Kalend. Aprilis, qui dies cœlesti ad Virginem nuntio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis ominibus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus, & clericis alijs rei Christianæ causa in eam peregrinationem assumptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cum ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum extendissent; vehementi Aquilone usque adeo in remotas ab Sole regiones prouecti sunt; ut classiarijs præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extemplo flexere, & secunda navigatione paucis diebus Quiloam est ventum. ibi Abrahamum tyrannum callide tergiuersantem, & annum stipendium Emmanuelli recusantem pendere; Almeida cū armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco Mahometem Anconinum, acceptum incolis virum, & experte in Lusitanos fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus æque ac terrestres in primis commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum, & militum. cumque labor in orbem iret, ipseque Almeida & ceteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apostoli die ipso natali urbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsidio arcis imposito, itemque nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectum tumulo

Historiarum Indicarum

posita, portum habebat duobus propugnaculis munitum : in quibus tormenta è Lusitanico naufragio nuper extracta, vt supra diximus, barbari collocarant. ijs cum aduentantem classem aditu prohibere conarentur; nostrorum i&ibus breui disiectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeida patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cum nihil paenti responderetur; Almeida trifariam adortus urbem, Assumptæ in cœlum MARIÆ Virginis die festo vi cepit, ac directam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria fugientem sylvæ texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit clasis. ea insula quod in littus imminet Indicum, ac tutam stationem navibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem extruxit, præsidioq; communiit. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ, ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in scutum Ioannis Hominis Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præterito quod nuper in bello Calecutano ad Zamorinum vna cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonii, cum nouum deinde Regem vexaret, exerceretque, ac popularium sollicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naves duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit:
ipse

ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos (quod ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, ut quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulò post Almeidæ profectioem, vir egregie fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, ut arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primum, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas vestes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus, Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defece- rat nuper ab tyranno Abrahemo, perque fraudem in eius terræ possessionem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum Gnaia cum adijisset; primum ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio utilitatis capere posset. dein petit, ob eam ipsam rem, uti ad merces custodiendas castellum in ijs finibus ædificare sibi liceret. id non magis aduenis, quam incolis præsidio contra finitimorum incur- siones futurum. ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusque multa disseruit. Ille, non tam ratione societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolæ fore proculdubio cerneret) quam fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorifice accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obistente Mengo Musafø genero, viro acri, & bellicoso: quem senex ea potissimum ratione leniit, fore ut Lusitanos insolita cœli intemperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent, vel certe sic afficerent, ut à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus; locum quâ flumen in mare effunditur, ædificationi designat, & quod cements non sup- peterent, casâs è robusta materia raptim extructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossâ circumdat. Neque ita multo post, uti prædixerat Izufus, aduersa valetudine tentari aduenæ cæpti: paucisque diebus adeo peruagata vis februm est, ut ex v,

Historiarum Indicarum

nituerſo præſidio vix quadraginta ſupereſſent, ad arma ſeſtenda;
& vigilias obeundas idonei. Quam occaſionem ratus Arabs
de medio tollendæ inuiſæ nationis, exſtimulante præſertim aſ-
ſidue Muſaſo genero; tamen ſuis duntaxat opibus rem aggre-
di non eſt auſus. Mocondes erat Caſer, vicinis locis pro Mo-
nomotapæ Rege præpoſitus. Hunc per nuntios Izuſus admo-
net, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infeſtam
habuerint, denique ad ſe delatos; intra lignea ſepta, quæ ſibi
ipſimet circundederint, fame & ſqualore pene conſectos tene-
ri. Si in partem prædæ venire animum inducat, ſe rem in eius
aduentum integram ſeruaturum. Haud fruſtra miſſa legatio.
Mocondes, omnis humani expertus iuris, adventitij lucri nec o-
pinata ſpe illectus, ingentem trahens popularium turbam, cele-
riter aſſuit. neque tamen Luſitanos ſefellit, ab exſulibus Sara-
cenis tota de re feſtine præmonitos. itaque & ænea tormenta,
ignotum Caſtribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis
occulte diſpoſita fuerant; & cum à valentibus interiore cura
excubiæ agitabantur; tum ipſimet ægri, quippe quibus pericu-
lum & indignatio præter ſpem adderet vires; ſeſe ad deſenſio-
nem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ
prorſus ignarus, ac numero maxime fretus (hominum autem
ad ſex millia ſecum adduxerat) Arabum ductu monituque ſa-
ſcibus ſarmentorum ex agro collatis, ad caſtellum copias in-
compoſito agmine admouit: completiſque foffis, noſtrorum
paucitate contempta, Caſtres alij vallum ſcandere, alij connel-
lere nitebantur; cum in conſertam multitudinem, ac nihil ta-
le timentem emiſſa repente ferrea procella, tantam edidit ſtra-
gem, vt relicta oppugnatione attoniti, pauentesque barbari ſe
in proxima nemora conſeſtim abdiderint. ac ne ibi quidem
tuto eſſe licuit. ſiquidem continuatis bombardæ iſtibus, ma-
gno impetu diſſultantia arborum fragmenta, ſemiermes, incau-
tosque miſere ſacerabant. cui tanto malo cum nullum, præter
fugam, remedium occurreret; rabie ab Luſitanis in Arabas ver-
ſa, vulgo fremere quod ſe fallacibus promiſſis ad bellum cum
ipſis Dijs gerendum euocaſſent. atque, vt eſt rapaciſſima gens,
ne prorſus inanes abſcederent, Izuſi agro vaſtato, & oppido ip-
ſo magna ex parte direpto, in patriam reuertère. Ac ne Luſi-
tani quidem inultam paſſi perfidiam. Poſt Caſtrum proſectio-
nem,

nem, cognito Izufum eiusque satellites, nihil minus quam no-
strorum eruptionem timentes, negligentius agere; noctis in-
tempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum aliquot viris aduerso
flumine in regiam subuectus, Izufum ipsum, & paucos familia-
res occidit. dein, priusquam populi concursus in regiam fie-
ret, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolu-
mis rediit. Postridie, cum res emanasset, ira odioque incensū
barbari quā maxima coacta manu, denuo castellum adorti;
& eodem quo nuper euentu, plures & integri à multo pauciori-
bus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hæc, in-
ter eos certari de successione cœptum. Cumque Musafus præ-
pollens viribus, & popularium gratia; Izufi liberos patrimonio
exturbare niteretur; & satis appareret, ius in armis fore; alter
ex ijs, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri vtrisque
consilio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem
se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. In-
terea Zamorinus, tametsi cum lætis admodum promissis ab
Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veri-
tus ne sera essent Aegyptiaca auxilia; contracto ingenti fabrum
naualium numero, maiorem quā antea classem omni studio
ædificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid ru-
moris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Lauren-
tium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Aegy-
ptios Arabasque negotiatores magno intercipientem rei Cale-
cutanæ damno, quā maxime incautum & imparatum placue-
rat adoriri. Verum ex vrbe Calecuta clam elapsus Ludonicus
Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, vt fit, mercatoris
habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde lit-
teris consignauit) Almeida vtrique, & filio & patri cuncta ex
fide retulit. Neque ita multo post, è variis oræ Malabaricæ
portibus in vnum coacta Zamorini classem ad Laurentium re-
cta contendit. ea fuisse dicitur cellarum nauium amplius sexa-
ginta; lemborum, ac paronum, biremiumque ad centum &
triginta, omni telorum genere, & numero militum instructissi-
ma. Ad eius famam, Laurentius patris iussu naues non plus
vndecim admittis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusi-
tanis, præter nautas, impositis octingentis. Vt ad idem bom-
bardæ ventum est, conspicatus Laurentius tantam hostiū mul-
titudinem;

Historiarum Indicarum

titudinem; expiatis de more noxis, primum omnium ædem. MARLAE Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri posset; tormentis, qua parte virium longe præstabat, eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prælium naubus, leni Austro flante, simul & venti beneficium, & congregiendi arbitrium hosti præripuit. Ac primo statim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga: neque ex tanto interuallo vel tormenta ferrea, quibus tum utebantur hostes, vel sulphurei pulueris ollæ, vel sagittarum imber nostros admodum læderent; multæ passim omnis generis naues hostium aut depressæ, aut in littus eiectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consulto vitarat Almeida pugnam è propinquo conferuit. Prætoria naus erat hostium, tum aluei magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili penè ausu transiijt; tantoq; ardore animi & corporis dimicatum est; vt è sexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, superfuert nemo, exceptis ijs, qui nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verum successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo maiorem, & propugnatoribus instructam ferme quingentis, inuaserat. cumque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantibus victor Almeida subuenit; nec modo suos è periculo eripuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Laurentius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormentorum ictibus perforatas demersit; palatæ aliæ contento cursu Calecutum maxime repentes, cum longinqua fuga, tum quòd eas terror ipse longe lateque distulerat, ex imminente clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus cæsis, sex tantum è suorum numero desideratis (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti parata præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbs in conspectu

specū res erat gesta, magna cum totius populi, ac Regis ipsius gratulatione, spes introijt . ac primum omnium, **M A R I A B** Virgini Viātrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit . deinde Cocinum ad Franciscum patrem cum aliis nauarchis iter intendit . Per eos dies Sabaius, qui Idalcānem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, quā in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus dum ad Cananorem distinetur Almeida, sexaginta actuaris naves ad Lusitanos ex Anchēdiua insula pellendos misit, præfecto clasfis, & auctore totius cōsiliij Antonio Fernando Lusitano exsule ex iis, quos ad cognoscenda loca gentesq; Petrus Aluarus Capralis, vt supra dictum est, Quilox reliquerat . Is, ad spem vberioris stipendij transmissio Oceano, cum se ad Sabaium contulisset, eiurata per summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomen assumpserat : & , quod rei maritimæ, & naualis fabricæ peritus esset ; apud Goanos, talium rerum adhuc rudes , magno in honore habebatur . Igitur ad Anchēdiuam exsensu facto, nuper ædificatam à Lusitanis arcem omni conatu oppugnare institit . Præerat arcis præsidio Emmanuel Passanius, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus . Hunc, in subita re, quamquam ab alijs rebus imparatum, non defecit animus . ac dierum aliquot oppugnationem, cum vrgeretur vndique, præclare sustinuit . ac demum Abdala, viātrici clasfis iam iamque aduentantis perterritus fama, quā celerrime sese irritō incepto ex Anchēdiua proripuit . Sed ea postmodum arx, quod valido præsidio propter hostium propinquitatem indigeret, ne Lusitanicæ res in tanta paucitate distraherentur, ab ipsismet Lusitanis est diruta . Inde, ad Franciscum affertur, Saracenos mercatores, à Molucis, & ab aurea Chersoneso redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, longiore ambitu capto, per Maldinas insulas in Arabiam tendere . Quocirca Laurentium filium ad eos insectandos proficisci iubet . Is cum incognita fulcaret maria, æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulæ Ceilani littora abripitur, quā insulam, vt supra dictum est, veterem esse Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affirmat . hæc, ouali maxime figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu, leuissimā longitudinem septuaginta octo patet ; in latitudinem, quattuor

Historiarum Indicarum

quattuor & quadraginta . atque à Cori promontorio , vt supra diximus , auulsa freto vadoso , Piscariæ , quam appellant , oræ prætenditur , ea cœli clementia , soli vbertate , & copia fluminum aquarumque perennium , vt primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse . varia pecorum armenta . necnon elephantos gignit egregie bellicosos ac dociles : cæteris metallis caret , ferrum incolæ effodiunt . plurimas fert gemmas , verum præcipua claritate . sapphyros , chrysolithos , pseudopalos , ac pyropos : itemque aromata pretiosa , cinnama , cardamomum , piper , ac palmas eximie bonitatis . Ad hæc , vel in primis iucundo spectaculo syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi , vastam planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt : quorum vnus in arduam & subrectam altitudinem pene septem leucarum exsurgit ; habetque in summo æquatam agri planitiem , ex cuius medio bicubitale saxum eminens ad instar mensæ , vestigium demonstrat impressum inclyti sanctitate viri , quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca venisse tradunt , vt gentem superstitionibus deditam fabulosis , ad vnus Dei cultum religionemque traduceret . ergo tantæ venerationis est locus , vt à leucis amplius mille , omnium ordinum peregrini , ac præsertim Iogues , illuc pietatis causa contendant ingenti labore : siquidem , præter cæteras itineris difficultates atque pericula , in eius etiam montis cacumen , non nisi per adactos clauos ferreasque catenas ascensus est . Haud absimile verò videtur quod aiunt quidam , in eo , quod dixi , vestigio , quam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria , colli Eunuchum Candaces Aethiopum Reginæ , quem cum alijs scriptores , tum verò Dorotheus Tyri Episcopus (qui , Constantino Magno imperante , & sanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice , totaque Erythra , & in Taprobana , Christi Euangelium promulgasse testatur . Porro insula vniuersa , no uem in Satrapias vel regna diuiditur : estque ad omne commercium , vel frequentia portuum , vel ipsa loci regione in primis accommodata . Laurentius in Calles portum inuectus , cum regulo per legatos inita societate , columnam , cum inscriptione , testem sui aduentus , in littore posuit : dein omissa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectio , cum lætis admodum nuntiis ad parentem reuertit . Inter hæc , Tristæus ,
Acunia

Acutia, Alphônso Albuquerque comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quem ex itinere inuasit cupido Madagascariæ insulæ naturam ac regionem explorandi. itaque vel contra sententiam Albuquerqueij (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulis ad insulam nauibus, cognitum est, maritima ferme ab Saracenis; interiora a Castribus incolis: terram esse gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiose perquirat, aduersisquæ subinde tempestatibus nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquerqueius præclare monuerat) idonea transmissionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim & anniuersariis ferme flatibus orientalis euigatur Oceanus, quos hodie vulgus, ut ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones appellat. Ex si quo casu præterlabantur, dum denuo recurrant, multorum mensium sæpe mora cœptis interuenit. Igitur, ne frustra interim tempus absumeretur; à Madagascare Melindem est ventum, & Oienfis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem admodum, ut ferebatur, infestus, eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore percussus Lamenfis finitimus regulus, in Tristani fidem ultro concessit, & stipendiarius Emmanuelis Regis est factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classem accessit. ea cum pactum superioribus annis tributum pendere abnueret, capta est à nostris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verum ubi descensum à Lusitanis, & collato pede res geri cœpta est, ferociam posuere. Magna edita cœde fuisti, & fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum usque spiritum egregie constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortem oppetere, quam occidenti reipub. superstitibus esse maluerunt. Vrbs deinde congestis dudum diuitijs opulenta, à militibus sæde crudeliterque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque sequitiæ euidenter apparuit nomen. auiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulosque extrahendos inscio duce præderant. ij, dum spolijs onusti scapha onerarias repetunt, ad unum omnes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & auaritiæ poenas dedere. scapha, cum sub aquis atiquandiu latuisset, quasi perfundæ debiti supplicij ministerio, rursus emerfit.

Historiarum Inditarum

merfit. Triflanus & cognitu ſcelus valde improbauit, & ceteros graui ediſto ab eiuſmodi immanitate cōpeſcuit. A Braua poſt hæc ad Socotoram inſulā maris Erythrei tranſmiſſum eſt. Chriſtiani ſā inde ab Apoſtoli Thomæ aduentu incolebant: ſed ipſa locorū aſperitate, & diuturno paſtorum deſiderio pene efferati. Subterraneos inhabitant ſpecus: in bello fundis eminus certant, cominus gladijs e mero ferro, quod mortuum vulgus appellat. viſitant milio, careotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itemque cinnabarim, & aloen omnium laudatiſſimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæreſi, propter vicinitatem Aethiopiz, vitia multa traxere. nam & à Romani Pontificis auctoritate ſeiuncti ſunt, & circuncionem, alioſque ritus Iudaicz ſuperſtitionis uſurpant. neque tamen nulla retinent veſtigia ſanę religionis: nam & ieiunijs anniverſarijs placant Deum, & præcandi ſtata quotidie tempora obſeruant, & Sanctam Crucem eximie venerantur; huius imagines cuncti gerunt è cernice ſuſpenſas: huic pro ipſorum tenuitate ſacras ædículas exſtruunt: quo ubi conuenire frequentes, Hebraice concepta precationis verba præit vnus; tum inſtar chori cætera turba ſubſequitur. Quo tempore Triflanus ad eos venit, annis iam ſex & viginti Rex Fartacū ex Arabia miſſis eò militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce impoſita, Chriſtianos admodum ſæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Eccleſiam adiungendos, ab Emmanuele Rege miſſus Triflanus, cum Beninum attriſſet; Fartacas, qui in eo præſidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit. ij, cum ab inſita genti ferocia, omnem cum Luſitano pacis conditionem aſpernarentur; ſcapha circumuolutus, & contemplatus loci naturam Luſitanus Imperator, duobus locis armatos expoſuit. neque præſecto Abrahamo cum ſuis ad erumpendum deſuit animus. Verum ubi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipſe dux cecidit, extemplo ſuſa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum ſtirpe vxores, liberosque ſuſceperant, conſugere; cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas ocludunt: tum à Luſitanis admotæ certatim ſcala: tranſgreſſi;q; menſa, ex interiore parte clauſtra perſtingunt. inde patentibus portis admiſſum agmen, & incluſi intra

Intra tertium penetralia Fartaces, nequicquam ad spem venie salutisq̃ue inuitati, cum pertinacissime se defenderent, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis, dumtaxat vnus in ipso certamine occubuit: sex postmodum è vulneribus periere. Arce capta, nuntij ad incolas missi, qui nouæ classis metu in auios montes vna cum coniugibus liberisque perfugerant. ii, cognito aduenas Christianos esse, ad arcem accurrunt, & Fartacum iniurias grauitèr quæsti, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt, per Christum I E S V M obsecrantes, vt è tam acerba seruitute, iisdem sacris deditam, eiusdemq̃ue confortem spei nationem eriperet. Quibus ille, se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eorum cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit; quamobrem & præsidium ad Mahometanos arcendos, & sacrorum antistitem curandis incolarum animis libentissime relicturum. itaque sano Arabum expiato, & in cultum Virginis M A R I A E conuerso, arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noxonis Lusitano concedita est: rei verò Christianæ præpositus eximia sanctitate vir, Antonius Laurerius Franciscanus: qui tollendis vitijs, quæ in hominum mores ac religionem irreperant, incolisque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos plane Apostolico munere est functus. Inter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos, & imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumq̃, & Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus, quod ita in mandatis habebat, Albuquerquecum cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus ferme quadringentis & septuaginta, reliquit: ipse, circiter Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cum non optata modo classis, sed nullum prorsus nauigium è Lusitania adesset; magnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incessit, mœrorq̃ue. Acuebant curas, pene in religionem versa prodigia, quod per eos dies & sol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ apparerent; & ingenti motu, ex interuallis concussa terra tremuerat, Jam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tandem aliquando extingui, haud segniter instaurabat bellum, sollicitabatq̃ue legationibus & promissis cum aliis, tum præfet

tim

Historiarum Indicarum

tim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quod mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipue studio & opibus in regno successerat. Et per eos forte dies, odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabicique, & Indici maris possessionem, Lusitani adeo pertinacibus animis occupant, ut nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducesque in id ipsum dispositi totam eam oram nauium præsidiis tuebantur. Ex iis vnus, Malabaricum mare pererrans, cum in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indiciis falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas, vectoresque, in iis vnum è prima nobilitate, in velum insutos, haud longe à portu Cananoris in mare demergit. verum disructo mox linteo, cum nota ciuibus corpora ad ipsam urbem pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repente comploratio, luctusque compleuit; tanta in eius facinoris auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse coniecerant, excitata sunt ira; ut cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci iniuria satisfactionem acceperere, quòd nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem, ac deprecantem ignominiam, grauibz verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegisset. At Laurentius Brittus arci præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, ubi de eorum consilijs per exploratores cognouit; illico ab Almeida subsidijs & comœatu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationesque disponit: ac præsertim spectantia in urbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa valloque à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intersepit, exiguo transitu ad procursationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac struendis insidijs exegissent; tandem exspeçata ab Calecuta auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemque medio fere spatio intererat: vnica Lusita-

Lesfranzorum aquatio . circa eum puteum minuta praelia , prohibentibus aquatores hostibus , fieri cœpta . Cumque è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent , aut vulnerati discederent , & aqua modica sanguine multo constaret ; Laurentius , Thomæ Fernandi architecti monitu , specum opere subterraneo ad ima putei occulte perduxit ; fistulâque ac statumine apposito , locum ita concameravit , uti ne quid superne latices vlla ratione posset inficere . dein per speciem aquandi , eruptione facta , nostri glebas certatim iniiciunt ; ac puteum , ne hostibus xui esse possit , obturant . Cuius rei miraculo attoniti barbari . nouæ scaturiginis aliquid intra arcem existisse videlicet rati , munitiones aliò transtulere : dein quies vtrinque fuit , dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt , quibus contra tormentorum ictus ante se pronolutis , virgultorum fascibus opplerent fossas , vallumque rescinderent . ea machinatio extremam pene perniciem obsessis attulit . quippe contortos è bombarda globos gossipinum tomèrum excipiebat adeo lentè , ut eorum impetus ipsa mollitie frâgeretur hinc , pone latitantes armati , magno sublato clamore prope iam ad fossas latitu peruenerant ; cum in obliquum agmen , ex arce , diuino prorsus instinctu directa maiora tormenta , conceptis momento saccis , & gossipium ipsum , & gossipio fretos Malabares sæda cum laceratione disijciunt . simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens , dissipato ac territo hosti acriter instat , magnaq; edita strage cæteros in præcipitem fugam auertit . Ex eo barbari segniore facti , cum neque aperta proficeret vis , & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque , ut fit , è suis amitterent ; omissa opugnatione , operibus & munitionibus claudere nostros insistant , eo maiore fiducia , quòd non terra , non mari , noui commeatus in arcem subuchi possent , clausis itineribus , & hyeme per eos dies amodum sæuiente . Interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant . Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalajara , natione Castellanus : is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus , cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto , partim sopitos imbre cadente vigiles , partim algore nocturno torpentes oppressit . cœsi in eo tumultu Malabares

G

res

Historiarum Indicarum

res ferme trecenti, & ferrea aliquot tormenta capta, & com-
meatus aliquantum. Intentiores inde custodiæ haberi ab ho-
stibus cœptæ. bonæ etiam interdum ad obsessos in insidias
illiciendos propulsæ, quas felici conatu cœsis insidiatoribus
cum in arcem nostri semel iterumque abstraxissent; ea spe fru-
strati delusi que Malabares artem desiere, ne duplici pecorum
hominumque iactura, hostes insuper alerent. Iisdem ferme die-
bus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna casas ali-
quot Lusitanorum ex arida materia, folijs, paleis que momen-
to combussit. eo incendio, multò maxima pars commeatu
absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Britum gra-
uiter admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos,
omni arte damnum celare conatus est: sed & longe arctior so-
lito in diu dendis cibarijs parcimonia, & ob id ipsum crebra
seruitorum transfugia, rem & Lusitanis, & hostibus prodide-
re. itaque omnibus pene consumptis, ad extremam ventum
erat inopiam; neque iam muribus fœdisque alijs animalibus
abstinebatur; cum diuinitus (vt sæpe aliàs) oblatum nec opi-
nanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat
Virgini Viâtrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida ex-
structum. Ad id templum, desperato pene omni humano sub-
sidio, Lusitani quotidie confluxebant, opem cum à Deo, cœliti-
busque, tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixe peten-
tes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos an-
gustiis, tot pressos malis; fame ipsa denique enectos, Christia-
nos ipsos, & à Christo filio sibi commendatos clementissima
Regina cœli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi innu-
merabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem exposce-
ret; neque iam de corporis modo, sed etiam de animorum sa-
lute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum
missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid mira-
culo rem posset eximere, solito vehementius intumescens pela-
gus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit.
quæ à Lusitanis gratulabundis auide collecta, in multos dies
abunde suffecit: nec validos tantum sæua fame, verum etiam
(vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iamq;
appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus pri-
mo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. quocir-

ca

ea ratus antevetendum Cananorius omni conatu rursus oppugnationem simul terra marique experiri constituit. & Zamorinus urgebat assidue, segnitiam incusans, & nova auxilia subinde submittens, prorsus, ut Cananore iam sub signis numerarentur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili appulsu coacta ad ducenta. in quibus erant turrata nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemque alia inter se iuncta, & constrata ratibus; quo plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, ut Lusitanos fallerent, quam occultissime comparata. & stationes interim quietæ erant, quod facilius ad socordiam obsecos adducerent. Sed è regijs propinquis vnus, æque acerbo in Zamorinum odio incensus, ac propensa in Lusitanos voluntate, quod eorû opibus ac studio crescere se posse consideret; non solum comædatus furtim ex occasione summittebat interdum, verum etiam per idoneos internuntios circumfessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportune consiliis hostium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terrestresque sepsit quam firmissimo præsidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum instruxit; nec vigilias custodiasque remitti per negligentiam vel defatigationem, vnquam est passus. Ergo ubi destinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terrestribus copijs magno sub lato clamore quam tumultuosissime vallum aggreditur, haud dubius fore ut ad eam partem tuendam ex omnibus locis Lusitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium accessu expositis repente militibus, nullo prope certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed cum longe sefellit opinio. Si quidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exsistit. quippe classarij primo audacter ad terram appulsi, ubi secus ac promissum fuerat, frequentes in portis valloque armatos videre; subito panore perterriti, & misilium varæ magnitudinis nimbo disiecti dissipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depressis, vix tentata descensione terga vertorunt. ac tum denique à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex parte concursum est. Ibi atrox prælium fuit ascendentesque iam vallum pluribus locis audacissimique Malabares cominus cruciati; tormen-

Historiarum Indicarum

tis verò eminus longe atrocior edita cœdes est. inde turbati hostes: & nequicquam increpante ignauiam Rege ducibusq; acies vniuersa fugam arripuit. cœsorū ea pugna hostium numerus relatus non est: magnum proculdubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credibile videatur) plane desideratus est nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ dein vtrinq; per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cœptum: quas Laurentius ipse sibi suisq; per-honorificas tulit: neque Cananorius reiicere est ausus, partim diuturni belli tædio fessus, partim etiam Tristani Acuniz metu perterritus, qui per eos ipsos dies Oceano secunda nauigatione transmissus, Cananorem incolumni classe temperat. Eius maxime aduentu soluta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulere: quamvis adeo lætos & insperatos euentus, periti rerum æstimatores Diuinæ Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiz subsidium præter expectationem fuisset oblatum; & Cananorius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinem gentis, in Christianorum causam ac partes plane diuinitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicarū iustæque iterum dextræ, & Malabares in suas quisque domos fremente Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinum procescit Acunia. eius aduentu Lusitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues imposito, infestis clasibus duplicato nauium numero, ab vtroque simul imperatore Pananem est ventum. In ea tum statione complures onerariæ prætiosis refertæ mercibus hyemabant. insitiores erant Saraceni. furtiuo cursu per intermissa custodijs Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam ante copiis, si quid ab Cocino moueretur, locum prælare munierat vallo circumdato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocaræ. Nostri sub vespæram in Pananis conspectu cum in anchoris constitissent; insolita clasfis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisq; munitionibus posuere. Delecta verò Saracenorum manus, Ma-hometis sanum ingressi, de gentis more coniurant, se non nisi victores

viatores è prælio redituros. Si secus faxint, sese caputque suum diris omnibus deuouent. Vt primum illuxit, communicato iam ante consilio Lusitanus imperator vterque adolescentes filios Laurentium, & Nonnium cum scaphis & actuariis iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ ictus parerent. ipsi mediam aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clausere onerariæ. Ac iuuenes quidem, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quòd & ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maxime naues Malabarica tormenta irritis ictibus aera feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipue capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seque vltro in aquas immittunt, ac nauigia maxime ducum conferti circumuenire nituntur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs, contisque, & incitato remorum pulsu perurpatur. tum raptim in terram descensum. iamque sub ipso vallo variis locis eo sæuius pugnabatur, quòd vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissoni tantum clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatque euanescente atra nebula rediit lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspicuus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuoris maxime Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è procera statura, totoque corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum esse; condito subter clypeum corpore curuus ad eius genua succidenda profiliit. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu machæram in hostem demisit ijs viribus, vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo prorsus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quam factis prælium ciens, obuios aliquot sternit. Nec segnius ab Nonnio cæterisque res geritur. Cum aliquandiu barbari præter solitum resistissent; victa demum ardore Lusitanico Indorum pertinacia est; nec impressionem nostrorum

Historiarum Indicarum

ultra sustinere. A Malabaribus maxime fuga coëpta, ceteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cum pauciam, & vulneribus fessi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta vis est nefariae superstitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudere. Interim, pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabantur. nautæ propugnatoresque, quando ad castella æqualibus viribus certarum est; egregie dimicant. vbi inclinatam terrestrem aciem, & incolas fugatos videre; ipsi quoque certatim in mare defiliunt. complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorum iussu disturbata, & euersa. nec modo naues cum ipsis oneribus inflammatae, sed oppido quoque diuitiis inclyto subditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoste contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi sibi, perquam indigne ferentibus. Verum Almeida consulto exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt sæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrunque eo prælio fauciorum fuit numerus. desiderati ex hostibus ad quingentos; è nostris duodeviginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerissime tulit. Duces Lusitani coniunctis clasibus Cananorem petiere. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentiæ significatione digressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam; Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim Alphonsus Albuquerque, pacata Socotora, Arabicum, & Persicum Oceanum exigua, vt dictum est, obtinebat classe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus; ad Armuzianas res Diuina magis ope, quam humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine secundus, admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi, Persarum Regis: eratque in tutela paterni mancipij Ataris eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia consilia eo spectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas rerum omnium esset. iamque per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam, opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albuquerque

quercius Regem, & populum liberare; & Emmanueli vel in primis id cupienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentium spem & cogitationem erectis, ad ostia Persici sinus iter capessit: ac prospere circumuectus Siagrum promontorium quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatum nobilem urbem Armuzianæ ditionis applicat naues: missoque nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu compulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur, non modo aduenientem Alphonsum benigne exceperunt; verum etiam conscriptis pacis & amicitiae conditionibus, abeuntem largo commeatu, & omni officij genere prosequuti sunt. Longe dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copiis & operibus ita sese munierant, ut omnem pacis mentionem superbe re spuerent; ac propius nihil est factum, quam ut interpretem ab Albuquerque de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquerque illi co bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis concuti fragoribus iubet. Cum nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerentur; postridie urbem iusta oppugnatione adori constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aqua paululum eminens; qui æstu recedente adiri ex urbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, ut in auersos intentosque in urbis oppugnationem nostros impune iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquerque Alphonsum Lupium Costam, & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugere periculum ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamen sine suorum cæde vulneribusque, locum occupauere. Tum verò Albuquerque, ne quicquam prohibentibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam urbem prælium intulit. Ac primo, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cum acrius undique Lusitanus instaret; non tulere diutius impetum. effusa omnes fuga, per auer-

Historiarum Indicarum

sam vr̄bis portam, de gentis more sylvas ac nemora petiere. Albuquercius ad aliorum terrorem vr̄be direpta & incensa, Mascatum octo leucas inde processit. Is locus, quò iam ab Armuzia propius aberat; eò tum operibus firmior, tum viris armisq̃ erat instructior. itaque Albuquercius, magnam videlicet ratus dimicationem instare, se suosq̃ parabat ad prælium. Ceterum misso ad tentandos animos internuntio, præfectum vr̄bis vel in primis mitem ac liberalem, contra quàm putarat, expertus est. Igitur instituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & oryzae, & careotæ numerum, tributum quodam modo nomine, in classẽ exhibuit. is commeatus dum in naues imponitur, & securi Lusitani ad Littus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus, & dissonæ voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi; præfecto non sine contumeliis ac probris increpito, quò locum adeo propinquum regiæ, & opere præsidijque munitum, per ignaviam ac metum vagis latronibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma conciuerant; atque ubi illuxit, infesti mare petebant; quò Lusitanos oneribus & aq̃uatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos, hominesq̃ contestans violari ius gentium, vr̄biq̃ exitium imminere; vt fidem pro virili parre præstaret, ad littus accurrit, nostrosq̃ præmonuit, vti sese in naues extemplo reciperent. Vix inde tumultuario consensu abduxerant scaphas; cum infensi adsunt Arabes, ac misilibus primùm è littore nostros abeuntes lacessunt: dein è propugnaculo classẽ ipsam tormentis maioribus impetunt. Adea vel capienda, vel occidenda tormenta, missi aliquot è classe, cum male multati redijissent; postridie Albuquercius copias omnes ad vr̄bem exposuit. Ibi verò, accensi ira Lusitani, quò interposita pactione per fraudem oppugnati fuissent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas, ruptores sœderum appellant; magnam ubiq̃ edunt cædem; factisq̃ simul ac dictis iniuriam puniunt. Cum obfirmatus hostis aliquandiu resistisset; ad extremum renouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac nouas munitiones ea ipsa nocte perductas magno ausu transiliunt: cumq̃ intra mœnia confugeret hostis, herentes in terga prius quàm portas

tas occluderet, velut vno agmine irrumpunt; turbatamque ac
pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt. Fusis fuga-
tisque hostibus, ad prædam permisso ducis discurrit miles. de-
in subditis ignibus, non oppidi tecta modo, sed naues etiam in
portu arserè complures. In eo tumultu, cum aliis ipse quoque
urbis præfectus per imprudentiam occisus, quam rem Albu-
quercius ægerrime tulit; & quando viuum pro meritis tueri &
ornare nequiuertat; defuncti ædibus cum cura conquisitis, ne
diriperentur, custodes apposuit. Cæterum urbis excidium
comprobari diuinitus quodammodo visum est. Excessa Maho-
metis conspiciebatur ædes, egregio in primis opere perfecta.
ad eam disturbandam inflammandamque immisisti fabri dum
columnas demoliuntur, totum repente ædificium corruit. Cum
elisos ruina & pondere nemo non crederet, intacti præter spem
& incolumes cuncti euasere. Inde ad Xoarem urbem eiusdem
oræ progressus, incolas alieno doctos malo sine certamine in si-
dem ac deditiõnem accepit. Biduum ibi moratus, cum ad Or-
fazanum adisset, oppidum incolarum fuga desertum reperit.
Exhausta inde præda per triduum, ab incendijs, quod regiæ
propinquus admodum erat locus, honoris causa temperatum
est. Ex eo loco, classe instaurata & resecta, ad caput belli Ar-
muziam est ventum. Ad famam Lusitanicæ clasfis Atar eunu-
chus, præter urbanas copias, magna insuper auxilia è Perside
Arabiaque contraxerat, & nona expectabat in singulos dies. In-
gentem præterea nauium numerum habebat in portu: mino-
ris formæ æquarias amplius ducentas, maiores onerarias ad se-
xaginta. in ijs duas inusitatæ magnitudinis; quarum alteram
Principem, alteram nomine Merim vocabant. octingentas am-
phoras capiebant singulæ. Hasce duas, præter naualem tur-
bam armati mille, cæteram classem duo circiter millia tueban-
tur. Albuquerqueius tormentorum genere, & virtute militum
haud dubie præstabat: cæteris rebus longe erat inferior. vé-
rum ad ostentandam animi fiduciam, fulgentibus vndeque
vexillis, cum horrifico bombardæ reboatu (ea maritima salu-
tatio est) portum innectus, sub ipsas quas dixi maximas naues
iaci anchoras imperat. Ibi cum aliquandiu frustra expectas-
set, præter insitum in Mahometanos odium insuper irritatus,
quod nemo ad se, vt sit, resalutandum accederet; Zeisadino
puero,

Historiarum Indicarum

puero, tutoribusque palam nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitaniæ contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestum ac perpetuum bellum hæreditario pene iure susceptum, id non nisi alterius partis deditione posse finiri. Si in fidem eius ac potestatem venire animum inducant, & vectigal annuum pendere, multorum Africæ, Asiæque Regum exemplo; se inde cum bona pace abiturum. sin iugum recusent; pro certo habeant, secum ad internecionem usque certandum: tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copiis abundabat, vt dictum est; tamen quo magis ex tuto rem gereret; blandis verbis & calida tergiuersatione rem extraxit, dum expectatæ in singulas horas nouæ sociorum cohortes adessent. ijs proxima nocte in urbem admissis; tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi explorata iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementum nautarum & remigum in suam ipse classem præpropera gratulatione describeret. itaque ob id ipsum suis accurate præcepit, darent operam, vt quamplurimi ex hostibus viui in potestatem venirent. Dein omisfis ambagibus Albuquerque respondit: Armuzianos Reges non pendere aduenis vectigal; sed ab ijs exigere consuesse. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint; fore illis agendi contrahendique in eo portu potestatem, & copiam: sin vim, & iniuriam moliantur; sensuros quantum armati Arabes. Persæque seminudis Cafribus. & inconditis Aethiopicis antecellant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iamque minime dubius adesse certamen, & multo milite instruxerat classem; & curulia tormenta, ac mercenarias cohortes ad terrorem littore toto prætenderat. oppidanis ad spectaculum intentis, non mœnia modo turresq; in mare versas, verumetiam tecta, & fenestras oppleuerant. Albuquerque, vbi & ex apparatu hostium, & ex Eunuchi nuntio præceptam animo dimicationem instare perpexit; naues primum suas mediocribus intervalis ita disposuit, vt neque circumueniri à pluribus facile possent; & leni circumactu singula deinceps tormenta in hostes obuenterent. Dein precatus immortalẽ Deum; vt sibi pro nominis Christiani gloria prælianti propitius adesset; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupiditate

dicatè victoriæ præcipit; eminus initio bombarda rem gerant; congressu abstineant, quoad ab se primum confectum ex propinquo prælium sit. ubi tormentis disiectam & dissipatam barbaram classem, ac se cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quisque hostium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympanisque, pugnae signum virinque propositum: ac simul tormentis passim ignes admoti, eodemque pene momento & aciem oculorum comiscantes undique flammæ perstringunt; & aures exsurdant horrenda tonitrua; & meridiana luci cæcas tenebras non ætemque aura nubes obducit. Necdum caligo euannuerat; cum speculatoria hostium naues destinato procursu in nostros imbrem sagittarum effudere: dein, cum propter agilitatem momento refugerent; ac rursus incitato remigio interiores telis hostium fierent; haud exigua improviso malo clades Lusitanis illata, confixique non pauci. At barbaris læto successu, mutuisque adhortationibus in tantum creuit audacia, ut iam conferre pedem. & naues Christianas certatim scandere niterentur. Tum verò ex omni parte contis mucronibusque repetiti audacissimi quique præcipitantur in mare; dein minoribus machinis ad libellam aquæ dispositis; nauigia complura merguntur. Hunc maxime in modum ea pestis auersa. Atar, multitudine maxime fretus, & oculis vramque metiens classem, primo contemptim prælium inierat; & egregie instructo parone ordines interuectus, militem ad prædam verius quam ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum strido re perterritus, tuto loco se se ad littus post onerarias abdedit, quò simul suis, & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia laborantibus opportune submitteret. Inter hæc fumo iam abscedente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant; iniectisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat nauem, in eam transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Ante alios Albuquerque, Principe naui, itemque alia crebris ictibus perforata, ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat. Non vigore animorum, aut corporum, nec nauallis belli scientia par Lusitano erat Persa. tantum abundante multitudine cum anceps aliquandiu stetisset pugna; tandem à nostris in hostilem nauem ingenti ardore transcensum

Historiarum Indicarum

transcensum est: obtinebatque iam cedes omnia; cum desperatis denique rebus barbari, in aquas ex omni parte defiliunt. Hinc reliquis terror iniectus; ut eximiam armamentis, & alui magnitudine, ac militum numero nauem expugnatam videre. fugientesque passim, seque in mare mittentes, partim è scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiam increpante nequie quam Eunuchò in terram euasere. Albuquerqueius victoria usus, complures naues in potestatem redegit; multis ignes iniecit; quas præcis anchoralibus vehementior venti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicum ad littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiam faces illatae, magno periculo, ne suburbana, & ipsam denique urbem, ædesque regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contumacia est. ac metu percussus ancipiti, ne simul externam vim, & domesticam inuidiam sustinere non posset; oratores pacis veniæque petendæ confestim ad Albuquerqueium misit. Parceret iræ; cædibusque & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & peruicaciæ poenas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeisfaidinus se suæque omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantum daret spatium, dum sedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus, & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie Albuquerqueium ipsum victis quas vellet pacis leges omnium consensu dicturum. Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretem exposuit. Albuquerqueius, qui nec in perniciem urbis pugnaret; & milites diuturno labore fessos, quiete reficere cuperet (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) parta iam victoria, receptui canit. Eunuchò per eosdem interpretes renunciari iubet: se, quamuis captam pene urbem sine controuersia posset euertere; tamen Zeisfaidini gratia, cuius ætatem à culpa abesse intelligeret; incitados Lusitanorum impetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere. veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longe scæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos æque ac perfidiam, & fraudem, ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimisit; &

fi; & in stationes è prælio reditum est. Inter paucas, præcipue memorabilis hæc fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti; è nostris non amplius decem. ac præsentis è cælo subsidij haud dubiam fidem cum alia multa fecere; tum verò fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cum eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus viderentur fuisse. Albuquerque, ducibus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus existeret; acriter intendi vigilias iussit. Postero die, vti conditum erat, de conditionibus agi-cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeisadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitanie Regis clientelam, ac ditionem quam optimo iure concederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nummus aureus est) millia quindecim tributum nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquerque ad arcem ædificandam, ipsius Albuquerquei arbitrato, assignaret; ædificationemque adiuuaret præsentiprecunia, cémentis, & operis. denique, dum exstruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiandum ac diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeisadinum in fidem ac patrocinium benigne susciperet; & vbi necesse foret, ab hostium incursum omni ope tueretur. In hæc, solenni ritu datâ fide acceptaque, primum omnium locus ex ædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiam pertinens; quo simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regiosque in officio contineret. Cæterum, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Aedificio quippe inchoato, succedentibus inuicem classarijs, cum Albuquerque parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operi manus interdum admoueret; nostrorum paucitas, quamquam artificiose obtegente Albuquerque, facile patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarant, cum vix ad quingentos, vt supra dictum est, summa pertingeret: dein, Atare magnis præmijs clam sollicitante, transfugia maxime fabrum ac nautarum fieri cœpta. quos cum Albuquerque minaciter ab Eunuchis repeteret; ille subinde varijs mendacijs, & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Perside legati duo

Historiarum Indicarum

duo ad Armuziam appulsi, ut ab Zeisadino vestigal annuum Ismaelis nomine exigerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquerqueium à Zeisadino deferitur. ille, presenti animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse iubet: sese cum legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, hastarumque cuspidibus, & misilibus variis in ferculum impositis, cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis aperte denuntiât; ab ijs, qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus; si laceffant, tributum ex ea moneta persolui. qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum iratumque in Persidem rediere. Interea cum arx, quamquam acriter instante Albuquerqueio, tamen tardius cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruili opere detineri; cum interim Aegyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impune toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi sanguinem Lusitanum? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit clasfis, metu omni sublato, & arcem, & praesidium ipsum Persis, & Arabibus illico praeda futurum. Ergo, per tot miseras & ærumnas id agi; ut, Lusitanorum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos a barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnitie & auaritia suggerit, occultis primum inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classem manarunt. Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vtro se tumultuanti militi duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquerqueium à publico scriba deferitur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu prosecutionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tempus, finitimasque nationes, quibus nulla opem resisti possit; atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui ut maxime fileat; & impositam suis ceruicibus arcem inuoluat, quo animo patiantur; minime tamen expedire, omnia Indica navigatione, marisque custodia, tennes adeo copias in tot, ac tam longe disiuncta præsidia dissipari, carpique. Proinde classem

sem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret; vel in Indiam traiceret ad Prætozem Almeidam adiuvandum. Id ni faceret; minime ex Emmanuelis re, & boni ducis officio facturum videri. Hæc a minoribus præfectis Imperatori proposita. Verum ea denuntiatione Albuquerqueus, & natura minime blandus aut in milites ambitiosus, & regere non regi, a suis præsertim, assuetus; adeo deterritus ab incepto non est; vt lectum mox libellum in ipsas muri compages per contemptum includi à structore imperauerit. id vero perquam indigne passi Nauarchi: non modo nihil se tam benemeritos impetrasse, verum etiam ludibrio fuisse consentientem omnium voluntatem atq; iudicium. itaque ipsismet sine intermissione instigantibus, nauatici, rerum nouarum cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenta probitas, aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidia, negligentia, prauitate certare: si ad tesseras & accipienda imperia vocarentur; vix ad nomina respondere: si maturandum quippiam esset; operam consulto remittere: sin caute & considerate agendum; vniuersa præcipitare, miscere, confundere: præsentem Albuquerqueum contracto vultu intueri; absentem execrari, & proscindere maledictis: denique, ad apertam pene seditionem res haud dubia animorum inclinatione spectare. Nihil horum Eumachus interea nesciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ serendæ alendæque artifex mirus, præsectorum plerosque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excurre, ac bellum reparare sine mora constituit: grauitè semet ipsum accusans, quòd Christianis hominibus adeo & numero paucis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemque præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis in proximo per transfugas institutis, ænea clam tormenta conflare; noctu armatos in urbem admittere; naues in tutam ab incendio stationem occulte subducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in nostros munientes repente impetum faciat. iis rebus per Abrahamum quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquerqueus intestinæ prius fraudi, tum externæ obuiam eundum ratus, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarem, Christianorum maxi-

me

Histeriarum Indicarum

me certaminibus odijsque subnixum, extremam cunctis mon-
ri perniciem. discordiæ mala, sacramenti religionem, Emma-
nuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne gloriosam a-
deo victoriam, ac pene diuinam, cuius fama iam longe lateque
manauerit, perfidis coitionibus, ac detestabili animorum ob-
stinatione corrumpant. Hisce castigationibus, minisque inso-
per exterriti præfecti, cum sese purgarent, & in officio fore pro-
mitterent; Lusitanos quiq; in vrbe, quiq; in arce versarentur
illico in naues cum omni instrumento Albuquerque reuocat.
Inde patefacta sua consilia sensit Eunuchus; neque ultra iam
distulit bellum. Nauiis æquariæ carina erat ab Albuquerque in
littore posita: in eam primum inijcit flammam: deinde in cla-
sem nostram ex vrbe varij generis tela contorquet. Albuquer-
cius, nequicquam Rege, regiisque præmonitis, vt fœderis & iu-
risiurandi memores, pacta fidemque seruarent; applicitis ad ter-
ram nauibus, urbem continuis octo diebus pergit quatere. Ea
diuerberatione quamquam ciuibz luctuosa; tamen cum haud
ita multum ad summam vniuersi proficeret belli; ab oppugnanda
ad circumsedendam Armuziam vires, & consilia transtulit.
Neque admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in ari-
do ac sitienti solo pene cunctis non modo ad cibum, sed etiam
ad potum importatis vtentis; & vna sitis opportunitate, vt su-
pra dictum est, in admirabilem celebritatem, frequentiamque
perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme to-
ta insula feritur. Cisternæ aliquot intra ipsa mœnia cadentem
è cœlo excipiunt imbrem, idque perraro. Ad Turumbacum
(quattuor ab vrbe millia passuum is abest locus) aliquot nu-
merantur putei; cætera mirum in modum squalent, arentque.
Albuquerque Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas
etiam remige ac milite instructas insulam dies noctesque cir-
cuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis comitati-
bus intercepta. nauræ militesque ad terrorem decisis naribus,
auribus, manibusque, in littore expositi. Præterea Turumba-
cum Georgius Barretus Castrius cum expeditis octoginta viris
noctu profectus, circa quartam fere vigiliam, quod tempus al-
tissimo somno mersos homines tenet, nec opinato aduentu so-
pitos palatosque custodes oppressit. sagittarij ducenti; equites
quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfe-
cto

Et plerique, & cęsorum corporibus pedirum equorumque, & alia materia oppleti putei .ac, ne aperiri denuo possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictus Laurentius Syluius Castellanus egregia virtute Centurio. Aduersus eū manipulum cohortes aliquot ex vrbe cum erupissent; circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant .ac superfuisset nemo, ni Albuquerqueius in omnes hostium motus intentus, cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset . eius aduentu integrata pugna . & ex altera parte Atar, & Rex ipse hortatores aderant : ex altera, inter primos ordines Albuquerqueius prælium ciebat acerrime. ad extremum, superante hostium multitudine, pluribus iaculis frustra petitus, cum ictus omnes impenetrabile scutum, & egregia lorica respueret; haud tamen exiguo cum vitæ discrimine, plerisque suorum sauciis, vno tantum desiderato, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidere complures, in ijs princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo Xa dicebatur) manu promptissimus, cui nuper ob coniurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquerqueius ipsemet impe trauerat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem suum impia tela torquenti, missus in incertum è tormento globus femur alterum abstulit. Ac riore inde custodia cum omnes vndique com meatus ab vrbe arcerentur; inopia primum, dein fame siti que vrgeri ciuitas cœpta : quæ mala cum diutius ferri natura ipsa non sineret; concursus quotidie plebis in regiam fiebat detestantium bellum, sibi que, & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat: & incassum propinqua Per sarum auxilia, & explorata victoriæ spes iactabatur: ingens quippe rerum desperatio populum ceperat; iamque in eo res erat, vt Albuquerqueius urbem malo subactam rursus in potestatem acciperet, legesque denuo imponeret victis; cum aihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi fere omnes repente destituunt; & passis velis in Indiam consensu transmittunt . neque id modo, verum etiam ad suam ipsi leuandam infamiam, vt fit, in fontem Albuquerqueium fictis criminibus vltro apud Almeidam Prætorem insimulant. Ab ijs tali tempore desertus Albuquerqueius, Quexomen tamen insulam

H subita

Histor. Indic. Liber Tertius.

subita incurfione vaftauit; ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cum fagittariis quingentis cecidit; & in confpectum vrbis cadauera vtriusque proiecit. Sub idem tempus, è captiuis est cognitū, ab Lara Carmaniz vrbe, & Bahareno infula Perfici finus, claffem aduentare nauium feptuaginta, rebus omnibus ad dimicandum paratam. ac fimul ab Socotora nuntij triftes venere; arcem Lufitanam præfidiumque in fummo verfari periculo. Fartaces poft Chriftianæ claffis profectiōem, concitatis denuo ad arma incolis, acriter Lufitanos premebant. Harum rerum fama permotus Albuquerque, nouis com meatibus ex hostico duas, quæ folæ supererant, naues inftituit. ac dolore tantæ ad irritum cadentis victoriæ fremens gementque, Socotoram Ianuario mense repetijt. Eius aduentu foluta statim obfidio est; fugati denuo Fartaces; & Socotoranis, quòd iterum defecissent, multæ nomine, grauius vectigal impositum.

Libri Tertij Finis.

HISTO;

HISTORIARVM INDICARVM. LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis grani clade Lusitanorù, & acerbo Laurentij Almeidæ eximij bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset; ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus, & Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regesque ad arma instigare; accusantes ignauiam, quod abditæ intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quàm maris atque terrarum interuallo disinctos, tamdiu vagari toto pene Oriente populabundos, neque classes motu suo mittere paterentur. Huiusmodi castigationibus monitisque cum alios principes ac dynastas, tum vero Mamudium Cambaia Regem præpollentem ea tempestate opibus armisque; in causam traxerant. Est autem Cambaia regnum, quæ bicornis Indus in mare fertur, soli vbertate, finium amplitudine, su-

Historiarum Indicarum

minum, vicorum, vrbiūque frequentia inclutum in primis. Ab Oriente Mandoam terram; ab Occidente Nautacos, seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ, ac Dulcinde regnis; à Meridie mari, & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus, & mercaturæ apprime dedita gens. bello admodum inutilis. itaque externo fere milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quod erat ex hæresi Mahometana, Aegyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vt gere non desisteret, vt promissâ Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus, & Aegyptij negotiatores assidue flagitabant. Hisce tot stimulis actus Campson, quamquam suoapte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidem rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci coniectura prospexerat; cæterum ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quando nihil prorsus minæ valuerant, animum & cûras intendit. Igitur ad materiam nouæ classi petendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præsidio Mammalucorum (ea erant Aegypti robora) in Ciliciam destinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militiæ, cum nauibus egregie instructis decem, incideret. Is audacter commissio prælio, Mammalucis ferme trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit; cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tempestas lacerauit, ac distulit: decem tantum quassatæ fluctibus Pelusium tenuere. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & a naualibus fabris particula tim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ, & compactæ carinæ cum necessarijs armamentis deductæ sunt. Ex fuere in præsentia triremes tantummodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calcutanus orator Maimames, de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna longa naui se adiunxit. In eam classem, præter nautas remigesque, Mammaluci mille & quin genti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenens Persa, qui patria lingua Mir, hoc est dux sine præfectus, honoris

honoris causa fuerat appellatus, rei naualis gloria per id tempus admodum illustis: Hunc, Maimames regionum peritus, præter littus Arabicum, superato Persico finu, ad insulam & oppidum oræ Cambaieæ seu Patalenæ Diu adduxit: quam regionem præfcois Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falso putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tempore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædam è Christianorum agris agentes, à nutricis vberè auulsum vna tum aliis infantibus puerisque in seruitutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpore, ac viuio in primis ingenio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, aliis alijsque diuenditus dominis, in regnum denique Cambaieæ defertur, & Regi Madra faxao Mamudij parenti pro amicitia dono datur à mercatoribus. Apud quem, auguriis mire deditum, cum sagittariæ artis egregium specimen præbisset, immunda inter volandum auc destinato confixa; ab ea primum laude commendatus, de in alijs quoque muneribus prudenter ac dextere obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus est. Cum in dies familiaritas cresceret, libertate donatum Rex in prætorianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergò, Melicam vocabulo gentis appellat. postremo vicum ei maritimum, & insulam, de qua dicebamus, Diu, iure beneficiario attribuit. Eam insulam, vestigijs tantum dicutæ quondam vrbis nobilem, cæterum eo tempore testis & incolis infrequentem, Iazius, tum loci opportunitate (quòd medio veluti espacio facilis inde vel in Arabica littora, vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia solertiaque pelliciendis vndiq; mercatoribus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepsitque insuper mœnibus, & propugnaculis. Ad hæc, trans euripum, seu fretum, quod insulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit, receptaculum aduenis militibus, maxime Turcis; vt ab Diensibus freto diuisi, rixandi cum ijs ac tumultuandi causas procul haberent. id oppidum primo Gogala, de in Rumepolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versantur apud Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici, & Europæi; illos æque Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce, quod à Byzantio sermone euocantur, quod

Historiarum Indicarum

translatum ab vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos appellant. huic ergo nationi Iazius, vt dicebam, separatim ab incolis locum ad commorandam attribuit. Tum etiam pecuniis in dies auctus, prædatoriam classem haud contemnendam instruxit. Hic aduenientem cum expectatis iam pridem auxiliis Hocennum gratulabundus accepit. ac sese, quod ita Cambaiz Regi cordi esse intelligeret; adiutorem illi & socium ad omnia fore professus est. Communicatis inter se consilijs, dum de ratione gerendi belli deliberant; à speculatoribus affertur, Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terram copijs, nihil minus quam de aduentu clasfis Aegyptiæ cogitantem. Ultra Diu leucas circiter quinquaginta id emporium est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis fluius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æstuarium influens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obuenit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis maxime se regionibus continebat. ac licet ob diuersitatem religionis, ac generis, Christianos odisset; quæstus tamen, & commercij causa, mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amice ac liberaliter agerët. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt Cocinensibus onerarijs quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias naues complures cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam penetrasse. Primo nihil eiusmodi sermonibus componetur Almeida. increbrescente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visa res. quibus enim machinis, naues, maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto contentis terræ spatio transfuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari, ornariue potuisse, locis circa siticulosis arentibusque, nulla ferme cædua sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues maiore fortasse quàm soleant præsidio Diu appulas. id vulgo cuncta in manus attollenti clasfis

classis conficitur speciem præbuisse. Ad hæc, inanes sæpe iam ante rumores ad Lusitanos terrendos consulto dissipati, & vanæ ac fallacia incolumum ingenia memorantur. Hisce aliisque id genus argumentis eluctata nuntij fides: & Laurentius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cum ab ijs, qui carthesia speculari causa tenebant, aduentans repente conspicitur classis, incerto, propter distantiam, numero & genere narium. Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certe distinendum Almeida celeriter antegressus. Inicio, Albuquerqueius, quod ex Arabia dudum expectaretur, adesse creditus à nostris. Mox, ubi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit; repente nuntiis aliis super alios misis, Almeida vagos in littore præfectos, & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iussa peregerant, cum Aegyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur. Trepidus inopinata re Lusitanos, metuq; perculsos, in potestatem hæc ita magno negotio venturos putauerat barbarus. At ubi præsentiore quàm credi posset animo frequentes armatos ad margines navium, & pro tabulatis & castellis aspexit; ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri constituit. in agmine tantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniverſi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naves applicuit; quod ex plano aluco de industria fabricatur, multo minorem quam Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima nox animando vtrinque milite, & corporibus curandis in sumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsidij, vtro sublatis anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Aegyptias iniectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conserere potuisset. Vbi eos ab exoptato congressu natura loci prohibuit; tormentis admoti confestim ignes; & missilibus undique certari ceptum. Inde Ianuari subito corpora; & navium latera atque arma perstringi; & horrendo fragore, variisque clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu cuncta perstrepere. Bar-

Historiarum Indicarum

bari, & multitudine defensorum, & omni telorum genere ex-
preparata in id ipsum copia; & numero ac forma ipsa navium
superabant, quippe, præter quam quod erant tectæ picatis funi-
bus à puppi ad proram usque reticulato opere pertinentibus;
tanta erat insuper earum celsitudo, ut in nostras apertas, libra-
tiora superne iacula, & certiore ictu pleraque incidrent. Ve-
rum iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inex-
plebilis quædam gloriæ laudisque cupiditas, Multi eo die ex
vtraque parte interfecti, plures vario telorum genere sauciati:
Laurentius ipse, conspicuo loco prælium ciens, duabus dein-
ceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificu-
lus quoque Maimames, dum infra puppim abdito loco Maho-
metem adorat, misso temere globo discerptus, obita cum tan-
to labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli
præmium egregium tulit. Hoc maxime modo pugna propemo-
dum æquo Marte in vespertinam extracta, lazius cum à quariis
circiter quadraginta superuenit. Ad eius aduentum index la-
titæ clamor ab hoste sublatus: & incerta victoria prælium, las-
civitas, & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazus Lusita-
nam classem perumpere nequaquam ausus, ad ostium flumi-
nis anchoras iacit. dein silenti nocte diuersam abradens ripam,
quàm longissime à nostris potuit, sese cum Hoceno coniun-
xit. Ea re animaduersa, extemplo ad Almeidam duces Lusita-
ni conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriusque diei cer-
tamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis
hostium copiis, cedendum aiunt tempori; & nulla interposi-
ta mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas.
Hæc pro sua quisque parte suadere præfecti. Almeida, ut erat
existimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fu-
gæ ignominiam veritus, cedendum utique, sed sensim, & obor-
ta demum luce, respondit. neque vllis cuiusquam obrestatio-
nibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accer-
sitas iam à Ciaulo sociorum onerarias Lusitanicis intermixtas,
retorsum æstu secundo iubet ad mare tendere, ipse, quod pe-
riculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desum-
psit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illiis subsequun-
tur; telisque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In
eo tumultu forte ita accidit, ut insciis omnibus, maioris for-

ma ferrea pila sub ipsum clauum adacta perincommodo loco nauem Almeida perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauiabar: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, impegit; vt iniectis à Pelagio Sosa trierarcho loris, quamquam acerrime concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cum vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeida ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus à nauris imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes, & orare, vt confestim illuc è naui defiliat, seq; Francisco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi omnes, tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeo de me, deque parente meo, ac de communi patria benemeritos, in extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, qua maxime parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis angustiis, mentio deditiois, aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepide comparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriam rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirentur; omisissis cæteris nauibus, vnâ prætoriam circumfistunt. neque tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuspidè gerendam est animus: tantum ex intervallo incendiarias ollas, & sagittarum examina, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum biremibus maxime iniquum certamen erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti daretur, prope ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ, cum in orbem pugna succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes, immobilem, & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impune eludebant. quippe non pauci, & promptissimus fere quisque, dum incantius subeunt, destitatis & superiorem locum insula figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad id cum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cum sese ad scellam malo oppositam

Historiarum Indicarum

tam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac deos inter-
mortuis vocibus adhortâti, ac proposita morientibus pro Chri-
sti nomine referenti præmia, globus alter, annulis à pectore co-
stis, foedo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus la-
cerum, quo minus conspici posset, raptim à stipulatoribus è supe-
riore loco detractum in tabulata projicitur. & nostros iam san-
guis, iam tela defecerant: reliquis ex omni numero duntaxat
viginti, & ijs quidem ipsis perpetuo labore ac defatigatione
confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in
eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum
hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egre-
gia. Vernaculus erat alter Almeida, Laurentium Frerium Ca-
tum vocabant. Is inter pugnam lumine captus idu sagittæ,
cum ab heri cadavere auelli non posset, altero cruorem, altero
lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repente
Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumdatus abie-
cit, sed præsentī strinxit animo ferrum: ingentique edita stra-
ge, & hostium corporibus domino tumulato, super eam demi-
que stragem, præclare seque, & Imperatorem vltus occubuit.
Speculator & carthesij custos erat alter, Andreas nomine Por-
tuensis. hic plumbea glande saucius humerum, & insuper vsu
laevæ manus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso
carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem
adductis, accepta demum incolumitatis fide se dedidit: ac suis
postea restitutus, & honore (vti erat æquum) & stipendiis au-
ctus est. Cæterum potiti Prætoria Mahometani, traditis in cu-
stodiam iis quos in potestatem vivos acceperant, partem tanto
sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quip-
pe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cum è Christianis
cecidissent haud amplius ocentum, & quadraginta. ergo ad hu-
mandos commilitones de more conuersi; & Mahometano an-
tistiti Maimami, quod inter adorationem obierat, quam ipsi
vulgo zalam appellant, vtpote sine controuersia in celestios re-
lato, sanon cum perpetuis luminibus posuere: adeo, & ad
brata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honorificam
apud barbaros est. Almeida corpus, quæ situm idis postquam
quantavis adhibita cura dignosci non potuit. Insidentes mo-
ues, quæ mature disci, men effugerant, cum in oculis pene gla-
cem

cem amississent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ lucis ac molestiæ reuertuntur. Gladiis eius nuntium, Prætor Almeida, ut dignū erat illa persona, sapienter tulit: præclare, ut in malis, cum Laurentio filio actum affirmās, quod nulla accepta ignominia contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obijisset diem simul, cum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociā reprimendam, contra trahis vndiq; navibus militibusque, sese impigre comparabat. Inter hæc, Albuquerqueius compositis ad Socotoram rebus, navibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis ferme trepentes, Armuziam repetit, inspicendi magis causa, quam quod tantulis copiis urbem recipere se posse consideret. Calaiatum ex itinere primum, cuius ante meminimus, Armuziane ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege descivisset, improviso aduentu cepit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ urbis conspectum, hand modico augmento incremento arcem offendit, ac turres ad alteram vsque contignationem Ataris tura perductas. præterea, novum aggerem, & vallum urbi circumdatum, æneis tormentis ad opportuna loca dispositis. ingentem denique commeatus, & aquarum vim, per eos menses inuectam, Rege regiisque de infesto Lusitanorum reditu hand sine causa sollicitis. Albuquerqueius, navigijs tantum aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabandem concinentis oppidum è regione Armuziæ repente descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: & locus tortuosus ad obliquum ictum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; æsque præsidio, oppidum direptum incédit. Vastatis dein circa agris, cū litteras ab Emmanuele accepisset, quibus inebatur Almeida Prætori in administratione succedere; Oceano transmissa Cananorem venit, quo Prætor item paulo ante sese ab Cocino contulerat. Ab eo cum Albuquerqueius provinciā ex Emmanuelis decreto repeteret, nondum, ait Almeida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India Mammalucis, & pacata provincia, sese tandemque magistratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor, filij necis, antequam è provincia discederet, vlciscendæ. præterea, exulcerato fugitiuorum calumnijs, & criminationibus animo, male iam pridem de Albuquerqueio sentiebat,

Historiarum Indicarum

bat: itaque, vt sunt nimium acuta ad suas confirmandas, & fo-
uendas opiniones hominum ingenia; interpretatus, neque è
-Lufitana re; neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantum im-
perium, temerario, & impotenti, & dubiæ sanitatis viro com-
mitti; nequicquam expositulantem Albuquerqueium, per speciem
capiendæ quietis, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinum
ablegat. ipse nauibus vnde viginti, & milite, & instrumento
bellico præclare ornatis, Cananore profectus circa initium an-
ni insequentis (qui fuit seculi huiusce nonus) ad Anchediuan
insulam tenuit. ibi dum nautici aquantur, alloquendos præfe-
,, ctos ac milites ratus, concione aduocata, ita disseruit. Quan-
,, do peccatis factum est meis, vt mihi, vobisque Laurentium &
,, comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu ætatis,
,, honorumque casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quàm ho-
,, stium virtus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam in
,, super à me piaculi contractum esse, quod insolita victoria tan-
,, diu exsultare Mahometanum, & nefaria passim vexilla gratula-
,, bundum explicare sim passus; ac non protinus ab tristi nuntio,
,, quamuis parua & subitaria manu, ad expetendas ab ijs pœnas,
,, vna fretus immortalis Dei præsentia duxerim. quid enim, tali
,, præfide ac duce, non audendum nobis fuit? Ille gentem no-
,, stram ex remotissimis regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Ale-
,, xandri vestigia melioribus multo auspiciis, & fructu longe so-
,, lidior calcanda, subditis æternæ gloriæ facibus incitauit. ille,
,, nobis, aduersus impuros nominis Christiani aduersarios, & pia
,, toties arma induit, & de tot tamque opulentis nationibus cla-
,, rissimas terra marique victorias peperit. ille, paucitati nostræ
,, vires atque animos dedit, hostium multitudini formidinem ac
,, terrorem iniecit. ille, nobis, in alio pene terrarum orbe rerum
,, omnium pressis inopia, diuinitus opem ac subsidium tulit: A-
,, frorum, Arabum, Persarum, Indorumque tam sæpe conspira-
,, tiones, machinas, apparatus momento discussit. vt optimo iu-
,, re, nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam insolentis
,, barbari audaciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia se
,, cundos mihi rerum euentus non sine causa polliceri potuerim.
,, Quid ergo tam laudabiles impetus, & digna viro consilia re-
,, tardauit? Fatebor ingenuè id quod res est, Lufitani humano
,, quodam timore sum veritus, ne si ad hostes ita multos, & re-
centi

centi victoria feroces, non prouisis ante com meatibus, non e-
 uocatis Regum sociorū auxilijs, non iusta classe, & instructa hoc
 militum robore, extemplo tetendissem; in aliquam fortasse re-
 prehensionem incurrerem, quod iracundia præceps, domesti-
 ci doloris causa communem rem in apertum discrimen obijce-
 re minime dubitasset. ita, dum summam rationum mearum
 tacitus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quam parum
 prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc,
 quando & Deum ipsum, cuius agitur causa, propitium, ut spe-
 ro, & classem ita ornatam habemus, ut nihil merito desiderari
 à quopiam possit; est sane, cur celfo, & erecto animo ad vici-
 scendam Laurentij, & popularium necem sine mora pergamus.
 veruntamen, antequam iniuriam hanc bello persequimur, de-
 lenda nobis est macula, magno meo cum dolore iam ante su-
 scepta: quod Sabaium hunc, Decanum tyrannum, tot menses
 impunitum esse permittimus. Hic, qua impudentia atque au-
 dacia cum Nizamaluco, & cæteris Decani regni præfectis, com-
 missum sibi ab Rege suo imperium, per scelus, fraudemq; pos-
 sedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis confociauit
 arma; & distentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso
 loco à nobis arcem, nequisimo transfuga duce non dubitauit
 inuadere. Quas ob res, equidem caput ipsius regni Goam ag-
 gredi cogitabam. sed quod ab alto retractior, (ut audio) &
 ab hisce nouis hostibus nimium remotus est locus, rem in tem-
 pus aliud differemus. Dabulum æque nobile eiusdem ditionis
 emporium, atque à mari, & Aegyptijs stationibus haud ita se-
 iunctum, in præsentia petere est animus. id ubi prope in con-
 spectu vrbs Dij ceperimus; tum, perculsis recenti pauore bar-
 baris, in Cambaianum, & Aegyptium signa infesta vertemus;
 & gloriosum, Christo fauente, de vtrisque agemus triumphum.
 Quod ut ita futurum esse pro certo habeam, cum alia multa,
 ut dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacri-
 tas facit. cui, quoniam ita de me, deque sanguine meo meremi-
 ni, ego quoque (sic me Deus bene iuuat) pro mea parte non
 deero. Magno silentio, maiore cum assensu auditus est Impe-
 rator. atque ad non dubiam victoriæ spem incredibilis ex om-
 nium fronte, oculisque animorum ardor emicuit. Inde magi-
 stri Dabulum dirigere naues iussu. Id oppidum oræ Decanæ,
 eodem

Historiarum Indicarum

eodem ferme quo Ciaulum situ, magnifico impositum flumini, duas ferme leucas recedit à mari. ac tum, assiduo concursu negotiatorum, & cumulatis longa pace diuitijs erat insigne. Quocirca Sabaius, præclare conscius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum exstructo, urbem insuper aggere, & vallo munierat, præsidioque firmarat militum varij generis sexcirciter millium, in quibus erant mercenarii Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeo erat animo soluto, & securo, ut ad Lusitanicæ classis rumorem, non modo quicquam ex urbanis apothecis, ut fit, in remotiora loca asportari vetuerit; sed etiam oblectationis causa, vxorem è villa, scæminasque alias nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeidæ classe Lusitani bellatores mille, & trecenti: & è focijs urbibus quadringenti Malabares, quorum singuli de more seruos in armis exercitatos plures paucioresve pro censu in expeditionem eduxerant. Ut in conspectum Dabuli ventum est, nocte in explorandis vadis insumpta, postridie Almeida triremes ad oppugnandum castellum præmisit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum cæteris copiis absque vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndique sese hostes offundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus dimicatum. dein, cum sese Lusitani acrius intulissent, & collato pede aduersa corpora gladiis hastisque confoderent; commora primum hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuuit, quod conferta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessario sustinebant; ne ambiguo ictu in suos nostris permistos inciderent. ita, dum intra urbem sese effuso cursu barbarus recipit; eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrupit. Ibi vero, quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspicere potuit. Siquidem externi, qui prælio superfuerant, cum se per auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sæuitum est. dein testis publicis priuatisque subditæ faces: ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta. multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cum se metu mortis varias in latebras

bras abdidissent; aut ruina oppressi, aut ene& i fumo, aut igni
 bus hausti sunt. Neque vrbe tantum sese flamma continuit:
 naues quoque in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt.
 Ab hoc tam clarae vrbis excidio, cuius fama confestim longe
 lateque manauit, Diu victrici classe prouectus Almeida, an-
 te ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Ho-
 cenus, cum de hostium progressu per exploratores in singula
 pene momenta certior fieret, obuiam ire nostris, & in alto cel-
 latis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suasu deinde mu-
 tato consilio, intra portum sese continuit, vt vno tempore ma-
 ritimis, atque terrestribus auxiliis contra Lusitanum vteretur.
 Nam praeter Aegyptias, & Dienes naues, & parones ferme o-
 &oginta, qui ab Calecuto per eos dies accesserant; in muris
 etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis ido-
 neis collocata: & Iazius cohibendi à fuga militis, & nouas idem
 tidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpse-
 rat. Almeida, vbi praeter opinionem inclusos intra munimen-
 ta vidit hostes; id ipsum victoriæ omen interpretatus, reliquum
 diem contemplanda natura loci, & consultando consumpsit.
 Hoceni praetoriam sibimet inuadendam ipse delegerat. Sed
 prohibitus consensu ducum, quod in eius capite salus omnium
 verteretur, gloriosum facinus nauarcho egregie forti Nonnio
 Vazxo Pereriz delegauit. Nocturnum dein tempus, partim
 stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corpori-
 bus, &, quod caput erat, animis rite expiandis est datum. Po-
 stridie, vt maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex al-
 to vela percussit; aestu simul & flatu secundo, clasfis instructa,
 portum audacter inuehitur. Agmen praebat Nonnius cum du-
 centis ferme propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori.
 tum cateri singillatim propter angustias, & vadi pericula seque-
 bantur. Postremo loco substitit Praetor ad hostium actuaria
 distinenda, ne in nostros certamine occupatos, repentinis de
 more incursionibus ab tergo impetum facerent. Dein, edito
 pugnae signo, sublatus utrinque clamor; & buccinarum can-
 tus, ac typanorum sonitus ex omni parte perstrepuuit; mox tor-
 mentorum fragor, ædificiis intrementibus, pelagoque vibran-
 te, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepide
 procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ip-
 sos

Historiarum Indicarum

fos decem, dimittendis antennis intentos, vno impetu sacra-
uit, ac perdidit. ac nihilo segnius ille in medios barbarorum
ordines inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni
Prætoria, prælium atrox vtrique commissum est. nec prohibe-
ri Lusitana vis potuit, quominus in hostilem nauem ingenti
transcenderent saltu; disiectisque aut ruptis retium tegumen-
tis, cominus hæsta gladioque rem gererent. ibi acerrime dimi-
canti Nonnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post tri-
duum periit. Neque ad casum ducis, ut sit, perculsi cæteri:
quin irritati potius, ardentibus animis integrant pugnam. Pari
fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque bar-
barus, misilibus quàm gladio melior, flagrantibus Lusitanorum
vultus, collatumque pedem, & micantes vndique mucrones fer-
re ditius valuit. Hocenus ipse, ut inclinatham haud dubie pu-
gnam animaduertit, quàm occultissime sese in lembum, tales
ad vsus paratum, demisit. atque, ut venalis & fluxa est barba-
ris fides, veritus, ne Christianis ab Iazio postmodum prodere-
tur, in terram egressus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem
hospite, confestim ad ipsum Cambaia Regem plenus cladis &
ignominia peruolauit. Calecutani quoque, cum depressas iam,
aut expugnatas aliquot sociorum vidissent naues, multis etiam
ipsi paronibus amissis aut laceris; insulam circumuecti, ex al-
tero curipi ostio, humilibus tantum nauigijs propter vada &
scopulos peruio, Calecutum trepida fuga repetiuere. Trire-
mes Hoceni duas, in fugam versas, Rhotericus Soarius infecu-
tus, epibatis exiit, ac puppi religatas ad Almeidam victor at-
traxit. iamque desperatis omnino rebus, cum sese hostes pas-
sim in mare præcipientes darent, instante vndique è scaphis ac tri-
remibus Lusitano, cæruleos fluctus atro sanguine infecerant.
ac nequicquam Iazius littore toto discurrens, fugam stricto
mucrone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdem Iazij navis,
& robore, & celsitudine, & numero defensorum instar egregie
muniti castelli: tecta insuper crudo boum corio, ad repellen-
da iacula duro, ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda in-
cendia madefacto. Ea navis, cum ausos non semel inuadere
Lusitanos, magno semper eorum damno ac vulneribus repu-
lisset, ad extremum crebris tormentorum ictibus repetita, plu-
ribusque perfracta locis, tandem aliquando subsidit. Illud ve-
rò

râ non sine miraculo à peritis animaduersum. Nonnij nauis, dudum vetustate fatiscens, trahensque sentinam adeo, vt antillas binas pene sine intermissione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in vespèrum vsque protracta est, haud vno loco pertusa, nihil tamen aquæ prorsus admisit. eadem, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas ac cepit. Cæsa eo die feruntur hostium ad tria millia, & Mamma luci fere omnes aut capti, aut interfecti. è nostris duo, & triginta cecidere: vulnerati, misilibus maxime, plus trecenti. Qua in re durities, & frugalitas eius ætatis Lusitanorum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeo linamenta defuere; vt in id ipsum, è suis tunicis vnam (leuis dictures, cæterum haud quaquam negligenda) Prætor ipse protulerit. Vt iam, pene portentis simile videatur, adeo masculinum nuper ac durum in armis genus, ad tantos tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorum elegantiam, & exquisitæ ac lautæ suppellectilis instrumenta. Sed nimirum, quæ soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos; in Græcia Syriaque Romanos emolliit; eadem in Oriente, per Indorum, Sinarumque commercia, variis captos voluptatum illecebris Lusitanos infregit. ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuectus; inde luxus, otiumque succisis industriæ ac parcimoniæ neruis, priscam seueritatem, & disciplinâ, ingenti bonorum dolore labefactauit ac soluit. Verum eo quod expositum est prælio, hostiles naues, vt dixi, variæ magnitudinis demersæ complures. rostratæ maiores quattuor, onerariæ totidem in potestatem venere. in ijs, præter machinas, & bellicum instrumentum, auri, argenti que vis ingens, & multum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attigit. militibus ea cuncta largitus est. regia tantum Sultani vexilla tria in Lusitaniam missa, & in templo Christi ad Nabantiam, seu Tomarium, ab Emmanuele Rege suspensa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Christiani, captæ & occupatæ Hierosolymæ argumento, in modum trophæi depicta sacrosancta altaris, mysteria viscebantur. Ita, Christo superisque fauentibus, præclare demptum cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Aegyptiis cum scœnore multo repensâ Laurentij cedes est. neque id optimum eius pugnae fuit; sed quod vna expeditione

Historiarum Indicarum

territis late nationibus, Regibusque, Indici maris imperium in multos deinde annos Lusitano firmatum. Quo magis demorror, insignem adeo testatamque victoriam silentio prætermissem à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cum diserte ipsemet, belli huius initia causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore deposito, cum Deo immortalis gratias, uti debebat, egisset; Iazio quoque erroris veniam suppliciter petenti, spondenti que se enixè daturum operam, ut omnes Indiæ satrapas, Regesque fide in Emmanuelem & obsequio superaret, pacem dedit ijs legibus, ut naues Aegyptias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu. itemque Lusitanos ad Ciaulum captos illico restitueret: postremo, ut multiplici com meatu Christianā instrueret classem. omnia sedulo, & obedienter facta. neque illi quicquam in præsentia grauius imperatū est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quam uis præclara sese daret occasio, temperatum à Lusitanis, non tam in Iazij gratiam honoremive, quam ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto la cesserent. Inde ouans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Nizamalum ipsum tantæ victorie perterritum fama, ad persoluendum Lusitano Regi annum vestigal, quod antea semper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem perculsus terrore subiit regulus Baticalæ: quod oppidum oræ Canarinæ, vltra Goam est leucas quinque circiter, & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia Sultani classem in Rhodio mari fusam ante docuimus) de hostium apparatu, consiliisque præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cum nauibus quindecim, & tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, ut pulsus inde Sultani copiis, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquerque Prætorē coniungeret, ipsamque totius belli originem fomitemque Calecutum urbem inuaderet, deleretque. Cocini tum inter Almeida, & Albuquerque, instigantibus vtrinq; peruersis hominibus, de successionē fœde admodum certabatur. Cotinij aduentu ea controuersia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset obseruantia, & fide in suum Regem antiquius, de
posito

posito sine mora magistratu, repudiatisque improbis suaforibus, cum Albuquerque in gratiam rediit. Ducis huiusce, oppidò miserandum scriptores exitum tradunt. Cum circiter quadriennium Indiæ præfuisset, Lusitaniam repetens, circa Bonæ spei promontorium, ad reficiendos è diuturna iactatione comites, & simul aquandi & petendi commeatus causa, in terram exscendit. mox, dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emendum, vt fit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum sedandum tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat, armis, cum aduolasset; concursu repente ex vicinis pagis factò, priusquam ad naues receptum haberet, præusta fude transfigitur: nixusque illico genibus, manus oculosque in cælum attollens, ingenti omnium dolore excelsit è vita. Circa eum veterani complures, in ijs egregij bello duces duodecim, dum instabili vestigio in arena luctantur, ab hostibus, mira corporum agilitate petiti eminus iaculis, eodem leti genere periere. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cum Europam, Asiamque victorijs peragrasset, in Africâ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Aethiopibus interfectus, & spoliatus, non modo paratis ab Rege præmij, verum etiam sepulturæ honore, & supremis exsequiis caruit. Per idem tempus, haud ab similibus casus ad Calecutum Lusitanos afflixit. Profectus ad excidium eius vrbs triginta nauium classe Cotinius; Prætor Albuquerque eiusdem expeditionis adiutore socioque, quamquam acriter obsistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit. Inde expugnato castello, quod portus faucibus imminebat; Albuquerque ad vrbs incendium, Cotinius ad regiam ipsam occupandam, ac diripiendam præmatura festinatione contendit. Et Albuquerque quidem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes iniecit: quorum pars magna (quippe ligno foliisque constabant) illico flammis ablumpta. Cotinius regiam, absente per eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte cæso præsidio, claustrisque refractis, per vim irrupit. hostes, ex composito simulara desperatione fugaque, sese per posticum in sylvas eiiciunt. Cotinius, potitus iam edibus, quasi nil ultra periculi superesset, ex longa defatigatione, astuque vehementi, & noctis proximæ

peruigilio, quietis aliquantulum capiebat; cum subita confusione rerum fors belli immutata est. Multa erant in regiis edibus diuturna cura studioque congesta, quæ, subiecta præsertim oculis, cupiditatem incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisque ipsimet humeris auhenda Lusitani, dum auide huc illuc, ab re bene gesta soluti, palati que, discurrunt; interea spatium datum Nairibus ad auxilia conuocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, momento conueniunt. dein conglobati, hortati que se mutuo ad sui Regis iniurias fortiter vindicandas, repente in regiam impetum faciunt; nostrosque oneribus impeditos, & deprehensos errore viarum, sub sarcinis passim obtruncant, iaculisque conuulnerant. Continius ipse, dum serò suos à præda reuocat, ab hostibus intra septimum regium oppressus, ac trucidatus, occubuit. Et Albuquerque, ad opem laboranti ferendam trepido nuntio excitus, cum refugientem, & confertam in angustis turbam frustra perumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc graui saxo in eum superne deiecto, semianimis cadit: ægreque ad naues relatus, ancipiti aliquot dierum curatione conualuit. Periere eo die Lusitani partim hostium telis petiti, partim in fuga à suis obtriti, amplius octoginta. sauciorum numerus relatus circiter trecentorum. Eius cladis culpam scriptores in eum Cotinium conferunt. quod is palmam euerfi Calecuti cum intemperantius adamasset; non expectatis Albuquerque subsidiiis, quo gloriam rei gestæ præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiam antecedens, temere sese in apertum capitis discrimen obiecerit; neque Emmanuelem Passaniam audierit spectata æque prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monentem caueret insidias, militemque à præda & discursu quam diligentissime contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria. Plus mille, vel igitur consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem æstate, qua hæc ad Calecutum gerebantur, Antonius Laurerius, Franciscanus, cuius ante meminimus, e Socotora Indiam petens, ad Surratum oræ Cambaicæ factò naufragio, cum aliquot Lusitanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cum ad Cocinum appulisset, supplemento in naues accepto,

pto, in Orientem porro cursum extendit. ac superato Cori promontorio, præter Gangeticum sinum alto vectus Oceano, ad Somatam primus (quod quidem exstet (omnium Lusitanorū accessit. Ea insula, pari ferme ac Ceilanum genere loci, a Septentrione in Austrum oblique porrecta, ab continente in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur mari. atq; ob id ipsum peninsula quondam credita est, quòd ob frequentia vada, syrtesq; nondum interiore patefacta navigatione, isthmo quodam annexa continenti procul intuentibus videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal. Sed nostrorum temporum audaciz, vt nihil imperium; sic multo plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas leucas, & viginti; latitudo, qua maxime patet, septuaginta nō amplius colligit. Auri est apprime ferax (ex quo Cherfoneum auream prisci appellarunt) necnon stannio, ferro, vitro, sulphure abundat. insignis insuper fonte perenni, ex quo naphtha instar olei manat: & excelsa conspecta monte (Balahanum incolæ vocant) qui ad similitudinem Siciliensis Aetnæ, fumum, & flammæ horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam fluminum, ac paludum, nemorumque densissimorum, gravi admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehementer infesto. E sylvis, inter alia, primæ notæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinæ caphura legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant: itemque vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, casia. super hæc, magnam bombycis quoque, ad vestes delicates, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & sylvestribus victitant pomis. Frumentum, & cæteram orbis nostri sementem terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent (dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pestis ante ducentimum circiter annum inuecta, per vim compulsa ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maxime opportuna commercijs, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est operæpretium. Sequeretur igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primum, dein cum Acenorum Rege pacem, & societatem æquis legibus iniit: & eius rei monumento columnam in utroque litore statuit. Ab Somatra cum breui traiectu Malacam venisset, tentata prius per interpretem Mamudij alterius tyran-

Historiarum Indicarum

ni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sensim collectis viribus, à Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissime dominatur, per summam fraudem iniuriamque descuerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quam ornatisimo comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiam itum; & magnifice instrato impositus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua conscriptæ. Societatem & commercium postulabat Emmanuel. & sibi magnificum Malacensis ducebatur, secum ab Rege tam inclyto, ex ultimis terrarum finibus expeti fœdus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax, & amicitia, magna partis utriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum habuere, quem Calecurana sub aduentum Vasci Gammar decem ante annis habuerant. Saraceni, & Arabes Malacæ negotiabantur: Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & ademptam maris possessionem, infestissimi. ij, quemadmodum antea Zamorinum, sic tum Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pseudoprophetæ disciplina, per coemptos pecunia calumniatores, ac præcipue præfectum vrbis quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Lusitanos quam acerrime concitant. Gentem ab extremo Occidente, omnium quæ sub cœlo sint, scititia & rapacitate maxime detestabilem, exitio natam Orientis, quocunque sese specie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis acerbissimæ seruitutis iugum imponere. Testes eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziam, Sofalam citant. proinde, quod optimum est, alienis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam, ac funestam; rebusque suis mature prospiciat. non plus quinque latronum naues, valde imminuto & nautarum, & militum numero, intra ipsius præsidia & portum inclusas teneri: si paululum modo, in id quod est opus, animum & cogitationem intenderit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac deleri posse, ut ne nuntius quidem cladis ullus omnino superfit. Hisce igitur, & aliis id genus argumentis, licet ius gentium, & fœderis religio non parum obstaret; tamen improvidum viri fallacis animum, & suapte natura Christianis insensum, Arabes in suam sententiam facile pertrahunt. Infandi

fandi sceleris in præsentia talis ratio initur. Per summam officij simulationem tyrannus Sequeriam, & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu præcelso ad cenaculi amplitudinem exstructo, & pretiosis tapetibus ac peristromatis adornato regium in morem, & quidem in ipso littore, scilicet honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluione, longius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem, comitesque propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem consulto pedem è naui non extulisset; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij suspectam habere videretur; se ad festas dapes venturum promisit. dein, coniurationis indicio ad eum delato (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsum conuiuij diem per internuntios morbum excusat. Ea spe delusus Mamudius, aliam fraudem, ipsædem architectis & suasoribus, machinatur. Mos erat Malacæ, qui & in alijs emporijs; vt primus quisque emptor ad urbem accessisset; ita eum ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniam si obseruaretur, Lusitanis qui recentes aderant, diutius erat in portu commorandum; ostendit tyrannus, se, cum Emmanuelis, quem plurimi faceret; tum ipsius etiam Sequeriæ causa, qui ex tam longinqua regione venisset; extra ordinem aromata & merces exhibere Lusitanis decreuisse: veruntamen, quoniam id periniquo passuri sint animo cæteri negotiatores; qui iamdudum onera præstolentur; curandum esse vt quamprimum, & quanta maxima diligentia res transigatur. Ad certum diem quattuor scorsum locis quâ plurimos Lusitanos cum scaphis præsto inbeat esse. mandaturum se, vt, quæ maxime cupiant, ab apothecæ curatoribus nulla mora interposita proferantur. Lætus ea conditione Sequeria, & gerendi negotij causa dissimulatis iis quæ de conspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno clasis lemborum aliquot silentio comparatur; & impositis sagittariis, in occulta statione post suburbanum promontorium collocatur. Vtimutis erat ex insula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: secundum Regem opibus & clientelis longe princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patiacus no-

Historiarum Indicarum

mine, cui paucis illis diebus cum Lusitanis contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pro amicitia nancti Sequeriaz cum aliquot armatis, & iugulandi repente ducis negotium suscipit. Stationes præterea armatorum locis idoneis disponuntur, ut in Lusitanos, quique in vrbe versarentur, quique emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per speciem vendendi commeatus, ad Lusitanicas naues accederent; nariumque custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibus, ut nihil mouerent antequam è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam vero significationem, & clasfis parata, subito ex insidiis in semiplenas inuaderet Christianorum naues; & cæteri pro sua quisque parte rem terra, marique impigre gererent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quam ut ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; scaphas aliquot cum mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectandi animi causa, ut fit, latrunculorum lusu tempus terebat; cum Vtimutis Raiaz filius cum aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti, cum omisso ludo Sequeria prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cepta prosequeris? nam & apud nos quiddam hæc ab simile genus oblectamenti est; &, quibus potissimum rebus ab isto vestro discrepet; discere vehementer aueo. Cum Sequeria ad cet tamen ludicrum, moris amico gerendi causa reuertisset; interea Patiacus expectans quam mox fumus attolleretur; varia sciscitando animum tegere: ac licet ab insita genti fallacia simulationem vultu egregie sustineret; tamen sensibus intimis e concepto scelere æstuabundus, modo residere, modo consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad cædem paratus, præclare sibi temperauit; quo minus præpropere consilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues admouerant, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furis instigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamque pluribus locis, incio Sequeria, cædes fiebat; cum nauta è summo carchesio & gestus eorum, qui cum gladiis aderant, specularus, & rixa,

& rixa eminus animaduersa, confestim ducem inclamat, Deū,
hominesque contestans paratam fraudem; mucrones in caput
eius instare; Lusitanos ad urbem circumuentos occidi. Ad eas
voces quasi e profundo veterno excitus Sequeria, abiecto al-
ueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faciunt. Sicarij,
conscientia exanimati, in subiecta nauigia momento defiliunt.
ille, misis propere ad littus armatis, qui suos laborantes pro-
tegerent, & ad naues festine reciperent; ad omnia prouidenda,
quæ in tali re opus essent, extemplo discurret. Etiam edito si-
gno, lembi hostium ex alto aderant. id ubi Sequeriæ nuntia-
tum est; ne loco arcto & impedito repente oppressus, tormen-
torum vsum, quibus in tanta militum paucitate maxime nite-
batur, amitteret, præcis raptim anchoralibus, è portu se pro-
ripit; & obuiam hosti procedit. dein è tormentis æneis ferrea
misilia horribili fragore contorquens, barbaros ita conter-
ruit, vt ne tentato quidem certamine, velis, remisque sese in
fugam præcipientes dederint. ijs dissipatis, ad suorum reliquias
colligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus dein
de quisquam ei negotium faceßere. In eo tumultu cæsi Lusita-
ni ferme triginta; paulo plures im vincula abrepti. in quos ne
gratius à tyranno consuleretur; ab vrbe quatienda, & ab in-
cendiis nauium Sequeria sese continuit. Cæterum temperare
non potuit, quominus Mamudio renuntiari iuberet, Lusitanos
tam insignem tamque atrocem iniuriam, fauente Deo fœde-
rum teste, propediem esse vindicaturos. in præsentia, quòd sta-
ta reuersionis tempestas adesset, quæ motio in ijs locis non ni-
si tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos, & perfidos
homines diutius ageret; velis in Occidentem datis, obuios ali-
quot barbarorum iuncos (onerariæ nauis id genus est) pretio-
sis mercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinum
misiss, quæ de statu rerum Malacensium Prætorem Lusitanum
docerent; ipse India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei
promontorium præteruectus, ingenti labore ad Tertias insu-
las, atque inde in Lusitaniam recta contendit. Et Sequeriæ qui
dem nauigatio hunc habuit exitum. Albuquerque interim va-
letudine recuperata, & refectis è Calcutana clade suorum ani-
mis; in id maxime operam dabat; vt, quæ contra ipsius exi-
stimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata essent;

re

Historiarum Indicarum

re ipsa magis & factis, quam litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quam acerrimo studio comparabat: ac breui, non die, non nocte intermissa cura, nauium vnus & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum, & regulorum auditis, qui ad eum initio præturæ officij causa confluxerant, cum iis, quas dixi, copiis in conspectum oræ Decanæ prouehitur. parantiq̃ue porro in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulsit. Goa est vrbs (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ticuarino insula, quam, & ignobiles alias complures, angusto interfusum euripo efficit mare: illa quidem, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum, incolarumq̃ue frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longe distat Onoris regnum: cuius regni parua insulam, haud contemnenda tum classe obtinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cum aliis de causis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore, & Baticala, inclytis quondam emporiis, mercaturam. itaque & Saracenis, Aegyptiisq̃ue negotiatoribus Goam petentibus plurima damna inferebat; & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio de Emmanuele Rege benemerendi, quocirca iam dum Francisco Almeida suam operam enixe detulerat; & tum ab Albuquerque ad colloquium euocatus, confestim accurrit; atque inter cætera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmiis veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cum bellum primo quoque tempore Christianis inferre cogitaret; in ipso conatu rei aggrediendæ letali morbo consumptum. Eius mortē & multos è subiectis populis rebellasse; & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos. hinc, Idalcanem filium, exiguo rerum vsu, vixdum locatum in solio, cum domesticis, tum externis bellis vehementer implicitum atque districtum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyranni exercitu, intestinis præterea discordiis laborare. Pro cer

eo se habere, si Albuquerqueius, omiſſa interim Armuzia, ad Goā reſta contendat; fore, vt opportunam ad omnia inſulam, & vrbem in primis opulentam, aut metu, aut armis in poteſtatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur; ſemet, ni Luſitani reiſciant, cum ſuis omnibus copijs in partem laboris periculiſque venturum. Albuquerqueius, collaudata Timoia fide atque conſtantia, concilium vocat. Nemini ſpernenda res viſa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tem-
pora differri poſſe: Goā, potiundā, ſi tam commoda præteruo-
let opportunitas, reuocari non poſſe. Cum hæc ſententia ma-
gno cum aſſenſu plerique inſediſſet; Timoia, per ſpeciem Ar-
muziani belli, ad conſcribendos in vicino milites dimiſſus,
paulo poſt cum peditatu, & longis nauibus quattuordecim or-
natiſſimis aſſuit. Sub eius aduentum, Albuquerqueius, mutata re-
pente nauigatione, Goam peterent, magiſtris edixit. Cum in
ipſo ore portus in anchoris conſtitiſſet, Antonium Noronjam
ſororis ſilium, & Timoiam cum ætuariis præmittit ad oppu-
gnanda caſtella duo, ex vtraque parte aditus poſita, quorum
alterum in ipſa inſula Panginum, alterum in continenti Barde-
ſium appellabant. ijs ſelici euentu captis, ceſſoſque aut fugato
præſidio, mittit qui oppidanis denuntient, ſi voluntate vrbem
tradere, & Chriſtianam clementiam, quā vim experiri ma-
lint; ſe & legibus ipſorum paſſurum eos viuere; & tertiam par-
tem tributi, quod tyranno pendere ſoleant, remiſſurum. ſi
minus; obſidionis mala, & omnem belli cladem exſpectent.
Goani, diſſipatis fuga militibus, & abſente Idalcane ad fines
regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum vero, non modo
expugnatis arcibus territi, ſed etiam benignitate promiſſorum
illeſti, pulſis aduerſæ factionis hominibus, Albuquerqueium &
Luſitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt;
eiſque, deditiſſis inſigne, clauē oppidi, & arcis in qua erant æ-
des regiæ, porrigunt. Albuquerqueius, cataphraſto equo ſum-
ma omnium ordinum frequentia vrbem inueſtus, Crucis vexil-
lum pietatis cauſa præferente quodam ex Dominicanæ familia,
primum omnium, Deo immortalī, partem ſine cruore victoriæ
gratulus, promiſſi fidem ciuibus egregie præſtitit: vrbem, &
arcem diligenter inſpexit; grauiſque ante omnia ediſto milites
à præda, iniuriisſque continuit. In naualibus, partim inchoatę,
partim

Historiarum Indicarum

partim absolutæ varij generis naues inuentæ non pauca. armamentarium, telis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni apparatu bellico refertissimum. & in stabulo regio militares equi permulti, quos è Perside aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Narisingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vestigalibus, tollendis ex insula latrociniis, & componendo ciuitatis statu, reliquum æstatis insumptum. Iam enim urbem illam, Albuquerqueius, propter eximiam (vt diximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori promontorium, & Cambaiæ littus interiacet) ad continendas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis insiluit rebus, ac potissimum conciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcan, amissæ Goæ perculsus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copiis, ad Goam extemplo contendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarij transitum, quo insula cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingentis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditum plus quadraginta millia) tardius propter machinas, & impedimenta subsequitur. Camalcan, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam habebant. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt supra dictum est, magnam Africi, & Asiatici littoris partem infederant. alteri indigenæ, deorum inanum cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdem superstitionis hominem, Sabaij filium, Regem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine urbis pœnas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni aliquo pro merito nitebantur. Ergo inter sese clam officiis in Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquerqueij consilia (quoad posset) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes

stes non hortari modo, sed etiam in idipsum naues ex occasione summittere: denique nulli rei deesse, quæ ad Idalcanis aut placandam iram, aut gratiam ineundam facere videretur. Neq; ad barbaros modo pertinebat hoc malum. ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementia & imperitiæ Prætorem accusabant, quod Idalcanis maxime absentia fretus, urbem tot tamque potentibus vndique nationibus cinctam, adeo parua manu inuadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis non minus quæstuosæ, quam honoratæ mercaturæ compendiis, Lusitanicas opes, & parta ad eam diem decora in apertum periculum temere coniecisset. Albuquerqueio, in tantis rerum angustiis, tamque multiplici discrimine, tamen neque animus, neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate, ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per speciem consultandi in arcem euocatos (ii fuere amplius centum) repente vinciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadringenariæ cohorti præfecerat; inter ceptis eius ad Camalcanem litteris, continuo stipatoribus sui corporis tradidit, sparis, haud inusitato mortis genere, fodiendum. laqueo insuper, aliquot è turba suspensi. cæteri ad incertos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam verò, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præfidiis collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessario admittis, quos quidem Albuquerqueius minime infidos, aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad transitum vsui forent; nobilibus trierarchis circumeundæ sine intermissione insulæ negotium est datum. Camalcan variis locis haud semel conatus transire, cum tormentis vndique pelleretur; ad extremum silentio noctis tempestatem nactus turbulentam ac pluuiam, cuiusmodi multæ per autumnum existant; ratibus peditatum; vitilibus nauigijs, corio circumsutis, equitatum transire instituit. neque ita difficilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrum iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abreptæ rates, celsique ex hostibus, aut demersi non pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudine

Historiarum Indicarum

tudini ultra obfisti non potuit. Primi agminis du&or erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme partim equitum, partim peditum millibus, primum in sicco statuit signa; dein, cum iam dilucesceret, Camalcan illico subsecutus. iamque passim armati in terram exponebantur: & è stationibus incolæ, mutata repente fide, cum sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effusa fuga urbem vndique repeiebant. cæterum ne ibi quidem tuto consistere licuit. oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota urbe dispersos adeo vehementer se intulere; vix vt illis in arcem cõfugiendi spatium fuerit. eodem ij etiam qui mare tenebant, saluis nauibus, tormentisque recepere sese. Interea Camalcan cum cæteris copijs per otium transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud longe ab urbe confedit. Atque vt receptæ Goæ decus Idalcani præriperet; per Lusitanum exulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcanem stipendia faciebat, Albuquerque pacis condiciones obtulit; magnopere suadens, vt appropinquante iam hyeme, tam arctis com meatibus, tanto inferioribus copijs, ante Idalcanis aduentum urbe excedere, quam belli fortunam temerario ausu periclitari mallet. Haud inania proponebantur: & cum aliæ multæ Albuquerque difficultates angebant; tum nihil magis, quam hyemis imminentis incommodum: quod à Maio mense, qui tum agebatur, ad vsque Septembrẽ, in Oceano Indico seu ifsimi turbines, ac sêdisimæ existunt procellæ: quarum impetu fauces Goani portus, aggestis arenę cumulis, per eos dies ita obstruuntur, vix vt minoribus nauigijs, & magno cum labore trãfitus pateat. Ac nihilominus, Albuquerque, cum tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationem antiquissimam duxit. Idalcanem expectare; opugnationem, quoad posset, sustinere; & vbi demum cedere necessitas coegisset, in ipso portu inuitis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquerqueij pertinaciam demiratus, experiendi magis vires causa, quam certa victoriæ spe, machinis nõ dum adue&is, multifariam Lusitanos aggreditur. à quibus cū egregie propugnantibus, haud sine detrimento recederet; interea cum vniuerso exercitu bellicoque instrumento Idalcan affuit, omnem que late regionem tabernaculis occupauit. De
fertis

sertis propter paucitatem nostrorum, Pangino, & Bardeſio caſtellis, præſidia cum tormentis impoſuit. Dein, cognita Luſitanorum peruicacia, vt rem quam minimo ſuo damno conficeret; intercluſo vndique exitu, veluti indagine cinctos, fame ac deſperatione compellere ad deditiorem decreuit. id quo facilius adſequeretur; miſſo caduceatore ſimulatam pacem offerebat obſeſis. ipſe, dum de conditionibus agitur, paulo infra urbem, quâ in anguſtias cogitur æſtuarium, multa ſaburra grauataſque onerariam ad inſtar molis demergit, dein, cum alteram eodem modo ſupprimere maturaret, animaduerſo periculo trepidi nauæ rem ad Albuquerqueſium deferunt. conſilium habetur extemplo. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte priuſquam plane interſeptus euripus eſſet, ſeſe ex letalibus iſſis cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in ſpeciem relictis, quarta vigilia ex arce ſenſim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis maxime prodidit, armamentario iniectus. Ergo conſeſtim in abeuntes ex vrbe ſit impetus; & Albuquerqueſius cum agmen cogeret, equo ſuffoſſo vix tutum ad naues receptum habuit: inde, ſublatis per magnam trepidationem anchoris, cum vndique tela volitarent, præmiſſi qui tranſitum diligenter inſpicerent: ac vix iam ſingulas anguſtiæ capiebant naues. itaque ægre admodum traducta claſſis, remotiorem ab vrbe locum hybernus cepit. Hoc deſunctos diſcrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda Luſitanos excipiunt, primum ipſa loci natura, multiplici & anguloſo littorum flexu; vt inter nauigandum, quotieſcunque res id exigeret, aperta iaculatoribus identidem præberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoſte inſeſis: vt ex ipſo æſtuario, hyemalibus pluuiis non niſi temperata ſalfugine, amarus latices, & lutulentos haurire ſitis intoleranda compelleret. omnis denique com meatus tanta paulatim inopia premi cepti, regiis equis quos in fruſtra diſſectos ſale condierant, quamuis accurata diſpenſatione conſumptis; vt vulgo mures, & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus eſſent: quidam etiam, detracta ſcriniis coria, catabis vtcunque mollita commanducare niterentur. In de vagari paſſim morbi: & ſquallentia rabe ac macie corpora, miſerandum in modum ablumi. Sed cum tot vndique inſta-

rent

Historiarum Indicarum

rent mala, nihil tamen a quo Lusitanos urgebat, ac disposita in vitroque castello, de quibus antea demonstrauimus, maiora tormenta: ea cum a fronte, a latere, a tergo pene assidue nostros impeterent; maximo incommodo captam relinquere stationem, & latebras mutare subinde cogeant. Aduersus eam perniciem Albuquerqueius aliquid ex Lusitana consuetudine audendum ratus; consilium cepit prima specie temerarium; & anceps; ceterum exitu patuit, extremis in rebus fortissimos quosque conatus esse tutissimos. Valido praesidio Idalcanis ambo castella tenebantur. sed tanta barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quod a Lusitanis fame ac lue dira pene confectis, deditionem in singula momenta expectarent; ut non vigiliarum ordo, non stationum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino timendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea socordia fatis comperta, Albuquerqueius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecentos deligit. hos, & sua sponte incensos cupiditate vindictae, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariam diuidit, cumque egregijs ducibus noctu diuersos ad vtrumque castellum dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custodes ante vallum inermes, ac sopitos inueniunt. Cum hisce tam imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione feroci, multis simul partibus praelium initum. Indi repentino tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim ceduntur: pauci capti armis resistunt. Sed iis quoque momento dissipatis, intra vallum & portas praelium infertor. neque vltra sustineri Lusitana vis potuit. in fugam auersi hostes: & memorabili ausu ab obsessis ac circumuentis vna nocte duo castella expugnata: machinaeque ac tormenta (quam vnā Lusitani adamarant praedam) raptim ad naues aucta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcan, veritusque ne tale, qui ipsam in suum ipsius caput Lusitani conficerent; tabernaculum ab vrbe dicitur longius transtulisse. Post haec, ab hoste, malleoli, & aridi virgultorum fascis oleo resinaque perfusi, ratibus imponuntur, quos igne concepto in Christianam classem actu secundo repente dimitterent. Ea re per exploratores cognita, Albuquerqueius anteuerit, vitroque ipse ad eam inflammandam materiam idoneos viros ad urbem occulte

culce summisit. subiere quam maxime surdo remigio: verum-
tamen intentioribus iam vigilijs sensit aduentum barbarus: &
cum aliquot aëuariis confestim occurrit. ibi sæuisimo contra
æto certamine, cum hostis multitudine superarer; Antonio No-
roniæ crus læuum sagitta transfigitur, quo ex vulnere paucis
diebus exspirauit. Is casus Albuquerqueium grauissime percu-
lit; non domestici tantum incommodi causa, verum publici
quoque damni, quod eximia spe summæ virtutis adolescētem,
ac singularibus animi & corporis præditum ornamentis, Em-
manuele approbante, successorem sibi in eo imperio designa-
uerat. Neque tamen incruentum fuit hostibus prælium: mul-
to plures ex ijs, quam è nostris desiderati. & nisi mors Noro-
niæ interuenisset, Lusitani egregie vicerant. Inde, vitandæ y-
trinque insidiis aliquot dies per summas Lusitanorum arum-
nas exacti. iamque magno eorum gaudio ver appetebat: mari-
que nondum plane aperto, sæua necessitas, & extrema rerum
omnium inopia, nostros ad profectiōem adegit. aliquot nau-
gia in transitu amissa. reliqua clasfis cum denique in altum eua-
fisset; egri, quorum erat ingens multitudo, in Anchedium in-
sulam deportati; vt ibi desiderato cibo, potuque, & insuper a-
manitate loci, & cœli clementia sese reficerent. Albuquerqueius
Cananorem delatus, instaurandæ institit clasfi: dein Calcuta
nē opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuan-
tem denuo Naubeadoræ propinquum; celeriter eo profectus,
cēsis aut fugatis Zamorini auxiliis, mature compescuit, Regem-
que socium sollicitudine liberauit. Per eosdem dies Narsingæ
Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis vr-
bem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcæ sine mo-
ra profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis
munitionibus, quod mœnium infirmitati diffideret, circa vr-
bem intenta cura perductis. Et Albuquerqueio, de Goa repeten-
da assidue cogitanti, quod in ea re dignitas, & existimatio Lu-
sitaniæ nominis ageretur; noua clasfis è Lusitania decem na-
uium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore su-
peruenit. His auctus copiis, purgato exercitu missione turbu-
lentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erant bellato-
res egregij Lusitani mille quingenti, & Malabares auxiliares
trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cogni-

Historiarum Indicarum

to rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eumq; denuo ad conducendos mercede milites proficisci iubet. ipse cum ijs quas habebat copiis interea rem aggredi statuit. omni no ingentis erat audaciæ, non expectatis auxiliis, tam exili ap- paratu urbem & operibus, & prædiis adeo munitam inuade- re. Sed si vnquam aliàs, tum vtiq; fortibus cæptis affuit Deus. quandoquidem tantus è prioris belli memoria terror non op- pidanos modo, verum etiam externos inuasit; vt licet ab omni bus rebus essent paratissimi, tamen præ metu vix mente animo quæ constarent. Duo primum castella, sub ipsum clas- sis introi- tum, à custodibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, ex templo deserta. Inde Albuquerque, directis in frontem ex vrbe tor- mentis nequaquam exterritus, descensione facta, multis simul partibus oppidum oppugnat. neque ita magno certamine supe- ratis munitionibus, cum intra mœnia sese Mahometani recipe- rent; permisti refugientibus Lusitani pariter irruunt: & omni bus viis armatos iuxta & inermes cédunt. Atrox maxime præ- lium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, re- gias ædes pertinaci tuentur pugna. sed iis demum in vestigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes effusi: alij ex muris pauidi sese præcipitant; alij ad aquas compulsi vel obtruncan- tur in littore; vel degrauantibus loriceis, vulneribusque mer- guntur. maxima pars per agros insula tota dispersi. ita Albu- quercius incredibili felicitate rursus vrbe potitur vii. Kal. De- cembbris, quo die Diuæ Catharinæ sacra natalitia celebrantur. Finito iam prælio, cum tribus peditum millibus Timoia super- uenit; serius omnino, si rem confectam spectes; cæterum ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pugnatum est) socium ab omni vel negligentia, vel perfidiæ crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factum, ne scilicet è Christiana victoria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo sibi decerperet. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahometanos è latebris eruendos, magnam denuo stragem dedere. Ita, varijs cladibus absumpta septem circiter hostium millia. è Lusitanis, quod credi vix possit, desiderati non am- plius quadraginta. Post hæc, Albuquerque ad firmandum Em- manuelis nomine imperium toto pectore incubuit. ac primum, defe-

defectionis auctoribus, exilio & bonorum proscriptioe damnatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula, vedigal in dixit. dein, ad sobolem in vsum militiæ propagandam, sacro fonte expiatis Indicas puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat, fouebatque omni genere caritatis: tum aduersus imminētis belli pericula reſecti celeriter muri, turresque, & arx ipſa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorum, ſana, & ſepulcra ethnicorum, & alia ædificia diruantur; in domus cuiuſdam parietinis æneum Crucis, pendente Chriſto, ſimulacrum apparuit: euidentiori plane argumento, in ijs olim regionibus non modo Chriſtianam fidem, ſed cum ea ſalutarem quoque vſum imaginum (quem recentes iſti ſcilicet pietatis antiquæ aſſertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apoſtolica traditione vigiſſe. magnum vero Albuquerque, & boni omnes inde gaudium percipere, præſagientibus animis, eam urbem eccleſiamque principem Indiæ religionis aliquando futuram. itaque ſignum illico purgatum, nec ſine lacrymis, & cum ſolenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum ſuppeteſbat copia, exſtruſto nuper Chriſtianorum templo illatum à ſacerdotibus: atque ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quam auri gemmarumque ſitientem, muneris ampliffimi loco, tranſmiſſum eſt. Neque huic tantum ſigno acceptam eam victoriam Luſitani ferebant; quod eius ope quodammodo introducti in urbem fuiſſe viderentur; ſed etiam Diui Iacobi Apoſtoli Hiſpaniarum præſidis euidenti auxilio: quod amiſſa iterum Goa barbari ſine fine requirerent, quiſnam eſſet egregius ille dux, punicea cruce, & fulgentibus armis inſignis, qui tantam edidiſſet ſtragem, ac Mahometanas phalanges Chriſtianorum paucitati cedere coegiſſet. Neque Albuquerque, celeſtis promeriti ſeſe immemorem oſtēdit. ſiquidem, pietatis cauſa, incluſum vermiculati operis auro ſcipionem cum capulo ex pyropis & margaritis; & bombycinum petalum addito aureo gemmatoque conchilio; itemque pertuſos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apoſtoli inſignia ſunt) in Palmulano Iacobæ militiæ contubernio (qui locus Oliſiponenſis agri notiſſimus eſt) poni iuſſit. ac deinde moriens, Compoſtellano eiufdem Apoſtoli templo terræ Callaicæ, penſilem ingentis formæ lychnum argenteum

Histor. Indic. Liber Quartus.

cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Caruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vnâ cum architectis, & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit: vt nouum templum vero Deo exstruerent, ornarentq;: & erudiendis porro ad pietatem incolis, & augendæ per baptismum Ecclesiæ sedulo insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benigne, & honorifice accepti. Eodemque Rege vel in primis adiuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregie operam posuere. Cumque ex facta diuini verbi femente aliæ subinde atq; aliæ segetes ad messem inalbescerent; supplementum in easdem regionibus ab Emmanuele sepius deinde submissum est.

Libri Quarti Finis .

HISTO

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER QVINTVS.

EXCEPTA vrbe Goa, prouisisque ijs
quæ ad insulam retinendam maxime
necessaria videbâtur; Albuquerqueium,
quippe qui spe & magnitudine animi
plura in dies & maiora conciperet, va-
riæ simul torquebant curæ. Cauen-
dum erat in primis, ne tot vndiq; cir-
cumfusa nationes, nimium lætis Chri-
stianorum successibus, ac tantæ cre-
scentis in medio molis metu compul-
sæ, positæ intestinis inimicitijs, contra

communem hostem arma viresque coniungerent. Occurren-
dum Zamorini, & Saracenorum consiliis artibusque; intento
semper animo in perniciem Christiani nominis excubantium.
Consulendum præterea Lusitanis ad Socotoram, in agro male
pacato, inter infida semper, & effera incolarum ingenia destitu-

K 3 tis.

Historiarum Indicarum

tis. Pungebat insuper animum, iniuriæ Malacensis atrocitas, & popularium salus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum sæua custodia tenebantur; erantque nonnulli ex ijs de Albuquerque priuatim optime meriti. Iam, de Arabico freto obsidendo, ac Mecana, & Aegyptia tollenda navigatione, haud leuis erat sollicitudo. sed ante omnia, ingentis spiritus virum, Armuziani belli corrupta victoria, & amissæ tam opportuna, ac munitæ arcis dolor angebat. Cum hæc igitur, & alia multa vndique instarent; in præsentia, contra Calecutanam fraudem, insidiasque, Malabaricum litus intentiore custodia, & maioribus copiis placuit obtineri. Porro ad aliarum gentium vim, & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim ex terrendis multitudinis animos, Albuquerque, orientalium Regum, aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique excitæ, ad Prætorem, vt sit, seu fiste, seu ex animo gratulandi causa conuenerant: ea grauitate simul & moderatione cum aures, tum responsa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito; vt incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ iustitiæ fideique, an opibus ac maiestati iure tribuendum putarent. Ad hæc, Iacobo Fernando Pacensi, quem vulgi sermone Beianum vocabant, cū nauibus tribus in Socotoram misso, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non esset, deducto præsidio diruendam, & solo æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziana, & Arabica expeditionibus, quam capefferet potissimum ac primum. Ea quoque dubitatio, exempta recentibus è Lusitania litteris: quibus aperte iuebatur Albuquerque classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulum aut voluntate, aut armis ad Emmanuelem adiungere: id si minus processisset; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis clasibus omnino transitum intercluderet. Igitur, nauibus vigintitribus celeriter instructis, & imposito milite (ij fuere Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat; cum ab Occidente, & à Septentrionibus aduersi præter expectationem obstitere venti. quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquerque, ad extremum, ne cum aperto salutis discrimine tempus & operam perderet; de minorum ducū sententia,

sententia, quod iidem flatus in Orientem, ac Meridiem erant secundi, ad vlciscendum Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiendos è seruitute Lusitanos, retro ad Malacam vela fieri iussit. & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primum. Inde renouata cum Pedirensi, & Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranum prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus ijs Naodabeguea Malacensis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeria exitium conspirauerant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cum egregie dimicans aliquandiu restitisset; multis demum confossus ictibus ita corruit; vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primum detracta eius brachio est aurea armilla; (mirum dictu) tanquam vase con fracto, ita sese cum anima vniuersus repente sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cum de captiuis causam quaesissent; cognouere inclusum esse in armilla os animalis cuiusdam Sionij (Cabim in colæ appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cum in Lusitaniam deuehendum esset, vna cum pretiosis alijs rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris poenas acerbam persoluit morte. quo quasi quodam totius belli prologo latus Albuquerqueius, Malacam recta contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio comparauerat, me diocris fere magnitudinis: vnum etiam ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensium regulus, cui Mamudius filiam paulo ante desponderat: ædificata in vsum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusque comessabundi principes tota vrbe vcherentur. Albuquerqueius ad Malacam anchoris iactis; primum omnium institoribus & nauarchis variarum nationû, insolitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriæve, sed ad suorum salutem, qui Malacæ vineti per frau-

Historiarum Indicarum

dem tenerentur, eò aduenisse. ij ni bona fide sibi à Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent; ac peracta demum re, virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis fere omnium animi eo facilius, quòd præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitiae ad Albuquerqueium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quaerendi quas potissimum merces ex eo emporio cuperet: enixe curaturum Mamudium, ut Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquerqueius; nullas in præsentia merces nominatim expetere sese: captiuos tantum, quæque per fraudem ablata Sequerig sint, à Malacensi reposcere. ubi ea sine dolo malo receperit; tum de commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat clasfis, in eius aduentum variis artibus rem differre decreuit, quo simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos causando, aliisque super alia mendaciis de more eludebat. inter hæc, Albuquerqueium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbatam rursus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret; aut ex damno ac dolore, barbaræ immanitas in captiuos innoxios, carissima sibi capita, defauiret. stat sententia, præsertim id ipsum captiuis clam per codicillos hortantibus; quoniam exposulando nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere. Nec mora. ducentos fere mittit armatos, qui diuersis vrbis locis incendium excitent. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipsa adiunabat, tecta oppidi, & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumque porro vagaretur flamma, consternati ciues, Mamudij opem frequentes implorant. ille metu maloque coactus, extemplo captiuos ad Prætoriam sistit incolumes: tarditatem purgans; oransque Albuquerqueium ignes parariatur.

tiatur extinguī; & secum haud iniquis legibus pacem ac societatem instituat. Albuquerqueius ingenti latititia suos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miserrima seruitute, in pristinam dignitatem ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, fauientes flammās ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret ad aedes ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum, & incolarum iniurias exstruendum: cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeretur res (ne ea comparent) æqua æstimatione rependeret. æquum præterea censabat, impensas ab eo præstari, classem in vtramq; factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquerqueio dictæ: ac, si minus placerent, legati ultra vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acriter denunciatione percussus, concilium coegit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumque certatum est: magna pars, & prudentissimus fere quisque, fauere otio: & palam hortari, ad periculosi belli aleam quamuis magno auri pondere redimendam. Alij contra, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare; si ad vnus ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit; per speciem societatis atque commercij, tæterrimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiant. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præseruido ingenio adolescentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus: atque horum vel auctoritate, vel gratia res pene inuito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta. & Albuquerqueius, cognitare, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, litore plano, in longitudinem vnus ferme leuæ porrigitur. Hanc secant amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusve, pro variis Lunæ momentis, exæstuat mare. idemque ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico more, lignea, folijs & frondibus arcent pluuias. neque tum urbem vlli aut muri, aut fossæ cingebant. populus ipse bellica

laude,

Historiarum Indicarum

laude, vt apud eas gentes, insignis (& erat eo tempore ingens multitudo) sua latera, more Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabantur esse. Tantum Mamudius ad loca maxime periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat. & cum alias vrbis partes aditusque, tum vero pontem ipsum magno tormentorum apparatu, præfidiisque firmarat. Hisce ita prouisis, filio, ac genero, vt omnia circumspectantes ad subita occurrerent, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cum turritis elephantis, ad hostium terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis deposcit. Vt mutis Raia, licet in speciem tyranno suam operam, & copias enixe deferret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ prospiciens, per fideles internuntios clam sibi, suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit. Albuquerque, non sine causa lætus tanto auxilio in tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam, & exploranda tyranni consilia totus incubuit. breuique comperit, maximum vrbis firmamentum in ipso ponte constare; quod arcis instar, in omnes partes aditum, & prospectum haberet: eoque si potitus foret, non modo opportunam ad omnia stationem ibi collocari posse; verum etiã dirimi barbaris auxilij mutui societatem, qua, vt quisque locus maxime premeretur; ex composito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique globis, cum pene obruerentur; tamen talium periculorum assuetudine intrepidi bipartito in terram exscendunt. Quæ pars vrbis, regiam, & Mahometanum habebat delubrum, ea cum robustis cohortibus Ioanni Limæ expugnanda tribuitur: Albuquerque, frequentiore alteram vrbis partem ipse cum suis inuasit; condicto prius, vt hostibus vtrinque summotis, illico ad pontem omnes accurrerent. eodem scaphas aduerso flumine cum tormentis militibusque submisit, vt simul omnia circa hosti infesta redderent; & ad nostros, vbi res id exigeret, recipiendos præsto essent. Lima, descensione facta, dum ad pontem festinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum iis initum erat certamen; cum à tergo repente Mamudius instat. is turrato ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephantis

phanto in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præibant: tum reliquum sequebatur agmen. Nostri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilominus animum in re subita præstitere. Lima, iussis interim cæteris Alodino resistere, ipse Mamudio cum manu fortissimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. & arte contra vim vsus, patefacta repente acie, aduersos elephantos in medium accipit: ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cum ex propinquo cuncta inhæsisent; consternatus ante omnes regius elephas rectorem excussum proculcat. inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ruunt; editaque late strage, non modo turbant ordines, verum etiam in fugam auertunt. Mamudius, periculo animaduerso, confestim è turre defiliit; acceptoque iam vulnere, suorum concursu, receptus in tutum est. neque alterius agminis impressionem Alodinus vltra sustinuit; & ex diuerso iam Albuquerqueius ingenti certamine pontem occuparat. quo, cum ex composito cuncti aduolassent; partem alteram pontis, materia, doliisque, & aggere muniunt: alteram cum peræque firmare niterentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorum incurso prohibiti sunt. iamque longa inedia, & lassitudine simul æstuque fatigati, cum à prima luce in pomeridianum tempus acerrime depugnassent; vix arma sustinebant. Itaque Albuquerqueius sat eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vniuersæ victoriæ spem; consilio statim habito, receptui canit. ac simul peractas magno labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ; & ornatisimæ, de quibus antea demonstraui mus, nuptiales Regum ædes arserunt. Magnus Malacensium numerus eo die desideratus, & e nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt. Regulus Panis, Lusitanica ferocia exterritus, & rei Malacensi diffidens; per causam adducendi noua auxilia, relicto socero & sponsa, in patriam discessit, neque postea rediit. Mamudius, quamquam aduersa ictus pugna, tamen omissa pacis mentione, vallum, & stationes ad loca idonea duplicat; pontemque præsertim, valido præsidio firmat. Viam insuper latam, qua in urbem intimam, ædesque regias, ac Mahometis sanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis

tribulis

Historiarum Indicarum

tribulis occulte conspergit; ætosque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem, sulphureo complet pulvere. At Albuquerque, ex eo prælio ingenti fiducia concepta, dies paucos reficiendo milite, & sauciis curandis insumpsit. interea celosis formæ iuncum, obiectis extrinsecus culcitris atque centonibus, ad hostiles ictus molliter excipiendos, omni telorum armorumque genere diligenter instruebat. id opus ubi absolutum est, eximia fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis Lusitanis impositus. & obseruato nouilunio, cum plenissimus maris ætus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbaris, iuncus ad pontem applicitus est. & Albuquerque per media hostium iacula cum cæteris copiis in terram egressus, viamque latam, de qua diximus, petens, ad manifestum utique ruebat exitium. siquidem ad viæ caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; ut cum primum spatia viæ nostri occupassent, cuniculis inijceret ignem; ac disfiliente solo, & erumpentibus vndique flammis, grauisimum è sedo Christianorum interitu spectaculum mente oculisque perciperet. Sed plane singulari Dei benignitate fraudis indicio per conscios ad Albuquerque delato, nostri modica declinatione in hostium latus extransuerso impetum faciunt. Anceps aliquandiu fuit certamen, dum in angustiis conferti se se barbari opponunt; proque aris ac focus & ipsi acerrime dimicant; & è fenestris ac tectis pro sua parte adiuuat imbellis multitudo. sed ad extremum, redintegrato clamore cum Lusitani gradum acrius intulissent, cessere primum loco barbari; dein prorsus terga vertere. & eodem impetu fanum, cæsis pulsisve custodibus, ab Lusitano occupatum est. Inde, relicta ad fanitutelam armatis, Albuquerque ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterum in primis de ponte sollicitus, ne transitum subsidiis Malacensiuni daret; eo celeriter aduolat, & deiecto iam præsidio, expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia reperit; expositaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatus, quem è superiore prælio explorata loci natura per eos dies accurate prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu stationibus, velisque nauium supra caput obductis, quæ simul leuiora hostium iacula, sagittasque, simul radios flagrantissimi solis arcerent; totum eum diem in ponte

ponte muniendo consumpsit . & ex vtraque parte vallum, & cupas inter se reuinctas constituit ingesta gleba, tutoque aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent . sic ille transactus est dies . postera luce ad hostium delendas reliquias, & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter spem, vacuas . & inanes offendunt . Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in saltus vicinos ac nemora sese cum paucis abdiderat . ibi Alodinum, & cæteros belli auctores nequicquam exsecratus, paucis diebus mœrore amissæ vrbs extabuit . Alodinus, diuerso itinere, cum haud longe ab vrbe munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellumque renouare tentaret; missis ab Albuquerque celeriter cohortibus, iterum fusus, in Bintanum denique insulam, & eiusdem nominis oppidum è regione Sincapuræ confugit; perque vim ac fraudem exacto dynasta, locum natura tutum, operibus insuper egregie munit . Interim vrbs Malaca, pulsis vndique armatis, militi diripienda permittitur . Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conici potest; quòd, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta duntaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Enmanuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur . Inde ad constituendam, ac firmandam eius vrbs possessio nem sese Albuquerque contulit . negotiatores primum, qui aut varias in partes metu diffugerant; aut commeare in id emporium verebantur; benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaque tractati sunt . ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit . Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubijs positum; cuius mysterij Albuquerque præcipua quadam religione tenebatur . & loco opportuno arx ædificata, impositumque vrbi pariter & arcifidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto . Portoria insuper, & vectigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbs expugnatione

tione de Albuquerque ipso in primis optime meritis. Ad hæc,
 Albuquerque de re gesta, victoque Mamudio, Sionis Regem
 per litteras & interpretes docuit. ille, & factum probauit; & vi-
 ctoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit; & ex eo
 tempore vltro citroque legati cum pretiosis muneribus com-
 mearunt. atque alijs item ex regnis Lusitanorum fama commo-
 ti, oratores ad Albuquerque, ineundæ societatis & officij cau-
 sa, conuenere. Præterea, quod de Banda, Molucisque insulis, &
 earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquerque aures dudum
 fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamque
 cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritima rei
 scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum
 nauibus tribus, Albuquerque missu discescit. Inter hæc Vtиму-
 tis, quod spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide oc-
 cupanda cum hostibus agitare, litteris eius ad Alodinum de-
 prehensis, quæ manifesto viri perfidiam coarguerent, in ipso il-
 lo pegmate, quod nuper ad ferale conuiuium, Sequerix, comiti-
 busque in lictore exstructum fuerat; recidente in capita audo-
 rum poena scelerati consilij, vna cum Patia consilio, octogena-
 rius ipse propalam securi percussus est, frustra nitente vxore
 supplicibus verbis, & ingenti apri pondere, quod aureorum cæ-
 tum millium excederet summam, suorum capita salutemque re-
 dimere. Per eosdem fere menses, quibus hæc ad Malacam age-
 bantur, Idalcæ absentiam Albuquerque suam occasionem ra-
 tus, ad Goam recuperandam, Nattingano bello distentus ipse,
 strenuos duces minime contemnendo cum exercitu miserat. ij
 transmissis pluribus locis, vt olim, estuario, insulam & agros haud
 ita magno labore occupant: ceterum vrbis ipsius oppugna-
 tio non eundem exitum habuit, cum clade & ignominia repul-
 si non semel, ad obsidionem consilia verterant. iamque omnes
 ferme circa aditus barbarorum custodia tenebantur: & cum
 alibi fossas & aggerem duxerant; tum vero ad Australia vada,
 loco in primis idoneo, munitissimum castellum excitant;
 quod a vici nomine ibidem positi, Benefarinum hodieque ap-
 pellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cum alijs in-
 commodis miserisque, tum vero fame vgeri usque adeo cœ-
 pta est, vt Lusitani complures (de numero nominati affirmare
 nil ausim, cum alij septuaginta ipsos, alij non plus vndeigna
 ti tra-

titradant) in hostilia castra sede transfugerint; perque summam impietatem eurato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, ut supra dictum est, cum apud Idalcane Turcæ habitu mereret, variis contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis, & prudentiæ pepererat laudem: & splendendum militiæ gradum adeptus, in consilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egregiam nostris operam occulte nauabat: quod eo erat illi facilius, quo maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum misericordia cum cepisset, quod vespino consilio exiguum huiusce lucis usuram æternitati anteferrent; non verbis modo, sed etiam exemplo factisque, si quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare constituit. Duos ipse paruulos habebat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expiatis: hosce primum, ne destituti, Mahometanis postmodum sacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clam in tempesta nocte præfocuit. mox, ubi diluxit, captiuos Lusitanos, & trāsfugas, per speciem relaxandi animi, longius ab hostium castris, prope urbem Goam, secretum in locum, sensim, ut sit, fermocinando perducit. Ibi sese Christianum aperte professus, ornatumque Turcico abiecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius alterius æque præmiis atque suppliciis, incredibili quodam animi ardore disseruit: hortatusque est omnes, ut secum in urbem intrarent; cum Ecclesia & Christianis in gratiam redirent; ac Diuina fratri elementia, corporis incommoda præ animorum salute contemnerent. Ac scelerati quidem desertores, tam salutari oratione vix ad aures admissa, retro vnde venerant obstinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque atrocissimorum suppliciorum, si Goa caperetur, metu deterritus, accepta à nostris fide, vna cum captiuis in urbem introiit. Ea transitio, ingentem non modo lætitiā, sed fiduciam quoque attulit obsessis: vulgoque ita interpretabantur, non sine causa, tam asperis temporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, ut, stipendiis optimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluentia, sese in arctam adeo custodiam, penuriamque sponte coniceret.

ret. Neque eos frustrata spes est. quippe mitescente iam hyeme, variis è regionibus, atque adeo ex ipsa Lusitania naues cum comitatibus & militibus aduenere. quarum accessu non lenata solum inopia; verum etiam ita nostrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltro fatigaret hostem: propioresque iam obsessis, quam obsidentibus essent barbari. Et Albuquerque, circumacto iam anno, compositis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris custodiam Fernandum Petreium Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decem reliquit. ipse de ceterioris Indiæ statu anxius, quamquam inuis Malacensis, & propter externos metus omni studio tantum apud se ducem retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cursum intendit. Vt in conspectum Paceni Somatra littoris ventum est, noctu fœda tempestas oborta, & Albuquerque nauem faxis allisani infregit; & cæteras pene cum omni turba demersit. multi mortales hausti fluctibus; multi varias in terras eiectionis. pretiosissima quæque è spoliis Malacensibus, & Regum donis amissa. Albuquerque per tenebras à nauis magno labore in scapham acceptus, cum ipse periclitantem puerum inter manus propere sustulisset; collectis reliquiis naufragij Cocinum deuenit. ibique magna sui cum animi voluptate, præter spem incolumes repperit eos, qui, vt supra dictum est, ab Socotora redeuntes, in Cambaicum littus eiectionis, atque ad Cambaiæ Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, secundum Deum vni maxime Antonio Laurerio Franciscano salutem ac libertatem debebant. cum enim iamdiu in eo seruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laurerius omnium consensu delectus est, qui Goam de redemptione contenderet, ea lege, vt, si nihil transgisset; intra certum diem bona fide rediret. atque eius reuersionis quasi obsidem & pignus ille sacrum cingulum reliquit Regi: testatus, professionis suæ ritibus atque institutis, haud minimam sanctimoniam partem horrido in illo fune consistere. Vt Goam peruenit; absente per id tempus Pratore, nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratosque, vt confestim sine villo pretio, quin etiam ornatos lautosque Lusitanos benigne dimiserint, neque id modo Laurerij virtus & sanctitas consecuta

consecuta est; verum etiam apud illas nationes non parua cum utilitate egregiam probitatis existimationem, & famam nomini Lusitanico peperit: sane quam egregio documento, non solum ad conscientiae fructum, & officij religionem, sed etiam ad opes & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis esse praestantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quae nunc est, Lusitana ciuitate, rerum hominumque colluies. Quippe sub eodem tecto misti Christianis Mahometani ethnicique nullo discrimine debebant viri ac mulieres: multaque passim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquerqueius, cum Rege Naubeado traiecit, ut certo limite Malabaricam ab Lusitana commoratione dirimeret. id ubi factum; capitali poena proposita, omnes sexus utriusque mortales, qui à Christiana religione abhorerent, è finibus Lusitanis demigrare iussi. quae res non ad purgandas modo nostrorum aedes ac domicilia, sed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abiecto idolorum cultu, sese ad Christianam Ecclesiam sponte aggregarunt. Ab horum complexu Albuquerqueius Goam summo omnium gaudio, quod pro mortuo putaretur, procescit incolumis. Eius aduentu, multo vehementius urgeri hostes coepta; & à Lusitanis castra ad Benestarium admota. ibi dum misilibus ac telis utrinque certatur; missus ab hoste globus agentem cum Albuquerqueio quendam ex turba ita discerpit; ut Albuquerqueium ipsum foedo cruore conasperferit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum deinde ipsum argenteis bracteis coopertum, una cum affabre facto monili ex gemmis & margaritis, in celeberrimo templo MARIAE Virginis, ad Aquas Lupias veteris Lusitaniz, ponendum curauit; reditu insuper annuo in usum perpetui luminis Hieronymianis eiusdem templi custodibus attributo. Atque eo casu, nihilo segnior factus Prator, nouis operibus, & oppugnationibus crebris cum inclusum moenibus hostem in dies magis ac magis premeret; variis cladibus denique fessis Roxtomagan praefectus, & Turcae, qui in eo praesidio erant; flexere ad deditionem animos: pactique ut naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum ceteris rebus incolumes Benestariano excessere. Albuquerqueius, recepto castello, impositisque mi-

Historiarum Indicarum

litibus,quassata,& strata ruinis accurate refecit: impios desertores,amicorum precibus exoratus, viuere quidem passus est, sed grauiore multo circuncisione decurtatos, quam qua sese nuper ipsi ex initiis Mahometicæ superstitionis affecerant. siquidem auribus naribusque, ac dextris abscissis, & sinistra insuper cuiusque pollice; per totam urbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiose traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam obrueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta. composito ad pietatem agmine venerabundi Lusitani cum sacerdotibus, infulisque, ad templum Beatæ Virginis adire. valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & faucibus institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, ultro per viros principes ab Albuquerque pacem petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandem aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot insularum, (æ frequentia plane mira non longe ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id ipsum in Emmanuelis ditionem, ac fidem iure stipendiario sua sponte se contulit. Tum ab aliis quoque Regibus legati cum donis ad Albuquerque gratulandi causa conuenere. Quin etiam Idalcan ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum constanti fama compulsus Abasinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetiit. is tum erat patre Nahu defuncto, David admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ auæ, virili animo & consilio sceminæ. legati in eam rem fuere; insigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abasina nobilitate primarius. ij, quo arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscente rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad se recta cum socio venientem, vt in Lusitaniam ex India transfueheretur, Albuquerque cum cetera benignitate, tum vero propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cæremoniis, & sacerdotum occurstu gratulabundus accipit; & accurate commendatum nauarchis, in Europam à Coci

no

no transmissit. Per idem fere tempus, Emmanuelis hortatu, Alphonsus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniam, vbi ferme alti educatique fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsque religionis ergo proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiā ipsa longinquitas) summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarunt . Sub idem tempus, Malacæ magni & periculosi motus repente exstiterē. Quitirius inquilinus erat pollens diuitiis, & rerum nouarum ap prime cupidus . huic, Vtimutis Raia vxor, quod maritum filiūque nec prece, nec pretio seruare valuisset, ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiam ea conditione desponderat, vti suorum vlcisceretur necem ; ac perpetuum bellum cum nomine Lusitano capefferet. Ille contracto clam milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad urbem castra communiit . inde furtim in præsidia Lusitanorum incur sando ; cedes edere ; captiuos abducere ; ciuitatem vniuersam trepidatione ac tumultu complere. Cæterum, haud ita diu im punita illi fuit audacia. Coorti repente Lusitani castra multis simul partibus inuadunt ; conuulsoque vallo, & superatis muni mentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita strage cō pellunt ; dispositisque vigiliis, referta omnibus diuitiis castra diripiunt . Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Lusita nus, egregium qua roboris animi, qua fidei Christianæ specimē præbuit . is, librandi peritus, cum in nostros obuerso tormento eiaculari extremi supplicij metu proposito iuberetur ; intrepidus abnuī : ac fortiter datis ceruicibus, ex hostium simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit . At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat : & statuis alibi positis ; urbem, & omnia circa, latrocinii & excursionibus habebat infesta . Lusitani ad eum inde quoque exturbandum nauibus profecti, dum facta descensione progrediū tur incautius, in insidias præcipitauere, & fortissimi aliquot vi ri loco iniquo à barbaris interfecti . Sed ad extremum nouis ab Goa copiis Malacam aduectis, iterata oppugnatio ; & Quitirius non exutus modo castris, verum etiam ē Malacensium finibus cum ignominia & damno est eiectus . & Lacfamana Mamudiana classis præfectus, cum Quitirium maritimis copiis adiu

L 2 uaret,

Historiarum Indicarum

uaret, ab Andradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia sede coniectus est. Ea depulsa molestia, multo grauius discrimen aliunde Lusitanis instabat: quod item ipsum Dei benignitate in perniciem hostium vertit. Iauæ sunt insulæ duæ (maiores vnam, alteram minorem appellant) vltra Somatram in Meridiem sitæ, eadem ferme qua Somatra soli vbertate; sed longe ferocioribus incolarum ingeniis. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armisque, & omni bello co apparatu præpollens. is, ingenti classe adornata, quam dudum aduersus Mamudium admirabili silentio ac dissimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit; ipsosmet qui exegerant, ex improviso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris vero formæ iuncos circiter sexaginta, rebus omnibus ad bellum instructos. Non latuit Malacenses, Onuzij aduentus. & à Lusitanis, nauium non plus sexdecim numero, Christi maxime fiducia, obuiam Saraceno estitum: contractoque certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriusque biduum tenuit; multo maxima parte nauium amissa, denique Onuzius Iauam turpi fuga repetiit. supra octo millia hostium, ea pugna, aut ferro, aut igni absumpta dicuntur; cum è Lusitanis plurimi quidem vulnerati sint, verum haud amplius triginta ceciderint. Ita, multiplici paucis mensibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Lusitani tulere. Cæterum, contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodum periit. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus. is, cum Lusitanæ artis custodibus ad Malacam, & Alphonso Persona præcipue regio Quæstore, per summam simulationem amoris & obseruantia, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Binta ni regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occulte summissis, qui in tanta hominum colluione haud ægre latebant. Hisce clam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officiis, Persona, tum forte meridiandi causa cubanti, cum sese in alterum auertisset latus; repente Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinquendas fores, aduocandosque suos

suos accurrenti, quamquam in extremo spiritu Persona profligens, ut erat maximis & corporis & animi viribus, anteuertit: clausoque per vim ostio, cum custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis, efflanit animam. Illi barbaros ad murum subeuntes cum eade magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cum sese acriter aliquandiu defendisset; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx, & vrbs re-tenta; & quod ita res postularet, Binstani regulò pax, petenti, postmodum data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & socij, ad Molucas paulo ante ab Albuquerque destinati, inter varios casus atque pericula, regente Deo, haud exiguum operæpretium fecere. Ad oppidum Agacinum Iauæ insulæ ventum est primum. Inde leucas ad sexaginta in Amboinum insulam delati, quæ ad Molucarum ditionem pertinet; positis utrobique columnis, ad Bâdam eiusdem ditionis processere: ex qua, quod principem teneat locum, vicinæ aliquot insulæ denominantur. Hæ, totius orbis terrarum solæ (quod constat) sponte, lautiores in epulas, & medicamenta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myristicam fundunt. Arbor, ad pyri similitudinem accedit: fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ, & herbæ variij generis: è quibus vniuersis mirificus odor, incomparabilis cuiusdam suauitatis existit. Vbi defloruit, maturescens pomum, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasque, tum purpureas & igneas transit in maculas, quales in arcu cœlesti cum voluptate miramur: atque eò ipso tempore psittaci & aliæ nobis ignotæ aues eximia pulchritudinis, ad gratisimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cum folia, & fructus, & alites ipsæ variis colorum picturis in certamen usque luxurient. Hac amenitate cum reliquas insulas, tum in primis Bandam conspici affirmant: quippe, & maritimum habet tractum sylua felicissima viridantem; & ex insula media mons accliuis attollitur; cuius in ipso vertice lucus eodem & frödiu vestitu, & frugum copia, satis amplum patefcit in campum: atque splendidi aquarum rini ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ solæ speciem, à septentrione in Austrum excurrens, tres non amplius leucas in longitudinem,

Historiarum Indicarum

vnam in latitudinem obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporium est. Gens æneo colore, fuso capillo, robur in membris, in animis feritatem ostentat. viri mercaturam, fœminæ agriculturam exercent. Nullum habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: & vbi consulto opus est, ad seniorum cœtus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgo sectantur. Locus ad inuehendas, & euehendas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eo delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitani nominis fama peruaserat; haud ita difficili negotio fœdus amicitiaë hospitijque cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumentum in littore posuit. dein, magna vi frugis pretiosa coempta, Molucis omisissis, Malacam reuertit: atque inde cû Andradio Lusitaniam repetens, vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelem ipse perferret; inani spe delusus, in itinere periit. Longe diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu. Is, post Bandam relictam, ipso professionis initio ab fociis tempestate distractus, ad infames & scopulis, & latrocinij Lucopinas insulas vltra Bandam, allisa oneraria, saluis corporibus, armisque in terram euasit, fame siti que, ob solitudinem ac siccitatem loci, vna cum socijs utique moriturus; ni, quæ res exitio cæteris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas improuiso aduentu caperent. ij, cōspecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehébantur, quam vulgo caracoram appellant. Non latuit scelus magistris & nautas Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consuleret; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram egresfi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere; ac se, polliceri, si in caracoram accipiantur; duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque absuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benigne tractantur.

stantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitia cum finitima ciuitate Veranula insula Batochina Muaris: ac tum, inter vtrumque populum exorto certamine, Rucutellani aduenarum maxime ope superiores fuere. cuius rei cum rumor longe lateque manasset; ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almanfori, alteri Boleifi erat nomen. A patriis ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionem ambo transierant, ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinum impulsu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterque certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsum nauibus decem, & custodia mille ferme armatorum imposita. à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti rediere. At Serranus cum socijs magno apud Boleisem in honore habitus; multa de Molucensium natura, commerciis, moribusque per otium cognouit: neque Emmanuelem modo de rebus ijs accurate per litteras docuit; verum etiam, comitantibus deinceps eodem Lusitanis, non mediocri vel solatio, vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Aequatori, & à Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sunt: verum ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina prouidentia distributis (nempe ad conciliandam per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ, cum ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua pene cuncta ad victum & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partem ea, quam dixi, Batochina suppeditat. Arbor autem caryophylli, & stipite, & foliis lauro similis est, flore in primis odorato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obdurerit; caryophyllon Arabibus; at Hispanis, quod capitatus est, clauus appellatur. arbor, è decidentibus caryophyllis citra culturam enascitur: annuas fert fruges: quæ tamen propter flagellorum & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum infra, purum est:

L 4 arbore

Historiarum Indicarum

arbore in semet omnem attrahente succum : ipse vero fructus, potentiorum præcipue mensis ac dapibus expetitus ; ab institutoribus ingenti lucro & in Asia, & in Europa diuenditur . Tellus arida est, & in modum pumicis fistulosa : itaque non modo cadentes è cælo imbres momento combibit ; sed etiam è montibus manantes absorbet aquas, antequam directo alueo ad mare perveniant . Eadem aliquot locis cum infano reboatu ignes eructat . Sed præcipua camina Ternatensi nobilitas . Mons in nubes assurgit excelsus, & arduus . cuius inferiora, densis nemoribus vestiuntur ; superiora, ex incendijs glabra & horrida sunt . in vertice, crater, hiatus vasto , in plures circulos circumductos maiores minoribus, ad speciem amphitheatri discendit . inde , per æquinoctia maxime, certis flantibus ventis, cum horrissono fremitu flammæ atro mistæ fumo & fauillis erumpunt, & omnia late loca cineribus complent . Visendi annuæ sunt vices : nec nisi per funes, aut ferramenta, quibusdam locis ascensus est . Incolæ etiam sulphur alicubi optimum legunt . fusco ipsi colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui . cætera mirum in modum inertes & pigri . Medulla quarundam arborum victitant : sagum vocatur . ea lente purgata , & testaceis incotta formis, non solum in quotidiana alimenta , verum etiam in usum nautici panis egregie sufficit . Et ex eiusdem plantæ ramis , artificii manu concisis, leuandæ siti, mirifico sapore simul & salubritate candidus liquor exsudat , quem vulgo tuacam appellant . Ipsas insulas, olim desertas, & , qua planities est, mari mersas fuisse ; testantur conchilia , & arenæ, quæ fodientibus passim occurrunt : atque ob id ipsum ab indigenis incolæ negant . Conueniunt sunt è Sinis, Iavis, & aurea Chersoneso, & alijs regionibus : origine dispares, & sono linguæ ; cæterum contumacia, scelere, perfidiaque simillimi . quippe, nec nisi malo coacti recte facere norunt ; & non ferro solum, & aperta vi, sed calumnijs, fraudibusque, & veneno grassantur . Neque Molucensium tantum id ingenium est : cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia ferme laborant . Ea ergo, ad quem dixi modum, cum antea Græcis ac Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus denique patuere . Dum explorantur, Albuquerque interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rursus animum adiecit . eoque

arodis 4 122 consilio

consilio ad Goæ custodiam, præter Malabaricæ auxilia. Lusitania nos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit. Benestarini præsidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cum sex biremibus Ioannem Machiadum præposuit. ipse, viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille septingentis, Indis vero circiter mille ab Goæ profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi causa primum; dein Adenum incolumi classe traiecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ædificiisque, & incolis admodum frequens; non soli natura (quippe inuictis omnibus vitur) sed loci opportunitate, vt supra dictum est, in eam celebritatem adducta. omni fere ex parte ad peninsulæ modum alluitur mari. qua continenti annectitur, præruptus imminet mons: mœnibus præterea, & propugnaculis egregie cincta est. attamen Albuquerque, repente iactis in portu anchoris; magnam trepidationem ciuibz pariter ac peregrinis incusfit. nautæ, & insitiores ex onerariis in urbem extemplo confugere. Amirianus oppido præerat, Abasinus genere, puer olim captus à Saracenis; & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquerque, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem deditiois faciendo, rem distulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cum celeriter conuenissent, ignarus eius rei Albuquerque, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mitit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi vero negare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati, & auaritiæ permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquerque exoptulat, quod imperium vsurpet in aliena terra; & super tali re cum inquilinis & aduenis potius quam cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus urbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia. & Albuquerque vim adhibendam ratus, vbi postera dies illuxit; vt hostem ancipiti distineret prælio; partem copiarum in ipso littore exposuit; partem ad Isthmum, quæ à tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique à Saracenis acerrime repugnatum est. & cum scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euaserant, cederentur, & frequentes apparerent in oppido armati

Historiarum Indicarum

mati pedites equitesque; Albuquerqueius iactis ad pinnas funibus, per quos nostri sese demitterent; receptui cani iussit: omnesque oppugnatione urbis & natura, & opere, & valido praesidio munitissimae, Mahometanas naues in portu ferme triginta succendit. inde sublati anchoris, dum Luianum inuehitur sinum, cum extremo salutis discrimine in syrtes impactus est. Saluti fuit, imploratum Beatæ Virginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficii tanti memoriam, in urbe Goa templum exstruxit: & inde, Sanctæ MARIAE Vada, Luianæ syrti nomen impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum insulam intra fauces Erythræas cum vniuersa classe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffugerant. Locus haud inamēnus est. perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinae, celebrem olim theatris & opibus fuisse testantur. Albuquerqueius in explorandis circa regionibus, & maris eius natura noscenda hyemem posuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenere. Ad Solem occidentem, qua Regis Abasfinorum imperium est, purpureæ Crucis in cælo signum præfulgens aliquandiu apparuit. quo viso Lusitani omnes venerabundi procubuere: & Albuquerqueius, ut erat eximia pietate, sublati ad eam manibus, clara voce fusus in preces: O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum: o signum Christianæ victoriæ: o decorata pretiosis sanguine Domini IESU: o Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus est fructus: in te, te inquam, spes nostras omnes habemus repositas: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique praesidio sis. Ab ea precatione obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatum. tum consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormenta displosa: dein candida nubes conditam Crucem, sine fine defixis in cælum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquerqueius prætermisit, quominus rem, sicuti acciderat, testatò conscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eosdem dies, vel ex intemperie cæli, vel ex insalubrium ciborum succo, atrox morbus naualem turbam inuasit. vulgo inter lusum, aut quotidiana ministeria repente exspirabant. In ijs, miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorem

rorem omnibus attulit. noctu quippe, infra sentinam pulsus frequentes exaudiri cœpti. quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent; implexum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. scilicet pilus cunctis in horruit. ubi ex pauore collegere sese, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in littus humo cōtegerent. quo facto, postridie super ipsum sepulcrum rursus in humatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui concionatoris munere fungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui rite expiauit: ei que veniam à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddita mortuo pax; & vaga ossa tandem in suo tumultu quieuerunt. Inde, transacta iam hyeme, Albuquerque retro ad insulam Mèhum reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusque exstruendæ arci commodissimus visus: sed quod maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsa tantum Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuum millibus conspici possent: & ab eadem sacrosancta Cruce nouum insula nomen impositum. Ex eo loco profecta classis, cum iam tempus reuerfionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti: & quæ prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquerque iter intendit. ab Adeno Diu accessit primum. ibi ab Iazio perhonorifice acceptus, commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanis tantum sex nauibus apprime opulentis, ex itinere captis, Albuquerque ad Goā denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suo pte ingenio nostris enixe fauerat semper; auctorque auunculo fuerat Lusitanos omni officio demerendi. itaque ipso statim initio imperij, non modo pacem firmavit; sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vestigali sponte instituto, quod in singulos annos

Emmanueli

Emmanueli persolueret, ac simul, arci ad Calecutum extruenda magna eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri. & opus, adhibita diligentia breui surrexit: impositoque praesidio commercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegre id passi veteres quoque socii, Cocinensis, & Cananorius; veriti ne per eam societatem negotiatio Calecutum vniuersa transiret. quos tamen Albuquerque adiit, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum fere tempus Iulio II. Pontifici Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione successest. huic Pontificatum ineunti, Emmanuel per legatos non obsequium modo, more maiorum rite deferendum, sed etiam Indicas opes religionis causa libandas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia, qui, vt supra demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia vestimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Christi & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum affirmant. Accesit è Perside animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitur, panthera tremendæ pernicitatis, magnifice instrati equi clunibus insidens, ad equitis nutum in syluestres feras inuolare iam pridem assueta. Conspiciebatur etiam, cum Indo rectore, militibusque, turrus elephas, aureo strato, cum alia egregie doctus, tum vero ad certa symbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repente in spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque, non visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephanto commissus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentia spectaculum populo Romano repræsenteret. Sed qui ab ultimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos facto naufragio, cum impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vrbana oblectatione priuauit.

Ea

Ea mūnera cum ipsa per se, tum vero propter illustrem eximiam cuiusdam pietatis, & obseruantię significationem summo Pontifici, & patribus mire grata accidere. Inter hæc, annus iam se circumegerat: cumque in omnium ore ac sermone Lusitanica religio, & egregia belli facinora versarentur; Abasini quoque legati ex India in Lusitaniam deuehuntur. ij, quod contra Albuquercij præscriptum male accepti à nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illico Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthæi precibus fatigatus absoluit. ipsis vero legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primum frequenter obuiam itum est; ædesque magnificæ ad diuersandum attributæ. dein Petro Vascō Igãditano episcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quam honestissimo comitatu in regiam vsque deducerent. intromissis, Emmanuel è solio comiter in amplexum occurrit. post salutationem, à legatis extractæ ex arundine aurea litteræ, & dona prolata. Ea dona fuerè primū aurea quinque numismata Abasinis inscripta notis, quæ octonos ferme scutatos penderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandę fragmentum, de quo supra docuimus, Abasinis Regibus è Hierosolyma ipsa transmissum. Eam vero pyxidem Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabūdus accepit, immortales Deo gratias agens, quod è tam remotis ab Europa regionibus, ab Rege tam inclyto, per legatos compellari se, bearique insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenæ, ac Davidis recitatæ per idoneos interpretes litteræ, tum Arabico, tum Persico sermone conscriptæ. quarum erat summa: si vrgere bello maritimo Saracenos, & cæteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abasinorum copias, quandoquidem re nauali parum admodum valerent, & cōmeatus quantæ vis classi non defuturos: ac Lusitanum hortabantur, gloriosis adeo ceptis fidenter insisteret: postremo, si ad hospitij vinculum, affinitatis quoque iura vellet adiungere; filiorum nuptias ac filiarum cum regiis dotibus offerebant. Ad ea, pari beгатis de Abasinorum ingenio, institutis, ac ritibus quæ sita per otium. quæ à pluribus postea fusc ac diserte perscripta, inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel

Rex

Historiarum Indicarum

Rex legatis mittendis accipiendisque dat operam; interim in ulteriore India ab Lusitanis non Malacense modo stabilitum imperium; sed socijs quoque Regibus latum opportune subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti supra docuimus) praefectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquerqueius, cum ad Somatram deuenisset; domestico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factio sus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorem ciebat tumultum; eo letior fuit Regi nostrorum aduentus; eique dubijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. siquidem post minuta aliquot prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventum esset; Georgius cum suis primam sibi deposcit aciem. Neque commissæ pugna subsidij opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore sese in hostem intulere, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cede, maiore cum trepitatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicum Regem præsentis periculo ereptum, arctius Emmanueli deninxit; & ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacā procescit. in ea vrbe, Prætorio munere aduersa famaungebatur is de quo demonstratum est, Ninachetus indigena: multis magnisque in Lusitanos officiis eum gradum ab Albuquerqueio Imperatore promeritus. Eundem forte honorem, acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Camparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamque variis nationibus è superiore loco ius dicere. huic, Albuquerqueius gratificari cum admodum cupe-
ret; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibitus coram super tali negotio Ninachetum alloqui; tamque veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perque veneficia ac scelera Præturam exercenti) repente magistratum abrogare. Sed quod præsens non erat ausus, absens postmodum non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiã dedit, Prætori Ninacheto Abdalam sine mora sufficeret; perdu-
ctumque Malacam, in eo tribunali quam honestissime colloca-
ret. Ille, quam difficilicac periculoso loco Camparana res esset, ignarus, Georgium Botellium cum nauibus non amplius tribus, inscio Ninacheto, ad Abdalam aduehendum proficisci iubet. Cæterum Linguae Rex, qui Regis Bintani filiam habebat
in

in matrimonio, tum maxime terra marique circumfessum Abdam premebat. id ubi Lusitanis nauarchis in itinere cognitum est; confestim à Malaca subsidium per litteras & nuntios euocant. Misit à præfecto Lusitani bellatores egregij centum, Malacenses ferme septingenti. Cum iis copiis Botellius initio, Campanani æstuarij fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter, propterea quod æstuarium ad instar fluminis longum & angustum, depresso alueo, marginatis vtrinque ripis, non sine causa metum afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto superne iaculis ac telis obruerent. igitur eo periculo animaduerso, portus aditum custodire, & mare commeatibus infestum reddere statuit; vt hostem vel extra munitiones eliceret ad pugnam, vel victoria pene iam parta inuitum ex obsidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorum consilio, quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex armatorum millibus; æstuariis octoginta, quas vocant Lanciaras, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classẽ præibat ipse cum naui maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis; ac, præter naualem turbam, propugnatoribus ferme ducentis. in eam conspectam Botellius hortatus ad pugnam suos, extemplo vim iaculorum tormentis emisit, adeo perite libratis, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerperint. quo metu perterriti qui in eo latere curabant nautæ; partim in mare sese præcipitant, partim infra scalmos occulto loco se condunt. ita, ministerio destituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeo tenaciter ad vtramque fluminis ripam inhæsit, vt neque ipsa moueri posset loco, & pone sequentibus reliquis transitum intercluderet. Tum, ex propinquo initum certamen; & Botellius cum suis in regiã nauem egregio conatu transcendit. Aequis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites obnixè tuentur. Sed ubi cæteri Lusitani in ipso tormentorum strepitu excitati superuenere; tum demum percussi nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur, e naui defiliit; perque auia & lutulenta cum paucis diu errabundus denique in tutum euasit. at Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. eam cum obstructo, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustijs

Historiarum Indicarum

stis confertæ atque impleæ remis, atque armamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique licuit, se in terram eiecit. ita, multis primo impetu cæsis, vacua pene classe Lusitanus potitur. Et Abdala, præter spem obsidione exemptus, Malacam ouantibus Lusitanis ingenti pompa deferitur. Ibi iussus Ninachetus magistratu se abdicare; non tulit ignominiam, veri honoris, & solidæ virtutis ignarus. confestim ex aloe, & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum nobilibus aulæis & alia pretiosa veste construit. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circumfusam concionem de rebus ab se gestis, totoque vitæ suæ cursu differuit: expositisque beneficiis, quæ in captiuos, primum Lusitanos, tum in Albuquerqueium ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum, & acerbe conquerebatur. Tū Lusitana ingenia detestatus (adeo funestas humano pectori subdit faces ambitio) è pulpito sese in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo post sponte affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quam vel ad exiguum tempus, minus inter suos honoratus conspici maluit. Verum, ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfæti iussu deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ subito inieciæ. ac ne ex ipsis quidem vinculis facta dicendæ causæ potestate, paulo post in foro palam iugulatus est: quæ res propter spectatam viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico nomini conflauit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam institores adire: nec regia modo vectigalia in dies minui; sed etiam ciuitas annonæ caritate primum, tum etiam inopia laborare. Ob id à præfæto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia renouauit. In ea legatione cum ad Siacannum dynastam Alodini vectigalem venisset, vltimum pene salutis periculum adiit. Siquidem Alodinus pacis immemor post

Maxelizij

Maxelizij eadem factæ, Siacano cum alia, tum filia nuptias offerebat; modo Botellium sibi viuum, aut mortuum traderet. pro-
cessissetque haud dubie fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quæ
captum libertate donarat, mature insidias præcauisset. Ea ex-
spectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad
eum insequendum protinus misit. Ea in Lusitanicos lembos
nouem cum incidissent; quibus Franciscus Mellus præerat, a-
trox diu prælium, & incerta victoria fuit, dum hostes multitudi-
ne maxime freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extre-
mum, acrius iustante, atque ad omnes occurrente impetus Lusi-
tano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suo-
rum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta vi-
ctoria fuit: è sociis multi, è Lusitanis triginta quinque desidera-
ti. Huius pugne fama tranquilliores in vltiore India fecit res:
& Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia conse-
ctis, auro pretiosisque aliis onustus mercibus, Malacam reuer-
tit. Neque segnius interim ad Goam Lusitana res ab Albu-
quercio Prætorè administrabatur. Intentus omni cura consti-
tuendo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei oc-
casionem elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus oppor-
tunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudum Cambaie Re-
gem cum donis misit, vt munitum de more diuersorium Lusita-
nis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere
sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commer-
cij spe illectus adeo fructuosus. Caterum Iazij, qui nihil minus,
quam Lusitanos accolat cuperet, opibus artibusque discussa to-
ta res est. Cum Idalcane præterea, & Narfingano Rege confir-
mata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus
commodis. Verum nihil tenacius in Albuquerque mente, quam
Armuzianæ rei cura infidebat. cuius tum regni status erat eius
modi. Post Albuquerque discessum, & arcem scelere nauarcho-
rum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuzia confec-
ta. Primum, Atar eunuchus grandi iam ætate, decesserat. Dein,
Zeifadinum susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vr-
bis præfectus per Abasina mancipia veneno sustulerat: inque
eius locum, præteritis filijs, suffecerat Zeifadini fratrem, nomi-
ne Torum. hunc, multis ante officijs, ac tum recenti beneficio
sibi deuinctum, quo insuper magis haberet in potestate, fides pri-

M

uatum

Historiarum Indicarum

uatim sibi ministris, ac satellitibus cinxerat. Ex ijs, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis, & gratiæ locum obtinebant: sed ante omnes longe eminebat is, quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Atari eunucho persimilis. Is callide conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in urbem introducendo, & grauisima quæq; in se vnum trahendo munia, paulatim eo potentiæ viriumque peruenerat, regnum vt omne suo arbitrato ageret versaretque. Quocirca & Nordinus iacere, & præ illo pene civilis ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam vero, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annuum stipendium ex Albuquerqueij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo fratratus præsidio, vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel, per fraudem arce delectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probe compertis, Albuquerqueius, Torum teterrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obfistendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequētis anni Goa profectus; in medio itinere cursum ab Arabia repente in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigiis confestim circundat insulam, ne quid aliunde subsidij, vel commeatus eo subuehi posset. dein misis ultro citroque nuntiis, de nouis amicitiae legibus agi ceptum. Summa postulatorum Albuquerqueij erat; præter stipendium Emmanueli bona fide soluendum, vt arx, ac diuersorium Lusitanis ad urbem daretur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce protinus: cæterum, quo minus reliqua explicarentur, maxime obstabat Hamedes, continuandæ scilicet dominationis audus; & si alteri cedendum fores, in Ismaelem Persam, quam in Lusitanum Regem longe propensior. Ea incensum cupiditate,

piditate, cum ad saniora consilia reuocandi nulla esset spes; mo-
 lientem insuper insidias, Albuquerque immisfis per occasio-
 nem percussoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede in-
 terempto, cætera expedita fuere; ac facile deinde omnibus de
 rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluen-
 dam cum Albuquerque diligenter incubuit, tum ipse quoque
 Torus materiam, & alia necessaria large subministravit. Deia
 tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent,
 Armuzianis adempta. & Lusitani regni stemmata, & vexilla in
 turribus cum ingenti clamore & plausu publice posita. Viri fer-
 me triginta è stirpe regia, ob regni emulationem, à tyrannis ca-
 denti ferro occæcati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quo-
 que, Albuquerque, ne quid eorum causa tumultus existeret;
 Goam amandauit, dato Quæstoribus, & præfectis negotio,
 vt cuncta eis ad victum, cultumque liberaliter Emmanuelis im-
 pensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modo sibi de Ar-
 muziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non
 existimauit; sed etiam admiratione captus rerum, quas à Lusit-
 anis per exigua manu gestas, consentiens fama toto pene terra-
 rum orbe vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac societatis,
 ad Albuquerquei destinauit. is vero in gratiam tanti Regis in-
 genti apparatu ab Albuquerque exceptus. Missi ad eum dedu-
 cendum, è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio
 fuit eiusmodi. Præibant in equis, cum venaticis pantheris, Per-
 sæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo fessore seque-
 bantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, ve-
 stem magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias pri-
 mæ notæ gemmas, cum tiliarum ac tympanorum hilari pulsu
 gestabant. Postremo legatus ipse cum suo comitatu, Lusitanif-
 que incedebat. is in ornatisimum solum, adstante procerum
 corona, ab Albuquerque perhonorifice acceptus; cum muneri-
 bus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquerquei reddidit:
 expositisque mandatis, omni genere comitatis honorisque tra-
 ctatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem
 adiunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabresa-
 ctæ lorica duræ cum galea inaurata, ac thorace quam optimo.
 armilla aurea quattuor: & nobiles pyropi complures: itemque
 alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis in-

dicorum aromatum generibus aliquantum. Acceffere, optatis
finum Ifmaeli munus, aliquot variae magnitudinis aenea tormē
ta cum Lusitanis ballistis, aequae Cyprio, & stanno, ac postea
magistri quoque eius fabricae cum peritis libratoribus missi, vt
quoniam ab Turca nouae illius terrore procellae nuper acie vi-
ctus fuisset; ea quoque virium parte communi hosti esset par.
Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquer-
cius Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide
coleret; certissimumque in eius maiestate praesidium suis for-
tunis repositum existimaret. Inde Goam classe renauigans, cū
iam sexagesimum tertium annum aetatis ageret, fluente sensim
aluo consumptus, aegre ad Goam portus fauces animam traxit.
ibi, cum sese è lectulo mouere non posset; in ipsa naui per con-
fessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam
oleo iniunctus; Christum, cuius Cruci affixi in sinu fonebat ef-
figiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas ex-
spirauit, prorsus inuicti ad laborem ac patientiam aequae corpo-
ris animique vir: & cum quolibet suae aetatis ducum, vel nava-
lis rei scientia, vel expediti consilij magnitudine comparandus.
Facinora duo apprime gloriosa vasto dudum agitabat animo,
alterum, vt Nili fluenta, nouo & spatij longe breuioris alueo, A-
bas finis adiuvantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam
Aegyptum Turcis redderet prorsus infructuosam: alterum, vt
ab Armuzia vetēos hippaginibus equites velocissimos ad tre-
centos, in intimum repente littus eiusdem Arabici sinus expo-
neret: qui, ante quam à vicinis regionibus concursus fieri pos-
set; Mecam non amplius septendecim Leucarum intervallo ad-
uolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano, abominanda Ma-
hometis ossa raptim auerherent: scilicet in perpetuam teterri-
mi impostoris & haesiarchae ignominiam Christiano ritu pu-
blice concremanda. Talia meditant, iniquorum obtreccatio
primum, dein mors interuenit, vt seni matura, sic rei Christia-
nae atque omnibus bonis acerba. Elatus est quam amplissimo
funere, & comploratione tanta; vt sacerdotum Christiano ritu
psallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in
aedicula MARIAE Virginis, quam Goa capta, vt supra di-
ctum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui
Olisipone hac ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat
animam)

animam) suis impensis auxit, ornauitque. Ora Indica imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquerque decedens pacata Emmanueli reliquit; & bellicam rem (vt ijs locis ac moribus) egregie constitutam. Paulo ante ipsius obitum, è Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cum inisset magistratum; anno qui Albuquerque mortem est insecutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoscendas. Vna profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio quando nec semel facta est iam; & sæpius, vt videtur, in posterum incidet; aliqua hoc loco de gentis natura, moribus, opibusque posuisse, non incommodum fuerit.

Libri Quinti Finis.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Afæ, ab Oriente, & à Meridie, alluitur Oceano quem Sericum, vel Eoum prisci dixere: ab Occidente Indiam vltiorem attingit: à Septentrione, cingitur Massagetarum, Scytharumque limitibus. Multo latius quondam imperasse gentem, annales ipsorum, ac litteræ, & veterum ædificiorum illustria monumenta, & complures, in India præsertim, ab ijs denominatæ nationes, haud obscure testantur. Sed cum sua ipsi mole viribusque fatigarentur (quod à Carthaginensibus in re simili factum legimus) sponte misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepere sese; graui proposito edicto, ne quis iniussu magistratuum excederet. Regna, seu prouincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur; radiosque Solis,

lis, suapte natura vitales puro ac patienti excipit sinu ; sic fit, vt saluberrimo coslo, & purioris auræ dulcedine perfruat, ac simul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam biferi triferoque prouentu. Accedit ad eximiam soli fecunditatem, summa cultorum industria. Et infinita est multitudo, quippe subolescente in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba cessare cuiquam licet. non priuato dedecore tantum, & proximi cuiusque probis ac iurgiis ; verum etiam publicis moribus legibusque desidia plectitur. Itaque rustici homines nullam agri partem incuria squalere patiuntur. Saltus & colles ; pinu vitibusque : campi & planities ; oryza, hordeo, frumento, cæterisque segetibus nitent. quamquam è vitibus more nostro non exprimunt merum. vuas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos est. cæterum ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios : cuius maxime beneficio, pituitam, grauedinem, lippitudinem nesciunt ; vitamque bene longam, sine villo ferine languore traducunt. oleis alicubi carent : sed earum vice non desunt plantæ, quæ humorem vntui præbeant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberrima ; & in hortis egregie cultis cum alia nostri orbis poma, tum sapidissimos melopepones, suauissima & optima pruna ficusque, & medica citreaque varieg formæ ac saporis, apprime generosa mala conspicias. Ad hæc, perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina vero, quæ magnas quoque patiantur naues, piscosæ & amœna, viridisimo riparum vestitu, pinguibus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introrsum æstuariis ad omnium rerum copiam inuchendam euehendamque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci, saltusque suppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuè nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgo porcellana dicuntur ; pretiosas pelles ad frigus arcendum ; itemque gossipij, lini, lanæ, bombycisque, & serici fila, vestemque omnis generis mittunt innumerablem. Saccari, & mellis, rhabarbari, casuræ, minij, glastijque tingendis vestibus expetiti, prouentus ingens : odoramentis

cum alijs abundant; tum præcipue mosco (cuius nullam apud Latinos Græcosve scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam, vulpecularum effigie, crebro verberare ene&ctis, dein putrefactis. Denique, nihil aliunde, non ad victum modo cultumque; sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt, ac proinde nulla sub Sole gens est, apud quam aliarum gentium opes æque consistant. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi forte in vsum tectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo commercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas. id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum è remotis regionibus illatum, audisissime accumulunt. Iam de ædificiis, priuatisque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant ferme ducentas, inferioris autem ordinis, longe plurimas. porro castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur; vicique paschim ita multi sese offerunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circumdati syluæ; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porro, dispersæ in æstiuos maxime secessus nobilium villæ, opere in primis elegantî; vel ad opacas amnium ripas garrulos auium concentus, & fugientis aquæ lene murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibusque, subiectos vallium anfractus; & vasta maris ac terrarum spatia, longe lateque despectant. Sed ipsarum præcipue vrbiũ pulchritudo mira. Nauigabilibus impositæ fluuiis, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vasa, confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coalescunt, vt ferramenti postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quattuor, & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis, ac mœnianis, & oculis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererent: pomœrium, intra extraque, libero ad circuitum spatio, senis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem i&cus, modico interuallo, turres & propugnacula prominent, artificiosis contexta fastigiis; & podiis elegantibus adornata. Ex ijs mœnibus cum quædam ante bis mille annos constet exstru-

cta;

cta; nullam tamen in eis rimam, aut finum, aut labem aspicias, adeo seuerè acriterque sarta tecta ab regiis curatoribus exiguntur. Urbis vero totius, ea ferme dimensio est. Latissimæ viæ duæ se interfecantes, perpetuo tractu qui lustrari oculis possit, præcipuas quattuor portas aperiunt, præferratas, ornatu magnifico, adituque ad aspectum præclaro. Ab hisce rectis viis, aliæ dein aliæque transuersæ, priuata & publica ædificia, vicofque distinguunt. Et ab utroque latere viarum, excurrunt porticus, quæ commeantem plebem, & fabrum atque institutorum apothecas ac tabernas, à tempestatum injuria vindicent. iam vero, è lapide trifores vt plurimum, & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus fornices passim visuntur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regij præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis, fontibusque pellucidis, & variis aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec defunt auaria, & ferarum septa, & operis, topiarij tonsiles, syluæ, luci que densissimi, & distincta floribus prata: vt singulæ præfectorum domus oppidi prope modum instar obtineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles. mediterraneis vero locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pictura decoratæ, vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium, armariis circumquaque dispositis: in quibus inanum Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium, ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mire leuigata, & certo lenocinij genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore tegulum est, calce spissatum atque commissum ad pluuias arcendas: durantque seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmurato pereleganter elaboratis. ad singulas vero ianuas, viridi opacitate arbores ad lineam directæ consurgunt: quarum gratisimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quâlibet fatigata reficitur. Porro vrbes, præterquam quod magnis, vt dixi, fluminibus pleræque alluuntur; sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem, canales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiam in Italia cernimus; marginatis vtrinque semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoque pontes egregie facti,

Historiarum Indicarum

Et, non ad oppida solum, sed etiam in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcusque reiciunt; ea, confertis & contabulatis nauibus pro ponte iunguntur. sin ex imbre vehementius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorem, gratuita cymbæ, Regis impensa transmittunt. Iam, voragimbus, & hiaribus terræ, & stagnantibus aquis, quæque alia ad iter impedimento sunt, publice occurritur. quin etiam, asperrimis locis ad montium latera excisis cautibus, viæ patescunt, ea molitione sumptuque, vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Tempia etiam cum turribus, culminibusque spectantur (licet aliqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima, & maxima. Trans pomerium dein, præsertim ad mare, suburbia, eodem ornatu, & laxitate viarum, aduenas ferme ac negotiatores frequentissimis diuerforijs, & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de genti more potiones, omnium etiam generum cocti, crudi que prostant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum populi (quemadmodum eiusdem plagæ alij) prout ad Septentrionem, vel ad Meridiem vergunt; magis aut minus æneo colore, vel candido: simis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, longis crinibus, quos accurate comptos, & in verticem coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueum inferunt. neque ramen vna est omnibus capillamenti ratio. quippe, cælibes, comam a fronte discriminant; mariti, confundunt; atque hæc præcipue nota, ordinem vtrumque distinguit. Primarij, ac diuites, quique militiam exercent; versicolore serico: plebeij ac pauperes, lino, seu gossipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana, cum maxime suppetat, minime textitur. Sagis ad veterem Hispaniæ consuetudinem vtuntur, media sui parte crispis ac rugosis; cæterum fusa & explicata lacinia, & laxis manicis: ipsum verò sagum, ab læua parte confibulant. Accedit talaris tunica, quam qui è regia sunt stirpe, vel superiore aliquo magistratu funguntur, circa baltheum maxime; cæteri limbo tenus acu pingunt. Caput operiunt præcelso ac rotundo pileo, è tenuissimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas, & elegantes cothurnos, aut calceos bombycino obstragulo perpolitos. Vestimenta per hyemem pretiosis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas, vel sabellinas vocamus, calore admodum
suauis,

suabi, & ventis impenetrabili densitate suffulciunt; ijdem separatim pellibus circumfouent colla. Molestias flatuum, munis egregie fenestris, ac specularibus prohibent. Per ætatem vero, ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit. Subterraneos idoneo loco effodiunt specus: inde conceptam auram, intensiorem aut remissiorem, prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione dispensant. Mulieres, circa curam capitis multæ sunt. crines diu pexos concinnatosque in summo circumligant vitta gemmis auroque distincta. reliqui corporis ornatus, minime lasciuius. Præcipuam decoris ac formæ laudem, in pedum breuitate & exilitate constituunt: atque ob id ipsum, tenellos ab infantia fasciis perquæ arte constringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitia: raro visuntur: nec in publicum prodeunt, nisi gestatoria sella, prætentis ex omni parte velis, & occultæ speculationis causa, reticulatis ex ebore fenestrellis ad latera appositis. succollant serui, magna vndique stipante familia. Deprehensum adulterium æque viri ac fœminæ, capite luitur. Ad nuptias, dotem non viro fœmina, sed vir fœminæ defert. Singulæ vxores in matris familias numerantur loco: pellices procul à conspectu variis locis aluntur. Prostitutis ac meretricibus (ea ferre mancipia sunt) proprium ac separatum in suburbiis domicilium est. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt, vt tertio quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium, à Martij mensis nouilunio auspicantur. Eum diem publica hilaritate, natalem quisque suum priuata gratulatione celebrant. munera sibi & sportulas inuicem mittunt. apparatusque dein epulis, noctu præsertim, exquisitisimi interponuntur ludi. Comœdias, ac tragœdias exhibent sumptuosas, vel fabulis in præsens à poeta confictis, vel actionibus è veteri historia repetitis. petoristæ, aretalogi, præstigiatores, mimi non desunt. parietes fornicesque viridi fronde, micantibus rosis, & pretioso peristromate vestiuntur. fragrant odoramentis ac floribus viâ accensis funalibus ac laternis, arbores, pergulæ, fenestræ collucent: neruorum pulsu; tibiærum vocumque concentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis. Inuitantur multi. propria singulis mensa, aut summum binis, apponitur ex ligno ad instar ebeni splendidissimo, variis syluestrium

Historiarum Indicarum

strium maxime rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quò in genere Sinæ admodum excellunt) capreatim ex argento, vel auro difcurrentibus. Ea pictura nitorque pro mappa est. ferica frontalia dein ad humum vsque dependent. Conuiuæ fucatis confident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primum canistri fertis redimiti, onusti baccis pomisve, toto margine disponuntur. Intra id veluti septum, admirabili structura cæteræ exsurgunt dapes. cumque sagina omnis generis, ferina æque ac domestica, & piscibus, ostreisque, & cunctis ferme illecebris, & condimentis abundant; suilla tamen præcipue carosum morum pariter & infimorum expetitur mensis: neque ex alio vllò animali copiosior ganea. Cibos digitis attrectare (vt sunt vulgo munditiarum diligentissimi) rusticitatis putant. bracteatis paxillis, vel argenteis aureisve fuscinulis, concisa minutim frustra in os inferunt. Exiguus poculis crebro haustu sedant sitim: & magno cum honore verborum mutuo sibi propinant. Miro interim silentio atque ordine lances ab atriensibus inferuntur: & in singula fercula mensæ instrumentum omne mutatur. Hæc separatim viri. ac matronæ item seorsum (quæ maritorum zelotypia est) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiusmodi: læuam in pugnum compressam obtegunt dextra. ambas dein pectori sæpius admouent, & simul, accommodato ad gestum sermone demonstrant, amicum sibi conditum hæere in medullis. At primores, brachiis arcuatim extensis, ac digitis vtriusque manus implexis, identidem sese ad terram vsque summittunt: certantque verborum officiis inter se, vter posterior, alterius honoris causa quiescat. Opificum ac sellulariorum, ingens vbique numerus, & certus ordini cuique vicus est. sculpendi ac pingendi artem, itemque plasticen, toreuticen, encausticen, necnon fabricas, ærariam, ferrariam, cæterasque metallicas, ac materiarias, egregie callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirere) cuiusquam egent opera. quippe, certa ratione ita libratis tubulis quibusdam, atque ad caminum aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuo reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata, vel ex aliis terris inuecta, celerime arripiunt. Aenea tormenta conflare;

flare; litteras imaginesque subie&is prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeo gloriatur) vetustissimo in usu apud Sinas esse, compertum est. Accedit ad artificium tormentorum, quod ex ijs quædam solutilia faciunt; perque partes imposita baiulis, aut iumentis, quocunque opus est, sine vexatione circumferunt. Ad scribendum autem, arc&as & oblongas adhibent è l&qui admodum ac tenui papyro pagellas, neque versus ab læua ad dextram, vt Græci; neque ab dextra ad læuam, vt Hebræi; sed ad imum ab summo perducunt. cuius generis impressum volumen, atque inde transmissum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Aegyptiis, quas hieroglyphicas Græci dixerunt. Eæ singulæ singulis nominibus seruiunt, atque etiam integris interdum sensibus. Ita fit, vt cum Sinæ, varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque diffusis, vtantur; tamen, quæ litteris consignata sunt, per æque omnes intelligant. Præter suum cuiusque nationis atque provinciae, certus insuper & communis eruditorum est sermo. Latine apud nos linguæ respondet. vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, scribæ, iurisperiti, iudices, magistratus vtuntur: huic impen&sa cura dant operam. Qui per plateas erret otiosus, vt supra docuimus, vel manum supplex ad stipem porrigat, ferme est nemo. Mancii, vel aliqua parte corporis debiles, vel morbo impliciti grauiore, quam vt sibi parare victum vlllo modo possint; cognatis affinisve alendi attribuuntur à magistratu. sin propinqui desint; vel propter inopiam alendo non sint; causa probe cognita, ne quid subsit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, si premat egestas, pistrino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili, dum suppetunt vires, alijs alij ministerijs affiguntur. Denique nullus inertiae, vel ignauiae locus est. Itinerum spatia, hoc pacto distinguunt. Minimam omnium mensuram patrio nomine vocant. Li. hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die puro ac sereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explent Pû, quod Hispaniensi ferme leuæa respondet; siquidem Pû dena, diei vnius iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem, non iumenta modo, sed etiam varij generis cisia, le&ticæ, pilenta deseruiunt: accedunt rhedæ ac vehicula partim equis iuncta; par-

tim

Historiarum Indicarum

rim etiam, ubi camporum æquora patiuntur, velis euntia. Nec vero minus perite, ac scienter aurigæ quam nautæ, & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, prolato vel reducto, prout opus est, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (ut quondam in Latio) non moneta nummisve; sed, ne locus adulterio pateat, concisi maxime argenti pondere metiuntur: atque in id ipsum, forfices, & habilem trutinam ligneolæ inclusam thecæ, in sinu circumferunt. ad maiora vero pondera, cum Iancibus libram, publice probatam obsignatamque habent domi. teruntios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, gestantque; pertusos in linea, suppleendis argenti pretiis. vel etiam ad quilibet quilibet coemendas. Nihil quod ulli usus possit esse, perire per incuriam sinunt. excrementa sordesque; ad stercoreandum agrum; vilissima scruta, in chartarias officinas; ipsa denique canum ossa, in celaturam & sculptilia conferunt. Pœneratores, utpote rei publicæ, cum alijs pœnis, tum pecunia mulctantur in cœnore deprehensa. debilibus tantum aut cæcis ex infima plebe, ad sustentandam inopiam, aliquid usuræ nomine exegisse impune est. Suarum quisque mercium institor, descriptum indicem; pha: macopolæ etiam singulorum simplicium quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ foribus habere propositum. Ea sæpe ab ædilibus inspiciuntur: neque componendi, nisi cœnoscende, nisi præsens necessitas urgeat, neque composita diutius adseruandi, cuiquam omnino ius est. Vocales & gesticulatorias aves enutriunt impensa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam vestitu ornatuque distinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pene incredibilis: adeo large, materiam & omne instrumentum, cædua syluæ, & ferri optimi venæ, & lini gossipijque frequentissimæ textrinæ suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles (quarum supra meminimus) vulgo iuncos appellant. ex ijs partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppinque castellis: partim depressiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ, sex remis ingentibus; hæ tribus tantum, quaterno vel senio in scalmum remige ad utrumque latus instructæ. Longis etiam, triremum instar, utuntur; sed sine rostro; & ad amnes, ac vada fulcanda plânno alueo fabricatis. Aliæ conspiciuntur, maxime peragrandis animi

animi causa littoribus, auro & argento cēlata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, porticibus, pensilibus hortis pene in maris contumeliam exornatæ. Ad summam, variæ magnitudinis ac formæ nauium tanta copia est; vt præfecti orę maritimæ, si quid vrgeat subitæ rei, militares iuncos à quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque villo tempore anni defunt classes, ad tuenda & purganda piratis maria pluribus locis paratæ. Hæ, magno totius regni bono, mercatoribus, & nauicularijs omnium nationum præstare conantur non modo ruta, sed etiã securæ commercia. Carinas oblinunt certo bituminis genere mire fideli cum ad explendas rimas, tum ad teredinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ vero naui, pluribus confertam vasculis antliam, ad latera introrsum applicât eo artificio; vt vnus quilibet sedens, alterno pedum ac perleui motu, paucis horis quantamlibet sentinam exhauriat. Nauigiorum fluuiialium incredibilis copia. quippe, in ijs magna pars hominum cum coniugibus, & liberis degunt: è quibus alij vecturam exercent; alij pro cauponibus & institoribus, in perpetua statione sunt: nec solum in cibos, verum etiã in cultum, ac vestitum, ipsasque delicias habent cuncta venalia; vt in ipso itinere ac fluuiis, vrbana commoda & copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues, altitium, atque anatum præsertim, ingentes alant turmas: & facillima est soboles; propterea quod ex ouis, non matris incubitu, sed leni tepore ex ignibus temperatis adhibito, quotquot visum est pullos excludunt. Noctu, animantes eas intra septa nauium cohibent; mane vt diluxit; in campos oryzae feraces emittunt. ibi, non paruo agriculturalum compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam auditate depastæ, sub noctem ad cymbali, seu tympani pulsum, in suas quæque chortes ac receptacula redeunt. Minutæ vero cymbæ, non fluuiatilem modo, sed ne marinum quidem saporis egregij piscem interioribus incolis deesse patiuntur. Verno tempore anni, tumescentibus imbre ac niue fluminibus, cum ad ipsas maxime fauces foetificandi causa æquorei greges ex alto succedunt; confestim è vicinis regionibus haud ignara prouentus magna hominum multitudo cum retibus & verriculis aduolat. ingens captura nullo negotio fit: inde amnici nautæ à maritimis quam optimos pisces vili coemptos pretio, & vimineis cōditos

Historiarum Indicarum

ditos corbibus, peruncta charta ad continendum liquorem in-
reſtis; mutata ſubinde aqua, & pabulo inieſto, quamvis intima
in loca incolumes vehunt. ibi ex anguſtiis in ampla transfuſi
vinaria, & latas vrbium foſſas, ad lautiora conuiuia popinasq;
toto anno ſufficiunt. Capiendi autem, cum aliæ ſunt artes;
tüm illa vel in primis iucunda. Prægrandes, ac domesticos ha-
bent coruos, eiufmodi prædæ aſſuetos. horum colla nodo ita
laxo conſtringunt; vt nequaquam intercluſa reſpiratione, ci-
bos tamen transmittere, ac deglutire non valeant. ita è caueis
dimiſſi; admirabili ſolertia ſeſe in aquas immergunt: piſcicu-
los minutos ore conceptos, maiores autem roſtro apprehen-
ſos, domum, vnde abiere, identidem referunt; quoad ſolutis
omnino faucibus, ad ſatietatem ipſi quoque paſcantur. Ea
magiſtratum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna
pars hominum vacat. Medicas artes, & phyſica, & aſtronomi-
ca attingunt pauci: iura legesque habent ante annos bis mille
ſcripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his vero,
quod ferme ad honores ac magiſtratus aditum pateſciant, ple-
rique certatim inſudant: deque politicis rebus, regnorumque
adminiſtratione & quarunt ipſi inter ſe, & vbi licet, è peregrini-
ſis auide ſciſcitantur. Gymnaſia cum egregiis doctõribus fer-
me oppidatim ample, & copioſe ſuſtentat Rex. in ea gymna-
ſia è ludo litterario primisque rudimentis pueri & adoleſcen-
tes leguntur. ſtudiorum præſecti, quos ceſſatores, vel tardos
animaduertent; obiurgant primum: dein plagis afficiunt: ad
extremum ignominia notatos expellunt. cæteros, pro cuiuſq;
proſectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc, regij cenſo-
res tertio quoque anno gymnaſia publice recognoſcunt. ab ijs,
ingenij & doctrinæ hoc ſere modo ſpecimen ſumitur. celeberrimis
in regni cuiuſque gymnaſiis, ad eam ipſam rem, menſis &
ſubſelliis inſtructa viſuntur ampla & ſpatioſa conclauia. In ea
ex alijs prouinciis (ne quid gratiæ detur) euocati adoleſcen-
tes, prætentato ſinu ne quem ſecum inferant librum; mane
cum pugillaribus includuntur. ibi à cenſoribus theſes de re-
pub. & regno, itemque de priuatorum controuerſijs, ponuntur
ex tempore. in eam ſententiam, clauſis oſtijs, adhibitisque cu-
ſtodibus, pro ſua quiſque copia & facultate ſcribunt eo inten-
tiore ſtudio, quod in eiufmodi certamine non dignitas modo,
ſed

sed etiam res vniuscuiusque discepat. sub noctem, apertis foribus, pensa exiguntur, adscriptis auctorum nomine, origine, & patria. dein dimissa iuuentute; censores per otium ea scripta perpendunt: & ex vniuerso numero tria primum millia; rursum ex hisce, trecenta; postremo ex trecentis, nonaginta quā optima seligunt. atque is demum habetur sapientiæ flos; neque vltra subcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad supplementum, in singula regna describi solenne est. Post hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce præconis pronuntianta sunt. Fit denuo ex omni parte concursus. qui palmam tulere, ij cum exquisito verborum honore magistri appellantur: atque is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum studio & comitatu, per urbem incedunt. dein missos in regiam, referri Rex iubet in Loytias; quo maxime titulo nobilitas vniuersa censetur: & annum singulis honorarium ad eam personam tuendam attribuit. ac tum denique inter se amplexantur, eiusque collegij necessitudinem persanctam existimant. Porro, ex Loytiarum corpore iudices, & consiliarios, & magistratus creari mos est. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo sui dato in imis documento, raptim ad summa transfiliunt: sed in inferioribus probati spectatiq̃ue, gradatim ad superiora conscendunt. Magistratuum minorum ingens vbiq̃ue numerus. maiores in vnaquaque metropoli, cum amplissima potestate quinque: neque ij indigenę, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in administrando rationem sequantur. Inter hosce, omnium consensu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quasi vicario Regis munere, vniuersæ prouincię præpositus est; ac dignitatis causa, proprio ac separato à reliquis præfectis habitat loco. ad hunc grauissima quæque & maxima referuntur; pleraque decedit ipse, ac de toto rerum statu subinde Regem per litteras edocet. Proximus huic honore habetur Ponchafius, penes quem vectigalium & filci regij est cura. is cum ingenti scribarum & custodum copia, tuetur ararium; rationes & codices recognoscit; annua stipendia, salaria, mercedesq̃ue distribuit. Sequitur Anchafius, qui cum consilio delectorum virorum, non de ciuilibus modo controuersis ac litibus iudicat; sed etiam rei capitalis

N

talis

Historiarum Indicarum .

talis quæstiones exercet : atque ad hoc tribunal toto eo regno in causis grauioribus prouocatio est . Porro Aitan rem bellicam administrat, conscribit exercitus, comparat classes ; ac præcipue in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea sensim irrepant . Aitani subest postremus omnium Luitisius, vir, militaris item rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout opus est, varias in expeditiones cum exercitu proficiscitur . Sunt qui præfectorum alia quædam tradant nomina, & plura : sed vtiq; magna omnium species : mira maiestas . ac singulis, excepto Luitisio, à consilio sunt viri decem leætissimi, verum impari dignitate . superioris ordinis quini ab dextra sedent , quod apud Sinas honori ducitur : aureo baltheo, & (qui regius est color) croceo galero : inferioris classis ab læua totidem, cingulo argenteo, & cæruleo galero distincti . Si præsidem in prouincia mori contigerit ; antiquissimus è consiliarijs in locum defuncti succedit . Ex eodem numero, ad obeundam, ac lustrandam Regis iussu prouinciam, legati mittuntur . Cæterum cuncti peræque præfides & consiliarij , regium insigne gestant ad pectus humerosq; ; serpentem ex auro textili . Neque minoribus præfectis, alijsve, magistro custodiarum excepto , quemquam è superioribus hisce nisi de genu alloqui, aut compellere fas est . Euntibus in prouinciam, præter vestimenta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad iter, vel ad hospitium , vel ad cæteros vitæ vsus parandum . in singulis oppidis regij sunt parochi . ab iis cuique pro dignitate cuncta benigne præbentur . quod si priuatis amicorum hospitij vti malint ; pro cibariis numerantur pecuniæ . Ineuntibus magistratum, obuiam primum sub signis peditum cohortes, & equitum turmæ; tum reliqui ordines cum insigni pompa ; & vario symphonix cantu procedunt : ea frequentia per vicos vrbis , magnifico peristromate ornatos , non sine honore florum odorumq; , nouus præfectus in prætorium vsque deducitur . Præsto sunt regij famuli & curatores, qui sine vlla ipsius molestia cibos , instrumentum , & suppellectilem ex maiestate suppeditent . intra easdem ædes propriis conclauibus ac cœnationibus, asseclæ, scribæ, accensi, lictores, & forense ministerium omne alitur vnus Regis impensa : quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac testes habere se magistratus intelligat . Iura autem, hoc fere pacto redduntur .

à primo

à primo mane ad vesperam, paucis horis ad meridiandum intermissis, præcelso in tribunali confidet prætor. cingunt latera iudices. cohors ad imperium parata circumstat. qui ad ius petendum accedunt, intromissi ab ianitoribus, procumbunt illico, & vel eminus ipsi, quid velint, elata voce pronuntiant; vel supplicem libellum recitandum propalam offerunt scribis. Prætor; agitata re, de consilij sententia respondet; ipsumque responsum litteris consignatum à scriba, ipse dein rubricato pigmento sua manu confirmat. Ex aperto administrantur omnia. solitudo, & secreta colloquia, & arcani susurri verantur, quo minor flagitiis & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus sit. Capitalis noxæ reos, identidem comperendinant: nec nisi lente quesita, & ad liquidum cognita causa, condemnant. itaque oppido pauci in tanta hominum multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterum interea, vincti, quam diligentissime adseruantur loco amplo, instar oppidi, celsis admodum parietibus circumsepto; eodemque rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, nequid extra petendum sit, ad omnes vitæ vsus instructo. carceri, cum magno vigilum numero præest non leui auctoritate vir. is per se, perque suos, custodiarum seriem quotidie recognoscit: & quam intentissima excubat cura, ne cui, delinctis pretio ministris, vel perfosso pariete, suspensive alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori vero ipsius, & prætoris turbæ seuera admodum disciplina. graui malo, erratum, atque adeo murmur omne compescitur. qui deliquere; ijs, quo conspectior ignominia sit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vsque dimissum, genibus nixi persistunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos passim videas (neque id propter adueritudinem probro est) vibicibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porro præfectis, cum in publicum prodeunt, multo cum satellitio, gregibusque clientum & amicorum, sella, uti dicebamus, magnifica gestari mos est: & quidem defixis in vno obtutu oculis (quo in genere à prima ætate exercentur) ac toto vultu ad seueritatem tristitiamque composito. Frænati sequuntur equi; varis ymbellæ circumstant: licetorum anteit manus: quorum, hi regia vexilla; arundines illi tostas ad verbera; alij clauas argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris ta-

Historiarum Indicarum

bella gypsata cum sericis floccis, inscriptum magistratus imperium ac potestatem ostentant. Hi omnes, in ordinem bini, magnis clamoribus submouent plebem, quæ vel in domos festina se proripit, vel etiam honoris causa vias euerrit. in transitu vero, mirum silentium: non modo interpellare præfectum, sed ne contra quidem intueri fas est. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia in primis disciplina sustentant. Præter extraordinarias copias, quæ variis locis, vbi res postulat, comparantur; in singulis urbibus, firma ac certa præsidia sunt. pro muris aguntur excubiæ, quas identidem obit circitor: itemque validæ stationes ad portas. earum fores, præter alia repagula serasque, impresso chartæ, & commissuris agglutinato signo, quotidie muniunt: nec nisi eodem à ministris inspecto ac probe agnito, aperire concessum est. Ad limites regni, crebræ & minutæ visuntur arces. quæ vero Scythæ contigui sunt, insanæ substructionis murus in ducentas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis montes interuallum est. Ea regionis claustra firmissima. Vbi ex illa parte increbuit belli rumor; confestim à custodibus dato signo, è vicinis castellis & oppidis concursus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iusto cum exercitu superueniant. Equites, elegantissimo ornatu armatiq; prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs, quorum simul duobus perquam scienter vtuntur. pedites item egregie armati pugnam capeffunt. largum unicuique stipendium optima fide persoluitur. spectatæ virtuti certus ab imperatore honos: contra, ignauix perfidiæque supplicium. Qui ad militiam adscripti non sunt; ijs arma priuatim nulla: quæ maxime res ab intestinis tumultibus otium præstat. Atque vt cæteri magistratus, quo magis caste rempub. administrent, ferantque incorruptam in iudicando sententiam; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac militares præfecti, ea de causa leguntur indidem, vt eos ipsamet caritas liberorum & cõiugum, ad subunda belli pericula, & acrius pro aris ac focus dimicandum accendat. Porro, hisce tot præfectis, iudicibus, populisq; cum regio nomine ac potestate vnus præest vir, necis ac vitæ omnium dominus. huius, vel è stipatorum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate; vel ex ipso

ipſo genere domesticæ diſcipline; veneranda maiestas. Octo ha-
bet a conſiliis, è toto Loytiarum ordine lectos viros: is ab Re-
ge ſecundus dignitatis eſt gradus; ſummumque totius gentis
oraculum. ſexaginta circiter alit vxores. ſcæminæ tantum, vel
eunuchi miniſtrant. ipſe, niſi mutandę ſedis cauſa, vel cum ad
bella procedit; fere nunquam excedere ſolet è regia. De om-
ni ſtatu prouinciarum, & præſectorum actis, certior aſſidue fit;
veredariis ſeu curſoribus ita diſtributis; vt in ſingulos meſes
ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferantur. ij, per
equos paribus ferme interuallis in via diſpoſitos, celerrime per
uolant; ſuumque in ſingulas poſitiones aduentum, quo recen-
tes equi, ſeu ad flumina traicienda naues illico expeditantur;
vel tintinnabulis perargutis è belluæ ceruice pendentibus; vel
etiã, vt apud nos, cornu ſæpius inflato prænuntiant. Super hæc,
ſtatis ipſe temporibus idoneos viros ad cuncta coram inſpicien-
da, per omnes regni partes cum amplâ poteſtate dimittit. quin
etiã, extra ordinem certos è ſuorum fidelium numero in eam
ipſam rem deſtinare conſuevit, ſacramento priuatim adaſtos
muneris cum cura & cum fide fungendi. id vt quam occultissi-
me fiat; multa Rex habet apud ſe diplomata, ſuo notata chiro-
grapho & ſigno; nominibus tantum ſpeculatoris, & locorum,
& perſonarum, ne quid emanet, conſulto ſuppreſſis. Inde, vbi
tempus eſt, clam accepto diplomate inſpector idem & cenſor,
quam Rex iuſſerit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo
circuit; præſectisque, ac prætoribus, inter publicæ rei admini-
ſtrationem, ac præſectim inter dicendum ius, diſſimulanter aſ-
ſiſtit. Vbi quæ voluit, probe cognouit; tum demum adit con-
ſilium; & prolato repente diplomate; mira omnium venera-
tione ſummus totius conſilij iudex & arbiter in folio colloca-
tur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad altio-
res extollit gradus; alios, nulla cuiuſquam tergiuerſatione, vel
in ordinem cogit, vel etiã ſupplicijs grauioribus afficit. Atq;
eo præcipue metu magiſtratus ac iudices in officio continen-
tur. In ſingulis prouinciis aurea tabula velata inſcripto Regis
nomine cuſtoditur. Eam tabulam ſingulis nouiluniis velo re-
ducto, Loytiæ, & præſecti omnes honoris cauſa inuiſunt, & æque
ac Regem ipſum adorant. Demortuo Regi, è filiis maximus
natus; ſi deſint liberi (quod in tanta vxorum turba perrarum

Historiarum Indicarum

est) proximus è regia stirpe succedit. cæteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde palatiis ad instar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatusque, in libera custodia detinentur; proposita capitis pœna, si extra eos fines iniussu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt, vel æquo iam ante fœdere iuncti sunt, missa obuiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta, Loyrias appellatos honoris causa, cum amplis muneribus domum remittit. Iam de thesauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur. nec defunt qui ad nostræ monetæ supputationem; aureorum annua millies ferme ac ducenties centena millia Regem capere pro certo perhibeant: quantum vix moriens Imperator Vespasianus, & quidem pecuniæ diligentissimus, in ærario Romano reliquit. Ingens omnino summa: & in cuius contemplatione haud immerito laboret fides. veruntamen satis constat, in vno Cantonis emporio, quod aliis eius plagæ multis & celebritate, & diuitiis inferius est; ex annuæ salariæ vectigali, centum circiter & octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodam oppido eiusdem oræ Cantoniæ, è decimis oryze duntaxat, amplius centum millia percipi. vt minime dubitandum sit, quin ad fiscum perueniant immanes pecuniarum acerui quotannis: imperij magnitudinem, frequentiam populorum, exactiones capitum & ostiorum, portoria mercium, frugum omnium decimas, fructus metallorum, & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non mediocris ad summam opulentiam momenti res: quod more Turcico & sectæ Mahometanæ totius, in ditione finibusque Sinarum, tributa & stipendia, præter vnum Regem, nemo prorsus omnium imperat. nulli, vt apud nos, Comites, nulli Duces, Marchiones, Barones, vel dynastæ censentur. Magistratus ac præfecturas, non tam in beneficij aut premij, quam in laboribus ac muneris loco tribuit Rex: neque splendida honorum vocabula, & opimi redditus, hæ redem sæpe degenerem sequuntur. suas sibi quisque diuitias ac dignitatem, studio ac diligentia parat: nec virorum fortium & vigilantium loca, per nobilitatis fucum, ignauia & segnitie occupat. Hæc ferme Sinarum bona laudesque: quas tamen easdem grauioribus malis vitiisque superari non dubium est. Religionis, quæ iustitiæ prima & præcipua pars est, cura genti postrema.

postrema. Sacrificulis (quos patrio sermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honos. templa vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam, quam quod mortalia curari ab Dijs; vel humanis dictis, factis, cogitatis interesse cœlesti numen existiment. Sane Euangelium accepisse olim ab Apostolo Thoma creduntur, vt supra dictum est: & imago testatur id ipsum proceræ mulieris, puerulum in sinu fouentis, cui ardetes hodieque lychnuchos more nostro suspendunt. Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio: & cuiusnam ea sit effigies, prorsus ignorant. adeo, vel ipsa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum desiderio, in ea terra semen omne Christianæ pietatis interiit. Qui sapientiores habentur, ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis, Pythagoræ ferme somnia de transmigratione animorum sequuntur: & pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex communi omnium gentium opinione constituunt; sedesque fingunt refertas cunctis iis, quæ vulgo vel ad felicitatem prima, vel ad miseriam extrema ducuntur. Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quod credant ea se tanquam ansa in cœlum aliquando sublatum iri. sacrificuli contra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita, quod sine tali adiumento sydera se conscensuros esse confidunt. Mundum vniuersum ex aqua initio conditum affirmant, quæ vehementius agitata, è spumis ampullisque, cœlo; ex imis partibus & crasrioribus, materiam terræ præbuerit; reliqua referuarit sibi. Interrogati, quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim iis inditam fuisse respondent. Rursus, vbi quæritur, à quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint; subriident, quasi plane ibi sistendum, neque sit ultra procedere. Priores homines vna cum cæteris animantibus ac plantis, aiunt è terra exstitisse. ac sine legibus, aut vlllo iure, vagos ac feros, arborum baccis, & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem potare assuetos, ipsa dein ratione duce ac magistra, frugibus alitecta moliri, vrbes condere didicisse: adhibitoque studio, paulatim à barbara & agresti vita, ad cultum & mansuetudinem fuisse traductos. Non pauci, muta simulacra, vel etiam informes adorant lapides; namque ij ferme Dij gentium sunt. Ad hæc, artis cuiuslibet inuentores, aliosque priuatim aut publice benemeritos, quidam etiam parentes, carosve, in numina referunt.

Historiarum Indicarum

iisque & statuas ac templa ponunt, & vota faciunt, & adolent thura, non mortuis modo, sed interdum etiam (quod magis deestere) viventibus. Alij Solem, & Lunam, ac stellas, cœlumq; præcipue ipsum, unde cuncta in terras bona promanent, omni studio colendum existimant. Sunt etiam, qui inferna venerentur monstra succincta colubris, & igneo vomitu, cuiusmodi cacodæmones in Europa depingimus. neque id tam impetrandi cuiuspiam commodi, quam depellendi maleficii causa. quippe observantia interdum eiusmodi visa, maiorem in modum extimescunt. Sed qui simulacris diuinos habent honores; ii inter cætera illo vel in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur. Ad captanda itinera, vel grauiores quaslibet auspicandas res, adhibita ad statuam precatione, fortes observant: quarum est ritus eiusmodi. Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis fere magnitudinem, filo traiectos; coram simulacro ipso temere ac fortuito iaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno cōfederint situ (quod vulgo infaustum putatur) idolum verbis ac iurgiis male admodum accipiunt: dein, quasi contumeliæ pœniteat; rursus delinimentis, votisque, ac supplicationibus propitiare contendunt. Si nihilominus aduersæ appareant fortes; idolum videlicet acerbius plebitur. ad verba accedunt verbera; in aquas proicitur; amburitur igni: dein blanditiis denuo, ac promissis placatur. atque in hac vicissitudine tamdiu persistunt, quoad iacta in fortes ambo misilia prona consistant. Tum vero, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox etiam, egregie conditas coctasque gallinas, anates, anseres, oryzam, & quod præcipuo est in honore mensarum, offerunt suillum caput, & cantharum vini. Ex iis ubi singulis aliquid in disco; porcini capitis imas auriculas, reliquarum altitium ungues, vini guttas aliquot in ara simulacro appofuerint (qui verus est libandi mos): cæteras ipsi dapes magno cum tripudio, & effusa latitia comedunt. Mortuorum exsequiæ celebrantur in hunc fere modum. Patrem familias, vt exspirauit, quamoptimis vestimentis indutum, in cathedra collocant. huic ad genua procumbens vxor primum, dein filii, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimū dicunt Vale. Postea corpus in arcam includunt, ex odorata & minime putri materia: commissuris cum alio spissamento, ne

factor

fetor emanet; tum lamina ferrea diligenter obstruētis. eam arcam in amplo conclaui, vestitis lino parietibus, à terra suspēdunt, ac linteo tegunt, in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id conclaue, aut in ipso ædium vestibulo, stant mensæ opiparis onustæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locum officij causa frequentant; sacerdotes vero, noctu præsertim, piacularia sacra Diis manibus faciunt; ac picilem chartam vel supet demortui cadauer cum certis carminum præfationibus cremant; vel præsentis toto conclaui funibus appensam agitant; vociferantes, eo motu animū defuncti ocyus ad astra tolli. post quintumdecimum diem, arca in campum sepulturæ dicatum solenni pompa deuehitur. ibi cadauer inclusum, paulatim absumit dies. interea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo: eaquē illeſti sagina, locupletum præcipue funeribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent. quo temporis spatio crassio rem tunicam apprimunt carnibus, & horrida sese recte præcingunt. filij, si personam gerant publicam, illico se abdicant magistratu. Hæc de sepulcris. Ac ne maritimæ quidem res suis carent superstitionibus. Quæ naues primum deducendæ sunt, hæc Lunæ, vel cuiuspiam fabuloso dicaræ Deo, variis expiamentis & supplicationibus lustrare mos est. Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Diis ac spiritibus opinionem plane & impune derideant: vnum esse interitum hominum ac iumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino, arbitrentur. Huic de superis persuasio- ni, consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt, quatenus commercij necessitas, & fructuosa existimationis ratio postulat. ea remota, nequaquam ij sunt, qui buscum in tenebris mices. quin etiam, totius humanitatis mul- tis in rebus videntur expertes: alienigenam ferme auersantur, & interiøre (vt dictum est) vsu & hospitio prohibent. Aere alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiam (quod multo flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrescere patiuntur: quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti, & comam alere) ingenui hominis, & sordidis ca- peribus nequaquam occupati indicium sit. Cognitores capi-
taliū

Historiarum Indicarum

talium rerum, amplianda toties causa, per speciem lenitatis, di-
ram crudelitatem exercent. quippe rei, quorum magna semper
est multitudo, interim onusti catenis, noctu præsertim, arctissi-
meque inter se consipati & constricti, adeo sæva ac tetra cu-
stodia detinentur; ut dilatam à iudicibus mortem haud pauci
quotannis accersant, sibi que ipsi afferant vim. Interea, in con-
spectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, seriæ quæstiones
per tormenta exercentur: quorum cum alia sunt genera; tum
illud quotidianum. Pro virgarum fascibus cubitali arundine
utuntur, cuius ante meminimus, lata digitos quattuor, crassa v-
num; & quidem igne tosta, quo grauiorem faciat plagam. hoc
sæuitiæ instrumento, humi stratorum, ac sæpe infontium artus
ac plantæ adeo acriter & acerbe cæduntur, ut qui non robustis-
simo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant; vel etiam
inter ipsa verbera nonnunquam exspirent. Cum hac gentis im-
manitate, profusa libido coniuncta est. abdomini cæterisque
indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Le-
ges & edicta magis ad seruitutem & abiectionem; quam ad vit-
tutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob
id ipsum, etiam in bellica re nationibus aliis inferiores haud im-
merito existimantur. Externum ad grauiores expeditiones
conducunt militem. Id firmamentum est belli. Rex, barbara
& stulta quadam arrogantia, sese dominum mundi, cæli filium
appellat. Priuatorum fortunas, & partam sudore & vigilantia
rem, per publicanos & exactores durissimos atterit: ex ipsis e-
tiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legi-
mus, sedisimo vectigali instituto. Externorum Regum orato-
res, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios (sunt
autem plures variis impositi nationibus, quarum olim imperiū
deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat. Non
nisi humili equo insidentes, qui pro habenis vili regatur fune; in
regiam urbem despiciatissimi introeunt. dein pedites intra pa-
latij aditum accepti; ad partem eam in qua latere audierint
Regem (nam ipsius quidem aspectu prorsus arcentur (cum qui-
na ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce, lega-
tionem, nixi genibus peragunt. adest regius apparitor, qui cun-
cta per scribam excipiat; idemque, veluti numinis internuntius,
ferat ab Rege responsum. eo accepto responso, cessim orator,
&

& subinde flectens genua, plane inhonoratus abscedit. Inter hæc, & alia longe turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se contemnunt: rudes, inertes, barbaras putant. de suis tantum ipsi rebus magnifice & gloriose non sentiunt modo, sed prædicant. Nostris tamen hominibus tribuere non nihil videntur. quippe Sinas utroque oculo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores & instituta, Christi disciplinam inferere, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator facile iudicauerit. obstant regia edicta, & difficultas introitus. Obstant conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras inferri sacra; & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minime patiuntur. obstant regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorum irritamenta; & quo nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruerfitas. Verum nihil plane maiori est impedimento, quam nostratium Christianorum (quos ethnicis præluce ad omnem iusticiam & castitatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minime consentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi fere cuiusque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus; quo in genere varia, tametsi nondum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei sim, quo mihi præcipue nostrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus, vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum provinciis, maxime occidua est Cantonia. Eo priusquam peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas præfecti regij præditiis & clasibus tenent: neque ipsorum iniussu progredi aduenas Cantonem est fas. Fernandus Andradius, ut exponere cæperam, cum ad Tamum insulam peruenisset; post diuturnam moram, transitu ægre tandem impetrato, cum duobus expeditis & egregie ornatis nauigiis, cætera classe ad Tamum relicta, Cantonis portum inuehitur; ac magistratum permissu Thomam legatum exponit; cui ædes & lautia

de

Historiarum Indicarum

de more attributa . ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia contrahendo cum incolis ; haud ita difficili negotio aditum atque ea com. mercia nostris aperuit : auxit probitatis existimationem, quod sub tempus reuersionis, de suo discessu per præconem tota vrbe denuntiari iussit; vt si quis quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodari, vel quouis alio nomine repetere vellet; mature profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa. & ex vnius viri moribus, de totius nationis virtute nimirum existimabant: apparebatque maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam; nisi post Fernandi profectiorem, aliorum deinde nauarchorum cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri, in eadem loca venire, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram egressi primò ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tormentis vigiliisque dispositis, imperium vsurpare, negotiationem communem interuerrere, ac sibi proprie vindicare; externos æque atque incolas iniuriis & contumeliis intolerandis afficere; virginibus vim inferre; à plagiariis ingenuos ingenuasque coemere; non popularibus modo suis, & optimo Regi, verum etiam, quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque parentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo demone, meriti sunt; vt non pro sociis amicisve, sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur. neque vero sum nescius, hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goësius primum, dein Oforius plane disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, è præfectis regiis valida classe circumfessi, cum in eam iam esset vt caperentur; sequa tempestas repente coorta Sinarum naues dissipauit, ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia, quam gloria conspectiores Malacam rediere. Tristior multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus; cum ad regiam denique peruenisset; præoccupatas cum aliorum; tum vero Cantoniorum magistratuum litteris & criminationibus, Regis & satraparum offendit aures. ita, non modo Regis conueniendi potestas legato facta non est, sed etiam de consilij sententia pro exploratore

ratore comprehensus, & Cantonem remissus, in carcerem conditur: ubi omnibus incommodis paulatim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabili sine conclusit. Hunc maxime in modum, paucorum scelere alienati Sinarum animi, & famæ fideiq; inestimabile damnum est factum. ac deinceps, quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis, vel alienis nauibus deuenere; pessime accepti multatq; sunt: & complures in annos, nomini Christiano, ac Lusitano præsertim, ora nulla fuit infestior.

*Libri Sexti Finis.***HISTO.**

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campson, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Lusitanos, classem omni conatu ad Suezium reparabat, auctore maxime Hoceno Persâ, de quo supra docuimus. Is, cum ex Dienfi prælio, Campsonis iram non sine causa pertimescens, ad Mamudium perfugisset Cambaiz Regem; placandi Campsonis, & recuperandæ pristinæ dignitatis & gratiæ, tale consilium iniit. Gidda est emporium in Arabico sinu, diei ferme itinere à Meca; idemque portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falsi prophetæ sepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quod nullis clausa mœnibus, nullo præsidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campsone defecerat, & Arabum campestrium, quos vocant

vocant Baduinos, incurfionibus repentinis erat vehementer infesta. Porro Lusitani si frequenti navigatione ijs regionibus adfuescerent; metuendum erat, ne Gidda nullo negotio occupata, eodem impetu Mecanam euerterent ædem; ac Mahometis reliquias, ad solatium interceptæ ab Saracenis Hierosolymæ, dissparent. Eo animaduerso periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege primum, dein cum satrapis, & principibus cōtulit. publicamque iactando causam; & religionem ac pietatem (vt sæpe fit) priuatis rationibus prætexendo, facile obtinuit, vt contra vim Lusitanam, cingendæ muris Giddæ magna sibi cum à Rege, tum à priuatis, pecuniæ subsidia præberentur. Cum iis subsidiis Giddam delatus, ingenti oppidanorum latitia excipitur. Inde primum ausus Campsonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & iustam nummis iram artificiose collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Lusitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndique apertâ firmare munimentis: id vbi summa ciuium voluntate perfecrit; tum etiam, in Campsonis gratiam, nec opinantibus iis arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atque auctoritate desciscant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde suppetere: tantum à Campsone sibi peritis munitoribus opus esse. postremo hortabatur, vt aduersum conatus nostrorum, classem sine mora reficeret: accensisque ad Mahometanam tuendam rem, Christianosque pellendos, Indorum principum studiis, ne deesset. Ea satisfactione, tamque enixo studio religionis delinitus Campson, non iras modo posuit; sed etiam structores & architectos Giddam extemplo deportandos curauit: quorum assidua opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circumdatus est. arcis exstruendæ, quod maturum eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maxime generis, & cum noua materia transmissis, vt ante, Suezium; classem ædificata maiorem nauium, quæ partim remis, partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas epibatæ impositi ad tria millia, misti Mammaluci Arabesque; & ex aliis nationibus Christianæ ferme fidei desertores. Omnibus iis præpositus cum summo imperio nobilis archipirata

Historiarum Indicarum

archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exsulabat, adiuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amirafen, vocabuli similitudine decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quasi victoriæ præmium, Ægyptiis ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium, quin vtri priores ea claustra custodiis occupassent; Arabicum pelagus, totamque eam navigationem essent in potestate habituri. itaque iisdem vtrinque artibus & consiliis certabatur. vtrisque propositum erat Adeno potiri: sin id minus è sententiâ cederet; vicinum aliquem locum permunire, atque obtinere præfidiis. Quod cum Albuquerque iam ante frustra tentasset; tum Solimanus quoque aggressus, cum vniuersa classe primum omnium Adenum accessit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere; cum ferocia responsa tulisset; urbem summa vi oppugnare constituit, ignarus, præter muros turresque præualidas, quam illa firmo ac fideli præsidio teneretur. Si quidem ad primos Ægyptiæ classis nuntios, Amiriani præfecti accitu, non è vicinis modo locis magna auxilia conuenerant; sed ipse quoque Rex, ab Elach vrbe, quæ caput est regni, cum haud contemnenda militum manu raptim eo sese contulerat. Igitur admotis ab Solimano triremibus, vario genere tormentorum vrbs acriter quati cæpta. iamque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum ingenti fragore prociderat: & Solimanus Mammalucos ad ineundam forti animo pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo decore augendam; copias ad littus exponit. perque patefactum ruina iter ausus in urbem irrumpere, præter opinionem acerrime resistentibus oppidanis, cum magna suorum cæde vulneribusque repellitur. Ergo, tum ex propugnatorum frequentia; tum ex vnius temere tentati prælij euentu coniectans, quam non suarum virum ea oppugnatio esset; consensu trepide nauibus, retro ad Camaranum auertit iter. Ibi, exposito omni fabrilis instrumento, idoneus arcis exstruendæ locus eligitur. ac positis fundamentis, intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes duodetriginta. Cæterum, superante in id multitudine, Solimanus, ne otiosa interim haberet statiuæ; Hocenum cum nauali maxime turba ad opus promouendum reliquit. ipse cum expedito milite in continentem egressus; oppidum Arabicæ

biæ Felicis, Zebitum, duodecim ferme leucas à mari, improuiso aduentu cepit. Locus erat cum refertus opibus; tum etiam elegantiæ & cultu visendus. ibi dum Solimanus partim amoenitate regionis, partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit; interea ad Camaranum tristes nuntij incerto auctore afferuntur, Campsonem cum omnibus copiis ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Persis in Græcos odio, Solimanum auersaretur; & antelatum eum sibi in maris præfectura periniquo patetetur animo; oblatam occasionem auide arripuit, ab eius auctoritate classiarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam Aegyptia res in extremum sit adducta discrimen; operosa & inutili abiecta munitione, secum ad urbem Giddam è vestigio redeant; oppidumque in primis opportunum, ac recenti firmatum opere; itemque classem tanto impendio & labore paratam, Aegyptio imperio seruare nitantur. Neque in id, consulto imperatore opus esse, qui & incerta fide vir, & natura Ottomano addictus nomini; quæ prima se dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla iurisiurandi religione rem Aegyptiam sit hosti teterrimo proditurus. Ea oratione gratius nihil ad aures Aegyptiorum accidere potuit. nam præterquam quod cæli, & aquarum grauitate, valetudo maximæ partis tentari erat cœpta; fremebant insuper, se in fordido, ac laborioso, & nullius emolumenti ministerio relictos; cum interim cæteri, partim vrbis opulentæ spoliis ditarentur; partim etiam ad satietatem sese in somnum, ac cibum, aliasque voluptates immergerent. Inde, omiſſa ædificatione, vnanimes Giddam extemplo traiciunt; nauigiis aliquot ad Arabicum littus non tam in Solimani gratiam, quam ad Mammalucos deportandos relictis. Id ubi rescituit Imperator; ipsius atrocitate facinoris, perfidum ac seditiosum Hocenum increpitans, cum ea quam habebat manu sine mora subsequitur. Ad urbem Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno clausæ. tum verò accensus rabie ac furore Solimanus palam se ad oppugnationem accingere, cruentaque inter ipsos Mahometanos haud dubie pugna imminabat; ni Paracates, Macanæ præsul ædis, cognito

O

periculo,

periculo, confestim aduolasset. Eius aduentu sedata certamina, patuitque Solimano introitus, ea lege, ut dum de Campsonis voluntate vel obitu certiora afferrentur, iis quas tum habebat copiis dux uterque separatim præflet. Caterum intromissus Mitylenæus, fide nimirum egit Aegypcia. Comprehensum fraude Hocenum, uti opibus imperioque plus poterat, in vincula coniecit: dein silentio noctis prouectum triremi in altum, fluctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium potestas, & arbitrium rediit. Ac paulo post, explorato & cognito exiriali Campsonis exitu; ut in gratiam cum Selymore direr, trahendis in Ottomanicam dicionem omnibus circa nationibus populisque, operam deinde nauauit egregiam: ac demum ab Solimaño Selymi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel, de Sultani comparatione rursus ab Rhodiis certior factus; ad Prætozem Lupum Soarium de rebus iis mature perscripserat; mandaueratque ut contra eum apparatus summa ope instrueret sese: ac quanta maxima posset classe ultro ad Arabiam tenderet; neu Aegyptios cum Indis coniungi (nam id erat iis initio constitutum) vlla ratione pateretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio, statim ad eam expeditionem omnes curas, & cogitationes intenderat: adhibitaque diligentia, naues, quot antea nunquam, septem & triginta, cunctis rebus ornarat. Cum iis profectus ab Goa, præter Cambaiam Armuziâque, repente ad Adenum applicuit. Percussus inopinato aduentu, & clasfis magnitudine Amirianus, qui magnam muri partem è recenti Aegyptiorum oppugnatione strata adhuc ruinis haberet; excidium metuens, temporis paruit; & clauis vrbis confestim ad Lusitanum suppliciter misit: & cur sibi minus cum Albuquerque conuenisset, causatus præfractum & asperum ingenium viri; sese ad urbem dedendam, accipiendum intro præsidium, & imperata facienda paratum ostendit. Omnino præ clara erat occasio tam opportuna potiunda vrbis; & maximo rei Lusitanæ compendio, Saracenis & Aegyptijs Indicum mare in omne tempus intercludendi. Verum Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alienam è sua æstimaret fide, nequid copiam in ea custodia relinquere cogeretur; atque ut quam integerrimas ad hostem afferret vires; prauo, quin potius nullo consilio, rem in posterum distulit: in præsentia, commeatu multiplici

plici in classem exacto, ad Camaranum processit. At Amiri-
nus, & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora interposita refice-
re muros, alimenta conuehere, custodias augere, nitique certa-
tim, vt tam eximiam, tamque insperatam superum in sese indulgen-
tiam, pro sua quisque parte respondeant. Interim ad Camaranum
fœdâ tempestate naues Lusitanæ amissæ quattuor; quibus, præ-
ter validam iuuentutem, omnis etiam vehabatur ædificandi ap-
paratus. dein, cum nusquam appareret hostis; dimissæ ad ex-
plorandos maris recessus aliquot actuariæ. In eas cum incidit.
set excussum ex Aegyptia classe nauigium, in quo erant Italici
fabri ferme triginta, cognitum ex iis est, Solimanum Giddæ se
continere, subductis in tutum nauibus. magnam ibi solitudi-
nem, inagnum esse terrorem; quod Lusitani ad dimicandum
parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, si
perculsis quamprimum insistent; urbem haud dubie vel armis,
vel conditionibus, in potestatem esse venturam. Hoc nuntio
erectus Prætor, ex templo Giddam iter edixit. Vt in conspectu
fuit classis, primo in vrbe vsque adeo trepidatum est, vt despe-
rata defensione oppidani vulgo pararent fugam: Prætoris de-
in mora, & Solimani adhortatio restituit animos. Et copiæ ab
eodem extra mœnia productæ, ad ostentandam hosti fiduciam,
instructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipsa loci re-
gio: quod vrbs à mari, admodum insidioso accessu, cœcis & hu-
milibus circa vadis, vno tantum, & eo sinuoso ac perangusto adi-
tur euripo. cuius cum in ipso flexu castellum excitarant, tum
etiam aliis locis tormenta in hostes opportune direxerāt. Quæ
omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quam ad
absterrendum à congressu Prætorem valere. Ergo, ne Lusita-
nam rem in discrimen obiiceret, nequicquam exposcente pu-
gnam milite, & minoribus præfectis tantam ignauitæ notam inu-
ri nomini Lusitano quærentibus, Prætor oppido abstinuit; pau-
cas tantum naues in portu succendit: ac tanto apparatu nulla
re gesta, explodentibus & exhibulantibus de more barbaris, in-
eunte iam hyeme ad Camaranum reuertit. Ibi, quod nulla ad
ædificandum cimenta suppeterent, inchoatum ab Aegyptiis
opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctesque na-
ualis turba versatur; ex aeris intemperie grassari morbus in clas-
sarios cœpit: ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti.

Historiarum Indicarum

accede-*bat* ad grauitatem cœli, magna annonæ difficultas, vt in deserto loco, & hostili circa regione. Tantum ē Ceiliso proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare coeperunt. sed care Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus ē classe ad commercium quotidie commeabat. Is, cum nihil tale nostri timerent; ab duobus speculatoriis Aegyptiorum nauigiis, indicio & fraude Ceilisanorum excipitur. Lusitani septendecim in eo lembo nauigabant. Comprehensi omnes, & minime tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hæc clades & ærumnas, hyberna transacta. & apertiente se iam vere, Prætor, ne nihil omnino egisse videretur; ex Arabico sinu ad Africum littus traiecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc, vt humanæ sunt vices, negotiatoribus infrequens; ac vulgo Zeila appellatur; nullis vallatum menibus, aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abasino bella, magna ex parte desertum, modico, tantum in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidum, quod Solimano Adenum petenti enixe fauerat, omniq̃ue necessaria benigne suppeditarat; Lusitanus Prætor oppugnare ac delere constituit. Expōitis cohortibus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confecta res est: cæsisq̃ue custodibus, in ipsa tecta facibus & incendiis adeo acerbe sauitum, vt ne alimentis quidem, quibus vel maxime egebant, Lusitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quo Prætor tanquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur. sed eum improuida longe fefellit opinio. siquidem ab Zeilana clade transuectus Adenum, cum ab Amiriano fidem promissi repeteret; magno suo dolore denique sensit; quam fugacia sint occasionum momenta, & quam irreuocabilis rerum bene gerendum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum rubromari Lusitani vagantur, non modo nouis operibus militibusq̃ firmarat urbem; sed etiam per exploratores, de naufragiis interituq̃ue nostrorum, ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaq̃ rediens quassata classe & imminutis copiis Prætor, adeo non mouit oppidanos, vt iis etiam ludibrio & contemptui fuerit. In summa rerum inopia, portu exclusus, modica vix aquatione im-*petrata*, plenus damni ac mœroris, Indiam irrita expeditione repetiit. Quictæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuisse,
dum

dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublatiſ ab radice Mam-
malucis, Alexandrinum imperium, & Africa noua regna ſibi cō-
ſtituit. Per eodem ferme dies, quibus circa Arabiam naualis
afflicta res eſt, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo pericu-
lo abſuit vnus hominis temeritate, quem arcta ſibi affinitate
deuinctum diſcedens Prætor, Goæ Præfectum perampla cum
potestate reliquerat. Huic ſimultas vetus cum Calderia quo-
dam intercedebat, Albuquerqueij alumno, viro egregie ſtrenuo.
qui poſt Prætoris profectionem, vbi ſummam rerum omnium
penes aduerſarium vidit; veritus, ne is pro magiſtratu exerce-
ret inimicitias; ex inſula in cōtinentem profugit Pondam, quo
nomine portus vicuſq; abeſt ab Goa paſſuum circiter octo mil-
lia. Pro Idalcane Ancoſtan ijs ſinibus præerat. Ab eo, propter
fortitudinis ſamam Calderia comiter acceptus, in honore habe-
batur. Id vbi Goanus reſciuit; per internuntios inimicum ex-
ſulem ab Ancoſtane vehementer expetiit. Ancoſtan, qui ad rē
ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad ſe cui
libet eſſe perſugium, præſertim cum in ſœdere nihil eiſmodi
nominatim cautum fuiſſet; adduci ſe non eſt paſſus, vti rece-
ptum in fidem Luſitanum expoſcenti proderet inimico. Ea re
accēſus Goanus, per interpretem conuitia primum & minas in
Ancoſtanem iacit: dein, ſpecie transfugæ, percuſſorem Calde-
riæ ſubmittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiſ-
modi promptum facinora. Is à Calderia in hoſpitiū benigne
acceptus, & in Ancoſtanis amicitiam ac familiaritatem breuē
perductus; cum inuitatu Ancoſtanis, oblectandi animi cauſa, in
campum vna cum cæteris primoribus prodiſſet; per cauſam ſe-
cretioris colloquij ſeductum pauliſper à comitatu Calderiam,
pene in Ancoſtanis conſpectu, nihil minus opinantem interfi-
cit, ac ſubditis equo calcaribus inde ſe proripit. Enimuero in-
digna res omnibus viſa: & dimiſſis continuo equitibus, è fuga
retractum inſidiatorem ſua ipſe manu Ancoſtan iratus obrun-
cat. Tum vero amens furore Goanus, omnibus modis ami-
cum vlcifci, ac priuati odij cauſa, publicam rem in diſcrimen
vocare non dubitat. Paſchales tum forte agebantur feriæ; &
inſtabat quinquageſimæ diei celebritas, quam Græco nomine
Pentecoſten appellant. In eum diem Præfectus, per ſimulatio-
nem ludorum atque certaminum coactō milite, Fernandum fra-

Historiarum Indicarum

trem, & Ioannem Machiadum, de quo supra commemorauimus, Pondam quam occultissime iubet inuadere, & Ancoftane ipfo interempto, vicum præda exhausta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi, & pedites Lusitani septuaginta, & Indorum maior aliquanto numerus. Ij noctu vado transmissi, cum, si maturatū foret, hostes alto sopore mersos in tenebris opprimere potuissent, atque id ipsum enixe Machiadus hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperium, lucem opperiri æque stolido ac pertinaci consilio maluit. atque hæc ducis ipsius: illa militum fuit culpa. Campum, in quo Pondam iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior saltus intrandus est: cuius fauces vel pauci homines facile tueantur. Ad eas obtinendas angustias, quo tutum, si res posceret, copiarum receptū haberent; prouido Machiadi monitu pedites relictī complures. ij, vt agmen præcescit, ne prædæ postmodum expertes forent, statione per summum scelus deserta, protinus antecedentium vestigia subsequuntur. Vti Pondam appropinquatum est; obscura nox & quies vtrinque texit inceptum. Adnantes dein luce, fremitus equorum, & armorum fulgor insidias prodidit. Conclamatum ergo confestim ab incolis ad arma est: & primo ignari quanta Lusitanorum esset manus, Ancoftane duce, fluiuium qui Pondam præterfluit, raptim transgressi, in tutum sese recipiunt. mox, paucitate nostrorum animaduersa, collectisque è repentino pauore animis, denuo traiciunt flumen; & in hostes palatos, atq; ad rapinam potius quam ad pugnam intentos, conferti ipsi & conglobati dant impetum. Vix primam impressionem sustinuit Lusitanus; &, paucis exceptis, ceteri cursu angustias repetunt, loci difficultate, si minus virorum præstantia, sese defensuri. verum eas quoque nudas custodibus, barbari iam infederant: ita, in medio deprehensi Lusitani passim ceduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine cum aliquandiu restitisset, neque vllam cerneret spem salutis; ad Fernandum conuersus, erumpe tu, inquit, si qua potes, dum hostem ego vtcunque sum moueo: & Goam vbi perueneris, fratri tuo renuntiato; dum iracundiæ dolorique intemperanter indulget, quam expectenda ad premia optimamque prædam præcipuos è Lusitano præsidio miserit. His dictis, miro animi ardore se rursus in hostem concitat; & egregie diuicans multis,

multis confossus vulneribus ipse, & circa eum quinquaginta ferme Lusitani pedites aut equites cadunt. è reliquo numero capti septem & viginti. in iis nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E sociis Indis, amplius centum aut occisi, aut in seruitutem abducti. ceteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petiere. Fernandus, inter hostium tela, stragemque suorum, pernicious equi beneficio præter spem evasit. Ad eius cladis nuntium, ingens luctus & meror in vrbe fuit. ac vulgo liberis, aut cognatis orbat æque viri ac mulieres, præfecti temeritatem & furorem execrabantur. Idalcan vero, non tam eo successu, quam violata ab Lusitanis pace, lætari; oblataque sibi occasione, quam dudum expetijisset, Goæ bello recuperandæ. quippe tum prælio custodibus imminutis, tum etiam ineunte per eos dies hyeme, quæ in aliquot menses clausum externæ opi mare esset habitura. Addebat fiduciam, deletæ in Arabico mari Lusitanæ clasfis quamquam incertus rumor; & quod induciis nuper cum Narisingano Rege Crisnarao pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goanum sibi liceret incumbere. Hisce adductus rationibus Idalcan, primum è suis ducibus, Ancostane adiuncto, Zufolarinus, cum sex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet. Eo terrore in urbem allato; Præfectus quotquot per ætatem ferre arma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet. ad Benefitarinum præcipue intendit vigilias: & quoniam in eo publica salus verti videbatur, ne hosti pateret introitus; quicquid naualium copiarum fuit, partim vada obsidere, partim circumire interdum noctuque insulam imperat. ad hæc, paganos, & agricolas, ne, vt olim, iter barbaris aperirent; intra urbem euocatos, vel in opera, vel in præsidia maturatione distribuit. Zufolarinus, admotis ad littus copiis, cum aliquoties transitum frustra tentasset, ad extremum operibus insulam cingere; & quoniam à mari (vti dictum est) nihil eo anni tempore subuehi posset; terrestribus quoque com meatibus omnino institit prohibere. Ita, præciso omni vndique aditu, penuria primum, dein fame laborati tota insula ceptum. ventumque ad vltima foret; nisi, vixdum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primum à Quiloa Ioannes Sylueria cum vario com meatu, & quadringentis armatis; tum ex vltiore India Ra-

Historiarum Indicarum

phael Percostrelius cum fortibus viris; ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus sex Antonius Saldania subuenissent. Huius noui subsidij fama, non abfistere modo obsidione Zufolarinum coegit; sed etiam Idalcanis nomine pacem ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula Idalcani est data; cum eo, si nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Prætor adueniens auctor fieret, sequutum vtrumque. & captiui cum fide reddit, & Prætor Goam delatus, ratam habuit pacem. Hoc maxime modo Goa tertium ab Idalcane obsessa, & in summum adducta discrimen, ex hostium faucibus præter opinionem eripitur. Eodem fere tempore, scædioribus etiam de causis, dum nihil minus Lusitani præfecti, quam de officio cogitant, amissa Malaca propemodum est. Georgio Albuquerque, qui Abdalam summa populi inuidia damnarat indicta causa, Georgius Britius in vrbis præfectura successerat. Is, vixdum sanatis iis, quæ exulcerata per alios erant; Malacensibus æque incolis ac peregrinis admodum grauis esse; & insitam ingenio violentiam in omne genus hominum cepit expromere. Mamudianæ familiæ seruitiis, quæ portoriis vel munitionibus, Alphonfi Albuquerqueij decreto, operam dabant; mercedes quotidianas, & alimenta subtrahere; alios à calumniatoribus circumuentos, in ergastula condere; ereptas iustis possessoribus villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo donare: iuncorum magistris, qui antea nostrorum merces quoquo uersus bona fide vectare consueissent, non modo custodes apponere Lusitanos; verum etiam, nullo eorum delicto, ipsas nauis præfecturas adimere; denique, crudelitatis & avaritiæ, nefaria pasim edere documenta. Ijs rebus territi qui nuper ad urbem redierant, cum denuo diffugissent; ac nihil ferme vlla ex parte subueheretur; tanta rursus Malacæ solitudo, & rerum omnium caritas consecuta; vix vt magnis propositis immunitatibus præmiisque, & præcone circumquaque dimisso, turbata hominum mentes sedari, atque ad modicam celebritatem frequentissimum nuper emporium redire potuerit. Cum in peius quotidie cuncta inclinaient; accessit ad res propemodum ex toto euertendas, intestina discordia. Primum eo tempore & maximum erat Malacæ munus, arcis præfectura: quod nimirum tam recenti dominatu, tamq; infestis circa nationibus Regibusq;

Lusita-

Lusitanorum salus in eius arcis tutela confisteret. ac proinde, omni contempto periculo, reliqui duces ac magistratus, eum honoris gradum certatim expetebant. Georgius Brittus per eos forte dies dolore corporis animique confectus, cum supremam sibi horam adesse intelligeret; Praefectum urbis Nonniū Vasaum Pereriam, vxoris fratrem sibi substituit, Regis decreto; quod ita mandarat Emmanuel, vt si arcis praefecto diem obire contigisset; in eius locum urbis praefectus extemplo succederet. Britto igitur defuncto, arcem Nonnius occupat: enimvero id nullo modo ferre Antonius Patiecus maritimae rei praepositus; quod eam praefecturam ad se pertinere affirmaret; praerudicata iam ante re Alphonfi ipsius Albuquercij sententia; qui Rhoterico Patalino ea lege tradidisset arcem, vt eam postmodum ipse relinqueret Fernando Petreio Andradio, penes quem eo tempore naualis item rei erat summa. itaque nullum esse dubiū, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeat. Hoc certamine accensis animis, cum suos vterque sectatores haberet; nulla publicae rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum: ac veritus Patiecus nequid ex ea concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat turbae, paruam ad insulam recepit e regione Malacae. Cum dies aliquot obstinati ambo suspectique inuicem, in praeuocilio perstitissent; neque demoueri se de sententia vllius precibus vel auctoritate paterentur; festo die quodam Patiecus in continentem exscendit sacrificij causa. ac praeter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum eunti, Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine apparuit; hominemque blanda compellans voce; Quin, ait, Patiece, nostrarum litium ac dissensionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac popularibus nostris, eorumque arbitratu redimus in gratiam? cum ad ea audienda Patiecus propius ad portam appropinquasset; è latebris repente profiliens praualidis laceratis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primum attoniti; parumper hesere: dein stupore in iram verso, cum ducis caritate vim pararent; partim praesidij metu, partim regijs minis ac denuntiationibus territi, destiterunt. Ea res momento vulgata, non modo nouam furoris & amentiae labem Lusitanis asperfit, quod

omisso

Historiarum Indiciũ

omisso concordiaẽ bono, tot vndique cincti periculis, inter sese contenderent; verum etiam locum Alodino dies noctesque in id ipsum intento, ad regnum omni conatu repetendum, aperuit. Ciribiges erat apud eum Raia, inter suos clarus bellica laude. Is, valida longarum nauium classe ab Alodino accepta; Muaris fluminis ostia petiit, leucas à Malaca non amplius quinque: aduersoque amne subuectus, in terram egreditur; ac loco peropportuno, è robusta materia densatoque aggere permunit castra: inde, vti nuper Laclamana, repentinis excursionibus mare prorsus infestum habere, & in conspectum vrbs Malacæ identidem prouehi, & mox recipere sese; vt, si qua posset, irritatos certamine Lusitanos, ad paratas intra flumen insidias de more perliceret. Harum rerum nuntiis Goam per Verissimum Patiecum Antonij fratrem allatis; Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo ante redierat, Alexium Menesium cum nauibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub idem fere tempus illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, nõ exiguo cum apparatu & copiis appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliscens denuo Lusitanorum intestina discordia, quamuis ægre sublata: & simul, à Menesio ad Sionis Regem, qui cum ab ipso iam Albuquerque instituta erat amicitia legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur, partim eius amicitiaẽ firmandæ causa; partim etiam vt eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ, & quaestuosissimo eius oraẽ commercio Mahometanis eripiendo. Coelius ad urbem Hudiam, quod regni caput est, Sionia nauí delatus; Emmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iureiurando vtrinq; renouatum est fœdus. cuius fœderis testem Coelius celeberrimo vrbs loco præcellam ligneam Crucem summa Regis voluntate defixit. Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate transactis; ac duarum insuper nauium præsidio adiutus ab Rege, latus Hudia soluit. & Camboianam oram pene præteruectus, quod à Patanis accessu tempestate prohiberetur; dum ad Sincapuram necessario cursum intendit, transuerso repente Euro in littus Panis eiicitur. Potiebatur eius terræ, vt supra demonstratum est, regulus is qui Alodini sororem habuerat in matrimonio: ac tum forte ab Alodino ipso, incertum quibus de causis, grauiter dissidebat. naufragos igitur Lusitanos haud im-

ultimo merito

merito sibi diffidentes, metuentesque, non modo non pro accepta olim ad Malacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam contra gentis morem benigne & comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ societatis commodo simul & ornamento, ac Malacensis præcipue commercij vberissimo quæstus; facile sibi persuaderi à Coelio est passus, ut multorum exemplo dynastarum & Regum, sese cum honorario vestigali ad Emmanuelem adiungeret: ita, vas aureum librarum circiter sex, in annum tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenij mobilitate non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesij Andradijque aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis utique aperta vi sese imparem ratus; ad solitas artes dolosque confugit: simulato belli tedio, pacem eo consilio petiit; ut nuntiis vltro citroque mittendis rem in discessum vtriusque ducis extraheret: quippe quos & reuersionis auidos, & secum vna florem Lusitanæ iuuentutis deportaturos esse non ignorabat. Neque sagacem astutiam viri, frustratus evētus est. Deceptos iam aliquoties Lusitanos, improba negotiandi cupiditas, & nimius reuiscendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Iactatis vtrinque conditionibus, atque ita approbatis, ut nihil ad firmam stabilemque concordiam, præter Soarij Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigandi facultas data est, Menesius, & Andradius cum egregio comitatu Goam petiere. At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum (id vico nomen; alij Pagodem appellant) occulte paratam interea classem, ad eas quas habebat naues adiunxit: auditoque ducum Lusitanorum discessu, ad arcem oppugnandam extemplo copias omnes æque maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatum nostris accidere tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capienda spatium habuere. itaque eo die defensa ægre mœnia sunt. Inde, cum sæpius vrgerentur; nec vigiliis tantum, sed etiam omni vndique comœatu prohibito, fame laborarent; longe peiore quàm antea, loco res Lusitana esse cœperat: acumque de ea proculdubio foret; ni plane insperatum subsidium Deus rebus iam perditis attulisset. Iauensis quidam erat in hostium castris vir cum pecuniosus & clarus, tum etiam consilio manuque promptissimus. Is, grauius ab Alodino acceptis iniuriis, quas

salua

Historiarum Indicarum

salua dignitate ferre non posset; accensus vlciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione transfugit. eo duce atq; adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus, Lusitani fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis, agmine silenti profecti, subito vicissim impetu castra hostium cum magna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in jis inuentum. tormenta, pleraque ex ære, aucta ad trecenta. quominus Pagum victrici classe porro contenderent, ipsumq; Alodinum oppugnarent; obiectis transuerso flumine munitionibus, custodijsq; passim in ripa dispositis, in præsentia prohibiti sunt. cæterum eo facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor ducibus alijs alio missis ad maria tutanda; ipse cum septingentis armatis ad Ceilanum siue Taprobanam, nauium vndeuginti classe contendit. Cum Callensi regulo ante multos annos (vt supra memorauimus) Laurentius Almeida pacem ac societatem inierat: Soarius, Columbanum præcipue reguli amicitiam & commercium expetebat, quod in eius potestate laudatissimi cinnamomi syluas esse non dubie comperisset. cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipsum per litteras accurate mandauerat. Igitur delato in conspectum Ceilani Soario; & Columbanam præcipue oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauium appulsus, & arcis ædificationem idoneus. hanc figura littus in mare procurrit; curuoq; anfractu capacem efficit portum, in quem ex insula nauigabile flumen illabitur. huc applicita classe, nuntij confestim ad regulum missi, fœderis & amicitiae causa; postulatumq; de more, vt in vsum diuersorij, merciumq; custodiam contra insidias maxime Saracenorum, castellum ibi liceret exstruere, non tam Lusitanis, quam incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento futurum. E Brachmanum disciplina, vt cæteri ferme Indi, erat regulus, atque adeo Brachmanes ipsemet. neque ita pollens habebatur ea tempestate viris armisq;. quocirca, & patrijs institutis peregrinas religiones auersabatur; & in tam tenera insula haud immerito Lusitanam extimescebat vim. Attamen, reputans apud animum suum, quam ex tenui fortuna yicinus Cocini Rex, post initam cum Lusitano amicitiam,

amicitiam, ad quantas opes breui tempore peruenisset; eiusdem successus, & emolumenti cupiditate ac spe captus; & de fœdere, & de castello, non tamen sine aliqua sollicitudine assensus est. Caterum haud ita diu in sententia perstitit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in ea insula negotiationem paulo ante instituerant. ij, morte tristius rati, inde quoque ab Lusitanis pelli se; toto connixi impetu, regiones consiliarios pecunia muneribusque; regulum ipsum adhuc fluctuantem, cum alijs rationibus, tum proposito miserrimæ servitutis metu, facile ab ea mente deducunt. neque id modo, sed etiam ad arcendos aditu Lusitanos, vltro suam ipsi nauant operam: ijsq; præsertim instantibus operi, hortantibusq; insulanos, munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta disposita; & simul, ad nouam societatem plane dirimendam, Lusitani pauci, qui, vt in pacatam regionem securi descenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitio præter expectationem apparuit. missi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti, renuntiant, missos insulani Saracenos in statione versari. ita Mahometanum scelus haud dubie patuit. & Soarius, omissa interim ædificatione, copias ad pugnam exponit: magnoq; vltus militum ardore, quamquam assidue iaculantibus contra barbaris, ad ipsa tormenta succedit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur, ast vbi ad manus ventum est, momento disiectis munitionibus, hostes in fugam auersi: tum fugientibus acrius instare Lusitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuijs ab insequendo desistere, quoad Prætor signo tuba dato, palatos iam ac dispersos ab effuso impetu reuocauit. Magnus hostium numerus cæsus eo prælio. nec Lusitano gratis victoria stetit. vulnerati iaculis ferme sagittisq; complures: nonnulli etiam desiderati, in ijs Verissimus Patiecus, qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soarius, vnius diei quiete militibus data, postridie prima luce rursus cum omni fabrilis apparatu descendit; ac fossam à portu vastum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam fossam vallum erigitur, tormentis in hostem obuensis: dein modico intervallo additur murus, barbarorum terrori magis, quam operis firmitati, propter calcis inopiam interlitis argilla

Historiarum Indicarum

argilla camentis. Hæc ingenti classiariorum certamine confectum peracta. & regulus, cum aduersa ictus pugna; tum surgentis operis nec opinata molitione perterritus; misso confectum legato, veniam petijt eorum, quæ alieno suasu, inconsulte ac temere egisset: atque adiungendam ex integro societatem hospitiumq; se se paratum ostendit. At Soarius grauitèr questus non opera tantum sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione Lusitanos; præcise negauit, se pro tam atrocibus iniurijs aliter satisfactionem accepturum, quam si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vestigali concederet. Neque abnuuit Columbanus, Lusitana horrens arma. cumq; super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete comeeasset; ad extremum ita conuenit: uti regulus Emmanueli quotannis persolueret stipendij nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia; annulosq; duodecim, sapphyris, aut pyropis ex eadem insula inclusis: & elephantos præterea sex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusq; ipse & successores ipsius, terra mariq; defenderent. His maxime legibus data pax: & nulla interposita mora, Soarius destinato loco arcem condere aggressus est. opus, adiuuantibus etiam regijs, breui absolutum. in eius arcis custodia Prætor Ioannem Sylueriam valido cum præsidio collocauit. oram maritimam nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex animi sententia confectis, & Arabicarum nauigationis magna ex parte compensato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hæc ferme in vtraque India cis Gangem & vltra, Soario Prætor per triennium gesta. Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria is, qui primus Emmanuelis missu Malacam adiecit. Huic, magna Indici exercitus parte varijs casibus absumpta; naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ spei, contigit res minime prætereunda silentio. Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano, quem piscem, à figura videlicet, acum appellant (Xiphiam ego fuisse crediderim) prælongo

longo rostro, & in mucro nem desinente; eodemq; ita duro atque hispido, vt ferrum deterat in modum limæ. Ex ijs. belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersam onerariam plenam euntem velis, toto impetu illata, in imas compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum se se per vim conatur excutere; quamuis libratam suis ponderibus nauem adeo quatefecit, vt se in Syrtim impactos nautæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cum, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret naui; Cocini demum subducta, insertum in carinam, vt dixi, plane cubitale rostrum ostendit: quod illico extractum, & in Lusitaniam argumenti & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu; primum circa omnes arces præsidia noua disposuit. dein regulum Baticalæ, detrectantem iugum; pactumq; nuper Emmanueli stipendium persolvere (vt sunt leuia barbarorum ingenia) recusantem; misso ad eius portus fauces obsidendas cum nauibus aliquot Alphonso Menesio, subsequuturus ipse mox, ad fidem officiumq; aut minis, aut malo redegit. Simul etiam, cognito Malacam rursus ab Alodino grauiter premi; Antonium Corream cum onerarijs ad com meatus petendos, eoq; importandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, vltra Gangem positi non longè à Malaca, Triglypton olim urbem, caput fuisse quidam existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus; ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse discederet, Antonium Passanum, & Melchiorem Caruallium cum honesto comitatu muneribusq; misit ad Regem in vrbe Pegu (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantem. Magna tum erat (vt sæpe diximus) toto pene Oriente, gloria nominis Lusitani: magna cum bellicæ virtutis, tum opum ac diuitiarum existimatio. neque minor, si per Lusitanos licitum esset, omnes circa nationes tenebat, in Malacensi emporio negotiandi cupiditas. Itaque Pegusianus Rex, quamquam in primis tum potens ac nobilis; tamen haudquaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro se misisse; comiter ijs acceptis, duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit, stabiliendæ societatis & amicitie gratia: satrapam vnum; alterum pontificem;

Historiarum Indicarum

tificem; hunc, Raulinum; illum, Samibeleganum, Pegusiorum vulgus appellat. Vt Martabanum est ventum, post mutua salutationis officia, conscriptæ communi consensu, pacis & fœderis leges. tum, ad eas solenni iureiurando firmandas, in celeberrimum vrbs fanum Antonius Correa regijq; , summa populi frequentia conuenere. totius autem cæremoniæ ordo fuit eiusmodi: Samibeleganus prior, in aurea plagula diligenter inscriptas eius amicitia leges, tum Pegusia, tum Lusitana lingua; vt & populares, & hospites intelligerent, elata voce recitari iussit. idem à nostris vicissim est factum. lectis, & subscriptis conditionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quædam ex rirualibus Pegusiorum libris de more pronuntiat. papyracea dein segmenta crocei coloris (qui color apud eam gentem cultui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris odorata folia certis notata litteris, igne subiecto comburit. Tum, suis insertam manibus, manum vtramque Samibelegani, cineribus ijs imponit, pauca ex eo percontans, quibus ille ita respondebat; vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia, summa attentione mirorq; silentio peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesq; in eam cæremoniam attulerant: quippe qui vano errore ducti, Christianam fidem ethnicis iureiurando obligari fas esse vix ducerent. itaque Antonij accitu, linteatus antistes, qui nauticis præerat sacris; diuini humaniq; iuris haud multo quam cæteri Lusitani peritior, in medium prodit. sacra paginæ, Christiano ritu, erant ab Antonio cum solenni imprecatione tangendæ. atqui sacerdos pro Euangelij biblijsve, librum ex composito protulit, eleganter & arrificiose compactum; in quo varij generis lusus & cantica Lusitanico sermone scripta continebantur; nonnullis tamen immistis, vt sit, sententijs moralibus, atque diuerbijs. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admouet manum; diuinitus factum est, vt in ea verba ex Ecclesiaste incideret: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS: quod ille vbi præter omnem expectationem animaduertit, subita percussus religione cohorruit; ac præclare sensit, quam integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis barbaris ethnicisque; esse cæleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum

gitinum id insurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum fœdere; impositisq; in onerarias mercibus, & omni genere commeatus, Correa peropportune Malacam deferretur. Eius aduentus, non modo ex diuturna fame & squalore obfessos refecit; sed etiam animos ijs addidit ad Alodium ipsum ultro laceffendum, & si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi præsagiens, ad omnes eiusmodi casus multo ante se se parauerat. transuersis primum cancellis non vno loco intersepserat flumen, angusto duntaxat singulis paronibus lembisve transitu relicto. dein, sub aquas passim fistuca stipites præacutos adegerat. ad hæc, densissimas vastæ magnitudinis arbores, quæ ripas fluminis dextra læuâq; prætexunt, ad radicem ita incidi præceperat; vt perleui momento impulsæ, nauigantes obruerent. Denique non longe à Pogo, qua sinuoso fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa; confibulatis è valida materia trabibus, & cespite ingesto, nouum castellum excitat; idq; non modico præsidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerant qui cuncta renuntiarent) Correa, & Eduardus Mellus, contracta minorum nauium classe, quarum pleræq; remis agerentur, & bellatoribus circiter quingentis impositis; Muaris fluminis ostia petiere. inde præmissi cum securibus dolabrisq; & firmo præsidio militum fabri ad hostiles munitiones amoliendas. ij quo validiores, ac peritiores talium erant artium, eò celerius confecta res est. discissi cancelli; euulsi ex imo stipites; insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita sequenti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisq; deiectum inde præsidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe. Vt in conspectum oppidi ventum est; dispositæ extra vallum Alodini copiæ cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emissa tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem præbuerent. sed vbi egressus è nauibus Lusitanus in sicco signa constituit, & cominus gladijs contisq; dimicari cæptum est; tanta plane diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriam diceret),

P

tantus

Historiarum Indicum

tantus terror hostes inuasit, ut oppido ad prædam relicto, se se in proximos lucos, & nota latibula sædo cursu coniecerint. nec pauci ex ijs in fuga verius quam in pugna cecidere; cum è Lusitanis (quod præsentis diuinæ opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fosis fugatisq; hostibus, ad spolianda tecta raptim discurret miles. exhausto quicquid erat pretiosi; oppidum concrematum. dein Alodini parones, & varij generis nauigia in vnum coacta fere centum. quorum erant aliquot, puppi prætorq; regium in morem calatis inauratisq; ex eo genere nonnulla in triumphi speciem reseruata. cæteris ignes iniecti. Hac tam insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeunt in urbem accepti. Alodinus, fracta, sed nondum perdomita ingenti ferocia, ad recolligendas è tanta clade vires; Bintanum insulam fremens gemensq; repetijt. Interea, vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasionem; multis & gratibus iniurijs nostros affecerant: ac Pacenorum præsertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaserat; delatosq; in Pacenum portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam societate ac fœdere iampridem nostris obstrictus, in ea rerum difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas iniurias, regulosq; ab instituto latrocinio deterrendos; Garzias Sala Malacæ Præfectus, Emmanuelẽ Patiecum, vnica, verum egregie instructa naui dimisit. is, præcipuo in Somatranos odio instinctus, quod Antonium fratrem paulo ante in vincla coniecerant, cum alia Somatræ littora, tum verò Pacenum, Acenumq; breui adeo fecit infesta; ut non peregrini modo infitores multi ab ea navigatione desisterent: sed etiam incolæ, piscatu, quo maxime alimento victitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoq; abstinerent. Neque præcellam Patieci nauem, atque à machinis ac milite paratissimam, semiermes ipsi, minoribus nauigijs aggredi satis audebant: tantum ad opportuna insidijs loca excubare instituerant, si quos, ut sit, in terram egressos, per occasionem excipere possent. Forte ita accidit, ut Patiecus, aquandi causa, Malacensi quam exercitatissimo remige instructam scapham intra Iacaparini fluminis ostia mitteret. abest

ea aquatio à Paceno portu millia passuum ferme quattuor. neque ad remigum præsidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuensis, Antonius Passianus Alanquerianus, Franciscus Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus; postremi nomen intercidit. Aquatione per otium facta, priusquam ad suos Lusitani se se recipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorum Præfectus, Raia Sudamicinus, rei subitæ nuntio excitus, lanciaras tres confestim expediri iubet; correptisq; quæ fors obtulit telis, in singulas, aptas instructasq; remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repente ab utraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis abeuntes nostros detinere non desinunt. & ea quidem mora non admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela, densatis utrinque scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quod vno eodemq; tempore contrarius ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque ab socia navi, procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida curæ quicquam expectarent. iamq; raptim instructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore festinant. longe tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot undique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt, ultro in aduersum hostem eundi; ut, quemadmodum sit nomine Lusitano dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quam per metum mortis, in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repente circumagunt: validoq; remorum impulsu vix dum concurrerant proræ, cum Lusitani saluari IESV nomine pariter inuocato, strictis gladijs aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transiliunt: ac ferro primum summouent barbaros: dein conglobatos in vnum, ipsaq; audacia obstupefactos, haud tamen inercuenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cum ad vehementes gladiatorum & cuspidum ictus nuda præbuisent aliquandiu corpora; & emicantem è Lusitanorum oculis ardorem ferre ultra non possent; quæ cuique commodum est, certatim se se in flumen eijciunt. Sudamicinus perterritos nequicquam precibus minisq; cohibere conatus; denique se ipse quoque de navi præcipitat: dolo-

Historiarum Indicarum

reg; ac rabie accensus, vt quemque suorum nando adeptus est; elato pugione confodit. Cæteri duabus lanciaris ex intervallo sequentes, cum, si acrius institissent, nostros vulneribus affectos ac propemodum exsanguis nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorum clade perculsi, terga verterunt. Itæ, IESV adiuuante, è rebus perditis repente Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, captiuam ipsius Præfecti lanciam in altum abducit: eo maiore omnium gratulatione ac lætitia, quo propior exitio fuerat res. Eius tam præclari facinoris fama cum cæteris circa populis, tum præcipue regulo ipsi Paceno magnum terrorem inculsit: Missis extemplo ad Patiecum, mox ad Garziam Salam legatis, demisse petijt pacem; eaq; conditione impetrauit; vt cuncta per scelus ac fraudem ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixe operam dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuus insulis figeret. Ex, vt supra docuimus, Canarino, & Malabarico littori obiectæ, numero plus mille censentur. Multitudinem hanc, intercurfantes euripi faciunt, adeo angusti, vt alibi nauium antennæ iubas arborum deterrant: alibi etiam, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessarijs carent incolæ: sed proijs omnibus: vna est palma (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longe præstantior. quippe, non proceritate solum & pulchritudine excellit; verum etiam tota prorsus in vsu est ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Tengam Narlemve Indi; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixerunt: humani ferme capitis magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo læue, stupea intus densitate (caïrum vocant) netur ac textitur, cannabis & sparti modo, cum alios in vsus, tum præcipue in vitilium nexus, & anchoralia: neque materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior. namque, vt falsuginem amat ea planta; caïrum quoque ex ea prægnatum, & marinis aquis immersum, identidem reuirescit: & anchoris illigatum, fluitantes in salo naues egregie continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quam viriditate ipsa, & lenticia.

tia quadam ad instar corij: vt se se vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in nostris euenit rudentibus: quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia saepe rumpuntur. inerior autem calix, rufo colore, & globosa rotunditate prædurus; addito auro vel argento, in pocula figuratur. ipsa verò pomicaro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & grato sapore læscens, non per se tantum in cibo grata est, ac salubris; verum etiam, vbi visum fuerit, exhausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, in obdita oris angusti vascula opimum instillat succum, ex quo varijs artibus coctionibusq; veteri, vt Strabo ipse testatur, inuento, mel seu saccharum, vinum, acetumq; perficitur. iam folia, cum & librarijs pro papyro sint, & loco tegularum imposita domibus, arceant imbres; tum etiam in vestis formam facili simul ac spisso contextu neuntur. Denique, vna eademq; arbor, omnia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos; in malum, assamenta, clauosq; comam in vela: cairum in funes (vt dictum est) omnium optimos, filaq; ad laterum futuras: postremo cocum ipsum, quæque ex eo conficiuntur, in onera: ita, non sine miraculo quodam, omnibus plane rebus ex semet apta & instructa nauigat palma: eademq; discissa per hyemem, viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta suppeditat. Incolæ importato lino, sericoq; talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honestius multo, quàm cæteri indi velant corpora. Piscantur etiam palmeis verriculis minuta conchylia (sunt qui Venereæ conchæ genus putent) miro splendore, & colorum varietate. hæc, saburræ loco in onerarias indita; ac diuersas in regiones euecta, apud Gangaridas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pretij coemendas: apud Hesperios autem Aethiopas, cum rebus etiam carioribus permutantur. Insularum omnium caput est Maldiu; ex ea cæteris cognomentum. ibi frequenti emporio domicilium est Regis. quicum initiam a Soario per Ioannem Sylueriam, vt supra demonstratum est, amicitia; ad eam stabiliendam, locumq; munitæ apothecæ de more petendum Sequeria deinceps Ioannem Gometium

Historiarum Indicarum

destinavit. Neque magnæ contentionis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto; & cum Lusitanæ felicitatis opumq; haud ignaro; tum vectigalibus novis rem augendi percupido, facile non de societate modo, sed etiam de castello impetratum. id castellum ad mare Gometius, quod lapidibus & calce careret; è lignea materia glebisq; raptim exstruxit, ac munijt. Eius deinde operis, & quadam nominis Lusitani fiducia, vix quindecim armatorum custodia septus, cum iam non pro inquilino vel hospite, sed pro tyranno ac domino sese gereret, & commeantes in id emporium peregrinos varijs vexaret iniurijs; repentina conspiratione Saracenorum oppressus, vna cum suis occiditur. arce, & ijs quæ intra arcem assestabantur, Mahometanus potitur. ita Lusitani, quam facili aditu in eas irrepserant sedes; tam levi negotio mox deinde sua culpa deieci sunt. Nec leuius alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria commercij causa Cialum petens, in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio commisso deprimitur. In easdem biremes Lusitana carauela postmodum incidit (rotundæ navis genus, cum ad onera, tum ad militiam vtile; dromonem Græco vocabulo haud incommode fortasse quis dixerit) contracto mox certamine, dum tormenta exercentur, ignea scintilla in sulphurei pulveris cadum illabitur, inde sæuum repente coortum incendium, nautas vectoresq; omnes, vna muliere excepta, protinus hausit. Ad earum rerum nuntios, ira percitus Christophorus Sosa, qui cum navibus aliquot Canarini maris custodiæ præerat; nocte sublustris, Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit. Sosa aduentu præcognito, incolæ paulo ante diffugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica vilisq; suppellex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad, illucescente demum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittariæ artis peritissimi superueniunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum centum & quinquaginta armatis egreditur: quorum erant sclopettarij seu fistulatores non pauci. Accensis vtrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni arcubus tantum instructi; primam hostilium glandium procellam submissis corporibus excepere: tum ad sagittandum ipsi consurgunt. tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum imber; ut Lusitano, ad fistulas replendas

replendas nihil vnquam temporis aut loci reliquerint. Inde cum, sensim cedendo, ad mare se se reciperet Sosa; minime fefellit hostem: circummissus illico iuuenum globus, reditum intercludit. itaque Lusitani vndique vrgeri cæpti: nec sine multo sanguine, vix tandem ad naues effugium patuit. Soluentibus dein oram simul, & iaculantibus, adeo pertinaciter insistere Saraceni, alienato ab sensu periculorum animo, vt semet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijsq; , remorandi causa, propemodum inijcerent manus. Ex eo discrimine Sosa denique elapsus, Ciaulum ad faucios curandos, minime secunda fama se contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium classis, cui Georgius Albuquerque præerat, Olisipone profecta, male admodum nauigauit: quattuor tantum eo anno in Indiam peruenere. è reliquis vna è medio cursu in Lusitaniam vento reiecta: aliam in ipso itinere Castellanus quidam nauarchus ab Indicis commercijs ad latrocinia piraticamq; conuertit. tertia, superato iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloa, & Mombaza littora, magis etiam miserabili genere cladis interijt. Mahometani eas incolunt regiones. hi, Anconino Rege interfecto, iampridem ab Lusitana societate deferant. Cum dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana apulerant scapham; in quibus erant primarij duo: præfectus, & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola complent; interim scapham, remigibus vacuum, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam deducendam, aptandosq; remos, semiplebris vasibus illico Lusitanus accurrit. nec segnius barbari, animaduersa re, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nautasq; partim sub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt: nequicquam cæteris Lusitanis, cum ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem latiore exitum deinde fortiti. quippe, urgente siti, dum alias aquationes in vicino conquirunt; rectore vacua naus haud longe ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam eminus prædam, ingens repente affuit hostium vis. momento spoliata oneraria: & quotquot ea vehebantur cæsi, vno duntaxat relicto adolescente, quem tyranno Mombazæ muneri mit-

Historiarum Indicarum

terent. Albuquerque, dissipata classe, ignarus, ex ijs quæ non comparebant, quo quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem: atque inde, transmissio mari, Goam insequentem demum estate peruenit. Circa idem fere tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab alijs infelici successu tentatam Arabicam expeditionem aggredi statuit. Contractis ex omni ora nauibus maioris formæ quattuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorum erant Lusitani mille & octingenti: cæteram summam, è Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cum ijs copijs Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vigesimo, ad Aromata promontorium Africæ, secunda navigatione transmisit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes; manusq; armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas: intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emensa, circa Giddam laceßere bello Turcas decreuit; vt si se occasio dedisset, signis collatis de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito legens oram, ad Meten vitum, aquandi causa, applicuit, metu desertum ab incolis. vna tantum vetula inuenta: cuius indicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat alueo glareoso. sub eam glaream, estate, cursu tacito se se ita latices condunt; vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indicem remuneratus, & in eius gratiam flammis ab eo prohibitis vico, Sequeria in Arabiam non longe ab Adeno traiecit. ibi dum ad Aram (id loco nomen) anchoras iacit; in scopulum sub aqua latentem illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplo diuellitur. quæ in summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægre seruata. cætera demerso alueo periere. navalis turba (quadringenti numerabantur) in cæteram classem distributi. a Sancto Antonio nomen erat Prætoria. ex eo, Diui Antonij saxa, locus appellatus. Ab hac statione cum ad Giddam restâ contenderet Prætor, adeo pertinaci complurium dierum Aquilone prohibitus est; vt interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ tempus effluerit. Itaque omisso bello, ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandam animum adiecit. cuius Regis imperium, cætera mediterraneum, modica tantum ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam oram Davidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris titulo Barnagazium

gazium vocant. oppidis ac vicis, Præfecti minores præerant. Cum hisce Præfectis de societate agendum erat Sequeræ, & legati duo in terram exponendi. alter, Matthæus Armenius, is, qui ab ipso Dauide Helenaq; ad Emmanuelem cum donis ante decennium venerat: atque ob suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis nullo suo merito multa indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abassinum erat legatus, Rhotericus Lima, suspectus in locum Eduardi Galuani, qui superioribus annis in ipso itinere, nondum peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua insula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul à Camarano visenda, si forte locus arci ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret. ea insula Arquico oppido maritimo Abassini littoris obiecta, per angusto freto ab continente dirimitur: & lunato sinu in idem littus obuersa, in primis tutam ac placidam stationem nauibus præbet. ad hæc, cisternis, armentisq; varij generis, in usum classium & presidiorum abundat. Prætor, totam insulam per otium contemplatus, tametsi Mahometani incolebant; tamen, vitandæ inuidiæ gratia, suos ab incendijs ac præda continuit: Mahometis vero sanum rite expiatum, intermeratæ Conceptioni Deiparæ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra peracta non semel. Interea ab Arquici Præfecto oratores affuere cum donis & commeatu: quibus, utpote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce insignitum, amicitia causa, datum est. illi, cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iampridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primum omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsum ubi adesse præter expectationem audire; & mox in cōspectum est productus veneranda canitie senex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. &, vulgata eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus, & manuum oscula confluebant. Ea demum celebritas, & Matthæum omni suspicione liberauit; & Lusitanis, quod insontem adeo asperere & inhumane tractassent, dolorem simul ac pudorem iniecit: eo magis, quod etiam aliquot è sacra Visions adeo monachi (multa autem cœnobia, ex Diui Antonij ferme institutis, eo toto regno visuntur) salutandi eiusdem Matthæi causa, ad classem accesserant: qui ab

Historiarum Indicarum

ab Lusitanis sacerdotibus linteatis, cum symphonia & psalmis accepti, magnam animi voluptatem præferebant, non è Matthæi solum, sed etiam ex ipso Lusitanorum aduentu : quod vetus oraculum sibi à maioribus traditum ferrent; ex occiduis aliquando regionibus, Christianę religionis homines in ea loca venturos. Eius vaticinationis promissa, tantę classis appulsu, tandem esse confecta; & in illo sacratorum hominum cętu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tanto locorum intervallo, dextras quodam modo miscuisse; magnopere lætabantur. in sermonem dein cum Arquicano Præfecto ventum est; & paulo post, ad stabiliendam societatem (quod ita Davidem velle non ignoraret) Barnagazius cum peramplo comitatu Arquicum processit. Paululum ibi altercationis fuit, dum dies locusq; colloquio constituitur: littus ipsum aduena: Arquicum oppidum Barnagazius præoptabat, nonnulla fraudis ac periculi suspitione ab Saracenis iniecta. Ad eam suspicionem tollendam (quando per obsides transigi, indignum Christiana amicitia & hospitio videbatur) cum sinceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab sacerdote iuberet Antonius Saldania, Lusitanis Prætoris internuntius; seuerò vultu Barnagazius cõfestim exurgens obstitit; negans, tam leui de re, tam augusta attrestanda mysteria. Quin ego potius, inquit, de iure meo decedam, meq; vltro in omne discrimen obiciam. ita, medię regionis campus, inter oppidum & mare, consensu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis non amplius armatis è classe descendit. iis copiis in statione vtrinq; cõspecta relictis; cum senis ambo comitibus in medium prodire. Primus congressus fuit, mutuo blande & amice cõsalutantium: & Regis vtriusque in alterum, benevolentiam studiumq; accurata oratione testificantium. dein societas ac fœdus hoc maxime modo sancita. Classarius sacerdos argenteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacem IESVS Christus, generis humani Redemptor, discipulis reliquit suis; eadem esto, internos, qui eiu sdem Christi cultum profitemur, ac fidem. Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostrę salutis effigiem

effigiem. In eandem ferme sententiam conceptis verbis iuravit Prætor. dimisso dein colloquio, per triduum ex utraque parte donis officiisque certatum. & ingens omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra marisque, contra Christianæ rei aduersarios arma iunxissent. Post hæc, Sequeria Rhotericum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam usque tuto mittendum. cuius in comitatu cum alij honesti viri complures fuere; tum verò Franciscus Aluarus sacerdos: qui dein reuectus in Lusitaniam, eius peregrinationis seriem patria lingua descriptam edidit. eodemque postea auctore, Paulus Iouius gentis ritus moresque latino sermone diligenter est persecutus. Per eosdem fere dies quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ insulæ regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana, supplex illuc usque contendit. puerum adducebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino focero adiutus, regnum inuaserat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani tulissent; restitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas, & Califæ obtestatio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalem ex ea possessione pellendum, sex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquerque attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Dauide amicitie nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vascus in Lusitaniam à Prætore missus. magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit; & in singulis oppidis miro populi studio supplicatum est. Prætor, cum egressus freto Calaiatum petiisset, Armuziam inde processit. ibi, clauso iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus est. Dum hæc ad Arabiam, & Persidem fiunt; Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contemnenda, si crimen abesset, vectigalium accessione ditauit. Idalcanem inter, & Crisnaraum Narfingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies exarserat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitie leges ambo parum syncera fide custodiunt. Idalcan perfugas & noxios è Narfingæ regno contra ius & fas clam admittere, grassari occultis latrocinij, ac repetentem res Narfinganum, dolis fallacisque frustrari.

Crisnaraus

Historiarum Indicarum

Crisnaraus vicissim, otij impatiens, bellum denno optare; & in Raciolum urbem Decani regni monitisissimam, spe atque audiditate imminere: quam sibi maioribusq; adeptam, Idalcanis accessisse regno ægre ferebat. Eius ergo repetendæ urbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi tale consilium iniit. Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioq; industrius vir, & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in usum belli cœmendos magno cum auri pondere Crisnaraus Goam misit: & quo testatior esset res, ad Goæ Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per Decanios fines necessario iter habenti bene nummato viro, Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, euenit. Ingressum Decanios limites Cidem, utpote eiusdem sectæ hominem; quin etiam è Mahometis, ut ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis admodum promissis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris stipendij ostentatione adductus; vel etiam interuertendæ regiæ pecuniæ spe; haud grauante ad Idalcanem sese contulit. ille, comiter acceptum, per speciem honoratæ præfecturæ, Dabulum extemplo amandauit. ibi, nequid rumoris emanaret, pecunia spoliatum, per idoneos talium facinorum administratos è medio sustulit. Crisnaraus interea, speculatoribus clam appositis, cum rei gestæ seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione; missis quoquo versum ad Reges ac dynastas epistolis; manifestam Idalcanis perfidiam, & violatas pacis leges minaciter & acerbè conquestus est: dein, maximis equitum peditumq; contrahitis copijs, Raciolum urbem obsidione cinxit. Ad eam solennendam obsidionem Idalcan profectus; commisso prælio, magna parte suorum amissa, cum paucis elabitur. Crisnaraus victor, non castris modo Idalcanis est potitus; sed etiam Raciolum urbem valido instructam præsidio, crebris iam oppugnationibus frustra petitam; metu denique in deditiōem accipit. Idalcan interea, remotis oppidis, quo propter siccitatem Crisnaraus cum exercitu peruenire non posset; amissa in præsens renouandi belli fiducia, se se inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cum alij ab Idalcane defecere; tum Gini, gens

gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde sine dubio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vectigalibus quæstuosam (Concanum vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani eripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero avaritia & fraude non abfimilis, magna pecuniæ summa è vectigalibus portorijsq; collecta; id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum peculium adiungeret. Omnia circumspèdanti, commodissima ad fugam, Goa Lusitanorum vrbs visa. id quo tutius faceret; Lusitanum sibi præfectum ante conciliandum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petijt ab eo per nuntios, primum vt Idalcani contra Ginis tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere graualetur (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, vt ipse potius in eos portus & vicos, Emmanuelis nonine inuaderet. æquiore animo Idalcane in afflicta fortuna laturum. suas opes & vectigalia in Lusitanorum, quam in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postulare. verum apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vllò occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argenti auroq; loculos tulit: & quo res occultior esset, amico Lusitano cuidam æque fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cum hic depositum ex occasione reperteret; ille alter se quicquam accepisse impudentissime pernegaret, neque chiographum exstaret vllum; ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator vero, dum thesauris male partis incubat securus; inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnaraus deinde malis artibus receptam urbem Racio-

lum,

lum, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero perditum equitumq; , & vniuerso apparatu (alioquin fides Barrium, & Oforium, & alios rerum Indicarum auctores appelleret) orbis nostri expeditionibus longo intervallo præferenda, enarrare nostri instituti non est. Postremo, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco exponemus, diuturna stetit, minus honeste quasita possessio. Ita, per omnes eorum scelera affines peruagata cælestis ira, breui tempore pœnas à singulis improba cupiditatis exegit. Per eodem fere menses, nouum & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Classis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vasa Pereria, in medio cursu, repente, veluti fræno equus adducto, ita substitit magno cum aquæ sonitu ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consuevit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cum inflatis vento velis hareret nauigium nihilominus; dispiciendi causa (quòd esset nox) admotis ad marginem luminibus; implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculum illigarat; alis immanibus latera ad summum vsque cingebat: quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adeo tetrum, ingenti videlicet horrore nautæ militesq; perfusi. vt vero, dolij magnitudine, vasto hiatu nouissime caput extulit; metu exanimati pæne omnes, infernum profecto monstrum diuinitus immissum credere, ad viuia tot noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusq; constiterat, consultandi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contis, & iaculis, ballistisq; depellendum suaderent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilij, cum nihil explicaretur; & maior in singula momenta terror instaret; suppliciter ac demisse veniam pacemq; Dei & cælestium exposcere, atque ad vota precesq; confugere placitum est. Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in medium prodijt. ab eo, sacris carminibus, & exorcismis delinita

finita bellua (mirum dictu) nulla cuiusquam noxa relicto na-
 uigio, cum è portentosis narium fistulis ingentem reflasset aque
 vim, se se admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani,
 tamquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clemen-
 tiæ laudes & grates agebant. Circa idem fere tempus, in So-
 matram Georgius Albuquerque cum orbo extorriq; delatus
 est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum
 erga se voluntati diffusus, non longe ab vrbe munierat castra;
 seq; intra id munimentum cum tribus millibus armatorum te-
 nebat. Albuquerque, missis qui tyrannum iuberent iniusta
 possessione decedere; cum denuntiatione minisq; nil nisi ver-
 ba & frustrationes eliceret; fauente Aruano finitimo regulo,
 castra cum trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine
 sanguine suorum expugnat. ac Geinale interfecto, & præda
 parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem auersas ca-
 strorum portas obsederat; pupillum magno populi assensu
 plausuq; Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba
 Emmanuelis adactum ex fœdere, in patria sede ac domicilio
 collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpositus is, qui
 pupilli susceperat causam: & rei maritimæ cura, Lusitanorum
 amico Ninacunapani concedita: dein ad Mahometanos in
 officio continendos, castellum ipso in aditu portus extrui cœ-
 ptum. Quæ ne res, adeo secundæ, nimium Lusitanos effere-
 rent; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum
 oppidum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum lon-
 ge dispari successu pugnatum est. Georgius Brittus, nauibus
 quinque ab Cocino Molucas petens; cum ex itinere Acena
 littora tenuisset; auri occæcatus auiditate, cuius vim ingen-
 tem in proximo delubro esse audierat; cum centum & viginti
 armatis in terram egreditur. Huic Abrahamus tyrannus ob-
 uiam cum sex elephantis, peditibus mille progressus, pugna
 commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in ijs Geo-
 rgium ipsum interficit, cæteros grauius saucios retro ad mare
 compellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre suffecto, Lu-
 sitani Malacam traiciunt. quò cum item Albuquerque paulo
 post à Paceno superuenisset; duodecim amplius coactis in vnū
 nauibus, & propugnatoribus ferme sexcentis, Alodino, infe-
 stum de more Malacense littus habenti, arma inferre denuo
 placuit.

placuit. Is nuper ad Pagum victus, ut supra demonstratum est, in Bintanum haud longe à Pago receperat se se. Ea insula, Singapurans obdita faucibus, nobili secatur amne; qui ponte iunctus, dein se in mare euomens, portum nauigantibus præbet. Huic impositam amni urbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, uti supra docuimus, vetere domino, præclare munierat. ad pontis caput propugnaculum excitarat; à cæteris partibus, ferratæ structuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem obiecerat. Portum ipsum, & fallacia vada, & adacti fistinea flexuosi de more stipitum ordines; & in assidua statione paratæ lanciariæ seu lembi egregietuebantur. Lusitani, prope certa victoriæ spe profecti, nondum probe explorata regione, descendunt; duabusq; simul partibus ad incæpia subire conati, cum neque scalas attulissent, & stagnantibus circum aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; destinatis vndiq; hostium telis ac tormentis, promptissimi quique sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est. cum & incognita obstarent vada, & hostilium nauigiorum agilitas, onerarias Lusitanas, magnitudine ipsa inhabiles, crebris detrimentis afficeret.

Ita, omisso incepto, & præcipuis è suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquerqueius

Malacam redijt: Brittus ad Mo-

lucas, quò intenderat,

nauigare per-
rexit.

Libri Septimi Finis.

HISTO.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER OCTAVVS.

V M. hæc apud Indos alterna succedunt vice ; interim ex alia quoque parte, atque adeo plane diuersa, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei navalis apprime calleps. Is, quod in India sub Albuquerque duce stipendia multa fecisset ; nequaquam pro spe præmiorum (vt in suis plerunque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas)

ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiores Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transijt. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & consiliarios docet ; Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe dispirijs Lusitani fruuntur ; intra Castellanae conquisitionis limites

Q

tes haud dubie contineri. idq; non pluribus tantum argumentis è mathematica supputatione contendit; sed etiam acceptis inde litteris à Francisco Serrano, de quo supra commemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cum opulentia, tum ab aurea Chersono longinquitate differeret. Profecto, si à fortibus & peritis hominibus tentetur ex Occidente iter; haud ita magno negotio è Peruana terra in easdem insulas penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modo in eam expeditionem necessaria praebeantur; in omne discrimen, experiundi causa paratum ostendit. Mouit Casarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cum testimonio Serrani coniuncta. Quinque compactis egregie nauibus, eximio & nauta & milite ad Hispalim instructis (quo in numero exsules erant Lusitani complures) vnus Magaliones cum summo imperio ac potestate praeficitur. Cum ijs nauibus, Bati fluuii in altum Oceanum euectus; Canarias primum insulas, tum Brasiliam certo iam pridem itinere petijt. inde, velis in Austrum datis, cum ignota littora diu legisset; ad magni fluminis ostia ventum est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde longe, infesto rigore, & æterno pressa gelu, niuosa montium cacumina in cœlum exsurgunt. terram incolunt homines immani duodecim amplius dodrantium statura, efferris moribus, crudis in cibum carnibus adsueta. è quibus duo ad classem attracti, blandimentisq; ac muneribus à Magalione deliniti, intra paucos dies ex insolita victus consuetudine periire. Ad eam oram explorandam missa naus vna, cui praeerat Ioannes Serranus; in scopulos illata, saluis tamen hominibus, frangitur. Hisce rebus conterriti classiarij, & prae ter alia maris incommoda, saeuissimo frigore eneeti; incerta vitæ, & perueniendi quo intenderant spe; reuerfionem plerique suadere, quidam etiam conuitio efflagitare institerunt. Hosce Magaliones, obfirmato ad omnem patientiam animo, benignis adhortationibus aliquandiu sustentare conatus; comperta demum coniuratione; partim capite, partim exsilio punijt. qua supplicij ac minarum acerbitate, obstupefactis interim ab omni rerum nouarum conatu reliquorum animis; ultra eum locum tres ferme gradus, hoc est leucas circiter quinquaginta, processit.

processit. atque ibi demum sese ostendit euripus, sinuoso meatu Oceanum vtrumq; coniungens. Ea re tum ex incitatissimo aquarum aestu animaduersa; tum ex cetorum ossibus in littus eiectis; quasi peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta; & euripo ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditum est. ibi, commeatibus valde imminutis, cum denuo fremitum vel querimonias quorundam inaudisset; capitis pœna proposita, vetuit ea de re sermones inferri. Tum alia nauis ad inquirendum exitum præmissa; ducem frustrata per tenebras retro vnde venerat, Hispalim reuertit octauo mense quam ex eo portu discesserat. Eam nauem missis qui quærerent, incassum dies aliquot præstolatus, cum reliquis tribus audacter ipse progreditur: perq; varios mæandros, & cætas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vastissimum rursus in æquor euasit. & quoniam sub æquatore ipso positas Molucas esse didicerat; in eam partem proras dirigere magistros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conspectu prouecti, in desertas aliquot insulas incidere; quas ex aduerso Italiæ oppositas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Subum insulam leucarum ferme duodecim ambitu, auri feracem, frequentem incolis ventum est. Ibi Magalianis labores exitu necopinato conclusi. quippe insulæ regulus, quod armis eo tempore cum finitimo Rege Mathani contenderet; oblata recentis auxilij spe, aduenas non solum hospitio libenter excepit; sed etiam in eorum gratiam se se cum vxore, liberisq; & popularibus circiter octingentis, Christianum fieri voluit; & honoris causa in sacro baptisinate Fernandi nomen assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisq; Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano, & hospiti, negare non potuit. Descensione cum præstantibus aliquot facta, Magalianses, cum semel iterumq; fudisset hostes; tertio denique ex insidijs ipse circumuentus occiditur. Cæteri, partim circa eum interfecti, partim elapsi vix ad naues cum tristi nuntio peruenere. Neque hic finis miseriarum fuit. ex quo facile existimari potest, quam non temere, nec sine diligenti præparatione, barbaris Christiana sint impertienda mysteria. Regulus, qui vix adhibito catechismo, vel antea cæ vitæ sceleribus cum salutaris detestatio-

ne damnatis, amicitiae & temporis causa, peregrina sacra suscepisset; qua mobilitate Christum induerat, eadem paulo post & Christum ipsum, & una cum Christo ius foederum, fas, humanitatem, fidem penitus exiit. Oblatam ab hoste pacem, cum eo si aduenas è medio sustulisset; recentia merita & iunctas nuper dextras oblitus, minime recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetrandi, cum in aperta vi nulla esset spes; primarios è classe ad viginti, per officij ac beneuolentiae speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucrispem reservato; & ex redemptione se partem aliquam sulphurei pulueris, & aliquot aenea tormenta (cuius machinae in ijs locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse cõsideret. Atque vna hæc spes salutis afflicto quoq; Serrano restabat. Verum vtrumq; postmodum euentus fefellit. namq; productus in vinculis ad mare Serranus; noua clade exponenda primò socios ad misericordiam lacrymasq; commouit; eodemq; interprete, per consuetos iam nutus ac symbola, cum incolis agi de pretio captum. Paciscebantur vtrinque pecuniae loco, duas minoris formae bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus ad terram nautae admouissent; subito pretium augere insulani, & recedere à conditionibus, ac redemptorem varijs artibus detinere. Inde altercatione cum iurgijs orta, cum maior maiorq; hominum frequentia ad littus afflueret, veriti fraudem & insidias classiarij, se se ad naues re infecta subducunt: anchorisq; sublati, miserum Serranum, frustra fas religionis, amicitiae, patriae, lamentabili vociferatione obtestantem, in barbara & crudeli terra destituunt. ad insulam decem leucas inde prouecti, varijs casibus imminutas recensent copias. fusis ac laceris magna ex parte armamentis, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inuenti. Cum in tres ipsas naues, neq; nautae, neq; funes, neq; vela sufficerent; alueo vno, qui praeteris quassatus erat, incenso; turbam cum instrumento omni in alteram transferunt. ita, duabus tantum reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac prorsus in occidentem Solem obuersione, diu errabundi, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt. ibi cū Tidoris regulo haud ægre societas iuncta, Lusitanum aberat classis: eo facilius corrasis vadiq; frugibus, regulo

enixe

enixe adiuuante, per tot ærumnas & pericula petitum ex insula specimen auerunt. ac trito inde itinere vtraque primum institit nauis. dein Lusitanarum classium iniecto metu; altera fluctibus quassata, cum omnibus compagibus aquam acciperet, ad Molucas recurrit; ibiq; egressis in terram hominibus, ad scopulos allisa diffingitur. altera Indis ad dextram relictis; immensi ausu protinus altum præcidere, & recta Bonæ spei promontorium petere intendit. eo superato, cum ad Hesperidas usque insulas processisset; inaudito post omnium seculorum memoriam cursu totum orbem emensa, & æmulis classibus illuc usque feliciter euitatis; ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est; & pauci qui superfuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus tamen aliqui, naui deinde recuperata, in Hispaniam, vnus etiam, patria Vicetinus, obstupescantibus cunctis miraculi nouitate, in Italiam redijt. Huic naui non sine causa Victoriæ inditum fuerat nomen. Nanclerus erat Ioannes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitudine, peritia gubernandi, & inaudita felicitate sane promeritus, vt ipsius ac patriæ nomen, nullus vnquam casus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali eorum temporum tradi. Sed nos rem totam ex fide retulimus: haud mediocriter locupletem huiusce narrationis auctorem sequenti Ioannem Barrium Lusitanum: ad quem, præter cæteram notitiam, & habita cum superstitis ex ea classe colloquia; conscripti insuper ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis commentarij peruenere. Ex eo deinde tempore sæpius in Molucas è Bætica primum, ac postmodum è noua Hispania nauigari captum, quæ res ingentem discordiarum molem inter Lusitanos ac Baticos peperit; nec sine magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia ferro; de illius maris & commercij possessione certatum est. Magalians è Bætica Septembri mense anni vndeuigesimali soluerat. biennium circiter in ea navigatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis nuntij ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportuna & fructuosa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum; arcem instaurari, & aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iussit. Eius rei causa Lupus Brit-

Historiarum Indicarum

tus cum supplemento fabrum ac militum in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello; primum omnium concharum vim ingentem è proximo petijt; è quibus Indico more calce confecta; novos muros prioribus iam collabentibus ex arte perduxit; ac fossam probe purgatam statumini munijt. Ea re offensi vehementius insulani, quos communivocabulo Cingalas vocant: quod contra ipsorum salutem ac libertatem cuncta parari haud absurde suspicarentur. Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis diuturno, veros videlicet vates initio se fuisse; cum exitialem Columbanæ terræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapso inaudita auaritia & crudelitate homines, paucis diebus male mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exemplo ab iis littoribus arcere cepisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitrium freno, populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorum fortunas modo, sed etiam succum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia; qui, spretis fidelium sociorum consiliis; nouam & incognitam veteri & expertæ amicitie prætulisset. Huiusmodi facibus ad execrabile odium nominis Lusitani accensa plebs; venalia primum alimenta cibosq; castello subtrahere: dein eò audaciæ ventum; vt Lusitanos longius ab arce vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hæc tam atroces iniurias, principio, pacis & concordie causa, leniter agere, & conuiuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiam & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit, meridianis horis, quod æstiuæ maxime quietis est tempus, cum centum & quinquaginta armatis Columbum oppidum arce pane coniunctum, quam tumultuosissime inuadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cincti mœnibus, neque stationes neq; vigilias agerent, metu percussi repente capeffunt fugam; re familiari, pauidis coniugibus, paruisq; liberis in tanto periculo destitutis. Brittus sine certamine oppidum ingressus; militem à direptione cædibusq; continuit: tantum foeminas puerosq; ad fores ædium alligari iussit; vt cum in sua potestate omnia fuisse redeuntes Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quam
non

non hostiles in Regem populumq; animos gereret, existimare facile possent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam, si ab tergo instarent, patientioris viæ quæ ad castellum fert, tectis ignes iniecit, salutari sane consilio. quippe barbari, non celerius, attoniti metu, se se ex oppido eiecerant, quam isti desiderio & sollicitudine pignorum, conglobati furentesq; in prælium rediere: instantesq; Lusitanis iam se recipientibus, eodem impetu in arcem irrumpere potuissent; nisi eos cum demendi vincula suis; tum restinguendi incendij detinuisset mora. Inde nostris ad arcem mature adipiscendam, occludendasq; portas spatium est datum, cum extremi tamen agminis ferme triginta saucij rediissent. Neque is terror (vti putarat Brittus) ad pacandam valuit gentem. quin, exasperati potius animi. signoq; dato per agros, armati ad viginti millia conuenere. ea multitudine freti, cum temere ad arcis mœnia subiissent; magna cum cæde vulneribusq; repulsi, castra communiunt. in exitu iam æstas erat: eo maiorem in spem venerat regulus, si minus oppugnatio procederet; interclusis propter anni tempus maritimis com meatibus auxilijsq;, obseffos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamen interea quies ab armis & ab operibus erat. aggerem assiduo labore ad mœnia Cingalæ proferebant. missilibus dies noctesq; fatigabant hostem: inferiores utique Lusitanis tormentorum magnitudine, & artificio; sed molem supplebat numerus. ferreas cōtraxerant ballistas ferme sexcentas. eæ vel brachijs collibratæ, vel innixæ canterijs, indita in fistulam plura simul veruta decem palmarum longitudine, aprugno aduersus ignem pennata corio, ita excusse emittebant; vt ad passus ferme ducentos obuia quæq; perfringerent. hisce verutis interdum impetebant inclusos: noctu ignitis iaculis militares intra arcem casas & diuerforia, ramis & frondibus raptim exstructa, incendere conabantur. Lusitano, in magnis rerum angustijs nihil erat æque difficile, atque aquandi ratio, quod puteus extra arcem non sine cruore adeundus esset, neque eo per cuniculos, vt olim Cananore, penetrari loci natura permitteret. Accedebat aduersus tantam hostium multitudinem, mira defensorum paucitas; vt sine vlla interdum vicissitudine iidem perstare in stationibus & excubijs cogerebantur. Vna tantum fiducia restabat venturi ab con-

Historiarum Indicarum

tinente subsidij, si rem vsque in aestatis initium extrahere potuissent. Verum ea quoque spe excidere, postquam exacta iam per ingentes labores hyeme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum vna tantum trireme, neque plus quinquaginta propugnatoribus, affuit; & ijs quidem agre coactis, quod & Sequeria eo tempore cum maxima parte copiarum abesset; neque è praesidijs, in tanta infensarum circa gentium propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari diurnis nocturnisq; operibus promoti vallo, turres insuper è palmea materia, cespite ingesto, duas erexerant: vt è superiore loco, dum fossæ complentur, sagittis & iaculis hostem in muro consistere prohiberent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequam alati subsidij tenuitas emanaret, vltro in hostem erumpere statuit. Concilio conuocato, Lemium trierarchum postera luce circa meridiem repente à mari oppugnationem ostendere, & maioribus tormentis quater turres iubet. ipse intento in eam partem hoste, cum trecentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosq; ipsa audacia barbaros vallo deturbat. inde transgressus munitiones, eodem impetu simul vtramque turrin inuadit; auersosq; hostes, è propugnaculis deiecit. Turribus ab *Lusitano* captis, clamor extemplo circa vicos & palmeta perfertur; palati in vnum coeunt barbari; vt omni conatu Lusitanum expellant. iamq; instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immittis, admovebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in ijs regionibus ala; peditum ingens numerus. elephanti quinque & viginti praebant. ex ijs erant primi ordinis quattuor; non turres modo cum sagittarijs dorso vestire assueti; sed etiam in decussim alligatas ad proboscidem falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab latere vel à fronte se obiecisset, ancipiti ferro proscinderent. is terror Lusitanis offusus, primo referre pedem coegit: mox, quod saepe fit, in ipsosmet recidit hostes; cum densis istæ glandibus belluæ, spreto rectorum imperio, terga vertissent. Vrente dein magis magisq; introrsus plumbea peste, doloris impatientes, quacunque ruerent, late stragem edere; ac simul cuspidibus iaculisq; ab tergo Lusitanus instare. Ita suismet auxilijs cum ingenti clade barbari dissipati fusiq;. Brittus fugientem
hostem

hostem aliquandiu persecutus; vbi ad lucos & nemora ventum est; contentus eius diei victoria substitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, non sine multo suorum sanguine se in arcem recepit. Atque is dies obsidioni attulit finem. Amisis ex amicorum numero præcipuis, regulus Mahometana hortamenta stimulosq; execratus, vna cum arcis potiundæ spe, consilia belli deposuit: misissq; ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem denuo petijt: atque ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione desiderantibus, vel absente Prætorè Sequeria nullam expectantibus opem; haud grauate concessa. Ceilani res in pristinum rediere. At Prætor ineunte iam ætate ab Armuzia profectus, Cambaiæ legens oram, ad Dium applicuit. ea vrbs, quod magnas (vt diximus) habet opportunitates, & furtiuis Aegyptiorum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecutò receptum dabat; Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arcendos magnopere cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera Sequeriæ mandarat in primis, vt Cambaiani Regis, & Iazij dynastæ voluntate, si fieri posset; sin minus, vi atque armis aream arcis ad Dium ædificandæ occuparet. Et Cambaianus quidem Rex, haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius vero, summa vi, cum apud Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne Lusitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul, quantum ex tuto & occulto poterat damni præternauigantibus inferebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores, ipsumq; Emmanuelem obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neque tamen eos plane fallebat. ergo pari vtrunque fuco ac fallacijs agebatur. Sequeria cum ab Armuzia rediens Dium applicuisset, vt dicere institueram; bona cum pace in speciem acceptus est. nec modo commeatus in classem benigne præbiti, verum etiam ipse & nauarchi donis egregie culti. Verum appellatus de potestate ædificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totam sui arbitrij negaret esse. legatos necessario mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim fere leucas à mari) magnopere confidere se, cum Emmanuelis honori; tum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis, ac singulari comitate extrahebat rem. At Lu-

fitanus

Historiarum Indicarum

sitatus fraudem sentiens, ut verbis transigi nihil vidit; ad vim atque arma adiecit animum; neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quod cum à militibus imparata eo tempore vrbs erat; tum in eo ipso littore stationem habenti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit Iazij in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omnium rerum apparatu solertia; ut Prætor, mitigata in præsens ira, neque ausus tali tempore summam rem in discrimen adducere; sine vlla noxa recesserit: maioribus videlicet copijs anno proximo rediturus. Sequeriæ profectio, duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quod non modo præsentem arcis apparatus consiliumq; sine cruore discusserat; sed etiam ad urbem nouis operibus muniendam, & externo, quo maxime nitebatur, firmandam milite, spatium erat nactus. itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in ijs tormenta vigiliasq; disposuit. Castellum est in medio ferme introitu atque ore portus. ab eo castello catenam ingentem ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vsque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus adeo degrauiatas; ut perforato, cum opus foret, alueo, repente subsiderent. à fronte autem, ne subire triremes ad murum possent, prægrandia saxa & cautes in mare deiecit. tortuosos præterea cancellos, & varijs ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo amne defixit. ita omni aditu terra mariq; intercluso, lembos biremesq; centum & octoginta, & aliquot insuper negotiatorum naues in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasq;, & ex alijs nationibus Christianæ maxime fidei desertores, mercede conduxit: ac, nequid interea de ædificatione per legatos Prætor Lusitanus ab Rege impetraret; omnem per se perq; suos conatum adhibuit. Neque segnius eodem tempore, diffusus legationi Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus; veteres naues, & quasatas refecit, nouas deduxit, complures nauarchos, quibus in beneficij loco Emmanuel quæstuosos ad Malacam, vel in Molucas, aut in Sinas, aliove dederat commeatus, pro imperio ac potestate, Cocini detinuit. ita, summo studio adhibito, duodequingenta maiorum nauium classem varij generis, cum cætero instrumento machinisq;, tum validis militum centurijs

centurijs adornauit . è Lusitana sobole tria millia ; ex India impositi Canarini , ac Malabares octingenti . Cum ijs copijs Sequeria , prætextu Armuziæ repetendæ , quod Rex Torus tributum Emmanuelli soluere distulisset ; rursus ex itinere Diu accessit . sub eius aduentum Iazius , per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior factus ; ne coram agere cum Sequeria cogeretur ; tamquam euocatus ab Rege , magnis itineribus eò contenderat ; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adoleſcentiæ tribus , firmoq; militum præsidio ad urbem relicto . Is , de area blande per internuntios ab Lusitano appellatus ; è seniorum sententia benigne respondit : Si comœatu , vel re quauis alia in classem opus sit ; se affatim pro amicitia & pro consuetudine præbiturum : neque id , in tanta rerum omnium copia , quanta vrbi tum suppetat ; in magni obsequij loco numeraturum esse . quod vero ad aream arci designandam attineat ; se in potestate parentis esse : nec super tali , tantaq; re sibi licere quicquam eò absente decernere . mirari , cur ad eam diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit . integram etiamnum esse rem : & Iazium patrem , ab Rege accitum , eo etiam aduolasse libentius , vt præsens , auctoritate , studio , gratia , postulatis Lusitanorum adesset . simul , quoniam Sequeria per interpretem ambigue intulerat , Lusitanos in eo genere iamdudum exercitados , modo se se in id ipsum intenderent , arcem nullo negotio excitaturos ; ipse vicissim obscure iecit ; non vnâ omnium locorum esse naturam ; haud æque facilem in eò emporio structuram fore , atque in alijs Indiæ , vel Africa lictoribus existisset . Sequeria , vbi Mahometanos non minus artibus ad eludendum , quam munimentis ad propugnandum instructos videt ; de summa rei præfectos in concilium aduocat . ibi , sententijs in diuersa tendentibus , aliquandiu certatum . Erant qui non diutius ferendam ludificationem , atque admotis vndique machinis mœnia protinus quatienda censerent . In ijs , tormentorum magister ; circumuectum speculatoria nauicula se , ad dextram oppidi partem , quæ in mare imminet , animaduertisse haud ita firmi operis muros . si placeat ; se celeri strage illac transitum in urbem esse daturum ostendit . alij contra , & ij præcipue , quos Prætoris iussu ad Cocinum substituisse docui-

mus,

Historiarum Indicarum

minis, nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ip-
 sius Regis opes, quem bello prouocari non expediret; nunc
 naturæ gentiumq; memorabant ius: quod utique magno pia-
 culo violatum iri, si non ante explorata Mamudij voluntate;
 inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente
 vim attulissent. quin Prætor, uti Saca & Iazius ipse hortaretur,
 legatum & litteras ad Regem protinus mitteret: à quo si nihil
 æqui impetratum foret; tum denique armis decerni posse: ne-
 que vnquam Iazij oppugnandi honestas Lusitano causas defu-
 turas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur: illa tacita su-
 berat cura, ne, si dimicari cæptum esset; crescente in dies mo-
 le belli; interim ad optatos cuique portus & commercia nau-
 gandi facultas effugeret. Eo vrgebant acrius, & alijs aliquot
 in eandem sententiam adductis, facile tenuere, ut ab armis ab-
 stineretur, quoad legationibus tentata res esset. Id ubi mana-
 uit; classiarios, victoriæ simul ac prædæ incensus cupidine, &
 pugne signum in singula momenta expectantes, magnus repen-
 te dolor incessit: vulgo, se deceptos delusosq; fremebant: nec
 modo querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætorem
 exaudiebantur. atq; etiam præfecti, se bellum suasisse per sum-
 mam impudentiam mentiendo, assentandoq; militibus in Se-
 queriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem
 decreti eius inuidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rur-
 sum eosdem in consilium vocat: & Quandoquidem viri no-
 biles, inquit, è vobis audio esse complures, qui sese militibus
 venditent, totamq; dilati huiusce belli causam in me conferant
 vnum; & aliter in consilio, aliter in circulis ac cœtibus dispu-
 tent; denuo perrogare sententias placet; nec verbo solum, sed
 etiam tabulis publicis consignare, ut quid quisque senserit, di-
 xerit, suaserit, palam exstet: neu quis posthac ex mea alteriusve
 infamia, vel inuidia, splendorem ad vulgus, & gloriam quæ-
 rat. Sub hæc dicta, rogati præfecti, eadem illa de belli difficul-
 tatibus, de Cambaiani potentia, de spe legationis, deq; ami-
 citiæ legibus iterarunt; cunctas deinceps in codicem scriba
 publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi de-
 creto missi à Prætore qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla su-
 per tali negotio habeat à patre mandata; nihil, ipso incon-
 sulto, nedum inuito, Lusitanos de arce conaturos.

eius,

eius, & Mamudij Regis, & sibi, & ijs qui ante se pro Emma-
nuele Indiam rexerint, antiquissimam semper fuisse: & quo-
niam ita omnibus visum fuerit, se duos è classe primarios ibi
relicturum: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamudium ea
ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianumve cum
nauib. paucis, & fabrili instrumento; vt simul atque cum
Rege conuenerit; sine vlla cuiusquam iniuria in optatam, &
vtilem vtriusque adificationem incumbat. interea se Armu-
ziam, vti instituerat, perrecturum: petere ab Saca, & rogare,
vt procuratores Emmanuelis pro consueta humanitate, & ho-
spicij necessitudine tractet. Ad ea cum Saca, non exiguo le-
uatus metu, liberaliter admodum respondisset; ex condito
Rhotericus legatus in terram expositus; Beianus cum nauib.
tribus responsum ab Rege ibidem expectare iussus. ad-
uentitij nauarchi ad viginti, mercaturæ causa alij alio dilapfi.
Prætor cum cætera classe Carmaniæ oram legens, Armuziam
venit. ibi cum Rege Toro, & Lusitano præsidio collocutus,
dilata ab Toro pensionis causam reperiēbat eiusmodi. Ba-
harenum est, cuius ante meminimus, insula & vrbs in Persico
finu (sunt qui olim Icharam dictam putent) cum fertilis agro,
tum vero margaritarum piscatu prænobilis. Hanc insulam
iure beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, vectigalis Re-
gum Armuziæ. Is, cum viribus & ingenio contumax, tum
etiam Mecani antistitis affinitate subnixus, cuius filiam habe-
bat in matrimonio; indignari capit, seruire se Armuziano
Regi, qui à paucis Mahometanæ sectæ aduersarijs, ex vltimo
occidente profectis, regnum defendere paulo ante nequisset.
Non esse verum, alijs imperare, qui sua seq; ipsum tueri non
valeat. Ergo, non modo iugum aperte detrectare instituit
Arabs; verum etiam prædatorijs nauib. omnes circa regio-
nes infestas habere; & commeantes Armuziam vndique ne-
gociatores auertere. è quibus incursionibus, tantum paucis
mensibus Armuzianæ rei damnum illatum est, portub. ma-
gna ex parte imminutis; vt Regi ad tuendam vix personam,
nedum ad vectigal Emmanueli soluendum, nummi suppete-
rēt. Hasce querimonias Torus cum ad Sequeriam ante per-
litteras detulisset; tum vero coram vrgere acrius institit, vt fi-
bi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque
abnuit

Historiarum Indicarum

abnuic Prætor . Virum eximie fortem, ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream expeditioni præposuit cum septem egregie instructis navibus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum, è prima nobilitate centum numerabantur iuvenes ad omnia prompti, laudisq; ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias, Torus, lembos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adiunxit, Xaraso ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum, aut Arabum millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscientia monitus, haud dubie tali apparatu peti vnum se; tamquam indicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcédam summo conatu parauerat, ac primum, ex insula vicinisq; locis, armatorum coegerat milia ferme duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Perfide sagittarij quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione, perpauca. reliqui, de gentis more, gladio & iaculis utebantur. Ad hæc, qua in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremq; perduxerat, passim obuersis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia; aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectum delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo iactis, habitoq; consilio; placuit duabus simul partibus aggredi urbem: & hinc Armuzianos, inde Lusitanos in terram exponere, non modo ad hostem ancipiti prælio distinendum; sed etiam, quod Correa, in tam exiguo Lusitanorum numero, diffusus Arabum ac Mahometanorum ingenijs, separatim & ex diuerso rem gerere tutius putabat: præsertim cum contra Baharenios eiusdem & sectæ, & sanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubiis indiciis comperisset. Neque eum prouida fefellit opinio. Xarasmus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperiis, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum recta subire; & militem in mari fluctuantem destinatis hostium iaculis ac tormentis obiicere; paulo supra urbem perincommodo loco descendit: cum expatiantibus late vndis,

alibi

alibi femore, alibi genu tenuis aqua pertingeret. expositis tandem sine vlllo certamine armatis; Correa, vt nusquam nisi in virtute spes esset, Trifanum Castrum, nauali turbæ præpositum, scaphas procul ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consumptum. quippe Lusitani vel à præferuido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus ferme viritim depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, in ijs vtique regionibus, ad signa atque ad ordines ægerime continentur; sed vagantibus manipulis, palati, ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt: & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ audacia, vti aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ, & Arabes, Indiq; censetur; ita, vbi cum ordinatis equitum turmis, ac pedite veterano res est, circumuentis plerunque, vel in medium acceptis, perniciem extremam asferre consuevit. Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri consuetudine immutatum est nihil. Arius erat Antonij Corree frater, ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit. raptim Antonius cum reliqua manu subsequitur. ac tantus fuit ardor, vt barbaros cum cæde primum vulneribusq; intra munimenta compulerint: dein, eodem impetu illati, longe summouerint. Ita, pæne iam concessum ab ijs de victoria videbatur; cum effuso repente omni equitatu, Mocrinus elatum successu hostem repressit; & sensim cedentem, vallo, & munitionibus pepulit. Ibi, patientiore campo, affluente rursum ex oppido multitudine, recrudit pugna. cuius, non ex numero tantum, sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua conditio: cum Arabes è superiore loco prælongis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ij venabulo gladiove succedere ad vulnus inferendum possent. ac nihilo secius obnixi animis Lusitani perstare; ballistisq; præsertim ac fistulis equitem se se audacius inferentē arcere. in eo tumultu dum Arius temere in hostium cateruas inuehitur, duabus primum ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntij mœrore pleni, cum ad Antonium aduolassent: Vos vero pergit, inquit ille, vt capistis: nam frater quidem meus, præ-

clare

Historiarum Indicarum

clare vitam in suum munere posuit. His dictis, accensurus ad prælium animi: sed lassitudo & vulnera degrauabant. Medium ferme erat diei: & feruentissimo desuper Sole, arenaq; infra æstuante, cum intoleranda siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cum de fatigatio simul hostem cepisset: quasi tacitis inducijs, paululum vtrinque fuit quietis & spatij ad sauciosè prælio subtrahendos. Iode, reuouato impetu Lusitanique priores in pugnam redeunt: ac sublato pariter clamore, Sanna cum Iacobum appellant. Audijt Apostolus voces, ac suis demore propitius, repentinum hosti metum ac trepidationem inculsit. Mocrinus, inter prima signa, duobus iam equis insidenti suffossis; dum tertio arrepto restituere pugnam conatur: acerrime dimicanti femur plumbea glande traicitur. ex eo demum ictu, cum sanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero prosequentibus, cum sese desperatis rebus in latebras abdidisset, intra tertium diem emoritur. Barbari, vt seminecem Regem prælio excessisse vulgatum est; armis passim proiectis momento diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victoriam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa, tametli perfidiam præclare fecerat; tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia; deinceps sit, in certamen excederet; in præsentia, dolori & iracundiæ moderatus; fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & patta iubet vti victoria. Mox ipse quoque, refectis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cum nusquam apparerent hostes, ad prædam victores illico versi; quæ non contemnenda ex ædibus præsertim regijs existit. Simul etiam, centum & quadraginta nauigijs ignes inieci: & Xaraso ad custodiam vrbis relicto, Correa se, ad curandos maxime ægrotos ac saucios; quorum magnus erat numerus, in classem recepit. At Mocrini cadaver, dum ex insula in Arabiam sepulture causa traicitur; ab Sadradino Xarasi propinquo interceptum, summo cum gaudio in urbem asportatur. ibi abscissæ ab trunco ceruices, & corium e caluaria perquam artificiose detractum, Arabes gossipio inferciunt. id certum victoriæ signum, Toro missum munere, & cum ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum est, addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua reigestæ

gestæ feriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hæmetes, pactus uti omnis generis mercenarij, relictis armis equisque, in continentem sine fraude transportarentur; quod reliquum erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitanæ tradidit. Mercenarij cum fide transmissi. & propofita venia, in suas domos incolæ reuocati: iuriq; inter eos dicundo præpositus notæ probitatis senex, nomine Bucatus, natione Arabs; quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit: siquidem Persas præfectos, populi Arabes ægerri-me patiuntur. Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta; & ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarafi propinquo; cum eo, ut serafinum quadragena millia quotannis tributum nomine penderet. At Correa, insigni parta victoria, & compositis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, ut æquum erat, magni cum à Toro, & omnibus ordinibus; tum à Sequeria Prætoris habitum honores. Inde Rhotericus Botus, cum Antonio Abulæo scriba, & Lusitanis præterea septem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et Sequeria, cum Torum externo malo ac metu leuasset; intestinis præterea suorum fraudibus eripere aggressus est; quod certis auctoribus iam ante audisset, regia vectigalia & rationes, à ministris & Quæstoribus interuerit. Ergo, præter Mahometana mancipia, Lusitanos quoque iudices, & scripturæ magistros, magno Arabum dolore, in portu constituit. dein, confirmato Regis animo, & arcis præsidio inspecto, classem ab Armuzia soluit. ac Diem recta petenti, Beianus cum tristi occurrit nuntio; Rhotericum Fernandum à Mamudio irritum rediisse: & Sacam, haud dubie patris imperio, infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, magno lemborum ac biremium numero in suas naues fecisse impetum: circumuento & oppresso pæne sibi vix ad fugam exitum patuisse; bellum atrox ab Iazio alijsq; piratis instare. Hisce rebus cognitis Prætor; amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquam ingemuit, suam ipsius leuitatem accusans, quod omnibus rebus ad dimicandum instructus, semel ab imparato Iazio blandimentis infringi, rursus mercatorum consilij auferri se passus fuisset. Cum simul ira pudorq; verarent animum; in præsentia ab Dio tentando copijs adeo im-

R

minutis

minutis abstinuit: ultra Diu est locus millia passuum circiter
 quinque & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam
 exercendam idoneo: Madrafabam appellant: ibi Sequeria,
 Diensibus inuitis repente castellum excitare decreuerat. Sed
 Iazius, de nuper captis Lusitanis cognito mature consilio, eam
 ipsam regionem firmis praesidijs occuparat. Igitur, ea quoque
 spe deiectus Praetor; Ciaulum inde se contulit; & ab Nizamaluco
 tyranno potestatem petijt arcis ibidem exstruendae. In
 societate cum Lusitanis dudum erat Nizamalucus, vt supra do-
 cuimus. ac tum forte aduersus Idalcanem gerens bellum, equis
 praecipue militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab
 Armuzia capta venales ad vnum Goanum emporium Albu-
 quercij decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de
 potestate arcis aedificandae a Praetore appellatus, ea in primis
 lege annuit: vt trecentos quotannis equos e Perside, vel Ara-
 bia, Ciaulum importari liceret; atque vt ab institoribus, quan-
 tum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (num-
 mus aureus est, denarium circiter octo aestimatione) Lusita-
 ni procurtaores exigent. Conscriptis conditionibus, expo-
 siti a Sequeria in terram fabri: atque ad ipsas fluminis fauces
 dimenso aedificio, confestim opus fieri caeptum. Ea re vulga-
 ta, Iazij quidam praefectus ab Dio celeriter quinquaginta bi-
 remes ad opus impediendum adduxit. cum ea classe ab Lusita-
 nis vario euentu certatum: ac nihilominus interea dies no-
 ctesq; continuato labore, ad iustam altitudinem, muri & pro-
 pugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellendosq; Lusita-
 nos, cum longe maiore apparatu opus esset, Mahometana clas-
 sis in periculosa statione multis acceptis incommodis, tandem
 irrita conatu discessit. Et Sequeria ad custodiam loci praesi-
 dio terra mariq; relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Mene-
 fio successori prouinciam tradidit: vna re maxime memoran-
 dus. quod ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Franci-
 sco templum; & coniunctas templo edes coenobiumve, sodali-
 bus Franciscanis exstruxit. At Eduardus inito magistratu, quod
 contra piraticas classes leuioribus nauigijs opus esse intellige-
 ret; biremes duodecim aedificari iubet. cum ijs ad oram ar-
 cemq; Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in
 itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum dela-

tas (Mahometanum id emporium est dextra Cialum à Goa petentibus) intra eius portus fauces metu nostrarum nauium delitescere, haudquaquam negligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit, oppidanisq; primo tergiuersantibus, dein terrore commotis, non modo triremem extorsit vtrâque; sed annum insuper vectigal imposuit, iisdem fere diebus, graues & periculosi ad Armuziam motus fuere, initio à scribis & Quæstoribus orto; qui Lusitanos custodes ac præfides ad scripturam appositos, initar mortis ducebant. Xarafus eo tempore plurimum Armuziæ poterat. Hoc maxime patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falsis criminibus Torum in Lusitanos accendere; superbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperium conqueri; furto surreptos ingenuos ingenuasq; , & per vim ad Christiana sacra compulso; & super omnia, destitutos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfeti re-tentos, indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adolescentem, ac libertatis audum, adduxere tandem, vt acerbissimæ seruitutis iugum excuteres; & régnum Armuzianum in pristinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi; & commodum Sequeria Prætor omnem fere classem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Sosa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, secretis inter se colloquijs habitis Persæ, ficto primum rumore disseminant, Arabicam oram, quæ ditionis Armuzianæ sit, à Balochijs prædonibus è Perside maritima deuastari. hoc mendacio consequuti quod vel in primis optabant, vt Sosa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & cum cæteris oppidorum magistratibus noctem occulte condicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos vno temporis momento confurgant. Vbi ea nox aduenit, regiæ classi præpositus, quem Xebandaram vocant, cum terradis octo, duas in portu reliquas Lusitanorum naues, triremem ac dromonem agmine silenti circumuenit. ac trireme quidem à custodibus pene vacua extemplo potitur; & flammæ illico tabulatis, arida palmarum fronde conspersis, inijcit; qui tamen ignis, paulo post ab latitante puero extinctus est. dromonem vero, quod

ARMUZIA

R 2 iusto

Iusto nautarum numero tenebatur, ne aggredi quidem est ausus. Ceterum, ut ex triremi splendor emicuit (id conuenerat signum) confestim è turribus, dein ex omni urbis parte, cum ingenti æris crepitu, cuiusmodi Saturnalibus à plebe cieri solent, ad arma, necemq; Lusitanorum conclamari ceptum. multi ex ijs, ad maiorem laxitatem medium, & liberiores negotiandi facultatem, extra muros arcis, domicilia comparauerant. ergo, in semisopitos, undique impetus ab hoste factus, quibusdam etiam circumdati ignes: & simplex exitus itinerum stationibus occupati. exinde cum clamor, & discursus, & nocturna trepidatio, nec audire, nec prouidere quicquam fineret; Lusitani partim intra domos oppressi, partim cursu protinus arcem petentes, aut flammis hausti, aut insidijs armorum excepti sunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatæ, cum per media tela ferro sibi viam fecissent; intra arcis portas cum tristi nuntio penetrarunt. Pari audacia eodemq; tempore, ne murui subsidij vlla esset facultas, ad Curiatum, Soarem, Baharenum; quotquot agebant Lusitani, vel trucidati, vel in vincla coniecti. vnus etiam fuit memorabilis exitus, Rhoterici Boti: varijs quippe tormentis discruciat, ut ab auita religione deficeret; constanti ad extremum vsque spiritum animo, Christum vnum Deum Dominumque contestans, gloriosi martyrij palmam adeptus est. Desiderati in eo tumultu, præter seruos seruasq;, Lusitani centum & viginti; numerus in tanta præsidij tenuitate non modicus: & apothecæ omnes ac diuersoria memento direpta. Hisce noctu ferme patrat, ut primum illuxit, emissi raptim ex arcæ qui residuos è cæde conquirerent; nauesq; frustra tentatas, intra ictum teli reducerent: simul etiam, oneraria Lusitana, cum iam esset in cursu referta caricis, peropportune retenta; & onera in cibum, & solutis de industria compagibus, asseres trabesq; in munimenta suffecit. aliquot etiam hostilibus nauigijs in ipso portu ignes iniecti. hæc omnia ingenti cum ardore, nec sine sanguine multo peracta: & prius quam arx ab hoste cingeretur, Ioannes Meria dromonem expedire, & Goam petere iussus ad opem à nouo Præ-tore implorandam. At Sosa, per Mascati Præfectum (qui vnus Tori mandata aspernatus, in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Armuziam extemplo iter intendit.

Verum

Verum ab eius cursu fœda tempestate diuulsus Tristanus Vaseus Vega prior ad urbem decurrit, ac noctu per medias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classiarijs, cum quempiam è suorum numero putarent esse; felici conatu ad arcem ipsam applicuit. Solennia Dei natalitia tum forte agebantur: & sacrificio nocturno dabant operam Lusitani, eo attentiore obsecratione, quo vehementius erant de communi salute solliciti. itaque inter ipsas preces Tristanus Vega repente superueniens, cunctos ingenti spe lætitiâq; perfudit, quod vel ex eo miraculo, sua vota salutemq; Deo cordi esse haud dubie cernerent. Sossæ dein exspectatione suspensis, & è specula identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui Diuo Ioanni Apostolo est sacer; duas procul ab arce leucas, anchoris in salo iactis apparuit. Rostratam onerariam ex ijs quos galeones vocant, & vnâ dumtaxat biremem ducebat, easq; propugnatoribus valde infrequentes; compluribus, coniuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amissis. cæterum aquæ, cuius maxime inopia laborabatur, & varij commeatus, petitam è proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, suadere Præfecto arcis Garziæ Cotinio institit vehementer, vt Sossæ, priusquam opprimeretur, opem ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suaferat Vega magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quam præstitit operam. Spectato milite crebrisq; tormentis in paronem impositis egregie velocem; præter hostium & Regis ipsius ora oculosq; incitato remigio ad Sosam tetendit, interea, qui remanserant, supplices ad cælum manus pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hære. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cum aliquandiu ab tergo allatrascent; duce & triginta viris amissis, & saucijs alijs, male mulctati rediere. Vega, è summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosam adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se protipit; pauoremq; & mollitiem territis ac moerentibus exprobrans, reuerti cunctos in prælium iubet. atque vt pro meritis quisque sibi aut

munus

R 3 præmium

præmium, aut ignominiam paratam esse non dubitarent; mentis in littore collocat duas: quarum in altera fulgentes conspiciabantur aurei nummi; in altera muliebres mitellæ, ac delicata velamina, quo notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consuevit. Equum dein conscendit propere, fusteq; arrepto, promiscuam insuper multitudinem cogit in naues: postremo cum stipatoribus in editum subit collem, unde, singulorum virtutis aut ignaviæ testis, cōspicere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes, è pinnis fenestrisq; prospectant. commilitonum vicem anxij, quippe quorum in virtute dextrisq; , non modo imperium, sed vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copiis, terraræ omnino centum & triginta infestis in Sotam rostris citato cursu feruntur. Sotæ, in summa rerum iniquitate, illud etiam accedebat incommodi: quod omnis tum forte ceciderat ventus: vnicum onerariis nauibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes aduarias agilesq; , remedium. Deprehensus, cum nulla nisi in cælesti auxilio, & vltima necessitate esset spes; Deum enixe precatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea saepe, sui numinis præsentiam ostenderet; sociosq; ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo ad pugnam instruxit. Ac primum, ne impune circumiri ab hostium multitudine posset; ne quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret; paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis, demissisq; armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cum ad opem, vbi res postularet, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos vndique hostes, libera in omnem partem esset eiaculatio. dein ad auram, si quid afflaret, excipiendam, antennas tantum onerariæ sustulit; quod eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obsessent. Vbi propius ventum est; missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem exciuit; vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certius tamen Lusitani è superiore loco figebant, cum in adeo densa nauigia vanum prope nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare; adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam

fitanam biremem è terrada transiliunt. Eo successu elati, cum onerariam porro scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi; partim etiam abscissis brachijs interempti: quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. Inter hæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela utcumque percutiens, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admo- uerat. inde maioribus tormentis ex destinato summoti ho- stes: ac demum octoginta desideratis, vulneratis plurimis, cum ingentiluctu ac dedecore se in portum, vnde prodicrants: recepere. è Lusitanis, triginta saucij, occisus puer vnus dunta- xat è nauali turba: spiculorum vero tanta vis intra onerariam & actuarias alligatas apparuit; nauiumq; fragmenta collecta ita multa; vt complures dies materiam igni præbuerint. Sosa & Vega, cæteri; victores, insigni parta gloria, gratulantibus ouantibusq; cum effusa lætitia locijs, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, concessit Lusitanis ma- ri, arcem à terra oppugnare constituit. Tormentis librandis, regia & valetudinaria Lusitanorum ædes electæ. inde conti- nuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur. inclusi, nouas ita pro dirutis obijciebant moles; vt spei multo plus in virtute, quàm in muro fossisve reponerent. Ergo, post editam lo- cis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Mahometanos, & scalis appositis in summum eniti; cum alio armorum gene- re, tum superne vibratis ponderibus ac trabibus vndique deie- cere. Multi in eo congressu, & fortissimus quisque, exanima- ti. Neque ad iterandam vltra oppugnationem Toro affuit ani- mus. Et, circumagente se hyeme, ictus conscientia admissi facinoris, & Lusitanæ classis aduentum extimescens; cõsiliũ formidine ac desperatione plenissimum cepit. Queixome in- sula distat leucas tres ab Armuzia. eò, cum vniuersa ciuitate, congestis raptim in terradas ijs quæ tolli poterant, ingenti po- pularium dolore migrans: tectis vrbis, quorum erant complu- ra egregio opere & picturis ornata, vltro subdidit faces: hinc, toto quatruiduo pernegatum incendium, cuncta propemodum hausit. Lusitani, rei nouitate defixi, primo ignium contagia, dein hostium insidias timuere. postremo, vt flammæ quieue- rant; satis comperta vrbis solitudine, ad reliquias fumantis

R 4 Armuzia

Armuziæ diripiendas egressi, paucis tantum exceptis com meatibus, omnia ferme in cineres & favillam redacta comperiunt. Inter hæc, Eduardus Prator, de suorum cade, & arcis periculo certior factus; Ludovicum fratrem cum navibus decem & firmo præsidio, Armuziam proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in faum reciderent caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollens, per satellites ad scelus omne paratos, è medio sustulit; eiusq; loco substituit è Zeisadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludovicus, tetro spectaculo Armuziæ incensæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarafi scelere ad Queixomen accidissent; fluctuavit animo, vtrum com meatibus interceptis (quod erat per facile) deprehensos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigeret; dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferebantur, non sine causa veritus, ne si afflictos urgere acrius institisset; malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeq; ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentanda veniæ spe, rebelles ad pacem & concordiam allicere statuit. Neque difficilem habuit exitum res; quippe, Lusitanis, emporij quæstuiosi; Armuzianis, patrij solis desiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme convenit leges: uti Mamudius cum suis Armuziam inhabitandi causa rediret; debita ad eam diem stipendia; & ex ea die in singulos annos vicena serafinum millia Emmanueli persolueret. Cives, ablatas inter tumultum Lusitano res, captivosq; omnes cum fide redderent. Lusitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque administrandis vectigalibus, exigendisve portorij, vlla ex parte se se immiscerent. utrique amicitiam & societatem recte & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam rediere; instauratisq; ædificijs, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem Armuzia brevi in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum geruntur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præclare consultum est. Reguli duo, Zenzibaris, & Plemibæ, aliarumq; circa insularum, vectigal annuum pacti, se se in Emmanuelis amicitiam fidemq; iam ante contulerant. Id ægre passus Mombazæ tyrannus; magnum

gnum earum insularum numerum, & in ijs prænobilem vnant;
 Querimbam nomine, ab regulorum imperio varijs artibus ac
 promissis auertit. reguli, cum à tot simul populis destituti, ve-
 ctigali soluendo non essent; à Lusitanis ducibus, qui ad Mo-
 sambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant;
 per nuntios opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis
 institutis & consuetudine visa res est. Et Petrus Castrius, ne-
 otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbam ap-
 pulsus; bellatores non amplius centum in terram exposuit. op-
 pidum erat littore peramano; & cum diuitijs celebre, tum
 etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens.
 Castrius multitudine haudquaquam exterritus, bisariam suos
 diuisit. Cum vna parte Christophorum Sofam occulte cir-
 cumire; seq; ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cæte-
 ra manu à fronte hostem aggreditur. Certaminis aliquantum
 ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis de more pugnant.
 vbi cominus geri capta res est; micantes Lusitanorum gladios,
 & præpilata hastilia non tulere. Ac paucis nequicquam resi-
 stentibus, cum proximum quemque hostis caderet; omnes,
 qua pauor tulit, per stragem corporum in agros effusi. Lusita-
 nus, haud contemnendis egestis opibus, oppido flammam inie-
 cit. Eius rei fama rebellium fregit animos. & confestim lega-
 ti dedentium insulas, & in regulorum ditionem redeuntium,
 affuere. Castrius, minime vulgari (si paucitatem militum spe-
 ctes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis; ineun-
 te iam æstate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brit-
 tus, vti narrare institueram, ab Georgio Albuquerque digressus;
 ad Molucas longa ac difficili nauigatione peruenerat. Baciañũ
 inter cæteras illius regionis insulas est. ea tum Laudino dyna-
 stæ parebat. Ibi, quod è Simonis Corree iunco, Lusitani aliquot
 paulo ante per occasionem interempti fuissent; eam fraudẽ ne-
 cemq; protinus vlcisci placuit: & exposito milite Brittus, insule
 agros ferro igniq; vastauit; abegit prædas; ac documento non
 leui sanxit, ne quis Lusitanos homines, vel rēpestare, vel quouis
 alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes; oppor-
 tunos ad cædem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus;
 ab incolis comperit, Boleisem Ternatis Regē, Almanforis filia
 in matrimonium ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è via

ta migrasse. Boleifis maxime accitu Brittus ab Cocino fabros & ædificandi instrumentum aduexerat; cum vltro non Boleifis modo, sed Almanfor etiam, in sua vterque ditione, Lusitanis, quo potissimum vellent loco, arcis exstruendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum peregrina commercia, & noua lucra sectantur; certatim in multas indignitates, & in ipsum pæne seruitium ruerent. Veruntamen in Boleife præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra docuimus, & Lusitanis, cum primum in eas regiones delati sunt, hospitio inuitandis, Almanforem præuenterat: & Franciscum dein Serranum, aliosq; diu apud se detentos, mira commitate officioq; tractarat: & cum se suaq; omnia Emmanueli per litteras amicissime detulisset: tum etiam nuper ab Indiæ Prætore classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodum enixe petierat. Denique, morbo confectus, cum heredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatêm; vxori, tutoribusq; & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias sed in vnius Emmanuelis fide opibusq; sat firmum sibi fortunisq; suis præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixæ in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuerunt. Ac proinde vbi nouam diuq; expectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoq; apparatu, ad eum sociosq; in hospitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanfor detinendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Verum Brittus insulam vtramque per otium contemplatus; Ternatem Tidori ad ædificationem & domicilium antetulit; non modo loci natura adductus; quod aliquanto commodiorem Ternates habeat portum; sed etiam haud obscure insensus Almanfori; quod post iunctas cum Serrano dexteras; nouis Batiorum se se fœderibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti reginæ, reguliq; & oppidanorum gaudio excipitur, deinde locus ad ædificium, contiguus vrbi delectus; materiaq; & cæmentis eo conuectis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde

ac ceteri, fertis ac floribus redimitus, primus omnium & rastello fodit humum, & lapidem in fundamenta coniecit viij. Kal. Quintileis, anno seculi huius altero & vicesimo: qui dies eò etiam maiore cum iucunditate transactus est, quod in eum ipsum diem Diui Ioannis Baptiste solennia inciderent: cuius felicem latumq; humano generi exortum, è cælestis oraculi promisso, totus pæne orbis terrarum exquisitis ludis, & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc fere modum, perpetua (vti rebantur) ac propria Lusitano cum ijs gentibus commercia constituta. Eadem tempestate funestus in Indiam nuntius allatus de Emmanuelis Regis obitu. Circa finem prioris anni decesserat, duos & quinquaginta natus annos; cum sex & viginti regnasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita postulabant, plurimis Europæ, Africæq; , atque Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria perfoluta. Neque Christiani modo Reges luxere defunctum, verum etiam ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzianus; iidemq; , posito luctu, postmodum Ioanni successor per nuntios, litterasq; , obsequium & operam officij causa detulere. Ioannes, anno ætatis vigesimo acceptis regni gubernaculis; ad propitiandum cæleste numen, ac populos in officio continendos, illud curabat in primis, vt studium Christianæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti perspicerent. Idcirco, & in Lusitania salutariter in eo genere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indiæ Prætori mandauit; cultui diuino, & sacerdotum commodis enixe prospiceret; ac nominatim, diuini Apostoli Thomæ sepulcrum in Coromandelio littore, peruestigandum curaret: daretq; operam, vti sacrosancta illæ reliquiæ (quamquam easdem, vti supra dictum est, vel earum certe partem Mesopotamia sibi vindicat) cum dignitate custodirentur. Eduardus, Emmanueli Friæ, præposito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot, & architecto id negotium dat. Profecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierant) æquatam solo ingentis amplitudinis urbem offendunt. Pauca tantum pyramides, turresq; , & columnæ, miserabili è strage supererant. necnon varij coloris lapides, ac veluti porphyretica peregre regie sculpta fragmenta, quæ antiquum vrbis ornatum & elegantiam satis arguerent. In ijs viscebantur operosa magnifici cuiusdam templi

Historiarum Indicarum

templi vestigia, vno tantum superstitie ad orientalem plagam sacello, crebris intus forisq; lapideis Crucibus è vetere disciplina consperso. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cum accolæ pro certo affirmarent; primum omnium sarcire ipsum ædificium placuit; quòd testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum ferme dodrantem apparuit locus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ prisca gentis lingua (vti à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab Sancto Dei Apostolo Thoma quondam exstructum: ei templo tuendo colendoq; , mercium quæ in urbem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam. accesserat obtestatio ad posteros, ne quid ex eo vestigali ac donatione imminutum vellent. paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vti ex priscorum traditione Indi assenerabant) cadauer inuentum. Altius dein molientibus terram, quadratum, primo lateritiæ, postremo lapideæ structuræ septum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter nouem altitudine. ibi quòd sepultum haud dubie corpus Apostoli dicebatur esse; adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum) non nisi noxis per sacram confessionem expiatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem ausi, locum aperiunt. Immista calci & arenæ, candidissima specie ossa, & apposita lanceæ cuspis, & viatorij baculi frustum, itemq; vas fictile, fidem inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecere. Sub hæc repertum aliud cuiusdam è Thomæ discipulis cadauer; cæterum tetro ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis, vt, si alia argumenta defuissent; ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo maior gratulatio fuit Christianorum: & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, è proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit: quarum in altera eximij operis argento cælata, ipsius Apostoli; in altera, discipulorum eius reliquiæ inclusæ: & commune gaudium solenni supplicatione pompaq; , & priuatis omnium qui aderant studijs celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoq; custode; clauis vtriusque Emmanuel Frias Cocinum Prætori Menesio detulit. Hoc maxime modo, per

per eos dies, & sacello, & religioni consultum. Biennio dein-
de post, eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus
tantum conscis Lusitanis, abdita; ac postremo Goam, Con-
stantino Brigantio Prorege (qui Diui Thomæ templum in ea
vrbe extruebat) à fratre quodam Franciscano translata fuisse
comperio. Circa idem tempus, quo nuntij de Emmanuelis
Regis obitu in Indiam allati sunt; Idalcan otium à Narfinga-
no bello nactus; recuperando Concano littori animum adie-
cit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem, paucis ante
annis ademerat. Exiguus admodum copiis ea loca tum Lusi-
tani tenebant, cæteris vel ad Persicum & Arabicum sinum; vel
ad Molucas obtinendas paulo ante profectis. Eius rei non
ignarus Idalcan, misso præfecto cum quadringentis equiti-
bus, & quinque millibus peditum; Lusitanos custodes, haud
tamen sine cruore ac certamine, pepulit: portusq; & agros
opimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus
Acenorum Abrahamus, ab cæde Georgij Britti & comitum
ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubie affecta-
bat imperium: nec ferro solum, sed etiam (quo nullum acrius
telum est) auro muneribusq; pugnabat. Ad hæc, mistæ blan-
ditijs accedebant minæ, &, ubi commodum esset, fraudes ac
doli. Nullus amicitiae foederumve respectus: nulla affinium
caritas: nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate
patrem, à nefariis moribus & consiliis abhorrentem, onera-
turi catenis in caueam incluserat: ibidemq;, veluti nouum &
inusitatum animal, illuue & squalore confecerat. Pediren-
sem Regem, opibus & auctoritate præcellentem, cui & co-
gnationis vinculo, & iure beneficiario erat obstrictus, pelle-
ctis ad se popularibus, exegerat regno. Simili scelere Daia-
num dynastam, cuius sororem habebat in matrimonio, per
summum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna
eius oræ parte in potestatem redacta, infestis signis ad Pace-
num urbem, quò pulsi confugerant Reges, pergit ducere. Pe-
ditum millia quindecim habebat in armis, & complures ele-
phantos. ij pro equestribus copiis genti sunt: nam equos non
alit insula. Cum hoc exercitu castris duo millia passuum ab
vrbe positis, primum omnium, ad tentandos oppidanorum
animos, per præconem edixit: qui ciuis Pacenus intra sex-
tum

Historiarum Indicarum

tum diem ad se transisset; huic nihil, ipsi, familiæq; & bonis ipsius damni illatum iri: ceteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quæ ante dimicationem pateret. Hoc edito vulgato, magna pars ciuium transit. alij clā elapsi, in saltus auios refugere. ita, infrequentem defensoribus urbem tertio adortus Abrahemus expugnat. Restabat arx, in quam Paccus regulus, & exsules duo Pedirensis, Daianusq; confugerant: lignea quidem illa, & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: veruntamen haud leui præsidio Lusitanorum ferme trecentorum & quinquaginta, & maioribus minoribusq; tormentis instructa. Abrahemo nullæ dum eius generis machinæ suppetebant. tantum ingentem vim sagittarum, quas letali inficiunt succo, & sarmentorum faces, oblitos naphtha, ad excitandum, ubi res ferret, incendium, scalasq; plurimas ex arundine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles; necnon ferramenta operibus faciendis aduexerat. Ergo, vt sine certamine, si fieri posset, rem conficeret; Lusitanis per interpretem iusserat nuntiari: arcem eam ad suum imperium pertinere: proinde cum bona pace abirent; secumque suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cum ferocius responsum inclusi dedissent; appareretq; armis rem gerendam; summa vi, priusquam auxilium iis alicunde ferretur (mare autem liberum, vicinamq; Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi statuit. Atque ad vitanda hostium iacula, qua maxime virium parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cepit. nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnationes captabat; vt neque per tenebras nostri collineare possent; & madefactus imbre sulphureus puluis plane inutilis fieret. ad hæc, arietis loco elefantos ipsos ad arcem admovebat: qui, rectorum instinctu valida impressione facta, munitiones euerterent; sublatoq; interdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem corona circundabat: scalisq; erectis, ex omni parte simul transcendere nitebatur. & obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebant. excepti obstructiq; ex aduerso cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum Abrahemus, in magna copia militum, identidem alios aliosq; summitteret; ipsi, propter paucitatem

paucitatem, assiduus pænestationibus circa munimenta dispositi, dies noctesq; in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui cælo vis morbi, & extremæ inopiæ metus; quòd per intestina de more dissidia, dum suæ quisq; intentus rei, publicam negligit; ad tolerandam obsidionem cibaria segniter ac maligne conuexerant. Præsidio præerat Henricius quidam. Hoc demum, auctore, quod relatas nuper è captiua nauis pretiosas merces, in Indiam venum asportare gestiret; non expectato subsidio, sœdum consilium ineunt arcis deferendæ. cuius flagitij, post patefactam armis Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quam occultissime fieret, minora primum tormenta inuolucris obtecta, ne ab hoste dignoscerentur, in naues imponunt. maiora, quod amoliendi in tanta hostium propinquitate non erat spes, ita ad plenum inferciunt, vt, si flammæ conciperent, ipsa (vt fit) boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein pulueris exiles humanitas quoquouersum, ac præsertim ad ipsius pulueris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iussis agmen claudere magistris; & cum iam omnes extra arcem essent, ignes iniicere. Vix dum euaserant, sarcinis quisque suis dissimulanter elatis; cum, exorta repente flamma cum ingenti fragore fugam hostibus prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter accurrunt (& incertum qua de causa, nondum ad sulphureos cados, ac muralia tormenta peruaserat) pars ad litus effusi, turbatos auersosq; Lusitanos cum cæde insequuntur: ac denique appulsæ ad terram naues, perculsis ac trepidantibus, magna parte impedimentorum amissa, vix atque ægre effugium præbuere; dum in magno tumultu, ne simul hostis irrumpat, alij confestim anchoras orasq; præcidunt; alij ad naues adipiscendas, collo tenus sese in aquas immittunt. Abeuntibus cum oneraria vna, nanigiis tribus, per ludibrium barbari tum inter fugam ereptas, tum superstites ex incendio res, machinasq; præsertim ostentant: plenumq; cladis & ignominia agmen cum probris & cachinnis exhibitant. Auxit pudorem, in ipso pæne portus exitu sociæ classis occursum. naues triginta cum omni copia rerum ab Aruano Rege aderant; ipsumq; Regem terrestri itinere cum quattuor millibus pedum auxilio venire nuntiabant. Eæ naues, cognita præpropere desperatione abeuntium, retro, vnde venerant, in patriam

triam reuertere . & Lusitani Malacam delati , Antonium insuper Mirandam , & Lupum Azeuedium ; cum recenti milite , & bellico instrumento iam in cursu ad opem ferendam paratos inueniunt . Eo magis & suum factum ipsi damnarunt , & omnium conuiuijs & maledictis excepti sunt . E regulis tribus , qui comites fuerant fugæ , Pacenus cum rectore matreque Malacæ remansit ; reliqui duo se se insistorum nauibus ad Aruanum Regem supplices contulere . Lusitani è Somatra insula in perpetuum exacti . Et Abrahemus , pulso mox etiam Aruano , regnis quatuor auctus , æneisque tormentis (qui vel maxime terror gentem premebat) omnibus circa nationibus , atque ipsis adeo Lusitanis formidandus euasit . Alodinus item , elatus nouo successu rerum , & à Bintano reiectis Georgij Albuquerque copijs ; classes denuo ad vexandam Malacensem oram institit mittere ; & cum Lusitanis obuiam ex vrbe progressis , aliquot secunda prælia fecit . Iam apud Sinas , in Lusitanum nomen acerbior etiam odio & immanitate sæuitum est . Martinus Alphonfus Mellus cum sex nauibus eo contenderat , confirmandæ amicitiae , & statuendi commercij causa , nondum probe gnarus , quid Thomæ Petreio legato , de quo supra diximus , accidisset . Lusitanos adesse ubi Cantonem allatum est , extemplo præfectis oræ maritimæ à magistratibus imperatum , nefarios prædones vel comprehenderent , vel ad internecionem delerent . Nihil tale metuebat eo tempore Mellus , quamquam à peritis rerum semel iterumque præmonitus . eò facilius repentino Sinarum aduentu cum suis opprimitur . & initio quidem , vt se se concordiae & societatis cupidos probarent Lusitani , vel pluribus iaculis appetiti , certare superfederunt ; dein , cum vndique instaret hostis , ac nullam pacis mentionem admitteret ; iniquissimo loco & conditione committitur pugna . Multitudine tormentorum ac nauium , vt in suo regno , longe superabant Sinæ . itaque circumuentos aduenas partim bombardis è tuto discerpunt ; partim fessos ac se se dedentes , in potestatem accipiunt . Mellus , cum aliquandiu egregie se se defendisset , ad extremum , singulari Dei beneficio , per mediam hostium classem male multatus elabitur . In captos , magistratum iussu , grauiter acerbèque consultum . in carcerem conditi omnes ; & pro latronibus piratisque damnati , aut pedore ac tabe in vinculis expirant , aut ad supplicium produ-

cti sum-

Si summo plebis concursu, vel sagittis confixi, vel in frustra dissecti sunt, præconibus vetera gentis piacula, & recentem insuper audaciam referentibus; quod in regiones portus ac fines armata manu non dubitassent redire; in quibus omnium flagitiorum ac scelerum paulo ante vestigia reliquissent. Hæc, & alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem, quam de Lusitani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot simul regionibus Lusitani exercentur, ne ad Molucas quidem insulas otium fuit. Rerum ibi summa penes Aroeziū erat. Hunc, Lusitana amicitia opibusq; subnixum, & immodicos gerentem spiritus, regina cæteri q; primores minime concoquebant. Arx insuper, eodem in primis adnitente, non parum excreuerat: dispositaq; in muris tormenta, longe lateq; terrorem inferebant. Id sibi suisq; iugum, per causam hospitij ac societatis impositum, regina sero ingemiscens; clam communicatis cum Almanfore parente consiliis; fugam vna cum liberis ac præcipuis amicorum parabat: vt per eam occasionem popularibus paulatim abductis; urbem desertam ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis præfectus; adiutorem Aroezio, regias ades militibus repente circumdat, elatumq; inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum, & Tabariam, in arcem asportat. Regina, per occultos exitus inter tumultum elapsa. Inde consternatus Regis desiderio populus, cum frequens ad arcem accurrisset, Aroezijs auctoritate, & Britti accommodata ad tempus oratione sedatus est; cum inter cætera persanctè ambo affirmarent, consilium id publicæ salutis causa necessario susceptum fuisse, fidemq; obligarent suam, Boahati Regi diadema regnumq; mansurum incolumē. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanforem inuecti, barbaros natura cupidos belli cædisq;, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere. Inde, inter vtramq; gentem paruis, nec dignis relatu præliis vario successu certatum est. superior tamen ad extremum Ternatensis fuit res. Mariacum oppidum in summo editi montis vertice, quod insulæ Tidoris olim caput fuerat; Lusitanorum ope ab Aroezio cum multa cæde captum incensumq; &

Historiarum Indicarum

Maquientum insula, quam reguli ambo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem ditionem vniuersa concessit. Hæc ferme Eduardo Menesio Prætor per triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma, dux cum aliis laudibus, tum aperta præsertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre imperium fuit. ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in iis tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxerat. Vt in Cambaiana littora ventum est (nam eam in primis regionem explorare placuerat) in summa repente malacia, silentibus ventis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare; crepitare compages; tabulata concuti cæpta. Nautæ, subito pauore iacti, cum in Syrtis illatam haud dubie classem crederent, in summa perturbatione rerum omnium, alij bolidem demittere, alij ad exhauriendam sentinam, vel ad clauum tenendum accurrere. Sapientiores alij, circumspectare fugam, atque doliosa ac tabulas ad enatandum arripere. ipse imperator, initio nequaquam expers timoris ac sollicitudinis fuit: sed mox comperto eum esse terremotum (quem nauigantes quoq; sentire non dubium est) ad socios hilari fronte conuersus; Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremittit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinum incolumes deuenere. Vascus, accepta prouincia, dum à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit; nomenq; Lusitanum in pristinam dignitatem conatur asserere; graui morbo implicatus, in ipso impetu mouendarum rerum, excessit è vita. Vbi Goæ tum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & integritate vir. is continuo in Gamme locum suffectus è successio-nibus, vt appellant: quarum est ratio eiusmodi. Transmissos è Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Questorem, aut scribam, nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosq; custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipso chirographo later nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit: è Regis auctoritate substituendus est. ijs autem codicillis, ordine super-scribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta successio: ita. vt, si eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; secundum codicillum

essum resignare, vel aperire sit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam casu decessit; consilium cogitur. ibi, coram Archiepiscopo, & magistratibus, qua diximus obseruatione, vt nullus aut fraudi aut errori sit locus, codicilli & signa soluuntur: cuius primum exierit nomen, huic defertur imperium; reliqua nomina, rursus occulta, ad Regis nutum arbitriumq; adseruantur. Id, ne per summi magistratus obitum provincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipsum inter præfectos certamina existerent; sapienter in tanto locorum interuallo prouisum est. Per hunc modo renuntiatus Prætor Henricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petijt: & ex itinere, multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel cum ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in littus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorem piratas, socij Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutum, ab Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax est. Odiosæ primum controuersia inter negotiandum exortæ; & partis vtriusque animi suspicionibus irritati: dein vltro citroq; factæ iniuriæ: postremo, instigantibus è consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta varia formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit. ibi, cum ablatas res nequicquam repetijisset, munitum denuo locum & celebrem, terra marique simul adortus, pulso aut casu Mahometano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorum apparebat fuisse. Lusitanus defector ac transfuga præfuerat vniuersis. huius proiectum humi cadauer, densis concisa vulneribus facie, vix vt agnosceretur, inventum est. A Panane in conspectum vrbis Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrem hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi complures. in eas flammæ confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, variis locis ignem suburbij intulere. Inde Prætor, confirmato arcis præsidio, perculsisq; hostibus; leucas in septentrionem fere sex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum, & accliu littore is portus est, ac mire facto ad iacula certis in omnem partem ictibus

S 2

dirigenda

dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani per-
duxerant; infra, stationem habebant parones fere centum &
quingenta, prorsus longo ordine in altum obuersis, vt du-
plici vallo, tormentisq; apte dispositis, & ingenti armatorum
numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) -
contra omnes incursiones oppidum egregie tutum videri pos-
set. Henricus, comperta hostium multitudine, sub ipsum
portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam loci, &
genus operum, ac lintribus ad vada exploranda præmissis;
tribus è partibus vno tempore, distinendi hostis causa, oppi-
dum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus
trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munitio-
num, inuadere. ipse cum centum & quingenta, non amplius,
descensu facto; ad læuam ducit: classiarijs imperat ad ho-
stium naues recta succedant. ita, clamore sublato, simul à fron-
te ac lateribus pugna committitur. Non exigua tum hosti-
officinis iam pridem institutis, tormentorum copia suppete-
bat. eo maiori tenebantur spe, Lusitanum congressu arceri, &
iaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patente ad
plagas corpore, Hispanienses gladios, & ingentia pila, ga-
leasq; ac thoraces horrebant. Verum eos longe sefellit opinio.
Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario, fumus su-
mus ad instar nebulae, subeuntem audacter Lusitanum egregie
textit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones iniectis
ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum creple-
rant, & intra munitiones coniecerant signa, prius pæne quam
eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Sarace-
norum aspectus; tum pax à Calcutano toties per frandē viola-
ta acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationem hostes. Pauci
tantum coniurati ad extremum vsque spiritum acriter obstite-
re. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam,
strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna
hostium cede, non plus quindecim è suorum numero amissis;
vulneratis duodequingenta; & oppido, & classe hostili potit-
ur. Inter ceterā prædam, tormenta variæ magnitudinis aucta
trecenta & sexaginta; & minorū fistularū ingens numerus. pa-
rones abducti quingenta tres, Indico aromate onusti pteri-
que: reliqui flammis absumpti: ac postremo, totum oppidum,
subiectis

subiectis per iram ignibus, conflagrauit. Lusitanus gemina intra paucos dies victoria latus, quansque; Cananorem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubuit. Arx ea Calecutano erat imposita littori, quod, vt initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia, paruis nauigijs accessum præbet. Jamque hyems aderat. eo acrius Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias, & omnem oppugnandi apparatus vndique contrahabat: vt interim vel operibus ac vi arcem caperet; vel necessitate ac fame Lusitanos in deditionem acciperet. itaque extemplo, præfectus cum duodecim fere millibus peditum, ad urbem præmissus. quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiæ expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maxime artifice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes fere octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, amplecti arcem instituunt. & ex vtraque parte, qua vallum in mare desinebat; arcendo nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum litus abraderent. dein, per ambitum fossæ, modicis intervallis, propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen, abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisque, & instantibus præfectis, breui ad exitum peruenere. Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militię calens, & gloriæ in primis audus. is, cum nulla superesset nisi ab Oceano spes; duplici doliorum ordine; ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hostem, apte locatis. & per expedita nauigia Prætorem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiore. Sub hæc, ineunte Iunio mense, cum hyems in ea regione sæuiret; Zamorinus ipse cum reliquo belli apparatu, & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis plerique; alij gladio & parua; alij etiam ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles, cæterum usu armorum, & corporum agilitate metuendi. Vt eæ

Historiarum Indicarum

copia confedere; Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit; rudique ad eiusmodi commenta barbaro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, arcis breui tempore potiundæ. atque id ipsum uti quam minimo Indorum damno fieret, Siculus, petito colloquio, Lusitanos cum alijs rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine proponenda, institit ad deditionem hortari. Verum eiusmodi oratione tantum abfuit ut Limæ constantia moueretur; uti etiam ad laceſſendum hostem ultro cum paucis eruperit. sed magna fuit merces audaciæ. Concurſu ab hostibus facto, pæne circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisq; vulneribus, ægre ad suos receptum habuere. Inde exasperatis vehementius animis; magno conatu & oppugnari, & defendi arx cæpta. Tormentis vtrinque certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculandi erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nondum sat in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti; & si qui muris inciderant, egregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes; & ubi hostis arci succederet; confertæ ac seminundæ multitudini certam stragem perniciemq; afferebant. Multos etiam squamis arborum & fragmentis (sunt autem ibi palmæ frequentia) repente carpi, vel exanimari conspiceres. Verum ea damna hostes, ut in tanta militum copia, facile sarciebant: cum deserta stationum loca alij subinde alijq; supplerent; faucibus ac fessis integros recentesq; submitterent. Longe iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter cæteras belli difficultates, ipsa qua laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum suo quemq; manipulo collocauerat. ipse reliquos è præsidio circa se habebat: cum quibus circumspicere, & obire ad repentina pericula posset. Verum & militem conficiebant, præter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigiliæ: & præfecto, ad subitos ac diuersos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alteram Christophorus Iusartes; alteram Eduardus Fonseca

Fonfeca ducebat. **Iusartes** feliciore cursa paulum antegressus, propius ab **Calecutano** littore constitit. **Fonfeca**, quod tardius aliquanto nauigasset; ventis repente cadentibus, ab longiore spatio anchoras iecit. Ad eas conspectas naues, erecti partis vtriusque animi. inclusorum; optati auxilij spe. obsidentium; metu, ne tot iam exhausti labores in irritum cederent: & locus ipse suspectus, iamdudum mentes **Indorum** curasq; conuerterat, ne quid falleret tale. **Lima**, cum ad littus accurrisset; animaduersa paucitate eorum qui aduenerant (nō plus octoginta milites eo nauigio uehebantur) ne descensionem cum euidenti periculo tentarent; nutu & significationibus admonebat. & ex ipso auxilio plerique, conspectis **Indorum** castris & frequentia, subeundam eiusmodi aleam pernegabant. Verum **Iusartes** cupiditate gloriæ omne discrimen impauido vultu contemnens, cum triginta quinque voluntariis in paronem desiliit; cæteris custodire nauem, & vbi primum terram attigisset; missilibus procul hostem arcere iussis. Inde contento remigio ad ipsum loricæ os, aëuarij prora dirigitur; quo subeuntes facilius protegeret statio **Lusitana**. sed illuc nauæ dum pari conatu enituntur; interea (vt fit) paronem paulo infra eum locum vehementior astus abripuit. Eo ferocius progressi extra vallum barbari complures instare: atque, vt erant nudi, se se ad prohibendum accessu hostem aquis immergere. Nec **Lusitani** segnius è parone se certatim eijcere. ibi conferta in vadis manu, quàm acerrime dimicatur. Cæteri ad spectaculum intenti, propter ancipites ictus; ne suos impetant hosti permistos; iacula cohibere coguntur. Cum aliquandiu dubia stetisset pugna; **Lusitani** ad extremum deprimentibus vestimentis ingenti labore eluctati, quatuor è suorum numero desideratis, pluribus faucijs, cum magna vicissim hostium cade, intra loricæ fauces audacissime penetrarunt: ac nihil propius factum est, quam vt instantes ab tergo **Indi** simul irrumperent. In eo tumultu eximia **Emmanuelis Cernicij** constitit fortitudo. is, cum iam introisset munitiones, & fatigatus, & faucius; circumuentum respiciens præcipuum è commilitonibus quendam; recurrit protinus: ac laborantem, summotis acriter **Indis**, recepit in tutum, magna vel mercede, vel gloria; quippe, omnium consensu ciuicam

Historiarum Indicarum

promeritus coronam; ipse post dies aliquot è vneribus exspirauit. Sed interim dum ad mare Lusitani præsidarii suis adiuvandis atque intromittendis insistent; ex altera parte frequentes barbari desertas rati stationes, arcem scalis inuasérant. Eo nuntio excitus ab littore Lima, cum promptissimis aduolat: & pluribus locis conantem scandere Malabarem; contis, gladiis, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia novæ artis iacula, ad hostem cominus eminusq; impetendum. Sed è propinquo nihil Indos æque terrebat, atque incendiariæ bolides. quod est inuentum eiusmodi. Ollam ex argilla semicockta, quo facilius deinde rumpatur; circumdatis ansulis tribus quattuorve, sulphureo complent puluere, & osculum diligenter obturant. tum ad eas ansulas igniti funiculi è gossipio vel stupa alligantur. vbi ad coniectum eius teli ventum est contorta brachijs olla repente diffringitur & simul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circumstantium damno, flammæ edit inevitabiles. quod missilium genus, in prælijs duntaxat naualibus primo vsitatum; ad terrestria quoq; certamina exitiabili commento deinde translatum est. Hac maxime pernicie repulsi à mœnibus Indi vltulati cum infana trepidatione se se intra munimenta recipere. Interea præfectus navis alterius Fonseca, quamquam probe animaduersus discrimine eorum qui in litus exscenderant; paratus tamen eandem aleam, si res ita postularet, subire; per litteras ad sagittam reuincas quaerit ab Linia, quid sibi tali tempore faciendum censeret. Ille vero, eadem vsus arte sagittæ, de consilij sententia respondit: Nequaquam se Fonseca suosq; in apertum adeo periculum obiceret: tutum in arcem introitum haud minus quingentorum Lusitanorum præsidio posse obrineri. Proinde rediret Cocinum propere; ageretq; cum Pratore diligenter (ad quem simul ipse in eandem sententiam scripsit litteras dabat) vti militum quingentorum spectata virtute subsidium, & sulphurei pulueris vim, & ad obsidionem tolerandam alimenta submitteret. Cum hoc responso Fonseca per intensos infestosq; fluctus hyeme summa Cocinum reuertit. & Prætor, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis ferendam cum aliquot navibus, & viris quot Lima petierat, extemplo profisci iubet. ipse

se interea classi ornandæ operam dabat; vt cum primum se aperuisset mare, cum maioribus copijs eo contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutum allata; confestim Zamorinus, antequam inclusis accederent vires; omni conatu rursus oppugnare arcem aggreditur. Neque Siculus architectus, egregie se se barbaro venditans, incitatissimæ deerat ipsius cupiditati. aggerem ex Turcica disciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuniculos præterea sub terras agebat; locis etiam quibusdam statuebat oris vasti mortaria; è quibus in sublime iacta ingentia pondera cum horribili strage in arcis tecta deciderent. Sed operum eiusmodi, quæ Zamorinum inani fiducia inflant, vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam expectationi respondit euentus. Indi telis ac missilibus ex aggere deturbati: cuniculi excepti cuniculis: & mortaria, quemadmodum, vbi à perito magistro locantur, magnum hosti detrimentum important; ita, si artificium absit, in eandem pæne regionem recidente globo, machinatoribus interdum ipsis exitio sunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus, reliquum spei in sæuitia hyemis, & fame reposuit. neq; ea spes fefellisset hominem, si ad arcendos commeatus vel modicam classem instructam in proximo tenuisset. Ex quo verum apparuit Themistocleum illud: Qui mare possideat, omnia possidere. Lusitani, Syluo duce ab Cocino præmissi, quamquam atroci tempestate disiectis nauibus; tamen vt se se ex iactatione refecerant, alij subinde atque alij Calecutum accedebant. Lima, fatigatis iam, & ab oppugnatione deterritis hostibus, vnâ inopiam metuens; modica militum auxilia recusabat: affuturum mox cum iustis copijs Henricum expectans. Tantum sulphurei pulueris & commeatus præsentem expetebat copiam. Vtraque, noctis intempestæ silentio, scaphis paulatim in arcem inuecta. & vulgo iam è muris, Lusitani, suadenti de iritionem hosti, recentes carnes, aliaq; cibaria, & ipsum denique in delicias betele ostentabant. Ea res Zamorini contrudit animos. & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor. is, tum à mari, tum ab arce tormentis hoste summoto; cum ingenti clamore pluribus locis armatos in terram exposuit: immissisq; intra hostiles fossas audacissimis è suorum numero,

cum

Historiarum Indicarum

cum ex alijs quoque partibus alij ad vallum intrepide subfif-
 sent; ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne deleuit:
 in quibus ipse quoque architectus, proditor ac desertor Christiana-
 nae fidei noxam luit incendio. è Lusitanis eo die paulo plus tri-
 ginta cecidere. saucij relati amplius ducenti: & Henricus, pro-
 ruto Indorum vallo, fossisq; oppletis; idoneo prope arcem lo-
 co castra communiit. Inde Zamorinus & suorum territus strage;
 & simul veritus, ne in proxima palmeta Lusitani scuirent
 (quo detrimento, vt supra diximus, nihil genti grauius aut acer-
 bius est) misso caduceatore inducias petiit. in quadriduum da-
 re. interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit,
 eo maxime quod Zamorinus insignem quendam è Cocinenfi
 ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus per-
 rasus Indicæ leuitatis, & Mahometanæ perfidiæ; præsidium
 abducere ab Calecuto, & arcem à fundamentis excindere sta-
 ruit: præsertim quod ita velle Ioannem Regem è commentarijs
 Vasci Ganimæ didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere
 subterraneo, sulphurei pulueris de more copiam subdi iussit.
 dein militibus, & machinis, omniq; instrumento raptim in na-
 nes imposito (cuius rei facultatem & natura loci, & nautica
 turba præstabat) ignes canernis iniecti; & barbaris illico, si-
 quid forte prædæ relictum esset, stolidi temeritate in arcem
 ingressis (tanta inest hominibus rapiendi libido) interim è
 specubus cæcis erumpentes momento flammæ plerosque hau-
 sere: & cum horribili strepitu mœnium structura dissiliit. Atq;
 is finis & arcis, & obsidionis fuit. Henricus, incolumi classè &
 exercitu Cocinum reuectus; alios alio præfectos dimisit. ipsa
 inde septendecim nauibus Cananorem petiit. ibi, dum ex-
 peditionem in Cambaiam, Diuinq; meditatatur; cum non
 toto biennio rem Indicam administrasset, graui oppressus
 morbo, paucis diebus è vita migravit anno post Christum na-
 tum M. D. XXVI. Hoc Prætor, fama nominis Lusitani, re-
 florescere visa quodammodo: req; ipsa comprobatur; tan-
 ti militem, quanti ducem esse. Atque in ciuilibus etiam rebus
 non vulgari prudentia fuisse dicitur: & quod perrarum in eius-
 modi prouincia est, ab avaritia, & à fordibus alienus. Sub
 idem tempus ad Malacam pariter bene gesta res est. Alodini
 copiam, cum vrbeni terra mariq; vehementer vrgerent, perpau-
 cis

cis egressis obuiam Lusitanis, cum ignominia fusa & fugata. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusitanorum exemptus est. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obsederat. ex eius exercitu cæsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum è nostris desiderato. Et è Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri causa profecti, cum licetoribus arcerentur; foeda tempestate ad insulam trecentas inde leucas abrepti sunt. incolæ, moris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate se se per nutus & nonnulla Molucensis linguæ commercia, in consuetudinem extemplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate sexus vterque est. promissa barba & capillo sunt viri. præmollibus floreis tegunt corpora. Ad fabriles vsus, spinis piscium pro ferramentis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis, & regionis erat insula. cum primum, à nauclero Lusitano, dimensis cæli plagis, nauticam in membranam ex arte relata est, deq; ipsius naucleri nomine Gometij Sequeriz insula exinde appellata. Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis existit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythræas angustias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dosarem urbem incolunt, accessu prohibere conati, audaciæ pœnas dedere. profligati qui cum armis ad mare prodierant: oppidum captum, & direptum est. & insulæ duæ, Mazua, & Dalaca, quod sese ij populi infestos prætereuntibus Lusitanis præberent, ab eodem Sylueria domitæ, & annuo stipendio imposito, in ditionem redactæ. Simul, Æthiopica legatione perfunctus, anno sexto quam ad Arquicum exscenderat Rhotericus Lima, in classem acceptus. Accessit ab Æthiopico, seu Abafsino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagazabus: itemq; cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Franciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reuectus, Italiam deinde petijt. ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cum Cæsar coronatus adesset; Clementi VII. vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, parata n ad omne obsequium voluntatem Abafsini Regis ac studium, solenni cum adoratione, & pedum osculo detulit.

Libri Octauii Finis.

HISTO.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER NONVS.

ENRICO Menefio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascarenia, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob id ipsum apud omnes ordines gratiosus. Verum illud erat in ea successione incommodi; quod, nisi vertente anno, Mascarenias à Malaca, propter tempestatum rationem, adesse non poterat: cum interea simul à Calcutano, & Cambaiano Regibus, &, quod magis erat formidandum, ab ipso Turca bellum immineret: minimeq; expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præside tandiu carere provinciam. Ob eam maxime causam, Alphonfus Mexias regius Quæstor, cuius tum erat summa
in

in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendum; neque expectandum è tam longinqua regione Mascareniam: quem, quo melior esset ciuis, & Regis rei; publicæ amantior; eò æquiore animo ferre oporteret, in tanto taliq; discrimine, salutis communi potius, quam proprio ipsius honori consultum. Aduersus hæc, amici Mascariæ tendere; tam insignem iniuriam deprecari; ac postremò denuntiare, haud leuiori quam quod in præsentia proponatur malo, geminam successionem intestinis odijs ac certaminibus materiam vtique præbituram: nec vero dubitandum, quin ipsa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendam; alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset incitatura. Cum hisce alijsq; difficultatibus non inueniretur exitus; multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res est; vt tertium codicillum inspicerent, prouinciãq; nouo successorì mandarent ea lege, vt ipsam, quisquis ille esset, aduenienti Mascariæ confestim redditurum se iureiurando promitteret. In hanc sententiam conuenere omnes. & resignato palam Codicillo, Lupi Vazæ à Sancto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampaum appellabant) nomen apparuit; qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, se se Mascariæ, vt primum adesset, honore cessurum; Præturam interim inijt: cognitoq; prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præfidijs maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille; Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarij mensis anni millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorem petijt. ibi, dum commeatus in classem imponit, subito certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duodecim hominum millia, intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere. paratos ad exitum, quæ prima se se occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus in angustijs deprehensos quamprimum inuaderet. Ergo sublatis anchoris eo contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modo in tam dispari numero copiarum; sed etiam quod contra omnem eiusmodi casum egregie se se Mahometani munierant.

Fluminis

Historiarum Indicarum

Fluminis alueum de more fixis vtrinque sudibus atque cancellis, in arcum ita coegerant; vt singulis tantum nauigijs aditus pateret. cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, idoneis abdididerant locis; in quos illata ex alto nauigia se se induerent. & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narsinganæ ditionis, omnia illis ad victum necessaria suppetebant. Hæc, Prætor, cum partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatorijs nauigijs obeundo per se nocte sublustri notasset; submissis primum vrinatoribus, laqueos funesq; prætentos ab imo præcidj iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinentibus vndique tubis, aduerso flumine subijt: præibant oblectæ centonibus, & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ, tum cætera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea conspecta, illico barbari vim omnis generis telorum emisere: quibus propter assuetudinem haud quaquam exterriti Lusitani, contento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixa corporibus Mahometani hostem descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu ex omni parte capto se se Lusitanus in mediam aciem saltu mittebat, & dextris gladijsq; res geri cæpta est; tum verò iniectæ formidine pulsi vndique barbari, & magna cum cæde præcipientem in fugam auersi. ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet; & Narsinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani complures negociabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potius, receptui cani iussit, suosq; à præda, & ab insequendo vltra hoste cohibuit. Apotheca & diuerforium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus, & merce pretiosa refertum. Eam apothecam, Prætor, & hostiles vna lembos incendi iussit. octoginta fere tormentis, quorum erant ænea pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostium strage, Lusitani desiderati plus quatuor quo tristior, acerbiorq; Calecutanæ ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt, non retentæ quacunque conditione cum Lusitano pacis & amicitæ, magis in dies hominem pœniteret. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus receptum

receptum dari contra foedus cum Idalcane iſtum; & præterea, armatas inde triremes ad oram infeſtandam egredi pro certo compererat. Appropinquant, nouus præſes loci, quem Indi Tanadarem appellant, vnico nauigio prodijt obuiam ſupplex: & culpas omnes in eum cui ſucceſſerat, transferendo; ſeq; affirmando, vti oporteret, in fide officioq; manſurum; haud magno negotio Luſitani Prætoris mitigauit animum: & renouata pax, ita, ſi Dabulanæ biremes cum tormentis à præſide traderentur. Eductæ extemplo omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi ſententia geſtis rebus, Goam viſtrici claſſe contendit. Inter hæc, Ioannes Rex, Henrici Menefij morte nondum audita, quatuor miſerat in Indiam naues, & cum ijs noua ſucceſſorum nomina, ac ſeparatim ad Mexiam Quæſtorem litteras, quibus erat in extremis, vt ſuperioris temporis codicillos irritos duceret, & clauſos obſignatosq;, vt erant, in reditu ad ſe perferret; recentibus hiſce vteretur ſi forte Menefium è vita diſcedere contigiſſet. Eam clauſulam Mexias, quòd Maſcarenia ſibi minus propitium fore ſuſpicaretur, ad res nouandas arripuit. E regijs ad concilium refert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex; de nouis diplomatibus aperiendis; quemcunque illa iuſſerint, hunc denique iuſtum ac legitimum Indiæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium exſpectationem, à Quæſtore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac ferme aduerſis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Valcus Deza, Cocinenſi arcu præpoſitus, aperte diſſeruit, non modo ſuperuacaneam, ſed etiam pernicioſam eam inſpectiorem futuram. Nuper declarato Prætore Maſcarenia, per cauſam abſentiæ, dignitatem optimi & clariſſimi viri haud obſcure impugnata; ſuperinducto contra omne ius faſq; nouo ſucceſſore. Cum inde certamen ac periculum ingens non ſine cauſa timeretur, iureiurando ac promiſſo reddendæ aduenienti à Malaca prouinciæ, id periculum Dei benignitate diſcuſſum. Quid opus eſſe, certis & conſtitutis iam rebus, denuo ſolui codicillos? & peſſimo publico labefactari concordiam & pacem; cum tantum belli pæne in manibus ſit, cum tot vndiq; terrores immineant? Nam quòd huic actioni regia prætexantur mandata; proſectò ſi in tanta regionum diſtantia, cum Ioannis ipſius conſulendi facultas deſit; ad interpretationem

regiæ

regiæ voluntatis atque iudicij referenda sint omnia; nulli dubium esse debere, quin Mascarenia delatum è prioribus codicillis honorem, non quietis modo, sed etiam hominis causa, ratum, inuiolatum, ac proprium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo aperte intelligi, quod veteres codicillos ad se clausos atque obsignatos referri mandauerit. quos ille si vel apertos irritos omnino esse voluisset; id ipsum utique disertis verbis adscripturum fuisse. Proinde superfedendum hoc successioneis male auspicatæ periculo; noua Regis expectanda responsa; atque interim coniunctionem animorum atque consensum, quo vno maxime inter hostilia circa omnia Lusitana stent res, omni studio & cura fouendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit oratio Dezæ: quinimmo ex oraculo missa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo ante, Ioannes Rex à nauarchis qui ex India illo ipso anno redierant, audita morte Menesij, & Mascarenia successione; veritus, è missis ad Mexiam quas dicebamus litteris, nequid controuersiarum existeret; Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata; & Mascarenia nominationem sua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonæ spei promontorio, circa Sancti Laurentij insulam naufragio periit. Inde, non ad liquidum explorata Regis voluntate; cum plerique ex æquo & bono agendum, & cauendas omnes discordiæ causas prudenter monerent; Mexias tamen, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipendo, premendoq; verbis ijs quæ retulimus ex epistola Regis; peruicacia & obstinatione tenuit, ut nouissimi codicilli consulerentur. ij primo loco Prætorem declarabant Lupum Vasaum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat. itaque elatus hoc de se iudicio Regis; pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam; & ad arcendum honoris aditu Mascareniam, si promissa repetere instaret; omnia præmoliri constituit. Ea re multorum animi grauiter offensi: nonnulli etiam Vasei imperium detrectare palam ausi. Interea de interregno, & Mascarenia successione, deq; vicario Vasei munere, Malacam littere nuntiijq; peruenerant. Et satis comperta re, utriusque Indiæ Prætorem Mascareniam rite consalutauerant socij coloni;q;.

coloniq; . Proinde, nequid se absente respublica incommodi acciperet ; maturandum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit : ipse , non expectata motione quam vocant ; reclamantibus naucleris citeriorem Indiam petere intendit . neque impune celsit illi temeritas . ad Pulopuarem insulam tenuit primum . ibi dum stat in anchoris ; subita procelleui , malo diffracto , lacerisq; armamentis , pene submersus , Malacam retro vnde abierat , redire coactus est . Natus ad res gerendas ; & gloriæ in primis appetens erat Mascarenias . Ergo , dum anniuersarius recurrit Eurus ; ne frustra interim tempus absumeret , quod parum feliciter Georgius Albuquerque ante tentarat , herentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare , & receptaculum piratarum insulam oppidumq; Bintanum , omnibus modis parat excindere . Forte tum Malacæ substiterant præfecti aliquot Lusitani , Borneum insulam alij ; alij Molucas , alij Somatram ipsam Regis iussu petentes . Hisce non approbantibus modo expeditionem , sed etiam operam suam in idipsum enixe offerentibus , Mascarenias variæ formæ naues vndeuginti contraxit : & Lusitanis trecentis , Malacensisbus ferme sexcentis impositis , ad Bintanum vela fieri iussit . Alodinus ad eius classis famam , pontem urbemq; nouo præsidio & munitionibus auxerat , venenatis tribulis circumquaqu dispersis ; plurimisq; tormentis ad idonea loca dispositis . præterea , quam acerrime defixis in imo longurijs , tignisq; in lapides molares impactis vt pondere ipso detinerentur , obstruxerat portum : & super hæc , opem à propinquo regulo Panensi petierat . Lusitana classis , ob naturam vadosi maris , & frequentes insulas , cum tarde admodum nauigasset ; ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit . Inde præmissus ad omnia contemplanda cum speculatorio nauigio Eduardus Coelius , retulit , fauces portus , nisi euulsis cancellis , omnino esse impenetrabiles . porro descensum ad urbem plane exitiabilem fore : adeo locum & præstitis munitionibus , & crebris tormentis , & omni apparatu bellico tutum videri . Hisce rebus permotus Mascarenias , vallum omittere ; pontem ipsum (vti Albuquerque olim in expugnatione Malacæ) admota celsiore naui , & repagulis per vim extractis , adoriri decreuit . Ad eam rem , eximia fortitudinis nauarchus deligitur , Franciscus Serranus E boreni-

T   sis ;

Historiarum Indicarum

His; Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta: & navis, partim validis assensibus plureisque, partim etiam culcitris, & gossipio, quæque alia sunt missilibus eludendis, egregie recta. Hisce mandatum, ut ostio repurgato, & faucibus utcumque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore subsidium affuturum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremium instar, pratensis canalibus, nauem remulco trahere iussit. Primus labor aperiendi aditus fuit. adacta ad imum tigna, immisissis ductarijs funibus, ergata conuellere nitebantur, eo quidem impetu, ut nonnulli præ nimia contentione sanguinem euomerent: atque ut initia sese dabant; multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic uni rei, in orbem succedentes alij, alij, dies noctesque dant operam; noua repente ab alto conspicitur claslis. tres & triginta erant lanciæ à Panensi regulo missæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Ea re animaduersa Mascarenias, ne si propius accessissent, elatus recenti subsidio Bintanius confestim erumperet, ancipitiq; prælio Lusitani postmodum vgerentur; anteuertere, & cum parte copiarum ipsemet quam longissime obuiam ire Panensi decreuerat: sed præfectorum dein precibus victus, ne se temere in discrimen obijceret; Eduardo Coelio cum lanciariis quatuor, cataluzijs quinque (eiusdem fere magnitudinis utraque actuaria sunt) id negotij dedit. ipse ad exitum portus tuendum cum cætera classe subsistit. Barbari, quamquam multitudine superiores; tamen, & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduentabant; seminudo corpore, sagittis maxime freti. Ergo, uti propius ventum est; primum bombardæ fragorem, & radiantia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot suorum amisissis, turpem in fugam ex templo auertuntur; & hærentibus tergo Lusitanis, lanciæ viginti tres, ad proximam insulam directis proris, in littuseiectæ: & certatim exsistentes barbari; nullo nisi vitæ respectu, omnibus ferme relictis rebus, hac illacque dispersi. reliqui, cum insulam tenere nequissent, contento cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coelius, haud parua sine ullo suorum sanguine parua victoria, relictas ab hoste lanciarias cum ipsis oneribus ad Mascareniam cum ingenti gratulatione

tulatione perduxit. Inter hæc. quod ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontem valli processerat. hic vero longe acrius desudandum Lusitanis fuit: dum ingruentem ab latere misilium vim excipiunt: atq; alij recentia foramina raptim obturant, alij conceptas exhauriunt aquas, alij pauentem ad præteruolantium globorum sibilos, abdentemque se remigem, adhortantur. Magnus in primis vsus centonum & gossipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisque munitam, creberrima pilarum grando pessumdatura fuerit. E tanto periculo elapsi diuinitus, quintodecimo instituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte stabiliunt. Tum vero indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quod in omnium conspectu claustris effractis, hostem ad interiora penetrare sint passi. Confestim è gentis consuetudine submissi, qui nando clam oras præciderent, vt ipso fluminis impetu nauis in vada ferretur. Sed Lusitani, fraudem, injectis ad anchoras ferreis catenis eluserant. Ea quoque spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenam præfectum, lanciaras vndecim raptim deducere, & cum quingentis armatis interclusam à cætera classe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxilij superueniat; custodibus edicit, quam intentissimas pro vallo excubias agant; & vbi postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prætereuntes exercent. Vti imperauerat, factum. Laqueximena lanciaris momento deductis instructisque; nauem petit infestus: ac nequicquam arcere conante Lusitano, circumuentam barbari à prora maxime ascendunt: cumque abundante multitudine integri succederent fessis; & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos, capta iam prora, ad malum vsque summouerant. Ibi Serranus grauiiter saucius, egregie dimicans cadit; & pro mortuo habitus, collectis dein utcunque viribus, acrior in pugnam resurgit. Verum libero introitu, irruentibus alijs super alios Mahometanis; nulla ope obsisti iam poterat. Cum in eo statu res esset; conspiciatus Mascarenias è prætoria discursum hostium, & circumfusus naui lanciaras; atque ex ipso numero & vociferatione, haud absurde conie-

Historiarum Indicarum

Stans, præsidium in extremo versari discrimine; confestim Eduardo Coelio, & strenuis aliquot assumptis, in balancum, quod leuioribus nauigij genus est, ad fallenda misilia, desilit; ac nulla deterritus vi, pertinaci remorum pulsu, præter ipsas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad locum certaminis appropinquat: disiectisque ignifera bolide lancia-
ris, qua proximum est; conscendit nauem; atque ut prope se-
rum auxilium suis iam iamque captis, ita vniuersum gaudium & requiem attulit. neque ascendentem (adeo certamine oc-
cupati erant introrsus dimicantium animi) sensit quisquam .
recentes dein, respirantibus cæteris, pugnam capeffunt: neq;
ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti necopinato aduentu
hostes cessere primum; dein, cum dolor cadentis ad irritum,
rei, ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet; cæsi
ad vnum quotquot nauem intrauerant; & è Lusitanis (quod pe-
ne fidem excedat) in tanto sauciorum numero, ne vnus qui-
dem amissus. Mascarenias, per summam fortitudinem præsi-
dio seruat; magnam sibi ad omnes laudem & gloriam pepe-
rit. dein festinandum ratus, ne denuo barbari nauem adori-
rentur; vel rates, ut solent, secundo flumine ac vento cum
ignibus ad incendium immitterent: adiunandi ratione vires,
& rei sine mora perficiendæ, tale consilium expedit. Dux præ-
ter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs con-
dita est; munimentis & custodijs obrinebat hostis: altera, pro-
pter vligines & paludes, inaccessa & clausa putabatur. hoc ip-
so itinere, quo minus erat suspectum, Mascarenias noctu pon-
tem aggredi statuit. atque ut ab eius rei sensu quam maxime
Mahometanos auerteret; quasi à vallo urbem inuasurus; ab ea
parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari
iuber: inque hac statione primis tenebris Sanaïam præfectum
Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum auxiliaribus
collocat. ijs mandat, ut cum primum à ponte micantes vide-
rint flammæ; confestim clamore sublato, concinentibus tu-
bis, tormenta displodant, & quam tumultuosissime ex eo lo-
co oppugnationem ostendent; hostemque inde omni ratione
distineant. ipse cum cæteris Lusitanis, obseruato maris reces-
su, primæ vigiliæ silentio, tria millia passuum à ponte, diuer-
sum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque voragi-
nes

gines ingenti labore eluctati, cum alibi umbilico, alibi humeris tantum exstarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad pontem attulere. Quarta ferme erat vigilia, quæ gratissimæ quietis hora est: & peruigil in naui Serranus, ad incendium ollas è composito paratas habebat. iis Mascarenia iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxit, & in id ipsum intentus è condito Sanaia, clamorem tolli, canere tubas, & cum horrendo fragore, globorum vim in munitiones emitti iubet. Dum simulato prælio Malacenses Laqueximenam egregie cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis, castelli portas & claustra perfrugerat. Inde prælio in urbem illato, cum cades multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues: hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant. ille, inania videlicet ex inconsulto metu ratus afferri; pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum vero Alodinus, conscenso propere elephanto, fugam arripuit; & mox insequentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omnia in præsens præda, vnum tyrannum petebant) ad pedes, ne dignosceretur, degressus, densas primum petiit sylvas: dein, parum tutam ratus insulam, occultis itineribus ad mare se contulit, atque ad Vgentanam continentis oræ transmisit. ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, absumptus est. Lusitani interea, dimissis per omnes insulæ partes, qui tyranno indagando, & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bantanum oppidum, cæso aut dilapso præsidio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cum è reliquis relictis, tum verò è regis ædibus prædam exhauferant. tormenta insuper, & quidem ænea pleraque, reuecta omnino trecenta, quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes iniekti, triduoque omnia prorsus absumpta. Sub hæc, pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adiit supples: ac tyranni questus iniurias; non modo pacem impetrauit; sed etiam in solum restitutus est legibus ijs, vt Ioanni Regi annum perfolueret vectigal; arcemque aut propugnacula, non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eosdem fere dies,

T 3 haud

Historiarum Indicarum

haud contemnendæ rei spes, cæterum inani successu, Lusitanis affulsit. Sundæ est oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro est etiam cum aliarum frugum feraci, tum vero egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynasta imperabat. is, finitimo bello cum valde premere-tur; coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Mascareniam destinarat: ac simul idoneum Lusitanis apud se locum & exercendo mercimonio, & arci ædificandæ promiserat. Mascarenias, legatis comiter acce-
ptis & confirmatis, peracto deinum Bintanensi bello, Fran-
ciscum Salam cum aliquot nauibus, &, præter aliam turbam,
Lusitanis trecentis misit, nimis lentum perditis iam rebus au-
xilium. quippe hostes interea Sundam expugnant, locumq;
operibus nouis, & valida militum custodia sepsierant. At Lu-
sitanos à Bintano profectos, in conspectu pæne Sundæ atrox
tempesta oborta disperfit. Lembo etiam vno ad terram alli-
so, circumuenti à barbaris & cæsi triginta, nequicquam inspe-
ctante ac miserante procul Eduardo Coelio trierarcho. inde,
hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus,
cum ad Sundanum litus tardem appulisset; vi armisq; descen-
sione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Cæ-
terum capti Bintani fama, in primis læta cum vniuerso nomi-
ni Lusitano ac lociis accidit; tum iis præsertim, qui Malacen-
sem oram incolebant. magno quippe eorum derimento, Bin-
tani prædones, non mare solum infestum, sed omnes circa
agros iam diu fecerant. Et Mascarenias, insignis gloria mili-
tari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam navigationem
Oceano, citeriorem Indiam petere intendit: ignarus quid,
post priorem successum, è regis litteris accidisset; ac mi-
nime dubius, quin aduenienti sibi, Vasaus, vti receperat, il-
lico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re consti-
tuta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Ma-
scarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profe-
ctus, præter Gangeticum sinum, Cori promontorium supe-
rat; flexoq; in Septentriones cursu, Colanum applicat primum.
ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorifice salutat, ac
ad Mexicæ, & occupatam à Vasa prouinciam graui cum do-
lore

lore cognoscit. Neque tamen iccirco despondet animum. Experiendi causa Cocinum prouectus, qua tum in vrbe Mexias agebat, cum egressum ē naui, & introitum in urbem perunicacius tentasset; concitante populum Mexia; vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusq;, repellitur. Perculit grauiter ea res insolentem iniuriā virum. nec deerant suastores, qui ad contrahendas vndique copias, & vliscendam iniuriā accendere niterentur. At ille, de communi salute sollicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonsus olim Albuquerqueius in re simili prastitisset; irracundiā temperare, & iure potius quam ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primum reposcenri Regis nominē classē cum nauali instrumento Mexiā tradit: vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cum ā Simone Menesio praefecto non nisi priuatus admitteretur; omni non modo vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso quinetiam dromone sociisq; relicto, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vasaī colloquium recta contendit. Vixdum eo perlatum erat, aduentare Mascareniam, cum ab amicis & necessariis ipsius, magna & inter ipsos & cum aliis gratulatio facta: facileq; apparebat, simulatque praesentis Mascareniae copia foret, consensu maximae ciuium partis, coactum iri Vasaū vel magistratu sese abdicare, vel certe rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vasaū, Antonium Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti Mascareniae denuntiare, in Cananoris arcem ex templo se se recipiat; ibiq; se ad Vasaī nutum in libera custodia fore cum iureiurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere; constrictum vinculis Cananorem asportent. Nil recusatum ā Vasaī cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret, ita quam maximis coactis copiis, maritimos aditus occupant: vbi Mascareniam adesse nuntiatum ā speculatoribus est; praemissi confestim qui missilibus vela submittere cogerent: dein Vasaī exposita mandata cum minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennas honoris causa demitteret, non

Historiarum Indicarum

recusant : ut vero Cananorem se rediturum , atque ibi in custodia sponderet futurum , adduci non potuit . Vnum illud enixe petebat , ut inermi sibi urbem intrare , & cum Vaseo coram disceptare permitterent . Hec identidem exposculanti , Regisq; imploranti fidem clarissimo viro , per summam indignitatem inieci compedes : atque ad Cananoris arcem asportatus , Simoni Menesio prefecto adseruandus cum iureiurando committitur . duo item comites Mascareniz , ab eius complexu Goam abstracti , & pariter in vincula catenasq; coniecti . Hisce actionibus , quod magnam partem ciuitatis admodum offenderent ; Vaseus publicę salutis & oñi causam pretebat ; videlicet , ne per Mascareniz introitum , ab rerum novarum cupidis & factiosis hominibus , tam alieno tempore tumultus excitaretur . Sed frequentes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mascareniz cum egregia merita virtutesq; ; tum vero causa bonitatemq; a fretus nihil nisi ius posceret : cum Vaseus interea , nimirum ex conscientia sibi dissidens , grassaretur armis , omnique ope iudicium subterfugeret . Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuro) permotus Vaseus , insignes aliquotẽ Mascareniz fautoribus in carcerem tradit . Nihil tam aut infirmum , aut fallax , quam humana consilia . Quod vnicum remedium opprimendę seditioni putarat fore , hoc ipso vel maximum excitauit incendium . Namque ut eius rei fama peruasit Indiam (adeo lenibus medicamentis gaudent homines ; tristitia , & acrimonia , & aspera detestantur) extemplo alienati à Vaseo multorum animi : & Mascarenias occasione capta , per litteras & coram deplorando calamitatem suam , memorando æquitatem postulatorum , querendo iniuriam , & vim , & fraudem inimici ; non Simonem modo custodem ; sed alios quoque complures in causam traxit . Ita , paucis diebus , non sine extremo discrimine rerum , duas in partes Lusitanum nomen omne discesserat ; ultimamq; dimicationem dubio procul adesse apparebat . Hic est spectatoribus , amici sociiq; , miserari gentis vicem , quod in tanta paucitate , quas vires ad imperium vel tuendum , vel proferendum conferre oporteret ; eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemq; conuerterent . iniqui vero atque inuidi , ridere amentiam , quod remotissi-

remotissimis in regionibus, cum tot undique pericula circumstarent, adeo certamen prauum imbibissent animis; ut neque patrij soli ricordatione (quæ populares homines peregre deprehensos, admirabili quadam suauitate coniungit) neque communi metu, quod firmissimum amicitiae vinculum est, ab letali pernicacia flecti ad æquitatem & concordiam vlllo modo possent. Hostes verò, tam præclaræ occasione delendi funditus Lusitani sanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odiis, tum recenti incitatus damno; nouam classem habebat paratam, ut vbi sese vnus corporis duæ acies ciuili bello attriuissent, ad reliquias ipse conficiendas accederet. Neque fefellissent hominem cogitata; nisi propitiatus piorum præce Deus, Vasæi mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter cæteros, Simonem quoque Menesium, & Sosam Ciauli præfectum, se se ad Mascareniam aggregasse; tandem extimuit; secumq; agi de iudicio est passus. prima conditio disceptationis fuit, ut ad causam vsque cognitam, vterque pro priuato se gereret. dein, commeantibus vltro citroq; intetnuntiis (namque ipsi congressum inter se, ne mutuo conspectu recrudescerent iræ, consulto vitabant) arbitri electi tredecim. qua item in re Mascarenias haud parum de suo iure decessit. siquidem cunctos è Cocinensi colonia creari est passus, quam sibi vel in primis aduersariam senserat. eo confesso, neminem fefellit quorsum euasura esset res. arbitri, tum conscij sibi quid de Mascarenia meriti essent, tum etiam Mexiæ priuatis de causis obnoxij, intra paucos dies adiudicata Vasæo Prætura, Mascareniam primo quoque tempore in Lusitaniam redire iusserunt. Insigni infamia id iudicium fuit; neque ex altera factione moderatius pæne quisquam eam rem tulisse fertur, quam ipse cui facta erat iniuria. Sed non diuturna Vasæo letitia mansit. Namque Ioannes Rex, coram audito Mascarenia, Cocinensium acta rescidit; liteq; insuper æstimata, Vasæum Mascarenia aureorum millibus fere viginti damnauit, quantum ex honorario Præturae per biennium ceperat. Simul, ne quid in posterum simili de re controuersia oriretur; ab Rege decretum; ut in codicillis, vbi res postularet, aperiendis; cuius nomen exisset, hunc, si per id tempus vltra Cori promontorium,

vel

Historiarum Indicarum

vel cis Dium (qui vltioris Indiæ ferme sunt limites) vel publicæ, vel priuatæ rei causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi successione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Lusitanam rem in extremum pæne discrimen adduxerat. Interea Vascæus, vir, si commune malum, imperij cupiditatem demas, haudquaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamq; aduersus imminentia bella prouinciam, intendit curas. ac primum, omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulgit. Dein Antonium Mirandam cum sex rostratis maioribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præsidio, ad Erythræa ostia; Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna triremi, lembis sexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam; & alios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud Indos, quas dixi turbæ sedantur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac detestanda incidit res. In eius temporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat. Is, & belli tædio fessus, & paucitate suorum adductus; Tidorensi regulo expetenti pacem dederat in has leges; vt intra sex menses, tormenta, & alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas, necnon fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorensis, id laborabat vnum, quomodo perpetuam eandem ac stabilem faceret. In hac deliberatione versanti, optimum visum est, Calicem Aroeziurn Ternatensem, cuius supra meminimus, quam arctissimo necessitudinis vinculo sibi coniungere; quod is cum apud populares opibus, tum apud Lusitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiusdam voluntatis testificatione, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipsius potentiam haud dubie pertinere; omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem instituit. Ad eam rem aptius occurrit nihil, quam arrepta quolibet occasione recentia fœdera soluere; & eodem Aroezio adiutore, quem natura leuissimum, & quietis inimicum nosset; Tidorensibus arma quamprimum inferre. Cum hæc sententia placuisset; extemplo per legatos ab Almanfore ex conditionibus efflagitare institit cum cæteras res, tum vero tormenta;

menta; quippe quorum partem ex insula abesse, atque haud ita facile restitui posse intelligeret. Ad hæc regulus benigne respondit; necdum exiisse diem in fœdere præstitutum; & sibi nihil maiori esse curâ, quam ut omnia sua Lusitani recipiant. Et cæteris quidem in rebus, non magnam fore cunctationem. tormenta se aliquot Bactiano regulo, commodasse: ad ea exigenda reuehendaque spatio esse opus. veruntamen daturum se operam, ut ad conditum tempus Ternate cuncta sistantur. interim se, præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri. petere ab Garzia, & rogare pro reconciliata gratia, moram eam boni consulat, ac simul, ut medicum aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minime patrijs artibus, cum se excultationem accipere simulasset; medicamentarium nescioquem è suo comitatu summisit. is, è condito videlicet, nihil minus metuenti egroto venenum pro pharmaco miscuit: ex quo, paucis diebus, per speciem ægrotationis fraude utcunque celata, decesit. Defuncto regulo, magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eo acrius Garzias mœrentibus ac perculsis instare; & nisi tormenta extemplo restituant, denuntiare bellum. Ad ea Tidorenses coacto ægre concilio respondent: orbam ciuitatem in summa tristitia & mœrore versari: Almanforis insepultum adhuc iacere corpus: id ubi terræ mandarint, ac iusta suo Regi persoluerint; nihil habituros antiquius, quam ut Lusitanis omni ratione satisfiat. Hæc demisse ac suppliciter agebant ciues: & status erat rerum, qui vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset. At vero Garzias, vno tantum interposito die, nauibus ad Tidorem accedit, paratas ad cædem & rapinam copias confestim exponit. oppressi oppidani extemplo diffugiunt. Ille disertam inuadit urbem; contra omne fas diripit, direptam incendit. Nihil eo facto grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore cum à cæteris littoribus, tum à Bactiano præsertim, Lusitani minis armisque procul haberi cœpti. Sub idem tempus, ab Hispali naues quinque ad Molucas intenderant iter, ducibus ijs, qui Magalianis è comitatu supererant. Ex, nondum probe explorato cursu, varijs casibus dissipatæ sunt. optatos portus vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat, homo Cantaber, cum propugnatoribus

Historiarum Indicarum

toribus ferme trecentis. Is cognita Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarum voluntate occupauit, ac munijt. Inde inter Ignatium & Garziam, cum contestationibus minisque nuntij commere. Molucense emporium ambo sibi iure finium asserebant, & alterum vterque excedere ex ijs locis, ac nihil eius negotiationis iubeat attingere. Ex hoc, iurgiis primum, tum etiam prælio leui certatum est. Postremo induciæ factæ, quoad ea de controuersia suum vterque consuleret Regem. Vixdum externi quieuerant motus, cum inter ipsos Lusitanos tetra visu, fœda relatu exorta dissidia. Georgius Menesius, successor Garziæ, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætoris mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum insulam cursum tenere, iterque illud explorare iuberet; quod multo compendiosius Molucas à Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua vetus erat nauigatio) vna cum alijs instituta mercimonia dudum haberet; percussus nec opinato Georgij præcepto; varias excusationes afferre, tergiuersari, denique omnia malle, quam negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius tenderet; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregie fortem, ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigij Molucensis est genus, ad ea compendia perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultatis initium exstitit. Per eosdem dies, Ioannis Regis nomine editum est, quoniam in stipendia militum, & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui omnino, præter apothecæ regiæ curatores, aut coemendiarum incolis caryophylli, aut externis venundandi esset ius. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbis, conuenerat pretium, quo ne pluris vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolium ægre admodum passi Lusitani, quippe qui mercaturæ impensius multo, quam militiæ insisterent. Ergo, per summam impudentiam contemptis editis, vnusquisque venditores ad se priuatim allicere; vberiore offerre mercedem; nullam regij quæstus, aut publicæ utilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius, monitis, precibus, minis aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatem imperio potentiorē animaduertit; suo periculo

periculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim seuertate, cæterorum exemplo suam ipse quoque rem agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignatius Castellanorum dux è vita migravit. in eius locum suffragio militari successus Fernandus Turrianus indignari cœpit, suæ cohorti leges dictas à Lusitano; virosque fortissimos, emenso per tot pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cum eadem alij fremerent, & aperte vociferarentur, vi atque armis hostem inde pellendum; Turrianus de communi sententia rupit inducias; extructaque & ornata biremi, hostiliter insectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius uti pari magnitudine actuarium sine mora pararet, cum aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim ex ea regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac malevolentia, factum ratus; extemplo ad amicos refert. in iis erat mystra quidam, consors eiusdem negotiationis (adeo sacratas quoque mentes amor pecuniæ de recto sensu detorquet) cui, modone sordidum lucellum amitteret, nihil erat pensi quid faceret diceretve: Huius maxime instinctu Garzias, indignum facinus clamitans, protectionem suam sine causa impediri; naualia, ubi tum præfectus agebat, petit insensus: abductas operas reposcit; iniuriam acerbe ac vehementer exposulat. Menesius contra; & iure factum tueri, & ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem cum alter haud quam acciperet; magis magisque accensi ambo: & inter altercationem prouectus intemperantia linguæ Menesius Garziam iansanum appellat. Ad eam vero vocem Garzias adeo exarsit; ut stricto gladij capulo audacius quam priuatum hominem decet, præfecto cum maledictis intenderet minas. Concurflu dein hominum facto, sedata rixa. tum verò Garziæ sectatores laudare constantiam viri; suadere ut in incepto persistat: suorum laterum, si periculum immineat, oppositus polliceri. Contra Menesiani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis; pessimi exempli rem nulla mora interposita vindicandam; & seditiosi vnus capite sancendum imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam citat. quo ille spreto cum insuper vim pararet; iusto

Historiarum Indicarum

iusto dolore commotus Menesius, tormenta ex arce ad ades Garzia diruendas obuerit inbet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in praesentia pugnae consiliis (sic tamen ut in voce vultuque contumaciam cerneret) contemptum obit vadimonium, atque inde semet in custodiam dat. Hic amici & fautores Garziae, licet factum egerrime ferrent, tamen quiescere aliquandiu, rati fore, ut ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret; solutoque Garziae tandem aliquando cum suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longe eos fallebat opinio. Vix sibi propemodum illatam, & imminatam in sua persona maiestatem regiam fremens praefectus, aperte iacebat, sibi certum esse, primo quoque tempore vinctum Garziam ad Praetorem Indig mittere. Ab ea sententia cum à familiaribus deduci non posset: deprecator adhibitus Arocius ipse, ex quo vel maxime tum Lusitani pendeant, nihil omnino impetravit. Tum Garziani, praecipites iracundia, conspiratione facta, consilium capiunt amentiae plenum; ut hostes ultro ad urbem aduocent, ijsque utantur adiutoribus ad opem vincto ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne per domesticas dissensiones portam externo aperiret hosti; occupat eam ipsam rem surbeneficij facere. Garziam per communes amicos leni castigatione monitum ne pertinaciam adderet culpae; hortatur ut condonatis Regioptimo inimicitiis, bona fide se cum in gratiam redeat: quo in summa rerum difficultate, communi animo viribusque rempub. à Castellano defendant. Haud incassum hortatio adhibita. Victus neoopinata clementia & comitate Garzias agit gratias praefecto: siquid vel aliorum impulsu, vel animi perturbatione deliquerit, ignosci postulat sibi: & in posterum non Regis modo, sed etiam ipsius Menesij causa in eius potestate sese futurum esse confirmat. Iunctae dein dextrae, & demptis compedibus extemplo Garzias in pristinum splendorem est restitutus. Lata ea res coniuratis accidit: atque ob id ipsum à prodicionis incepto nefario destiterunt. Pungere mox capit eosdem arctior in dies Garziae cum praefecto concordia: nam ut ad Garziam togendum adiuuandumque, ubi discrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem eius cum Menesio consuetudinem oderant, & consensum in bello ceterisque rebus administran-

dis;

dis : quippe quibus , militiæ deferendæ , atque ad suas cuique
nundinas abeundi spes erat vna , turbidæ res , & obstinata du-
cis vtriusque dissensio . Ergo communicatis iterum consilijs ,
reconciliatam nuper amicitiam denuo labefactare & conuel-
lere omni ratione conantur . Varias primum causas offensio-
num ferere aggressi ; & ad alterum alterius confictas vel que-
rimonias , vel maledicta deferre . Vbi artibus hisce parum
proficiunt , ad nouum scelus adiciunt animum . Aethiops erat
quidam , præualens viribus , è Menesij domo . hunc ingentibus
promissis adducunt , vt is ab hero ad Garziæ eadem sollicita-
tum esse mentiat : ipsi dein rem per arcanos susurros quasi
mysterium tradentes alij alijs , ad Garziam denique detulere .
Qua ille criminatione tamen commotus est ; tamen adduci
nequibat , vt inter mutua quotidiani conuictus officia , tam
recenti præsertim actam illustri gratiæ reconciliatione , tan-
tum nefas a Menesio conceptum existimaret . Ast , vbi testis
idem & index mandati maleficij accessit Aethiops ; enimue-
ro , quasi certa iam re , Garzias & vultu & animo penitus cri-
men accepit . ac ratus in eo rem verti , vter facinus antecape-
ret ; primo coacta manu interficere Menesium cogitabat : dein
veritus ne cædis eius inuidiam sustinere non posset ; compre-
hendere hominem , & vicissim in carcerem condere statuit ;
hortantibus id ipsum amicis ; & asseuerantibus haudquaquam
defutura postmodum crimina ac testes , quibus premi reus , ac
detineri , atque ad extremum obrui posset : interea Garziæ ,
pro ipsius auctoritate ; compositis ad arbitrium rebus , quæ
primum nauigandi facultas daretur , ex residua copia non de-
futurum quem ad nouum vsque Regis decretum arcis præpo-
neret . Hisce ita constitutis , in omnem occasionem rei bene
gerendæ cuncti excubabant . Ac demum Garzias nactus op-
portunitatem , quod Menesius partem suorum ad Maquienum
insulam cum Aroeziomiserat , vt Castellanos ab eo cõmer-
cio prohiberent ; alios insuper ipse ad conuiuium in diem cer-
tum inuitandos curauit à Francisco Castrio quodam ex suis in-
timis , ad Tolocum , qui vicus à ternate distat ferme quatuor
millia passuum . Vbi ea dies aduenit ; circa pomeridianas ho-
ras , quod remisfionis & otij ferme tempus est ; satis comperta
custodum infrequentia , certos è suorum numero in arcem
præmittit ;

Historiarum Indicarum

præmittit; qui præfectum lusu facetiisque detineant. dein cum audacissimis aliquot ipse paruo intervallo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assueto quotidie admitti; & tum desertis plane stationibus, & ex patente ianua clauibus incredibili locordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immittunt feræ; foresque silenter occludunt. Inde ad penetralia familiariter intromissi, accepta & reddita salutatione confidunt. Neque ita multo post Garzias Menesium alex intentum repente medium corripit: reliqui, pars duobus, qui forte ibi aderant, præfecti administris, ne vociferando tumultum excirent, ora manibus obstruunt; pars hærentem in tergo Menesij Garziam adiuuant. Erat Menesius insigni corporis firmitate, ac tum vires addebat dolor. itaque per summam indignationem exclamanti; lacertisque, & morsu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrime tandem vincula iniecta; &, quo tutius adseruaretur, detractus in imam arcis turrem includitur. Garzias denuo præfecturam vsurpat. Cæterum neque eius rei sat probabilem in vulgus causam asferre poterat: & reputans apud se atrocitatem facinoris, iudicia nimirum, & offensionem Regis extimescebat. Augebat solitudinem, quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat, Menesium alloquitur: iacentique & afflicto quas vult condiciones imponit; in ijs, vt sibi ad professionem (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Botellij nauem attribuat; liceatque sibi quos velit à Molucis abducere. Ita Menesius è carcere missus, cum libertate gubernaculū recipit. Concio dein ab eodem vocatur. In ea concione questus Garziæ perfidiam & latrociniam; conditiones omnes quippe coactō expressas, rescidit: Garziam etiam ipsum comprehendere, & eius bona publicare cupit. Verum ille tormentis in arce confixis, ne in abeuntem exerceri possent, arreptaque naui, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellionis crimine condemnauit; totamque causam testato descriptam, ad Prætorem vrbs Malacæ transmisit; ac simul, fessis rebus auxilium ab eodem expetiit. Dum ad Molucas in tam varijs ac
peruersis

peruerſis hominum voluntatibus, alterno tanquam accellu re-
 celluque afluant negotia Luſitana; interim ab alijs in alia re-
 gione præfectis multo commodius acta res eſt. Ad Longum op-
 pidum non longe à Malaca, Mahometani incolæ paucos pri-
 mo Luſitanos, dein miſſum à Malacæ præfecto ad eam reni co-
 gnoſcendam Aluarum Brittum, triremi quam ducebant, exu-
 tum, vnâ cum ſocijs occiderant. Ad eas vicinſcendas iniurias de-
 nique profeſſus Martinus Correa, triremem recepit; ac magna
 cum hoſtium cæde captum oppidum concremauit. Et Ioannes
 Deza, præpoſitus oræ Malabaricæ, ſecunda aliquot prælia fe-
 cit. Zambucis aut paronibus quadraginta octo cum magna Ma-
 hometanorum cæde potitus eſt. Idem, aliquot locis deſcenſio-
 ne facta, prædas abegit: vicos & villas exuſit. atque exeunte
 demum æſtate Chinacutiales Calecutanæ claſſis præfectus, quæ
 ſexaginta paronibus, & magna armatorum copia conſtabat, ab
 eodem Deza memorabili pugna victus, cum ſeſe in mare reciſ-
 ſet; inter enatandum è fuga reſtauctus, haud parua dein merce-
 de in libertatem eſt reſtitutus. Eadem æſtate præter ſpem fuit
 otium ab Turca. Et Antonius Miranda cuſtos Arabici maris,
 claſſe in ſtationes idoneas triſariam diſtributa; alias atq; alias
 Mahometanorum naues cum oneribus pretioſis excepit; Ar-
 muziamque profeſſus, prædam in eo emporio vendidit. ex ea-
 dem claſſe Miranda, ſcapha vna Ciaulum petens, in manus la-
 tronum Dienſium incidit. Luſitani ſeptendecim ea ſcapha ve-
 hebantur. Comprehenſi omnes, gratum in primis donum Cam-
 baiano Regi ſiſtuntur. Ille Didacum Meſquitam ex eo nume-
 ro, apprime generoſum ac ſtrenuum, à Chriſto ad Mahomete
 allicere blanda oratione conatus eſt. Id verò Didacus cum for-
 titer ac præciſe negaret; quin etiam vitro in pſudoprophetam
 probra & maledicta ingereret; horribile dictu, in os hiantis
 bombardæ totus inferitur, cum grauib; minis, ni extemplo
 pareat, ignis ab tergo applicandi. Cum ne hoc quidem terro-
 re de fide conſtantiaque decederet; varijs tormentis excrucia-
 tus, in aſperam denique ergaſtulum vnâ cum cætero comitatu
 coniectus eſt. Circa idem tempus ab Cocino profeſſa claſſis
 nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa oſtium
 Catinæ fluminis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris
 nauibus Luſitani cum egre in litus euaiſſent; à barbaris aut

V

capti,

Historiarum Indicarum

capti, aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornavit navium varij generis centum & triginta. hisce prepositus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo ante à Meca redierat. is intra portum Termapatani copias continebat; vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum, è ducibus Lusitanis vnum, ex occulto impetum faceret. Ea re cognita Vazus Prætor, quam intentissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex; lembos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goę relictus; ad Termapatanum ducit infestus. Tum Cutiales, pro certo putans adesse Mellum, è portu raptim egreditur. Concursum acriter initio est: procedente dein pugna, Calecutanis (vt sæpe aliàs) mira diuinitus incussa formido. tanto superiores numero navium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fœre. Interfecti aut capti duo circiter millia; parones trigintaquinque abducti, aut depressi: tormenta relata quinquaginta circiter. è Lusitanis, diuina scilicet protegente clementia, plane desideratus est nemo. Inde magno suæ genti decore parto (in conspectu enim Cananoris vrbs hæc gerebantur, omni ad spectaculum effusa multitudine) Prætor ad populandam Malabaricum littus, victorici classe contendit. multis ibi navijs repentino aduentu subditæ faces; palmeta succisa; mortales varijs locis aut cæsi, aut aucti. Sed in Catuam præcipue vicum, impositum eiusdem nominis flumini, ab ira male acceptæ nuper naufragæ turbæ, scuitum est. ferro flammisque cuncta deleta. Ab ea strage, clasdis ad Porcam eiusdem oræ procescit. Locus erat opportunus, & æstuarij à mari præclare munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur; prædatoriis navibus haud exiguas opes eo congefserat. Huius avaritia simul & inconstantia, quod ab Lusitanis paulo ante ad Zamorinum defecisset, Prætor incensus; exposito militi prædam edixit. Ea vero mercede proposita, nullæ paludes, nulla voragines militari cupiditati obstituerunt. per vias & inuia cuncti enituntur. Et quod per eos forte dies Arel cum iuventute in expeditionem abierat, sine vilo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atque ad prædam securi discunt.

runt. In ades Arelis præcipue impetus est factus. magna inde signati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretiosæ ac peregrinæ vestis exhausta. ac prænobiles fœminæ duæ, Arelis vxor, & soror, monilibus & margaritis regium in morem excultæ, detractis ornamentis, in seruitutem abreptæ; quibus Arel postmodum ingenti summa redemptis, ad Lusitanorum societatem & amicitiam precario rediit. Ab ea populatione nauibus Goam reductis; à Francisco Pereria Ciauli præfecto nuntij trepidi cum litteris affuere; Diensem classem bene magnam in eo tractu vagari: Ciaulanam arcem perexiguo teneri præsidio: ni propere subuentum sit, ingens ab hoste periculum imminere. Aduersus eum terrorem extemplo Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in iis duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum est ventum; per exploratores cognoscit, hostem ad quattuor inde leucas abesse. biremes erant quatuor & sexaginta, milite, remige, tormentis instructæ. Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam prodiit. Hectorem Sylueriam actuariis præpositum, oram quam proxime legere iubet: ipse cum maioribus nauibus altum tenuit, classe diuisa, quo minus hosti pateret effugium. Atque illo die, tenebris iam imminetibus, nihil est actum. pugna tantum in diem insequentem edicta, & quoniam præcipua in dextris erat spes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hostem emitterent, priusquam è propinquo manus conferere se posse diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem hostilem inuaderet, aurei centum. Simul, quo magis propitium haberent Deum, peccata Lusitani per confessionem expiarunt. Vbi postera illuxit dies, ad Bombainum sinum, applicita promntorio Mahometana classis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen: primum & medium minores præfecti, postremum Hali ducebat. Inde mutuo conspectu irritatis animis, vti ad bombardę ictum est ventum; tormentis, quibus iam tum abundabant, Mahometani extemplo rem gerere. Lusitanus, quem admodum imperatum erat, superfedere iaculis; perq; volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, si de more fugam arriperet,

Historiarum Indicarum

ab tergo receptus daretur; circumuecti silentio nauarchi octo Maini fluminis ostium occupant. & ex altera parte commisso prelio, primus Antonij Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus; durioris materie repercussu longe resiliit. ex eo lembo unus Franciscus Barrios Pauia in ipsam biremem transilierat primo statim incurfu: destitutus, cum telis undique peteretur; tumultuosa pugna procellam, ad suorum usque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcensum ab aliis est. ac Barrio seruato, dum instant perculsis, inter ipsam forte dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchesio decidit; conceptisque repente flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstantibus in mare proiecit. inde sine labore, senius ita biremi Lusitanus potitur. Neque minus acriter interim à Sylueria cæterisque conferta manu res geritur. Multi è barbaris, aut intra naues, aut in ipsis fluctibus cæsi. Ceteri ut inclinatam rem videre, passim in fugam effunduntur. neque multum in ea prelii fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt. ita, ex vniuerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potestatem venere; flammis absumptæ tres; quatuor à Maino exclusæ, cùm Nagotanem oræ Ciulana subissent; ab accolis Indis oppressæ. Hali dux ipso pugnae initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit, diffusus suorum virtuti, preceperat fugam; ac primo sic fere promontorium instat; dein segni vento estuque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petiit. fugientem biremes aliæ sex inter tumultum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modo naus, sed ne vir quidem ullus amissus. Quod si cui forte incredibile videatur; Fernandum Lupium historicum interroget (nam alij auctores nondum exstant) quippe is non solum equalis eorum temporum fuit; sed etiam ad hæc ipsa conimentanda Indiam sese consulto peragrassè testatur. Equidem, & ex aliis id genus euentis, quæ multa iam ante retulimus, facile adducor ut rem ita se habere concedam; & quæ in diuinam haud dubie potentiam referuntur; non est cur humanis laudibus afflicta videri cuiquam debeant. Cæterum Diensibus audita

audita clades, mistum pauore luctum ingentem fecit: confansque opinio est, si protinus ab Hali fuso, Prætor Diurn processisset; primo aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam rem Vafæo consilium aut animus defuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus; partim intercessione minorum ducum atque obsecratione deterritus; omissa re, naues cum ingenti præda, Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certe, Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam ante fraudibus ac rapinis, magno commementum bono sublatis, deinceps in administrationem rei nualis toto pectore incubuit; vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam rarò aliàs habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex. in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim; triremes quas vocant regias, sex; celoces octo; dromones sex; biremes aut lembi, duo sopra centum. Inde ad ædificia & facta tecta conuersus, in Armuziana arce nouum è regione portæ propugnaculum exstruxit; muros ac templum instaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria facienda curauit. Goæ partem moenium ad mare versam expleuit; & ædem vrbs maximam dudum inchoatam absoluit; & Franciscanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore, puteum de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus; perducta fossa, castelloq; ad labrum fossæ excitato, intra munimenta complexus est. necnon arcis moenia labefacta refici; & præfæti domum & apothecam amplificari iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit moenibus turribusque, & alia non pauca peropportune ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum stipendiis cum fide & cum gratia persolutis; prouinciam optime constitutam explicatamque successori Nonnio Acunia tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus undecim, & Lusitanis epibatis ter mille Olisipone profectus, magna parte nauium infortunis amiss-

Historiarum Indicarum

sa, circa Melindem aduersis tempestatibus hymare coactus erat. asperum littus & importuosum habet Melinde. tutior longe ad Mombazam statio. Ea statione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipsum oratores pramiserat) exposito milite se se ad oppugnationem parabat. Neque ausi certaminis aleam subire Mahometani; raptim defosso quod pretiosum erat, vna cum tyranno profugiant. Lusitani sine sanguine oppidum ingressi, quod reliquum erat è suppellectili cibarijs, quæ, diripere. atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibusque, Nonnius Aranziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rasmus rector olim Zeifadini pueri; vir facinorosus ac subdolanus, in vincula coniicitur. Ea re commotus Bardadinus Rasi cognatus, is qui Baharenum insulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege desciiuit, probabilem causam nactus, quod Rasmus intra ædes regias fuerat comprehensus, quæ res tametsi plane incio acciderat Rege; tamen id ipsius iniussu Lusitanos ausos persuadere sibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accensus, intra arcem egregie munitam sese cum coniugibus, liberis, pecuniisque receperat: ac stipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum missus ex fœdere Simo Acunia cum nauibus sex, & militibus haud plus trecentis; aduerso vento diu detentus, ad portum denique Bahareni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præsentis clausiculae metu, quam ne in posterum aduersus se Lusitanica arma conciret; candidum vexillum petendæ pacis in muro statuit; ac simul per interpretem Acuniæ nuntiare iubet, se ab Armuziano iustis ac pijs de causis dissidere: cum Lusitanis vero nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque iis vacuam tradere. Haud aspernabatur conditionem Acuniæ: sed militum clamoribus, qui prædæ spe illecti, coercendum utique rebellem, & saltem pecunia mulctandum fremebant, ab salutari sententia abductus; vnam pacis rationem esse respondit; ut Bardadinus & cæteri cum singulis duntaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexillo apposuit rubrum: uti se æque ad bellum atque ad pacem (quando ita velent) animatum Lusitani sentirent. Erat Acunia, præter paucitatem

citatem copiarum, à bellico etiam instrumento flagitiose imparatus. Ergo suorum conuitiis coactus exscendere, cum admota bombardamuros quatere instituisset, vix toto vertente mense tormentarius eum pulvis defecit. & Arabes, cum promuris dimicando, & obstruendo obmoliendoque ubi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obstitissent; tum verbis insuper Lusitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, adeo se metu omni vacuum præbuit; ut Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationem infelicitè experti; & si obsidione inclusos urgere persisterent, ab ipsa regionis & cæli intemperie; grauiore etiam quam ipse vellet, pertinciæ poenas daturi. Neque vana fuere prædicta. & loco graui, & caloribus maximis, cum arena vehementissimo Solis ardore æstuaret; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milites cæperunt. breuique adeo grassata pestilentie vis; ut ex omni numero vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque hæc Bardadinum fallebant: qui si vti occasione voluisset; stratos passim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum clades, propinqui sui Rasi capite lueretur. At Simon Acunia, in summa rerum desperatione, cum aliquandiu hæsisset; ad extremum, omisso incepto proficisci constituit. Non longe à mari posuerat castra. ac nihilominus tanta erat lues, ut cum baiuli & iumenta deessent; ægrotos, iniecta pedibus recte, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur. ac Simon ipse, impositis admodum ægre tormentis, cum vela fecisset; ab dolore male gestæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus, Hector Sylueria, dum Cambaianos agros circa Nagoranem flumen effusa vastar, ac vicos incendit; ab Regis præfecto qui cum sexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; retro ad naues compulsus est. Cæterum nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugne seruantes Lusitani, cum agmen Sylueria clauderet, ad litus peruenere. Vnius etiam (cuius immerito intercidit nomen) in eo tumultu insigne facinus existit. Is, parma hastaque extra ordinem pugnans, infestum conspicatus equitem in se venientem; mansit intrepidus: tollens

Historiarum Indicarum

etique ad vulnus brachium, vitro ipse ferrum in axillam adiegit: ac fuso ex ephippijs hoste, victor equo potitus est. Nec mora. nouus repente eques ē pedite, cum alio item, haud ab-
simili euentu, concurret. per medium pectus, nequicquam
obstante lorica transfixum, humi precipitat, apprehensum
habeñis equum, ad Sylueriam præter omnium ora sine vlla tre-
pidatione perducit. Neque, ad incitamentum aliorum, tam
strenuo bellatori præmium defuit. Equestribus insignibus
ab duce, virtutis ergo, donatus, atque à Prætoribus Indiæ
præcipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea popu-
latione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerso
flumine subijt. is locus tria circiter millia passuum distat ab a-
perto mari; ac tum sine arce aut mœnibus erat villis. tantum
ad flumen, qua ē nauibus in terram exscensus est, lignea mu-
nimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis se-
xaginta, barbari obiecerant. Præsidebat ē prælio navali nu-
per elapsus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus
grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas munition-
es parte copiarum relicta, cum reliquis ipse intra oppidum
occulte confederat, vt si vallo superato Lusitani ad frequentia
tectis loca prouherentur; in arcto deprehensos, vel etiam ad
prædam palatos opprimeret. Sylueria, admotis ad Hali na-
uibus, cum ex omnibus locis pugnam posceret milites, Cana-
rinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum
præmisit. subsequuti mox Lusitani cum ingenti ardore, obuijs
in aduersa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones celeri-
ter euasere. ibi atrox fuit prælium: dum saxis partim ac sagit-
tis, partim etiam contis & gladijs barbari obstinate resistunt.
Sed ad extremum vndique pulsi, ad tecta refugiunt; & Lusita-
nus vallo potitus cum tergis fugientium instaret, eodem im-
petu ad urbem deferretur. Tum Hali dux cæteri que ex infidijs
præpropera festinatione consurgunt. neque Sylueriæ in re so-
bita defuit animus. dato repente signo, milites ex vrbe in cam-
pum eduxit. ibi densatis ordinibus, impanidi hostem exci-
piunt. Et Hali ratus fugere Lusitanum, cataphractos primum
immisit: quæ res barbaris fuit exitio. si quidem Lusitani fistu-
latores plumbeo nimbo in equitatum effuso (quo tum misili
barbaria carebat, maiora tantum tormenta conflare didice-
rant)

rant) equi & ad fistularum bombos pauore consternati, & vrentibus introrsum globis in rabiem acti, domitis frans in suos auertuntur; atque in perturbata peditum acie tanto maiorem stragem dedere, quanto magis in orbem sine intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam instaurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammam iniiciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruastrant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulsi: Tanahensis vero dynasta finitimus, annuo stipendio imposito in fidem acceptus. Per eosdem fere dies, intra hostium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens naus latebat, opimis onusta mercibus, cursum ad Mecam expectans. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter se conferti, & crebris à fronte & vtroque latere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, adiuncto Christophoro Mello, qui cum vna triremi & sex lembis ab Goa nuper accesserat; duplici agmine ab vtraque parte fluuij ad hostem subijt. Tormentis primum eminus vtrinque certatum. dein cum primo paronum ordine congressi cominus Lusitani, tanto ardore prælium iniere, vt non ferentes impetum barbari sese partim in mare præcipientes darent; partim in secundum ordinem haud magno interuallo se se reciperent. Sed ne ibi quidem territis consistere licuit. Circumuenti extemplo omnes, vel incendio exusti, vel ferro cæsi, vel in seruitutem abducti sunt. è paronibus item arsere quatuor: reliqui simul cum oneraria mercibusque in potestatem venire. Inde Miranda populatos agros, nemine obuiam armato, onustum spolijs militem in naues recepit. Fama dein repente accidit, Calecutanos aduentare parones circiter quinquaginta. Cum ijs haud procul à monte Formoso quem appellant, prospere dimicatum est. Paronibus quatuordecim non sine magna hostium cæde captis, fugatis reliquis, cum ingen- tiæque terrestri ac nauali præda, Christophorus Mellus Goã, Antonius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

Libri Noni Finitis.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM.

LIBER DECIMVS.

T Nonius Acunia cum solennibus
cæremonijs & supplicationibus into
magistratu (is fuit annus apertæ Indiæ
trigesimus secundus) novos de more
præfectos, ad obtinenda præsidij ma-
ria destinavit. In ijs Antonium Syl-
ueriam cum nauibus longis quinqu-
aginta tribus, & Lusitanis epibatis non-
gentis, è quibus erant fistulatores qua-
dringenti, Cambaiam bello vrere, at-
que omni clade vastare iussit. Hecto-
ri Sylueriæ, ad Arabici freti custodiam, rostratas celsiores
quatuor, dromones duos, quatuor lembos attribuit. Oræ
Malabaricæ, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis præfecit: itemque alijs alia munera ex
regiis commentariis delegauit. Ab ijs vario euentu gestæ res.
Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum

ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum tenuit. inde Rainelum Cambaia petit infestus. Mahometani oppidum habent, ex eorum genere quos Naiteas appellant. Campetris est locus, quattuor circiter a mari leucas, amni adiacens tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa, frumenti & oryzae ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alite; & incolae, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum, aedificiis è polito lapide, & multiplici contignatione frequens, non modo propter soli vbertatem, sed etiam propter opulenta Sinarum commercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitiis, & egregiam bello inuentutem iuxta in terrestres, ac nauales expeditiones praebebat Regi. Praecipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo ferme cataphracto, more Persarum vtuntur. & cum nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione praecincti equites. bina vel terna spicula gestant manu; & praeter haec, ex ephippiis arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, maiores naues cum ducentis armatis in salo reliquit. Ipse caturibus cum caetera manu subuectus; Surratum oppidum, metu incolarum desertum, ex itinere incendit. ac Rainelani, tum agrestium fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quod mœnibus carerent; ad amnis ripam atque ad omnes viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos cum ingenti clamore ac tubarum sonitu appropinquantes, horrida vis telorum emissa: caeterum propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum descensione hostem, equites prodierant circiter quadringenti. hos, praemissa fistulorum cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidum repulit. Tum egressi in terram caeteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabundi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focis egregie dimicant. Sed ad extremum valida impresione facta Lusitanus intra munitiones irrumpit: neque sustineri ultra impetus potuit. pulsa

è sta-

Historiarum Indicarum

à statione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugam capessunt. Sylueria victor, hoste profligato, suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodisque contra subitos incursus ab continente dispositis; diripiendi oppidi signum dat. in omnes partes extemplo discurritur. nitidissima suppellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vasorum, & varij generis prætiosæ mercis egestum est. Expleri quamuis avidus prædæ miles potuit, si catures oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur; cæteris opibus ac tectis iniici flammæ, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proiici iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & com meatu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque, & sata sæuitum est. Pleraque, vt ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem late regionem terrore compleuit. & Lusitanus, victoria vsus, impetu eodem oppida vicina, Damanum, & Agazinum, vicosque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum insulam recepit sese: atque ibi, dum à Tanahensi dynasta, aliisque exigiti tributum, aliquandiu substitit. Hæc ea ætate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambaiæ Rex cum Nizamalico per præfectos gerebat bellum. ij, cum è Ciaulanis maxime finibus agerent prædas, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opem el flagitant. ille cum paucis equitibus peditibusque inconsulte prouectus, multo maiores ac paratiores in hostium copias incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis aliis, ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Prætoris Nonnio præfectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud Lusitanos animaduersione redactus est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum petierat iussu Prætoris, vt coram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum sese denuo Zamorinus ostenderat. Vbi eo peruentum est, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatum, & à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne impunita esset leuitas, ignem Sylueria

ria tectis immitti, & oppidanos qui ad extinguendum accurrerent, misilibus è classe impeti iussit. vtrumque impigre factum. & incendiaria ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebantur: atq; vti aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, si modo paulum adspirasset venti. Cæterum per aeris tranquillitatem præcipue stetit, quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminum ostia nauium stationibus collocatis, quod è Lusitana re in primis erat, egregie obtinuit; ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, exclusi temporibus, imposita iamdudum in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere; nauesque propter hyemem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria nouis ab Goa copijs auctus; Mangalorem, oræ Narsinganæ opulentum emporium, arcemque emporio coniunctam, vi atq; armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cum iamdudum lateret sub vmbra Lusitanæ amicitia; occultum cum Zamorino percusserat foedus; ac mutua collusione Calecutanas merces, cum ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo nomine in Arabiam transmittere consueuerat. Ea fraude comperta Lusitani captum oppidum arcemque diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & æris Cyprij, coralijs, argenti viuis, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tormentarij pulueris, & varij generis comæatuum, quantum nauigia pati poterant, auctum: cæteræ gazæ, vnâ cum ipsis tectis murisque, subdita faces: quod flammis absumi nequiuerat, ferramentis excisum; naues tredecim concrematae: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cum inter tumultum elaboretur; plumbea glande traiectus occubuit. Per eosdem ferè menses quibus hæc in India gerebantur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia; cum militibus ferme sexcentis Sueziûm petunt; comprehensique

in

Historiarum Indicarum

in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa traiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cum quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quaterent; & intenta custodia commeatus arcerent; Lusitanæ demum clasis aduentu deterriti, quam Hæstor Sylueria ducebat; irritò incepto ab obsidione discedunt. & Sylueria, circa Atomata promontorium, onerariis aliquot haud incruento certamine captis, postremo Adenum accessit: liberoque mendacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cognito urbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde per vim expellere; ni sponte ipsimet, eo perculsi metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequendo, post occupatam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quantum ab immani & inexplebili gente periculum vniuersæ instaret Arabiæ; ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia diffidentem rebus, haud magno negotio perpulit, ut aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuere, ut Adenicis nauiculariis institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, commeare liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitani, quoties tempora exigèrent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim; Lusitaniæ Regem patronum ac defenforem agnosceret; ei que tributum nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ monetæ persolueret. In has maxime leges iuncta societas; & serafini millequingenti extemplo ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Ceterum profecto inde Sylueria, barbarus meru solutus, ad ingenium rediit. & coalitam nuper amicitiam, ac fœderum ius, inexpressibili facinore violauit. onustam pipere nauem Lusitanam, quæ in Adeni portum secuta decurrerat; cæcus auaritia, & vetere in Christianos odio, circumuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, qui que ea vehabantur naui, qui que in Adeni emporio relictæ ab Sylueria fuerant, per sumnum nefas

fas spoliari, & interfici iussit, magnamque sibi pecuniæ summam eo scelere peperit. Cum hæc cis Cori promontorium fierent; in Molucis insulis hoc pacto se habebant res. Euersam ab Garzia urbem, Tidorenses, adiuuante Castellano, haud magna mole, quippe è lignea materia folijsque, resecerant; & in defuncti Almanforis locū suffecerant adolescentulū (quo nomine, quibusve parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Cacicem. in eadem insula Castellani exstructum iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis instar, vallo & fossa munierant. Cæterum è trecentis bellatoribus ad centum ferme variis redacti cladibus, cum aliis, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maxime laborabant. Eadem Lusitanos quoque premebant incommoda; verum eo meliore conditione, quod & ab suis ipsi coloniis emporijsque aberant propius; & Boleifis demortui Regis liberos omnes (vti supra demonstratum est) obfides insulanorum fidei, inclusos intra arcem habebant, Sed huic locorum opportunitati, hominum industria, & publicæ rei studium deerat. siquidem neque à Malca iamdudum, neque ex India, quasi nullæ iam essent insulæ Molucæ, quicquam vel in supplementum, vel in alimenta, vel in stipendia militum aduehebatur; ipso vel in primis eam negligentiam demirante Aroeziō: & Georgius Castrius à præfecto Menesio ad Bandam insulam missus, vt in eo emporio, quod Molucensi diœcesi erat contributum, pecunias mutuas ab Lusitanis qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine sumeret; spernentibus iussa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per idipsum tempus Tidorenses pauci admittis Castellanis eadem loca petierant ad sollicitandos populos, atque ab commercio Lusitano auertendos. ij, in circulis catibusque magnitudinem Castellani imperij viresque iactando; Lusitanæ vero ditionis fines & copias eleuando verbis, & vtraque regna comparando inter se; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecere. Castrius emulos ac seditiosos comprehendere cassio labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & com meatibus, desertissimo comitatu reuertitur. Ita, Menesio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium

Historiarum Indicarum

gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Lusitani supererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, si communi consilio ad facinus conspirassent. Sed sordida luctu cupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeo distrahebat animos, vt discordes insensique inter se, domesticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Lusitano Ternatensis; ab Castellano Tidorensis iamdiu stabat: porro ad Ternatensem Baccianus, incertum quas ob causas immutata in successorem Almanfortis voluntate; ad Tidorenses Catabrunus Geilolij regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, se adiunxerant: inter vtrunque partem, ducibus Europæis minuta prælia ferebantur. Sed ex omnibus maxime bellum ciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultus imperij proferendi; cuius rei facultatem quietis rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquot insulæ, de quibus ante dictum est, Morum vulgo omnem cum tractum appellant. Harum partem cum singuli obtinerent Reges, quod in primis opulenta est terra, mutuo se se inde pellere conabantur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vltra æmulis daret is locus, aditum denuo Lusitanis aperuit. Quippe in eam ipsam expeditionem, vt fines Ternatensium inuaderent, Rades & Geilolius cum sua vterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsumptis circiter quinquaginta, Tidorenses urbem arcemque cum imbelli plebe, & præsidio Castellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Menesius, confestim arce Gomezio Ario concedita, centum & viginti Lusitanos eduxit: adiunctisque Aroezij, & Baccianij auxilijs, per speciem occurrendi hostium nauibus, cum à Ternate soluisset, repente ad Tidorem flexit iter, & copijs bipertito in terram expositis, urbem & male munitam, & defensoribus pæne vacuum, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapsi. vrbs iterum direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui sese in arcem vrbe capta receperant; misit à Menesio codicilli, cum clementi adhortatione, vti rerum suarum statum agnoscerent; captiuos & cetera per bellum ablata redderent; & incolumes ipsi cum suis rebus abirent; neu barbaricum solum respersi vltra Christiano sanguine paterentur. Quod si Cæsarem respicerent, gratiorem illi haud dubie

dubie lenitatem in disceptando, & animi æquitatem in com-
plectenda concordia; quam in perditis iam rebus, improba
partium studia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram.
Ad ea ferocius primo responsum à Castellanis. dein, ubi ad-
moueri tormenta scalasque videre; Fernandus præfectus, ac-
cepta fide, ad colloquium prodiit. In eo colloquio, post mul-
tam altercationem, denique pax ita conuenit. Castellani, ca-
ptiuos & cætera ablata Lusitanis cum fide redderent. inde ad
Zamafum oppidum oræ Mauricæ cum suis rebus abirent. nul-
las præterea plagæ illius adirent insulas; neu quam eius mer-
caturæ aut negotiationis partem attingerent. Ternatensi Re-
gi ereptam paulo ante Maquienum insulam restituerent; neu
illi, neu Baciano, aut alijs Lusitanorum sociis arma inferrent;
nec Tidorensem, aut Geilolium, cæterosve illorum hostes,
vlla iuarent ope: sed ibidem quieti responsum ex Europa su-
per commercij controuersijs, vti cum Ignatio ante conuene-
rat, exspectarent. Menesius naues iis præsidiumque Zamafum
vsque præberet; neu Castellanos, Tidorisve aut Geiloli Reges
dein laceggeret bello. In hæc leges iusiurandum vtrinque ex-
actum: & datis qui prosequerentur, Castellani Zamafum sine
mora transuecti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data pax,
& instaurandæ rursum vrbis potestas facta, cum eo vt Ioanni
certum quotannis tributum penderet, neque Castellanis in
posterum, alijsve nationibus contra Lusitanos adesset. Addi-
tum etiam, vt Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem
Europæis institutis & moribus imbuendam. Per hunc fere
modum compositis in præsentia rebus; adulta iam ætate Bo-
hates intra arcem emoritur. Neque absuit veneni suspicio, in
Aroezium vulgo collata, quod vereretur (vixit sollicita om-
nis ambitio) ne maturo ad imperium adolescente, dominari
postmodum ipse desineret. Suffectus in Boahatis locum ger-
manus frater, natu minor, Aialus. Is vero vt sibi tandem a-
liquando restitueretur, summa ope orare infelix institit mater,
sed apud surdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius,
continuandi imperij cupidus, obstabat in primis: sentiebatq;
in ea re cum Menesio, quamquam alioquin grauitè eidem in-
fensus, cum alias ob causas, tum vero, quod Cacilem Vaia-
cum, è primoribus vnum, plus æquo fouere, sibi que palam

ba

X

anteferre

anteferre videretur, quæ res non Aroezius modo prorsus alienavit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitium attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fidei primùm criminibus hominem infectari cepit; dein etiam, cum parum criminatio procederet, necem iniussu capiti aperte moliri. Vaiacus, cum se impatem opibus aduersario cerneret: vndique insidiis appetitus (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menesium confugit supplex. Verum ne ibi quidem tuto esse licuit. inclusum, Aroezius, quasi maleficum & facinorosum, exemplo ad supplicium à Menesio expetiit. Menesius, cum neque Aroezius exacerbatum, & amico inopi afflictoque consultum vellet, suos in consilium vocat. Ibi dum sententijs certatur; Vaiacus interea, metuens, ne postmodum noxæ dederetur inimico: sese præ celeri desperatione è turri præcipitat. Huius viri interitu, Menesium haud mediocris inuasit moror. Accersit ad iras acuendas, parua dictu res; sed quæ in iis gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitam è Sinis paulo ante fuculam (vt fit) Menesius habebat in pretio. hanc extra muros forte pascentem, oppidani aliquot ex insidiis occidere. Causa occidendi fuit, partim praua religio, quod Mahometicis & Iudaicis addicti superstitionibus, eam pecudem vulgo exsecrantur; partim etiam odium Menesij ipsius; quem id peracerbe laturum non ignorabant. & sane maior quam pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quam intentissima habita quæstione, affinem eius culpæ comperit. Cacilem Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & Aroezius Regemque ipsum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla vel personæ, vel affinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcem arripi iussu, Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus ad Menesium factus ab Aroezio, & primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate, vel precibus utcunque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custodia emitte imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, vt est procax hominum ingenium in alienis miseris, inter soluendum Vaiduam, os eius ac faciem, frustra queritantis ac diuinam humanamque implorantis fidem, petasone pingui perunxit: qua ille contumelia adeo accensus est, vt lacrymas non teneret. Producto dein

ad

ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cum magistratibus, & magno ciuium numero. quos, Vaidua, suam fortem miserans eiulansque cum appellaret, aruina succulentam adentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbanum Fernandi factum efferre laudibus: at vero Ternatenfibus, ad eam deformitatem lacrymarum pariter obortæ: atque ita superbum & indignum id ludibrium visum est; vt nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent; arma extemplo capturi, iniuriamque summi apud eos antistitis viri haud dubie fuerint. Sed præsentī metu ac dira necessitate coerciti, quieuerē. Vaidua, ignominia ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos consciuit exsilium; ac vicinas interim insulas cum querimonijs & obtestationibus obeundo, gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte sollicitare non destitit. At vero Ternate, incolis iam sat superque irritatis; longe etiam atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti supra demonstrauius, & pecuniæ, & commeatus penuria erat ingens. Inde milites cum à tabernis atque è macello alia atque alia, vt fit, non præsentibus nummis, interposita fide coemerent, ac postea soluendo non essent; concursus à plebe cum expostulationibus ad Aroeziū fieri captus. ille, quando Lusitanos neque in ius vocare poterat, neq; ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum; annum in vrbe comprimi iussit. Ex eo Menesius milites increpare, quod ipsorum improbitate atque auaritia, nihil iam venale prostacket, illi contra, in Menesium Prætoresque India conferre culpam; ac simul ferociter stipendium exposcere. Cum nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia cresceret in singulos dies, Gomezium Arum ad conquirenda cibaria cum armatis aliquot insulam peragrarē placuit. Haud longe ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appellant. Eò progressi pauci ex Arii comitatu, quasi ad populandum non ad precandum venissent; ita in ades irrumpere, cibos efflagitare; si mora fieret, per vim egerere. Cum maior quam pro numero & loco audacia esset; non tulere diutius insolentiam incolæ: arreptis quæ fors obtulerat telis, Lusitanos minis deterere à rapina institerunt. inde rixa cum iurgiis orta: & Arius

Historiarum Indicarum

procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit. Neque segnius, ac maiore cum manu affuit præses loci, vir egregie fortis: accensisque ad iracundiam animis, cum nihilominus in temerario incepto Lusitani perstarent; pauci a multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibices, & se se fustibus indignum in modum acceptos ab agresti plebe querentium, commotus haud satis cognita causa Menesius; per iram, auctores eiusmodi facinoris ab Aroeziō postulat: graues additæ minæ, nisi exemplo dedantur. Aroezius, licet malum id sibi met Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen virgente metu inuitus obtemperat. Tabonæ citari præses & duo è primarijs, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisus manibus domum remittit. Praesidem verò brachijs post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis duobus molossis obiecit, quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus; horrente supplicij foeditatem effusa ex oppido multitudine; circumspectare primo cœpit fugam: dein, cum terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret; in mare se (quod supererat vnum) ad incertam spem salutis immisit. neque canes, quippe iam inescati, ab insequendo abstinere. pedibus tantum nanti, pone cum adhererent; dolore ac desperatione in rabiem actus, repente se se conuertit; dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnius aure mordicus apprehensa, cum iam sanguis viresque deficerent; moribundus, molossum vnâ secum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id poenæ genus hand immerito visum, eo magis quod Lusitano ex patrijs institutis ac legibus gloriari licet; nullam gentium in homines damnatos mitiora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto, ad implacabile Menesij aduenarumque odium efferatus; de tollendis è medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cœpit. Ac per fideles primum inter-nuncios placatum sibi Catabrunum faciliè adduxit; vt simulatque caesos ad Ternatem Lusitanos audiret; Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolum allectos, ad vnum interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt sublati peregrinis, re-gulum

gulum uterque suum necaret, ac regnum invaderet. Hisce de rebus dum occulta consilia ineuntur; atque ad fraudem, quando in aperta vi spes non erat, tempus & ratio exquiritur; indicium interim conspirationis ad Menesium defertur. ille, per summam dissimulationem Aroeziū in arcem (vti solebat) accersit, itemque ex Aroeziū amicis, quos ille in sceleris communionem afcuerat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudicijs capitalibus; ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de coniuratione, primo satis constanter negabant: dein tormentorum admoto terrore, seriem totius rei sine cunctatione prompsere. Hoc tãto periculo Menesius istus, damnatum de consilij sententia Aroeziū, in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertum est. Eo casu perterriti primores urbis, ad locum natura munitum, cui Turoto nomen, simul cum Regina, liberisque, & conjugibus effugerunt. Inde Regina denuo per legatos Aialum filium à Menesio summa ope repetere aliquandiu perseveravit. Postremo, bi clausas aures frustra tentari perspexit; Aroeziū exemplo venale quicquam ex agris ad urbem deferri vetuit, adeo ut pene obsessi non modo penuriam, sed etiam famem Lusitani sentirent. Interea Consalius Pereria successor Menesio destinatus, cum dies aliquot Malacæ ex itinere substitisset; idoneam nactus tempestatem, in Borneum traiecit; pacemque & hospitium cum Rege libentissimo instituit. Ea insula est per ampla. ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi; carnibus, oryza, & varijs alimentis abundant; & super hæc, laudatissimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprimè expetitum vicinis gentibus facitij vini genus quod patris vocabulo rampoi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento vivo, rubrica miniove permutant. Portus & oppida numerant multæ: sed præcipua nobilitate Borneum regia est urbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritijs mœnibus, & sumptuosis ædificiis mirum in modum exulta. Inde Pereria Torna tem delatus, perturbata omnia; Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Menesium ab Regina oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauter accusatum;

in custodiam dat. habitaque rite quaestione, sicuti à Pratore Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & literis consignata, ipsumque Menesium vincum remisit in Indiam. Tum, iuste ac leniter agendo cum incolis, Regemque puerum laxius & liberalius habendo, Reginam & ceteros profugos cum omni rerum copia ad urbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggeretantum exstructo murus & propugnacula deerant) absolvere aggressus est: quam rem quo enixius ipsimet oppidani adiuuarent; cum solenni iureiurando palam Reginae promisit; adificatione absoluta, se se confectum ei filium incolumen fide optima redditurum. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem, toto pectore incubuit. Neque solum edicto graui, uti Menesius antea, cauit ne cui præter ministros regios contrahere cum incolis liceret; sed etiam circummisso conquistore, mensuras omnes atque stateras è priuatorum ædibus ablatas aut concremauit, aut fregit; certam præterea earyophylli partem eius quod sibi quisque iam emerat, pretio dominis persoluto, in regiam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbissimum accidit Lusitanis: militiæ quippe munia perosi; vetito commercio dudum assueuerant. contemptisque frugibus, tanquam serpentes thesauris, incubabant. Ante alios Fernandus Lupius pro Episcopo (vicarios tum, sacerdotes eiusmodi, vulgo appellabant) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac sanctitatis deberet esse; interdictam sibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefarium quaestum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat Fonsæca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hunc quidem, Prefectus, arrepta occasione, quod exigenti vigilias circitori ferocius & contumacius respondisset; in vincla coniecit. Verum ceteros ex eadem factione coercendi, haud æque expedita erat ratio: quippe complures, & paratos ad facinus; & incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore subnixos. Hisce rebus elati plerique milites, primò arcem præfectumque deferere; ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere cogitarunt. dein, veriti, ne si adeo aperte nudassent animos; periculum affinis ac liberis in Lusitania relictis crearent, sibi; receptus à tam præ-

cipi

cepti consilio non daretur; tutius ac satius fore statuunt; per ipsosmet Ternatenles exitium necemque præfecto moliri. Nec mora. mutuis adhortationibus inflammati; non modo plebem, sed etiam magistratus, atque adeo Reginam ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitem aut amicum, sed dominum ac tyrannum: qui, dum à Prætorè Indiæ, & regijs Quæstoribus gratiam ineat; gradumque sibi ad opes & imperium struat; aliorum omnium rationes & comoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ, & gentium iura, totum commercium interuertat. Neque verò blanditijs & fucata eius comitate decipi se patiantur. Simulatque arcem absoluerit, certum esse illi, non Regem modo è custodia nullo pacto dimittere, sed etiam Reginam ipsam vna cum proceribus repente comprehensam, in eundem carcerem includere; quo pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantum alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hircere quidem in posterum audeat quisquam. Ni talia machinantem occupent è medio tollere; non modo grauium fortunarum damna; sed etiam teterrimam haud dubie seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malicia suggerebat; secundis auribus cum à populo, tum à Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarum ac simultatum cum alijs fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionē vlciscendi acceptas iniurias, delendiq; gentem infociabilem, è manibus elabi passâ non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisq; demonstrat; agitato partim consciētia scelerum; partim intercepti lucris dolore Lusitanos, capitali inter semet odio dissidere; atq; ipsius maxime præfecti necem omnibus votis expetere. Collato in eos à Boleise coniuge beneficia, dextrasque iunctas & hospitij sanctissima iura in memoriâ reuocata. Pro iis quam male relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vixdum vita functo Boleise, paruulos liberos fraude in arcem abreptos; se se ægre ex impiorum manibus elapsam, relicto folio, vagam inopemque tamidū tolerasse vitam; maiorem natu filium, vt primum ad capeffenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno sublatum. hunc qui sibi afflicta supersit vnus, per quotidianos dolos & callidam frustrationem in custodia deti-

244

X 4 neri:

neri: ad hæc, intolerandas contumelias, & inaudita post hominum memoriam insontium supplicia cruciatusque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipsemet Lusitani ad facinus adeo gloriosum inuident, ac dexteras quodammodo porrigant; sese ad tyrannum interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certe approbantibus inimicis, in ipso cubili mactarint; tum subito aucti subsidij quas in tempore sint affutura, occæcatos intestina rabie lupos ad vnum omnes occidant; arcemque occupata, & excussio impotentissimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, cinibus, vrbi tandem aiquando restituant. Haud magni negotij fuit cunctos in sententiam adducere; quippe Lusitanis & natura cultuque dissimiles, & publice dudum infensos, & propriis insuper damnis atque offensionibus irritatos. Cum certatim in id operam suam deferrent, dies rei peragende condicitur. Interea Regina ad omnem suspicionem auertendam, officia in præfectum intendere; operas in arcis ædificationem vitro suppeditare; hortari vt munimentis perficiendis insistat; scilicet quò sibi optatis vnici filij amplexibus quamprimum perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies; delecti viri tum in Mahometis fano sub arcem, tum etiam in proximo luco, eoq; densissimo, clam in infidiis colloantur: qui vbi è turrisignum editum sit, ex templo per inchoata vel intermissa opera in arcem irrumpant; dein coniurati cum gladiis, iidem ferme qui familiariter ad Regem itare consueuerant; circa meridiem de more intromissi, ad intimam turrem sine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocti, simul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maxime opportunum erat diei tempus: custodibus ac ministris, vti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fonseca victus vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus vultuque confuso rem haud obscure coniectans, cunctantes hærentesque, nutu ac verbis instigando perpulit tandem, vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gladiis hortati inter se, alij fores effringunt; alij gyphatos arundine intertexa parietes, calcibus proruunt. Pereria, arreptis armis cum se se acriter defendisset ac diu; transfixo denique duobus ictibus

bus pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub arcem in delubro latebant, gestientes cupiditate cædis & sanguinis, non expectato signo teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem forte Lusitanum irruerent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab vtriusque factionis hominibus ad turrem exemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam signum ederent percussores oppressi partim cæduntur; partim è muris fenestrisque sese præcipientes dant. Ab Lusitanis, vt in re trepida, occlusæ portæ; & pro mœnibus & propugnaculis vigiliæ stationesque pæne sero dispositæ. Ac per hunc modum eo die seruata non arx modo; sed, vno Pereria excepto, vita omnium ac salus; euidenti profecto Dei benignitate, credo propterea quod futuræ postmodum in iis locis Christianæ messi consuleret. Sub hæc, inter Lusitanos de successore, vt consueuerant, ingenti contentione certatum est. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per seditionem ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio more atque instituto maiorum, è vinclis ereptus Fonseca in locum defuncti pelsimo exemplo sufficitur. Ab hoc, tametsi non tam voluntate, quam vi, quod alioquin ex omni circa regione commeatibus arceretur, commodius factum est nihil, quam quod ex postulanti Reginæ Aialum filium reddidit. Ceterum, militari neglecta disciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi potestatem atque licentiam Lusitanis indulsit. Et ipse postmodum apud Indiæ Prætorem accusatus (incertum quibus artibus) omnium criminum & flagitiorum impunitatem adeptus est. Aialo regnante, nihilo quietiores, quam antea, res fuere. Quippe dum seuerius exercet imperium, & à magistratibus cæterisque, quos ad eam diem publici peculatus pauerant, acrius rationes reposcit; principum sibi odium simultatesque irritauit. ij probabilem nacti materiam criminandi, quod per eos forte dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fonsecam adduxerunt, vt infontem Aialum vt atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium
substi.

Historiarum Indicarum

substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudine animos vehementer offendit: ac vulgo Fonceca diras omnes imprecabantur: atque etiam è Lusitanis nauarchis minime deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pereriaz necem, amissamque propemodum arcem, & summa iniuria occupatam ab eo prefecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo sollicitus metu, peræque omnibus adeo diffidebat, ut non die non nocte arma deponeret, nihil ab ullo porrectum, nisi sinistra acciperet manu, quo alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; & quod in conscientia magnorum scelerum accidit, umbras horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus; statum rerum suarum tacitus apud se dessebat. Eo libentius de successoris aduentu nuntium accepit (is erat Tristanus Ataidius) ei que sine ulla tergiversatione claves arcis & gubernacula tradidit. Hoc prefecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificanda in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est urbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consalius Velosus qui tum ibi negociabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium contra eas incursiones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à prefecto comiter habit; sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque; in patriam reuerti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia, magnifico pro copia loci apparatu, ipse comitesque baptismo lustrati, atque aliis quidem alia de more imposita nomina: dynasta in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti, comes additus Simon Vasæus sacerdos. huius opera, præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Ecclesiam adscripti. Cumque in dies cresceret numerus, laboranti Vasæo Franciscus Aluarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum verò summi infimique, credo magis

gis imitandi principis causa (vt euentus postea docuit) quam quo necessaria Christianæ fidei capita probe teneant; relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri instituerunt. Simul, delubra non pauca, statuis demonum comminutis atque sublatis, rite expiata, & cultui diuino dicata sunt, & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transmissi, qui urbem munirēt; ac nouellos Christianos à Mahometanorū incurſu rapinisq; defenderent. Dum hæc ad Momoiam fiunt; Ternate ab improbis cupidisq; rerum nouarum, Tabariæ nomē ad Ataidium deferitur, quasi de occupanda per dolum arce consilium iniret; ipsiusq; præfecti vitæ in primis moliretur infidias. Ea criminatio, innoxio adolescenti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem illectus, repente in vincula conicitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætozem est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetens, cum ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Caterum Ataidius, præiudicata re, neque Nonnij expectata sententia, Cacilem Aerium eius loco fecerat Regem, Boleifi pariter expellere natum Iaua: quæ, filij saluti non sine causa metuēs, cum acrius tenderet ne tam infausæ successionis aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant; ipsamq; muliebriter vociferantem, vāfano perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modo; sed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuo in Lusitanos accendit. ac vulgo in cœtibus concilijsq; præter cæteras quarimonias & maledicta, fremebant, indignam atque intolerabilem esse rem, ab ijs qui pene precario nuper in eas regiones irreperint; Reges incolis ex libidine dari adimique. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis hauſtu sanxit. is genti solennis fœderum ritus. inde, cum securi insulani qua-

si ad

Historiarum Indicarum

Ad amicum & socium, vel contrahendi, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adirent; Pintus, aliquot ex ijs repente correptos, abdito loco infra tabulata coniecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter expediunt nautæ; sensim vnus è captiuis in mare defiliit; nandoque cum ad suos peruenisset; rei gestę seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplo celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab ijs Lusitanus prope inter moliendum oppressus, sæua postmodum coorta procella pæne submergitur. Inde ad leuandam onere nauem iactis in mare tormētis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hasce ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis; Molucenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanum, misis vltro citroque nuntijs, cum Ternatensi populo coniurauerant; in eandem societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vagamano Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consilium erat, sparsos varijs locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant, subtra-ctis vndique alimentis fame conficere: si id minus è sententia cessisset; felices omnes arbores vltro succidere, & cum familijs longe inde migrare; vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli non posset; certe solitudine ipsa, & inopia rerum omnium, excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis; initium belli factum à Ternatensibus: ij, quam occultissime suis rebus in tutum egestis, nequid hosti ad prædam reliquum esset; postremò, ante lucem omnes ex vrbe profecti sunt. frustra que Ataidius; vt primum id resciauit, abeuntes omni ope reuocare; eorumque iras pollicitationibus & blanditijs permulcere tentauit. Maritima primum loca procul ab arce petiere: dein cum à Lusitanis nauibus vexarentur; in abditos saltus ac præaltas rupes recipere se se. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maxime & lignatores Lusitanos fiebat impetus. quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Ataidius intelligeret; patriam ipsam Ternatem, vbi erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito aduentu iniectis ignibus concremarunt. Eodem fere tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui alijs alijsque in regionibus, vt apud amicos agebant, repente circumuenti cæsi que. Et Moro, præter alios, Simon quæ-

que

que Vaseus Sacerdos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vultu-
neribus acceptis, egre nauicula Ternatem euasit. Pesimum ve-
rò ex ea coniuratione illud accidit, quod Catabrunus veneno
adulescentulum Geiloli Regem sustulit, regnumque per scelus
inuasit: dein ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas ma-
gna classe profectus neophytos Momoianos, utpote Christianis
præceptis leuiter admodum institutos, ab recta in Deum fide,
metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Io-
anne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelij
veritatem, in pectus alte demiserat. is, ubi obstinatos ad dedi-
tionem, atque ab suscepta religione per summam leuitatem at-
que perfidiam auersos populares animaduertit; locum extra vr-
bem tumultuario opere munijt; frustra que hortatus Lusitanos
aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderet
animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hosti-
lem à matutino tempore ad vespertinum præclare sustinuit. No-
cte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim do-
mesticorum quacunque ratione seruandos incubuit. Vxorem
habebat Christianis nuper sacris initiatam, hanc vnà cum par-
uulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis, de ba-
ptismi præmiis periclitarentur; in opinionis errore optimo
vtens animo, sua ipse manu peremit: inde cum sibi quoque
manus pararet afferre; domesticorum interuentu prohibitus,
& non sine magno animi dolore, Catabruno traditus est. Ab
eo cum interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, im-
meritam coniugem cum innoxia prole occidendi per sum-
mum nefas; vxori quidem ac filiis egregie ab se consultum es-
se respondit; quorum sexus etasque ab salutari Christi confes-
sione abduci facile potuisset; at se se, vti virum deceret, nec
tyranni minas horrere, neque extrema supplicia crueiatusue,
Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani
sequitiam acrius concitauit: cumque in eo iam esset, vt carni-
fici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus
est. Dignus profecto qui non in vltima barbarie, sed in Eu-
ropa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium,
cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium
frugem haud dubie peruenisset. Et Ioannes quidem, quam
dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neo-
phytorum

phytorum turba vtrum vel vnus in fide manferit, nihil com-
 perti est. adeo (vt est in facris litteris) male fundata ædifi-
 cia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento solu-
 uuntur. Hæc, & alia eiusmodi audienti Ataidio peracerba
 erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ,
 omnibus circa populis infensis infestisque. itaque ingraue-
 scente in singulos dies annonæ, oryzae præcium in modios à se-
 stericiis binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fames
 vrgebat; actumque de summa rerum procul dubio foret, ni
 per idipsum tempus cum com meatibus & modico militum
 supplemento, Simon Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pin-
 tus, cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc aucti
 subsidio Lusitani, variis eruptionibus Turutum castellum e-
 gregie munitum, itemque Palatiam, & Calmatam, & Gicum
 haud sine certamine capiunt, quibus victoriis laxatæ dunta-
 xat in præsens angustia sunt. deficiente dein rursus commea-
 tu, imminutoque variis cladibus præsidio, premi denuo lon-
 ge vehementius capti, utique postquam commisso nauali cer-
 tamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel ite-
 rumque male pugnatum est. Ex eo tempore de maris posses-
 sione deiecti, egredi ex arce nusquam audebant: & diuina ma-
 gis benignitate, quam viribus humanis, in aduentum Anto-
 nij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius supra mentio
 est facta, filius erat Antonius, in Abalsina legatione ad Ca-
 maranum insulam vita functi: vir excellenti cum in Deum su-
 perosque pietate ac religione; tum erga homines æquitate, &
 incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili qua-
 dam nauticæ rei scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus,
 euitandis & dirigendo cursu errata corrigere; desperantes, vt
 sæpe fit, de salute vectores nautasque confirmare; & morbo
 laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis
 curare iam diu solitus. Is, cum in India priuatam rem ageret,
 ex regijs repente litteris Molucarum præfectus ab Nonnio de-
 claratur, ac tametsi non ignorabat quam afflicta atque adeo
 exulcerata Molucensis esset res; tamen obsequio in Regem,
 & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi
 præfecturam haud grauate suscepit. cumque ei, è fisco regio,
 in stipendium & sumptus necessarios nummi tarde admodum
 ac

ac maligne præberentur; sua ipse pecunia (habebat autem in numerato non exiguam, qua negotiari si cum industria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militem conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbum, & omnia generis ferramenta, quibus rebus carent Molinæ, coemit. itemque ad propagandam Ternate sobolem, hostesque de spe deiciendos eius coloniæ vel præfecturæ extinguendæ, Christianas mulieres aliquot secum auxit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit: inde per Borneum insulam ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, non præfectus modo, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodire, quasi ad certam eius præsidij salutem ac libertatem è cœlo descenderet. Neque eos fefellit spes. quippe, expositis à Galuano commeatibus, annonæ primum leuari cæpta, ædilesque macello præpositi; & in singulas res pretium statutum, quo ne pluris quæque vaniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandosque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem ubi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiæque in suos, fortitudine & vigilantia in hostes, cum arma nunquam exueret, & pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accurreret; enixe operam dabat, vt omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore constiterat moles belli, quo coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta contraxerant. neque urbem tantum cinxerant muro fossæque, sed etiam, in præalta supra urbem rupe, castellum, arcis instar, extruxerant. Inde cum Ternatense infestum haberent littus, & prodeuntes ad piscationem & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primo Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atque ad renouandum cum ingenti quæstu commercium eblandiri conatus est. dein, cum inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionem asper-

narentur,

Historiarum Indicarum

narentur, atque adeo in Lusitanum nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fufis ad Omnipotentem Deum precibus, & cælestium vniuerforum ope suppliciter implorata; rem est ausus portenti similem, & meritò carituram fide; ni alia complura id genus euenta, hoc etiam ipsum omni suspicione mendacij apud equos rerum æstimatores eximerent. Naues habebat in portu maiores, non amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in clāssiculam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centum & septuaginta, reliqui, Aerio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Ataidio cū eius familiaribus amicisque ad custodiam arcis relicto, Tidorē petit vltro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiam egresfis, idonea statione extra ictum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora multitudinem, & situm vr̄bis, ac totius circa regionis naturam attente præluſtrat. Aduocato dein concilio, optimum viſum, imminētem vr̄bi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ab hoste neglectam, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti; hisce additi ē reliqua turba qui trecentorum summam explerent. cæteri, classē tueri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere naues, & variis locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præſidi & Apostolo Thomæ sacer, anno à partu Virginis supra sesquimillesimum trigesimo septimo, quendam ē captiuus nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vr̄be loco, circa quartam noctis vigiliam cum ea quam dixi manu descendit; silentique agmine & expedito, per syluestres maxime semitas ad montis verticem occulte succedit. Iam itineris magnam partem, lento gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cū orta lux, & micantes procul galeæ, rem hosti prodidere. extemplo ad arma conclamatum horrenda cum vociferatione: quam, percussu multiplici, nemorum densitas, ac sinuosi conuallium anfractus augebant; & omni ex parte, quasi ad prædā haud dubiam, concursus illico fieri cœptus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus vrebatur dolor, ad præoccupandos transitus cum parte copiarum accurrit; & modica in planitie Lusitano ē syluis egredienti sit obuiam, ibi contracta repente pugna Aialus

ius caspide armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraque manu romphæam, in hostes furibundus inuehitur: ac dum hastatis & fistulatoribus incautius obijcit se se, cum vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit; & simul, ut erat egregijs viribus, momento resurgit; ac dissimulato aliquandiu dolore ne suis trepidationem inijceret, ante prima signa prælium ciere perrexit: dein, cum latius manaret sanguis, quippe nullo medicamento suppressus, linquente iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit; tantum ad stipitatores effatus, ut inde se quam ocysime tollerent; ne canes (sic enim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti iusserat, non sine periculo factum. & ipse quidem elatus ex acie, paulo post efflauit animam: reliqui attoniti casu Regis (ut est fugacissimum genus) extemplo terga verterunt; ac per inuia cantesque præruptas passim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars urbem trepidi repetunt, ac venientem subsidio alteram aciem, per angustos calles vnâ secum auertunt; pars montis cacumen contento cursu occupare nituntur: horum maxime tergis institit Lusitanus; cæsisque compluribus, vno tantum amisso mancipio, immixtus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem victoriam ac plane diu inam, Christo domino superisque gratulatus, ignes arci confestim iniecit prudenti consilio. quippe oppidani pariter & externi, ubi supra caput grassantes flammæ videre, subito pauore perculsi, cum imbelli plebe sese certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus; cum incitato clamore, ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuum defensoribus, refertam diuitijs urbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas ne cæca præceps audacitate discurreret miles, ædificijs omnibus iussu Galuani subditæ faces: magnoque omnium dolore, quique ut in tutum suas opes eo congererant; quique subiectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis com meatibus, intra paucas horas ardere, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, urbana multitudo, capti plurimi, iuncusque in portu vnus, & ætuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra marique fatigari hostis ceptus: quem ad huiusmodi machinas rudem adhuc, nihil æque ac tormēta Lusitana terrebat.

Y

simul

Historiarum Indicarum

simul etiam, prae grauaute multitudine, in tam parua insula ci-
bariorum difficultas vrgebat. Super hac, aduenis Regibus non
sine causa injectus timor; ne Lusitana clas- sis aucta nauium nu-
mero, in eorum fines impetum faceret. ac proinde (vti omnis
ferme coniuratio, vbi proprii periculi incensit metus, quamli-
bet leui de causa dissoluitur) Tidorensi valere iussu, foederati
Reges domum quisque suam repente dilapsi. Eam occasionem
Galuanus denuo tentandę cum Tidorensi pacis idoneam ratus,
si forte rebus aduersis ferociam exuisset; legatos ad eum & lit-
teras misit: neque ita difficile fuit, desertum a tot auxilijs, & re-
centi clade perterritū, ad equitatē & cōcordiam reuocare, ad-
nitente praesertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter
ceteras causas, vulgata Galuani virtutū fama cōmotus, amici-
tiam & societatem cum eo vehementer oprabat. Pacis condi-
tiones fuere; vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & machinas
omnes redderet: caryophyllum insulae totum Lusitani dunta-
xat Regis procuratoribus Ternaten- si formula venderet: ne-
minem contra Lusitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Lusit-
ani pretium sine dolo persoluerent; & vrbi reficiendae vna cū
insulanis instarent. Haec in leges renouata societas est: eaq;
magis in dies mutuis deinde congressibus donisque, & egre-
gia in primis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduer-
sus Geilolium, minitantem adhuc, & de Christiana religione
in primis pessime meritum, Galuanus classe profectus, Terna-
tem saua tempestate reicitur. Ibi, quod statim navigationis
Indicae aderant dies, nefaria militum seditio rursus exorta,
& missionem, & frugis priuatim auhendae potestatem feroci-
ter postulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non
poterat; tum verbis, tum exemplo ad officium reuocare co-
natus est. quippe, non solum ipse, contra aliorum consuetu-
dinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam ul-
tro sibi collatum a Tidorensi Rege proceribusq; magnum ca-
ryophylli numerum, in Regis Lusitani apothecas a scribis &
custodibus ius sit inferri. Sed videlicet nullum in rebus huma-
nis remedium efficax est, vbi mentem, de caelestium bonorum
contemplatione deiectam, foedus auaritię morbus inuaserit.
Facta conspiratione permulti collectas fruges furtim in naues
imponunt: tum intentantes arma palam, si quis eos retinere
aggres-

aggressus esset, non modo contra leges amicitiae, sed etiam contra iurisiurandi fidem, inter infestas gentes ducem repente destituunt, & impia velificatione in Indiam intendunt iter, neque tamen de facinore tam atroci vlla dein questio ab Indig Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum parte desertus; consilio tamen atque animo stetit. Ac primum, quod omnes in partes magnopere interesse cernebat; profugos & ipsa desperatione in furorem versos Ternatenses mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimoniam documentis instituit. quam ad rem, Tidorensum quoque suasionem haud mediocris momenti fuere. Paulatim ergo positis odijs, relictas dudum sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent; Tabariæ desiderium (quippe nondum defunctum audierant) Aialo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, ut innoxium Tabariam ab Indiæ Præture deposceret: atque ipse interim arbitrato suo regnum administraret. Neque conditio erat spernenda, quandoquidem ex huiusmodi procuratore, præter cæteras utilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari assatim poterat. Sed partim, credo, incertus utrum ea res Ioanni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominem in parentis pastorisque loco Mahometanis præesse; oblatum sibi honorem opesque, magno animo & excelsa repudiavit: omniq; arte ac studio, muneribus etiam è sua pecunia consecutus est, ut in patriam cuncti remigrarent, & communis concordiae salutisq; gratia, Tabaria interim omisso, Aerium Regem volentes agnoscerent. Hac maxime ratione Galuanus rem Ternatensem diu multumq; iactatam, haud sine magno labore ac difficultate restituit. Cæterum ab Geilolio, & Bacionio adhuc restabat bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem utrumque ad singulare certamen prouocare; ut vnius, aut alterius capite potius, quam multitudinis damno & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubie ventum esset, ni Rades, cuius modo meminimus, pro amicitia intercescisset. Hoc vel in primis adiutore & sequestro, non prouocatio tantum oppressa;

verum etiam inter Lusitanum & Reges ambos recôciliata pax, & longo intervallo renouata, commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuersæ: qua in re fidem Tidorensi Galuanus egregie præstitit. dein, calcarijs instigatis, Ternatensem ipse arcem augere ædificijs & propugnaculis aggressus est: portusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo qui medium occupabat, ferramentis exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptijs, hortando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent; puteos foderent; hortosq; & allatis ex India vites, & poma fererent; quam ipsam ad rem & ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à duodecim ferme passuum millibus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incenso, rectas vias atque transuersas, & cæteram vrbs dimensionem summa eius voluntate descripsit. neque ipsum modo Regem, sed omnes peræque incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit; vt eum æque ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus; nihil fere grauioris negotij, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idẽ tempus, in Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modo gentem importune vexabat; sed etiam Ternatenfibus atque adeo Lusitanis aperte minabatur. Aduersus id malum Galuanus caracoras aliquot ab Tidorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliaribus alijs misit, Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni preposito. is, Christo duce ac præside, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & ipsius frater, alijsque multi occisione occisi; cæteri turpem in fugam auersi. Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito studio: cum plerosq; ex iis qui per metum à Christo paulo ante descuerant, in gratiam cum Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc lætam adeo victoriam, alia mox neque magnitudine, neque fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino insulis ad coemendum caryophyllum Molucas petebant. Ea

re cognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia turbarentur; caracoris vigintiquinque, Lusitana nos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensi mari praepositus, ad Amboinum occurrit hosti; neque vlla pugnandi mora est facta, fusi fugatique magna cum caede barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem venerunt in ijs tormenta complura; telorum vis ingens; & pecuniae non parum inuentum est. Inde territis late nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolae maris vniuersos aut voluntate, aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: ijs qui Atiuam, Mantelum, & Nuciualem praecipua eius littoris habent oppida, enixe petentibus, Christiana sacra per sacerdotes impertijt. ac demum rebus est sententia gestis, magna cum praeda Ternatem reuertit. Iisdem fere diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delatus, consilio ac lenitate magis quam viribus, regulos omnes ad societatem atque amicitiam perduxit Regis Lusitani: praebitamque ab ijs magnam commeatus copiam, incolumi classe Ternatem aduexit. Hoc tam secundo rerum progressu; nequid ad gloriam Galuani praefecturae deesset, ex alia quoque parte ostium repente ingens Euangelio patuit. Macazar est insula, cuius modo meminimus, leucas a Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducentas excurrit: atque, vt aliae ferme vicinae, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, sale, carnibus, pisce: in reliquos vero vsus atque delicias, candida veste, sandalo, ebore, auro, margaritis: & quae corporum firmitas & studium est gentis, valentissimo in primis & exercitatisimo remige. Super haec, omnibus ad euectionem subuectionemque scinditur multis; qui est montana introrsus regione decurrunt. Ex hac insula germani duo fratres, Ternate nuper baptismi sacramentum, sponse eodem & hortatore Galuano, susceperant: nouisque de more nominibus Antonius Galuanus alter, alter Michael vocabantur: ambo deinde cum in patriam reuertissent, Euangelio utcunque praedicando, magnam popularium partem ad contemptum futilium Deorum, ac miram in cupiditatem nouae ipsi-

Y 3

quidem,

quidem, ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re permotus legationis munus iidem ad Galuanum gentis nomine haud ita grauate recipiunt; atque ad conciliandam facilius societatem, vario genere mercium, quas terra fert, in naves imposito, nobiles insuper aliquot adolescentes baptismi causa Ternatem adducunt. Periuicunda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares confestim sacro fonte lustrati, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir, ad firmandam cum ea gente, & ineundam cum vicinis Regibus amicitiam, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primum ad insulam Celebitorum appulit. Cetiganum ibi clementer acceptus, Regem una cum fratribus tribus, coniuge, ac filio; itemque è nobilitate ad centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolorum seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate conuertit: & elutis baptismate maculis, neophytos alios aliter; ipsum Regem nouo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in tam salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insulam accessit; ac legens oram, denique ad insigne oppidum Siliganum haud frustra delatus est. quippe Regem (quem Antonium exinde Galuanum vocarunt) Reginamque, & filias duas, & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna popularium turba Reges alij tres, Butuanus, Pimilanus, & Camiguinus: illorum vtrique Ioannes; huic Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Castrius cum ad Macazares vela fecisset, aduersis repente ventis, ac saua tempestate pæne submersus, Ternatem necessario rediit, Macazarense expeditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere latus relatis in horreum Domini, quamquam oppido paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum instituit. quod vnicum labenti Christianæ disciplinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Synodus approbauit. In id Seminarium adlectos è varijs nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate, in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura, ac diligentia, quoad permitteret occupat-

occupationes, per se, perque suos, Christianis & litteris imbuēbat, & moribus. quin etiam, parentes barbaros, quo facilius desiderium ferrent; & verbis, &, ubi res posceret, etiam donis, admirabili quadam benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensi rei cursus Nonnio Indiam regente per novennium fuit. Eodem Prætor Nonnio primus ex Episcoporum numero ad ecclesiasticam rem inspicendam ordinandamque, Fernandus e Franciscana familia in Indiam venit: ibi cum cæteris functionibus; tum sacramentis præsertim Confirmationis, & Ordinis rite ministrandis, necnon per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atque ad officium reuocandis; ethnicis ad Christianam alliciendis fidem; Episcopale munus egregie præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro, & ab alijs in eo genere digna relatu & præconio, gesta sint. Sed admodum raræ tum quidem in ijs locis fuerunt littæ: & si qui exstant scriptores; ij ferme inſitorum peregrinationes atque commercia, & ducum res bello gestas, ac domesticas plerunq; diffensiones per otium explicant; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in erudiēda barbarie piorū labores & fortia facta, quasi ab instituto aliena, vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perstringūt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quē ad Goā obſidēdam, Albuquerque Prætor, venisse docuimus. Is deinde, honoris, & gratiæ causa Azedecam ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes; ac Pondam vicum, de quo supra diximus, ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminentem, lata fossa & egregij operis muro circumdedit. Veritus deinde propter interpositas offensiones (qui Mahometanis Regibus ac tyrannis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fortunis euerteretur; occultum fœdus cum Nonnio Prætor percussit; atque ad Lusitanorum animos demerendos, Bardesiana, & Salletana portoria opimi & propinqui redditus, Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goa exactores & scribæ, fixo in ijs locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cum Azedecan, vel purgatis, vt fit, suspicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcane adhibitis,

Historiarum Indicarum

pristinum gratiæ locum recepit : demptoque metu, pœnitere, cepit hominem, proiectæ sine causa tantæ partis fructuum; & prævalidæ gentis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modo virorum, sed foeminarum etiam; præsertim quæ defuncto marito sese cremandas eundem in rogam inferre non ausæ (quam vetustissimam esse consuetudinem, & Propertius, & Strabo demonstrent) metu deinde ignominia; lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra septa quædam inclusæ, quod reliquum est vitæ, in execrabili Satanæ famulatu consumunt. Ex hisce vnum commodo situ, Lusitani Quæstores inuascent. locus, de nomine cacodæmonis cui dicatur erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, & vestigalia sibi vindicare frustra conatus, occasionem insuper Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iisdem finibus exstruendæ. Tum vero Azedetan, auctis externo milite copiis; nonem circiter millium summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducenti. Cum hisce copiis idem Solimanus Raciolum accessit primo. dein ad eliciendum in insidas Lusitanum reducto exercitu, duas inde leucas, circa montis cuiusdam flexum, occulte confedit. Interca excitus à Raciolanis Ioânes Pereria Goz præfectus, absente per eos dies Nonnio Prætorè, cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis; quorum erant equites non amplius centum, ex templo Raciolum accurrit. inde, cupiditate certaminis ad hostem parum explorato prouecti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia; numerum peditum equitumque; naturam loci; corporum habitus. quippe, longe ab arce subsidioque, non modo cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis prælium instabat. Solimanus interim, ad circumeundos Lusitanos extenuata maiorem in sinum acie, pedites ab lateribus; cataphractos in medio; expeditos equites centenos in vtroque cornu locauerat. iamque promotis agminibus, ad iactum missilium, quæ ignea erant pleraque, ventum erat; cum ex imminente periculo turbata Lusitanorum, præsertim auxiliarium, mentes; & insolitus quidam oculis animisque terror effusus. Ea re animaduersa

terfa Ioannes confestim aciem interequitans; Quæ vos (inquit) nova formido; commilitones, quis præter consuetudinem horror inuasit? scilicet ex longa defatigatione, incommodo loco deprehenfi; necopinatam hostium multitudinem extimescitis. quasi verò nunquam adhuc, ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cum incolumes, tum victores etiam euaserimus. Nonne, qui rebus in asperis ad hunc vsquem diem nobis maioribusq; nostris affuit Christus, nunc quoque præsens ac propitijs fore putandus est? aut non idem hic est hostis. quem antea sepe fudistis? cuius toties in terga pugnaistis? cui per hosce dies inuito ac renitenti munitissimam arcem imposuistis? Proinde, state animis viri, & omnem salutis spem, secundum immortalem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de receptu, ne deliberatio quidem reliqua est vlla. Cædetur patenti campo, fugacissimus quisque, prius quam fractis metu viribus ad moenia Raciolana tanto interuallo perueniat. Inter hæc dicta, conspiciatus intentos ad orbem claudendum hostes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus triginta, in cataphractos immisit. ipse cum pugnacissimis nonem (nam reliquos tardabat metus) antequam hostium cornua inter se cõtent, in alterum, ardentibus animis impetum dat. Et quæcumque in partem sese ferrox iuuenum concitat globus; perturbant hostium signa, & maiorem quam pro numero edunt stragem: atque instantibus nuper, vltro ipsi pauorem ac trepidationem incutiunt. Eo spectaculo Solimanus accensus, ex alterâ parte cum suis in auersos incurrit. ita abruptum ab reliqua acie cornu; & solutis ordinibus, promiscue geri cæpta res est. Et Lusitani sociiq; cum inter pugnae fugæque consilium aliquandiu trepidassent; pudore demum per ignauiam deferendi ducis, & mutuis inter se adhortationibus incitati, densata acie, & pariter clamore sublato, medios in hostes inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac demendæ ignominia studio, valida facta impresione, hostem impellunt primo: dein redintegrato impetu prorsus auertunt. Fusos inde passim Pereria cum equitibus, ad proximum vsque flumen actiter insequutus, late cæcidit; cū quidem Canarini & Decanij, ne in fuga dignoscerentur, virentes ramos, quod sociorum Lusitani nominis erat insigne, capitum

Historiarum Indiicarum

tum regementis inferrent: ex hostibus, eo praelio, præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati, è Lusitanis & auxiliariis, icti, sagittis ferme, complures; ne vnus quidem (quod portenti simile videatur) occisus. Tum castra, plena omnis opulentiae, momento direpta. & Pereria, euidentissime plane Dei superumque auxilio, cuius maxime fiducia iniecit pugnam, memorabili parva victoria, spolijs diues & barbarica suppellectili, Goam reuertit; omniue obuiam effusa civitate, cum laudibus, & cum solenni supplicatione ouans urbem introiit. At Azedecan, quamquam tristi nuntio perculsus, non tamen iccirco abiicit belli consilia: quin. Solimano dimisso, cuius ductu iam toties male pugnatum erat, Carnabecum Turcam Asiaticum, virum & corporis robore, & armorum arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit, cum octingentis equitibus, & peditem quatuor millibus ad eadem vestigia recuperanda profecti; rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac Turcæ præfecti, eo praelio ad vnum omnes occisi. Neque tamen incruenta Lusitanis victoria fuit. promptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti, quas consulto occiderant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis abiecit & pacata in aliquot annos regione, Lusitanus traditam sibi vestigalium possessionem, haud sine magno prouentu retinuit.

Libri Decimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER VNDECIMVS.

V M hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus naualem apparatus, quem decedens Lupus Valsus partim Goæ, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Dientem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Diu ex vrbe Goa præmisit: qui

cuncta probe cognoscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata etiam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis

Historiarum Indicarum

multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quæ ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Cialum edixit. Ab Cialo profectus cum ornatis simis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium toridem, & Canarini bis mille; Dammanum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano clasfis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, per exiguo circuitu leucæ ferme vnus, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pæne vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum octo non amplius traiectu peropportune imminet in urbem Dium, & circumdato muro inexpugnabilis reddi facile poterat; ad eum locum muniendum paulo ante Cambaicæ Rex quendam è suis præfectis, Turcam uatione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eo peruenerat opus, ut arceri munimento externa vis posset. ac proinde repentinò tantæ clasfis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigijs ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio habito, de arce honestis conditionibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodiit. Petebat uti sibi cæterisque insula excedere, suæque secum exportare tuto liceret. Cui Prator, insolito ferox apparatu, & auidus rei gerendæ; ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit ullam pacis conditionem esse. Hoc tam triste responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo régius Quæstor, ex obuiis trabibus raptim conserta rate, per tenebras pecuniam regiam in continentem auexit. hunc, nando subsequuti ex imbelli turba qui poterant. cæteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissima, in vnum congesta cumu-

lum,

hæc, ea ipsa nocte succedunt. & ex vniuerso præsidio septuaginti ferme, certo deuotionis genere, monachorum instar vertice capitis ad coronę seu diadematis figuram abraſo (adeo is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitę significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non sine probris conuitiisque, Lusitanum vario telorum genere superne laceſſunt. Ea commotus audacia Prætor, non expectato, vti decreuerat, Solis ortu (& forte nox erat Lunę radijs admodum illustris) exposito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Variis inde locis, vti se se passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregiis aliquot, eques primo, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga in omnes partes illico fieri cæpta. cumque hinc infestę cuspides; inde vastę crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutē obstarent; vrgente metu alij per saxa cautesque se se deuoluunt; alij specus & latibula circumspeciant: multi eminus traiecti missilibus, multi cominus gladio hastæ confosi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnus memorabile in primis exitium fuit. is, in angustijs deprehensus, cum adhærentem lateri comitem interfecit, & in se deinceps intentam Lusitani lanceam cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet impellens; ad corpus aduersarij per ipsum hastile furibundus affluxit; & stricta fida, necopinantis abscidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque sanguine expleti, in eodem pene vestigio corruerunt. E Lusitanis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euerſis, aut incensis Cambæorum operibus; eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eandem insulam octo ferme dies in anchoris stetit; nuntium ab exploratoribus de statu rei Diensis ibidem expectans. Ea mora salutis Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserant, fugitiua, vti supra demonstratum est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & sedem querentes, Diu classe deuenere; secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & tre-

centos,

Historiarum Indicarum

centos, & præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cum paulo ante, Lusitanæ classis fama conterritus, ad deditionem haud dubie inclinaret. Exinde, Mustafæ suasu, emissæ extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter novos auxiliares, vndecim fere millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem horrante atque adiuvante Mustafâ, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in urbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur; & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum, quod ad urbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, consulto ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum ij quos ob id ipsum ab Goa præmiserat, neque ipsi venirent, neque nuntium aut litteras mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Dium ire perrexit; haud dubie ratus, ad conspectum tantæ classis, motum aliquem in vrbe futurum. Vbi eo peruentum est, vixdum in salo iecerat anchoras, paratus per colloquia tentare animos incolarum, cum ex omnibus repente propugnaculis in classem vis ingens pilarum emissæ: è quibus, inspectante Nonnio, in ipsam pane Prætoriam tres illatæ, magnam consternationem fecere. Inde subducta extra icum classe, & omni spe non voluntariæ deditionis modo, sed etiam pacis abscissa; cum speculatoriis nauigijs missi qui è proximo quoad liceret lustrata oculis vrbe, certi quippiam referrent. ij, abraso ad iacula vitanda littore, sensim progressi, ingentem aspiciunt pro muris hominum frequentiam, & nauium multitudinem in portu paratam, & omnia telis, atque tormentis, micantibusque cum ingenti sono flammis horrentia. Simul animaduertunt; non æque ab terra atque à mari difficilem oppugnationem esse: & sicubi descensio facta sit; à Septentrionibus maxime succedi ad mœnia

nia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quod in vnam rem naualem intentus, terrestribus pugnae machinas & instrumenta nequaquam aduekerat; portus claustra perfringere; classemque adoriri, & simul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem postridie cum tormentis maioribus promotæ, centonibus & pluteis tectæ, scaphæ complures; triremibus ab tergo & ab latere adiunctis; quæ simulatque per stragem aliquis aditus daretur, ad irrumpendum inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis inexpectata hostium vi plerisque, aduerso insuper æstu, per metum ac trepidationem ægre fiebant: & simul periniqua erat verberandi conditio: quippe cum oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinatos tormenta librarent; Lusitani, è fluxu & instabili, prope in incertum mitterent tela. Ergo, vt in huiusmodi conditione, alteris nihil ferme illatum damni; ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci pæne momento discerpti sunt: &, quod vel in primis oppugnantium fregit animos, omnia ferme tormenta, maioribus quam quos paterentur bolis, & nimia defatigatione disrupta. Hoc tam infelici successu percussus Nonnius, ne simul ad procellas ac tempestates expositam in salo classem haberet, simul milites remigesque tanto cum detrimento densissimis hostium globis obiiceret; sublatiis anchoris, frendens gemensque irritò conatu ad Betelem rediit. Inde, Antonio Saldania ad peruastandam Cambaicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes. Eodem paulo post Saldania quoque rediit, inter cæteras clades enerua Goga (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio absumptis, Cambaici sinus custodia viro egregie forti Iacobo Sylueriæ tradita. Goæ hyems iure dicundo, & nauibus reficiendis exacta. deinde vbi sese æstas aperuit; Cialem Prætor classe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprimè nauigabili æstuario impositus, mire factus erat ad Arabum infestanda commercia; & Zamoeini consilia exploranda, conatusque opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neque ad impediendam ædificationem auso inire certamen, arcem egregiam opere militari paucis diebus extruxit. In eam rem agri pars cum palmetis ab Cialensi regulo præsentibus

Historiarum Indicarum

sentibus nummis coempta : & regulus ipse , ne Zamorini vim extimesceret , in fidem ac societatem acceptus est . Eadem estate , Iacobus Sylueria , Tanahensem dynastam Diensij auxilij fiducia tributum pendere recusantem aggressus , oppido exegit ; ipsumque oppidum egesta præda cremauit . In eodem tractu Bendoram , qui locus erat in Tocanis ditio-
ne , & opere magno , & valido præsidio munitus , vi cepit , ac diruit . Multos præterea Cambaicæ oræ vicos euer-
tit ; naues partim subductas exussit , partim cum oneribus Diu petentes excepit , aut depressit . ad hæc , in remigum sup-
plementum , quatuor millia captiuorum abducta ; & clausis undique maritimis commeatibus , Diensi portorio & annonæ , ingens eo anno detrimentum illatum est . eadem pene vastitas , eodem Sylueria duce , anno insequenti propioribus etiam vrbi Dio littoribus atque agris inuecta . villæ , vici , nauigia passim incensa . multi mortales abducti . opulenta emporia duo , Pate , & Patane , haud sine certamine capta & direpta . Mangalor oppidum insigne (quo item nomine emporium est in ora Malab-
rica) dilapsis metu Mahometanis , deletum : ditati præda mil-
lites : nec parum pecuniæ in regios quoque fiscos redactum : im-
pune cuncta : cum & nouo Cambaicæ Regi Badurio interioribus implicito bellis , haudquaquam vacaret opem ferre quamuis adeo laboranti oræ maritimæ ; & Melicus Tocan , circumfere-
ti bellum Lusitano occurrere nec posset , nec satis auderet absen-
te Mustafa , qui post repulsos ab Dio Lusitanos , in regiam cum læto nuncio ad præmia petenda , & venditandam in posterum operam suam Regi , haud sane magna Tocanis voluntate con-
tenderat . Eo adiumento ac præsidio destitutus Tocan , omni-
bus circa populis ob recentia damna terrore nominis Lusitani percussis , quicquid habebat copiarum ac virium , partim ad vr-
bis Diycustodiam , partim ad muniendum Bazainum summo studio conferebat . Et Nōnius , ardens dolore susceptus ad Diu-
labis , ad eam eluendam , excidium Bazaini tacitus dudum apud se voluebat . Ac maturandum ratus antequam ab terrore populationum reficerentur hostium animi ; cum nauibus am-
plius octoginta , & bellatorum quatuor millibus , quorum dimi-
dia pars Lusitani , cæteri Malabares aut Canarini erant , Ci-
lum accesit . inde præmisso cum expeditis nauigijs Emmanuel-

se Albuquerque ad portus introitum occupandum, ipse Iacobo Sylueria trans Diu accito, cum cætera classe subsequitur. Bazarini tum agebat Tocan magno equitum peditumque numero ad famam clas̃is Lusitanæ contracto. Munitionis autem ratio erat huiusmodi. arcem idoneo loco edificatam habebant. præterea, ad euripi fauces, qua descensuros putabant hostes, propugnaculum excitant. inde perpetuam fossam immisso mari, itemque aggerem cum crebris turribus, magna tormentorum imposita vi, ad oppidum usque perduxerant. neque oppugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequentia testis loca protinus petenti hosti, nullis circa syluis, aut collibus, turres ablarere minabantur. Nonnius, duce transfuga locorum perito, paulo supra id quod dixi propugnaculum, tripartito exposuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria; secundo Ferdinandus Deza, & nauarchi aliquot præerant: postremum ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones ventum est; Lusitani, tentata dein om̃ssa propter altitudinem fossa; præter hostium oculos ad oppidum recta contendunt. Scilicet in prætereuntes confestim ex aggere sæuus imber telorum, perpetua iaculatione coniectus. quacunque audax incedit agmen; igniferæ bolides; plumbei ac ferrei globi, spicula densa circumuolant. Mirum profecto, & quod, nisi in potentiam Dei referatur, plane fidem excesserit. Puro & patenti littore, cum è turribus ac fenestellis undique peterentur; nemo prorsus omnium ictus est. quo miraculo commoti auxiliares multi, sponte dein Christianam fidem amplexi, cum ita affirmarent: angustis in rebus nullum omnino eque atque Lusitanorum Deum suis cultoribus esse præsentem atque propitium. Ad extremas munitiones cum decem amplius millibus armatorum se se Tocan ostendit. Ibi acrior concursa primo, quam perseverantior pugna fuit. Inuentem se magno impetu Lusitanum, gladijsque & hastis aduersa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes Mahometani; transmissio per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedunt, eodemque loco castra communiunt. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinendam oppugnationem animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentus agmen, extemplo se se per auersam arcis partem omnes eiciunt: traiectioneque pariter euripo, Tocanis vestigia subsequuntur. Per hunc

Z

modum

Historiarum Indicarum

modum arx oppidumque minore quam timebatur certamine in potestatem venit. è Mahometanis, tum in prælio, tum in fuga, cæsi quingenti & quinquaginta. è Lusitanis, desiderati non amplius sex. Multum ibi sulphurei pulueris & globorum inuentum; & maiora tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipue Sylueria & ijs qui in primo agmine dimicant (nam ad secundam aciem & subsidia prælium non peruenerant) donisque militaribus de more distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro ignique corruptum; oppletæ hostiû fossæ; prorutum vallum; & arx ipsa, quod ad eam tuendam copię non suppeterent, à fundamentis excisa. & Nonnius, per se perque suos egregie repenso barbaris quod ad Diu acceperat damno, incolumi classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex, Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam. Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis, à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tum urbi præerat, aduerso flumine ad hostem subiit: ac munitiones primum in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcem & urbem Vgentanam incendit; tormenta complura, nauesque captiuas cum insigni laude victor Malacam reduxit. *Sub hæc*, è Lusitania cum onerariis quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goam defertur. Is, accepta à Nonnio classe, nauibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damanum duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito clasdis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quæ gens latrocinij dedita Carmanix fines attingit, quingenti numero tuebantur. Iidem, urbis aditum à portu. tumultuariis munitionibus crebrisque tormentis obseperant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primum nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circunuectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperum littus non sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimica-

micatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, vt dixi, tumultum euaserant, ceteri ad vnum omnes occisi. è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauius isti complures. Arx triduo diruta; & solo, vix vt vestigium exstaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, non sine magno terrore, Diu vsque percurrit. Capti & euersi Damani fama Badurium valde commouit; præsertim quod eo ipso tempore grauias ex alijs partibus bella imminerent. in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendæ pacis ad Nonnium misit; scriptisque & obfignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salfetanæ sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad ceteras expeditiones accinxit. Duo tum à Septentrione hostes in primis vrgebant: Cresentina vidua, Sanga Regina, eximia specie, cæterum præferoci & plus quam virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnamque inire, Amazonum instar, intrepide solita. itemque Mogores, Scythica gens, præpollens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex M ramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta sollicitante (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulo ante in Cambaig fines valido cum exercitu irruperat. Inde sublatis animis Cresentina, filij gerens tutelam, statutum olim vectigal Badurio abnuebat pendere; coactisque duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se continebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duæ maxime Badurium eo tempore distinebant curæ. Super ijs cum aliquandiu apud se deliberasset (nam consilijs admodum rarò utebatur) Sangam edomare quamprimum, dein Mogoribus omni conatu obuiam ire constituit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quem admodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurii stipendia meruere. Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta. peditatus quingentorum millium explebat summam. in ijs, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fartacas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserant Chri-

Historiarum Indiarum

ftiani captiui, demptis ad militiam vinculis, non plus octo-
 ginta; quorum erant quinquaginta Lusitani, Galli reliqui,
 incertum quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cam-
 baicas regiones appulsi. Armorum telorumque omnis gene-
 ris vim in gentē, curulia tormenta mille admodum ex ere cun-
 cta parauerat: in iis, vastæ magnitudinis quatuor basiliscos,
 intrementē solo, centena singulos bouum iuga trahebant. Hi-
 sce addita sulphurei pulueris pilarumque plaustra quingenta,
 & libratores, ac fusoriæ artis magistri complures, cum omni
 iaculandi & conflandi instrumento. ad hæc, turriti elephanti
 amplius ducenti; quaternas alij minores fistulas, maiusculas
 alij binas, totidemque milites dorso vectabant. Signato in
 stipendium auro argentoque, vehes onustæ quingentæ, & su-
 per hæc omnia, Satrapæ ac dynastæ permulti cum suis quisque
 thesauris, & magno comitatu sequebantur. iam vero merca-
 torum, opificum, lixarumque & calorum summa iniri vix
 poterat. Cum hæc copiis è Mandoo regno, quod nuper in-
 uaserat, profectus in Sange fines Badurius ad Citorem castra
 posuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia passuum obtinet
 ambitu, sumptuosis admodum ædificiis publice ac priuatim
 ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregie cincta, itaque
 propter maiestatem ac pulchritudinem, quamquam arrogan-
 ti vocabulo, Mundi umbella (id enim Citor gentis lingua si-
 gnificat) appellatur. & quoniam, si vel ad muros ex inferio-
 re loco succedere Cambeus, vel fame subigere inclusos instar-
 et; cum anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obfi-
 dio, consilium cepit hosti plane exitiale: magnis operibus
 machinisque ex tuto urbem adoriundi, neque difficilis erat ei
 molitio quantavis, nimirum exsuperante ad omnia multitu-
 dine. Esgo ad vrbs radices, densum ordinem trabium, qui
 munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post
 hosce pluteos breui tempore duas turres, quæ fastigio altitu-
 dinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, è lapi-
 de & argilla excitauit; gradusque ad ascensum adstruxit. in iis
 turribus delecti bellatores, & muralia tormenta disposita cum
 neque in aduersis propugnaculis quēquam consistere pate-
 rentur; & tectis ac delubris vltimum haud dubie minarentur
 excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata, admo-
 hoc

hoc tanto terrore despondit animum: perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. op-
pidani frustra hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum
perditis rebus, in auri, argenti que, & pretiosa vestis acruos
(quos in idipsum ex publico priuatoque collegerant) ad Be-
telanam conuersi rabiem, subditis ignibus iniecere sese. tres
ipso die incendium tenuit. ad septuaginta millia sexus v-
triusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sul-
nus urbem ingressus ingenti letitia, purpuratos amicosque
nouis beneficiis ac vectigalibus auget; militi stipendia dupli-
cat; se ipse adeo magnifice & elate circumspicit, vt omnium
Regum vni sibi, qui Citorem expugnasset, umbellæ hono-
rem deberi haud absurda quidem allusione iactaret. Verum,
quæ sunt humanæ vicissitudines, non diuturnum Sultano eius
victoriæ gaudium fuit. aduentanti copiis auctis Mogori ob-
uiam progressus; ad Docerem urbem semel, ad Mandoum
iterum profligatur, & castris exiit. inde cum ab aliis, tum
ab ipso Mustafa desertus; barba, ne dignosceretur, abraza,
gregali cultu, perpaucis comitibus Diu vsque contendit.
Ibi, à concepto pauore, de asportandis Mecam thesauris qui
supererant, & regno relinquendo agitasse dicitur. Sed suo-
rum hortatu retentus, dum hostes populando agro, & ege-
renda è desertis urbibus præda morantur, & ditati spoliis, vt
fit, patriam cogitant; interim ad opem à Solimano Turcarum
tyranno petendam oratores misit: iis dona ad ipsum Turcam
data, quorum æstimatio ad sexcentorum millium aureorum
summam ascenderet; ad milites vero quam exercitissimos
(nam id vnum ab Turca implorabat auxilium) mercede con-
ducendos, magna pecuniæ vis. Hoc in præsentia reparandi
belli consilium Badurius cepit. Veritus deinde, ne serum
afflictis rebus id remedium esset; fracta demum superbia, So-
sam ab Ciaulo (nam in ea tum statione classem habebat) dein
ab Goa Pretorem ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras
inuitauit: iisque, modo partem capefferent belli; potestatem
arcis ad Diu edificandæ (quod frustra iam toties omni arte
quæsierant) ultro detulit. Hisce nuntiis allatis, ab neutro in-
tam præclara occasione cessatum est. Sosa prior, tum Nonnius
Diu instructa classe contendunt. Ibi nouis vtrunque fœde-

Historiarum Indicarum

ris & amicitia legibus in publicas tabulas testato relatis, designati communi consensu fines arcis, in extremo insulae promontorio. qui locus imminet in ipsum introitum portus, ut claustra maris haud dubie Lusitani tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce trigesimus quintus. Area dimensa, confestim ad structuram admotæ manus, non fabris tantum & naturali turba, sed ipsis etiam militibus & præfectis enixe rem adiuuantibus. Triquetra, ut pote in promontorium desinens, loci est figura. iactis fundamentis, ab aperto mari ad interiore tumulum, è regione oppidi, murus est ductus pedum septendecim crassitudine, altus ad coronam usque viginti. in eo tumulo, rotunda, uti mos tum erat, cespite ingesto erigitur ante omnia turris dodrantium nonaginta diametro. Thomaæ appellata, quod eius Apostoli festo die exordium sumperat: inde rursus ad alterum insulae marginem continuata moenia sunt; qua rupes abscissæ portum attingunt. ibi turris altera extructa diametro dodrantium sexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hispaniarum præside inditum nomen. Muris fossa circumdata quoad cautes & præcipitia tulere. Inter duas turres medio ferme spatio, portam cum lorica in urbem aperiunt. intra moenia sacellum, & præfecto præsidij militibusque testæ militariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab urbe intersepta est; laterum munitio, quod ea mari alluuntur, in aliud tempus reiecta. Cæterum opus undequingagesimo die, non sine Sultani admiratione perfectum. Simul, ad recuperandum in Cambaïæ finibus Variuenem pagum, arcemque appositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascus Petreius à Sancto Pelagio cum Lusitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenso pago, arcem obtinebant. ij, quandiu leuioribus missilibus dimicatum est; hostibus egregie restitere. Ast ubi prouectis è classe maioribus tormentis moenia quati cœpta; diffisi viribus arcem deseruere. Ita Variuenes denuo in Sultani potestatem redigitur. Præterea in maritima Cambaïæ oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidij causa profecti. cuius auxilij fama è longinquo, ut fit, in manus aucta, retardatus Mogor; spoliis Cambaianis graue exercitum trahens, instante iam hyeme,

me, domum reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quæ recentibus cladibus afflicta & prostrata iacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis iugum excutere conabantur. Per eosdem fere dies, ad naualem nominis Lusitani gloriam vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est. Iacobus Botellius erat nauarchus egregie strenuus, idemque maritimæ scientiæ laude præcellens. is, cum aliquot annos in India & Emmanuelli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelem nauasset; in Lusitaniam deinde rediit ad præmia de more petenda. ibi dum suam agit causam, resque, vt fit, ab se gestas exponit; ab inuidis in crimen repente vocatur; quod fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur; atque ad Regem Gallia, qui tum erat Franciscus eo nomine Primus, transfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in Indiam. in eo exsilio, non tam de patria, quam de exstimatione sollicitus, id maxime laborabat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis; ac suam in Regem obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento probaret. Iuncta per id tempus inter Lusitanos, & Sultanum amicitia, locoque ad arcem Diensem dato, quod Ioannes dudum ardentè optabat; pergratum se Regi facturum existimauit, si omnes tam latè rei nuncios celeritate præuerteret. Modicam biremem pedes minus octodecim longam, sex latam habebat, ære suo in bellicos usus exstructam. In eam egregijs aliquot nautis, ignaris consilij, assumptis, (quos in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit; partim metu minisque coarctauit) tam paruo nauigio protinus Lusitaniam petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus, præciso Indico mari, ad Arabia littora vehitur; & auatione facta, cum ex eo loco ad Bonæ spei promontoriū incredibili audacia processisset; inter flectendum aliquoties pene merso ætuario, caligine tum obtectam insulam Sanctæ Helenæ præteruectus, contento cursu Tertiæ, ac demum Olisiponem per summos labores atque pericula tenuit: resq; ad Diem gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit Regi: quam narratio nem ab Nonnio Prætorè mox nuncijs & litteræ, deflorata iam eius nouitatis gratia, comprobarunt. ita, non modo purgatus

Ioanni, sed etiam præmijs donatus, patriæ redditur. Per multos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quod si paria tam fortibus ausis vir sortitus esset scriptorum ingenia, scilicet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi haud immerito rideretur. Compositis utcunque ad Diu rebus (nam inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus, & idoneo tormentorum apparatu, Emmanule Sosa, Goam hybernandi causa reuertit. Eodem tempore bellum atrox inter Zamorinum, & Cocinensem exarserat. Cocinensi, pro amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis expertæ militibus, Martinus Alphonsus Sosa. is, conantem ingenti exercitu in Cocinensem agrum irrumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi Patieci quondam nobilitata victorij, parua item manu, magna cum laude represcit. Repelini regulum, Zamorini socium, ex oppido per vim exegit: dein ad naues reuersus; Calecutanam classem ad Couletem oræ Malabaricæ fudit, fugauitque. ac rebus terra marique præclare gestis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc, Sultanum Badurium, vel ab ingenij leuitate; vel quod Prætor non pro spe copias ad persequendum bello Mogorem misisset; pænitere cœpit indomitæ gentis in suum regnum admissæ. Ninarao Dienfi præfecto mandat, uti extemplo per speciem cingendi ex omni parte oppidi, & includendi quod in extremo patebat regij stabuli, modico interuallo murum arcis Lusitanæ prætendat. Id cum se Lusitani passuros negarent, quod ex eo munimento periculum ingens immineret arcis; elatus iracundia Sultanus, conuitia in eos, & minas intemperanter effudit: dein, simulata rursus amicitia; incautos adoriri, atque adeo Prætorem ipsum, ut ferunt, simulatque rediret, ad epulas inuitatum opprimere statuit. Super hæc, ad distinendas quâmaxime Lusitanas vires, misis clam litteris nuncijsque, Zamorinum cæterosque eius oræ dynastas in Lusitanum instigabat nomen. Prætor, pluribus ac minime obscuris indicijs fraude compta, ineunte seculi huius anno trigesimosextimo; nauibus triginta, in quibus erant Lusitani quingenti, Diu iter edixit. Eodem cum sua classe Martinum Alphonsum ex oræ Malabariæ subsequi iubet; paratus, ubi res facultatem daret, Sultani insidias anteuertere. Ea facultas opinione celerius oblata.

Cum

Cum enim in Dienſi portu ſub arcem iactis anchoris Prætor morbum egregie ſimulans, Regi ſalutem nuntiare iuſſiſſet; ac ſe, quominus ad eum adiret, valetudine prohiberi; Sultanus, nimirum ad ſua tegenda conſilia, vltro ipſe parua biremi ad inuiſendum in prætoria Nonnium acceſſit, venatorio amiſtu viridi, atro capitis diademate, gladio inaurato ſuccinctus. Vehebantur eodem nauigio, præter Emmanuelem Soſam (quem ipſe pro amicitia ex arce euocarat) Satrapæ vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter & arcum de more geſtabant. Lembi quatuor cum cætera familia ſequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conſcendenti, Nonnius aperto capite obuiam ad ſcalas magna cum obſequij ſignificatione progreditur; acceptumque perhonorifice, in puppim inſtar cubiculi, regio apparatus exornatam induxit. intromiſſi cum eo, præter interpretem & puerum vnum, præcipui Satrapæ tres. in prætoria Luſitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex, à conſciis arcanorum illico morti deſtinatus: intentique ad imperia exſequenda, ſuſpenſo omnes exſpectabant animo, quam mox Prætor ad occidionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantisper dum in naui moratur Sultanus, hoſpitii valuit fas. Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi magnitudine conſuſi, aliquandiu perſiſtiſſe dicuntur. ad extremum Sultanus, cum à ſuis Perſico ſermone quaſiſſet, num in pergula quæ ad gubernaculum eſt, armati laterent; reſponſumque eſſet, nihil videri tale; tandem, proſequente officij cauſa Nonnio, ad ſcalas rediit, ſuamque in biremem ſaltu ſe miſit, deſunctum periculo vana opinione conſidens. At Nonnius, vti abeuntem vidit, quaſi omni religione ſolutus, conſeſſim ſuos aſpera voce vultuque ceſſatores increpitat. Illi, dudum ad cædem inſtructi, in expedita nauigia extemplo deſiliunt; contentoque remigio Sultanum intra Luſitana præſidia claſſemque deprehenſum inuadunt. Emmanuel Soſa cum promptiſſimis in regiam è ſua naui tranſcendit. Alij ab lateribus circumſiſtunt. Atror circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in iis Soſa, ab Soſaris genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio conſoſſus, in mare proiicitur; & puer is, qui pharetram & arcum

Historiarum Indicarum

eum Sultani ferebat, artis sagittarię peritissimus, octodecim spiculis totidem Lusitanos, nullo proflus in irritum misso, confixit; atque ipse ad extremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armate celoces regię tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarij Turcę complures. ij, vt Regem in extremo discrimine circumuentum videre; haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum per media hostium tela nauesque perumpunt. neque à pręlio abstinere, quoad affluente in singula momenta maiore Lusitanorum numero, ad vnum omnes interfecit. interea regiam nauem promiscua cędes vacuam epibatis fecerat. Rex ipse, vulnere accepto, nautis ac remigibus omni ope adhortandis instabat. iam prope litus erat naus, cum è remigibus duo tresve, vno tormenti ictu discerpti sunt. inde biremis, præsertim cęstu recedente, transuersa repente vadis inhesit. neque segniter Sultanus ad vicinam salutem in mare desiliit. sed nimirum frustra eluctanti extremus aderat dies. inter enatandum, affecto corpore, cum in aduersos fluctus aliquandiu tetendisset; denique ad Lusitanum actuarium, cui præerat Tristanus Paiua Scalabitanus, ipso aquarum impetu abripitur. ibi, spem inter ac metum, cum ingentibus promissis ac precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sultanium se clamitans miser, dum illi remum ad euadendum porrigit Paiua; præter expectationem, à quodam è nautis infimę fortis homine, conto seu hasta conficitur. Exanime corpus cum diutius fluitasset, subsidit deinde, neque vnquam apparuit. Ita, opulentus in primis Indię Regum, cum nuper maria terrasque sui nominis terrore complexset; ab ijs demum quos magna mercede conduxerat, teterrimo genere leti, suorum in conspectu peremptus, cecitatem humani consilij, & vanitatem eorum quę vulgo solida ac præclara putantur, exitu comprobauit. Ex ijs qui pugna superfuerant, semineces aliquot in classem accepti: quo in numero Sofarem Nonnius clementer habitum, curatis vulneribus, misit ad comprimendos in vrbe tumultus. namque omnis multitudo (& erat eo tempore frequentissima) vti in eiusmodi perturbatione rerum, incendij ac direptionis incitamento, ad portas ac muros, fugę causa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in angustijs turba, clisi aut obruti sint aliquot.

is paucior ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atque auctoritate sedatus. Badurij mors, non tam interfecto-
ribus gloriosa, quam lata ijs gentibus fuit: scdam quippe in populares tyrannidem exercuerat: vitiis omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor; æque sui prodigus, & rapax alieni; potentie viriumque per libidinem & scuitiam ostentator dirus; multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficicia dederat idem, ademeratque; multos etiam ex amicis, in ijs duos Iazij filios, vt Diu inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, adeo omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat; vt cibum suis ipse sibi pararet manibus, perque summam indignitatē, principis simul & coqui munere fungeretur. Quo magis mirandum est, ad inuisendum Prætorem venisse tam exiguu comitatu. Sed illum videlicet vltices furie in eam amantiam impulerunt vt quibus perniciem extremam haud obscure machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione, vel stolidi temeritate permetteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionem extemplo concessit. Custodes ad castella tuenda, itemque vestigalibus in portu exigendis ad Diu atque ad Rumæpolim (nam eo quoque facili appulsu commeabant naues) scripturæ magistri à Prætore dispositi. In regis thesauris haud ita multum pecunie inuentum: in horreis vero & armamentariis, commeatum & instrumenti bellici omnis generis ingens copia. in nauibus etiam haud exiguus nauium variorum formarum numerus. omnium ratio in codices à Quæstoribus relata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circumdandi capta; & è vasto specu, in quem medio ferme spatio tellus recesserat; admodum capax effecta cisterna; & euerfa Rumæpoli, quod ad eius præsidium copiarum non suppetere, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocant, ad Prætorem adiit, natus, vt ferebatur, annos trecentos triginta quinque. neque mendacii suspicio suberat: nam & seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepisse; & ipse filium habebat nonagenarium; & cum litteram nosset nullam, quæ referebatur ab eo de veterum

Historiarum Indicarum

terum ~~gestis~~ rebus, ad fidem annalium optime congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuo subnascentibus: & barba ubi prorsus incanisset, in atrum denuo colorem, idque paulatim, semet ipsa vertebat. ante centesimum annum idola coluerat: inde æque miserabili errore ad nefariam Mahometis transierat sectam. is propter miraculi novitatem Sultani stipendiis ali consuetus, idem vitæ subsidium ab Nonnio petijt: Nonnius haud grauare assignauit: dein arcis custodia cum sexcentis fere militibus Antonio Sylueriæ commissa, Goam, vti solebat, in hyberna se contulit. Vulgato Sultani casu, Cambaiæ procures Mamudium puerum, eius sorore genitum, creant Regem. rectores pueritiæ, iidemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce, post Nonnij protectionem, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio in Lusitanos accensus, omnibus suis rebus miro silentio in turum auctis (& erat totius ciuitatis longe ditissimus) triginta ferme leucarum itinere ad urbem Madabam ab Dio contendit. iamque ad bellum sponte inclinatos, facili negotio perpulit, ut omni conatu ad pellendos ex arce Lusitanos incumberent. Confestim habito delectu, conscripta decem peditum, quinque equitum millia. Alucan dux iis copiis datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille suo ære conduxit. Pati ferme imperio vterque ex urbe Madaba Iunio mense profecti, non longe ab Rumæpolj castra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, continuo Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo dixi, castellum sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cum suis magno impetu adortus, dum muros incautius subit; altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Eo vulnere spatium Lusitanis datum perficiendo castello; itemque cisternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ. ac primo consilium Antonij Sylueriæ fuit, totam insulam rueri, atque ob id ipsum nauarchos aliquos, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto disposuit, qui transitum hostium ex continente impedirent. Simul, quoniam Diensensem populum aliena ab se voluntate, multosque institutorum habitus peregrinos milites in urbe versari didicerat; eorum coetus aliquo-

aliquoties vi minisque discussit; arma plerisque ademitis & mer-
catores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidum loco es-
sent, repente in arcem arripuit. Dein, cum promotis muni-
tionibus Alucan fretum omne tormentis infestum faceret; nec
possent sine pernicië Lusitani diutius in ea statione perstare:
nauib; insuper aliquot tormentisque, alieno sane tempore,
subita procella impetu amissis; Antonius, de suorum senten-
tia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Rumgo
castello Franciscum Patiecum, adiunctis ex vniuerso præsidio
militibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnacu-
lo, quod in ipso aditu portus olim Iazius extruxerat, Franci-
scum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout
res postulabat, aliis alias partes custodiendas attribuit. Re-
licta ab Lusitanis insula, confestim hostes libero transitu sum-
ma ciuium gratulatione in urbem admissi. Alucan regiis in æ-
dibus procul ab hoste confedit: neque in aleam pugna, gran-
di iam ætate vir, sese facile committebat. Sofar, prope arcis
mœnia locum cepit, atque communiit. Inde per occasionem
leuia certamina feri cæpta, quibus ferme superior Lusitana res
erat: duce plerunque Lupo Sosa Cotinio, qui cum præsidio
lignatoribus aderat, idemque postea totam hanc obsidionem
duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Camba-
ia geruntur; Ottomanus interea alijs aliisque Badurij nuntiis
precibusque fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore
vidua & profuga coram edoctus; non tam ad laceßendum bel-
lo Mogorem, quam ad pellendos ex India Lusitanos, & Orien-
tis regna ad suum imperium adiungenda, conatus omnes ad-
hibuit. Classẽ ad Suezium, cura Abrahami purpurati ædi-
ficatam & instructam habebat maiorum nauium (quarum ple-
raque remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas acces-
sere deinde Cambaica septem, Malabarica tres. Ei classi cū
summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, præ-
sidem Aegypti, virum enormi non minus adipe, quam auari-
tia & crudelitate notissimum. huic, remigum ad septem mil-
lia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu præ-
toriani mille quingenti: Turcæ bis mille; aliarum gentium cæ-
teri, maritimæ ferme rei callentes; qui & militum, vbi opus
esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, lustratis ad Sue-
zium

Historiarum Indicarum

zium copiis, cum remigum pars imperium detrectaret; duces
toto vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa,
profectus, ad Giddam appulit urbem ab incolis metu relictam.
dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat igno-
ta, cum popularibus in aua loca secesserat. Ab Gidda ad Ca-
maranum, inde ad Zebitum traiecit clasfis. Nocoda Hame-
dius Turca oppidum imperabat. is, large & munifice accepto
Solimano, eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum
Mustafa Mammalico donatum. Ab Zebito Adenum super
tis faucibus ventum est: praemisissis iam ante legatis, qui ab Re-
ge commeatum, vacuasque in vrbe aedes curandis agrotis
pro amicitia peterent, vtrumque cum cura praestitit Rex. &
alimenta in classem, & hospitium laborantibus datum. in id
hospitium, simulato morbo, singuli milites a quatuor valen-
tibus a mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste con-
tectis, per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo,
quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex compo-
sito per satellites Regem ad naues accersit. ille, cum suae digni-
tatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; conse-
ssim insidiatoribus quod iam ante conuenerat e classe proponi-
tur signum. ij cum armis extemplo coorti, stupente ad ino-
pinatam rem ciuitate, regiam circumfusi sunt, comprehensamque
Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbe interroga-
tus ab eo, cur tertium iam diem ad se officij causa venire di-
stulisset; cum liberius responderet, quam praedonis aures fer-
re consueissent arreptus propalam ex ipsius praetoriae naus an-
tenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta,
praesidioque imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac ta-
meti ex Ottomani mandatis Goam primo intederat cursum;
tamen mutato postmodum consilio, Diu flexit, haud du-
bius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem
ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obti-
nendam momenti. qua tota de re cum litteras ab Sofare iam-
dudum accepisset, Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas
ab Dio circiter quindecim obuium habuit. Interea de Tur-
carum aduentu & ante rumor, & ipsi postremo speculatores
ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tam multis variis-
que terroribus minime fractus; pro ea quam habebat co-
pia

pia vigilias intendit ; custodias auget ; monitiones instaurat :
 simul , ad petendum à Prætore subsidium nuntios Goam cum
 epistolis mittit . iam Turcæ appropinquabant , in hunc fere
 modum instructi . dextrum cornu è quatuordecim triremi-
 bus , quas regias vocant , in altum Solimanus extenderat . si-
 nistrum , è triremibus non amplius septem , propius ad ter-
 ram admouerat . medium locum tenebant onerariæ , totum
 agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant . Vt in con-
 spectu fuit classis ; ad nobiles qui ad spectaculum ex arce
 conuenerant , Sylueria perquam serena fronte conuersus ; En ,
 „ inquit , viri , tempus , acceptam à maioribus bellicam glo-
 „ riam , debitamque tui Deo , tum Regi nostro fidem no-
 „ bis ob oculos proponendi . horum vtrumque si attentis ani-
 „ mis intuebimur , profecto labores omnes atque pericula ,
 „ quæ ex hostili tanto tamque multiplici apparatu nobis im-
 „ pendent , præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus . E-
 „ quidem , & ex ipsa quam agimus causa , & ex vestra virtute
 „ commilitones , magna in spe sum , fore vt de immanibus hi-
 „ sce barbaris illustrem intra paucos dies victoriam reporte-
 „ mus . qua vos eadem fiducia quoniam teneri certo scio ; su-
 „ peruacaneum reor hoc loco trophæa recensere , quæ toties
 „ iam ex communibus & Christianæ religionis , & Lusitani
 „ sanguinis hostibus , Deo bene iuuante , retulimus . Ab hisce
 „ dictis , ad stationes disponendas animum intendit . Fessis in-
 tutum receptis , alios de more substituit . Cespitis & mate-
 riæ ad renouandos aggeres , itemq; lanæ & centonum ad pro-
 tegenda mœnia vim sedulo comportari iubet . ad hæc , serui-
 tijs , ne quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat , custo-
 des apponit . in primis vero annonæ diligens habita est cura :
 vt salubri temperamento ac dimensione per idoneos mini-
 stros erogaretur . Super omnia , propitiando immortalis Deo
 diurnæ pariter ac nocturnæ supplicationes adhibet . At So-
 limanus , in salo anchoris iactis ad tentandam arcis oppugna-
 tionem septingentos prætorianos in proximum littus exponit .
 „ missi sagittarijs egregio ornatu fistulatores , cum ad mœ-
 „ nia subiissent ; repentina misilium vi , sex è Lusitanis occidit ;
 „ viginti conflagrant . Neque segniter ab inclusis reddita iacu-
 „ latio est . Ianizari quinquaginta interfecti , vulnerati complu-
 res .

Historiarum Indicarum

res. Cæteri, minoribus quam venerant animis, ad Sofar munimenta se recepere. Per eosdem dies, transuerso cum sordidis nubibus Austro, classis propemodum ad terram allicitur. Eo metu Solimanus, & quod telis ex arce peteretur, ad Madrasabæ portum, leucas ultra Diu quinquæ præcessit. Descendenti, paratus iterum ad omne obsequium præfuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atque adeo de ipsius Cambaia occupando regno communicat. Exposito dein milite, muralibusque tormentis, Diu terrestri itinere accedunt. Eodem fere tempore Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus, ac dominandi libidinem; cum parte copiarum (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) omissa obsidione, in mediterranea loca secedit; Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per litteras edocet. Rex & factum probauit; & misis circum populos & dynastas edictis, nequicquā expositulante Solimano, commeatus in castra subuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maxime tormenta, instabant barbari. Illud etiam incendiariæ machinæ genus ab iisdem excogitatum. Vastæ magnitudinis, ad onera transfuehenda, naus erat in portu. Huic naui præcellam ex arida materia pyram, pice, sulphure, nitro, aliisque ad fœtorem simul ac fumum excitandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in marinum propugnaculum estu reciprocante demittere, vt vel præfidiariis flamma tetroque vapore spiritum includeret; vel certe, dum extinguendis ignibus occupantur; inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ traiecto celeriter euripo, scalis in muros euaderent. Verum ad eam molitionem, quo tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari posset; nimirum expectanda erant summa per plenilunium incrementa maris, quas vulgo nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vltro nauem incendere, Albuquerqueij ad Goam exemplo, & illud utcunque seu exitiale commentum, seu inane ludibrium amouere constituunt. Ad eam rem Franciscus ipse Gouernans eligitur, qui maritimæ rei, & propugnaculo præerat, insigni constantia vir. is proxima nocte duobus egregie armatis ca-

turibus

turibus eò sensim accedens, non sefellit excubias. continuo è stationibus densa pilæ in prætereuntes emissæ. at ille nihilo secius in incepto perfitit; perque media tela, fauente Deo, ad locum sine damno prouectus; in pyram multis simul partibus ignes coniicit. custodes ad viginti confestim in mare defiliunt: ij è caturibus plerique confossi. Vbi materiam flammæ tenacius occuparunt, quam vt opprimi facile posset; pari audacia & felicitate, Goueanus, volitantibus vndique globis retro vnde venerat, cum suis incolumis abiit. Ea spe delusi Turcæ, haud omiſſa interim arcis Diensis obsidione, sese cum magna parte exercitus ad Rumæi castelli mœnia quassanda conuertunt. Inde cum vtrinque summa vi pugnetur, & multi quotidie occumberent; in Lusitana muliere (Barbaram nomine appellabant) inuictum animi vere Christiani robur enituit. Huic, amisso coniuge, duo supererant filij, ætate viribusque florentes, Aloisius, & Christophorus. ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Forte ita euenit; vt Christophoro, cum pro muri corona staret armatus, contorta ab hostibus è transuerso pila partem ventris vna cum intestinis abriperet. Extemplo semianimis domum relatus, vti erat de æterna salute sollicitus; parentem optimam interrupta compellans voce; Peto, ait, abste, quæsoque mater; vti mihi prius ad expianda crimina sacerdotem, quam ad prosequendum obitum, lacrymas ac suspiria præbeas. Vereor enim, si te ingemiscentem audiero; ne dolor tuus ac mœror, meam ad supremum hoc iter necessariam exigui temporis præparationem impediat. Cui patrens, inter adstantium singultus & complorationem vna fideis oculis, & placido vultu; Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, nisi noxæ aut piaculi quippiam tibi superesse, quod eluas. Nam alioqui probe intelligo iis, qui istud obierint leti genus, præclaram esse mercedem paratam in cælo. Tu modo clementis Dei pacem ac veniam fidenter implora: teque in hoc transitu virum præbe. Id vnum in hac orbitate maximo mihi solatio fuerit. Inter hæc adhortationes, labentia moribundi viscera manu suffulciens, fugientis animæ reliquias tandiu fouit, quoad accito in id sacerdoti peccata cum salutarî detestatione confessus, & absolutus; in sinu pa-

Historiarum Indiciũ

tentis animam efflauit . Vixdum demortui corpus vidua ter-
 ræ mandauerat ; cum de alterius filij nece nuntius affertur . in
 propugnatione Rumæi castelli paulo ante ceciderat . scilicet
 nemo fuit , quin geminato intra paucas horas vulnere , confo-
 rum iri sceminam pro certo putaret . Ad illa , in tam acerbo
 casu , tantum absuit vt quicquam Christiana spe , & grauitate
 indignum admitteret . vt etiam venientes ad se doloris lenien-
 di causa notos ac familiares vltro consolaretur . Huius mihi
 matronæ sensus , & in liberos caritas , laudibilior haud paulo
 visa , quam eius quæ ad primum de morte filij nuntium exani-
 mata est ; aut illius , quæ lætitia conspecti repente nati quem
 mortuum crediderat , exspirauit . Cæterum Patiecus Rumæo
 castello præpositus , magna parte muri diruta , cum hostium
 multitudini vltra obfisti non posset ; saluis , præter arma , re-
 bus atque corporibus , deditionem fecit . Vix ea facta dedi-
 tione , hostes ex omni parte in castellum irrumpunt , Sylac-
 rianis qui freto diuulsi rem ex arce ipsa cernebant , ad specta-
 culum adeo rrisse collacrymantibus . inter eam irruptionem ,
 plane memoranda contigit res . Vexillum erat Christi Domi-
 ni in summis mœnibus de more defixum . id vexillum Turca
 signifer contemptim raptum abiecit , & Mahometanum eius
 loco substituit . Non longe inde aberat Ioannes Petreus ,
 exacta iam ætate vir ; cæterum egregie pius . idem , ac strenuus .
 is , vbi strata humi diuina trophæa conspexit , generoso quo-
 dam ardore succensus , eos qui circa se erant , ad illam ma-
 cum vindicandam contumeliam inuitat . Sex ferme sequuti .
 Cum iis ad locum intrepidus vadit ; euulsisque pseudoprophe-
 tæ , Christiana reponit insignia . id conspicati extemplo vi-
 ctiores accurrunt ; Lusitanis interminantur ; Mahometana re-
 stituunt . nil valuerunt minæ . Turcis vixdum digressis , pari
 constantia Petreus & socij ad locum aduolant ; Mahometis
 afflicta rursus imagine Crucem extollunt . hoc ipsum tertio
 vel quarto , Lusitanorum incredibili perseverantia factum est .
 neque certamini modus fuit , quoad exasperati & percontabiles
 barbari , obtruncatos Christianæ dignitatis assertores in mare
 deiicerent . Hinc mira visu diuæque res . Militem Christi ca-
 dauera , diuino scilicet nutu , ne honore sepulchri carerent ,
 obliquo euripo , contra vim æstus rapidissimi , sponte ad ip-
 sam

sam arcis Lusitanæ portam euasere; haud obscuro sane docua-
 mento, cum tanta sit corporum diuinitus habita ratio in ter-
 ris, quam gloriosa fuerint eorum animis in celo præmia per-
 soluta. reliqui dedititij, cum honestæ morti antetulissent exi-
 guæ lucis usuram; initio, comiter accepti ab Solimano, at-
 que adeo donis culti, sed iisdem postea, in reditu, ab ira
 male gestæ rei, capita ad Zebitum præcisa dicuntur. Capto
 Rumæo castello, in vnâ Diensem arcem tota belli moles in-
 cubuit. ac simul terra marique oppugnatio capta. Maiori-
 bus primum tormentis per dies aliquot sine intermissione
 muri quatiebantur; Lusitanis, vbi quid procidisset, impigre
 obmolientibus. Aspera dein prælia, promotæ ab hostibus ag-
 gere vineisquæ, commissa. acti vtrinque cuniculi: sæpe eru-
 ptionibus, sæpe in ipsa mœnium strage pugnatum est. Verum
 atrocissima omnium postrema dimicatio fuit. Triplici acie
 deinceps ad mœnia successerant Turcæ. quatuor ipsas horas
 mira contentione certatum: ac tantus fuit ardor animorum,
 vt Lusitanus fistulator, assidua neque irrita iaculatione iam
 oculis pilarum exhaustis; dentem excusserit sibimet: raptim-
 quæ in fistulam inditum plumbi loco in hostes emisit. E Tur-
 cis quingenti eo die desiderati: vulnerati circiter mille. è Lu-
 sitanis fortissimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo nume-
 ro partim ambusti, partim grauitè vulnerati adeo multi, vt
 non plus quadraginta idonei ad sustinenda arma superessent.
 iamquæ ad extrema ventum erat. vna cum viribus annona
 quoque, & tormentarius puluis, & pleraque instrumenta bel-
 li defecerant. Vicinè nihilominus pertinacia Lusitanus, quod
 nulla vi, nullis cladibus, non modo ad arcis deditionem, sed
 ne ad pacis quidem mentionem adduci potuit: ipsis quoque
 sceminis puerisque, supra sexum & ætatem; omni ope adiu-
 uantibus viros; eosquæ ad certamen, ac decus, & oppeten-
 dam in Christiana causa mortem adhortantibus. Inter hæc,
 ab Nonnio, dum ad subsidium inclusis ferendum reliquam or-
 nat classē, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Ma-
 drafabam accesserant noctu, quaternis in singulas puppes lu-
 minibus ad speciem augendam haud frustra sublati. eo quip-
 pe terrore Turcæ perculsi, tribus iam millibus suorum amissis,
 & super alia damna, arctioris etiam in dies conmeatus, &

sup

A a 2

imminen-

imminentis hyemis pauore perterriti, Sofarem execrant
 res, urbem incendunt; & noctis intempestę silentio conscen-
 dunt naues, duobus circiter mensibus in obsidione con-
 sumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione,
 vt faucios quingentos, & magnam tormentorum partem se-
 dereliquerint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium: quo etiam
 pulchrior lætiorque, Lusitanis, exitij metu præter spem libe-
 ratis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoque cum suis
 in loca remotiora discessit. Insulam dein totam Lusitani sine
 certamine recepere. Inclyta per gentes ea fuit victoria; bo-
 namque Asiæ atque Africæ partem; Europamque pæne totam
 noua cum nominis Lusitani laude peruasit. quippe, non cum
 incondito ac semiermi Aethiope, vel cum fugacibus Indis,
 sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & imperatore,
 in summa propuguatorum inopia fuerat res. Ergo Franciscus
 ipse Rex Gallię, magnus virtutum estimator, captus admira-
 tione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum
 expetiit, præstantium virorum ac ducum tabulis inferendam.
 Dum Lusitani obsidentur, paranti Nonnio quamprimum in-
 clusis auxilium ferre, præter opinionem successor è Lusitania
 venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, na-
 ues undecim, armatorum septem millia tribuerat Rex: Qua
 in expeditione atque apparatu minime silenda res accidisse
 fertur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tanto pericu-
 lo, Ioannes, insuper natura misericors, facinorosos, ac noxios,
 & rei capitalis damnatos qui ad militiam idonei viderentur,
 conscribi & centuriari imperauerat. ij, quo notior eorum es-
 set opera, separatim vnā in nauim impositi: Callaicam ap-
 pellabant. Hæc regis clementia diuino iudicio haud satis com-
 probari visa. Ceterę quippe naues, Olisipone profectæ, cur-
 sum tenuere omnes: vna duntaxet, qua cenum illud atque
 colluies vehebantur, incertum quo infortunio quoue loco,
 prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarum quidem magnus
 in publicum vsus fuit; quippe soluta, vti dictum est, obsidio-
 ne Diensi, profectisq; iam hostibus. Præter militares autem
 copias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egregium
 qui eo munere fungeretur, secum Garzias adduxerat Ioan-
 nem Albuquerqueum è Franciscana familia, Castellānum, eius-
 que

que comites atque adiutores, Vincentium ex eadem familia catechistam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobū, ex oppido Lusitanie Borba, notę facundię concionatorem. Horum vero, cum in episcopatu administrando, tum in excolēdis atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industrie constitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigisse perhibetur. Cum enim Episcopi iussu in Malabarica regione iuuentutem Christianę doctrine rudimentis imbueret, pueris aliquot vel tardioribus, vel aliud forsan agentibus colaphos infregit, quę res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota, cumque furore perciti, ad eam, vt ipsi rebantur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irent; quamuis læsa puerilis ætas, tantum abfuit vt patrum facinus adiuvarent, vt etiam facta manulapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retulere, & suam quisque domum re infecta dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cum circiter decennium Indiæ præfuisset, in patriam deinde renaugans, graui correptus morbo, circa frontem Africę moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca proiectum est. Noronia, vt primum inijt magistratum, ad componendas maxime res Dieneses, iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis ante procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Ægre impetrata. nam etsi rectores iam tum propensi ad quietem & otium erant; duę tamen faces Regem adolescentem assidue ad vlciscendam auunculi cædem omni arte incendebant; Badurij mater, & Sofar: quanquam is quidem occulte ac dissimulanter, vt spatium ad reparandas interim vires, ab Lusitanis haberet. Pax in has maxime conuenit leges. Vti portum arcemque Lusitanus; reliquam insulam & oppidum Cambæus haberet, dimidiumque portorij caperet. Eidem quandocunque libuisset, murum e regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto præfidiarijs loco, ij fines communi consensu præscripti. Iacobus Lupius Sofa, loco Sylueriæ, cum nongentis militibus arci præpositus; & otium, quod ita vtrique parti expediret, in mul-

quæ: idol

Aa 3 tos

Historiarum Indicarum

tos annos fore videbatur. Cæterum inquietus adoleſcens, cui præſertim ſtimulis agitatus, ad recuperandum ab Luſitanis Bazainum, vicinasque inſuper inſulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de ijs diceret, præfectos cum modico exercitu miſit. Cum ijs ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot prælijs proſpero fere ſemper euentu pugnatum eſt. Guzarates ad extremum feſſi bellicis incommodis, vitro pacem ab Laurentio petiere. Neque ea conceſſa, per vim omnes haud ſine magna cæde ex ijs locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Miſſus à Præ-tore ad auxilium ſocij Regis & amici cum haud magna claſſe Michael Ferreria, Calecutanos commiſſo prælio ſuperat: cæſi ex hoſtibus ferme notiſſimi, in ijs Patemarcar ipſe claſſis præfectus: pleræque naues cum magno tormentorum numero in poteſtatem venere. Michael, deſuncti ducis caput abſciſſum, munus gratisſimum Ceilanio miſit Regi. ob eam rem cum grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires acciſæ: pacemque dein à Præ-tore haud æquis conditionibus impetrauit. Dum hi duces in India Luſitanas opes ac nomen armis amplificanti; in Molucis interim Chriſtianam rem pietate ac iuſtitia Galuanus augebat. Poſt Celebios dynaſtas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucēſibus quoque populis, ac Ternatenſi præſertim, ad eadem ſacra motus animorum exſtiterat. Ea re animaduerſa, Mahometani Cacizij, quippe quorum priuata res ageretur, omnes inſulas circumire; proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obteſtari, vt orienti quamprimum occurrerent malo: neu tam inſignem ſummo prophetæ contumeliam imponi permetterent. Horum precibus ac denunciationibus fatigati Reges, minaci edicto, ſiquis Mahometanos ritus atque inſtituta deſereret; exſilium, & omnium fortunarum proſcriptionem intentant. Eo edicto, aliorum ſtudia Chriſtianæ diſciplinæ reſtinctæ; aliorum, vt ſæpe fit, multo magis accenſa: in iis Colanus Sabia ex intimis Aerij Regis amicis, & conſiliariis; nullo terrore deſententia demoueri ſe paſſus; in arcem Luſitanam repente confugit, ac mox ipſe cum ſuis baptiſmo expiatus, Emmanuelis Galuani ſibi nomen deſumpſit. Poſt hunc, Geilolii quoque Regis conſobrinus,

Sobrinus, Mahometica superstitione contempta, Christianam religionem amplexus. Accessit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, natione Arabs, ex ipsa Mahometis progenie: quod summum apud eas gentes nobilitatis est decus. Huius vero conuersione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modum plebs vniuersa commota: atque adeo Aerius ipse Rex parum obfuit, quin patriis ritibus relictis, illico sese ad Christum adiungeret. Alii certe complures auctoritatem Arabis aperte sequenti. quos omnes Galuanus in fidem ac patrociniū benigne receptos; opera, consilio, pecunia tuebatur. Neque tamen iccirco quicquam apud alios ipse vel de existimatione, vel de gratia perdidit. Mira quædam erat caritas & veneratio viri, nihil magis æque summi atque infimi, quam ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re sæpius agitata; permisso denique magis quàm voluntate Galuani, legationem communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris, in quibus exposita priorum præfectorum auaritia, crudelitate, superbia; itemque commemoratis ex altera parte Galuani beneficiis, integritate, prudentia; enixe petebant, salutis & pacis omnium causa, vti proprium ac perpetuum, quoad viueret, Galuanum Ternatis præfectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissa, quæ ad Lusitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus proceribusque, communi omnium nomine missa legatio. Cæterum tanto locorum intervallo satis mature peragi ac renuntiari non potuit. iam Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, auidæque expetenti prouinciā, Galuanus nondum spatio sui magistratus exacto, minime peruicax vel ambitiosus, ektemplo concessit. Nihil tam acerbum aut calamitosum iis nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdū abierat præfectura Galuanus, cum tota Molucensis res, illius viri lenitate atque consilio quam optime constituta, iisdem ferme quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbationes cum inæstimabili detrimento Christianæ fidei recidit. Quæ quoniam vulnera sine acerbō dolore tractari nō possunt; consulto faciam vt ea posthac vel attingam leuiter, vel etiam silentio prorsus innoluam. Dabit, opinor, haud grauate pius

mihi lector hanc veniam : contentus videlicet iis quæ superioribus libris, ad genus indicandum, inniti retulimus. Hoc rerum Molucensium statu, Garzias Indiæ Prætor, letali correptus morbo, sesquiannum circiter administrata provincia, anno seculi huius quadragesimo è vita migravit. Garzia statim è regio chirographo substitutus est Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulo ante præfuerat. Martinum Alphonsum Solum multis rebus præclare gestis insignem, primo loco nominauerat Rex : sed cum is nuper in Lusitaniam rediisset ; ad Stephanum, qui proximum ab Sosa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium consensu delata res est. Per idem fere tempus, nouo Lusitanorum beneficio cum Thoma (quem alij Tamasum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus, de quo supra demonstratum est, ab Ismaele defece- rat. idem è Persicis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eum coercendum præcendū, quæ missus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclare muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, quoad mare liberum tyrannus haberet. iccirco, ad com meatus vndique prohibendos, nam- le subsidium Persa iure amicitia ab Lusitano, arcis Armuzia- næ præfecto, per legatum ac litteras petiit. In eam expeditionem profectus ab Armuzia cum celocibus aliquot Martinus Alphonsus Carualialius, adhibita cura, vigiliisque dispositis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cum in singulos dies inopia cresceret ; magno primum auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onerariis duabus alimenta vehentibus transitum disimulanter ad se permittat. dein, vt iniunctum ab avaritia sensit animum viri ; desperatis iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit : sed Caciziorum verbis ab ea mente deductus est : cum ita differerent, multo satius, vt in malis, esse, Persarum quam Lusitanorum arbitrio sese committere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret ; corpori duntaxat imminere discrimen : sin impiis magni prophetæ aduersariis ultro se dederet ; non corporis modo, sed animi quoque damnum dubio procul esse facturum. Ea sus- persti-

perfititione obiecta, miser, ad cruciatus ac necem sese Cazicani permisit. Capti latronis nuntio valde lætatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis præcipue tulit acceptam. At Carualialius, hoc facto Persis maiorem in modum nomini Lusitano deuinctis, non minus integritatis ac fidei, quam rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt, Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & paterna gloria stimulante, haud leuis momenti rem, cum à Vasco parente olim, tum nuper à Garzia Prætoris cogitatam suscepit; vti subductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingenti cum Turcicæ rei detrimento combureret. In id classe instructa ornataque, per speciem Diensis reuifendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandis ad Arabicum fretum recta contendit: & successissent vota; si protinus ab sinus introitu Suezium petiisset. Sed visendi studio applicata ad dextrum litus classe, dum agros vicosque maritimos, & veteris Arabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & male recto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci custodiam extemplo submisit. Ea re segnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquant Suezium Stephano, à præcurforibus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisque militum præfidiis obtineri. Non plus triduo (tantum in celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus Prætor, magna spe deiectus, & grauiiter semetipsum incusans; in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio late vastauit: Philoteræ, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam seu Torum, & Suaque-num olim Aspidem, vrbes; nauesque permultas incendit. inde abiturus, cum ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ clasfis fama excitus Barnagazius, & vna orator Afnasafagaris Abasfni Regis (quem alio nomine Claudium appellabant) cum ipsius Regis, & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium contra communem aduersarium ex fœdere postulabant. Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani hostis, in Abasfiam dudum cum exercitu irruerat: multisque cladi-bus Regem penitus in intima Aethiopiæ compulsum, magna
partē

Historiarum Indicarum

parte finium exuerat; religiosissima templa cum sacris mōnasteriorum cœnobiis euerterat; prædas pecorum hominumque identidem agebat. Hæc Abasini cum miserabiliter exposuissent; indigna, vti par erat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato concilio, suppliciter Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerent. in magna competitorum turba, cum id pietatis & officij manus certatim sibi quisque deposceret; Christophorus Gamma Prætoris frater, acri ac præferuido ingenio adolescens, cæteris antefertur. Huic, ex vniuersis copiis, Lusitani cum armis duplicibus quadringenti, & magnus tormentorum numerus attributus. Cum hac manu Gamma profectus Iunio mense, anno seculi huius quadragesimo primo, ad puteos quosdam salfos prima nocte confedit. Inde caloribus maximis per loca partim à feris infesta, partim etiam confragosa & arenaria, summo labore fieri ceptum iter est pedibus. tormenta, comæcatumque cameli ac mulæ vehebant, Barnagazij cura contractæ. vbi angustia occurrerant, qua transitus onusto iumento non esset; detracta belluis onera Lusitani, atque ipse ante alios Gamma, subibant humeris. ita, septimis demum castris peruentum ad præalti montis iugum, ex quo in vberes & irriguos Abasini campos longe ac late prospectus est. Ab iugo degresşi, aliquot annis facile superatis, tertio die Baroam procedunt. Verba est in ditione Barnagazii ampla, & exornata ædificiis; piscosus præterlabitur fluuius, circa ripam vtramque frequens vicis pagisque; sed per id tempus Mahometanorum iniuria desertis. Appropinquanti Lusitano, sacerdotes & monachi obuiam prodire cum infulis, Dei primum, tum Gammae & comilitonum implorantes opem: quartumdecimum annum premi sese dura atque intoleranda Zeilani tyrannide. oppida euerſa; incolas miserissimam in seruitutem abductos, antiquissimæ religionis ædes atque cœnobia nefarie spoliata ac diruta: iam sibi ne aras quidem quo supplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse. Pergerent porro alacres, ad salutem eius gentis è cœlo demissi: ac violatæ religionis, contemptique Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repeterent. Hæc, monachi, & alia quæ in tali re iustus pius-

q̄ue

que subiicit dolor, cum flebili vociferatione conquesti, adeo confudere audientium animos; ut in tanta rerum indignitate lacrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene sperare iussis, ad proximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper tegete paleisque operuerant. A precatione, Gamma cum suis in statua extra urbem locata se contulit. ad noui auxilij famam, Abasini subinde aliquot in castra affluebant. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gamma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cœptum. Victoriæ spem in eo verti censebant omnes, si cum reliquijs copiarum Abasini Regis mature se se coniungerent. Sed quod is bimestri ferme itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sapius interea cum Zeilano certandum foret. in præsentia, cum ad Lusitanorum æstimationem, tum ad commeatus facultatem & copiam expedire visum in primis, uti Elisabetham Regis matrem in castra perducerent. Eam si apud se haberent: & maiorem hominum concursum ad signa futurum; & audacius multo ac libentius alimenta ab agrestibus vndequaque subuectum iri. Elisabetha non longe inde sese munitissimo tenebat loco, quo Regum filij nati minores, nequid eorum gratia seditionis existat, Sinarum more includuntur. excelsa & vndique abscissa est rupes; quæ ab satis lato fundo paulatim fastigiatur ad summum. inde ad fungi maxime speciem, circumquaque prominet labrum, mille fere passuum ambitu, ex quo subiecta quæque ita lustrantur oculis; ut nullus circa latebris insidiisve sit locus. Intra eius proiectorum planitiem, regia tecta, cum capacissimis duabus cisternis, & ornatisimo templo cœnobioque visuntur: accedit agri, quod probe cultum, in annua quingentorum fere hominum alimenta sufficiat. Vno duntaxat, eoque perangusto ac tortuoso anfractu ad certum vsque ad spatium ascensus est. ab eo spatium ita arrecta sunt saxa; ut funibus corbibusque extollantur demittanturve homines, quæque alia vel importanda, vel euehenda sunt. ac demum ea natura est loci, uti prorsus neque vi, neque fame sit expugnabilis. Gamma latus propinquitate Regina, litteras primum ac nuntios

ad

ad eam officij causa; tum ad ipsam deducendam armatos præmisit centum. Elisabetha, ne publicæ rei pro sua parte deesset, ex diuturno veluti carcere haud grauata descendit, liberis & arce, parenti quæ ibidem agebat exacta iam ætate, concreditis. Instratæ mulæ (nam equis minime vtuntur Abasini) ad saxi radices, opera Barnagazij præsto erant. Regina, præter Lusitanam centuriam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequentibus in viam se dedit hoc ferme ornatu. Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo textu. hæc bô bycina penula contegebat cinerea; ramis floribusque subtiliter ex auro conspersa. Caput Hispanico more velatum, faciem etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat; phaleratæ, & serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barnagazius ipse, obsequij causa, nudo exerto brachio, tygridis exuuiis humeros tectus, loro ducebat: cingebant latera linteati dynastæ pedites duo. Pro vmbella, pellucidum conopœum ingens, ita omnia contegebat, vt nisi reducto linteo, nequaquam introspecti posset. Aduenientem, Gamma festo vestitu, ac densis tormentorum bombis, quibusque aliis rebus lætitia significari solet, venerabundus accepit: idemque quod ante per litteras, coram per interpretem docuit; se à Stephano fratre Indiæ Prætore, quod ita velle Ioannem Lusitanæ Regem intelligerent, cum ea manu missum ad ipsam filiumque, adiuuandos. proximo anno maiores, Deo volente, copias affuturas. interea paratum se cæterosque qui aderant, pro Christiani nominis dignitate, & Abasini regni salute mortem optetere. Ad hæc Regina paucis ita respondit; vt magnas Lusitano primum Regi, tum Gamma cæterisque gratias ageret. sperare se tam firmo præsidio collapsas Abasiniæ res in pristinum statum breui esse redituras. Inde, transacta iam ad Baroam hyeme, castra mota; certusque & in castris & in agmine locus Regina assignari cæptus; eidemque custodes corporis, Lusitani fistulatores centum attributi, Michael Castanosio præfecto, qui hæc ipsa in commentarios retulit. Aduentu Reginae vulgato, Abasini frequentiores adesse, & è sua inopia, quippe finibus ab hoste vastatis, certatim cibos in castra conuehere. Per hunc modum Gamma, dierum aliquot iam iter emensus, munita loco excelso castella duo, haud incruento certamine cepit.

cepit: complures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abasini fidem imperiumque reuocauit. Maturanti dein cum Rege sese coniungere, à quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendiis viarum antegressus Zeilanus occurrit; multitudine copiarum longe superior, ceterum armorum ac telorum genere minime par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis Turcas auxiliares habebat. ceteri, leui armatura, sagittis, hastisque, & gladiis utebantur. Vbi propius ventum est, neque iam vitari congressus poterat; in acie dux uterque copias educit. ac primum Lusitanorum paucitas contemptui Mahometanis esse. dein, vbi tormentis geri capta res est; equi flamma & fragore consternati, domitis plerique frænis, in fugam seque & fessores auertunt; tum sagittarij destinatis ictibus toto paschim campo sternuntur. Denique Gradaameti in primis ordinibus restituenti pugnam, femur, vna cum equo plumbea pila transfigitur. inde super moribundum equum ad terram corruens, concursu suorum ex acie in tutum effertur. Ad casum tyranni, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri capta. instant Lusitani, & quoad vires tulere, ferociter hostem insequuti, magna edita strage, non plus vndecim suorum amisissis, victores in castra reuertuntur. Idem, iterati paulo post prælij euentus fuit: hoc etiam lætior, quod nuda præsidio castra Mahometana direpta sunt. deleri eo die hostis potuit, si ad perfequendum equi Lusitano fuissent. grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lætica in aciem exierat. non nisi transmissio vicino flumine, ab effusa constitit fuga. Lusitani, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onusti manubiis, in statiuam rediere. ibi dum faucibus curandis operantur; Barnagazius cum popularibus quingentis, & paucis insuper Lusitanis è maritima ora superuenit. Inde territus barbarus, magna suorum parte dilapsa, retro ad Mangadasum præcellsum montem, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iam aduentante concessit. nec Lusitani à vestigiis abstinere, cumque se se Gradaametes tum loci natura, tum anni tempore tueretur, Gamma item vicinum montem, Ofalâ nomine, ad hyemandum elegit. ibi dum Lusitani partim intercipiendis commeatibus; partim finitimis pagis vicisque in Abasini ditionem aut vi, aut voluntate redigendis insunt; Gradaametes

interca,

interea, quam occultissime per legatos ac munera, trans fretum ab Zebitano prefecto aduersum Christianos opem implorat. Misit Turcæ fistulatores admodum mille, quo maxime genere militum opus erat, cum tormentis curulibus decem: quos ille per auersam montis partem inscio Lusitano, vere iam appetente, latus accepit. neq; interposita deinde mora, quo minus ultro vallum & castra Lusitanorum inuaderet. Sensit illico Gamma non mediocriter auctas hostium vires: ac primo, distributis manipulis; in subita re stationes ad idonea loca disposuit: dein, vbi curules admoueabantur ballistæ, munimento diffusus, vti per vices in hostem erumperent suis edixit. diæis obtemperatum: & in summa rerum omnium iniquitate Lusitani pugnam acriter initio sustinebant: dein perpetua ferri ac plumbi procella stratis plerisque; cæteri priusquam ab hoste circumuenirentur, fugam in saltus auios rupesque præcipiunt. De Barnagazio nihil traditur. Elisabetha cum faucijs curandis aliquandiu piam, vti solebat, ac sedulam nauasset operam; perditis ad extremum rebus pauida perexiguo comitatu profugit. Castanosius præfectus, & è stipatoribus triginta sequuti, in Reginae tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ relictæ, in eos parua victoria Mahometani cum fœde sauirent; quidam è Lusitanis, atrox ac triste facinus ab vltima desperatione commisit: accenso funiculo, tormentarij pulueris cadis (nam ibidem adseruabatur) sensim adrepēs, applicuit ignem; flammisq; momento diffusis, seque & quotquot intra id tabernaculum agebant, eodem absumpsit incendio. Gamma, cum egregie aliquandiu dimicasset, ad extremum grauitèr saucijs, hortatu suorum, intendentibus iam se tenebris, præter ipsa castra cum paucis effugit. dumque egerenda è castris præda hostes distinentur; tota nocte per summam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conspici posset, in proximam conuallem, & densas circa sylvas è via deflexit: ibi, dum ad abditum fontem è longa defatigatione colligit vires; ab equitibus insequutis, indicio vetulæ cuiusdam oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculum dein regium cum ingenti plausu raptatus, congestis in eum ab Gradaamete probris minisque, detracta primū veste, virgis acerrime caditur; tum ad ludibrium & contumeliam

meliam totis castris per militum & calorum ora traducitur
postremo, cum omnes iniurias & cruciatus inuito propter
Deum animo pertulisset; ad se retrahi iussu, ab impotenti
sæuæque iracundia suismet ipse manibus tyrannus obruncat.
Sunt qui, ex ipso mortis & causæ genere, Gammam in cæle-
stium numerum pro certo referendum existiment. Sane, Abas-
sinus Rex in ea quam ad Indiæ Prætores de his rebus misit e-
pistola, Christi martyrem non dubitanter appellat. Caput Gã-
mæ præcisum, & cum eo primarij Lusitani duodecim ad Soli-
manum Ottomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria
intemperanter elatus Gradaametes, conuiujs ludisque, ali-
quot deinceps dies indulgit. Ceterum insolenti barbaro, laci-
tia primo in mœtorem, mox etiam in perniciem vertit. Di-
misit cum congiario Zebitanis, quasi nihil iam superesset peri-
culi; cum vxore liberisque, & cætera multitudine, ad Nili
fluenta, valetudinis & animi causa concesserat. Ibi, nihil tale
metuentem Claudius cum Lusitanorum reliquijs è fuga colle-
ctis, & Abassinorum peditum octo millibus, & equitibus quin-
gentis inuasit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Lusi-
tano cuius nomen ignoratur, cum vnum tyrannum simul om-
nes impeterent, plumbea glande traiectus occubuit. Magna
dein edita Mahometanorum fugientium strages. & castra cum
tormentis & cætero belli apparatu direpta. &, quod omne su-
perauit gaudium, haud exigua Christianorum omnis ætatis
& sexus vtriusque multitudo, è miserrima seruitute ac vinclis
erepta. Gradaameteris vxor, cum trecentis equitibus quos cir-
ca se præsidij causa habebat, & cum thesauris effugit. Certa
dein pax Abassino Regi aliquandiu mansit; ijs qui per bellum
ab eo descuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fi-
dem atque ad officium redeuntibus. Tam insigni parta victo-
ria, Claudius, in iisdem locis, anniuersarias hebdomadæ sa-
cro sanctæ ferias admirabili pietate celebravit. quandiu cor-
pus Domini clausum in sepulchro adseruatum est, attratus, &
squalidus veteris gentis more, nihil omnino gustauit. nec pe-
dem è templi finibus extulit. idem à Regina matre, & proce-
ribus factum. Nec minore cæremonia studioque paschalia de-
in peracta mytheria. elutis per confessionem sordibus animo-
rum, salutarî cælestis agni cibo refecti, summi atque infimi,

ad

Historiarum Indicarum

ad extremum agmine composito collucentibus vndique ce-
 reis, cum solenni pompa supplicationem obiere. Ne-
 que ita multo post, Lusitanis qui in bello cecide-
 rant, iusta funebria, & regalis apparatus exse-
 quiaz, cum insigni erga pauperes beni-
 gnitate, & piacularibus sacri-
 ciis, & summa omnium
 ordinum frequentia
 persolutæ. Lu-
 sitani su-
 per-
 stites, virtutis ergo donis ab Rege dona-
 ti, & liberaliter habiti, quod reli-
 quum erat vitæ, fere omnes
 in Aethiopia tran-
 segere.

Libri Vndecimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM.

LIBER DVODECIMVS.

LVR A iam hinc, & vberiora, de progressu Euangelij, deque rectæ in Deum fidei propagatione dicentur. Quippe, ad hæc vsque tempora, constitutis emporiis, arcibus extruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamen magis quam diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres, cum domicilium in India pridem constitutum haberent; essentque amplificandæ religionis Christiani percupidi, tamen quotidiana psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremoniis impediti, satis otij nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo, aliisque muneribus, quæ ad con-

B b

uersionem

Historiarum Indicarum

uersionem gentium, & curationem, & cultum haud dubie requiruntur: De cæteris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudentiæ laude, vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michael Vazæus, totius Indiæ pro Episcopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo supradixi, Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius, regius scriba. ij, communi consensu, Stephano Gamma prætor, & Fernando Rhoterigio Questore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è variis nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam: atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua Diui Pauli conuersionis ædificula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemque alendo, prædia & redditus qui paulo ante in Tricuarino, Diuare; & Ciorano insulis, dæmonum cultui deseruierant; fanis eorum ac delubris Vazæi cura disturbatis euersisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem fere dies, haud contemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat. Parauæ sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatu margaritarum præcipue dediti. Inde Piscarium, quinquaginta ferme leucarum spatium, littus appellant. idque ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primo, tum in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarem insulam, fronte in orientem solem obversa protenditur, tanta in tam breui locorum interuallo cæli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, ut iisdem anni mensibus, cis promontorium, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter, & viginti, ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio; cum grauioribus in dies afficerentur iniuriis, coacto concilio, de re communi consultant. Forte in iis tum locis negotiabantur Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Lusitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficijs auxerat. Hoc maxime auctore, Parauæ,

raua, in summa consilij inopia, rerumque difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones (Patangatini patrio sermone dicuntur) hisce imperatum, spōdeant, si rebus afflictis auxilium latum sit, paratos Parauas omnes, publico gentis decrero, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauere Lusitani suppetias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscarium litus missa, non modo Mahometanorum audaciam repressit, sed etiã Parauis crepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumentō restituit: & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis æque summis atque infimis, nemine repugnante, institere. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens pæne vniuersa concessit. Ad huiusmodi veluti subitarios Indii temere adiungebant sese (certotum hominum testatam & illustrem vocationem excipio) magis quo dominis aut Lusitano prætori gratificarentur, quam quod suis ponderibus religionum discrimen ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti iympha corporis, & nominis immutati memoriam, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat; partim etiam cultorum inopia. quippe qui, propter paucitatem, nec probe subactō sererent solo; neque sata deinceps ab initio usque ad extremum, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine destituti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, è quotidiano commercio nationum quæ ignorant Deum, multa & grauiā in hominum nostratum mores irreperant vitia: propiusque aberat, vt Europæi aduenæ aliquid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu, quam vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonix & seueritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem, accedebat ingenium soli cælique: mire factum ad corrumpendam vel generosam indolem; quodque, ni summa cautio adhibita sit, quamlibet Martium vigorem animorum, otij

Historiarum Indicarum

dulcedine, & varlis voluptatum delinimentis extinguat. Hæc, Ioannes Rex, cum & litteris multorum, & sermone didicisset; angebatur intimis sensibus, quippe cui salus hominum, ac præcipue popularium suorum, carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoque religio, quod ex decretis Pontificiis, & iure communi, non nisi tuendi augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelij nomine, si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum opumque decimas, & veltigalia capere sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque diuitiis, & copia rerum, languere Christianam industriam, & adeo paucos existere, qui mortalibus inani spe & praua cupiditate deceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immerito nefas arbitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ voluntate, nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam hominum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via ~~reducendam~~, tot peragrandas terrarumque regiones, tractanda tam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixæ captis errore mentibus, Brachamanicæ vanitatis aliorumque mendacia; & numero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumque, & egregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum usu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus erat in Lusitanæ regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi, Complutum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam, Regis impensa Parisiis alebantur. Vnicum erat regni totius Olisipone gymnasium infrequens, ab Dionysio Rege inchoatum. ibi, pars iuuentutis iuri maxime civili operam dabat. atque id sane gymnasium, nuper ipse Ioannes, in posterum longe prospiciens, ex Olisiponensi tumultu Comimbrigam transtulerat, in urbem antiquam, & Musarum otii iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mondæ fluminis alueo, salubris pariter & amœni secessus. Eo clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei

ac

ac medicæ professores, & humani diuinique iuris, & sacra-
rum litterarum interpretes, non ex Hispania tantum, sed etiã
ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmiis euocabat: scho-
lisque ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot in-
super adolescentium collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed
necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ ne-
cessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce
præfidiis, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos
magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porro
verum erat, quo remotæ fouerentur partes, intestina ac vita-
lia membra destitui. Hisce anxio curis, atque ad Indicam
subleuandam rem, externa circumspicienti auxilia: tale reme-
dium haud obscura Dei providentia oblatum est. Ignatius
Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo ante, cum eximijs
aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino se se ad vineæ
Christi culturam, atque ad Euangelij prædicationem, sine vi-
la prorsus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat.
Ea societas IESV ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat
Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamque
varijs Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis
ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctori-
bus vbi cognouit; Petro Mascarenia, suo apud Pontificem
oratori, mandat, etiam atque etiam agar cum Ignatio, uti
alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se. quando ge-
neris humani salutem, & Christi Domini gloriam vsque adeo
sitiant; non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, qui-
bus eam aliqua saltem ex parte releuent sitim. præterea, nul-
lam in eas terras nauigandi moram fore, simulatque commo-
da tempestas affuerit: quæque ad nauigationem necessaria
sint; ea ab suis procuratoribus large & copiose præbitum iri.
Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Igna-
tius ex auctoritate summi Pontificis, quod aliis quoque re-
gionibus pro sua parte consultum vellet, expetenti sex oratori
duos tantum assignat, Simonem Rhoterigium Lusitanum
(quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarum aluerat) &
Franciscum Aspilcoram Nauarrum claro inter suos genere
natum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem, mature
præmonitus, quod quartana tum laborabat febris, in Lusita-

msib

Bb 3 niam

Historiarum Indicarum

niam navi transiit comite Paulo Camerte, egregia probitate fideque viro, qui se se cum alijs ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xaverio autem, quo maiorem videlicet in re subita ferret obsequij laudem, non nisi pridie quam illi cum Mascarenia itinere terrestri obeundum fuit, denuuntiata res est. Ac, tametsi, confirmata nondum societate, nihil in ceteros iuris erat Ignatio; Xaverius tamen ad imperium vsque adeo durum, ac repentinum, non modo tergiversatus vlla ex parte non est, sed etiam incelsit omnibus latius: acceptoque spatium vix quod salutandis amicis, & refarcienda attrita ac lacera tunica satis foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi professionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu in Lusitania substitit) paulo fusius persequi est animus: ut promulgandi Euangelij studiosis hominibus, recens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narrationem exsequenti mihi, subit illa suspicio, fore ut quæ de piorum hominum laetitia, ac pauperes, & infimam plebem officijs, vel prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut frivola, aut etiam, fordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificentiæ re publica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosissimis bellorum apparatusibus, terrestribusque ac navalibus præliis, & in ceteris urbium expugnationibus adfuevere. Sed habet hoc utique philosophia Christi. nihil primo aspectu contemptius; nihil in recessu diuinius: quippe, animos, non ad situm cadis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem, sed ad humanitatem ac mansuetudinem, atque ad amorem solide ac veræ virtutis inflammat: quæque ab alijs de officio, vel ostentationis vel etiam animi sæpe causa quærantur, ea rebus ipsæ ac vita quam verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dignis, & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xaverius igitur, ubi professionis affuit dies (annus tum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil ut secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Ut fieri captum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, ut intimam sui custodiam,

diam, & certa precandi commentandique spatia non omitteret. inde vegetior in dies atque robustior, ad opem alijs ferendam semet acriter incitabat. Hi quo libentius curationem ubi opus esset acciperent, cunctis interim officiose demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter alloqui singulos: hilari ac sereno respondere vultu: faciles ad se cuilibet præbere accessus; cōtemnere omnino neminem: gloriam æque fugere atque alij captant: nihil in victu cultuque sibi præcipuum sumere; minimis vilissimisque contentus esse: uti quisque pessime se acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentissime suo lectulo lectoque cedere: ubi quis per niuosa, ac lurulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum subleuandum raptim, ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, ubi non posset manu, prece votisque succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumenti fluuiio ad transitum se se committere, cum aquarum impetu vorticibusque ad exitium raperetur, pia (ut affirmant) Xauerij supplicatione seruatus est. ad hæc, lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refouere: postremus cubitum ire, primus exsurgere: denique, famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hac ille summmissione, officio, suauitate, clementia, cæterisque artibus, quas ei spiritus celestis haud dubie suggerebat; breui omnium animos ita sibi deuinxit, uti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum ulli videretur, aut nimium. Neque ipsos duntaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur; sed etiam in cauponis ac diuersorij, cum se occasio daret, promiscue cunctos docendo, monendo, iuuando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpidibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, ut quicquam omnino carni aut sanguini daret; atque ad patriæ saltem incunabula reuifenda, quamuis modico diuerticulo de via desisteret. Inter hæc, sagaci viro Mascarenia, cognoscendi noui comitis, atque introspectiendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas:

nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consue-
 uit, ut bene longi itineris diurna pariter, & nocturna consue-
 tudo, quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artifi-
 ciosam, diu sustineri non patitur. eo liquidius Mascarenia de
 Xauerio ferre sententiam licuit, cumque in dies notitia pari-
 ter & admiratio cresceret viri; præmisso ex itinere tabellario,
 de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, ut Rex
 miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet.
 Olisiponem denique tertio mense peruentum. ibidem agebat
 Simon. huius quartana verus, cuius accessum eo ipso die ex-
 spectabat, Xauerij demum læto ac salutari amplexu discussa.
 Post triduum Xauerius euocatur in regiam. accedenti, sese
 Rex perhonorificum præbuit, ac verbis amplissimis, quid de
 illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum
 corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio; cum
 ei lauta ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia pro-
 tinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordia sode-
 les procurant, una cum Simone, & Paulo Camerte se confere-
 ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita di-
 stribuunt patres, uti nocturnas horas, breui duntaxat exce-
 pto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contem-
 plationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confessioni-
 bus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se veniret,
 aut consilio, aut re iuuandis insumerent. Hisce ferme occu-
 pationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisi-
 ponensis approbatione transactum. Iamque Indica nauiga-
 tionis appetebat tempus, cum regij æconomi, & Castancria-
 nus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, uti, con-
 sultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad
 iter tam longum, vel ad prouinciam adeo remotam necessa-
 ria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, uti
 prorsus nihil, ipsi vel sociis; neque ad valetudinem, neq; ad
 commodum cultumve deesse pateretur. seorsum dein illi Ioã-
 nes totam Indicam rem accurate commendat: conuertendis
 ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat; Lu-
 sitanæ ditionis arces atque præsidia lustret; deprauatos corri-
 gat mores; deque omnibus rebus quam diligentissime ad se
 perscribat. Postremo, quo sibi aptiorem & expeditiorem fo-

re

re prouinciã intelligat,transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita respondit, vt cum eximie illius benignitati gratias ageret immortales; tum vero, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, se se, quantum liceret ac posset, serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regiis vero curatoribus, & Castaneriano præsertim, complura in vsum nauigationis identidem offerenti; aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciam superbiamve cuncta respuere videretur, percelli se tandem est passus, vt sibi comitibusque duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promontorium Antarcticæ plagæ frigora, itemque sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui vero commectus atque viatici genus omne reiecit, cum ita diceret: suscepto paupertatis voto, & vnus Dei causam agentis sibi nequaquam esse de castino laborandum. Hortante dein dynasta, vt puerum saltem vnum adsumeret, » vicus quotidiani administrum; Mihi vero, inquit Xauerius, » dum pedibus manibusque vti licet meis, opus ministro non » est. Cum ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarum turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluens, aut cum cæteris ollam foco in quotidianos cibos imponens; Atqui clarissime vir, Xauerius inquit, » dignitatis tuendæ, artes istæ & præcepta quæ narras, quo » des loci Christianam rempublicam adduxerunt. itaque mihi, » & ollas, vbi res postulauerit, inspectante populo, non attre- » stare solum, sed etiam tergere; & lauare pannos, & infima » quæque, modo peccatum absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate responsi, & in præsentia œconomo uocem includit, & magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem reliquit; quam Castanerianus postea prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus; in clasfis discessu, non minus cum Xauerio

Historiarum Indicarum

verio sibi cœtaminis fuisse, ut plus acciperet; quam cum alijs hominibus, vti ne plus exigent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorumque complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu conscendit. ibi vero, quam in omnes partes fructuosa eius caritas & industria fuerit, quo facilius possit existimari; pauca de vniuerso genere classium Indicarum hoc loco præfari est necesse. Præter nauigia permulta, quæ varijs anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia atque alia commeant noui orbis emporia; quatuor ferme vel quinque in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeo vastæ, vt cum inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum instar obtineant. Harum singulis, præter commeatus, instrumenta, mercesque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus ordo, nauticę multitudinis. ij certis inter se legibus ac disciplina constrikti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius milicum, quique ad naues tuendas, quique ad Indica præsidia supplenda conscripti sunt. Quartus est mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedunt famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec deest medici seu quos vulgo physicos, seu quos chirurgos appellant. Populus unius onerarię, in vniuersum capitibus modo sexcentis, modo octingentis, interdum etiam plus mille censetur, obuersante plurima leti specie; culeum è sparto, & linteamen quilibet secum in nanim infert, quibus insutus, si diem obire contigerit, deijciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis animis & rei diuinę procurandę, mercenarius plerumque præest: qui morientium ubi confessiones audierit; & mittendos in pelagus, lustralibus aquis & piaculari precatione fuerit persecutus; nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam; inde Cocinum, coemendi maxime piperis causa, nauarchi petunt. is cursus, ut nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modo cadentibus ventris, malacię lentissima tædia; modo sœuientibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fastidium cibi, terror

ror asiduus, diuturna infomnia toleranda. adde maligne diuisa, & sæpenuero vitata cibaria; vicissitudines immoderati caloris & frigoris; gravitatem cœli sub æquinoctiali maxime plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque traiecitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam navis oram, contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibrium sternunt. in cæteris, tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque constipant. vectoribus, admodum exigua sub ijs tectis agendi spatia relinquuntur. à prora puppique gemina in pugnam surgunt castella. in horum utroque, & simul ad gubernaculum, ligneas casulas ac tuguriola fabri concinnant. hæc, qui sunt pecuniosi, magno in breue tempus conducunt pretio. cætera turba, nisi auiant venti, prout cuique datur, sub dio in angustiis cubant. si atrocior tempestas discursum nautarum ad repentina imperia postulet; pauidi confertique sub tabulata coguntur. ibi, concluso halitu æstuque teterrimus odor senting, pædorque, & illuies afficit corpora. Inde cum graues alij morbi, tum vero lethargi, apostemata, febres variæ, scæda oris vlcera, & purulenti gingivarum tumores existunt: & ipsos etiam haud raro sacerdotes, medicosque corripunt. Iam, in tanta plebis colluione, militumque licentia, quot quantæque sint labe animorum ac vitia; enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quisque subiiciet. Omnem hanc benemerendi syluam, & sempiternæ gloriæ segetem, in sua nauigatione Xauerus habuit. Martinus Alphonsus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ designatus; qui in eius maris præfectura paulo ante præclaras gesserat res. Huic primum, Xauerus, & affectis eius apparitoribusque, ad iustitiam colendam ac fidem, plena prudentiæ, plena salutis monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sanandos & corpora, omnes conferebat vires. excitare afflictos, consolari mœrentes, adfidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem sua manu condire & coquere cibos, præbere sorbitiunculas, atque vitalem instillare succum, sternere lectos, ac sordes euertere. quibus esset spes vitæ, hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta inculcare. quorum deplorata

Historiarum Indicarum

plorata esset in terris salus, ijs æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremam pugnam arma contra demonum impetum petitiones inducere. valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari, detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia discordiasque, vel impia insuperos verba iactantes, vel rem alia dissipantes, leni simul & graui oratione compescere; plurimam diuinæ tum iustitiæ, tum clementiæ mentionem & recordationem inferre; controuersias rixasque dirimere; lenire odia; religionis ignaros ac rudes, Christiana doctrinæ institutores omnibus omni ratione prodesse. inter hæc, se ipse inuietum ab omni perturbatione præstare, cibo potuque vti parcissimus; nec dies modo totos exerceri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos, tandiu in opere cōtinere, quoad somno & lassitudine oppressus, vbi vbi fors ferret, tandem aliquando succumberet. Atque ex hoc tam abiecto, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate, uel de exstimatione deperderet; ut eum, summi infimique, tanquam salutis omnium præsidem, & è supernis deus missum sedibus, intuerentur. Inde primum & patris, & Imperatoris cognomentum inuenit: sic enim in oriente postea semper, & uocitatus, & habitus est. Cæterum in hoc itinere, Xuerij uirtus, eo maiorem habuit campum; quo tardius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est. non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum deuenere: ibi ad Aprilem usque hyemare coacti sunt. & ægris, qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in eorum famulatu præter tanta denuo cum assiduitate uigilijsque uersatus est, ut propter sui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inciderit: in eo morbo cum maxime arderet febris, teneri non poterat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac moribundis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentem; cui exitialem exitum haud sine causa metuebat; è faucibus tartari; si qua posset, eripere statuit. iacebat miser humi, destitutus ab omnibus; eique per extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad detestanda & confutenda crimina tali tempore neque mens, neque sermo constabat. Hunc tolli à ualentioribus iussu, in suomet cubili Xauerius collocat. ad eum contactum (.mira dictu res) confestim

stim ad se iuuenis rediit, & peccata Xauerio rite confessus, magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sosa, quod certis de causis præuenire cuperet; quæ prima facultas nauigandi fuit, rostrata maiore celeriter antecessit, neque Xauerium, viribus vtcunque receptis ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia, in nosocomij procuratione, quoad classis abiret, iussi persistere. Xauerius interim, de instituta vitæ consuetudine remisit nihil, certam ei naus particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat. hanc item pater aliis egentibus vltro concessit. ipsi pro culcitra funis anchorarius in spiram conuolutus, pro ceruicali fuit ipsamet anchora. Ex itinere primum ad Melindem, tum ad Socotoram naus appulsa. vtroque, in erudiendis ac subleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerij nauitas ac diligentia constitit. Goam denique anno seculi huius quadragesimo secundo peruentum est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis dolio illesus emerfit. Descensione facta, pater ad Regis valetudinarium, vti solebat, extemplo se confert. Eodem paulo post cum classariis ægrotis Paulus & Mansilia comites magna omnium gratulatione succedunt. Goanæ tum Ecclesiæ præerat Ioannes Albuquerqueius (de quo supra commemoratum est) præstanti sapientia Pontifex. Ad hunc, Xauerius, antequam vllam reipublicæ attingeret partem, adiit honoris & obsequij causa: ei que sine ambagibus id quod erat exposuit: se Pauli Pont. Max. & Ioannis Regis Lusitaniæ missu, ad impertiendum ethnicis Euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca venisse. attamen, ita sibi certum esse fixumque: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus, eidem offert venerabundus: ac profitetur, sese iure illo ac potestate nequaquam vsurum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi, seu modestia captus Albuquerqueius, illico ruit in amplexus viri: perlectum probatumque diploma restituit: postremo, etiam atque etiam Dei seruum adhortatur, vti ani-

mo

Historiarum Indicarum

mo soluto ac libero Christianam rem è præscripto summi Pontificis administret; valde confidere se se, illius aduentum, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam, vel amplificationem magnopere profuturum. neque in præsentia modo Xauerium comiter ac libenter accepit; sed etiam in posterum præcipuo semper tum in honore, tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domicilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis munia cum suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici catechismi ritum, in regionibus iis vtrique primus instituit. Quo: idie ferme prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templa cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucide comprehensa (quæ ipsemet postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabantur hoc fere pacto. Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui extemplo reddebant. id cum pro populi captu bis terve ac sæpius fieret; sequebatur, vt sonus ille, ad aures blande ac suauiter accidens, integra paulatim sensa, totasque periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, vt silentio indito symphonia conqueuerat; certos ex eadem institutione locos, Dei famulus susce ac populariter explicabat. Ita, pueruli, fœminæque, ac tarda plerunque mancipia, paucis horis ac pene ludibundi, multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quam illa noua ac vetus Academia, lycæumque illud inclytum, & omnes antiquæ philophorum scholæ, tot sæculis, tanta contentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta: & simul, optatum rogatu, Paulus Gamers, Diui Pauli seminario collegiue, quod iam puerorum numero haud paruo constabat; administrando regendoque præpositus. At Xauerius, quod per eos dies de recēti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat; Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere incunte profectus est. ij populi, vti supra docuimus, magna Michaelis Vaszii & sociorum alacritate, salutariibus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterum eius mysterij vim & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque precandi formulas,

las, & Christianæ fidei articulos, & legis divinæ præcepta penitus ignorabant. Neque sacerdotibus Europæis quive Goæ, quive Cocini degerent, vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum linguæ commercio. ex quo nimirum facile conici potest, dum peregrinus homo Xauerus ignotum sermonem addiscit, cæcamque ignorantiam noctem ex iis mentibus conatur expellere; quam graues illi miseriæ, quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cum Brachamanis præcipue magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum, fraudesque suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumque à vi cædibusque eos barbarum absterret metus, frustra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea, vicino quodam in oppido, quod tyranni metu in patria superstitione perstabat, fœminę quartum iam diem ex partus difficultate grauissime laboranti agentique animam, Xauerus accitus interuenit. fidei summam exponit: certum ad salutem iter ostendit. assensa est mulier: baptismum expetiit: illico peperit. ea re adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euangelio credidere: quos omnes probe institutos pater sacro item baptismate prouit. Hęc & alia plurima Xauerium mire districtum habebant: atque vbi quot in præsentia satis esset, eodem substiterat loco; delectos ex omni Christianorum numero hypodidascalos (ij patrio sermone canacopoli vocantur) & probitatis, & ingenij laude præstantes, in ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent, sacras tuerentur ædes, baptismate fungerentur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, consignatum interea litteris memoriæ causa, postmodum ad se referrent. Hisce vicariis commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidum aut pagum, pedes, & quidem sine sacculo semper ac pera, transibat. Vbi oram omnem iis quæ dixi caritatis officiis, & prædicatione Euangelij peragrauerat; orsus iterum à capite eandem pari diligentia prouinciam obibat, pensum cum à cæteris Christianis, tum vero à canacopolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius tam piæ ac necessariæ functioni vacarent; certum auri pondus impetrauit quotannis in Lusitanie

Historiarum Indicarum

 Lusitanæ Regine socculos ab Indis conferri solitum; cum qui-
 dem ad Catharinam scribens, Joannis vxorem, insigni virtu-
 te, ac pudicitia foeminam, haud inepte lussisset, nullis eam
 foccis æque facile scansuram in cœlum, ac precibus neophy-
 torum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contu-
 lisset. Amplius annum Dei famulus in Paraua regione tradu-
 xit; eumque Domini agrum adeo reliquit probe cultum &
 consitum, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis ha-
 beatur. Harum rerum fama commoti Macoë finitimi populi
 è Trauancoris regno ad Comorini latus occidentum, Parauis
 multitudinæ ferme pares, Xauerium ad se baptismi causa per
 supplices nuntios ad litteras euocant. ille profectus, eodem &
 institutionis, & peregrinationis ordine, plus decem hominum
 millia vertente mense ad Christum adiunxit. noui dein ad eum
 concursus quotidie fieri, atque vbi patrio sermone proposita
 principia Christianæ doctrinæ didicerant; cum alia suspicere,
 & laudibus in cœlum ferre; tum vero ipsa præcipue decem di-
 uinæ legis præcepta. mirari quam illa æquitatis plena essent,
 quam vera, quam rectæ rationi consentanea. oblatam sibi è cœ-
 lo haud dubiè lucem gratulari inter se; deplorare suam, & ma-
 iorum suorum amentiam, qui ad eam diem in tam densis erro-
 rum tenebris, ac tanta vitiorum fœditate iacuisent. inde se
 mutuo ad Christianam religionem adhortari: mox caterua-
 tim ad fontem æternæ salutis accurrere. Hisce ablucendis cum
 maxime instaret Xauerius; noui à Manare legati superueniunt,
 id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad
 septentriones apposita. eam quoq; gentem, ne ipse ab inchoa-
 to opere abduceretur, misis interea pro se idoneis vtunque
 viris, initiat. Is verò ager, non fidelium modo, sed etiam mar-
 tyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iasa-
 napatani Ceilaniæ terræ tyrannus, cuius in ditione erant Ma-
 narense, idolis ad insaniam deditus, audita re, insitam ingenio
 feritatem nouellos in Christianos exercuit. immissoque satel-
 lite, partim eorū occidit, partim varijs supplicijs per summam
 indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi
 (in ijs regius quidam adolescens) terrestri leucarum amplius
 ducentarum itinere Goam vsque se contulere. ibi rite instrui-
 ti omnes, & mystico partu renati sunt. Neque hac tantum re-
 gione

gione se se tenebat animorum ardor. Macazares quoque, leucas in ortum quingentas ab Cocino disiuncti, Christianos doctores maiorem in modum expetebant. ij legatos primum ea de re ad Antonium Galuanum (vti supra commemoratum est) miserant. Galuani iussu cum ad eos tenderet Franciscus Castrius; aduersa tempestate prohibitus, Ternatem redierat infecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Sosa Indiam regeret, Antonius Paiua, coemendi sandali causa missus in eandem insulas ab Rhoterico Vazæo Pereria, Malacæ Præfecto. Iam ante, in illis emporijs negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat; neque erat Macazarici sermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit) hoc nomine gens est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus, vltro (quæ facilitas Regum illorum est) ad inuiscendum aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natum; itemque adolescentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cum ad portum venisset; accepta salutatione redditaque, variis de rebus, vt fit, cum peregrino mercatore sermonem instituit. inter cætera quæfuit ex eo, quid ita, Lusitani Mauris (sic vulgo Mahometanos appellant) insensu infestique potissimum essent. Ea occasione arrepra, Lusitanus, in hæresis Mahometanæ vitia, & ipsius auctoris ambitionem, fraudes, avaritiamque pro ea quam habebat fandi copia inuectus; iis dein vitiis fraudibusque, veritatem, ius, fasque Christianæ religionis opposuit: deque ipso Christo Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla subiunxit. Inde affirmavit, nomini Christiano cum sceleratissima & corruptrice animorum secta, propriū ac perpetuum bellum esse susceptum. Omnia Regi probabilia admodū visa: & quod iam aduersperaceret, domum regressus, Paiuæ xenia misit ad nauē. Postero die, ac sæpe deinceps, multa ex eodē sciscitari perrexit. in ijs, illud etiam; quisnam esset Iacobus quidā, quem in præliis inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc, Paiua, de Christi discipulis ad Euangelium prædicandum à magistro dimissis, pauca perstrinxit. in ijs, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobum, qui primus latissimum Hispaniæ, patefacti hominibus coeli, nuntium attulisset: atque idcirco in eius præcipuæ Apostoli tutela ac patrocino Hispanos latere:

Cc

vniuersos:

Historiarum Indicarum

videret. ac proinde, inter diuinationem ab ijs antea contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum, igneo equo insidentem. eius rei, vel Mauros optimes esse testes, qui conferta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac peritiores, tali viso non semel cœcam in formidinem, fugamque præcipitem acti sint. Sub hæc Paina è Christianis institutis, de invocatione præsidioque cœlestium pauca differuit. Cum hæc & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capeßenda peregrina religione statueret quicquam; Paina, quod in eo emporio tempus ultra negotiandi non esset; ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Siano Rege familiaritas intercedebat Painæ; quippe apud quem ægrotus olim in hospitio fuerat, multaque cum eo de Christianis inijs egerat. Hunc ubi adesse cognouit Rex, confestim ad eum, iactus procul à portu anchoris in salo stantem, prior visendi gratia transmisit: & mirifica quadam ex eius adpectu voluptate persusus, post tuam salutationem; Auguror, inquit, faustum ac felicem mihi meisque tuum esse aduentum, ô Paina: quandoquidem, ex quo te aspicio, tanta ac tam noua me gaudia pertinent. multo dein ac suavi cum peregrinis habito sermone, digressus: Insequenti luce, cum ad eum salutandum honoris caelestissim in urbem Sianum Lusitani venissent; conuersus ad Romanum Rex, Caue, inquit, putes excidisse mihi, quæ, hic apud nos cum esses, de vestræ nationis in vnum Deum fide ac pietatæ narrasti. hærent ea mihi penitus infixæ; neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac proficendæ fidei defuit. Sed hætenus, me, popularium metus, si ab amicis institutis abscederem, necnon existimationis ratio, si, grandi innatu, repente minutatus viderer; ab hoc tam honesto consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc animi pendeo: teque pro amicitia consulo, quid mihi faciendum putes. ac simul quæso vti coram hisce proceribus (adstabant autem plures) aliqua de fidei vestræ mysterijs, deque hominis Christiani officio differas. Tum Paina, se indoctum præfatus, ac minime dignum, qui tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pij Regis studio pro sua parte non defuturum; orsus à primo decalogi præcepto, cætera singillatim deinceps quam

quam planissime potuit, explicauit: eaque cuncta summam ad illa duo capita redigi ostendit: amoris erga Deum, & proximum. Magno assensu, Regis præsertim, ea oratio audita, sic ille abiit dies. Postero, eadem scholæ pari auiditate repetuntur. Paiua, ad ea quæ tradiderat, sermonem adiunxit de officijs operibusve misericordiæ, quæque ad corporis, quæque ad animi auxilium pertinent; ijsque operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimissus Paiua, proximo die reuocatur in regiam. ille, Deum enixe precatus, uti mortalibus cæcis lumen aliquod æternæ veritatis offerret; ad urbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, ut viæ laborem, ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem peruenit; adstante nobilium corona, rursus de Christianis præceptionibus verba fecit. exinde quæ fuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognosset; ille, totam eius creationis seriem, à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit. Cum, Sanctus quid nam sibi vellet, rursus interrogasset Rex (id enim verbum Paiua reddere Macazarice nequierat, propterea quod ij populi, ut sanctitatis ipsa re; sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta seruarent; ac se quam maxime à corporis contagione seiungerent. huiusmodi fuisse rectæ religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorum scriptis inesse mendacium. Tum Rex; quid est, ait, mendacium? Atqui, ut ad hoc respondeam (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, o Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quesoque, uti omnem in me vnum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cum ille continuo quidlibet expromendi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego vero, nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonstrauerim; quam ista ipsa quam vos agitis vita. Cum enim I E S V M Christum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit. ut erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cum hæc & eiusmodi maxime dicerentur, subito coactæ nubes, magno cum cæli fragore, tonitribusque, & procellis, in-

gentem uim imbrum effudere. quæ res eo & mirabilior uisa est, & gravior accidit, quo maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in ijs regionibus fuerat. Cum dein Regem urgeret Paiua, ut in Christi uerba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregiæ ipsius uoluntati, maxime sacrificuli, quos uocant Becos, terribilissimum genus. ij, quemadmodum Saranæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant. expilant faciem, crines alunt comuntque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque, luxum atque mollietatem produunt. iisdem foeminam attigisse capitale est: ardenti uiuus crematur pice qui tale quippiam admiserit. at uero ipsi (quod uix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper uulgo & ferentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipue, ab noua religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus aduersi flagitijs, Christianæ seueritatis & castimonie nomen horrerent. Accedebant ad labefaciendum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturæ causa in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum scelerei & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatisima classe, necopinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addiderit. Cum ab ijs responsum esset, Sianium cunctari deliberabundum adhuc; Supanus, in re adeo salutari, tam longa deliberatione quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me uolo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perq; suos raptim ara excitata; quam maxime festo apparatu, Regem sacro baptismo rite iustrandum curauit à quodam e comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canicie uenerando, post Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi, Ludonici nomen impositum. cætera cohors, alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia, & gratulatione bombardæ perstrepuerunt; rei que gesta fama longe ac late manauit. eo exemplo incitatus, tandem aliquando Sianius omni contempto periculo, rupit moras.

à Paiua

à Paina ipso cum primoribus aliquo baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic ite dies: & Reges ambo præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacre necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paina cum suis; veriti, ne duce, ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misere. Hic admodum Euangelij cursus (quod quidem exstet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat. Is, vt primum Goam est delatus, inito magistratu, hyemem totam ferme iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos egrotos inuiseret: ibidemque rei diuinæ palam interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: victorum cognoscebat causas, curabatque vt salua equitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præture tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modo vectigal dudum abnuebat pendere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sosa, quadraginta nauibus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticos parones ad vnum exigerent. illa, metu repentino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde cum varias ad frustrandum excusationes afferret; descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometani, primo è palmetis in hostem intrepide subeuntem, varij generis tela coniiciunt. dein, vbi ea sperni sensere, ad urbem citato recedunt gradu. ibi rursus conglobati in conspectu liberorum, & coniugum (nam Regina tum aberat) prælium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acrius Lusitano, fusi per agros, fugatique omnes: oppidum nullo defensore captum & incensum est: è Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris maior multo numerus ce-

cidit. Caterum in ea pugna insigne traditur facinus Franci-
 fei Almeida Scalabitani. is, conspicatus commilitonem in ex-
 tremo discrimine, hostiles manipulos impetu capto perrum-
 pit: circumuentum Lusitanum egregie protegit: & in eodem
 hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu susti-
 nuit; quoad suis ad opem utrique ferendam spatium datum
 est. ita, coronam is quoque ciuicam populari seruato; præci-
 puam victoriæ laudem, absterrito Mahometano promeruit. ex-
 inde Prætor, succedentibus in orbem centuriis, Baticalanos
 fines, non intermissa dierum aliquot clade vastauit. ac, metu
 malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradē-
 das naues, pernumeranda stipendia, & pacem renouandam a-
 degit. postremo victor incolumi classe Cocinum petijt: ab Co-
 cino dimissis varia in loca nauibus. in vrbe Malaca primus por-
 torum & scripturæ magistrōs instituit: ex quo, ad regia vesti-
 galia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna
 reuectum, cupido incescit Tremelani delubri exspoliandi, cre-
 do, quod eo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Co-
 romandelio tractu delubrum id est; cum cætera superstitione,
 tum auro ac diuitiis inclutum. in eam rem, Sofa, permultis ijs-
 que aptis remigio nauibus quo faciliior esset ad terram appul-
 sus, & tribus fere armatorum millibus, ineunte vere cum ab
 Goa soluisset, vixdum in altum euectam classem atrox tempe-
 stas oborta pæne demersit. maximo in periculo prætoria ipsa
 triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum denique tenuere. Inde
 ad insulam processere, quam a vaccis appellant. ibi ab explora-
 toribus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quam
 Prætor ab alijs audierat, asperum & importuosum esse: nullam
 ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio reuocatus; ne nihil om-
 nino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repente flexit.
 ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius:
 ac tum ab vrbe cū exercitu aberat, bellis finitimis occupatus.
 ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna, distabat
 sanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari ferebat
 fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitia paula-
 tim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata re-
 gione sibi vellent armatæ Lusitanorum cohortes. vbi tem-
 plum intrantem vident Sofam; tum demum sensere quid pe-
 teret.

teret. extemplo reliquias militum ex agris euocant; atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquercio euenerat) è superiore loco, syluisque ac sepibus, Naires minus centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento affecere. Sosa, cum agmen clauderet, ex equo degressus quo minus ad ictus pateret; ferme triginta suorum amisissis, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio: siquidem effossis templi penetralibus, auream ollam extraxerant numulis argenteis plenam quos Indi fanones vocant, neque sesterium plus vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu reposita est. Per idem tempus, crescendi ex aliorum malis, præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vti sunt ea gentes ad omnem statum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & similitates exstiterant. Idalcan Azedecanem, beneficiarium & vëtigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille capiti metuens, pariterq; thesauris quos diuturna parcimonia rapinisque congefferat; palam imperium detrectabat. Inde mutuo sibi struere infidias, mox etiam bellum aperte moliri: ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è male patto imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi. E stirpe Decanij Regis, quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quam ad arma natus, & sauitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergo secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo supra diximus, Indiam petiturus, auexerat, iniecta quidem spe auiti regni recuperandi: sed, quod multo similis veri est, quo per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in ijs regionibus excitaret. Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus; in Cambaia deuenerat fines. Cæterum à Lusitanis paulo post victo & fugato Solimano, haudquaquam suis viribus fidens, ibidem in exilio sponte subliterat. ea re

cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instare Garzia Castrio Goz præfecto (nam Sosa tum aberat) vti Mealem è Cambaja quamprimum accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concursus ex agris vicisque; ab importuni tyranni odio, ad iustum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus velint impositis legibus, si eum in patria locauerint sede; pro insidioso & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hisce atque alijs rationibus facile persuasum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealẽ cum vxore liberisque Goam euocaret. Eo vbi peruenit; confestim admonitus Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in consilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repente violare, nefas; & Mealem vltro accersitum repente deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde sententijs, cum aliquandiu hæsisset Prætor; tandem è dignitate fideque nominis Lusitani stetit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope excitare; & cum Azedecane, iamdiu id exoptante, vires atque arma coniungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfatus edicitur. iam ad primos Decanij regni fines præsto erat popularium manus, Meali excipiendo submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cum armatorum copijs Mealem sine fine gratias agentem ad littus honoris causa deducebat. vix ad arcem Benestarini peruenerant, vnde in continentem ex insula traiectus est; cum seuocatum Prætorem Petrus Faria Lusitanus vir bello egregius, & magno rerum Indicarum vsu monere etiam atque etiam institer, integris rebus videret quid ageret: perfida barbarorum ingenia inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus; neu Idalcane tanta potentia Regem, amicum ac socium, sine causa lacerasset. mittendi Mealis, quodcumque sit opus, arbitrium penes Prætorem fore sedandi belli, si temere moueatur, non quoties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quasi noua res aliqua

aliqua maioris incidisset momenti; redire vna cum Meale cunctos in urbem iubet. id cum initio sermonem æque ciuibus atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit. si quidem quintodecimo ferme post die, nuntius venit, ab Idalcanē debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab Vrbe Visapore (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, urgente animi ægritudine senioque, extremum obierat diem. eo demortuo, Idalcan urbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus inuentum aiebant. Hæc ubi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mire opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tanræ lætitiā, vel Prætoris officio, vel ipsius legati dexteritate captus; Bardeos & Salsitanos viros agrosque; & extra suam ditionem quicquid Azedecanis fuisset; Lusitanis attribuit; cum eo tamen, uti Mealem cum coniuge & filijs Malacam amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad novos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit ex templo qui possessionem locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, ut olim, exigèrent. De Meale incertis implicans responsis, callide rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, uti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: re vera, ut in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sofa Prætorē gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuocatum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterum eius praturam vna res maxime fecit insignem; aperta per id tempus, & primum cognita nostris hominibus terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingenijs ritibusque, tametsi non pauca dudum a nobis alibi tradita sunt; tamen hic etiam exponi, quædam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius cōperta, locus haud dubio postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eę præcipue tres insule sunt, circumfusus aliis minoribus interfluio eu-
rippo

Historiarum Indiarum

ripo difunctę. Prima & maxima, in ſatrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput eſt vrbs Meacum: inde inſula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc ſatrapijs regniſve cenſetur nouem. nobiliſſimas habet vrbes, Voſuquim & Funaium regni Bungenſis. Tertia dicitur Xicocum: ſatrapias aut regna continet non plus quatuor; inſignis maxime Toſa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna, vel ſatrapia (ſunt enim complures in quas vocabulum regni minime conuenit) in vniuerſum numerantur ſexaginta ſex. Totius terrę longitudo ferme in ducentas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam reſpondet latitudo: decem tantum alicubi patet; ſummum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum eſt. Iacet ab Aequatore in Arctum à trigefimo gradu ad trigefimum fere octauum. Ab oriente obuerſa eſt nouę Hiſpaniæ, centum & quinquaginta leucarum intervallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotę feritatis populos. Ab Occidente adſpicit Sinas, varia pro littorum flexu excuſſive diſtantia: ſiquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum eſt limes; ad Iaponis inſulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant ſexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Luſitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta ſeptem traiectus eſt. A meridie, vaſto mari interfuſo, inexploratas habet terras, è quibus caſu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama eſt, neque inde ſoluiſſe. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri menſe oryzam (is cibus eſt communis omnium) quibuſdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more noſtro, ſed genus quoddam offæ, ſeu polentę conficiunt. Salubris cœli temperies: aquę bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vſus emicare cognitum eſt. Editi præruptique montes cum alijs paſſim, tum duo præcipua nobilitate viſuntur, quorum alter, incertę appellationis, aſidue flammæ euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, poſtquam voti cauſa diu ſe macerauerint, ſplendida circumfuſus nube ſe ſe cacodæmon oſtendit; alter Figenoia ma nomine, leucarum aliquot aſcenſu trans nubes attollitur. E terrę viſceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas

quas nationes ea mercede pelliciunt. Arbores vel ad amenitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. vnius tamē, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile prorsus ingenium. siquidem (vti perhibent) humorem quemlibet reformidat: si forte maduerit, contrahit illico sese, ac veluti pestifero contactu marcescit. remedio est, auulsam radicitus, in sole ficcare; & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, renirefcit, ac pristinum nitorem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima vero varijs locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis, & crassitudinis, vt inde, fabrilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, galinam, anserem, fœdasque alias domi haud quaquam alunt Iaponij: si caro gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, boum & equorum militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrant. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac syluestres galinæ cernuntur. Pisce cum alio abundant incolæ, tum vero fluuiali trutta, seu silare, & marina tanquam alosa; huic honos plurimus. Butyrum nesciunt: oliuo carent: factitio utuntur, è cetis ad littus eiectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiam paleas ad lumen adhibet vulgus. Proccera statura, si cui contigerit, & decore corporum habitu gloriantur. lenta plebisque niuacitas; firmæ vires: in sexagesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo uariius est mos: uolfella depilant, pueri sinciput, plebeij ac rustici dimidium caput, uiri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco uel maximæ ducitur. Mortalitatatis incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, uigilias, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, uel hyeme summa, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab ubere auulsi, uenatu exercentur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quam molli ac blanda educatione. Storeis, culcitæ in modum tummentibus, nitidisque, pauimenta consternunt. in ijs & som-

nißindup

num,

num, subiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quam apud Sinas cura. Paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum tersu opus sit. canationem intrant excalceati, ne catastromata calcando coinquent. tenuiores, ad mare præsertim, visitant herbis, oryza, pisce: diuites, ad consuetudinem Sinarum, ornant splendide atque apparatus conuiuium. in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique conuiue mensa è cedro pinuve, palmi fere altitudine, binum dodrantium quadro, nigrissima, leuissimisque distincta coloribus. cibi confecti, in pyramidem extruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquam etiam, rostro pedibusque inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuium hilare ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hæc cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant. oryza expriment vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur haustibus aquæ pæne feruentis, insperfo quem supradiximus puluere Chia. circa eam potionem diligentissimi sunt. ac principes interdum viri suis ipsi manibus eidem temperandæ, ac miscendæ, amicorum honoris causa dant operam: certasque habent ædium partes, huic ministerio dicatas: in iis focus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita. inde, venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hospitibus vero, in digressu, contemplandam etiam offerunt gazam quæ apud eos maximi fit. ea ferme sunt illius quam dixi potionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum, figlini calices, cochlearia, & vascula tum herbæ ipsi, tum pulueri qui ex ea conficitur, adseruando. Hæc, vtique certi generis, quod non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium constant) quam apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiatorum laminis certorum opificum. prorsus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æstimentur. Magnus insuper honos papyri plagulis quibusdam

quibusdam laevis eximij, in quibus, atro monochrome singulae tantum aues, arboreae, nobilium artificum penicillo pictae retinent oculos. Haec igitur, ut dixi, Iaponij, dynastae praesertim, & auide sibi comparant, & alijs ambitiose proponunt. Ligneis plerique ob crebros terrae motus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur aedibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item exstruunt templa, & sacerdotum utriusque sexus ampla & sumptuosa coenobia: quamquam ingentem eorum numerum, haec scribentibus nobis, praepollens tyrannus Nubunanga, non tam Christianae rei studio, quam execrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum, vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex; uti plures haud immerito videantur esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia foeminae usurpant. ad haec, aliter loquuntur ac scribunt; & in ipsa scriptione, aliter epistolas, aliter volumina librosque conficiunt: habent autem plurimos, tum soluta oratione, tum elegantissimo versu conscriptos. porro notis utuntur eiusmodi; quarum singulae, singulas, vel etiam plures dictiones, Aegyptio ac Sinenfi more, contineant. ad summam, a nostris haud imperitis rerum aestimatoribus, Iaponica lingua, Latinae, ve genere ipso, vel ubertate praefertur. Itaque ad perdiscendum & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis vero apud prime dedita gens est. ea sunt, praeter ferream fistulam, arcumque & saggitas, gladius incuruus, & pugio (queis abduodecim aetatis anno se se praecingunt) tam egregia chalybis temperatura, uti ferrum nostrum acie propemodum illaesa diffindat. accedit pilum auro argentove bracteatum, falce praefixum: nanguinatam appellant. hastis item egregie utuntur, quae nostras & leuitate, & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idque cum caeremoniis, & solemnibus apparatu. Caeterum, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolore tunicam. hanc domi demittunt; prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum aequaliter laxas; easque circa renes leui subligant nodo.

Historiarum Indicarum

nodo. Tunica amiculum superindunt breviorē (quimonem vocant) manicis non ultra cubitos eminentibus. hæc vestes per æstatem gerunt simplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserta item serico tomento; easque, ne incommode tumeant, perquam artificiose perpungunt. Calceis crepidisve sine obstragulo, sandaliorum instar, utuntur, corneo ad extremum exstante hemicyclo, quem firmitatis causa, primum inter & secundum inferunt digitos. Flabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque intertexta. sub vmbella ferme procures, alioquin aperto capite, in sole pariter ac pluvia uterque sexus incedit. è coloribus festum habent nigrum atque puniceum: albus in luctu est. Ac plurimis quoque aliis in rebus, credi vix potest, quantopere à nostro, victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu, suffitus nostros minime ferunt; alia ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu, nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In auditu, symphoniam eorum, nostræ aures omnino refugiunt. Nobis, dentium, in candore; illis, quod mirere, in ipsa nigritie decor est. itaque atro quodam eos pigmento identidem inficiunt. scæminas in publico viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab læva, illi ab dextra conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, perleui crepidarum vel sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adsurgimus, illi subsidunt. nobis gemmarum, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi salsa, & acria, & cruda ægrotis apponunt: nos, pullos & altitia; illi pisces atque conchylia. pharmacis nos ferme olidis & amaris: illi perquam suauibus & odoratis utuntur. nos crebro sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque aliis item in generibus ita multa observant eiusmodi; ut si minus plantis (neque enim id probe dum exploratum est) moribus certe orbi nostro plane oppositi videantur esse. Neque vero, cur ita faciant, probabilem plerunque rationem asserre non possunt. ut illa: sidere quam attolli, maioris venerationis indicium; cuiuslibet

cuiuslibet usus vasa, quam nullius commodi lapillos, quantavis mercede, sapientius emi: frigida comprimi fibras, irritari tussum, & pectoris vitia, restingui natiuos ignes: feruida foueri calorem insitum; laxari meatus, eoque facilius leuari sitim; agro, quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quàm Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per munditiarum aut elegantia contentionem, vt fit, cauillis agatur; par pari nobis egregie referunt. Sed cum in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consuetudine discrepent; iidem tamen in constituendis hominum clasibus ordinibusve, haud absimile nostro discrimen ac rationem sequuntur. ordines ij, quinque præcipui. Primus, eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce communi cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alij dein exstant dignitatis gradus, vti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. ij omnes, non tam auro pecuniave: quam cæteris opibus, & clientelis abundant. quippe ad regnum cuncti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministerijs appareant Regi: & in bello, suis ipsi cibarijs ac reliquo sumptu militiam obeant. sic fit, vti dynastæ, quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudinem bellatorum, & aula frequentia cæteroque apparatu, vim imperij, ac speciem regia maiestatis obtineant. Illud vero præclarum, quod animo excelfo, non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo, sed vbi vrgere caput senium, certis ad victum cultumve sibi prædijs reseruatis, filium aut si quem alium successorem destinaverint, artibus regnandi ac præceptis imbutum; plerunque ipsimet in folio collocant; ac iuuenilem eius ætatem exinde prudentia, rerum usu, consilijs iuvant. quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Cæsare, quo latius ac felicius imperabat, eo maiore moderationis ac sapientia laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum classis, eorum est qui nefaria gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abrafo, inter quotidiana & occulta flagitia & stupra, cœlibem nihilominus ac sobriam

Historiarum Indicarum

sobriam professi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliandæ pecuniæ causa, in omne argumentum sanctimonie grauitatisque compositi. iidem nobilium ac diuitem exsequias ducunt; & alternantibus in odæ choris, carmina suo more decantant, & dicendi copia & facultate præstantes, concionibus populum arbitrato suo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: nec desunt qui ad quandam Rhodiorum equitum speciem (Christianos quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) bellicas vna cum religione res tractent: sed communi omnes appellatione Bonzîj vocitantur, honesto loco nati plerique: nam proceres, multitudine liberorum, & angustia rei familiaris vrgente, ex ijs aliquos ad Bonziorum instituta ac familias aggregant. Multa insuper varijs habent locis gymnasia, quas Academias dicimus, copiosis instructa vestigiis; atque ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum; sed post illatas in ea loca faces Euangelij, fraudesque vulgo nudari & coargui ceptas, multum videlicet vniuerso generi de auctoritate atque existimatione decessit. Tertius ordo, ciuium ac reliquæ nobilitatis est; è quibus, in cultu Regum plurimi, ac simul in militaris gloriæ studio consenscunt; nec pauci, artibus quas ipsi liberales existimant, atque inter cætera pangendis carminibus delectantur. Sequuntur institores, ac sellularij, & variarum opifices rerum, egregia ferme solertia. Multas armorum habent fabricas; atque ipsi etiam typis ad impressionem vtuntur. Postremus est agricolarum locus, & eorum qui propter inopiam, in ditiorum famulatu æministerio victitant, quorum longe maior quam apud nos multitudo censetur. In vniuersum, acuta, sagax, ac bene à natura informata gens est: iudicio, docilitate, memoria, non Eois modo, sed etiam Hesperijs nationibus antecellit: quæ res in rusticis ac pueris liquido cernitur. illi, urbanos penes mores, uegetum ingenium, ac minime agrestem indolē præferunt. hi, celerius multo quam Europæi nostri, latinas, & litteras, & artes arripiunt. Paupertas dedecori aut probro est nulli: uix etiam in multis agnoscitur, adeo accurate familiarem dispensant rem, & pro sua tenuitate concinni ac nitentes

tentes incendunt. Maledicta, furta, impiam temere iurandi consuetudinem, aleæ genus omne auerſantur. Famæ gloriæque auidissimi, dignitatis vero supra quam credi possit retinentes æque summi atque infimi sunt. nullam non modo contumeliæ speciem, sed ne dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reuerentur inter se, præcipue nobiles, certantque officijs & honore verborum. quin, ipsi rerum vilissimarum artifices, qui que se in diem locant, comiter appellandi, si eorum vti velis industria. nam alioquin irritantur, ac spreto luccello, captum opus abijciunt. Constantiam ac decorum ita custodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina, sensim ac sine trepidatione villa recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob id ipsum, animi perturbationes, ægritudines, imperus, in speciem cohibere, atque iræ præsertim notas omnes obrueret, vel potius in contrarium flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior est. intemperantiam vero linguæ, maximo animo minime dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, neque domi inter maritum uxoremque, parentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Sedate grauerque quod agendum est, agitur. siquid odiosius accidit, internuntij commentantur: quin etiam, inter ipsas noxiorum pœnas, conuitia remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes autem ac rixæ, contra quam apud nos, admodum raræ. ferociam illi minasque in tempora belli reseruant. Iam vero (quæ haud postrema amicitia lex est) mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt: tristitiam & curas egregie condunt: neque alienam pacem & iucunditatem, ineptis querimonijs, & superuacaneo mœrore sollicitant: ab alijs interrogati, rem totam uel renidentes eleuant, uel certe modica significatione perstringunt. denique asperis atque aduersis in rebus, plane incredibilem animi æquitatem ostendunt, ac uelut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa uarietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarum, quæ in iis regionibus uel maxime uiget. infimæ sortis homines ad regis celsitudinem euehi repente, alios è summo fastigio ad ima

OSTENDUNT

D d

præcipitari,

Historiarum Indicarum

præcipitari, pene quotidianum est. hac illi vicissitudine scilicet eruditi, lætissima quæque sic optant, ut interim difficilissima cogitent. Firmus autem est animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ solum ætatis eæ laudes: in puerorum consuetudine, atque adeo in ipsius iuibus & remissione animorum, senilis prope maturitas, & moderatio quædam elucet. Hæc ferme Iaponiorum bona: quæ tamen eadem, ingenti malorum cumulo compensari nil ambigas. Ac primum, in Dei cultu, quod potissimum iustitiæ munus est; & in finibus bonorum ac malorum, vna cum cæteris quæ Christus ignorant gentibus, miserandum in modum errat. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur ijs quos dixi Bonzijs. hi, vario alioquin dogmate mendacijsque, omnes tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei providentia, & animorum immortalitate consentiunt. Inter docendū interest, quod impietatem hanc pauci palam & promiscue cunctis hominibus; alij non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem, tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere & amentia sunt, qui veteres quosdam impostores, Amidam, & Xacam suppliciter adorandos inculcāt plebi, verbisq; conceptis deprecandos identidem, neque id per hæsitationem augoremve, sed animo plane securo; certa que, si tantum hi rite inuocentur, salutis æternæ fiducia; quippe quorum vtriusque, dum in terris agerent, tanta durities & asperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, uti ultra sollicitum esse de superum pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quenquam, vel quoquomodo pœnas delictorum ab semet exigere, non modo stultum & superuacaneum, sed in ipsos beatæ vitæ parentes contumeliosum ac nefarium sit. hoc Bonziji multâ & privatim & publice suadere non desinunt, nequitia Lutheranæ perfimili: ut vnum vtriusque auctorem facile agnoscas. Porro, quos dixi, Amidam, & Xacam, & si quæ sunt alia prius notæ numina, à quibus futuræ vitæ bonæ expectantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos; bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent, largitores: hos hæc Camis appellant, Reges olim ipsos, Regumve filios. aut iuuento

inuento quopiam, insignive alio facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebusque gestis, vti de Ioue, Saturno, Libero, cæterisque inanibus Dijs Græci poetæ, absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponij paulatim extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis; conscientia magisterium exuunt, effraetisque pudicitia claustris, in choreas, ludos, comotationes, ac venerem intemperanter effusi, cæci cum cæcis ducibus viatores ad sem piternum interitum præcipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atque constantia, dum animorum sensa motusque à primis annis obtegere ac celare adsuescunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiamque degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi certamen. vti quemque pessime oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sauitia morum, & immanitas dira. leuissimis de causis, & quidem nec opinantes & auersos inuadunt homines, vnoque aut altero acuri ac penderosi acinacis ictu conficiunt: dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrum vagina reddunt. insuper, nacti occasionem ex tuto, gladij acumen in capite humerisve infontis cuiuspiam interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis, aut pagis, certum exitium; cuncta ferro flammisque vastantur: non ætati, non sexui parcitur. in prælio victi, si palantes effugiant, nullo discrimine ciues hostesne sint, spoliolum causa plerunque ab agrestibus opprimuntur. aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur; cadibus rapinisque grassari non item. tetra latronibus, mare piratis vehementer infestum. prægnantes scemina, partum haud raro medicamentis abigunt, idque Bonzijs auctoribus ac magistris, vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio, inopia ve, crudeliter iniecto præfocant pede. egentibus egrotis, aut peregrinis publica & gratuita diuersoria nulla. sub dio pernoctant, miseramque trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo, abijciuntur in sterquilinum. Eo maiore cum approbatione Iaponij Christianam caritatem erga destitutos & calamitosos, itemque sepultura ac funerum instituta miratur. Sontibus quolibet nomine, haud leuiora quam

Historiarum Indicarum

exsilij, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme trucidantur improvidi, nam aliqui se haud inultos cadere patiuntur. quibusdam tamen locis comprehensos larrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere per civium ora transuectos, extra urbem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio debeat, affigi mos est. In seditiosos etiam, qui quidem potentes ac principes viri sunt, ex antedicto interdum animadverti solet in hunc fere modum. Aedes noxij, Rex, ubi visum est, milite armato circumdat, eidemque facit liberum aut pugnae aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commisso protinus certamine, cum familia plane tota deletur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia. si voluntariam elegerit necem, ultro sibi met ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli etiam animosiores duplici in decussum incidunt. ubi effluere intestina capere, parato in idipsum famulo ceruices amputandas praebent: & ex amicis praecipui illatis pariter sibi manibus, supra mortuum corruere sibi gloriosum putant. Atque idem facinus, in alijs quoque periculis, praesertim ubi agitur existimatio, & fama, valde usitatum est, & obductis densa caligine mentibus honestissimum ducitur. quin, ipsi interdum pueri vel a parentibus exacerbati vehementius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id leti palam sibi met ipsi consciscunt. Forensis res, nulla propemodum iuris civilis formulae; non responsa prudentum; non vadimoniam; non carcer: non iudicum testimoniumve reiectio; non citatio reorum, aut causae dicendae potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in proceres ducesque, duorum in aues; civium in suam cuique familiam formidabile vitae pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus aetate pro potestate, a superioribus in cognitionem reuocari, aut rescindi consueverit. ipsi autem dynastae Regesve, quamquam ab externo ac metuenario milite plane imparati, atque ob idipsum indigenis vehementer obnoxij; tamen barbaro quodam fastu, uti de Sinae retulimus, adorari solique se volunt: si pati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas praebent aures: adductoque vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt: sermonem grauate consociant: nil opis habent in populi caritate repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebrae, & occultae conspirationes

tiones ac seditiones erumpunt : excussoque rectore , sceptrum ad alios aliosque , in summa rerum omnium perturbatione transfertur . vetusta imperia , & principum longa serie deductas imagines , oppido pauca reperias . Sane Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori , cui titulus Vo , seu Dairi : quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam refo- lutus ; præfectis , & satrapis , ac præcipue Cubis (sic enim duo primarij vocabantur , quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cepit esse . Viri ergo militares , talem aliquandiu perpesi , mox indignati dominum ; randem abrupere frânos , & suam inuasere quisque provinciam : ita , momento unitas illa , & maximi contextus imperij , multas in partes ac veluti fragmenta disiliit ; ius tantum Dairi mansit in hunc usque diem , honorum vocabula proceribus diuidendi , quæ pro gra- duum varietate mutantur identidem , certisque characteri- bus designantur , inde haud spernendas cogit pecunias : alio- qui pæne precariam obtinet dignitatem . Summus vero & po- tentissimus Iaponiorum omnium habetur ille , quisquis Mea- cum , & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum cõ- muni cognomine Tensam appellant) armis atque arcibus oc- cuparit . Ea loca nuper obtinebat Nubunanga , quem dixi , tyrannus . huius in solium à coniuratis ante hoc biennium in- terempti ; liberis eiusdem aut pulsus aut occisis , per factionem ac vim præcipuus è ducum numero Faxiba successe . Hactenus de moribus institutisque Iaponiorum , quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognosci potuit . Cæterum aditæ pri- mum eius terræ titulum , decusve , & alij quidem Lusitani ad se trahunt : sed ego Antonio Galuano crediderim , in eo libro quem de inuentoribus orbis noui conscripsit , aperte narra- ti , Antonium Motam , Franciscum Zeimotum , & Antonium Pe- xotum , cum ex vrbe Sionis Dodra peteret Sinas , pertinaci ven- to ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadra- gesimo secundo , cum Sosa (vt dicebamus) Indiã provinciã re- gendam accepisset . Is , eo perfunctus munere , Ioãni Castrio suc- cessori gubernacula tradidit , qui felicissima vsus navigatione , præter militum supplementa , egregios tres viros è Societate Je- su ad Xauerij labores adiunandos aduexerat : Hispanum vnum , Ioannem Beiram è Ponteueteri (id oppidi nomen , ora Cal- laicæ)

Historiarum Indicarum

Ista: Italos duos, Nicolaum Lancilotum Verbinatem, & Antonium Criminalem Parmensem, qui deinde, uti explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goā delatus Prætor, forensi primum composita re, nouisque magistratibus & scribis cum cura suffectis, in reficiendam exinde augendamque classem, & reuocandam omni studio militarem discipinam incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex Acrius, Goam victus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa; ferroque & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis Præfectus cum armatis custodibus ad Prætores Indiæ miserat. Aduenientem, Castrius, detractis catenis, regio apparatu excepit; & in separato hospitio liberaliter habitum, causa probe cognita, de consilij sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnum haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc item Prætor feliciter administrata Christiana res est. Michael Vaseus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deq; Ecclesia Christi optime meritus, consilijs cum Francisco Xaerio communicatis, sub aduentum Castrij nauigauit in Lusitaniam; Indicæ rei vitia demonstrauit Regi; ut ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege, anno sequenti litteras ad Castrium Prætores eiusmodi retulit: Ioannes Rex, Ioanni Castrio Indiæ Prætori, amico S. Quod non ignoras, idololatRIA tam graue piaculum est, ut ea in meis regnis villo pacto ferenda non sit. delatum est autem ad nos, in Goanis finibus, tum publice, tum priuatim coli sacella idolorum. præterea ludos, ritusque ethnicos celebrari palam. Ac proinde, tibi etiam atque etiam mando ac plane iubeo, idola omnia per idolos administratos inuestigata, & vndique sublata comminuas, comburasque, & cum grauibus edicas minis, ne cui prorsus vllum eiusmodi simulacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, aliove metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculpere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere, seu sacra ludolue ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magistrosve, teterrimos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui secus faxit, poenis in edicto propositis nulla remissione mulcator. quia gentes ad legitimum vnus Dei cultum, non modo spe futura

futura beatitudinis, sed etiam praesentibus interdum praemijs
 , inuitanda sunt; curabis enixe, uti redempturae vestigalium,
 , curaciones publica, & alia munera quaesitiosa, in homines eth-
 , nicos ad hunc diem conferri solita, in ipsos Christi neophy-
 , tos primo quoque tempore transferantur. Ad classes meas
 , deducendas audio promiscuum cogi vulgus Indorum. Placet
 , excipi Christianos. quod si necessitas, eorum quoque operas
 , interdum exegerit; videbis omnino posthac, uti quotidiana
 , illis merces ac iusta solvatur. Atque hoc toto de genere,
 , Michaelis Vasai sententiam exquires: quem nos virum &
 , publica rei bene peritum, & Christianae religionis apprime
 , studiosum animaduertimus. Ad haec, certis auctoribus ma-
 , gno mihi meo dolore compertum est; ab Lusitanis hominibus
 , vili pretio coempta mancipia, quae apud Christianos dominos
 , perfacili negotio ad baptismum adduci possint; Mahometa-
 , nis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum inte-
 , ritum, vberioris quaestus causa venundari. Id piaculum ne ad-
 , mittatur in posterum, neu seruitia vili nisi Christiano empto-
 , ri aut licitatori addicantur, item graui cauebis edicto. Foene-
 , ratorum licentiam, quam certo capite Goanarum legum ali-
 , didicimus, fac imperio atque auctoritate coerceas: idque ca-
 , put e legum serie quamprimum expungas. In oppido Bazai-
 , no templum Diuo Iosepho extruitur, idoneumque stipen-
 , dium alendo Vicario, & beneficiariis aliquot, de meo adsigna-
 , tor. Annua porro tria pardaum millia, in impuras Mahome-
 , tis aedes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi
 , antehac solita; euangelij praconibus, & conuersionis adiuto-
 , ribus in posterum numerantur. In agro Cialensi, neophytis a
 , Michaeli Vasao institutis, & si qui praeterea ad Christum accef-
 , serint, e meis vestigalibus trecenti quotannis oryzae modij
 , ab antistite diuiduntur. Pondera, pretia, pactiones, olim cum
 , Thomae Christianis initas, qui in Cocinensi ditione diuen-
 , dunt piper, a nostris mercatoribus labefactari violarique co-
 , gnouimus; nec non subtrahi corollaria, quae ad pretium ad-
 , di ex pacto conuento consueuerant: idque magno cum eorum
 , damno pariter & offensione, quibus multas ob causas pra-
 , cipue consultum oportuerat. Ac proinde curabis quam dili-
 , gentissime, ut in hisce commercijs, Thomae prorsus incolum-

„ res indemnesque seruentur : eosque cæteris etiam in rebus,
 „ vti Christianos & socios æquum est, liberaliter comiterque
 „ tractabis : Ages etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus quos-
 „ dam ethnicos ab ipsius auguribus in piperis venditione adhi-
 „ beri solitos (quandoquidem nihil ipsius ea res interest) è no-
 „ stro commercio tolli permittat . Ab eodem Rege aiunt Indos
 „ ex eius ditione, qui reliquis idolis Christiana susceperunt sacra,
 „ fortunæ omnibus illico spoliari . Ab eiusmodi immanitate
 „ & tu omnibus nervis amicum Regem niteris auertere : & nos
 „ ipsi quoque in eandem sententiam ad eum litteras dabimus .
 „ Socotoranam causam diligenter ipse tu mihi, coram & per lit-
 „ teras commendasti . eos ego populos, è miserrima seruitute
 „ ereptos admodum cupio ; sed cum eo, ne Furca, cuius in im-
 „ perio sunt, acrius irritetur ; classesque in isthæc maria mitte-
 „ re paulatim adfuescat . Hæc totum, adhibito Michaelæ Vasco,
 „ tu pro tua prudentia rerumque istarum usu, videbis cuiusmo-
 „ di sit . Piscarij littoris incolas, cum aliis iniuriis affici à meis
 „ ducibus ferunt ; tum vero cogi ad ea quæ piscantur, sibi tan-
 „ tum, iniqua conditione vendenda . Cauebis igitur etiam at-
 „ que etiam, ne populis iis liberum vendendi arbitrium adima-
 „ tur . ducisque mei in commercio eiusmodi ne quid sibi pro-
 „ prium arrogant . atque ad cæteram quoque tollendam vexa-
 „ tionem, videbis num ea littora sat custodiri, meaque vesti-
 „ galia sat commode exigi sine classibus possint . quæ res si fa-
 „ cultatem habuerit, non est cur illuc in posterum nauigent .
 „ Præterea, cum magistro Francisco Xaverio consultabis atque
 „ dispicies, vtrum ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, fas-
 „ se sit ; piscandi potestatem patere duntaxat iis qui Christum
 „ induerint : cæteros ; quoad sapiant, eo questu & commode
 „ prohiberi . Qui ex ethnicis ad Christum se se conuertunt, eos
 „ audio tanquam sceleratos & sacros, à parentibus, cognatis,
 „ amicisque recto eiici, bonis everti, ac summa protinus infeli-
 „ citudine atque egestate versari . Horum tu inopia subleuan-
 „ dæ, communicata cum Vasco re, annuam è meis retributione
 „ pecuniæ summam decernes, distribuendam à sacerdote, qui
 „ eiusmodi neophytorum institutioni præfuerit . à Cellano in-
 „ sula, regius vti fertur, adolescentulus, impias amantuli ne in-
 „ parentis ? effugiens manus, Goam baptismi gratia se contu-
 „ lit .

„ sit. Huius in persona quando ad aliorum conuersionem haud
 „ leue momentum est, dabis operam ut doctrina quidem ac
 „ moribus, in Diui Pauli collegio cum alumnis ceteris imbua-
 „ tur: quod vero ad victum cultumque attinet, lauto separatim
 „ hospitio, impensa mea copiose ac liberaliter habeatur. Signi-
 „ ficauit is ipse mihi per litteras, ad Ceilani regnum sibi ius
 „ actionemque competere: videbis quidnam hoc sit: totamque
 „ rem probe exploratam & cognitam ad me perscribes. Quod
 „ autem tyrannus in suos populares qui Euangelio credidere,
 „ tam crudeliter sauiit; seras quidem illas, veruntamen debitas
 „ tanto sceleri poenas ab eo per te quamprimum exigere volo: &
 „ grauem audaciae mercedem statui; quo intelligant omnes, ni-
 „ hil esse mihi antiquius, quam ut omni ex parte integri inco-
 „ lumesque seruentur, qui à daemonum castris ad Christiana si-
 „ gna transferint. Ab ethnicis artificibus, Christi Domini, Vir-
 „ ginis Matris, & sanctorum imagines pingi, atque adeo cir-
 „ cumferri venales; minime decorum est nomini Christiano.
 „ Tu ergo, cum proscriptionis ac virgarum minis edices, ne cui
 „ profano tabulas eiusmodi pingere, aut vendere quoquomo-
 „ do in posterum liceat. Parœciale Cocini templum, itemque
 „ Colani, dudum inchoata, patere imbris putrefacienda, tur-
 „ pissimum est. Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis,
 „ quamprimum tegendū ac perficiendum curabis. Placet etiam,
 „ in vicò Noroa templum Diuo Thomæ Apostolo fieri; Calapo-
 „ re ceptam sanctæ Crucis eodem absolui; itemque in Giorano
 „ insula templum excitari. præterea, locis idoneis auditoria
 „ scholas institui, ad quæ statis diebus non Christiana modo plebs
 „ catechismi causa; verum etiam ethnici ad Euangelium au-
 „ diendum vel inuiti conueniant. Quandoquidem in ista mea
 „ ditione mihi primum omnium & maximum est obsequium
 „ Dei, & Christianæ religionis amplificatio; cupio vehementer
 „ è Salfetanis quoque & Bardesiis finibus quibus mihi nuper
 „ Idalcan cecidit: idolorum cultum, ac profanas gentium super-
 „ stitiones prorsus euelli. Id quo citra tumultum ac vim, hoc
 „ præsertim initio fiat; expedit, rationibus ac disputationibus
 „ quam lenissime populos edoceri, quanto in errore, ac verita-
 „ tis ignorance versentur: quamque vel peruersum vel impium
 „ sit, cultum, vni debitum Deo, simulacris lapidibusque ab ho-

audienter

mine

Historiarum Indicarum

» mine tribui. Porro, ad eas pellendas tenebras, cum alios vi-
» ros adhibebis virtute & eruditione præstantes; tum vero ipse
» tu primarios gentis euocare, alloqui, monere non defines,
» atque omni ratione ad Christum allicere. Qui se se dederint;
» hosce, in fidem receptos, non tueberis modo, sed etiam pro
» suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito
» nobis maiorem in modum esse cordi: quæ singula, te pro tua
» industria & probitate sedulo curaturum esse confidimus. Al-
» merini viij. Idus Martias M D X L V I. Epistolam igitur hanc,
» indicem regis pietatis ac sapientiæ, Vasaus in Indiam pertu-
» lit plenus optima spe. Cæterum salutaria principis mandata,
» itemque Prætoris edicta, non quantum par fuerat ponderis,
» habuere. obseruata & exhausta ferme facillima queq; reliqua,
» partim quod priuatis obstarent commodis, haud æquo animo
» in vulgus accepta: partim, nondum maturis ad agendum re-
» bus, in aliud tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad re-
» ditus quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorum
» insuper annua bina millia Goanis è vectigalibus accessere. Xa-
» uerius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas (quam
» Domini vineam à Galuani discessu scædum in modum squalere
» didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conanti-
» bus, petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere
» primum, inde Malacam: à Malaca in Amboinum, & Mauri-
» cas insulas, postremo Ternatem defertur. Omnibus locis
» bene ac feliciter gesta re, plantarijs de more institutis pro co-
» pia præsentī villicos atque custodes apposuit. Hinc ad reuisen-
» da quæ liquerat; operasque in Christi latifundia diuidentas
» (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerāt) haud
» sine magno Molucensium fletu Goam renaugare est coactus.
» Interea Tolannus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (&
» erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exprompserat
» nominis Christiani. multos acerbe torserat, quosdam occi-
» derat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora
» punienda profecti ab Ternate Lusitani, locum tum cætera mu-
» nitione, tū sudibus præcutis, ac tribulis ferreis vndiq; septum
» offendunt. adeo, conscius quid meruisset Mahometanus, op-
» pidum ad hostes arcendos omni quidem arte, veruntamen
» irritō conatu firmarat. siquidem cruciantibus è vicino
» verticibus

verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, uti munitionibus coopertis obrutisque, liberum ac tutum Lusitanis ad urbem accessum daret. hinc, non solum exitu lata, sed etiam miraculo insignis parva victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, ubi maceratum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciem recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa; repandum in lilium desinens. insidet in summo columba: lata ab imo herbae luxuriant: in eo circulo incisa notae cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam; alij, seorsum ad legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas duos praecipua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione respondisse ferunt, notas eas, plurium litterarum singulas obtinere vim. ijs Apostoli Sancti martyrium, quale nos è vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque illud nominatim (quod ipsae testentur guttae) Christi famulum, inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probe purgatam, Lusitani confestim in ara gratulabundi constituunt: intentiore cura sacellum absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos accesit. sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo ante Christi domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cum ab Ecclesia celebratur expectatio Virginei partus, in eam aediculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Mirum dictu: simulatque ab sacerdote ceptum Euangelium est; vniuerso inspectante populo Crux ea modicis primo stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersui linteola sacra, liquido cruentas ebibere maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cecidit: grato posthac splendore caeruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus redijt. Scilicet, res tam noua & illustris, ineffabili quodam gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque vero proprium illius duntaxat diei coetusve, id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis ferme annis

Historiarum Indicarum

annis, eadem festa luce, eodem non modo sacrificij, sed etiam Evangelij momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque redubitandi foret locus; totam dein & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilii Tridentini transmisit. Cæterum thesaurus ipse, repertus Castrio demum obtinente provinciam; & Evangelio adstruxit fidem, & opportune Prætori ad omne periculum ac diminutionem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

Libri Duodecimi finis.

HISTO.

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER TERTIVSDECIMVS.

TRANQVILLA cum Lusitanos reserat Indica, finitimis tyrannis dynastisque partim vi ac metu subactis; partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis; cum repente periculosum & graue bellum, vnde minime putabatur exortum est. Eius belii concitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemque redditam Lusitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otium viribus, quibus, vbi maturum esset, ad eorum perniciem vteretur. Sex amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat. quo tempore ita sese in Mamudij adulta iam ætate Regis gratiam insinuarat, vt omnium arcanorum non particeps esset modo, sed pæne moderator & arbiter. ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore,

Historiarum Indicarum

lore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad vlciscendos auunculi Badurii manes, delendumque ex India Lusitanum omne nomen, miris artibus incitabat. In eam rem, præter veteres copias, novos quotidie varijs è nationibus milites, ducesque belli peritos, ingentibus præmijs euocabat Rex. iis in disciplinam tyrones & collectitii tradebantur: fabrum, artificum, ac munitorum multitudo quam maxima cogeatur. ac præter ceteros, architecti etiam & machinatores egregii quinque à Byzantio vrbe conducti, menstruo in singulos trecentorum aureorum pacto stipendio. armorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis per amplæ institutæ. sollicitati occultis legationibus Indi Reges ac Principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris possessionem, quam latrones pauculi, specie mercaturæ subreptam, aliena magis ignauia, quam sua virtute obtinerent. Sibi esse certum ac fixum, primo quoque tempore Diensem arcem inuadere. si vna cuncti confurgant, libertatemque ac dignitatem, qua nihil prius debeat esse, tandem aliquando respiciant; tam exiguam profecto manum, tot sparsam præfidiis, ab ope domestica toto præne terrarum orbe disclusam, mutui demum inter ipsos auxilij communione sublata, nullo negotio prorsus obrui & extingui posse. Cum eiusmodi fere mandatis dimissi quoquo uerum legati. Et omnia hæc interim clandestinis agitata consilijs, alto silentio tegebantur. Vniuersæ comparationi, tantisque delectibus, probabili sane commento prætendebatur impetitus in singulos dies à Patanio Rege bellum, quicum propter vicinitatem, quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sosar, simulandi eque ac dissimulandi magister, tum vel maxime cum Lusitanis, honore verborum, officiis, humanitate certare. Neque vero callidi veteratoris fucum astutiamque inscite Mamudius imitari: quippe, tum suopte ingenio rectus ac perfidus; tum domesticis disciplinis ad omnes dolos atque fallacias eruditus: adeoque se per id ipsum tempus in Lusitanos bene animatum ostendere; ut noxios etiam perfugasque, si qui ex eorum ditione in suos transissent fines, magna cum beneuolentiæ significatione iisdem ad supplicium redderet. Porro, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis: quod cum suas ipsi cogitationes vario obtentu celaret, tum Lusitanos (ut

est

est omnis incauta securitas (ad cuncta quę nosse cuperent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac nauium, deque omni statu prouincię palam & sine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem, siue superiorum temporum vitio, siue inani fiducia diuturnę pacis, tum eiusmodi res, quę vel quietum hostem & otij cupidum, pãne explorata victorię spe irritare facile possent. Disciplinę bellicę studium, ad mercimonia quęstusque conuersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude multorum exhaustus. classis in naualibus, interna vermium labe ac situ corrupta. nautę remigesque, neglectis custodiis infrequentes. milites, ẽ statiuis atque præsidis, causati sibi stipendia non pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitiose vendiderant. in ipsa Diensi arce, quę maxime omnium erat, propter loci naturam, subitis ac variis belli casibus opportuna, ẽ defensoribus nongentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat summa. atque hos ipsos, Ioannes Mascarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quam auctoritate imperij, vel sacramenti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris tormentarij, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset fatis. ac, ne frumenti quidem, vel oryzę, & reliqui commeatus, ex anteconnecto atque seposito copia suppetebat. Hęc, Sofar, in primis, & alia id genus, ab Lusitanis, qui in Cambaia negotiabantur, separatim ac sapius, pro familiari consuetudine percunctando, probe cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accolunt, pertentari animos denuo placuit. missi rursus legati. iis auditis, Reges alij pecunia & milite iuere Mamudium: alij, quominus eandem coirent societatem, intestino ac propius vrente bello distenti sunt. apud quosdam etiam, rei euentum expectantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia valuit. At Cãbaianus, posteaquam sat sibi copiarum viriumque paratum ad omnes conatus animaduertit, gerendi belli hanc maxime rationem instituit. Sofarem, ingentibus inflatum promissis, summę rerum ampla cum potestate præfecit. Rumecani Sofaris filio, rei tormentarię procurationem attribuit. hyems ad obsidionem arcis delecta, cuius initium, vti supra demon-

strauimus

Historiarum Indicarum

strauimus, in ijs locis est à Kalen. Aprilis: vt ipsum anni tempus, præclusa nauigatione, Lusitanos maritimis, quæ vna supererant, auxilijs prohiberet. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionem quoad fieri posset auertendam, rumorem insuper è composito dissipant; urbem Dium Sofari pro amicitia donatam ab Rege; in eamque possessionem breui Sofarem esse venturum: nec sine magno comitatu; reuocandæ veteris frequentia causa. quæ res eo propius ad veri similitudinem accedebat, quod & plenus certaminum & conrouersiarum esset is dominatus, vt non multum ex ea largitione Rex damni facere videretur; & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum & Reinelum paulo ante concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, vbi tum agebat, litteras ad Mascareniam dat: in quibus erat scriptum: Ad cætera loca, quæ Mamudij Regis benignitate obtineret, nouissime Dium urbem accessisse. id munus eo sibi accidisse iucundius, quo maiorem inde facultatem sit habiturus, optata Mascarenia tanti viri consuetudine perfruenti. simul sibi esse in animo, urbem superioribus bellis claudibus magna ex parte dirutam & euerfam instaurare, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere; tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quo libentius affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neque id sua tantum, sed etiam ipsius Regis Lusitania causa. hæc quoniam in tanta hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingenijs fieri sine magno apparatu copiisque non possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorum frequentia, Dium aduenerit; nequid idcirco aduersus Lusitanam rem aut amplitudinem ab se, vel à Mamudio cogitatum interpretetur. id adeo reapse daturum operam, vti equi pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per summam impudentiam à Sofare in præsens tempus de more conficta. Mascarenias haud ita pridem in eius arcis præfectura successerat Emmanueli Sofæ (alteri ab eo qui à Badurianis est cæsus) cognomento Sepuluedæ. atque is initio præfecturæ, cum in Cambaia finibus multa misceri ac parari contra Patanium Regem audisset; haud sane commotus est. quippe nec sine causa, Mamudio, rebus iam à Mogore accisis, æmuli atque opulenti Regis insidias omni

omni conatu precauendas putabat, & quo minus temere Lusitanum, constituta iam pace, Cambæi lacesserent, vel sibi obnoxium ducerent; sat magna ipsorum mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc ferme principio Mascareniam sollicitudine liberabant. Ast ubi, tempore procedente, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaia erat in armis; & militari concursatione, machinarum opificio, carisque ac iumentis omnia perstrepebant; enimvero tum suspicari Mascarenias capere, subesse fraudem, atque ad Lusitanæ arcis excidium ea cuncta spectare. Suspicionem auxere commeatus atque tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi capta. Postremo dubitationem exomere omnem, Sofaris ipsius litteræ, tanta præsertim adulatione blanditiisque conspersæ; necnon magna calorum lixarumque turba cum plaustris & impedinentis in urbem ingressa; itemque sub signis cohortes armatorum aliquot subsequuntur. Annus tum numerabatur seculi huiusce quadragesimus sextus; & exacto iam autumno Martius mensis erat in exitu. Mascarenias, quamquam atroci ac subita perculsus re, tamen extemplo colligit animum; seq; in omnes firmandæ arcis, & seruandi præsidij partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura. cælestem opem & supplex implorauit ipse; & aliorum precibus iussit exposci. Tum per expedita nauigia Castrum Indiæ prætorem, itemque Bazaini & Ciauli præfectos Hieronymum Menesium, & Antonium Sofam; de hostium apparatu & conatibus edocet: ni suppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubie sibi suisque imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institorum amandat imbellē turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani mancipiis, & paucis insuper matronis, quæ sexus oblitæ, ne deferrent viros, societatem periculi, & diurnæ obsidionis incommoda minime recusabant. Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cū Diensibus amicitia, hortatur tum publicæ salutis, tum priuati compendij causa, uti coemptam frumenti & oryæ vim, carnes piscesq; sale duratos, & alia id genus alimenta militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id, uti potuit in tanta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulo factum. Simul, recta & tabernæ in vestibulo arcis euerse. ti-

E c

gna,

Historiarum Indicarum

gnæ, tabulæ, ferriamenta, mali navium introlati. Inter hæc, Mascarenias pari dissimulatione, & iisdem quibus peti se videtur artibus, ad Sofaris epistolam ita rescribit: Quod Sofar, præter cætera in eum à Mamudio collata ornamenta, honoresque nuper etiam Dienis toparchia decoratus auctusque sit; neque mirari se, qui præclara eius in Regem regnumque Cambaiæ merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modo Sofaris, verum etiam reipublicæ causæ; quod bonorum omnium intersit, fortibus & industrijs viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in urbem attineat, nequaquam se illi concedere, uti maiorem fructum, è mutuo conspectu & familiari consuetudine percipiturus sit. De copiarum numero, quas ad urbem varijs de causis cogatur adducere; neque pudoris, neque arbitrii sui esse, definire quicquam: tantum admonere pro amicitia, videat etiam atque etiam, ne quid in tanta hominum colluvie, & Lusitani præsidii vicinitate torbetur. Hisce litteris, acceptis, magnopere letari Sofar, tam belle testæ sua consilia; tam læta initia dare sese. neque diutius morandum ratus; instante iam hyeme; Diem alias identidem aliasque submittit manus. interdum milites ac lixæ cum sarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis, intrabant. Postremo Sofar ipse ad xiv. Kalen. Maias cum Rumeçæ filio urbem inuehitur. milia quinque Turcarum ducebat. ij. erant exercitus nerui. sequebatur longe maior è varijs gentibus multitudo. Novus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam, inde per causam Mascarenia salutandi, speculatores in arcem mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officii causa destinatur Simon Phæus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primo comiter accipit: mox, varijs de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad res vitandas, muro urbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, ut olim, adeo salutare impediunt opus. dein eorundem iniuriam institit queri, quod pæne precario in eas regiones admissi; totum sibi vindicent mare; & cum alios populos ac dynastias, tum vero ipsum quoque Cambaiæ Regem iniussa navigare prohibeant. Sat iam peregrinos & advenas veteribus

bus incolis insultasse : tantam indignitatem ferri non posse diutius. hæc Pheum renunciare suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quam pauci, quam procul ab domo, quam à rebus omnibus imparati, quam incommodo anni tempore, tot tamque infensis nationibus ad prædā obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint; profecto fore, vti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma ultro lacestant. Cum hisce mandatis Pheus in arcem regreditur. Mascarenias ad consilium refert. ac tamen si liquido cunctis apparuit, à Sofare non certamen iuris quæri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato præbuisse viderentur; de cæteris rebus placuit responderi, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse. haud longe distare Prætozem Indiæ Castrum. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius iustitia, quod fas equumque sit, facile impetraturos. Quod vero ad murum attineat exstruendum, in Marziano fœdere disertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium edificare Sofar animum inducat; se non modo non prohibituros, verum etiam adiuturos manu. Sin terminos transilire, & quod Ninaraus ante frustra tētarit, arci obmoliri atq; officere cogitet; daturus operam vti denuo Cābaia atq; India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finiu, vel de gradu cōstātēq; demoueri. Hæc Pheus idē referre iussus in regiam, & vna exemplum fœleris, testato descriptum. Ad ea denuntiata, nimirum Christi desertor excanduit: traditumque sibi à Pheo li bellum, incensus ira, discerpfit. id Sofari, & committendi belli principium; & finis aliene gerende personę fuit. confestim iniectę legato catenę: & ambulantes in proximo Lusitani alij duo repente comprehensi, & in custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subito procursu coniectus. Per hunc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quo propius cernit periculum, eo in speciem erectior celsiorque; suos omni ratione confirmat. hortatur ne improuiso malo icci contrahant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco in foecordiam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illustria varijs orbis terrę partibus edita documenta. Sed ne lon-

ge abeant; nuper hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria prefecto, maioribus etiam copiis terra marique oppugnata, oblatamq; Lusitanos per exiguo numero ad ultimum inopie redactos, multo maxima parte suorum amissa; tamen sterile celesti subnixos ope, & que pati in iis angustiis possit humanum corpus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidij, Turcæ pariter & Guzarates, atque adeo Solar idem ille, relictis per summam trepidationem impediementis, abscefferint. Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus, in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. nam & aduersus ruptores foederum, contemptores diuini atque humani iuris, teterrima dæmonum mancipia, pro insontibus & circumuentis, & quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud dubie superos bellum esse gesturos. & accita iam ab Goa, Bazaino, C iaulo, & aliis oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neque vero, quod ad timorem vel maxime proponatur, extimescendam esse hyemem. Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum interualla, non ventos, non tempestates, quominus vltima experiantur, obstare. Tantum interea se ipsi viros præbeant: omni conati enitentur ad laudem; neu committant, vti vel Christiana fiducia, vel duritie militari, Syluerianis aut aliis inferiores vlla ex parte fuisse videantur. Eiusmodi vocibus publice priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite; Mascarenias, pro tenuitate præsidij, stationes vigiliasq; disponit. Septem, instauratæ paulo ante arcis erant propugnacula: in iis totidē duces cum vicenis fere militibus collocat. Marinū castellum Fernando Caruallio cōmittit. huic defensores triginta attribuit. Cambaicam orā Iacobus Maçteus duobus caturibus tueri iussus, & hostem, quoad liceret, maritimis cōmeatibus intercludere. Reliquam manū sibi Mascarenias ad subita belli referuat. Duces ad sua quisq; digressi loca, se se alacriter ad opus accingere: ceteronibus ac molli tomento protegere muros: aggerere cespitem: sarta glebis dolia inter pinnas locare: arma, cōros, machinas, & quicquid ad repellendū hostē opus est, pro copia præseri raptim expedire: ad nominis Christiani gloriā retinēdā; subeūda pericula, famē, sitim, vigiliasq; & vltima perferendā; mutuis adhortationibus incitari.

incitari. Inter hæc, Sofar, omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua parte ex oppido est aditus, aggerem vineasq; ad arcem agere instituit. apertam quippe oppugnationem, & repentinum ad mœnia successum impendebat, præter defensorum virtutem, ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ; quam post Sylueriæ discessum, Emmanuel Sofa duplo quam antea capaciorem effecerat. Sofaris autem, muniendi ratio fuit eiusmodi. Ab utroque insulæ margine vallum arci ad teli iactum obiecit. in eo vallo turres locis editioribus excitantur è soluto lapide, frontibus duntaxat ad lineam exæquatis. ab tergo baiuli atque operarij terram adaggerant. in summo, prætentis gossipij sarcinis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta. noctu fere muniebant, quo minus ad certos Lusitanorum ictus paterent. interdiu, sicut ab opere cessabatur; ita ab arce diuerberanda, & fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus captus duci, flexuosis Indico more mæandris; quo & oppidani tutius ad arcem subirent, aggeremque protruderent; & præsidarij, si forte erupissent, non modo ad transuersas ex occulto iaculationes præberent corporas sed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc fiunt, Sofar optimum statuit, ex alia parte marinum adoriri castellum: ut eo capto, & portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei causa ingentem onerariam in recessu intimo procul ab hostium telis, ad castelli fastigium adæquandum, pluribus tabulatis attolli iubet; multoq; bitumine ac pice diligenter oblini: quam deinde, ad castellum admotam æstu secundo, succendant; concepto igne, in scaphas desiliant armati; auctoq; tumultu inter fumum & clamorem, scalis ascensum in muros obtineant. Hæc res, priore bello frustra tentata, eundem rursus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in sublime crescentia conspicati è turribus Lusitani, rem ad Mascareniam deferunt. Extemplo negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, uti quamprimum occupet parato ad incendium pegmati necopinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fistulato ribus haud plus viginti, quamquam tectis sub manus vola funi-

E c 3 culis,

Historiarum Indicarum

culis, lenissimoque remorum pulsu, non latuit Sofarem ipsum, ea forte hora circumeuntem excubias. ille confestim ad arma litusque dat signum. tollitur clamor. ex omni parte concurritur. Laëteus, ad similem casum preparatis iam ante suorum animis, rectum cursum rectasque proras in periculum tenet. nec minus feliciter quam antea Goucanus, circumfremantibus ferreis globis atque sagittis, ad onerariam penetrat, ut in nullo tali metu, minime custoditam. Confecta iam videbatur esse res, cum in ipso (ut fit interdum) articulo, ingens præter omnem expectationem difficultas oboritur. hostilis pyra, quam vel è longinquo concepturam ignes crediderant Lusitani, aduersum coniectas è proximo tædas ardentesque ollas, repente contumax & inuicta perstare: iteratim undique iaculis nihilo magis lædi: iaculantium oculos animosque ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, ancipiti urgente malo, quod & in mora exitium, & in irriti inepto deformitas foret; consilium à cupiditate gloriæ mutuatur audax ac pæne temerarium. incisis momento anchoralibus, nauem ipsam remulco ad castellum usque per media tela perducunt. ibi demum facibus per otium ingestis, in hostium conspectu, relucenibus late flammis absumpta. Id euentum, sicuti eximiam in suos Dei benignitatem, & pristina miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Lusitanis in itu redituque inter tantam missilium procellam desiderato, vno tantum leuiter saucio; ita Sofarem, primo indignantem, dein stupore defixum, ab consilio maritimæ oppugnationis auertit. eo acrius ab terra munitiones vrgeri cæptæ, & abundabat multitudo, ut si quid tormentis ab Lusitano dirutum esset, Mandaiani extemplo rescicerent; & mortuorum loco (plurimi autem quamquam per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios aliosque submitterent. inclusis contra, neque ad erumpendum copiæ, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula suppetebant. Per hunc modum, vertente mense, ad arcis pæne fossam agger vineæque perductæ. huic rursus aggeri lapideum præstruunt murum, tredecim pedum latitudine: & in eo noua castella, crebrasque stationes, & varia tormenta constituunt. Hanc ferme circumvallandæ quacunque licuit, arcis formam sequutus est Sofar. Interea Castrio Prætori, ad classem, ut

dictum

dictum est, reparandam sat per se incitato, acres addiderant stimulos, Mascarenie nuntij ac littere. Confestim, è duobus filijs Fernandum natu minorem, egregie indolis adulescentem, cum nauigiis compluribus, & vario comœatu, cadisque sulphurei pulueris, & nobilium manu, Dium quam celerrime iubet præcedere. Hosce, dubio profectos calo, atrox in medio cursu tempestas adorta disiecit. pars Bazainum & vicina littora petiere: Fernandus cum octo caturibus instando & remigando peruenit, vti Diensem teneret arcem; inuitisque, & inspectantibus Mamudianis, militem, & comœatus, & omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium acceptum: ac minime dubia spes victoriæ consequuta. initur bellatorum numerus: ad quadringentos & quinquaginta peruenit. Suppletæ dein auctæque custodiæ, & Fernando infirmisimum omnium propugnaculum Diui Ioannis (suum cuique propugnaculo ferme ab cælestibus patronis indiderant nomen) cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem fere dies, Mamudius, ad visenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Dium aduenit. id suspicatus è concursatione plausuque Mascarenias, Fernandum Carualium è marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectatæ fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt; & è custodibus vni manus iniiciunt, ad cuius vociferationem concursu facto, Lusitani duo tresve inter tumultum occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, præualentes ipsi viribus, ad suos illico transfudere. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, itemque de consilij hostium nonnulla comperta. quibus rebus adeo non exterriti sunt Lusitani, vt etiam per tenebras crebo igne, bombisque, & tubarum cantu signa effusa cuiusdam gratulationis ediderint. Inde cum admiratio cepisset hostes, ausi è proximis vigiliis percontari quidam (è diurno commercio haud ignari linguæ Lusitanæ) quæ nam esset causa tantæ ac tam repentinae lætitiæ. Responsum ex arce est: efferrigaudio Lusitanos, quod Mamudium ipsum in castris versari didicerint. quippe, hætenus cum fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni colluione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regniq; proceribus multo honestius fore certamen.

eo responso irritati vigilis inuicem probra hostibus ingerere, seruitium Sofaris, æternas compedes, acerbæ supplicia ministrari. Verborum iaculationem, ferrea vtrunque sequuta misilia. Per continuos dein dies, inspectante atque adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur. Sub testudine basiliscos (noxiorum plerunque nominibus animantium hodie basilistas appellare mos est) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerant. iis Thomæum, & Iacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumque erat muri, cum ruinæ minis, ac terribili fragore feriebant. Minora vero tormenta, in ipsas potissimum fenestellas ac pinnaſ obuerterant ita scienter, vt sine præſenti exitio se vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter ceteros nobili viro Iacobo Gnaiz (à quo multa de his rebus accepimus) in hostem collineanti globulus in fomitem fistulæ illatus; fracto impetu, oculum ipsum quo collineabat, exculsit. Pulvis autem, eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt e flammis emicantes ouales pilæ, dolia cespite plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco, (& periculosissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi, maiore tamē incluserum trepidatione, quā damno: quod tum è genere sonitus, tum è magnitudine impendentis è sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent. tecta ferme perforabantur, & dissilientibus lapidū fragmētis nihil erat in proximo tutū. magister dein fortuito ex arce telo perimitur. successit huic artifex, nequaquā vsu vel scientia par. huius culpa recedētibz in castra globis, tres è Mamudianis obruti: neque ultra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterum ex aliis partibus haud intermissa verberatione aliquantū procidebat muri. & propugnaculū Diui Thomæ, solutis compagibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malū interior murus latitudine pedū viginti mature perductus. diruta prius ædificia materiam & saxa varię magnitudinis præbuit. A præfecto ipso cum nobilissimis primū ad motū. operi manus: horum industriā ceteri deinceps acriter subsequuti: magnosq; certamine continuata structura, intra septimum diem murus absolvitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quam putarat obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Insidentes, è suo

suo comitatu Iufacarnem ducem impigrum, & bellicæ con-
 potem laudis, cum Abafsina legione in castris reliquit. ipse,
 procerum hortatu Madabam vndecimo quam venerat die re-
 greditur: verbo, ad expediendos commeatus nouumque sub-
 sidium: re vera, præter moræ tedium, metu quoque perfusus,
 quod è cognatorum numero quidam hostili glande traiectus,
 ad ipsius pedes exanimis corruisset. At Sofar, incensus dolore,
 & rabie, quod nullam admodum insignem operam præsentī na-
 uasset Regi, præcellam aliam struem è saxo terraque, interstra-
 tis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramosa appellata
 est) erigebat; vt libero in arcem prospectu, Lusitani præsidij
 discursum ad bellica ministeria, destinatis è superiore loco icti-
 bus impediret. Aduersus eam perniciem, Mascarenias, oppor-
 tunitatem captans iaculandi, tormenta identidem alio atque
 alio transferebat. turrim dein è regione crescentis machinæ
 raptim excitauit. in eo præsidio positus Antonius Passanius
 cum fistulatoribus quadraginta; quot ipse quamquam artis
 in rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorem ale-
 bat, ij summa contentione opus impedire iussi. id quo cōmo-
 dius facerent, nocturnis horis (quo maxime tempore munie-
 bat hostis) ferrea candelabra permagna, crebræque faces ad
 idonea loca dispositæ: quæ, fuso longe lateq; lumine, cum sicū
 castrorum, genus operum, multitudinem hominum veluti diur-
 na luce nudarent; magnus videlicet, vilium præsertim opera-
 rum interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbæ copia,
 is ab tergo instantium atque vrgentium præfectorum terror,
 vt plagis coacti miseri sese volitantibus palam telis obijce-
 rent; ac peremptorum loco noui subinde recentesque supple-
 rent. ita, nequicquam conantibus prohibere Lusitanis, ad sum-
 mum perducta moles, & omni bellico apparatu confestim in-
 structa. Inde, cum arcis interiora in dies magis infesta fie-
 rent, Mascarenias ante sacram ædem edito loco tumulum ex
 tollit: collatisque eo tormentis, & ingenti præcipue basilisco,
 Ramosam ita quatefecit, vt magna cum superstantium clade
 prosterneret. neque stratam rursus exaggerare ausi Mamu-
 diani. Conatus dein omnis ad fossas opplendas, & opera mœ-
 nibus ipsis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vsque
 perduxerant vineas. accessere validis ex asseribus muscoli, quæ
 durissimo

Historiarum Indicarum.

durissimo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo commearent. Ex iis musculis tabulæ declivies ita prominebant, uti per eas deuoluta ex occulto saxa, truncique arborum, & glebæ ultra mediam fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obsessis, quod more scæminarum intra septa latitantes, non hæc gladiove, sed misilibus tantum è longinquo rem gererent. at non hisce artibus qui primi è Lusitania ad Indos venerint, gloriam quæsiisse: non ita nuper Syluerianos bellum exercuisse: verum in dextris & pede collato repositam habuisse victoriæ spem: neque se mœnibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen sibi non esse dubium, quin eius desidii, non tam penes militem, quam penes præfectum resideat culpa. quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: virosque (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conferendam cum hoste manum paratos, fame postmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo segnitæ. & imperij vinculis intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis identidem barbarus, nimirum Sofaris iussu: quod magna esset in spe, si apertum ad certamen elici possent, paucis præliis absumptum iri omnes præsidij vires. Sed neque milites, in id usque tempus obedientes duci, neque ducem, minime leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos angebat cura, ut ingruenti à musculis damno quamprimum obuiam iretur: quæ res magnas habebat difficultates. nam & coniectos è muris ignes coria respuebant: & maiorum ballistarum usum, quo vel maxime inclusi valebant, spatium ipsum propinquitatis ademerat. His rebus anxio, multaquæ apud animum suum agitanti præfecto; remedium tale in paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in iiris mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem obstructus. Eo animaduerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenias imperat; postibusque validissimas imponi fores. Immissi dein qui perpetuo egestu, succedentes inuicem alij alijs, fossam latententes

tentes exhaurirent : ac tradita per manus rudera silentio in arcem asportarent . ij deciduam vndequaque materiam ita subducebant , vt quam integerrimum cumuli fastigium, fallendi hostis causa, relinquerent . Quatriduum totum nocturnus diurno continuatus est labor . interea Mamudiani munitores fabrili bolide fundum subinde explorare . ac primo admirari cur minime cresceret, neque responderet operi aceruus . dein , posteaquam magis etiam ac magis imminui sentiebant (extenuatus quippe, demum assidua subtractione corruerat) noscendi causa, periculo contempto , capita proferunt . Lusitanos , quæ iaciebantur, impigre amolientes cernunt . confestim & è musculis in fossam , & è muris in musculos tela coniecta . Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat . is , dum ad oram valli , in dextrum innixus cubitum , Lusitanam cryptam attentius contemplatur , suspenso & cogitabundo , nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus , manum simul & sinciput abstulit . Ea vulgata re , tantus exercitus incessit pavor , vt parum absuerit, quin desertis operibus vineisque, obsidio solueretur . Obstabat maxime Rumecan, ferox ingenio viribusque , & odio nominis Lusitani à primis annis imbutus . Is , domestico luctu minime fractus , celebratis more Mahometano paternis exsequiis ; tum vniuersos, tum singulos appellare : hortari ad perseverandum : tot iam exhaustos labores ; tantæ molitionis opera tanto sudore perfecta ; ex hostibus in ipsa paucitate perijsse non paucos ; & qui supersint, vulneribus, fame, vigilijs, defatigatione confectos, hominum simulacra non homines , vix iam sustinere arma, latitare in angulis, desperato nouo subsidio fugam haud dubie meditari . sed & maritimos exitus, aduerso anni tempore , & terrestres , vallo & stationibus intercludi ; immanes belluas indagine cinctas teneri , victoriam esse in manibus ; tam propinquæ spei exitum nullo pacto deferendum : tot nationum salutem , tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti : si paulum adnitantur Mamudiani ; & liberatæ Indiæ decus æternum , & nauatæ Regi suo operæ mercedem opimam laturos . Hisce dictis animati plerique . Rumecanis consilium approbant ; in tanta tamque recenti

Historiarum Indicarum

centi clade tantam animi magnitudinem vulgo admirantur . denique dum à Mamudio veniant mandata , summam belli administrandi consensu militari ad eum deferunt . mittuntur ad Regem legati . ille per litteras iubet duces oppugnationem vrgerè : noua identidem supplementa , confecti belli præmia pollicetur amplissima : prærogatiuam suffragij militaris de Rumeane confirmat . Lusitanis interim , cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece , magna videlicet spes tranquillitatis affulserat : ac , veluti pacis inducijs , dum sedatur in castris timor , vtrinque otium fuit . Sed mox necopinato recruduit bellum , nouo imperatore adeo impigre obeunte munia ; vt Sofarem deesse , neque hostes , neque ciues vlla ex parte sentirent . Ad fossam præcipue aggerandam , ex patris destinatione curas intenderat . itaque præter eam turbam quam in castris habebat , alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur : ac turmatim diuisa , ad cinnabuli pulsum in orbem subit ; neque iam è musculis tantum , sed propalam è vallo , cum interea misilibus certaretur , variæ magnitudinis lapides , arbores totas , virgulta , cespitem iactant : occisorum cadauera , ne ceteri spectaculo terreantur , obruta ruinis accumulant . postremo , vineas ac vallum ipsum vndique prorutum , cum ingenti fragore deuoluunt : neque iam vlla ope resistere Lusitanus valebat . Fornix primum assiduo iniectu materiæ obstructus : deia , quod supererat spatij , quotidianis incrementis occupat moles . Inter hæc , Mascarenias , tot vndique cinctus angustijs , nouum à Castrio Prætone auxilium efflagitare per litteras nuntiosque , quos in apertum vitæ discrimen speculatorijs nauigijs hyeme sæuiente mittebat . Rumean verò , quamquam libero iam ad mœnia successu , cruentam nihilominus dimicationem prospiciens ; Simonem Pheum sub muros misit , qui varijs conditionibus popularium tentaret animos ; Mamudij , & Rumeanis clementiam prædicaret ; obsessisque , si abire incolumes animum inducerent , naues ad profectionem offerret . Ad ea cum ferocius responderetur , negaretque Mascarenias , cum violatoribus fœderum atque periuris , vllam sibi pacis conditionem esse ; confestim Pheus è conspectu subtrahitur : coniectisque per iram telis , Lusitani duo qui ad colloquium pinnas muri fidenter ascenderant , occiduntur .
die

die sub vesperam è Mamudianis promptissimi, excelsos nauum malos transuersis iunctos tigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: elatisque super capita scutis, in summum enituntur. Ferme triginta iam ascenderant, cum Lusitani ad periculum propulsandum, ac demendum dedecus mutuo se cohortati, impetu capto, alios è corona præcípites dant; alios in scalis obnixos, contis detrudunt; detrusos, aculis, & flammaram alimentis, & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum succedere conantes alij, pari defensorum constantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars ambusti, aut vulneribus confecti recedunt. neque vltra tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein segnior obsidio fuit, dum ad summum certamen Mamudiani se comparant: accensisque vrbe rota luminibus obeunt templa, suumque Mahometem inani prece sollicitant; multi etiam solenni vouent coniuratione, se non nisi victores ab arce redituros. In diè viij. Kal. Augusti certamen edixerant. is Diui Iacobi Apostoli natalis est dies: quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis ante lucem copijs, ad arcem silentio primum, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensere, magna cum vociferatione succedunt. Lusitani præsentibus animis corripiunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tentantes ab omni parte aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi ostenditur; ibi frequentiores obsistunt. Ru-
mecos interea suis hortator adesse; alios castigationibus, alios promissis ac laudibus incitare, alij voti ac iurisiurandi religionem incutere; acerrime vtrinque prælium cieri; confusus imperijs, minis, gaudio, metu, clamor, itemque tremendus tormentorum sonitus ad astra ferri; subeuntium audacissimi quique passim occumbere. in Thomæum præcipue & Diui Ioannis propugnacula ingruerat belli moles. Eo dum intenti propugnatorum oculi pariter animique sunt, è Mamudianis interim eximia corporum agilitate complures, obseruato ætus recessu, ad maritimam arcis latus, antequam dilucescat, accedunt: perque præruptum, eoque desertum ab hoste saxum, partim brachijs humerisque, partim quæ cautes patiebantur, scalis innixi, in arcem scandunt, inque ædium tectis Mahometana vexilla constituunt. dein, stolidi capti auaritia, armorum atque hostium obliti, ad prædam illico

Historiarum Indicarum

Illico dilabuntur. Mulierculæ quædam, alijs omnibus ad pugnam digressis, in ea parte curabant. ex ijs nonnullæ virili animo arreptis hastis, prædatores locorum ignaros, & incerto concursu nocturnoque pauore perterritos, intra tecta coercebat, aliæ ad opem à præfecto exposcendam ad mœnia prouolant. Mascarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, silentium imperat: ipse cum expeditis ad locum accurrit: ibi hostes partim in ædibus inclusos; partim in angiportibus errantes obtruncat. triginta ferme, cum sese conglobassent, ad vnum cæsi. cæteros ex arce deicctos, tum altitudo præcipitij, tum prominentes è rupe filices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus custodiri ceptus: & Mascarenias, ab ea parte victor, in prælium festine regreditur; suis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantum, sed etiam corpore miscet certamen; ducisq; pariter ac militis partes egregie sustinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatum est. Ad extremum Ruinecan suorum clade percussus, receptui cecinit. Lusitani tantis defuncti periculis, primum omnium Deo superisque, ac patrono præsertim Dino Iacobo laudes, gratesq; agunt: cæsorum deinde ineunt summam. è suis tantummodo septem; ex hostibus comperiunt amplius mille & trecentos. capta etiam militaria signa non pauca. Christianorum funus magno omnium studio celebratum est. Laudati pro cuiusque merito milites ac præfecti. Ludouicus Sosa, & Fernandus Castrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioannis propugnaculo præerat, præcipuum fugati hostis, arcisque seruata decus tulere. Antonius quoque Passanius, interiorem aggerem turremq; magna cum hostium strage tutatus est. Ac, forminarum etiam, illo potissimum die conspecta virtus: è quibus aliæ furtiuo, vti dicebamus, ascensu transgressum munimenta hostem Mascareniaz trucidandum obiecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & saxa; itemq; fascias & medicamenta suggererant, versatq; inter ipsam dimicationem erant adeo pertinaciter, vt sauciæ nonnullæ constanti dextra sibi spiculum euellerent, plagisque obligatis ad institutum redirent. Is, bene iuuante Deo, pugne alius exitus fuit. Secundum eam pugnam, obstinatis utruq;

que

que partis animis, aliæ deinceps haud abfimili euentu pug-
nata. in iis, præter cætera tormenta ferrumque, ardenti-
bus maxime iaculis certabatur, maiore oppugnantium, quam
defensorum pernicie. quippe gossipio, quo Indi ad vestem
vtuntur, ignis tenaciter adhærescens, momento excitatum
incēdium per confertos manipulos cuneosq; late fundebatur.
quos autem flamma comprehendisset, ij, abiectis armis, cum
simul vestimenta proijcere non valerent, cæterosq; ab ijs ad-
iuuandis exuendisse, sui quemque periculi metus auerteret,
cæci amentesque crebro cum gemitu, incerto vestigio, extra
ordines ferebantur. Hinc, deformatos vultus; exusta lumi-
na; pendentem è nudatis artubus cutem, ac velut in lora dis-
sectam; horrendo spectaculo cerneret. At Lusitanum multo
minus lædebat ignis, amictu laneo, & insuper ocreis & chiro-
theeis ac thorace munitum. & corio deficiente, præfectus,
in eundem usum, è pellibus inauratis peristromata pretiosa
militibus diuidenda curauerat. Ex eo tempore Mamudiani
cum aperta parum proficerent vi, subterraneis operibus (&
suppetebat ad omnia multitudo) occulte grassari constituunt.
Cuniculos plures ad arcem agunt. interea, vt ab sensu operis
Lusitanum abducant, fabros cum dolabris ad suffodiendos
muros quam tumultuosissime subigunt: maiores globos cum
fragore terrifico ac densa fumi caligine iaculantur. Porro cu-
niculorum dispar, neque vno tempore fuit exitus. alij specu-
bus puteisque, quos Mascarenias mature in id ipsam effode-
rat, inutiles facti: alij non interrupto successu ingentibus de-
trimentis rem Lusitanam affecere. Longe perniciosissimus
omnium fuit is, quem ad Sancti Ioannis propugnaculum præ-
cipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta per-
uenit, locum tormentario complent puluere: eiusdemque pul-
veris tanquam institas ad cuniculi os perpetuo tractu perdu-
cunt. Posthæc, veluti ad vltimam oppugnationem instructi,
sub signis ad eam maxime partem subeunt arcis; ac vix tenta-
to conflictu se se recipiunt. dein rursus accedunt receduntque
simulato metu, nimirum vt e Lusitanis quam plurimos, pro-
pugnandi spectandique studio in fraudem illiciant. Tum Ma-
scarenias, ratus id quod res erat, hostem dolo non metu pe-
dem referre; mittit extemplo qui Fernando Castrio & reliquis
præsidia-

Historiarum Indicarum

præfidiarijs nuntiet, quamprimum ex eo loco secedant: hostilem trepidationem in tempus fixam: aliquid profecto occulta machinationis subesse. illi, & vigore ætatis, & superiorum dierum victorijs nimium sibi præfidentes; quæ Indorum ignavia irridere, quæ præfecti seu monita seu iussa contemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors. nam simulatque frequentes in turri conspecti sunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim iniiciunt. is à primo aditu ad intestina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vasto enitentibus, euulsam ab radicibus turrem cum terribili strepitu qualis ex Aetnæ cauernis interdum cieri solet, in altum sustulit, longèque ac late disiecit. è superstantibus alios, volitantia saxorum fragmenta dilacerant; alij, sublime quantum prope oculorum sequi acies posset elati, dein ad terram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur: alios, dira ignium vis, tamquam tormento excussos ad hostem vsque proiecit: quorum interitu nequaquam expletis odijs barbari, inanima & mutilata cadavera tum incessant probris, tum sparis & gladijs crudeliter fodiant. Viginti ferme ex ea statione tantæ cladi superfuere; ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adscripti plerique, & claris orti natalibus: quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora dein conquesta mulieres terræ mandarunt. Cæterum vixdum resederant flammæ, cum per stragem ac ruinas Mamudianiconantur in arcem irrumpere. aduersus eum impetum quatuor è superstitibus raptim opposuere sese: nam reliqui incendio afflati, & recenti malo attoniti ac sopiti iacebant. & cum pugnacissimis aliquot Mascarenias confestim accurrat. huic manipulo sacerdos effigiem Christi Domini è Cruce pendentis intrepide præferebat. eius admodum pijs adhortationibus, & occulta nimirum è coelo vi, non dubie confirmati erectique Lusitani, tumultum ac periculum pugnae sustinere, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo ingenti aliorum sudore ac certamine obiectus est: & imminente iam nocte, Mamudiani, multis item è suorum numero annisfis & saucijs, incepto irrito recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui præfidiarij, exinde cautius in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas abfistere.

ſistere . itaque & Iacobæa & Paſſania turris , item ſubditis ignibus , nullo defenſorum interitu prociderunt . Thomæa vero (nam eo quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in foſſam ruinis , paratos atque imminentes in irruptionem trecentos è Mamudianis oppreſſit . Atque huiusce machinationis in vniuerſum ferme hic erat euentus , vt Mamudiani introitu excluſi , ſpatia ſaltem obſeſſis eriperent , & intra mœnium excidia ſubitarias munitiones raptim excitarent : Luſitani contra , & per patefactum ruina iter conantem tranſcendere hoſtem , virtute atque armis arcerent ; & nouum introrſus pro diruto murum ſumma contentione reſicerent . Inde anguſtior in dies arx fieri , & vix ad explicandos ordines relinqui locus . Quatuor iam meſes obſidionem pertulerant Luſitani , cum ex adeo paucis aliqui ferme quotidie aut vulnerarentur , aut caderent . Acceſſit inopia & fames , frugibus carnisque conſumptis : & præter ſœda animalia , quicquid etiam erat fruticoſum aut herbidum , in alimenta conuerſo . hinc vulgo ingruerant morbi : ſeſſisque & animis & corporibus , qui arma tractare poſſent , vix centum & quinquaginta ſupererant . atque ij admodum ægre continebantur , quominus in hoſtium ſtationes ultro impetum facerent , vitæque miſerias & ærumnas honeſta morte finirent . In hoc rerum diſcrimine diu expectatum ab Goa ſubſidium aduenit . naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant curſu . Aluarus Caſtrius Prætoris item filius , & Franciſcus Menéſius præerant . inde Aluarus cum meliore parte claſſis Diu protinus anteceſſit . reliquæ , carptim , proutagilitate vel robore quæque præſtabant , captatis tempeſtatibus , ante Septembris exitum ſubſequuntæ : armati ſupra nongentos cum omni rerum copia in arcem expoſiti . quæ res Luſitano maiores quam pro viribus animos fecit . Auxit ferociam , baſiliſcus , qui demerſis in ruina rotis in hæſerat , cum eum ad ſe iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur , proſpera pugna retentis . Ex hoc indignari poſtremus quiſque , & accuſare primos , quod hoſtium conatibus non ſtatim ex arce obuiam ierint , quod opera mœnibus applicari , munitiones transferri , ſe ſe in tantas anguſtias cogi permiſerint , recensere victorias (vt de Europa & Mauritania ſileatur) ad Soſalam , Quiloam , Goam ,

F f Malacam,

Malacam, Arnuziam, Calcutum, ad Repelini vada, ad Diuini denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua saepe manu fugatos; peruagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani teriorem, scilicet quo tanta decora, tantæque laudes, in vno demum praefecto atque in vno praesidio pereant. tunc dum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ . viriliter tandem erumpendum in hostium castra, & dignum aliquid rebus olim gestis, & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: si vera virtute, manu, & gladijs decernatur; Lusitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos haudquaquam luros: hæc initio pauci; dein velut ex contagione plures quotidie palam in circulis & contubernijs fremere; & in Mascarenia cunstationem qua vera, qua falsa iactare. Postremo ad eundem conuenire frequentes; pugnam efflagitare; minari, si diutius torpeat, se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubie suffecturos. Mascarenias contra, lenire furentes; de hostium genere, numeroque differere; iam nunc abundare commeatu arcem; custodes uti ad hostem laceffendum paucos, ita ad prohibendum sat multos adesse; hyemem maxima ex parte circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affortum: demum certioribus victoriae præmijs, & minore suorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam furdis canere Mascarenias: adeo certamen penitus imbeberant animis plerique: nec deerant qui ab insito liuore, solute obsidionis gloriam præceptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligandos Guzarates egnisse Prætoris ipsius auxilio nolent videri. Mascarenias, ut inflatos inani fiducia, fixosque in audaci proposito animaduertit; Aequum fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, non regere; expectare signa, non extorquere; scire, quæ ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto & consiliarijs curæ esse. Nunc, quando mihi prope manus iniicitis, & seditionem vultu verbisque præfertis; vincat sane maiestatem imperij, inconsulta spes, & libido. ite, quod superi bene vertant: virtutem istam, lacertosque, & armorum scientiam expromite. ego, quos agere debueram, sequar; & quamquam alieno tempore, tamen partem periculi

ac laboris vobiscum vna capeſſam. Vos modo videte, vt quos ante pugnam ſpiritus atque ardorem oſtenditis; eodem in aſcenſu valli poſtmodum, atque in ipſo conſictu præſtetis. Cum hæc dixiſſet, prout in arcto licebat, copias inſtruit: primam aciem Aluaro Caſtrio; alteram Francisco Menefio dat; cum cæteris ipſe, modica manu ad cuſtodiam arcis relictæ, ſubſequitur. Facta ſecundum euripum eruptione (nam ex ea parte latior patebat exitus) ferociſſimi quique vallo ſuccedunt; ac deſenſoribus primo impetu percuſſis aut deturbatis, ingenti ardore tranſiliunt. dein, ſigno ab hoſtibus dato, cum noua identidem ſubſidia è caſtris aſſuerent, atrox eſſe prælium cepit: & qui nondum tranſcenderant Luſitani, cum proculcatis priorum pedibus latiores herbe, altitudinem nudaſſent valli, quod ex arce proſpicientibus nuper humiliter apparuerat; iſti re ſubita, primo hæſitare, dein, hoſte imminente, fugam aut latebras circumſpicere. Tum Maſcarenias: Hæcine pugna eſt quam poſcebatis? increpitans; ante diſcrimen feroces, in ipſo diſcrimine timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam fruſtra conatur accendere. Inter hæc Menefius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Luſitanæ iuuentutis occumbunt. Aluarius Caſtrius ſaxo percuſſus, cedente ad iſtum galea cum attonitus cecidiſſet, Maſcarenia interuentu ſeruatus eſt. Neque vltra ſuſtineri ſuperfundens ſe ex omni parte caſtrorum, poterat multitudo. Luſitani cum vndique pulſi tranſfigerentur, & oppugnari è diuerſo latere arcem, ſeu conſilio ſeu temere ſublata nuntiaſſet vox; nequicquam obſiſtente Maſcarenia, nullius niſi vitæ memores ad moenia portasque præcipiti curſu vertuntur. cupientem ſimal inuchi Mamudianum tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis euentus fuit. Exinde ſuo ipſi conatu ſegnioreſ facti (vt in contrarium ſape migrant vitia) vix pro muris obire ſtationes, vix recenti ſucceſſu elatis & ſubinde arcem aggredientibus Indi obſiſtere: quoad reſectis tandem ex pauore animis, ruſſum alacres, & obliterandæ ignominia cupidi, ad conſueta munia rediere. At Mamudiani, quos ſe magis magisque obfirmatos ad continuandam obſidionem oſtenderent; atque vt expeditiores ab continenti commectus haberent; euripo ad Rumæpolim, iactis vtrinque moli-

Ant. Boet.

Ff 2 bus,

Historiarum Indicarum

bus, alterum pontem imponunt ea magnitudine ad firmitate, ut quamlibet onustas vehes tuto ac large transiniret. Simul, dies noctesque fatigare ac premere Lusitanum; stantes muros frequenti verberatione concutere; quæ minus commode ballistis labefactari possent; in ea subditis ignibus calefacta, syphonibus acetum immittere; putrefacta continuo, excindere ferramentis; igniferos æstupa, gossipio, & sulphureo pulvere globos in testa conijcere; denique cuniculos, quod ea res prospere cessisset, ad arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis agere. Aduersus ea, Mascarenias, operarijs ausus, non una regione item obliquas aduersasque excavare fossas; tormentis ac misilibus ab omni parte hostes impetere; intergerinos ædium parietes perforare; quæ testi milites & mancipia commearent. Iisdem fere diebus quibus hæc ad Diem fiebant, Goam de Fernandi & commilironum clade nuntius affertur. inde grauis mœstitia simul & metus civitatem incescit. Prætor, quamquam acri doloris morsu perfractus, tamen ad cæteros animandos, lugeri filium reuocauit. ipse nitens purpura & ornatu alio sumptuoso, inter ceteros vna cum proceribus, velut animi causa, prodibit ibi, tum in gyros flexo, tum cursu & saltibus incitanti litariter equo, malum subinde Mamudianis interminans, cunctos vultu & oratione confirmat. mox in classem apparatu omnes de integro curas ac nervos intendit. ac minesciente iam hyeme, Aluarum Acuniam nauibus quinque, in quibus præter magnam instrumenti bellici vim, stipulatores erant quadringenti, protinus iubet obseffos adire, ac suo nomine prohibere quominus ante vniuersæ classis aduentum, pedes è munitionibus efferant: sese paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturum. Cum ea manu profectus Alvarus, circa Diem in aliquot naues Arabicas incidit. ijs mercenaria variarum gentium auxilia propinquas Sofaris quidam ad exercitum subuehebat. Ahazne, commisso feliciter prælio, naues expugnat. captum ducem in arcem infert. huic magnum auri pondus ad redemptionem frustra offerenti, vna cum primoribus abscidit ceruices. capita in euripum consulto proiecta, et in conspectum

pectum urbis æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eodem ipse confestim celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copiis quæ contrahi è vicinis regionibus potuerunt (ij fuere præter naualem & aliam turbam, Lusitani bellatores mille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascarenia mandat, uti ad exscensionem cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis undique vallum hostium, & denfos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in urbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo post Prætor incolumi classe subsequitur. Ab auersa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuictæ, quam maxime tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, uti munitiones intrauit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque vespemodum ex vna arcis factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem, & reficiendum è maritima iaculatione suaderent militem. ipse, ratus ad nominis Christiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorem Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis mature corporibus tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu spes ulli foret, Antonio Correg cum idoneo præsidio inter prælij tempus tuendam assignat: consilio dein adiuuat rem, quod consilium haud dubie victoriam peperit. Turre erat ad dextrum urbis latus, qua in apertum mare prospectus est: Syluerianam appellabant. ad eam quatiendam, quasi ex illa parte descensio quæreretur, dromones pridie missi tres, è salo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id ubi cognouit Prætor, Nicolao Confaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, uti na-

THINC

Ff 3

ues

nes quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, inbellis turba, lixis & calonibus impleat: ij pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum, altera ac census funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exercent. Hoc modo instructam classem iubetur Consalius ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem admovere; vociferatione, bombardis, tympanis, tubis, quam maximum strepitum ac tumultum ciere; alijs alijsq; subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distingere copias. Hæc mandata Consalio. cæteris item præfectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumezan, haud satis certus qua potissimum ex parte Lusitani essent erupturi; ad omnes aditus æque terrestres atque maritimos, tormenta vigilasque disponit; telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: augeat munitiones: &, quæ ex Euripo descensus ad oppidum est, præaltas fossas leui superiniectione ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis (præter Guzaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in am curam ac sumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex ijs ipsa robora ad primos imperus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque ab tergo subsidiis: Rumæum pontem septingentesimo, litibus insidet; reliquam multitudinem, quo clamor, quo signa aduocant; paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta virium suarum Mamudianos cepit fiducia, uti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderent, vixque vniuersæ pugne subituros aleam crederent. Lusitani contra, uti Christianos decet, vno Deo maxime freti, nihilominus expediunt arma: atque ad conditum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum loco excelsio, ut undique conspicui posset, Antonius Calalius Franciscanus insigni pietate facit: Deumque precatus, ut in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quo alacrius capebant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatis absoluit. Eisdem, Prætor, quod pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, uti Christo duce, cuius tunc

antur

antur causam, forti ac fidenti animo prælum ineant. Ioan-
nem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauia primo
testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem
adesse putent. Indici totius imperij summam in eius diei cer-
tamine verti nil ambigant, postremo sciant, præter naturam
doci, ab se quoque diligenter prouisum, vti segnibus timidif-
que nullum neque terra, neque mari effugium sit. Ex arce de-
tractas fores, è portu naues in expeditionem emissas. Magna-
nimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salu-
tem & præmia constituta. Cum hæc agerentur, iam Nicolaus
Consalius classem è composito ad alteram partem insulae cir-
cumegerat: variisque (vbi conuenerat) locis descensum & op-
pugnationem ostentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum,
ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis intuenti-
bus reddens. & in Prætoria sublime vexillum, ac lumen in
puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorum fragor, mi-
cantiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum
pulsu tibiarumque concentu Martius turbarum sonus; Ca-
strum cum omni exercitu adesse monstrabant. Eo terrore
Consalius omnium oculos in se conuerterat: vt non ex vrbe
tantum, sed etiam è castris, armatorum agmina, relicis præ-
sidiis ad mare concurrerent. id vbi à speculatoribus accepit
Prætor, in primo tumultu, antequam dolum clarior proderet
lux, instructas, prout angustiæ loci ferebant, copias, (ferme
tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. pri-
mum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito
locorum, atque ad eius imperia dudum adueto: accefferant è
reliquo exercitu quadringenti. cū ceteris modico intervallo se-
quutus est Prætor. Cingebant latera spectatæ fortitudinis viri.
Vna Casalius ornatus quam augustissimo trabecatus, Christi ad
Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat.
Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & hu-
mana plenispe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac
semiplenas adorti stationes, è vallo deiiciunt: & partim stratos,
partim integros aggeres murosque, scalis, contis, humeris
innixi transcendunt; hostemque obuium, hastis, gladiisque
conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumezan vacuum ratus ar-
cem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto

Ff 4 iubet

habet exemplo contendere. ij, ab Antonio Cortica; quamquam patentibus portis, magna cum eade pulsâ. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeo ex ipsa vulnerum fœditate perspicui potuit. Cosmo Paiuꝝ gladio femur abscissum. Vasco Fernando, cum sese in hostes acrius immisisset; decusus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: cuidam, quod super aures oculosque eminebat, à reliquo capite, prope ad ostensionem artis, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnam item è turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum sanguinis fufum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartum conatu in pinnas euasit, ibique per vim Lusitana signa constituit. Exinde ingens Mamudianos inuasit pavor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Mascarenias pertinaciter ab tergo cum suis instant, immisitque fugientium turbæ eodem impetu in urbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maxime resisteabant. Vrgente dein vehementius Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuo inclinarat certamen, Lusitana vis vltra sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, insula trepide relicta: super alium alij ex vtroque ponte sese in continentem eiiciunt. multi in turba obruti, multi à persequentibus interfecti. Castris & oppido Lusitanus vno die positus. in oppidanos deinde nullo discrimine sexus ætatisque scruitum est. Mascarenia præcipue cohors, dolori atque iracundia paruit: Mahometicamque perfidiam, cæcos tot præliis commilitones, & diuturnæ obsidionis mala ad fatietatem vltæ est. armati iuxta & inermes, pueri senesque, viri pariter ac foemina trucidati. vsque ad brutorum animantium eadem atrox ira peruenit. regium Cambaia vexillum, & alia signa relata complura. castrensis æque atque urbana præda militi celsit. vtrouique tabernas apertas, paratam expositamque rerum omnium copiam; triclinia strata, & appositos cibos voluit in media pace (adeo Lusitanum Indus contempserat) inuenerunt. Simom Pheus & socij, ad catenas demendas frustra quæsi. ab irritò sub muris colloquio Mamudiani Madabam victos attraxerant. hosce dein, & vna ciuem

Goanum

Goanum Athanasium Frerium cum militibus viginti, dum lembo Diu peterent, vi tempestatis ad Surratum nuper eiectos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens iugulari omnes iussit: in cisternam proiecta cadauera. Cæterum in prælio è nostris desiderati circiter sexaginta: ex hostibus ad quatuor millia. Rumecan imperator (incertum à quo perëptus) inter cæsorum aceruos gregali amictu vix tandem est agnitus. sexcenti viui, in ijs principes aliquot, in potestatem venere. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, anea tormenta maiora in castris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis inscriptum notis, rudi opere factum, sed inusitatæ magnitudinis, in armamentario Olisiponensi conspeximus. Clara admodum & gloriosa Lusitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxere diuina miracula, quod hostes ipsimet affirmarent, conferta iam pugna, maiores aliquot ballistas, applicitum quater ignem, cælo minime pluuiæ, respuisse. & super ædiculam arcis, apparuisse mulierem cælesti lumine radiantem, cuius fulgor ita adspicientium oculos mentesq; perstringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repente rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnaturi singuli viderentur. inde consternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primum Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minime maligne testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes quibue insula continenti iungebatur, intersececit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, ad motus ipse ante alios manibus, cunctos accendit: atque vt ingenti labore militum; ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgatæ ruderibus fossæ; partim etiam turres ac mœnia restituta: ijsque, ad extremum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circumdati. Hisce rebus peractis, & stipendio militibus persoluto, Prætor ineunte autumnovictor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est. Per eosdem fere menses Idalcum in Bardesianos & Salsitanos fines, eadem quâ nuper ijs Lusitano cesserat leuitate,

Historiarum Indicarum

tate, ad vectigal portoriumque exigendum armata manu
 procuratores immiserat. Aduersus hosce, modicis copiis
 Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida, eiectos ex agris,
 Pondam trepida compulit fuga, castellum, vti supra docui-
 mus, magnis operibus ab Azedecane munitum. ijs cum ab
 Idalcane subsidia mitterentur, Castrius ipse cum duobus
 millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca traiecit.
 Ad eius aduentus famam, pauidi hostes, ne expectata qui-
 dem oppugnatione, castello agrisque excessere. Castrius
 Ponda recepta & euerfa, Goam rediit: inde aduersus Ma-
 mudium reparantem bellum, protinus classe contendit lem-
 borum aut biremium centum & viginti, quibus Lusitani mille
 octingenti, & è socijs Naires quingenti vehébantur. Cum hi-
 sce copiis in Cambaiam delatus; alijs atque alijs locis milites
 sub signis ad populandam oram agrosque duxit. Cum diu ne-
 minem obuium habuisset armatum; ad Barocum denique vr-
 bem cum equitum millibus quinque acie instructa sese illi o-
 biecit Mamudius ipse Rex. Turratos elephantos, & cunilia
 tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimi-
 diatæ Lunæ figuram instructo equitatu substiterat. Neq; Ca-
 strius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum est ventum,
 repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confusis
 turmarum ordinibus; & intra conspectum hostium, loco re-
 motiore consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est.
 Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Re-
 gem, ne florem nobilitatis, & vna suum ipse caput furentibus
 rabie ac temeritate Lusitanis obijceret. Sunt qui putent eo
 consilio recessisse, vti auiditate pugnandi pertractos intra sua
 præsidia Lusitanos, ex omni parte circumueniret. siquidem
 è toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca vi-
 cina contraxerat. Vtcunque sese habeat res, Castrius ad o-
 stentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spa-
 tio cedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole,
 armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris con-
 fessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Ma-
 mudij, cum plausu cantumque ad naues reduxit. Patanem inde
 Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem
 eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plur-

mas

mas naues incendit: magnum mortalium numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auxit: fata, villasque, & conditas horreis fruges exusit. Eam vastitatem per se grauem, spatium tempo ris grauiorē fecit. Tres fere menses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudij conatus in multum tempus ea clade represfi. Inde Prætor confirmato Diensi præsidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vi cepit, direptoq; flamas iniecit. Idalcan, absente Castrio, in Salfetanum rursus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miserat, equites septingentos. Abasini erant, Arabesque Turcis immisti. Duces iis quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus sententijs in decernendo staretur. ad Marganum vicum munerant castra. Prætor, vt Goam insulam attingit, priusquam urbem intraret, nonis copiis auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goę ruinas) illico in Salfetanam terram transmisit ratibus. Lusitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedites Canatinos ex eadem insula Goa item bis mille; Naires sagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito duces hostium silentio noctis in locum natura tutiorem se recepere. à fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum vestigijs acriter insistentes Prætor, in castris ab hoste desertis ea nocte confedit. ibi refectus ex itinere miles. Postridie, diuisis quadrisariam copijs, intentus prælio ad hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, sed quasi par pecorum grex maclandus foret, accensa cupiditas inuaserat pugna: minisque ac denuntiationibus plerique ad signa contineri vix poterant. ex iis quinquaginta fistulatores, insulto Prætorē, deujs callibus antegressi, flumen vado traijciunt, interclusique ab suis temere hostem lacessunt. in eos continuo Arabicus equitatus emissus; cumque pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; conspicatus laborantes Prætor, ad opem circumuentis ferendam amne transmissis cum paucis equitibus aduolat; perq; ignium riuos, quos iacta à Mahometanis ardentes duxerant olla, perque media tela hostem aggressus, tandiu sustinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superueniret acies. Eo primum certamine

Historiarum Indicarum

ramine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo, Di-
 uus quoque Thomas Apostolus inuocatus . & is ipse dies forte
 natalis erat Apostoli, xij. Kal. Ianuarias, quæ res animaduer-
 sa, fiduciam animosque militibus auxit . Simul etiam Casa-
 lius idem qui nuper ad Dium, Christi pro nobis è ligno pen-
 dentis effigiem excelsum gerens, commemoratione tantæ ca-
 ritatis identidem addebat stimulos . Neque ad superos vota,
 neque ad homines hortamenta irrita fuere. Euidens tum quo-
 que cæleste numen Christianis affuit rebus . Et Lusitani pro-
 cures, nouo ardore concepto, in Mahometanas cateruas im-
 petum dant. Aluarus Castrius primo incursum duos ex equis
 præcipitat; stricto dein gladio sese medios in hostes immittit.
 Ioannes Araidius vnum ex primariis deturbat; inde non gla-
 dio tantum, sed manu atque impressione urget aduersos. Frã-
 ciscus Syluius, effuso item vno, cum tribus simul capessit pu-
 gnã, atque omnes interficit . Iacobus Almeida vnum è quib-
 que ducibus hasta transfigit . Aluarus Camigna tres equites,
 Aluarus Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Sal-
 uator Fernandus vexillifer, ad cæteros magis magisque inci-
 tandos, in mediam hostium aciem seque & signum intrepidus
 intulit. Dum hæc ab antesignanis fiunt, nequaquam ab aliis
 interea cessatum . acriter vbique gesta res . magna passim edi-
 ta strages . ac nisi prælio interuenisset nox, è tanto hostium nu-
 mero pauci omnino superfuissent . Sub vesperum cepta pu-
 gna, circiter vnus horæ spatium habuit . arrepta dein fuga
 plenos vulnery ac pauoris Mahometanos tenebræ simul ac
 syluæ tutatæ sunt . Eorum equites cecidere centum & quin-
 quaginta: sexcenti pedites: è quinque præfectis, occisi tres .
 in ijs Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate . è
 reliquis, alter duabus acceptis plagis ægre tandem euasit: al-
 ter incolumis, per densas cohortes incitato equo sibi viam a-
 peruit. E Lusitanis vnus tantum desideratus, Ioannes Carria-
 gius, Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Lusitani qua-
 tuor, Naires haud amplius tres . Hæc omnia postmodum ad
 Ioannem Regem ipse perscripsit Prætor, idemque multiplici
 intra vertentem annum parta victoria, Goam urbem specie
 triumphantis inuectus est . Sub hæc, perhonorificum de re-
 bus ad Dium gestis decretum Regis allatum . ex eo cum alijs
 fortibus

fortibus viris diuſa præmia; tum veteranis ad Bazainum agri aſſignati. Prætor ipſe laudatus verbis ampliffimis, & Proregis titulo decoratus eſt: eidem ſuper honorarium ſtipendium, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. Sed, quæ rerum humanarum vanitas eſt, Caſtrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis. è magnis laboribus vigiliſque lenta correptus febris, gementibus bonis, intra paucos meſes extinguitur, vir omnium conſenſu æque belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & induſtriam variè per omnem ætatem caſus exercuere. Oliſipone, adoleſcens, ob clandestinum matrimonium eiectus à patre, in aliam partem vrbiſ migravit. ibi, quamquam in magnis rei domeſticæ anguſtijs, cum Petro Nonnio eiſdem viciniratis, illuſtri mathematico, familiaritatè inijt, multaq; ab eo per otium de rebus aſtronomiſ, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea commendatione, ipſomet inſinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artium patronus ac præſes. Ab eo cum auxiliariſ copijs ductus in expeditionem Cæſaris Tunetanam, egregium ſeſe virum & manu, & conſilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiam ab Rege miſſus; magnam ſibi rerum Indicarum notitiam peperit: eamque litteris ingenti labore ac ſubtilitate explicauit. Ab Oliſipone Goam uſque, ſingulorum dierum iter; locorum aſpectus ac ſitum; altitudinem Solis ac poli, diligentiffime perſecutus eſt. Idipſum rurfus præſtitit oram legens ab Goa Diu uſque, & ex partium diſenſione, multis oppidiſ viciffique vocabula antiqua reſtituit. ij commentarij, Ludouico dicati, in Academia Eboreniſ (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adſeruantur. Exſtant eiſdem Prætoris ad Ioannem Regem epiſtolæ: in quib; præter communis boni ſtudioſi inſigne, non vulgarem inſuper tum militariſ, tum politicæ rei ſcientiam facile animaduertas. Et, quod hæc omnia ſuperat, uſque adeo pius perhibetur fuiſſe, vti quantalibet ſtipatus aut nobilium aut plebiſ frequentia; ad Crucis adſpectum illico poſitiſ humi genib; oculos in cælum cum attenta quadam veneratione deſigeret. huic pietati non ſine cauſa victoriæ vulgo acceptas ferebant; quas breui

OTIUM

tempore,

Histor. Indic. Lib. XIII.

tempore, parvisque copijs, non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quod morienti Xauerius affuit, & in extremo illo certamine opem egregiam tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quadragesimus) successiones quas vocant, de more consultæ. prima Ioannem Mascareniam, cuius modo meminimus, nominabat. is, quod in Lusitaniã paulo ante redierat, solutus alter codicillus Prætorem declarauit Garziam Salam, grandi iam ætate virum, multisque in eadem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu solenni tradita extemplo gubernacula. Atque eo lætius fuit eius initium magistratus, quod per eos ipsos men-

ses, è Dominicanã quoque familia prædicatores in Indiam peruenere. Duodecim erant numero. Antistitem habebant Iacobum Bermudium Castellanium. Hisce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumq; Gonsaluo magno rei Christianæ bono, & vrbs ornameto conditum est.

Libri Tertijdecimi finis.

HISTO.

HISTORIARVM

INDICARVM.

LIBER XIII.

Sub idem tempus quo hæc in India gerebantur, in ultimas quoque terras porta præter spem & expectationem ingens Euangelio patuit. Aggerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysterijs, ac simul de Xauerij sacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex ijs in familiari sermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto studio est captus, uti ad eum inquirendum, vasto & ignoto sese mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis ijsdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe substat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atque ut pater tem de Iaponijs miræ quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde lætaturus, crebris deinde colloquijs varia ex ijsdem sciscitari non destitit. percommode ad singula respondebant: minimeque vulgaris

Historiarum Indicarum

vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles, tum humanitas visa. ergo Xauerus, vt primum Indica negotia transegiſſet, Iaponios (quod iam ante cogitarat) omnino adire conſtituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indorû Eccleſiæ erant iſi ex itinere inſpiciendæ; Angerum Goam via breuiore præmiſit. Ioannem Beiram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonnium ſocios Molucas petere iuſſit. Malacenſis catechiſmi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vincen- tio Viegæ externo ſacerdoti egregie probo concedidit. Mox ipſe perquam difficili ac periculosa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piſcariosque traiecit fines. ac ſuis qui in ea regione curabant, Antonium Criminalẽ communi conſenſu præpoſuit: neophytos ad perſeuerantiam adhorrtatus eſt; oratoria recognouit; nec leuibus denuo ſignis atque miraculis Chriſtianæ fidei veritatem oſtendit. morbos depulit: dæmonia exegit: mortuos quin etiam reuocaſſe perhibetur; quod tamen vt poſtea fateretur ipſe, quamquam grauiſſimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hiſce alijsque in ora Piſcaria geſtis rebus, ad urbem Goã ſumma ciuium gratulatione peruenit paulo antequam Prætor Caſtrius e vita diſcederet. huic animam agenti (vt ſupra ſignificatum eſt) aſſuit. Angerum vna cum ſamulis probe inſtitutum, ſacro intinxit latice, ac Paulum appellauit. ſamulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea, meſſis Iaponicæ fuere libamina. ſimul, e ſocijs alios alio: Alphonſum Cyprianum genere Caſtellanum, in Diui Thomæ Coloniam; Gaſparem Berzeum, ortum in Belgis, Armuziam deſtinauit. Goani collegij ac ſeminarij domeſticæ diſciplinæ conſuluit. Indica ſuorum domicilia, dum abeſſet, Paulo Camerti cuncta ſubiecit. Interim vero, Iaponicam ad expeditionem, iſtante iam die, ſe ipſe diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. mo- nent, obſecrant, obteſtantur, ne ſemet vltro tam ancipitem ac periculoſam in aleam det; neu publicam rem, quæ ipſius vel in primis nitatur capite, eiſmodi conſilijs tantum in diſcri- men adducat. Sane quam multa erant, quæ quamlibet animoſum hominem ac fortem, abſterrere à tali itinere poſſent: primum ipſa longinquitas. quippe leucas amplius mille tre-
centas

centas distat à Goanis finibus terra Iaponia .dein , multis in regionibus , ac præsertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis infessum, itemque à Sinarum præsidij , quæ saepenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tanquam in hostes inuadunt . idque tum erat extimescendum magis, quod Sinas inter & Lusitanos nondum essent plane reconciliata commercia, neque locus foret Sinarum ullus, quo Lusitanis ad contrahendum aperte descendere , aut ubi tuto commorari liceret . memorabantur etiam varijs locis insidiosa vada syrtesque , nondum ad plenum ijs cursibus exploratis . itemque Eoi pelagi natura, quod sæuum, & vastum, & vorricosum , totas haud raro naues absorbet . & super hæc, præcipuus nautarum terror, ecnephas typhon ; suctus in ea vel maxime plaga fute : & ipsa cum oneribus vectoribusque nauigia, in asperum sæpe litus ac saxa torquere . Cum hæc & alia multa ad timorem proponerentur, satisque mirari se posse amici negarent, cur tanto rerum usu, tali sapientia vir, tantis periculis objiceret sponte sese , relictaque in vicino segete , cuius ipsemet sementem fecisset ; tam longinqua, tam operosa, tam incerti prouentus noualia peteret : Ast ego (inquit ille) satis mirari non possum, infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis præconijs celebrare soliti, eidem nunc potentia ac bonitati, meo potissimum in capite diffidatis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbiter sit, huic animata æque atque inanima, prorsus ad nutum omnia deferuire ? Testis haud semel vnda , quæ se se Domini ac famulorum postea gresibus, mutata illico natura, calcandam exhibuit . Testes venti ac procellæ, quæ perfusis vltimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt . Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino , nisi ex Domini voluntate, malo dæmoni licuisse comperimus . Testis denique (ne in re aperta sim fusior) veritas ipsa , quæ capitis nostri capillos omnes numeratos esse , ac ne vnum quidem ex ijs periturum , disertis verbis affirmat . ergo , sicuti Regum Ducumve internuncij ac præcones , regis duntaxat insignibus freti, per media castra , per instructas armatorum phalangas ac tormenta disposita , vadunt securi , & inermes ; ita, diuinarum legum interpretes, gentiumque doctores, vna summi Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia terre marisque

G g risque

Historiarum Indicarum

risque pericula, atque adeo per intentas vndiq; machinas ac
mucrones, quocunque res postularit, intrepidi atque alacres
penetrare non dubitant. At enim isti ipsi quos narras, in la-
trones incidunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: varijs im-
plicantur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium e-
gestate laborant; circumveniuntur consceleratum infidijs,
factionibus opprimuntur; tyrannorum iussu omnibus suppli-
cijs excruciatī mactantur. Concedo: & quidem hisce itineri-
bus olim Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam per-
venerunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illorū vel pro-
bandam fidem, vel constantiam illustrandam, Divina tantum
dispensatione permitri. Nam alioqui refertæ historiæ sunt e-
xemplis eorum, quibus esurientibus angeli ministrarint cibos,
quorum leuandæ siti, purissimi subito fontes è terra emicue-
runt; quibus, posita extemplo sæuitia, flatus ac tempestates ob-
secundarint; quos, voracissimæ & in alios ferocissimæ bellæ,
propalam blandiendo permulserint; quos vel exquisitissima
lictorum carnificumque tormenta nil læserint; queis ferrum,
equalei, virgæ, rotæ, flammæ pepercerint. Atque in eiusmodi
certaminibus, tametsi non semper explorata victoria est, mul-
tique ac magni sæpe conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ
gloriæ & hominum saluti seruientem, fidenter omnia tentare,
moliri, experiri par est. Ita ne vero? ad leuissimam incertam-
que prædam, per densas acies, micantes gladios, & volitantia
tela cæco impetu ruet miles; inanes honorum titulos, & spe-
ciosa vocabula, nihil aut modicum duratura, ambitiosus per-
summam indignitatem atq; miseriam, quotidianis obsequiis,
adulatione serui, valetudinis danno, patrimonij profusio-
ne captabit; sordidarum mercium causa, quæq; duntaxat cor-
pori seruiunt & vetustate facillime corrumpuntur, institor ac
nauicularius, terra vnde ortum habet, relicta, veluti ruptis na-
turæ foederibus, ventorum ac maris iræ sese permittet; obie-
ctusque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum
auium instar, ignota semper littora pererrabit; nos, propa-
gandæ religionis, amplificandi Christiani nominis, omni-
potentis Dei demerendi, seruandi humani generis gratia;
inopiam, ærumas, incommoda, mortem denique recusabi-
mus? præsertim cum illorū temporarios labores, ab improba
plerunque

„ plerunque cupiditate profectos, mortemque vnā, altera sape
„ mors, & sempiterni labores, atque infiniti cruciatus excipiant;
„ nostram industriam operamque, si in officio ac fide ad extre-
„ mum vsque perstemus, beatissima aeternitas, immortales coro-
„ nā, immensa prēmia maneat. nihil ergo sit tanti, quo nostra
„ de Deo, deque hominibus benemerendi studia retardentur.
„ Nam quod Goanę Ecclesię, viciniq; huiusce tractus, absente me,
„ solitudinem pertinescit; agnosco pietatem vestram. sed ne
„ in hanc messem operę defint, satis à me, vt in tanta nostro-
„ rum paucitate, prouisum est. Paulum Camertem eximia carita-
„ te virum, Goano collegio, Antonium Criminalem, insigni vir-
„ tute pastorem, Ecclesię Parauanę cum idoneis adiutoribus
„ vtrumque præfecimus. Ad hæc, episcopum habetis in vrbe vi-
„ gilantissimum; Franciscanos, Dominicanosque fratres, vestri
„ amantissimos cupidissimosque: præter hosce, alii quoque su-
„ binde sacerdotes è Lusitania superuenient. Vltimis, vltimis, in-
„ quam, nationibus, ad quas lati salutis nuntij, nullo vnquā tem-
„ pore allati sunt, rectus ad vitam æternam callis tandem aliquā-
„ do monstrādus; ac teterrima demonū seruitute miserandum in
„ modum oppressis; Christianę liberatis cominus attollenda ve-
„ xilla. Neque enim pro Lusitanis tantum, aut Canarinis, aut Pa-
„ ravis, sed pro vniuerso hominū genere, quot quot vbique sunt,
„ fuere, futuri sunt, redēptor idem & conditor I E S V S vitam ac
„ sanguinē in Cruce profudit. quibus miserrima captiuitate detē-
„ tis, cū in idipsum à præpotenti Deo vocatus destinatusq; sis, nō
„ omni ratione consuluisse, neq; per inuia quāuis & aspera sacrū
„ Euāgeliū pertulisse; extremę nō modo ignauię, sed etiā perfidię
„ crimē esse quis ambigat? Proinde facessant querelę, absint com-
„ plorationes, singultus ac suspiria fileant. quin potius, vti Chri-
„ stianos, & Dei hominumque amantes decet, meam hanc expē-
„ ditionem, faustis, vt ita dicam, ominibus, & studio incensis apud
„ Deum suffragationibus prosequimini. Hisce dictis leuato ve-
„ cunque mœrore, conscendit nauim Aprili mense, anno post
„ Christum natum MDXLIX. Comites habuit è societate Cos-
„ mum Turrianum, & Ioannem Fernandum Hispanos: de exter-
„ nis, Paulum famulosque Iaponios. Cocinum ab Goa primum,
„ inde Malacam exeunte Maio venere. Hic patri quo intende-
„ rat pergere cupienti, nauis Lusitanorū nulla sese obtulit. Iun-

Historiarum Indicarum

cus erat Sinarum in Malacensi portu, & quidem piratica infamis, vulgo latronis iuncum appellabant. Cum hoc ipso latrone Xauerus (tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab demonum seruitute Iaponios) certa mercede pacificetur, vti relictis ad lauam Sinis; ipsum & comites in Iaponem extemplo perducatur. soluere viij. Kalendas Iulias, ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali. Post multa navigationis incommoda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri, vti dictum est, patriam attigere xvij. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cælum Deiparæ Virginis sacer est. Xauerus à Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vixdum recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animum adiecit. linguæ primum Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate institit operam dare. in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquam enixe adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum altitudinem, & linguarum infamiam, complures dies ingenti labore miseriâque defudatum est. postremo, ijs in codicem vtcunque relatis, ex eo codice Xauerus balbutire ad populum vna cum sociis cepit. magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alii solæcos barbariemque; alii, quid ea lectione significaretur, ambigere; alii peregrinum habitum cultumque demirati; alii etiam, communis consuetudinis ac morum ignaros, probris & caullis petulantet, incesse-
re. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum vti que genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerus interea sociique nihil de studio & contentione remittere. adhæc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ, mansuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti veram ac salutarem doctrinam afferre se, factis moribusque multo magis, quam dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cœpta; nostrisque non ad magistratus modo, sed etiam ad Regem qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim adnitente, facile patuit aditus. Cômmercium is Lusitanorum anide iam dudû expectabat, quoad

ad vicina emporia cum pretiosis oneribus cōmeare didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium vale re Paulus & famuli testarētur; valde sese illi comem & humanū initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus, id ipsum fieri ab omnibus qui aderant, imperauit: ac prædicandi Euangelij, & baptizandæ ritu Christiano gentis potestatem haud grauate concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bonzj etiam (quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis præsertim externisque sibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in urbem inducta. Pauli primum vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente, ad baptismum adducti. hosce deinceps alij subsequuti; quibus ad virtutem ac pietatem excolendis, operam Xauerius in primis impendebat assiduam. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius lingue vsum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire; & quo expeditior ad cæteros prædicatio esset, Regi primum ipsi vel Imperatori, quem vniuerso Iaponi præesse audierat, Euangelium afferre: sed Regis præcipue Cangoximani promissis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius quam cogitarat in eadem vrbe detentus est. Inter hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus Firandum regni Figenfis appulerant. id vbi Cangoxime cognitum est, periniquo tulit animo Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna lucri aduentitij expectatione frustrari. Ex eo tempore sensim auersari Xauerium cæpit, & ab ipsius doctrina præceptisque refugere. Bonzj quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi; Euangelij luce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata; denique discipulos & sectatores ab se auocari animaduenterunt; immutata subito voluntate, Xauerium execrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere; publice priuatimque maledictis lacerare atque poscindere; offensum iam Regis animum nouis in dies facibus instigare. neque ab incepto destitere;

Historiarum Indicarum

desistere ; quoad reuocato priore edicto, rursus poena capituli si sancitum est, nequis omnino, relictis patrijs anitisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerus, æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaque & grauia perpeffus incommoda, Meacum quo pridem intenderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum ferme peruenerat. Paruulum cum gregem, Paulo commendat. ipse, vertente anno, moerentibus lugentibusque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi vero, cum à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiam ab Regulo perhonorifice acceptus est; &, quod optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiorem notitiam noui præcones erant nati. ergo, partim dicendo, partim alijs, alijsque, prout res postulabat, periochiis & codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & caste viuendo; plures paucis diebus Firandi, quam toto anno Cangoximæ ad Christum adiunxere. ijs Cosmi Turriani curæ fideique concredit, Xauerus cum Fernando Meacum petens, circa Octobris initium, sæuiente iam hyeme, Amangutium, leucas fere centum à Firando processit. eum erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euerfa est) in Japonis ferme umbilico sita, ac Regem habebat longe lateque imperantem. Ad eum Xauerus accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœli terræque conditore, de lapsu angelorum hominumque, de Redemptore generis humani IESU Christo Dei filio, de sempiternis penis ac præmijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein; vt sine honore, ita sine iniuria vtrunque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculosque accidere potuit. ergo, non plebis tantum insane, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & omni petulantia genere vexati sunt nullo profus opere pretio

pretio. Hæc per eos dies Amangutij gesta. Meacum inde abeuntes, duorum fere mensium iter excepit difficile & asperum, a latronibus atque piratis infestum; niue geluque, syluis ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel aestuarijs impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictu est quam grauiâ, quam acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata sarcinula. in manicas oryzæ semitostæ indiderant bolos (auelam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profuente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste persequiebantur excalceati, quod eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado supetandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ vestigatione lassî, ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruiebant, pedibus interrim glaciæ & algoris iniuria miserandum in modum intumescens: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla; præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, præter cetera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur, ast ubi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam pene sentinam detrudi consueuerant. Per eiusmodi vexationes atque misérias cum ad urbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent; minime idoneum satisfactioni Euangelicæ tempus, cuncta bello flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstructas incolarum aures offendunt. Ad ipsum vero Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terræ natura, gentisque moribus in præsentia vtcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod sese haud iniquum illis ante præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque pervincere. & quamam experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum furore & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie, & animi bona

CHIRUBIN

Gg 4 ferme

ferme corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in presentia conformare se; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggredieretur, Firandum accurrit. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur; commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab India Prætor & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec non a Malacensi Præfecto munera Iaponijs ante id tempus ignota. In iis erat Lusitana vestis, vinumque prænobile; musica sambuca, & horologium ex iis, quæ inæquali ponderum examine, plurimumque rotarum denticulis inter sese implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum intervalla distinguunt: quam Europæ solertia machinam gentes illæ sine fine mirantur. Hisce rebus in iumenta impositis, ipse, præter Ioannem Fernandum duobus tribusve Iaponiis comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numero admonitus, & novi habitus dignitate; caput cum consiliariis contulit, iisdemque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primum, auri argenti que non levi pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit: quæ cum Xauerius obfirmato consilio cuncta reieccisset; altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum assignat: dein publica per vicos edicta proponit, placere sibi, non Amangutij modo, verum etiam omnibus suæ ditionis, finibus regnisque, vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuilibet æque plebi liberum esse: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi, vel impediri. sub hac, Evangelici præcones ad instituta munia quam acerrimo studio retulere sese. interdium, in arcibus triuivisque concionibus habebant; noctu, confluentibus ad se omnium ordinum, ætatum, sexus utriusque mortalibus, aures ac responsa præbebant. erat autem tanta frequentia celebritasque, vti cœtum ædes ipsæ non caperent: alij, quæ in publico inaudissent; privatim ac per otium auere nosse: alij etiam, animi causa, incomptam ac rudem peregrinorum atque hospitem iritare linguam, & cum effuso adstantium cachinno

eachinno de industria disputationem extrahere: alij, denique variis interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores novos. Huic tantæ curiositati cum ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim è physica ratione, partim è Theologorum decretis atque responsis identidem satisfaceret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stultitiæ tenebris, & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neque tamen idcirco Xauerus despondere animum: quin potius omnè in partem versare semet, captisque acriter ac perseveranter instare. Cum aliquot iam menses crudum aridumque nouale tractasset, ac, nullodum fructu, diuini verbi semina proiecisset; tandem è profcisso ac sapius iterato solo, Christianæ fidei germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi. Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, præteriens è plebe nescio quis, attracta præpingui salua, repente in mediam inspuat faciem. ille, sine perturbatione vlla sputum lineteolo abstergit: ac ne verbo quidem reddito, ceptam orationem eodem prorsus tenore vultuque prosequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum estimator (ex quo facile intelligas, ad permouendos ad virtutem animos, facta dictis quanto antecellant) cepit cogitare apud se: profectio nobilissimum atque adeo diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiamque perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fidei capita legesque probe cognoscit: postremo, certis precationibus, Moysisque decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi formula memoriter haustis, Amangutianorum omnium primus, antea vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alij deinceps, diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidè ita in proposito firmi stabilesq; , vti per varias deinde clades, & bellica infortunia, & nefarias Bonziorû cõspiraciones, magistris ac pastoribus haud semel orbat, suis tamè ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianâ fidem & disciplinâ in hoc vsque tēpus religiose coluerint. inter quæ circumactio iâ año, Lusitanorû alia naus portû Bûgi tenuerat, quo nomine regnû Amâgutio distat leucas circiter quadraginta. ab iis de statu rerum Indicarum Xauerus cum litteras accepisset,

cepisset, cum alias ob causas eam sibi prouinciā repetendam existimabat; tum vero, uti rursus inde quocunque opus foret, supplementum ē noua copīa mitteret. simul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: primo quoque tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat, haud absurda ratione cōiectans, si gentem illam Christo lucratus foret; eius lucri accessione facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam socij minime segniter in suo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armoziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Gousa, Francisco & Agne re parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cum in Lusitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicā vna cum aliis octo deligitur. Conimbrica profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socij adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomezio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est Gaspar, uti quotidie publice tum ad plebem erudiendam catechismum exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda corrigendosque hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis arduam atque difficilem. præter naualem quippe turbam, colluuiemque seruilem, epibatæ circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, aleæ, rixis, calumnijs adfueri. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, exemplo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis, uti æquum erat, ad omnem virtutem & caritatem præluere perrexit. Neque sane ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primum socij eius ē maritima iactatione & nausea in morbum incidere. ijs dum accuratè ministrat, & propalam coqui munere fungitur, ita despiciabilis initio visus, uti paranti ad focum cibos ac saragenti, procaces circum pueri, præter cæteras contumelias, appositam quoque ollam aut furto subducerent, aut per lasciuiam frangerent:

gerent; quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnoscque abstinere. perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in verecundiâ vertit: nec defuere, qui laboranti, per se perque suos opportune succurrerent. simul etiam fociis melius capit esse. operam ergo iis adiutoribus, ad verbum Dei prædicandum, prohibenda flagitia, curandos ægrotos, vetere iam societatis instituto, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quam breui omnium vitæ mutatio consequuta sit. bene moratam institutamque familiam; non promiscuam seruorum, nautarum, militum, institorum turbam, contineri marino illo domicilio diceres. Primus ferme Præfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione sese collegit: piisque priuatim exercitationibus ab eodem excultus, vltro deinde cum aliis quoque opportuna de Christo deque cœlestibus rebus habere colloquia; suos primum familiares, tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis eleemosynis alere. Præfecti virtutem ac beneficentiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiam haud infimæ fortis negociator, Christianæ caritatis pulchritudine ac specie captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductum ac vitæ rationes applicuit. Inter eiusmodi occupationes Guineæ malacia primum, dein sanissimis procellis duabus circa Bonæ spei promontorium superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incommodis, tantaque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambicum naui appellitur. Ibi optatissima dierum quindecim capta quies; terrestribus etiam diuersorijis è maritima iactatione refecti plerique. Gaspari tantum ac fociis, de aliorum magis quam de sua incolumitate sollicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorum hospitia minime deerant; ac multi, vt iis ad valetudinem tuendam vterentur, instabant; sed Gaspar, Xauerij emulatur egregius, deportatis in publicum nosocomium ægrotis, eodem ipse quoque successit: ac resouendis eorum corporibus animisque (cum ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impendit. Per id ipsum tempus alia eiusdem classis naui, fratres Dominicani duo Mosambicum delati. horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione caritas

tas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animum ac vires intendit. varijs quotidie locis ad multitudinem; in ipso Prætorio ad selectam nobilitatem procereſque verba faciebat: quanto cum fructu motuque, è noua emendatione morum, è voluntarijs diuitum ac delicatarum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdum. Ex ijs primarius quidam sæpe conuictus; denique cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptismus octo ipſos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum studio celebratus: viæ vrbis, vario peristromate, ac virenti palma elegantem in modum ornata; neophyti magna tum Christianorum, tum etiam Brachmanarum frequētia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Prætorē, honoris causa rite suscepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum: adolescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quoque propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi multa Goæ Gaspar omni ope curabat. A Xauerio dein missus, vt dicebamus, Armuziam; in ipsa primum navigatione pristinam cunctos adiuuandi consuetudinem tenuit: eaque re ipsa commotos è vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiæ felicis delatus; Europæos exsules, vel decoctores, qui tamquam ad asylum in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque renouare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam; in ipſo portu, officij causa obuios habuit Proepiscopum, & sacerdotes. ab ijs cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectum ducitur. ibi cum inter se præfectus, & Proepiscopus de hospitalitate certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratijs vtrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Sathanam & vitiorum monstra capturus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante omnia pectus acri currodia sepsit ac munijt. simul, optimatum voluntates sibi conciliare

ciliare agressus, breui perfecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illis acceptior esset, aut carior. Per hos maxime, de statu emporij, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimum ex parte oppugnaret sceleris & nequitiae munimenta; arcem ipsam protinus aggredi visum est. ea ferme contemptu sacrorum, inscitia diuini pariter humaniq; iuris, & alta quadam futuri seculi obliuione constabat. nec mirum, multos quippe annos Christiani conuenæ & inquilini, magistris, ac monitoribus, parochisque caruerant: & qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum hand paulo magis quam animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnem ab infelici tellure benigni syderis radium ac lumen arcebant. hinc teterrimarum, caeremoniarum, errorumque colluies; artes magicæ; diuinatio; sortes, concubitus incesti ac vagi; quodque haud minus detestere, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia, vt Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraeos, & aliarum gentium ritus moresque transfrent: eam consuetudinem, Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus, ac terribili cælestium irarum denunciatione discussit. Et auxerat opportune pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos forte dies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad sinceritatem fidei reuocandam, & prauæ religionis procul habenda contagia, nullo non die statis horis è Xauerij formula publice catechismum habebat. id vero in omnes partes vnice profuir. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysterijs erudita. simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrent: propositisque præmiis ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus induci. eadem illa rudimenta legesque, serui mox heris, filij parentibus, fideles pueri equalibus Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eosque omni arte ad Christum allicere nitabantur. ac demum, sublati ibi quoque prophanis & lasciuiscantionibus, castissimo versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis, integritati,

Historiarum Indicarum

gritati, non in praesens modo, sed in posterum quoque magna ex parte consultam. Erant praeterea qui ferrum, & sulphur, vetustasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Pontificias diras, contra id facinus in coena Domini cum horrendo carmine fundi solitas, vel proterve contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, à quatuor sacrilego destitire non pauci, & pro ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituti. Ab hisce victorijs, Christi miles, teterrimam aliam generis humani pestem aggreditur, avaritiam, & foenebre malum: quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia (qui se Christianos ferebant) ut aurocorum vix decem iteratis per annum vituris, integra semper sorte, seque familiamque rursus piter alerent. ad hanc tollenda scelera, Gaspar, de avaritiae peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinae, tam veris grauibusque sententijs, tam incensis amore diuino verborum fulminibus, ut hoc etiam daemone castellum pene à fundamentis frequenti verberatione conuulserit. Id, graui multorum poenitentia, & euidenti morum ac vitae mutatione declaratum est; qui prima luce, de salutato quidem Deo, ad argentarias tabernas protinus itare adfuerunt, atque ibi nullo recti prauisque discrimine res contrahere, pecunias huc illucque traicere, foenus augere; iam, intima religione tacti, domo templum recta, inde forum adibant. ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisque, tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de Christiani mercatoris officio, è Gasparis potissimum praecipitis ac traditione quaerebant. Neque labijs duntaxat ac vultu sese philosophia conrinnuit. ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diem claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex male parto restitutiones vel in duplum iustis dominis, aut, ubi illae non apparerent, in pios vsus; & super hanc elemosynam factae ecimplures, atque ex iis, auri argentiue redactum, quod magno puellarum numero collocando, nosocomij laxandis angustijs, & multorum inopia leuanda sat esset. opulenti praeterea negotiatores, gehennae metu percussi, vltro suis omnes rationes ad Gasparis arbitrium contulere, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantum, sed etiam, ubi satis-

ca

ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus, & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, amplisque dinitijs, erat Armuziæ luxus: ea quoque Satana opera Gaspar aggressus, multorum excusit delicias, multos à scortis atque à nefario pellicatu diuulsit. inde ad lites dirimendas tollendasque inimicitias adiecit animum: monitisque & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vti datis inter se dextris, & venia offensionum petita, publice ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum sicarijs (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palam aspernabantur, negantes, futura damna lucrave sibi esse tanti, vt præsentem fructum ac dulcedinem ultionis amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itemque blasphemij, & seditiosi, & grassatores, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnius nationis alteriusve salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versarentur. quo pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certa ratione dispensare coactus est. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam, populo Christiano: secundam ethnicis, sextam Mahometanis; sabbatum Hebræis (quos harum quæque secta festos observabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, idcirco longe plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & ægrotis in nosocomio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; catechesim vero itemque conciones, vel feruentissimo solis ardore (cum intra tectorum umbras immersi aquis incolæ sedent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumque concursu, loca certatim occupantium, vti pæne ante lucem templum auditoribus oppleretur. accedebat domestica & quotidiana consuetudo multorum; vt, quod è superiore incassum egerat loco, priuatis colloquijs, & familiari conuictu ad exitum haud raro perduceret. Multo vero maximam temporis partem eximebat penitentia sacramentum, cui Gaspar non interdum solum instabat, sed etiam noctu: atque ita distinguebatur interdum, vt ad necessariam corporis

Historiarum Indicarum

corporis quietem, quantovis adhibito conatu, spatium horæ vix vnius eriperet. Auxit eam occupationem, publice per eos dies accepta clades. Munitum & opportunum castellum erat in Persidis continente, Monzianum, Armuzianæ ditionis. id hosti repente proditum est. eo vehementius tum Regis, tum popularium animos inopinata res perculit. missus extemplo recuperandi causa Mahometanus præfectus cum quinque milibus Persicæ iuuentutis. additi ex fœdere, Lusitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala præerat. Hosce, Gaspar, antequam ad bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus adducere, viginti vix persuasit, apud ceteros inania fuere monita: flagitijs non minus quam armis operati ad castra tenderant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causa, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti numinis pœnas Lusitani propediem darent. Præfensionem respondit exitus: quippe, ut in statua peruentum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lues. breui periere ad quinquaginta. vulnerati præterea ab hoste circiter centum: inde cum alij delin- cepts atque alij caderent, ac veluti pecora pasim inhumati iacerent; consternata fœdo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitij metu perterrita; conualsis repente signis ægre Armuziam repetunt; Gasparem vnum omnes requirunt; uti se à peccatis absoluat, ac resipiscen- tes exaudiat, obtestantur. Nec mora; in valetudinarium ad- missi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad om- nem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere. acciti extemplo medici adiu- toresque. Sacerdotes etiam aduocabantur: sed vulgo nega- runt milites, vlli omnino se se, nisi Gaspari, arcana sui peccato- ris velle committere. quocirca ita distringebatur, uti vno eod- emque tempore, huic peccata expromenti; aures: illi ani- mam agenti, voces & hortamenta præberet. Cecidit perin- commode, quod vi morbi emotis mente nonnullis, ad con- fessionem peragendam neque ratio, neque sermo constaret. in iis quidam cum ferrum in se se repente strinxisset; clamore & concursu retentus, extorto gladio, in Gasparis fauces inua- sit manibus: ac minimum absuit, quin spiritu intercluso præ- faceret insontem. per vim auctus, paulo post expirauit. in-
stinctu

finctu malidæmonis in eam rabiem adus creditur; tantam a
Dei famulo sibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter
hæc, sollicito Rege populoque, quod extraheretur bellum, &
amissi castelli obsidio male procederet; supplicationes ad
Beatæ Virginis adiculam duo fere millia passuum ab vrbe, Ga-
spar indixit. insigni pietate concepta excalceati non semel ie-
re quamplurimi, caelestem opem ac pacem consono clamore
poscentes. haud in irritum fusa obsecratio. Monaianum, vi &
armis ad eam diem frustra oppugnatum; conditionibus demum,
ac subita voluntatum inclinatione receptum est. ea res præ-
ter spem nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam &
gloriam peperit. eximia viri sanctimonix felix tribuebatur
euentus. Accessere ad nominis celebritatem ac famam, in
alio genere nonnulla miracula. Lusitanus erat prædies,
mammonæ laqueis valde irretitus. is Gasparem salutaria dan-
tem monita, identidem respuebat, hoc etiam nomine inson-
sus patri, quod suum negotiandi ac viuendi genus (vt est su-
spicax male conscia mens) publicis ab eo concionibus proprie
perstringi putaret. cum huius pertinacia Gaspar interim of-
ficiis & caritate certabat. ac plurima nequicquam expertus,
ad extremum magis magisque pro illo se macerat, preces &
obsecrationes instaurat, nouissima demum hæc remedia va-
luere. propitiati Domini in obstinatum indulgentia singularis
apparuit: quippe sera iam nocte, secundum quietem Lusita-
nus præsentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherrima
forma conspicuum, suauissimo quodam odore fragrantem.
tum alter adstans iacenti nescio quis, amica voce; quid, in-
quit, dubitas, caelesti huic medico, animi tui latebras & vlee-
ra patefacere? nonne cernis quantus oris decor, quanta &
quam angusta corporis totius habitusque dignitas sit? Hisce
dictis erecto mirum in modum homini, & experiendi causa ma-
nus ad tactum admoventi, apparere Gaspar est vestigio desit. eã
scilicet frustratione Lusitanus ægre admodum ferre. Tum alter
ille, tristem ac n. erentem bono animo iubet esse, certam desi-
derati sacerdotis in proximo spondet copiam. quippe, vbi di-
luxerit, in regio nosocomio publice sacris operaturum. hæc ef-
fatus, item euauit. Admiranda semini virtus fuit. lapideum
viri pectus emoluit; vim lacrymarum expressit. madenti-

H h bus

Historiarum Indicarum

bus inde oculis ac genis euigilans, Gasparem è valetudinario precibus infimis domum accersit; perque summam obseruantiam, ac mistum gratulationi pudorem accepto, aethæ ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas edisserit: eidem seque & sua cuncta permittit. mox tempestiuo dierum aliquot secessu, meditatione saluberrima vegetatus, cum alia Christianæ sanitatis minime obscura dedit signa; tum vero, quod in egentes, breui aureorum millia circiter quinque distribuit. Alium quendam, Gaspar, diu multumque oblectantem, ad euomendam animi sanie, plagasque nudandas tandem aliquando perduxerat. is, peracta confessione, dum circa mediam noctem è prescripto satisfacit; ecce tibi, tetrus animalibus fœdisque monstris cubiculum repente completur: ab ijs circumuentus, ac varie petitus, obrigit primo; & conscius offensionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipsis, vt aiunt, vestimentis illico raperetur, extimuit. dein, vbi se se paululum ex pauore collegit, detractam è pariete sacram imaginem arctæ complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum dictu) confestim atra illa & feralis turba discescit tanto cum tumultu strepituque, vti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probe expiati purgatiq; animi argumentum nonnulli duxere. certe magnatum sua, tum Gasparis laude, vir ille, haud paulo meliorem inde vitæ rationem instituit. Alius, cum aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & ceno iaceret; in Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatur; affirmans, mortem subitum potius, quam Gasparis vultum atque iudicium. Veritus deinde, ne, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum quod adeo horrebat, amicorum aut conuitijs tandem adigeretur, aut precibus; mutare sedem, & in Indiam proficisci quamprimum decreuit. eo consilio vixdum conscenderat nauem, cum subita vi morbi, miser, ac simul panico quodam ita correptus est, vt cœlestes in suum caput minas vndique intentas putaret: quicquid increpuisset, se videlicet vnum peti sine dubio crederet. Hisce terroribus anxius, in terram exscendit: Gasparem aduocat: peccata fatetur: ac valetudine tum demum recepta, castigato vetere luxu novum induit hominem. eodem improvisæ mortis metu per-

perlinaces alij multi ad Gasparis tribunal, arbitriumque per-
tracti. Atque horum, animi ferme: illorum, etiam corpora
sanata diuinitus. Primatij viri filius, febri grauisima labora-
bat. eidem erat oculus diuturna tabe putridus, & sæuo tumo-
re diruptus. duplici malo multis adhibitis effectu nullo reme-
dijs; cum in humana ope nihil iam esset spei, mœrens pater
Gasparem demisse obtestatur & obsecrat, vti pro salute carissi-
mi filij tam periculose ægrotantis, litare dignetur. Fecit ille:
neque diutius dilatum è cœlo beneficium est. eo ipso quo sa-
lutarem hostiam obrulit die, non solum æquatis humoribus
vniuersa febris abiit, sed etiam delapsis ex oculo maioribus
squamis, plane restitutum est lumen. Tum parens, accito fe-
stine Gaspari, liberatum vtroque simul morbo iuuenem, vix
præ læticia sui compos ostendit: agitque gratias immortales,
quod sibi pariter ac nato spiritum lucemque reddiderit. At
Gaspar, modesto vultu, constantique sermone, Deiparæ Virgi-
ni, cuius votiuum fuerat sacrum, tãtam virtutem, adeo insigne
miraculum tribuit. Idem pro amico pene iam animam agen-
te rogatus fecit: ille, sacro vixdum absoluto, conualuit. Mu-
lier à dæmone propemodum obfessa, spectrisque horrificis a-
gitata, in vltimum venerat vitæ discrimen. Euocatus à mari-
to Gaspar, vt afflicta & exsanguis manus imponeret; per occu-
pationes ipse tum quidem adire non potuit; cæterum schedu-
lam, inscripto diui Ioannis Euangelio, pro se misit, quam pe-
fisti amoliendæ mulier è collo suspenderet. id vbi factum, con-
festim leuata morbo, terroribusque soluta, surrexit. Præte-
rea, cuiusdam acutissimus laterum dolor, pia Gasparis depre-
catione sedatus est. Neque vero ad corporis morbos dunta-
taxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vota; sed etiam,
vbi ad animi salutem id expediret, vltro accersendos augen-
dosque. Centurio nobilis quidam, insigni contumacia & pro-
cacitate pene totius ciuitatis odia sibi conciuerat: ac proinde
cum multis vt sit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is
ad concordiam à Gaspare diu multumque sollicitatus irritò
semper conatu, incertum cuius rei gratia ex vrbe fecesit. re-
gressus deinde, cum in eadem obstinatione perstaret; quam vel-
lem (inquit Gaspar) ad flectendam istius mentis duritiem, di-
uina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti: nō-

Hh 2 dum

dum id placē optauerat, cum ferus ille, saeva correptus febris, ad Gasparem, urgente religione se contulit: à quo per Poenitentiae sacramentum rite expiatus, cum in eius potestate sese futurum omnino affimasset; apprehensum inermem ac supplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offensionum tota vrbe circumagit: sane opportune: quippe, alij lapidibus, alij gladiis & ballistis instructi, variis locis inusum caput ad necem operiebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, centurionis humilitate, & Gasparis auctoritate subito autigatum est. Ita, quod ferreus miles, audacia & robore egre affectus foret, yti aduersariorum iras atque impetus frangeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu, Christiana virtute ac submissione perfecit. Alium item superbum, & sanguinarium; trucique ore minaces gerentem spiritus, aduersa praeter opinionem valetudo prostrauerat. Vltus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset leniendum simul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordiae & pacis, discordiae mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac solitudinem; Christianae legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere. Ille, domita nondum asperitate sauitiaque, patrem auersatus, vltro contumelias ingerit, Deumque lacescit ipsum. abiret. cum intempestiua sapientia: nullo pacto velle. se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam existimationi ac dignitati praeferre. hæc & alia, militariter, impia verba iactanti, renidens amarum Gaspar; Ita ne? inquit. Atqui non ante crastinus occidet sol, quàm tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotem inclames. nec vana cecinit. postera luce ante meridiem acri symptomate oppressus, posita repente ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat. ac parum abfuit, quin ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus è vita discederet. Hæc & alia id genus, à Gaspare, cœlestis cuiusdam virtutis edita documenta. Præterea misti variis è nationibus ad eum desertores ac transfugæ, nec non schismatici ventitabant Abassini, Armenij, Georgiani, & ex Europa non pauci, quos ille, per summam lenitatem ereptis opinionum erroribus, solemni ritu piatos, restituebat Ecclesie. Ex iis vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, præclarum martyrij decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe

Colonia

Colonia patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, non longe ab Armuzianis finibus pro Mahometano sese gerebat, tormentarii pulveris artifex, atque ob id ipsum genti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusque iis quæ Armuziæ gerebantur; ab impio ministerio ad famulatum Christi, si Gaspar adiunaret, quâprimum redire constituit. Id quo sine arbitris fieret, in atramenti librarij difficultate sulphureum diluit pulverem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone conscribit: vehementer optare se, modo apud Lusitanos tuto liceat commorari, & in idipsum à Gaspare fidem accipiat; Armuziam venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitentiæ satisfacere. eo nuntio lætus Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hęc epistola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quæsitum. ille vero intrepide sese Christianum fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Christinomine promptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, foede laniatus atque dissectus, ad ultimum usque spiritum in veræ fidei confessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Haud ita multo post, Lusitana classis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quod sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde, placato Deo Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter dirptionem, Gasparis epistola apud Præfectum reperta. eo argumento de Ioannis nece cognitum est. refixum extemplo caput, Armuziamque accurate transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorifice condidit. Atque hæc ferme Dei seruus cum his qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquo modo ad ius ac ditionem Ecclesiæ pertinebant. Cum Saracenis autem, & Arabibus, quique alij pseudoprophetam sequuntur, cum ex occasione alias, tum vero sexta, ut dictum est, feria maxime versabatur. Apud eos, contra quam in

Historiarum Indicarum.

Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existimationem perspecta & voluntaria viri paupertas; & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiam vero conciliarat comitas, & manuetudo, & super hæc, foeneratoribus Europæis per illum incussa religio, & exhaustis incolis pecuniæ restitutæ. Augebat venerationem, constans apud omnes de eximia illius sanctitate, editisque miraculis rumor. ut eum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adeo ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgo appellarent. Ergo ab iis, patri, inter cætera, nouum etiam & insitatum honoris genus illud habitum est. media nocte, videlicet ob calores, illum non modo in maximum Mahometis templum (Coranum idest rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis hominibus pedem intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxere frequentes, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuiti ire Gaspar, quo gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem fama permotus Amuziæ Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ipsum viginti circiter milia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita multo post ad se Gasparem accersit, intrantiq; non assurrexit solum, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coegit. Ad colloquium, cæteris arbitris consulto remotis, vnus interpretes adhibitus Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quominus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallaciis: dein conditum catechismo tempus, ac sacro baptismati. & Gaspar, collaudato Rege, lætissimus abiit. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ ægre admodum passi, blanditiis primum ac precibus tentant Regem: aspernanti, mox defectionem, & arma, & iras Thomæ Persarum Regis magni denuntiant. Hæc comminationes, diuina tutela fretus & subsidio Lusitano, temnebat Rex. Cacizios insuper (quo nomi-

ne

ne Mahometanæ superstitionis antistites vocant) ausos in regie vestibulo de auita religione tenenda vociferari, confestim ab igli lapidibus iussit, atque perpetuo multauit exilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidium, occasum regni omni arte miserantis, obsecrationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exemplum cæteri extemplo secuti. Aliquot deinde interiectis diebus, vocato rursus ad se Gaspari plus etiam quam antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causa, docuit quanto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere, bella. cedendum tempori, neque experientiam tanto discrimine vim. ubi primum atrox procella conciderit, & optata affulserit lux, se neque suis promissis, neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum attineant, quantum præsentis difficultates ac tempora patiuntur, ab se cuncta nihilominus expectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus ingemuit; hortatusque Regem est; uti Deo, cui nihil arduum, fideret; ei que totam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege digressus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouum è cælo auxilium petit; voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per urbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrime sæuebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis & popularium, concitata plebe, supplicationes item obire, in ediam extendere, nouaculis cutem incidere, quam maximas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahometis execrabile nomen, ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide sanctisque mysteriis propemodum ex æquo contendere; per summum

Historiarum Indicarum

animi ardorem aliquot maioris forma comparat. Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, prauia duntaxat psallentium puerorum imbelli turba, ad Coranum tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac fulgore perscrictiatque attoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar in Corano palam victricia mortis ac Satanae desigit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianua cemento & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impia vociferationes insula tota prohibet. tum vero satrapæ & antistites fremere; violatas religiones, & sacra deserta, cum Armuziano coram, cum cæteris Regibus, Persa quæ in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atque ad ultionem accendere; postremo, sese urbem relicturos, & in perniciem vestigalium alio commercia auocaturos minari. cum parum terrendo proficerent, ac nihilominus clausa valua perstarent, multo breuiorem, & magis compendiariam incunt viam. Europæos aliquot, professione duntaxat ac nomine Christianos, per quæ eos nouum arcis Lusitanæ præfectum grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum denique patefieri, & celeberrimæ religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otii quæ causa inclinato ad assentiendum animo, nihil tamen in consulto Gaspare ausus aggredi, patrem ad conuiuium inuitat: in eo conuiuium cû blande super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotium tractare cæpisset, subito deliquio pæne exanimatus, ceptum omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant, alij alio leto paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cum aliquandiu Christi cultum agitaſſet animo, improborum artificio ac scelerese sensim infatuatus, denique sapiëntem cogitatione abiecit, ac regno cœlesti (quod nimis sepe fieri videmus) humanas opes, & fluxa commoda vite præsentis antetulit. De populo tamen subinde fiebāt aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita; & legis peritos in certam ac disputatione elicere nitebatur, vt Mahometica palā prauitate conuicta, gentem, si fieri posset, vniuersam ad Christum adiungeret. illi contra, tergiuersari, congressum altercationem quæ; desugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in questionem vilo pacto deducere. Hoc maxime prætextu

prætextu conatus Gasparis & prouocationes diu eludere. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam; prædamnare semet, & causâ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Persam, cum sobrieratis apud eos, tum vero doctrinæ fama præstantem: quippe non Mahometica duntaxat volumina, sed Aristotelem etiam lætitarat, ac medicam insuper callebat artem, eratque in physicis apprimè versatus. Is in medium adductus, Gaspari ante omnia sponsonem obtulit; in montem natiui salis (qualis in eo tractu multi consurgunt) squalidum, ac desertum, & omnis alimenti penitus inopem secederent ambo. vter diutius in eo monte inedia tolerasset, eius fides in Deum ac religio, rectior ac sanctior haberetur. Ad ea Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus esse respondit: hominem à brutis ratione tantum & oratione secerni: verbis agerent prius: concertatione verborum si decerni lis, atque ad liquidum controuersia perducere non posset; tum demum sponcione certarent; atque ad aspera quamlibet experimenta descenderent. Hisce audiris philosophus rubore statim, mox pallore suffundi: nolle se videri victum: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adducere. ad extremum, vincente pudorem metu, in aliud tempus dilata res est. Porro, hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæteros aderant ipsius philosophi vxor, & filia, non vulgari indole & ingenio fœminæ, & insuper, generis nobilitate insignes, è Zeidenfi familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere. hæ, perspecta pugilis Christiani constantia, Mahometani formidine; profecto nihil syncerum ac solidum subesse patriis cæremoniis argute coniectant. dein afflata diuinitus, quando paterfamilias in amentia perstaret, priuatim ipsamet saluti suæ prospiciunt; baptismum à Gaspare seorsim petunt. ille fœminas illustres apud fidelem amicum & probum, catechismi causa in hospitio locat; ianuis quæ in publicum ferebant, diligenter occlusis. ea res ob illarum claritatem atrox admodum incolis visa, magnosque in vrbe animorum motus exciuit: sed partim Gasparis reuerentia, partim Lusitanorum arce machinisque deterriti, diuersorio vim afferre non audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore agitated, ad Gasparem adit; iniuriam dolenter exposulat;

Historiarum Indicarum

expostulat; coniugem marito, parenti filiam reddi protinus æquum esse, Deos hominesque testatur. Gaspar contra, nihil iniuria factum dicere, fœminas vltro (& sapienter quidem) sibi consuluisse: vt Christo initiarentur, suppliciter exorasse: recta illarum studia deferri, sanctissima postulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc, multis vltro citroque habitis verbis, nonam conditionem philosopho Gaspar tulit; relictam paulo ante disputationem, ex condito repeterent; testes adessent; si victor euaderet Persa, fœminas domum abduceret cum bona pace: sin victus; vna cum illis ipse quoque Christum indueret. Eam conditionem admodum grauate Persa visus accipere: sed amor, & necessitudo, & præterea ratio dignitatis vrgebat, dicitur disputationi dies. ea vbi affuit, in idem conclaue conueniunt. sponsonis iudices ac spectatores certaminis Proepiscopus ipse, & Penna interpretes, itemque scriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec non alij partis vtriusque viri graues adstabant: spectaculi autem eo maior fructus fuit, quod certantium vterque dialecticis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tamquam velites, in irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed vt inter statarios & exercitatos, collato pede, gladij mucronesque concurrent. De natura Dei quæsitum in primis. quem solitarium, & generationis expertem, è Cerdonis & aliorum hæresi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maxime fœcundam validis argumentis Gaspar ostendit: effecitque ratiocinando, vt Persa Deum trinum vnicumque, ex fidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Christo Dei filio sequutum problema, quem ex Dei quodam halitu; & è Virgine matre conceptum genitumque Mahometani eximium illi quidem prophetam agnoscunt; veruntamen Deum eundem, & pro generis humani salute mortuum, prorsus negant. At Gaspar, verum Deum pariter hominemque, duplici in vnam hypostasim coeunte natura, non solum è Spiritu sancto conceptum & natum è Virgine, sed etiam omnem Dei patris iram in perfidum ac rebellem genus humanum suo capite excepisse, dira que supplicia, & ipsam in Cruce mortem sponte subiisse; rationibus, exemplis; oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de cœlesti beatitudine fabulantur, quâ in fœda sensuum voluptate ac titillatione constituant;

stituant; quæq; de immensis nescio quibus Angelorum corporibus ac ministerijs turpiter adstruunt, perleui momento cuncta Gaspar euerit. Denique, varie argumentando premendoque, paulatim aduersarium adduxit, vt Christianam religionem dignam esse quam prudentissimus quisque maxime foueret; Mahometicam nec sine stulticia suscipi, nec sine pertinacia defendi posse fateretur. Vbi ad hunc locum ventum est; nouo perfusus gaudio Gaspar, ad Persam: bene habet, inquit; non longe abes à regno Dei. dein cum instare pergeret, & clarius eandem confessionem exprimere; Persa confusus ac perturbatus, dæmone reprehsante resiliens, tam longe sese prolapsum ingemuit, ac sibi talia excidisse responsa. postremo, ne manus omnino dedisse videretur, ad veterem cantilenam confugit: domesticis negotiis impeditum, ne fidem falleret, subito se in arenam descendisse: certis insuper libris ad commentandum sibi opus esse, quo paratior instructiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, postulauit: inde furtim ex vrbe ad vicinum dynastam consulendi gratia fecesit. ab eo acriter obiurgatus, quod cum vteratore ac venefico (ita enim Gasparem appellabat) egisset; camelis in Persidis interiora transmissus est, neque postea redijt. Insignis ad Caciciorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exilium fuit. vulgo, fractum & abiectum Persam latebras quæsisse narrabant. Vxor interim eius, & filia, Christianis institutionibus erudita, diuisis in pauperes aureorum quatuor fere millibus, magno apparatu pompaque ad templum Christi adeunt. ibi summo omnium gentium ordinumque concursu, mira bonorum lætitia, sacro fonte abluuntur. matronæ *MARIA*, virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitaho viro dedit in matrimonium. Earum præclara conuersio Mahometanos in diuersa distraxit. alij exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur. alios contra, è tam secundo Christianæ rei progressu metus incesit, ne magia & præcantationibus ad peregrina & inuisa cogerentur sacra. ac proinde, antistitum admonitu, non modo vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam ad consuetum catechismi signum, oppositis illico manibus obturabant aures, quod ita persuasum haberent, in ipso quoque illius tintinnabulo ac sono, vim inesse

esse maleficam. Per idem tempus, modo præconum adesset copia, nouus in vicinas regiones aditus Euangelio patefcebat. populi sunt felices Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur: vetustissimi generis: in ipsum vsque Loth originem referunt. Horum maiores, fama est mortalium primos à Mahomete in fraudem inductos: ij, rumore excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac doctrina longe lateque manauerat; communi consensu patrem ad se per litteras ac nuntios inuitant. magno studio se teneri veritatis & sapientiæ: ad sitientes aures accederet; non sine fructu verba facturum. ea res Gaspari missum dolore gaudium attulit. sollicitam de officij ratione, deque æterna salute gentis in media apparere barbaria, magnopere letabatur. obstructum sibi ad eos aditum, valde mœrebat. Optatum quippe Gaspari dudum fuerat: ad mortem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, se se in medios Persas ac Turcas immittere, & Mahometanæ sectæ mendacia refutare palam: sed eo feruore comperto, Xauerius, publicæ magis rei quam Gasparis gloriæ consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia, ad triennium, suo vel certe Goani Rectoris iniussu pedem efferre, vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus, tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismo instruit: quominus in eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersæ nationi suavit, idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Hæc se se initia dabant expeditionis nouæ: necessario dilata, multis vt fit, difficultatibus interpositis deinde consenuit. At Gaspar à libero excursu, & ancipiti peregrinatione cohibitus, eo accuratius operam ac studium in omnes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vti dictum est, ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ versabantur. In ijs aliquot erant Iogues, (de quibus ante commemorauimus) horrido in primis & aspero victu cultuque famam sanctimonix vulgo captare adfecti. suburbanum habebant specum, ac delubrum: interdum ad emendicandam stipem, & imbuendas varijs erroribus hominum mentes prodibant: noctu sese in eam recipiebant latebram: statisque ho-

ris

ris (adeo ex omni parte Christianas cæremonias dæmon emulari non desinit) dato signo ad certas primum commentationes euigilabant; tum ad cælestes honores simulacro seu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, insigni duritia & austeritate vitæ: neglecta semper barba & capillo; asperso cineribus corpore; oblitus panis, ac seminudus; dira macie luridus. hisce alijsque id genus artibus in tantam sui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziæ Rex ipse religionis causa potaret. Hunc præcipuo conatu Gaspar aggressus, paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodem instituit de omni virtute, ac præsertim de continentia & de castitate colloquia: quibus ille paulatim in studium Christianæ religionis adductus, moram trahebat nihilominus, & inter consilium mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutanti & anxio, suasisit Gaspar, vti diebus triginta continuis, quina verbera virgæ, totidem Christi plagas recolendo susciperet: certamq; sibi lucem à sole iustitiæ accuratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demum nocte quadam diuinas laudes & bona reputanti apud sese, clara subito ad aures accidit vox: *Quin tu, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad salutem via, quam populus Christianus insistit. simul, vigilantia, magnificus nostratum sacrorum apparatus per speciem oblati: pretiosa Pontificum vestimenta: sumptuosa textilia: mitra gemmis auroq; fulgentes: nitidissima lintea: nec nõ disposita in abacis vasa varij generis, auro argentoq; cælata. His ille visis, ac monitis, & intimo sancti spiritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Mane, vitato Regis congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, accesserat, Gasparem ipse vltro conuenit; baptismum enixe petit. adeptus, noua innocentie stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam dein profectus, & in Europam classe transfmissus, iucundum aliquandiu spectaculum Regi Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti postmodum è Lusitania Romam ipsam adire, interuenit mors. Cæterum Armuzæ sequuti rectoris auctoritatem Iogues alij, suaue Christi iugum, graui & acerbæ dæmonum excussa tyrannide, subiере. insignis ad veri Dei gloriam, & rectæ fidei propagationem*

Historiarum Indicarum

ea conuersio fuit: atque ad multum exinde tempus in omnium ore ac sermone versata. specum ac delubrum Gaspar solemniter expiatum, præalta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus, miram ab eorum plerisque gratiam iniit. inde sese comiter illorum synagogis & cœtibus inferendo, quem frustra expectant liberatorem ac Regem aduenisse iamdudum; atque ad infinitam eius clementiam quamlibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiumque patere, firmissimis argumentis ac testimonijs demonstrabat: vti ab inanibus vmbribus, & rancida superstitione ad nouam legem veritatis & gratiæ se se tandem aliquando transferrent; suadere & instare pergebat. duos præsertim magistros; quos vocant Rabinos, magna apud vāsanam gentem auctoritate, in certamen vocabat: ac parum abfuit, quin sæpius conuictum vtrunque ad Ecclesiam aggregaret. quominus plane obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario male quæsitæ rei familiaris damno deterriti sunt. Hisce alijsque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit; occasio martyrij subeundi, quam ille palmam ardentem, vti dictum est, adamauerat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem à Xanthio Ecclesiæ Parauanæ præpositum fuisse docuimus. Istam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire aduetus; ad Remanacorum vada tum erudiendæ infudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Christianorum locus erat ille: Narsingano seu Bisnagensi regno finitimus, agri male pacati: atque ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum idolorum fanum habent Brachmanæ; ij ab Lusitanis milicibus per lasciuiam lacerati, ac variis affecti contumelijs, ad proximos Narsingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cū ijs acceptas à Lusitano queruntur iniurias: orant obsecrantque, ne patriæ religionis antistites, Deorum immortalium interpretes ac sacerdotes, peregrinis, & profanis, & desertis hominibus, derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimum quemque spreto numinis vindicem ultoremque, maxima ab superis haud dubie laturum præmia. Hisce vocibus incitaci

citati barbari, cerris de more significationibus iuuentutem ad arma vocant: millia ferme sex momento conueniunt: ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo septus munimento, ad incursum patebat: incolæ minime feroces ingenio; & super infitam lenitatem, piscando natandoque magis quam bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantum erat spes: qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos forte dies, cum ab alijs imparati rebus, tum à tormentario puluere, quo maxime malo territare vel pauci magna barbarorum examina & in fugam agere consueuerant. Nota hæc Narfingano: speculatores quippe ac delatores occulti non deerant. eo maiore fiducia & impetu ferebatur ad prædam. Aduentu hostium cognito (& prouecta iam erat dies) Antonius præfectum præsidij Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandosq; aliqua honesta ratione Badagas, nequicquam adhortatus; templum, vbi rem diuinam mane peregerat, rursus ingreditur; ibi tenelum gregem æterno pastori commendat. tum de ipsorum incolumitate sollicitus, ad portum accurrit. Miseranda ibi rerû facies. iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alij protinus in auia fugam arripere: alij domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupare lintres, vel vbi in ijs locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues; alij, deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum. hæ paruos complexæ liberos, opem à viris implorantes; cuncta lamenti gemitibusque complebant. Antonius, certatim offerentibus illi scapham Christianis; atque vt præsentî exitio subtraherent sese, etiam atque etiam obtestantibus; imbellem & opportunam iniuriæ turbâ summa ope instat imponere. Inter hæc, Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt: Lusitanos trepide molientes à terra, telis eminus impetunt. lanceis multi; plerique sagittis, complures etiam, nuper illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant. ijs licet nondum ita perite vterentur, tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. I& Lusitani periере postmodum sex. Antonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis custos armento consu-

Historiarum Indicarum

consulere : comitem suum & interpretem , eximia probitate
virum , occidi circa se videt . ad eius casum , illico manibus o-
culisque defixis in cœlum , procumbit in genua ; quod ille qua-
dragies ferme cum iaculatorijs precibus quotidie faciebat .
Inter eam supplicationem , ipse quoque mox impio ferro con-
fossus , animam Deo reddidit . Abscissum caput , & madentem
cruore subuculam , barbari ad ostentationem ex alto suspen-
dunt . inde ad prædam versi , magnum foeminarum ac puero-
rum abducunt numerum ; atque ad gratias pro bene gesta re
idolo agendas , cum læto cantu ac tripudijs abeunt . Beati mar-
tyris truncum , tenui cespite à superstitibus incolis in summa
tellure contextum , Lusitani deinceps altius effosa humo , cum
lacrymis condidere . Vir fuit insigni morum sanctitate ; mi-
nime vulgari consilio & usu rerum ; cibi ac somni parcissimus ;
patientia corporis animique mira ; ac multo plura spiri-
tus Apostolici relicta exempla , ni strenuum pro-
batumque operarium , diuina bonitas , ad glo-
riosam laborum mercedem ex agro ma-
turasset educere . Felicem eius exi-
tum , cum cura exploratum at-
que compertum , socij a
Xauario eidem attri-
buti , cum alij
priuatim
ad
alios , tum communiter om-
nes ad Goanum Episco-
pum ex fide scri-
psere .

Libri Quartidecimi finis.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM,

LIBER XV.

ALIS viri nece, ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis, haud exigua spes aliunde rerum utique latiorum affulsit. Maritimum est oppidum Tanor, leucas ultra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim, eius oppidi Rex è Brächmanarum ordine ac disciplina, cuiusmodi plerique Malabaricæ terræ sunt Reges; in Lusitanû nomen à pueritia valde propensus, cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nõnio Prætor exstructam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem, Vincentium Franciscanum, Goani Episcopi comitem; & Ioannem Soariû Cialensem antistitem, ventitantes ad se, libenter audiebat. horû præcipue stimulis discusso torpore, baptizatus à Soario, susce-

I   ptus

Historiarum Indicarum

ptus à Xiralupo, & Cosmo Annio Quæstore (qui tum forte Cocino rediens, Tanorè salutandi eius causa descenderat) Ioannis maxime nomen in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo post, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque è Cialensis reguli prefectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis alter. verum hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; atque adeo Rex ipse Tanoris, trina fila, Brachmanicæ superstitionis insignia, palam è ceruice gestabat; cum tamen idem ipse, Vincentij patris munus, æneam icunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foveret in sinu. sub hæc, neophytum Regem adstringendæ cum Lusitanis amicitie causa, incescit cupidus regiam ipsorum urbem vltro adeundi Goam; & familiariter cum Prætore & cum Episcopo colloquendi. id quo tutius faceret, litteras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nuper etiam, illorum sacra sibi & vxori suscepta. Valde se optare, si per eos liceat, ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextrasque iungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum vtroque communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad urbem allatis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affecit. præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela præsidioq; latere quamplurimos; & Christianam religionem relictis patriis ritibus induisse haud ignobilè in iis locis Regem: atque, vt cupiditati est ferme adiuncta credulitas, vulgo ita differebât: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius exemplo atque auctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse venturos: simul, assuturo propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super eadem re Prætor ipse consilium aduocat. ei consilio intersuere delecti è nobilitate viri triginta: Quæstores regij tres: custos Franciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætor, vtrum aduenientem Tanorium, qui apud suos nondum pro Christiano se gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari oporteret: ea de re cum alia alij rogati censerent; negavit Episcopus, neophyto Regi, patrium in præsentia gestamè, aut vitio verti, aut fraudi esse debere. Iosephum quoq; ab Arimathia, quem iustum sacre testentur litteræ: itemque Nicodemum, & Gamalielelem, qua

quâ fide, qua probitate viros ? occultos Christi discipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, ianuis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. iam vero, Dium Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta dudum Christiana religione, tamen Romano militari ornari, ut nulla re prorsus à cæteris dignosci posset, custodias dissimulante obire, & martyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque serviret, præclara sese dedit occasio. Similiter, huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publice profitendum rebus, cōcedendum aliquid spatij, dum Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat, suum esse cuiusque rei tempus. id expectandum utique sapienti. sepe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, peruvicia & festinatione corrumpi. Hæc, & in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubie benevolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate profectus: nec satis animadvertens, quantum inter habitum nationis, & symbola religionis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliqui frequentes iere. Confestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo commeatu, missus ad Regem aduehendum; in piso Tanoris aditu anchoras facit, deque suo appulsu facit eum per nuntios certiore. ille, sospitem gratulatus accessum; ad professionem extemplo se comparat. id ubi cognitum in vrbe, propinqui, & primores, ac præcipue Brachmanæ circumstant Regem; monent, orant, obsecrant, ne regnum sine causa deferat; ne caput suum peregrinæ & ignotæ committat genti: ne sese vetustissimis cæremoniis præditum augustumque, profana & impura contagione contaminet. Eamonita precesque obfirmato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur; enimvero illi acrioribus remediis opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcem includunt triplici circumdatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte concubia, solus, reuincta capillis in ipso vertice, quam dicebamus, effigie Christi, cuius opem subinde imple-

rabat; subitariam restem, præligato quod fors obtulerat adun-
co cerui cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: eoque admi-
niculo in summum euadit. inde translato in partem alteram
vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum
vnum atque alterum felici ausu transgressus; in terrij descensu,
quod altitudinem mœnium restis haud æquaret, ex intervallo
desiliens, caput & alterum læ sit crus. inde ad stationem Lusita-
norum ægre progressus, in ascensu scaphæ, tumentibus aquis
pæne submergitur. Hisce defunctus periculis, ad naues denique
magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam
erat acceptus, cum eius cognito discessu oppidani ad littus ac-
currunt: supplices tendunt ad illum manus; eadem quæ paulo
ante, cum lacrymis obtestantur. quos ille partim præsentis largi-
tione, partim celeris redditus promissione solatus, familiaribus
paucis adsumptis Goam ire perrexit. Propius ad insulam ac-
cedenti, præfectus vr̄bis Franciscus Lima in ipso portus ore
cum splendido comitatu, & fulgentibus vndique serico verfi-
colore caturibus ac lembis, obuiam fit. Ad mutuū conspe-
ctum, ytrinque tubæ tibîæque, ac tympana perstreperunt. Con-
sueti dein salutatione accepta redditaque Rex ad impositam
littori suburbanam Antonij Personæ villam, regio instructam
apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispa-
nienfi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec si-
ne horrifono tormentorum fragore ad vr̄bem classem prouehi-
tur. ipsum Prætorem in arcis mole præstolantem; paratos
item ciues populūque; structam summa ratione pompam
offendit. eius pompæ ordo traditur talis. Ad portam qua in-
trandum erat, Lima præfectus in argentea lance clauēs vr̄bis
tenebat; hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant
decuriones auratis baculis holosericam ostrinam attolentes
vmbellam, fimbrijs è cocco retorto pendentibus. Viam quæ
recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert ma-
ximum, probe purgatam, aqua conspersam; virentiq; stratum
iunco, parietibus ex vtraque parte pretioso textili & varia pi-
ctura nitentibus; clerici & sodalitia sacra cū infulis & insigni-
bus religionum, longo agmine infederant. postremus omniū e-
rat Episcopus, maioris formæ baiulans Crucē. Rex vr̄bē ingres-
sus, cum cætera lætus gratulatione, tum in primis honore cla-
uium;

uium; sub umbella cunctabundus incescit, adeo conferta occurrantium ac deducentium multitudine (cum interim è superioribus locis alij spectarent plurimi) vti à lictoribus, umbellam antecedenti honoris causa Prætori, magno labore submoueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solenni ab eo precatione iustratus, Crucem venerabundus amplectitur, pendens Christi signum exosculatur: dein templum intrat, fufisque rite precibus, ad pridianum hospitium eques eodem studio & comitatu reducitur. exceptus dein à Prætoze quam apparatissimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit. confestim vacua pars facta Prætorij. ad colloquium Episcopus, & nonnulli theologi nominatim adsciti, ac præter hosce Lima vrbis Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regij quos dixi Questores, & Gaspar Nonnius interpres. Corameo confessu Rex omnem sui de religione consilij rationem exposuit. Sibi, posteaquam, singulari Dei beneficio caligine discussa, de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emerferit, nihil æque in votis fuisse, aut esse; atque vt populares suos non solum, sed vicinos quoque Reges ac Principes Christo conciliet; cunctisque de suo (quod aiunt) lumine lumen accendat. Verum lenitate opus esse: quæ nisi tempus ac spatium datum sit, constare nõ possit; vsque adeo Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere, alienas horrere atque auersari leges ac cæremonias: adeo auitis erroribus ac superstitionibus captam atque implicatam teneri. interea sibi Christum eiusque præceptam penitus hæere in medullis: eius rei Deum & conscientiam testes inuocat. simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor, & Episcopus, collaudata viri pietate, cum experiendi gratia dicerent, satius videri sibi, Regem, ad cæteros permouendos, Christianum sese fateri palam; & ope diuina præsidioque magis quam humana prudentia vel dexteritate confidere; multo plus vniuersæ genti exemplo factisque quam arte ac simulatione & occultis hortationibus profuturum; Rex magna rursus pericula, magnos rerum motus obtendere. inter cætera incommoda, fratrem sibi esse æmulum regni, præpotentis dynastæ vicinis opibus & fauore subnixum, haud sine causa vereri se, ne si noua, & pere-

grina

Ii 3 grina

grina obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur, eorum alienationem ille suam occasionem putet. Lusitanis paululum modo expectare ne graue sit. Si vita suppetat; domesticas pariter & publicas res ita se Deo adiuuante compositurum, vt quæ nunc temporis causa corde tacitus premat, ea postmodum vultu, sermone, rebus denique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc ultra tendere, neque Prætori, neque consiliarijs visum. ita, re infecta discessum est. seorsum dein super sacramento Confirmationis à Præatore consultus Episcopus, nequaquam negandum enixe petenti respondit; eodemque approbante Præatore, postridie ipsemet in priuato sacello, neophytum, paucis adhibitis testibus ne rumor manaret, solemni ritu ad lucram spiritalem iniunxit. ab eo mysterio Rex nouis dein promissis optima spe tum Episcopum, tum cæteros omnes impleuit. Decem ferme dies Goæ in hospitio substitit. omnes hi dies Lusitano populo geniales ac festi fuere. è cunctis adium sacrarum turribus campanum. æ quam citatissimo pulsu dies noctesque personuit. Exhibiti Indi, taurorumque venatio; accessere armata saltationes & Indicæ, & Aegyptiacæ; mimi, fanniones, & petoristæ, quæq; alia effusæ lætitiæ signa sunt: itemque ad Numidarum consuetudinem edita equestris pugna simulacra; in quibus expeditos equites, vario distinctos ornatu, arundinum iaculis inter se decertare mos est. Inter quæ reuocatus domesticorum epistolis precibusque Rex, proficiscendi veniam petit. Multum illi à Præatore bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum. omni genere honoris & officij cultus, multo quam ante Lusitanis amicior & obstrictior abiit. Hæc rei gestæ seriem cum ex alijs auctoribus minime spernendis, tum vero ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris hausimus, ad Catharinam Lusitanæ Reginam datis. quibus nuntiis mitum in modum lætus Ioannes. Rex, Tanorij conuersionē vna cum Antonij Criminalis exitu glorioso, non modo Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Romæ Pontificatum ineunti Iulio III. per Alphonsum Alencastrium oratorem suum diligenter exposuit. quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque (perstitisset vtinam) bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui totam eā conuersionem,

uersionem, captandæ Lusitanorum gratiæ, in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maxime argumento, quod domum reuectus, promissa non præstitit. Mihi, circumspèctis rebus omnibus, verisimilius videtur, metu potius quam perfidia neophytum à suscepto consilio destitisse: præsertim quod alioquin & ipse contractam cum Lusitanis amicitiam egregie coluit, & successor eius hodie sese præclare in eisdem animatum ostendit. Circa idem tempus, extorres patria dynastiæ alij duo, cum ad Lusitanam confugissent opem, tenera ætate vterque, ad Christum adiuncti, atque à Prætore Societati Iesv in disciplinam dati. Trichinamalo insulæ alter, quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuus, quarum de regione ac natura supra docuimus, imperabat. Ac Trichinamalo quid postea contigerit, incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili virgine Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam ætatem degit inglorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adulescens, nuper, cum in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patrijs de rebus venisset; per noctem ignotus Olisipone, à sicarijs, contracta ex occurso rixa, magno bonorum dolore peremptus est. Caterum inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam ætate Garzias Prætor, anno seculi huius vndequingagesimo supremum obierat diem; pacatam natus quidem ille prouinciam, veruntamen de Lusitana re inter ipsam pacem egregie meritus. quippe imminutam varijs casibus classem, rostratis celsioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sulphurei pulueris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat. inchoatam à Castris Diensis arcis ædificationem, ex eius cõmentarijs ac destinatione promouerat: multas ab eodem ob negotia bellica relictas in suspenso lites & controuersias, attenta & æquabili iurisdictione deciderat. In Garziæ locum Georgius Capralius è regio codicillo suffectus. oppido Bazaino tum præerat: vir & bello strenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarum statu, Brasiliæ quoque sylvæ ac dumeta paulatim interlucari ac subigi capta. Societati Iesv id item onus impositum, cum id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maxime

Historiarum Indicarum

generis, forti magis animo quam prospero euentu tentassent. Namque ante partam eius linguæ notitiam, vnus ex ijs in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratrís flumen exinde appellatum. reliqui, subito coortís in aduenas Brasilijs interépti. Successere igitur è societate primi omniû sex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobus, & Vincétius Rhoterígus Lusitani. Rector ijs additus ité Lusitanus, Emmanuel Nobrega præstáti virtute ac sapientia vir. Thomá sequebantur Sosa, qui primus omniû Prætor ea littora petijt. Brasiliã attigere ineûte Aprili mēse, anno post Christû natû 1549. cum ante duos circiter mēses Olisipone soluissent. Navigatione sunt vñ admodû læta, vêtisq; adeo secúdis atq; ferentibus, vti cœptis illorû adesse Deû, haud obscure appareret. Pauca tû Lusitanici generis erát in ijs regionibus, ac vixdû inchoatæ coloniz, seu præfecturæ. antiquissima omniû, & ab Aequatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur, alterá Pernambuco, terciã Illeos, quartã (Capralis quondã appulsu prænobilé) Portû securû; extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum vero incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbesve. dispersis (vñ supra dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutantés Nomadum in morem: ijdemq; ab externis alieni commercijs, & infandis epulis adfueti, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine causa terrebant. Sosa comitesq; ad villam quam vocant Veterem descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme vnus fuit mora, dum varijs artibus concilian tur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur no uæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuere conatus, & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum millibus à Vetereuilla. inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem sedem mutare nō placuit) in exstructionem aræ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delege re, vbi MARIAE virginis adiutricis Templum hodie cerni tur. id templum ab iisdem conditum est ingenti labore: siqui dem populo domibus priuatim excitandis, & cingēda raptim

vrbe

vibe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultoque solo; nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu & Sole torridi, quotidianum obibant opus. nec raro, plane omnibus defecti alimentis, cibaria ostiatim emendicabant euentu vario, quippe cum alii sibi quoque angustiam esse domi rem dicerent; alii commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor modicum quid, eleemosynæ nomine ad tolerandam ex parte vitam adsignat, quoad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærumnas, miserasque (si ultro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiuuandis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantum traiecerant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fidelium adscriptis, potissimum operam darent. Indigenarum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simulac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochive munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore constructis; extra oppidum novam in sedem loco edito commigrarunt, quem montem Caluarium ipsi dixere, circumfusus vndique barbarorum tuguriis; magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maxime ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longe erat causa Vincentianæ coloniæ, quos exsules ferme, in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disunctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo, circumfremtentibus barbaris, ipsa propemodum efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinavit; Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum. ipse cum reliquis

Historiarum Indicarum

reliquis ad Brasiliis indidem cicurandos & erudiendos incur-
buit . erat omnino laboriosa prouincia , & multis difficultati-
bus implicata . obstabat inscitia linguæ , quamquam haud ita
copiosa nec variæ , tamen ab omni Europæo sermone plane
abhorrentis . obstabant ingenia moresque incolarum : quod
super quotidianas cædes , ac finitima bella , & inexpiabile vl-
ciscendi certamen , dapesque diras ; in crapulam quoque ac
Venerem proiecti , magis in dies obtunderent aciem mentis ;
& flagitiornem cæno quicquid erat indolis bonæ , demergeret .
Accedebat indomitum ac late patens malum , & quo valētius
nihil aditum atque iter obseperit Euangelio ; veterum Chri-
stianorum , indigna tali nomine ac professione licentia , pro-
cacitasque , cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta : vt
eorum aduentus in barbarorum vicos , vitæque consuetudo ,
cum grauitur cunctos offenderet , tum ingentem nomini Chri-
stiano inuidiam infamiamque conflaret . Nec leue afferebat
incommodum ipsa mobilitas gentis , & crebra , vt diceba-
mus , mutatio loci : vt sub ipsam interdum messem , fessis agri-
colis , & diurnum laborem tædiumque spe largi prouentus
de more solantibus , adultæ iam segetes repente apparere desi-
nerent . Postremo deploranda erat hic etiam , in tam *vastis*
terrarum spatijs tantula ac tam deserta operarum manus . Sed
nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres ,
haud ignari videlicet , quam exiguo numero Apostoli quantas
olim res Deo duce atque adiutore gessissent . & Christus idē ,
talium consiliorum parens fautorque , recentibus his quoque
famulis ipso potissimum præside fretis , ac nihilominus pro
sua parte satagentibus , aderat . Igitur incommodo linguæ
obuiam itum initio nonnullorum ope ex ijs qui ante Solæ ad-
uentum ad villam Veterem agebant . ij primum adhibiti inter-
pretes , vicem sermonis vtunque supplebant . Dein , quo fa-
cilius procederet tota res , ac minus ipsi aliunde penderent pa-
tres ad Brasiliicam linguam addiscendam cuncti pariter ani-
mum adijciunt , acrius studio ac pia *emulatione* perfectum
haud ita magno temporis interuallo , vt essent ad confes-
siones audiendas , & habendas conciones idonei . Azpilcueta
præsertim in eo genere enituit laus ; vt cognitis iam rebus que
à Xauerio apud Indos fierent , vulgo Lusitanæ affirmarent , pe-
culiare

culiæ ac proprium munus decusque Nauarra gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque præcationes, ut assolet, Brasiliæ vertunt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficijs obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei diserebantur, ingenti cum admiratione æque à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinē ac peritiā, sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eo acrius instare patres, ut eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funesti ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob id ipsum graua non semel adiere discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne. Captum in prælio ex hostibus quendam accolæ ad Caluarij montis radices attraxerant, ac diu pastum coactumque pinguescere, in epulas ingenti cum exultatione mactarant. ea re cognita, Christum suppliciter inuocant patres, hortati que inter se protinus aduolant; in tugurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter afferunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia fœminarum. vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæ sibi necopinato ereptam è faucibus prædam indigne ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concursare, iuuentutem ad vlciscendam adeo atrocem iniuriā excire. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum resistere. sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi captum omittunt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot cenotaphijs

Historiarum Indicarum

taphiis ad fallendum appositis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortum irrupere Brasilijs, pertentatisque sepulcris, ac demum inuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in idipsum patres accurrunt, eademque rationis animique constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sapius certandum foret; ablata denuo membra intra urbem ipsam accurate defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus presertim incensæ facibus; ac parum abfuit quin agmine facto repente urbem inuaderent. Patres quidem, iussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum iræ mitescerent; aliud sibi hospitium condidere qua nunc collegij noui extruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerumque usu, iacta in eos crimina & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerum gerendarum auiditate misceri cuncta; pacem turbari, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat euentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repente nitidumque diem haud dubie redditurum. Vena nec mitigati præter spem animi barbarorum; & magno cum gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasilijs agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti; quam ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsere. ab alijs impetratum, uti ad eos, qui capti faginarentur, saltem sibi paceret aliquum. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certe omni studio consulebant: Christiana edocuit imperia, atque ad salutarem peccatorum detestationem adductos, priusquam raperentur ad necem, sacro lustrabant latice dabantque operam, uti ex hostium ludibrijs ac reteritima seruitute, ad cœlestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali demonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptisinate carnibus multum de pristina saporis gratia deperire: ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros

stros acerbant. Itaque attenta consultatione demum eo decursum à patribus, vti neci destinatos, supremo die ad patibulum vsque prosequerentur, atque interea madenti sudario super aliquam corporis partem furtim expresso, adhibita formula sacramenti, iam iamque morituros disimulanter abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi sententia cesstit. Per idem fere tempus Lusitanus quidam incolarum casis oberrans, incertum vnde orto iurgio, rixave, perimitur. Accendit ea res maiorem in modum animos Europæorum. nulla surgentis etiamtum vrbs habitacione, vindicandam fremunt cædem, consulendum ipso initio incolumitati aduenarum; neque impunitate ac socordia diutius alendam gentis audaciam. hæc minitabundi & coram Prætoribus, & inter se iactare. nec dubie ad arma itum foret; ni rem Christianam fouens Deus, barbarorum animos ad æquitatem repente flexisset. amicitia ac vicinitatis iura, sanguini prætulere. deditus piaculum iræ noxius, &, inaudito apud eas nationes genere pœnæ, in os bombardæ propalam infertus, applicato ad spiraculum igne discerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasiliæ terrorem incuscit; simul etiam, vnius Lusitani casus, cæteros in præsentia nonnihil ab inconsulto ac temerario discursu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelij prædicatio cæpit esse. magnoq; ac fidenti animo sese multitudini subinde immiscentes, densam ignorantia nebulam, veritatis luce dispellere, opinionum portenta ac monstra fugare; magorum ac veneficorum (quibus derisui simul & quæstui captæ mendacijs & errore sunt mentes) præstigias atque fallacias aperire ac tollere nitentur. In ijs præcipua astutia veterator, summam sibi auctoritatem ubique pepererat; tamquam pro Aesculapio venditabat sese; ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc Nobrega data opera aggressus, rogat; qua tandem vi res tantas efficiat; illumne consulat Deum, qui totam hanc rerum vniuersitatem verbo condiderit, regiamque ac domicilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis consuetudine vtatur & opera. impudentissime arrogantissimeque respondit, se quoque Deum esse, & Deo prognatum; certum etiam hominem coram produxit, à quo grauiter laborante morbum ipse depulisset. illum præterea regnatorem cæli Deum, sibi esse amicissimum;

firmum ; ac sæpe inter nubes, tonitrus, ac fulmina ostendit
 sese : & alia eiusmodi multa, superbiz vanitatisque plenissi-
 ma . Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemque non
 ferens, aduocata concione institit singula hominis dicta fir-
 missimis argumentis maxima vocis contentione refellere: cō-
 uictumque tandem ac fractum, ad sententiam simul moresq;
 mutandos adduxit; amice coniterque pollicitus, se pro illo
 apud verum Deum fore deprecatoem . ac paulo post, cum se
 ipse iniciandum sponte obrulisset, in catechumenorum adscri-
 ptus est numerum . is numerus pro multitudine reliqua oppi-
 do exiguus erat : ægreque admodum necessaria Christianæ sa-
 pientiz præcepta & dogmata capiebant . post diuturnam insti-
 tutionem, qui maxime idonei ad baptismum euasere, vitali
 fonte lustrati, cumq; vnica vxore, cæteris dimissis, rite con-
 iuncti sunt . ex ijs vnus, lætitia gestiens adiit patres : nutu ge-
 stuque significans & affirmans, proxima nocte se se apud supe-
 ros fuisse, incredibili gaudio & suauitate persusum . Cætera
 plebs à patrijs epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis,
 & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant . neq;
 in ijs colendis vilo pacto respondebat operæ fructus, quocirca
 focij, nequaquam vltra ferere super spinas, sed puram aggre-
 di tellurem è vetere præcepto constituunt . Infantes *primum*
 quamplurimos in tutum recipere (si cui forte ante vsum ra-
 tionis obeunda sit dies) & salutari summi Pastoris nota insi-
 gnire festinant . patres dein matresque familias, precibus,
 promissis, blandimentis adducunt, vt puerilem ætatem ac so-
 bolem, sibi in disciplinam dent . hosce postmodum ipsos, ci-
 bo & crepundijs paulatim illectos, omni arte manufaciunt .
 nec pœnitendus fuit labor . siquidem & tradita facite accipie-
 bant, & retenta fideliter, grandioribus natu, quotidianæ cō-
 suetudinis & linguz beneficio per otium inculcabant ; & suo
 ipsi exemplo sensim cæteros à nefarijs atque impuris moribus
 auerteabant . Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per
 se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, do-
 ctrina lætari, eosque vltro ad proficiendum accendere . ac
 tantus erat Christianæ institutionis amor, vt pijs catechismi
 carminibus, ac beatis vocibus *I E S V & M A R I A E*, litto-
 ra, campi, luci perstreperent . Neq; ita multis interiectis die-
 bus,

bus, Brasilijs centum maturi baptismo exsistere. is baptis-
mus quanto maximo licuit apparatu pompaque celebratus est per-
acto Paschate, qui præcipue dies, vetere Ecclesiæ instituto,
sacris eiusmodi sunt destinati. cæteros catechumenos ad se-
ptingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quam-
quam ingemiscientes & impatientes moræ, differri placuit. Sub
eiusmodi rerum initia, subito factum, vti neophyti pene om-
nes in morbum alui, oculorumve, ac varios abscessus incide-
rent. hæc magi videlicet ad baptismum inuidiose referre. lau-
tione illa tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione, pe-
stem ac perniciem populis importari calumniabantur. Sed
ipsum mendacia & improbitatem, Dei beneficio reddita
mox Brasilijs firmitas, aperte redarguit. ea recepta, insite-
re cum alijs, monitu patrum, oratoria sacrasve ædes publice
extruere, quo ad conciones & catechismum vndique conue-
nirent. duæ duobus locis magno Christianæ rei bono excita-
tæ. Agitatum etiam à patribus (idque dein tempore proce-
dente perfectum est) vti quod de Theseo iactat Græcia, spar-
fos per ruguria indigenas, in pagos & oppida cogerent; agris
colendis adsuæfacerent; eorumque cœtus legibus ac magistra-
tibus temperarent. Circa idem fere tempus, quo Prætor in
Brasiliam est missus, Conganis quoque Aethiopibus ab Rege
Lusitano pari diligentia & caritate subuentum est. Alphon-
sus iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate
initio demonstrauius. Successor eius, Iacobus nomine,
quæquam Christianis initiatus sacris, tamen ab illius viri ve-
stigijs atque itineribus longe deflexerat. Hunc imitati popu-
lares, ad patriæ vicia leui momento ruebant. nec multum erat
in Europæis vel inſitoribus, vel etiam sacrorum administ-
ris, auxilij, quippe tantum aberant à miseris Aethiopibus verbo
aut exemplo iuandis, vt ipsi potius conſtringendi vinculis,
maloque ad officium cogendi viderentur. His rebus cognitis
Ioannes Tertius, è Conimbrigenſi collegio quattuor viros in
vineam illam, cæteris eandem sortem ardentem optantibus,
impetrauit: Chriſtophorum Riberum, Iacobum Diazium, Di-
dacum Soueralium, queis Georgius Vafæus præerat. ij ab O-
liſipone ad celebrem Sancti Thomæ inſulam nauigarunt, ex
qua facilis ad Littora Congi traiectus est. in ea inſula febr-
bus

bus alijsque morbis acerbè vexati, necdum recuperata valetudine Pindam emporium Congani Regni transmittunt. Forum aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam misit. ab ijs in regiam ligneis equis de more perducti. rudis artificij tale commentum est. Cantherio seu tigno dodrantalis ferme crassitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corium ad sellæ amplitudinem intendunt. huic ephippio diuaticis cruribus viator insidet, baiuli succollant duo, & vbi longius iter est, succedunt alij. huiusmodi caballis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter accipit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex, vna cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa progressus. Tum illis assignatur hospitium, cuiusmodi Aethiopum ædificia sunt, culmo paleisque contextum. Ibi Soueralius publice ludum aperuit. sexcentos admodum pueros labore maximo & litteris, & Christianis præceptionibus imbuebat. Cæteri ad emendandam populi ac procerum vitam omni ope connixi primum, dein ad prædicandum ethnicis Evangelium operam contulere, nec sine fructu: quippe intra quintum mensem Riberus mille septingentos Aethiopas probe institutos, ad Christum adiunxit: Diazius quadringentos: Vaszus trecentos. idemq; Vaszus cum fido vno duntaxat interprete, viatico prorsus nullo in proximos pagos egressus, duomillia & septingentos baptismo expiauit: ac præter templa olim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in finibus exciitauit dicauitque; Salmatori vnum, MARIÆ edutrici alterum, tertium Diuo Ioanni Baptiste. ingrauescente dein morbo, domum redire coactus: ac reliqui item aduersa conflictati valetudine (siue id è grauitate cœli, siue ex insolentia deterioris cibi contingeret) à spiritalibus ministerijs ad necessariam corporum curationem haud sine magno ipsorum dolore traducti. Accesit ad prædicationem interrompendam, Regis quoque alienus à studio religionis animus cum rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac munificentia in primis egeret, segniter admodum ac maligne pro sua parte consuleret: atque inter cætera pessimi exempli delicta, ab improborum consuetudine, & à multiplici pellicatu auelli non posset. Haud paulo felicior, eadem tempestate, fidei processus erat in India. & Capralius

Capralius Prætor, tuendis ornandisque neophytis ethnicos ad Christum inuitabat. Consilio, auctoritate, ope, Dei seruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc, attollentem sese de-
nuo Zamorinum, exercitu mature coacto represit. Couletum, Tiracolum, Pananem Calecutanæ ditionis, vi cepit, facibusque subiectis incendit; agros vastauit; palmeta succidit; magnum numerum æque maioris ac minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremum, oræ Malabaricæ procures, Calecutani socios ac fœderatos, Cocino minitantes, intra Ciembem insulam deprehensos obsedit: reductisq; iam in arctum rebus, nū-
tius de Alphonfi Noroniæ successoris aduentu in castra perfer-
tur. E Lusitania profectus, Ceilanum attigerat. ad eius rei famā dilapsi milites, Noroniæ visendi cupiditate, & Capralius ipse ad prouinciam illi tradendam, vix anno Præturæ circumacto, dis-
cessit; inde soluta præter opinionem obsidio. Interim ex vltre-
rioribus Indis valde iniquos infestosq; Euangelio sese præbe-
bant reguli Molucenses. ij cum denuo in Lusitanorum conspi-
rassent cædem, patefactis infidiis oppressi, vires omnes atq; cõ-
silia ad neophytos ab Christi cultu absterrendos, Caciziorum in-
stinctu verterunt. neq; ita difficile fuit, exacerbatos Europæo-
rum iniuriis; flagitiis atq; peccatis offensos, necdum in verę fi-
dei ac solidæ virtutis amore fundatos, partim suadendo, partim
infectando vexandoq; conuellere. Ergo, cum alij, tum vero qui
Mauricas insulas incolebāt, quorū ingens in oppido Tolo erat
numerus, Xauerij patrumq; auctoritatis atq; institutionis obli-
ti, rupto baptismi sacramento, propalam ab Ecclesia Christoq;
desciscunt: ædē sacram euertūt: Cruces & sanctorum signa suc-
cidunt: Lusitano Rege contempto; Geilolij tyranni imperio ac
ditioni sese subiciunt. Neq; impune tanta illis impietas celsit.
primū ager, totius regionis antea ferocissimus, mutata subito
natura, squalidus atq; effœtus euasit: cõditę in horrea fruges,
dira tabe prorsus exesæ: dulce aque, sal fagine atq; amarore cõ-
tracto, noxię redditę: fame dein ac pestilētia multi omniū etatū
ordinūq; mortales absūpti, ac reliqui nihilominus in obstinatio-
ne p̄sistere. satisq; cõperto, sibi nouū à Lusitanis imminere bel-
lū, cõtra oī arte parare sese; aditus alios muris, alios vallo fossaq;
& opibus obiectis obstruere; milites ac tormēta clā ab Geilolia
submissa locis idoneis collocare. Inde cum se aduersus omnem

Kk

externam

Historiarum Indicarum

externam vim sat superque tutos putarent, ac deterrimus quisque ferocissime loqueretur; Lusitani parua, vt solent, manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxiliaribus manipulis aliquot superueniunt: missisque è classe internuntijs, blando ac benigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur. se non armis aut multitudine fretos, aut sanguinis auidos accessisse; verum salutis ipsorum studio adductos, & omnipotentis Dei præsidio atque ope subnixos: quem illi si pergant spernere, neque eos admissi facinoris poenitentia capiat; maiore in dies mercede senfuros, quam graui piaculo datam Christianis fidem, & inicitam cum Lusitano Rege amicitiam, ac diuina pariter & humana fœdera violarint. Aduersus ea cum inflato ac pertinaci animo respondissent barbari, sat iam ab ignoto & externo mercatore insultatum indigenis: non ultra ferendam impotentis dominatus acerbicatem; sibi quoque auxilia, machinasque, ac bellica tormenta suppetere; denique se Christianos nullo pacto futuros; continuo in amentes efferatosque euidetior quam vnquam alias vindicta coelestis apparuit. circa meridiem obscuratus repente sol. densas hinc tenebras cum pauidi ac tremebundi palparent; ecce tibi rursus, vicini montis è vertice, cum horrendo mugitu crebrisque tonitribus, quæ maioribus tormentis eduntur, sordidum ac tetrum etumpit incendium; tantaq; cineris, pumicumq; & ambustorum igne lapidum vis, vti propugnacula & muri coronas æquaret. accessit terrarum motus ingens, quo arbores auulsæ radicitus & inuersæ, recta omnia diruta præter vnus templo nuper & uerso contiguum. quin, proxima quoq; palus, oppleta faxis & improuisa congerie, late restagnans, multos mortales vna cum brutis animantibus obruit. neq; horas paucas, vt ante, sed ipsos tres dies noctesq; tartarei camini ardor ac senitia tenuit. Post triduum steteræ flammæ, & caligo discussa: facilisq; ac plano iam aditu Lusitani procul è navibus omnia contemplati, descendunt. ac defensoribus aut exitio sublati, aut membrisque, iterum nullo certamine cuncta peruadunt. Arma dein dilata Geilolio is duodeviginti iam annos cuiusdam insulæ, septem à Ternate leucas, arce sese tenebat, partim situ manuque partim etiã æneis munita ballistis, quas ille Christianis, interposita hospitij fide captis, ac subinde mactatis ademerat. ea Lusitani

Sani atq; tertium intra mensem Bernardini Sofæ consiliò ac virtute potiti sunt. ipse tyrannus, cum viuis in potestatem venisset, memor flagitiorum ac scelerum, sibi met mortem veneno conscivit. in eius locum filius ab Sofa cæterisq; suffectus. His cognitis rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira transmisit. territos incolas palatosq; , suavi oratione ac familiarium vultu contraxit: monitosq; per eam defectionem quanto quamq; nefario se se obstrinxissent crimine, docuit nihilominus, modo facti peniteret, nō esse cur de venia desperaret: quippe nullum excogitari posse delictū, diuinæ bonitati atq; clementiæ par. Multiplici malo emollita iam & subacta erat gentis duritia. hoc altius amantissimi patris monita penetrarūt. ergo ubi sat magno acriq; dolore compunctos, & priora consilia cum gemitu detestantes, ac sibi met ipsis iratos animaduertit; bono ac fidenti animo iubet esse. tū solemni ritu per sacram confessionem expiatis, Ecclesiæ sacrosanctæ, Christoq; salutis humanæ parenti restituit. Inde noua rerū omniū facies. pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fecunditas redijt. luctus, mœror, atq; formido, in gratiarū actiones, hymnos, letitiamq; conuersa: deniq; in audito miraculo, noxij quoq; mures, qui lata per id tēpus in perniciē gentis eroserant; aque lustralis, ad spargine protinus ethnicorū in arua compulsi, tātō quidem eorū dāno, vti vulgo cū Christianis iniuriā expostularent: mox etiā tantis ac tā varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beirā baptisimi gratia confluerent. ijs, quod pater solus cūctis ministrare nō posset, socios à Ternate accersijt primū: dein, cū ne ij quidē sufficerēt, magistratuū rogatu in Indiā ad subsidia petendā profectus est. Interea Gaspar intra insulæ Armuziæ fines exacto ferme triēnio, Goā superiorū accitu reuertit, Iaponios inde Sinasq; , si per eosdē superiores liceret, tū etiā Scythas, vt ex ea parte immēso circuitu Romā ipsam adiret, vasto & cælestibus flāmis ardētī agitās animo. Verū in digressu ab Armuzianis, haudquaquā ei leue negotiū fuit. Nō enim precibus duntaxat, lacrymisve, vti mos est, ne se defereret, sūmi pariter infimique tēdebāt; amica parabatur ei vis: positq; locis opportunis infidij, quas ille frustratus, celeri lēbo ad Lusitanā peruenit classem, capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipso tēpore nauigātē. ibi magno militū ac naualis turbę gaudiū in vnā ē

Historiarum Indicarum

rostratis acceptus, ad Bazainum applicuit. A Bazaino, Antonij Laurerij Franciscani inuitatu, ad salutandos in vicino Christianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractu, praeae artis & magnificentiae monumenta visuntur. in ijs Canarini fanum quod appellant, vna cum aedibus priuatorum multis, itemque vijs & angiportibus, nec non cisternis ad centum, è solido ac viuo lapide ferramentis excisum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis insigne simulacris, ac duobus praecipue colossis ingentibus, ternaqueis capita, totidem pedes manusque. eiusdem operis templum aliud incerto titulo, Antonius rite expiatum, Christo dicauerat. in templum id Gaspar obuio Christianorum agmine, praecinentibus tubis, effusa cum laetitia exceptus, rem diuinam peregit, grauique & efficaci oratione animatis ad fide officiumque neophytis, Tanaham inde, Cianlumque, postremo Goam cunctis optatissimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturus, primum Christianos in digressu confirmat. Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandum, Amangutiano praeficit gregi. ipse in Bungum, quo Lusitanorum appulsam audierat nauem, recta contendit. Rex erat Bungi tum adolescens, & caecis errorum tenebris inuolutus. attamen cognito quanta Xauerij esset virtus, quanta etiam apud Lusitanos auctoritas, (quorum illa, vt plerique eius tractus dynastae, commercium ac societatem expetebat) aduenienti patri sese valde humanum & honorificum praebuit: abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & donis ad Indiae Praetorem dedit. idem, caeteris è Societate, qui in Iaponem postea missi sunt, eandem humanitatem ac beneuolentiam praestitit; proprium in suo regno domicilium adsignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gratiamque litteris ac nuntijs munijt: quin etiam, in maximo rerum suarum discrimine, inter grauissimas bellorum ac seditionum procellas, eorum saluti & incolumitati praecipua fide curaque; consuluit; ac duodetrigesimo demum post Xauerij, profectionem anno, Christiana sacra suscipiens, quae ad id vsque tempus metu seuerioris disciplinae fuerat auersatus, de tanti patris nomine Franciscum appellari se voluit. nouissime vero, ad Gregorium XIII. Pontif. Max. legatos è regia stirpe, venerationis

& ob-

& obsequij nomine destinavit: qui Olisiponem ipsius ferme triennij spatio, perquam ancipiti navigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munifice comiterque tractati, bonam Hispaniæ & Italiæ partem, vt inaudito post omnium seculorum memoriam, ita gratisimo cunctis principibus populisque spectaculi genere peragrarunt. Cæterum Xa-uerius, præter Bungensem, de quo dicebamus, Regis inter-nuntium, ex ipso etiam fidelium numero viros duos egregie cordatos assumpsit, Matthæum, & Bernardum, ad urbem vs-que Romam Iaponicę indolis exempli causa mittendos, quo-rum alterum Goæ mors abstulit, alter, quo intenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vulgus obscurior, eo per otium attentior, exquisitas Eccle-siæ Romanæ cæremonias, religionesque, & sacrorum appara-rum est contemplatus; celeberrima sanctę urbis templa infi-gni cum animi fructu, ac pietatis incremento non semel obiit; patriam deinde repetens, multa Iaponijs narraturus; in Lusitania letali correptus morbo, Conimbrigę supremum vitę ac-tum haud sine plausu peregit. Hisce ergo comitibus à Bun-go Xauerius Nouembri mense anni quinquagesimi primi, pau-cis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctianum, quo cõ-meabant per ea tempora Lusitani, leucas ab urbe Cantone tri-ginta: ibi inter alios opportune reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam offendit, nauarchum experientem, & in-dustrium, & Sinarum vtcunque littoribus aduetum. Cum hoc sua pater de introitu aggrediendo consilia contulit. Aprius nihil vtrique visum, quam ab Lusitano Rege ad Regem Sina-rum, amicitiæ, & societatis ineundæ cum litteris ac donis o-rator. quam rem infeliciter olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa dię Sinarum animis, modo temeritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius cessuram, haud inani con-iectura sperabant. in huius porro noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguę consuetudinem, vel interpretes certe nasci fidos, magno deinde animo, diuina subnixi ope se-mentem Euangelij facerent. Cum ea maxime ratio proba-retur; legationem sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab

Kk 3 Sanctiano,

Historiarum Indicarum 3

Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inasit, adul-
samque repente scapham, & in ea duos è nautico ministerio.
Mahometanos, ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus:
aquarum insani montes vndique minabantur exitium: nau-
ta maioribus demissis antennis, modico tantum velo tempe-
statis vim subterfugere nitebantur: memoriam scaphæ, pro-
pior metus ac terror cunctis excusserat. Xauerio tantum ea
insidebat cura. neque id, euadendi consilio si naufragium in-
cideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno inte-
ritu vindicandi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperen-
tur, Christianos aliquando futuros. Hoc ille studio accensus,
quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo nau-
clerum ac præfectum aggreditur. diu renitentem vtrunque
monitis, obtestatione, auctoritate peruincit, vti dolones de-
mitti protinus imperent. ægre id exsequuti proretæ, mox,
cum ne sic quidem è summo speculantibus appareret scapha;
pelago læuiente vela rursus expediunt. Tum, inuictæ carita-
tis ardore ad proram aduolat pater: iniectis antennæ mani-
bus, haud intermissa ad Deum prece, paululum adhuc moræ
per summam contentionem extorquet: puerum iubet, dispi-
ciendi causa, denuo rudentes ascendere. Cum hæc maxime
fierent, ecce subito aduentans præter omnium opinionem sca-
pha conspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolones:
atque ad eam exspectandam, cursumque facilius inhibendum,
obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropin-
quanti dein eminus iniici funem Xauerius vetat, affirmans ad
ipsum navis latus recta accessuram esse per se: neque aliter fa-
ctum. per medios fluctus facili admota remigio, tandiu stetit,
dum tenacius religaretur ad puppim. lenitum interea pelagus.
Mahometani è tanto periculo sospites, instante Xauerio cæte-
risque, ad Christum extemplo conuersi. cuncta prorsus vti
prædixerat, euenere. scilicet magnitudine rei primo defixi
omnium animi: noua dein perfusi lætitia, diuinam clemen-
tiam gratulantes agnoscunt: ac prospero demum cursu Mala-
cam deferuntur incolumes. ibi solita celebritate pater acce-
ptus, non diu substitit. inspectis tantum & confirmatis in ope-
re socijs, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit Februa-
rio mense, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor

non

non totis mensibus è Iapone illuc vsque consumptis . eius aduentus , quo diutius ac longius abfuerat , eo maiorem vniuersæ ciuitati lætitiā attulit . ipse , à descensu . primum omnium , publica nosocomia , & sacra cœnobîa religionum inuisit ; dein ad collegium diuertit . Ibi Gasparem ac socios perquam suauiter amplexatus , reliquum vnum esse cognoscit , qui dudum in lecto decumberet . is è diuturno ac letali morbo desperatus à cæteris , nunquam tamen spem abiecerat ipse , modo Xauerius ante supremum adesset diem . neque mendax fuit fiducia . vti valetudinarium ingressus pater , iacentem grato sermone ac salutatione vti solebat , impertiit ; impositisque capiti manibus , consueta in eam rem ex Euangelio effatus est verba ; illico leuationem sensit ægrotus , mox etiam vires omnino recepit . Obnitente dein rursus amicorum turba , nihilominus in maturandam professionem intentus , Episcopo Prætorique suas & Pereriæ cogitationes aperuit . laudabiles vtrique visæ . & Prætor haud grauante principem legationis Pereriam declarauit , eisdemque conciliandę fidei litteras ad Regem Sinarum , nomine Lusitani Regis attribuit . Cæteris ornamentis donisque regalibus Pereria suomet sumptu magnifice legationem instruxit . Xauerius interea , Indicę prouincię res , ne quid per ipsius absentiam caperent detrimenti , accurate ordinabat . Ante omnia Gasparem , Paulo Camerte piis aliis muneribus occupato , quamquam inuitum , & comitandi per asperrima quæque patris cupiditate flagrantem , Goano collegio ceterisque præposuit . Ad Bazaini culturam Melchiorem Nonnium ; ad Tanahe , Consalũ Rhoterigium ; ad Cocini , Franciscum Henricum ; in Piscarium litus Aloysium Mendium (qui deinde propter Christum ibidem à Barbaris iugulatus est) ad Sancti Thomę coloniam , Ioannem Lupium abire iussit . in Lusitaniam vero , atque inde Romam ad demonstrandum Ioanni primum Regi , tum Ignatio Indicę prouincię statum , & petenda ab utroque supplementa , Andream Fernandum cum Bernardo Iaponio , vti paulo ante diximus , destinauit . In Iaponensem denique vineam , Cosmo Turriano , & Ioanni Fernando subsidiarios designauit Balthasarem Gagum Petrum Alcaceuam , Eduardum Syluium . hosce Malacam vsque secum ducebat . Hisce aliisque rebus , tum è domestica disciplina , tum è pu-

Historiarum Indicarum

blica utilitate compositis; inter pias deducentium lacrymas faustasque preces, & certantia vota discessit x v. Kal. Maij, tertio circiter mense quam è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. secundo prouectos flatu, adeo subita ac fœda tempestas inuasit, uti neque nautarum conatus artesve, neque vasorum onerumque iactura, superandis fluctibus, & naui regendæ sufficerent. Inde, cum exsangues metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alij coniuges liberosque, alij tetrum & informe genus leti miserarentur; ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem singulis demere; excitare iacentis; certo vultu ac sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Castellum dein onerariæ scandit intrepidus. reliquiariam thecam è collo sibimet detrahit: linæaque suspensam, vnius triniq; Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rursus ad cœlestium pacem exposcerdam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat preces: cum è dira procella, turbidoque ac fulminante cœlo, optata lux primum, mox plena tranquillitas rediit. Hinc recreati Lusitanicum se defunctos iam periculis crederent, aperte monuit Dei seruus, haud leuius adhuc superesse discrimen. neque falsâ prædixit. in breuia fyrtesque paulo post illata carina, cum aliquandiu ipsa inarasset vada; vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deprecatore in altum euasit. Malacam deinde peruentum. ex ea vi be patet Balthasarem Gagum eiusq; confortes in Iaponem sine cunctatione transmisit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bono iam loco videbatur esse res. quippe non modico nauigationis emenso iam spatio: & oratore cæterisque ad suas cuiusque partes rite obeundas acceptis: cum repente, vnde minime oportuerat, grauitum Christianæ rei damno, tum bonorum dolore discussa tota legatio est. Præfectus eo tempore Malacam obtinebat, haud satis æquo in Pereriz dignitatem animo, ac proinde coloniz infrequentiam caufatus, acceptasque clades, & imminens ab Aceno bellum: nauem legati, legatumve ipsum, è portu excedere vetuit. Neque obfirmatam illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pereriz obtestationes, aut Prætoris decretum ac literæ,

teræ, aut Xaverij expostulatio, causæque bonitas, & Pontificia ipsa cum cœlestibus diris minisque diplomata, flectere valuerunt. denique, quantam in eo negotio diligentiam & alacritatem, vel certa cum impensa periculoque præstiterat designatus orator, tam se alter hic, nobilissimæ legationi actionique infestum aduersarium præbuit. Neque vero, in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuere: siquidem Præfectum exsecrantibus quacunque incedebat viris sceminisque, elephantiaça primum inuasit lues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac rapinarum accersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniam Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa, damnatus, redactus in fiscum bonis; ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod reliquum vitæ fuit, per summam, & animi ægritudinem, & corporis sceditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egregij studij conatusque non modo præclarum ex optimi cuiusque commendatione, atque adeo ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida & opima postmodum à munificentissimo Rege præmia retulit. Xaverius autem, quāquam tanto præsidio ac spe subito destitutus; haud tamen idcirco despondit animum, neque consilium saluberrimæ expeditionis abiicit. Solatus Pereriam, atque ad obliuiscendam iniuriam, & condonandas Christo inimicitias adhortatus, itinere cepto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferreria, externisque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore temporariam ædiculam ex obuia materia raptim extruxit. ibi rem diuinam quotidie facere, & Lusitanos negociatores omni officio adiuuare, vti solebat, instituit. simul, è Sinis qui ad eam insulam commercij causa ventitabant, peritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea iniecto iudicij pœnarumq; metu, sefellit fidem. ab aliis, de gentis quotidie moribus, legibus, institutis, diligenter querebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes, hominumq; colloquia, quam illi

Historiarum Indicarum

illi rationem, cum sine evidenti capitis discrimine propter seuerissimam interposita edicta iniri negarent posse; tamen Xaverius, ex ijs, quæ de Sinarum indole ingenioque subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tam docilem, tam politam alioqui nationem è gentili caligine ac tenebris erundi: ac modo Euangelium asserre miseris quoquomodo liceret; omnes cruciatus ac mortem cum eorum salute non solù æquo, sed etiam libenti paciscebatur animo. Huic patris voluntati studiisque maxime Lusitani obfistebant, tum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reverebantur vnice; tum vero nimia quadam sollicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus aduena sacerdosque, non ipse tantum acerbissimas illico daret pœnas, verum etiam denno in Lusitanum omne nomen, regionum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob id ipsum crudelitatis eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in litus eiectionis; comprehensi contestim ab incolis, teterrimo etiamtum carcere tenerentur. quod si naufragis & eiectionis euenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volensque, nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, ut maxime cum edicta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturumne cum comitibus æquora? an, centum fere millia passuum (quantum interesset spatij) trabe vel tabula traiecturos? nam portitoris quidem, & nauicularij nullam omnino fore copiam. Lusitanos, omni appulsu contineris arceri. Sinis, capitale esse, quemquam externum iniussu Præfectorum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam quamvis occulte detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris compendio, nequid indicij emanare posset, in altum è naui prouiceret. Cum hæc ad terrorem à Lusitanis haud absurde proponerentur; nunquam tamen Xaverius de sententia potuit demoueri: tantum, quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis dēmpsit

dempsit timorem ; per sancte pollicitus , non ante se quo tendebat iturum , quam confectis ipsi negotijs ab Sanctiano soluisent . ceterum à transmissione in id tempus preparanda nō destitit , aliquandiu nullo successu , quippe Sinæ institores , ad quos erat necessario confugiendum , appellati ea de re , vulgo negabant . ad extremum tamen pecunia cuius est vnus . huic cum Xauerio in hac pacta conuenit . Sina lembum , occultandæ rei gratia excluso omni alio remige , nauta , vectore , suis duntaxat filiis famulisque ad iter in diem certam instrueret . transuectum in suburbia Cantonis patrem , ad tres quatuorve dies clam haberet apud se ; tum intempesta nocte cum sarcinula & libris ad portam vrbs nemine cōscio destitueret ; vnde perductus (quod extemplo videlicet erat futurum) ad tribunalia , quicquid liberet ibi de religione , alijsve de rebus , periculo suo palam explicaret . Xauerius vicissim , cuius opera transuectus fuisset prorsus haberet occultum : eidemq̃ ; nauili nomine daret piperis quod ducentorum paulo amplius aureorum efficeret summam . id piper Xauerio Lusitani , quando eum ab incepto reuocare nequiuertant , in idipsum pro amicitia fuerant elargiti . ea pactione transacta pater interea omnis tormenti patientiam assidue meditari : martyrij palmam cum animarum salute coniunctam dies noctesque sibi proponere : conditum profectiōni tempus per summam cupiditatem expectare . Inter hæc abeuntibus paulatim Lusitanis , aduersa valetudine laborantem Ferreriam , ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret , in Indiā tēpestiue remiserrat . mox ipse quoque in febrem incidit : qua dies aliquot acerbe vexatus , cum onerariæ in salo iactationem ægre admodum ferret ; in casam inde sese recepit apertam , ventoque ac frigori peruiam , ex ijs quas ad extremam littoris oram , Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti , è paleis ac ramalibus momento excitare , atque in discessu disturbare consueuerant . Ibi quinto ab discessu die , dum Sinam ex composito portitorem expectat , nauarchis iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis ; cum ad refocillandas vires nihil omnino suppeteret , in summa rerum omnium egestate , germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus , accensa diuino amore iacula è psalmis ferme petita subinde in cœlum emittens , **I E S U M Q V E , a c**
M A R I A M

Historiarum Indicarum

MARIAM suauiter inuocans; è corpore ex quo iam pridem eminebat, excessit 1 v. Nonas Decembris, anno Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimum quinquagesimo secundo: Indicæ vero suæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re serius moniti Lusitani moerentes accurrunt: mirantur habitum quiescenti quam mortuo propiorem: compositos artus; decoram faciem; ipsa deniq; pietatem adhuc spirantia lineamenta. dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sacerdotis corpus, tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere; cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiunt calce; quo celerius exesis acrimonia carnibus, nuda secum ossa deportent: ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ colle defodiunt. post dies aliquot confectis negotijs ad sepulcrum vniuersi conveniunt; corpus diligenter inspiciunt atque tantæ, non modo integrum, solidumque, & aspectu iucundum inveniunt, sed etiam, quæ magis obstupescere, suauiter admodum fragrans. læti suam de viri sanctitate opinionem comprobati diuinitus, in eadem viuæ calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum solemnî pompa oppidanis, excipitur, & sua impensa funus procurante Didaco Pererâ, qui nondum abierat, in ædem Beatæ Virginis, vbi Collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilominus incorruptum extrahunt mirabundi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quo liquidius postea de admirabili integritate constaret) terræ ipsi mandant nullo capis tabulæve munimine, puluino duntaxat ceruici subiecto, & oblecta sudario facie. quinque ipsos menses cum in eo tumultu iacuisset, è socijs quidam missus ad Xauerium inuestigandum ab Goa superuenit (quem nos deinde Romæ hæc eadem ab alijs ante perscripta memorantem audiuius) is auiditate ac studio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit. mirum dictu: puluinem ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administrat, terram superingerunt inculcantque inter sepeliendum expresso. cæterum corpus

pus totum plane illaſum, & eadem quæ ferebatur odoris ſua-
uitate: quin etiam (quod ſuper omne miraculum fuit) veſti-
menta ipſa, crepidasque, & extimum linteum, adeo recenti
ſpecie, vt illo ipſo Melchior Nonnius in Iapone deinde, quem-
admodum Diui Pauli eremitæ palmea quondam tunica Diuus
Antonius, ita ad celeberrimas quaſque gratulationes & cæ-
remonias vt conſueuerit. clara proſecto ac teſtata ſancti pa-
tris virginitate ac ſanctimonia (quamquam aliis quoque argu-
mentis ante iam nota) quando neque calcis viux cauſtica vis,
neque telluris humor ac ſitus, defuncti carnes aut ami-
cūm vlla ex parte labefactare valuerūt. Quō indignius viſum omni-
bus, vltra in deſoſſo haberi corpus tanto tamque honorifico
Dei munere cuſtoditum. In iis Didacus Pereria, memor ami-
citæ ac meritum, elegantiore materia formaque arcā aliam
damasceno ſerico ſubſuendam, aureo textili deſuper obtegen-
dam curauit. in eam tranſlatum corpus idoneo loco ad vſque
tempus Indicæ nauigationis eſt habitum. quo ipſo tempore
Indiam repetens Coſimi Turriani miſſu Petrus Alcaceua, Mala-
cam ex Iapone delatus, impoſitum in onerariam ſacrum the-
ſaurum vna cum altero de quo dicebam ſocio aſportat, præ-
ſens ytique nauigantibus ac ſalutare præſidium: ſi quidem
nauim, diffractō gubernaculo, vadis impactam aliquoties, præ-
ſenti illius ope, cuius vehabant exuuias, hand dubie ſeruata
fuiſſe cum alij, tum nauarchus ipſe teſtatus eſt. idemq; actuario
Goam celeri curſu præueniens; rem totam patribus nuntiauit.
ex iis quatuor cum totidē à catecheſi pueris, biremi regia, tar-
dius nauiganti onerarię ad Baticalam occurrunt, arcam denuo
referant ſextodecimo iam ab obitu menſe; eque incorruptum
corpus ac veſtimenta, gaudio ſimul ac ſtupore attoniti depre-
hendunt. Arca iterum clauſa in biremem eo quem dixi ornatu
deponitur. nautæ ſublatis vndeque vexillis tormenta feſto-
cum reboatu diſplodunt. eo die ſub vespērā à Baticala ad Goā
biremis rediit. arca noctem vnā in ædicula Deiparæ Virginis
cuſtoditur, paſſibus ab vrbe mille quingentis. poſtridie mane
confeſtim Prætor ac proceres, Canonicorum ac Miſericordię
ſodalitia, ingens præterea oppidanorum vis, & Diui Pauli colle-
gium omne, corpori extra portas obuiam prodit. reliqua mul-
titudine ad ſpectaculum effuſa, parietes, fenestras, plateas,
ita

Historiarum Indicarum

ita compleuerat , vt in reditu summoneri vix posset . cum cereis candidati nonaginta præbant pueri , sequebantur clerus , & magistratus , ac nobilium ordines : quacunquē pium incedebat agmen , multa erant passim odoramenta disposita . feretri latus vtrunque thuribula ex argento affabre facta cingebant : Diui Pauli templum quo inferebatur , cum per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctæ agerentur solemnia , nihilominus albo peristromate conuestitum : cuncta sobriam ad hilaritatem læticiamquē composita . Hoc maxime modo corpus acceptum , & statim in Diui Pauli sacello , tectum vti erat , magna cum veneratione repositum est . ibi , quominus tertium aperto iam loculo palam ostenderetur , efflagitantibus pariter summis infimisquē negari non potuit : veruntamen ad introspectiendum obiecti cancelli ; ne applicuisse rosaria , impresuisse oscula virgineis carnibus , semel iterumquē palpassē non satis habentes ; insuper (quod apparebat futurum) in frusta , & præfegmina , cæterasque reliquias inuolarent . in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum , nationum , ordinumquē concursu . neque interea ab vno quopiam è superiore loco pater est laudatus , vt assolet . pro laudatore populus fuit : alij quippe reconditam viri doctrinam , & sapientiam , ac dicendi vim copiamquē : alij prudentiam , vsumquē rerum , & longinquas peregrinationes ac plurimas ; alij comitatem ac mansuetudinem , & sine fastu vel arrogancia grauitatem , sine indignitate summisionem , sine fūco pudorem atque modestiam ; alij castimoniam insignem ; & voluntariam paupertatem ; & longa ieiunia vigiliasquē ; alij subleuatas egentium angustias ; orbis educationem ac disciplinam ; viduarum ac virginum pudicitiam egregie custoditam ; curatos per summam patientiam ac sedulitatem ægrotos ; diremptas plurimorum inimicitias ; alii verissimas prædictiones atque miracula ; (multo videlicet pluram quæ nos alio properantes attigimus) ac partim Christianorum greges à perduto vitæ genere ad meliorem frugem , partim ethnicorum ab Satanae seruitute ad Christi fidem obsequiumquē traductos : horumquē tutelæ , com-
modis ;

modis ; ornamentis omni ratione consultum ; alii denique magnitudinem animi in rebus arduis capeffendis , constantiam in promouendis , & , quod super omnia mirandum , ad o salubri temperamento mistam actione contemplationem ; vt cum vtrunque coleret propemodum ex æquo , neutra tamen officeret alteri : hæc , inquam , & alia pro suo quisque sensu lacrymantes in cœlum efferre . Interea exacto ferme quadriduo , cum satis iam in aperto fuisse videretur , ab socijs arca iuxta maximam aram loco certo reponitur , & claustro munitur . Huic tantæ gratulationi Gaspar adesse non potuit , ad æterna , vt sperandum est , gaudia paucos ante menses euectus . Is Indicæ prouinciæ administratione suscepta , publice priuatimque multa præclare instituit , quorum hodieque vsus cum vberrimo perferuerat animarum fructu , dumque in domesticam pariter disciplinam , & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus , affecto iam corpusculo acerbius grauiusque quam ferre posset imperit ; inter concionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus , intra pulpitum concidit . collecto dein spiritu domum regressus , acriusque correptus febris , mox inter sodalium caros amplexus animam efflavit x v . Kalend . Nouëbris , anno seculi huiusce quinquagesimo tertio . elatus est magno ciuitatis luctu , quam sibi suisque vniuersam excellenti caritate officiisque deuinxerat . Sub hæc , ab Iaponijs dynastis litteræ ad Prætorem allatæ . fœdus & amicitiam vltro petebant : ac siue id ex animo , siue gratiæ causa , nuntios Euangelij , & sapientiæ Christianæ magistros . ea re permotus , vt æquum erat , successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus , commendata vicarijs citeriore prouincia , cum socijs aliquot Iaponem petere intendit . Ingens dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium . Amangutij Regem inter ac populares atrox ac periculosum exstiterat bellum , nec nisi Regis & filiorum interitu restincta seditio . in Bungi quoque Regem , aliquot principum coniuratio eruperat . ij , commisso demum prælio victi cassique . otii deinde nonnihil ab armis fuit . patres ad prædicationem & consueta munia redire . ac Deus item signis atque miraculis adiuuabat.

Historiarum Indicarum

nabat. egroti debilesque lustrali vt plurimum aqua sanathex
infessis diuturna possessione corporibus, Dei verbo fa-
gata dæmonia. hæc & alia minime deerant Euange-
lii firmamenta: sed nondum idcirco notabilis
siebat ad rectam fidem accessio. Pauperes
ferme, & inferiorum ordinum ho-
mines, colla saluari subdebant
iugo. contumax etiam-
tum, & fastidiosa, ve-
runtamen ma-
nus olim
datu-
ra nobilitas, à Christiana hu-
militate, ac mansuetudi-
ne, egentiumque ac
vulgi consortio
valde abhor-
rebat.

Libri Quintidecimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM. LIBER XVI.

INTER hosce tam varios dubiosque rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanos quoque bellū exarsit. Columbano Regi, qui Cottam pariter insignem obtinebat urbē, tres erāt sororis filij, ad quos, de more gentis, hereditas pertinebat. ij, expetiturum ab insita dominandi libidine regnum, senecta auunculi detineri aggreferentes, facta coniuratione Regē interimunt. inde ita inter se opes & imperiū partiuntur, vti natu maximus, nomine Pareia Pandar, ius populis ē regali solip diceret; minimus, cui Madunio nomen (medio paucos intra dies extincto) militaribus copijs cum stipendio ac potestate præesset. Ac primo quidem concordibus inter se animis agere visi: mox (vt est omnis dominationis male fida societas) capitales inter vtrumque dissensiones exorta. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque

LI

tractari

Historiarum Indicarum

tractari se, quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariam vim ac sceleratas manus avunculo, cæteris hortantibus, attulisset; magisque sese in dies à Pareæ consuetudine rationibusq; alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese caputq; suum præsidij aduersus fraternas insidias impietatemque munire. inter cætera, cum Lusitano Rege per supplices litteras egit obtinuitque, uti nepotem ex filia, contra consuetudinem, excluso Madunio, in regni successionem iusque adoptaret. Eo acriore incensus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euasare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latronem ac perduellem, aggere mœnibusque potius, quam armis ac virtute sese tutari videretur; male auspicato eductis extra oppidum copijs, idoneo confidet loco, erat in eius castris auxiliaria Lusitanorum cohors. ex ijs gregarius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incertum) plumbeo missili, sine metu suis obuersantem Regem interficit. Tum proceres in urbem extemplo sese recipiunt; nepotemque Pareæ, regijs communi consensu decoratum insignibus, in auita collocat sede. mox, diffusi adolescentis ætati, ac popularium animis, instante præfertim ac minitante Madunio, nouum ab Noronia Prætoris subsidium petunt. Ille sine mora instruit classem: impositisque Lusitanorum millibus admodum tribus, ipse met eam expeditionem obire constituit. prætendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia pueri pane circumuenti defensio. sed arcana suberat profectiois illecebra, quod à quibusdam pro certo accepisset Prætor, auri argenti que thesaurum in urbe Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanum crebra erogatione exinanitum ætarium opportune suppleri, & se suosque facili negotio ditari posse consideret. Hac mente consilioque profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab urbe Goa ducentas. descensione facta, primum omnium in thesauri perferutationem toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione oppidanis, adeo ut non pauci ad hostem subinde transirent; ingenti labore miseriaque tandem eruit quod aureorum centum millium summam expleret, quantum in clasfis belli que apparatus insumperat. Inter hæc Madunius contractis undique copijs intra Ceitauacam urbem, à Colum-

Columbo nouem introrsus leucas, intēta cura sese munire pergebat. Promotis eo signis Prætor haud magna mole urbem expugnat: direptamque, ferro & flammis excindit: de Madunij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quam inuenta pecunia latior clariorque, Goam sospes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembem insulam perit, receptaculum latronum Malabarium, in Cocinensis Regis damna perniciemque imminentium. hanc frustra nuper à Caprali circumfessam, ipse haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auide cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ vicinique tractus oblata denuo spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clandestinos idētidem nuntios litterasque sollicitantibus. ea si obtinuisset loca, perbreui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commercij fructibus, & iniusta longinquæ maris possessione, facillime depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delendæ ignominia ad Dium priore bello susceptę; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classem ab Suezio propere iubet accersere; & Adeni claustra quam occultissime præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repente no aduentu (si res patiatur) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, incolatum animos benigna oratione ac promissis alliceret prius, quam incendijs, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerariis duabus extemplo deductis ornatisque, celeritate vsus & secunda nauigatione, Mascatum applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi eam arcem obtinebant. ii, vel subito clasfis appulsu perterriti, vel à com meatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiusque mox deditionis luere piaculum; à barbaro contra pacis fidei, & Solimani mandata male mulctati, & in custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziam allata, cum in maius, ut fit, cuncta certatim augerent; ita occaecauit animos omnium; vti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus in tuta iam sese receperat loca. cines & inqui-

lini, partim arreptis quæ carissima habebant, partim etiam præformidine ac festinatione relictis; auios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è societate lusa vagebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum iis in arcem inclusit; alter, neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecunijs, ad Mogastanem continentis oppidum ingenti labore traiecit; eumq; ibi gregem ad usque transitum illius tempestatis cum fide curaq; tutatus est. At Peribecus obuius ne mine prouectus, vacuum hominibus, gaza refertam urbem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorum eruptiones militem idoneo loco disponit: dein cæteris diripiendi oppidi signum dat. Paucatum erant emporia Armuziano diuitijs comparanda: usq; adeo multi omnium ferme nationum institores, varias illuc primæ notæ merces opesq; congefserat. Ergo tantum pretiosæ vestis, gemmarum, & vnionum, auriq; & argenti exhaustum; quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. exposita dein ad arcem oppugnandam & apte locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipue infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit: vti solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoque certis ictibus pares globi in aduersa tormetorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent; neq; inter verberationem omnino quisquam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage haud tamen ad fubeundum, cõferendasq; manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinaret prædam, seu præsidij magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius octingentos omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationem vel obsidionem instructos, arce contineri non dubie comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omissa pugna, Queixomé insulam, quo multos ex urbe confugisse audierat, protinus petijt: oppres sisq; ac varie cruciatis, quicquid secum asportauerat fortunarum extorsit. idè graue spolijs classem ad Bazoram urbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit. ibi recognite manubie, & è molesta iactatione refectus miles. At Goâ vt primû circûsideri ab Turcis Armuzianos allatum est; Prætor, quanta maxima potuit classe exercituq; coacto, Diu sine mora pœssit.

fit . inde, ne præditiis Indiam nudaret ; cum parte copiarum Antonium Noroniã iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam direptamq; urbem; itemque solutam dudum arcis obsidionem inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi nuntiatur . Peribecus, Mecam ante hyemem rediturus, pretiosissimis vtramque rebus onustam, nocte per summum silentium à Bazora soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequuturis. Ad harum conspectum Antonius confestim anchoralibus præcis, abeuntem latronem insequitur. at ille, antecapto iam spatio, per summam & remigum contentionem, & nautarum industriam, vix tamem atque ægre instantium ab tergo Lusitanorum effugit manus . Inde mœrens tam paruo sibi momento elapsum hostem Antonius Armuziam reuertit; aditaque Regis iussu arcis præfectura, classem, yti mandauerat Prætor, Didaco Noronię tradidit . Eius ope ac præsentia dum fauces freti, vicinamque oram attente percurfat; profugi maris accolę in patrias reuocati sedes; insique intra sinum hostes, capto haud semel impetu cum ex angustis erumpere conati essent, onerariis duabus amissis præclare cohibiti, quoad vrgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hyberna concessit . neque iis dum exactis, Prætor, cui puniendę Turcarum audacię cura viuebat in petore, Fernandum filium cum magno nauium ac militum numero ad easdem obsidendas fauces mature transmisit. is celeri cursu in Arabię conspectum delatus; speculatoriis nauigiis quoquouersum dimissis, cognoscit partem triremium, cæteris ex interuallo sequentibus, cursum ad fauces intendere . continuo classiarios ad demendum nomini Lusitano dedecus, atque ad vlciscendas fratrum ac sociorum iniurias cohortatus; ad Rosalgatũ promontorium dirigi proras iubet. inde oram legēs, circa Mascatum obuias triremes habuit octo: eã, vitandĩ congressus causa cum littus propemodum singulę abraderent, Fernandus è celsarum numero tres rostratas, castellorum instar, vltro in arenam inflatis velis inferre non dubitat . inde transitu alueis ac missilibus intercluso, habiliores ad cursum dromones & expedita nauigia quæ remis agerentur, egregio milite instructa, in hostes immittit . ij, desperatis iam rebus, cum iactura triremium sese in terram parantes eiicere ;

oppressi celeritate nostrarum navium trucidantur: ac nullo
 pane certamine triremes abductæ, cæteris Turcis è longinquo
 spectantibus, qui suorum casu perterriti, ac Mecam ne si lice-
 ret quidem tanta accepta clade redire non ausi, longiore ambi-
 tu in Cambaia fines ad Cindiscanem regulum perfugere. is, in
 fidem acceptos ac supplices, repetente dein Lusitano, ita ser-
 uavit; vt in eius gratiam triremes ad vnam omnes membra-
 tim dissolutas, ad nauigandum prorsus inutiles fecerit. Eam
 satisfactionem Prætor Lusitanus accepit. Fernandum interim
 haud leui parta victoria, quominus sincero gaudio frueretur,
 cura de illis in breuia rostratis angebat: ne infixæ penitus e-
 uelli non possent. verû postquam plenior accedente æstu pau-
 latim alleuari cœptæ; iamq; salo prorsus liberæ atque agiles
 innabant; tum vero plausus & clamor militum ac nautarum
 exortus: velisque in Orientem datis, Goam incolumes inge-
 ni omnium gaudio peruenerunt. At Peribeco, cum duabus
 quas dixi triremibus prospera nauigatione Mecam reuecto,
 male partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iussu, cum
 rei gestæ seriem postea didicisset; execrandæ rapacitatis at-
 que perfidiæ pœnas capite abscisso perfolnit. Per idem ferè
 tempus, periclitanti Parauanæ Ecclesiæ priuato consilio ac vir-
 tute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori
 promontorium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis viri-
 bus, Malabares Turcis immitti, latrocinij & incursionibus
 infestam nomini Christiano reddiderant; navibus ad viginti,
 anni vix spatio interceptis. iisdem oppidum Punicale, oppu-
 gnantibus ab terra Mahometanis, admota ipsi classe vi cepe-
 rant, Henrico Hencicio è Societate I.E.S.V. necnon præfecto
 præsidij Lusitani cum vxore ac liberis & quinquaginta militi-
 bus in custodiam datis: quodque multo erat detestabilius,
 Parauanos aliosque neophytos ad quinquaginta millia varijs
 artibus ab Christo abducere nitebantur. Eius rei Cocinum
 multiplex iam fama peruenerat: itemque per litteras Parauæ
 Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus in-
 fimis implorabant. ac demum, instanti minaciter hosti vt Chri-
 stiana desererent sacra, consensu responderant, nisi intra quin-
 tum diem subsidium à Lusitanis venisset; tum se de religione
 deliberaturos. Interim Cocini cognito sociorum extremo
 discri-

discrimine; ingens incesſerat dolor, quod grario exhausto, & absente magna parte iuuentutis ac nauium, publice Parauis opitulandi nulla eſſet facultas. Inde cum vulgo mœſti perplexique, caſum vicinæ Eccleſiæ miſerantes, hærerent, Aegidius Fernandus Caruallius in communi cauſa præcipuam Chriſtianis operam nauare conſtituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quam nuper in obſidione Malacenſi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, & omni pæne domeſtico inſtrumento in idipſum oppignerato; quamuis tum è crure altero laboraret; biremes quatuor, manciua vnam (actuarius genus id eſt) conſeſtim omnibus ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per ſacram confeſſionem expiatus, cœleſtiq; reſectus cibo, in hoſtes duxit intrepidus: eosq; ad Calcearem vicum aſſecutus; vno Ieſu nomine fidenter inuocato, reſonatis quæ iam conſenuiſſe videbantur militiæ Luſitana miraculis, roſtratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitq;: in terram dein egreſſus, Mahometanorum ædificijs ignem iniecit: Henricumq; grauiæ & acerbæ multæ perpeſſum, cum reliqua Luſitanorum manu è vinclis eripuit. Sub idipſum fere tempus quo aduerſum Chriſti fideles Malabarica graſſabatur impietas, (ex quo facile diuini conſilij ac deſtinationis appareat altitudo) ex eadem natione glorioſum Euangelio teſtimonium perhibebant Malabares adoleſcentuli ſex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad ſeptimum vſque decimum. hoſce, Luſitana qua vehebantur nauis, circa Arabiam à Turcis excepta, cum à Chriſto ad Mahometem traducere ſumma ope barbari conarentur; poſtquam alternis blâditæ minæq; nil proderant; ad verbera cruciatusq; deſcendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem ſtillicidis igne liquati. ea tormenta multasq; præterea iniurias, puerorum virtus fidesq; vicit egregie. Turcæ obſtupefacti conſtantia, ab ijs vltra vexandis tandem abſtiterunt. At Caruallius, præter inſignem apud Indos gloriâ, ab Luſitanis quoque, & ab ipſo in primis Noronia debitum tantæ virtuti, & caritati præonium tulit: damq; digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio ſilco quicquid in eam expeditionem inſumpſerat, benigne repenſum. Eodem Noronia Prætor, cum alia,

Historiarum Indicarum

tum duo præsertim horrenda fuisse naufragia. Emmanuel Sosa, cognomento Sepulveda, qui Dienſi (vti memoratum est) præfuerat olim arci, vir opulentus ac splendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, ractus desiderio patriæ; pressam diuitiis rostratam excelsam Cocini conscendit. sequebatur vxor, ac parui liberi; & Pantaleon Salæ, & nobiles aliquot; & præter nautas, famulorum etiam ac mancipiorum turba: in vniuersum capita ferme sexcenta. Ianuarii mensis initium, Lusitaniam ex illa petentibus ora, statum soluendi tempus. ventorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio postulat. Sosa cum cæteris, quod impeditior ad Coulanum coemptio fuerat; non nisi Februario mense profectus; circiter Idus Aprilis Castrarium littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ Spei promontorium vehemens ab occasu obstitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorrescens mare paulatim attolli, maioresque in singula momenta ciere fluctus. Cum in aduersum obnitendi, remigio destitutis, nulla esset ratio; paulisper addubitatum à nautis, vtrum demissis antennis, in salo transitum tempestatis expectaret. verum Oceano magis magisque saeuiente perterriti; simul propter anni tempus abiecta superandi promontorii spe; retro in Indiam pari consensu vela dare constituunt. Sed ne id quidem è voto successit, adeo violenti ac repentini flatus ab Oriente, diuersisque coorti plagis, quassata iam nauis in perniciem conspirauerant. Horum impetu vela primum discissa: malus deinde, mox gubernaculum frustra fluctus euitante magistro, diffringitur. præterea costis immodica iactatione conuulsis, multo plus accipiebatur vnde, quam vt exhauriri aut egeri summa turbæ navalis contentione & industria posset. Neque, præcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auerteat exitum. per hunc modum spoliati armamentis; obuersante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, postremo vrgentibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur. neque erat in malis potius quicquam, ni viuentes videntesque hauriri profundo, vel in cæca vada syrtisque adigi mallent. ad telum ergo missum iactæ ab vtraque parte anchoræ, dum scaphis, quæ vna supererat salus, in continentem euaderent. Sosa ante
alios

alios cum vxore filiisque, & primariis aliquot, raptim elata pecunia gemmisque, transecti haud sine ingenti periculo: vsque adeo immanes toto littore moles aquarum illis reciprocò frangebantur. neque idem effugium ceteræ multitudini patuit; scaphis, post vnum alterumve trajectum, in dorso sua breuia impactis & comminutis. Eodem fere temporis articulo anchorarius funis in Austrum obuersus, quamquam valido nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserant, diuisa nauis latera, & vasto dehiscens hiatus alueum conspicati, erumpentia ex imo dolia, sarcinas, capsasve corripunt; seque, incertam ad spem, qua cuique proximum est, in mare demittunt. Miserando hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneret. Periere ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex alijs nationibus, ad septuaginta: reliqui haud semel operti fluctibus, ac turgido spumantiq; æstu in diuersa raptati, ad hæc, scriniorum incussu liuidi, aut clauorum squamarumque ictu cruenti (tantus amor est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum euaserant; cum in conspectu omnium, vacua hominibus carina subsidit; & arenis illata, duas primum, dein quatuor in partes, ad extremum in minutissima frustra disiliit. hæc maxime clades ad vltimam pæne rerum desperationem Lusitanos adduxit. quippe, consilium fuerat, è reliquijs naufragij subitarium dromonem intentis vestibus ad cursum aptare; atque vbi licuisset, cum delectis retro Sofalam aut Mosambicum opis petendæ causa transmittere. Eam quoque sibi facultatem ereptam videbant, cum è discerpto nauigio laceroque, vix vlla fragmenta cubiti mensuram excederent. Paulatim dein, quæque supernatauerant, quæque obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaueribus in littus eiecta: ipsæ quoque demum anchoræ, hasta que, & minora tormenta, quamquam hæc quidem prorsus inutilia; sulphureo omni corrupto puluere, neque villo conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: & quod ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta distat regio; resouendæ turbæ, frigore, inedia, vulneribusque torpenti, Sofa complures excitarat ignes. tum ex aliquot oryza semicorruptæ modijs, ac salsa-mentis, quæ tempestatis iniuriæ superfuerant, cibaria in singulos

singulos parce diuisa: quod squalida circum arena, ac nullum
 esset cum incolis, fera & inhospita natione, commercium.
 dulces tantum in proximo scaturigines emicabant. atque ob
 id, connexis in orbem scrinijs, aduolutoque saxorum ponde-
 re, uti securas exigerent noctes, loco munimenta circunda-
 ta; & quatuor in partes, ut assolet, vigiliæ distributæ, quas in-
 tempesta nocte haud semel circuibat Sosa; neque vllum, in ta-
 li calamitate, boni & ciuis & præfecti omittebat officium. Tre-
 decim ferme dies curationi corporum dati. mox de summa
 rei deliberatum, quid agerent, quo se conferrent. nemini du-
 bium fuit, quin oram tenentes, ad flumen contenderent, cui
 Laurentius Marchesius olim ab Sancto Spiritu nomen indide-
 rat: eodemque Lusitani ab Sotala & Mosambico mercimonij
 causa commeabant. id flumen à statuis in Orientem aberat
 leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto, Sosa, quâquam
 præcipua in clade, tamen cæteros ipse vultu ac sermone con-
 firmat: ne asperis in rebus desponderent animos. qui se pela-
 go committant; ijs famem, sitim, iacturas, ærumnas, omnia
 incommoda esse debere proposita. quæ si contingant, non ita
 mox cadendum, quasi ea nunquam euentura existimarint. ad
 hæc, pro suis quisque delictis æterna supplicia meriti; breuia
 ac temporaria non inuiti persoluant. Simul, eo infortunio, non
 quid perdiderint cogitandum, sed quod euaserint. amisisse
 multa: sed perire vna cum ijs quæ amiserant, potuisse. monuit
 insuper, ut inter efferas destituti gentes, nullum deinceps nisi
 in coniunctione & concordia præsidium collocarent. nemo
 seorsum; omnes in commune consulerent. nihil neque disper-
 sis, & vagis tutum, neque conglobatis & consentientibus no-
 xium fore. postremo precatus est cunctos; in ratione itineris,
 Eleonoræ & filiorum vel ætati vel sexui parcerent; seque vali-
 di & robusti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur.
 Ad ea succlamatum, duceret quo vellet, & quo modo.
 se ab eius auctoritate arbitrioque non recessuros. Per hunc
 modum corporibus & animis utcumque firmatis; hoc maxime
 ordine capessunt iter. Præcedebat Sosa cum vxore virilis ani-
 mi fœmina, liberisque propter ætatem securis. & Andrea Va-
 sæo naus magistro (is præcelsum Crucis vexillum ferebat) &
 Lusitanis alijs octoginta, seruis præterea centum. hi pueru-
 los

los tergo per vices; Eleonoram informi pilento gestabant. sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen infustum Pantaleon & reliqui cum mancipijs Lusitani cogeabant. Modicis inde itineribus, per infesta Castrum incursionibus, & noxijs animantibus loca progressos: inuixæ rupes, excedentia in nubes iuga, despectu horrendo conualles, cœnosæ voragine, inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. ijs dum superandis, humilia procul vada, clementesque montium ascensus ac descensus inquirunt; littoralis spatij triginta non amplius leucas, crebro ipsi ambitu flexuque, cæcis adhuc erroribus, in centum prorsus extendunt. Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis iam omnibus alimentis, conflictari capti. Sustinebant famem primo conchylia, putresque cetorum artus, & alia maris eiectionamenta. dein, ubi à littore abscesserant, syluestria poma baccævetum tenerima frondium; postremo bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta; pellesque mollitæ. Nec leuius torquebat sitis: cum oppido pauci, nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquandi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latronum impetus, atque leonum etiam ac tigrum ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia: uti octo interdum aureis hemina constaret. Inter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis viribus, Aethiopi diro, belluisque, & alitibus præda restabant, suprema ad suos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, ut sit; diurni terrores & proprium cuiusque malum, omnem pæne miserationem ac sensum alienæ calamitatis exstinxerant. Sola tamen, cari aliquot relictæ, supra modum angebant. vxoris vero quotidiani labores miseriæque propemodum emouerant mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoque præstaret comitæ; ac baiulorum destituta ministerio, dudum suis ipsa pedibus ambularet addens cæteris animos; & in partem oneris, teneræ proli subleuande succedens. Quarto mense ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab insciis. causa latendi fuit; quod auditæ conceptæque animo magnitudini haud quaquam respondebat flumen (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumque interpretes deerant; liquidem

Historiarum Indicarum

siquidem Aethiopicis ex alia longe regione mancipijs quæ habebant in comitatu; nondum erat cum ijs populis tanta societas linguæ, vti per illos possent, quæ vellent, probe cognoscere. Percommode cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir, beneque in Lusitanos animatus, quod illi placidum & æquum paulo ante commercium cum ipso Laurentio Marchesio & Antonio Calderia fuisset. Is, peramanter acceptum Sofam & reliquos, apud se, dum aliquis ab Sofala institor appareret, omni arte retinere conatus est, partim ab insita humanitate, partim etiam proprii commodi gratia, quod finitimis implicitus bellis, tempestiuo firmoque sibi auxilio diuinitus oblatam hanc putaret manum. ac proinde, post multa benigni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta vocum significatione denuntiat, haud procul abesse inde potentiores se Regem, impium, & rapinæ aduetum: si pergant; præcipitis consilij pœnas duros. Nec preces nec monita profuere. quo liberalius habebatur Sofa, eo magis fraudem suspicatus, porro abire contendit, nauiculisque ab eodem regulo impetratis fluvium trajicit. Quinto die ad medium amnis brachium processere, leucas iam à naufragio trecentas emensi; è quingentis comitibus ad centum & viginti variis cladibus redacti non amplius. id quoque brachium, conductis pretio lintribus, imminuentium ignari transmittunt. maiore dein usu linguæ, per interpretes haud dubie cognitum, id esse flumen quod tanto iam diu labore quæsisset: & eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare consueisse. non longe à mari is locus aberat. falsi ex eo latices: neque ullam dulcis aquæ venam circum apparere constabat. ad hæc, solum plane incultum ac sterile. cum ibi Lusitani, malis victi, sub noctem necessario confedissent; postridie aduentantes Aethiops ferme ducentos adspiciunt. ac primo adesse prælium rati, arma quæ male iam sustinebant, expediunt: reliquias virium ad repellendos fugandosque latrones intendunt. dein, postquam pacatus appropinquabat Aethiops; ac, qui nam, & vnde profugi, blande quærebat; sumpta fiducia, infortunii summam, & exhaustos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantum, neque ea gratuita iure gentium petunt: ferramenta genti expetita conciliando

ciliando commercio proferunt. Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa. tantum dere ex tuto aggredienda solliciti, ac toti è fraude mendacioque conflati, respondent, nihil esse commeatus in promptu: haud ita distare oppidum: eo si accesserint, hospitaliter ac benigne cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem ultima lassitudo, & inuentus agnitusque tandem exoptati fluvij terminus: vesana insuper fames urgebat ac sitis. age sane, ducibus iisdem ad oppidum tendunt. iamque successuros, per viatorem ingressu prohibet Rex: dense arbores in vicino adsignatæ, quarum umbra sese utcunque reficerent. sex ibi dierum fuit mora: clauos ferme reuulsos è naufragij tabulis, cum carnibus nutrituque alio permutabant: sitim leuabat in proximo fons. contracta inde cum incolis nonnulla consuetudine, perniciosam in spem hospitij Sosa paulatim inductus, mercatoris cuiuspiam aduentum ab Sosa, si liceat, ibidem operiri constituit. id ipsum Aethiopes cum valde hortarentur; ex iis missi ad Regem, qui Sosæ interim, & coniugi, cæterisque pro instituta societate paulo commodius diuersorium peterent. Ille, popularium haud absimilis, omnibusque artibus ad fallendū instructus, iubet Sosæ renuntiari; se suosque optimo esse in aduenas & calamitosos animo: sed quominus eos adhuc intra oppidū admiserit, duabus maxime causis retardatum: altera, quod magna tum annonæ penuria, vno omnes loco sustentari non possent: altera, quod ferro succinctos, & vario genere telorum, incolæ seminudi, ac sudibus tantū adsuæti, maiore in modū extimescerent. Si animū inducant Lusitani, ad pacatæ mansionis fidem, arma interim apud se custodienda sine dolo deponere; se domi suæ præfectum primoresque benigne habiturum; reliquos, circumfusus oppido vicis fida in hospitia diuisurum. Dura omnino postulata visa concilio. sed recusantibus, extrema necessitas & egestas instabat. ergo nemine præter vnā Eleonoram dissuadente palam; Sosa qui amice monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitisque, se ac sua demum omnia insidioso huic præpostera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatem sequi non dubitat. tradita extemplo arma præmittuntur ad Regem: Sosa cum vxore, liberisque, & fidelibus aliis ferme viginti subsequitur. ceteros quinos vel senos re-

gij

Historiarum Indicarum

gij præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhospitales peruenerant casas, cum destitutos ac diremptos ab ope mutua; non peculio tantum, si quid abditum gerebant, sed vestimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte maligne admodum pastos, mane fustibus conuitiisque per summam perfidiam & immanitatem testis ac vicis exturbant. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretiosi reliquum Sossæ & familiaribus fuerat, audissimè rapto, corporibus tantum ac vestimentis abstinuit; domoque cunctos item exigit, insuper increpans, clementia adductum se non pro meritis tractasse vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum sensere Sossæ comitesque, quam stulte sese inermes ignotæ ac barbaræ fidei credidissent. Neque hic finis miserriarum fuit. nanque dum inopes consilij, solutis ordinibus, nullo rectore, nullo signifero, passim incerto errant gradu; noua repente Aethiopum manus, præacutis armata sudibus, in Sossæ manipulum inuadit: ipsumque & ceteros vtriusque sexus nullo discrimine vestibus nudat, obnoxios, & contra ne hiscere quidem audentes. adeo ablatis armis ceciderant animi. Eleonora tantum, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiam colaphisque barbaros vltro ad necem irritare: quoad mariti denique hortatu, & deficientibus iam plane viribus, abstinit. nec mora: detractæ direptæque vestes; metu ac pudore confusis qui ex infelici comitatu restabant, atque ab tanta rerum indignitate auertentibus oculos. tum vero, castæ matronæ tristior omni morte lux visa: defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminent, soluto raptim fusoque obtegit crine. mox ad Andream paucosque superstites, voce suprema: Vos quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam præstitistis, optimi viri. nil vltra opus est. ite, vobisque ipsi tandem aliquando consulite. ac, si quem patriis olim finibus reddi contingat; renuntiare quo loci mea me maritumque delicta perduxerint. Mœstum inde silentium immobilis tenuit. cara tantum intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profuebant. Sossæ item, altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumque defixo in terram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset; paterna demum extimulante cura, proximam in syluam

uam quærendo qualicunque nutrimento secedit. inde regressus, Elennoram triduo ieiunio fletuque pane consumptam, & filioli alterum prorsus extinctum offendit, eumque suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie eodem pabulandi functus officio; coniugem vna cum filio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione complorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit; dein, iisdem adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepeliit, nihil vnquam effatus. postremo sese iterum abdit in sylvas. ibi laniatum à feris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, iuter paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortita, cum seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui ad centum, foedo agmine, rerum omnium inopes, diu errabundi, variis casibus ad sex & viginti redacti numero, cum pro captiuis haberentur, denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi causa regionem eam à Mosambico petierat; sefertis in capita quaternis redempti. in iis Pantaleon fuit: qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verum præualens viribus, Olisipone subito nervorum stupore apoplecticus obiit. Ceterum tanta Sosæ calamitas longe lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem & audaciam non immiuit. Anno quippe insequenti, nauarchi alij quinque Lusitaniam versus Cocino soluere. Fernandus Aluarus Capralis cunctis præerat. ex iis nauibus, vna tantum Olisiponem post varia discrimina tenuit. aliarum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat constipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia superessent; in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta; cum deploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei promontorium ad littus quod appellant Natale, vi tempestatis allisa dirumpitur. inter enatandum perire ad ducentos. ceteri ferme debilitati ac semianimes, deserto in littore corpora prostrauere. Mesquita Perestrelius, qui cladi superfuit, ac totam accurate descripsit; varios infortosque addit terrores. ingruente procella, cacodæmonum choreas in sublimi visas. ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silentio noctis nautica errantium ibidem animarum exaudita

Historiarum Indicarum

exaudita celeumara. cæterum hi naufragi iisdem ferme quibus priores itineribus casibusque, illuuiæ obfiti, macie eneati, cum à trecentis amplius, ad tres circiter & viginti rediisset summa, redempti pariter à Lusitanis negotiatoribus, miserrimum & patientiæ documentum, ad Sofalam atque ad Mosambicum ægerrime peruenere. Sub idem tempus, Alphonso Noroniam, cum circiter quadriensium provinciam administrasset; successit aduenit Petrus Mascarenias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusitaniam adduxerat. Is, quæ erat in Deum pietate, bonis maiorem in modum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac superstitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goa multæ reliquæ, studium & cogitationes intendit. simul neophytorum libertati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque consuluit. Idem sollicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque presidio in finibus Decani regni, Ponda constituit. Goam dein regressus; vixdum anno vertente Praturæ; morbo decessit. Huic è regio chirographo rite suffectus è prima nobilitate Franciscus Barretus. Hoc Prætor, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, qui que sauo tyranni seruitio premebantur, ad mitem ingenio virum, ac iustum regni hæredem concursus illico fieri captus. neque se Idalcan aduersus ea segniter comparabat. inter cætera, diffusus popularium voluntati, magnas firmasque copias è Narsingano regno haud leui mercede conducebat, ac postremo signis collatis, haud dubie victor euasit. Meales ad Nizamalucum è fuga se contulit. Goam inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino subiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem transferre statuerat. coacta ergo in id classe, cum fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum. is, ne geminum pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum infedit. neque Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio, & renouata cum Nizamaluco amicitia; ad lustrandam Borealem

sem plagam de more perrexit: nullaque memorabili gesta res; Goam ante hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcan victis perduellibus ferox; in Canarinum limitem præfectos cum exercitu misit. in excelsis tumulis castra posuere. præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra excursionem terrestres ab Goa commeatus arcebat. Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus ferè millibus, & paucis equitum turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hostium in ipsa valle confedit. Mahometani interim è superiore loco incendiarias bolides, & varij generis tela torquere. Prætor, conserendæ cominus pugne auidus, quod ponti materia deesset, transitum ex omni parte circumspicere. postquam dubias voragines, & cuncta vndique prærupta cernebat; admotis acriter equo calcaribus, vti erat cataphractus, qua in arcum coibat flumen, immensi saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, vti disruptis ephippijs propemodum ex equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidam, protinus in terram effusi, & ruentibus super eos equis obruti. cæteræ copiæ, simulatque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demum reperto vado, per æqua per iniqua traiciunt: ardentesque animis, in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulere impetum Indi. vixdum inito certamine, queis nullum in fuga dedecus, terga vertere. neque per aspera & confragosa euadentibus Prætor diutius institit. Misit dein vltro citroque legatis; & ex vtriusque gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id ferè tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus: cum orto Lusitanos inter & Saluatoris accolæ iurgio, ab Ioanne Rege Brasilijs defecissent. Sequuta dein quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus Evangelio patuit. Thomæ Sosa prætori iam ante successerat Euardus Acoſta: & peropportune cum eo insignes aduenerant è Societate Iesv viri Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioannes Confalvus genere Lusitani, Antonius Blasius Castellanus, & qui prouinciam hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adiutoribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen: vagique Brasilijs, quo commodius erudiri possent,

M m paulatim

Historiarum Indicarum

paucatim in vicos aut oppida contributi . atque hic etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adstruebat fidem . inter cætera illud insigne referunt . Bello inter Piratiningæ incolas & finitimas gentes exorto ; cum in aciem exissent Piratiningani ; necopinata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant . Erat in exercitu virilis animi foemina , paulo ante sacro lustrata baptismate . Hæc , perculosos metu conspiciata viros , magno animo hortatur , ut signo Crucis , Christiano more se muniant , ac prælium sine dubitatione committant . Factum uti monuerat ; ac dempto pauore tantus repente ardor atque fiducia cunctis injecta ; uti alacres ac celsi pugnam inierint ; magnaque edita strage , hostem in fugam auerterint intacti omnes , duobus tantum exceptis qui salutaria piæ mulieris præcepta contempserant . sagittis ambo confixi : alter postmodum occubuit . Sub hæc , ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti . eorum animis Azpilcueta pastor adiunctus . is per multos errores , varijs , ut assolet , conflictati miserijs & ærumnis , denique ad Saluatoris urbem rediere nullo tantæ operæ pretio . At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit , quo sensim absumptus , magnum Brasilijs pariter ac Lusitanis desiderium sui reliquit . Interea exciti fama rerum quæ à patribus gerebantur Carigij & Ibiragiati populi Americæ interioris , dociles mitesque natura , Christianæ religionis præstantiam adamauerant , Castellanis præsertim hortantibus , qui ad Paragaium amnem (is ex Argenteo defluit) sedes habebant . Nec dubitauere Carigij amplius ducenti , aliquot Hispanis admistis , audiendi Euangelij ac baptismi petendi causa , Brasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter periculosum ignotumque capeßere . horum piæ voluntati breuiore compendio satisfactum . siquidem à Tupinquinis diræ immanitatis gente intercepti ac trucidati , labes criminum suo protinus cruore expiarunt , tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia , ut inter ipsam necem percussores in hæc affarentur verba : Vos quidem arbitrato vestro , carnifices , fluxa hæc & olida membra concidite . animas certe non prohibebitis , quominus ad suum hodie conditorem ascendât . Per hunc modum mactati plerique ; alijs vincla indita ; vnus è Castel-

è Castellanis duntaxat elapsus, cum ad Sancti Vincentij coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Missus ex templo ad Tupinaquinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus Correa, linguæ Brasiliçæ (vt supra diximus) bene peritus; trucis ac sanguinariæ gentis ferociâ blando sermone permulsit, ac duos qui supererant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterum ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi prouinciam à Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes Sosa Lusitanus, eximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emensi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecere; non plebe tantum, sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ab eo munere dum ad socios euocandos Brasiliam repetunt anno seculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini diem, quem Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara utrique tanti sudoris atque operis præmia diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castellanorum interpres, quem paulo ante Correa captum à Brasilijs, & in epulas de more saginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigijs consuetudo, & auctoritas, varijs artibus & mira calliditate quæsitæ. Ab eius impuro conuictu quod Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concubinam auulserat; ira percitus ille, & immemor acceptæ salutis; insimulare Corream & Sosam apud Carigios institit, & in summum odium adducere, quasi cum hoste vicino in eorum perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgo & inuisos, ethnici aliquot in itinere a dorsi, Brasilijs primum duos qui cum ijs ambulant, dein Sosam nixum illico genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impetentes interimunt. postremo in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cum eos placido nihilominus vultu ac sermone lenire conaretur; contra illi pro verbis spicula redderent; flexis item ipse genibus, baculo abiecto, manus oculosq; tollit in cælum, peccatisq; hostium ingemiscens, inter supremam deprecationem densatis ictibus expirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dede-

Historiarum Indicarum

cus & infamiam trahant gentis vniuersæ, argumento probabili. sed mihi certis auctoribus compertum, clementi alioquin, vt supra diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & proditiōis falso metu compulso ad facinus. Certe, cū hæc scriberemus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis seu etuosam, Correa Sosaque præcipua sibi cura colendam sumplerant. quorum ille ante Societatis aduentum, Brasiliici nominis terra marique acerrimus insectator, postquam à patribus doctus est quanto id piaculo fieret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totumque se se Brasiliorum saluti è patrū disciplina dicare constituit: præclare secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum adducenda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter ac vigilanter admodum versatus in opere; quinto initæ Societatis anno voti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio socijs aliquandiu deseruierat, ad gloriosam pariter ipse coronam ascitus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac summissionis certamē iniiecit. Cum hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius virtute ac pietate suscepit actionem; Abasini Regis ac regni ad catholicam fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tandem aliquando adiungendi. nam et si ab Davide legatus, de quo supra cōmemoratum est, Clementi VII. venerationem obsequiumque detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum intervallo, ad ingenium deinde redierat Abasina gens. quippe cuius in animis hærebant Dioscori, & Eutichetis penitus infixæ mendacia; & ab adulterino Alexandriæ præfule nihilominus iuris diuini responsa, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuæ cæremoniæ petebantur: quapropter vix superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legitimus & recte sentiens Patriarcha ad eos pascendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquijs, & frequenti disputatione, deceptis è mentibus letalium opinionum atque superstitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optime sese in Latinos Francosque (vt appellant ipsi) animatum, & reconciliationis

cillationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij, mox cum Paulo xvj diu multumque agitat, ad consilium adhibito in primis Ignatio Lolola; tandem in id munus electi è Societate Ies V tredecim viri, sanctimonie non minus quam eruditionis laude præstantes: iique variis è nationibus. accessere ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantum ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præcise negauerant. Eo dignior quæ extolleretur, tanta humilitas visa. ac ne tergiuersationi ultra esset locus; ab summo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioannes Nonnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimendis iuuandisque captiuis insignem operam summa cum prudentiæ & caritatis laude nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tum Indicam Ignatij nomine Societatem regebat. Huic, Episcopali dignitate coadiutores, vt appellant, iidemque si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adiuncti duo, Melchior Carnerius item Lusitanus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui collegio Societatis Neapolitano tū præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ contemptor. illum antistitis Nicœni, hunc, Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neque in quopiam eorum hæere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla suspicio: cum & inuitos tanta onera subiisse constaret; & per hosce dignitatis gradus, non ad opes, aut vitæ commoda, sed, vt declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & grumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam vero expectationem electus ille conciuuit. & cum de successu rerum variæ, vt sit, pro suo quisque sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ actam nouæ actioni vulgo fauebant. Ignatius vero in eandem, non solum opi diuinæ implorandæ assiduus per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modo fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici sponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione

Historiarum Indicarum

1, ditatione ad Claudium Regem scripta. ~~Inter~~ hoc exten-
 2, plo: Domine mi in Domino nostro I E S V Christo: Gra-
 3, tia tuæ Celsitudini, & salus & affluentia donorum spiri-
 4, tualium, à Domino nostro I E S V Christo. Serenissimus
 5, Portugaliæ Rex, pro ea sollicitudine ac zelo, quem illi
 6, Deus creator noster ac dominus dedit gloriæ sancti sui no-
 7, minis, & salutis animarum, quæ vnigeniti eius filij pre-
 8, tioso sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit
 9, mihi per litteras, pergratum sibi fore, si è religiosis no-
 10, stræ minimæ Societatis, quam vocant I E S V, duodecim
 11, viros designarem, è quibus ille Patriarcham vnum, duos
 12, coadiutores pariter & successores eligeret. ijsdemque à Sum-
 13, mo Christi Domini nostri Vicario suppliciter peteret au-
 14, thoritatem & ius, quo iure ad suas quisque partes rite o-
 15, beundas ipsi cum sacerdotibus alijs in tuæ Celsitudinis re-
 16, gna transmitti possent. Ego, pro eximijs inter cæteros Chri-
 17, stianos principes, eiusdem Serenissimi Regis Portugaliæ me-
 18, ritis erga Societatem nostram vniuersam, nostraque vicissim
 19, omnium in illum obseruantia & pietate, feci quod iusserat:
 20, consultoque sequutus numerum, qui Christi Domini nostri,
 21, Apostolorumque eius collegium referret; præter ipsum Pa-
 22, triarcham, sacerdotes duodecim supplementi ac velut semi-
 23, narij causa, è corpore nostro cunctos excerpti: qui ad su-
 24, bleuandas iuandasque animas, tuæ Celsitudinis imperio
 25, ac ditioni subiectas, sese vitamque suam in omnem labo-
 26, rem atque discrimen offerrent. Atque hoc libentius parui,
 27, quod præcipua quadam alacritate sentio me sociosq; meos
 28, omnes ferri ad obsequium & cultum Celsitudinis tuæ, haud
 29, immerito, quippe quæ inter tot circumfusas vndique natio-
 30, nes infidelium & hostium nominis Christiani, vestigijs ma-
 31, iorum suorum insistens, ad conservandam ac promonen-
 32, dam Christi Domini ac Dei nostri religionem & gloriam
 33, diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum
 34, fuerat, uti ad hæc tam recta tuæ Celsitudinis studia cona-
 35, tusque, subsidium accederet spiritualium patrum, quibus &
 36, legitima potestas ab hoc Sanctæ Sedis Apostolicæ fastigio
 37, derivata; & fidei Christianæ pura & sincera doctrina suppe-
 38, teret. quæ nimirum duæ sunt clauæ illæ regni cælorum, quas
Christus

Christus Dominus noster Sancto Petro, & omnibus qui deinceps in eius erant folio sessuri, promisit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tantummodo, cum ad eum dixit (ut legimus apud Diuum Matthæum Euangelistam) Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & tibi dabo clauces regni cœlorum; & quicquid ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cum post resurrectionem, antequam in cœlum ascenderet, sciscitatus ex eo ter (quemadmodum affirmat Diuus Ioannes Euangelista) Simon Bariona diligis me plus his? subiunxit in singula responsa: Pasce oues meas: committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed totum prorsus gregem, vniuersa cum plenitudine potestatis, ad alendos vitales Christianæ religionis paulo cunctos ubique fideles, eosdemque ad cœlestia sempiternæ beatitudinis pascua perducendi. Ac cæteris quidem Apostolis, auctoritatem Christus Dominus non impertijt delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro eiusque successoribus, ordinariam dedit ac plenam; vti ab hoc summo Pastore, tamquam à fonte, reliqui animarum pastores peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quisque munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbrasse per Esaiam videtur Dominus, cum de Eliachim loquens Pontifice Maximo; Et dabo, inquit, clauem domus David super humerum eius; & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat. quo videlicet typus figuratus est Petrus, eiusque successores, quibus datam integram potestatem declarant clauces, consuetum vtrique symbolum & insigne plenæ atque absoluti dominij. Quæ cum ita sint; Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro, quod ipsa regnante potissimum, dignatus fuerit istis nationibus mittere veros animarum pastores, qui à Summo pendant Pastore ac Vicario quem reliquit in terris IESVS Christus Dominus noster; & quantamcunque habent potestatem, quæ sane per ampla est, hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, patriamque tuæ Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. quippe, sicut diuulsum à corpore membrum, neque motum, neque sen-

LIBRARY

Mm 4 sum,

Historiarum Indiciarius

um, neque omnino vitam à corpore accipit suo; na Aegyptius
Patriarcha, siue ille Alexandria, seu Memphi degat, cum schismaticus sit ac disiunctus ab hac sacrosancta Sede Apostolica,
& ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; videlicet vitam
gratiæ, & pastorem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec
alteri cuiquam valet legitimam impertire. Ecclesia namque
Catholica, vna tantum est in orbe terrarum: neque fieri potest
vt alia Romano Pontifici, alia pateat Alexandrino. Vti sponsus
eius Christus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis ex persona Christi Domini nostri; Vna
est columba mea: & Oseas propheta: Congregabuntur filij
Israel, & filij Iuda pariter, & ponent sibi caput vnum. & in
eandem sententiam multo deinde post Sanctus Ioannes, Fier,
inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna erat, quemadmodum
in Genesi legimus, arca Noe; extra quam nulla omnino
salus. vnum tabernaculum quod fabricatus est Moyses. vnum
Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in templo
sacrificare & adorare oportebat. vna cuius staretur iudicio,
Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ
vna est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore
coniunctus non fuerit, nempe nullam à Christo capite recipiet
influxum gratiæ viuificantis animam, ac preparantis ad
felicitatem æternam. Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra
quosdam hæreticos in Symbolo canitur: Credo vnā Sanctam
Catholicam & Apostolicam Ecclesiam: damnatusque à
sacris Conciliis error est, priuatas Ecclesias, seu Alexandrinam,
Constantinopolitanam, aut similes dari, quæ communi omnium
capiti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo perpetua
serie ab Sancto vsque Petro (qui Christi Domini iussu, vti à
Diuo Marcello martyre traditum est; Romanam elegit sedem,
eamque suo cruore sancinit) perducti Romani Pontifices; Vicarij
Christi citra controuersiam à totæ tanta sanctitate doctoribus
Latinis, Græcis, omniumque nationum habiti; ab sanctis
Anachoretis, Episcopis, & alijs confessoribus adorati; tot
signis atque miraculis, tot denique martyrum qui in hac fide
& vnione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudere, testimonio
comprobatifunt. Merito igitur, consentienti Episcoporum
omnium voce qui ad Chalcedonensem conuenerant
Synodum

„ Synodum, Papæ Leoni pariter acclamatum, Sanctissimus,
 „ Apostolicus, Vniuersalis. Et in Constantiensi damnata est
 „ hæresis negantium super omnes & singulas omnium terrarum
 „ Ecclesias, Primatum Romani Pontificis eminere. Ad quas
 „ tam disertas firmasque patrum sanctiones atque decreta, Con-
 „ ciliij quoque Florentini, quod sub Eugenio IV. præter alias
 „ nationes, à Grecis etiam, Armeniis, & Iacobitis tanto stu-
 „ dio celebratum est; in hæc verba accessit auctoritas: Defini-
 „ mus, Sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem Romanum,
 „ in vniuersum orbem tenere primatum, ac successorem esse Pe-
 „ tri, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, &
 „ omnium Christianorum patrem & doctorem, existere: & ipsi
 „ in Beato Petro, pascendi, regendi, gubernandi vniuersalem
 „ Ecclesiam, à Domino I. E. S. V. Christo potestatem plenam esse
 „ traditum. Iure igitur Serenissimus Rex David, tuæ Celsitudi-
 „ nis genitor, missus ad obsequium Romano Pontifici deferen-
 „ dum legato, sanctam hanc Sedem omnium matrem ac princi-
 „ pem agnouit. cumque alia multa & præclara ipsius pariter &
 „ tuæ Celsitudinis acta numerentur; tum duo hæc eiusmodi sunt,
 „ vt eorum præstantiam nulla vnquam obscuratura videatur o-
 „ bliuio: ac proinde ab omnibus qui sub isto viuunt imperio,
 „ immortales auctori bonorum omnium Deo debentur gratiæ,
 „ pro tam singulari in eos beneficio, vestra duorum opera, in-
 „ dustria, virtute collato: cum alter omnium primus se in illius
 „ potestate qui Christi vices gerit in terris, perpetuo fore pro-
 „ fessus sit; alter item primus dictum ab eodem Christi vicario
 „ Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis huiusce
 „ filium in sua regna perduxerit. Etenim si in magni cuiusdam
 „ beneficii loco habendum est, vt profecto est, initos esse cor-
 „ poris mystico Ecclesiæ Catholicæ quod à Spiritu Sancto vi-
 „ uificatur ac regitur, quam, teste Euangelistâ, idem Spiri-
 „ tus docet omnem veritatem; si eximium est munus, lucem
 „ sanæ doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fundamentis insistere,
 „ quam Apostolus Paulus ad Timotheum scribens domum Dei,
 „ columnam & firmamentum veritatis appellat; cui se promi-
 „ sit in æternum affore Christus Dominus, inquit, Ecce ego
 „ vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, vt legi-
 „ mus apud Matthæum Euangelistam; est sane cur sine fine gra-
 „ tulentur

Historiarum Indicarum

„tulentur istæ nationes Deo Domino & conditori nostro, cu-
„ius prouidentia, per tuam parentisquæ tui Celsitudinem tan-
„to illos bono dignata est. præsertim cum iure sperandum sit,
„ex hac ipsa conciliatione consensuque, fore, Christo Domino
„moderante, vt cum spiritualibus temporaria quoque incre-
„menta, non sine amplificatione imperij tui, & hostium abie-
„ctione proueniant. Sacerdotes qui mittuntur isthuc, omnes
„quidem, sed præcipue Patriarcha, coadiutoresque, & succes-
„sores eius duo, spectata admodum virtute sunt, & nostra in
„Societate probati per omnia: ac propter illustrem caritatem,
„& exquisitam rectamque doctrinam ad hoc tanti momenti o-
„pus adsciri. neque vero illis animus in idipsum aut alacritas
„deest, haud leui concepta fiducia, labores suos, ad Christi
„Domini gloriam, tuæ Celsitudinis rem, animarum auxilium,
„pari cum operæ pretio collocandi. Humanæ quippe salutis
„amor, illos, & Christi Domini aliqua saltem ex parte imitan-
„di exstimulat studium; qui cruciatus ac necem subiit volens
„ac libens, vti mortales ab æterna calamitate redimeret: atq;
„per Euangelistam: Ego sum pastor bonus: bonus pastor ani-
„mam suam dat pro ouibus suis. hoc exemplo incitati Patriar-
„cha & cæteri parati veniunt, non verbo duntaxat, consilioq;
„& spiritualibus adiumentis; sed ipsa morte, si res ferat, peri-
„clitantes animis opitulari. tua Celsitudo quo interiore il-
„los ad consuetudinem ac familiaritatem admiserit; eo maio-
„rem, vt spero, capiet in Domino voluptatem. Iam vero, quod
„pertinet ad fidem ac pondus eorum quæ ab ipsis vel publice
„vel priuatim exponuntur, non ignorat Celsitudo tua, omnium
„(quatenus rite legati sunt) sed Patriarchæ præcipue dictis, A-
„postolicæ fidei pondus & auctoritatem inesse: ac perinde illis
„& Ecclesiæ credi oportere; cuius ab ipsis interpretanda sunt
„verba & sententiæ. Et quoniam Christi fideles cunctos Ecce-
„lesiæ firmiter assentiri, eiusque decretis obtemperare, & si quid
„existat ambiguum aut obscurum, eandem consulere necesse
„est; non dubito quin tua excellens pietas probitasque publi-
„co edicto curatura sit in suis regnis, vti omnes omnium ordi-
„num homines tum Patriarchæ ipsius tum eorum quos ille sibi
„substituet; dicta, præcepta, responsa citra ullam dubitatio-
„nem sequantur. Constat ex Deuteronomio, de controuersijs
„omnibus

„ omnibus ac nodis ad Synagoga Ecclesiæ prænantiam refer-
 „ ri solitum : hinc illa quoque Christi Domini verba : super ca-
 „ thedra Moyse federunt Scribæ & Pharisei . idipsum in pro-
 „ uerbis docet sapientia Salomonis, cum ait: Ne dimittas præ-
 „ cepta matris tuæ (ea est Ecclesia) & alibi: Ne transgrediaris
 „ terminos quos posuerunt patres tui. ij sunt eiusdem antistites.
 „ Denique tantum Ecclesiæ suæ tribui ac deferri vult Christus
 „ Dominus; vt per sanctum Euangelistam Lucam aperte denun-
 „ tiet: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. &
 „ per Sanctum Matthæum: Si Ecclesiam non audierit: sit tibi si-
 „ cut ethnicus & publicanus. Ex quo apparet, ne aures qui-
 „ dem præbendas ijs, qui alienum quippiam à sensu & interpre-
 „ tatione catholicæ Ecclesiæ attulerint; Sancto quoque Paulo
 „ in epistola ad Galatas idipsum præmonente, cum ait: Si aliud
 „ vobis angelus de cælo euangelizauerit, præter id quod euan-
 „ gelizauimus vobis, anathema sit. ad summam, hoc idem San-
 „ cti doctores, Conciliorum Canones, fidelium omnium con-
 „ sensus & consuetudo plane demonstrant. Ac vicissim Patriar-
 „ chæ ac sociis pariter omnibus certum est fixumque, tuam Cel-
 „ situdinem assiduo cultu, submissione, atque etiam quoad fas-
 „ tiumque ferat, indulgentia prosequi. Nos vero quotquot in
 „ hisce terris è minima nostra Societate retinemur, tua Celsitu-
 „ do ad omne obsequium in Domino paratissimos habeat. No-
 „ stris quidem certe precibus & sacrificijs, vt iam instituimus,
 „ Deo supplicare pergemus, vt Regiam Celsitudinem tuam, re-
 „ gnumque istud amplissimum in Sancto Christi famulatu con-
 „ seruet: detque illi ita transire per bona temporalia, vt non a-
 „ mittat æterna. Idem ipse Deus ac Dominus noster, omnibus
 „ nobis ad sanctissimam ipsius voluntatem & clare cernendam,
 „ & rite exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infini-
 „ ta bonitate suppeditet. Romæ vij. Kalen. Martias M. D. L V.
 „ Hæ litteræ, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Pa-
 „ triarchæ designato, cum Pontificijs diplomatibus, & sacro
 „ pallio de more transmissæ. Legationem totam Ioannes Rex
 „ pro sua consuetudine perquam liberaliter instruebat, orato-
 „ rem insuper declarauerat è suis familiaribus primarium virum
 „ Fernandum Sosam, qui Patriarcham honoris causa in Abas-
 „ siam vsque deduceret. Accedebant regalis opulentia dona,
 „

intextæ

Historiarum Indicarum

intextæ auro argentoque vestes, & sacrorum instrumenta magnifica. Dum hæc parantur; mature ab Goa Regis iussu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduentum Patriarchæ & comitum nuntiaret: eisque aditum in ea loca muniret. Vna missus à Prætorè Confalvus Rhoterigius (de quo supra memorauimus) egregie pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacerdos. huic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abasini Regis) vti rem totam probe cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis igniculos, interim accurate foueret, excitaretque. Simul, superstitis è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique in ijs terris matrimonio sese illigauerant, spiritualem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnus mensis nauigatione, ad Arquicum Abasinæ ditionis expositi ambo, in regia statua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot dierum itinere peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium: & Lusitani Regis epistola publice recitatur, in qua erat: Quod sese Claudius, aui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei, & catholice communionis cupidum ostendisset; gratisimum id omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim accidisse. atque ob id se missurum anno proximo certum è sua familia virum, & cum eo perspecta morum innocentia, & doctrinæ sinceritate patres, qui optimis eius studiis toto pectore deseruirent. Sub hæc & alia in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abasinæ linguæ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, sermone confuso, perplexa quædam & incerta respondit. ingenij mobilitate, vel improborum suasu immutatum haud dubie cerneret. Modeste post hæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad Ioannem vltro dedisset; reiecta in librum aut interpretem culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate esse ac fore subiunxit; cæterum nihil sibi minus in mentem venisse, quam vt iccirco à maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attramen Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris incitiam deprehendit.

idt. Neque tamen astus aberat . callide vel in primis ipse Rex agere; occupationes modo simulare; modo longis, & alienis, & non inuenientibus exitum sermonibus de industria tempus extrahere . in angusto comprehensus, palam eludere; pleraque inficiari; interdum etiam infimi sacerdotis qua formem, qua confidentiam acerba perstringere . At Rhoterigius; cum & malignos aditus & iniquiorem in dies coram disputandi conditionem animaduertisset; librum subseciuis interim operis ab se confectum, & Chaldaice vtcunque redditum, obtulit Regi . quo libro, confutatis Abassinae gentis erroribus, Ecclesiae Romanae summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem aperte monstrabat . Aduersus hunc librum dum Claudius petita ē variis cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientiae famam toto pæne regno vulgavit imprudens . ac ni caute suppressus liber fuisset, magnos proculdubio concursus ad Ecclesiae Romanae gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna (sic enim Aegyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus . hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio committere cupiit, atque etiam vt scriptis Rhoterigij responderet hortatus est . At ille, rugosa fronte, superciliis adductis, nullum, ait, sibi cum hereticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum . quin religionem vltro inculsit Regi, quod impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit . Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus effluxerat mensis . cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigius, per Sacramenta expiatis, & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit; ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchae & comitum referri imperet Goam . ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazuae praesto fore dixit ē suis, qui descendentes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret . vbi coram eos audisset; tum se, quid facto opus esset, deliberaturum . Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reicit.

Historiarum Indicarum

cit . Goam dein repetentes, circa Zeilanam oram subita cœcra procella euerfo nauigio prope demersit . saluti fuit , suppliciter innocatum Beatæ Virginis auxilium . eius præsentis ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carinæ rediit . ita fluctus exhausti . votiuæ dein casus effigies Goæ in eiusdem Dei matris templo suspensa . Per eosdem fere dies quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profectus ; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur , ex eius comitatu decem ; ac varias, vt fit , in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenere . A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum , abducta ab cæterorum cōspectu oneraria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur . neque tumidum erat mare , & paruo interuallo , breuia, ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebant . Eo tunc, dirupto alueo nautæ vectores quæ , trecenta circiter capita in terram effusi . verum squalidus , & ab omni humano cultu desertus erat locus . & è comœatu nautico modicum quid vini , & cibaria eaque ferme vitata supererant : vt ni proptere sabueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret . extemplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cum eximijs viris triginta conscendit , & leucarum quingentarum, vt nautæ supputant, spatium emensus, haud sine miraculo Goam applicuit . mox , è naufragij reliquijs raptim concinnato nauigio, quinquaginta ferme alij subsequuti . remansere ad ducentos . in iis è patrum numero tres . Consalius, Paschalius , & Alphonfus Lupius . hi ab antecedentibus liberaliter inuitati ; præcipuam conditionem in communi discrimine recusarunt ; afflictamquæ turbam & inopem, suis quoque officijs ac præsentia destitui, quo erant caritatis ardore, passi non sunt . Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem nauarchum , & nauclerij ordinis præfectum, quem gubernatorem maximum appellant; ad naufragos querendos ac deportandos abire iussit . irritus fuit labor . & ingenti, vt diximus, interuallo distabant ; & insula quo minor, eo ad inuestigandum obscurior . Ergo non ante inuenti , quam inedia ad vnum omnes absumpti sunt . Eius rei nuntius Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit . Socij tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati , quod oblato ad salutem exitu, suis tamen

tamen ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequenti, Ioannes Patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sosa inter nauigandum extincto, Goam deuehuntur incolumes. Ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessione perstare; digna consultatione res visa. Adhibiti præter læcisimos è Societate patres, Ecclesiæ quoque Goanæ viri primarij. Ac Patriarcha quidem, quamquam asperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omnem aleam Christi causa paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigioque personam, tot tantisque Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclytam; seiunctæ à Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verum, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ expectationis apparatusque legatio, & si quid sanari experiendo posset, omissum vlla ex parte videretur; Andream Episcopum duobus tribusve cum sociis Abasiam adire, quæque Rhoterigius incassum egerat, pari fide, maiore auctoritate rursus aggredi placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo benemerendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum Emmanuele Fernando sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abasiam profectus; nihilo quam Rhoterigius faciliorem aut equiorem expertus est Regem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus acie victo, ac perempto successe Adamas frater, olim desertor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, victum Andream, in castra bellumque raptauit; comites, probris & contumeliis; Abasinos quotquot catholicæ veritati fœuere visi sunt, vario genere pœnarum affecit. atque ipse demum à Turcis, quorum arma rebelles in regnum ascuerant, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab iisdem, Andreas ac socii primo capti crudeliterque direpti, postmodum igne in hospitium iniecto viui pæne combusti; denique tanta premi, rerum omnium inopia cepti sunt: uti ad vitam tolerandam, ne à pusillo quem supra dixi, Catholicorum abscederent grege, bobus

&

Historiarum Indicarum

& aratro quæsitis, terram suis ipsi manibus colerent. Atque inter hæc difficultates & incommoda quotidiana, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum numerum Abasinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha Ioannes, Albuquerque Goano Episcopo vita functo, cum ad illius Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam, ut eam reciperet procuracionem adduci potuit. Suum ipse quin potius apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & instituta submittens; perpetuam abstinentiæ, religionis, industriæ laudem ad ultimum usque spiritum æquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Episcopus, pari moderatione cum se pæne in ordinem redegisset; in Thomæos Christianos è consuetudine Societatis excurrens, Nestorianum pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina populorum animos, egregie confutauit ac fregit; aliisque deinceps viro forti dignis actionibus cum iniquorum simultates & odia subiisset; directa in eius caput sagitta, pileoque decusso, prope modum interfectus; in Sinas denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lasitanorum emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagandæ fidei, & Christianorum animis rite curandis infumit. ceteri Patriarchæ focii varias ad functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere. insignem inter eos perhibent Antonium Quadrium Lusitanum, qui vniuersæ dein prouinciæ quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verum circa irritæ expeditionis initia; neq; leuioris momenti aliam, neque meliorem successu tentauit Boniferrus è familia Franciscana sacerdos, natione Gallus, minime vulgari vel doctrina, vel sanctimonia vir. Is; rei Christianæ studio incensus cum in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitiiisque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipue gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam, ex bua frequens in littora Pegusiana traiectus est; cum eius colonie Vicario, & Alphonso Cypriano, & ceteris Lusitanis amicitiam iniit. iisdemq; adiutoribus in onerariam admissus, diffi-

cili admodum ac periculosa nauigatione ad emporiū cui no-
men

men Cosmi, deuehitur. Prorsus ignota paulo ante Corree aduentum de quo supra diximus, nostris hominibus eæ gentes fuerant. ipsius dein Corree & comitū relatu, multa de illarum diuitijs moribusque cōperta. Bōferri postea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptū, stirpem eos ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone damnati ad Offiranas aurifodinas, ea loca primi tenuerint. Fertilissimus vero ager, & exspatiantibus late campis, alendo pecori bonus, & affluens omni varietate rerum est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centum & quinquaginta leucarum decurrit spatio; atque ad instar Nili statis incrementis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuaria, facili commercio gentium exterrarum, ac mira quidlibet importandi exportandique copia & facultate. Cæterum ignara Dei, & in omnem libidinem scelusque proiecta gens est, ac miserandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco attigisse operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Christiani, cum sua clarius agnoscant bona; tum ad eadem alijs impertienda vehementius inardescant. Iam primum, qui apud eam barbariem sapientes habentur; infinitos perpetua serie ac successionem mundos ab omni æternitate constituunt. innumerabiles item deos: quorum aliquot in singulis mundis variante numero deinceps existant. qui nunc voluitur, hunc deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. postremum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos auit è vita migrasse; nunc sine deo sunt. post multorum annorum, curricula venturum alium expectant: eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturum incendio; vti mox reparetur, succedatque moles noua, suos item deos ac proprios habitura. in deorum autem cœtum homines referuntur, ea tamen lege, si prius in aquatiles, terrestresque, & acrias omnium generum animantes varia transmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt, ijs triplicem fingunt sedem; Naxac, is tormentorum est locus; & Scuum, delicijs ac Paradiso Mahometano persimilem: & Nibam, quæ vox, omnis essentia priuationem, & vlti-

Nn   mum

Historiarum Indicarum.

num corporis & animi interitum notat . duobus in prioribus animæ tandiu detinentur , atque inde repetitis nascendi vicibus in mundum toties redeunt ; quoad in Nibam admitti , hoc est prorsus ad nihilum redigi denique mercantur . Hæc & id genus alia Pegusiani dogmatis elementa sunt ; exstantque multa de hoc genere toto conscripta volumina . Ex iis principiis , & eiusmodi vanitate , quam præuus numinum cultus , quam absurdæ cæremoniæ , quæ portenta opinionum , quæ vitiorum sequantur monstra , non expers doctrinæ , vel rerum imperitus facile quivis existimaverit . Accedit ad cumulum malorum , quod hæc tenebras circumsepsit dæmon , ut solet , summa difficultate luminis inferendi . siquidem ipsius artificio plane persuasum ac penitus infixum habent Pegusij , cuiuslibet alterius , quamquam ex ipso demissæ cælo doctrinæ vel sectæ , decretis aut placitis , aures , nedum assensum , absque inextinguibili scelere præberi non posse . Bomferrus , in Cosmi de quo dicebamus emporio , tribus ferme annis , inter hæc exploranda mysteria , linguamque ediscendam , ingenti labore miseriaque consumptis (ita tamen ut adiuvandis per id ipsum tempus Europæis mercatoribus operam daret) sermones demum de Christiana religione serere pedetentim aggredditur . Unius æterni trinique Dei providentiam : universitatis huiusce molitionem ex nihilo ; primi hominis crimen in posteros homines letali contagione transfusum ; necessitatem satisfactionis infinitæ , quam præter Deum præstare cum posset nemo ; Deus ipse , redimendi generis humani gratia factus homo , volens prudensque pro sua immensa bonitate subierit ; ad hunc humanæ salutis auctorem , quotquot sese per fidem , & imitationem , & caritatem adiunxerint ; hisce omnibus inenarrabilia quædam & sempiterna esse in cælo præmia constituta : qui secus ; hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata supplicia : ad veram quisque pertineat classem , extremo voluentium seculorum die , cum animæ vita functæ , rursus corpora induerint , Deum ipsum iudicem in celeberrimo superum inferumque conventu lata sententia planum esse facturum . Hæc igitur , & alia rectæ fidei capita , cum per occasionem exponere , Dei famulus , multisque partim exemplis , partim rationibus affirmare

affirmare tentasset; mirum quam obduratos obfirmatosque contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alij, vt fabulas ac deliramenta ridere: alij, vt pestes & piacula prorsus abominanda respuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam ab omni memoria disciplinam ac religionem potro inculcare institisset. Ergo non sine causa veritus, ne super discrimen capitis, & quotidianas ærumnas, olei quoque & operam perderet; amicorum suasu, re infecta, retro vnde venerat in Indiam reuertit. Per eosdem fere dies atrox Cocini facinus editum. in capsa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo prostabat, nefarie schedulæ à custodibus repertæ, cum horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac iurgiis. Lacerabatur simul è Societate Confalius Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiæ deinde Christi causa peremptus est, ac tum in eadem vrbe conciones habebat vir nobilis genere, sed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ, tamque infandæ audaciæ crimen haud obscuro indicio hæsit in falsis è circumcissione fratribus, qua ex sæce aliqui ex Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Aegyptiis ferme Iudæis) quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationum, & sectarum hominibus, in Christiani deinde nominis damna perniciemque conspirant. Eo eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi ceptum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christianæ bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus ad Sinarum littora primum, inde, redemptis è custodia Lusitanis quorum ante meminimus, in Iaponios biennij amplius nauigatione perfertur. comiterque & benigne exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euerfa excisaque iterum per intestinas ciuium discordias rabiemque Amangutio vrbe, sese in ea loca receperat. Cedri nasæ des elegantij opere, itemque aream templo condendo, necnon annuæ pecuniæ modicum quid patribus assignauerat Rex: eius areæ pars cœmeterio è Christiana consuetudine dedicata: pars altera in vsum valetudinarij publici item diuisa bifariam.

Historiarum Indicarum

fariam : vti elephantiaci, quorum est in iis terris magna multitudo, seorsum ab ceteris ægrotis haberi, curarique possent. Id opus, quo magis nouum insolitumque, eo maiore approbatione celebratum ab incolis; multique inde, sed vt antea plebeij ferme ad Christum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum animos, quantum sit in principis exemplo momenti; Regem ipsum variis rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: successu tum quidem minime læto: quod neque dum tumultus plane quieuerant; & Rex è Ienxuana heresi, quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ sensu percipimus; à voluptatibus, quæis dudum adsueuerat, ad Christianæ discipline seueritatem traduci se nullo pacto sinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot saltem Bonziis præcipua sapientiæ fama, coram ipso regni proceribus disputationem ac certamen haberi de religione permetteret: ne id quidem impetratum. Inde cum exiguam in præsentia cerneret proficiendi spem; Cosmo cum sociis ibidem relicto, ad suum ipse prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimus tum seculi huius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam etate confectus, quàm ieiuniis, vigiliisque, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cum aliis in prouinciis, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in India præfektum, solemni ritu, & exquisitis cæremoniis parentatum est. tamen si minime deerant qui tam illustri sanctitate viri patrocinium implorandum potius, quam fundendas pro eo preces haud absurde affirmarent. Certe ab illius excessu (vti optimum patrem in cælo suorum cæptis adesse coniceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor, vigorque diffusus: & Indicus ager, culturæ & sationibus vberiore quam antea prouentu respondit. annis quippe proximis quatuor. Gog duntaxat, præter incertam summam eorum qui à Francis canis & Dominicanis abluti sunt, baptizati ab Societate Iesuy mille primum & octoginta; mox mille nongenti sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta; demum incremento notabili duodecim millia septingenti quadraginta duo. In iis regia

regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata. hæc, tempestiuus nobilium fœminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus quæ per vibem haberi consueuerant, studio Christianæ religionis incensa, dum Prætor Barretus tota de re Mealem docet, ac furentem ira placare contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Prætoris, sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitie matronam perlata, Didaci Pererie coniugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professâ, post aliquot dies in D. Pauli templo ab ipso Aethiopie Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIÆ nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersæ læticia tantoque concursu; ut Prætor ipse, quæ erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta, licitoris munere fungeretur. eidem virgini cum à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Prætoris data publice munera; & annui redditus aureorum circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Bactrianum obtinebat insulam, quamquam acriter obnitente focero Ternatensi, tamen constanti animo se se ad Christum applicuit; abolitaque Mahometana superstitione, ac fanis euersis, defixas haud vno loco præaltas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoque Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Aequatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia, regniq; proceribus ab Lusitano quodam institute baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cum propter paucitatem non impetrasset, fratris filium Regem designatum, cui Laurentio nomen, apprime bona iuuenē indole, Malacā ipse trāsmisit: nimirū ut ibi per otium expolitus, ad suos dein erudiēdos reuerteretur in patriā. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes cum Euangelij nomē pertenui accepissēt fama, mirā in cupiditatem Christianæ religionis exarserāt. Quibus ut Ioānes Rex propter multitudinē atq; distantiā cūctis opitulari nō posset; Indicos quod certe neophytos nouis decretis ornare beneficiis atq; muneribus

Historiarum Indicarum.

ribus augere pergebat. is audita Petri Mascarenæ morte, cum præclare intelligeret ad amplificationem rei Christianæ plurimum interesse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectum cubiculi Constantinum Brigantiæ Ducis fratrem, in id ipsum delegerat munus: qui prouinciam illam adeo sancte ac prudenter postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eo magistratibus, officij exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animum & cogitationes intenderat, vti Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, cælestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Prætori mandat, vti quæcunq; per Xauerium Deus miracula perpetrasset, vere atque accurate indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimonijs publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem, neque sera, neque inexpectata Ioan-
nem abstulit mors, cum ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir plane magnus, & venerabilis, ac præter cæteras laudes æterno præconio celebrandus, quod imperij moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, formam speciemq; benefici, & mitis, ac vere Christiani Regis expresserit.

Historiarum Indicarum Finis.

SELECTARVM EPISTOLARVM

EX INDIA

LIBRI QVATVOR.

IOANNE PETRO MAFFEIO
INTERPRETE.

CVM PRIVILEGIO

V E N E T I I S,

Ex Officina Damiani Zenarij   M. D. LXXXVIII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILLINOIS

1911

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILLINOIS

1911

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILLINOIS
1911

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILLINOIS
1911

IOAN PETRVS

M A F F E I V S

E SOCIETATE

I E S V

Christiano Lectori S.

*VAE de Catholica religionis
progressu litteræ fermè quot-
annis ex India perferuntur;
eas (quod facile animaduer-
ti) optimus quisque avidissi-
me lectitare consuevit. Nec
sanè immerito. Quid enim ad
honestam vitæ oblectationem accommodatius,
quam corpore domi sedentem, cogitatione ac men-
te peregrinari; transmeare Caucasum, Ocea-
numq; ; novas identidem formas rerum, & (ut
a 2 inquit*

inquit ille) mores hominum multorum cernere,
& urbes? Quid porro, vel ad animi fructum u-
berius, vel ad virtutis emulationem efficacius,
quàm Euangelij face dispulsis errorum atque o-
pinionum tenebris, veritatis lucem longè lateq;
fusam intueri; & in diuerso, vel aduerso potius
terrarum orbe veluti renascentis Ecclesie sanc-
ta miraculis, testata martyrij, distincta perso-
nis, notata locis temporibusq; primordia reco-
gnoscere? Quam mecum ego cum reputarem; &
superioribus annis feci libenter, uti non exiguam
earum litterarum partem in Latinum è Lusita-
nico sermone conuerterem; & nunc easdem sub
Indicarum Historiarum opus intentiore delectu
pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper au-
ctas epistolis, denuo in publicum edendas existi-
maui. Sanè recentiores supersunt alia, quas mi-
hi si per occupationes ac valetudinem licitum fue-
rit, latinas facere pro mea tenuitate propositum
est. Tu interim (amice Lector) fruiere prae-
sentibus; ac nostros qualescunque conatus pijs apud
omnipotentem DEVM precibus adiunabis:
Vale.

SELECTARVM

EPISTOLARVM

EX INDIA.

LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII E SOCIE-
tate IESV ad Socios in Europam.

VAM latos atque vberes animarum
 fructus Indica ferat vinea, & non in
 Regijs modo praesidijs, verum etiam
 in reliquis oppidis barbarorum, san-
 ctissima Christi fides quam feliciter
 crescat, fufius ad vos scripsi mense Ia-
 nuario superiore. Ego Iaponem ver-
 sus ex India sum profectus Aprili men-
 se, duobus è Societate nostra comiti-
 bus, altero sacerdote cui Cosmo no-
 men est, altero laico: itemq; Iaponijs neophytis tribus, quos
 mihi sane videtur Dominus præcipua quadam benignitate
 a 3 clementia-

Selectarum Epistolarum

clementiaque fouisse. namque ut in Dini Pauli Collegio Goæ
cœlesti lauacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas volupta-
te gaudioque perfudit, tantamque ad suæ in ipsos beneficen-
tiæ cognitionem adduxit, ut præ lætitia spiritali, piaque dul-
cedine lacrymas non tenerent. in virtutibus vero mirabile di-
ctu est quantum profecerint: plane, ut ex nobis iucundam
atque utilem sermonis materiam præbeant. Ad hæc, & le-
gere, & scribere didicerunt, ac distributis in horas precatio-
nibus diligenter vacant. Interrogati a me quonam sentirent
se genere considerationis potissimum affici; passionis Domi-
ni recordatione, dixerunt: itaque huic vni maxime commen-
tationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis
humani causas, & cetera Christiana mysteria per otium co-
gnouerunt. Percontanti mihi sæpenumero quosnam religio-
nis Christianæ ritus, quæve instituta sibi maxime crederent
profutura; duo illa semper, scilicet Confessionem & Commu-
nionem sine controuersia responderunt. addentes insuper
sua quidem sententia neminem omnino fore participem ratio-
nis, quin auditis Christianæ disciplinæ decretis assentiantur
ac pareat. Vnius vero ex ijs, cui Pauli nomen, sanctæ fidei co-
gnomen impositum est, illam quoque vocem audiui; cum in-
gemiscens in hæc verba prorumperet: O miseri Iaponij; qui
ea ipsa quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, ado-
ratis ut numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quod
Solem, ait, venerantur ac Lunam; quæ res, ijs qui nouere
Dominum IESVM Christum, famulantur ac seruiunt, quid
enim agunt, inquit, aliud: nisi dici tenebras ac noctis illumi-
nant, ut ea claritate mortales ad magni Dei, & filij eius IESV
CHRISTI cultum & gloriam in terris vtantur?

Verum ut ad institutam itineris nostri narrationem reuer-
tar; Malacam venimus pridie Cal. Iunias, anno MDXLIX.
ibi Lusitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat
scriptum, principem quendam eius terræ virum velle fieri Chri-
stianum: itaque legari ab eo ad Prætorem Indiæ, qui aliquot
è Societate nostra Christianæ religionis interpretes postula-
ret. afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercato-
res Lusitanos in hospitium iussu regui diuertisse: dæmonum
incurfibus vehementer infestam, atque ob id habitatoribus
destitutam:

destitutum : cum ignaris quid esset Lusitanis vestes detraherentur, famulus etiam nocturno spectro perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu, arripuisse arma : deinde famulum Crucibus undique circumdedit hospitium : incolas vero & regulum mercatoribus aperuisse, domum eam ab dæmone inhabitari : & simul quæsisse quonam ad eum fugandum remedio vterentur : respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce fitius inueniri præsidium; itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi fere singulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, per amplum patere euangelizantibus in Iapone campum; quod ea gens moribus mansueta sit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in spem veni, si per nostra peccata non steterit quo minus captis faueat Deus, ingentem animarum vim ad Ecclesiæ gremium accessuram. His ego rebus cognitis, tamen si ea mihi admodum læta videbantur, tamen aliquandiu substiti, mecum adhuc de professione deliberans; sed cum certa constarent mihi iam diuinæ voluntatis indicia, videtique, me, si ab incepto desisterem, ipsismet Iaponijs ethnicis multo detestabiliorem futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo statim aduentu Regem ipsum Iaponis adire constitui, ei que mandata quæ habemus a Domino, exponere. Et quamuis apud Regiam Academia dicatur esse percelebris; tamen haud dubiam nobis, si ad certamen ventum sit, Deo fauente, victoriam pollicemur. nec nos litteratorum veremur sophismata; nec barbarorum minas, vel dæmonum insidias pertimescimus. quid enim nobis aut ab eorum scientia qui IESVM nesciunt, potest esse periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, nisi quantum Deus ipse permiserit, licet? præsertim cum nulla realia, nisi diuinæ gloriæ studio & salutis animarum adducti negotium hoc susceperimus; & Iob à diabolo sacræ litteræ non nisi concedente Domino lædi potuisse testentur. Illa vero nos vna assidue cura sollicitat, ne grauius ipsi pro humana fragilitate peccemus; neve Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benigne suppeditat, abutamur. quod tamen ne accidat, cum sacrosanctæ matris Ecclesiæ (cuius imperij fines, animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare sategimus)

Selectarum Epistolarum

gimus) tum nominatim Societatis I e s u meritis impetratum iri speramus.

Sane quàm periculosum iter hoc Iaponicum est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quæ passim hoc mari ita sævæ excitantur, vt præclare agi cum iis qui nauigant existimetur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca venit mihi sæpe in mentem vereri, ne, qui è nostra Societate sapientiores videntur, si cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium esse negotium, Deumque tentari quodammodo, tam apertis adeundis periculis, putent: quæ tamen eos suspicione postmodum libero, quod spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitantem Domini spiritum præsidere. Illud quidem occurrit mihi sæpenumero, quod aliquando patrem nostrum Ignatium audiui dicentem: omnibus iis, qui in Societate nostra versantur, summo studio conatuque elaborandum esse, vt inanes ab se timores, & cætera cuncta depellant, quæ homini, quo minus totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueverit. Porro, quemadmodum interest inter eos, quorum ita spes est in Deo reposita, vt rebus tamen assuant necessariis, & eos qui ob id ipsum vt Christum imitarentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ præsidiiis exuerunt; sic proculdubio multum refert, vtrum quis, cum vnicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quasi in vmbra se exercent: an, alia re proposita sibi nulla præter Dei honorem gloriamque, sese caputque suum volens videntque in discrimen offerat pæne quotidie: cuiusmodi si quis existat; ne illum ego propediem sæculi tædio, migrandique ad Dominum desiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominum quæ dicitur vita, mors perpetua potius, ac triste quoddam à cœlestibus regnis exilium est.

Vos interea valete fratres, dominumque precamini, vt nostram disunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando posthac visuri inter nos simus, incertum est. Malaca. x. Cal. Iulias M. D. X L I X.

Ex

EX EIVSDEM PARAENETI-
ca ad Gasparem Berzeum, cum is
Armuziam peteret.

IN Armuziana ista prouincia, primum, & antiquissimum tibi sit Dei obsequium, & animi tui cultus. Ex hisce fontibus cetera ad proximorum vtilitatem large manabunt, ac proinde curabis, vt semel bisve quotidie te ipse ad calculos voces: atque integer iudex cognitionem exerceas tum communem omnium illius dei cogitationum, & actionum tuarum: tum verò propriam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo studio vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda susceperis. In primis verò, Christianæ humilitati intenta cura studeas velim: eaque potissimum habeas ministeria promptus ac libens, quæ ceteri velut abiecta & minime speciosa fastidiunt. in eo genere catechismus est. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiem singulis diebus compita vrbis cum socio circuibis ipse, plebem in templum elata ciens voce. Ibi Lusitanorum filios, puerosque, & libertos, necnon sexus vtriusque mancipia, salutaribus institutis atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiscuum vulgus Christianas præcationes, & pia dogmata resonabunt. Atque id ipsum eo maioris apud te momenti debet esse, quòd eius laboris patientia non modò imperitos idiotasque; ad notitiam Dei atque ad virtutem in format; sed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plausu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proepiscopum adibis officij causa: ei que; ad genua protinus accides, & manum exosculabere. ex eiusdem auctoritate conciones habebis; in confessiones audiendas incumbes; & cæteris Christiani pastoris fungere muneribus. Simul, operam dabis, vt ab eo gratiam & benevolentiam in eas, quo per te, si fieri possit, piis animi saltem rite purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item sacerdotes animi summissione & officio demerere: curabisque; vt ex iis quamplurimos ad easdem meditationes

Deo

Selectarum Epistolarum

Deo adiuuante perducas. Præfectus item præsidij, qualis qualis ille sit, enitèrè quantum poteris, vt amicus ac propitius tibi sit: neque res vlla erit tanti, vti dicto factove illum exasperes: vbi hominem tibi arcte deuinxeris: tum si & male audierit, & monendo reddi meliorem putaris posse; & occasio com moda inciderit; quàm amicisime ac demississimè, & ore placido eidem expones, quinam de illius actis & vita sermones hominum sint: suadebisque, vti famæ pariter & officio consulat. Multi erunt, qui de illo ad te quærimonias deferant; tuâque apud eum prophanis in rebus implorent opem. hisce tu occupationum tuarum & magnitudinem excusabis, & genus addes, vereri te, ne parum ea legatione proficias. qui numen & conscientiam spernat, hunc tua quoque monita nihili esse facturum. Cum Sodalitio Misericordiæ, fac vt quam optimè tibi conueniat: sodalesque ipsos; quoad eius fieri poterit, mansuetudine ac beneuolentia comprehendas: ac totum opus, quibuscunque licuerit rebus, pro virili parte promoneas. Aegrotos in publico nosocomio; & vinctos in carcere identidem vises; hortaberisque ad cœlestes iras per sacram confessionem auertendas, quandoquidem ij, propter admissa piacula ferme plectuntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Ad hæc, vbi res postulauerit, ~~ages~~ cum præsidibus vtriusque loci, vti mature cognoscantur singulorum causæ; ac simul, vt egentibus miserisque ad tolerandam vitam necessaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & postea quam exscenderis; omni ope contendes, vti per idoneos certosque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi forisque; genera passionum & quæstuum; necnon in forense re corruptelæ, factiones, calumniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas; tibi quàm notissima sint: quò ad ea postmodum curationes ac medicinam scienter accommodes. Hoc tibi ad rem ex animi sententia gerendam longè vtilius fuerit, quàm librorum attenta peruolutatio, minimè tamen alioqui omittenda. Mihi quidem, in omnes partes plurimam semper illam notitiam profuisse perspexi. In capeffenda autem Christiana re, delectuque negotiorum habendo; illud vitabis in primis: ne, quorum fructus ad vnum vel ad paucos pertinet, anteponas ijs, quæ plures, vel etiam vniuersos attingunt: sed

sed quò latius quidque, cò potius & antiquius tibi sit. Quos in Societatis nostræ disciplinam admiseris; eorum profectum caue ne acrioribus tentamentis explores, quàm quæ pati, vt egroti natura, sicutyronis imbecillitas possit. Sed semper infra potius, quàm supra vires probatio fit. alioquin exacerbantur multi, sensimque desperant; ac domitis ad extremum frânis, in auia & dirupta præcipites abeunt. Atque hoc toto in genere, prorsus vitanda censeo experimenta, quæ vel inani & absurda nonitate, vel etiam procaci quadam & cynica liberrate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tu verò sectabere quæ & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac pietate consentiunt. cuiusmodi sunt quæ posui modò; carcerem & valetudinaria frequenter inuisere; vinctis & decumbentibus, in vtroque hominè patienter ac sedulo ministrare; itemque, ad paupertatis voluntariæ documentum, panes & nummulos emendicare palam; & alia id genus. Porro, ad regendos, & in virtute promouendos alumnos, illa res vna vel maximè proderit, comitate quadam eos & paternæ benevolentix significatione perlicere ad arcana pectoris sui planè tibi nudanda; sic prorsus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura, vel à malo demone sollicitantur, extemplo ad te deferre non dubitent. Hęc deferendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. siquidem occultæ hostium fraudes, & improbæ petitiones, in medium protractę, vel ipsa luce protinuseuanescent; vel, si vrgere persisterint, variis remediis opprimuntur. quibus in remediis expertę virtutis illud est; vbi quempiam inani gloria, corporum illecebris, aliave parum honesta cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditandi: tum, quæ excogitaueris, iubere vt ea populo per occasionem adhortationis impertiat. Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memorię, quòd ferè quę commenti sumus, promendo & commemorando, altius nostris animis infiguntur: salutaris verecundię; quòd nos ea non exsequi pudeat, quę ipsi aliis facienda præcepimus. In Sacramento Pœnitentię, cum negotiatoribus præsertim amplis & opulentis, sunt quę ante criminum cognitionem, in ipsa cognitione, & post cognitionem obserues. Ante cognitio-

nem,

Selectarum Epistolarum

nem; curabis, uti reus idem & actor (nisi id mysterium frequenter obire consueverit) biduum aut triduum sumat ad antea-
ctæ vitæ reputanda peccata, & simul memoriæ causâ in schedulam ex ordine referenda: ut ne imparatus, & sine aliquo morsu doloris pudorisque, ad accusationem accedat. In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorum, aut magnitudine scelerum, quod sæpe fit, absterri hominem senseris quominus ipse se prodât; hilari facie, blandoque sermone, quinetiam, si opus fuerit, varijs te quoque morbis animi olim implicitum fuisse testando, uti singula probè fateatur, adduces. & cum alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt: tum verò accuratissimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut tentas pertinent. etenim, si quem scœnore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactionibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat; ut est procliuis ad sui tutelam, & si bimet libenter ignoscit hominum natura; facile inficiabitur: sin genus vitæ artis, quam facit, si vsuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius forte præfectus curatorve ille sit) si de interuersa interceptave pecunia, de monopolijs per vim nefasque institutis, deque alijs quæ magistratus contra voluntatem Regis, & ius commune plerunque sibi pro potestate & imperio vindicant, singillatim percunctere; mulorum haud dubiè delictorum confessionem exprimes, quæ reus alioqui, vel per malitiam, vel per inficiam silentio forsitan inuoluisset. A confessione, si noxius tibi dura & perstricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos interea locos ad commentandum assignabis, quorum consideratione, tamquam repetitis ictibus, è siliçe pectoris sui, pios gemitus, & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quòd si fraudati quid forte restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda, vel eiusmodi quippiam expiandum sit; planè videbis, uti ante latam sententiam expietur, neu te largis cuiusquam pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati, magis in promittendo interim faciles, quàm in præstando postmodum fideles existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum, æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio rite iniuncto, dimittes.

tes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quòd iusti domini copia nulla sit, seu etiam pietatis ac beneficentiæ studio erit in pauperes conferenda; nequaquam ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorem exhibeas. sed eam tu (nisi si tibi secus interdum in te præsentì videbitur) ad Misericordiæ sodales extemplo reijcies: atque id multis grauiusque de causis. primum, quòd tibi non æquè ac sodalibus nota est mendicorum & egentium turba: quorum, alij sæpe morbum, alij probitatem & sanctimoniam, alij etiam inopiã ipsam egregiè simulant. Ad hæc, si percrebuerit, humanis necessitatibus & egestati paratum in tua facilitate subsidium esse; tanti vndique petentium concursus ad te fient, vti ad Apostolicas functiones, quæ tibi primæ esse debent, otij nihil superfit. Non est porrò æquum, te qui ad Euangelium prædicandum veneris relicto verbo Dei, ministrare mensis. Postremo, si pecunias ipse tractare assueueris, metuendum est, ne famæ tuæ atque existimationi aliqua labe ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretantibus, adspargatur. Quæ cuncta incommoda effugeris, si hæc Christianæ caritatis, & officij partes, eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vsus præcepta, ad æternam salutem præcipuè necessaria, in Beata Virginis, & in Misericordiæ templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda, exscribenda, & quod caput est, obseruanda, cum ceteros inuitabis; tum verò pœnæ loco, si res postulet, adiges in tempus certum, quorum ipse confessionem exceperis: vt inde perpetuam, si fieri possit, eius disciplinæ consuetudinem sponte retineant. Singulis verò noctibus, voce ad commiserationem accommodata, vicatim populo commendabis opportuna deprecatione adiuuandas animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur; quæque in altera purgatorio igne torquentur. stas per hebdomadam diebus operam conferes ad simultates ciuium dirimendas, restringenda odia, forenses denique controuersias componendas, quippe quarum impensæ magno ciuium damno sæpe sortem exsuperant. Ergo ijs omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiam quorum interdum culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuincire, & salutari quopiam remedio sanare conaberis. In concionibus autem, quo magis commun

Selectarum Epistolarum

commune bonum id est, eo maiorem, vti dicebamus, industria, & assiduitatem, & operam collocari, neque illas ad vulgi oblectationem plausumque, sed ad morum emendationem, & vnius Dei gloriam omnino referri par est. Animorum quippe agitur salus: adhibenda vulneribus remedia; non, prurientes aures curiosis quaestionibus, & inani sermone scalpenda. ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, controuersa, ne in medium adduxeris. virtutis amorem, viriorum odium excitare contendes: & ex ijs quæ pro vniuerso mortaliū genere Christus Dominus acerbissima pertulit, locum subinde aliquem inducendo, ad male actæ vitæ detestationem, ad lacrymas, ad Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicendum autem, vide ne quem eorum præsertim qui cum imperio ac potestate sunt, apertè perstringas. Exulcerare plagas hoc quidem est, non curare. & qui longius in eo genere prouehuntur, efficiant nihil, nisi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia colligant. Præuatæ obiurgationes in priuato adhibendæ sunt, & quidem plurima humanitate conspersæ. opulentis verò ac potentibus viris, quod ferme delicatum & fastidiosum est genus, inter ipsam admonitionem subinde etiā te ad pedes abijcies; vel, si res tulerit, caros dabis amplexus: planè vt perspiciant non tristitia te vlla, vel seueritate, vel negotiorum appetentia, sed eximia quadam beneuolentia & caritate, ad officium reprehensionis adduci. Jam verò, de familiari conuiuiū, & quotidiana cum hominibus consuetudine, haud levis est animaduersio; multasque & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi, infestique futuri sint. Id si præsumpseris animo; longè attentius omnia circumspicies, teque ipse in officio continebis, neque in securitatem effusus, admitteres quod aliquando tibi exprobrari, aut obijci possit. In vniuersum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem præbeas velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa curatio est, quod item supra monuimus) omnes tibi pectorum suorum latebras, ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, operam des vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque dignoscas; & conuenientem vtriusque facias

cias medicinam. Non enim deerunt plurimis obfiti vlceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiam captandæ ad ceteros commendationis causa, vltro sese tuam in amicitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent. ij. si te inter cætera ad prandium aut coenam inuitent si sanè ac tu vicissim illos ad Sacramentum Confessionis inuita: curaquæ, vti prorsus intelligant, fixum esse tibi certumquæ, eos omni ratione ad Christianam feueritatem ac disciplinam, à laxiore vita delicijsquæ traducere. sic fiet, vti vel in posterum te frustra interpellare desistant, vel (quod optandum est magis) ad meliorem frugem, te duce ac magistro, tandem aliquando perueniant. Ad donis muneribusquæ (friuola quædam excipio; quæ si recuses, largitor vtique Lusitanus contemni se putat) omnino abstinebis, vulgati prouerbij memor; Captum esse, qui ceperit. Ioannes tibi Rex omnia ad victum, cultumquæ necessaria detulit. eius vtère benignitatē, atque idipsum modicè, vel etiam intra modum; vt votiua paupertatis religiosa professio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu cruda mittentur; ea tu ad carcerem, vel ad valetudinarium publice deportanda curabis. atque hoc pacto, in tractandis hominum ingenijs tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit. Quos ad vitia proiectos, & in peccandi libidine perperam obstinatos offenderis; gehennæ quidem illos, & futuri terrore iudicij maximè commoueri oportebat: sed quoniam hæc nimium abesse longè, stulti homines putant, multi etiam propter fidei imbecillitatem, sintne omnino vlla, turpiter ambigunt; at tu, morbos, ærumnas, calamitates, exilia, vincula, cædes, orbitates, naufragia, bonorum proscriptiones direptionesquæ, & alia malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac prauos tenaces homines afficit Deus: eaquæ denunciatione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato & flagrante cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda primùm oratione, quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, sensim ad causam accedes, vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis, & multo minorem opinione fuisse demonstres: aut etiam diuino permissu relata, quòd iniuriosum ille quoque se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hæc & alia id genus dicta, si te auerfabitur,

Selectarum Epistolarum

fabitur, cedes tempori scilicet: sin dederit sese, premeſ paulatim acrius, & identidem instabis, quoad sedata perturbatio ne reliquam abs re medicinam libenter accipiat. eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem, mororemque, & ceteras animorum agitudines, vti licebit. Atque hæc cum ijs qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum Iudæis, ethnicisque, suum item spatium ac laborem imperties: quam ad rem, ne longior sim, non pauca ex ijs quæ supra posuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hæctenus. redeo ad prima. Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar, incumbas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quàm diligentissimè consulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS Goam.

APONEM Deo adspirante attigimus Augusto mense, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cum festo ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali, Malaca sub vesperam soluissems. Nauiculario vsi sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam præfecto Malacæ detulerat. ac primo sane feliciter nauigauimus: sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad lenitatem atq; ad inconstantiam pronâ) profectiois mutare consilium nauicularius cepit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra conterere. Nobis autem in eo itinere cum alia multa, tum illa duo præcipue molestissima contigerunt: alterum, quòd oblata diuinitus tē pestate nauæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa, ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, cursum expectantes ponere cogebarur: alterum, quòd in eadem navi simulacrum vehebatur dæmonis; cui nauæ, quamquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aiebant, credebantque barbari) modo læta, modo tristia reddebantur. Centum a Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad insulam stetimur: ibique aduersus maris illius lenitiam

tiam naualibus instrumentis, aliâque materia comparata, post multas ceremonias & sacrificia quaesitum est ab idolo, prosperam deinceps fortunam essemus habituri, necne. cum valde prosperam respondisset, proinde ne moraremur diutius; fustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus, odoramentisque ex incenso ligno quodam Aquilano venerabantur: nos conditore cæli terræque Deo, & eius filio Domino IESU CHRISTO confisi, cuius cultum religionemque amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cum iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrum navis qua vehebamus, Malacam esset ex Iapone reditura. cum in Iapone quidem peruenturam omnino, sortilegi retulissent, verum ex Iapone Malacam minime reuersuram; tum vero institutæ navigationis pænitere barbaros caput, satiusque iis videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectionem in alterum annum differre. Noster autem quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobiscum potestis ipsi, cum de tota itineris nostri ratione consuleretur dæmon. Mox in oram terræ quam Cocicinam vocant, delati; duo, vno eodemque die (qui fuit Diuæ Mariæ Magdalenz sacer) vespere, sanè quàm aduersa pertulimus. Etenim exasperato vehementius mari, ingentesque volente iam fluctus, cum iactis anchoris agiteremur in salo, apertum in ostium sentinæ vnus è comitibus nostris Emmanuel Sina forte præteriens decidit. mortuum credidimus: nam & alte ceciderat; & à capite pæne ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. veruntamen extractus magno cum labore exanimis grauiusque caput sauciatus, adhibita curatione, paucis diebus, Deo fauente conualuit. Nondum huius plane curatum erat vulnus: ecce tibi eodem ferme casu, eademque navis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis frustra conantium opitulari, submergitur. Cuius interitum tanti sunt eiulatus ac lacrimæ consequutæ: tanto præterea, quotquot in naui eramus, vitæ in discrimine versabamur; vt admodum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam maestandis idolo auib, ferculisque apponendis operam dederunt, per

up)

b

fortes

Selectarium Epiſtolarum

fortes etiam quaſiere cauſſam infortunij . reſponſum eſt : ſiſ qui prius in ſentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuiſſet ; puellam in mare non fuiſſe lapſuram . Cernitis ipſi proſecto , quantum nobis eo reſponſo dæmon ab ſuis miniſtris crearit periculum : & nobis quid futurum fuerit , niſi furentis rabiem Dominus compreſſiſſet . ſed me tamen in primis graues illæ in Deum iniuriæ , & barbarorum ſacra illa ſacrilega permoueabant . itaque fuſus in preces , Deum rogaui ſapius , vt priuſquam ſinctibus operiremur , homines ab ſe ad ipſius imaginem ac ſimilitudinem conditos , tam falſis opinionum erroribus impiisquæ ſuperſtitionibus liberaret . tetrum quippe ſpectaculum , & indignum eſt facinus , Dei vice ab hominibus ad vnus DEI laudem factis , adorari perpetuum ipſius humani generis inimicum . Cuius de minis atque terroribus , quibus ille mortales , naſtu occaſionem , aggreditur , quòd multa mihi eo die nocteque Dei beneficio contigit experiri , quamquam ea ſane cognitu vtilia ſunt , tamen breuitatis cauſa cætera prætermittam ; vnum illud ſummatim attingam : huiusmodi ipſius petitiones eludi nulla ratione facilius , quàm animi magnitudine quadam ac ſecuritate præſtanda , non illa quidem , quæ propriis viribus , ſed quæ vniſius Dei tutela præſidioque nitatur . veniſſe tempus , ſciscendi ſui , crebro mihi ponebat ob oculos . ſed magis tali in re ac tempore nobis timendum eſt , ne fixam in Deo fiduciam , quæ debet eſſe firmiſſima , remittamns , quàm ne ab hoſte (qui nihil valet niſi Domino permittente) vincamur . Porro , quid nobis in extremo ſpiritu futurum eſt , fratres , cum debilitatis corporis animique viribus grauiori quàm vnquam antea tentatione vexabimur ; niſi per otium prius ſpem totam in Deo reponere , atque ad eum tempeſtiue confugere didicerimus ?

Ad nauigationem reuertor . lenita paulum tempeſtate , vela ventis mœrentes dedimus . paucisquæ diebus in portum Sinarum quem Cantonium vocant , peruenimus . Ac nauti , quidem non dubium fuit , quin hyemandum eſſet ibidem ; quamuis nos partim rogandos partim etiam eam iniuriam cum Luſitanis & cum præfecto Malacæ expoſtulatuſos minando , fruſtra eos reuocare à propoſito niteremur . Sed neſcio quomodo factum eſt , vt ſtat ionis mutandę petendique portus Cince (qui

(qui in eadem est ora) subito consilium caperent. Eo cum iam appropinquaremus; nauarchus à quibusdam præternauigantibus repente fit certior, Cinceum portum à piratis compluribus obsideri. Præsens omnino periculum imminebat; eratque ventus Cantonem reuertenti, aduersus: Iaponem petenti, secundus. quocirca subita re perculsi nauar, volentes, nolentes, cursum in Iaponem dirigere, & nos quo polliciti fuerant (& quidem reliquis portibus insulæ exclusi) recta Cangoximam, quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cum à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissime excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore posuimus. iamque Decalogi præcepta, Deo fauente promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita patrium in sermonem accurate conuertit, ac nos quamprimum typis mandare decreuimus, quo Christi notitia facilius latiusque fundatur. Idem cognatos, amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non destitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriusque sexus in ouile Domini compulit. Nec sane (quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatur in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacile Christianis precationibus assuescunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos perhonorifice acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. paucis deinde post diebus edixit licere omnibus qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta utique, veruntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commentis, quod Christiana tantopere pugnat veritas; valde suspicamur fore, vt licet in præsentia nobis fauere videantur, tamen cum res paulatim progredi cæperit, nostram in perniciem, tum sæuiant ipsi, tum vero populum contitent, alioqui per se minime nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & iurgiis abstinere, ita ab gētibus ad cognitionē conditoris liberatorisq; nostri Domini I E SV CHRISTI vocādis, nulla ra-

Selectarum Epistolarum.

tionem desistere. Quod si euenerit, ut in causa tam honesta, tamque pio ac salutari negotio vitam ponamus; nam nos id in magni beneficii loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur. Vtinam modo nos mentis candorem & simplicitatem, quæ Sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuvabit. Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios demonum cultores ab amicorum conspectu longissime positi, omniisque pæne mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur: nosque in Deum totos necessario effudimus. quod secus, ubi Christiana viget religio, fieri consuevit: parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitudines, amicitia, ad omnes corporis animique usus parata subsidia, Deum inter & homines interponunt ferè se se: atque inde sensim ipsius Dei subrepti obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cum, hac suscipienda peregrinatione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos, multisque vinculis solutos agnoscimus, quæ spem in Deo nostram & cogitationem cœlestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quod delictis, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere; hic caremus omnino. Etenim lapidum nullum alitè macerant vel comedunt, pisce vescuntur interdum, oriza & tritico non abundant: herbis ac pomis ut plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam usque senectutem utuntur, ut facile appareat, quam paucis sit eadem quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis provincia patefit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cœlesti probare contendite. id assequemini, si Christianam humilitatem, & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, totum id Domino permittentes, qui vobis eam ipse per se conciliabit profecto. quod si facere omiserit: vestra causa videlicet, ne, quæ Dei sunt vobismet

arce-

arrogetis, omiserit. Illud vero vos ego etiam atque etiam obtestor, ut veram inter vos pacem atque concordiam omni ratione retineatis; summaque ope ultimini, ut ne qua in vobis semina dissensionis existant: praeclaros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Christo, conferatis interim ad omnem discordiae spiritum debellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum iri, si se diligenter inuicem. Gratiā suā Dominus Deus noster ac voluntatem animis nostris infuset, quo ex ea quam maxime cuncta faciamus. Cangoxima. Nonis Nouemb: M D X L I X.

PAVLI IAPONII AD SOCIETATEM IESV in Indiam.

Vobis mihi maxime fuit optatum, ut in Iaponem redire, matrem meam, & uxorem, ac filiam, cognatos praeterea ac familiares meos ab impio demonum cultu ad Christi religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini nostri clementia singulari sum consequutus. Nunc autem alia me coquit cura, ut ij, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide quam ei dederunt, firmi stabilesque persistant. quod ego cum a Domino precor identidem; tum vos, per Christum, ut in precibus vestris ac sacrificijs mei meorumque memores sis, obtestor: quandoquidem ad salutem (nisi principijs consentiant exitus) capisse nil prodest. Iaponij me sane quam libenter audiunt de IESV Christo verba facientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore confido. Nos hic omnes corpore (utinam aequē spiritu) bene valeamus. & quamquam a vobis locorum intervallo disiuncti sumus; tamen & animis in praesentia coniuncti videmur; & erimus aliquando corporibus: videlicet cum ad extremum iudicium excitabimur utinam cum Domino regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouembris. M D X L I X.

Selectarum Epistolarum
IOANNIS FERNANDI AD
Franciscum Xaucrium.

DOST tuum ex hac vrbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenere Iaponij, vt variis nos interrogationibus fatigarent: videlicet rati, qui ipsorum argumenta reselleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas quaestiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponice quoniam ipsius mandato litteris consignauimus, deesse nolui quo minus ex iis aliquas ad te perscriberem.

Quaeritum est, ex qua materia Deus animum condidisset: nam corpus quidem e quattuor constare elementis non ignorabant. Respondimus ad hoc; quemadmodum Deo, vt elementa, Solem, ac Lunam, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboque fecit; sic animos etiam ab eo creati sola ipsius voluntate, materia nulla. Tum illi percontari: *qui color animi, quae nam esset species.* Nullam respondimus, etenim hoc proprium esse elementorum & corporum. Cum inde efficerent, quoniam corpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus vt eos verbis ipsorum conuinceret, interrogauit num esset aer in mundo: cum annuissent, quaesivit denuo, esset ne coloratus aer: negarunt. Tum ille: aer, cum res corporea sit, nullo est colore; quanto minus (inquit) animus, cum careat corpore? Hoc audito, cessere.

Quaerere alij, daemones quid nam essent. cum responderetur esse multitudinem Angelorum duce Lucifero, qui etati superbia, quod Deo sese aequiparare voluerant, coelesti gloria sunt diuinoque aspectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus, estque eis adeo vehementer infestus? quod eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratque, vt in fraudem inducantur.

Interrogauere

Inrerrogauere nonnulli, cur, si erant cuncta quæ Deus fecerat bona, Luziferum spiritum malum & contumacem creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quiq̃ue sunt eius sectam sequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si bonum exoptassent, gloria, sin malum, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari concupiuerunt: idcirco pœnas dedere, & sua ipsorum culpa mali ac superbi enafere: quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruere gloriam sempiternam. Percontabantur alij, quid esset Deus, vbi esset, num aspici posset: alij, cur Deus cum sit adeo clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circunseperit. denique tantus erat à matutino tempore vsque ad vesperam hæc & alia sciscitantium numerus, domus vt oppleteretur. sed Cosmus (vt dixi) fecit omnibus satis. Bonzij nos, quòd eorum scelera coarguimus, maledictis insectari non desinunt. Confixere quidam ex ijs, diabolum è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de causâ è cœlo, multis inspectantibus, regiam fulmine perculisse: quidam etiam humanę carnis voracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda vel Dei potius beneficia accepimus. Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu deinde sedatum est, adeo exitiosum & graue; vt vrbs octo dierum spatio confligaret incendiis, & sanguine redundaret; quippe sublatis legibus, impune victrix vbique grassabatur improbitas: passim homicidia: passim rapinæ. atque eo sane toto tempore nos ad cædem inquirebamus assidue, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab iis, qui nostras qualescunque sarcinulas adamauerant: itaque magno in discrimine vitæ sæpe versati sumus: verum ex omnibus periculis eripuit nos clementissima Domini mater, quę clientes adeo præcipua cura tuetur suos. Cum enim status rerum esset huiusmodi; Cosmus Antonium misit ad Naetondoni vxorem, vt ab ea consilium peteret: illa iussit nobis renuntiari, conestim veniremus ad se. porro inter eundum complures in cateruas armorum incidimus: ij inter se per eorum ordines transeuntibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hosce de Cengecu (sic enim

Selectarum Epistolarum

Europæos appellant (quandoquidem ipsorum culpa, lignea vel lapidea simulacra neque alijs, neque sibi salutem dare posse negantium, Dij indignati, excitara discordia, tantam huic populo cladem intulere? hæc autem dicebant illi, propterea quòd eo bello cœnobia multa cum simulacris ignis absumpserat: imminuta magnopere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quòd Regi in primis, ut nosti, superstitioso, nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex co discrimine elapsi, Naetondoni domum peruenimus, cuius vxor dato puero qui prosequeretur, nos ad Bonziorum cœnobium, quos ea suis alebat sumptibus, amandavit: illi vero gra uiter nobis offensi, respuere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex ijs periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominæ metu, siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignarunt. ibi toto biduo comoratos mulier nos domum suam rursus accersit, & in posticis ædium partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuersandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior sim, in præsentia fileo. Sanctis sacrificijs, & precationibus tuis nos admodum commendamus, & patrum fratrumque carissimorum: quos ego ad hanc gentem salutaribus erudiendam præcepris, & veram in agnitionem Dei conditorisque sui trahendam, propediem venturos esse confido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris. M D L I.

EDUARDI SYLVII AD SOCIETATEM IESV Goam.

MANGVTIANAS res primum, deinde vero Bungeſes ad Diuinæ maiestatis gloriam hac epistola persequar. Postquam à nobis Petrus Alcaceua discescit in Indiam (discescit autem Octobri mēse, anno Domini 1553.) Amangutium veni cum Cosmo Turriano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles, & cum eorum singulis alij 15. fer me,

me, vel 20. Christiani sunt facti, ad eum numerum accedere Meacenses Bonziji duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus à Cosmo, totam illi suam vicissim de mundi opifice, deque hominis anima sententiam patefecerat, cuius erat summa, nullum esse plane verum omnium conditorem. Verumtamen ipsemet conditor suam illi gratiam impertiri dignatus est, ut quanto versaretur in errore, & quam essent vera, quæ à Cosmo dicebantur, liquido cerneret, itaque Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit. id quo melius faceret, omnibus rebus quibus ad eam diem utebatur, abiectis, exiguum sibi tectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum socio suo Barnaba extruxit. ibi moratur ambo, & victum sibi met suis manibus operantes querunt: nihil è domo nostra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendæ virtutis rationem sciscitantur à nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeo feliciter crescunt, ut mei me sane ex eorum comparatione pœniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deum conuersus est, magna humanitate vir, acutoque iudicio, annos natus plus quinquaginta: & quamuis, antequam confituit Christiana sacra suscipere, diaboli tentationibus adeo vexatus est, ut in morbum inciderit; postea tamen quam Deo sese commisit, manna absconditum affatim hausit, & nunc de pristina sua impietate deque excellentia diuinæ legis loqui non definit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quod magna prudentia & ingenio præditus est, & nihil vnquam adorauit in vita (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid iudicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sane fictæ dat operam, sine transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & stylus eius valde probatur) siue alijs mortalibus omni ratione ac retinendis in fide neophytis, quos ante tam vehementer infestabatur. Vxor eius, & filij sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minus ingenioso, & ornatō, alijs præterea ipsius affinibus, & amicis.

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annum agens, vir nobilis, ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor

egregius

Selectarum Epistolarum

egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis venerandi causa, prae assiduitate laboris ocalluerant manus. nunc verò tanta ei lux veritatis oborta est, ut de laboribus ab se frustra susceptis, deque sua cœcitate verba facere nunquam desistat. is idolorum loco templum ædificare decreuit, quo Christiani ad sermones inter se de cultu diuino ferendos augendę pietatis causa conueniant: & vniuersis qui sub imperio suo sunt, omni conatu persuadere cōstituit, ut ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quoque filius annos natus triginta, qui domum nostram Christianę doctrinę & sacrorum causa ventitat. Tria passuum millia distat ab vrbe Amangutio vicus quidam. ibi ad quinquaginta, vel sexaginta neophytos rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperat, ut litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cum illos sæpe sermone atque altercatione lacefferet, turpiter ab iisdem superatus ac victus, existimatio- ni suę denique migrando consuluit. eius discessu neophyti valdè leuati sunt. Iidem pariter vniuersi certum in locum sæpe se conferunt, vbi de cultu diuino differitur, admonentq; inuicem se se, & ad fidem, ac religionem hortantur. Verum de statu rei Amangutianę plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungum; ex qua ego hæc quę sequuntur excerpfi. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, suntque semper aliqui Christiani. iidem preces tenent, easq; ad ianuam ferè quotidie recitant: tum singulis caxa (quod monete genus est) in eleemosynam datur: quare illi admodum læti, & Domino gratias agentes domum se se recipiunt. iidem, Dominicis diebus, cum in ordinem discubuerent; qui Christiani ad sacrificium veniunt, aliquid ijs præbent eleemosynę causa: itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine delectantur; & omnes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi munere, antea actę ipsorum vitę sceditas patuit. Paulus & Barnabas Meacenses Bonziji duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Dominus, ut ad finem vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Faismius, Regis œconomus. eius funeri necum interfuere plus ducenti

centi sexus vtriusque neophyti . signum Crucifixi vnus è neophytis præferebat ; & quoniam demortui domus à nostra plurimū aberat , pompa mediam per urbem necessario ducta est . Efferebatur autem corpus admodum excelso feretro , rātaque funalium multitudine , vt ipsam diei lucem repræsentarent ; ac terræ quanto licuit apparatu ceteronijsque mandatum est . Commouit ea res aliquantum ad impias sectas deserendas cognatos ipsius , & maiorem ciuitatis partem : quas quidem sectas plane relinquerent , si diuinæ legis interpretum hic foret copia . Vxor autem eius continuo pauperibus fecit benigne : nam & ipso quadriduo præbuit ipsis epulum , & è domestica suppellectili multa distribuit : in ijs etiam vestem sericam , ex qua conficietur pecunia ad ædificandam illis domum in area , quam idcirco nobis neophytus quidam attribuit . Hoc eius recte factum , ceteraque neophytorum erga inopes beneficia , quibus bis terve cibaria singulis mensibus largiuntur , compenset Dominus : quem vos rogate fratres mihi carissimi , vt hæc ab illis fiant , nullam ob aliam causam ; nisi vt eidem placeant : & simul in officio me sua benignitate confirmet .

Domus ea , cuius meminit Cosmus , perfecta iam est . Absolutum est opus , v. Kal. Iulii , & diebus aliquot ibidem sacrificatum , sermonesque de ipsius fundatione sunt habiti . Hactenus de rebus Amangutianis . Nunc ad Bungenfes venio . Anno M D L I I I . nostri lapidationibus ibi male accepti sunt confictis in eos criminibus , quod carne vescerentur humana . sed Rex , causa cognita , rem totam breui comprescit , dispositis custodiæ causa circa domum nostram interdium noctuque vigiliis . atque ea sane præclara fuit neophytorum probatio : quippe nos quo maioribus cinctos videbant angustis , eo maiorem ipsi firmitudinem animi constantiamque præseferebāt . Eo tempore multæ ad neophytos cōciones , multæ contra Bonzios disputationes habitæ sunt : qui victi , cum quid agerent non haberent , insigni mendacio populum onerarunt , nulla re scilicet Christianam à Iaponica religione differre . Res erat sanè periculosa . itaque nostri diuinæ gloriæ zelo inflammati , nil aliud per eos dies docere populum institerunt , nisi hæc duæ religiones quantopere inter se se differrent : legem quippe Iaponicam fabulis atque mendaciis : Christianam verò plane certissimis

Selectarum Epistolarum

tissimis niti principijs . Atque ob id ipsum Balthasar Gagus librum Iaponico sermone conscripsit, ac dedit Regi, quem Rex coram se, suisque consiliarijs recitatum, ac vehementer probatum, suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit, iubens ei renunciari, se libri eius exemplum descriptum habere apud se: proinde exemplar obsignatum vt erat, ostenderet magistratibus, vt eos perspecta Christiana veritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus. Bonzj in Dominum credidere complures. in ijs quidam legisperitus ex eorum ordine, qui commentationibus vacant, noster antea vehemens aduersarius. huic ita deinde clarum veritatis lumen affulsit, vt in exquirendo Christiani hominis officio nunquam defatigetur. Tanta vero tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei beneficia ipsius hærent infixæ memoriæ; vt pro ijs à quibus Christiana mysteria didicit, & à quibus huc missus est, denique pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum assidue fundat. Anselmus est quidam Dominus vici non longe ab vrbe positi. is, vt vxorem ad cultum Dei traduceret; anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit; qui fœminam, & domesticos omnes, aliosque complures necessaria ad religionem rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes fere Christiana iam sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe: illuc item anno superiore lucri causa se contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibique reperit hominem, qui ab dæmone septem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque esculentum, neque potulentum per fauces posset demittere. Hunc miseratus Antonius, & simul recordatus latronis eius, cui culpam suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in vas infundit, expiatque manu sua per signum Crucis. deinde hortatur ægrotum, vt peccatorum suorum agat penitentiam, & credat in eum, a quo & conditus fuerit, & salutem poscit accipere. Annuit ægrotus, & continuo porrectum sibi poculum aquæ totum penitus hausit, appositumque oryza paulum, sine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, vt cum primum per corporis vires liceret, ad nos

nos conferre sese Christianæ religionis suscipiendæ causâ decerneret : itaque fecit : omnem superstitionem abiecit, Christianos ritus ac preces edidit, paucisque post diebus est mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natus. Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cum baptismi causâ ad nos venisset, postea quam ablatus est, Balthasarem domum suam cum Ioanne Fernando, Antonioque perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque ita multis vacarunt, ut ex vna tantum Lucæ familia, sexaginta capita (in his uxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti lauacro purgauerint. Quorum tanta constantia, tantum animi robur apparuit ; ut suo exemplo aliis ad fidem trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur, cum quidam oculorum acie sane debili baptizatus esset. is Dei benignitate factum est, ut vna cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet : etenim continuo clare cœpit videre : cuius rei fama cum latius manasset ; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cœcorum, partim vario morborum genere, ut lepra, febris, aliisque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus pro sua sapientia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quod ut facilius cognoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contigerunt. In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repente conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam hereditario veluti iure, & quasi per manus acceperat, ut à dæmone torqueretur. atque is impetrandæ salutis causâ in victimas & impia sacrificia patrimonium pene consumpserat. Verum dæmones idolis inhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebant, eo vexabant hominem grauius; nec illius tantum modo cruciatu contenti, arreptum ipsius quoque filium annos natum triginta adeo male accipere, ut multos dies nihil omnino gustaret, nec iam patrem, vel affines agnosceret. Balthasar ubi id rescivit, contulit eo sese. cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum Diui Michaelis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehementer intremuit, tanta cum gestulatione, motuque membrorum, ut qui astabant,

rei

Selectarum Epistolarum

rei miraculo perhorrescerent. Verum diuinæ placitum est bonitati, ut simulatque super eum Balthasar sacra illa effatus est verba: In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti; à nequissimo spiritu liberatus; continuo & cibum & usum mentis rationisque receperit. Deinde vero una cum patre Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est; ac filius quidem, Michaëlis: pater autem, Pauli nomen assumpsit. Paucis post diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaëlis, ad templum nostrum accessit, quæ item triginta iam annis male à dæmone habebatur. Ea cum velle se Christianam esse dixisset, vehementi pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, capitque mulieri suadere, ut nomen I E S V, nec non D. Michaëlis pronuntiatet. illa vero discruciatam grauissime, ore compresso, voce veluti in cantum soluta, respondit, si, Xacæ & Amidæ, qui legem dedere Iaponijs, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque vero se cuiuspiam vi, ab eorum cultu posse abduci. Postridie (qui dies fuit Beatissimæ Virgini sacer) templo Christianis referto, cum mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto, ad exorcismum rediit. Hic dæmon versum ciulare, iniuriam conqueri, sæminamque torquere. Cum in eo statu res esset, Christiani qui aderant, in preces dedere sese, nec ita multo spiritus ille nequam erupit, mulier autem valde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petiit, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam, ebibit. Tum iussu dicere I E S V S, M A R I A, tam suauiter pronuntiavit, ut vox Angeli videretur, Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est, iamque Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenere, ex iis ad trecentos iam Christiani cernuntur. quorum sermones inter se de beneficijs à Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prope valetudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem alios, quindecimve singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim vero in oculorum curatione, quibus Iaponij vulgo laborant, est comprobata: ut eius petendæ causa

caussa a leuitis decem vel duodecim undique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est MDLV, in hac urbe sacra Funaiensi, à Cineratibus ad Paschalia vsque solennia, conciones quotidie cum sacrificijs habitę sunt, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus nostra non caperet, tantoque animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie ob id vnum ad nos venirent, quo postridie mane ad tempus concioni adefsent; nonnulli autem ad templum duabus ante lucem horis accederent. quibus rebus homines ita vehementer inflammabantur, vt quotidie ferme deni, duodeni, vel etiam viceni post catechismum fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto Quadragesimę tempore, quadringenti. A Paschalibus feriis vsque ad Pentecosten eodem feruore ac studio continuatę sunt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui propitiandi Domini causa mysterium Confessionis sane quàm diligenter frequentant; quorum vitę morumque immutatione post Baptismum, noti affinesque eorum valde mirantur, quippe, vt quisque maxima pro Christi nomine ignominia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidam etiam, cum initio cōuersionis, nonnullo pudore territus latitaret; ita se nunc palam penitus in causam Christianam tanta sua cum delectatione demisit, vt verbo Dei potius quàm cibo sustentari aliq̃ue videatur. Cæremonia quoque nostra funebris magna cum admiratione probatur ab ethnicis: vt funus quod primum duximus, hominum plus tria millia spectandi causa celebrauerint. cum autem pauperibus æque ac diuitibus honorem à nobis vident haberi; tum vero legi Domini Dei nostri simile nihil fatentur esse. atque lex ea sane late vagatur in hoc regno Bungenfi: nam præter vrbani neophytorum gregem; locali quinquaginta, vel sexaginta, Siquid totidem Quinctani (pagorum hæc nomina sunt) plus ducenti visuntur. Neophytus quidam est, quem ceteri ob eius virtutem parentis loco venerantur & colunt; qui sæpe ad sacrificia & conciones huc venit. Is ea circuit loca, & cunctos ad officium adhortatur. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus est ad Lusitanorum qui ibi erant, confessiones audiendas. Rex autem antequàm discederet, venit
ad

Selectarum Epistolarum

ad nos, iussitque Balthasarem de comiteatu sine cura esse: daturum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter necessaria compararet, idemque, si Balthasar vellet, præstaret in reditu: præfectis etiam, quacunque transeundum esset, iumenta & cætera quæ opus forent, se imperaturum. Eum nunc in singulos dies expecto. mecum hic de neophytis remansere senex quidam, Antonius nomine, quinquaginta vel sexaginta natus annos: & alij præterea quattuor vel quinque homines impigri ad necessaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longe ab vrbe posito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptismi causa se contulit. Sed vterque, quod Balthasar aberat, domum suam re infecta, consilioque pæne mutato reuertebantur. Id ubi cognouit Antonius is quem modo nominaui, me appellauit, ut preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro utroque eorum habendas curarem. itaque dum orationem Dominicam elata voce multi pronuntiamus, conspecta mulier est adeo vehementer intremere, ut illam ipsi tres homines regere & continere non possent. dentibus verò tam acriter infrendebat, ut viderentur effringi. interea constrictis ipsius manuum digitis, mulierem signo Crucis, & aqua benedicta lustrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica salutatione perseverantibus. Post hæc mulier aliquantulum consopita, simulatque expergescens, iussa dicere, **I E S V S, M A R I A**, primum veluti indignabunda pronuntiavit. tum ei manus arctius iterum vinciuntur, precationi simul omnes insistimus: nec ita multo post foemina dolere manibus & lamentari, & rogare ut se se quam citissime soluerent. Deinde, pia admodum voce proferens, **I E S V S, MARIA**, verum Creatorem suum adorare se dixit, grauemque se se peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea affirmavit, se toto septennio cordis ingentem sensisse grauedinem, sed iam ea leuata, & exhilarata esse. Postridie mane cum marito discessit: redituri ad Baptismum cum primum Balthasar Pirando reuertetur. Mihi sane magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die plane alia mulier atque antea, visa est. multa præterea in hac regione geruntur à Domino: qui nos pro sua bonitate idoneos vi nec suæ cultores dignetur efficere. *de Bûgo 12. Kal. Octo. 1555.*

T A Q V A E

TAQUAE REGIS FIRANDI
ad Melchiorem Nonnum.

PATER Mag. Franciscus cum meum in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate nonnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qui Funaii versatur, baptizavitque cum ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego vixum aliquoties audiui, eiusque doctrinam, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probavi, ut CHRISTVM sequi plane decreverim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te contuleris; & rem Deo gratissimam feceris, & à me quàm honorificentissime liberalissimeq; tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD SO-
cietatem I E S V in Lusitaniam.

HX quo tempore à Francisco Xaverio, qui postea migravit è vita, Amangutij sum relictus; res per humani generis aduersarium minime tràquillæ fuerunt: qui cû intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione eam impedire conatus est: bellum enim regem inter ac populares eius ita perniciosum excitavit, ut vigesimo post meum aduentum die, Rege ipso cum filiis interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à nobis interea cessatum est: nam ad annum MDLV. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduus concionibus, ceterisq; ex instituto nostro ministeriis obeundis, Christianorû duo millia fecimus: quo tẽpore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus contra novum Regem

c gem

Selectarum Epistolarum

gem, sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio factum adeo incendium intulerunt, vt cum amplius decem millibus familiarum incoleretur, vnus horæ spatio vniuersam flammæ peruaferit. Nec sane domus nostra, templumque ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quò audito Christiani conueniunt, communiq[ue] sententia statuunt, non esse mihi in ijs tumultibus cōmorandum: denique vigesimo post incendium die, cum iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me efflagitant, orantq[ue] vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo cessi, vt post eas turbas, ac seditiones redirem. Consilio protectionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis, cum alij peccata confiterentur, meumq[ue] discessum lugerent; alij mecum vnà decedere decreuissent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum prælagire iam tum videbantur calamitates, quæ postea contingere: quippe deinde, & vrbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliæq[ue] id genus multa incommoda consecuta. In itinere cum diuellerentur à me, ecce tibi denuo lacrymæ virorum, mulierum, puerorum; quæ me sanè magno mœrore, tristitiaq[ue] affecerunt: atque ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intendi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus ferè millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratq[ue] magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitaniæ nomine cum pretiosis muneribus misit, egitq[ue] gratias, quòd nos adeo humane liberaliterq[ue] tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templum exstruximus cum reliquis ad incolendum necessarijs ædificijs, operam suam in id nauantibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cum ætus belli iam deferbuisse videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluiebant, ac ferè semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresq[ue] aut pauciores, prout mentes eorum

Spiri-

Spiritus sancti claritas illustrauerat. Amangutio etiam Rex, regni que procures, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cum Regem ipsum Bungi amicitiae causa consulissem, respondit adhuc maturum non esse: simul ac foret, se monitum. suspicati sumus occultam aliquam con- iurationem ipso conscio aduersus Amangutij Regem esse conflatam: nec sane temere, nam ex principibus quidam potes, Amangutium ex incendio forme iam instauratum aggressus, di- ruit, magna ciuium parte vel spoliata, vel infemuitatem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus iis, qui partes eius sequeban- tur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Aman- gutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno M D L V. octauo Idus septemb. Rex apud nos sane quam iucunde coenauit: a coena de Deo verba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renuntiare velle se certos pecuniae fructus assignare alendis iis, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita ne- cessarium, sed in pauperum subsidium hospitalem domum a nobis aedificatam esse, quae huiusmodi ope admodum indige- ret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in vrbe imperij sui admodum ampla ac celebri Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthasar Ga- gus aliquot fecerat Christianos. Eò nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius commoretur, atque commodius Eu- angelium praedicet. Christus Dominus noster, eas vires no- bis easque virtutes impertiat, quae ad assiduos huius prouin- ciae labores atque pericula sunt necessariae. Valete vj. Idus Semptembris. M D L V I I.

*GASPARIS VILELAE AD
Societatem IESV.*

ANNO M D L V. cum in hac loca Melchior comi- tesque peruenissemus, nihil ad vos scripsi, pro- pterea quod redituro mox in Indiam Melchior, satis fuisse de moribus hisce, ac regionibus ex ipso vos cognituros

c 2

putabam

Selectarum Epistolarum

putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præ-
sente me contigerunt, quo in omnibus ~~in~~ *in* ~~non~~ *non* ~~sa~~ *sa* Dei bonitas
magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Funaij habitare cum
Cosmo Turriano, partim vt ingrauescentem iam illius ætatem,
in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem;
partim etiam, vt ex eius consuetudine ediscerem, qua ratione
horum Christianorum ingenia colenda tractandaque sint.
Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus,
vbi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Re-
gulus præterea vrbs eius valde nos diligit. fecitque nobis po-
testatem areæ coemendæ, qua in area Virginis Matris ædem
sacram excitauimus ad pios Christianorum vsus, cum Iapo-
niorum incolarum, tum Lusitanorum, qui eò commeant. Ga-
gus ab Regulo humane exceptus est cum alio fratre nostro,
itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodum
erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in
neophytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi
discessum, aream coeminus patientiorem, donauitque Rex
nobis peramanter quasdam ædes in proximo, quæ statim no-
bis vsui fuere. ex iis quippe templum exstruximus, addidimus-
que recta quonnulla nobis ad incolendam necessaria. *opus ad*
culmē perductum est die Sanctis omnibus sacro, anno MDLVI.
Melchior primū in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc tempus
aduenerat, quo Melchiori in Indiam redeundum erat. quem à
nobis dimisimus, nulla spe in hac quidem vita nos reuiscendi.
Inde Christianæ rei ex instituto dedimus operam non sine ali-
qua difficultate propter occultas cōspiraciones aduersus Re-
gē in vrbe conflata à reliquiis coniuratorū, quos mēse ante no-
strū aduentum capitali supplicio affecerat, ac deinde ad ceteros
minori suo cum periculo puniēdos in insulā quandā, quæ arcis
instar est, sese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christiani
vehementer, & nos etiā aliquātū perturbabamur animis, quod
ex Regis interitu (si forte id cōtigisset) aut mors nobis immi-
nere sine dubio videretur, aut certe multa ac graua incōmoda;
quæ magno nobis impedimēto forent, quominus rem ex animi
sententia gereremus: verumtamen nonnullis à Rege concessis,
pax inter eum & ciues cōposita est, & quaecunq; qtiū cōsecutū

Instituti

Instituti autem nostri in Iaponijs adiuuandis eiusmodi ratio est. Primum, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, ut animam simul cū corpore interire, nullumq; Dei iudicium de rebus in vita bene vel male gestis futurum existiment; duos menses quotannis, Nouembrem ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, de quæ cœlesti beatitudine concionibus; ad quas vniuersi fere conueniunt Christiani. Die vero mortuorum omnium commemorationi dicato, in eandem rem maiori etiam studio ac cæremonia incumbimus. Toto autem eo tempore, cenotaphium habemus atratum: super id, responsum vnum verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria populo exponimus. Quo quidem anni tempore tanta vis frigoris est, ut præter aspiduum gelu matutinum, multa etiam è cœlo decidat nix. Sed Dominus pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntijs, Christianorum conuentum indiximus; quorum, à viginti quatuor, ac triginta millibus passuum, tanta multitudo confluit, ut eos templa duo coniuncta, ædesque nostræ priuatæ non caperent. Media nocte sacrum solenne rite peregimus cum hymnis quibusdam pijs, de laudibus Natalium Domini, & nonnullas è sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorum dierum celebritatem cum æquum esse non videretur, ut intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur; missus sum cum Ioanne Fernando ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot Christiani visuntur, quo & gentilibus viam veritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod atque vtilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine vllò commearu faciebamur; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hospitio, & paululum oryzzæ dedit in cibum, & quia lucebat adhuc, ab eo petijmus, ut viam nobis ad vicum quandam finitimum monstrare ne grauetetur: quo cum

Selectarum Epistolarum

peruenissemus , ad vetulam Christianam probi viri vxorem item Christiani , diuerrimus . cuius nobis in ministrando studium , & alacritas , cum veteris illius , ac nascentis Ecclesiæ laudibus procul dubio comparanda , omnem præteriti laboris molestiam , ac defatigationem abstergit . Cœnam pro ipsius angustius paruimus ex herba inane quam appellant , atque nasturtiis , cum anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset . Eadem monita à nobis , vt aliquos ad Euangelium conuocaret , quamquam nox erat , frigusque permagnum , tamen tanta in ea re diligentiam adhibuit , vt multos barbaros adduceret , ad quos cum apud senem quendam de salutis ipsorum ratione verba fecissemus , decem ex ijs permoti diuinitus Euangelio credidere : quos simulatque opportunum est visum , magna nostra lætitia baptizauimus . Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta , cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat . Is cum annos circiter octo graui admodum valetudine laboraret , ita vt membris pæne solutis , inter loquendum vehementissime tremere , multis in vita homicidiis perpetratis , dæmonis cultor , cuius speciem se se identidem offerentem adorabat vt Deum ; biduo post Baptismum Dei beneficio sanus , ac liber ab omni tremore surrexit , & omnibus insipientibus , diabolicas syngraphas aliaque id genus igne combussit .

Ex eo loco profecti , antequam Cutamen peruenimus , nos in itinere nox oppressit . in magnis tenebris , frigore , gelu , incerti qua iter esset , aut quem percontaremur , Deum precati nos in viam dedimus , & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus , qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit , quem antequam inuenimus , iterum errauimus , sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus , qui nos ad optatas illius Christiani ædes aliquando perduceret . Is nos simulac vidit , statim nobis prouolutus ad pedes , nunquam se tanto in honore fuisse dicebat . ea nocte in consolandis animandisque Christianis eius domesticis ibi posita , postridie mane profecti , Cutamen venimus , acceptique hilariter sumus à Christianis , qui cognito nostro aduentu obuiam nobis processerant . Hic , dierum aliquot moram fecimus , quo & Christianos confirmaremus , & paganos ad Christum adduceremus

ceremus, quorum decem conuersi, alij miserabili quodam errore liberati sunt: cum enim sese de more dominis sacramento fidelitatis obstringerent, idque ante idolum stantes, sanguinemque mittentes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ legi non possent, & ad extremum syngrapha concremata hero se fidem seruaturus esse iureiurando promitterent; omni studio fecimus, & effecimus, vt si ab ea consuetudine prorsus nollent abstinere, saltem per Deum conditorem cæli terræque iurarent, quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem appetitos, quam ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem, nunc multo quam antea pluris æstimant. Circumspectis huius prouinciæ miseris & inopia, Cosmo visum est, è re communi, futurum, si in vrbe Funao valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege communicato, per amplam domum exstruximus, bifariamque diuisimus, vt altera pars elephantiacos (quorum magnus in his locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxere ilico elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnum è fratribus nostris chirurgiæ peritum, qui contemptis vt Christum pauperem sequeretur, deliciis diuitiisque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniam vrbe tota montibusque finitimis multi præterea inopes, ægrotique versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus quatuor & viginti, sp̄s statæ virtutis adolescens, qui castitatis voto aliisque nonnullis Deo sese dicauit, vt is egentibus, viduisque diuideret eleemosynas, quas Christiani coniciunt in arcam ob eam ipsam rem publice positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum, atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christiani adiumento, & barbarorum pudore, cum videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari, necessariis medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Confessione, quam Iaponij tanto cum labore, lacrymisque peragebant, vt nostrum nobis teporem tacite exprobrare quodammodo viderentur.

Selectarum Epistolarum

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiun-
mus; cum enim Rex arce se contineret, quæ abest ab vrbe vi-
ginti quinque millia passuum, cumque magna latronum vis, su-
blatis iudicijs, vrbe tota volitaret, quorum animi in eadem
nostram à Bonzijs sollicitabantur; hyeme tota, necem in sin-
gula momenta expectantes, paucò vino in vsum sacrificio-
rum, alijsque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cum
vel in cibo capiendò mors nobis ob oculos versaretur, vigilijs
inter nos distributis (quod nunc etiam facimus) vitam no-
stram, magno sane labore incommodoque tutati sumus. Quo
tempore iussit Rex nobis renuntiari, se nihil opis in tali re no-
bis afferre posse: proinde nostræ salutis consuleremus, molestū
sibi fore si quid nobis incommodi accidisset. Ac reliqua sane
vrbe item vigilæ agebantur, sed omnis nostra spes, atque fidu-
cia ex vnius Domini clementia ac bonitate pèdebat. Inter hos
metus hyeme exacta, nullo tamen Quadragesimæ die non habi-
tus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quotidie diuerbe-
rantibus, cum sexta quaque feria noctu de passione Domini
verba fierent, flagrisque in corpus suum omnes domestici no-
stri vna cum Iaponijs centum ferme, sauirent, qui ad audiendū
Euangelium ventitabant. Semihora dicendo absumebatur: in-
de Christi Crucifixi proponebatur vexillum: postremo ex-
cis luminibus veniebatur ad verbera, nec ante eadem mo-
dus fiebat, quàm psalmus quinquagesimus ad finem usque pro-
nuntiatus esset, idque ea pietatis significatione, vt cuiusvis a-
nimus ad religionem, & lacrymas commoueri posset. Inter
hæc rursus Amangutium inuitamur: sed quia in Bungo con-
stabat operæ fructus; & simul, ne Ioannis Fernandi auxilio
priuaremur (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis
rescripsimus, Paschalibus festis nos eo venturos. Sacrosancta
hebdomada, quanta maxima potuit ex remonia religioneque
peracta est. Primum Dominico die Palmarum, solenni sa-
crificio facto, ramisque de more distributis, prodimus sup-
plicantes, Crucemque præferentes permagnam; emensaque
area spatiosa e regione ianuarum, foribus in reditu occlusis,
Cosmus, qui extra templum cum signo Crucis populoque
remanerat, clamare capit, Attollite portas: cui respon-
debat è templo chorus, vt assolet. cum tertio denique ad-
missus

missus esset, & ad aram maximam ordo comitantium, non sine summa omnium lætitia peruenisset; sacrum missæ continuo captum est. Passione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus: tantumque dolorem delictorum atrocissima innocentissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simulque intimum solatium ita magnum, ut satis appareret, omnia hæc à Spiritu Sancto proficisci. atque ita sacrum peractum, & ritus illi sanctissimi quid sibi vellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuicti, & sepulcrum excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendum, ac persoluenda iusta solennia, adiuuantibus quinque Lusitanis, qui in hac vrbe hyemauerant, sequæ ad nos Confessionis causa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cum symphonia; deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum sensu, lacrymisque Christianorum; gentilium vero admiratione, & approbatione conclusit. Postridie, ad sacram Eucharistiam admissi Lusitani & Iaponij aliquot, qui quidem ad tantum mysterium idonei videbantur: & quia tum primum cœleste illud conuiuium inibant, summa animi dulcedine ac voluptate perfuncti sunt. His rite peractis, corpus Christi condidimus, templum circumcinctes accensis luminibus. In sepulcri præsidio Lusitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis galeisque, sunt collocati: quæ res cum tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris versatus est; Christianos mirum in modum commouebat, magnoque male actæ vitæ dolore afficiebat vniuersos. Sextæ feriæ exsequias maior populi frequentia celebrauit. decantata passione Domini, & corpore Christi recluso non sine motu & comploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mœllestia Christianorum domum redeuntium. ijdem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstructa, sacello etiam maximo aulaeis pictaque tabella exornato, in qua Christi resurgentis effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus, pullum prætendebatur siparium. id, simulatque chorus, Kyrie eleison, nouies cecinit, subito demissum, aram ipsam, & Coflum stantem aperuit, qui è choro clam se subduxerat, sequæ

ornatu

Selectarum Epistolarum

ornatu sacrificantis induerat . Vbi vero Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur . quæ res tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente pæne emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret . sane ij nobis dicebant se iam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudinis prægustare . Atq; his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt . Paschali die quæ consequuta est, corpus Domini circumtulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis . Simphonyaci, cæteri que ministri fertis amœnissimis redimiti iucunde psallebant . Nec tempestius tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit . itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copiis adductis, Regeque Amangutij & principibus interfectis, urbem totam flamma ferroque vastasse . Ac nobis utique si eò venissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet iis tantummodo, quos præcipue diligit. urbis excidium ingens fames excepit, quæ cum è barbaris multos, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersum vero ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit, ac perdidit . Atque hi sane bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent: sed nihilo minus eo ipso tempore in Bungi regno multi Christiani fieri cæpti sunt, præsertim ex inopi plebe . nam diuites fere mundo seruiunt, & obtrektorum voculas pertimescunt . Firando etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadam insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in I E S V C M R I S T I cultu proficere, phanumque extruxisse, quamquam pro multitudine populi exiguum . Quod vero ad nos ipsos attinet, nunquam occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur . Etenim Bonzij fidei criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quod scilicet humana carne vescamur: atque ad faciendam mendacis fidem vestes manantes sanguine in ædium nostrarum

nostrarum fores occulte conijciunt . idque non semel hoc anno fecerunt , qui est à Virginis partu MDLVI . quocirca toto pæne Iapone percrebuit , nos dæmonas esse , nec verbis nostris habendam fidem . quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palam edicunt . A pueris etiam interdum lapidibus petimur . Complures præterea nos fœde & contumeliose compellant , tametsi contra honesti viri permulti reuerentur , & colunt .

Huiusmodi periculis (vt dicebam) tentamur à Domino , & præclare docemur , quàm parum sine illius ope valeamus ipsi . Idem tamen hæc Iaponiorum peccata dissimulans , clementiæ suæ non obliuiscitur , ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens . Quendam multis iam annis pæne paralyticum Baptismo lustratum intra paucos dies sanitate donauit . Mulierem assiduo singultu etiam dum loqueretur & cibum caperet , iam diu laborantem per Baptismum eo vitio liberauit . Aliam energumenam , vt primum Christiana facta est , dæmon reliquit . E montanis quidam cum febris conflictaretur , ad templum nostrum descendit , certus inde non ante discedere quàm sanitatem reciperet , postridieque conualuit . Iam in ipso valetudinario , quod diximus , vulnera , veteresque decematque etiam viginti annorum abscessus quarto decimo interdum die sanantur . Atque hæc omnia necessaria sane sunt ad huius gentis tenebras dispellendas , detegendosque diaboli dolos , atque præstigias . simulat quis ex composito se mortuum esse , hunc venefici extractum è sepulcro se ad vitam reuocasse mentiuntur . Interdum etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curant . Quidam cum multos iam dies nusquam appareret , veneficorum opera repente comparuit . Defunctus cum efferretur nescio quis , ubi ad feretrum detegendum sepeliendi causâ ventum est , nullum cadaueris ne indicium quidem inueniunt . Hisce aliisque id genus artibus miseros Iaponios diabolus decipit : quorum ad cætera scelera , quæ multa sunt , illa etiam accidit immanitas , vt filios infantes crudeliter enecent , vel quòd vnum aut alterum sobolis causâ satis esse , vel quòd in rei familiaris angustiis eorum felicitati hoc pacto se consulere arbitrentur . Persuasum habent etiam alicubi : quæ mulieres ven-

Selectarum Epistolarum

ventrem ferant, eæ fœminam si pepererint, ad inferna damna-
ri: qua re permotæ fœtum in vtero medicamentis interimunt.
Iam vero vetantur Iaponij de vitæ exitu cogitare, ne videli-
cet mortis metu à flagitijs deterreantur. quocirca mortem re-
pentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contige-
rit. Sunt etiam qui dæmonem colant, eoque familiarissime
vtantur, quos Iamamburas hoc est milites conuallium appel-
lant, ij ad famam sanctimoniz colligendam, sese grauiter pu-
niunt, stant, vigilant, cibo parcissimo vtuntur; altero deni-
que vel tertio mense, vbi satis factum esse diabolus pronuntia-
uerit; nonnullis amentiz sociis vna secum adhibitis emendi-
cata à popularibus stipe, mare petunt, nauiculamque conscen-
dunt, cuius sentinam ita perforant, vt accepta paulatim aqua
mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit quo bratorum
animantium specie vulgo adoretur. atque vt boues colant, ho-
minem occupat; percontantibus nomen, respondet se regem
esse boum: rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum,
nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicen-
tur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, op-
pressumque hominem varijs cruciatibus torquet, quousque
phanum ædificent, in quo varias belluarum figuras pro nomi-
ne venerantur, capitali etiam alicubi proposita pœna, si quis
bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram
interemerint, suis veneficijs in morbum inducit. itaque eius
rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia
facit ille nimirum ob eam causam, vt mortales vero Dei cul-
tu deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinē
imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupe-
dum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio
multiplex est. alij nescio quem iam mortuum colunt nomine
Amidam, alij quendam, quem Xacam nominant. est etiam
hæresis eorum, qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opi-
nionum suarum prauitate vsque adeo pertinaces, vt aures E-
uangelio prorsus occludant. negant enim fidem habendam ni-
si scriptis iis, quæ apud se habent: & pro miraculo est, si quis
eorum Christiana sacra suscipiat. Denique Soli etiam, ac Lu-
næ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui tem-
pla erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quàm
nos

nos fedtorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiam coetus cœnobarum vtriusque sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vita moribusque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt; Amantij vnum, ubi multi erant Christiani: verum ædes ex una cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris templo idolorum postea dicatum est: tamen nunc audiamus nonnullos qui superfuerunt Christianos, id ipsum iudicio repetiisse, eiusque possessionem nostro nomine recepisse. Alterum est domicilium Firandi. Tercium, idemque omnium maximum est hoc Bungenſe, quod in primis stabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis (quamvis nondum Christiani) eximiam erga nos benevolentiam, & alijs rebus & in consilio dando probatam nobis, & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios magistratusque collectam. Accedit quod Rex Euangelij promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitanæ Ioannes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiam mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionem valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres, vt Regem hunc excitet: nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio pendet; quippe cum sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, cum ibi Balthasar Gagus esset, duæ Lusitanorum naues appulsæ. Itaque à Cosmo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, aliisque laboribus, quos noua prouincia secum affert, eo sum missus. Meo aduentu Gagus, Lusitani, & ipse Regulus oppidi valde gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita moresque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent; primum omnium suadere Lusitanis institimus, diligenter cauere, ne quem neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus verò Dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salutis suorum cupidissimo conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione. præbant sclo-

Selectarum Epistolarum

sclopetarij quadraginta cum dispoſitione feſtina: hos tibiſe
quebantur: deinde Luſitani duo cum funalibus, & crucifer v-
nus dalmatica indutus: tum è fratribus duo Litaniaſ concine-
bant: poſtremum locum tenebat ornatu corporis pretioſo Bal-
thaſar Gagus ſacerdos. Vbi in conſpectum nauium ventum
eſt, in quibus erant vexilla ſublata varijs Crucibus coloribſ-
que fulgentia, prætereuntes nos maioribus tormentis hono-
ris cauſa conſalutarunt. Frequens tum ibi forte mercatus e-
rat, quò ex omnibus fere partibus negotiatores conuenerant.
Itaque ſpectaculum magna Chriſtianorum læticia, magnobar-
barorum conuentu atque approbatione celebratum eſt. Cum
ad Crucem perueniſſemus, quam non longe ab ædibus noſtris
locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum
eodem ordine rediimus. Faxit Dominus vt per hos ſanctos ri-
tus qui cernuntur, Creatorem ſuum agnoſcant homines, qui
corporis oculis cerni non poteſt. Interim nuntiatum lætetur
Bungenſium progreſſus, ſimulque Pauli obitus natione
Iaponij quem ægrum Funaij reliqueram, virum magnis virtu-
tibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, intermor-
tuis vocibus nihil tamen æque clare pronuntiaſſe ac IEſus
MARIA: cuius mortem homines pariter vitamque ad-
mirati ſunt. Iſ triennium iam in vinea Domini laborauerat
fidelis operarius comesque noſter magno animi ardore, ſpi-
ritu, curaque ſalutis humanæ. Itaque multum eius morte dam-
ni fecimus. ægre enim in tanta hominum nequitia ſimilem
Paulo reperias. Balthaſar Gagus Coſmi iuſſu ex eo loco Fac-
tam proſectus eſt, vt poſſeſſionem adiret atque quam Rex no-
bis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inui-
ſet, vt iſ totam rem auctoritate ſua confirmet. ſperamus au-
tem id valde è re publica futurum. eſt enim ea vrbs cæteriſ
liquanto pacatior, quod mercatores opulenti qui ibi commo-
rantur, diuitiis metuentes ſuis, imminentis belli pericula lar-
gis muneribus, & congiariis redimunt. Hic locus quartum
iam quintumve annum abundat annona. exſpectamus vicif-
ſim vacas Pharaonis trigofas, quas vtinam Deus arceat. ef-
ſodit enim peſtus, infantium multitudo à parentibus talitem-
pore percuntium: quibus ſi nunc in ipſa vilitate non parcouit,
quid in caritate putandum eſt? Magna enim (mihi credite)
fratres

fratres carissimi sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus ut ipsi diuites herbis tolerant vitam. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiam, ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia, lactucæque sole tostæ adferuantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum ubi maturum est, imbriū vi tempestatumque deperditur. Oryzam fere demetunt, eamque non ita multam, ut vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quando gratulationis causa, vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungenfium illatis acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus rûmorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris mature prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi ut Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, professique sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetendam mecum vna mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ finem expectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, iis verbis quæ tempori ac rei cõuenire videbantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorum maximus est hic ubi sum in præsentia familiarum omnino ducentarum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediat, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno 1557. scriberem. vos oro per IESVM CHRISTVM, ut precibus vestris mihi veræ summisionis, perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis. qui mea causa ad ignominiosam usque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando quartodecimo Cal. Nouemb. M D L V I I.

MELCHIO

Selectarum Epistolarum
MELCHIORIS NONNII AD
Societatem IESV in Lusitaniam.

ANNO post Christum natum MDL.v. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cum Japonem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuvimus, cum aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem porta Sinarum ad mensem Iunium vsque substiteramus, quod anni tempus Japonicæ navigationi vulgo putatur idoneum. Sed cum repente decretum esset insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuo Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos institimus consuetis officiis adiuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus vero dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cum viderem in Sinarum regione, inter tot seculorum idololatrias, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisque solennia multis eorum qui aderant lacrymis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommodè factum est, vt Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iam diu in vinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeo terra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nunquam fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum urbem (quæ Olisiponi magnitudine pæne par est) tristes nuntij perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sancijprovincia, tantam repente aquę vim scaturigine crebra è terrę visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inundauerit, vrbes septem villasq; complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis.

Quod

Quod ita pro certo est habitum, ut Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quod patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancii regionem magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tantummodo cognita sunt; nam Lusitanis aliisque omnino aduenis mediterranea penetrare non licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus, & duas inter insulas certum naufragii vitæque discrimen Dei beneficio euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, ut Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cum eius rei, Rex ipse, scriptis ad Prætores Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

Cum ad Bungi oram appropinquaremus, ad oppidum quoddam appulimus, cuius oppidi principes, sumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis qui ad nauem accesserant, audimus urbem totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nos etiam Socios qui ibi commorarentur, occisos. Ea res quamuis falso nunciata, omnes quorquor eramus in nauis, magnopere conturbauit, ac perculit. Sed illuc nihilo minus uero aduerso contendimus, & Socios omnes iacolumes Dei beneficio offendimus. Quos ego nobis ad litus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus ut à morte renocati mihi viderentur. Neque vero in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus utique senex, & vir plane egregius. Annos aliquot Amangutii vixerat, in ea urbe relictus à Francisco Xauerio. ibi rem Christianam administravit egregie, multis magnisque laboribus, ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonzijs lapidibus sputisque appetitus, illus, & contumeliose tractatus est, cum sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maxime causam, quod post Francisci Xauerij ex eo regno discessum, Rege ipso Amangutij ex insidiis interfecto, assiduo pene bello ac seditionibus, cum vniuersa ferè nobilitatis ac magistratuum cede regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonziji (quorum est magna apud plebem auctoritas) cum in

d Chri-

Selectarum Epistolarum

Christiana sacra suscepta, neglectasque Deorum religiones conferrent; tantam in invidiam Colmum adduxerant, ut & mundus illi crucifixus, & ille mundo vicissim iure optimo dici posset. Sed eum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conservari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id. tempus Amangutij percepisset. planè ut existimem illum è lacrymarum mira suavitatè & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Ut in Bungum veni, dedi operam ut Regem ipsum inuiserem, multisque cum rationibus ad CHRISTVM traducere sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metu in locum munitum se se præsidij causa recepisset, partim etiam quòd sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore ut populares sui Christianum regem ferre nolent. Sed illud maxime retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait una cum corpore interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea, quæ sensu percipimus. Sunt autem Bonziji, cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis verò, quod plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantasque mendacijs populum onerant, nihil ut Evangelio in histerris maiori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamvis id nos celaret) usu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incommoda superavit; cum pedibus iter assidue faceret, cum per vias, & desque Bonziorum, ac principum concionaretur, vulgaribusque cibarijs, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus instar famuli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequeretur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, ut eo comitatu infidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitijs & superstitionibus adeo fuit liber ac vehemens, ut trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti inuictoque animo pertulit! Mortem verò pro Christo usque adeo optabat, ut

cam

eam vltro p̄ne quærere videretur. Regis quidem Amangutii nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obsecrum adiit vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibusdam eum parum honorifice compellantibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta expectantem, iisdem compellationibus (tamen citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ dictorumque in iis locis auctoritatem futuram, nisi maiore apud eos esset in honore, quàm ipsimet Bonzii, quos illi sane valde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponii vsque adeo mirabantur, vti Xaverius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauisissimam febrem incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio deniq; mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiam tum corpore ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renaugandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec vero existere vnquam posse putavi) lænissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur.

Cocino IIIR. Idus Ianuarias

MDLVIII.

*GASPARIS VILELAE AD
Societatem IESV Goam.*

NONO superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fuscè perscripsi res cum aliis huius prouinciæ locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus. quo temporis spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ idolorum antea fuerant. quam rerum conuersionem aduersarius ægré ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quandam excitauit, qui ex in-

d 2 cremento

Selectarum Epistolarum

cremento rei Christianæ acri odio in nos iam ante concepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, adeo exarsit dolore ac rabie, ut in perniciem nostram ex illa die nervos omnes intenderit. Confestim prava Bonziorum dogmata atque mendacia vulgo predicare aggressus est, idque coeuentu, ut cuius nomen Firandi ante id tempus obscurum atque ignotum fuisset, plurimos iam sectatores haberet; nec plebs modo, sed ipsi Bonziji ex eius ore penderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, uti nos, sicuti Franciscum Xaverium antea, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus effectum est, non solum ut multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos pupugit vehementer) ut Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio positam: quam iniuriam & Regulus ipse, & aliquot alii Christi gloriæ cupidi quanquam vlcisci parati, iustis tamen de causis patienter tulerunt. Dominus vero Deus noster nihil iis aliisque multis eorum sceleribus commotus, sed recordatus miserationum suarum antiquarum, pro flammis atque fulminibus signa misit ex cœlo ad eorum tenebras fugandas perquam clara & illustria: etenim in media aeris regione species Crucis apparuerunt, aliæque prodigia valde conspicua. verum enimvero usque adeo densa caligine mentes eorum obductæ sunt, ut insolitam lucem intueri nequiverint; sed potius in sua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

Meacum est vrbs totius Japonis caput, frequentissima academia, litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quod Evangelii lux nondum affulsit, Cosmo Turriano Reſtori nostro visum est faciendum, ut aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, simulque tentandum quis ibi locus Evangelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificiis rite peractis, hæc mihi prouincia obigit, quamuis ad tantum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus; idem ferendo quoque suppedabit vires. Equidem quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in iis regionibus maxima sunt, mihi propono. Japonicæ linguæ tametsi consuetu-

consuetudinem aliquam hactenus sum, tamen quo facilius atque commodius cum Iaponijs agere possim, interpretem est Societate nostra Iaponium mecum ducō, iamque me ad iter accingo: Itaque ne longior sim, temporis angustia prohibent. Illud a vobis fratres carissimi enixe peto quaesoque, ut me in tali tantae re-omnis opis egentem, Domino quam diligentissimo commendetis. Ex Iapone. Cal. Septemb. M D C I X.

IOANNIS FERNANDI AD
Melchiorem Nonnium.

ET A proximi superioris biennij cognosces ex litteris ijs, quae publice missae sunt. Nunc accipe quae mihi in praesentia occurrunt. Bungen- sum Christianorum insuscepta religione maior in dies firmitas atque constantia cernitur: quippe sese poenitentiae, & Eucharistiae sacramentis identidem muniunt: sacris concionibus adsunt, subinde se verberibus puniunt, aliaque pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, ut vniuersam eius historiae seriem singulis diebus ea ratione percurrant. Neque vero Facatae, quamquam templo a militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam praeter foeminas puerosque, patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illa Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atque ut intelligas, Iaponij Christiani quantum in virtute profecerint; narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amangutij apud amicū opulentū, qui agros oryzae feraces ei fruendos dederat, cumque videret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemadmodum optabat, totum se manciparet ac traderet, fundo vestigalibusque relictis, Facatam vna cum uxore, liberis, ac seruis venit, ubi non modo se ipsum Deo vere atque ex animo dedit; sed filium quoque indolis egregiae nobis tradidit tenera adhuc aetate, Societatis nostrae doctrina praecipisque imbuendum. Idem, ut vni Deo vacaret, abiecit omnibus negotijs, totam Quadragesimam tempus posuit apud

d 3 nos:

Selectarum Epistolarum

nos : quidquid à quotidiano sacro & concione supetere otij, totum id, precando, contemplandis sempiternis premiis atque suppliciis, morteque, & extremo iudicio insumens : quibus rebus in Domini nostri IESU CHRISTI cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutemque corroborandam, rerum à martyribus pie fortiterque gestarum assidua recordatio : è quibus, præcipue diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomada sacra dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum aliis quattuor aut quinque coelesti pane sese pavit ac muniit. Quinto autem sextove post die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (vt diximus) Amangutij antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, cum à sicariis ad necem conquiri iubet : quos ille vbi se adorientes aspexit, non modo arma non sumpsit, cum esset vir aliqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsque impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro intersectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intemis eius medullis inheſerat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud sanctam semitam præcationi ac poenitentia deditæ, magnos in virtutibus habent processus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cum esset in famulatu potentis viri in argo Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ vxori domini seruebant; à Spiritu Sancto permotus, ea familiaritate salarioque relicto, Facatam, Baptismi petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certioſem, eumque ita IESU fauente commouit, vt coniugem & socrum ad ipsum continuo dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt. & coniux quidem, quindecim post diebus excessit è vita, IESVS, MARIA, pie pronuntians : quam multis rationibus in cælum ascendisse confidimus: Alexander

der vero vxoris morte sanctissime obita adeo permotus
est, vt omnem pecuniam abiiçere, vitam cœlibem
agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano pa-
rere decreuerit. Pius sacrificiis tuis & reli-
quorum patrum fratrumque mihi caris-

simorum me valde commea-

do. è Bungo. iij.

Nonas Octo-

bris.

M D L X.

Libri primi finis.

SELE

SELECTARVM

EPISTOLARVM

EX INDIA.

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII
ad Socios.

CEPI vestras litteras, quæ mihi
periuicunda fuerunt: & quoniam in-
telligo quanto vicissim desiderio te-
neamini aliquid de statu nostro co-
gnosceri; exponam paucis, quæ no-
bis in hac Meacensi prouincia con-
tingerunt. Primum igitur Didaci do-
mum deuenimus in Sacomoto vico:
qui vicus iacet ad montis Frenoiamæ
radices, in quo cum cœnobia littera-
tiq̃ue permulti: tum vero insignis cuiusdam principis Bonzio-
rum domicilium cernitur. ad eum montem cum peruenisse-
mus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Dai-
zembum, quibus ille perceptis, aduentusq̃ue nostri causa co-
gnita;

gnita; respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis unum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relicta, praesidio nobis esse non posse. ad eum tamen postridie Gaspar, & ego reuertimus: & quoniam nos auide ipse decemque eius discipuli Bonziji audire videbantur; apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonziji eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, ut eum conueniremus. Sed cum res parum procederet; oppidi praefectum postremo rogauimus, ut nos ad illum introducere ne grauaretur. tum ille: Si disputandi causa venistis (inquit) excludemini: sin aedium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, ut omnes aditus clausos Euangelio vidit; à Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quattuordecim dies in aedibus conductis morati ad docendum minime accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum Euangelium ventitabant. Post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amice acceptus est; ut ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitiae causa biberet. tum vero frequentiore etiam vrbs parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi, vel disputandi causa, confluxit: sed animis initio tam obduratis, ut verbo DEI audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cum honesta mulier Meacensis ad concionem venisset; ubi peroratum est, Baptismum petijt statim: sed rem distulit Gaspar, eo quod mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cingues praeterea duo (magni honoris nomen id est) noctu ad nos audiendos ita se conferebant, ut nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam vero è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem alijs apud nos Christianus est factus: postea cum Gaspar ad Mioxindonum, qui praecipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilij petendi causa à primario quodam ciue deducitur; tota vrbe percrebuit Mioxindoni iussu primum illum virum in vincula Gasparem coniecisse. rursus, cum vrbs praefectus

fectus per compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino IESU CHRISTO confidimus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum iocolumes futuros magna cum Diuini nominis gloria, rabie, quæ ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc urbem aduentus, ad Banduensem vsque Bonziorum academiam fama penetrauit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit: itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduersarij sequi cæperunt, cum nos alij simias, vulpes alij, alij denique à dæmonibus occupatos, anthropophagosque appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cum cæteris iniurijs, contumelijsque, tum etiam lapidum, glebarum, & arena: coniectu infestarent, atque lacefferent. Quamquam his rebus, Domino adiuuante, minime deterriti sumus, quo minus Euangelium ad mensem Aprilem vsque nuntiaremus, cui Iaponij centum circiter fidem habnere, baptizatiq; sunt. sub id tempus Bôzizij quinque nos conuenerunt ex ea secta quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitrato suo confictis: ij cum nonnulla de nobis quæssissent eiusmodi, vt appareret eos à dæmone agi; Gasparis responsis victi abiectiq; conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendau dicitur, cum diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; concessere ad extremum veram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cum à sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cœno emergere, casteque viuere se posse diffideret.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella constitutos adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad

meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quexu, qui ipsos triginta annos in meditando consumperat; in charta pratum, & in eo arida arborem depingendam curavit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicum chirographo confirmata, quarum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quis nam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.
Posterioris; Meum cor, quod neq; esse, neq; non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur uspiam.

Is igitur Bonzius cum ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quod diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantum, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, ut vere nihil esse quidquid sciebat, sibi que Christianam doctrinam esse necessariam intollererit. Baptizatus itaque summa populi admiratione; viæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquos partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem, amicus noster qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus. is Christianam religionem ita auide arripuit, ut id ætatis homo ad verbum Dei audiendum a sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonaij circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis iungi nuptijs, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maxime mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantum victitans, arborumque bacis ac pomis, quique æternæ salutis adiutrice causa voto se obstrinxit. Xace, quem Foquequium appellant, se gratis plebem eruditurum. Narrauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem, sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequ, hoc est

Selectarum Epistolarum

est Europæ regione venissent, sibi que rectum ad salutem iter ostenderent, experrectumque postridie, statim audisse Aman gutij esse presbyteros quosdam è Cenghequa, de vita futura publice disputantes. Hic audito Euangelio gauisus est; sed quoniam sine comœatu Meacum festine venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo, ut sublatiis rebus necessarijs, votisque neglectis, & fallaci illa vitæ asperitate deposita, Meacum reuerteretur, & Christiana sacra susciperet. occulte etiam ad nos contulere sese audiendi Euangelij causa viri insignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam quasi Episcopi munereungebatur: alter erat Bonzium legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari aperte confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse, vel solidum, Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen duxit, vitamque seueriores cæteris omnibus proficitur; audito Dei verbo, nostræque vitæ ratione perspecta, quod Gaspar gratis populum doceat, & cum ipse omni fœminarum consuetudine abstineat, tum laicos vna tantum vxore iubeat esse contentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobij, quem antea venerabantur ut Deum, quod amicus habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carnum ac piscium esu cæteris interdicat, ea ipse clam comedat; quocirca eum è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea iisdem meditationibus clari, quantum iam diem conciones nostras assidue celebrant, quos propediem baptismum iri confidimus, eamque rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longe ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendij in nos ut veneficos, diaboli que præcones causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deservuisse videtur, quorum cum ita multæ, ac diuersæ numerentur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, id ipsum Denichi, quod illi prædicent: Ienxuan, Foben quoddam suum: Foquexani Mion (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed ut speramus, non longe aberit, quin omnes fateantur legem summi cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia futurum esse confidimus, ut
ipsum

ipsum agnoscant, agnitoque omnem laudem, & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus ego maxime deprecationes imploro. Meaco iiij. Non. Iunias, M D L X.

*CONSALVI FERNANDI AD
quendam è Societate JESV.*

HISCE litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quæ, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Gulielmus vias urbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponice discendam in templum cogebat: ex quibus vnus admodum parvulus nondum ad cœtum Christianorum adiunctus; Gasparem adiit Baptismum magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiscere iuberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, vt patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, vt ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cum è graui morbo iam prope animam ageret; me accersitum rogauit, vt quoniam essem è Societate IESV, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuo recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum

Selectarum Epistolarum

mulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum è Bonzijs eo miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar confestim eodem legauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari cæperunt, sibi que inuicem idipsum facinus exprobrare: demum eo rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorû duo postridie mane mortui ibidem reperti sunt: tertius vero nusquam postea apparuit (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quod biduo post adulescens quidam repente ab immundo spiritu occupatus palam dicebat: se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissime. quod vbi videre Iaponij, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euauit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare proijciētes; concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cum ex altera parte resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi: proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsentem se dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quòd præclare intelligeret patriæ superstitiones quantum à veritate distarent.

Valerudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaiio Regni Bungensis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex ani

mo

mo ac vere non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, ijsque necessaria cuncta supeditet.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido contigere. ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam; Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sim ethnicus? nisi continuo ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam. Cui serua Dei, non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt ijs mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseverantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa vero diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterum illud est. Paucis ante diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorâtes cum ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt; quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt, quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuo Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi mœrentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causâ mœstitiæ cognita, manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eo peruenimus. Et sane Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur, vt in eorum ædes æque liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipue præclarum amoris sui documentum dedere, cum Iaponij facta in eos coniuratione arma ceperunt. quod vbi à Christianis cognitum est, cõmuni statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cum ex eis quidam extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortareturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti

ti

Selectarum Epistolarum

ti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, vt huius gentis animos ad suos errores ac misérias recognoscendas illuminet. Calend. Decemb. MDLX.

LUDOVICI ALMEIDAE AD Socios in Lusitaniam.

IN ijs litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos vestri, & caritatis cernuntur notæ. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi. hæc plenam pietatis voluntatem, quoniam nos remunerari non possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quamquam vt amoris vestro nos etiam aliqua ex parte respondeamus (quoniam auctis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius prefertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in ijs nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenfes Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec vero pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus cepisse

cepisse ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco: ubi spes magna messis vberimæ ostendebatur, non modo quoddam sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quoddam eum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelij promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum augetur in dies (ceptis ad spirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex his reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac fere semper omnium quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet; ij sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec reaseratur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem annis celebrioribus, tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbra culta è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij vero diebus Beatissimæ Virginis sacris, alij quintodecimo, alij etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungenfium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profecto visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesie religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechismum eloqui possint: itaque id ipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patres familias habitant, quorum filij puerique singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique, nixi genibus totâ ho-

Selectarum Epistolarum

ram quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, ut infantibus Christiana rudimenta una cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec vero parentum pietatem non imitantur liberi, atque unus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui super mensam cruciatus Christi Iaponice recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alii vero eorundem cruciatuum recordatione commoti, piis Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, ut cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis usui fore speramus: quippe cum Iaponios auditores patriæ lingua magis quam peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaïj, quartum Meaci cum Caspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, ut auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses vero Iaponicas, multaque de physicis ita callet, ut hosce philosophos omnes refutet, ac vincat. faxit Dominus, ut eorum animis ingnem iniciat. Christiani Facatenses, ac præsertim unus est principibus, Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt, ut eo aliquem ex Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot ex nostris ibi commorarentur: quod iam fieri ceptum est. hisce de causis, & simul, quod multi Christianorum vici aliquis est ne bis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, ut initio Iunij anni M D C X I, ad eos pagos, & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quam Facaram perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alij ad tria passuum millia, alij etiam longius magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustrauit. in quibus erant Bonzïj duo Iaponicarum legum sane periti, cum alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios

mentatios referendo consumpserat, cum immensa Dei Domini nostri lux ei tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem vrbe Facata cum alijs compleres, tum præcipue duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibi met manus inferre sæpe tentarit, tertio decimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra foedissima coopertus. is, quòd de Christianis honorifice pieque sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitatem reddi posse; in meum conspectum adductus est: quem vt vidi, negavi me ei morbo posse facere medicinam: veruntamen ne plane moestus à me discederet ipse, quiq; cum adduxerant; remedium quoddam illi præscripti facillimum, & post tertium diem ad meredire iussi: ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterque Baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggregatus est. cumque iam discessus, mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorum duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remittere, aut eos desistentia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu lunij Facata discessimus in insulam Tacaxumam, am bitu passiu sex milliū, in ditione viri principis Firandensis, Antonij nomine: vbi. cū essent quingēti circiter Christiani, ethnici tantū octo; ii quoque ad Deū nostro aduentu conuersi sūt. Præst autē eorū institutioni excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. eodem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius vestigali, itemq; elemosynis quas erogat institutum ibi quoque Misericordiz sodalitiū non modo ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sane multi (quod vidi per eos dies) religionis causa veniūt. eadē stipis per Misericordiæ sodales rite fideliterq; distribuendæ

Selectarum Epistolarum

Atribuendæ ratio, servatur etiam in vicina insula Iquicuchî, itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt. quo fit, ut ad iter in ijs regionibus faciendum, sarcinæ & impedimenta minime sint necessaria: quippe, quosunque peruenias, omnia tibi gratis, ac sedulo comparantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recules, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerari non putant.

Firando cum ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitanii venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore non modo in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gavisique sunt; ut mihi affirmarent, Socios nostros qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc provinciam expetitores: quod equidem credo: nam vna profecto Christianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ lætitiæ lacrymas exprimat. quid enim si videatis pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechismi causâ convenientes, qui paucis ante diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos Templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, demum ad precationem rite genua flectere? quid si duobus eorum voce præeuntibus, subsequentes cæteros, doctrinæque præcepta continentes audiat? idque tanta cum modestia, ac verecundia, ut oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce præeunt (quos ego de industria non semel, & curiose notavi) & quidem in maximis caloribus, cum facies eorum sudore manarent, tanta fuere constantia, ut manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec vero doctrina tantum decantanda contenti sunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam vero quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hosce Christianos positos genibus, manibusque sublati, Christum è Cruce pendentem adorantes, lacrymis ad solum usque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demersos, ut pene ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insulis prope desertis. quid de ijs locis

locis existimandum est, in quibus (vt in Bungo) Sacramento-
rum est vsus frequens? quæ cum ita sint; misereat (quæso) vos
fratres carissimi harum Ecclesiarum, Deumque cum gemiti-
bus obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra di-
gnetur huc mittere, quod si forte nimis diu distulerit, quam
vereor, ne qui venerint, paucos superstites è nobis offendant:
siquidem tres hac ætate magnum vitæ discrimen adiuvimus,
quam tuetur Dominus, vt opinor, quoad alij nobis ad nouam
hanc vineam tuendam colendamque succedant.

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ I-
quicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in
his Christianos ferme octingentos: ij, quod iam ante de meo
aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus
aliquot Christianis miserunt: quam vt conscendi, in ipsa na-
uigatione, tribus passuum millibus ante quam ad insulam per-
uenimus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis am-
plo interuallo circumiens murus sepeliendis Christianis cœ-
meterium efficit. vbi descendimus, humanissime excepti, con-
tinuo ad salutandam Crucem de more perreximus: inde tem-
plum eorum inuifimus, eleganter ornatum, atque illos in præ-
sentia quidem, ne inopem plebem non sine iactura ab institu-
tis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & ve-
spertinum tempus, puerorum vero catechismo in pomeridia-
num indicto: itaque tanti concursus fieri cæpti sunt, vt cum
multi excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templi est,
storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est au-
tem excelsio loco, lucoque denso, & ad adspæctum iucundo. in
id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aque, nudis
pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel caremo-
nia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postri-
die quàm huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustravi pul-
cherrime positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent,
quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc
autem tempore æditi Iaponij sunt illi ipsi qui nuper Bonzj,
nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc
I E S V M Crucifixum supplices venerantur, & colunt. Et
quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sane frequenter,
ad alterius pagi templum trium fere miliarium inter-

Selectarium Epistolarum

nullo Christiani magno suo incommodo venire cogeantur; templum ibi quoque exadificandum curavi, quod paucis diebus multorum subsidio, magna quoque omnium alacritate perfectum est, tabula picta, ceteroque ornatu ex urbe Firando illic aduecto. Christianorum animis recreatis, caelestique fonte purgatis iis, qui ad Baptismum videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, ut eos per Euangelium solarer, & simul ut in ade noua, quae tum ab iis ad rectum perducebatur, facellum exstruendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiose nobis in eam rem fabros lignarios septem, aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissime excepti à Christianis; qui quasi regem expectarent ita sedulo vias ante purgatas ornauerant, prima luce, & vespere de rebus diuinis disputare instituiimus, quo commodius ceteris horis diei facello exadificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, ut Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem usque praescriperat. Iram, Cruce salutata, cum incolis egimus, ut ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacrae imagines, ceteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismo quoque lustratis qui lustrandi supererant, Casunganinde contendimus: ubi tanta nobis hominum multitudo sese obuiam effudit: ut festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quo item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hic agimus, mihi gravis homo narrauit Iquicuchensi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, ut infantem ipsamque parentem necauerit. Huius corpus Christiani, quippe quae noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cimiterio in quo Cruz est posita, sepeliri cum vetuissent, illa post aliquot dies

dies periculose agrotanti adolescenti cuidam Christiano per visum, Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: nam ante quàm è vita discederem, Dominus contritione mea lacrymisque placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque inde, spe relictus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum navis aduexerat.

Firandum ut venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, ut permagnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cum cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in iis, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, ut in area nostra excitare liceret ædiculam, in quam Lusitani qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa conuenirent; eademque Firandenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. ea erat dissimulata negatio. itaque id ubi rescimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum extruere, atque adornare constitui, quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, ut ædium duarum quas possidebat alterius, ultro mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cætera necessaria benigne suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis nobilibus Litaniæ & sacri sermones habebantur. ubi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit tum ad verbum Dei audiendum, tum vero ad sacram visendam imaginem, positam, ut dicebamus,

Selectarum Epistolarum

in naui, loco peristrômatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato. referta iam spectatoribus naui, cum perorasset; eos omnes nauarchus, quod longe ab domibus suis abessent; liberali cibo, potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, ut inde Facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses; monui, me sabbato proximo (ut promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: quæ illi re audita, parata naui continuo ad me deducendum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus pijs aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, ut mecum se ad illas Ecclesias indifendas venire permitterem. Descendentibus nobis ad litus obuiam prodire Iaponico more cum facibus multis: eodemque comitatu ad templum venimus, ubi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, maneque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis liatribus, ijsque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixque imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consulto relictis, luteola via atque teterrima cingulo tenus ceno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accosfit ad hæc, asfiduum pæne profluuium sanguinis, quo sanè grauius acerbèq; vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritasque compensabat egregia: cum & hospitij commorationisq; nostræ mercedē constanter ac benigne respuerent: & abeuntes; viatico omnibusque rebus necessarijs liberaliter instructos vberissimo fletu profectuerentur: & quod longe admirabilius est, impressa à nobis humani vestigia ipsa; obstupescitibus rei nouitate ac miraculo, qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verum, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facile iudicare possitis, quanta sit Iaponicæ gentis ac nomi-

nis

nis ad humanitatem religionemque propensio. Cum fessus
via ; morboque pæne confectus, in quodam ethnicorum op-
pido substitissem ; tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen
ne plane deficerem oryzam reformidans, putridaque piscium
falsamenta (hæc enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua
coemeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retu-
lit . Causam querenti , respondit , incolas oua , quod dies
iile festus ipsorum esset , vendere noluisse ; quod ægroto
quererentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægre per-
uenimus : ibi quanquam à Cosmo , ac Sociis amantissime
acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen adhuc è diu-
turna ægrotatione conualui . Vos clementissimum I E-
S V M obsecrate fratres , vt mihi ad se perfecte colen-
dum vires animumque suppeditet. è Bungo. Cal. Octo-
bris. MDLXI.

*E SOCIETATIS IESV LITTE-
ris in Europam de obitu Consalui
Sylueria Lusitani.*

ONSALVI Sylueriæ nostri felicem obitum
hac epistola persequemur . Is circa initium
anni MDLX cum Sociis duobus Goa disces-
sit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Ma-
nomotapæ , vt nationibus illis Euangelium
nuntiaret , quod concionatorum inopia nun-
quam probe cognouerant . Vt primum Inhambanem at-
tigere, morbo corripuntur ita graui , vti Consalius natu-
ra valentissimus , oculorum acie vehementer hebetata fra-
ctisque viribus, propemodum extinctus sit . Vbi paulo me-
lius habuere , ad vrbem regiam Tongen iter intendunt .
ibi Regem vna cum vxore, sorore, liberis cognatis, regni-
que proceribus, populo denique pæne toto intra paucos dies ma-
gna omnium gratulationis atque lætitiæ sacro fonte lustrant.

Rex

Selectarum Epistolarum

Rex Constantini, Regina Catharina, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consalvus rei Christianæ causa relicto apud Regem Socijs, Manomotapanq̃ ite pergit. comitantur amici Lusitani sex. oram vnica biremi legebant. Mosambico insula superata, vix ad Mafutæ fluminis ostium, leucas nonaginta processerant, cum atrox coorta tempestas, Consalvi deprecatione repente sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas cum ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiavit, seque naturæ duntaxat sanandum permisit, ac tempori. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium. eo reslantibus iterum ventis ægre subuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem veniunt amicum Lusitanorum: à quo benigne ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelij potestate, diutius tamen ibi non subistite, quod ad Manomotapæ Regem festinarent, quo xno ad Christum adiuncto, finitimos reges longe viribus atque auctoritate inferiores ad Christum deinde facile perducere possent. Hinc ad amnem ingentem tendunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa procella compulsi, tredecim ibi steterunt dies. Ab Linde cum ad Cuamam denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consalvus à Lusitanis comitibus petijt primum, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauantur: deinde vt æqui bonique facerent, si reliqua tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorū conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus, consulto potissimum Deo exoratoque opus esset. tum iubet in certa nauigij parte velum sibi prætendi. in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tantum quotidie tostici ceris pugillo, & exigua hauftu frigida sese reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo libro consumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo

Octavo igitur die, cum ad Senam (qui terminus navigationis erat) venissent, vicum sane frequentem; ibi descensum est, nuntiusque à Consaluo ad Regem de suo aduentu in initia regni missus. à quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per cōfessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publice docuit, & Lusitanorum seruius ibidem capita fere quingenta baptismo lustravit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cum aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita permouerat, vt se vna cum vxore & liberis, libentissime Christianum fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non haberet quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis offenderet animum, si prius stipendiario quam ipsimet Christiana sacra impertisset, Inhamioris Regem vt potuit consolatus, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter effluxerat mensis, cum Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus sacrorum ornatu cum sacro lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit, Cū ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidē vado superari possent, quamuis ad ingulum vsque pertingerent, transibat, manibus elata seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentesque traieciabant Cafres, quo nomine gentes eæ appellantur. sub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagū haud longe à Manomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cum vrbe Manomotapam introissent, misit confestim Rex qui Consaluum cum muneribus vlsset, auti pondere ingenti, bobusque permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusitanis mercatoribus iam ante cognouerat, Consaluum non modo vitæ sanctitate virtuteque præstantem, sed etiam generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Consaluus gratijs actis, muneribusque repudiatis,

Selectarum Epistolarum

tis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respondit, quod gehus auri, quasve diuitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excipit; quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quo nulli est aditus, introduxit; & assidente matre, consiludere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonioque Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quattuor continuo sciscitatur, quot foeminas, quid auri, prædiorum, bouum denique vellet, quos incolæ non minoris quam aurum ipsum æstimare dicuntur. Cum nihil se præter ipsum Regem respondisset optare; conuersus ad interpretem inquit Rex: Profecto necesse est, qui nihil horum accipiat quæ à cæteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus. & nihilo minus ad extremum multa benigne pollicitus, amantissimis verbis Consaluum ad hospitium remisit. Ibi dum ille mane rem facit diuinam, è principibus quidam prætereuntes cum è foribus aspexissent in ara propositam perelegantem **MARIAE VIRGINIS** imaginem, quam in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. Nec mora: mittit ille, qui Consaluo renuntiet, audisse se, illum vxorem secum adduxisse: vehementer cupere, vt eam sibi sistat. Tum Consaluus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges, & Imperatores orbis terræ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præsentem. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter vero Consaluus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemque quasi facellum quoddam precandi causa peristromatis pretiosis exornat. Narrat qui inde venere Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cæli ea ipsa specie quam tabula ostenderet, diuina circumfusam luce, suauisque splendore fulgentem, augustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi assistisse. quod ille mane matri narrabat, rei nouitate vehementer actonitus,

nitus, itemque Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant. Postremo Rex Consaluum ipsum accersit, ait se mirum in modum angi, quod sermonem Reginz eius quæ secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cū eam esse linguam diuinam dixisset, quam nemo nosset, nisi qui sacrosanctis eius Reginz filij legibus pareret, quippe qui D E V S esset, generisq̃e totius humani redemptor; Rex in præsentia quidem, si minus verbis, vultu certe ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto, per Antonium Caiadum Consaluo aperte denuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamen dies aliquot superfedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cum satis iam operam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo post adventum suum die Consaluus Regem simul & matrem non sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frustra dissecti distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiâ populus ingenti cum admurmuratione suspexit. Regem imitati trecenti ferme è regni proceribus, Christo sese pariter addixere. Hi nunquam à Consalui latere discedebant. adferebantur etiam dona Consaluo: lac, oua, butyrum, hædi, aliæque id genus: quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto duntaxat milio quodam exiguo, herbisq̃e, & syluestribus visitans pomis. Iamq̃e spectata vitæ morumq̃e sanctimonia studioq̃e salutis humanæ, tantam sibi summorum infimorumq̃e beneuolentiam conciliauerat, tantosq̃e in omnium animis effecerat motus, vt in Christianam religionem vniuersa multitudo videretur incumbere; cum à Mahometanis quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, Consaluo parantur insidiæ. Auctor conspiracyonis fuit Mosambicanus Minguames nefariæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant, Cacicius. ij Regi partim coram ipsi, partim per idoneum internuntium valde sibi dolere demonstrât, quod tantum in capitis regniq̃e discrimen ultro se ipse demiserit.

Selectarum Epistolarum

serit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu
 Proregis Indiæ, terræque Sophalæ regulorum, ad exploran-
 dum Regis statum, sollicitandosque ad defectionem popula-
 rium animos aduenisse, ut motibus excitatis ipsi deinde infe-
 sto exercitu subsequenti Regem opprimant. Addunt insuper
 fabulosa portenta, Consaluum magum esse teterimū omnium,
 & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attu-
 lisse ad incolarum animos occupandos, Regemque mactan-
 dum, quicumque caput suum aqua persuadi paterentur, con-
 ceptis præsertim verbis Langariorum (sic enim Lusitanos vo-
 cant) à Consaluo pronuntiatis, confestim volentes nolentes
 in eius potestatem venire : id ipsum alibi contigisse. proin-
 de videret etiam atque etiam Rex quo progredieretur, cui se
 suæque crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem,
 fore ut ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati
 miserandum in modum grassentur atque concurrant. Hisce
 alijsque mendacijs onerato Regi, adolescenti præsertim, ac
 matri, facile persuasum est, ut Consaluum primo quoque tem-
 pore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia erupe-
 rant, clandestinis agitata colloquijs; cum ad Antonium Cai-
 dum Consalvus, haud ignaro (inquit) mihi, nec imperato,
 mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res,
 ut subridens prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis,
 vel vitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ Virgi-
 nis martyrisque : Consalvus ab Antonio magnopere petit, ut
 Lusitanos duos tresve ad se confestim accersat. Confessione
 (inquit) illorum tuamque simul excipere, & sacra Eucha-
 ristia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim po-
 stea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consalvus ad me-
 ridiem usque præstolatus, cum non adessent, consecratas cõ-
 sumpsit hostias duas: factisque eodem die Christianis citciter
 quinquaginta, vestem ad corporis cultum, rosaria ad precan-
 dum diuisit. Lusitanos vero sub vesperam redeuntes, confes-
 sionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purga-
 tos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate animabat
 inscios quid ille conditum haberet in animo. Iisdem sacrorū
 apparatus dat in ædes Antonij deferendum. ipse lineatus
 cum effigie Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reueren-
 sique

tūque rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profecto paratior ad mortem obeundam ego sum, quā ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco. Mahometanorum quippe artificijs ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cum dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix heri posse putabat; ut Rex tam nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quā existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à quibus ea quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cum secus diuersorium in area ad multam noctem, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cælum, manibus modo sublatis ad sidera, modo Crucis in figuram extentis ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, fufisque precibus cæram Christi signo, quod vnum solatium illi supererat; in arundineum stratum decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidiis conspicati satellites octo circiter, illico irrumpunt: in ijs barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo conuiuium iniebat, iacentis pectus opprimit infidetque, arreptum inde pedibus & brachijs, humo tollunt alij quattuor: duo reliqui collo iniiciunt funem, quo vtrinq; adducto, Consaluus expressam ex ore naribusque magnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul Domino reddidit. Tum vero CHRISTI sinu-lacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus recte ligatum, attractumque interfectores in præterfluentem Moesem gessum deiiciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadaver ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadem sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi. Id simulatque cognitum est, regni procures, quos Encoses vocant, rei atrocitate permoti consensu adeunt Regem; & si hominibus (inquiunt) hisce mors idcirco debetur, quod aquam infundi capiribus suis à Consaluo permiserint, eadem & omnium nostrū,

&

Selectarum Epistolarum

& vero tua quoque causa Rex est: omnibus vno eodemque leto occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cum aliquantulum resedisset, eum biduo post Lusitani quoque conueniunt, docent, quam graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deum modo indignam innocentissimi viri necem debitis poenis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis virtuos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suos impulsoresque reijcere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostendere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliarijs duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij consilij Minguames, rem odorati, mature diffugerant: qui tamen quod summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, id ipsum vehementer optante Prorege, idonea nauigandi tempestatem expectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad castra promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam innocenti caeloque sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Sylueria suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum causa tandem aliquando fundamus. *Goz.*

GASPARIS VILELAE *ad Socios.*

ANNO superiore, Colmi Turriani missu, è Bungo discessurus Meacum, de mea professione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore vobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cum Deo Domino gratias agatis; cum fratrem hunc vestrum à vestra consuetudine tanto loco-
rum

rum intervallo disunctum, supplicationibus vestris adiuvandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu MDLX, comite Christiano Japonio, Laurentio nomine, probo iuvene, & linguæ huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorum concendimus: iter autem nostrum (quod facile iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primum enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit, vt navis loco moveri non posset. Tum barbari vt munèribus pacem ventumque à Diis obtinerent, stipem singillarim à veteribus corrogare cæperunt. Vbi ad me ventum est, negavi me vnus Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes habere repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeo excanduerunt, vt eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare proliciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoque conuersi: cuius beneficio inflari vela mane possit die capta sunt. Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quatrimum stare coacti sumus. Tum vero barbari plane in nos causam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendentes: quæ tamē Domino miserate cohibita est. Denique ad portum quēdā delati, ibique decē dies tēpestare coacti subsistere, communī sententia decreuerunt, nequaquā nos secum ex eo loco auhēdos: & ipso quoque nauarcho in eā sententiā adducto nos descendere coegerūt: quæ tamen, cum aliā nauē nullā in eo portu offendifsem, precibus placatū, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eū locū passuū sex & triginta millia deferret. Et quoniā nauarcho vltius progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erāt circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus aperte denuntiare, si prosperam optent nauigationem, nos omnino reiiciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relictī: sed paulo post diuinitus alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, vt portum citius iis qui ante nos soluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllō periculo tenuessimus. Tum denuo instare barbari, & nauiculariis persuadere conati sunt, ne porro nos ad urbem Sacaium veherent:

sed

f

sed

Selectarum Epistolarum

sed frustra: etenim incolumes eo peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam Diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum ascinimus. est autem vrbs Sacaium perampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequentissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagus: habitatur à Bonziis, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta millia in longitudinem, vnum & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluens efficiunt amnes. in eius littore locus est ad montem pertinens cœnobiiis plus quingentis visendus, multis aliis bellorum iniuria deletis, quæ quondam trium millium & trecentorum summam impleisse dicuntur. Hæc autem cœnobiaz Bonzii variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac cæteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (vt opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. iis nos Evangelii lumen inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot, demonstrauimus vnum esse Deum opificem rerum omnium, animosque hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insusurrans, orationem eam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, plane sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra susciperet, se Bonziorum metu, capitisque periculo deterreri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum inuente peruenimus: est autem vrbs perampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cum esset eius longitudo passuum vnus & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes edicissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobiaz, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus & incendiis vna cum ipsa vrbe, magna ex parte dissecta & excisa; vt, quod nunc vrbs incolitur, præfæ magnificentie tenus quædam velut imago esse perhibeatur. Regio est imprimis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæ-

duarum

duarum inopia. Sterilis autem adeo, ut raphanis, rapis, malis
 infans, & leguminibus vulgo vescantur. hæc autem ciuitas di-
 citur quondam religione ac litteris floruisse; cuius rei argu-
 mentum etiam illud afferunt, quod ex eadem vrbe monteque
 omnes Iaponiorum sectæ manauerint, quarum principes ac
 magistri in his locis sibi in hoc usque tempus sedes ac domi-
 cilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitio, cum
 nemo fere ad nos ignotos adhuc, & obscuros audiendos acce-
 deret, mihi faciendum existimaui, ut primum omnium Re-
 gem siue Imperatorem honoris causa inuiserem, ut eo bene-
 uolo, propitioque vteremur: deinde sumpta Cruce, in me-
 diam viam ex ædibus prodiens Christum palam prædicare in-
 stitui. quas ad voces ingens continuo populi multitudo con-
 uenit, alij rerum nouarum studio, alij etiam cauillandi atque
 irridendi. Quorum interrogationibus cum ita Deo adiu-
 uante responderetur a nobis, ut ipsorum rationes plane infir-
 mari ac refutari constaret; aduentus nostri fama totam urbem
 ita peruasit, ut omnium sermone celebraretur: partimque im-
 probaretur nostra doctrina, partim etiam defensores aliquos
 inueniret. Bonzj quidem farentes circumcursare vicos, ple-
 bem in nos incitare, Euangelium probris maledictisque pro-
 fcindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas
 vorare, repertaque domi nostræ ossa cadauerum: alij denique
 nos hominum specie dzmonas dicere: hortari etiam vicinos,
 ut nos sinibus pellerent: ædium vero domino exprobrare,
 quod nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis
 impulsus, mihi renuntiari iussit, ut confestim migrarem: cum-
 que incertus quo me reciperem, haud ita continuo paruissimæ
 stricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me
 occidisset, se vel patriis legibus capite punitum iri, vel eius
 ignominie vitandæ causa, mortem Iaponico more sibi vltro
 esse oppetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus
 ac status, cum impendentem mihi è barbari manibus ensẽ
 aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sane mihi affirmanti
 credite fratres, permultum interesse, vtrum quis mortem apud
 se tacitus meditetur & cogitet, an oblatam sibi propius intuea-
 tur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domi-
 no totum commendavi ac tradidi, cum xna me res eo tempo-

resolaretur, quod inter eos terrores minasque, verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iaponicarum superstitionum est parens; disseminari & crescere intelligerem. Eo periculo perfunctus, cum iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe quæ Ianuario mense in magna nivium copia, frigoribus maximis; & parietibus, & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo ceptis institimus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana causa profundere. iamque & à civibus plures, & à paganis permulti Christo nomina dare non dubitabant, quamvis ob id ipsum vulgo despicerentur; & Bonzij, quamvis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumniis ac maledictis nos lacerare desisterent, quin immo ne res ipsa consistere nobisliceret, communi consilio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auocare ceperunt: quo ille permotus incommodo, sæpius egit mecum, ut inde migrarem: sed tamen solitudinem nostram miseratus, quod nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non solum æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamque æstas appetebat, cum Regem rursus adiuvimus, ut nobis in vrbe tuto manendi faceret potestatem: ac, tametsi obrectatores non defuere, feliciter tamen diploma statim abstulimus, mortis proposita poena, si quis nos aut iniuria affecisset, aut quo minus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, ut necesse fuerit per amplam domo ad eam rem coempta templum instruere, quonon Christiani solum, sed etiam ethnici confluabant. quorum alij se ad ecclesiam aggregabant, alij cum verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana patesceret. Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies, cum perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impulit, ut magna pecuniarum vi in commune collata magistratus consumperent: qui muneribus delinuti inscio Rege nos summa

ma

ma cum ignominia exterminassent vsque, nisi cognita re eth-
nicus quidam primarius, vir bonus, & nostram causam apud
Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irrum-
perent inimici, me per nuntium monuisset, vt Bonziorum ra-
biem in praesentia declinarem, meque in arcem quandam suam
ad sextum decimum lapidem ab vrbe, reciperem. Consilio à
Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte ad ar-
cem vsque deductus, fere quadriduum latui. Sed cum iam res
postulare videretur, ne diutius abessemus, Meacum occulte
regressi, ad Christianum quendam diuertimus. quo tempore
varius erat de nostro discessu populi rumor: cum alij iniuria,
alii iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani vero
clam eo ventitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari
nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium
induciis impetratis, vt intetea de nostra mansione, vel profe-
ctione ageretur; in publicum magna omnium bonorum gra-
tulatione prodiuimus, neque ita multo post sacra aedes nobis
est restituta. Quae dum geruntur, ad Regem delatum est, con-
tra ipsius edictum quàm iniqui in nos Bonzii ac magistratus
fuissent. qua re permotus, multos nobis in posterum diligen-
tius cauit. aduersarii vero fracti ac debilitati non modo nos
vltra vexare desisterunt, sed etiam facta iam nobis libera com-
morandi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consiliū
diabolus in nostram perniciem ceperat, id ipsam vel maxime
nobis diuinitus profuit.

Restat vt nonnulla de superstitione, sacrisque huius gentis
attingam, vt ipsorum cæcitate perspecta, eo magis enixe pro
ipsis Dominum deprecemini. Primum Augusto mense con-
celebrant ludos quos vocant Gibon (quæ vox hominem si-
gnificat) quod ii ludi homini sacri esse dicantur: quorum eius-
modi est ratio. Primum in vrbis vicos, opificumque collegia,
describunt pegmata excogitanda moliendaque. inde vbi fe-
stus dies aduenit, veluti ad supplicationem populus coit. Agmē
currus quindecim, vel viginti præcedunt fericis pretiosisque
tapetibus cooperti: in his pueri multi psallentes, vel tympa-
na pulsant, vel tibis concinunt. Singulos autem currus ho-
minibus tricenis, aut quadragenis impulsos sua quemque arti-
ficum turba sectatur. Alia deinde sequuntur vehicula hominū

Selectarum Epistolarum

bus armatis instructa, lericis item, varijsque priscarum rerum monumentis ornata. Hoc ordine pompa delubrum pretervehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re matutinum tempus omne consumitur. Sub vesperam inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quem colunt Dei, lecticarijs ita compositis, ut præsentis numinis pondere valde fatigari premique videantur; alteram esse aiunt amicæ cuiusdam ipsius. neque ita multo post, tertia lectica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntium significauerit se vna com pellice aduentare; lecticarij statim huc atque illuc lymphati discurrunt, itaque vxoris zelotypiam insaniamque significant. Hic populus magna edit signa doloris, atque mœstitiæ: plorant muki, multiq̃ue ad consolandum Deæ animum positis genibus eam supplices venerantur. denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. sub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accendunt vario genere picturæ, & ornatu: inde urbem tota nocte perambulant, alij religionis, alij etiam spectandi causa: magna etiam populi vis, cum aduersperascit, ex urbe, aduentantibus (ut ipsi videlicet opinantur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruectum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primum verbis excipiunt: Felix (inquiunt) faustusque sit vester aduentus. Iamdiu aspectus vestri fructu caruimus: confidete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ij aquam calidam secum afferunt: ibiq; totam horam morati, quasi finem epularum expectent, precipue eos in suas domos inuitant, aiuntque præcedere se, domus instruendæ causâ, parandique conuiuij. Ut biduum illud effluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, luminâ discendentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in urbem reuersi, ædium testâ lapidationibus diligenter excutunt, ne qui forte ex Manibus (à quibus nimirum aliquod sibi metuntur damnum) occulte remanserint: tametsi eos miserantur nonnulli, quod par-

paruulos dicant esse, &, si forte eos in itinere imber oppresserit, extingui misellos. Interrogati Iaponij, cui illis epulum præbeant, respondent, eos ad paradysum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millia, quod iter non minus quàm triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum virium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulcra diligenter purgant: Bonziji autem videlicet regnant; nemo est enim re familiari quamvis exigua, quin ad expiandos rite suorum Manes, Bonzijs munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi carissimi huius gentis errores, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, vt eam inde ægre admodum eruas. Obsecrate Dominum, vt eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio sane detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscunque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuisi, pueri primum lapidibus, deinde cæteri sagittis, & sclopis, mox contis, postremo gladiis dimicant. qua ex pugna semper fere nonnulli desiderantur, complures vulnerati discedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate proposita: omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studium, hæc est oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hostibus caesa retulerint, præmia perfoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hosce miseros in honore est, vt ei magnificentissima phana extruantur: in quibus horribili specie sese identidem offerens, cum alibi adoratur à populo, tum præsertim in monte suburbano, in quo fuisse quondam aiunt cœnobiorum septem millia, quamvis nunc minus multa visantur: quorum est vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vsque adeo celebre, vt cum Reges bella gesturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta perfoluant; tum infima quoque plebs in suis difficultatibus atque periculis eodem auxilij causa confugiat: quibus dæmon per quietem apparēs persuadet, se ipsorum religionē placatum, eos è periculo eripuisse, perindeque ijs cætera in posterum cessura, vt ipsum rite negligenterve coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere

Selectarum Epistolarum

metuatur, obseruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque de plorandis hominū error est Bonzium quendam Cōbadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe versatum: quem equidem existimo hominis forma demonem fuisse: adeo nefaria scelera ab eo excogitata, cæterisque demonstrata narratur. hunc tradunt deducere stellas è cælo, & futura prædicere solitum: inuentorem etiam litterarū fuisse, quibus Iaponi vtuntur, sibiq; multa eaq; magnifica templa ædificari iussisse, extremaq; iam ætate subterraneum sibi effodi specum, in quem vltro se condidit, cum dicetet, se iam vitæ huius satietate teneri, & in eo specu viuentem velle quiescere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor existeret, seque tum in lucē hanc esse rediturum: eo sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius vbiq; nomen, & viuere etiamnum creditur, multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria vero illius diei solennia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrenrur.

Alij præterea aliis ætatibus fuisse tres vel quattuor Bonzii summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigessimū vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icozos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzium semper cum imperio præsidet, stupris, flagitiisque palam turpiter deditus. quem plebs nihilo minus tanta pietate, ac veneratione prosequitur, vt eum si modo aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniarum deferunt, vt magnam Iaponicarum diuinarum partem vnus obtineat. Festos vero eius dies quotannis ita cōserta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobij aditu, cum fores aperiuntur, obtineri aliqui semper intereant: quibus cum ita præclare agi putatur, vt nonnulli religionis causa sese pedibus irruptentium vltro calcandos necandosque substant. nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publice magnum aliud quod incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonzii Nequiron, qui ante

te

te quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foqueana familia princeps fuisse:

Haecenus de rebus Meacensibus. venio ad Sacaianas. Ego Sacaium Cosmici iussu Meaco me contuli, ubi sum in praesentia: quam urbem, cum ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) letam nobis animarum segetem allatoram; tum quod copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum duntaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisci cuiusdam Imperatoris, hunc Sacaiam adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis viam urbis longam ad passus ducentos transuersis vtrinque tignis ac tabulatis obsepiunt, ne plebi introspicere liceat; tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eo contendit. in primo agmine idolum procedit equo insidens, stricta ingenti machæra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit. pueros multa equorum turma certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto se se ei celebrati obstrinxere, saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu; hoc est annos mille voluptatis, mille mediana millia gaudij. Hanc turbam Bonziji primum candidati psallentes, deinde vniuersa mobilitas in equis mitrata, postremo quinque vel sex veneficæ magno mulierû comitatu linteæ sequuntur: extremum agmen claudunt singentes armatorum copiz ad excipiendam Daimaogini lecticam prodeuntes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Lecticam vero ipsam inauratam lecticarij ferunt viginti, qui varias cantilonas velut intercalari quodam carmine concludunt Xenzairaquu, Manzairaquu. Bandem simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, alijsque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domi.

Selectarum Epistolarum

Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuerterer, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc provinciam adeundam. Etenim si quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certe egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sane difficilis est, utique ad intelligendum. patientia tantum, animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit, perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profecto imperiet ijs, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris, & omnium semper inhabitet. Sacai. xvi. Calend. Septemb. MDLXII.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTI ad Socios.

EGO in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis agrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quo maiore caeremonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conversionem barbarorum non mediocriter profuturam esse confidimus. In his patris duo numerantur, alter quatuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoveant. Sed maiorem Colmus Turrianus Meacum militæ ad eam sacram tuendam, & Gasparem Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponijs erudiendis, eiusmodi est. Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponice, edocendis neophytis primum operam dat, deinde certum in locum se confert, quo multi ad eum sciscitandi & querendi causa conue-

conueniunt, quibus ille respondet; refutatque, cum opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die. vertendis etiã Iaponice necessariis quibusdam libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Christianis, vt versio purior, clarior, atque suauior sit: ex ijs qui Christiana disciplina instituuntur, aliqui sunt viri primarij, quorum vnus ante Baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprimè versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam vero multo sapius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideque ventitat plebs, vti fræno potius, quàm calcaribus egeat. quantum vero concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum beneuolentia, quam sane augeri constat in dies. Hebdomadę sacrę diebus cum cætera solennia rite sunt persoluta, tum vero quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen procescit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ij suum quisque carmen elata voce tãto cum animi sensu pronuntiauerunt, vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lachrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quędam è sacris litteris actę sunt: vt exitus Israëlitiçi populi ex Aegypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quę transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem vna cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetę casus, alięque similia spectacula edita sunt. Supplicationibus absolutis, dialogus publice est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini lætus atque mœstitia cum Paschalis celebritatis læticia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirum quanta voluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante, ipsis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos, ita ad viuum effinxerant, non modo vt spectatores, sed actores etiã ipsi præintima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungenstius.

Nunc.

Selectarum Epistolarum

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam viri precibus inuitatu, non solum peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in ijs adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuernerat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeida epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmo tradita Christianos studiose retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eo misit Cosmus, ornatum, frequentes conueniunt: atque vbi Deum rite precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponice scripto, nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem, & audiendum verbum Dei se conferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuo Christianis æquam præbere cœpisse, templique extruendi iam nunc illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis scædus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia, atque commercium quàm sit fructuosum, vt clarius desiderando sentiret; nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaiō versabatur, nauarchi eius apunculo visum est faciendum,

videndum, ut in alias oras aberterent. Igitur abeundi potesta-
 te ab Rege Bungenli quamvis egre impetrata, de Cosmi valē-
 tudine atque incolumitate sollicito, Firandum vterque profe-
 cti sunt. Funaij autem, vbi a Christianis auditum est, Cosmum
 protectionem parare, mœrentes continuo ad eum ventitare
 cœperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus
 hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus
 Cosmus exposuit, quam iustis de causis iter illud ingredere-
 tur, & simul mandauit, ut Vicarijs, donec rediret (quod pro-
 pediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita
 ab eis digressus est, multis cum viris, mulieribus, pueris mā-
 gno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus,
 quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter
 inferrent, ea re cognita Rex misit e familiaribus suis, qui tem-
 plum assidue custodirent, & in vincula abriperēt, si quis in eum
 locum se contumeliose gessisset: atque eiusdem præsidij ne-
 gotium duobus etiam primarijs civibus dedit, in ea vicinitate
 habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula
 Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias
 incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus
 comitibus quidam ante sagittam emissam, adductas arcus ha-
 benas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à
 Lusitanis exceptus, qui naui vexilla sustulerant, & tormento-
 rum strepitu letitiam significauerant, in ædiculam diuertit ab
 Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstru-
 ctam: vbi cum cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu
 terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos
 admisis noxis per Confessionem absoluit; iisdemque facile
 persuasit, ut cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc ha-
 bui de Iaponensium rerum progressu quæ scribe-
 rem. Vos Dominum precari assidue in-
 sistite fratres, ut nos idoneos
 veritatis Euangelicę
 precones

efficiat. E Bungo, V. Idus Octobris

M D L X I I.

LVDO.

Selectarium Epistolarum
LUDOVICI ALMEIDAE
ad Socios.

Nox superiore cum Ecclesiis Facata, Firandi, alijsque Iustratis in Bungum agrotus ex itinere rediissem, vt primum e morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quae quidem in ijs locis euenere, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam caetera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter, & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterque tractabat. is igitur Christianus cum animaduerneret se iam ad vitae exitum appropinquare; susceptas in vita maculas matura Confessione delere; & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione, periculoque rei familiaris petere omnino constituit, rem itaque cum vxore communicat; quae (vt erat praestanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quam occultissime abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quocirca naue Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quod eius opera admodum indigeret, partim quod se inconsulto inuitoque abisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono e finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat; cum superuenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi rege amicitia intercedebat, eodem Rege postulante oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vilo pacto adduci potuisse; legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur; sed vxor contra per litteras ei suauiter a suscepto itinere nequaquam destiteret, bonoque animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui

breni confortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem ubi id rescivit, egit cum Rege Bungi, ut Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, speq; subnixum, de seipso autem adeo demisse, maleque sentientem, ut non modo qui in Bungum ad Confessionem incolumis perveniret, sed qui vilo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in se ipsum odio erat incensus, ut ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adungeret, tanta cum sui cognitione, ut precibus Christiani, qui regiam epistolam attulerat, nequiverit adduci, quicquam ut de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægre pervenit tanta animi sui cum voluptate, tantisque Deo gratias agens, ut rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cætera multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & pijs quibusdam libris in Japonicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium, & caritas; & licet extrema sit iam ætate, vix unquam cessantem reperias. Eum Dominus ad finem usque conservet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarii civis vxor ex familia regis Bungenfis, à dæmone agitata, per campos tanto cum viulatu, atque impetu ferebatur, ut à nemine contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perducere, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis custodibus adhibitis, collocari iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se Baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida intervalla, iis opportune Cosmus est usus ad eam Christianis præceptis rite imbuendam. quibus ut satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sanæ quæta, sed cum primum caput salutari aqua perfundi ceptum est, tanta repente vi se commovit, clamoresq; edidit ita magnos, ut omnes qui circum aderamus, perterrefecerit. Tum Cosmus à quatuor viris apprehensam, teneri ad finem usque Baptismi

nisi imperavit. quo absoluto misera fractis viribus cecidit, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum, aut molestiam huculque perpeſſa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, ut ab Rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quod ei Rex ita prolixè libenterque permisit, ut diceret gratum sibi fore, si cetera familia imitaretur. itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis, sane quam in virtute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmas, comite è Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, varijs locis regni Bungenſis commodo Christianorum exstructa. mensem in eo itinere posui, multos baptizavi ethnicos; Christianos autem docui, quia ratione templa concelebrarent, sermonesque inter se de religione serrent, si quando ad urbem venire non possent. quasdam etiam areas defixis Crucibus Christianorum sepulturae dicavimus: denique in singulis templis benedictum, seu piaculare granum relictum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense Decembris profecti, profectiōis causa fuit Emmanuelis Mendozæ cum sex Lusitanis aduentus, qui ut per Confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogant etiam atque etiam, ut me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visitandos, & promulgandum genti Evangelium mitteret. id ipsum Regi quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prætorē Indiæ literis, itemque ad Antonium Quadrium eidem provinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset: è Bungo igitur (ut dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quattriduo ad mare peruenimus: cum semper, ubi sub vesperam confisteramus, verba de rebus diuinis ad incolas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sane frequens coacti descendere, cum spectaculi novitate permoti (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Evangelium nuntiaui: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertio rediere, atque vniuersi pene professi sunt, nisi Reguli metus obstaret,

flaret, se Christo nomina libenter daturus, idque eo cum animi dolore sensuque, ut nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungenfis Regis est stipendiarius) ut cuilibet Christiano esse impune liceret: eosque solatus ut potui, ex eo loco discepsi. digressu meo lacrymarum nonnullis oborta, ut si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facile iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem, religionemque propensio. Anguem delati, & à Regulo peramanter excepti, ut primum opportunum est visum, de rebus diuinis, & animorum immortalitate cum eo colloqui cepimus: multisque sermonibus vitro citroque habitis, cum etiam familiæ partem à cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sane tempestiue conuenimus: cum enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, ubi Emmanuelis Mendozae nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium quas in vita videre me memini, & loco & opere munitissima. quippe quam decem fere propugnacula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque intervallo distantia, fossis ita profundis, ut despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (ut aiunt) silice ferramentis exciso: quod equidem vix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni uxorem, & quattuordecim præterea Christianos multis iam annis Franciscus Xauerus Deo peperisset; mihi faciendum existimaui, ut me ad eos consolandos, confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni amicissime acceptum, multa cum de Francisco Xauero, tum de Bungenfi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, felicique ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentius viderunt, quod iam diu neminem omnino è Societate nostra conspexerant. quo toto temporis intervallo eos in Christiana fide partim seipis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xa-

Selectarum Epistolarum

uerij manu Litanij, alijsque precandi formulis, æque ac sacrarum reliquias pia mulier admodum religiose custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in ijs Hexandoni iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sapius permittebat ille, veritus ne usu nimio absumeretur) sese cedere consueuerant, quod eam rem non solum animis, verum etiam corporibus prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauisimo implicata, cum varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremo confugiens; Francisci Xauerij, vt putandum est, meritis continuo in pristinam valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiã excirata cum Beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eo mecum attuleram; pueris nouem, in ijs duobus Hexandoni filijs Baptismo lustratis (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœnore postridie mane discessi, comite ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu quindecim dies apud ipsos cômoraturum: Cangoximam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim, eoque collaudato quod Euangelium in suo regno promulgari cuperet, multisque præterea verbis habitis, petij vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quod ille cum permisisset ea tamen conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem; Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima ninium copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque teterima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primum curatis, quorum ingens erat numerus partim sæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui idipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea naui loco, ad sceminarum tutelam de Iaponijs coemptarum (quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodiabus binis appositis; denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum vsurpasset; (late enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos

hianos habere instrui. nam ethnici veriti Bonziorum offensio-
nem, ad nos venire non audebant : quod ego cum animaduer-
tissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque
amicitię cum Bonzijs ineundę, quo deinde populus ad nos ma-
iore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insi-
gnis, magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tum ve-
ro & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobijs tribus sum-
ma cum potestate præpositus. Hunc igitur adij, collurio ad o-
culos curandos, quibus ipse laborabat, allato : atq; ille meo sa-
ne quàm lætatus aduētū, sibi valde optatum fuisse dicebat, quæ
Xaverius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. In-
de me multa de summo rerū Opifice, de immortalitate animo-
rum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus, pluuijs, alijs;
que rebus huiusmodi interrogās, magna sua cum voluptate to-
tam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus cap-
tus, tum ad mensepe, alio item Bonzio cum te, ego vicissim ad
illum familiariter ventitarem, cumq; doctrinam nostram tum
apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, vt Rex Xi-
xona (hoc est sanctam rem) publice responderet; vel eo Regis
testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio con-
suetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cœperunt :
ē quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In
eo numero sacre primarij duo Regis ipsius cognati, quos cate-
chismo institutos vnā cum vxoribus & parte familię (triginta
quinque in vniuersum fuere) baptizauimus. quorum deinde
omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum ex-
structum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem
Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cum Christia-
norum, tum etiam reliquorum studijs me magnopere expeten-
tium deesse non potui : ē quibus circiter quinque primarij au-
dito aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt : in iis
quidam adeo excellenti ingenio, vt in cōmentarium relatis iis,
quæ de me didicerat, librum confecerit exorsus ab ipso mundi
initio ad vsq; Christi domini nostri in terras aduētū, eius præ-
cipue cruciatibus singillatim enumeratis. quæ ipsius lucubra-
tio & hominibus illis, & alijs etiam populis, ad quos eam ego
ipse deinde circumtuli, maiorem in modū profuit. Idem iussus

Selectarum Epistolarum

à me Iaponica quædam scripta de Christiana religione describere, mandatum ita auide arripuit, vt opus vniuersum (omnino foliis quinque & quinquaginta constabat) vnus dimidiatiq[ue] dici spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obundo tenerent: quam quidem in rem, vt quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim vero librarius ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus, & commentationibus mirifice delectatur, seq[ue]ne cum libro quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur quòd ad hanc Dei rerumq[ue] celestium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litaniis publice decantatas interrogatus à me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deseras, quoniam ex meis popularibus es, meisq[ue] sumptibus viuitas, responsurum se dixit illico: Here, vis ne me in te sine fuce ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Christianum: hæc enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum (ad quorum numerum ibidem alij septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduum precandi studium, mirus inter se amor atque concordia cernitur. vna tantum res ipsorum animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communium meritorum Ecclesiæ expers tandiu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cum preces ad Deum, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quotidie funderet: tum ego eiusdem vxoris rogatu hominem adij, & ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi plane probari, alioquin permissurum senequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susciperet; vna re quominus eos imitaretur, impediri se dixit, quod vereretur, ne grauius animum Regis offenderet:

ret : sperare se Deo propitio fore aliquando , vt Rege ipso iubente , Christum , quem intimis sensibus adorabat , palam ac libere profiteri posset . quo illius responso Christiani valde letati sunt . Inde cum rursus ad Cangoximanos venissem , Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus , vt ad Regem Vocoxiuræ proficisceretur , qui nos in suum regnum liberalissimis conditionibus inuitauerat : cum præter alia multa , & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus , quique cum ipsis negotia contraherent , in decennium ab omni portorio immunitatem se datum esse promississet ; & quicquid circa est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset , vt intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset . Cangoximæ igitur institutis qui Christiano grege in templum statis diebus aduocato , pastorum vice ac munere fungerentur , baptizatisque iis , qui iam ad id Sacramentum idonei videbantur ; ceteros quibus potui verbis sum consolatus : duos præsertim Bonzios illos , de quibus dixi : quos in discessu meo perquam studiose CHRISTO nomina profitentes , in aliud tempus idcirco reieci , quod à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus , nulla ratione se posse desistere dicerent , eaque re Christiana sacra , quæ ipsi apud se taciti colerent , minime pollutum iri arbitrarentur . denique à Christianis vario comœatu peramanter instructus , & magna cum doloris amorisque significatione dimissus , ad arcem Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima passuum abest decem & octo millia) dum nauis paratur , biduum substiti . atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu , ipsis etiam ex arce summa fœminis ad mare me deducentibus , & quasi in eo salus omnium verteretur ita me vt celeriter ad se redirem enixe rogantibus , cōscendi , & decimo septimo die in Bungum magna nostrum gratulatione perueni . atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram , qui locus ultra Firandum est quattuor & viginti passuum millibus , discessi : quo vt perueni , salutatis ex itinere Facatensibus (qui cum initio diu multumque Euangelio restitissent , bellis deinde perdomiti ac velut subacti diuinum semen libentius acceperunt , bonamque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primum adij , qui me honorifice

— mille

g 3 sane

Selectarum Epistolarum

saep̃ bis conuiuiū excepit. deinde cum eius ministro, qui Regi
ip̃sus nomine ad Cosmum litteras dederat, de re cōi agere in-
stitui. cumque ille quēdam ex ijs quaz per epistolam nobis vltro
detulerat, reuocaret; faciendam mihi exstimaui, ut ad Cosmū
scriberem, eiūque totam rem integram refererem. Ad portum
igitur reuersus, dum in Christianis ex instituto adiuuandos in-
cumbo, Eirando nuntij perferuntur, quanto cum rei Christi-
anæ adiumento Damianus Iaponius familiaris noster excellenti
pietate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatensibus quoq; sum-
ma cum omnium admiratione operam nauarat egregiam, in eo-
oppido versaretur. nec ita multo post, quādam parantibus no-
bis, quaz ad Cosmum mitterentur, ecce tibi repente affertur ip-
sum adesse Cosmum. Primo incredibilis visa res: ea Cosmi etas
aq; valetudo, ea difficultas itinerum est; sed vbi iam ad portum
applicuit, quanto gaudio affecti simus facilius est vobis existi-
mare, quam mihi scribere. is me confestim ad Regem legauit,
ut cum eo rem omnino transigerem. quod ego cum fecissem
ablati etiam syngraphis, in Bungum ip̃sus Cosmi iussu ad epu-
las in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi
Bungensi parandas excurri: quo secum ille filium heredem re-
gni futurum meorogatu cum proceribus duxit. Cumque in-
eo conuiuiū candidati pueri nostri domestici quattuor magna
cum omnium delectatione sedibus carent, Regis filius mensa
reliq̃ta sese ad æquales suos hilariter ac festius recipit. puer ille
quidem, ac pene potius infans (aunam quippe agit quintum)
sed in quo sensus animi ac ratio longe præcurrat ætatem, è Bun-
go rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolit-
ur, habetque in monte summo Crucem, quaz eminus valde cō-
spicitur à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quod eo-
dem loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se,
alijsq; compluribus, sublime in aere signum Crucis apparuisse,
Cosmū sanctissimis (vt solet) occupationibus distractū offendi.
Tanti ad eū Confessionis & Eucharistiæ causa cōcurfus vndiq;
Christianorū fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ causa, tri-
ceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorū erat ita
magna in Cosmū obseruantia ac veneratio, tanta religio ac pie-
tas, vt in sacris mysteriis obeūdis, vt corā eo oculos attollere nō
auderēt: ac p̃sertim in corpore Christi sumēdo, copiosā lacrymarū
effun-

effunderet: ea denique animi virtus, ac probitas morem, ut barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerent, & seueriorem vitæ disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus fore triginta ad Cosmum misit rogatum, ut quoniam tres e militibus suis in prælio sclopis isti grauius ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, ut Facatam e domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgie laude præstantem, qui non modo vulnera extractis artificiose glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stipendibus barbaris constanti animo excelsoque repudiavit. Quare commotus Præfectus, ut nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat ut epistolam hanc eximie indolis adolescentuli commemoratione concludam: in quem cum omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congesserit; tum et dona accessere cœlestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorum efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, ut octauo quoque die post Confessionem rite peractam cœleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tanta vero animi submissio & humilitas (cum illustri admodum loco sit natus) uti ad Bungensem inuisendam Ecclesiam à Caspare missus ex vrbe Sacai, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, eo simul atque peruenit, ut scilicet unus e Christianorum grege uideretur, non modo comam sibi totonderit, quod in Iapone ualde inusitatum est, verum etiam omni delicatore bulgu ornatuque abdicato; de contemnendis rebus humanis publice disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram. ut inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in urbe Firan do apud uxorem Antonij viri principis, eiusque ancillas, cum se per id tempus ad sacram Confessionem pararent, de Penitentia sane opportune uerba fecisse: quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sapius à se tractatam, caller egregie. Huiusmodi pueri sunt (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo adspirante Iaponiorum cordibus in-

Selectarum Epistolarum

iectum iri speramus : atque ob id ipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per IESVM CHRISTVM obtestor , ab eo precibus impetrent , vt mihi det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone. octauo Calen. Nouemb. MDLXII.

REGIS CANGOXIMANORVM ad Lusitanum India Prætozem.

NON o superiore cum duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi causa venissent; bellicis occupationibus impeditus , quem & ego cupiebam & ipsi merebantur honorem , illis habere non potui . Eadem fuit causa , cur Lusitani ad Omangum portum nauis delati , non modo perinde ac voluntas mea , & ipsorum dignitas postulabat , accepti non sint ; sed etiam pro piratis habiti (quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commisso prælio Alphonsum Vasæum non sine meo quidem dolore , e suorum numero amiserint . Tu si ad me litteras dederis , magno me decore auctum atque ornatum existimabo , atque ipse vicissim ad te scribam quotannis . Lusitani vero , vel sacerdotes tui si ad me cum tuis litteris venerint ; eo erunt apud me loco , qui rebus tuis iure debetur . Xa.
xuma . anno
quar.
to.

EIVSDEM

*EIVSDEM AD ANTONIVM**Quadrium Indiae provincia pro Socie-
tate IESV Prapositum.*

OCCUR duo Cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum est animi magnitudo roburque, ea in dicendo uis atque doctrina, ut mihi cęlestia quaedam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri ordinis homines unius rerum opificis gratia (præsertim cum ita late pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pæne terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hæc insulas tam longa & periculosa nauigatione contendere. Sane ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: ut mihi Socij vestri Nauabangi, quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opportune refrigerent: qui profecto libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quauis exiguum. nam ut alibi aduersos maris ætus, hic quidem certe semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorum præsentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco sublata sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à Socijs uestris relictum, quandam obducti nubibus cœli, aut Solis propria luce defecti reddit: imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorum mihi perspecta fides ac probitas est, in meæ ditionis terras commeari mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modo ab omni iniuria tutos fore, sed etiã amicissimè, liberalissimèq; tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certe obsecro, ut de tuis aliquos primo quoq; tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore opperior. Datę anno quarto, mense septimo, octauo die, & vigesimo.

Libri secundi finis.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA.

LIBERTERTIVS.

GASPARIS VILELAE
ad Societatem IESV.

NNO MDLXI, Augusto mense vr-
bem Sacaium ingressus sum, quæ in se
ptentrionem sita, gradus obtinet quin-
que & triginta, & semis. Cumq; Euan-
geliû in ea promulgare capissem, mul-
tos repperi, qui verum id esse fateren-
tur, sed quo minus ex eo viuerêt, famæ
& exultationis ratione impediri. gē-
tem enim diuitijs affluentem, & digni-
tatis in primis auidam facile absterret
diabolus iniurijs & contumelijs proponendis, quibus in hac
uita Christiani ferè semper obnoxij degunt, si ducem ac libera-
torem

totem suum imitari voluerint . quo fit , vt egre admodum Saccaiani ad Baptismum accedant . quanquam in iis ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt , in quibus erant milites quattuordecim pratoriani , quorum ita insignis , vite morumque mutatio constitit , è vt lupis agni mansueti non sine magna omnium admiratione facti esse videantur .

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem , diuinitus equidem factum credo , ne videlicet in ea pericula incidere , quæ mihi nec opinanti imminabant . Etenim mense postquam inde excessi , Meacum quadraginta millium arinatorum obsedit exercitus : quæ etiam causa fuit , cur ad Christianos , sicuti promiseram , non redirem . Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis , in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima . nam ab Occidente alluitur mari , ab aliis vero partibus profundissima cingitur fossa , & aquis plena perpetuis . Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat , nec rixæ ferme audiuntur . cum enim vrbs viæ suas quæque portas , & custodes habeant , statimque cum opus sit , occludantur ; nullus noxiis ad fugam exitus patet , sed continuo comprehensi ad tribunalia pertrahuntur . Quamquam ij qui inter se inimicitias gerunt , si alter alteri ad iactum lapidis extra moenia occurrant , se inuicem male admodum accipiunt . Sed ad bellum Meacense reuertor , cuius exitus fuit eiusmodi . Cognita vrbs obsidione patrum Regis , confestim ei cum exercitu in subsidium venit : huic obuiam iere ex altera parte Neugori Bonrij , qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert . Castris igitur Meacum inter , & Sacaium locatis , crebra prælia committebantur : ita tamen , vt res Bonziorum semper esset superior . denique vigesimo die , cum ad vniuersam dimicationem ventum esset , Regis patrus victus , quoddam in castrum confugit . Rex autem Meaci , eius rei nuntio audito , se in arcem recepit vrbe deserta , quæ ab hostibus capta , rapinis incendioque vastata est . iidem sequenti victoriam , signis ad castrum de quo diximus , motis : patrum Regis , eiusque copias omnino delere parauerant : cum Rex Meaci exercitu viginti millium hominum quam occultissime instructo

Selectarum Epistolarum

struſto, & ingenti flumine ſuperato, hoſtes nec opinantes tan-
to impetu oppreſſit, vt cum eſſent ad hominum triginta mil-
lia, fuſi fugatiq; ſint. quos Rex deinde coniunctis cum patrum
viribus fugientes Meacum vſque inſecutus, tanta ipſorum cę-
de urbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum
eſſe exiſtimeretur. Itaque aduerſa factio extremam ſibi perni-
ciam metuens, pacem ab Rege petiit, ſęque interponente Vo,
ſiue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatęque pertinenti-
bus toto Iapone præſidet, impetravit. In his tamen belli peri-
culis, & calamitatibus, templum noſtrum Dei beneficio inte-
grum, & incolume perſtitit: & in ipſa obſidione Laurentius
Iaponius Meacum bis penetrauit (nam me ipſum per litteras
Coſmus ante ſedatos tumultus eo redire plane vetuerat) ſe-
mel ad celebrandas cum Chriſtianis Natales Domini ſerias:
iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis a-
gendas, qui Bonzios cum templum noſtrum per vim occupaſ-
ſent, iniuſta poſſeſſione magno bonorum gaudio depulerant.
Toto eo belli tempore, quod annum circiter vixit, pia quę-
dam munia Chriſtiani Meacenſes obiere, tribus in ſingulos
menſes vinis inſtitutis ad pauperum incommoda ſubleuanda
eleemoſynis, quę ob eam ipſam rem in commune confereban-
tur: cum etiam ſemel in menſe in conſilio publico de ipſorum
pauperum commodis ageretur. mulier vero Chriſtiana in pri-
mis locuples, & honeſta, cum liberos non haberet, partem
ſuam bonorum à marito obtinuit; eamque in mendicos, le-
pra vlceribusque tota vrbe finibusque Meacenſibus laboran-
tes, quamquam nonnullis obſtreſcantibus Bonziis, magna ta-
men cęterorum omnium, qui nihil vnquam ſimile viderant,
admiratione atque approbatione diſtribuit.

Multa in his locis cęnobia Bonziorum viſuntur, in quę
(vt aiunt) pœnitentię cauſa ſe recipiunt qui mundo nuntium
remiſere, denſis adeo tenebris obcęcati, vt nefaria flagitia in
hiſce cęnobiis admittere nulla religio ſit. nam diſcrimine re-
ſte vel perperam facti conſuſo, ſeditionibus, ſurtis, rapinis,
cædibus, cuncta miſcentur. Quam etiam ob cauſam ex iis qui-
dam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluui-
one, ſęcęque emergeret, ſociis aliquot ſecum adhibitis, Bonzio-
rum formam inſtituit, eorum qui Neugori dominantur: quo-
rum

rum alij precibus vacant, alij militiæ, alij quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Armâ vero semper habent paratâ, principemq; familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem cui pareant, habent nullum. viribus namque certatur. & quamquam in consilijs, qui ætate præeunt, priores sententiam rogantur; suffragiorum tamen iura vsque ad eo promiscua sunt, vt quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, vnus modo si intercesserit, prorsus impediat. Itaque ad vnâ eandemq; deliberationem toties conuenitur, quoad plane dissentiat nemo. Vbi vero tenebræ se intendere, sæpe sese inuicem perimunt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cum iidem muscam, aut passerem necare nefas ducant, quod legibus suis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponij miser, cû ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, quâ ratione se ad iter accingant. Eas autem esse uarias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis dijs, qui à quibus in uita culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmij loco perducant. atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maxime modo se comparat. Dies complures sibi vigilans, & ex quodam quasi suggestu de mundi contemptu cõcionatur. huic alij sese comites adiungunt, alij stipem eleemosynæ causâ largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto uino, conscendunt naticulam, imposita falce ad spinas rubrosque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisq; induti vestimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti saxo religato, quo citius ad paradysum illum suum perueniant, sese è nauigio sponte præcipientes dant. Quem mihi videre contigit, hunc septem comites sequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese proiecerunt, vt nouitate spectaculi plane obstupuerim. Qui autem Amidiam venerantur, alium ritum obseruant. Cum eos tædium cepit uitæ, in specum ad instar dolij, in quo confidere possint, sese conijciunt, ita ex omni parte contextum, ut una tantum ex arundine perforata spiritû ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assidue Deû illum suum, seu potius dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe

Selectarum Epistolarum

vrbe Sacao contigit (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bonzius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdum comedens repente ex omnium conspectu prorsus ablatu est: quod ipsi quoque Iaponij malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. id autem ea ratione cõfirmant, quod annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus, postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadringentesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, ut pax in posterum vigeat, quam illis date dignetur Dominus, quo latius sanctissima ipsius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI ad Socios.

VI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, p litteras vobis exposui anno MDLIX. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cum certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, ut aliquis nostrum proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite uno è fratribus qui cælum Iaponium non ferebat, Rege, Socijs, & uniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calend. Nouemb. MDLX, iuncum (navis genus id est) uterque conscendimus, & duodecim dies vento usi sumus ita secundo, ut nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi semper quingenti, aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera navigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiuijs commeatum nauticum consumere atque exhaustire cepērunt. In hac animi iucunditate, cum ita prope ab continente abesse.

abessemus, ut quolibet vento litus teneri posse videretur; eo ipso die sub vesperam aduerso repente flatu inerebrescente, imbribusque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, ut iuncus modo attolleretur altissime, modo infime magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempesta nox cæcæque tenebræ, tum minantes circa scopuli. quo in discrimine cum aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum navis effractum in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus plane actum existimatur, statimque propterea præciditur malus, ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur: & simul ipsa quoque uela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum uero omnes longe alijs ac pridie sensibus animi, serio de morte cogitare, certatimque ad Confessionem concurrere incipiunt, tanto omnes terrore perculsi, ut mente pæne emoti viderentur, neque iam in summa naui quisquam appareret. unus gubernator in uado explorando, contemplandoque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, sæuiente adhuc mari, fusisque armamentis, salutis spes iam fere nulla supererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum milia uehebantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cum ita uehemens esset agitatio, ut alterum in latus procumbente iunco, imà carinā appareret: & simul ex leuitate saburræ, & pondere tabularum non modo diu retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carinā fatisceret. quo circa tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nauis præcidere, & mercatorum cubicula leuandi oneris causa disturbare, ipsos denique foras & crassis trabibus asseribusque compactos soluere sunt coacti; vasto iam nauis alueo, ac propemodum uacuo. hic uelut exiguum nauiculus è mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste serica, alijsque nonnullis, quæ tunc se obrulerant, pro re nata concinhat & comparat: quod ipsum statim impetu uenti discriptum est, iamque humanæ opis unum illud supererat: validior clauus ad extrema tempora reseruatus, sed in ijs procellis metuendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamē, ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum è Sinis in Indiam cursu directo perierant (præsertim

Selectarum Epistolarum

tim cum illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius visum est, gubernaculum restituere, paruumque sarcire velum quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quod nihil ad refarciendum occurreret; diuinitus factum est, ut qui rimas iunci, obturandi causa scrutabantur, in sarcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsitæ, cum merces in lapone exponerentur, pretium domino magister naus aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo confecto, & baculis quibusdam, arundinibusque crassis aptato, clauoque summo conatu locato, quem ego prius precationibus pijs, & piaculari aqua rite lustraueram, cæteris eo tempore vota nuncupantibus variasque fundentibus non sine lacrymis preces; diem vnum noctemque processimus: sed cum naus iustis careret velis, atroci tempestate usque adeo quassabatur, diffractum ut denuo sit gubernaculum. Tum vero seruandi argenti spes prorsus amissa. accersiti nautæ barbari Sinae, ut vectoribus in scapham confugientibus, ipsi in iunco remanerent, aliamque sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respondent; inde ad sortes dæmonemque inuocandum conuersi: quod ego cum cernerem, orabam Dominum, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Mane, simul atque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum, scaphamque parandam expediunt. Clauus est refixis iunci tabulis resectus, & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quam quanto temporis spatio Litanæ recitatæ sunt: quo magis in suscepta sententia persistebant Christiani, ut in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vna cum argento cæterisque deferrent. atque ego sane liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustijs, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrem vnum imitari omnino decreueram, qui superioribus annis è Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiananas naufragio & fame perire, quam scapham conscendere, quæ Cocinum incolumis tenuit, cæteris vectoribus desertis in extremo periculo vite, maluerant; inque eo officio vitam naturæ

maturo debent Christo Domino pie fortiterque reddiderant. Sed interea fabri lignarii quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum, pacemque à Deo exposcendam stipe à vectoribus in hospitale domicilium Bungenfis Ecclesie corrogata, miserante Domino factum est, ut clauis is omnium infirmissimus nos ad continentem aliquando perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie (ut erant pericula) morientes: cum etiam vulgo neglectæ, nec iam clauibus custoditæ argenti laminæ pedibus traheretur. Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritus est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautasque mature monuimus, ut animarum saluti consulerent: qui in mea potestate se plane fore cum promississent, ego ut sublatis peccandi occasionibus ad gratiam diuinam magis essent idonei, primum illud curavi, ut scemina quæ vehabantur in naui, certum in locum abderentur, ubi quinque menses remotæ a virorum oculis perstiterant: deinde ad cæteros animandos confirmandosque conuersus, tantum Deo adiuuante profeci, ut qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatem ac fortitudinem reuocati, pro admissis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incommoda ducerent: placandoque Domino certatim dediti, vel precibus ac litanis vacarent, vel subleuatis in cælum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel aliter apud se cogitatione defixi lacrymas funderent: alij etiam flagris semet caderent: alij mare sacris reliquiis, & aqua sancta lustrarent: alij denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent, quorum vis tanta collecta est, ut quindecim distaxat viri locupletes, aureos fere mille contulerent. Ac mihi sane credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expetenda, quippe quorum amaritudinem, magna suauitas, & firma spes comitetur: quod secus in rebus prosperis usu venire vel primis navigationis diebus clare perspeximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ conspectum delati, & cum iam contenebrasset, nimia cupiditate proeunti, periculum fuit, ne vi ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cum primum illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, nos permagnam Sinarum ad insulam processisse, nomine Ainanem: ex qua insula nautici com meatus, et

40-1111

h anchoralia

Selectarum Epistolarum

anhoralia à Sinis ferè petuntur. hic dum portum subitus, quàm in Septentrionem ad gradus decem & nouem est positus, in aliud repente omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipso enim aditu iuncus in arenam bis adeo vehementer incussus est, vt plane iam carina dehisceret. ac pereundum nobis utique fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchæ permissu, præsentem incolæ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis remunerati descendimus 11. Kalen. Decemb. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris MARIÆ Virginis incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac pane iam dissoluto, ad portum Veniam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuo ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra salute iam desperauerant. Amacanem peruenit nuntius. Natali ipso die Domini, anno MDLXI. statimque ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia submiserunt. Et quoniam in Ainane insula menses quinque posuimus, ex qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est; de eius insulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca de multis attingam. Est autem Ainanis regio cum fructibus Indicis, & omni cibariorum genere abundans, tum etiam margaritis & vnionibus nobilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exstructis: gens vero ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminentibus è capite ad instar bouum cornibus binis è tenui confectis velo, forcibusque ceu tonforum è summa fronte, peracutis. eius ornatus causam cognoscere nunquam potui, nisi, si forte demonem effingunt specie bellæ se se offerentem. In hac ego insula sacrificauit aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscētes ad Sinas, cum parua nobis insula ipso Paschali die Dominico se se obtulisset; partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate inuitati, descendimus, & commodum in monte quodam ingenti specum & fornicem in templi formam excavatum offendimus. ibi, ara excitata, sacroque peracto, cœlesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneam tempestatem expectantes, ad alteram vsque feriam Natalium Domini anni MDLXI. substitimus. atque inde solutis anchoris tertiodécimo die Petram albam felici navigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris territi quominus

minus fretum Sincapuranum inueheremur, exscensione facta Domino gratias agebamus uniuersi, cum repente vela complura piratarum apparere (Aceni vulgo appellantur Somatæ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacensis quidam denuntiavit, nos ut instrueremus, Acenorum regem centum nauium classe aduentare, quoniam consilio, sibi incertum esse. Ea res nobis sane metum attulit, quod oneraria pretiosis mercimonijs referta, ab armis autem esset inops: ac nihilo minus nautæ vectoresque sese ad pugnam expediunt. Sed classe Acenorum sine iniuria præteruecta, ad dimicationem ventum non est. Postridie vero Sincapuranum fretum inuecti, cum ventus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta, in ijs maioris formæ decem, quibus totius clasfis vehebatur Præfectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa pæne abradunt, ut appareret eos mercibus adamatis (neque enim ignorabant ex quo loco profecti essemus) pugnam optare. cumque biremes maioribus bombardis, atque sagittis, quas præsentem veneno in ipsa naui assidue inficiebant, nos infestare cœpissent, quamquam nostri, quorum erat numerus ad ducentos, arma parauerant, seque omnes ad propugnandum instruxerant; tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cum ex altera parte hostium clasfis multo viris armisque superior immineret, ex altera vero litus esset propinquum, salo in quo stabamus non plus cubitos quattuor profundo. itaque aut præcis ab hoste anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurrendum, aut in manus hostium plane deueniendum fuisset, nisi nos insperantes præsentem periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amiceque à nobis compellati, non nullisque muneribus deliniti, non modo nos lacerare desierunt, verum etiam ita beneuoli discessere, ut sibi met ipsi Lusitanos, & nobilitate, & belli gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Kalen. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer est: ubi à Socijs nostris amantissimè excepti, ad octauum vsque Idus Februarij piratarum metu commorati sumus. Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilanijs iam syrtibus superatis, vento admodum prospero in Cilanos scopulos recta deferre-

h 2   bamur,

bamur, nisi adiacum lapidis animaduerso periculo, & muta-
ta repente velificatione Comorinum promonterium feliciter
præteruecti (quod vix fieri posse videbatur) ipso die Pa-
schali dominico, magna Melchioris & reliquorum Sociorum
gratulatione qui in eo Matris Dei collegio sunt, Cocinum
appulisse: quo ex loco ad hoc Goanum diui Pauli colle-
gium dudum expectati quinto decimo die peruicimus. Cu-
ius equidem collegij cum egregia rei Christianæ adiuuan-
dæ studia, tum varias plurimasque exercitationes, & spiri-
tales, & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incrementa ve-
hementer sum admiratus: quam porro Dominus ad gloriæ
suam tueatur, & augeat. Hactenus de navigatione. nunc
de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ
numerantur nouem templo quæque suo instructæ: quorum
templorum quinque circiter idolis ante dicata, nunc sacris
altaribus, & IESU CHRISTI, MARIÆ Q. Virginis
Dei matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Fa-
catense templum Christianus quidam, Cosmus nomine extru-
xit. idemque ut nos in ora Sinarum tempestate retentos co-
gnouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam
Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaia-
no regni Bungenis, passuum ab vrbe viginti quinque mil-
libus) suo sumptu ædificatum Christianus Lucas cœmeterio
circundedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam
se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis porro ager ipse,
rectigalis est dynastæ cuiusdam ethnici, cum quo ipsius-
que comitibus, dum Ecclesiæ Cutamensem inuisitamus, de
rebus diuinis sæpe collocuti sumus. quibus illi sermoni-
bus, nostræque consuetudine delectabatur adeo, ut quattuor
horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita com-
mouebatur nonnunquam, ut velle se Christianum fieri diceret:
sed hominum rumusculos veritus (quæ res toto terrarum or-
be plurimum potest) à suscepta sententia desistit. Idem apud
Lutam rursus totum vespertinum tempus nos audiendo
consumpsit, clareque perspectis ex ea disputatione Iapo-
nicarum sectarum omnium erroribus atque fallacijs: comi-
tibus suis, qui secum aderant, aperte professus est gratum
sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susceperet. quæ
res

res nonnullos ex iis adduxit, ut conceptum animo Baptismi de fideriū expromerent: quo ille ita gaudius est, ut eos ipsemet hortaretur, uti constanter in proposito permanerent. Ac fere omnes Iaponij proceres nobis amici sunt. nam et si aliqui, acie mentis retusa flagitiis, lucem Evangelii aspicere nequeunt; valetudinis tamen causa, si quando ipsi, aut ipsorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere cōsueverunt. ut iam in his terris Christianam rem non modo Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueant. quod ipsum apud Sinas quoque prope diem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem, promissa barba, Sinarum Imperii potituram. quod si (vt speramus) euenerit, pauca omnino pro messis eius, itemque Iaponica, & Indica copia, Christianarum sodalitatū omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes a uiginti septē passuum millibus ad me salutandi causa uenerunt: qui uero longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominū multitudo conuenerat, ut eos nec templum, nec atrium nostrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consulto prætereo, quorum mœrorem solari conabar noui supplementi spe, cuius causa me ad Socios mecum ex India reducidos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmen omnis ætatis uirorum, atque mulierum ita obfirmato animo prosequutum est, ut ad eos domum remittendos bis in itinere mihi subsistere necesse fuerit, quorum equidem precibus (nam iis me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponii acceptorum beneficiorum adeo memores, gratique, ut si modo ipsorum eleemosynas acceperimus, quod illi sibi honoris loco ducunt (non enim dico si eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuerimus) eorum primarii ad agendas nobis gratias domum usque contendunt. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quod si qui nobis (vt fit) in domesticis ministeriis operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, ut sub vesperam hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laborastis egregie. Id si reticeatur, valde mœsti afflictique discedunt.

Bungenſium Rex proficiſcenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureaque vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Luſitaniæ, quem eſſe tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiæ Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remiſimus, quòd tempeſtatis iniuria nitorem ſuum atque decorem amiſerant. Ad ipſum autem Bungi Regem Conſtantine Prorex munera & litteras miſerat: & ſimul cum aſſecerat laudibus, quòd Euangelij præcones in ſuis regnis tueretur, benigneque tractaret. quod ille munus ac litteras ita illuſtri gratia excepit, vt non modo eum qui attulerat, aureis donarit amplius ſexcentis, verum etiam ad Prætorem viciffim miſerit in bellicos uſus affabre factum thoracem auro ſericoque diſtinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali, item haſtilia duo pugionibus præfixa, argenteis cruſtis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliaque ſimilia. Nos autem ipſos mirum quanta beneuolentia proſequatur, nam cum cæteris rebus amice nobis fauet, & commodat, tum in conſilio dando fidem præſtat cum humanitate ac facilitate coniunctam, liberumque permittit, ſequamur id, quod optimum eſſe iudicauerimus. In Chriſtianorum vero negotijs, quanti nos faciat, plane demonſtrat. etenim vel inſimorum hominum res, commendatio noſtra ſi acceſſerit, ſuaſputat, eoſque nominatim appellat, quod magnum eſt apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad ſe præbet facillimos: denique illis etiam internuntijs ad nos utitur. quibus rebus Chriſtiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem: nobis adcepta ſtrenue promouenda lucem viresque precamini. Goæ.

G A S P A R I S V I L L E L A E
ad Socios.

NONVM in vrbe Sacaio moratus, Meacum pacatis iam rebus diſceſſi anno MDLXI, magnaque Chriſtianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo inſtiti: & quo maiore gratulatione ſtudioque celebrarentur inſtantes iam Natales Domini feriæ, Iobeleum promulgauit
ſeptimo

septimo ante anno datum à summo Pontifice. quo illi ita per-
moti sunt, ut ipsorum & in Confessionibus diligentiam, & in
festorum Nataliū expectatione pietatem ac studium magno-
pere admirarer. Natalis Domini dies festus cum aduenisset;
nouem, qui mihi maxime idonei uisi sunt, exposita prius ipsis
augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate, ad sacram Eucha-
ristiam admisi, eo sensu pietatis affectos, vt magno temporis spa-
tio lacrymantes ante peristerint. Reliquorum autem deside-
ria id ipsum auide expetentium, verbis leniui; totaque ea nocte
in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tēpo-
re sacrum feci, deque ipso Natali, tanto cum omnium gaudio
ac uoluptate disserui, ut identidem prisca illa mihi subirent na-
scentis Ecclesiæ tempora, cum Christiani omnes uno amoris
vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos, & conui-
uiua spiritalia celebranda castissimè conuenirent. Peractis fe-
riis, deinceps ad conciones redii, ad quas ethnici multo iam tū-
pauiores, quàm antea ventitabant: credo, propterea quòd ini-
tio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complu-
res impelleret, quos nunc perspecta ueritas ab ea derisione de-
terret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant, nisi qui
serio saluti suæ consulere, ac rationi parere in animum induxe-
runt. quod ipsum ceteri quoq; Meacenses utique facerent, nisi
eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduce-
ret. aiunt enim, cum perpetuum quendam innocentis uitæ cur-
sum religio Christiana requirat, se eiusmodi militiæ sacramen-
to obligari, & pugnam aduersus uoluptates deliciasque nolle
capessere, vt cum se magna ex parte huius uitæ iucunditate pri-
uarint, tum sempiternis in altera uita suppliciis, nisi ad finem
vsque perseuerauerint, deinde mactentur.

In hebdomada sacrosanctæ Paschalibusque solennibus, ea-
dem Christianorum fides, atque religio constitit. celebritatem
auxere nouem Baptismo lustrati, in iis cuius quidam locuples,
& Iaponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos
mentis, cum nihil post mortem omnino superesse putaret, Do-
minus ita aperire dignatus est, vt sacrosanctum Baptismum ma-
gno animi ardore lacrymisque suscepit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quam iniqui in
Christiana sacra conferebant (multo iustius Regis ipsius tyran-

nidi tribuendam, qui regna septem vi metuque tuctur, nec spei
quicquam habet in ciuium caritate repositum) ad reuiscendos
neophytos, Sacaium, de Christianorum Meacensium sententia
discessi, Meacensis templi Ecclesiæque custodia Christiano ad-
modum seni relicta. Meacum reuertar (vt spero) ad festum
diem agendum natalis Reginae cœli *MARIAE VIRGINIS*,
cui adem idcirco dicauimus, quod eo ipso die Meaci primum
sacra missæ peracta sunt. In hac autem vrbe Sacai, non admo-
dum magna mihi spes propinquæ messis, nunc quidem ostendi-
tur. tanta enim est incolarum superbia ac leuitas, vt cœlum ho-
noris existimationisq; iactura mercari se nolle fateantur: quan-
quam tempore procedente sperandum est agrum hunc ipsum
bonam pietatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in
Bonzijs hisce tractandis, aliaque nonnulla cum de ipsorum or-
natu cultuque corporis, tum de incolarum natura moribusque
separatim perscripta ad vos mitto: quo iis cognitis gratias Do-
mino nostro agatis, qui nos ex infinito prope cœcorum nume-
ro exemit; & simul eidem supplicetis, vt ad ipsum conuertantur
hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione deposita, quam
ab Indico magistro ex regno Sionis acceptam huc vsque reti-
nent: quod ipsum ex delubris etiam apparet, quæ in oppido In-
diæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini. idque
vobis idcirco significandum putauî, vt praua huiusce religionis
origine cognita, vos ad eam reprehendendam, & confutandam
facilius comparetis. Precibus vestris, ac sacrificijs vt me Do-
mino commenderis, à vobis etiam atque etiam peto. Sacai.
v. Calend. Maij MDLXII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam
vir opibus præpotens, vt ad se baptizandum veniam in urbem
Naram. Omnino vereor vt verbis hominis fides habenda sit:
grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Ve-
rumtamen, quicquid sit, experiar: præclare mecum existimans
actum iri, si in Christiana causâ vitam ponere mihi contigerit.
nec enim permittet Dominus, vt exigua huiusce lucis vsuram
animæ meæ saluti, atque immortalitati anteponam. Sin ethni-
cus ille vera narrauerit, seq; ex animo ad sacrosanctam Ecclesiâ
aggregarit: nã ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouâ
in hanc messem per litteras euocare non dubitem. magnû enim
in

in his locis eius viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus quod è sua gloria maxime fuerit, cui me inter acies gladiatorum, intentaque in me inimicorum tela versantem, plane commisi totum ac tradidi.

LVDOVICI FLORII AD SOCIETATEM IESV in Indiam & in Europam.

MAXIMIS nauigationis periculis summo Dei nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, què Vocoxiuram appellant: obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes tanta ex aduentu nostro voluptate ac latitia gesticientes, vt nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad templum vsq; deduxerunt. Cosmi vero Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur, satisque se vixisse iam diceret, quoniam quidè operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernandum è magnis asfiduisque laboribus ita consumptum macieque confectum offendimus, vt animam agere pæne videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes, accedebat etiam magna frequentia principum viro- rum, & Christianorum tum ex alijs regionibus, tum ex hoc re- gno, vel baptizandi vel salutandi causa aduenientium. Ioannes autem, post sacra missæ à Cosmo peracta, totū fere diem & sæpe noctè partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgo tradendis, partim etiā proceribus ac Bonzijs qui ad Baptismum accede- rent, separatim instituendis ponebat. Mihi vero baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentum die primū sexa- ginta Baptismo lustrati sunt, multiq; deinceps è prima nobili- tate, Barptolemæi regis maxime hortatu ac persuasionibus inci- tati:

rati; quorum plerique catechismum sua manu continuo describerant, quo facilius memoriæ commendarent, eundemque domesticis traderent. singulis autem, à Baptismo, sane quam enixe ac studiosè petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itemque Rosarium precandi causâ dabatur.

Firandi autem, simulatque Sodales ex India aduenisse auditum est; Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex iis ad Firandensem ceterasque eius tractus Ecclesias inuifendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetrassent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui id ipsum humi strati supplices peterent. Neque ita multo post, ab vrbe Ximabaræ Tono seu regulo (qua in vrbe Christiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simulatque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commoraretur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungenfis. quo in regno annum iam sacra missæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quod eius Regis gratia ad rem Christianam iuuandam in primis est necessaria, Baptista Montanus paucis post diebus profectus, amicissimèque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi, itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simulatque per occupationes liceret, se ipsum ad illos esse venturum. Christiani vero, quique insulas, quique Firandum oppidum incolunt, vbi rescire nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India, itemque Veronicas attulisse; multi cum vniuersa familia, ii que admodum pauperes, conductis mercede nauigiis ad hunc portum traicere. interrogati cuius rei causa, nullius præterea, respondebant, nisi vnus petenda Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus ante, supplicationes ad Deum habebant, quo facilius impetrarent: atque etiam, cum sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus utebantur: eaque dona quam sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam vero alij Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alij Facata, alij denique aliis è regionibus ad nos hucusque

que Confessionis causa contenderunt. quorum sane religio caritasque est admirabilis. Per idem tempus Barptolemaus quoque Rex ad Cosinum inuisendum in hac loca se contulit : quem continuo adiunxit, ei que xenia dedimus Rosarium ex equo marino, itemque granum unum auro insertum. quæ ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quod utrumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cum sacro missæ interesset, potissimum elucebat. etenim cum in templum quotidie mane, multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem fere Iaponij proceres vigilant) non modo sacerdotem ad statam horam usque preestolabatur; sed etiam plebem infimam aduentu suo summoueri plane vetabat, vixque parato sibi honoris causa stragulo ad confidendum utebatur: prorsus, ut quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones vero de rebus diuinis ita auidè expectabat, ut sacro interdum peracto, ante recitatum à pueris de more catechismum templo nequaquam excederet. idemque ut quædam sacrificij & Eucharistiæ mysteria probe cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum summa sua cum animi voluptate pæne ad lucem detinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret. quæ ille, & simul purgatorij ignis inferni que supplicij discrimen à Ioanne cum didicisset; ad Cosinum salutatum accessit; cui id honoris etiam habebat, ut in ædium ingressu pugionem cæteraque arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam consueuere Iaponij principes Manibus mortuorum decemdiaria fere sacra, non sine magna Bonziorum præda saginaque persolvere; Barptolemaus rex, patre qui eum adoptauerat, per eos dies vita functo, re cum Cosmo communicata, pro exsequiis illis, Bonziorumque conuiujs, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim ut sibi ipsi, quoniam impio parenti non poterat, diuinam gratiam conciliaret; partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristina

nz

Selectarum Epistolarum

na benignitatis atque clementiæ oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quam polliceri solitus, simulatque Vmbram regiam urbem regressus est, demortui Regis imaginem quam odoramenti suffire venerarique solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonziis ingens piaculum est habitum. cumque ex itinere ad oppidum Omuram se contulisset, ubi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei rationibus persuasit vt vna cum omni famularum comitatu ad baptismum accederet. quæ res eo mirabilior visa est, quòd antea Regem ab eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonziis ad eam rem è cœnobio quodam ædeque pulsis. quapropter etiam Aloysium præstanti virtute virum, regiæ urbis præfecti fratrem, sibi que in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri urbis administrationi præpositi, ij, ad rem occultandam, Regemque fallendum, Christianos fieri velle se simulant. quostamen Rex, quasi eorum scelus prælagiret, diu multumque ante Baptismum probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius, Barptolemæo in legitimi filij locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditatio iure regnoque priuatus fuerat; Gotondonum cōiurati cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Feribo, in societatem consilij assumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur vt regni possessionem cum pompa solenni aliquando capiat, & simul Regiæ Baptismum ac cæterorum, Cosmo accersito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione concelebrat: namque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne ipsorum consilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloysium regis internuntium vltro citroque ad Cosmum rei Christianæ causâ commeanstem Feribus in itinere adortus interimit: cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: præmisso quippe ad Regem Alexandro, Aloysium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte XII viri regis adibus urbi que incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto urbis Aloysij fratre paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens

fugiens, haud ita multo post Rimanorū Regis auxiliis regnum prope vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitque Cosmo nuntiatum, se Vocoxiuram, cum primum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosque rebelles variis locis Rex Rimanorum obfidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio capite plestebantur: quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum videtur, quanam ratione Barptolæmeus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus Cegandono patre admodum sene (qui viuuit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore, & Christianæ religionis inimico; ab Rege, vt dicebamus, adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde post annis Cosmus, cum Vocoxiuram se contulisset, Rex ad eum salutandum ineunte Quadragesima venit, quem antea nunquam viderat. Ad ipsum vero postridie Cosmus Lufitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris causa adiit, eumque in ædes nostras in posterum diē ad prandium inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Fernandi, qui bene Iaponice nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum deanimorum eternitate, incertitiaque & errore illorum, qui nihil esse omnino præter materiam primam opinarentur. habita est hæc disputatio in sacello quodam optime ornato, proposita MARIAE VIRGINIS imagine cum filiolo IESV, cuius ille tabulæ cum cætero aspectu mirifice gaudebat, tum stupebat in primis quòd quamcunque se in partem verteret, defixos in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur, clare percepit. in digressu autem, Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter sane descripto; quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe Meaco miserat. cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, cæterisque in atrio relictis, vno Aloysio secum adhibito, templum ingreditur, ibique rursus

Selectarum Epistolarum

ſus de ſacris fidei Chriſtianę dogmatibus, deſque ſanctiſſimi nominis I E S V, Crucisſque miſteriis atque virtutibus, Regis ipſus rogatu Ioannes admodum ſuſe copioſeſque diſſeruit: è quibus multa Rex ſua ipſe manu in commentarium retulit. ex eo die, aureę Crucis ſigillo munitus, quod ſecum de Coſmi ſententia dies noctesſque geſtabat, ſe identidem I E S V C H R I S T O commendans, crebrisq; Coſmi cohortationibus incitatus, denique nomen C H R I S T O Domino dare conſtituit. Noctę igitur domum ad nos cum ſuis familiaribus venit, pijs de religione ſermonibus ad inſequentem vſque lucem aures præbet, quibus Coſmi iudicio iam ſatis inſtitutus, ſacro Baptiſmate ab eodem luſtratus eſt, manibus in modum precantis magna cū ſubmiſſionis pietatiſque ſignificatione coniunctis, comitum ſuorum è præcipua nobilitate corona circumdatus, qui pariter eius conſuetudine monitiſque adducti, in eandem Baptiſmi voluntatē valde incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Barptolemaus nouo nomine vocitatus eſt. Inde ad bellum diſceſſit, Coſmum obteſtatus, vt pro ſua ſuorumq; ſalute, ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porro in itinere Mariſtenis delubrum, quem Deum rei militari præpoſitum Iaponij magno cultu cęremoniaſque venerantur, iniecto igne conſumpſit, eodemſque loco ſignum Crucis erexit, quod ipſe & vniuerſus ipſius comitatus ſupplīces adorarunt. In caſtra vero ſimulatque peruentum eſt, miſit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipſis vero lucis materiam cęduam gratis ad naues parandas ac reficiendas Luſitanis attribuit. Quin etiam in caſtris, quicquid à bellicis occupationibus otij ſupereſt, id totum nocte dieſque in militibus ad Chriſtianam pietatem inſormandis inſumit, quos paulatim ad nos, quo res minus inuidioſa apud ethnicos ac Bonzios ſit, Baptiſmi cauſa dimittit. Eiufdem, in bello inſignia ſunt nomen I E S V cum clauis tribus in humerali depicūm, Crux è collo dependens, & piaculare granum in baltheo. Denique tanto rei Chriſtianę ſtudio incenſus eſt, vt neſminem intra inſulę huius fines habitare patiarur, quin concionibus ſacris interſit. Chriſtianos vero, contra omnium, etiam parētis Cegandoni iniurias ac vim tueretur egregie. & quoniam Rex eſt ſplendore atque auctoritate præcellens; magnopere, vt dixi, fore ſperamus, rebus pacatis, vt Euangelium ipſo

ipſo adiutore Dominus longe lateque diſſeminet. Vos inter-
rim ego etiam atque etiam oro, et ſacroſancta ſacrificia veſtra,
piasque ſuffragationes mihi deeſſe ne patiamini. Vocoxiura
xviij. Calen. Decem; MDLXIII.

*LVDOVICI ALMEIDAE AD
Socios in Indiam.*

XPONAM his litteris fratres mihi carissimi,
quanam ratione Romanum in regnum, urbem-
que Ximabaram nuper inducta Christiana reli-
gio fuerit. Ac portus quidem hic seu empo-
rium Vocoxiura, quod commutato iam nomi-
ne MARIAE VIRGINIS adiutricis voca-
tur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis
huc ad Cosmum Christianae doctrinae causa commigrantibus,
ita frequenter habitari ceptum est, ut Ecclesiam hanc regionis
huiusce totius caput aliquando fore speremus; Barptolemaeo
etiam rege vna cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad
fidelium numerum aggregato. Fius autem frater, Barptolemaei
monitis precibusque, saepius excitatus, ut à Iaponicae supersti-
tionis erroribus ad rectam veritatis Evangelicae semitam se tra-
duci pateretur; à Cosmo magnopere petiit, ut aliquem ad se in-
stituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) om-
nino mitteret. Missus ego sum, benigneque ab eo acceptus, no-
cturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus
diuinis ad Regem diu multumque dixi, quod ipsum deinde per
alias occasiones alibi cum ipsius rogatu fecissem, iis sermoni-
bus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis
Christianam sacra ipsemet in praesentia suscipere supersedit, sed
duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem
per eas litteras faciebat Evangelii toto suo regno libere pro-
mulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinosi, in
qua erat scriptum, ut ad audiendum Evangelium ad me conue-
nirent. ad quos me qui perduceret unum ex amicis ac familia-
ribus mihi comitem dedit: quo sane breui peruenimus, hospi-
tioque

20 *Selectarum Epistolarum*

cloque excepti ab urbis Praefecto, verbum Dei disseminari instituimus. Nec sanè frustra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore, ac liberis ipse ad quem diuiteramus, urbis praefectus. Deinde cum ingredes regias in primis instructas loci maiestate deterriti timidius incolae ad nos & ipsi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus, & catastromata fœdarentur, vbi id animaduerti, egi cum Praefecto de aliis ædibus, populi docendi causa, comparandis: ille mihi sane liberaliter omnium quotquot essent in oppido, dedit optionem. deletum est ædificium quoddam peramplum; sed magna ex parte dirutum, secus arcam, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas instaurandas ædemque sacram extruendam Praefecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus vtrunque celeriter absoluerunt. Tum vero liberius ad Christianæ doctrinæ rudimenta, sacrasque conciones pueri senesque sese conferre: è quibus deinceps non ita multo temporis spatio centum & septuaginta Baptismo lustrati sunt. designatum est etiam Christianis humanis prope ædem sacram Crucis defixa peramplum soli spatium, quo primum illati sunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro salute harum gentium deprecatores in cœlum ascinit. Secuta deinde est in Barptolemaum regem coniuratio, bellicique tumultus, quibus tamen oppidani commoti, atque à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Christianam religionem deferendam sollicitati sunt, cruce etiam ipsa contumeliose diffracta; ipsa tamen in fide fortiter perstiterant. quod egomet deinde ex eorum sermonibus clare perspexi, cum ad eum portum per id tempus naui accessissem. cum enim ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur, ad stationem nostram, sera admodum nocte parato nauigio frequentes venerunt, se diligenter excusantes, quod nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suam atque constantiam verbis testantes huiusmodi: Christiana religione deserta, quam porro sectabimur? in difficultatibus nostris atque periculis ad quem confulemus? an ad lignea siue lapidea simulacra, quæ huc vsque coluimus? quis infinitam vnius Dei caritatem ex animis

Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus, eosque vicissim, ut petui, consolatus; ad Cosmum ceterosque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum, qui sese cum Christianis ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant, verū sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Barptolemeo, qui in arcem quandā ex incēdio regiē vrbis cū paucis vix viuis euaserat, in regnum restituto, metus hosce omnes iuante Domino propediem sublatum iri confidimus. sed de his haecenus.

Venio ad res Ximabaranas; quam ego in urbē ab ipso Tono accersitus, Cosmo iubente, me cōtuli, benigneque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio sum collocatus. Postridie me Tonus inuitat ad cœnam. A cœna familiares suos atque domesticos in cœnāculum conuocat. Hic ego bene longam de Christiana religione disputationem instituo. illi vero multa ac varia me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abiit. Mane cum illuxisset, Tonus rogatus meo popularibus omnibus Christianę capeffendę religionis fecit publice potestatem. ex eo tempora ter quotidie concionari cœpimus, matutinis primum horis, tum pomeridianis, postremo vespertinis, tanta hominum vi confluēte, ut non domus solum, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundum hunc rei Christianę cursum more suo aduersarius non semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabarę cœnobiaz Bonziorum, qui cum aliis de causis plurimum possunt, tum quod principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominum fallaciae atque superstitiones quod palam coarguimus, populumque ab ea secta ad CHRISTVM omni ope traducimus, cap tali nos vbique fere odio infectantur. Ximabarę autem, simulatque ita propensam in nos populi voluntatem intellexere; inimicitias quas antea inter sese exercebant, comuni metu suadente depositis: calumniis fictisque criminibus nos oppugnare constitunt. Ad Tonum adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbum genus hominum versari patiatur. Anthropophagos esse nos, & quocunque Christiana sacra inferamus, eodem continuo bellum excidiumque importare. Si nobis in urbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Ad hæc, plebem incitate conantur, partim ut nos ex urbe pellendos vna voce abs Tono deposcat, partim etiam ut nos publice

Selectarum Epistolarum

blisce conuictijs maledictisq̃ue proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum maxime dissero, facta manu quidam è Bonzijs de communi catetorum sententia in ædes nostras irrumpit, positamq̃ue ibi Crucem effringit. Sane indigna visa res est, valdeq̃ue omnes, sed hospes præcipue noster, eo facto commoti. Itaque nihil propius factum est, quàm vt eum interficerent. Bonzij autem furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum susceptam à se Christianam religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publice profiteri. id illi sibi non modo apud Deum salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonzij postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus rescivit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiari, eosq̃ue hortatus est, vt tumultus vitandi causa, eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur. se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore.

Quorum amentia ac furor eo vsque processit, ut quicumque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arcerent in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causa ventitabant. prorsus, vt nobis eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbis partem migrare necesse fuerit.

Iam vero illa quoque res accidit, non minus euentu felix at læta, quàm initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dumq̃ue in ædibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci interrogatione laceffit, stricto mucrone in socium præceps iracundia ferebatur; cum illum ex his qui aderant Iaponij quidam (aderant autem fere centum) vi arreptum retinerit, eiq̃ue de manibus sicam extorquent: quo ille facto ita iratus inde discessit, vt aut eam vlscisci iniuriam, aut mortem sibi met inferre Iaponico more, statuerit. Accessit ad exstimulandum iuuenis animum satis iam per se incitatum, patris quoq; denuntiatio vehemens, ne suum in conspectum veniret omnino, nisi prius ab ædium præcipue domino apud quem res illa contrigerat, doloris penas exegisset sui. igitur adolescens, amicis affinibusque coactis, vim compa-

comparat: quod ubi Ximabaram allatum est, Christianos omnes magnopere conturbavit; me vero potissimum, verentem, ne si ad manus ventum esset (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum vero Bonziji ciuibus quod cupiebant plane persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terrarum auctores esse perpetuos. Iamque se, quanquam in magno omnium mœore oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitii nostri defensionem instruxerant, aduentabatque armatû agmen aduersariorum; cum iuuenis ille dux agminis repente præter omnium spem gentisq; consuetudinem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdam viri domû ingressus in suburbanum positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atque ita (vt fecit) in patriam reuertisset. Id à Christianis ubi rescitum est, tanta uoluptate læticiaque perfusi sunt, ut ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domum dimittentem me, nihilominus gratias Deo cuncti simul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem usque perstitierint. Nec tamen inter hæc aliaque difficultates, & Bonziorum insectationes, Domino Deo fauente, cessatum est. nam præter quotidianas conciones & catechismum, Baptismi celebres varijs temporibus complures habiti sunt. Ac primum ethnici quinquaginta nomen CHRISTO dedere. deinde rursus circiter septuaginta. tertio denique Baptismo, candidati trecenti numerati sunt, è quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos satis probe institutos Christianis præceptis inuenimus, ceteri qui minus adhuc idonei videbantur, in aliud tempus reiecti, Christianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui primus excessit è uita, Christianæ fidei veritatem illustri sane testimonio comprobauit. cum enim iam ageret animam, sublatis ad sydera manibus; Tem iangate mairo, id est, confestim (inquit) in cælum migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati sunt. Ipse autem Regulus tametsi nec dum Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bonziorum scelus ac maleficia debitis uindicare supplicijs distulit; suam tamen erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis uel tuendæ uel amplificandæ studium plurimis rebus

i 2 often-

Selectarum Epistolarum

offendit. primum enim nobis honoris causa familiariter sæpe conueniēdis nomen nostrū apud Ximabarānos in admiratione & in gratia posuit: deinde arcem templo ædificando optimam, materiamq; suo sumptu conuectam, operasq; ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquandas solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in templi vero ipsius apparatus & cultum famulias septuaginta in ea uicinitate habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis pœna proposita, nisi in officio persistissent. Idem, quod Christiani ad templum, æstu maris accedente, ægre admodum ueniebant, ingenti ponte ad ipsius templi ualuas usq; perducto, facilem iis tutumq; aditum præbuit. Augustus uero filiola (quam nos quod clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandā, quod fecimus, & nomine Christiano MARIAM appellauimus, ut eam uidelicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret.

Hæc fere in oppidis Cochínoco, & Ximabara gesta sunt: quæ ego utranque Ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares nostros interim dum ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres, ut pro hac uniuersa Iaponica uinea Domino Deo nostro quam diligentissime supplicetis. Ex portu MARIAE VIRGINIS adiutricis. v. Calen. Decembris. MDLXI.

IOANNIS BAPTISTAE MONTANI Ferrariensis, ad Michaelē Turrianum e Societate IESV. in Lusitaniam.

Nunc superiore in Iaponem peruenimus, & maritimum in oppidum Christianorum descendimus, ubi Cosmus Turrianus cum uno e fratribus nostris rem Christianam præclare gerebat, quibus ego cum nauare operam ibidem vellem, in Bungum à Cosmo idcirco sum destinatus, quod sesquiannum iam eam princeps Iaponis totius Ecclesiæ sacerdotem desiderabat. Ibi
quanta

quanta Bungenſium & lætitiæ & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum ſit. Regem ipſum etiam inuiſi aliquoties, à quo ſemper honorifice humaniſſimeque tractatus ſum, qui tamenſi ethnicus adhuc eſt, in ea ſectâ quæ nihil ſuper-eſſe poſt mortem exiſtimat; Chriſtianæ tamen religioni tantum tribuit, regibusque noſtris uſque adeo fauet enixe, ut vnus è fidelium numero eſſe videatur. credo propterea quòd ominibus ducitur, videtque ſe ex quo tempore Euangelium in ſuis terris promulgari captum eſt, non ſolum imperio, atque opibus auctum, ſed etiam filio, quod uehementer optabat. Quod ad conuerſionem harum gentium attinet, Euangelium longe lateque iam peruagatum eſt, & ſane probatur in vulgus, & fere ſemper ad Baptiſmum, Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt eiufmodi. Quæritur primum quam ſectam ſequantur. deinde, non modo quam ipſi proſitentur, ſed etiam reliquæ omnes Japonicæ ſectæ multis rationibus ita confutantur, ut earum ope ac præſidio æterna ſalute ſe nequaquam poſſe potiri intelligant. Id ubi perceperunt, docentur eſſe vnum rerum omnium opificem; qui ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter Angelos deſertores, & hominem, qui è primo illo ſtatu ſua culpa exciderit, in quo ab Deo parente poſitus fuerat; idemque naturæ legibus, rectæque rationi aduerſetur. Diſcunt deinceps, Deum eſſe trinum & vnum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maiestati ac numini facta iniuria, infinitam quoque ſatiſfactionem exigeret, ſecundam Trinitatis perſonam, cum genus humanum, aliæ omnino creata natura ſoluendo non eſſet, humanitatem noſtram ultro aſſumpſiſſe atque induiſſe, ut idem homo ſimul & Deus innocentiffimus pœnam noſtris ſcleribus debitam pretioſo ſanguine ſuo acerbæque perſolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiam reſtitueret. Hæc illis omnia clare & copioſe explicantur. tum ad eorum quaſtiones probe reſpondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri poteſt, dubitatio tollitur; atque, ut illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi expoſita ſint, promittunt ſe barbaros ritus ſuperſtitionesque depoſituros. denique ſacri Baptiſmi viſ atque myſteria iſſe-

Selectarium Epistolarum

dem explicantur, atque ita CHRISTO dant nomina ac baptizantur. Versamur autem in hisce Iaponicis regionibus hoc tempore è Societate sacerdotes septem, fratres quinaque. multi præterea sunt incolæ familiares ac veluti sodales nostri, præstanti virtute homines, qui nos in opere haud segniter adiuuât. Sed vniuersi pro melsis copia sane quàm pauci sumus, nec nobis. (quod facile credas) ab occupationibus multum superest otij. itaque subsidio vehementer indigemus. Pij deprecationibus tuis & cæterorum me valde commendo. è Bungo. v. Idus Octob. MDLIV.

EX ALIA EIVSDEM IOAN.

*Baptista Epistola ad Joannem Polancum
è Societate JESV Romanæ.*

NUNC aliqua mihi de Bungenſium Chriſtiano-
rum pietate ac deuotione dicenda ſunt: quæ vir-
tus cum ſemper in ijs apparet eximia, tum vero
Quadrageſimæ tempore præſertim elucet. nam
præter aſperitatem vitæ priuatâ, & aſſidua ſup-
plicia uoluntaria, Chriſtiani ſexta quaque feria
frequentiffimi in ſacram conueniunt ædem: atque ubi de paſ-
ſione Domini peroratum eſt, extinctis luminibus atrociffime
cuncti ſeſe diuerberant. Equidem vt primum interfui, atto-
nitus rei nouitate miraculoque, prorfus obſtupui. Neque vero
dumtaxat virorum hoc decus eſt: ipſæ quoque mulieres in hanc
partem ſe admodum ſtrenue atque acriter incitant. quarum
nonnullæ cum me ſummis precibus obſecrarent, ſibi ut in tem-
plo ſumptis ne dignoſcerentur uirilibus tunicis, echinatis glo-
bulis ferreis in ſua terga ſcuiſe liceret; negaui ſcilicet: primum
id minus decorum arbitratus; deinde etiam ueritus, ne ſi ad cæ-
teram auſteritatem & pœnitentiâ, qua ſe ipſæ pœne conſciant,
uerberum quoque tormentum acceſſiſſet, certum adirent uitæ
diſcrimen. idipſum graui admodum ætate ſenes à me magno-
pere contenderunt. Iam vero ſacræ hebdomadæ officia, quæ
animi

animi sensu ac lacrymis; Paschalia autem solennia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur, dici vix potest. Nec sane minor est Natalium seriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia simul & iucunda per eos dies spectacula committuntur, illustribus aliquot actionibus è sacra historia Iaponico versu descriptis: quæ poemata Christiani magno suo bono memoriter hauriunt, namque ea ratione & magnam sacrarum litterarum partem addiscunt, & hisce carminibus identidem concinendis, profanas cantiones quibus antea assueverant, paulatim dediscunt. Nam quid ego de Confessionibus dicam? quo in genere ita solertes accuratique sunt, ut aliud nil egisse videantur in vita. Quibusdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli scriptam Confessionem suam secum attulerant. Credeas mihi affirmanti uelim, quotidianas me sesquianni totius (tam diu enim sacerdote caruerant) recognitiones actionum suarum, quæ examina dicimus, in ijs scriptis liquido comperrisse: ea dispositione atque ordine in commentarium criminum suis quæque diebus notata retulerant, cum ante id tempus octauo uel quintodecimo quoque die Sacramentum Confessionis obire consueissent. quæ mihi eorum diligentia eo laudabilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata rite confiteri haud ita difficile duxerim: ipsorum vero octodecimum mensium errata in temporum seriem digesta proferre, id uero in primis mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique candore ita me sibi obligarunt, ut cum CHRISTO Domino ingentes & agam & habeam gratias quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quòd auctoritate studioque tuo perfectum est, ut aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fructuose prouinciae: quam ego ut ex instituto ac spiritu nostræ Societatis geram, peto abs te, ut infirmitatem meam tuis ad Deum precibus ac sacrificiis subleues. è Bungo. vj. Idus. Octobris.

MDLXIV.

Selectarum Epistolarum
LUDOVICI FLORII AD SO-
cios in Indiam.

A NNO proximo, Vocoxiura vico ab hostibus concremato, & exciso, Cosmus Turrianus cum Ludouico Almeida, & Iacobo Confalao officij causa conquisitus à Christiano quodam nobili viro Tacaxim oppidum Regis Bungenfis ager naui deuectus est. Ego autem ab Antonio Firandenſi viro Principe accerſitus, Coſmi iuſſu Tacaxumã contendì febrì frigidibusq; vexatus, quæ me quattuor meſes male habuerunt. Eodem venit poſt meſem Ioannes quoq; Fernandus. Inſulani ſunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Chriſtiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiã prodire, cæteris in littore præſtolantibus, quorum omnium quanta ſit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quod bis in nocte ad Dominum deprecandum, Chriſtiane tormenta necemq; ſecum reputandam ſurgere è lectulo conſueverunt. Quin etiam primis tenebris multi cum ſe in preces fuderunt, ad mediam uſque noctem in ea cogitatione ſuimet pæne obliſi perſiſtunt. Pyxidiculam ego cerearum agni oceleſtis imaginũ, quas Romę ſummus Põtiſex cõſecrauerat, Socijs noſtris attulerã ex India. id ubi reſciuit Chriſtiana quẽdã anus Facatenſis, multis precibus vnã mihi earũ extorſit. Eius rei fama ſtatim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & alijs ex locis nauigia veniebant virorum ſceminarumq; pleniffima, è reliquijs illis amoris (ſic enim appellant) aliquid à nobis eſſagitantium; negari non poterat. itaque totum eius ceræ conſecrationisq; myſterium exponebat Ioannes, deinde in eos diſtribuebatur. & ſane ceram in particulas ita minutas ſecare coacti ſumus, vt Chriſtianis mille quingentis ac triginta ſufficerent. quas pro ſuis quiſque copijs vel argentea theca, vel ænea, vel ſtannea, vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine I E S V ſpinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam Crucem clauis incifis. Templum autem ipſum, quod Firando, alijsq; ex inſulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & ſacra-

rio

rio atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant exstructi, flammam ita auide arripuit, non modo vt hospitium nostrum ædemque sacram, sed etiam quindecim fere vicina Christianorum tecta comprehenderit atque cõsumpserit. quorum sane mihi æquitas animi ac pariètia visa est admirabilis, cum incensis domibus domesticoque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cum è cœlo densa nix caderet, una cum coniugibus liberisq; qui nonnullis eorum erant septeni, octonive, nostram tamen vicem magis quàm suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, & aliquid è supellectili vestibusque, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis vero Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones, & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sane quam incommode periit. Ego interea cū ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quẽdam Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro ceruicali: eo statim magna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confluit, incommoda nostra & calamitatem, lacrymis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisses atque, vt est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam prona, quamquam in summis rei familiaris angustijs, alij ad me contegendum suismet vestimentis exuere sese, alij in cibum duas tresue cochleas, alij virides cepas, alij denique sylvestre allium afferre. aliquot etiam Firandenses, & Facatenenses Christiani, qui in eam insulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octoue dies è suis domibus mifere. Eius incommodi nuntio Firandum vicinasque in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ædes nostræ, templumque, tum etiam incensæ Christianorum tecta magno omnium gaudio ac uoluptate resecta sunt.

Sub idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum vna cum aureo textili, & simul vitrea vasa donanda principibus, Firandum Cosmus, vt ibi videlicet

Selectarum Epistolarum

delicet ab incendijs tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hic dum ludos quosdam profanos ipso Cinerum die agūt barbari, unus ex ijs temere arreptū ignem in ædificium coniecit, qui uento adiuvante, adeo vehemens ac sauum excitauit incendiū, ut bonam urbis partem cum ædibus Antonij dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pæne temporis hauserit. quæ res magnam mihi præcipue, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quod in eas ego quoque sarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla ualitudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, conieceram. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus coacti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: parati q; nauigijs quibus alio, si res ferret, auheretor sacra uelitis & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitionumque recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatuſ est. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduīs occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Fernandus existimauit, ut de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet. ijs duplex etiā Lexicon addidit: in altero Iaponicas uoces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis concionibus, cæterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis utique necessariam Iaponiis excolendis.

In feriis Natalibus, atque Paschalibus, incolarum summa religio. Nocte Natali sub uesperam ientaculo exceptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex ueteri testamento locos, sacrasque Prophetarū prædicationes temporī accommodatas uersu Iaponico decantarunt. Deinde solennia missarū sacra peracta sunt. Dominica in palmis cū sacrum fieret, Passione Domini per uices, ut sit, recitanda, tanta populi cōploratio orta est, ut uix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proxime consecuta est, cōplures tum Firando, tum ex finitimis pagis Christiani ad uerberationem cum flagris ac tunicis confluxere, quod Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sequentibus eo die procellis

cellis atque imbribus deterriti sunt, quo minus acriter sese egredientes, sanguinemque mittentes, permultos passus agminis composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque, Christi amore inceptæ fecerunt, idque summa cum pietate, & sanctimonia. Porro aquam Sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos partim apud se religiose asseruandam sumplerunt, partim etiam Firandum, cæterasque in insulas atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali vero die Dominico, ad summam gratulationem species tantum & pompa magnifica defuit. cætera sane egregia, vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro umbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimum CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona rosea redimitus, & quanquam macie ita confectus, ut vix hærare vestigijs posse videretur; valde tamen iucunde canebar, Dic nobis Maria, quid vidisti in? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidam senex, trullam bacillo pulsans: nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibum apud nos cuncti sumplere, quod festis ferme celebrioribus faciunt, præsertim vero die Visitationi MARIAE virginis sacro, quem diem præcipuo cultu atque honore exigunt Misericordiæ sodalitia, conuiuij curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctæ diebus, Firandi res accidit ad prouidentiam Domini iusticiamque declarandam admodum illustris. Princeps Bonzius erat in vrbe quidam, Sasimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus, cuius scelere antea & Cruces præcise, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus à Societate nostra Firando pulsi exclusique fuerant. quam rem Antonius dynasta grauissime tulerat, nec tamē vindicarat, eo quod Bonzius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regij exercitus Imperator vnâ cum Rege militabat, per interpretem petijt fundum quendam continuandum prædijs delubrorum suorum. Id cum Antonius aperte negasset, accensus ira misit continuo Bonzius primum, qui Antonij villas, deinde sex circiter Christianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimvero tum Antonius rei

atro.

Selectarum Epistolarum

atrocitate commotus Regem adit, Bonziji improbitatem diutius ait tolerari non posse : nisi in ipsum Rex animaduertat, se se confestim rei militaris cura deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quanquam inuitus ac mœrens, tamen quod Antonij viri nobilissimi, & secundum se opulentissimi opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio plane permittere. Tum recordatus iniuriarum quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu deiectum, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret : & ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona aliis possidenda assignaret. Quo statim facto ; & Christiani molesto grauique aduersario liberati, & Bonziis dedecus ingens, ac dolor iniustus est.

Decem menses Tacaxum fuimus : quo temporis spatio vicinas insulas, quæ in Antonii ditione sunt, bis Fernandus inuifit. nec sane frustra Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile CHRISTI perducti sunt : in iis vetula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitionis peregrinationibus circumierat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplomatibus & indulgentiis (Ecclesiasticos enim ritus dæmon effingit) Bonzii pretio ingenti vendiderant, polliciti, si eo amictu, supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutam, recta ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruenturam. Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tum aderat. Eam igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redemptore generis humani, deque altera vita cognoscere cupiat. audituram se respondit mulier : verum enimvero falli, si quis idcirco se Christianam futuram existimet. Sed ubi dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritatem Ioannes aperuit ; vt Iaponica ingenia facile rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbavit, vt lacrymis obortis Baptismum continuo peteret. quid multa ? solennes precationes edidit, chartaceam illam tunicam, aliaque Bonziorum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore

fore nihil, aut religiosum affirmans, præter nomen IESV. ac deinde baptizata, tantam animi pietatē atque ardorem ostendit, ut cum vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant prius, nunc autem metu duplicatum in amorem conuerſo, maxime diligunt: ac mirantur quæ prius præ imbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi causa bis è cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, ut rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum, & cerę quam diximus, consecratæ particulam à nobis exposceret.

Hisce rebus, aliisq; peractis, quas ego breuitatis causa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Christiani magnò nostri desiderio tenebantur, mihi autem per Regem à Christiana religione, contra quam initio simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum, ut saltem Fernandus eo sese conferret: ubi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, ethnicosque præceptis Christianis instituit; interea naues Lusitanorum duæ in hanc oram è Sinis delatæ. quarum magistri, cum iniussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis, & Christiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit, quòd bellicis districtus negotiis nondum mihi salutem nuntiari iussisset: & simul magnopere petiit à me, ut Lusitanos vrbis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me descendunt, & promissa ab Rege sapius exigunt; templum ære suo se exedificaturos recipiunt. Rex tergiuersando rem extrahere, nosque iam aperte frustrari, cum eo ipso tempore oneraria cui à sancta Cruce est nomen, aduenit, sane opportune. nam & sacerdotes è Societate tres Melchiorrem Ficetudum, Balthasarem Acoſtam, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occasionem optimam præbuit Regis ab

ea.

Selectarum Epistolarum

ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem auctuario quaesitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis : & Petro quidem Almeida nauarcho pro excellenti eius probitate , & in Societatem nostram obseruantia , facile persuasum est , vt vela submitteret statim, ibidemq; subsisteret : mercatores autem siue navigationis nausea tædioque, siue alia quauis de causa , nullis rationibus de sententia deduci potuere quo minus scaphis oppidum peterent , & mercimonia exponerent . magno illis ea descensio stetit : namque à furibus igne apothecis eorum in iecto, non exigua mercium parte vel flamma ventoque saeuiente consumpta, vel etiam ab ipsis furibus inter eam trepidationem ablata, aureorum circiter duodecim millium damnum fecere . Interea Petrus Almeida , qui iactis anchoris , ab oppido sex millia passuum stabat , rogatu meo Regi aperte denuntiat , se nisi nobis restitutis nequaquam appulsurum . Rex autem , dierum aliquot mora interposita , ad extremum metuens , ne si rem diutius distulisset , magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret ; nobis & urbem intrandi , & sacre ædis exstruendæ potestatem fecit . Descendentibus nobis ad littus die natali D. Barptolemaï Apostoli , gratulatio ingens & à nautis Lusitanis significata est , & ab incolis Christianis , cum se præter spem, voti compotes factos viderent . Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiunimus , eiq; gratias egimus . accepti sane frigide , quod dedit accepimus . inde Antonio eiusque matre salutata , ad instaurationem templi continuo animum adiecimus . ex onerariis Lusitanorum tribus , pecunia in ædificationem corrogata , opus celeriter ad culmen perductum est . Itaque in eo templo natalem diem **MARIÆ VIRGINIS** egimus Balthasare sacrificante , & magno omnium gaudio concionante . Tanto autem studio à nobis de hac Firandensi commoratione multis de causis laboratum est : primum quòd ita mandauit Antonius Quadrius : deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deserantur : tum vt iacta à nobis in animis puerorum , qui sane præstanti sunt indole , semina Christianæ doctrinæ , ad bonam frugem nostra opera perducantur : postremo Lusitanorum etiam gratia , qui ad hoc emporium libentissime commeant , ad merces distrahendas ac diuendendas opportunissi-

mum .

num, Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungenſis regis hortatu, atque auxilio ad opidum Rimani regni Cochino cum perueniſſe, eamque Eccleſiam, quam hoſtes affixerant, eiufdem Regis ope ac beneficio reſtitutam. Eo Melchior Ficeredus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profeſtus eſt. Nec ita multo poſt Cosmus ad nos ſcripſit, vt ad ſe ego & Balthaſar Acoſta veniremus; Caprali, & Fernando Firandi reliſtis, quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiſcemur. atque ego me, niſi per mea ſteretir peccata, Meacum ad Gaſparem Vileam miſſum iri conſido. nam noſtorum hominum ſubſidium aliquod non ipſe modo, ſed etiam Meacenſes vehementer exoptant: quippe qui ad eum, ſacrorum cauſſa, è remotis vrbis ampliſſimæ partibus ægre admodum ventitant. Cuius profeſſores reſgæ ſatis declarant, nihil eſſe tam arduum atque difficile, quod non animi robur ac perfeuerantia ſuperet. Nam qui primis legationis ſuæ temporibus, contumeliis, probris, lapidationibus nullo defenſore appetitus, diuque vexatus eſt; tantum conſtantia, patientiaque profecit, non modo vt populo, ſed etiã vt principibus, Regeque iam ipſo æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meacenſi intra quadrageſimum circiter lapidem Eccleſias ſeptem inſtituit, multis è prima nobilitate ad Chriſti cultum adductis: magnum denique rei Chriſtianæ ſtudium in illis gentibus excitauit. Verum hæc, & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fuſius cognoscetis. Vos ego patres, fratresque mihi cariſſimi per Deum obſecro, vt veſtris in ſacrificiis precibusque memoriam mei retineatis. Firando. Quarto Non. Octob. M D L X I V.

*IO ANNIS FERNANDI AD
Franciſcum Petreium è Societate I E S V.*

T ſi putabam vos de rebus Meacenſibus è Gaſparis Vileæ ipſius litteris cognituros; tamen enim Chriſtiani duo certi homines nuper ad nos Meaco veniſſent, faciendum mihi exiſtimaui, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras

Selectarum Epistolarum

litteras primo quoque tempore exponerem. Anno superioris, cum Gaspar ad Bonziorum furorem atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sacaium Christianorum hortatur precibusque se recepisset; Didacus quidam neophytus ad Xamaxinodonus in ius adiit, debitam sibi à nescio quo pecuniâ iudicio repetens, hunc Xamaxinodonus vt agnouit, per ludibrium sit ne Christianus interrogat. Ego vero sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, seque excusanti quod tyro esset etiamnum; acrius instare denuo barbarus, & vrgeri, vt aliquid in medium afferret. Necessitate pæne coactus Didacus de animorum immortalitate, deque æterno totius vniuersitatis parente cæpit nonnulla differere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magistro tuo vt ad suam mihi doctrinâ declarandam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putandum est? quod si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi actione deposita, Sacaium illico ad Gasparem excurrit, ei que iudicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis qui ibidem aderant, communicat. illi negant se dubitare quia ea sit insidiosa euocatio; proinde nequaquam eundem omnino probabilis erat ea sententia: veruntamen, ne cui, verbum DEI audire se velle dicenti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium comitem suum ad eum legauit: qui, quamquam proposito vite periculo, libens discessit, ea conditione, vt nisi intra quatriquum reuertisset, minus commode cum eo actum existimaretur. Dies duo; tres; quattuor: nec tamen rediit: pro mortuo scilicet, vel certe male accepto est habitus. mittitur de communi sententia Meacum vnus à Christianis Antonius nomine, vt cuncta Sacaium explorata certa que referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportandum, quod iam Xamaxinodonus & Quequidonum Laurentij opera Domitius ad se conuertisset. Meacum igitur cum Sociis tribus Gaspar profectus (ij sunt Iaponij Laurentius, Augustinus, & Damianus missus ad

ad eum mense Decembri) Xamaxinodonum & Quequidonum Baptismo lustrauit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter utebantur. Iidem iuris Iaponici peritissimi, summaq; prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipso Rege & ijs qui rerum potiuntur, de religione belloque confulebantur: Christianę autem religionis adeo acres aduersarij, vt in ea affligenda & Gaspare exturbando Bonziji ipsorum præcipue opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensionem incumbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica veritate ad calcem operis addita: quem librum ad communem omnium vtilitatem salutemque sunt edituri. Sane grauem ex eorum conuersione plagam ac dolorem Bonziji accepere, præsertim quod illos imitatus Xuicaidonus quoque, vir in Iaponicis meditationibus exercitatissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad CHRISTUM accessit, atque inde in patriam reuersus passuum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, estque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisque profecit, vt eo Laurentius ipsorum rogatu missus à Gaspare, patritios sexaginta eorumque familias, omnino capitum ad quinque millia, baptizauerit, æde sacra confestim exstructa. quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, vt post Laurentij discessum, à Bonzijs ethnicisque ad defectionem sollicitati laceffitique partim altercationibus, partim etiam ludibriis & insectationibus, non modo non ab incæpto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelii diem vnum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodonus, cognitis, Gaspari persuasit vt ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imori castro, vnius diei distat itinere) sese conferret, causamque Christianorum apud eum ageret. Ab eo Gaspar benigne acceptus, cum de rebus diuinis ipso valde approbante verba fecisset, summa eiusdem uoluntate obtinuit, vt Imorenses ethnici Bonziique neophytis negotium postea ne facessetent. quare Christiani molestia liberati & magnopere cōfirmati recreatique sunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaspar adiunxit, postridieque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacensis munitis oppidis quinque ad pas-

k suum

Selectarum Epistolarum

suum non ultra quinquaginta millia totidem Ecclesiæ instituta dicuntur. Regis autem ipsius Meacensium tanta esse fertur in Gasparem animi propensio, ut cum Gaspar ab Amangutianis litteras accepisset, eam Ecclesiam à Moridono tyranno vexari, piis ipsorum discussis cœtibus, euerso templo, areaque ipsa per vim occupata; Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, ut ad Moridonum scriberet, gratum sibi esse facturum, si Christianos commendatos haberet, eorumque templi instaurationem atque ædificationem adiunaret. Eam epistolam Rex insigni cuidam viro dedit ad Moridonum in castra leucas triginta ultra Amangutium perferendam; eiusdem epistolæ separatim exëplo ad Christianos Amangutianos allato, qui propterea magna in spem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacensibus rebus in præsentia scriberem, ut tam lati nuntij quam primum in Indiam peruenirent. Gasparem ipsum de eisdem rebus aiunt scripsisse. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius nescio quis ferre dicitur, ut speramus, propediem subsequentur. Hactenus de alijs. Quod vero ad me ipsum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obtestor, ut mei in sanctis sacrificijs tuis nominatim memineris, atque id ipsum à reliquis omnibus Socijs peto: quo ipsorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtutis impertire dignetur, ut Societatis nostræ disciplinam ac leges ad finem vsque uitæ custodiam. Firando. vi. Idus Octobris. MDLXIV.

LVDOVICI ALMEIDÆ ad Socios in Lusitaniam.

COMPLECTOR his litteris, fratres mihi carissimi, ea duntaxat, quæ mihi, certa Iaponis obëuri loca in itinere contigerunt: nam cætera nostri Meaco, Firando, atque aliunde, ad vos ipsi perscribent. Anno proximo Pater Cosmus Turrianus, Vocoxiura, vbi tunc commorabatur, misit me, duo in oppida regni Rimani ad prædicandum Euangelium; quib.
in

in oppidis intra tertium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infimæ conditionis homines amplius mille ducenti ad ouile CHRISTI perducti sunt. Atque illa quidem iam cognouisse vos arbitror: Barptolemum Regem valde potentem Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte conuersum ad CHRISTI fidem, aliosq; complures. Didicistis præterea, ut opinor, Vocoxiura vicus ac portus, nostris ab eodem Barptolemeo attributus, cum ædificijs, tum vero neophytis in dies quàm feliciter crescere cœperit. Hunc adeo latum rei Christianę progressum cum diabolus ferre non posset, Bonzios permultos è popularibus Barptolemæi sollicitare non destitit, quoad facta coniuratione armisque clam sumptis, Reges ambos repentino impetu aggressi; Barptolemum, quod idolorum cultu sublato phana ipsa Deo vero dicasset regno deturbatum, in arcem quendam compulerint, intra quam sese continebat hoc tempore; fratrem vero eius, quod in regnũ suum patefecisset aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum suæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, iniecto furtim à vicinis hostibus igne, confestim incensus est. Cosmus in Rimani cuiusdam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito statim præclare instructis nauigijs duobus ad opem Ecclesiæ temploq; ferendam aduenerat: quod tamen ipsum vnâ cum ædibus Christianorum agricolarum, cum iam Cosmus, ut dixi, nauigium conscendisset, insperantibus nostris, eodem conflagrauit incendio. Spectaculum nostris oculis græue admodum, & acerbum. Vicus primum exustus ac dirutus is, qui modo & conuenarum numero, & plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti quorum pijs vocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perstrepebant, raptim in naues impositi, dilapsique: cætera neophytorum turba cum liberis atque familijs, sine tecto, sine cibarijs, sine vlllo præsidio relicta crudelitati hostium atque sæuitiæ. Rebus igitur desperatis mœrentes cursum direximus ad portum, qui primus regni Bungenis occurrit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea navigatione, digna memoratu nonnulla accidere; è quibus hoc vnum in præsentia exponam. Cum ad alias eius oræ stationes, tempestatis causa, coacti sumus appellere; tum ad quendam regni Ri-

Selectarum Epistolarum

mani portum, citra eum locum quem petebamus, passuum milia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facile princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, ut diximus, nauigiis duobus erat profectus. Eo igitur delati, quod Cosmus valetudine admodum vteretur aduersa, descendimus, ibique dies octo substitimus. quo tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingens fieri captus; quod neminem è sacerdotibus nostris antea viderant. Verum noctu fere ventitabant, exploratorum metu, hostiumque Christiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni administratione decesserat, cognita seditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari iusserat, omnia ipsorum arbitrio compositum iri; sponderatque, ipsum filium Regem, itemque nepotem, in exilium ituros; Cruces Christiano ritu defixas aulsum iri, Christianos ad patrios ritus Christo deserto redituros. Id erat causæ cur neophyti minus aperte Cosmum inuiserent, quorum erat numerus ferme octingentorum. Ipsi vero pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, ut cuncti precandi formulas, plerique etiam Catechismum totum tenerent. ij, curabat Cosmus ut inter sese, dialogi more, fictis ad tempus personis, de Christiana religione, Gentilique superstitione certarent; idque tanta cum animi voluptate, ut perspecta gentis huiusce fides ac pietas, omnem pænæ acceptæ cladis dolorem abstergeret. Sed hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis inuidit, ac Bonzios impulit, ut facta manu, diuersorij nostri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum strepitu peterent: quo maxime tempore neophyti spiritalium sermonum deliciis fruebantur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus Leo (quod alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excepit hospitio: cumque nihilominus Bonziji furerent, tanto dolore ipse cum omnibus suis exarsit; ut inscientibus nobis arma capere, ignemque cœnobiis Bonziorum inferre, summa præsertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonziji, furere desierunt. Verum quia commoratio nostra diuturnior, periculosa neophytis esse videbatur, idque ipsimet ita iudicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate capiebamus, magna-
que

que mutæ benevolentia significatione, silentio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungensis oræ tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neophytorum animos, epistolis, inter eos terrores atque discrimina confirmare, totiusque rei exitum expectare constituit. & quo esse ibi tuto liceret, ad Regem Bungi me misit, duarum & triginta leucarum itinere; ut is de mansione sua cum Tacaxiano Præfæcto per litteras ageret; quod Cosmus ipse propter valetudinem longius progredi non auderet. Rex erat eo tempore Vosuqui (id oppidi nomen est) quem ut conueni, Cosmique mandata exposui, Rex valde lætatus Cosmum in suis versari finibus, protinus mihi dedit ad Præfæctum epistolam; Cosmo aream ædesque ad habitandum attribueret, & ex incolis, Christianum, quicumque vellet, fieri permetteret. Atque hæc quidem eo ipso die: post mensem autem, Cosmum regni proceribus per litteras magnopere commendauit. Post menses vero duos, cum Christianam rem parum procedere cognouisset, duas edidit Tabulas ornatas auro, nigroque colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram vnus è nostris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucas à Tacaxi septem. Earum in vtraque rei Christianæ tribus capitibus chirographo suo cauit quàm diligentissime. Primum enim edixit licere in suo regno, summis, medijs, infimis Christianos fieri: deinde pœnas proposuit, si quis diuinæ legis præcones aut impedisset, aut vlla ratione lesisset: tertio declarauit placere sibi in perpetuum tota sua ditio-
ne prædicari Euangelium. Ac mirum sane, quantopere Christianæ religioni faueat, quâquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bonziorum quibusdam, ut nos exterminaret; alie-
num esse eius dignitate, ferre qui Deos suos, tam impudenter, tam contumeliose proscinderent; infames item edacitate car-
nis humanæ (hoc enim illos non pudet crimen nostris objicere) & quocunque pergerent, euerfiones atque excidia secum afferentes: cum hæc, inquam, & alia sexcenta in nos probra iactarent; annus, respondit ille, circiter quartusdecimus agitur, ex quo hi homines in hæc loca magno utique meo bono delati sunt: tribus quippe duntaxat regnis ante præfueram, nunc vero quinq; possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc la-

Selectarum Epistolarum

ponis Reges omnes dititij superos atque ad populares etiam
meos hoc beneficium pertinet. denique omnia mihi ex eorum
hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio magna mea vo-
luptate sum auctus, cum nullum antea suscepissem. Quere
nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi commodi religionis ve-
stra defensio? proinde cauete, ne in posterum ad me, istiusmo-
di verba faciatis. quo illi responso fructi abieciſſique ceſſere:
Idem fere Meaci contigisse cognouimus, cum Bonzlij ex ea vr-
be Gaſparem Vilelam exturbare conarentur. Mos est ſapo-
riorum; cum aliquam pecuniæ ſummam principibus largian-
tur, chirographum illis offerre; ex quo ipſi deinde per ſuos do-
meſticos eam pecuniã exigant: Eiuſmodi chirographum, ſa-
cra collatione, Meacenses Bonzlij detulerant ei, qui cauſas ip-
ſorum apud Regem agere conſueuerat, vt ad ille noſtros Mea-
co pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt
erat bonus natura) probauerat. Itaque rem ſuſtinere, & chi-
rographum apud ſe detinere conſtituit, quoad clariuſ, quæ tra-
debantur à Vilela, cognosceret. Adit igitur & audit hominem
magno cum aſſenſu: redit iterum, ac tercio: denique clariore
oborta ſibi luce Chriſtianuſ efficitur, atque hac maxime ratio-
ne Dominuſ hominem hunc, ſicut & ceteroſ qui ſe haud diffi-
cileſ præbent, ad veritatem ab errore traduxit. Verum, vt ad
inſtitutam narrationem reuertar, tabulaſ ego regiaſ ad Coſmã
thiſſ, quatuor vnam Eduarduſ Syluiuſ Cauaxitum promulgandi
Euangelij cauſa pertulit. Ego in regia vrbe moratuſ ſam à
italicijſ Domini ad Paſchatiſ uſque petita ſola ſolemnia. Inter
quanta, quã aſſiduã concionum frequentia; quã crebri Ba-
ptiſmũ; quã in publicum hoſpitale caritatiſ officia; quot ele-
moſynæ; ferijs vero Natalibuſ, quã pia è ſacriſ hiſtorijs ſpe-
ctacula exhibita: per Quadrageſimã, qui ardor animoſum,
quã granteſ, quã acerbæ penæ à neophytiſ vitro ſuſceptæ:
Paſchalibuſ denique diebuſ quã feſtiua ac iocunda gratula-
tioneſ tum publice, tum priuatim extiterint, quoniam ea vobis
minime noua ſunt, nihiſ attinet ſcribere. Per eoaſ dieſ Eduar-
duſ Cauaxitẽ dum incenſuſ tei Chriſtiana ſtudio, immemor ei
bi potuiſſe ad Euangelium dieſ ac nocteſ præſentia impendebat,
grauem morbum è ſummo labore coſtitaxerat. Ad eum
ego curanduſ (ab eſt autem Cauaxitiſ oppiduſ ab regia vrbe
leucas

leucas paulo plus triginta) Cosmi iussu ingenti labore perrexi; quod è perpetuis imbribus amnes adeo intumuerant, vt vado transmitti non possent. Ita coactus de recta via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxim, fratremque nostrum offendi humanis omnibus remediis in magna diuorum solationum copia, destitutum; macieque pane extrema confectum: sic prorsus, vt nonnulla, quæ mecum ad instaurandas ægroti vires attuleram, parum illi exhausta prope iam naturali virtute profuerint. Et quoniam Cosmi visendi, antequam migraret è corpore, magno desiderio tenebatur, noctem quietam nactus, ipsius Cosmi iussu Tacaxim eum naui transuexi, quem acceptum amantissime, officiosissimeque tractatum, Cosmus frustra sanare conatus est: decem superuixit dies: sumpto bis corpore Domini lætus abiit, præclaro nobis cum virtutum aliarum quæ in ipso elucebant, tum vero Christianæ humilitatis ac patientiæ documento relicto. Quam multas ille, sui præsertim aduentus initio difficultates, & incommoda pertulit? quot imbecilli corpufculi vexationes poenitentia nomine subiit? quanta vero industria, quanto fuit studio Christianæ religionis propaganda? equidem nil vidi simile, cessabat numquam. Itaque præter ceteros labores, non Iaponicas modo, verum etiam Sinenses, quæ multo difficiliores cognitu sunt, didicerat litteras; artemque Iaponicæ linguæ grammaticam, & copiosa lexica primus ipse confecerat. Sed redeo ad Cosmum. Is eo ipso tempore ab rege Rimanorum accersitus, tametsi cum eo congregari vehementer optabat, atque ob id ipsum etiam in oppido Tacaxe remanserat; prius tamen regem Bungi constituit tota de re facere certiore: binas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mandatis ego deinde sum subsequutus: ignosceret moræ: ita de se meritum esse Bungensem, vt illo inconsulto proficisci fas esse vix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam esse iam diximus. Eo vt perueni, me viso, & profectio- nis meæ causa cognita; neophyti, dici vix potest quanta lætitia affecti sint. Serum erat diei; totum id tempus confluentibus ad me salutandi causa datum est: baptizati quoque nonnulli: in iis ethnici cuiusdam filius, qui pro ea consuetudine, quam cum Christianis sancte institutam habebat, non

Selectarium Epistolarum

modo sese Deo commendare iam ceperat, verum etiam Christianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauserat. Postera luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum intervallo deveni. Rex cum cætera comitate, tum etiam cœna me excepit; multaque de Bungenfi re percontatus, quod ad Cosmum attinebat, ita respondit: Cochino cum suæ ditionis imperium esse Christianorum (quadringenti & quinquaginta fere neophyti numerantur) eo Cosmum posse concedere, ibique expectare, dum debellatum esset; daturum se, qui me illuc usque perduceret, mihi quæ aream, ac domum in usus Cosmi assignaret. itaque factum est; cessitque res è sententia. Cosmus bona Regis Bungenfis venia conscendit statim, & Cochino cum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus est; nullaquæ interposita mora, neophyti solum purgare, ædesque instruere aggressi sunt. Ille perspecta hominum virtute ac probitate magnopere delectatus; illud præcipue mirabatur, cum temporis spatio non plus trimestri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuersi fuissent, tam recenti re, nullis hostium minis aut denuntiationibus de suscepta religione potuisse deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertiit.

è Bungo
Pridie Idus Octob.
MDLXIV.

Libri tertij finis.

SELE.

SELECTARVM

EPISTOLARVM

EX INDIA.

LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDAE AD

Societatem IESV, in Indiam

& Europam.

T communis officij ratio, qua ad alloquendos litteris amicos absentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quem vos percipere ex Iaponicarum rerum cognitione intelleximus, me hortatus est, ut confectum De beneficio iter Meacense, carissimi fratres, hac epistola vobis exponerem. Cum statuisset Præfectus noster Cosmus Turrianus, vt ego & Ludouicus Froius Meacum eo consilio peteremus, vt ip-

se quidem maneret ibidem, & Gasparem Vilelam adiunaret in opere,

Selectarum Epistolarum

opere, ego autem vt Ludouicum illuc vsque profectus, quod ad spem propagandæ in ijs locis Christianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri vico maritimo, quod his temporibus Cosmi Turriani domicilium est, ab ipso Cosmo non sine magna beneuolentiæ significatione faustisque precationibus ad nauem vsque deducti, solutis anchoris eo ipso die ad urbem Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (vt est grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum studio) vel concionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante Domino sane quàm præclare posuimus. Cum iam hora profectionis adesset, a neophytis parato nãigio ad mare deducti sumus. quidam etiam (ex quo facile hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequieverant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodem impetu se se credere, vt nos iam in salvo stãtes, affari sibi liceret. Ioannes vero dynasta proprio nãigio nos longius prosequutus, cursum inde ad Barptolemẽũ regem intendit, qui paucis ante diebus Cosmo Turriano Crucem auream dono miserat cum epistola, in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam seculum semper tulisset, non modo magnis è periculis euasisse, verum etiam multas ex hoste retulisse victorias. Ad argumentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmum, cupere tamen aliam sibi vicissim ab eo remitti eam, quod Cosmi fuisset, maiore èt apud se in honore futuram. Crucem igitur Ioanni dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem; additque muneri ab Ludouico Froio nonnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque de Christiana religione bene merenti, fratres carissimi, felices bellorum euentus ab immortalis DEO precamini. idem enim & Barptolemẽũ & Christianam religionem hostes oppugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungenfis Regni Rimaniq; est limes, atque inde Funaium terrestri decem ferme dierum itinere, non sine summa difficultate perreximus. nam præter nãm frigoris acerbissimi, & confragosa atque inuia loca; diurnus etiam imber calles ita lutulentos effecerat; vt sæpenumero prolapsi fuerimus; cum interea defatigatis corporibus ad reficiendas vires in diuersis nasturtiorum & inhamis herbæ folia præberentur. Curam est pagus, à Funais
millia

millia passuū septem & uiginti, egregio templo uisendus, quod ibi Christianus quidam extruxit. In eo pago noctis unius demum quiete capta, Funaium postero die peruenimus. Rex erat eo tempore Vosuqui. Eum conuenire septimo post die placuit, deque suscepta peregrinatione facere certiores. Ille uero nobis benigne & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacensis commendatitias dedit. In vrbe Vosuqui Christiani nuntur aliquot: in ijs noster hospes in primis CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos affecit solatio, cum totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi, ut orsus à summo Pontifice cæterisque Ecclesiasticis ordinibus, & Regibus Christianis; ad uniuersos nostræ Societatis homines, sed nominatim ad unumquemque nostrum, qui uersamur in Iapone, descenderet; tum pro conuersione ethnicorum, sed regis Bungi præcipue, supplicaret: longam inde pertexuit seriem petitionum, certis in singula rerum capita obsecrationibus distributis: tam copiose præterea de cōtemptu mundi, tam scite de alliciendis ad CHRISTVM Iaponiis proceribus disputauit, ut eius pietatem uehemēter admirati fuerimus. Quid multa? nostram uicem Doctoris officio functus est. Nos Funaiū inde reuertimur. Funaiō Meacum uersus iter intendimus, magno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verum aduersa tempestate Funaium reiecti sumus omnino ter: cum ipsi palam neophyti faterentur, se nobis contrariam à Deo nauigationem enixe precari, ut apud se Natalē Domini diem festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis unius: quō tempore non destitimus uicinis locis uerba facere ad incolās; & hospites nostros ad CHRISTI fidem & cultum suscipiendum hortari; cum ipsi quoque Benzj ementito corporis habitu se mulierum cætibus inferentes, clam ad nos audientes accederēt, iidēq; à suis popularibus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuuante conuicti facile cederent. per eos dies Tones ad CHRISTI ouile aggregatos est, insigni nobilitate uir, ingenioque præstanti. Iam Natalitia Domini adorant: iis ingenti Christianorum gaudio celebratis, demum solui mus, & uento secundo ad insulam nomine Hiu sane haudquam securi peruenimus. Sæuebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: uectorum mira colluies, Lunam, Solem, ce-

uos,

Selectarum Epistolarum

nos, aliasque belluas vario ritu adorantium. Metum atque
gebant præterea in oculis nostris è recenti aliorum naufragio
reliquæ & sarcinæ fluitantes. Veruntamen nos Dominus,
quo nitebamur vno, ad eius quam diximus insulæ portum,
leucas à Bungo quadraginta perduxit. Eius circuitum
insulæ passuum aiunt patere millia ferme trecenta. Quattuor
in regna diuiditur, oryza ferax. Locus autem ipse, ad quem
sumus appulsi, Fore, gentis vocabulo nominatur. Ibi aliquot
reperi Christiani, qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant.
Ex ijs quidam in primis honestus, continuo nos gratulabundus
inuisit: noctemque totam apud nos traduxit alijs nullis nisi
de benignitate diuina sermonibus. Equidem nullum adhuc
vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione verita-
tis Christianæ Iaponium. Filium annos vndecim natum egre-
giæ puerum indolis, cultui CHRISTI dicauit. Reliqui eius
domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed vxor
præcipue, quæ ventrem ferens, & quidem proximæ partui, vt
audiuit CHRISTI Sacerdotes adesse, inperato gaudio elata,
postridie confestim ad nos, ancillis ac liberis comitata, bene
longo intervallo se contulit, verboque Dei refecta, vespere
cum suis domum reuertit, eaque ipsa nocte peperit filium, cuius
rei nuntium diluculo misit ad nos. Dies octo ibidem com-
morati, sex incolis conuersis ad CHRISTVM, eadem nauis
Xiuaquim (nam eo usque erat conducta) sexto die prouehi-
mur, qui portus in itinere medio se se offert Sacaium è Bungo
petentibus. Hyemis initium erat asperrius: iuga montium
niue cooperta, quæ assidue cadebat densa adeo, vt iam tum ex-
periri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum
interesset. Ibi quòd nullam in cursu maioris formæ nauem
inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infesta pi-
ratis loca (incertum maiore frigore, an metu) quem peteba-
mus portum beneficio Dei tenuimus. Sacaium inde peruen-
tum est, cum quidem proxima nocte incendium eminens appa-
ruisset nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta consumpta
sunt. Atque vt nos aduentare cognouit ex optimatibus qui-
dam Christianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam
misit nobis instructo maiore nauigio, in quod è nostro myo-
parone transcendimus, ad eumque perducti liberaliter admo-
dum

dum & amanter excepti sumus. Domū habebat peramœnam in
 vsus hospitum atq; aduenarum intra ædium suarum septa more
 patrio separatam ac propriam: eam nobis ad diuersandum assi-
 gnauit. Ibi post quietē, nobis affuit illico Sāctii ipsius vxor & li-
 beri (quod ex ipso congressu facile apparuit) admodū ingenue
 & liberaliter educati. Horā circiter iucūde fuere nobiscū: inde
 recepere sese. Ac Ludouicus quidē Froius, q̄ ita omnino statue-
 rat, postridie bene comitatus Meacū iter intendit: ego remansi,
 vt negorijs quibusdam expeditis, sine mora subsequerer. Ille cū
 ad oppidū Ozaquam vespere processisset leucas à Sacao tres,
 ea ipsa nocte flāmis ædificia illius oppidi nongēra deleta sunt.
 quare perterriti neophyti, qui Froium deducebant, veritiq; ne
 quid illi ab oppidanis incommodi accideret (quod nostri no-
 minis fama iam valde percrebuit, rumoribus improbiſſimis dis-
 sipatis, nos vrbium clades & exitia circumferre) patrem ex vr-
 be quā occultissime tectum eduxere, eoq̄ ipso die tanta vis
 niuium cœlo delapsa est, quanta his annis quinquaginta nun-
 quam. Verumtamen Deo adiuuante ex hisce difficultatibus
 Meacum Froius euasit incolumis. Ego ē frigoris, quod in iti-
 nere pertuleram, acerbitate, in magnos incidi corporis dolo-
 res, qui me quinque circiter & viginti dies adeo vexauere, vt
 pane confecerint. Eo autem toto tempore Sanctius in me
 curando plane paternam assiduitatem ac diligentiam præstitit;
 cum & nocte ipsemet cum duobus tribusve ministris ægro-
 tanti mihi sedulo adstaret excubaretq̄, & uxor ac filij subin-
 de me amicissime atque humanissime inuiferent. Neque vero
 medicus desuit præstanti eruditione Christianus. Conualui
 denique Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendū iter non-
 dum suppetebant uires, erantq̄ nonnulli, qui me audire cupe-
 rent; interea prædicare Euangelium institui. Credidere octo,
 baptizatiq̄ sunt, ad quos inflammandos excitandosq̄, San-
 ctij quoque & filiorum spectata pietas & ardor animi, vt puto,
 non mediocriter valuit. Per eos ipsos dies Sanctij filia venit ad
 me, nomine Monica (grandiori natu femina prosequente) su-
 sisq̄ rite precibus coram Deiparę Virginis effigie, quam ferre
 mecum in itinere consueui, ad me verba fecit in eam senten-
 tiam, ut diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianā
 esse: & eiusdem CHRISTI, Virginisq̄ Matris instinctu
 decreuisse

Selectarum Epistolarum

decreuisse iam pridem virginalem vitam ad mortem vsque traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, tondere comam, quod apud Iaponios relictis seculi susceptraque vitæ seuerioris indicium est; & à Sanctio patre contendere, vt se in vilibus ministeriis pro mancipio haberet in posterum: nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auunculo suo à parentibus esse desponsam superstizioso in primis homini, & falsorum Deorum libros, Bonziorum ritu dies noctesque peruolanti: præclare intelligere sese, quanto id cum salutis suæ periculo futurum esset; proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem ab ea mente deducerem: se valde confidere, CHRISTO fauente, rem omnem feliciter esse cessuram. Ego, collaudato puellæ consilio, primum admonui, vt secum reputaret etiam atque etiam, se tenera esse admodum ætate (sex-tum decimum agebat annum) necdum expertam varias demonis artes insidiasque, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere consuevit. sane, si ad extremum vsque spiritum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmium à CHRISTO Domino laturam in cælo: sin forte offendisset, penimvero & sibi met detrimento, & parentibus nobilissimæque familiæ magno futuram esse dedecori. Quocircà si robur haud sentiret sibi inesse tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio sperare se dixit & de se ipsa, & de inimico generis humani victoriam: sese periclitandi causâ quid in eo genere posset, triduum totum, & quidem magna cum animi sui voluptate atque lætitia per inediam transigisse: itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & vires & solatia sibi suppeditasset IESVS, eundem sibi cæteris omnibus in difficultatibus affuturum. His ego auditis, tam pium eius propositum admiratus, horratuque etiam atque etiam, vt vigilaret in retinenda constantia; virginem à me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filiæ voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maxime de causis esse nefarium. Primum quod vir sit ethnicus, & colendis idolis adprime deditus; deinde quod Monica auunculus, postremo quod ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminem esse tota vrbe Christianum, qui cum filiam matrimonio possit honeste coniungere; perditum idololatram per eam occasionem

nem facile ad CHRISTVM posse conuerti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui consensu principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentiq̃ue, filiam enixe cupienti desponderit; vereri se, vt inimicitias & inuidiam sustinere possit, si rem inchoatam, ac pane confectam, repente reuocare nitatur. quæ cum ita sint, tamen quoniam id matrimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino, quicquid ego velim, esse facturum. Laudaui pietatem hominis. Ille perturbato in præsentia recessit animo; sed mox, vt est vir egregie prudens, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea desisti Monicam salutaribus præceptionibus instituire. quas illa cum & eximia quadam animi submissione, & magna gratiarum actione semper exciperet; priscas illas mihi Virgines reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitæ sanctimoniam in numero cœlestium collocauit. Est autem puella maiorem in modum solitaria & precationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico strepitu, cum signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, vt est legendi scribendiq̃ue bene perita, dat operam. Frater eius est Vincentius nomine, annos circiter vndecim natus. Is, percunctanti mihi, quem sibi modum statueret amoris in IESVM Christum Deum suum ac Dominum; vt sanguinem (inquit ille) ipsius causâ profundam, & quamuis minutissima in frustra dissectus, me Christianum esse profitear. Interim ego iam firmiter caperam esse. Itaque nostrorum monitu, qui Meaci versantur, ethnicum quendam adire constitui in Sacaiânis finibus eo tempore commorantem, cuius auctoritas & opes in vrbe Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego vires nondum plane receperam. Lecticam ab eo sum coactus accipere cum lecticariis duobus admodum leuem, commode sedentis hominis dumtaxat vnus capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus additis, quæ ab insidente aperiri claudique ad libitum possint, quo maxime vehiculi genere vtuntur nobiles ornatu magnifico, & opere quàm elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam alieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se: cuius beneficio

Selectarum Epistolarum

ficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benigne potestas est facta. Comes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cum de vanitate plurium Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemque de vno rerum omnium opifice & conditore vero Deo differeret (auditores autem aderant præter Dynastam viginti) eosque ipsos statueret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens apparebat omnium approbatio: scriba vero gaudio triumphare, quippe qui Christianam religionem ante susceperat. & cum omnes eo sermone commoti, tum tres præcipue nobis aures deinde sæpius præbuere, baptizatique sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tempore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe Sacao sex, reuersus ad Sanctium, dixi, discedere postridie statuisse me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum esset, velle se, ait, nonnulla mihi è suis thesauris ostendere. Ritus est Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitiis præstant, hospitibus paulo honoratioribus in digressu beneuolentiæ causa præbere spectanda, quæ apud sese pretiosissima sunt. id est omne instrumentum necessarium ad potionem herbæ cuiusdam in puluerem redactæ, suauem gustu, nomine Chià. Est autem modus potionis eiusmodi. pulueris eius, quantum vno iuglandis putamine continetur, coniiciunt in fictile vas, ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eos vsus ollam antiquissimi operis ferream, figlinum, poculum, cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potioni calefaciendæ. Hæc igitur Iaponiorum est gaza, nec sane apud eos minoris, quàm apud nostros homines annuli, gemmæ, & è carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æstimatores atque proxenetæ. Puluis autem ipse magno admodum prætio venit, eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ adium partes dicantur hisce conuiuiis, quarum est mira mundities, nec in alios patent vsus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam admodum ianuam cum neophytis duobus in xystrum educimur. Inde scallæ nos excipiunt cedrinæ, admirabili quodam artificio elabo-

ratq;

rata, eedemque ita purgata mundaque, vt nunquam ad eam diem calcate pedibus esse videretur. per eas in atriolum ascendimus. inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio destinatum, vsque adeo egregio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuisse vix credas. pars erat eius cœnaculi armarijs instructa more nostro. Stabat è creta nigerrima focus vlnæ ambitu; ipsa nigredine (quod mirere) splendorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admodum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optima conditione sexcentis aureis coemptam à Sanctio, sed re vera multo pluris esse. Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa non fert) quam genere ministerij, & munditijs elegans. Eximia est enim gentis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus præterea quantis in maxima discumbentium multitudine strepitus, vix hiscere famulum cernas. omnia ad modestiam & grauitatem mire composita. peracto prandio, nixi omnes genibus (nam hoc apud Iaponios Christianos in more positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem quam dixi Chià, sua ipse manu miscuit nobis atque porrexit. Deinde supellectilia, quæ tunc ibi erant, exposuit. In ijs ferreum tripodem exiguum, paulo plus dodrantis circuitu, ad sustinendum ollæ, cum aperitur, operculum. Eum ego tripodem attræctans manibus, quod vetustate rimas ageret, ferruminatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in primis nobilem esse Iaponis totius, sibi que aureis constitisse mille & triginta, quamuis eum ipse longe pluris faceret. Porro hæc instrumenta sericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretiosis. Alia præterea minime vilia dixit mihi Sanctius in præsentia non ostendere se, quod ad manum mihi non essent, verum in reditu prolaturum. Quæ vobis æstimationes minus à vero abesse videntur, si reputeris id quod res est; Meaci esse quendam ex principibus ciuitatis, qui vasculum fictile ad vrceoli magnitudinem, in vsum eius quam dixi, potionis, aureorum triginta millibus æstimet: omnino carius, sed certe multi non deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decendant. Nam quæ tribus, quatuor, quinque millibus æstimentur, idque frequenti commercio, alia vasa plurima sunt. Atque etiam

gladijs quibusdam est eadem apud Iaponios dignitas. Iamque
profectionis instabat hora. Salutata igitur vxore Sanctij & li-
beris, in suburbanum quoddam, ientaculo de more prepara-
to, deducor ab ipso Sanctio, eiusque filio, fratribus, & cogna-
tis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quod ad hono-
rem meum id pertinere arbitrentur. Ab eo comitatu digres-
sus, ad amnem deuenio navigabilem hora post Solis ortum ter-
tia, ab vrbe Sacao nouem millia passuum. Præstolabantur ibi
me duo nauigia, quæ nobis Christianus yir, Imorensis castri
primarius, factus de profectione mea certior, ad tempus oc-
currere iusserat. quorum in altero filius erat ipsius, duodecim
circiter natus annos, in humero sclopus gerens, virili plane ac
militari corporis habitu; in altero large & copiose extructa
cibaria. Is, vt me ad conscendendum inuitauit, continuo mi-
hi mandata parentis exposuit: ignoscerem sibi, quod ipse me
obuiam mihi non prodixisset: se id cupisse vehementer, sed
quod recentem hospitem Gasparem Vilelam sibi deserere nõ
liceret, vicarium eius officij misisse filium, qui me domum vs-
que perduceret. Ad montis radices in quo summo castrum
est positum, aduerso flumine sub osculum Solis delati, quod
arduus admodum & asper ad iugum vsque restabat ascensus,
descendenti mihi præsto fuit lectica: & quamquam accelera-
tibus gradum lecticarijs, circa medium cliuum oppressere nos
tenebræ in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima; sed
opportune obuiam habuimus è castro, cum accensis funalibus
homines; quæ res ad itineris difficultatem leuandam non me-
diocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cum
Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familiæ voluptate. Ca-
strum est totius regionis huiusce munitissimum in Mjoxido-
ni ditione, qui rerum ferme potitur hoc tempore, ibique sum
fidelissimis habitat, qui magnæ ex parte Christiani sunt. Il-
lico die cum animarum sordes per Confessionem eluere cupe-
rent, ad concionem, quæ bis habebatur quotidie de Sacramen-
to Penitentia, conuenere vestitu serico versicolori, inauratis
fermè præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum ho-
minum reuerentia, vt eos plerunque manibus humi positos pe-
rinde alloquerentur vt Reges. Crux erat domi nostræ posita;
hanc ubi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione
salutato,

salutatio, aures admodum attentas Dei verbo dedere. Inde multa sciscitanti, quæ pertinerent ad refutanda Gexæensium mendacia (quod hominum genus & secta, Japonicarum omnium vehementissime Christianæ religioni aduersatur) itemque alij alia percontati, cum Gaspar ad omnia respondisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum, quo in opere Gaspar hebdomadam posuit. adiunimus etiam salutandi causâ Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueverat. Ille vero nobis non poculum modo porrexit (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quandiu apud eum fuimus, flexis æque ac nos genibus perstitit, ac verbis humanissimis utrumque dimisit. Insula est passuum mille & quingentorum ferme circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluminis, & in ea templum Christianæ religioni consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus, & miro incensus desiderio nominis Japonici totius ad CHRISTVM adiungendi. qui, ut ædem sacram in urbe Sacaisio ædificandam curarem, non modo me multis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum. (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter deculit. eoque subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulam Missæ celebrandæ gratia Sabbato sub vespertinum venimus. Templum pro nostra tenuitate exornauimus in posterû diem. Tum prima luce Christiani affuere: Gaspar diuina peracta re, de Matrimonij Sacramento sermonem habuit, quod nonnulli euperent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizari sunt etiam nobiles ferè octo. Inter quæ me rursus è frigore tormenta corripuere acerbissima. Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æger decubui menses duos. Exacta dein hyeme, ut cælum intepuit, recreatus, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quod ita Cosmus Turrianus mihi mandarar, illustrare constitui. de quibus ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacenses è Ludouici Froij epistola cognoscetis. Naram igitur veni primum, diei vnus itinere. Urbs ea ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longe potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobilitate duos adij protinus, hortatusq; sum, ut sacri Baptismi be-

neficium agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias
 agerent. Illi me ad præfectum in arcem deduxere munitissi-
 mam, aspectuque pulcherrimam. Collis erat præcelsus è la-
 pide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus
 fabris adhibitis ad iustam planitiem ita depressit, vt eadem
 opera ex ipsomet lapide solidæ turres & propugnacula existe-
 rent. In medio autem complures effodit puteos negotio faci-
 li, quippe cum ad tertium statim cubitum, aquarum copia
 scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimum quemque
 ac fidelissimum euocauit: solum in arcas descriptum illis ædi-
 ficandi causa distribuit. Illi porro certatim ædes extruxere
 magnificentissimas, contignationibus multis, & more nostro
 specularibus fenestris instructas. Illud vero præcipue delectat
 inuentum oculos, quod non priuata solum ædificia, sed mœ-
 nia etiam ipsa turresque testorio inductæ sunt lauisimo pro-
 fus ac nitidissimo. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Cal-
 cem quippe non arena commista, sed candidissimo quodam
 chartæ genere subigunt. Nam quid ego de regulis dicam, quar-
 duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & varietate fi-
 gurarum oculos retinent, & in quingentesimum annum arque
 eo amplius durare dicantur? Oeci porro & cubicula cedrina
 sunt gratissimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat eiuf-
 dem materiæ tabulæ. parietes pretiose calati priscis annalium
 monumentis. quod inter effigies est spatij, totum id inaura-
 tum est. Columnæ cum epistyllis ac spiris ex aurichalco item
 inauratæ, calatura magnifica, quibus è mediis eminent eiuf-
 dem operis rosæ peramplæ, visuque pulcherrimæ. Tam vero
 lacunaria tum alius commentis opificum, quæ dicendo assequi
 nequeo, admirabilia, tum vero tabularum iuncturis adeo arti-
 ficiose latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mi-
 hi inter cetera mirabile visum est cubiculum vlnarum quaquar-
 uersus quattuor & semis, è ligno croceo vndatim erispante, ve-
 nustatis eximix, ita polito ac splendido, vt cum speculorum
 fulgore certet. quamquam ego dotem eam ipsius materiæ fuisse
 minime credidi, quod ad eum modum sine aliquo artis le-
 nocinio radiare vix posset. Huic ædium dignitati hortorum
 respondet amœnitas, quibus dici nihil puto posse iucundius.
 Multa sunt Meaci visenda, sed nihil ad hæc. Itaque non im-
 merito

merito locus hic confluentibus vndique animi tantum
& oblectationis causa viris principibus celebratur. No-
bilissima phana sunt etiam, quorum vnum Cabucui no-
mine, post concionem ad neophytos habitam adiunimus
ipsum rogatu postridie. Eius prophylæa triplici con-
stant atrio cum totidem perstyliis. In primo aditu egre-
gij sunt operis lapideæ scalæ, quibus in summis, ad po-
stes ianux, colossi duo præclare facti cernuntur, clauas,
quasi custodiæ causa tenentes. post tertium denique
peristylum, templi sese facies aperit. In id gradibus item
lapideis artificiose factis ascensus est. Valvas colossæ
leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium ha-
bitu, septenium cubitorum tria signa sunt posita, Xacæ
& filiorum, latera ipsius cingentium. Pavimentum o-
mnino est e quadrato lapide. Sed miraculo præcipue sunt
columnæ septuaginta cedrinæ, diametro & altitudine pla-
ne visenda, quarum singulas caxarum decies, hoc est au-
reorum quinque circiter millibus consistisse, codices &
rationes templi testantur. Eas cum reliquis parietibus
valde iucunda miniati operis pictura conuestit. Tectum eo
quo dicebamus regulæ genere affabre & varie laqueatum,
ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum ut vi-
deatur tantæ molis procurrens pondus sustineri ac suspen-
di posse. Ad templi latus cœnatio Bonziorum sane magni-
fica, & eadem qua templum ipsum structuræ atque operis
firmitate, vlnas in longitudinem quadraginta, duodecim
in latitudinem extenditur. Dormitoria porro cubicula in
duos diuisa ordines, & centum & octoginta numerantur.
Multi præterea & perampli sunt Oeci, quorum vnus pen-
tilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnus & dimidiatæ
ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonzio-
rum, tanta quidem librorum copia, ut vel fenestras ipsas
propemodum obstruere videantur. Balnea præterea, &
cellæ in vsus domesticos, & promptuaria visuntur arti-
ficiosissime elaborata. Iam vero culinæ quanta mundities
quod id Iaponiorum omnium commune est, nihil attinet
dicere. Ahena quibus aqua ad potandum calefit (frigidam
enim neque hyeme, neque æstâte bibunt) vlnæ altitudinis,
1 3 duorum

Selectarum Epistolarum

duorum digitum crassitudine, oris ambitu vlnarum trium, stant ex ære purissimo. Culinam riuus præterfluit. Tota nocte, vt in magnis ædibus (conclauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ collucent. Ab huius templi ædificatione sexcentessimus iam annus est. Stagnum habet ante se vlnarum in omnem partem circiter quinquaginta plenissimum piscium, graui pœna proposita, si quis eos attigerit. Inde ad Casungæ delubrum accessimus dicatum idolo, à quo diuitias, honorem, vitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc seculo est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi, miserandum in modum expectant. Itaque magna in veneratione & honore apud Iaponios est. Adeuntibus, pratum occurrit primum, aspectu grato, herba non vltra dimidium palmum excresecens pratum excipit lucus, isque densissimus; hunc perpetua & æquabili ad templum vsque latitudine limes interfecat; passuum longitudine circiter mille, planus ad iter vsque medium: inde incliuum assurgit lapideis gradibus vlnas binas inter sese distantibus. Vtrinque admista pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis, vt meridiano diei tempore totus pæne limes opacetur stipitibus ita crassis, vt ex ijs mali in vsum cuiusuis quamlibet capacis onerariæ nauis confici possint. Sane cedros ex ijs vidi complures vlnarum quinque ambitu, rotunditate plane conuati. Loci amœnitatem angebat præterlabens etiam riuius. Vt propius ventum est, duplex apparuit ordo pilarum è lapide quadrato cum basibus, laterna superimposita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco inauratis cælarisque magnifice, & lapideo tegmine turbinato ad flatus arendos ac pluias. Aliæ erant laternæ è solido metallo, item auro cooperatæ, opere admodum sumptuoso. ex vtraque parte stant quinquagenæ, quarum singulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen ostendit aureis litteris incisum eius, qui delubro laternam quamque dicauerit, annua pecunia in vsum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziorum exurgit nobilium foeminarum, quæ annum egressæ quintum & quadragesimum, sese delubri ministerio mancipant. Student cultui corporis, ornatu serico, & maxime peregrinorum ex toto Iapone religionis causa assidue confluentium, leuandæ siti dant operam. Ex hac Bonziorum domo poetus

ricus admodum pulchra ad vsque adyta pertinet phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antistites sunt, quorum vidimus aliquot intra sedentes togis amplis è serico indutos, testosque capita pileis plus dodrantem altis. In eam autem porticum nummi iactantur à populo. Aliud est in eadem sylua delubrum, quod Fachimanum appellant, simile cæteris: nisi quòd laternarum est etiam pretiosior cælatura, & auri maior copia. Circa, est atrium candido & nigro stratum lapillo, medicis consuetum malis, ordine certo dispositis, magnitudine pari, in singulis interuallis uase lapideo collocato, quod fruteta continet, altitudine haud supra binos dodrantes, iuncunda rosarum & florum uarietate commista. Inde, quòd redeuntibus domum, minus nobis erat deuium, phanum inuissimus aliud extra nemora positum consecratum Idolo Daibar, quæ vox magnæ sanctitatis denotat virum. Huius phani frons ianuas habet tres, sed vnâ præcipuam: atrij vero latera singulas, altitudinis atque amplitudinis omnes mixtæ. Patet autem atrium id quadrata forma vlnas omnino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publice ratio, vt quanta cuiusque mensura sit, primo statim intuitu intelligas. In eius atrij medio est phanum vlnas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo sese ostendant colossi, maioris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea stant ianitores ad latera, truci admodum aspectu, vlnarum quattuordecim altitudinis, instar turrium, membris inter se præclare conuenientibus: alter Tamondea dicitur, alter Besamondes, quorum singulos vni cœlo præesse vulgus opinatur, calcantque pede singuli dæmonem. In medio autem templo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentem Xacam interlocant. Xaca statua ex ære cyprio in ampla & pulchra quiescens rosa, quattuordecim vlnas latitudinis obtinet: reliquæ duæ nouenas, signæ, sed omnes affabre admodum auro intectæ, radiis tanta claritate micantibus, vt intuentis aciem pæne perstringant. post hæc, alia duo simulacra cernuntur; Homocondis, & Zoio-lis (quibus etiam cœlorum præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia. porro ex vtraque templi parte pul-

pitum certitur. ea est quadriforis mausio, parietibus duarum
 vlnarum altitudine. Interius alia est eiusdem formę domus-
 cula, in eius medio stat carhedra eximie maiestatis. Totum
 vero suggestum parua ambit operis egregij porticus, viam do-
 drantium latitudine. Iam vero lacunaria templi columnę ce-
 drinæ sustinent octo & nonaginta, mixtæ altitudinis, equaliter
 teretes, ambitu vlnarum trium & semis. Templi conditi, se-
 ptingentesimus annus est. Annis viginti extructam perhibe-
 tur fuisse. Idem anno abhinc quadringentesimo conflagrauit,
 ac restitutum est denuo, sed nequaquam pari magnificentia ma-
 teriæque præstantia, quod ipsam indicant lapideę columna-
 rum bases ex incendio relictæ, quarum amplitudo longe maiori co-
 lumnarum formam postulare liquido cernitur. Iam vero extra peri-
 stylium templi, turris lignea firmo admodum opere ingentibus
 triginta pilis imposita, tintinnabulum seu campanam sustinet
 æneam tantæ magnitudinis, ut eam dimensus præsentis æne
 phytus quidam, vlnarum os duarum, sex ambitum, trium & se-
 mis altitudinem; æris vero ipsius crassitudinē dodrantis unius
 dimidiatique compererit. Suavissimum edit sonum, exaudi-
 turque longissime. Qua templi patent fines, itemque vrbe to-
 ta, & circa urbem passuum ad duo circiter millia plurimi ceru-
 & palumbes non modo vagantur impune, sed etiam testa ci-
 nium subeunt, attrectante nemine, propterea quia delubro di-
 cati sunt. Ac de phanis quidem huius vrbis & monasterijs,
 ne sim longior, hætenus. Quæ postquam rogatu, ut dixi, neo-
 phytorum inuisimus, postridie Nara Tochim leucarum quinq;
 intervallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christianis
 incolis ingenti læticia, credo quod Iaponij cuiusdam opera cõ-
 uersi ad Dominum, cum Gaspar plurimis maximisque occupa-
 tionibus impeditus eos adire non posset, nullum adhuc è Socie-
 tate nostra conspexerant. Gens est fere nòbilis, præfectus Cu-
 bum cognatione attingit. Itaque vulgo cum adeunt hominem,
 non nisi celsitudinem ipsius inter loquendū appellare mos est:
 Triduum apud eos sui duntaxat. Concio desuit nunquam.
 Multa de quibus ambigerent singuli quæsiere: precationi ve-
 ro mirum omnes ij quàm dediti sint. Digredienti autem mi-
 hi non modo munuscula quædam obtulere beneuolentiæ caus-
 sa, quæ, ne se contemptos putarent, recusare non potui; sed
 etiam

etiam equos & exploratores itinerem peramanter dederunt. Itaque Samam, sex à Tòchileucas, iter intendimus. Id castrum in editissimo positum iugo, leucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ amoenissimo, quippe omne circa spatium, cum aliæ formosæ varij generis arbores, tum cedrus plurima pinusque conuectit: & inde in subiectos agros apprimè confitos frequentesque ædificiis atque cultoribus, ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum tendimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem optimos nullo sessore conspiciunt, sagittariis fere quindecim comitantibus, quos nobis Christianos omnes, Christianus ipse dominus loci Franciscus obuiam-miserat. Igitur Tòchianis domum remissis, & gratiis actis, nouo comitatu Samam magna Christianorum voluptate peruenimus. Franciscus autem ipse, vt nos lautius exciperet, simul etiam, vt nobis occurreret in itinere, venatum ex oppido excesserat eo ipso die. sed in nos idcirco non incidit, quòd opinione celerius ambulauimus. Samæ porro diuertimus ad ædem Christianorum sacram, cui coniuncta domus est Sociis nostris excipiendis, itemque separatim laicis qui sese nostris hominibus comites dederint, è cedrina fere materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longissimo, vt dixi, gratissimoque prospectu. Sub noctem Franciscus affuit magna cum domesticorum & clientium manu, aprum ingentem afferens, non sine magno quidem & labore quæsitum & impendio, quippe non canes modo, sed etiam quosdam homines fera male multauerat. Pictam in templo CHRISTI resurgentis imaginem, quam è nostro effingendam exemplari Franciscus egregij artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece venerantur primum venatorio nondum ornatu deposito: deinde me perbenigne salutat Franciscus, agitque gratias, quòd ad se tam longe contenderim; tum, veritus credo ne mihi fesso de via molestus esset, magna cum amoris humilitatisque significatione se domum recepit. Vir est inter populares suos corpore simul & animo eminentissimus: nam & statura Iaponijs quotquot vidi ad hanc diem omnibus antecellit: & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus est. Accedit-

sum-

Selectarum Epistolarum

Summa cum in armoniam vsu dexteritas agilitasque membro-
rum ; tum Iaponicæ superstitionis legumque peritia : quod il-
le studium cum ad veritatem religionis Christianæ transtule-
rit, tantos breui tempore processus effecit, vt Dei magnitu-
dinem assidue prædicare, cæterosque ad virtutem exemplo vi-
tæ, plenisque pietate sermonibus incitare non desinat. Sane
ego eum ex abdito quodam loco exaudiui cum ad domesticos
aliquot, quorum erant ethnici nonnulli, de fide Christiana dis-
fereret, doceretque quantum inter patria Idola Deumque ve-
rum interesset. Qua in disputatione, elatus ardore animi, eo
deuenit, vt diceret, non modo fidelis ministri, sed ne homi-
nis quidem loco, qui Christianus non esset, posthac neminem
apud se futurum. Atque hæc viri fides religioque eo admira-
bilior est, quòd vix ante annum ad Christum adiunctus est,
cumque semel tantum à Baptismo Gaspar inuisit. Castum est
Saur finitimum, cuius qui potitur, à Daiondono rege desci-
uerat. Hunc quamquam magno proposito periculo non dubi-
tauit adire Franciscus, nobis qui Saur remanseramus, enixe
Dominum pro ipsius incolumitate precantibus tantaque pru-
dentia tractauit ingenium rebellis, vt quocumque voluerit fle-
xerit hominem, eumque Daiondono, cuius in ditione sunt
ambo, reconciliauerit. Magnam Sauris lætitiā attulit ea
res, pacem optantibus. Nec modo secularia procurauit ibi
Franciscus, sed etiam nactus occasionem, Euangelio promul-
gato & Iaponicarum opinionum vanitate detecta, primarios
quosque eius loci viros desiderio Christianæ religionis accen-
dit. Paulo post, alium dynastam conuenit ethnicum, eum-
que cum familia tota conuertit. ij paucis ante diebus Baptis-
mi Sacramento Ecclesiæ adiuncti sunt. Postea legatus ad Mini
regem, duos regni procures ad Christum eadem felicitate tra-
duxit, quos ego cum exclusus temporibus baptizatum ire non
possem, ad Gasparem scripsi Meacum, vt aliquem eius rei
caussa ad illos mitteret, quòd eorum Baptismum ad Christia-
nam religionem augendam non mediocriter pertineret. At-
que hæc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Saur
& conciones, & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus,
& varia sciscitantibus incolis factum est satis. Baptizati præ-
terea nouem : in iis claro admodum loco natus adolescens,
qui

qui de Christianæ fidei mysteriis a populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam vsque leucarum decem interuallo Baptismi causa venerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem in portu Sacaiano stare paratam: quam ego ne occasione amitterem, quamquam mœrentibus digressu meo Sauanis, inde discessi. Et quia Sacaium petentibus periculosa quædam loca erant prætereunda, Franciscus non modo necessaria nobis ad profectionem omnia, sed etiam sclopis aliisque telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit, nec omnino quicquam est passus nos in iter illud impendere. Compenset Dominus egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos vero carissimi fratres pro eiusdem salute Dominum assidue deprecamini. Sacaium ut veni, ingenti gratulatione me sanctius eiusque domestici rursus excipiunt. Triduum substiti dum nauæ soluerent, nec interea neophytos confirmare, officiique monere destitimus. Cognoui etiam Monicæ virginis in suscepto consilio constantiam: quæ ab alio quodam Meacensi procere non mediocriter expetita, omnes conditiones animo excelso repudiarat. Sed cum iam hora profectionis instaret, Imorëns oppidi Princeps, qui magna virorum nobilium manu Sacaium ad me salutatum accesserat, itemq; è Sacaiano grege Christiani primarii nos uatico instructos, honoris causa ad nauem vsque deducunt, nauarchoque commendant diligentissime. Comes vero navigationis nobis magno Dei beneficio accessit Sacaianus medicus eximia eruditione atque existimatione vir, qui à superstitionibus patriis conuersus ad Dominum, non modo communis officij laudem, verum etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetit; seculoque plane relicto, se ad nostram Societatem aggregare decreuit. Itaque ut prorsus exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me, ut in Bungum, aliove se mecum adducerem. Celsi facile hominis precibus, iussumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretiosum duntaxat ornatu corporis retinere, quo facilius nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa fere specie ducuntur, aditus patefieret; ad Cosmum Turrianu inde perduxì, cuius mandato, ingenti neophytorum approbatione cõcionari iam de rebus diuinis instituit. Idemque nuper in urbe Sacaiò tam sumptuose indui, & tanto comitatu incedere solitus, miru quanta nunc humilitate, quanta man-

ta mansuetudine versetur in domesticis ministerijs apud nos. Verum ad rem redeo. Sacrij. conscendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertiodecimo secunda navigatione. peruenimus. Læris nuntijs de re Meacensi, Ecclesiâ illa tota valde gavisâ est. Quarto post die Vosuquim perrexî, vt regem inuiserem, à quo humanissime acceptus, petij neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidem exstruendo: ille vero non arcam modo nobis ad mare secus arcem optimo situ, verum etiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redij: Funaiio perueni octauo die Ximabaram, quo Cosmus etiam Turrianus trigesimo circiter ante die Cochinosco se transtulerat. Magnos ibi concursus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipse, itemque separatim vxor stipata gregè cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum adiere, & concionanti cum aures præbuisent, magis etiam quàm antea propenso ac beneuolo in nos animo recessere. Tum confessionsibus omnium Christianorum auditis, nauigijsque duobus per amplis ipsorum opera comparatis, Cochinoscum magna nos turba longè prosequente renauigauimus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pereriz Lusitani oderariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facundam, leucas à Cochinosco quinque circiter & viginti; misit eo me Cosmus ad Lusitanos visendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo post die ad eorum confessionses audiendas & sacrum missæ faciendum è Bungo peruenit. Hic dum vterque moramur, me Barptolemeus rex Omuram ad se per nuntios euocat. Ego approbante Ficeredio me in viam dedi Iaponia comite viro secularum Iaponicarum in primis perito, nec Christianæ religionis ignaro. Aduenta nostro Barptolemeus; qui neminem ex nostris biennio toto vidisset, valde lætatus est. multa deinde percontatus, addit videri, se ne familiares sui, & ij quidem quibus maxime fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Christianis doctrinæ dimenta dediscant, itaque renouata institutione opus esse. Ecce igitur è domesticis suis primarios euocat, iubetque ecclesijs auribus nostrum sermonem excipere. Non omitam hoc loco

loco quædam ad huius Regis Christianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere pertinentia. primum ad mensam, diu renitente ac repugante me, peruenit denique, ut loco superiore quamuis inuitus accumberem. Sublata mensa, familiariter se inter me & Iaponium comitem interlocat, & studiose docet hominem (eo enim utebamur interprete) quam potissimum in sententiam ad suos quorum optime norit ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in inferiori locum seorsum ac demisse in famulorum turbam eo sese consilio recipit, ut re ipsa exemploque suo demonstrer, quantus honos Euangelio, quantus Euangelij præconibus debeatur. Ac prima quidem illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnum esse omnium creatorem euidenter ostendimus. Tum declaratum est, quæ Iaponiorum numina, quis Christianorum Deus esset infinita bonitate, potentia, sapientia præditus. Quæ illi cum stupentes audirent, magnopere videlicet lætabantur, sese ab inanum Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum esse traductos. Reliquis vero diebus actum de cælesti beatitudine, pœnis inferorum, aliisque rebus eiusmodi, quas maxime neophytis initio proponere consueuimus. Et sane talibus egere monitis uisa est mihi Barptolemæi familia: nam ipse quidem Regis in fide constantia plane uicit expectationem meam. Quæ viri laus eo maior est, quod nec ita pridem Christiana sacra suscepit, & eo ipso nomine à popularibus suis per fumum scelus atque perfidiam regno spoliatus, finibusque suis exactus est, vix vno sibi relicto puero uictus quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est diuinitus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim, cum ad sanitatem redirent, veniamque supplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ ut ad se primo quoque tempore veniam, inde mihi necessario in Bungum esse proficiscendum. Cochinocum ergo traieci minime tuta nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum appulso duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præclare instructo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti sunt. Cosmus interea in febrim inciderat: ea simulatque leuatus est, in Bungum ab eo discessi, tum aliarum

Selectarum Epistolarum

rum rerum causa, tum vero ut Ioanni Baptista nostro in eius Ecclesie procuracione succurrerem. Primo post profectio- nem die Ximabaram delatus, Ariam Sanctum ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophy- ti magno concionum desiderio tenebantur, dies aliquot roga- tu ipsorum in eo munere posui. Candidatos etiam aliquot Christianis præceptionibus probe instructos, sacro fonte ab- luimus. Tonum ego præterea, & ille me vicissim inuist, audia- que cum suis perattente de rebus spiritalibus differentem. Quin etiam cœmeterio Christianorum, quod illi antum in mo- dum expetebant, locum idoneum, itemque nouo templo ex- struendo, & in alios etiam vsus, insulas tres excelsa confitas pi- nu benigne largitus est. porro grex ille neophytorum in pri- mis flagrat studio rerum diuinarum. quod cum alijs rebus plu- rimis clare perspeximus, tum illa præsertim. Instabant anni- uersaria quædam ethnicorum festa ludice celebritatis eximig, ad quæ, ut apud nos ad corporis СМЯС ТИ solemnia, om- nes omnium ordinum homines ritu parrio conuenire consue- uerant. Cum se Christiani affuturos negarent, enimuero Bon- zis cæterisque indignum facinus visum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam, ne patriis dijs & ciuitati æniuersæ, sibi denique ipsi tan- tam inari contumeliam sinat. Per motus hac oratione Tonus, vocatos ad se Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deserant. Aiunt illi, se Christianis legibus prohibe- ri, spectaculis interesse, quæ idolorum tribuantur honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, si minus idolis, mihi certe meisque iussis hoc date. Illi vero in proposito om- nes obfirmati, Quidquid volueris, inquiunt, nobis facito, leges nostras nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono di- gressi, in templum sese vniuersi recipiunt, martyrium fortiter expectantes. Et sane (ut acri sunt & vehementi Japonii ferme dynastæ natura & ingenio) mirum est Toni imperio cunctos non illico fuisse mactatos. Sed eorum fortasse multitudine territus, iussit illis renuntiari, quoniam in sua religione tam obstinati persisterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, se illos ultra non cogere. Quare neophyti ma- gnopere in fide pietateque confirmati sunt. E principibus ci- uitatis

titatis Christianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper est mortuus: Is, quod ære suo templum additis liberaliter hortis exstruxerat & Christianam religionem non modo contra ceteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonum, ubi opus esset, egregie tuebatur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse sublatu. Hunc neophyti, ut mutuam inter se Christianorum caritatem publice ostenderent, quàm magnificentissime extulere: feretrum cum Litanis & precibus magnaque cereorum ardentium multitudine septingenti fere neophyti sequebantur. arca vespere conditus est circumfusa serico. post die lapideum additum est monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, altera ad ostium septi, altera ad monumenti caput, impositis, opere politissimo. Itaque vulgo locus quotidie celebratur ac visitur. Verum de Ximabaranis hætenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundam: ibi hæc scribebam ad vos septimo Cal. Novemb. M D L X V.

LUDOVICI FROII AD SOCIOS IN INDIAM.

Nunc superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, ut Meacum subleuandi Gasparis Vilelæ causa proficisceretur, quod multa esset ibi messis, operarii pauci, mihi quæ comitem itineris ab eo assignatum fuisse Ludovicum Almeidam. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, ut ea potissimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognita iucundissima putarè fore. Et quoniã totum hoc scribendis munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, ut ille iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses, & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusque probe comperta persequerer, omitta peregrinatione, ego quod mearum est partium hisce præstabo litteris: vos autem maior videlicet huiusce gentis miseratio capiet, reputantes

Selectarum Epistolarum

tes quanto artificio, quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, ceremonijs plurimis ritibusq; deceptas Iaponiorum mentes ad interitum perducatur, ac pertrahat. Ac primum in eorum animis profus extincta est notitia omnis, non modo CHRISTI liberatoris nostri, verum etiam unius Dei rerum omnium opificis. Superstitionum vero permultę sunt sectę, quarum quam quisque voluerit liberum est sequi; sed precipue duę, quę ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complura visuntur cęnobia non modo Bonziorum, sed Bonziarum etiam vario corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, extimis nigris vtuntur, alios cineraceus distinguit color, quorum idolum est nomine Denichi. ab ijs Amidani magnopere dissidēt. Bonziji porro fere omnes magnifice habitant, habentq; perampla vectigalia. Iisdę cęlibatus indicitur, nuptias cōtraxisse capitale est. In phano medio aram excitant: in ea signum Amidę ligneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrem in modum auribus perforatis, in rosa item lignea confidet pręclara ad aspectum. Ingentes habent bibliothecas, cœnariones ad cibum vna sumendum, ęramenta seu tintinnabula, quibus ad preces horarias excitantur. Vespere pręfectus certum vnique argumentum ad meditandum proponit. à media nocte ante aram templi, alternantibus choris quasi matutinas recitāt preces è Xacę libro nouissimo: prima luce horam vnā singuli meditando consumunt. mentis capiteq; sunt raso. amplissima peristylia construunt, & in ijs Fotoquiorum (hoc nomine Iaponii quidam sancti appellātur) sacella. dies per annum festos agitant multos. Sunt autem Bonzii claro ut plurimum genere: namque Iaponii proceres multiplici prole onerati, quibus filiis amplum satis patrimonium relinquere se posse diffidunt, hos fere ad Bonziorum numerū aggregant. In signis eorundem sacrificulorum est auaritia: omnes efficiendę pecunię norunt vias. Vendunt artificio miro multa chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmonibus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant scœnore, dantq; cautionis causa syngraphas creditori, quas è vita discedens secum ad inferos deferat.

Alia est familia sane frequens eorū, quos Ianambuxos uocitant, crispate ac vibrato capillo. ij res vel amissas, vel furto sublatas

laras ita comperiunt. Statuunt ante sese puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero, quod auent cognoscere, sciscitantur. Horum preces in vtraque partem multum valere creduntur. Itaque preces eorum faustas æque dirasque pretio populus comparat. Huius ordinis cādidati, antequam admittantur, bis terve milleni simul montē quendam editissimum petunt. Ibi sexagesimum diem pœnitentiæ nomine, vbi sese voluntario supplicio macerauerint (quo ipso tēpore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quasi iam laurea donati, & in cæteram adscripti familiam, floccis quibusdam albis ornantur è collo pendentibus, atrisque pileolis qui non nisi summum capitis verticem tegant: atque his tanquam insignibus inde Iaponis prouincias peragrant, seque operamque suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significantes pulsu catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alij nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesque ipsos per diuinationem demonstrant. Ij in præcelso montis iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis, pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxorres ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Ijdem (vt ferunt) è capite quasi corniculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, fluuios traiciunt maximos vnius arte dæmonis, qui vt infelices magis in errorem inducat, iubet illos montē quēdam altissimum ascendere. Hic cum miserī ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem, aut sub vesperam sese offert dæmon, quem sub Amidæ nomine venerantur, transique per medium eorum cœrum. ex eo uiso tanta in hominum pectoribus ac medullis infidet superstitio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam monte sese Iaponijs visendum præbere. Quisquis maiore beatarum sedium ac paradisi desiderio tenebatur, conferebat eo sese, eamque visionem expectabat: denique oblatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vsque sequebatur recessus ad foueam profundissimam. in hāc dæmon defiliens, cultorem vna secum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi consilio reuocare frustra conatus, sumpto arcum

m & sa-

Selectarum Epistolarum

& sagittis ad locum vsque occulte profequitur. Compares ibi
dæmon humana specie non sine splendore quodam. Hunc se-
nex dum venerabundus adorat, adducit arcum proptere filius,
emissaque in spectrum sagitta, pro viro vulpem immutata re-
pente figura confixit. Inde fugientis cruorem bestię per-
secutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo
permulta ossa reperit mortuorum, quos dæmon per eam spe-
ciem ante deceperat. atque ita & à præsentem parentem interi-
tu, & cæteros ab opinione vsque adeo pestifera liberauit. Ad
hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnobijs admodum
celebris (Coiam appellant) quorum princeps auctorque per-
hibetur fuisse Combendaxis veterator callidus, arteque dicen-
di famam sanctimonię consecutus: cum tamen diabolica pla-
ne iura legesque descripserit. Inuentor etiam fuisse dicitur lit-
terarum, quibus nunc vulgo Iaponij vtuntur. Is cum ad sene-
ctutem peruenisset, sese vitro defodit scrobe profunda quadra-
tæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde sene-
ris verbis aperiri omnino vetuit, neque enim in præsentia mo-
ri se; post aliquot millies millena annorum millia uirum quen-
dam doctrinæ laude præstantissimum in Iaponis regna ventu-
rum, nomine Mirozustum se quoque demum è fovea proditu-
rum: interea fessum diuturnis laboribus corpus quiete velle
reficere. Circa ipsius sepulcrum lampades ardent multæ è va-
rijs eo missæ prouincijs; persuasum est enim genti, quicumque
in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos
non in hac modo uita diuitijs auctum iri, sed etiam in altera ip-
sius Combendaxis patrocínio futuros incolumes. Eius porro
cultui qui sese mancipant, intra ea cœnobia quasi claustra
concluduntur, capillo in speciem abdicatæ vitæ secularis abra-
so, cum tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni fla-
gitiorum genere volutentur. In illis ædibus, quæ (vt di-
xi) permultæ sunt, præter magnam laicorum turbam, Bon-
ziorum sex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus
eo non est, capitali si accesserint pœna proposita. Fatono-
chaiti præterea domicilium est Bonziorum. Hi magnam
puerorum turbam varijs artibus ad omne doli furtique ge-
nus erudiunt. Si quos eximia nati sunt indole, hos de
regum singulorum edoctos ptoſapia ac stirpe, & procerum
ritibus,

ritibus; armorum etiam usu, dicendique arte exercitatos, regio ornata in alias provincias dimittunt eo consilio, ut sese regum filios ementiti, per commendationem speciemque nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad se reuertantur. Itaque locus is tanta est apud Iaponios infamia, ut si quem ex ea disciplina forte deprehenderint, confestim interimant; nec tamen impostores idcirco ab improbitate malitiaque discedunt. Iaponiæ terræ in Septentrionem adiacet amplissima syluestrium hominum regio, leucas ab urbe Meaco trecentas. Bestiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis, quas paxillo subrigunt potaturi. Vini gens avida in primis, ad bella ferox, formidolosa Iaponiis. In prælio sauciati, salitis aquis ablunt vulnera, id vnum genti remedium est. Speculum gestare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligant sic, ut in humeros manubrium desinat. Sacra habent nulla, cælum dumtaxat venerari soliti sunt. Aquita per ampla est urbs in regno Iaponiæ Geuano, illuc frequentes commeant mercimonis causa, itemque vicissim ad eos Aquitani, sed rarius, quod illuc delati, fere perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ scriberem: sed ne sim longior, ad Iaponiorum infanias redeo; qui ad memoriam sui nominis propagandam illud vel maxime pertinere arbitrantur, inanis gloriæ cupidissimi, ut quanto maximo apparatu pompæque vita functi sepeliantur. Funerum autem & exsequiarum in urbe Meaco ritus eiusmodi est. Hora circiter antequam domo efferatur cadaver, amicorum turba vestitu quàm optimo ad rogam anteit. mox propinque ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funestus est) versicolori velo caput obductæ. Familiam etiam pro suis quæque facultatibus ducunt, albo item ornatu subserico, quæ vero dignitate atque opibus præcellunt, cedrina singulæ magnifico apparatu & artis eximie leuica vehantur. secundo loco incedunt pedibus viri permixti sumptuosos vestitu. Longo deinde intervallo Bonzius earum superstitionum antistes auro sericoque resurgens lectica gestatur ampla & præcella pretiosi operis, Bonzijs stipatus fere triginta petasaris linteatisque, atro superinductis pallio textu pertenui. tum cineracæ quidam vestim colore (nam

Selectarum Epistolarum A

is, quoque funestus est) accensa praelonga pinca sacro demor-
 tuo (ne offendat erretve ignarus viarum) iter monstrat ad py-
 ram. Huic Bonzij ferme ducenti succedunt, nomen conci-
 nentes dæmonis eius, quem defunctus in vita præcipue coluit.
 simul etiam ingens catinus ad rogam usque tintinnabuli vice
 pulsatur. tum chartacei duo perampla & expansa figura can-
 stri præfixi hastilibus, chartaceæ item rosæ varij coloris co-
 piam continent: quos quæstant, tardiori procedentes gra-
 du, sic hastilia subinde concutunt, ut flores illi paulatim in-
 speciem pluviz decidant, ventoque flante spargantur: cum vi-
 delicet imbrem argumento esse aiunt, mortui animam ad pa-
 radisi gaudia penetrasse. post hæc autem, octo prima sanguine
 Bonzii diuisi bifariam, praelongas arundines cum vexillis cu-
 bitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per terram
 aversa trahunt cuspide. Tum iidem insignes litteris, arden-
 ti inclusa candela decem latera feruntur, obductis uelo per-
 tenui lateribus. Ad hæc iuvenes duo cinereis vestimentis pi-
 neas præferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud
 tamen accensas, quibus deinde rogo flammam iniiciant. Eo-
 dem vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis
 adoperti exiguis admodum pileolis mento subligatis, e nigro
 fulgente corio forma triquetra (quod apud eos honoris indi-
 ciū est) iidē schedula insignes, capiti affixa, in qua nomen eius;
 quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quo magis celebre-
 tur, pone certus homo tabellam ostentat cubiti longitudine,
 dodrantis latitudine, albo velo tenuissimo tectam, inscripto ex
 utraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum
 à quattuor viris, lectica sedens magnifica defunctus ipse gesta-
 tur in veste candida, demisso capite, iunctisque precantis habi-
 tu manibus. ad cæterum amicum extrema toga papyracea su-
 peradditur libro exarata, quæ Deus ille suus, cum in terris age-
 ret, scriptum reliquisset perhibetur, cuius præsidio meritisque
 vulgo se compotes fore salutis existimant. Cadaver illi subse-
 quuntur, quam elegantissimo cultu corporis, quorum natus mi-
 nimus pineam item fert facem ad ignem pyra inferendum. Ex-
 ætremum agmen est magnæ hominum multitudinis infansque
 modo dixi pileorum insignibus. Ut ad locum exsequiarum
 peruentum est, Bonzii vniuersi & cætera simul turba cum strepi-
 tu tra-

tu aramentorum catinorumque horæ spatio demonis illius nomen magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maxime modo fit bustum. Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo crassiore ita præcincta est, ut singulis in quatuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea re-ferta lignis, tecto eleganti opere ex undulata materia super eam excitato, duas habet è regione mensas vario ciborum genere (piscibus tamen exceptis & carnibus) præsertim vero car-rycis, medicis malis, placentis affatim instructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vasculum suffimenti caussa prunis impositum, & lignum aquilanum in disco. Ut igitur eo deuen-tum est, lecticæ uinculum iniicitur è fune prælongo, quem, qui adsunt, certatim manu apprehendentes vociferantur, ut dixi-mus: postea totum septum introrsus terna lustratione circu-meunt. Deinde lectica pyræ superimposita Bonzjus earum cæremoniarum antistes, carmen effatus, quod circumfusa tur-ba nequaquam intelligat, accensam faculam ter supra caput in orbem idcirco circumagit, ut eo significet gyro, defuncti ani-mam nec originem habuisse, nec vero finem aliquando habitu ram esse. Rotatam inde faculam abijcit: hanc duo è defuncti filijs cognatisve arreptam stantes ad lecticæ latera ad Solis or-tum alter, alter ad Occasum, super cadaver ipsum mutuo sibi quasi honoris & officij caussa ter ubi porrexerint, denique in lignorum struem iniiciunt. Superinfunditur oleum statim, cum aquilano ligno & alijs odoramentis, prout copię suppe-runt, magnoque incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filij ad mensam accedunt, & aquilano ligno in vaporarium in-dito, solenni suffitu parentem quasi iam ad cœlestium numerû adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta, mer-ces laborum Bonzjjs pro dignitate perfoluitur: Antistiti quin-que vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel ar-gentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium vero paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimissa) vel busti ministris, vel pauperibus vlcerosisque relinquitur. Postri-die liberi cum affinibus & amicis ad rogam reuersi, cineres, ossa, dentesque demortui in uas inauratum imposita, domum referunt, ipsumque vas veste contectum in medijs ædibus lo-cant. frequentes adsunt iterum Bonzj ad priuatas exsequias:

m 3 eadem

Selectarum Epistolarum.

eademque septimo die denuo repetuntur. Deinde translato certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato imposito lapide, in quo ductis à summo ad imum vsque maioribus litteris, nomen describitur dæmonis, quemcunque demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad sepulcrum filij conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam apponunt, ut habeat defunctus, unde sitim leuet. nec solum die, sed mense etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum sagina, crebrisque vindemiis. Omnino in hæc funera impensa fit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorumve. nam quorum tanta est inopia, ut funeri sumptus desit, eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquilinum abiectos humi defodiunt. Aliud est etiam genus funeris, quod viuentibus in ora præcipue maritima ducitur. Ii cum Amidæ sese eximio quodam cultu deuouerint, eius visendi cupiditate flagrantes, mortem ultro sibimetipsi consciscunt. Ac primum emendicata per dies aliquot stipe, & in manicas indita, publice concionantur ad populum, totamque consilij sui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantam quippe sanctimoniam cuncti suspiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui ad beatorum sedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conscendunt nouum, saxisque ad collum, brachia, renes, crura, pedesque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria merguntur alueo, ve etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo vacuo confestim ignis ab amicis ac propinquis officij causa proprio separatim nauigio profecutis iniicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam, ab ullo prorsus in posterum attingi mortalium. Sane, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiū peruenimus, viri sex, feminae duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniversis, columnam pinumque singulis perpetui honoris causa prope littus erexerant, & imposita baculis complana chartæ segmenta, ædicolæ toto tecto defixerant, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque vilebatur locus die nocteque
super-

superstitiosissime. Ac forte per eos dies dum ad quandam infan-
talem Baptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida ten-
dimus, illac nobis iter facere contigit: atque eo ipso tempo-
re prodeuntes è sacrario quinque circiter vetulæ cum globulis
precatoriis, quæ vulgo rosaria dicimus, (adeo Christianos
mores Luzifer æmulatur) partim ludibrio nostram ridere de-
mentiam, partim severo vultu nobis impietatem exprobrare,
sacrum illud monumentum nullam veneratione honorisve si-
gnificatione prætereuntibus. Restat vt de Bonziorum con-
cionibus pauca perstringam. Ex si minus crebræ quàm apud
nos, certe quàm apparatusimæ. In templo permagno cum
serica superne umbella suggestus attollitur. In eo stat ornata
sumptuosa cathedra: ante cathedram mensa cum rictionabile
& libro. Vbi concionis tempus aduenit, ad suum quæque
doctorem in varia templa frequentes Iaponiorum sectæ con-
ueniunt. Ille suggestum ascendens, & in sella confidens, ma-
gnifice sese circumspicit: deinde in dicto campana silentio, pau-
ca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem fusius ex-
plicat. Sunt autem hî concionatores viri ferme disertî, atque
ad flectendos animos auditorum idonei: & quoniam hiat sem-
per avaritia Bonziorum, eo potissimum omnis spectat eorum
oratio, vt populum inducant specie pietatis ad sua locuple-
tanda cœnobia, tanto beatiorum in altera vita fore quemque
affirmantes, quanto, quæ ad sacra vel exsequias pertinent,
maiore pompa & impensa curarit. Cumque ita multæ atque
ita inter se pugnautes numerentur superstitiones atque fami-
liæ; in eo tamen vel maxime laborant magistri, vt sua quis-
que mendacia & fabulas ita discipulis probent, nihil vt præ-
terea verum, nihil ad æternam salutem tutum, nihil dignum
quod audiant, existiment. Accedunt alia quoque artificia,
incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species
hominis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis o-
pinionum peruersitatibus imbuuntur, tantamque ex iis fidu-
ciam ac spem salutis æternæ concipiunt, non solum vt dome-
sticos intra parietes, verum etiam in publico, totaque vrbe
rosaria fere semper manu percurrant, ab Amida Xacæque di-
uitias, honores, bonam valetudinem, sempiterna gaudia sup-
pliciter postulantes.

Selectarum Epistolarum

Quæ cum ita sint, carissimi fratres, existimare potestis ipsi, quanto Dei auxilio indigeant, non modo qui in hac loca Evangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt, sequere relictiis idolis ad CHRISTVM adiungunt: quippe tot à diabolo machinis oppugnantur, ita sollicitantur assiduis Bonziorum dissuasionibus, postremo ab affinis amicisque adeo contumeliose, moleste, acerbæque vexantur, ut nisi diuina gratia sacrificiis ac precationibus Ecclesiæ Catholicæ conciliata subueniat, multorum vel potius fere omnium fidem atque constantiam his certe nascentium Ecclesiarum initiis valde periclitari necesse sit. Quo magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hosce greges præcipue in Domino commendatos esse par est. Nos Sacajum ex itinere venimus quinto Calen. Februarias. Ludouicus Almeida quibusdam negotiis primum, deinde etiam valetudine aduersa impeditus, ibi diutius substitit: ego dici non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim intervallo perueni pridie Calen. Februarias. Adventu meo cum ceteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipue, qui neminem è nostris Meaci toto ferme sexennio viderat, mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicant, frigorum vi vehementer affecto consumptoque corpusculo. Meacensi lingua, quæ, ut celeberrimi populi regiz, quæ vrbis fertur elegantissima, iam nunc vitur ita perite, non modo ut confessiones intelligat, sed habeat etiam conciones. Quosdam insuper libellos ad pietatem utiles in eandem vertit linguam, aliosque deinceps non intermittit subleciuis operis vertere. Quod reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuo tueatur, opemque nobis ad voluntatem ipsius & recte interpretandam, & rite exsequendam impertiat. Meaco. 1. 1. Calend. Martias. MDLXV.

EIVS.

EIUSDEM AD SOCIOS.

LX iis litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognovisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipue Meacensibus addam hac epistola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, ut scripsi ad vos antea, Meacum attingi magna Christianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum novi anni initium, quod hac hyeme Japonij à Calendis Februariis auspicati sunt; varius enim est in regionibus anni cursus, longe alia atque apud nos ratio temporum, atque descriptio. Vetus est autem gentis mos, ut anno ineunte, ab die nono Lunæ adusque vigesimum, regni proceres, & Bonziorum principes ad Regem quisque suum salutandum non sine donis accedant. Ea sunt fere magnus chartæ numerus, aurea stabella, arma affabre facta, & alia eiusmodi. atque hæc consuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cum in aliis omnibus regnis, tum vero in hoc Meacensi tanto diligentius retinetur, quanto Cubus, honore atque amplitudine cæteris omnibus Japonis Regibus antecellit: atque idem honos uxori quoque ipsius, matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximij peristromatis aureis adornata; sed ad eorum verba salutationesque (ea loci & personæ maiestas est) nihil omnino respondet: insignibus tantum Bonziis quibusdam id habet honoris, ut stabellum quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quamquam locupletissimis, & longe pretiosissima dona ferentibus, nullo pacto ad eum aditus est. Et quoniam ad viam Evangelio muniendam, & existimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum est, ut Evangelij præcones nequaquam exclusos inde fuisse constaret; dedit operam Gaspar, ut illum ipse quoque per idem anni tempus inviseret. ac superioribus quidem annis aulici cuiusdā beneficij potentis viri, & ad Christianam religionē propensi, aliquoties

Selectarum Epistolarum

quoties introductus est: sunt vero mihi quoque eiusdem opera paruit aditus. Cubum ergo primum, deinde uxorem, postremo separatim in ædibus matrem inuimus, honesto comitatu ad regem usque deductis: & cum benigne accepti sumus ab omnibus: tum vero à matre humanissime, quippe quæ non modò portionem nobis misceri iussit à famulis, verum etiam Zaratam (salsamenri genus id est oliuarum instar) de more pazillis insertam; suis ipsa manibus honoris causa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium sceminarum sedentem antefaculum ornatissimum, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregie picta cum diademate, aureis è capite radijs emicantibus. mirum ibi silentium, mira modestia, mira denique domestica disciplina: vehementer dolendum ut sit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; orandusque sit etiam atque etiam Dominus, ut hæc tenebras, Euangelij splendore pro sua infinita bonitate dissipet.

Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuiscendos abiit. Imorim; ego Meacensibus prædicare Euangelium institi, cum aliis, tum vero quibusdam è Cubi familia viris illustribus, qui ad nos ventitare ceperunt: ex iis tres audito iam aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehementer effugitant; sed idcirco differtur, ut interea melius Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt è Ienxuana familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis voluptates pecudum more persequitur. ij nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusque contrectant: quamobrem expugnantur difficillime, nec nisi euidentiæ plæue demonstrationibus cedunt. Obiiciunt autem nobis inter alia; si quidem est Deus, ut dicimus, idemque adeo bonus est; cur ad hoc usque tempus celauit bonitatem suam, eamque tam fero Iaponijs declarauit? respondetur autem ad hæc omnia sic, ut contradicere nequeant: sed tantæ, tam densæ illis tenebræ sunt, ut insolitam Euangelij lucem uix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole præditi, ut ubi verbum Dei quasi terra semen acceperint, quo tardius acceptum, eo diligentius amplectantur ac foveant. In vniuersam autem, Iaponiorum ingenia ad Christianam religionem in primis idonea

idonea sunt, præstantque non solum in cognoscendâ veritate
 sedulitatem ac studium, sed etiam in retinenda fidem atque
 constantiam. tres quidem ij quos modo diximus, aulici, tanta
 in eo genere diligentia sunt, non modo. vt Christianæ doctrinæ
 præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo dein-
 ceptis memoriæ mādent, idque celerrime; sed etiam quæ ex con-
 cionibus nostris audierit, domum regressi in commentarios re-
 ferant, præsertim quæ de mundi creatione, de immortalitate
 varijsque viribus ac facultatibus animæ differuntur. Eos dein-
 de commentarios offerunt Socio nostro Damiano recogno-
 scendos identidem. Et cum eiusmodi gentis natura, tum illud
 quoque uel maxime Christianam causam adiuuat, quod mul-
 tæ sunt superstitionum sectæ, non solum diuersæ ac variæ, sed
 etiam inter se pugnantes: quo facilius est, diabolica mendacia
 fraudesque conuincere. Circa Meacum in patentibus campis
 plurima sunt idolorum phana, è quibus adij Christianorum du-
 ctu nonnulla: in ijs quoddam est Amidæ sacrum ab vrbe quat-
 tuor fere passuum millibus, à priscis Imperatoribus conditum
 ac subinde renouatum, longitudine vinarum cētum circiter &
 quadraginta. ingentes habet valvas in medio. ingredientibus
 obicit sese suggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis au-
 ribus, mentoque & capite raso ingens Amidæ statua confidet.
 supra statuam quasi pro vmbraculo pendent excepta catenis
 multa magnaque tintinnabula: circa, ludentium specie trigin-
 ta cernuntur milites strictis telis armati, saltantes Aethiopes,
 anus venefica, demonesque tēterrimi: effingitur etiā certa qua-
 dam imagine ventus, horrificoque aspectu tonitrua: ad hæc
 septeni gradus ad templi totius longitudinem porrignantur: in
 iis ordine certo dispositæ vnius Canonis Amidæ filii imagines
 omnino mille, hinc inde quingenæ, eadem omnes forma, ore
 venusto, egregie factæ, tricena brachia totidemque manus ostē-
 tant: è quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinem
 apta proportionē cōueniunt, cetera parua sunt, duo etiam hum-
 bos præcingunt. Singulæ porro statuæ bina tenent iacula, pe-
 ctus insignitæ septenis hominum vulticulis, corona capiti im-
 posita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius tem-
 pli non modo simulacra, sed etiam quæ diximus tintinnabula,
 & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scite admodum ab-
 imo

Selectarum Epistolarum

Itaque ad summum usque verticem intectis sic, ut fulgorem intrucentes oculi ferre vix possint: locus est celeberrimus, multiq; eo longinquis è regionibus religionis causa conflunt.

Inde passuum intervallo duum circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices veterem quandam academiam multis distinctam cœnobijs tenui fluens aqua riuus circuit amoenissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cacodæmonis, facie magis eriam quàm apud nos pingitur, sceda & horribili. in summo autem colle ingentia tria lignea templa, ligneis item columnis mira crassitudine suspenduntur, infimo panimento strato laterculis laeuigatis. In eorum vno colosszum immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram laeuamque statuas paulo minores: à tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnus palmi duo circiter millia prominent, infantesque præterea bimi fere quadraginta. denique latus vtrumque templi, sparis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia. Alterum est templum probandis, & laurea donandis veteri academiarum more scholasticis destinatum. In eo pulpitu, vexillis compluribus è superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur. est ibi mensa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præsidet, itemque ad inum suggestum altera in usum discipuli, qui eo iudicio probandus, insignibusque doctrinæ publice decorandus est. templum autem ipsum lacertæ, seu stellioni dicatû est, quem vulgo Deum ac præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec statua, vt cæteris Dijs erigitur. in summo tantum laqueari, multiplicem conuolutus in spiram ingenti obiculiari depingitur forma, vt scholastici dum cum supplices venerantur, oculos mentemque simul ad superna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus. è regione sunt ædes peramples, cælatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidem visenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem. ea si minus lata videbuntur, quòd parum videlicet ad rei Christianæ amplificationem attineant; eo diligentius orandos erit vobis Domi-

Dominus; ut de Ecclesia impiotheatice, & rebus Christianis
progressibus, & nobis in posterum ad uocacione humani-
mi nostri vestrique fructu, spiritalique solatio scribere liceat.
Quamquam post nostrum ab urbe Firandodicesum non pes-
sime posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponi sexaginta
ad Christianorum numerum adiuncti sunt. Quod reliquum est,
nos omnes pro sua clementia Dominus perpetuo tucatur, ac
protegit. Meaco, pridie nonas Martias. M D L X V.

EIVSDEM AD SOCIOS.

QVO vos velle maxime intelligo, id hisce liti-
ris agam, ut Ecclesiastica primum; tum cate-
ra persequar. Quadragesimæ diebus Domi-
nicis omnibus Gaspar Vilela Euangelium de-
claravit. quarta quaque feria Damianus no-
ster de Pœnitentiæ Sacramento copiose dis-
seruit. sexta, sacro missæ peractæ, non destitit Iaponius puer
ex iis quos educamus, de Passione Domini verba facere: quam
in sententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela de-
nuo disputabat; ipsæ præcipue locis insistens, quibus auditores
ad pietatem excitari maxime possent. Dominica in palmis
(quoadreus fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico
more, ceremoniisque transacta est: inde ex oppidis finitimis
atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas à
summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Pascha-
tisque solennia frequentes venire ceperunt. in ijs quidam
cum vxoribus liberisque nobiles viri, quamquam lecticis aut
requis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem
cum lauerunt patientiæ meritis. Vilela ducentorum fere &
quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cœnâ
Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publi-
ce docuit. postea cum de Eucharistia suauissime perorasset, ce-
lestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cum
ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam funderent, la-
crymarum, sane quam ingenti nos affecere solatio. in sacello
iatimo

intimo Ludovicus Almsida sepulchrum erexit, amantissimum. in eo Corpus Domini conditum est, armisque custodes adhibiti. Vespere, solennibus officiis perfoluctis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domini serie collecta è quatuor Evangelistarum historiis, horas duas ferme consumpsit, quæ deinde explicatione potissimum indigere sunt visa, in iis Vilela ex instituto declarandis immoratus est, suadens auditoribus penitentiam; sed calcar videlicet currentibus: nam cum sæpe alias, tum eo maxime anni tempore voluntarias ab sese pœnas, easque adeo acerbis exigere soliti sunt; summo pere gratulandum ut sit, in ultimis hisce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores, in ipso denique (vita dicam) regno diaboli, sacratissimæ Crucis trophæa, salutaremque humano generi mortem CHRIS TI Dominicam incitatis hominum studiis, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maior hebdomadæ lectum atque trinitiam, ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. a media nocte, Domus Christianis completa est, liturgiam & supplicationem magnam spectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot charitativæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysteriis. inde convivio cecepti sunt, quod Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo consilio, ut quàm arctissimis Christianorum animi caritatis ac benevolentie vinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita, ductaque prædulcedine ad vesperam. quædam præterea è divinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quod nonnihil de apparatu edicule nobiscum gnaverant, instare vehementer ut fores aperirentur: obfusi non potuit; introire permulti; pleræque vero mulieres diuino quodam instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublati, effigiem CHRIS TI Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad festa convenerant, Gaspare officio sissime salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar agebat, ut sibi diuerforium conducere prope regiam in superiore urbis parte, quod toto iam fere triennio frustra conatus est; ut ibi quoque posset Evangelizare commodius; verum satis iam de rebus Ecclesiasticis: ad alia veniamus. te

re discessum Almeidæ, cum tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbis ædificia ac templa, quorum tanta est religionis ac magnificentiæ fama, vt ad ea visenda ex aliis omnibus regnis peregrini Meacum fere assidue confluant. Ex his nonnulla perstringam: infinitum est enim singula persequi. Aedes igitur qualdam Cubi primum adiunimus eximio quodam artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animi causa. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale consexi. iis horti subiecti sunt cum aliis arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresso, pinu, malis medicis confiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artificii manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliæque id genus plurimæ referunt. iam lilij, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, tanta colorum odorumque varietas, non solum vt aduenas ac peregrinos, verumetiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modo, sed vrbs ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar (quæ res furta & latrocinia maxime prohibet) occluduntur. in iis variarum mercium institores, opifices, ac sellularij, cum alia in vsus deliciasque mortalium, tum præsertim aurea flabella conficiunt, sericamque cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omni bus horis diei, tum vero sub noctem clausis iam tabernis frequentissime visitur, iactantur à populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur. nos eo ex hortis Cubi via longa latæque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas ædes adiunimus: quibus item horti coniuncti, non modo arborum multitudine artificio sisq; figuris delectant oculos, verum etiam atque limpidissimæ copia, quæ à nouem circiter passuum millibus excisa rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis mediis efficit, in quo complures uariæ magnitudinis insule, ligneis lapideisq; perniæ pontibus, vsquequaq; lætissimis arboribus opacantur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longius pertraxere, multa igitur prætercuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonzorû cœnobia quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principum liberis qui sacris addicti sunt, magnifice ac sumptuose incoluntur: facitq;

ipsa

ipſa vicinitas, vt eorum præſecti ſcruanicem elegantia mundiſiſque ſuperare contendant. Ex ijs aliquot inſpeximus obiter. Cuiuſdam eſt ianna lignea egregio quodam artificio, longeque alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xyſtum induxit ſtratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque excurrenſibus opere tectorio lætoris atque candoris eximij. Xyſto nouum quoddam genus hortorum præſtenditur, in quibus manu facti colles è ſaxis ad eam rem è longinquo petitis, frutetis conſiti, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena crasſiore admodum candida, partim etiam atris lapillis obducitur, è quibus paſſim elati maioris forme lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt adeo artiſcioſe commiſtos atque diſpoſitos, vt cum in orbem ſingulis anni temporibus floreat, ver ibi perpetuum eſſe videatur. Multo prætereo, tum ne longior ſim, tum quod ea verbis aſſequi me poſſe diffido, ſed illud non omitram, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea ſculptilis varijsque picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab vno Xara conſcriptos. eademque, vt eſt verſatilis, quem quiſque voluerit librum offert protinus. & quidem tanta eſt voluminum copiaz vt incredibile ſit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel multis ætatibus ab vno auctore conſciſci potuiſſe. eorum autem vſus eſt maximus non in Iapone modo, ſed etiam in Sionis regionibus, vnde omnis Iaponica fabuloſitas & ſuperſtitiones primum exſtititſſe, atque inde paulatim oram Sinarum, Peguſiam, Bengalanam, totumque eum tractum in Biſnagam vſque peruagata dicuntur. Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi dicatum, cuius præceſſum horriſtico truciſque adſpectu ſimulacrum regio ſceptro inſignitum, duobus hinc inde ingentis item ſtaturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo deſcribit hominum noxas, alter deſcriptas in tabula recitat. parietes picti, varias inferorum oſtentant pœnas, quibus plurimi ſexus vtriuſque mortales dæmonum miniſterio cruciantur. Celebratur autem ædes hæc, augeturque pecunijs ſere aſidue: nunquam enim deſunt, qui ad regis effigiem timore perſuſi, ea ab ſeſe tormenta atque ſupplicia deprecantur. Atque hæc illa die. Poſtero autem, Chriſtiani cuiuſdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorum conciones in ſuburba-

na cœnobia (sunt autem exitus ex vrbe spatiandi caussa gratissimi) venimus . egressi, turbam virorum & que ac foeminarum cum suo quemque rosario supplicantes adspicimus . percontati à neophytis, quidnam id esset , dimissam tum concionem esset respondent . interrogati de numero , aiunt homines earum rerum periti , capirum esse quinque circiter millia . addūt insuper, in eo templo quotannis, centum diebus continuis ab vno eodemque Bonzio conciones haberi, multis magnisque indulgentiis auditori perseveranti propositis . Optatum erat nobis omnino aliquem ex iis concionatoribus audire, cognoscendi maxime studio, saluaque religione & officio trāsferendi ad vsum nostrum, quæ ad conciliandos permouendosque Iaponiorum animos pertinere viderentur . & quoniam alatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam cœnobio, pergere porro illuc vsque decreuimus . eo tendentibus igitur nobis primo Guiuani phanum occurrit, quod ingenti frequentia, superstitione, anniuersariis mimorum ludis variisque spectaculis magnopere celebratur & colitur . Inde exeuntes, viam ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie confitam : simul adspicimus populi concursum, ad concionem citato gradu contendentis . nos vt ad locum peruenimus, moniti à Christianis periculum esse, ne Bonziji, si nos adesse sentirent, concionari desisterent, occulto loco ad initium vsque concionis non sine magna quidem vel admiratione, vel pudore substitimus è cōsciētia teporis ac negligētię nostrę concepto, cum interim vnius horæ spatio auditores illi omnes ad parui pulsum tintinnabuli nixi genibus, incredibili quadā significatione pietatis, rosaria manusq; tollētes in cœlū, in oratione persisterēt, vociferātes assidue: Namu Amida Ambūt. Hoc est: da salutē Amida: quod ipsū nomē etiā domi forisq;, seu emant aliquid, seu vēdāt, modulata quadā pronūtiatione gestīētes ac libentissime sēpius inuocāt. quin etiā pauperes ipsi inter emēdicādum, ii à quibus eleemosynā petūt, propitiū precātur Amidā. Bonziji vero ac legisperiti verba illa plebi inculcare nō desinūt: Ichinē, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: id est quisquis Amida sanctum nomen ex animo inuocauerit, proculdubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, vt concionator suggestum ascendit, tum nos quoque sensim irrepimus . pha-

n num

Selectarum Epistolarum

num erat ad fores vsque ac porticus refertum viris ac foeminis. in ipsis autem arę gradibus multi Bonzij confidebant manibus intra togam abditis, oculisque demissis. Porro concionator elaro, vt aiebant, genere, decora quidem in primis facie, aspe- ctuque gratisimo, in excelsa vnde ab omnibus conspici posset sedens in cathedra, sericis ad talos vsque perquam splendide vestimentis indutus, interiore candido, exteriori purpureo, fla- bellum tenens aureum; ex libro quem habebat in mensa pro- positum, quædam institit subinde recitare, tum fusius explica- re, tanta non solum actionis venustate, sed etiam (vt Gaspar Vi- lela affirmabat eius linguę bene peritus, & ceteri qui nobiscum aderant) orationis elegantia atque artificio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac veneratio- ne esse apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animam meum reputanti, venit in mentem, non sine sancti Spiritus re- hementi quodam instinctu Franciscum olim Xauerium tam a- eri studio tam longinquam hanc peregrinationem expectasse Iaponicam. profecto enim hægentes, naturę bonitate, ingeni- que præstantia multis Europæ nostræ (quod earum pace dictū sit) nationibus antecellunt. Quod firmitus magnifice de Iapo- nijs vel sentiunt negotiatores Lusitani, vel prædicant; id nimi- sum idcirco fit, quod non nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum absunt vitæ cultu, mo- rumq; elegantia, vt præ ijs rustici videri propemodum possint. itaque per contemptum sylvestres etiam vulgo à Meacensibus appellantur, cum tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit. plura propediem: atque vtinam cuiusmodi omnes opta- mus. Meaco v. Kal. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

IE statu rerum Meacensium, & religionis Christianæ processibus ad Paschatis vsque peracta solennia, su- perioribus litteris ad vos fuscè perscripti. artexam nāc fratres carissimi reliqua, è quibus facile iudicare pos- sitis, quā asfiduis vestrum omnium sacrificijs pijsque depre- cationibus egeamus.

Post-

Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos & vicina castella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minime deerant. multi etiam diabolicis fraudibus, & Iaponicæ superstitionis prauitate conuicta, sic immutabantur afflati diuinitus, vt constantissime crederent, in vno CHRISTO Domino ac Redemptore nostro omne salutis humanæ perfugium esse repositum. Ventitabat etiam ad nos cum aliis Principibus ciuitatis, quidam Regis Mini cognatus, vir sane perspicax: is cum à nobis multa subinde perquireret, litterisque responsa mandaret commentandi causa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat splendor, non modo vt ipse in voluntatem Christianæ suscipiendæ religionis vehementer incuberet, sed etiam spem nobis adferret fore, vt Mini regnum vniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum acciperet Euangelii lumen. Ad hæc, Iobeleum à summo Pontifice datum, ad felicem euentum Tridentini Concilij precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac vrbe propositum est octauo ante Pentecostem die. cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese cõparauere neophyti ad tã insigne CHRISTI Domini beneficium: & quamquam pereos dies Gaspar in febrim incidit, & ego non optima sum vsus valetudine, tamen concursu ad nos Christianorum facto, Dominica Pentecoste, imbecillitatem nostrâ Domino fulciente, per occasionem tam amplæ consequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei, & sacratissimo CHRISTI corpore pauius, quod illi nimirum, vt solent, vberrimo fletu crebrisque suspiriis percipere. is erat Christianæ rei cursus, vt in tãtis gentium tenebris, tantaque aduersariorum potentia, sat secundus: iamque parabat Vilela totam hanc Meacensem obire prouinciam, & prout se obtulisset occasio, per ethnicorum pagos & opida circumferre Euangelium; cum cæptis interuenit atrocissimum, & post hominum memoriam inauditum facinus, quod non modo conatus nostros omnino impediret, sed etiã nos ipsos in extremũ vitæ discrimẽ adduceret. Nam Regulus Imorensiũ (de quo scripsi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à se gētib; quibusdã potentia, atq; opibus auctus, ipsum quoq; Cubũ, vt in pace quicq; securũ & imparatũ à rebus omnib; certe nihil eiusmodi metuentẽ, imperio quod magna cũ equitate regebat,

n 2 per

Selectarum Epistolarum

per summum scelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare constituit : neque apud inflammatum domnandi libidine animum, vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaque maxima ab eodem in se profecta beneficia valuerunt. Igitur assumptis latrocinij socijs duobus, Narensum tyranno Daiondono, & alio quodam dynasta; cum delectis armatorum duodecim millibus repente Meacum iter intendit eo certiore spe rei perficiendae, quod & ipse Cubi nomine universae rei bellicae praeerat, & plurimos habebat in urbe Meaco satellites & clientes. copiis ergo prope urbem iussis opportuno loco subsistere, ipse cum fidelium manu specie officij Meacum introit, nimirum ut quibusdam recentibus honoris insignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque ut quod volebat quam maxime sine tumultu transigeret, ad alia verborum officia illud etiam addit, ut Cubum in suburbanum quoddam Bonziorum cornobium blandis precibus ad cenam invitet. namque ibi circumuentum adoriri placuerat. Sed cum res parum procederet, quod Cubus de confidente prope Meacum exercitu factus denique certior, & suspicatus id quod erat; non modo se Mioxindono minime crederet, sed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti committum suorum consilio revocatus est) Mioxindonus aperte ratus agendum, copias omnes ad regiam propius admoveat: ac ne inexpressibili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse videretur, dum inops consilij Cubus cum familiaribus trepidat, praemittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput minime petere, certis tantum eius cognatis amicisque graviter infensum, eorum potentiam ultra ferre non posse: itaque tum demum rem conveniunt, sequi inde cum pace abiturum, si complures proceres, quos nominatim in schedula descripserat, quamprimum interfici iubeat. ad haec tam insignis impudentiae postulata, ira percitus is qui ad ea cognoscenda Cubi iussu prodierat, grandis natu aulicus ille ipse qui nos ad Cubum introducere consueverat, abiecta quam legerat schedula, verbisque gravissimis in parricidas inuectus, ad extremum addit, rebus iam desperatis quoniam quidem alia ratione non possit, certe voluntaria morte sese officio fideique suae satis esse facturum.

Aurum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo stris-
sum pugionem geatis more sibi condit in viscera, & moribus
duo occumbit. eodem ipso leto quattuor alij, cum praetimore
occlusis ianuis non admitterentur, mox in ipso regiae petiere
vestibulo. Senis vero demostui filius, ut patrem conspexit exa-
nimem, princeps dolore atq; iracundia fertur in coniuratos in-
festus, pugnasque perimitur: tum illi pluribus locis palatium
flamas iniiciunt, quod Cubus ubi sensit; certus periculo potius
quam incendio mortem oppetere, ex honestissime gravissime-
que seminae matris amplexu se proripit, vaditque cum suis ar-
matus in conflatam hostium aciem: ibi quam acerrime dimi-
cana, ventrem hastili, caput sagitta confixus, duobus praeterea
vulneribus aexceptis in facie, concidit: super eum praeliantes e-
gregie centum circiter aulici primae nobilitatis viri sternuntur:
quorum cum animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum praesentium
adolescentuli cuiusdam quatuordecimum annum agen-
tis enituit: qui cum in certamine hostes praene obstupescisset
audaciae miraculo, eumque viuum sublato undique clamore cona-
rentur excipere; ille Cubum defunctum intuitus, sibi que tur-
pissimum ratus Regi suo Dominoque superstitem esse, gladio con-
festim abiecto sicam arripuit, abscissoque sibi met gutture eandem
sicam adegit in viscera. Inter haec hostes, quae per incendia pa-
tuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bon-
zium una cum matre, nequaquam vel huius senectutem vel illius
adolescenciam miserati, aserbissime contrucidant: regia gasa
diripitur: cuncta ferro flammisque miscetur: honorarique puellae
ac pedisseque, regulorum fere ac principum filiae, & clarissimis
ortu familiae, omnia miserabiliter eiulatu gemitibusque com-
plentes, inter obfessos armatis exitus conantur sibi fuga consu-
lere: quarum aliqua vestimentis etiam in illa ipsa immanitate
petulantem atque procaciter a militibus exuuntur: aliae vero ad-
viginti, dum ancipiti metu distracte, hinc micantes horrent gla-
dios, inde saevienti perterrentur incendio; in conclave quod-
dam abdita quo nondum flammae pertraserant, igne deinde gra-
sante opinione celerius, ibidem oppressae atque ad unam omnes
absumptae sunt. porro Cubi ipsius filiae duae ad pedes hostium
prostrate suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in adea
propinquas amicorum, incoluptes evasere, at mater ipsarum

Selectarum Epistolarum

regina, inter ancillarum greges tum quidem elapsa, sceleratè
in quoddam sese cœnobium recepit, passibus mille circiter
& quingentis ab vrbe disjunctum; sed paulo post à conqui-
sitibus deprehensa, vbi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu
morti destinatum esse cognouit; chartam atque atramentum
poposcit, scripsitque sua manu multis verbis ad filiam vtram-
que litteras, quarum erat clausula, viro suo per summam iniu-
riam à rebellibus interempto; se quoque nullo suo merito ad
necem rapi: veruntamen æquissimo animo sese mortem obi-
re, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clementia de
se statueret Amida, quo citius ad paradisi gaudia peruenire,
ibique Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde
obsignata epistola, cum Bonziis apud quos delinuerat gratias
egisset, ad aram Amidæ perrexit: ibi manibus solatis in cœ-
lum, obtinendæ indulgentiæ causa Amidam bis invocat no-
minatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium ma-
nus capiri supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum,
elatis manibus Amidam rursus appellans, à militibus iugulata
est. Iam vero qui Cubo in extremo certamine affuerant, eo-
rum ædes direptæ, subarbana ædificia solo æquata, corpora si-
mul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantum cada-
uer, hostium permisso, à Bonziis ad rogam de sepulturam ela-
tum est in cœnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti
sumptu construxerat. primarius autem quidam è Cubi fami-
liaribus peregre proficiscens, cum rem gestam in itinere co-
gnouisset, Meacum rediit illico: atque vbi regiam delatam, &
omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locum recta peruenisse,
que dissecto sibi met ventre super Cubi conulum corruisset. So-
rores Cubi duæ sunt Bonziæ; quas, quamvis inclusas cœnobio,
nihilominus aiunt peti conuiriis atque ludibriis hostium: at-
que ob id ipsum à sodalibus perpetuo custodiri, vigiliis distri-
butis, ne sibi met necem ex desperatione consciant. Nos
interea ciuitate ad acerbum adeo spectaculum ingenti dolore
perculsa, cum domum nostram neophyti confugissent, ad pro-
ces ac Litanias conuersi videlicet, mortem expectabamus in
singula pane momenta. nec sane, quod Bonziorum in nos o-
dium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Da-
iondonum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo
abfui-

absumus. sed cum ad nos clam venisset pro amicitia scriba
Mioxindoni, pectus feriens, & impietatem Domini sui grauif-
sime detestans increpansque; multis deinceps nuntiis atque
interpretibus vltro citroque missis, magno vix tandem labo-
re impetratum est, sacra iam veste cæteroque instrumento in
pacata loca præmisso, vt exfulatum nobis abire liceret. Itaque
Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruam sum
relegatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis,
nisi hæc tam atrox repente procella exstitisset, quam lætos
Domini vinea fructus ostenderet, quo die discessimus (is fuit
sanctæ Mariæ Magdalenzæ sacer) eo ipse die, quamquam in ma-
gna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mio-
xindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod su-
perest patres fratresque carissimi, vobis orandus est etiam at-
que etiam Deus, vt afflictas res pro sua bonitate sapientiæq; re-
stituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini
parum æqua lance pensantibus, plus diabolus ad euerfionem
Ecclesiæ Meacensis, quam CHRISTUS ad eiusdem tutelam
defensionemque valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga.
mense Augusto. M D C X V

ORGANTINI BRIXIENSIS
ad Socios Romam.

NON eram nescius (sciatres mihi carissimi) quam
grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de
nostrorū hominum laboribus atq; periculis ex
India perferuntur ad vos. Quocirca prætermi-
tere nolui, quoniam ex iis quæ hoc anno præcipue
contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim
vero felicem Francisci Lupij obitum, qui vna cum fratribus no-
stris duobus, ante vnum mensem, pro corstanti Catholicæ fidei
confessione à Mahometanis interfectus est: vt simul intelli-
gatis & quantopere diuino subsidio vestrisque deprecationibus
egeamus, & quæ maxime requirantur in eo, qui indicam hanc
expeditionem atque provinciam expetat.

Illud igitur primū Patres duos, Ramirum & Alcaram è vita
migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus)

Selectarum Epistolarum

hōc anno deniq; pro certo cognouimus. Itē ante biennium in
ponis regna petituri, onerariam quandam in vrbe Cocino con-
scenderant, sane inuiti, vel quod nauicularius vir potens, nimis
ludri cupiditate, mercatores in suam vnus nauē merces impos-
nere per vim & iniuriā cogeret: vel quod ob idipsum nauis inid-
sto pondere pręgrauata pressaq; interitū haud obscure denun-
taret. Verum, vt equo clemens ac iustus est Dominus, sacerdo-
tes hosce duos permisit in eodē versari discrimine, quorū offi-
cium ac pia sedulitas tot mortalibus per confessionem sacram
expiandis confirmandisq; in extremo spiritu non deesset. Secū-
da nauigatione Malacam vsq; delati, atq; inde prora in Sinas
directa, cum iā in Sionis peruenissent sinum, atrox repente pro-
cella cooritur, eo vento excitata quē Typhonem appellant. Is,
ex Occidentali ferme plaga violentus erumpens, & rapida ver-
tigine circa orizontē rotatus, assiduis incrementis horarū co-
citer viginti spatio circulum conficit: impetu horribili sequisq;
turbibus vasta illa æquora vehemētissime cōmouens agitā-
que: decumatis vndiq; fluctibus insurgētibus, qui inter sese ve-
lut arietantes atq; collisi, omnem salutis spem nauigantibus a-
dimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculosam, cum
ingens etiā oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ
compagibus totā nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ plandrē
liquiæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus (onerariæ Sinē
sis est genus) (qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo
et inde cognitum est, nauem, cū imminētis exitii signum zno
tormento frustra dedisset Sinis proprio metu laborantibus at-
que sollicitis, paulo post haustam fluctibus apparere desuisse.

Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureo-
rum quadringentorū milium, & permultorum hominū damnum
est factum, complures etiā viduæ atque inopes reliquæ mulie-
res. Neque vero, humana ratione rem estimantibus, eius incom-
modi pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus ē Socie-
tate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ
sui in hisce regionibus esse procul dubio potuit. quamquam
speramus illos eo migrasse, vbi vel maiori esse nobis auxilio suis
apud Deū suffragationibus possint: neq; n. parui ducēdū est, in
eiusmodi caussa pro CHRISŌ laborantes, ē vitā excessisse.

(Periculo simili perfuncti sunt etiā Andreas Fernandus, &
Ioannes

Joannes Caprallis : alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque assuevit pro miraculo haberi, si quis Typhōnis violentiam effugiat; præsertim vero, si totam noctem sequi-
re perseverauerit: itaque in tali re, nautas, desperata salute cor-
poris, ad vota potius quàm ad armamenta, ad expianda pecca-
ta, quàm ad humana remedia solere conuerti: quippe non mō-
do vela vis vtr̄ dilacerat, distingit malos, & quicquid exstat
ex aqua dissoluit, sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus o-
mnia sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu contorta as-
figere dicitur. Occupat autem ventus hic marium quicquid est
Malacā inter & Iaponem, frequens à mense Maio vsque ad Se-
ptembrem, quo maxime anni tempore hæc maria nantigantur.
Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Iaponicam
expeditionem Christianæ fidei propagandæ gratia optatis, cō-
parate vos ad mortem in itinere obeundam, sicuti obiere duo
illi priores: & contra, putate vos iter incolomes posse confice-
re, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confece-
runt. qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil mi-
nus quàm de tuendo corpore laborandum est: ea quotidie vi-
tæ pericula occurrunt. Et sane ita constitutum & affectum a-
nimo quemque esse oportet, mortem vt omnino contemnat:
nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum
& aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se
quisque re ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goā è Molucis veniēs cum
paulum processisset, nauis in syrtes & scopulos incidit, factōq;
naufragio, mare sese commisit imperitus homo natandi: & bis
ad ima demersus, ab vrinatoribus denique seminiuus ad littus
extrahitur: quo cum cæteri quoque comites fere omnes, ali-
qua etiam parte commeatus tormentorumque recepta, se con-
tulissent: nonnum eos periculum confestim excepit. cum enim
incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter disiderēt, magna eo-
rū manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locū natura
munificē sese receperāt, cuius opportunitate, itemq; tormētōrū
usu, ab hostium incurfibus tam diu se defenderunt, quoad na-
uis alia Molucensis ereptos eo periculo Malacam abduxit.
Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Socie-
tatis homines in Molucis insulis fere quotidie subeūt: mira etiā
de

de neophytis predicat, qui eo præcipue anno Christianæ fidei
caussa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte variis er-
ciatibus interfecti sunt: cum quidem mulieres ipsæ filios
partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis in-
structisque domibus consulto relictis, per sylvas errarent, ne
susceptam recens Christianam religionem curare aut deferere
cogerentur: aliæ vero una cum liberis, in IASO CHRISTI
confessione fideliter persistentes, gladius impiorum occum-
berent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinen-
dæ causa, ingentia maris spatia traicerent, ex insula tranantes
in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat:
quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sele-
munito illo quem diximus, continebant loco, eodem contem-
disse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes an-
num, qui noctu natantes, veriti ne per imprudentiam iaculis
peterentur, clamarent: Ne librare, ne librate: Christiani su-
mus: quorum constantia nostri ad lacrymas usque permoti, &
cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem mi-
serati, eos in comitatum suum gratulantes acciperent. Qui
petitis, fratres, ut vitam vobis in hisce regionibus ponere li-
ceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortem
pro CHRISTO obeundam exemplo suo nos prouocant?
Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procu-
rant, iis grauissima impendent pericula tum à Mahometanis,
tum à Narsinganis, quos Badagas vocant, regionum ferme ve-
tigalium exactoribus. Est etiam in primis importunum &
contumax genus hominum militarium, qui Naires vulgo di-
cuntur. Ex iis quidam iuri dicundo præpositus, cum in tem-
plo nostro forum ageret, Andreas Fernandus (qui Romano in
isto colligi quondam versitus est) indignitatem rei non fe-
rens, Mahometanum inde amouere omnino constituit: ad
eumque conuersus: An tu facile patiaris (inquit) eiusmodi
munera in uestris phanis exercere Christianos? respondit ille:
inequaquam. Rursus Andreas ait: ne vero? delubra vestra dæmo-
ni dedicata, nulli functioni quæ vobis minus decora videatur,
patere permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino
consecrata per summum scelus profanari ac pollui negligi-
mus? tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. At-
que

que hac increpatione permotus barbarus in præsentia excessit ille quidem, sed paulo post, ut erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediit ut Andream occideret: quasi vero non unus in id facinus foret satis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primò illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortem expectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cum adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidemque satis diu morati (ex quo diuinam providentiam in Andrea tuendo facile intelligas) denique re infecta, nullo plane resistente, discedunt, hominem profus intactum atque illæsum relinquunt: ille vero, eiusmodi evenitu erectus, & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, ut improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo è sacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cum neophytum, qui à baptismo sese Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerat, in custodiam tradi iussisset; pagani ipsi apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiis ab Andrea petunt ut hominem eximat è custodia, liberumque dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes, cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior fit ea de re Andreas à quibusdam Christianis monentibus ut nescio quo se recipiat: verum ipse recusat, utrumque locum iniquiens hostibus æque esse obnoxium. Tum è Christianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Ne quaquam, respondit. navigium vos mihi duntaxat infugam, si opus erit, instruite. Hæc verba dum sunt, ecce tibi repente magna hostium multitudo superuenit; quicum Andream aliquandiu circumsteterissent (mirū dictū) ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt.

Pagus est alius Mahometanorum, qui, cum acre incensumque Andreæ studium Christianæ fidei propagandæ ferre non possent; communi consilio cum primum illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verum simulatque eo peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, ut quasi

cum

cum ingenti exercitu in oppidū irrupisset Andreas, ita sese abderent omnes, nec apparere quisquam auderet in publico.

Hæc, ut dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt, pene assidua: ut nostri imminentibus hostibus, loca sæpe mutare, sæpe etiam lintres conscendere, atque in mari pernoctare cogantur. Mahometana est natio Malabarica, ij ferme piraticam exercet, Christianis maxime infesti, quod multi iam de Societate nostra senserunt. Petrus Vaës una cum Socio missus Damannum, pene iam absoluta navigatione, quinque Malabaricum, bigones obuias cum vidisset, quam celerrime ad litus appulso navigio, cum reliqua navali turba vectoribusque descendit: nec tamen ita maturare licitum est, quin Malabares extremum agmen assequuti, viros aliquot foeminasque perimerent. Nostri duo non tam pernitate corporis, aut robore (tridua præsertim inedia & valetudine prope confecti) quam singulari quodam Dei beneficio præsentique ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuisque itinoribus ac saltibus commisere. Augebant metum hinc indagantes piratae, inde incolæ Christianis infensi, cumque totam fere noctem errassent, denique labore ac defatigatione victus Alfonso itinere substitit, sociumque compellens: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniam sic placet Deo) diutius evitare non licet. Tu tibi, frater, ipse consulito. Interea se dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adspiciunt: haud dubiam rati sibi eadem imminere, ad preces, ut in retali, confugiunt, ambo se se victimas offerunt Deo. Sed res contra quam putauerant, cecidit: nam Brachmanea quidam eius regionis in primis opulentus, descensione piratarum audita, ad nostros conquirendos periculoque eximendos, cum armatorum manum ultro dimiserat: ij sublatum in humeros Alfonso, pone sequente socio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberalissime exceptos, cibo somnoque refectos, datis etiam præsidij causa comitibus, liberos Damannum abire permisit. Eximiam huiusce Brachmanis (in tanta præsertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro sua benignitate compenset. Idem Alfonso Damano Goam reuertens, in piratas denuo incidit, verum euentu meliore, quippe à Christianis prælio commisso, biremi una, celocibus duabus prædones exuti sunt.

Petrus

Petrus quoque Martinus hoc anno Bazainam ex obedientia nauigans, in hosce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus esset, nisi egregie instructum, quo videbatur aëuarium, medios hostes felici conatu atque impetu perrupisset: quæ tamen res, haud omnino celsit impune: etenim nauarchus noster in ipso transitu grauius à prædonibus ictus est.

P. vero Dionysius hoc item anno tendens Cocinum, cum ex itinere Mangalorem attigisset, ubi tum castris positis Lusitani urbem obsidebant Regina cuiusdam Christiani nominis inimicæ (quam urbem deinde captam euerterunt) rogatus ut descenderet ad militis confessionem audiendam periculoso vulnere laborantis, cum iam esset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam qui erant cum Dionysio occidunt: ipse ut se ad aëuarium reciperet, non minori periculo in mare se proijcit, natandi peritia nulla, mortique præsentis quorundam ope subtraçus est.

In eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonius, is præter quam quod militum confessionibus audiendis, cum res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput obijciebat suum. quippe qui, quotiescunque certandum esset, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus cohortandis instaret, circa quem pugnantes cum caderent plures, incolumem semper eum diuina providentia præstitit.

Naues Christianorū duæ cum ab Armuzia soluissent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta est: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.

Iam vero tres alij è nostris, in iis Melchior Nonnius, Goa Cocinum versus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiae grandem ac validam. Sed non paruo ipsis ea stetit audacia: victi quippe fusique sunt, multis ipsorū in prælio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quæ nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salsetanæ

Selectarum Epistolarum

Salcetane insulae in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducenta, Christianorum duo circiter millia numerantur, in ecclesiis quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porro insulas euripus bene longus à continente disiungit. in euripi litore statio quaedam est, ubi à prætereuntibus etiam viatoribus Salcetani barbari vetigal per summam iniuriam exigunt. hoc cum peruenisset vnus ex decem ijs, quos in ea diœcesi versari diximus, paucis neophytis custodiæ caussa comitantibus, vt è Socijs quendam inuideret, Mahometanorum actuariolis permultis, breui temporis spatio circumuentus est. Ac primo quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quod in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cum sacerdos mercato rem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla surripiunt, sacerdotem ipsum iniectis manibus vi conantur abducere: quod ubi minus è sententia cessit, vniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregie propugnantibus: quorum vnus, cum iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum, emissâ repente sagitta Mahometanum trajicit: is continuo moribundus in mare delabitur, tum cæteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiuivo relicto, parma (cuius munimento seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognito vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica è lignis ac linteis raptim extructa, exceptum hospitio sacerdotem admirabili quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde vehiculo satis commodo impositum, ad ipsius ædê, vt inde Goam transueheretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipse præfectus alios tres è nostris ibidem interceptos domumque suam abreptos, multis probis, contumeliisque vexauerat.

Nondum uigessimus agitur dies, cum ibidem Balthasar Gagus est captus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfecto regio

regio sistitur. Expostulanti quod vectigal sibi non solueret, & quædam alia querenti, Balthasar satisfecit egregiè. Tum ad Christianos quosdam iussus diuertere, incolumis ad nostros postero die remissus est: nimirum propterea quod Prætor Indiz cognita re, statim omnes huius insulæ exitus custodijs occuparat, edicto proposito necui prorsus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementius acturus atque seuerius, ni Gagus tam propere dimissus fuisset.

In eadem Salsetana regione Gagus in latrones cum incidisset, summo Dei beneficio manus eorum effugit: quod sclopus iam in ipsum intentus, flammam, è fomite non arripuit. Hoc vero tempore ea loca Mahometanis alijsque grassatoribus admodum infesta nuntiabantur, magno utique nostrorum periculo: quos tamen (ut speramus) Dominus pro sua clementia proteget. Prætor etiam, quo die hæc scripsi, militum cohortem ad eos fines tuendos miserat.

Iam vero de Francisco Lupio nostro quid dicam fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnij epistola, regionibus illis pro Societate præpositi, sic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cum cæteris rebus, tum vero epibatis nautisque plus centum instructam, una cû fratribus, eiusdem Melchioris iussu conscenderat. iter vnus diei prouecti, postridie in Malabariû celoces quindecim incidit. pugna cõmittitur, quâ nostra nauis, ut erat egregie ornata, ad vesperam vsq; fortiter sustinet. ad extremû, intentis in præliû Christianis, tormentario pulueri casu quodam ignis admoûs adeo vehemens excitauit incendium, ut primo impetu, superiore naus parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viso hostes nauigia propius admoûent, partim ut natantes excipiât: partim etiam ut aliquid, si possint, ex onerum reliquijs rapiant. sæuiebat ignis interea, multisque iam partibus comprehensis, oneraria instar fornacis ardebat. Vectores ac nauæ, prout ad quemque ignis accesserat, ita se quisque è nauis præcipientes dare: cum vita seruitutem pacisci. nostri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, continere sese, & preces ad Dominû fundere, incerti quod potissimum optarent exitij genus: quippe, si eodem loco persisterent, iam iam deflagrandum: sin mari se crederent, vel aquarum vi moriendum sibi esse cernebant,

Selectarum Epistolarum

bant, vel hostium certe iaculis, ni vellent in ipsorum potestatem venire, quos à Societate nostra præsertim, capitali odio disfidere non ignorabant. cum diutius deliberassent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac cæteros imitari constituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciscum è tonsura capitis pro sacerdote cognitum illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominem aut vita privare, aut à CHRISTO disungere. quærunt ex eo proinde, vel necne, CHRISTO deserto, Mahometem sectari: ego vero nequaquam, ait egregius CHRISTI miles. instare illi acrius, eademque, ni pareat, strictis intentare mucronibus. at ipse fortioribus etiam oculis, eadem illa respondit. qua viri constantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, demonis visceribus migravit ad Dominum. Huiusmodi triumphus ad sacrosandæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quamplurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo, vel eundem exitum sortiti, vel inter natandum lanceis confossi putantur. id autè ex eo conijcitur, quòd omnium captivorum indicem, seu catalogum accepimus, in quibus vnus duntaxat numeratur è nostris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodè loco abest propius. is totum euentum clarius fortasse cognoverit, Romamque perscripserit.

Restat quartus, Antonius Dionysius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius persequerentur, non fuit: alij quippe iam in littore ad prædam parati cõsulerant: à quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus vestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Huc Mahometani incolæ adhuc ignari quifnam sit, in vincula catenasque coniectum ita benigne tractare dicuntur, vt nudus humi cubet stragulo calcitrare nulla, non plus scutellam oryze quotidie in cibum accipiat. sed eum Gog propediem affore sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc, quoniam tum ex hisce difficultatibus & incõmodis tum ex alijs, quæ ad vos è Iapone fortasse perscripta sunt, sati vt arbitror intelligitis, in hæc India regiones venire, aliud esse

esse nihil, nisi doloribus mortique, CHRIS TI Dominicauf-
sa ultro offerre sese; modum epistolæ faciem, & alia pericula
silentio prætermittam, quæ maiorem etiam animi virtutem
roburque desiderant. Illud vos tantum rogo, & per commu-
ne omnibus nobis beneficium huiusmodi nostræ vocationis
obtestor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium (non
omissis interim aut neglectis iis, quæ vestræ fidei curæque cõ-
missa sunt) expetatis ardentem, Deumque assidue deprecemi-
ni, vt liceat vobis ad animas vestras & corpora eidem immolân-
da, in hæc loca contendere, vtique ad idipsum in primis ac-
commodata. Quod vt impetrent pauci, non parum tamen o-
mnes ea petitione profecerint. etenim si Dei thronum atque
præsentiam frequentare, caput vitamque vestram pro salute
animarum ei deuouere non desieritis; profecto vestra ille stu-
dia non modo pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro me-
rito cuiusque remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad
mortem vt se quispiam comparet, quin idem ab hac vita misera
se se diuellat ac separet. Dicam planius: quisquis pro CHRIS TI
Dominigloria mortem vere & ex animo exoptat, idem
nullo negotio prauas animi cupiditates coërcet, quæ res ad
Deum & sancte colendum & facile, valet plurimum. Itaque
sic habetote fratres mihi carissimi: eos impetus animi eaque
desideria, quæ fundamentis huiusmodi non nituntur, assidua
precandi exercitatione coniuncta, nequaqua esse huic Indica-
legationi atque oneri paria: quippe, quo minus fundata sunt,
eo facilius variis & quotidianis incommodis labefactata sub-
sident paulatim & concidunt. contra, si matura stabilique vir-
tute subnixa falciantur, ingruentibus laboribus atque pericu-
lis non modo non quatiuntur, aut corruunt, sed etiam magis
magisque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca
obseruet etiam atque etiam vnusquisque se, videatque quem-
admodum ambulet: omnibus autem nobis ad sanctam ipsius
voluntatem ac placita rite exsequenda, spiritum Deus ipse, vi-
resque suppeditet. Amen. Goa v. Cal. Ianuari. MDLXVII.

FRANCISCI CAPRALIS AD

Io: Baptista Montanum.

SUPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te antea fufius. nunc quæ sint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolamei dynaste versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani, subinde facti complures, in iis nobiles aliquot. Cætera ex ipsiusmet Ficeredij litteris cognoscentur. Porro in hac vrbe Cochino, vbi ferme agit Balthasar Lupius, multæ confessiones per interpretem lætæ magno cum animarum fructu ab eodem exceptæ. Complures etiam insigni ante id tempus pertinacia, flosere tandem animos, & præter omnium spem sese ad CHRISTUM adiungere. Præterea, cum graue instaret huic neophytorum gregi periculum partim ab pisomet regulo, qui à Christiana religione vehementer abhorret: partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis, vt multi primum ad verbum Dei audiendam, deinde etiam ad Baptismi sacramentum accederent: & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puço Balthasarem ipsum plura scripturum; hæc stri&im attigisse contentus, veniam ad res Amagufanas, quæ in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius saponius hysmauimus hoc anno, ipsius Amagufani Toni rogatu: qui cum Euangelij audiendi caussa crebris me litteris inuicasset, nec mihi, nec iis quos ea de re consului, villo pacto amittenda visa est adeo præclara Christianæ propagandæ religionis occasio. Fundum igitur venimus primum, quo nomine oppidum in primis munitum ac frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hic, vbi è naui descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodire permulti non sine lætica, qua trium circiter millium interuallo ad oppidum vsque deueherer. neque tamen ea sum usu, quamquam id illis admodum ægre ferentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti sumus, vnde ipsi cum suis idolis Toni iussu paulo ante migrauerant. Huc ille nobis

nobis cum xenia promissum misisset, paulo post ipsemet nos gratulabundus inuexit. Afluere mox magistratus etiam publice gratias agentes nobis, quod ad legem Dei prædicandam venissemus ad se. Paucis dehinc diebus in adeundis officij causa principibus, & ciuium beneuolentia concilianda cõsumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cæptæ. ad quas præter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & aliis proceribus ventitabat eo quidem animi sensu, vt ex iis aliquot ipso statim initio baptismum expeterent. Sedenim Diabolus in humani generis perniciem intentus, cum futuræ mæsis copiam cerneret, conatui nostro sese vehementer obiecit. Dynasta Xichiensis est Amagusanus finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Ecclesias, Michaële Vazæo præside; is ad Lusitanorum allicienda nauigia, tantisper dum eos falleret, suscepta Christiana religione, deinde per summum scelus perfidiamque deserta; dæmonis instinctu (quem sibi apparentem aspectabili forma & adorare coram & alloqui dicitur) necnon Bonziorum suasu, quos plerunque granes aduersarios experimur, cognita propensione Amagusani populi ad fidem Euangelicam; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæterosque ab ea mente auertendos vt res tota frigere continuo cæperit. Quod ego magno meo dolore cum vidissem; ne in iis locis operam diutius perderem; parum absuit quin re infecta redirem. sed ne nullum omnino exstaret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici posset, cum aliis nominibus celebri, tum quod illic Tonus maiorem ferè partem temporis habitat: sed ibi quoque desertoris eiusdem, & aliorum Diaboli satellitum scelere aditus nobis omnes ad animarum salutem obstructos offendimus. itaque trium circiter mensium ibidem spatio per ingentes labores, summamque hyemis asperitatem exacto, cum nulla iam superesset rei bene gerendæ spes; ecce tibi repente immutata diuinitus voluntate Amagusanus Tonus baptismum efflagitat, idq; cum multis, quos imitati deinceps ex aliis quoque vicis, & oppidis plurimi se se ad Christianam Ecclesiam aggregarunt. in iis etiã (quod mirere) Bonzius concionator insignis, idemque princeps Icoxuanæ familiæ, quæ in his locis hominum secta Lutherianæ videlicet in Europa responderet: siquidem ad beati-

Bonziorum

o 2 tudinem

tudinem requiri aliud nihil affirmant, præter vnus nomen Amidei eiusque præstâtissimis & salutaribus humano generi meritis iniuriam fieri, si quis opera virtutis, & suam cuiusque industriam esse præterea necessariam ducat. Conuersus ad CHRISTVM est etiam Toni filius adoptiuus, eximia spe summæ virtutis adolescens: huic ante baptismum magna fuere cum Bonziis, & camisama Toni vxore certamina. sed omnes difficultates Deo adiuuante perripit amor cognitæ veritatis, & mira quædam animi inuicti constantia. Idemque duodecimo quam renatus est die, cum audisset nos profectio- nem parare; voluit omnino vel minima quæque delicta sacra- mento confessionis eluere. ac mihi neganti opus esse, quod è recenti baptismo emerisset ab omni labe purus ac splendidus; instixit nihilominus ille, cum diceret ignorare se quid nam ^{ibi} frequenturum esset absente me. Celsi igitur denique incensæ officio precibus, & aures neophyto præbui, tam scienter, tam disposite singula recensenti, vt non sine stupore ego quidem oblatam eius animo lucem, & impertita diuinitus charismata recognoscerem. Atque hæc antequam ego discessi. postea vero (quemadmodum ad me delatum est) Camisama accersitum adolescentem interrogat; cum Christiana sacra suscepit quamquam inuita ac repugnante se. Ille vero quod erat fatetur ingenue. Tum indignata mulier, & sua in eum beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet illum vultu seuerò confestim è sua domo facessere, neque suum in conspectum venire posthac. qua denuntiatione adolescens non modo non exterritus est; sed etiam diserte respondit: ingenti sese gaudio exsilij ignominiam, & incommoda pro CHRIS TI nomine subiturum. sed cum ad templum à neophytis nuper extructum venisset, rei quæ totius manasset oppido rumor, adfuit Tonus ipse còtinuo, & Bonzio quodam nobili secum adhibito, qui adolescentem à teneris educarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiam innoxium filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his ergo manipulis Dei beneficio Bûgû versus inde profectus; Fûdû ex itinere attingi denuo; prolatisque Toni litteris quibus ad audiendum verbum Dei cunctos adhortabatur, ea fuit rerum còuersio, is ardor animorum, vt qui paulo ante nefario conatu prædicatione Euâgelij vel maxime distinerant, in iis etiã quidam è numero Bonziorum,

Bonziorum, immutati subito sese ad nos adiuuandos enixe conferrent. Itaque diebus octo dec emue quibus ibi substitimus, præter aliam turbam, plus vigin ti è principibus ad CHRISTVM adiuncti sunt. exedificandi præterea templi cura mandata certis hominibus, tantus denique omnium exstitit motus, vt cum primum huc redirem, se se Christianos fore vniuersi promitterent. ipse vero dynasta Fundanus cur nomen CHRISTO daret superfederet, id causæ afferebat, quod è patriis legibus necesse foret sibi, dum gens tota prophanos ritus abiiciat, publicis eorum ludis atque celebratibus interesse. itaque baptismo in proximum annum dilato, precandi formulas interim è catechismo ediscebat. Qui in Amagufanis finibus baptizati sunt, eorum numerus in vniuersum est duum circiter millium. In Bungenfi autem ditione conuersi aliquot: quidam etiam languentes erecti. Iam vero in ipsa quoque Xichi regione, quamuis desertore illo dynasta furente minaciter, cum aliqua facta est ad CHRISTI gregem accessio, tum insuper edita nonnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cum enim è neophytis quidam proposita capitis poena perterritus, quæ humana fragilitas est, à CHRISTI nomine defecisset; id vxor eius ita indigne tulit, vt vna cum filio sese à viri conuictu & consortio protinus remoueret, fortiter increpans: Auertat à me Dominus, vt cum eo viuam, qui mortis metu CHRISTVM eiurauerit: quo facto miser ille compunctus inuitis sensibus, & culpam agnoscens, noctu clam ad Michaëlem Vasem accessit: & effuse flens, ducensq; ex alto corde suspiria, locum pœnitentiæ suppliciter petiit, paratus tanti peccati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi esse affirmans, relicta patria fortunisq; omnibus in Christianorū loca migrare, vt religionem suscipiā liberius colere sibi liceret. nec fefellit fidē. nocte intēpesta ipse cum fratre ac duodecim præterea cōsiliij eiusdem sociis, abiit. qui omnes re familiari & agris, facta iam semente, neglectis; vagi & egentes CHRISTO seruire potius, quā domi diuites, & apud Principem gratiosi ac potentes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris illius terræ neophytis, quamquam numero paucis tenerisq; virtus enituit. Grauib. enim edictis contra CHRISTI cultores à tyrāno propositis; tantum absfuit, vt illi ab instituto recederent: vt etiam

Selectarum Epistolarum

in exilium voluntarium ad Christianorum oppida patriis focis bonisque reliquiis abire; vel si res ita ferret, vitam pro CHRISTO profundere communi consensu decreuerint. Quae cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam veritas, reuocauit edicta: & accito ad se Michaeli nostro multa promisit.

Facata est vrbs in primis celebris, quæ hostili rabie cum aliis oppidis nuper incensa & euersa, ac denuo propter loci opportunitatem exstrui cæpta, paulatim speciem veteris frequentiaz recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cum decem millibus antea censeretur. hic ego & Ludouicus in transitu dies quattuor vel quinque morati, Christianos aliquot fecimus; multo plures utique facturi, si mensum vnum ibi ponere licuisset: is erat hominum vndique concursus ad nos. Aedificabat ibidem hoc tempore templum suo sumptu neophytus quidam. totus vero grex aliquem sacerdotem magnopere postulabat: sed nemo erat quem daremus, magno sane meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem, & ingens nationum varietas eodem commercij causa confluentium, præclaram ostendit copiosæ materiem frugis. Nuper etiam dynasta quidam decem circiter à Cochinoco leucis, & locum nobis templo excitando, & in parochi sumptus vectigal annuum detulit. Aliis item locis nostri ob idipsum valde experuntur: sed tanta paucitas est, ut nedum alia querere, sed ne parta quidem tueri possimus: perit enim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri mœrore non dico. magna tamen oramus in spe fore, ut Dominus pro sua clementia ac bonitate subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: prælagiebatque nescio quo modo mens, te quoque affuturum optabam quidem certe vel maxime: non solum ut amicissimi viri congressu & colloquio fruerer: sed etiam ut exemplo tuo monitus ipse me recolligerem, quippe iam pridem variis curis & occupationibus valde distractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, ut omnibus in rebus ei quam diligentissime seruiamus. Amen.

Cochinoci. ix. Cal. Octobris. MDLXXI.

L V D O.

*LVDOVICI FROII AD AN-
tonium Quadrium in Indiam.*

V A mentis humanæ puerisitate fieri dicen-
dum est, Pater, ut quæ nobis Deus bona largi-
tus est, ea carendo fere magis quam fruendo sen-
tiamus? Id adeo ex obitu Varandoni Comi-
doni clarissimi atque optimi viri quotidie cer-
tius ego quidem experior. cuius incredibili stu-
dio erga nos nomenque Christianum vniuersum, licet sapius
te per litteras docuerim antehac; tamen hoc tempore, cum ille
ingenti mœrore bonorum omnium in bello ceciderit, facien-
dum mihi existimaui, uti paulo fufius ad te perscriberem. nam
& grati memorisq̃ue animi officium id vtique postulat; & ipsa
commemoratio laudum ipsius, leuat aliqua ex parte dolorem
meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidentię per-
tinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus in-
ter Bonziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela ver-
fantibus, non deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnico-
rum; tum nostræ salutis, tum Christianæ religionis ac fidei pro-
pugnatores acerrimos. Ac quo res tota clarius pateat, repetam
paulo altius initia ipsa & originem eius amicitię, quæ nobis
cum illo intercessit. Christianus est quidam in hoc Meacensi
tractu non modo generis claritate conspicuus, verum etiam
propter egregiam virtutem ac probitatem summa apud om-
nes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cum pro sua
in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ sibi erat cum
Varandono, de rebus diuinis deque instituto nostræ Societa-
tis esset aliquoties cum eo familiariter collocutus, hominem
denique perpulit, ut concionis audiendæ causâ ad templum
nostrum accederet. Cum igitur ad Gasparem Vilelam vter-
que venisset, ex ipso Catechismi exordio disputatum à nostris
est horæ amplius spatium; vnum esse Deum fontem & originem
rerum omnium; qui quæ videntur quæque non videntur, ex
nihilò cuncta creauerit; ac simul puerisitas & amentia secta-
rum Iaponicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia
Varandonus homo ingeniosus cum & patiēter ad finem vsque
o 4 audisset,

Selectarum Epistolarum

audisset, & tamquam rationi rerumque naturę consentanea valde probasset; egit in pręsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benigne admodum detulit. & quoniam certis de causis erat ei confestim in regnum Vomi (quę ipsius fuit patria) recedendum; ad extremum adiunxit, vbi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequenta deinde Cubi czdes est, cumque ab iisdem coniuratis, qui Cubum oppresserant, crudelissimis hominibus, & Christianę fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquireremur; fuga nobis coacti consulere, multis peragratis locis, ad vrbem Sacaium denique venimus, vt ibi tuto loco, & Meacensi ditioni finitimo, bellorum exitum, & occasionem aliquam redeundi Meacum expectaremus. Interea Vatandonus, cuius animo altius insederant quę de vno cęli, terręque Domino ac Deo nuper audierat: mirabiliter audius plura discendi, petiit a Dario Tacaiama per litteras, vt a Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuinę legis interpretem suo nomine postularet. quod vbi Gaspar cognouit, misit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Iaponijs popularibus suis in primis exercitatum. qui dum magna spe rei bene gerendę concepta, Vomim iter intendit; eo ipso tempore demortui Cubi frater Cauadonus Voiacatz, elapsus ę coniuratorum custodia, ad Vatandonum opis implorandę causă confugit supplex: quem ille non modo benigne exceptum ingenti sumptu & munificentia plus annum in arce sua Coca fouit atque custodit, magno ob id ipsum ære alieno conflato; sed etiam, vt in fraternalium imperium restitueret; finitimos Reges nationesque circumire, atque omni ratione sollicitare non defuit, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorum quinquaginta millium exercitu comparato; & Mioxindoni & Daiondoni, qui coniurationis principes fuerant, repressa audacia, quem dixi exulem, in fraternalibus opibus & gradu honoris amplissimi collocauit. Id fuit causę, cur Vatandonum absentem patria, & rebus grauissimis occupatum Damianus inuenire, ac per otium (vti sperauerat) religionis Christianę mysteria docere nequiuert. Venit deinde sacaium Vatandonus vna cum pręcipuis ducibus exercitus Nubunangę; cumque apud eum esset etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus Meacensis Ecclesię subleuandę; Vatandonum docet, occiso

occiso priore Cubo; nos etiam factione Bonziorum per summam iniuriam pulsos Meaco, nunquam postea redeundi potestatem impetrare potuisse; neophytorum gregem paulo ante ab idolorum seruitute ad cultum vnius veri; Dei traductum; orbem pastoribus in luctu & squalore iacere, de nostra magis, quam de sua salute atque incolumitate sollicitum. orat, & obsecrat, ut dignum se suis; rebus gestis patrociniū nostri suscipiat, seq; pro equitate ac iustitia perditorum hominum sceleris furoris; opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis modo, sed etiam ab ipso CHRISTO Deo gratiam initurum. Quæ ubi Vatandonus audit; alacritate mirabili delatam ad se causam recepit illico: meq; confestim (nam Gaspar in Būgum iam pridem euocatus abierat) ad se nocte eadem accersit, ad quem cum adiissem; tanta sum ab eo non dico comitate, sed veneratione acceptus, ut in confesso principum (quod Europæi nostri vix credant) de sella mihi quamvis enixe renitenti decesserit, aliaq; more patrio signa summi cuiusdam honoris habuerit. Mecum ego Laurentium nostrum adduxeram: quem ubi Vatandonus Iaponium cognouit esse, conuersus ad eum: Quin, inquit, nisi incommodum est, mihi, & proceribus hisce de Christiana lege, deq; vno rerum omnium conditore aliqua exponis? Tum ille, qua est facundia præditus, in eam sententiam ita copiose tanta cum auditorum attentione differuit; ut in mediam vsque noctem sermo protractus sit. cum perorasset, eius orationem, & argumenta magnis laudibus Vatandonus extulit, & simul nostram causam principibus qui aderant, ex animo commendauit: quos ego cum officij causa postridie conuenissem, non modo me perhonorifice accepere singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mihi studium operamq; benigne polliciti sunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiani populi tumorem & superbiam nosset, nec ignoraret, nos ex quo tempore Meaco sumus exacti, quasi profugos & abiectos homines vulgo contemni; ad conciliandam nobis auctoritatem & gratiam; semel iterumque honoris causa domum nostram non dubitauit venire tanto stipatus grege amicorum, ut multitudinem via ipsa non caperet. Quinetiam Fabium Reoqueium indidem Christianum primarium virum, quod nos in eo exilio benigne fouisset, accersitum ad se non modo magnopere

Selectarum Epistolarum

gnopere laudauit gratiasque egit illi mirificas, verum etiam hominem de suo liberaliter admodum muneratus est, addens insuper, quicquid in nos officij ac beneuolentiæ contulisset vel conferret in posterum, id se perinde gratum esse habiturum, ac si totum in semetipsum collatum fuisset.

Post hæc Meacum reuertit: paucisque diebus interiectis fecit me per litteras certiores, se de reditu nostro cum Nubunanga, & nouo Cubo transegiſſe: itaque Dariū propediem ad me reducendum esse venturum. itaque factum est; quanto neophytorum gaudio, tu ipse existimabis, cum id propter aduersariorum summam gratiam atque potentiam sperare vix iam vllus auderet. Tandem igitur veni Meacum, & quoniam ædes nostras quidam tribunus militum occuparat; diuerſi ad Christianum ciuem Meacensem, Antonium nomine, vñum in primis honoratum, ac nobilem: statimque nos Vatandonus ter deuinceps inuiſit, hospiti que nostro item vt Sacaij fecerat, dedit munera, ac petijt, nos ad aliquod tempus habere domi ne graueretur: intelleguros breui Christianos quanta cum fide curaque Vatandonus patrum negotia transegiſſet, quæ tanta significatio beneuolentiæ dici vix poteſt, quantam nobis apud illos existimationem attulerit. Nec ita multo post (ſane præter opinionem infidelium) quæſitum ipſemet me magno comitatu deduxit in regiam, fecitque & effecit omni artificio, vt inſpectantibus, & tabeſcentibus Bonzijs, in magna principum frequentia, cum à Nubunanga, tum à Cubo quam honorificentissime admitterer. Ad hæc, noſtræ non modo mansioni, & incolumitati, ſed commodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipſis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non niſi magno auri argenteve pondere comparantur: cum idcirco Vatandonus inſciente me ad Nubunangam decem auri laminas iuſſe magnitudinis attuliſſet; negauit ille ſubridens, in tali cauſa opus eſſe muneribus: decretum ipſemet, quæ maxime vellet formula ſcriberet: ſe id conſeſſim ſuo chirographo munitorum. Tum ille tanta regis in nos propenſione animaduerſa, ſcripſit nō modo vt nobis tuto Meaci habitare liceret; graui pœna propoſita, ſiquis nobis negotium faceſſeret; ſed etiam vt ædes noſtræ ab hoſpitiō militum (qui fere in templa, & cœnobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas

cinitas nostra tota à vigilijs obeundis, præbendis ad munitio-
nem operis, alijsque id genus oneribus esset immunis. quæ om-
nia cum à Nubunanga, & Cubo, quamuis contra nitentibus ad-
uersarijs, impetrasset; subscripta diplomata (quorum ipse in suo
tabulario exemplum retinuit) magna sui animi voluptate voca-
to ad se Laurentio tradidit; pollicitus insuper, se daturum ope-
ram, ut Tribunus ille qui nostras occupauerat ædes, iam pridem
à Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis inter-
nuntijs tam diligenter curauit, ut ille denique in superiorem vr-
bis partem ingenti populi admiratione migrauerit.

Multo deinde post, cum Rex Micauæ inuisendi Cubi causa
Meacum ingenti comitatu venisset, exceptus est non ita remo-
to ab æde nostra diuersorio. cumque ad accipiendos amicos
eius, quotquot erant propinqua Bonziorum ædificia occupa-
rentur; veritus Vatandonus, nequid nobis quoque molestiæ ex-
hiberetur, scribam suum, & aliquot præterea è familiaribus mi-
sit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se
hospiti: quæ res utique nos ab omni eiusmodi incommodo libe-
ros præstitit. neque vero id ipsum egregiæ beneuolentiæ com-
mentum ille significauit nobis: è scriba deinde cognouimus ip-
sius conscio *secretorum*. & sane tum hisce, tum alijs in rebus,
quæ vel ad commodum, vel ad dignitatem nostri ordinis per-
tinerent; tanta fuit eius diligentia, & amor in nos; non modo ut
preces nostras, verum etiam volûtes suis ipsemet fidelissimis
consilijs, officijs, benignitate præuerteret.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego
de Vatandoni sententia aliquoties accessi, tam facili mihi ex
illius commendatione aditu ad regem, ut multis interdum dy-
nastis, & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego
extraordinem intromitterer. Sed cum proxime ad regem sub
eius protectionem adiissem; longa illa disputatio, de qua scripsi
ad te antea; de immortalitate animorum incidit mihi cum Ni-
chioxine Bonzio, viro in primis disertio, & propter egregiam
rei militaris peritiam (neque enim hoc sacerdotum genus ab-
horret à bellicis artibus) magna apud regem auctoritate. ex
quo certamine cum ille turpiter victus abiisset; in eam exarsit
rabiem, ut nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit.
cuius furori & amentię cum locis omnibus aperte sese Vatan-
donus

Selectarum Epistolarum

donus non modo consilio, sed etiam armis opponeret, nec illum usquam consistere pateretur; superatus ille viri constantia, ubi se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidiis grassari constituit. Dissimulata igitur in tempus iracundia falsis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore agrotantem, adeo artificiose & callide apud Nubunangam accusauit, multis diaboli satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; ut Rex mendaciis oneratus, ad eundem ad se valetudine recuperata Vatandonum, non modo aditu congressuque per summam ignominiam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium annuo reditu, & nobili in primis arce multarit. quo ille tam insigni accepto incommodo, tantum abest, ut quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia, studioque remitteret; ut etiam palam diceret venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclare vero secum actum esse, cui nostra causa in tantam calamitatem incidere contigisset: atque adeo, quo illustrior esset amor ipsius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris, & dignitatis imminutione; tamen diligentius etiam quam antea, ubi cunque opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum antistites, oppressa innocentia impune volitare; nobis ferrum, flammamque minitari; de templo nostro funditus euertendo, serendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus constitutam, in suis cœtibus multa iactare; nec tamen cessit illis ea res è sententia: nam & Nubunanga, Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo, aut ex vrbe pelli passim non sunt; & machinationis eius artifex Nichioxines, iusto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitijs ac facinoribus patefactis, haud ita multo post è Nubunanga multis verbis male acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cum ad Nubunangam, qui tum forte Meacum redierat, sordidatus venisset; Diuino prorsus beneficio, amicorum deprecationibus ad causam dicendam admissus, tantam suæ cladis misericordiam excipit, ut illum Rex, viri meritis & probitate perspecta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena aureorum millia ad viginti quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere solitus

solitus fuerit, qui ad potentissimos Reges aditum nobis tam studiose munierit. qui denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adierit; ineptum arbitror explicare, quam benigne, quamque honorifice nos accipere consueverit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis loco; vel in suis extra urbem oppidis, aut arcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hospitio, ne quid nobis omnino deesset? quā familiariter nos in ipsis ædium penetralibus, quò paucissimis è familia patebat introitus, una cum vxore, liberisque adhibebat ad mensam? quoties, rei Christianæ causa iter habentibus per infesta latronibus loca nobis equos & corporis custodes attribuit? quam sæpe xenia misit humanissime? quam suauiter si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa, vel ex India mitteremus, quod Nubunangæ, vel Cubo gratum fore intelligeret, remissum id ipsum ad nos, monuit ut illis potius opportuno tempore largiremur? Neque vero nobis fauebat ille tantummodo: sed etiam Christianam rem tanto erat ardore complexus, ut de Diuinæ legis præstantia, de sempiternis post mortem præmiis atque suppliciis, de virtutibus Christianis in cœtibus principum sereret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiam multos, dum esset Meaci, per causam inspiciendi horologii, ignotæ in his regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera sacris concionibus admouebat; atque ubi peroratum esset, summam totius doctrinæ iterabat ipsemet, præcipuis locis insistens, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam vero neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defensionem ac patrocinium quam ex animo suscepisset; cum aliis plurimis rebus ostendit, quas ego, ne longior sim, consulto prætereo; tum vero insigni quodam pietatis, & iustitiæ documento. id fuit eiusmodi. Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo nostro ministrare consueuerat. hanc ethnicus nescio quis potens cum de quarundam ædium possessione deturbare per vim & iniuriam conaretur; confugit illa supplex ad Varandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profecta, dum expectat ad fores, pueri quidam è Varandoni familia,

Selectarum Epistolarum

familia, rosarium, quod de more muliercula percurrerebat, interea per ludibrium, ut sit, vellicare; flanneam iconculam è rosario pendentem abripere. cum illa indignari, & impietatem facili muliebriter accusare. contra pueri quo magis irritatam vident, eo instare acrius, & illudere. cum strepitus inualefceret; exaudit è cubiculo Vatandonus foeminam quiritantem. querit continuo, quid sit rei. proteruitate puerorum cognita, iubet ex ijs tres protinus comprehendi, severe admodum increpans declaraturum se, quantopere velit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præsertim. cumque dubium esset nemini, quin graviter esset in eos animaduersurus, muliercula primū pro illorum salute deprecari: cum nihil ipsa proficeret; monitus ego statim ad eum mitto Laurentium: qui cum nihilo magis hominem placare potuisset; ego ipse denique ad illum accessi: multisque rationibus iracundiam mitigare conatus sum. sed nec vetulæ preces, nec Laurentij legatio, nec nostra contentio flectere animum hominis valuerunt, quominus vnum ex ijs quippe notiore petulantia adolescentulæ, in arcem suam ab vrbe amandatum, capite plecteretur. tantam ille venerationem rerum diuinarum, tantum cultum religionis imbiberat. Denique, ut finem faciam, Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat, sicuti liberos indulgentissimus parens. Miretur fortasse quispiam, quæ res catethomenum eo pietatis ardorisque prouexerit. Primum, ut ego quidem arbitror, insita illi constantia, & bonitas tam insignis, ut sortes viri permulti relicto vberiore stipendio, ad ipsius ductum & imperium sese ultro conferrent. deinde, ac multo etiam magis, frequens auditio, & cogitatio verbi Dei, cui quoties per bellicas aliasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat quam studiosissime. captus erat quippe vehementer honesti potchritudine, & Christianæ fidei veritatem & excellentiam magis admirabatur in dies. & sane, cum primum ei Laurentius æternitatem animæ, & varias ac multiplices eiusdem vires exposuit; stupore propemodum attonitus Vatandonus, qui ad eandem in hæresi fuisset Ienxanorum; qui nihil omnino post mortem superesse opinantur; palam exclamauit: se tum demum ex quo ea didicisset, hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorum tenebris, infra ipsas pecudes iacuisse miserimum. atque

atque etiam Tacacuquin (id arci nomen) eundem Laurentium ad se magis precibus euocauerat , quo commodius catechismo vacaret : eoque probe peracto ; Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc parantem , & assidue meditantem oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus luctuosa ; quem tibi casum exponam , vt potero .

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni : quam regionem bellicosi admodum incolunt populi . in eius limite cum Vatandonus castella duo excoasset ; non tulit factum Iquenda regulus . exercitu repente coacto , primum omnium præmia pronuntiavit . ut per annuos M. D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset . deinde vero posttridie ad vnitis è castellis oppugnationem petendit infestus . Quod ubi sensit præfectus presidij Darius Tacaiama , citato equo misit protinus nuntium ad Vatandonum in arce vicina Tacacuqui morantem . is cognita re ; quas habebat eo tempore copias , præcipiti agmine ducit obviam hostibus . dacenti eius latera stipabant lectissimi viri : cum his intrepidus anteceffit , reliquos opinione sua pauciores (hæud plus quingenti fuerunt) cum filio subsequi iussit . Hostis comperta paucitate nostrorum , veritus ne si Vatandonus idipsum resciret ; omiſsa pugna se in castella reciperet ; maiorem partem exercitus iubet occulte considerare ad montis radicem ; cæteris Imperat , Vatandonum ad certamen eliciant . Vt propius ventum est , Vatandonus puniceo insignis galero quem dono à Lusitanis acceperat , ardens cupiditate pugnandi , non expectato subsidio , cum sua cohorte dumtaxat , ex equo defiliens (neque enim equites in Iapone pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit , neque ante prouidit infidias , quã consurgente vndique multitudine circumfusus est . Pugnatum vtriusque acriter : quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus , regie dimicantem obtruncavit ex hostibus quidam , cum quo gradum forte contulerat ; verum is quoque lethaliter faucis , dum certa præmij spe caput asportat , paucis confectis passibus moribundus occubuit . reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cæsi . Qui erant in subsidiis , cum se longe impares cernerent , fuga repente dilapsi . Vatandoni filius in arcem Tacacuquin cum admodum paucis

Selectarum Epistolarum

pauca confugit. hostes victoria vfi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posuere. ego, quod die male pugnatum est, eram in insula Sanga tis ipsis locis ita propinqua, vti fragorem tormentorum exaudirem. Sed nihil tale suspicanti mihi tristis adest repente nuntius, Vatandonum casum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Organtinus Italus, & Laurentius Iaponius Bonziorum insolentiam veriti, neophytorum hortatu omnem apparatus sacrorum in tutum asportandum curarunt. ego nequid aduersarij contra Christianam rem audacius molirentur: quo ipso die hæc scripsi, mane Laurentium ad Nubunangam, & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neophytorum grex metu ac mœrore perculsus, auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus, omnes quicunque nos foueant, tandem iratis Diis funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quo magis magisque demereamur in dies; tuas pater optime, fratrumque nostrorum omnium pias pro nobis deprecationes, & sacri facia vehementer expetimus. Meaco. I v. Cal. Octob. MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM Quadrium in Indiam.

VANTA esset rerum perurbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ, viri fortissimi nostrique amicissimi; nuper ad resuse perscripsimus. Ex eo die, insperata quædam, eademque cum ad municiendam Euangelio viam, tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accommodata existere. quos ego cuentus hac epistola persequar.

Quod ipsemet nosti iampridem, Frenoiama excelsus in primis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaco situs ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ

trix superstitioni apprimè deditus, ante annos octingentos
templa construxit ad tria milia & octingenta, ædibus adiu-
ctis duntaxat in usum Bonziorum, qui legum ac disciplinarum
in studio versarentur. quod ut sine ulla interpellatione quàm
commodissime facerent; non modo turbas, ac strepitus om-
nes agrorum inde remouit; sed etiam vicos duos vnde om-
nia necessaria peterent, ad montis radices ædificauit, supe-
rum inferumque Sacromotum (id locis nomen) iisdemque
Bonzijs insuper, tertiam fere partem vestigalium Regni Vo-
mensis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, postero
eo impensius adiuerunt; quod vniuersæ Academiæ summo
cum imperio præponi solitus est aliquis vel ex filijs regis, vel
quam arctissima certe cum rege affinitate coniunctus. Itaque
in tantam amplitudinem excreuerat olim Academia, tantum-
que illi honoris, & auctoritatis accesserat, non solum ut Mea-
censis omnis iurisdictio illorum hominum arbitrio regeretur,
sed etiam vt omnes ferme Iaponicarum superstitionum inter-
pretes, ducesque sectarum, inde tanquam ex peregrini fonte,
vel seminario quodam existerent. sed imminuta paulatim re-
gia potestate, rebusque (vt fit) bellorum iniuria ac vetustate
labentibus, ingens ille templorum numerus quæ sexdecim di-
spersa conuallibus, antea viscebantur; ad octingenta vel paulo
amplius rediit. ac simul Bonziorum illa qualiscunque discipli-
na sensim ita soluta est: vt omni abiecto pudore sese turpissi-
mis voluptatibus flagitiisque dediderint; atque ad armorum
usum ac latrocinia studio doctrinæ religionisque conuerso;
cum aliis multa per vim nefasque patrarent; tum vero annis ab
hinc septem & triginta Meacum urbem, ingenti facta homi-
num cæde pæne totam incenderint. Verum iusto Dei iudicio,
cum præsertim allatum ad se CHRISTI Evangelium ob-
stinata respuerent mente; contigit anno superiore, vt graui bel-
lo inter Nechienis Regem, & Nubunangam exorto; illius co-
rias Bonzii testæ & comitatibus iuuerint; Nubunan-
gam vero præter cæteras iniurias etiam transitu prohibue-
rint. Qua re ille maiorem in modum offensus fremensque
pactis cum hoste induciis, in regnum Voaris rediit; ac pri-
mum Bonzios eius regionis Icoxos (qui dicuntur) castellis
omnibus exiit; & quotquot viuos vel ex ipsis, vel etiam ex eo-

p rum

Selectarum Epistolarum

rum popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit: deinde aucto exercitu, victricia signa repente ad Frenoiamam, ira stimulante conuertit. Tum primum temerarios Academicos, & omnia sibi secunda pollicitos, verus belli terror instans, poenituitque laceffiti Nubunanga; cumque se viribus longe inferiores cernerent; missis legatis, magno primum auri pondere, deinde loci religione, metuque numinum placare conati sunt Regem: quibus ille cum respondisset; nec se pecuniae cupidum, sed vindicem scelerum, & ultorem iniuriarum adesse: nec inanium Deorum vlla terreri formidine; tum illi ut in re trepida, contra hostium impetus omni ratione se comparant. Erat in ipso montis vertice templum Quanon i dicatum, quem deum vel daemone[m] potius miro cultu veneratur lapone toto caeca gentilitas, plurimique mortales votis peregrinatione suscepta eodem assidue confluebant, quod persuasum haberent ab illo Deo longioris vitae spatia, bonam valetudinem, diuitias impetrari: Frenoiamani vero Bonziji sacra quorannis eidem aclusos ingenti apparatu sumptuque persolvere soliti sunt; quibus continuo in vrbe Meaco Gibonis foetennia succedebant eo pompae ordine, hominum frequentia, commentis artificum, ut satis appareat æmulum diuinæ gloriæ Sathanam, in ijs locis, anniuersariam apud nos corporis CHRISTI celebritatem effingere voluisse. In illud igitur montis cacumen & Bonziji, & è proximis pagis promiscua turba sese recipiunt: stationibusque dispositis; hostem ex eo loco prohibere constituunt. At Nubunanga & Saccimoro & Catata vicis cum incolarum interfectione nocturnis euerfisque, montem ipsum Frenoiamam, ne quis è numero Bonziorum elaberetur, corona circundedit. deinde instructum exercitum in eos aduerso cliuo submisit: restitere aliquamdiu è superiore loco Bonziji: urgente dei multitudine hostium, effractisque claustris, & superata munitione trucidati fere omnes: ac simul, iniectis maximo ac nobilissimo templo sacris, ea tota moles horribili prorsus incendio consumtauit: atque id ipso die festo Michaelis Archangeli, 111. Cal. Octobris: ut ad hostes CHRISTI delendos, tollendaque prorsus illa nequitiae cubilia, & scelerum officinam, princeps militiæ celestis praesenti ope affuisse videatur. Postridie vero, qui dies fuit Natalis Beati Hic-

ei Hieronymi, Nubunanga circummisso milite, latitantes ferarum instar Bonzios qui praelio superfuertant, protractos è duometis aut specubus interemit. sub hæc domus eorum direpta, sana plus CD cum omni sacrorum instrumento pariter concremata, ingès omnibus circa nationibus terror incussus. Mea cum dein Octobri mense ineunte victor Nubunanga se contulit. Hic ego & Organtinus ad eum officij causa cum adissemus; non modo comiter ambos accepit; verum etiam (quod vix credat quispiam) sese in nos peramanter effudit. Quod superest, te Pater etiam atque etiam obtestamur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis & sociorum pijs deprecationibus & sacrificijs adiuuare ne desinas. Meaci. Natali die Sancti Francisci. MDLXXII.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quedam interim euenere; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac providentiæ fidem gloriamque deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere, tum diuitijs clari: iidemque Xacæ cultores egregij. quorum vterque sese religioni Christianæ in primis acrem aduersarium assidue præbuit, iidemque superioribus annis antesignani fuere factionis eius, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per summam iniuriam exacti sunt. Anno deinde post fere sexto, cum ego Vatandoni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi causa de more venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior adesset, nomine Taquenus Vchisamidonus. Is, quo erat in nomen Christianum odio ac rabie, non potuit sese continere, quominus coram ipso Cubo, me sociosque maledictis incesset, nobisque cum alias calumnias, tum præsertim esum humanæ carnis obijceret; quæ tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubum ceterosque qui aderant, minime valuerunt. Idem nuper, Euangelij progressum, & collabentem Deorum suorum exultationem incredibili quodam animi dolore cum cerneret; fretus tum suis opibus, tum gratia principum; nouam Xacæ sectam conderè aggressus est. iamque repudiata coniuge, mentoque & capite raso, Bonziorum habitum & cultum induerat; cum ad illum adiungere se demonis instinctu capere complures: quibus ille magno sumptu amplum cœnobium exstruebat (numerus enim discipulo-

De Quinquaginta Annis.

rum ad CD ascenderat) concionibusque p[ar]te quondam
populum contra Christiana sacra legesque miris modis in-
stabat. sed cum illum tantis debita sceleribus vltio Diuina ma-
neret; accidit aliquando vt intemperantia lingua pronus
presente Cubo Nubunangam Regem dictis amaris haud ob-
scure perstringeret, affirmans illum iam ad summum poten-
tiae culmem euectum, diutius in eo fastigio stare non posse-
quis rueret, vel certe quassatura vel potius victa ex arbore
bacca decideret. quibus temere iactis; non desuere confestim,
qui ad Nubunangam cuncta deferrent. quibus ille auditis, vni-
uerso Bonziorum generi multis iam ante nominibus inensus,
vt diximus, adeo excanduit; vt in regnum suum Voaris Me-
co decedens, comprehensum nouum haesiarcham, & equo
impositum, quamuis magnopere deprecante Cubo aliisque
proceribus; quindecim a Meaco leucis in ipso itinere securi
percussit. ad hanc, liberi, eueris & solo aequatis domibus eo-
rum, & coenobio nuper aedificari cepto, in exilium acti sunt.
triduo autem post (quod mirandum est magis) frater ipsius
aque acerbis CHRISTS inimicus, in vrbe. Sacao infixi
pedi spina dolore confectus, ac miserabili genere lori defua-
ctus est: vt in vtroque euidenti significatione celestis ira vin-
dicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum iustranda in his Meaci
partibus domicilia non ita pridem accessit. eam ego deinde in
regna Mini, Ceunoquuni, Cauachisque deduxi. Paschalia vero
festa Sangar peregrinus: quo fructu, ex aliis litteris (vt spero)
cognosces. Te Pater optime Domians tueatur incolumem.
Meaci. iv. Idus Augusti. MDLXXII.

EIVSDEM AD FRANCISCVM Capralem.

 VILLAM puto regionem ex iis, quae Christianorum
nauigatione, vel armis aperta sunt, in tanta re-
rum vicissitudine ac varietate versari, quantum as-
sidue patitur haec terra Iaponica. Mitte caetera
quae tibi nota sunt. Post tuum a nobis digressum, quot
cesdes,

ardēs , populationes , euerſiones urbium , & incendia conſecuta ſunt . Cubo enim (vt noſti) Nubunangæ opibus reſtituto , cum res Meacenſis vtrumque pacata videretur eſſe , repente quibuſdam interpoſitis offenſionibus (vt ſunt irritabiles animi Regum , & omnis imperij ſuſpicioſa communio) periculofum & grane bellum inter eoſdem exarſit , cuius belli initio cum ſe Cubus , euocatis vndique militibus , in arcem munitiſſimam recepiſſet , & cum hoſtibus Nubunangæ inita ſocietate (qui multi potentesque ſunt) tantam virium collegiſſet , vt Nubunanga nequaquam è ſuis finibus egreſſurus in præſentia crederetur ; tum ille nihil hoc apparatu perterritus , præter omnium exſpectationem cum robuſtis legionibus aſſuit : captusque miſericordia populi , cum fruſtra per interpretes de conditionibus pacis egiſſet , malo cogendum ratus , qui monitis non pareret ; quamquam inuitus , atque adeo illacrymans tantæ cladi (vt affirmant) omnibus paſſim tectis agrorum , multisque præterea idolorum fanis , Bonziorumque cœnobijs , ad hæc viciis frequentibus vno die centum exuſtiſ , prædaque ingenti rerum non modo agreſtium , ſed etiam urbanarum abacta (quod ciues tumultus initio , veriti ne Meacum recta conſtenderet , præcioſam ſupelleſtilem cum liberis vxoribusque in ea loca raptim auexerant ;) ruruſ Cubum inſtitit ad pacem inuitare . At ille fœderatorum copias propediem exſpectans , cum interim omni ope reſiſtere , & vltima experiri decreſſet ; tum vero Nubunanga vehementius irritatus urbem ipſam euertere ſtatuit . Eſt autem pro ſitu loci diuiſa biſariam ; ſic vt altera pars Meaci , ſuperior ; altera inferior nominetur . Superiorem longe celeberrimam totius Iaponis , præcipua nobilitas incolebat . ij. direptionis & incendii metum ingenti pecunia conati redimere , nihil profecerunt . inferioris urbis exitus felicior fuit : ſiquidem ciues , & in iis Chriſtiani permulti , non tam argenti pondere , quam precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt : itaque totis caſtris graui pœna propoſita iuſſit edici , nequis inferiori Meaco daumi quicquam inferret . Interim in ſuperiori parte conſcelerati aliquot , ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipſos prædæ portio perueniret , vltro ignem tectis iniicere anteuortunt , qui tota ea nocte longe lateque vagi-

Selectarum Epistolarum

tus, tertiam fere oppidi partem absumpsit. postridie vero Nubunanga cum suis inuectus, quod erat reliquum omne combussit. eo incendio ædes priuatæ ad octo millia: Bonziorum cenobia, viginti: & in iis duo Xacæ, & Amide nobilissima & maxima, minoris vero formæ ad octoginta conflagrasse dicuntur, quorum in vnum trepida fuga sese abdiderant Bonziæ mulieres ad sexaginta ex iis, quæ stupi cogendæ ad instaurationem sani Daibud in regno Thematis religionis causa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa clade res pene ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primum, deinde ad beatas Amidæ sedes, cum tempus fuerit, deducendis, Iizum nescio quem, feraci instructum tridæte præfecit Iaponica fabulositas. Huius Iizi delubro (quod in Meaco inferiori celebratur) Bonzii metuentes exitium, fortibus coram ipso iactis, quasi eum illud inde amoueri expediret, cum responsum esset utique amouendum, idq; continuo, etenim loco imminere sine dubio flammas; antistites templi, & vniuersa vicinitas magna cum veneratione ac cæremonia statuam in Meacum superius transfulerent, cumque ista in partem esse pararent, ecce tibi confiato repente, ut dicebamus, ibidem incendio, simulacrum penitus deflagrauit. Interea duclusus arcæ Cubus nihilomagus flecti, quoad Nubunanga, castellis circa ipsam arcem quattuor excitatis, obsidione hominem premere, & operibus oppugnare constituit, minis insuper additis Imperatoris dignitatis ab ipso in Dairis filium transferendæ. Quo metu victus Cubus, postis tandem ferocibus animis, præsertim cum expectata dudum auxilia non adessent, pacem expetiit; neque abnuuit Nubunanga, quamquam longe superior, & explorata pene victoria. Scriptis itaque conditionibus obfides datæ: qui tamen quod non primæ sunt notæ, negabant plerique Cubum in conditione mansurum; sed hanc moram interpositam, quoad auxilium à sociis quandoque veniat: adeo gratia quæ Nubunangæ à Cubo pro singularibus eius in sapromeritis maxima debebatur (quæ humani est ingenii prauitas) in odium vertit.

Nobis inter hosce tumultus, quorum vix minimam partem hisce litteris attingi, tamen rem Christianam amplificare non licuit, tamen haud omnino cessatum est. siquidem & neophytos examinatos metu solati sumus, & multos isopia rerum omnium

nium pressos, conquisitis elemosynis recreauimus; & plurimis rebus vicissim eorum in nos fidem ac beneuolentiam sumus experti. Qua illi cura sacrum instrumentum, & imago, ne quid paterentur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt? Quanto studio nos in eas arces & oppida certatim instaurant, quæ maxime remota ab hisce periculis videbantur? Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt? cum quidem præ gaudio plerique lacrymas non tenerent. Iam vero illa quoque res magno nobis fuit solatio, quod inter ipsas armatorum cateruas multa militum vexilla salutari signo Crucis distincta conspeximus: in quibus Ioannes Naetondonus Tambæ regulus, idemque rei militaris laude insignis, in ipsa galeæ crista nomen I E S V maioris formæ litteris aureis gestabat inscriptum; cuius viri egregia pietas atque constantia silentio mihi prætereunda non est. Primum enim ethnica matre, cum tu hic esses, ab hostibus interempta, anno deinde uertente à suis monitus, ut mortuæ ritu Iaponico parentaret, ac Bonziis de more munera mitteret, ille uero sese paratum inquit iusta parenti persolvere; quippe si minus illi quæ sua culpa euangelicæ lucis expertus, è uita migrauerat, sibi certe ac fratribus haud dubie profutura. Consectim ergo pauperibus è regno Tambæ inuitatis (conuenere autem circiter mille) ante ipsa arcis mœnia & largum epulum uniuerfis, & certam pecuniæ summam singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingenti cum approbatione mirantibus. Idem, cum ipso tumultus initio duo millia lectissimorum militum ad urbem Meacû adduxisset (quo maxime præsidio fretus Cubus arcem tueri decreuit) sacramento rogatus Cubi nomine, uerbis ethnico ritu conceptis, quibusni fidem præstent Imperatori, uel Regi, Dices militesue, sese caputque suum æternis inanum deorum suppliciis deuouent; negauit ille se falsos deos fidei suæ testes adhibiturum, sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iureiurando obligari se passus est; eodemque die sub uesperam uenit ad templum Christianis duntaxat militibus committantibus. ibi cum aliquandiu precationi uacasset; penitentia sacramentum à me poposcit supplex, & simul rationem ac uiam confessionis bene acque ordine peragenda. Præceptiones igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas,

quibus perlegendis , & notando siquid opus esset , totam
eam noctem nulla capta quietis parte consumpsit , ac dein-
de peccata de more confessus , arcem introiit . Gerit autem
ad assiduam mortis recordationem propalam è rosario ma-
iusculæ formæ caluariam , aliasque eiusmodi religionis infi-
gnia præferret eo clariore tum virtutis indicio , tum pie-
tatis exemplo , quod idem & in ipso flore iuuentutis nunc est , &
bellator egregius . Idem in illo Meacensi discrimine veri-
tus templi nostri direptionem , non modo milites ad ejus
custodiam , sed etiam iumenta misit ad supellectilem auc-
hendam , & summa cura quotidie ex arce , quo loco reses-
set , per internuntios exquirebat : meque codicillis mone-
bat identidem , vt ex ijs periculis Tambam effugerem ad
suos , datis ad eos litteris vt me perinde ac semetipsum ac-
ciperent . Rebus deinde utcunque compositis , vt primum
Nubunanga discessit , confestim salutandi causa venit ad
me , suaque mecum assidue negocia communicare non desi-
nit : ac præter insignem probitatem & fidem tam docilem
ingenio , vt Lusitanicas notas imitari bis terve duntaxat ag-
gressus , recentissimas ad me litteras dederit Lusitanico cha-
ractere conscriptas . Præterea cum Bonziis , apud quos di-
uerfatur , de religionis veritate concertat : refellitque mi-
rum in modum eorum insanias : quin etiam suis militibus
pium aliquem librum quotidie lætat ipsemet , eosque ad
Christianam fidem studiose adhortatur . In prædijs ac lo-
cis , quæ virtutis ac præmij nomine Cubus eidem attribuit ,
sanum est Massanogi nescio cuius , in primis totius Iapo-
nis & ipso ornatu & genere structuræ visendum . id ille di-
sturbare constituit , & ex ea materia in oppido suo Tam-
ba templum exstruere ad populares suos Christiana religio-
ne imbuendos . & ego ob idipsum , sedatis motibus hæc ,
mittere illuc Laurentium cogitabam . Frater ipfius natu
maior , Guembadonus nomine iam triduo pergit nostris
concionibus interesse , quæ ter , quaterve singulis diebus ha-
bentur . alij præterea è Ioannis familia ventitant , itemque
Naitus Iofadonus ordinum ductor ex eadem regione , in Ie-
xuena secta valde versatus . is , quindecim concionibus au-
ditis , baptismum efflagitat ; sed cum ego , vt cæteros fe-
re

re candidatos, ad finem usque catechismi reieci. E militibus Naëtondoni diem extremum obiit neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tempore: eundem extulimus publice magna hominum frequentia: siquidem funus à Christianis omnibus Meacensibus, & ab universis commilitonibus non modo fidelibus, verum etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum inopia, feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorium ornauit, quo Christiani omnes philosophandi causa conveniunt. in eo cœtu explicat ipse præcepta Decalogi, ex commentarijs quæ habet apud se. mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: ethnicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzios: denique pusillum gregem pro viribus tuetur adeo, ut Voarenses Christiani vulgo Constantini discipuli nominentur. Convertit etiam subinde (Spiritu Sancto adiuuante) ad CHRISTVM aliquos, è quibus nuper quosdam duxit ad nos eo animi candore, summissione, virtute viros, ut primitias spiritus in iisdem facile agnoscas. ij, cum ad obeunda hebdomadæ sacrosanctæ solennia amplius quatrIdui itinere per infesta latronibus loca Meacum venissent, templum ingressi, prostrauere sese illico ad aram, effuse flentes, agentesque Domino gratias, quod se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. Singulis ego piacularum globulum Roma transmissum donavi, quod illi munus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundi, & læti acceperunt, ut vel eam vnam ob rem tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Constantino vero præbui etiam icunculas, & stanneas Cruces, Voarensibus diuidendas; itemque linteam in exsequias defunctorum. Hisce muniti præsidijs, & catechismo probe iterato, post festa Paschalia in patriam rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuum officij causa prosequentibus.

Venio ad res Canachenses, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud
obscurum

Selectarum Epistolarum

obscurum præbuit documentum Hætor ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac liberis adiit. Cum enim adolescentem ethnicum nobilem ipsius curæ concreditum, intemperanter agentem, amice obiurgasset, ut sunt iuvenes, diuites præsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, ut paulo post percussores ad interficiendum Hætozem dæmonis instigatum summisserit; quos bonus Christi discipulus ut in se repente vidit irruentes, deuexa iam ætate vir, & inermis, apprehenso quem è ceruice gestabat globulo, **I E S V** dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorem quattuor cum filiulis Christianis conquistam recepit illico in fidem suam Iquenda Sangadonus primarius vir è Moxindoni familia, eiusque inopiam ac solitudinem in oppido Sanga sustentat sane quam insigni pietate vir, & Christianorum omnium quotquot in eo suat Regno, parens tutorque fidissimus. Hunc arci Vacaianæ prepositum, cæterosque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cum occidere statuisent, arcemque hostibus prodere; conscelerata eorum consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pene articulo aggrediendi facinoris. itaque & Christiani periculum euasere, & infideles illi paulo post, Mioxindoni iussu cogitati sceleris capite pœnas dedere, cuius euenti felicitas iure tribuenda videtur precibus meritisque Sangadoni.

In eadem loca (ut scripsi ad te antea) Organtinus Italus cū Laurentio, & Matthæo profectus paulo ante natalem Domini diem ingenti Christianorum lætitia acceptus est, cumque in ipsis natalitijs circiter quindecim sacro fôte abluisset plerosque; è Mioxindoni domo; redire parantem, Sangadonus vna cum reliquis Christianis magno adhibito conatu, variisque rationibus ad usque Paschalia festa retinuit. Interea quid actum sit à nostris, ex eiusdem Organtini epistola cognosces, cuius præcipua capita hoc loco mihi summatim addere visum est. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum. Dominico die palmarum cum Sangam vndique Cauachenses neophyti conuenissent amplius CC (nam per Quadragesimæ tempus nonnulli se ad **C H R I S T V M** adiunxerant) eo ipso die magno omnium gaudio supplicantes incessimus; in Paschate vero, sacramentum confessionis obiere nonaginta quinque; Communionis autem septua-

ptuaginta. quo ne maior esset numerus, sacerdotum inopia factum est, solus enim eram, sed in omnium animis utique post illa mysteria liquido vis gratiæ cœlestis apparuit. deinde rursus alternantibus choris, fidibusque subinde canentibus, agmine composito processimus ad Crucem usque magna turba spectante gentilium. ea cæremonia peracta ego sacrum ritu solenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approbatione, tum fructu; ac ne sua corporibus quoque refectio deesset, quotquot aderant Christiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abierunt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, ut quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confessiones audirem. Vale. Sanga. Haftenus Organtius, qui quoniam Iaponiis iam nunc sine interprete ipse per se præbet aures, vel inde existimabis quam breui quantum in huius linguæ cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptismatis fonte lustravi Naitum Tosandonum, quem supra dixeram concionibus frequentem adesse (is Thomam nouo nomine appellari se voluit) deinde Guembadonum Ioannis Naetondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus est Cubi, eritque ut spero, huic Meacensi Ecclesiæ non paruo adiumento. accessit etiam filius ipsius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos, è quibus habet complures amicitia sibi coniunctos, cepit paulatim ad nostras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli se ad **C R I S T V M** adiungere decreuerunt.

Organtius, & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediere, itaque Laurentium celeriter missi Tambam, ad Euangelium promulgandum, vehementer id eflagitante Naetondono.

In Regno Iquendę vnus dumtaxat est Christianus, sed mirum in modum studiosus fidei propagandę. Huius adhortatione permotus vnus è triumuiris Regno administrando, venit hodie cum aliquot è suis ad me, audiendi Euangelij causis; quod hisce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad vesperam usque sine intermissione explicatur ac traditur. Ex ijs multi iam è catechismo cum alia, tum ipsas prece-

precatiunculas chirographo suo descriptas, admodum facile memoriter hausere. Sane quam optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre verbum Dei: gens enim est acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adspirare licuerat.

Sed paginæ iam nimis multæ procedunt. itaque modum epistolæ faciam, si quædam adhuc de Nubananga subiunxero. Præter Frenoiamentem, (quam ille Rex, ut antea ad te scripsi, funditus euerit) aliæ sunt etiam Bonziorum Academiæ. in ijs & longa sexcentorum annorum pace, & varijs opibus ad omnes deliciarum usus eo congestis, in primis clara celebrisque fuit ea, quam patrio nomine Facusangin appellant. Multa visibantur ibi cœnobîa Bonziorum, & separatæ præterea ipsorum ædes numero mille quam ornatissimæ, commodissimæque. In horum quoque Bonziorum perniciem intentus iamdiu Nubananga, sustinebat tamen se, dum aliqua se offerret causâ probabilis. Ea ut apparuit, quippe præda quam è regno Voaris quidam ex hostibus eius abegerat, apud hosce Bonzios deposita & custodita; enimvero ille nihil cunctandum ratus, post factas cum Cubo inducias, confestim cum exercitu venit illuc: multisque incensis ædificijs, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregie suas iniurias ultus est. Ac vide quam non dissimulanter factis dictisque Japonicæ superstitioni, eiusdemque custodibus bellum indixerit. Xinguen est Rex Cainochuni, qui patre in exilium pulso per vim, fratre autem natu maximo in custodiam incluso, regnum inuasit; insano deorum cultui usque adeo addictus, ut post aditam regni possessionem, barba & capillo posito, se in Bonziorum ordinem adscribi voluerit: nec solum eo habitu, & stola ornatus incedit, sed etiam ter quotidie sacris operatur, sexcentos ad eam rem secum trahens Bonzios. Is per causam instaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis templi reficiendi coacto exercitu, & locis aliquot dolo magis & fraude quam vi aperta occupatis, antistitem se, & assertorem profiteretur auitæ religionis: & sibi iactat esse propositum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipsum, fama sanctimoniz celeberrimum. Idem cum ante aliquot menses dedisset ad Nubunangam litteras cum arroganti inscriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc est summus in domicilio Regum, religionumque Xinguen; vicissim ille respondit
hic

hic alter cum horrendo plane sui nominis titulo : Dainoqu, tennomauon, Nubunanga: idest, Nubunanga domitor demonum, hostis oppugnatorque sectarum. Nec sane falso : pergit enim diabolicos hosce ritus, & nefaria sacra, & omina, quibus Iaponij mirum in modum ducuntur, & sacrificulos omnes non modo palam irridere atque contemnere, sed etiam detestari, & omni conatu delere: vt non immerito ab hisce neophytis flagellum diuinæ iustitiæ nominetur. nec desunt qui eundem (licet nondum id aperte præseferat) intimis tamen sensibus esse Christianum existiment. Quæ cum ira sint, pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam religionis tam multis locis tam grauitè violatæ, breui penas daturum. Nunc vero contra, cum videant omnia illi è sententia cedere, fierique potentior in dies; valde offendi cæpere in suis dijs, & conceptam à pueris opinionem de ipsorum numine ac maiestate paulatim deponere: quæ res minime aliena nostris rationibus videbatur, atque vtinam percrebrescat.

Hæc ego, Pater optime (quominus œconomiam in scribendo requiras) ex interuallis ad te fere noctu exarabam, erepto è summis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero vestris omnium desiderijs. Vos interim istic valete, nostramque imbecillitatem vestris holocaustis, pijsque supplicationibus fulcire quotidie pergite. Meaco. xv. Cal. Iulias. MDLXXIII.

Selectarum Epistolarum ex India finis.

DE

The Chinese

The Chinese are a people of great energy and industry. They are the most numerous race in the world, and their numbers are increasing rapidly. They are a people of great intelligence and skill, and they have made great progress in all the arts and sciences. They are a people of great courage and endurance, and they have been able to withstand all the hardships and difficulties of their long history. They are a people of great loyalty and devotion, and they are always ready to sacrifice for their country and their people. They are a people of great hope and faith, and they are always looking forward to a better future. They are a people of great love and kindness, and they are always ready to help others in need. They are a people of great strength and power, and they are always ready to defend their country and their people. They are a people of great glory and honor, and they are always ready to fight for their freedom and their independence. They are a people of great beauty and grace, and they are always ready to show the world their culture and their traditions. They are a people of great wisdom and knowledge, and they are always ready to share their experiences and their insights with others. They are a people of great compassion and mercy, and they are always ready to forgive and forget. They are a people of great patience and perseverance, and they are always ready to wait for their turn. They are a people of great humility and modesty, and they are always ready to listen to others. They are a people of great honesty and integrity, and they are always ready to tell the truth. They are a people of great kindness and generosity, and they are always ready to give to others. They are a people of great love and affection, and they are always ready to care for others. They are a people of great joy and happiness, and they are always ready to laugh and smile. They are a people of great peace and harmony, and they are always ready to live in peace with others. They are a people of great unity and solidarity, and they are always ready to stand together. They are a people of great strength and power, and they are always ready to defend their country and their people. They are a people of great glory and honor, and they are always ready to fight for their freedom and their independence. They are a people of great beauty and grace, and they are always ready to show the world their culture and their traditions. They are a people of great wisdom and knowledge, and they are always ready to share their experiences and their insights with others. They are a people of great compassion and mercy, and they are always ready to forgive and forget. They are a people of great patience and perseverance, and they are always ready to wait for their turn. They are a people of great humility and modesty, and they are always ready to listen to others. They are a people of great honesty and integrity, and they are always ready to tell the truth. They are a people of great kindness and generosity, and they are always ready to give to others. They are a people of great love and affection, and they are always ready to care for others. They are a people of great joy and happiness, and they are always ready to laugh and smile. They are a people of great peace and harmony, and they are always ready to live in peace with others. They are a people of great unity and solidarity, and they are always ready to stand together.

The Chinese are a people of great energy and industry.

QVINQVAGINTA

D V O B V S E

SOCIETATE

IESV,

D V M I N B R A S I L I A M

Nauigant,

PRO CATHOLICA FIDE

INTERFECTIS,

E P I S T O L A E D V A E.

PETRI DIAZII AD LEONEM

*Henricium Prouincia Lusitana pro Socie-
tate IESV Praepositum.*

LXPONAM his litteris felicem exitum Ignatii Azebedij Brasiliae Praepositi Prouincialis, & committum. Nonis Iunij, cum Aloysio eiusdem Brasiliae prouinciae pro Lusitaniae Rege praefecto, classe nauium septem, Olisipone profecti, octauo die Matritiam hanc insulam prospera nauigatione tenuimus. Nonem circiter & sexaginta in uniuersum e Societate nostra conscenderamus, in tres onerarias distributi. Quae s. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque aliis e nostrorum numero vehabatur Ignatius. Franciscus autem Castrio cum fratribus duobus, & pueris orpiz-
nis,

nis, Ioannis Fernandi obtrigerat nauis. Me Socijs cum amplius viginti, eadem quæ Aloyfium Præfectum nauis exceperat. Et quoniam certis de causis in hoc Materix portu aliquandiu subsistere decreuerat Aloyfius; vectores & nautæ S. Iacobi, quod multa negotia haberent in Palma ex Canarijs; seu Fortunatis insulis una, magnopere efflagitarunt, ut sibi liceret præire: se expeditis mature negotijs, aduenienti reliquæ classi præsto futuros. Atque initio quidem reculabat Ignatius, in tanto maris & piratarum discrimine à cæteris digredi periculosum ratus: verum deinde victus precibus, abeundi veniam ab Aloyfio petiit: qua impetrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pridie eius diei quæ Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Confessionis & Communionis præmuniendo curauit omnes, & simul diuinit iis Agni celestis cereas imagines aliquot, à summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex vrbe Romæ secum attulerat.

Hisce peractis, soluere pridie Kalen. Iulii vento secundo, qui tamen eos in medio cursu defecit. Postea Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Soriam maritimæ rei pro Nauarræ Regina præpositum (is Caluini sectator egregius, capitales inimicitias cum Papiſtis, sic enim Catholicos per ludibrium heretici appellant, exercere sese palam proficitur, ac prædicat) stare cum nauibus circiter septem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui à Sancta Cruce nomen est. Perturbauit is nuntius vehementer omnium animos, statimque Aloyfius, oppidique præfectus cum populo vniuerso ad pugnam comparauere sese. Itaque Sabbati luce quæ consecuta est, cum se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrentibus sibi Catholicis, qui probe instructa militibus tormentisque nauigia decem eduxerant, perterritus cessit, fugaque sibi consuluit. Hostem fugasse contenti nostri postridie reuertuntur: ille vero hoc perfunctus periculo, Canarias petiit, ac die Iouis insequenti ad aspectum vsque palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento destituta, sane feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius mane cum cæteris fratribus ad Tertiarum cohortis (id loco nomen) vicum a portu leucas quinque circiter, scapha contenderat eo consilio, ut si daretur facultas, ad portum ter-

terrestri itinere perueniret : sed cum res exitum non haberet, in nauim se denuo recipere sunt coacti. Vt vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratum illis fuisse diuinitus: eoque magis, quod iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo naui minime impedita, vëto etiam initio (vt diximus) valde secundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus triduo ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadem malacia nouem fere millia passuum à littore detenti, vbi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defensionem extemplo parare sese: Ignatius autem sumpta M A R I A E Virginis imagine, quam Roma secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium, atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigijs hostes ad nostram onerariam applicant, in eamque tres primo, in ijs nauclerus magna apud eos existimatione, transiliunt: atque ij quidem statim à Lusitanis interfecti: sed maiore deinde hostium irrumpente numero, diutius obfisti non potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis homines ibi versari, omnes ad vnum occidi imperauit, vociferatus: interfice, interfice, quoniam ad praua dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui oneraria occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cum vitam aliquot Catholicis promississet, id iussit Iacobo renunciari. quæsiuit ille, cunctine presbyteri (sic enim nostros vocabat) essent interempti: cum interemptos esse responsum fuisset, tum ab alijs manus abstinere non vetuit. quo facto sane præclare suum in nos odium exprompsit, præsertim quod paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, vt appellant, sacerdotes in Lusitaniam vehebantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde nostros magna ex parte adolescentulos tyronesque, nulli pepercit omnino. Maçtatus est autem omnium primus Ignatius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque animo profitentem sese cum suis esse Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andradius in amplexum ruit Ignatij: atque ita coniuncti simul ambq

q   confecti

De Quinquaginta Duobus

confecti vulneribus precipitantur in mare una cum ipsa imagine, quæ de Ignatii manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant cum ex hoc portu persecuti) considerat: binosque, ac ternos ordine deinceps eductos ad navis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodum pretij, exutos, adacto bis terve singulis in viscera pugione, semianimes è naui derubant: quorundam etiam præcidunt brachia, ut omnem profus euadendi spem ipsi adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille sortitus est. Postea quæsitum de trium illorum cæde, qui ex hostium classe in onerariam primi transcenderant. Eius auctores cædis, onerariæ gubernatorem cum administris duobus, ad se perducere furore percitus iubet Soria. ibi, ipso non solum imperante, sed etiam inspectante, viuentium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina deieciuntur in pelagus. Iam vero hanc immanitatem Calviniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput vnus ex undecim Virginum militibus, quod solatium neophytorum Ignatius in Brasiliam missebat, è carchensi fune contumeliose nefarieque suspendunt: deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Roma Ignatius auxeratur, cum sacris aliis imaginibus permultis, in angulo navis per ludibrium collocant: in easque ut in scopum ficas eiaculari lascivientes incipiunt. Rosaria vero benedicta, ac Sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scripta quædam ad Brasiliæ provinciæ rem magnopere pertinentia, ut sibi minus utilia, vel superuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius à Lusitanis duobus accepimus, qui spectatores affuerunt, cum per eos dies à Calvinianis captivi detinerentur. Qui è nostris occisi sunt, æque novitij ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rem Christianam promovendam valde habebantur idonei.

Obstupescō sane, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è naui in nauem Olisipone primum, deinde in hac insula Materia: ut felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, pæne viritim à Domino lecti fuisset videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud
Aloysium

Aloysium præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde cōsiliū: partim vt equidem existimo, ne laborem atque periculum subterfugere voluisse videretur: partim etiam quòd ego tanto indignus bono videlicet fui. Reliqui sumus nunc Societate ad triginta. Cæptum iter numinis fiducia persequi certum est: vtrum eodem euentu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id vehementer expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis cæterorumque sacrificiis ac deprecationi commendo. Ex Insula Materia xv. Kal. Septemb. M. D. L. X. X.

FRANCISCI HENRICI
*Præpositi Domus Olisiponensis ad
 Socios, Roman.*

XI. TUM Ignatii Azebedii, & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliam vnà cū Aloysio regio Præfecto potentes, vt in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ causâ, more nostro collegia instituerent, in itinere à Caluinianis oppressi, vitam in professione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum x. qui anno post, in eadem causâ parem præstiterunt animi fortitudinem (ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi.) persequemur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorum qui Dei benignitate superfuere, nobis exposuit.

Post obitum Ignatii, cum Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluissent; aliæ alium euentum fortitæ sunt: ea vero, qua Petrus Diazius cum Sociis aliquot vehitur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, fluctibus & procellis adeo labefactata peruenit; vt eam relinquere plane sibi necessarium duxerint. Sed cum alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primum iter emensi pedibus; & quidem exalceatis, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea vt in eiusmodi regione, maximis; exi-

De Quinquaginta Duobus

guo & aperto sese commiserē nauigio, ventis pluuiæque adeo expositi, vt non commeatus modo corrumperetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pâne putrescerent. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanam vsque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conductæ, Augusto mense denique ad insulas Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Societate Franciscum Castrium, & quinque fratres qui antecesserant, assequuntur. Hic Aloysius, nauali turba vehementius imminuta, quòd & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna mensium quindecim nauigatione viri sexaginta perierant, & ad Antillas multi substitierant; multi etiam laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cum superesset vectorum & nautarum vix quòd in vnam satis esset onerariam (in quibus tamen ipsis fœminarum quinque & viginti, imbelli cum puerorum grege numerabatur) reductis in vnum omnibus, cœptum iter vnica navi peragere instituit; soluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porro è Societate nostra (totidem alijs fere tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Diazius & Frâciscus Castrius; duodecim fratres; Alfonſus Fernandus, Gaspar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diazius, alter eodem, quo Sacerdos nomine; Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero; Michael Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacus Caruallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti, naues quinque sole iam occidente conspiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, vna Anglicana. Ea, dissimulato in noctem vsque consilio, conuersis deinde repente proris, vento secundo nauem nostram insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus (id quòd erat) & hostes esse, & hæreticos; aduocata statim concione, socios nauales ad prælium acriter ineundum hortatur, mortemque vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter optentam. deinde arma expediri, calcitras locis opportunitis prætendi, faxorum vim congeri, sulphurei pulueris cadolos promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata rite confessus est ipse, & cæteri quibus eæ nocte conficendi spatium datum est. verum in albescente iam die, rostrata

prostrata hostium navis ex earum genere, quos Galeones appellant; ad nostra appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabusque tormentorum significationibus, de more, iusserat à Lusitanis vela submitti. Cum illi nequaquam parerent; tum hostes facto ter in onerariam impetu, quinque ex eorum numero occidunt, septemdecim, eosque fere omnes in crucibus vulnerant, sic, ut funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici è superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis fere viginti amittere, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi gravissime sunt, quorum vno diffractus malus & vela prostrata; altero perforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio dispersi decem simul hæretici: quæ tamen erant omnia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æque perturbavit ac vela deiecta, prorsus ut de se actum iam arbitrarentur. Tum vero ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus, quartum iam nostros inuadunt, & minore quam putauerant negotio superant. decem quippe non amplius propugnatores erant relictæ, quorum quinque in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta vi maxima irrupunt, quos Aloysius, cum duas ferreas glandes alteram accepisset in pectore, alteram in crure, quamquam exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo constituit opperiri: gladioque, & scuto nunquam abiecto, ad extremum usque spiritum dimicavit egregie. Eius mortem à reliquis deditio facta, quæ tamen ad mitigandam hostium crudelitatem minime valuit. nam diabolicis instincti furis, obuios quosque obtruncant: Aloysium, ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpora multis adhuc spirantibus, in undas projiciunt. Versus deinde in Sanctorum reliquias, & sacras imagines furor, quantum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi conijcere: simul, ore impurissimo, in Sanctos quorum erant illæ reliquię, blasphemias enomentes, quas horret animus scribere. quin etiam, repperas vigesimo post die statuas duas, alteram sacratissimæ

De Quinquaginta Duobus

Virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumferentes. Tertium & trigesium vagati diem, capto etiā Algarbienti nauigio, prædam exposuere postremo ad Oruium promontorium oræ Callaicæ. Classi præpositus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat, & occiderat. In Aloysium vero præfectum incidere Calviniani, cum ab insula Gomera, eam depopulati, soluissent. atque is fuit Aloysij & Lusitanorum obitus. cuius viris de fortitudine virtutisque frater noster ita multa commemorat; ut pro certo habendum sit, animam eius in cæleste domicilium commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis homines, quod maxime nobis, propositum est. Ij, cum hostes infesti aduentarent, à media nocte ad lucem usque expiandis per Confessionem criminibus quisque suis vacarunt. Deinde tabulata subire insi, non nisi commisso prælio ascenderunt ad animandos milites, cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est deditio, in summa naui, præter Castrum exstabat eorum nemo: namque is paulo ante ad excipiendam vnius è gubernatoribus Confessionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agentis. In eo munere occupatum, hæretici vulneribus quàm plurimis punctim celsimque confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quod Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderunt. Nam in ceteros non adeo sequere: in Castrum vero certatim omnes. Sub idem tempus Petrus Diazius, qui ad eam usque horam Confessionibus eorum qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari semper ac sereno vultu animauerat ceteros, Gaspare Goe se quente, in apertum prodijt. Ut primū apparuere, vtrunque Gallicæ confestim occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcūt, qui à Petro egre sese diuelli patiebatur. Atque hoc maxime modo tres ij primò congressu cæsi ac nudati, deiciuntur in pelagus. Tum vndecim reliqui, sedato iā paulisper tumultu, sese inuicē plenis pietate sermonibus adhortati, vitro in editiora naui euadunt: nec modo, latendi causā, in ceteram turbā sese nō inferunt: sed etiā in vnum, dedita opera, conglobati omnes, aperte profitentur se & eiusdem esse religionis cuius

tres

tres modo perempti, & æque paratos ad mortem communis Domini gratia subeundam. Quos, circumfusi confestim hæretici, dictis factisque eo die toto contumeliose ac petulanter illudere ac diuexare non desinunt, cum illi responderent nihil, nisi siquid ad honorem Dei, vel ad dignitatem Ecclesiæ Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur infontibus: atque inter vinciendum, accidit vt Michael Tarraconensis è vulneribus quæ in brachijs principio acceperat, ingemisceret. Quæ res tantum abfuit, vt hæreticos ad misericordiam permoueret; vt etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, è naui præcipitauerint; &, ne incomitatus abiret, Frâciscum quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarint. Cæteri omnes, vinculis (vt dicebamus) iniectis, in Aloyij cubiculum detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam noctem, partemque insequentis diei, prope per inedia transigunt: cum interea super alios alij ad ostium adessent carceris, modo lata, modo tristitia nuntiantes; quidam etiam trucubentibus, strictis minaciter gladijs fremerent: Papiсте, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiusmodi. Interea hostri, quasi futura prospicientes, magno animo sese ad extrema quæque parauerat: nec eos fefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis. Iamque parabantur laquei vt suspenderentur singuli è maximo naui malo; cum Præfectus, maioris prædespe, quod eos putaret pecuniam, ad templum in Brasilia exadificandum, secum attulisse, rem in præsentia distulit; sed eorū comperta denique inopia, Petro Diazio, Didacoque Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in rostratam exonerari trāsferri iubet. Hic eos hæretici denovo circumfisterunt: nec solum in fratres nostros, verum etiam in Romanum Pōtificem Cælesti Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctis eorumque venerationem, denique in Sacramentum ipsum altaris, contumeliosa atque impia verba proferre. ad quæ cum illi fortiter admodum responderent, cædebatur pognis, alapisque frequentibus, defensores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in summis capitum verticibus, sacræ quas appellatæ coronæ, quarum hæretici si quas inuenerat, has vero iterum iterumque singuli tundere; & simul iurgiis & maledictis in eos de inuehi cum alijs multis, tum illis præsertim: canes, fures, vero-

De Quinquaginta Duobus

ratores; per vos fiat quo minus conspirent vniuersi mortales atque consentiant, sublatisque discordijs ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Vestro scelere non modo Germania, & Gallia, verum etiam Brasilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat enim nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber lignarius, omnium recentissimus ille quidem, sed apprime humilis, & magna virtute vir. Is, initio deditiois, pileo talarique tunica exutus ab hostibus, ne deinde fallente vestitu pro seculari haberetur, & præclaram pro CHRISTO moriendi occasionem amitteret; aggregabat se ad fratres identidem, vultu oculisque ad modestæ religionisque significationem ita compositis, vt vel ex eo satis intelligerent hæretici, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, vtraque manu sobrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrasque distendere, paxillos denique mento subdere, ne vultum demitteret. ad hæc, illum contumelijs incescere eiusmodi: Canis, attolle faciem; frontem exporrigere, quæ ille nimirum excipiebat tanta non solum animi æquitate, sed etiam oris hilaritate, vt eo bono se indignum existimans, conuersus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per hanc simul procacitatem atque sequitiâ hæretici cum sese miseri diutius oblectassent, alij demum alio varios in vsus digressi sunt; spatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, viresque recolligendas: quo in genere Petri maxime Fernandi, eius quem modo dixi caritas ac virtus enituit, cum in singulos congressus, lætissimo semper vultu, ceteros ad constantiam ac fidem accenderet, atque ad agnoscendam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem cõfirmant fratres, magna rursus circumuenit eos hæreticorum manus. Instituitur de religione certamen: ex quo, vt genus videatis, vnum attigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes & preces, quibus auxilium à Sanctis more catholico exposcimus. qua in disputatione acrior coactus quidam ex ijs: Non ne, inquit, cernitis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur MARIA virgo, Sanctique, quorum opem implorandam affirmatis, è manibus nostris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superstites,

perstitites, Beatissima Virgo Sanctique, & vitam nobis à Domino, & libertatem obtineant utique: sed quia emori præstat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus respondebāt fratres: quæ illi cum ferre non possent, amentes iracundia & rabie, consputabant ora subinde nostrorum: quin etiam quodam Alphonsi Fernandi responso permotus vnus ex ijs, furensque: ob id ipsum, inquit, quod ita dixisti, peribis. cui Alphonsus, utpote Prominister: Non solus ego, sed omnes plane mori parati sumus. Atqui exspectate (ait hæreticus) molossi canes, caput egomet vobis præcidam, vosque (meam fidem testor) in mare proijciā. Hac altercatione in cœnam vsque ducta, discedūt hæretici: fratres vero tempus nacti rursus molestia vacuum, de integro adhortari se mutuo; diuinam opem in tali tantoque salutis æternæ discrimine expetere; CHRISTI morte cruciatibusque memoriarepetendis, sese ad perseverantiam atque ad fortitudinem incitare; Deo denique pro tam præclara sibi oblata bene moriendi occasione gratias agere. Interea hæretici expleto epulis ventre, animi quoque feritatem extremo supplicio nostrorum exsaturare constituunt: nec mora: singulos octoni denique circumstant, exutosque tunicis, quanta maxima vi, quam possunt longissime à nauibus in altum eiaculantur. Ac Petrus quidem Fernandus, & Ioannes Aluarus, natandi minime periti, fluctibus hauriuntur illico; cæteri quinque vnum in locum diuinitus congregati, diu sese sustentant, postremum vale sibi dicentes inuicem, ac veniam inter se delictorum petentes. Didacus vero Fernandus, quem vna cum Sebastiano Lupio (qui dein de superstites ambo fuerunt) sub noctem hæretici quidam quasi diuino iussu, cibo potuque refecerant, validus viribus, classem, quod è repentina pluuia venti quieuerant, tardius euntem assequutus, & nescio quo pacto in vnā nauium acceptus, Diuinæ consilio providentiæ mansit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa difficultate ac defatigatione, Apostolico Symbolo, precibusque fundendis ad Deum, sese contra spirituales nequitias commuare non desinunt. iamque nox erat media, cum Alphonso Fernando in verba præeunte, certos è quinquagesimo psalmo versiculos decantare cæperunt, atque illum præsertim: Tibi soli peccavi, &c. Vnam lassitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonsus

De Quinquaginta Duobus

phonfus exinguitur, spectata probitate, ac religione vir, cuius præcipue robur animi ac virtus in hereticis modo retutandis eluxerat. Hunc autem eo consilio è Lusitania secum abduxerat Azebedius, vt philosophiam, cui magna cum laude vacauerat, in Brasilica prouincia profiteretur. Alphonsum secucus est mox, IESVM inuocans, Andreas Pais: postremus omnium Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebastianus Lupius in mari medio, nocte intempesta, densis tenebris, imbre maximo derelictus; elatum forte quadam in classe lumen eminus introens, mille circiter & quingentorum passuum intervallo distantes consequitur naues; quarum ad vnam, itemque alteram accedens, & vt admitteretur suppliciter postulans, comacerbe minitantes hostes, intentaque in se tela sensisset quasi ad extremum perfugium, contendit ad vnam è scaphis: cuius ad marginem stans forte quidam hereticus paulo mitior, tum Sebastiani angustijs, tum etiam fortassis ab se desertæ veræ fidei religionisque recordatione commotus, excepit hominem: penulaque contectum, ac furtim in nauem impositum, commentis quibusdam hostiû furori atque immanitati subtraxit. Duos autem illos qui in Lusitanica naui relictî fuerant, eodem genere mortis, eadê animi magnitudine defunctos accepimus. Porro nobis hæc omnia Sebastianus ipsemet Lupius exposuit. nos totam rei gestæ seriem his cõsignatam litteris eidem Sebastiano recognoscendam ostendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem suo rursus testimonio comprobauit. Quo etiam studiosius fecimus, ut hanc ad vos mitteremus epistolam, rati eo vobis gratiorem futuram, quo certiora perferret. Quod reliquum est, vestris omnium sacrificijs, precibusque, nos etiam atque etiam Dominò commendari percipimus. Olisipone. v. Idus Decembris. M D L X X I.

IGNATII

IGNATII LOIOLÆ

VITA

POSTREMO RECOGNITA.

CLAUDIO AQUAVIVAE

PRAEPOSITO GENERALI

SOCIETATIS IESV.

Ioannes Petrus Maffei S. D.

VAE parens & conditor nostra Societatis Ignatius, auctore ac duce Deo gessit in terris; ea profecto digna sunt, in quibus commendandis immortalitati, scriptorum omnium certet industria. Id

scilicet fuit causa, cum in eo munere alij non sine pietatis

pietatis & ingenij laude versati sint, cur ego quo-
 que, delatam olim ad me à Patre nostro Euerar-
 do nonnullam huiusce prouinciae partem, neque
 ita grauate receperim; & receptam, si minus
 eum apparatu & copia, certe cum fide curaq;
 Deo adiuuante confecerim. Nec sane dubium,
 quin, qui talem mihi laborem iniunxerat, huic
 potissimum laboris eius & opera fructus ac pri-
 malibamina deberentur. Nam, quando, prius-
 quam in vulgus exirent lucubrationes meae, ad
 beatos ipsius Ignatii complexus, uti speramus, ille
 decessit; ei nempe qui in utriusq; Praepositi locum
 & curas nutu diuino successit, optimo iure di-
 canda fuerunt. Ac tibi quidem, Pater huma-
 nissime & optime, in praclarum illud exemplar
 dies noctesq; intuenti, minime dubito quin opus
 hoc qualecunque, gratum acceptumq; futurum
 sit. Cateris ut perinde incundum ac fructuosum
 accadat; nimirum, ab IESV, tuis incensis of-
 ficio & caritate precibus & sacrificijs impetrabis.

IGNATII

IGNATII VITAE

LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio. Cap. Primum.

N ea Hispaniæ regione, quæ ad Pyrenæum pertinet, ac vulgi sermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara est Loioletæ familia. Eius familiæ princeps Bertramus, Ognis & Loiolæ dominus, quæ loca sunt in finibus vrbis Aspeithiæ, in matrimonium ducta Marina Sone, æque clari generis fœmina, quinq; suscepit ex ea filias, filios octo: quorum minimus natus fuit Ignatius is, quem Societas IESV parentem

agnoscit; cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint comperita, in vnus Dei gratiam gloriamque litteris mandare decrevimus. Hisce ergo parentibus natus Ignatius est anno post Virginis partum MCDXC I. regnantibus in Hispania Fernando & Elisaberha, cognomento Catholicis. Ac de prima ipsius pueritia

Ignatij Vita

pueritia id vnum constat, haud ita seuera disciplina educatum
suis fuisse; atque ab ipsis incunabulis, vt in opulenta domo,
profanos admodum hausisse spiritus: deinde litteris vixduum
limine salutatis, cum esset eximia & animi & corporis indole,
continuo in Fernandi regiam a patre missum, veteri Hispaniz
amore, quo in regno principum liberi ea fere conditione ac iu-
re nascuntur, vt maximus aetate dumtaxat in patrimonio impe-
rioque succedat; reliqui, siue ad acuendam gentis industriam,
siue ad familie splendorē in vno capite retinendū, portiuacula
quædam hereditatis aspersi quæ tenuem in victum cultumque
sit satis, vel studijs doctrinæ militiæve dant operam, vel aula
regumque præsidio ad opes gloriamque nituntur. Hic ille cum
honorarios inter ephebos aliquandiu apparuisset, aulicis im-
butus moribus ad Antonium Manricum sese contulit Nari-
rensi ducem ex ijs, quos in Hispania magnates appellant;
quo cum Loioleiz gentis necessitudo vetus intercedebat. At-
que apud hunc domi forisque in honore habitus, rei militaris
tyrocinia posuit: & quod ijs ferme vsu venit, qui nondum cele-
stes delicias degustarunt, id ipsum Ignatio contigit, vt ardenti
laudis humane studio, & communis consuetudinis impetu ab-
reptos, cum esset in corporis ornatu elegantissimus, equorum-
que, & armorum vsu præcelleret; quod sibi datum fuerat tem-
poris ad negotiationem salutis æternæ, id ille miserabiliter, vt
plerique mortalium, partim in factionum rixarumque periculis,
partim in amatoria vafania, & cætera sæculi vanitate consu-
meret. Verumtamen inter eiusmodi vitia, & cæcos errores,
præclara quædam emicabant bonæ ac religiosæ mentis indi-
cia. Primum enim in tanta licentia militari, tamque corruptis
hominum moribus, quamuis animo consternatus esset inter-
dum, & multis vndique cinctus angustijs; nulla tamen ipsius
arrogior vnquam audita vox est, quales multæ a nefarijs ho-
minibus in Deum, ac Dei prouidentiam vulgo iactantur.
Nec solum ab omni verborum impietate semper abhorruit,
sed etiam sacra omnia sacrorumque antistites naturæ perpe-
tuo instinctu admodum religiose reueritus est. Erat præter-
ea intactus ab avaritiæ sordibus, & a lucri cupiditate vehe-
menter alienus: quod cum alias, tum vero in expugnatione vr-
bis Nariæ, quæ in Cantabrie finibus est, perspicere potuit: quam
iure

fore belli, cum dux militi diripiendam dedisset; Ignatius, quamvis ad ipsum victoriæ pars non exigua pertineret; tamen nec præsentis prædæ dulcedine, nec caterorum exemplo adduci potuit, ut sese alienæ rei contætu pollueret; non Christiano solum, sed etiam ingenuo homine id indignum existimans. Quæ ipsius altitudo animi in priuatis quoque dissidijs ac similitudinibus eminebat; ut si quando ex certamine dignitatis (ut fit) ad manus pugnamque venisset, si locus reconciliationi daretur, illico vna cum armis odium omne deponeret, & cum inimicis in gratiam plane bona rediret fide. Neque vero eidem in magnis arduisque negotijs capeffendis alacritas, vel gerendis consilium & cautio deerat, quocirca inter quosdam Cantabriæ populos graui orta seditione, legatus ad eos à duce Naiaræ, breui controuersias omnes magno partis vtriusque consensu & approbatione diremit: ac licet iuuenis admodum esset ætate, in agendo tamen, tractandisque hominum ingenijs, iam tum senilis quædam in eo maturitas apparebat, prorsus, ut negotiû nullum ferme susceperit, quod non ad optatum exitum sua lenitate ac virtute perduxerit, quamquam ob imperitiam rerum diuinarum, hæc tam egregia animi bona, & quasi talenta non optime collocabat interdum: ad hominum videlicet gratiam, ac sui ipsius incrementa ijs artibus vtens, quas ad vnius Dei honorem & gloriam omnino referri oportuerat.

Conuersio eius ad Christum. Cap. II.

H VNC maxime in modum adoleſcentiæ, atque ipſo ætatis flore conſumpto, cum annum ageret iam nonum circiter & vigefimum, à miſerabili errore, certoque æternæ vitæ periculò in reſum ſalutis iter ſummo Dei beneficio reuocatus eſt. Tota autem eius conuerſionis ratio fuit eiufmodi. Ardebat eo tempore Hiſpaniæ inteſtini belli tumultibus; quam naſtus occaſionem Franciſcus Galliæ Rex, Nauaræ Vaſconum quæ Guipuzcoam attingit, Henrico Alibreto cognato ſuo recuperandæ, cuius pater ex eo regno Fernandi Catholici armis olim exactus fuerat; Andream Ferrerum, cognomento

-mento Asparorum, cum exercitu iussit in eas regiones impe-
 -tum facere. qui celeritate vsus, cum aliquot loca improviso
 aduentu cepisset; cumque nobilitas Hentici cupida ad Gallum
 sese quotidie adiungeret; Najaræ dux, qui Nauarra summo
 cum imperio præerat, eius rei fama commotus, in vltioribus
 Hispaniam ad auxilia contrahenda profectus est, Ignatio, pau-
 -cisque præterea Pompelone custodiæ causa relictis. Ac cate-
 -ri quidem, appropinquante Gallorum exercitu, magnitudine
 pedestrium & equestrium copiarum exterriti, & simul diffusi
 oppidanorum animis, tempori cedere, & urbem relinquere
 omnino decreuerant: Ignatius vero, multis verbis homines
 ab eo consilio reuocare conatus, vbi se nihil proficere hor-
 -tando perpexit, ardentibus oculis detestatus ignauiam perfi-
 -diamque, spectantibus omnibus in arcem solus introiit, para-
 -tus illam cum aliquot in eo præsidio relictis omni ope tueri.
 quo virtutis exemplo permotus alius quidam Ignatij in studio
 bellicæ laudis æmulus eandem aleam subiit: reliquis vero sa-
 -lus, quàm aut fides aut gloria fuit antiquior. Ventum deinde
 in consilium est à custodibus de summa rei: cumque in tanta
 propugnatorum paucitate contra tantas hostium copias nega-
 -rent plerique locum obtineri posse diutius, ac seniorum præ-
 -sertim sententiæ ad professionem inclinarent; Ignatius, quo
 erat animi & corporis robore, quàm acerrime sese rursus op-
 -posuit remque disiecit. Interea Galli, resistente nemine, pro-
 -pius ad urbem accedunt, & magna ciuium voluntate admissi,
 castris ad artem positis, præfectum præsidij ad colloquium
 euocant. Ille accepta fide, cum tribus dumtaxat egreditur, in
 quibus erat Ignatius, qui cum ab hostibus proponi conditio-
 -nes iniquiores vidisset, exarsit nimirum, easque condiciones
 tam acris ac vehementi oratione commilitonibus dissuasit, vt
 ad extrema omnia perpetienda potius, quàm arcem deserenda
 cunctos accenderit. Nec mora: Galli omisso colloquio,
 acrius instare, tormentis moenia quatere, atque diruere: vn-
 -dique ascensum tentare: Hispani contra, Ignatij præsertim
 exemplo atque adhortationibus incitati, fortiter sese defen-
 -dere, subeuntem hostem gladijs, telis, contis aggere; quoad
 Ignatio ante alios dimicanti, globi vi excussus è muro lapis,
 laeuam handè grauius hæsit tibiam: globus vero ipse quam-
 quam

quam impetu refracto subfiliens, dextram adeo labefactauit atque confregit, ut è vestigio semianimis alienata mente corruerit. Tum vero debilitati animis cæteri, & deditio facta. Ignatium porro stratum, vel ad colligendam clementiæ famam, vel etiam virtutem in hoste admirati Galli benigne suscipiunt, & in urbem ex arce translatum, in hospitio collocant, medicisque adhibitis, & rebus omnibus necessarijs diligenter curant. Huic Gallorum benignitati, pro sua animi magnitudine egregie respondit Ignatius. quippe tantum aberat ut eos odisset, à quibus in illam calamitatem, vitamque discrimen erat adductus, ut cum in lecto decumberet, singulos blande comiterque compellans, omnia fere sua in eos amoris causa diuiserit; atque hunc clypeo, illum pugione, illum thorace donarit. Interiectis deinde aliquot diebus, cum grauius laboraret quam ut breui tempore sanari posse videretur, ad cæteram humanitatem illud etiam additum à Gallis, ut Ignatium lectica Loiolam vsque (neque enim longe aberat) deportandum curaret. qui peramanter à suis acceptus, cum ingrauescente in dies morbo periculosius ægrotaret, accersiti confestim undique medici, crure inspecto, seuerè pronuntiant, ossa illa, siue id prioris chirurgi vitio, siue itineris agitatione contigerit, nequaquam esse bene locata: neque vero, nisi ea coagmentatione denuo resoluta, frustisque suo loco repositis, posse vlllo modo fieri ut coalescant. Qua tam acerba denuntiatione Ignatius minime exterritus, non modo statim æquo animo sese paratum ostendit ad omnia subeunda, sed etiam inter ipsam curationem, quamuis esset asperrima, nullum aliud indicium dedit doloris, nisi ut coactos in pugnum digitos valde constringeret. Ex eo die morbus maiorem in modum est auctus; cumque iam Ignatius omnes fere cibos haustusque stomacho fastidiente respueret, aliaque in eo cernerentur lethalia signa; suorum admonitu, sacris, quæ ad expiandum animum pertinent, rite procuratis, ipso B. Petri Apostoli peruigilio, cunctis mœrentibus, eo deductus est, ut medicis prorsus actum affirmarent, nisi ante mediam eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iam dudum Ignatius præcipuo quodam cultu principem Apostolorum: quin etiam eius laudes militariter olim carmine Hispanico celebrauerat: cuius profecto pietatis fructum non exiguum tulit, siquidem illa

r ipsa

Ignatij Vita

ipsa decretoria nocte per quietem videre sibi visus est eundem Apostolum; optatam sibi valetudinem diuinitus afferentem, nec sane in irritum ea visio recidit: quippe continuo leuari doloribus, ciboque refici est ceptus. Iamque Dei beneficio periculum mortis euaserat, magnaque suorum gratulatione melius habebat in dies: cum repente animaduertit os quoddam genus sub ipso sedius prominere: quod quoniam præter cætera incommoda impedimento etiam sibi videbat fore, quominus graphice quam soleret ac veller, ocreatus incederet (ut erat idem & patientiæ militari, & vrbanae munditiæ & elegantiae apprimè deditus) percontatus est medicos, posset ne vltimo pacto deformitas tolli. quæ cum respondissent, posse utique; sed dolore omnium quos ad eam diem sensisset, maximo & acerbissimo, propterea quod in eam sedem fragmenta iam firmiter coaluerant, non dubitavit Ignatius ingenti omnium vel admiratione, vel metu, concinnum ac decorum corporis habitum anteferre manifesto vitæ discrimini: secarique de sententia medicorum os iussit, clariore etiam, quam antea, fortitudinis ac patientiæ documento: quandoquidem in ea carnificina (quæ quo lentior, eo fuit horribilior) non modo ligari teneri ve se non est passus, verum etiam, ijs qui aderant, pavore propemodum exsanguibus, ab omni prorsus querimonia gemituque se ipse continuit. Post hæc, doloribus magnam ex parte mitigatis, nondum tamen gressu recuperato, nec pedibus ad insistendum idoneis, interea dum iacentis corpus terrestris medici per sanare conantur, eiusdem animi vulnera curare medicus celestis aggreditur. Cum enim affixus lectulo Ignatius, fallendi temporis causa prophanum quempiam librū poposcisset ex ijs, quos antea per otii lectitate consueuerat; diuino plane consilio factum est, nullus ut eo tempore domi liber esset eiusmodi: at vero longe meliores alij duo reperti sunt, Hispanico sermone conscripti; quorum alterius, Vita Christi, alterius (quo selecta virtutum exempla continebantur) Sanctorum flores, erat inscripto: Ea videlicet lectio salutis initium attulit homini. Dum enim oblatos sibi libros, varijs locis quasi aliud agens delibabat, sensim capi captus est pulchritudine eorum quæ scripta reperiebat; atque adeo inter ipsam lectionem, ubi quidpiam insigne cognouerat, subsistere, secum ipse

ipse deliberans : Quid si præclarum hoc sancti Dominici facinus, quid si hoc sancti Francisci, Deo fretus aggrediar ? Neque vero, cum hæc & alia sibi multa proponeret, res occurrebat vlla tam ardua, tamque difficilis, quam non perficere sese posse generosa quadam alacritate confideret. Quæ cum apud se diutius agitaſſet, emergebant rursus rerum inanum voluntates, & sæcularia desideria : quorum sese nonnullis adeo manciparat, ut dum eorum vel adipiscendi rationem exquirat, vel potiùs sperantimo concipit, plures interim horas, per imprudentiam in ea cogitatione defixus hæreret. Namque priora illa propemodum exciderant, accensosque super igniculos pietatis, voluptatum illecebræ, & pernicioſa rerum fluxarum blandimenta reſtrinxerant ; cum periclitanti ſeruulo diuina bonitas opem celeriter aſſerebat, ex eorum videlicet recordatione quæ legerat, meliorem ei mentem, & conſilia ſaniora ſubmittens. atque in hac item commentatione tamdiu morabatur, donec interuentu cuiuſpiam, alio mentem animumque conuerteret. Hac ille viciffitudine, & quaſi conſictu dies aliquot mirum in modum exagitatus, cum in eius peſtore voluptas & virtus pæne ex æquo certarent ; contrarias in partes magna ſua perturbatione diſtrahebatur, incertus animi, hæc cine viam, an illam, cum primum poſſet, inſiſteret. Verum tamen inter alternas fluctuantis animi propenſiones illud intererat, quod blandis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu præſentes obueſcabantur, tamdiu titillabatur Ignatii mens : abeuntibus vero, ſuccedebat illico amarus quidam torpor, & ægritudo, & ſibi met diſplicentis animi tedium. At contra, præclari illi ad Chriſtianam laudem impetus, cogitationeſque de adæquanda vigilantia & ſobrietate Sanctorum, de votiuſ peregrinationibus, de victu cultuque in primis horrido & aſpero ; non modo cumraderant, animum in ſoli a quadam iucunditate mulcebant, ſed in reſſu quoque, triſtitia ſubeunte nulla, ſecurum hilaremque præſtabant. Sed enim tantum hoc ille diſcrimen, ſæculi tenebris occæcatus adhuc, hebeſc ; ad ſubtiliora hominis interni iudicia, quaſi ignotum quidpiam præteſibat, quoad clariore demum oborta ſibi luce, mentis aciem accuratius in eam varietatem cepit intendere ; ac denique non ſine admiratione quadam animadgertit, ab il-

Ignatij Vita

his cogitationibus, ut erant inanes ipse, sic se ieiunū & aridū, ab his autem, velut à pabulo salutari, lætum vegetumque discedere: liquidoque perspexit, fucata & insidiosa voluptas quantum è vero & solido gaudio ac suauitate distaret. Atque hanc primam de intimis animi sensibus motibusque ratione inationem habuisse fertur Ignatius: ad quam ubi maior deinde rerum dominarum usus accessit, tantam in spirituum discretionē (quæ consummata sapientiæ virtus est) solertiam atque peritiam esse consecutus, ut egregia etiam illius generis præcepta in eolibro, qui Exercitiorum appellatur, posteritati reliquerit. His ergo observationibus, & assiduis librorum monitis è lethali animæ veterno excitatus, antea etiam vitæ peccata, & infinitam in se Dei clementiam aliquando cepit agnoscere; nec solum de mutandis in posterum moribus, verum etiam de expiandis omni ratione delictis, placandoque numine, serio cogitare. Atque in hanc deliberationem ingressus, denno sese ad Christum domini, Sanctorumque sectanda vestigia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, & eorum præcipue, qui in se ipsi quàm maxime duri ac severi extitissent, artium quippe spiritualium, & Christianæ philosophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem fere sanctitatis & officij perfectionem in asperitate vitæ, & in voluntaria corporis afflictatione statuerat. quocirca iam tum agitabat animo, simul atque per valetudinem liceret, nudis pedibus Hierosolimam petere, ac frequentī verberatione, longoque ieiunio tantas peccatorum penas vitro suscipere, quātas videlicet ab excelsa magnoque animo, salutare odiū sui, & ardens diuinæ gratiæ promerendæ studium exigebat. Iamque rectis euntem sensibus, & optima quæque expetentē, longe vehementius incitavit diuina visio. Etenim nocte quadam vigilanti, augustissima specie, ac beatissimo lumine fulgens MARIA virgo una cum paruulo IESU, non modo sese palam ostēdit, verum etiam incredibili benignitate spectandā aliquamdiu præbuit: quo viso mirifice recreatus Ignatius, tantum repente odiū fastidiumque cōcepit eorū quæ apud cæcos mortales prima putantur, ac præsertim quæ cū inhonestæ voluptate cōiuncta sunt, ut oēs rerū illarū, quāuis diuturno usu ac vetustate corroboratas imagines, ex hominis memoria cōfestim aspectus ille deterferit. accessit ad hæc illud quoque non leue
Dei

Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam proprium ac stabile mansit: ut quotiescunque sublati in cœlū oculis astra suspiceret (quod sane sæpe faciebat, ac diu) mortalia cuncta illi repente sordescerent; & mirò quodam æternæ patriæ desiderio raperetur.

Ad Montemferratū religionis causā proficiscitur. Cap. III.

INTEREA simul & animo & corpore conualefcens, è lectulo surgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare, atque ingredi caperat nishiq; longius ei videbatur, quàm ut de cognatione sua, & de domo patris exire, & præteritæ vitæ peccata quàm acerrime vindicare sibi liceret. Sed quia nondum erat ad iter faciendum idoneus, constituit interim præclarissimas quasq; Christi Domini. Sanctorumq; res gestas memoriæ causâ describere: atque ad id ipsum exquisiti cuiusdam nitoris & elegantiae codice comparato, quæ de virtutum exemplis præcipue admirabatur, in eum codicem vario picturæ genere quam compositissimis & quàm clarissimis litteris ordine referebat. Atque huic operi dum insistit ardentius, quamquã sua de instituendo nouo genere vitæ consilia mortalium nulli aperuerat; hæc tamen tanta scribendi ac legendi assiduitas; contemptus corporis, frugalitatis amor & parcimoniz, sermo quotidianus non ad urbanitatem, vel ad ambitionē, ut antea, sed ad modestiã, pietatēq; cõpositus: hæc igitur, & alia non obscura immutari animi indicia, celeriter viliū domesticis prodiderūt. In iis Martinus Garzia frater natus maximus, qui de mortuo iã pridē Bertramo in dominatu, rei q; familiaris administratione successerat, suspicatus id quod erat; Ignatiū vel morbi vexatione, vel eorū q̄ legerat admonitione cõpunctū, ac perturbatū vitæ prioris, nouū aliquid ac magnū moliri, atq; etiã fortasse nūtrū rebus humanis velle remittere; eodē motus animo vehementer, hominem seuocat, variisq; interrogatiōibus blande pertentans, ad extremū per cõmnes parentes, perq; fortunas omnes obtestatur & obsecrat, videat etiã atq;

Ignatij Vita

etiam quid agat, quo progrediatur, nec quid novi consilij capiat, quod vel ipsi munitum & exploratum ad gloriam & opes iter impediatur, vel sempiternam Loioleiz familie dedecoris notam inurat. Ad quæ Ignatius breuiter, quo se quam primum à fratre expediret, satis memorem fore sese respondit officij: & simul, quoniam de recuperata propemodum eius valetudine ad Naxaræ ducem nuntij venerant, in oppido sititimo, cui Nauarreto nomen est, eo tempore commorantem; veniam à fratre petijt ducis pro amicitia remittendi; ac per eam causam, duobus duntaxat assumptis famulis, eques in viam se dedit, ac breui Nauarretum peruenit incolomis. Ibi ducem amicisque ira salutaris, ut arcana consiliorum suorum quam accuratissime tegeret, simul etiam certa pecuniarum summa in usus pios insumpta, Barcinonem petere, ut Hierosolymas inde contenderet, famulosque dimittere statuit, quo liberius remotis arbitris in suum sanare corpus, & debita viræ licentius actæ supplicia à semetipso possit exigere. Solus ergo per summam dissimulationem Nauarreto profectus, primum omnium religionis causa celeberrimam beatæ Virginis adem adire decreuit, quæ in Monteferrato à monachis Benedictinis incolitur, estque Barcinonem à Navarra petentibus minime denegata. Deinde reputans apud animum suum partim voluptates, quibus antea indulserat, partim etiam periculosa & grane bellum, quod sibi rursus à carnis illecebris, atque ab inferioris animæ visibus imminabat; omni ratione se contra domestici hostis insidias muniendum est arbitratus. Ergo non solum institutam, ex quo die Loiola discesserat, consuetudinem obfirmato retinuit animo, ut singulis noctibus poenæ nomine se acerrime verberaret; sed etiam ratus nullam continentiarum præsidium posse firmitus inueniri, quam Dei matris eiusdemque Virginis perpetuæ patrocinium, recenti præsertim illius in se clementia ac benignitate inuitatus; in eius maxime clientelam fidemque confugit, ac studio virtutis incensus; illico fecit ut eidem Virgini Beatissimæ sese irrevocabili voto castitatis obstringeret. Quod religiosi animi obsequium & sacrificium pro sua infinita bonitate ratum & gratum Deus ipse videtur habuisse: quandoquidem ipsa Virgine deprecante videlicet, ex eo tempore ad extremum usque diem

diem Ignatius plane omni sensu libidinis caruit. Ceterum quo facilius omnes intelligant, quàm sit periculosum & anceps, in Christianæ philosophiæ curriculo sine rectore ac magistro versari; non omitram hoc loco quod ambulanti in ferore spiritus per eos ipsos dies Ignatio contigit. Erant eo tempore in Hispaniæ finibus, Maurorum multe reliquæ: quos nefariæ superstitioni Mahometis addictos, Fernandus Catholicus haud ita pridem è suo pepulerat regno. Ex ea igitur sæce quidam insidens mulo, Ignatium forte asscatus, comitem sese illi adinixit; ac nonnulla primum (ut fit) de itinere sciscitantur, varijs deinde sermonibus eo deventum est, ut de singulari *MARIE* virginitate differrent: quam cum nefarius ille ante partum quidem integram illibatamque fuisse sciretur, à partu vero nequàquam; contra Ignatius ab eiusmodi errore quibuscunque poterat rationibus hominem reuocare contenderet; post multam altercationem magis magisque obstinatus impius ille, cum oblatam sibi veritatis lucem intueri nollet, repente non sine rabie quadam subditis mulo calcaribus antecessit, seque celeriter ex Ignatij conspectu proripuit. Quo facto vehementer irritatus Ignatius, parum absuit quin citato gressu persequeretur abeuntem, & pugione confoderet; facinus indignum existimans non tam contemptum relictumque superbe se, quàm de summa castimonia & sanctitate Reginz Angelorum ausum fuisse vilissimum caput ore polluto detrahere; cumque militari etiam tum spiritus religionis officijque momenta perpenderet, sese vix pietati satisfacturum putabat, si tantas blasphemias pateretur inultas, neque ab impuro demonis mancipio pœnas petulantis linguæ reposceret. Veruntamen incitatum iam generosi pectoris impetum retardabat suspicio latentis in tam speciosa cogitatione piaculi; metusque probabilis, ne per hanc animaduersionem, & caeleste numen, & eam ipsam quam defendere conabatur, Virginem offenderet. Cum igitur multa secum agitasset, motu corporis patiter atque animo varius; ad extremum, sane quàm præcipiti consilio statuit ad binium usque procedere, vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagum nouerat diuertisse. in eo binio laxatis omnino mulæ, qua vehabatur, habenis, ita de re tota interpretari, ut

si bestia ipsa per se Mauri vestigijs insisteret, non dubitaret quin accepta futura esset. vitio Maiestati divina: sin minus, pro certo putaret, nequaquam id à se officij Deum, Beatamque Virginem postulare. Hac illo monte processit ad bivium; eumque pagus ille, quem diximus, abisset disertiensio passuum non amplius quadraginta, via facti ac spetiosa; plane diminutus factum est, vt sponte sua iumentum angustiore via Barcinonem versus iter arriperet. Atque hoc in modum Ignatius in re tam graui, nullo pia ipius studia regente periclitatus, lethalis noxæ crimen felicius effugit, quàm sapientius. Inde progressus ad vicum à Monteferrato haud longè distantem, de peregrinatione Hierosolymitana, de quæ asperiore via quam primum incunda mire sonitus, viatorium ibi coemit ornatum, sparteos videlicet calceos, talarum è sacco tunicam, funemque pro baltheo, tornatilem baculum, & in usum aquæ cucurbitam. Quæ omnia, vt Christi paupertatem non erubescere, & peruersam recti verecundiam deponere paulatim assuesceret; suspenfa propalam ex ephippijs, ad montem vsque lætus aduenxit.

Acta eius in Monteferrato. Cap. III.

Vo simulatque peruenit, templum ingressus, ac numine salutato, nihil antiquius habuit, quàm vt per sacram totius antea vitæ confessionem, contractas animi fordes elueret. quæ confessione in primis fideliter atq; accurate de scripto peracta per triduum, summa deinde cum veneratione ad Sacramentum altaris accessit. Contulit etiam eum eodem patre, qui sibi confitenti aures dederat, omnia sua consilia cogitationesque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam usque diem prorsus nemini patefecerat. præterea, quidquid habuit pecuniæ, totum id in Christi Domini gratiam pauperibus benigne diuisit. Dein silentio noctis eius, cui dies festus Angelicæ salutationis illuxit, pretiosa vestimenta quibus erat ornatus, quàm occultissime potuit, pannofo cuidam ex infima plebe largitus, confestim optato illo sacco sese alacer induit,

duit, ac fune præcinxit; dextro pedi, quod ex reliquijs morbi singulis etiam tum noctibus intumesceret, calceum induxit è sparto; sinistrum utique nudum relinquere, & capite item nudo prorsus decreuit incedere. Sed quia non ignorabat plurimos pallio tenus esse philosophos, vestemque facilius multo mutari quam mentem; omni ope sibi renitendum existimavit, ut illa exterioris amictus insignia, ad intimos animi sensus occulta quadam affinitate pertingerent, cumque accepisset in more positum olim fuisse, ut nobiles equites antequam in ordines referrentur, in sacris adibus noctem unam armati excubarent (quod in Hispania pervigilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimenta Christianæ perfectionis in semetipso transferre constituit. Igitur gladio ac pugione, quibus antea mundo meruerat, è tholo suspensis, nouo instructus armorum genere, totam eam noctem pervigil ante aram sanctissimæ Virginis modo stans, modo nixus genibus, præteritoriū veniā demisse precari, diuino cultui deuouere sese, ac beatā præcipue Dei matrem intenta supplicatione propitiare nō destitit. Atque hunc in modum Christianæ militiæ nomen ex animo dedit Ignatius anno post Christum natum MDXXII. quo ferme ipso tempore, ut à multis non sine admiratione quidem animaduersum est, Martinus Luther infamis hæresiarcha, magnis in Germania motibus excitatis, iussus à Carolo Quinto Imperatore adesse Vormatiæ, male pressum ad eam diem virus opinionum suarum effudit in illo conuentu palam, Sedi que Apostolicæ & catholicæ veritati nefarium atque impium bellum temulentus indixit: ut satis appareat, cum maxime furiam illam contra omnia diuina & humana iura, legesque sacratas obarmaret Satanas; tum ex altera parte, præter alia militantis Ecclesiæ robora, nouum etiam hunc ducem excitatum diuinæ providentiæ nutu, quem Christus Imperator, & ipsum, & sectatores ipsius, obligatos religionis archissimæ sacramento, adactosque nominatim in verba Romani Pontificis, furori ac libidini hæreticæ prauitatis opponeret.

Ardores

Ignatij Vita
Ardores eiusdem in studio poenitentiae:
Cap. V.

SACRA igitur vigilia, quemadmodum diceba-
mus, exacta, quo celebratam hominum, fa-
mamq; sanctitatis vitaret Ignatius, nondum cer-
ta luce, relicto monachis summento, pedes ipse,
obuoluto etiam tum dascijs altero crure claudi-
cans, per summum laborem à Montserratato di-
scessit, & è via militari paulo post deflexit ad oppidum Barci-
nonensis agri Minorellam (hodie Maurellam vulgus appellat)
nouem fere millibus passuum à Montserratato: vbi antequam
longinquæ & periculose peregrinationi Hierosolymitane sese
committeret, sauiente praesertim Barcinone per id tempus pe-
sistentia, denio & obscuro loco aliquandiu delitescere, & hu-
militatis Christianæ, quæ cæterarum est patens custosque vir-
tutum, solida iacere fundamenta decreuerat. Interea mendici
cus ille, quem Ignatius pridie suis vestimentis induerat, cum
ex insolito ornatu in furti suspicionem venisset, illico à loci ma-
gistratibus comprehenditur, & diuinam humanamque frustra
implorans fidem in vincla conijcitur. Cumque inter quæstio-
nem ea sibi à viro quodam nobili clam donata iureiurando af-
firmaret, notæque corporis, ignarus nominis, ederet; conqui-
ritur ex templo diligenter Ignatius. cum nusquam appareret,
mittitur ad eum insequendum festine viator; qui ægre procedentem facile consequutus, quærit ex eo, num cui quidpiam
in Montserratato donauerit. Ad eam vocem, id quod erat, in-
spicatus Ignatius, substitit; coactusque innocentis periculo,
pauperi cuiam vestimenta sese pridie largitum esse, confessus
est: cumque viator porro instaret, quis tu, aut cuias? nullum
omnino ad ea verbum Ignatius reddidit. sed itinere capto
perrexit tacitus, casum infantis apud se miserans, ac semetip-
sum inculans, qui ne benefacere quidem sine ipsius cui benefa-
ceret damno, vel certe discrimine, didicisset. Vt igitur Mino-
rellam accessit, oppidum ingressus quo dicebamus amictu, ad
publicum infimæ plebis hospitium precario sese contulit; ibi-
que

que sanctæ paupertatis ac poenitentię studio inter egentes ac sordidos quam exsequemur vitam exorsus est. Viduum ostiatim precibus infimis emendicare quotidie: totam hebdomadam, excepto die Dominico, ieiunare; in ipso cibatu simplici panē contentus, atque ubi sitis vrgeret, aqua profluente; somni parcissimus humo nuda cubare, auctoreque supplicio, singulis diebus ter sese flagellis quam acerrime cadere. Ad hæc, horas quotidie septenas genibus nixus in oratione vocali persistere; nam eius quæ mentalis dicitur, vsus & consuetudinem adhuc ignorabat. Præterea sacrificio matutino; Vesperarum & Completorii officiis attentissima cura semper intererat. obiit etiam octavo quoque die sacra Confessionis & Eucharistię mysteria. Et quoniam superioribus annis (vt diximus) & humana laudis famæque appetentior, & munditiarum ornatusq; fuerat studiosior: vt vitium vtriusque diligentia pari neglectu rependeret, natalium suorum generisq; splendorem, ne quis illi honos haberetur, studiose celare; & capillum quem pro eius sæculi more promissum impensius comere curareque consueverat, relinquere caput impexum & squalidum: quin etiam ungues ipsos excrecere per diuturnam incuriam pati: atque in hoc tam aspero, tanque horrido vitæ instituto, constanter id omne refugere, quod vllam posset afflicte carni delectationem aut leuamen afferre. Itaque cum esset decoro vultu, & egregia totius corporis firmitate, & detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellatoris, & forma viridis iuuentutis proprius elanguit.

Molestia scrupulorum, ac tentationes eiusdem.

Cap. VI.

IN US MODI vitæ cursum aliquandiu secutus Ignatius magno animi fructu sine vlla offensione tenuerat, nondum grauiora prælia & occultas dæmonum artes expertus, quibus incauta mens hominum ad præclara tendentium, si præsertim suis viribus ipsi confidant, facile in fraudem inducitur: cum repente quadam illi obijcitur species, cuius quamuis

quamuis identident apparentis, formam & figuram satis explicare non posset, multis distincta luminibus, & grato quodam splendore collucens, quod spectrum diabolicum postea, ut dicemus, agnoscit, iisdemque fere diebus cum se illuie & splendore oblitum animaduerneret, atrox illa cogitatio nec opinantem inuasit: Quæ, malum, ratio te, miser, impulit, ut relicta patria, cognatis, amicisque potentibus, pedore ac dira macie deformatus tristissimo & obsolescentissimo vestitu, vel stipem in triuijs corrogares, vel inter infimas plebis minutæ quicquillas lateres inglorius? nonne intermissa militiæ honoratæ stipendia, dulcissimosque æquatium conuictus, & pristinæ fortunæ cultum victamque, maiore cum tua tuique sanguinis dignitate repeteres? Hæc, & alia id genus ubi animo vehementer obiecta; auctorem sensit Ignatius illico: & quamuis initio paulisper ea recordatione commotus, tamen ut se collegit, illam ita constanter ab se reiecit ac repulit, ut ultro etiam familiarius quam antea, sese cœtibz atque colloquijs egentium & mendicorum insereret. quæ submissione victus princeps auctorque superbiæ, rursus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina celebranda, quibus mira cum attentione ac perseverantia quotidie dabat operam, ut diximus; incepti operis molem ac difficultatem ita representavit, quasi eius ærumnas & incommoda miserans diceret: Hem infelix Ignati, annis utique septuaginta, quæ ætas tua recipit, in tantis tibi laboribus, in tanta vitæ asperitate degendum est: quæstu, præsertim virgæ senio, tolerare quæ poteris? Tum ille fortior, nec sine contemptu: Quasi vero, inquit, mihi tu vel unius diei spatium præstare possis. Hæc duo prima post conversionem Ignatius de summa rerum certamina subiit: quorum utroque turpiter superatus humani generis hostis, ubi se irruptione & aperta vi nihil proficere intellegit, longe diuersa bellandi ratione, dolo cuniculisque grassari constituit. Neque abnuic CHRISTVS, pugnarum eiusmodi instissimus arbiter: qui ne neminem supra id quod potest, oppugnari permittit, sic militibus suis, quos gratiæ diuinæ præsidio, & liberæ voluntatis arbitrio ad omnem virtutem exercet, ne parta semel victoria per otium torpeant, nouam in dies gloriosi triumphi materiam deesse non patitur: Est igitur in dæmonis artibus, quas ad bonorum perniciem assidue

assidue meditatur, illa vel pessima; ut quos se videt studio virtutis ac religionis addictos, vnde terrestrium vel honorum spe, vel commodorum & voluptatum illecebris auelli non possint, hos per speciem ipsiusmet honesti quod adamarunt, ad immoderatam inedia & carnis macerationem acrioribus incitamentis impellat, eosdemque præteriti temporis piacula reputantes, ac celestis iræ seruituti metu perculsos, in singula momenta misero quodam angore solliciti. id autem eo consilio, ut vel plane defecti viribus, per causam recuperandæ valetudinis paulatim ad socordiam atque ad ignaniam delabantur; vel assidua scrupulorum agitati molestia, dum se ipsi calumniari non desinunt, si minus inertia, certe defatigatione ac lassitudine ab incæpto desistant. cuius utriusque cladis utinam ne tam multa nobis quotidie exempla supererent. Hæc igitur eadem fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Obtinuerat ille (quemadmodum dicebamus) ex quo sese ad Christum adiunxit, in summa vitæ austeritate perpetuam animi tranquillitatem atque lætitiā: quā ne ex quotidiana cōpia vilem duceret, neu suis ipse meritis per insolentiam adscriberet; ab ijs quas diximus, tentationibus capiti illi pater celestis vniuersam repente subtrahere, sic, ut interdum cum maxime gaudens exultaret in Domino, tunc subito nulla præcedente significatione, prorsus exui nudarique se omni gaudio & iucunditate sentiret: nec iam in precibus, neque in psalmis, neque in cæteris, quibus assueverat, pietatis officijs ullam inueniret omnino delectationem aut requiem. idque cum ei frequenter accideret, attonitus rei nouitate, animo suspensus ac mire sollicito, causas eius varietatis & immutationis inquireret, ac dubitare apud se, recte ne confessionem in Montserrat, quā diximus, peregisset? quidquam ne omisisset, quod ad integrā criminum accusationem attineret? ac proinde num idcirco fortasse Deum adhuc iratum experiretur? Quæ illæ dum anxius agit, arrepta occasione diabolus perturbandi hominis, deque suo statu deiiciendi, hanc ipsam suspicionem atque formidinem insticit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari terroribus, dies noctesque fletibus iungere, nullam capere partem quietis. Itaque domi amissam recuperare conscientia pacem, & hanc in visceribus.

Ignatij Vita

visceribus pestem omni ratione conatur euellere; non satis habuit peccata vetera, quorum de confessione ambigebat, iterum iterumque apud sacerdotem exponere; sed etiam cuiusdam concionatoris monitu, qui Minorellæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas, quotquot reuocare in memoriam potuit, in libellum relatas, quod ad Montemferratum antea fecerat, quam accuratissime rursus explicuit. Sed (quod sæpe contingit) quod sibi adiumento fore putabat, id erat ei contrarium maxime, si quidem ipsa commemoratio rerum quas aliquando obliuisci oportuerat, fiebat ut etiam si quid ipsa die mitigatum fuerat, recrudesceret. Nec iam tantummodo superiorum annorum delicta occupatum animum amarissima superscriptione torquebant, sed etiam presentis temporis cura pauciorque, ne iniusta Christo sua essent studia, neu Domipum suis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus frustra tentatis, vnum duntaxat occurrebat illi remedium, nec sane spernendum; ut sacerdos pro potestate omnino sibi posthac eiusmodi suspicionibus ac recordationibus interdiceret. Sed id ipsum consilij ad eum deferre non audebat, peruersa videlicet ratiocinatione delusus, ac veritus ne sibi minus ea medicina prodesset, cuius auctor ipsemet existisset. Inter has ergo curas, graui pressus molestia cum ita iaceret, ut nulla iam res mitigare dolorem posse videretur; inuasit hominem atrox & sæua cogitatio, vti ad luctus miseris que finiendas, è fenestra cubiculi (Dominicanorum hospitium forte utebatur) semetipse præcipitem daret. Quam ille cogitationem, ope diuina cum acerrime repulisset, subiit animum firmitas & constantia cuiusdam anachoritæ, quem in Patrum historia legerat, impetrandi gratia nescio quid quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abstinuisse, quoad per eam abstinentiam propitiato numine, voti compos existeret. & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metuque suberat, ne tam audaci incepto Deum irritaret potius, quam reconciliaret sibi, tamen tota re apud se diu multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinqueret, illum ipsum rigorem perseuerantis inedia sine ulla dubitatione experiri constituit, atque ita experiri, ut nihil interea de quotidiana pretatione, verberibus, & cætera corporis maceratio-

ne

ne remitteret. Dies igitur vnus, duo, très, quatuor, nec tamen aut linqui animo, aut molestia liberari. itaque ad septimum vsque diem obfirmata mente ieiunium extendit, extendissetque porro, ni sacerdos idem, cui sua non modo vitia, sed etiam bona, & intimos omnes animi recessus ac latebras diuino quodam instinctu nudas & apertas habebat, pro imperio vetuisset eum longius progredi, minis insuper additis, ni paruisset, illum à sacra corporis Christi communione prohibendi. hac igitur tam seuera denuntiatione deterritus, cibum sumpsit Ignatius, & illo quidem ac postero die fuit illi quies: tertio vero eadem ille peccata rursus occurfare memoriz. quarum cogitationum initia dum admittit incautius, ac species (vt fit) speciem adducit, sensim in pristinos fluctus, & astutis que solitudinem reuolutas; cum ex vna parte prorsus instaurandum Confessionis mysterium indicaret, ex altera vero id sibi non modo non profuisse, verum etiam nocuisse antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue & diuini presentis miserie mentem eius inuasit, non quidem vt de morte oppetenda, sed vt de abiicienda seueriore disciplina, & sæculi commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit. Verum in tantis tenebris ac procellis natanti, & in magnum adducto periculum, peropportune radius diuinæ bonitatis affulsit, cuius beneficio diabolica discussa caligine, totius tentationis exordia progressusque attente considerans, liquido comperit, omnes illos conscientie stimulos, vanasque suspensiones, à malo spiritu fraudulenter immissas, ac proinde sine vlla dubitatione constituit, præteritæ vitæ labe, quod ad confessionem atrineret, perpetua oblivione conterere. Atque in hunc modum singulari Dei beneficio, non modo infelicem illam sui calumniandi miseriam ac pœnam euasit ipse, verum etiam alios curandi, qui eadem ægritudine laborarent, miram à patre luminum facultatem & scientiam esse consecutus.

Ignatij

Ignatij Vita
Ignatij profectus in Spiritu. Cap. VII.

Hic igitur periculis perfundus Ignatius, ac veluti auulsus ab vbere; maiores quotidie efficiebat in solida virtute processus: & quo acrior ac diuturnior probatio fuerat, eo magis idoneus euasit ad noua omnis potentis Dei charismata capienda: in quibus fuit illud eximium. Cum enim religionis causa adem Pauli Apostoli extra oppidum peteret, & in ipso itinere ad Rubricatum amnem, qui Minorellam interfluit, constitisset; necopinanti repente diuina quædam oborta lux est tanta, tamque mirifica, vt momento pæne temporis nullo magistro quam plurima clare perspiceret non solum de fidei Christianæ mysterijs, verum etiam de alijs vel subtilissimis philosophorum quæstionibus atque decretis: quasi nitidissimo quodam in speculo perspicue cerneret ea, quæ post multam accuratamque lectionem, maximosque labores ac vigilas vix demum solent homines intelligentia comprehendere: atque in eo cælesti prorsus intuitu, non sine summa animi voluptate diutius acquieuit. Quo tanto, tamque insigni accepto beneficio, cum ad agendas Domino gratias accessisset ad Crucem in propinquo defixam; oranti sese denuo in aere spectrum illud obiecit; de quo diximus antea, sed (quæ nimirum virtus ac potestas est Crucis) nequaquam pari splendore vel pulchritudine. itaque quod suspicatus pridem Ignatius fuerat, tum denique clare perspexit esse demonium: eodemque deinde sapius apparente, tantum abest vt moueretur, vt illud etiam baculo per contemptum abigeret. Atque eius fere generis per id tempus plane diuinitus alia multa percepit. Quodam die, dum indicta publica supplicatione Minorellæ religiosum agmen instruitur, & Ignatius interim beatissimæ Virginis psallit, insistens gradibus templi Dominicani; subito in Deum ita rapta mens eius est, quasi per apposita quædam, & maxime illustri a symbola, Trinitatis ipsius numen augustissimum cerneret distinctum personis, vnum essentia. Qua visione tanto gaudio est delibutus, vt neque in ipso mox agmine lacrymis & singultui crebro temperare valuerit, neque vero totum

tum eum diem alia vlla de re , nisi de sanctissimo illo fidei Christianæ mysterio disputaret: idque tanta similitum & exemplorum varietate & copia, vt cuncti obstupescerent. quinetiam per eos ipsos dies non dubitauit homo litterarum propemodum ignarus, librum de Trinitate conscribere quoquo potuit stylo: vsque adeo cælestes typi quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altissimarum notiones impresserant. Ac licet antea quoque & monadcm in triade, & in monade triadem sanctissime coleret, suasq; & naturæ diuinæ communiter, & separatim singulis personis preces hymnosque persolueret; ab hoc tamen raptu longe studiosior & ardētior euasit in eodem officio pietatis ; eamque laudabilem consuetudinem ad extremum vsque vitæ retinuit, sic, vt præcipuam caperet voluptatem, & proprio quodam sensu rerum cælestium afficeretur, quotiescunque sanctissimæ Trinitati sacra perageret. Neque vero fuit hic finis mirabilium visionum: siquidem rursus per significationes arcanas, & mystica quedam exempla, oblatus est eius menti modus ipse, quem in huius vniuersitatis molitione summus ille rerum opifex tenuit; quas illustrationes atque doctrinas, vt omnino vires naturales excedunt, sic postea negabat Ignatius posse verbis adumbrari, nedum exprimi. Præterea cum sacrificio Missæ in eodem templo Dominicanano interesset, dum à sacerdote de more hostia salutaris attollitur, apertissime vidit Ignatius illa specie Christum Deum eundem & hominem verissime contineri. Factum est etiam aliquando (idq, ipsimet qui interfuere, testati sunt) vt alienatus à sensibus à Cōpletorio Sabbati ad alterum vsq; proximi Sabbati Cōpletorium in altissimo quodam excessu perstiterit; qua ipsa hora, multis adstantibus qui rei totius euentum attente expectabant, quasi è profundo somno excitatus, repente sustulit oculos,, I E S V M perquam suauiter inuocans. atque interim pij quidam homines mortuum rati, vtique terræ mandassent, nisi contemplati omnia diligentius, ac pertentato corpore, latentem in eo vitam ex tenui cordis palpitatione sensissent. Ad hæc, intento precationi, sese non semel tum Christus Dominus, tum Virgo mater ostendit. quibus, & aliis id genus clementiæ diuinæ subsidiis in recta fide vsque adeo confirmatus est, vt etiā si nulla exstiterent Christianæ religionis monumēta

f vel

vel testimonia, nequaquam tamen dubitasset, ex his tantummodo quæ Deo sibi aperiente cognorat, mortem pro defensione catholice veritatis oppetere. & qui paulo ante viæ vocalis nosset orationis vsum, paucis mensibus tantam rerum spirituum peritiam, ac tantam Dei familiaritatem est nactus, ut quidam, eius omnia vel dicta vel facta curiose obseruantes, interpesta nocte supplicentem animaduernerint (eleuante spiritu sarcinam corporis) quatuor circiter cubitis à terra sublimem: & quidem ex consortio sermonis Domini (quod de Moyse scriptum legimus) tota facie mirum in modum radiante .

De studio collato ad proximos adiuuandos.

Cap. VIII.

QUAE omnia, quamquam egregia atque expectanda per se, tamen eo pluris erant in Ignatio facienda, quo magis erat, & cum aliorum fluuio & utilitate coniuncta. Nam in cæteris ornamentis ac beneficiis, quæ in eum Deus plena manu congersit, illud equidem vel præcipuum duxerim, quod in tanto perfectionis ardore non dedit illi spiritum solitudinis, animumve vni sibi vacantem, sed Christianæ propagandæ fidei cupidissimum, ac mire studiosum diuinæ gloriæ, salutisq; cõmunis. Cum igitur acta eius in Monteferrato) quâquam ea ipse occultissima voluerat esse) institutamq; vitæ asperitatem ac sanctimoniam vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatem viri præcipue, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominũ concursus ad eũ fieri cæptus partim visendi gratia, partim etiam consulendi; quos ille vt omni conatu quàm acerrime ad Christum adiungeret, seu squalor ille nimius, & diutina illunies ad se adeuntibus terrorem incuteret; primum deponere fordes, & externum corporis habitum capit aliqua ex parte componere: deinde cum intelligeret difficile in primis & ancipitem esse curationem animorum; quo cautius rectiusq; in re tanta procederet, ope diuina suppliciter etiam atque etiã implorata, suæ conuersionis originem, ac seriem, variasque

nasque tentationum procelas ac tenebras, & subsequutâ mox tranquillitatem ac lucem, quàm accuratissime secum expensens, demum ex iis quæ partim cælesti magistro dictante perceperat, partim etiâ ipsemet experiendo cognorat, de fructuosa ratione meditandi orandiq; præclaras obseruationes & saluberrima præcepta conscripsit: qui liber (vt antea dictum est) Exercitiorum spiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodê auctus atque recognitus, & Romani Pontificis iudicio ac testimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines tum in eligendo genere vitæ, tum in componendis moribus, perturbationibusq; sedandis, ac præsertim in retinenda constantia salutari, mirum in modum iuuat, iuuatque quotidie; vt iure optimo videatur hoc non in postremis numerandum esse remediis, quæ diuina bonitas hac hominum ætate vel ad corrigenda sæculi vitia, vel ad renouandam veterem Ecclesiæ disciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugē Ignatius reperiēbat idoneos, paulatim, & quasi per gradus capite excolere: cæteris interim precibus monitisq; prout sese dabat occasio, à vitiorum sæditare deterrens, atque ad studium æternæ beatitudinis incitans: idque eo libentius atque securius, quod communicandis iis quæ à Domino acceperat, nihil interim sibi religionis ac spiritus deperire sentiret. Nec solum venientes ad se, benigno excipiebat alloquio; sed etiam inuitatus interdum ab aliis ad prandium, minime recusabat accedere; nimirum eo consilio, vt ex re & ex tempore sumpta occasione, qui se in Dei gratiam terrestri pauissent cibo, eisdem ipse vicissim spiritualibus epulis, & opportuna quapiam adhortatione reficeret. Atque in hunc fere modum adiunante Domino permultos ad arctam salutis semitam, à via lata & spatiosa traduxit.

E graui morbo periclitatur.

Cap. IX

Sed in eiusmodi curam dum incumbit ardentius, nec tamen interea fere quidquam de assiduitate precandis, ac de quotidiana vitæ asperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit adeo periculosum & grauem, vt

Ignatij Vita

ſauiſſime atrociter feбри proxime ad mortem acceſſerit. quo tempore & oppidi magiſtratus periculo viri permoti, publice diuerſorium illi curarunt neceſſariis rebus inſtructum: & præter aliam amicorum turbam, honeſtæ matronæ, quæ vitandæ peſtilentiæ cauſſa Barcinone ſeſe eo receperant, certatim egrotanti aſſidere, & nocturnas agere excubias, perinde quaſi in vnus vita ſalus omnium verteretur. Atque his populi officiis, ac pia ſedulitate bonorum, ereptus è præſenti vitæ diſcrimine, in id ipſum iterum ac tertio recidit ob eam cauſſam, quòd nondum plane confirmatis viribus (blandimenta videlicet carnis, & veteris hominis malitiam veritus) præpropere feſtinatione ad priſtinas occupationes corporis animique redierat; quarum pondere oppreſſus, denique didicit ipſe, aliisquæ deinde præcipere ſolitus eſt, imbecilla valetudine minuendos labores, curandumquæ tali tempore, vt quantum de conſuetis exercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem æquitas animi, & exemplum Chriſtianæ fortitudinis addat. Verabat idem etiam corpus debito ſomno ciboquæ fraudari, mukis eo tempore doctus experimentis, vt moderata ſobrietate vegetatur animus, ſic immoderata vigilia vel inedia vires adeo frangi ac debiliſari, vt mens earum miniſterio deſtituta, vix munere ſuo fungi, aut ad contemplationem rerum diuinarum poſſit exſurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, diuturna & periculosa ægrotatione, demum ita conualuit, vt ex reliquiis morbi dolore ſtomachi moleſtiſſimo ſubinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & panni craſſioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra ſæuitiam hyemis munire ſeſe priorum hominum benignitate precibuſquæ coactus eſt.

De inanis gloriæ vitio ſuperato Cap. X

ACCESIT ad illa corporis ægrotantis incommoda, grauis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione proſectus. Dum enim ingraueſcente morbo conſcientiam ſuam diligentius

gentius excutit, sequē ad extremum comparat mortis agnitionem; subiit illi repente, se iustum esse, neque villo pacto sibi de sempiterna beatitudine dubitandum. Cui suasioni dum resistere vi summa conatur, intelligens ut quisque sibi maxime placet, ita Deo maxime displicere; diuturnum & anceps intra sese certamen tanta tentatione metuque sustinuit, ut miris modis quotidie torqueretur, maioremque ex offensionis diuinæ formidine, quàm ex ipsa grassantis morbi vehementia metum ac sollicitudinem caperet. Versabat videlicet in omnes partes hominis animum dæmon callidus, Christi permissu; & quæ desperationis iaculis paulo ante superare nequiuerat, eundem rursus nimis confidentiæ ac vanitatis elatione supplātare & euertere nitebatur. Sed contra eiusmodi cogitationes Ignatius & in ipso (ut diximus) morbo, & recuperata postmodum valetudine cū diutius dimicaret; partim agendis identidē Domino gratiis, partim naturæ humanæ fragilitatē apud se reputando; deniq; diuino præsidio detestabile hoc ingrati animi vitiū ita debellauit, euulsitq; radicitus, ut postea quotiescumque salus animarum, aut Dei gloria postularer, sua nō minus bona, quàm mala sine vlla prorsus cenodoxię titillatione palam & ingenue expromeret.

De profectione Hierosolymitana Cap. XI

INTER hæc anni fere spatio exacto, partim spiritualium rerum scientia instructus, partim etiā arte quadam & consuetudine regendarum animarum imbutus, cum nihil vulgare aut exiguum agigaret animo, sed egregia quadam & ardua in Dei gloriam ab ipso conuersionis initio concepisset; Hierosolymam, quod iamdudum habebat in votis, petere omnino constituit, non tam ut Christi Domini sacratissima incunabula cerneret (tametsi id ipsum vehementer optabat) quàm ut in conuertendis ad Euangelij lucem infidelibus quicquid tenent loca; vel operæ pretium faceret, vel certe martyrij palmam, cuius avidissimus erat, acquireret. Sed hoc suum de prædicando Euangelio consilium, vitandæ

de scilicet humanæ laudis causa nemini prorsus aperiebat: peregrinationis vero propositum, cum necessario amicis patefecisset, multi primum id ei multis rationibus dissuadere, obtestari etiam & orare, ne populum ab se nuper è somno vitiorum excitatum ad studia virtutis pietatisque, repente desereret, neu se ipse, affecta præsertim valetudine, ieneri tam longinquo ac tam periculoso committeret. deinde cum nec precibus nec suasionibus eum de sententia demouere possent, instare saltem & urgere, ne incomitatus abiret; multa posse in tam remotis ignotisque sibi regionibus, ac tanta rerum humanarum varietate contingere, quæ præsentem cuiuspiam fidelis opem solatiumque requirerent. Omnino probabilia videbantur asserere, & humano iudicio rem æstimantibus, etiam necessaria: nec vero deerant homines impigri, peritique linguarum, qui sese illi comites laboris ac periculorum libenter offerrent. Verum Ignatius, quæ erat animi altitudine, in cælum semper intentus, atque a diuina prouidentia vsquequaque pendere mirabiliter cupiens, amicis omnia sua in eum studia profidentibus ita remisit, vt diceret, in præcipuis hominis Christiani virtutibus non modo fidem & caritatem esse, verum etiã spem. Eius porro comparandæ gratia, certum sibi esse non modo sine viatico, sed etiam sine comite iter id ingredi; quod clare perspiceret, si, qualia multa possunt homini accidere, peregrinanti præsertim, sibi quidpiam euenisset, fieri non posse quin aliqua saltem ex parte comitis præsidio fideique confideret: proinde quicquid in eo spei locasset, id vtique ex ea detractum iri fiducia, quam totam in vno Deo clementissimo parente ac rectore vellet esse repositam.

Nauigat in Italiam. Cap. XII

Ac igitur mente sub initium anni MDXXIII. magno omnium dolore Minorella profectus venit Barcinonem, vt in Italiam ex eo loco traiceret. cumque peropportune paratam ibi nauem offendisset, egit cum nauarcho suppliciter, vt se medicum egentemque, gratis admittere ac transportare ne grauaretur. cui nauum quidem ille se remis-
surum

surum promisit; ea tamen conditione, ut nautici saltem panis, quod erat necessarium, secum inferret. Ea responso cum vehementer angeretur Ignatius, quod commeatus copiam quamvis exiguam, cerneret inopie illius quam sibi summam proposuerat, legibus aduersari; post multas anxiasque cogitationes totam rem denique permittere statuit arbitrio sacerdotis, quæ sibi paucis illis diebus Barcinone, tum suæ conscientie iudicem, tum interpretem diuinæ voluntatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio respondit, æqua postulare nauarchum: proinde non resistendum esse, nec vero timendum, ne si cibaria, tam vilia præsertim ac necessaria, sibi parauerit, quidquam idcirco contra consilium perfectæ paupertatis admittat. Tū Ignatius quamquam soluto vixdum religione animo, tamen partim sacerdotis impulsu, partim etiam metu occasionis eius amittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauem imposuit, & ne quid præterea secum inferret, paucos qui superfuerant nummos reliquit in ipso littore: deinde solutis anchoris die quinta Caietam non minus periculosa quam celeri navigatione delatus, Romam pedibus iter intendit. ac prima nocte diuertit ad villam militibus refertam; quibus nefaria quædā ac turpia molientibus, tanto animi ardore ac vociferatione se obiecit, ut illi partim verborum pondere, partim constantiæ miraculo obstupefacti, à flagitioso conatu destiterint. Inde laboribus maximis, cum sequente per eos dies pestilentia luridus ipse ac macilentus, tectis fere atque oppidis arceretur, denique in urbem Romanam haud ita acriter custoditam, lassitudine ac fame pene confectus introiit ipso Dominico die Palmarum. cumque venerabundus religiosissima quæque loca obiisset, Adriani VI. Pont. Max. pedes exosculatur. Mox paranti Venetias ire, ut in Palestinam inde transmitteret; rursus Hispani amici nonnulli, qui Romæ eo ipso tempore versabatur, protectionem dissuadere cum aliis rationibus, tum præcipue navigationis longæ & infestæ periculis proponendis: quippe cum paulo ante per summum nominis Christiani æque damnum ac dedecus, Turca Rhodum insulam expugnasset, quo nuntio videlicet omnis Italia cohorrerat. Sed cum Ignatius ab instituta peregrinatione nullo terrore posset abduci; illud saltem hortari & orare iustiterunt, ne se daret in iter eiusmodi sine pecunia, tum in alios usus neces-

saria, tum vtique ad naulum pro transmissione soluendum .
nam vt Venetias emendicato victu peruenisset, quæ deinde
ratio quæ spes homini externo & ignoto foret, in tam remo-
tas regiones traiectum nanciscendi gratuitum? Proinde recte
amicæque suadentibus ne resisteret, iuuariquæ se in C H R I-
S T I gratiam aliquo saltem viatico pateretur. Cum hæc, &
alia eiusmodi asseuerantes pariter ac miserantes ingererent;
sæpius eadem iterando cunctantem ac tergiversantem deni-
que perpulerunt, vt in ipso discessu aureos aliquot nummos
acciperet. quo ille subsidio oneratus verius quam instructus,
non multum processerat viæ, cum rem totam attente contem-
plans, seqûe ipse accusans grauiter, quòd de fiducia diuina hu-
mano metu se deiici, fixumquæ paupertatis propositum obla-
to auro passus esset infringi; parum absuit quin omnem pecu-
niam illico indignabundus abiiceret: sed quia id prodigum,
ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit certe in obuios
pauperes paulatim infumere. quod cum alacriter præstitisset,
breui & nummis omnibus vacuus, & stimulis conscientiæ li-
ber euasit. Pergentem porro Venetias, eadem quæ supra me-
morauimus incommoda & difficultates itinere pene toto ve-
xarunt. Sæuebat etiam tum locis aliquot sœda lues atque
contagio; dispositiquæ custodes aditus oppidorum assidue
tuebantur. Ignatium vero ex ipso corporis habitu vel in sum-
ma cæli temperie metuisses. Obsita erat squalore vestis, & hor-
rida; color exsanguis, cauum macie caput, conditi introrsum
oculi, & inanes faucium sinus. quocirca fiebat, non solum vt
exclusus à diuersoriis omnibus pernoctare sæpe cogeretur in
publico, sed etiam vt pallore & macie peremptum, rigentem-
quæ, prætereuntes aliquando nonnulli ceu monstrum quod-
dam aut triste simulacrum horrerent. Ipse vero lingua im-
peritus, ignarus itinerum, cum præ defatigatione sæpe defi-
ceret; ad Fossam tamen Clodiam Deo adiuuante peruenit, quo
ex emporio brevis & quotidianus Venetias traiectus est. Ibi
certior factus à viatoribus, obseruari Venetiis omnia diligen-
tissime, & e suspectis præsertim regionibus venientes accessu
prohiberi; flexit inde itinere terrestri Patauium, quorundam
consilium sequutus, qui id ipsum periculi metuentes, faciliore
sibi ex ea vrbe Venetias transitum fore sperabant: iidemquæ
Ignatium

Ignatium adiunctum sibi comitem, præ imbecillitate haud ita æquantem gradus, in campis circumpadanis repente destituunt, vnius ope C H R I S T I subnixum : qui sane pro sua infinita clementia laboranti seruuulo in tanta solitudine minime defuit, sed proxima nocte sese illi, quemadmodum antea sæpe fecerat, visendum obtulit; recreatumque mirifice, intra ipsa Patauina moenia primum, deinde Venetias sine vlllo errore aut difficultate perduxit. nemo quippe ex Patauinis custodibus ad portas, nemo ex Venetis exploratoribus ad insulas frequentiores appropinquantem (cum nauim ingressi de more singulos veterores diligenter excurrerent) Ignatium nulla munitum valedudinis tessera, ne appellauit quidem: mirantibus, cognita postmodum re, Clodianis desertoribus illis; quibus per adulterata videlicet symbola introitus in urbem vtramque non sine magna vel sollicitudine, vel contentione patuerat. Venetiarum vrbis, in recessu intimo sinus Adriatici, ea regio ac situs est, vt leniter stagnantes ex alto aquæ illam ex omni parte circumluant. ea inclytæ vrbi & ad merces copiasque inuehendas opportuna receptacula, & contra hostiles incurfus munimenta firmissima sunt. Ex iis porro æstuariis, maiores minoresq; euripi totam urbem interkursantes, variis mœadris ac flexibus ita distinguunt, vt, quot in partes pedibus, in toridem fere mari aditus sit; egregio sane vel artis, vel naturæ miraculo. Inde vicorum, insularum, ac pontium ingens numerus: vt qui diutius ibi versati non sunt, viarum locorumq; modo varietate, modo similitudine sæpe fallantur. Sed contra eiusmodi ambages, certum paratumq; remedium est maxima multitudo cymbarum, quæ vsquequaque disperse, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quælibet haud ita magna mercede traiciunt. Ignatius naui Patauina, ex iis quæ per Medoacum flumen assidue comitant, in area Marciana sub noctem expositus, cum neq; vias ad publica xenodochia nosset, nec portitori conducendo suppeterent nummi; assuetus longo iam usu male cubare, sub porticu Procuratoria, quam appellant, intendentibus iam se tenebris, vacuum opificis cuiusdam fulcrum elegit, in quo fessos artus utcumq; reficeret. Tenet fama, litterisq; multorum est memoriæ traditum, dum ille ibi noctem exigit, vicinum senatorem M. Antonium Triuisanum (quem ipsi multo deinde post, eiusdem ciuitatis principem vidimus)
cælesti

Ignatij Vita

caelesti voce excitatum, increpitumque quod in multa veste, mollique strato decumberet ipse, cum interim Dei famulus peregrinus non longe à vestibulo illius edium iaceret in publico pauper, & omni humana ope ac solatio destitutus. itaque ingenti metu & horrore persusum profilisse confestim, & questum diligenter Ignatium exceperisse perhonorifice. Sed ille postmodum cum in amicum veterem Cantabrum incidisset, à laetiore hospitio sese ad eum familiariter transfudit.

Nauigat in Palestinam. Cap. XIII

IBi cum aliquandiu moraretur, in omnem nauigandi occasionem intentus; ecce tibi nouæ amicorum pugna (quos illi vhius breui conciliabat cognita viri virtus atq; modestia) eum variis terroribus ab instituta peregrinatione reuocare conantium; quibus ille, Deo fretus, ita resistebat, vt diceret, pro certo habere se, vt cætera cum qua deficerent, vel vna solummodo tabula quo cupiebat vtique peruenturum. Nec eum sefellit bonitatis diuinæ fiducia. Cum enim eo anno formidine Turcarum, vt diximus, solito minor esset in Iudæam peregrinantium numerus, & quotquot erant, simul omnes paulo ante soluissent; desperata iam à cæteris re, Ignatius repente fit certior, nauem in Cyprum parari patricio Veneto, prætori eiusdem insulæ designato. cumque inde non ignoraret breuem atque facilem esse tractum in Palestinam; nullo adhibito deprecatore, cum tamen multi nec aspernandi suppeterent, ad Venetorum Ducem Andream Gratum adiit ipsemet, insigni non minus humanitate quam prudentia principem. ac Deo fauente facile ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vsque deucheretur. Sed interea dum prætoria ornatur naus, in febrim Ignatius incidit, factumque diuinitus est, probandæ scilicet eius constantiæ causa, vt quo die phar-macum hauserat, eo ipso nauæ signum profectionis ediderint; qua re minime conturbatus Ignatius veniam petit ab hospite; qui pertinaciter ipsum etiam atque etiam retinere conatus, cum

cum nihil omnino proficeret; consiliū medicus, ille vero sine cunctatione responderet, hominem ad interitum ruere. At tamen Ignatius nihilo magis immutatus, & cælestis nimirum medici ductum sequutus, felici sane consilio (quod tamen admirandam potius, quam imitandam aliis duxerim) fluctuante etiam tum in stomacho porione conscendit; factūque est Dei beneficio, ut ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa maris agitatione tantam vim pestiferi ac viciati humoris euomeret, ut morbo plane leuatum sese celeriter senserit. Recuperata valetudine institit suo more, quoscunque poterat factis dictisque ad virtutem & pietatem adhortari. cumque in eadem nati per summam impudentiam committi grauinquādam flagitia comperisset, non dubitauit apertum dedecus detestari palam; & impuros illos homines tāta orationis acrimonia reprehendere, ut ii facta cum nautis coniuratione molestum sibi moritorem in deserta quadam insula exponere, atque ab suo conspectu & consuetudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati ē vectoribus quidam Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, suadentes etiam atque etiam, ut in loquendo cautior esset, sibi que consuleret. sed ille nihilominus turpiter peccantes obiurgare perrexit, diuinæ providentiæ ope subnixus: cuius beneficio factum est, ut ad insulam sceleri destinatam appropinquantes nauta, aduerso repente vento reiecti, volentes nolentes Ignatium in Cyprum vsque peruexerint: ibi cum stare ad salinas peregrinam nauem, de qua supra diximus, audisset; illuc itinere terrestri se contulit: in eamque gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit, quam in priores intulerat, Christo vno videlicet fretus, qui tota illa nauigatione sese illi non semet ostendit; eumque magnopere confirmauit, ac denique incolumen ad portum Palæstinę perduxit.

Palestina loca sancta perlustrat. Cap. XIV.

NU cum cætera peregrinorum turba progressus, ut ad conspectum sacratissimæ vrbis est ventum, incredibilem ex ipso illius intuitu cepit animo voluptatem: ac deinceps partim in comitatu, partim etiam solus, loca illa

Ignatij Vita

illa CHRISTI Domini, MARIAE virginis, & Apostolorum nobilitata vestigiis, eximio quodam animi fructu venerabundus haud semel obiit : modo inclyti quondam templi reliquias, modo sepulchra Prophetarum intuens : hic nascentis & vagientis ; illic docentis, & miracula patrantis filij Dei monumenta considerans . Vbi vero ad loca eiusdem acerbissimis poenis insignia, & morientis in cruce sanguine consecrata, atque ad defuncti sepulchrum accederet ; effusus in lacrymas, humo pia oscula imprimere, immortales agere Domino gratias, incredibili quadam spiritus dulcedine & suauitate compleri . Ad hæc, antiquum beatissimæ Virginis domicilium, itemque locum instituto primum Eucharistiæ mysterio, & sancti Spiritus aduentu memorandum, & alia eiusmodi quàm plurima, quæ per otium deinde reniseret, à mystagogo quæ accuratissime addiscere . Erat Ignatio iamdiu deliberatum, vt diximus, in augustis illis Iudææ sedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad Euangelij lucem infideles toto pectore incumbere ; quod non reperiret vel vbi sanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuosius operam collocaret . Neque, plurimis iam experimentis diuinæ bonitati confidere, & in diem paruoque viuere assuetum, rerum quæ ad corpus pertinent, habebat cura vlla sollicitum . Id vero laborabat vnum, fragilitatis humanæ videlicet conscius, ne spiritui quotidie deficienti, & noxarum sordes aliquas contrahenti, opportuna sacræ poenitentiae ablutio, & cælestis panis alimenta deessent . Quam ad rem idoneum ratus ministerium fratrum è Franciscana familia, qui loca illa religiosa tuentur, & peregrinis aduenientibus presto solent esse ; adit ille ad custodem cenobij, ac litteras ei, quas ex Italia cōmendatitias attulerat, reddit ; & quod ad conuersionem infidelium attinet, nihil ei suorum cōsiliorum impertit ; voluntatem vero suam in eisdem sedibus commorandi habitandique demonstrat : rogat proinde, vt se fratres dumtaxat recto recipiant, sibi quæ Confessionis & Eucharistiæ sacramenta ministrent : se, quæ ad victum cultumque spectent, nullo prorsus eorum incōmodo curaturum . Custos, partim commendatione amicorum, partim postulati moderatione permotus, bene sperare iubet Ignatium, ita tamen, vt rem in aduentum Prouincialis Ministri differret, qui per eos dies
in

in Bethleem opido versabatur . nec dubitauit Ignatius quin
æque facillè Prouincialem esset habiturus, atq; custodè habue-
rat . itaq; cum reditus iam peregrinorum instaret, litteras ad a-
micos in Occidētē scribere aggressus est, quibus eos de suo sta-
tu faceret certiores . Cū igitur maxime scriberet, quòd in po-
sterū diē peregrinis erat indicta profectio; ecce tibi à custode
nuntius, adesse Prouincialom, & Ignatium accerfere . ad quē bo-
næ spei plenus cum extemplo adiisset, collaudat ille primo piā
hominis voluntatem: sed re apud se diligentius deliberata, vi-
deri sibi ait fatius, vt recedat; idq; cum alias ob causas, tū ve-
ro quòd ante id tempus nonnulli eodē studio accensī, dū secu-
rius vagātur, à Turcis excepti, vel misere pertrissent, vel certe in
acerbæ seruitutis calamitatē incidissent, quos deinde propter
officiū ac vicinitatem Franciscani fratres non sine magno coe-
nobij detrimento redimere cogebantur . proinde se in diē in-
sequentem cū cæteris peregrinis ad iter accingeret . Ad quē cū
ita respondisset Ignatius, vt sibi certū fixumq; esse affirmaret,
Hierosolymis omnino restare; simulq; modeste significaret, se,
quamuis aliter sentiente Prouinciali, nequaquam, nisi aliqua
oblata religione, à proposito recessurum : tum ille pote statem
se à summo Pontifice habere subiunxit sacris interdicendi si
quis inuito se ibidem remanere conatus esset: iamq; potestatis
eius diploma proferre paranti, confestim Ignatius, vt omnia ec-
clesiastica iura, & imperia valde reuerbatur, nihil prolato opus
esse respondit, credere se quæ diceret; & quoniam ita iuberet,
dicto audiētem fore . Dum igitur ad hospitium tendit moerens,
vt se ad reditum comparet; acris illum incescit repente cupiditas
montis Oliueti illius celeberrimi reuifendi, quo in summo
cernuntur adhuc I E S V Christi ascendentis in cælum expres-
sa vestigia : ac ne quis forte in tantis temporis angustiis impe-
dimēto sibi esset, re nemini patefacta, & (quod periculosius est)
nullo propter inopiam Turca secum adhibito ex iis qui merce-
de cōducti peregrinis in ea regione præsidio sunt; solus ad mō-
tem excurrit: cumq; à custodibus non admitteretur, cultellum
ē calamaria thæca detractum mercedis loto iis dedit, sacri mō-
tis cacumen subiit alacer, & diuinorum pedū notas multa cum
prece & ingenti gaudio veneratus, ad Bethphage properauit :
vbi dū singula curiose perlustrat, subiit illius animū subito, mi-
nus

nas diligenter in Oliveti fastigio sese animadvertisse, vtra ex
cali plaga dextrum, vtra sinistrum esset Christi vestigium: qua
dubitatione quasi quibusdam calcaribus incitatus, illico ad
montem recurrit, adnotavitque intentis oculis vel minutissi-
ma quæque sic, vt locus in posterum dubitationi non esset: vs-
que adeo inexplabile studium sacrosancta illa redemptionis
humanæ monumenta, & incunabula Christianæ religionis po-
nitus etiam atque etiam cognoscendi recolendique mentem
eius inuaserat. Interea, cum abesset diutius, nec in turba pere-
grinorum appareret, ad Franciscanos defertur desiderari ex eo
numero Ignatium. Franciscani suspicati id quod erat, ac veri-
ti ne per eam solitudinem Ignatius in aliquod vitæ vel seruiti-
tis discrimen incurreret; Armenium quendam in eo cœnobio
ministrantē, ad illum perquirendum celeriter mittunt. qui de-
scendenti ex Oliveto commodum Ignatio factus obuiam, subte-
primum, ac truci vultu acriter minitari, ac temeritatem asperere
admodum increpare: deinde immissa manu, & brachio ferocius
apprehensum, ad diuersorium trahere minime sane reniten-
tē, quin etiam nouo cælestis gaudij rore perfusum, quod inter
eas contumelias Christum sibi præsentem, & vsque ad hospitium
præeuntem, incredibili quodā genere consolationis aspiceret.

In Hispaniam redit.

Cap. XV.

Vigetur postera diex illuxit, cum reliquo pere-
grinorum agmine Ignatius abiit præ desiderio
tristior, & relictam provinciam sine fine respi-
ciens: nec tamen, quoniam presenti necessita-
te victus inde recederet, de muniendo in postu-
rum sibi quandoque reditu ac mansione despe-
rans. Cumq; primo traiectu Cyprum tenuisset incolumis, tres
ibi onerarias in Italiam paratas offendit: quarum vna erat Ve-
neti mercatoris, maxima, & omnibus rebus instructa; altera mi-
nor, sed bene firma, Turcarum: tertia Christianorum, parua, &
male compacta. Ac cæteri peregrini, quod tempus erat hiber-
num, & obnoxium tempestatibus, pro se quisque tendere, ac
certa mercede pacisci: vt in primam illam ascenderent: cumq;

Ignatius

Ignatius propter egestatem à nauarcho repudiaretur, iidem illum enixe precari, vt hominem sibi notū, probū, atq; adeo sanctū ne recusaret admittere. quibus ille non minus amare quàm inepte facetus : Atqui sancto, hihil opus est (inquit) nauī. calcabit æquora multorū exemplo. neq; vnquam exorari se passus est : sed magno ei stetit cauillus, & contumacia. Cū enim Ignatius inde per contemptum exclusus, facile obtinuisset iidē deprecatoribus, vt in illam debilem gratis admitteretur : cumque simul omnia nauigia vento secundo soluissent ; repente coortur atrox adeo ac sæua tempestas, vt Turcica nauis in omnium conspectu miserandum in modum fluctibus hausta, nullo prorsus euadente perierit ; Veneta vero in scopulos illisa naufragiū fecerit, saluis tamen hominibus : tertia tantum, qua uehebatur Ignatius, minime valida, ventis ac fluctibus diu multumq; agitata, altero deniq; mense in Apuliam, lacera ac valde fessa peruenit : quo ex loco ipse deinde Venetias petiit, tam longa & periculosa nauigatione mire vexatus. Etenim studio paupertatis, quæ fuit illi semper omnibus commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus, hyeme sæuiente conscenderat, femoralibus tantum è tela, cōcisaque ad humeros aploide, ac scissili tunica breuiore semiamicus, cum è cælo densa caderet nix, ac tristi gelu cuncta inhorrescerent. atque ad has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ discrimina, vigiliæque, & cætera maris incōmoda : quibus ille pæne confectus cum Venetias peruenisset Ianuario mense anni M D X X I V. ab hospite Cantabro clementer acceptus, nummisq; aliquot ad iter faciendum atq; ad fouendum stomachum nimio frigore languentē panni quodam frusto donatus, Ferrariam venit. ibi maximum vrbs templum ingressus, dum religiose numē adorat, mendicus quidam ex iis qui sacrarum ædium vestibula conterunt, precationi apprime intentum intuitus, confestim ad illum accedit, manumq; ad stipem porrigit supplex : cui cum Ignatius ex ea quam habebat pecunia, nummulum hilari vultu dedisset, atque is (vt fit) rem ad cæteros pauperes detulisset ; alius aliusq; deinceps ad Ignatium accurrere : quos ille cum se per Christum obsecrantes frustrari fas esse vix duceret, à minoribus nummis ad maiores paulatim progressus, breui totam crumenam ita penitus exhaust, vt sibi deinde ad cibum illo die capiendum ostiatiū emendicare

Ignatij Vita.

emendicare necesse fuerit : quam rem pauperes iidem mox cōspicati, & maxima quadam admiratione correpti sanctum, sanctum illico exclamant. quibus plausibus vocibusq; nequaquam inflatus ipse, cū vno bonæ conscientie testimonio niteretur, Genuam inde sine vlla cunctatione profectus est. Graue per id tempus inter Christianos Reges vigeat bellū; & præcipua quæq; Cisalpinæ Galliæ loca, vel Hispancis, vel Gallicis præsidiis tenebantur: cumq; ob id ipsum valde infesta cædibus ac latrocinij itinerata esse constaret; admonitus à bonis quibusdam viris Ignatius est, vt per occultos tramites à via regia declinaret, ni cū ingenti vitæ periculo in manus militū vellet incidere. At ille, quæ ardens odiū sui, & amor imitandæ Christi patientiæ intrepidū redderet, recta nihilominus ire perrexit. neq; ita multum viâ processerat, cum ad oppidū nescio quod *in stationes circumfidentium Hispanorū* incurrit, qui tā periculoso ac suspicioso tempore exploratorem sine dubio rati, cōprehensū Ignatiū, & in domūculam quandam seductū, blande primum interrogant; deinde omni vestimento, & ipsis deniq; calceis ferociter exuunt, singulas partes protetue simul & curiose pertractant, nūquid ad obfessos vel nūtij, vel litteratū afferat, diligenter exquirunt. cum nihil eorū quæ putauerāt, neq; percunctando elicerent, neque perscrutando inuenirent; ira commoti, Atqui te Præfecto sistemus, inquiunt, & confessionem quam pertinaciter suppressis, exprimemus: cum nihil recusaret Ignatius, ac tantummodo peteret, vt sua se tunica tectum incedere paterentur; illi vero, ludibrij & ignominie causa brachatum per media castra vulgo inspeçantē atque irridentē perducunt, quam ille tam insignem contumeliam excepit ac subiit alacer, cum aliis nominibus, tum præcipue quod interea sibi species quædam est obiecta Christi Domini, cum à Pilato per mediam urbem ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summam iniuriam atq; indignitatem spreto & illuso; & vniuerso irridente ac sibilante populo, per hominū ora semel iterumq; traducti: cuius opprobrij se quoque factum esse vt cumq; participem, mirifice letabatur: sed vbi ad Præfecti diuersorium appropinqua uit, repentino quodam timore perfusus, caput subito cogitare apud se, quonam modo ipsum alloqueretur. Etenim Ignatius, quod olim in regia, sermonis flosculos & verborum elegantiam

elegantiam nimium studiose captasset, ad eam vanitatem expiandam, consulto post conuersionem instituerat rudi & agresti sermone cum ipsis quoque dynastis ac Principibus agere; & quo magis vulgo contemneretur, omne liberalioris educationis & nobilitatis indicium studiose celare. tum igitur subijce illius animum, expediret ne tali tempore quidpiam de suscepta seu tarditate, seu rusticitate deponere. Sed cum rem totam accuratius intuens, ab humano timore profectam animaduertisset; vsque adeo in semetipsum animo concitatus est, vt nulla habita ratione periculi, non modo mutata consuetudine ad orationis lenocinia non descendere, sed nullum prorsus neque gestus, neque verborum honorem habere Præfecto decreuerit. Quæ res cuiuspiam forrasse temeritatis potius, quàm consilij videatur esse: sed vtique seruorum Dei, præsertim in ipso seruiore prænitentiz, facta vel dicta, ad communem sensum ac normam exigenda non sunt. Cum igitur coram illo stetisset, vt erat seminudus & squalidus, ne aperto quidem capite, oculos humi defixit. multa ac varia sciscitanti, nullam omnino reddit vocem. tantum ad illam interrogationem, Es ne speculator? non esse, respondit; idque ob eam causam, ne si nihil contra dixisset, silentio ipso, quod aiunt, rem affirmasse, & merito quæsitorem in suam perniciem efferasse videretur. Tum ille insanum ratus Ignatium, acriter milites increpat, quòd in conspectum suum, non bene cognita re, dementem adduxerint; & simul, Abigite hunc, inquit, liberumque dimittite. qua reprehensione magis magisque irritati, cum aduersus Ducem hiscere non auderent, sui doloris pœnas ab innocente Ignatio repetunt. nec modo iurgia & probra certatim ingerere, sed etiam impetu facto, pugnis, cubitis, calcibus hominis latera faciemque contundere, mirabiliter in ipso verberum dolore lætantis, quòd aliquid innoxio sibi ad Christi domini exemplum perpeti contigisset. Cumque verberando & conuictando fessi denique destitissent, miseratus alius quidam miles excepit exanimem, ac fouit, ciboque recreatum insequenti luce tutum abire permisit. Sed antequam Genuam accederet, sursum in statua Gallorum incidit, verum euentu admodum dispari. siquidem Dux, vt eum in Guipuzcoa natum audiuit Vasco ipse eidem regioni finitimus, quasi po-

pula-

Ignatij Vita

pularem clementer agnouit, ac benigne tractari à militibus
missum postmodum dimisit incolumem. Inde cum Genuam per-
uenisset, Rhotericum Portundum ibi offendit Cantabrum,
Hispaniensi classi præpositum, in Fernandi quondam regia si-
bi notum; cuius beneficio dum Barcinonem traicitur, nihilo
pacatiori usus est mari, quam terra paulo ante usus fuerat. Ete-
nim à piratis conspecta naus, qui valida per eos dies classe in-
festum habebant mare Ligusticum, ingenti nautarum labore
metuque manus insectantium effugit.

Barcinone ad studia litterarum aggreditur.

Cap. XVI.

INTEREA Ignatium Hierosolymitana com-
moratione prohibitum, grauis coquebat cura,
quid ageret, quod nam potissimum vitæ genus
eligeret. ac multa secum agitati venerat illi
dudum in mentem, cœnobium aliquod ingre-
di maxime dissolutum, ut ibi, dum lapsam reli-
gionis disciplinam, & verbo & exemplo conatur ad veterum
instituta redigere; & cæteris aliqua re prodesset, & ipse inte-
rea (quod necessario futurum videbat) ab ijs qui restringi se
nollent, multa pro Christi nomine pateretur. Sed incertus
num id maxime ad Dei gloriam pertineret, quam videlicet
vnam in omni actione spectare consueuerat; multa ac diligentè
prece & ieiunio explorat numinis voluntatem: ac diu perple-
xus, in eam denique mentem sese diuinitus plane sensit impel-
li, ut sine dubitatione statueret, primum operam suam, qualis
qualis esset, nequaquam intra vnius familiæ cancellos include-
re: deinde, quo latius pateret utilitas ac fructus animorum,
eiusdem consilij ac propositi idoneos aliquot adlegere socios
atque adiutores: postremo, ut sine hominum admiratione ver-
sari in adiuuandis hominibus posset, ad sancti Spiritus vñctio-
nem, doctrinæ quoque subsidium, ac litterarum cognitionem
adiungere, præsertim quòd ea commendatione facultatem etiã
repetendæ atque obtinendæ Hierosolymitanæ prouinciæ (cu-
ius illi cura viuebat in pectore) facile se ab ecclesiasticis magi-
stratibus

fratribus aliquando impetraturum sperabat. Et quidem, quod ad litterarum studia pertinet, cum nondum intelligeret quàm illa sibi totum hominem fere vindicent, ratus posse interim se animis quoque adiuuandis vacare, Minorem illam ad gregem illum suum reuerti decreuerat, ubi & sparsa in hominum mentibus pietatis virtutisque semina ad bonam frugem perducere, & Cisterciensis cuiusdam monachi, spectatae sanctitatis ac doctrinae viri, tum consuetudine perfrui, tum industria erudiri magnopere cupiebat. Sed cum illum, contra quàm putarat, demortuum reperisset; Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fore, propter eam maxime causam, quod cum paupertate perpetuo colere, nihilque ab domo sua & cognatis accipere decreuisset; in ea urbe multos habebat spirituali necessitudine sibi coniunctos: in ijs Ardebalum quemdam peritum, ut locis ac temporibus illis, ludimagistrum; & Elisabetham Rosellam primariam foeminam, quorum alter operam illi gratuitam in docendo, altera in quotidianos usus quidquid opus esset benigne detulerat. Ut igitur Barcinonem reuertit, seque Ardebalum dedit in disciplinam, repuerascere in gratiam Christi matura iam ætate vir (quippe tertium circiter ac trigessimum agebat annum) & elementarius propemodum fieri non erubuit. Ceterum ad illa spinosa rudimenta grammaticæ capienda, ediscendasque verborum inflexiones & nominum, cum alia erant ei impedimento, tum illud præcipue, quod animum ad rerum celestium sensa concipienda longo iam usu promptum & agilem, si amandi vocabulum, vel alia quæpiam eiusmodi vox admonuisset eorum, quæ pie ac religiose cogitare & commentari consueuerat, subito præne abstractus à sensibus, in contemplationem diuinæ caritatis ac sempiternæ beatitudinis tota mente rapere tur. Ex quo fiebat, non solum ut nihil noui mandare memorie posset, sed etiam ut si quid antea impressum esset, id ipsum con cursu nouarum & præstantiorum imaginum illico deleteretur. quam ipsam rem, quasi futura præfagiens, pro sua parte adiuuabat etiam vaser humani generis inimicus, eo maxime tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens scripturæ sacræ mysteria. Quod ille cum cerueret, cumque adhibito sæpe conatu, euagationem hanc frustra cohibere tentasset; pro ea discretionem spirituum quam diuturna

exercitatione parauerat, facile sensit diaboli fraudem se se
litterarum studio reuocare conantis. ac, quo consilio Barci-
nonem sese contulerat, id ipsum labore ac diligentia conse-
qui maiorem in modum exoptans, hanc inijt rationem eius
abigendæ molestiæ. Templum erat Beatæ Virginis, cui à Ma-
ri cognomen est, gymnasio proximum. in id templum fufis ri-
te ad Deum, eandemque Virginem precibus, Ardebalum
pro amicitia accersit; rem illi totam, vt erat, exponit; deinde
se ad pedes abiicit homini, etiam atque etiam obtestans, ne ab
incepto desistat; se vtique, modo sibi panis, & aqua non de-
sit, in proximum biennium, & eo amplius, si opus fuerit, ad
scholas frequentem esse venturum, seduloque daturum ope-
ram litteris; petere & rogare, vt ab se quotidie non minus
quàm à cæteris pensum exigat; cessantem, quasi quemlibet
vnum è grege puerorum, arbitrato suo & verbis & plagis ac-
cipiat. Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus,
bonum animum iubet habere, suamque illi operam denuo
pollicetur. Atque hac submissione victus denique dæmon
abscescit, & importunis illustrationibus Dei beneficio rece-
dentibus, operæ pretium Ignatius facere, & liberius in gram-
maticæ cognitione cæpit excurrere. Interea discendi mirabili-
ter auido, & omnia studiorum compendia perquirenti, suasere
nonnulli, ad pietatem videlicet cum elegantiore doctrina iun-
gendam, vt Erasmi Roterodami, qui ea tempestate Latinita-
tis auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis Christiani
studiose perlegeret. quod ille facere cum cæpisset, celeriter
sensit ea lectione spiritus feruorem in se quasi frigida superfusa
restringui: consultoque per preces Deo ita librum illum abie-
cit, vt neque in manus postea sumplerit ipse, & multo post, Ge-
neralis creatus, omnia scriptoris illius opera in Societate Iesv
legi vetuerit: non quo singula hæretico veneno infecta puta-
ret; sed ne quis forte captus facetijs ac dicacitate viri, sensim,
vt fit, ab incorruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamé eo tēpo-
re Ignatius, quāquam studio litterarum adeo intentus, consue-
ta caritatis officia & studium penitentiæ omisit. quinimmo cū
Barcinonē valentiore quàm inde abierat stomacho reuertisset,
non ille quidē ad saccum rediit, neq; orationi ita multū tempo-
ris tribuit, sed tamé restitū admodum vili vsus est, & calceos ad
ostenta

offertationē visandam ita perforauit, vt soleis paulatim magis magisq; discerptis, hyeme iam sēuiente, nudis humi plantis incederet: atque etiam subseciuis operis, erepto ē scholasticis exercitationibus tempore, institit pia passim colloquia serere; plebem infimam doctrinæ Christianæ præceptis imbueret; quosdam etiam spiritūalibus exercitiis ad virtutem ac perfectionē informare. Quarum rerum admiratione permoti præ cæteris viri quattuor, sese ad Ignatij ductum atque institutum aggregarunt (quibus tamen, vt suo loco videbimus, in proposito constantia defuit) Callistus quidam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hierosolymitanam nuper obierat; alterum Artiam cognomento appellabant; tertius fuit ē Gorholaniæ Proregis familia, nomine Cazeret: ad quos vltimo loco Ioannes adolescens, natione Gallus accessit. His ille focis audus; tamen studiū metam quamprimum attingere optabat, quo liberius omnem curam atque operam in hominum salute consumeret; tamen quod sibi nondum sat firma grammaticæ fundamenta iecisse videbatur, numquam adduci potuit, vt ab Ardeali disciplina discederet (quamuis ad superiores artes vulgo idoneus haberetur) quoad insignis quidam Theologiæ doctor, cui sese excutiendum examinandumque tradiderat, sa&o periculo, ad reliquorum sententiam accessit. Cuius auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur, licet ipse sibi haud sane placeret, ad grauiora studia Complutum una cum sociis abiit.

Eiusdem commoratio Complutensis.

Cap. XVII.

Nec cum ad publicum xenodochium suo more diuertisset: artium, vt appellāt, curriculum iniit non admodum felici successu: quippe qui eadē illa præpropera festinatione incitatus, nullo pæne temato vel ordine vel discrimine disciplinæ, multa & varia vno eodemq; tempore aggressus est; & in logicis terminos, quos appellant, in physicis Albertū,

Ignatij Vita

in Theologia Magistrum sententiarum (qui maxime libri tum in Hispania terebantur) euoluere, & plures quotidie in scholis audire cœpit interpretes; quæ res in speciem utilis & compendiaria, vel maximo ei in idipsum quod properabat, impedimento fuit. Etenim, quod in rebus humanis fere fit, cum auidesequeretur omnia, nihil propemodum assequebatur: & ipsa varietas ac multitudo rerum, tum intelligentiæ tenebras, tum vero memoriæ perturbationem & confusionem afferebat. Ad hæc illud etiam accedebat incômodi, quòd in summa paupertate, non solum ex emédicato viuebat ipse cum suis, verum etiam aliorum inopiam ac difficultates, conquistis vndique elemosynis, magno labore & corporis & animi subleuabat. Præterea, quod eius cursum vel maxime retardauit in litteris, tanta cupiditate ardebat errantes animas ad bonam mentem atque ad legem Euangelicam reuocandi, vt se, quamuis alieno tempore, continere non posset quo minus & in scholasticorum circulis de vera virtute ac pietate sermones inijceret, & in triuijs pueros plebemque fidei Christianæ præceptionibus erudiret, & omnium ordinum homines passim ad cultum Dei, studiumque religionis, acri ac vehementi oratione incitaret. Quibus adhortationibus commoti multi cum ad sanitatem & officium redirent, & crebris altisque suspirijs veram cordis contritionem ac pœnitentiam testarentur; ab imperitis quibusdam Ignatius in suspensionem & crimen veneficij vocari est cœptus: quasi homines oratione sua cardiacos redderet. Præterea cum insignes quædam in populo repente morum ac vitæ mutationes existerent, & maior in dies hominum concursus ad Ignatium fieret; breui rem ad sacros Inquisitores Toleum pertulit rumor. Gliscebant eo maxime tempore apud Germanos Lutheriana pestis, manabatque malum quotidie latius. Quinetiam in Hispania ipsa, insani conatus eorum qui sese Illuminatos ferebant, paulo ante magistratum diligentia oppressi fuerant. Quocirca sacri Quæsitores in omne eiusmodi contagionis periculum excubantes animo, atque ex hac hominum frequentia & inusitato agendi genere veriti ne quod nouum incendium existeret, Complutum celeriter aduolant, in Ignatij doctrinam ac mores diligenter æque ac dissimulantes inquirunt. cum nihil neque in dictis neque in factis à recta fide

fide alienum inuenirent, Ignatium ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiscopi, Ioanni Figheroæ, qui deinde Regio consilio præfuit, Toletum ipsi ad sua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo post, Vicarius ipse, magis usurpandi iuris causa, quam quod rem vlla animaduersione dignam putaret, ad Ignatii diuersorium adit quiete, & pauca quædam ab eo percunctatus, ad extremum exponit, inquisitum in ipsius & sociorum vitam esse acriter, neque inuentum quidpiam vitiosum; proinde more suo animarum saluti operam darent, cum eo tamen, ut non vno eodemque omnes habitu incederent; ne tali tempore nouam aliquam sectam inducere viderentur. Natiui coloris lanea veste cuncti utebantur. iussit ille Ignatium & Artiagam nigro, Callistum & Cacerem rufo colore distingui, adolescentem Gallum nihil mutare. nec recusauit Ignatius, ut erat Magistratibus apprimè obediens. Interiecto deinde quattuor ferè mensium spatio, cum nihil de instituta docendi ratione remitterent, nec persuadere sibi Vicarius posset, homines idiotas, in ijs tractandis quæ ad Christianæ fidei dogmata pertinent, nusquam labi; rursus in eos clam institit quærere. sed cum nihilominus sana cuncta reperisset, rem totam sine villo iudicij tumultu suppressit. Nec tamen ita multo post Vicarius idem tertiam in Ignatium quæstionem exercuit, quorundam calumnijs ac suspicione compulsus. Confluebat ad nouum doctorem audiendum, ut diximus, populi turba promiscua. in ijs fœminæ duæ honesto loco natæ, grandis natu mater, & filia forma eleganti. hæ publicis Ignatii adhortationibus incitatæ, ut est sexus ad pietatem propensus, adeo exarsere, ut cuncta Hispaniæ valetudinaria peragrarè, & in Christi Domini gratiam toto vitæ suæ tempore pauperibus ministrare decreuerint. Hoc animi propositum Ignatio cum aperuissent; dissuasit ille magnopere cum alias ob causas, tum ne cuius oculos animumque sollicitaret aspectus adolescentulæ; non deesse Compluti pauperes, quos officij causa, si vellent, inuiserent; posse etiam operam dare sacro Eucharistiæ ferculo prosequendo, & alia id genus obire permulta, vtriusque sexui, alterius etiam ætati magis congruentia. Quibus rationibus, & simul auctoritate viri deterriatæ, cogitatam quidem illæ deposuere prouinciam; verum tamen ea-

dem agitata spiritus vi, temperare sibi postea nequiverunt, quominus inconsulto atque inscio prorsus Ignatio, pedibus, ac mendicantium specie aliud genus peregrinationis longæ difficilisque susciperent. Giennium in Batica est vrbs, quam nonnulli Mentefam Oretanorū falso putarunt, sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem sibi met baiulantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad id Sudarium venerandum, pedibus, ut dictum est, paucis admodum conscijs profectæ, duodecim ferme dierum itinere, cum in vrbe non apparerent, admiratio primum affinium ac vicinorum orta: deinde ubi à familiari bus cognitum est peregrinatum habitu petijisse Giennium, varie pro suo quisque sensu rem interpretari. nonnulli probare factum, plerique reprehendere quod eo loco scemina sine comitibus, nullo apparatu se in iter periculosum dedissent. Doctor vero Cirolius, cuius in tutela erant mulieres, auctorem eius consilij suspicatus Ignatium, vehementer excanduit, facinus indignum exclamans, hominem externum & ignotum, in aliena patria suis concionibus cuncta miscere, & ipsas matres familias à cura domesticarum rerum auocare, nobiles vero puellas in pudicitia discrimen adducere. Atque his querimonijs Vicarium perpulit, ut Ignatium in carcerem, misso repente viatore, conijceret. Erat estiuū anni tempus, & satis laxa custodia. itaque ad eum totis iam illis finibus celebrem, vel spectandi, vel audiendi causa plurimi ventitabant. quibus ille securitate mirabilium Christianæ doctrinæ rudimenta, tum etiam, ubi res exigeret, spiritualium exercitationum præcepta more suo tradebat. Georgius quidem Nauerus, insignis ea tēpestate doctor, & magna apud Carolum Cæsarem gratia, cum ad eum visendum accessisset, animi magnitudinem, & dicēdi vim admiratus, ut primum ad suos domum reuertit: Hodierna die vidi Paulum (inquit) in vinculis. Jamque septimumdecimum diem ibi transegerat non solum innoxius, verum etiam prorsus ignarus cuius criminis nomine a ceerseretur; cum eius interrogandi gratia (multa quippe ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum scriba publico in carcerem venit. Ac primum (ut fit) varijs questionibus versat in omnes partes Ignatij animum: dein sciscitatur ex eodem, obseruet ne Sabbata. cui ille, Vtique, in honorem beatæ MARIÆ virginis (inquit.) nam cæteroquin & Iudæos

cos ritus ignoro, & vero Iudæum patria mea fert nullum. Postremo, nostin, ait, mulieres quasdam duas, matrem & filiam? Cum Ignatius annuisset, Numquid auctor illis fuisti (adiungit) peregrinandi Giennium? Nihil vero minus, ait Ignatius: quinimo credas mihi iurato velim, eiusmodi concursationes & itinera in vniuersum vtrique dissuasisse me: &, si profectæ sunt, me ignaro, atque adeo inuito profectas. Tum hilari vultu Vicarius, humeros Ignatij leniter apprehendens, Atqui ob id ipsum, inquit, in custodiam te scito fuisse coniectum. His ita peractis, ac tota serie quæstionis per scribam in commentarios relata, Vicarius abiit. Interea peregrinatione confecta, secundo & quadragesimo denique die mulieres reuertuntur. è quibus Ignatij innocentia clare perspecta, venit in carcerem scriba, & Vicarij sententiam Ignatio recitat: qua primum iubebatur ipse cum fociiis cæterorum scholasticorum habitu incedere; deinde quadriennii perfiniebatur spatium sacræ Theologiæ cognoscendæ, ante quod exactum spatium, de fidei Christianæ mysteriis ad populum verba ne facerent. Quibus auditis, quod ad habitum pertinet, nihil sane recusabat Ignatius, dummodo in idipsum egenti sibi necessaria præberentur: illam vero temporis finitionem ægre admodum tulit, quòd ea re sibi viam ad procurandam animorum salutem obstrui cerneret. Itaque sine vlla dubitatione Salmaticam ad sua prosequenda studia migrare constituit, cum sesquiannum circiter Compluti moratus, inter eas ipsas difficultates & occupationes, non nihil tamen è logicis, physicisque, & ex ipsis Theologiæ fontibus degustasset. Sed interim, ad gloriam Dei, ne quid in doctrina moribusque suis resideret infamix, Toletanum Archiepiscopum (cuius in diœcesi Complutum est) sibi ex itinere adeundum, totamque ei rem gestam, & omnem consiliorum suorum rationem explicandam existimauit. Is erat Alfonso Fonsæca, morabaturque eo tempore Pintix. à quo benigne acceptus, animatusque ad cæpta strenue promouenda, nec non instructus viatico, Salmaticam venit, quo comites iam ante processerant. quorum ille diuersorium ignorans, primum omnium sacram ædem ingreditur, vbi orantem conspicata pia quædam mulier, instinctu videlicet numinis, vltro ad eum accessit,

Ignatij Vita

cessit, & sciscitata nomen, ad socios iam sibi notos lata perduxit. Verum Ignatio ne Salmanticæ quidem quieto esse diutius licuit. Cum enim quod supererat à studijs otij, in cohortandis ad virtutem ac pietatem & priuatim & publice non modo plebeijs, verum etiam principibus viris insumeret, neque vero, adiuuante Domino, frustra operam collocaret; omnium in se oculos repente conuertit, urbemque totam celeriter eius nominis fama peruasit. Erat omnino inusitata res, & ipsa nouitate valde mirabilis; laicos homines, & externa re nulla differentes à cæteris (etenim eos Figheroa suo sumptu Compluti scholasticorum vestimentis ornat) Apostolico ac pastoralis propemodum munere fungi palam, & sacerdotes ipsos ad partes suas rite obeundas accendere. Et cum eiusmodi vitæ genus valde probarent, suspicerentque permulti; tum vero non deerant qui totam rem secus interpretarentur, ac diligentius cautiussque examinandam putarent. In ijs Dominicanifratres è diui Stephani præclaro cœnobio, quamquam eorum præpotestate non erat eiusmodi quaestio, tamen, quo erant caritatis ardore, sat suum rati quod communem ad rem totius Ecclesiæ pertineret; Ignatium noscere, spiritumque ipsius, & doctrinæ genus, & vitæ institutum expendere omnino constituunt. Interim ignarus huiusce consilij Ignatius confessarium ex ipso cœnobio sibi delegerat. Is igitur confessarius aduenam iussu Vicarij (nam Prior, seu cœnobiarcha tum aberat) in proximum Dominicum diem ad prandium inuitat; nec reuerti, Fac(inquit) paratus accedas; quærenda ex te non pauca. Ac nihilominus, ubi dies aduenit, sine cunctatione promissa fecit Ignatius. Exceptus est cum vno è comitibus Callisto, comiter. Sublatis deinde mensis, vtrumque Vicarius cum eodem confessario, & alio è fratribus in sacellum quoddam seducit. confident omnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuens, gaudere se admodum inquit, ac valde probare, quòd ille cum socijs Apostolicum in morem peregrinando populos doceat, atque ad cultum Dei, ac studium pietatis impellat. verumtamen auere se nosse quibus maxime litteris operam dederint. Cum id quod erat, Ignatius, minime doctos fateatur esse: Quid igitur, inquit, expertes doctrinæ, conciones de rebus diuinis habetis? Nos vero nequaquam concionamur,

cionamur, ait Ignatius; verum de virtutis pulchritudine, de vitij fœditate, cum occasio sese dat, familiariter & ex æquo loco differimus, atque homines ad odium peccatorum, amoremque probitatis hortamur. Ad ea Vicarius: Sed utique de virtutibus vitijisque sine liberalium artium cognitione disputari non potest, vel à magistris & libris accepta, vel infusa diuinitus: vos vero neque litteris, neque doctoribus operam dedistis, ut ipsi fatemini: restat igitur ut à Spiritu sancto vobis hæc tradita sint. atqui hoc ipsum est de Spiritu sancto, quod maxime querimus. Tum Ignatius ut peti se vidit repentino dilemmate, cum aliquantulum substitisset: De his, inquit, hætenus. Cum nihilominus instaret ille, ac Spiritus sancti verbo hominem vrgeret, oppressus Ignatius tam perseveranti interrogatione, in eodem tamen gradu constantiæ perstitit, seque nihil præterea responsurum affirmavit, nisi quibus legitime interrogandi ius esset. Quo loco Vicarius: Ita ne verò? inquit. Cum nouz impostorum sectæ quotidie pullulent, & in errorem ac fraudem ita multos inducant; vos in reddenda vestra doctrinæ ratione tergiuersamini? Atqui efficiam ut omnino reddatis. Triduum deinde intra sacros cœnobij fines detinentur, atque humanissime tractantur à Fratribus. Eo spatio exacto, ecce tibi à Baccalaureo Fria, Vicario Salmaticensis Episcopi, notarius ambos perducit in carcerem, includitque separato à reliqua reorum turba conclauis, mirum in modum squalido, ac peruetusto, odorisque teterrimi; cuius tectum medium stipes ligneus fulciebat, ac stipiti ferrea catena erat affixa dodrantium longitudine circiter nouem, bifida ad extremum serie. huic ergo catena altero vtrumque pede adstringunt, sic, ut nusquam alter sine altero progredi, aut loco pæne mouere se posset. Igitur tota ea nocte per summum corporis incommodum nulla capta quiete, in hymnis & canticis perstiterunt. post die, ut per urbem vulgata res est, continuo boni viri complures cum stragulis, culcitrisque, & ciborum apparatu adfuerunt, quorum benignitate recreatus Ignatius, ac paulo clementius haberi deinde in ea custodia captus est. Itaque, ut ante Compluti, sic eo tempore concursus ingens hominum ad eum fieri. ad quos ille admirabili tranquillitate, de contemptu rerum humanarum, de futuro extremo iudicio, deque sempiternis

Ignatij Vita

nis præmijs atque supplicijs differebat. In ijs Francisco Mendoza (qui postea S.R.E. Cardinalis & Episcopus Burgenſis est mortuus) miseranti casum ipsius, & amice ex eo querenti, grauiter ne ferret custodiam & vincula: Tantum ne malum tibi videtur esse carcer? inquit Ignatius. atqui, scito, vrbe Salmantica tota non ita multas esse compedes, manicasve; quin ego plures Christi Domini causa vehementer exoptem. Interea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatium & Callistum diuersos interrogat, ac varijs percontationibus, quales haberi à iudicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explorat. Cum illi congruentia responderent, nec modo sibi, sed etiam inter se mire constarent; denique librum Exercitiorum, de quo inaudierat, poscit: nec recusat Ignatius; quin etiam sibi præterea esse tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorij nomen, ac notas, quibus inueniri sine errore possint. neque vero supersedit ille missis licentibus eos in carcerem tradere inferiorem; ne quod ijs colloquium cum Ignatio, neu qua communicatio consiliorum esset. Post hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipsemet accurate perlegit, & examinandum præterea tradidit tribus Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt, accidit interea res ad innocentiam Ignatij & sociorum declarandam non leuis momenti. Cum enim cæteri, qui in vinculis tenebantur, per negligentiam custodum effracto carcere omnes repente dilapsi essent; Ignatius comitesque soli in summa fugiendi licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis admirantibus, approbantibusque, confestim in amplam domum & commodam inde magistratuum iussu traducti. Citatus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui recognitores, cum & de Exercitiorum ratione, & de præcipuis fidei Christianæ mysterijs multa ex eo quærentur, paucis ac demisse præfatus, neque se vacasse admodum litteris; & quæcumque sentiret, diceretve, Ecclesiastico iudicio & censuræ cuncta submittere; ad singulas quæstiones de sanctissima Trinitate, de Incarnatione Domini, de sacramento Eucharistiæ, aliasque complures ita respondit, vt indices ipsi pæne obstupescerent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam nodus, quem ipse, cum item responsa Doctorum se ignorare dixisset, illico soluit egregie. Postremo iussu primum

num Decalogi præceptum, uti consueuerant ad populum, sic ibidem repente explicare, in eam sententiam usque adeo varie & copiose dixit, ut omnem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His rebus ita peractis, cum dies vinculorum esset secundus iam & vigesimus, una cum socijs euocatur ad indicum sententiam audiendam. cuius erat summa, innoxios eos, & ab omni hæretica labe intactos videri, ac proinde posse arbitrato suo in adiuuandos homines ac plebem erudiendam incumbere; tantum ne intra quadriennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio lethali, quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto præne iure Pontificio ac Theologia difficillimus est) auderent ipsi per se definire, atque statuere: id autem propterea quod in Exercitiorum libro signa quædam tradita viderant iudices ad peccata capitalia à venialibus dignoscenda: quæ tamen quod nihil continerent à recta fide alienum, nominatim improbare non audebant. Recitata sententia; cum honorifice tractatum ab se Ignatium putarent iudices; ille vero suis rebus è conscientia apprime confidens, vehementer indoluit, ab ijs quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præfides agnoscebat, nullo in suis neque dictis, neque scriptis deprehenso vitio, tamen in re tanta tamque necessaria sibi silentium imponi; atque iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines impediri. Quæ ipsa res inclinatum iam ante animum eius impulit, uti satius indicaret ex hisce difficultatibus quas in Hispania obijci sibi subinde videbat, ad scholas Parisienses in Galliam vtro sese transferre: ubi tum ob suam nouitatem, & eius linguæ inscitiam sibi minus interim negotii putabat fore, tum propter illius academiciæ celebritatem atque frequentiam, non defuturos deinde quos ad suum institutum, atque ad Apostolica vestigia sectanda perliceret.

Lutetiam

Ignatij Vita
Lutetiam proficiscitur. Cap. XVIII.

ET quoniam ad iter adeo longinquum & anceps, non idem erat socijs animus: atque etiam, vt maxime incolumes eo peruenissent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiam in studijs litterarum degendi essent habituri; communicato cum ijs consilio statuit Ignatius antecedere solus ipse Lutetiam: & siquidem res facultatem habitura videretur, vt eos ibidem alere posset, ipsos euocare per litteras; sin minus, tota de re facere certiores; vt quamquam diuersis locis, eadem tamen coniunctione animorum, emenso interim philosophiæ ac Theologiæ curriculo, intermissam ad tempus consuetudinem, Deo volente deinde repeterent. Rebus igitur ita compositis, quamquam è præcipua Salmanticensi nobilitate multis ægre ferentibus, ac maiorem in modum renitentibus, vigesimo circiter die quàm è custodia exierat, in viam se dedit Ignatius, onustum libris asellum præ se agens; ac Barcinonem deuenit. Hic vero, vt inter veteres amicos ac familiares, omni ope certandum illi fuit, vt se à lacrymis atque à complexu carorum auelleret, etiam atque etià deprecantium, ne patriam cum externa regione mutaret, neu se tali tempore in manifestum vitæ periculum vltro demitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hispanos Gallosque, & circa regni vtriusque præcipue limites infesta latrocinii loca, & recentes multorum cædes ad metum proponebantur. Sed ille nec terrore, nec precibus de suscepto consilio demoueri se passus, certe illud recusare non potuit, quominus tum ad sumptus itineris, tum ad necessaria Parisiis comparanda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab Elisabetha Rosella, & aliis quibusdam amicis acciperet. Quibus ille subsidiis, ac præcipue diuinæ bonitatis ope munitus, hyeme summa, pedibus, vt solebat, nullo duce vel comite inde profectus est sub initium anni MDXXVIII. cumque Ianuarium totum in itinere posuisset, Februario mense Lutetiam sospes introiit. ibi quod ad studia pertinet, respiciens perexiguum præteriti temporis fructum, rationibus suis accurate subdu-

subductis ad Dei gloriam statuit in litteras toto pectore incumbere. cumque experiendo iam cognouisset, eam esse humanæ mentis imbecillitatem, ut in plurimo eodemque tempore vix atque ægre sufficiat, damnata priore festinatione, in posterum, compendiis omisissis, regia via procedere, & studiorum suorum novum initium ordiri decrevit. Igitur ad Montis acuti collegium itare quotidie, ibique inter procacium puerorum greges, matura iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere non dedignatus est. Simul etiam de stato precationis tempore, & vexatione corpusculi, quo plus otii ac virium studio superesset, multum imminuit, sic tamen, ut illa præcipue tria numquam omiserit: primum, ut quotidie sacrificio Missæ religiose interesset: alterum, ut octavo quoque die post pœnitentiæ sacramentum cælesti pane sese reficeret: extremum, ut bis quotidie sua eius diei dicta, facta, cogitata quam diligentissime recognosceret: conferensque hodiernum cum hesternodie, hebdomadam cum hebdomada, mensēque cum mense; suos in spiritu vel progressus, vel regressus perquam accurate exploraret atque perpenderet. Procuracionem quoque alienæ salutis, & institutam consuetudinem agendi cum proximis, tantisper dū litteris, ac præsertim philosophiæ vacaret, aliqua ex parte remisit, numquam tamen omnino deposuit.

Extrema inopia incommoda superat.

Cap. XXI.

AM vero, satis usu ipso edoctus, quantum detrimentum studiis afferat mendicitas, & cura tolerandæ in singulos dies vitæ; & nihilominus optans CHRISTI Domini & Apostolorum exemplo nihil prorsus in hoc sæculo possidere; piorum benignitate ac facultatibus totam rem ita moderari constituit, ut neque in diem, ut antea, precario viveret, & nihil idcirco de voluntariæ paupertatis proposito meritoque perderet. Sed ea res primis utique mensibus minime celsit illi est sententia. Cum enim sese in Hispanorum aliquot contubernium contulisset, qui plurimi Parisijs ipso

Ignatii Vita

ipſo belli tempore verſabantur, & exactam è ſyngrapha Barci-
nonenſi pecuniam cuidam ex eadem natione, cuſtodiendam
dediſſet, eam ille clam ſuos in uſus non optima fide conuertit:
cumque poſtea reddendo non eſſet, reliquis iam nummis in-
ſumptis Ignatius, & à locupletibus amicis, quorum ope adiuua-
ri poſſet, longo interuallo diſiunctus, tanta ſubito rerum om-
nium inopia oppreſſus eſt, vt ei cibum oſtiatim quaritare quo-
tidie, & in hoſpitalem ſancti Iacobi domum, inſimis precibus
exorato eius loci præſecto, demigrare neceſſe fuerit graui ſa-
ne incommodo. Quippe Lutetia Pariſiorum, vrbs in primis
Europæ totius & magnitudine & celebritate viſenda, trifari-
am eſt diuiſa. partem vnā, quam Sequana fluuius inſulam
efficit, regia vetere, foro, & tribunalibus nobilem, vulgo Ciui-
tatem appellant. altera, quæ nouam regiam continet, Oppidum
dicitur. tertia pars iam inde à Carolo magno dicata *Muſis*,
Vniuerſitas nominatur. in hac, præter cæteram incolarum tur-
bam, ſcholæſtici maxime inhabitant; ac numerantur ibi colle-
gia permulta libero aditu, cum ſuis vnumquodque liberalium
artium diſcipulis & doctõribus, & perfectõ collegij, quem Pri-
marium vocant. Igitur ex ea vicinitate in ſancti Iacobi hoſpi-
tium, quod procul inde eſt in ſuburbio, extrema neceſſitate
compulſus Ignatius, in tanto locorum interuallo, cum alijs af-
ſiſtatur incommodis; tum vero quòd cum ante lucem in
academia inciperent ſcholæ, nec niſi nocte deſinerent; ipſe, il-
lius hoſpitij legibus, nec mane ante ſolis ortum egredi pote-
rat, & veſpere ante occaſum regredi cogebatur, ſic vt inter
eundum & redeundum, quamuis induſtrio ac vigilantĩ diſci-
pulo multum & de magiſtri dictatis, & de tota ſcholarum exer-
citatione deperiret. Cui tanto detrimento cum in præſentia
nullum aliud remedium occurreret, conſilium cepit more
ſcholæſticorum egentium eā conditione locandi operam ſuam
alicui ex academiæ Primarijs, doctõribusve; vt quod ſibi à re-
bus domeſticis otij ſupereſſet, id totum in ſcholæſtica diſci-
plina, ſtudijsque doctõrinæ consumeret. Sed magis magiſ-
que probante Deo conſtantiam & patientiam viri conditio-
nem eiufmodi, quamuis magna adhibita diligentia, naſtus eſt
nullam. Itaque deiectus hac ſpe, cum id ærumnoſa vitæ ge-
nus aliquandiu toleraſſet; & quos in Hiſpania reliquerat ſo-
cios,

cios, de statu rerum suarum per litteras monuisset, hortatus ut ibidem ex conditio circulum studiorum absoluerent; rationem iniit multo commodiorem, ut indicatis vacationum feriis, in Belgium, atque interdum etiam in Angliam siue Britanniam, ad Hispanos negotiatores excurreret: quorum benignitate cum facile obtinuisset annuam pecuniam summam Lutetiam toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam, commodius multo cepit in liberalium disciplinarum cognitione versari. Cumque octodecim fere menses Latina lingua tribuisset in Montis acuti collegio, in collegium cui a sancta Barbara nomen est, ad philosophiae studia transit alacritate mirabili: ac primum occurrentes denuo rerum caelestium importunas imagines, quamquam eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem spiritus constantia, qua superiores illas, iterum ab se reiecit ac repulit; deinde magistris attente audiendis, multa ac diligentiorum quae audierat commentatione, quotidianis denique gymnasii exercitationibus, triennio & mensibus sex (quod spatium temporis curriculo philosophiae in academia illa tribuitur) ita profecit, ut honorifico magistri iudicio ac testimonio (is erat Ioannes Penna philosophus) post consueta certamina, ritu solemni, laurea, caeterisque doctrinae insignibus decoratus sit. Post haec in conobii Dominici gymnasio sacram Theologiam aggressus est, ingenti sane labore & industria, cum praeter caeteras lucubrationes, hyeme saeuiente, quotidie mane ante lucem ad scholas, quae illa circiter hora ibi habebantur, accederet. atque ex eo studio tantum Deo adiuuante percepit, quod satis esset ad fidei doctrinaeque suae rationem, sine suspitione ulla notitiae, ex Patrum decretis atque auctoritate reddendam.

Varie propter Christum exercetur. Cap. XX.

NEQUE vero, quamuis interim a plebis catechesi atque a publicis actionibus abstineret, idcirco tamen, quoad per scholas licitum est, ab adiungendis ad CHRISTVM hominibus, animandisque ad studium verae laudis & gloriae destitit. quapropter multi nec infimae sortis viri, priuatis ipsius colloquiis ac monitis incitati, partim castigato vetere luxu, u

Christia.

Ignatij Vita

Christianæ disciplinæ seueritatem induerunt; partim etiam solemni voto varia religionum instituta profesſi sunt; partim denique ingenti academix totius admiratione, in CHRISTI gratiam pecunia egentibus distributa, pauperem vitam agere, atque adeo ad conculcandum penitus omnem sæculi saltum, & expianda superbiæ crimina, palam per vicos & compita manum ad stipem ipsi porrigere, victumque palam emendicare ceperunt. quos tamen amici, rem indigne ferentes, cum neque precibus neque minis à proposito reuocare valuissent, facta manu denique ab hospitali domo sancti Iacobi quo se se contulerant, vi armisque in pristinum academix diuerſorium ad sua prosequenda studia retraxerunt. Ignatius vero tantam eiusmodi rerum inuidiam subiit, ut præter cæteras iniurias & maledicta, falsis etiam criminationibus ad sacrum Inquisitorem semel iterumque delatus sit. Is erat ea tempestate Matthæus Ori, ex Dominicana familia Theologiæ magister, tum eruditione, tum probitate conspicuus; qui accusatorum fraude comperta, Ignatium non absoluit modo, sed etiam miris ornavit laudibus, ipsumque Exercitiorum librum, qui præcipue in suspicionem crimenque vocabatur, tantum abfuit ut damnalet, ut sibi etiam eiusdem exemplum Ignatij permissu desumpserit. præterea absolutionis ac sententiæ formulam, publici scribæ chirographo & signo munitam, quam contra iniquorum calumnias, quandocumque opus esset, proferret, tamen si minus gratum id potentibus quibusdam viris fore videbat, Ignatio petenti concessit. Neque vero pro CHRISTI nomine solum hac falsæ accusationis procella defunctus Ignatius est, sed eorum ipsorum opera, qui illum deinde vel maxime dilexerunt, virgarum quoque publice periculum adiit. Mos est Parisiis in scholasticos improbos ac seditiosos, ad sancientiam academix disciplinam, in hunc ferè modum animaduertere. Disſimulato consilio, ad conditam diem in aulam collegij Primariis, magistrique nodosa instructi virga conveniunt: comprehensumque repente noxium, & in medio confessu nudatum, cæto plagarum numero singuli afficiunt. Id supplicij genus cum ad sensum corporis peracerbum est, tum vero ad ignominiam ac dedecus longe turpissimum, deque ipsius loci nomine antea vulgo appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam maleficis con-

Ritu.

stitutam, Ignatio infonti, quòd condiscipulos festis præcipue diebus à schola ad oratorium & sacra mysteria Confessionis Altarisque traduceret, vehementer iratus magister ipse Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Lusitano collegii Primario in suam sententiam facile adducto, quippe qui iam antepriuatim erat infensus Ignatio, quòd familiarem quendam suum, Amatorem nomine, seuerioris vitæ præceptionibus imbuisset, atque (vt pietatem ferè interpretantur homines) infatuasset abductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorum, atque à pristina consuetudine. Vt igitur dicta supplicio dies illuxit; aduentans iam ad scholas, ab amico fideli mature monetur Ignatius, ne intra collegii septa utique illo die inferat pedem; concitatos in eum esse omnium animos; pœnas aulæ daturum extemplo, ni caueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione distractus Ignatius, quòd & pro CHRISTI nomine verbera & contumelias perpeti mirifice optabat, & supplicii apud homines adeo turpis infamia, metuebat ne complures è iuuentute, ipsius opera iam ad meliora cōuersos, nec dum in bono stabiles, à sua consuetudine atque auctoritate auocaret, iterque sibi ad alios etiam deinceps CHRISTO lucrificiendos abrumperet; totam rem ad ipsius Gouea arbitrium iudiciumque reicere statuit: quod illere cognita decreuisset, id ex diuina maxime gloria & voluntate futurum. neque de eiusmodi sententia ullis amici denunciationibus precibusve demoueri se passus, quamquam horrenti pœnæ imminenti acerbitem, & renitenti carni vim fortiter intulit: ingressusque collegium, & recta Goueam potens nondum è cubiculo egressum, placido ac sereno vultu, & altam animi pacem ac securitatem indicante; Simeæ mihi (inquit) existimationis & incolumitatis, quàm diuinæ gloriæ, salutisque animorum cura prior esset ac potior; nequaquam hodierno die pedem intra fines huiusce collegii posuisssem. neque enim antequam huc venirem, ignarus eram Gouea, quantum è vestra omnium indignatione dedecoris, quàm acerba tormenta me maneant. Sed quoniam nihil omnino mihi vel ad meritum oprabilius, vel ad veram dignitatem præclarius duco, quàm CHRISTI Domini causa, tam grauiam tamque multa pro me persundi, vicissim probra, plagas, mortem denique perpeti; idcirco nimirum

u 2 rum

„ rum ad scholas accessi, & vitro memet in tantum & corporis
 „ & famæ discrimen obieci. Verum enim vero mihi non mo-
 „ do quid votis meis ac desiderio, sed etiam quid proximorum
 „ rationibus, & sempiternæ salutis conducatur, caritatis lege confi-
 „ derandum est. Multos habeo adolescentes Dei beneficio nu-
 „ per e ceno flagitiorum emerſos, ac vix dum aulſos ab impro-
 „ borum peſtilenti conſortio. hos ego vereor, ac ſi me in tam ho-
 „ neſto conuentu publice vapulaſſe conſtiterit, à meo ſermone
 „ congreſſuque protinus auocet infamiæ metus; ac proinde, vt
 „ ſunt flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa ſaxa quibus
 „ paulo ante adhæferant, ingēti dæmonum gaudio, & ſeruor æra-
 „ tis, & prauæ conſuetudinis ætus abripiat. Simul etiam (verum
 „ vt fatear) tui me Gouea, doctoresque mei Pennæ me miſeret,
 „ qui Chriſtianam pietatem ac fidem ſacramento profeſſi, cæte-
 „ risque ad exemplum iuſtitie virtutisque præpoſiti; CHRISTI
 „ ſamulum, CHRISTI cauſam agentem, adeo acerbe inſecta
 „ mini. & qui, qua pœna lex affici iubet eos qui ſcholaſticos de-
 „ prauare; magiſtris illudere, ſeditiones conſlare voluerint; eadē
 „ dignum iudicatis eum, qui iuuentutem à vitijs, doctores à iur-
 „ gijs, academiam à tumultibus vindicare conatur. quæ quoniā
 „ mecum ipſe reputans, non leuis momenti ducebam eſſe, quam-
 „ quam cupidus inimicorum odij vel meo ſanguine explendi, ta-
 „ men pro noſtra neceſſitudine deeſſe nolui, quominus eadem
 „ tibi quoque, integra etiamnum re, conſideranda proponerem.
 „ Mihi, vt dixi, pro CHRISTI nomine vexari ac torqueri op-
 „ ratifſimum eſt; iamque ſi videtur, ſponte ad patibulum pergo.
 „ tu, Lutetie Pariſſorum, à ſanctæ Barbaræ collegio, in eiufmodi
 „ cauſa tale documentum vel pietatis vel æquitatis dari an expe-
 „ diat, pro tua ſapientia ac religione conſtitue. Vixdum Igna-
 „ tius dixerat, cum Gouea, vir & ni concitaretur aliunde, ſuapte
 „ mitis ingenio, & tum inſtinctu diuino valde compunctus; illi-
 „ co cæpta damnauit, ac maiorem in modum deteſtatus eſt; ap-
 „ prehenſumque amiciffime Ignatium deduxit in aulam, quo
 „ iam collegæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi ſilen-
 „ tio indiſto, repente contra omnium exſpectationem de Igna-
 „ tij laudibus orationem inſtituit; viri fortitudinem, innocen-
 „ tiam, caritatem extollens; ſe ipſum, & cæteros qui innoxio pe-
 „ riculum ſtruxerant, vehementer accuſans. quam in ſententiam
 cum

cum multa dolenter graviterque dixisset, ad extremum obortis lacrymis, ad Ignatij genua procidit, precatusque delicti veniam, & apud ceteros illum in admirationem gratiamque restituit, & ipse in omni deinde vita Ignatium & socios præcipuo amore studioque complexus est.

De sociis ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.

IASCER igitur, aliasque eiusmodi infestationes atque pericula Ignatius CHRISTI causa contraxit. attamen idem plurimorum quoque sibi gratia ac benevolentiam optimis artibus peperit. Fuit enim in illo, præter diuinitus infusa charismata, mirum etiam atque efficax ingenium & studium ad animos hominum demerendos. In principum amicitias opportune insinuare sese, easdemque obsequio & submissione tueri; pares facilitate ac suauitate morum alligere; inferioribus, & egentibus, auctoritate, opera, necnon è suis angustijs etiam pecunia præsto esse; morbo aliquo laborantes vel cum valetudinis & contagionis periculo adire, solaque amantissimæ eorum quibus cum viveret, ageretve, vel difficultatem naturæ, & arrogantiam perfecti; vel ineptias ac stultitiam, quoad ita res ferret, exorbere dissimulatione mirabili; ad aliorum arbitrium ac voluntatem, quibuscunque rebus honeste posset, semper accommodare se ac flectere omnibus denique in CHRISTI gratiam omnia fieri: ubi penitus in hominum sensus ac voluntates irreperat, tum denum officiis ac benevolentia comprehensos occupatosque, pro suo quemque captu, sensim & caute progrediens, Christianæ religionis & officij præceptionibus excolebat. Atque his ferme artibus, & simul sanctimoniz ac frugalitatis exemplo, multos, ut diximus, à turpi ac flagitiosa vita non modo ad sobrietatem & continentiam, sed etiam ad contemptum rerum mortalium, atque ad salutaria consilia CHRISTI conuertit. Complures præterea hereticos, grassante iam tum peste Luteriana, tempestiuas disputationibus monitisque conuictos, ad sacra Quæstorum tribunalia volentes adduxit; & cum

Ignatij Vita

sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta abiuratione restituit. Iam vero, quod ei vel in primis propositum initio fuerat, ut aliquos ingenio doctrinaque praestantes, ad suum institutum ac vitae rationem aggregaret; in idipsum per Theologiae maxime tempus incubuit; adiunxitque sibi, Deo bene iuvante, iuvenes novem ex academia vniuersa lectissimos. quorum primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago villareto Gebennensis diocesis humili natus loco, sed egregie pius, quippe qui duodecimo aetatis anno per summum sanctimoniae studium virginitatem Deo vouerat, idemque ad litteras à vita pastoralis tractus, tantum ingenio industriaque profecerat, ut eum in locis Aristotelis difficilioribus magister ipse Penna consuleret. Hunc igitur Ignatius & studiorum & contubernii communione sibi coniunctum, licet socium gloriosi operis ipso initio destinasset, non tamen continuo illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere confestim aggressus est. sed conscientiam excutere, & in se ipsum quotidie diligenter inquirere primum edocuit, deinde ad totius ante actae vitae noxas per sacram Confessionem expiandas adduxit, postremo, cum iam philosophiae curriculum exegisset, spiritualibus exercitationibus perpoliuit; adeo propensum ad penitentiam, tantoque animi ardore succensum, ut hyeme summa, concretum glacie flumen Sequanam praestris impune prementibus, in separata lacobæi vici domuncula propositas meditationes, & quidem infidens niui sub dio peregerit, sexque ipsos dies omni prorsus cibo potuque abstinerit, in ediam longius utique protrahens, nisi eum, re animaduersa, consultoque suppliciter Deo retuisset Ignatius. & sane respondit operi fructus. Cum enim ante in eligendo certo vitae genere Faber mira animi sollicitudine, variisque scrupulorum molestiis adeo torqueretur, ut praenimio angore sese in auias abdere solitudo, ibique radicibus herbarum victitare panem decerneret; ex hac spiritali exercitatione vocari se vna cum Ignatio ad animorum subsidium non dubie sentiens, tantam est pacem ac tranquillitatem conscientiae consequutus, ut ex vehemensissima tamquam agitatione ac salo, placidum tutumque portum se denique natum esse profiteretur. Ex eodem contubernio Franciscus quoque Xaverius nobilis Cantaber, idemque non vulgari eruditione, quippe

quippe qui laurea magistrali donatus Lutetiae postmodum publicus Aristotelis interpres exstiterit; quamquam principio ita non studiosus Ignatii, ut eius pietatem (ut fit) etiam procaciter irrideret; tamen viri tum patientia, tum obsequiis adeo delinitus est, ut ad illius ductum arbitriumque sese omnino contulerit. Hunc & divitiarum affluentia, & viuido ingenio, & viribus corporis praeferoce, admirabili prudentia ac lenitate mansuesecit Ignatius, in eamque rerum humanarum despicientiam, & caritatis ardorem paulatim adduxit, ut inter ipsa Exercitia spiritualia, tum ad carnis macerationem quattuor dies ieiunus omnino transegerit; tum vero, quod inter iuuenum greges desultor eximius, corporis agilitate sibi nimium placuisset; ad eius piaculum vanitatis, membris valido fune perstrictis, non sine acri sensu doloris dies aliquot in commentandi orandique labore atque attentione perstiterit. Hic est Xaverius ille, qui non multo deinde post, Ioannis Lusitaniae regis rogatu, ex auctoritate Pontificis Romani missus in Orientem, plenus Apostolico spiritu, tota India maritima summis laboribus ac periculis peragrata, in ultimas Iaponiorum terras Evangelii lumen primus intulit, atque ingenti infidelium numero ad CHRISTVM adiuncto, multis clarus miraculis, in ipso aditu Sinarum excessit e vita. Porro Xaverium & Fabrum imitati sunt Iacobus Laines Seguntinus, qui deinde Societati nostrae proximus ab Ignatio praefuit, vir de Christiana republica in primis optime meritus; & Alfonsus Salmeron Toletanus, Graecis & Latinis litteris admodum eruditus: uterque confecto Compluti philosophiae curriculo, Parisiosque partim Theologiae causa, partim etiam Ignatii noscendi gratia profecti, cuius de laudibus iam tum in Hispania, constanti hominum sermone multa cognouerant. Accessit ad hos etiam Nicolaus Bobadilla Palentinus, doctus iuuenis, & philosophiam publice professus in oppido Hispaniae Pintiae: itemque praestanti indole Simon Roterigijs Lusitanus. & post aliquanto, Claudius Iacus Gebennensis, & Ioannes Codurius Ebredunensis, Paschaliusque Broetus Ambianensis, Fabri praecipue (cuius iam erat nomen Parisiis celebre) monitis & exemplo permoti. Hi omnes, impulsu plane divino, cum alter alterius consilium ignorarent, post exactissimam totius vitae confessionem spiritualibus exercitiis

Ignatij Vita

citius ab Ignatio perquam diligenter exculti, vehementi quadam motione sese non quidem in umbram ac solitudinem, sed in solem ac pulverem euocari ad praelia Domini praelianda seferunt. nec fuit è novem ullus fere, quin ad propitiandam celeste numen, eiusque voluntatem suppliciter exquirendam; præter cæteram abstinentiam, & incommoda voluntaria, eridui, ut minimum, totius inediam sponte pertulerit, nimis audaci fortasse consilio; nisi eos & multorum exempla, & feruor simul ætatis ac pietatis excuset. Hosce igitur socios Dei beneficio nactus Ignatius (quorum tres erant superstites hæc scribente me, Salmeron, Roterigius, & Bobadilla) quod iam diu moliebatur & agitabat animo, re ipsa aggredi primo quoque tempore statuit; ut Hierosolymam Pontificis maximi permisso repperet, gentesque finitimas Christiana quondam religione præstantes, deinde Mahometis nefaria superstitione deceptas, vel à miserabili errore ad veritatem Evangelij reuocaret, vel certe (quod erat proximum) sanguinem ac vitam in causa tam pia, tamque gloriosa profunderet. Neque sane difficile fuit, cæteros iam sponte currentes, & Dei amore incensos, in eandem sententiam & propositum adducere. & quia plerique Theologiarum studia nondum absoluerant, ne interim conceptus ardor animi refrigesceret, & simul ut ipsorum eo gratius diuinæ maiestati obsequium esset, quo maiorem sibi met ipsi necessitatem servitutis ac religionis imposuissent; implorato beatissimæ Virginis patrocinio, ac sancti Dionysij Areopagitæ, cuius in tutela Parisij sunt; in ædē suburbana, quæ Mons martyrum dicitur, sub Confessionis & Eucharistiæ mysteria sese voto obstrinxere singuli; emensis Theologiarum spatij continuo mortalibus rebus nuntium remittendi, atque in paupertate perpetua serviendi gloriæ diuinæ, salutique animorum: ac nominatim, ad constitutam diem Hierosolymam eo consilio navigandi, ut in conversionem infidelium toto pectore incumbere; palmamque martyrij studiose captarent. id consilium si quæ re impediretur, anni circumacto spatio denique Romam adirent, suamque operam summo Pontifici CHRISTO Vicario ad spirituale proximorum auxilium sine ulla vel præmij pactione, vel temporis aut locorum exceptione deferrent. Id votum in eo templo vovere ingēti cōsensu & alacritate, anno post CHRISTUM
tum

rum M D C C C I V. decimo octavo kalend. Septembris, quo die Assumptionis M A R I A E Virginis anniuersaria gratulatio celebratur. idemque votum eo dem loco dieque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad conspirationem ac vinculum animorum, tum ad confirmandas in sulcepro consilio mentes omnium minime valuit. Incendebant praeterea studium alter alterius omni genere officij & caritatis, duce ac moderatore simul Ignatio, quem omnes vt parentem eundem & vnice diligebant, & valde reueriebantur. ac primum spirituales prode apud hunc, modo apud illum agitare cetum, ubi suauissima de rebus diuinis habere colloquia, & se mutuo ad Christianam laudem & decus hortari; deinde in studiorum difficultatibus, locisque obscurioribus adiuuare inter se; & lucubrationes quisque suas, lumenque doctrinae & ingenij, cum res exigeret, in commune conferre; praeterea inuicem sibi omnibus in rebus adesse certatim; denique a frequenti sacramentorum usu, & assiduitate precandi meditandique, nullo pacto recedere. quibus rebus & varias daemonum insidias tentationesque, conantium eos ab incerto reuocare, vicerunt; & breui tanta coaluere concordia, vt quamquam e diuersis, necnon infensis inter se orationibus; gratia tamen superante naturam, intra eodem alti parietes, atque adeo ex vno propemodum omnes vtero in lucem editi viderentur.

Libri primi finis.

IGNATII

IGNATII VITAE LIBER SECVNDVS.

Aeger Hispaniam repetit. Cap. I.

INTEREA Ignatius graui morbo partim è maximis laboribus vigiliisque, partim etiam è Parisiensis cæli gravitate contracto; vexatusque subinde stomachi iam pridem affecti doloribus acerbissimis; post multa remedia incassum adhibita, iubetur à medicis ad patrium solum & incunabula se referre; quod vnum ad inueteratas corporis ægritudines certissimum perfugium vulgo arbitrantur. Nec recusauit ille, non tam valetudinis ratione, vel desiderio suorum adductus, quàm duabus aliis maxime causis: primum, vt quibus olim in regionibus, malo publico, iuuenilis licentiæ ac vanitatis ipsemet specimen extitisset, ibidem ad spiritualem ædificationem vicissim aliqua Christianæ humilitatis atque modestiæ documenta præberet; popu-

popularesque suos & verbo & exemplo ad studium poenitentis salutaris accenderet. deinde, ut, quoniam sociis aliquæ erant in Hispania rei familiaris trices; eas eodem itinere atque opera ipse expediret; neque per eam causam illi vel auocarentur à studiis, vel recenti etiam tum vocatione, & expeditionis tam arduæ, tamque laboriosæ consilio, patriæ dulcedinis, ac domesticæ tentationis, qua nulla fere periculosior est, aleam subire cogerentur. Simul etiam, è relictis olim in Hispania sociis, cogitabat, si quem in proposito constantem inueniret; secum in eandem expeditionem educere. Cæterum ne quid è suo discessu res Parisiensis caperet detrimenti, primum commilitones ad perseverantiam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum & annis & vocatione antiquissimum, illis præposuit; cui interim obtemperarent, quem parentis ducerent loco. deinde tempus certum edixit iisdem approbantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus præter viaticum & necessaria scripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hierosolymas Italiam peterent, seq; iam antegressum Venetias conuenirent. Dicta profectiōis dies est viii. Kalend. Februarij, anno M D X X V I I. ineunte, qua die Apostoli Pauli conuersio beata recolitur. His ita constitutis, anno M D X X V. per autumnus tempus ipse non sine lacrymis, mutique amoris magna significatione singulos in digressu complexus, cum vellet de more pedibus quamquam ægro corpore proficisci; coempto à sociis e quo uti coactus est: breuique partim ex ipsa vegetatione, locorumque mutatione, partim etiam è studiorum intermissione morbo leuatus, Pyreneo superato Guipuzcoam prouinciam attigit. Eius de aduentu propinqui festine præmoniti ab ijs qui hominem ad Aquas Augustas, quam hodie Baionam appellant, in transitu agnorant, extemplo; quod regni limes latrocinii infestus esset, armatos homines ad eum excipiendum tuendumque dimiserant: atque hos primum Ignatius in Guipuzcoæ finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de sanctitate viri, clericos omnes agmine composito ad opidum Aspeithiam honoris causa obuios habuit. cumque ab iis, & ab ingenti præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas; ille, ut ostenderet quantopere ab eiusmodi fastu pompaque abhorreret; ut primum potuit, ex eo comitatu sese proripiens, ad publicam hospitalem domum diuertit, victumque

que continuo emendicare ostiatim cepit; frementibus videlicet cognatis, eamque rem (vt fere deprauata sunt Christianorum quoque iudicia , & pauci ex animo crucem amplexantur) summi dedecoris atque ignominiae loco sibi ducentibus. Deinde quamquam inuitis iisdem, institit plebem Christianae doctrinae rudimentis imbuere, priuatimque colloquiis eos qui ad se ventitabant, è peccatorum veterno excitare; festis vero diebus etiam conciones habere tanta hominum frequentia, vt cum eos templa non caperent, in agrum prodire necessario cogeretur, vulgoque arbores audiendi causa conscenderent. Et tunc operae fructus egregius Dei beneficio constitit. Complures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ prauitate conuersi, multae sublatæ discordiæ, & odia inueterata relictæ, contra alectores lata publice lex, poenaeque propositæ; institutum præterea, vt preces pro salute quotidie funderentur eorum omnium, quibus lethalis noxæ piaculo obstrictis, in singula momenta exitialis exitus immineret: itemque vt ex Ecclesiæ Romanæ consuetudine, salutationis Angelicæ signum daretur mane, meridie, & vespere. iam vero graui quædam vitia, quæ non in populum modo, sed etiam in sacerdotes irreperant, magna ex parte correctæ. denique morbo incurabili affectis, & extrema pressis inopia, ne vel oppido errarent, vel strati passim in compitis cælum miserabili questu complerent, publico sumptu consulunt. Atque hæc leges moresque custodiendi, ne (quod fere fit) benecepta propediem obsolescerent; curam & munus Lioleia familia, placata postmodum Ignatio, sibi desumpsit. qui cum in eo xenodochio aliquandiu ita versatus esset, vt satis appareret ipsum exemplo CHRISTI Domini laboribus & paupertate multo magis, quam otio & rerum affluentia delectari; ad extremum quotidianis propinquorum precibus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dedisse, aut etiam inimicitias palam denuntiasse videretur, in paternam domum ex hospitali se transtulit; ibique aliquot moratus dies, restituta domestica disciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; valentior multo quam Lutetia discesserat, ad sociorum expedienda negotia proficisci constituit. Atque hic nouum ecce tibi certamen Ignatium inter cognatos exoritur; cum ille pauperis habitu proflus, & pedes iter facere destinasset animo: illi contra,

quoniam

quoniam quidem eum apud se diutius retinere non possent, certe non nisi bene comitatum, & pecunia instructum abire permetterent. Verum certaminis denique is fuit exitus, ut Ignatius ne frustra diutius tenderet, ad viam modicum in specie deduci se passus, breui domum & famulos & cetera cuncta remiserit, pedibusque porro perrexerit; Gallicano equo ministris valetudinarij iam antereposito, quem illi deinde in Ignatij memoriam, veluti sacrum & immunem ab opere, vagari in paucis ad extremum usque senium permisere. Ignatius igitur Navarra primum, deinde Castella peragrata, mandatisque recentium sociorum exhaustis, de veterum statu ac voluntate cognoscere nequaquam omisit: verum illi partim expectationis ac morae radio victi, partim etiam aspero virtutis itinere fatigati, in alia fere omnia dudum abierant. Ioannes tantum Gallus, ne de animi salute periclitaretur, monasticæ se addixerat vitæ. Callistus ab animorum cura, ad pecuniæ lucrum studio repente conuerso, in Indiam nauigauerat, vnde aliquanto post bene nummatus ingenti omnium admiratione qui eum antea norant, Salmanticam rediit. Cæzores cum Segouiam patriam petiisset, mollioris vitæ commodis, & domesticorum consuetudine delinquit, otiosi ac voluptati sese dederat. Artiaga vero, curriculum honoris & ambitionis ingressus, & è Commendatario factus Episcopus, cum aliquandiu in eo dignitatis gradu vixisset, ad extremum ægrotus, epota per imprudentiam veneni laguncula (cum duæ starent, altera salubris aquæ, altera sublimati, quod appellatur, medicamenti) miserabili genere leti defunctus est.

Venetias ingenti labore contendit. Cap. II.

IGNATIUS ergo cū in Italiam properaret, & hosce quos dixi socios tam longe lateque dispersos in vnum redigendi, atque ad pristina reuocandi consilia spes nulla se ostenderet; occultæ Dei iudicia secum expendens, suis pro ipsorum salute ad superos precibus, Valentiam venit, vbi videlicet nauem stare paratam audierat. Ibi dissuadentibus

tibus multis ne se tali tempore mari committeret, quòd præter
cæteras difficultates, etiam nobilis archipirata Acnobarbus,
loca opportuna, & littorum flexus valida obsideret classe; nul-
lis terroribus de sententia decessit Ignatius. & nanis prædones
quidem effugit, verumtamen fœdissima tempestate coorta, cla-
uo diffracto, fufisque armamentis, cum iam de salute vectores
nauæque omnino desperassent, lacera & quassata fluctibus Ge-
nuensem portum ægerrime tenuit. Atque hæc tanta maris in-
commoda, non sane leuius terrestris itineris discrimen exce-
pit. Cum enim solus, ignarusque regionum Ignatius per Apen-
nini tramites Aemiliam peteret, viam ingressus initio spatio-
sam, sed in arctum deinde magis magisque coeuntem; studio
procedendi, sensim in eas penetrauit angustias, vnde sese expe-
dire humana ope vix posset. Primo igitur solícite vestigium
facere, deinde cum neque progredi, neque iam regredi tutum
esset, in exilitate salebrosa, & horrenda crepidine, torrente ra-
pido minaciter subterfluente; hæsit aliquantisper stupenti si-
milis, vbi repente sese tot periculis cinctum animaduertit.
Sed ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod
vnum reliquum esse videbatur, humi procubuit; & genibus
manibusque reptando, quadrupedis instar, ac prominentia
modo saxa, modo è saxis enata virgula prensando, tandem
euasit labore, quos ad eam diem pertulisset, omnium maxi-
mo. inde per immensæ altitudinis inuias rupes ac solitudines
diu etrabundus, cum ad radices montium denique deuenis-
set, omnia rursus offendit partim niuium tabe, partim etiam
hybernis imbribus impedita. Cumque nihilominus vrgeret
progrediendi necessitas; via teterrima (& est mollis & creto-
sus ager, ac semitæ per horum temporum incuriam exiguo mu-
nimento, nec vllis, vt olim, strata lapidibus) cum profundo ac
tenaci limo diu multumque luctatus, ad Bononiæ portas tan-
dem aliquando peruenit. Atque hic, ne quid deesset ad pro-
bandam æquitatem ac patientiam viri, ad cæteras misérias il-
lud etiam ludibrium accessit; vt in ipso vrbis introitu, è pon-
ticulo in fossam, limo cœnoso margine lubricante decideret,
emerfusque luto deformatus ac madidus, ab ijs qui tum ade-
rant, non sine ioco & facetijs (vt sunt procacia in alienis malis
hominum ingenia) rideretur. Sed ille nimirum identidem
exerceri

exerceri se à patre cælesti prudenter intelligens, & in gratiarum actione persistens, sole siccatis utcumque vestibus, lassitudine ac fame confectus cum vrbis magnam partem frustra emendicando perambulasset, in collegium Hispanicæ nationis demum exceptus, ibique dies aliquot clementer est habitus. Inde cum itinere iam facili & certo Venetias peruenisset, exacta pecunia quam illi per trapezitas eadem Elisabetha Rosella benigne curauerat; interea dum socios è Gallia præstolatur, in varia pietatis opera ex instituto capit incumbere. Nec sane frustra: siquidem complures omnium ordinum homines partim Christianæ doctrinæ præceptionibus imbuunt, partim ab impura & flagitiosa vita ad castum Dei timorem, studiumque virtutis eodem Deo adiuvante conuertit. Quibusdam etiam primarijs viris tum patritijs indidem, tum externis, prænua animi affectione ac vitio laborantibus, non sine copioso fructu, spiritualium exercitiorum expertæ virtutis medicinam adhibuit. In ijs Didacum Guiam, & Stephanum germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriæ, sibi quondam Compluti familiariter notos, ac tum Hierosolymis redeuntes, earundem commentationum beneficio tantam ad rerum diuinarum intelligentiam, & humanarum contemptum adduxit, ut omnibus diuitijs & honoribus abdicatis, CHRISTI consilia omnino sequi decreuerint. Atque hos imitatus est postmodum Baccalaureus Hozius, item Hispanus, Theologiæ peritus: qui cum ad easdem commentationes peragendas valde propensus esset, verumtamen ex quibusdam iniquorum sermonibus haberet suspectam Ignatij doctrinam ac dogmata; demum se Ignatio exercendum atque colendum ita commisit, ut multos in cubiculum quo secessit, secum afferret libros, quibus Ignatij dicta scriptaque ad sanctorum Patrum & conciliorum trutinam expenderet. Sed ubi appositas ab Ignatio epulas degustauit; tantum absuit ut in ijs veneni deprehenderit quidquam, ut etiam ardenti quodam rerum cælestium amore inflammatus, mortalibus commodis nuntium sponte remiserit, atque ultro ad Ignatij voluntatem & vitæ rationes adhæserit. Ex Veneta vero nobilitate in primis eo secessu ac meditatione profecit Petrus Contarenius Zachariæ filius, is qui multo post, magna cum integritate

ac

Ignatij Vita

ac sanctimoniz laude Paphensem Episcopatum administravit. Sed & aliorum ex Ignatij consuetudine insignis vite morumque mutatio est consecuta. Quæ quoniam nec ab obscuris hominibus, & in oculis celeberrimæ ciuitatis fiebant, breui vt alijs locis antea, sic tum Venetijs Ignatij pietas in crimen inuidiamque vocari capta, non ferente diabolo, tantam sibi prædam è faucibus eripi: statimque vulgatum ab eiusdem emissarijs est, Ignatium prauitatis hæreticæ semel iterumque conuictum in Hispania, elapsum è custodia, in Galliam profugisse; ac proinde eius effigiem ab Hispanis Inquisitoribus ignominiz causa publice concrematam. eundem Parisijs novas molientæ res, inficietemque perniciosæ doctrinæ labe scholasticos; vbi delatû suû nomen ad sacra tribunalia odoratus fuisset, fuga præuertisse lictorû manus, & cõsilia magistratû. Quas criminatio nes Ignatius cû non modo in vulgus, iniquorum opera, sed verû etiam ad Legatum Apostolicû Hieronymum Verallum, qui deinde S. R. E. Cardinalis fuit, delatas inaudisset; non tam de sua, quàm de sociorum existimatione sollicitus, vltro ad Legatum adiit, & acriter institit, vt eorum criminum questio exaceretur. quod ita factum, & veritate comperta, honorifice à Legato est absolutus, incumbente in eius causæ cognitionem Gaspare Docto Legati affeclo: qui ex eo tempore Ignatium vixit dilexit, ac sacratissimæ domui Lauretanæ deinde præpositus, in Societate vniversam plurimæ egregiæ volûtatis officia cõtulit.

Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III.

DUM hæc in Italia gerit Ignatius, interim bello inter Christianos ingrauescente Reges, cum exercitu formidabili Cæsar per Insubrum & Allobrogum fines in Galliam irruperat. Ea fuit socijs Ignatij causa & profectionis maturandæ, & itineris per Thulingiam, seu Lothoringam & que Germaniam, sane incommodo anni tempore faciendi. Ig tur pecunia rebusque omnibus, præter viaticum & scripta, CHRISTI Domini gratiam distributis, mense Nouembri, anno

anno: circiter post discessum Ignatij, suo quisque baculo innixi pedites viam capeffunt, & quidem tanta cū alacritate ac feruore spiritus, vt ne à Iacobo quidem Laine, viribus nondum è recenti morbo recuperatis, extorqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet vt reliqui, & inter ambulandum insuper inualida membra discruciatet hispido in primis & horrenti cilicio. Vestitus erat omnium, vt peregrinorum & pauperum, nequaquam elaboratus, & ad modestiam submissionemque compositus. pendebat è scapulis mantica ex corio, in qua sacra Biblia, & Breuiarium asseruabantur, & scripta, quæ diximus. Rosaria vero ad catholicam fidem vel inter ipsos hæreticos profitendam, palam gestabant è collo suspensa. Hospitium ingressi, primum omnium, nullo adstantium respectu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egressu pariter sibi propitium precabantur. Sobria & frugalis erat mensa; oratio ac meditatio non solum in diuersoriis, verum etiam in ipso itinere plurima. sacerdotibus qui tres erant, sacrificantibus, cæteri quotidie cælesti reficiebantur pane. sermo nisi de rebus diuinis aut necessariis fere nullus. in decernendo si quid in deliberationem incideret, mira concordia: in superandis viarum difficultatibus periculisque, summa constantia & æquitas animi. Autumnales pluuias tota fere Gallia pertulerunt: occurere mox Alpes pæne obstruunt niuib: multa fuere subinde famis, frigoris, defatigationis incommoda subeunda: nihil se illis obiecit tam arduum, aut tam extimescendum, quod eorum quemquam à concepta religione, officioque deduceret. Atque hac disciplinæ pacisque custodia, cum omnibus, per quorum fines transierant, populis, bonus odor in CHRISTO fuissent, cunctis non catholicis modo, sed etiam hæreticis rñouum ac religiosum agmen magna cum approbatione mirantibus, ad tertium Idus Ianuarias anni MDXXXVII. Venetias ingenti omnium gaudio, & mutua gratulatione sospites ad Ignatium peruenerunt. Atque vbi paululum è longa contentione ac lassitudine quietis est captum; statim Hierosolymitanæ provincie consilia renouantur. primum omnium, rati gratiora superis fore sua studia, si ad ea summi totius Ecclesiæ Pastoris auctoritas & consensus accederet; simul atque hyems remitteret, tunc vel maxime scrua, Romam ire constituunt, & à Pontifice maxi-

Ignatij Vita

mo iustum ad sacros ordines, titulo voluntariæ paupertatis, tum ad mansionem Hierosolymitanam, & prædicationem Euangelii sine ullo interdicti metu suppliciter petere. Interea Venetiis ne cessarent, atque adeo ut quædam quasi rudimenta futuræ militiæ ponerent; publicis valetudinariis inter se distributis, ægros ac pauperes omni ope adiuuare institerunt: Confessionis & Eucharistiæ sacramenta gratis ministrare qui per sacerdotium poterant: cæteri solari iacentes; afflictos moerentesque spe cælestium bonorum erigere; adesse animam agentibus; cunctos denique ad patientiam, fidemque adhortari: nec modo spiritualibus officiis fungi certatim; sed ne vilissima quidem ac seruilis corporibus pauperum curandis, defugere ministeria; sternere lectulos; euertere sordes; purgare schaphia; cadauera defunctorum rite curata humi condere; interdum pariter nocturnæque omnibus præsto esse tanta cum alacritate ac diligentia; ut cuncti obstupescerent, vulgatoque rumore, principes etiam viri ad spectaculum conuenirent. Quibus in officiis cum aliorum omnium, tum Xaverii præcipue caritas ac virtus enituit. Is cum in quendam incidisset morbo Gallico misere deformatum, atque ad eius aspectum exhorruisset, ut ea re infringi ac debilitari sensit caritatem in proximum, ita repente in semetipsum excanduit egregius CHRISTI miles, ut manantem saniem ex ulceribus purulentis (cuius rei vel mentionem aures delicatæ refugiant) obfirmato animo, semel iterumque non dubitavit exfugere. quare non modo se ipsum in præsentia præclare vicit, sed etiam in omne tempus propriam quædam atque perpetuam in elephantiacos atque vlcerosos clementiam & misericordiam est consecutus: quam deinde, vbicumque terrarum fuit, quotiescumque se dedit occasio, diligenter exercuit. Quidam etiam è sociorum numero, pauperem lepra toto corpore coopertum cum præfectus nosocomii non admitteret, in suum lectum accepit ipse: cumque mane surrexisset cunctis ingemiscientibus eadem ipse quoque morbi foeditate correptus; post tri die non sine miraculo prorsus illæsus atque intactus apparuit. Hæc & alia eiusmodi veræ pietatis & officii documenta cum in ea vrbe dedissent (quorû ibi grata in multos annos deinde memoria vixit) appetente iam vere, uti condixerant, Romanam cuncti fere præter Ignatium, discessere. Ipse tum ad partem in Domino

mino retinenda, tum ad expedienda quæ ad navigationem pertinerent, ibidem interea substitit. Atque illi quidem eadem fere disciplina quam supra diximus, iisdemque imbrum difficultatibus, iter ingressi ad superiorem parcimoniam ac frugalitatem illud etiam addidere, ut neque vlllo prorsus viatico, diuine tantum prouidentie bonitatisque fiducia, Romam usque contenderent: & quia tum Cinerarium, seu Quadragesimæ tempus erat; quotidie, quamquam in tantis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec sane defuit illis & exercendæ spei, & CHRISTIANI Domini inopiam ac perseuerantiam aliqua saltem ex parte imitandi materies: acciditque aliquando, ut cum panis dumtaxat frustulum singuli mane sumpsisset, imbre densissimo stagnantibus late campis, ut alicubi pectore tenuis aqua pertingeret, nullo præterea cibo, millia passuum ferme triginta nudis pedibus vno die peregerint, & quidem incredibili non modo tranquillitate animi, sed etiam hilaritate psallentes. Diuersorij vero cum propter inopiam excluderentur, & ad publica xenodochia de more confugerent, quamuis oppido lassi, tamen ijs quæ supra diximus, caritatis muneribus fungebantur: seque ipsi domare ac vincere magis magisque nitebantur in dies. Sane Rauenennæ quidam ex ijs cum hospitalis lectuli sordes, ac manantia tabe stragula nauseabundus vitasset; quæ prima deinde occasio data est suimet puniendi, non prætermisit. in pago nescio quo pauper phthiriasi consumptus è vita migrauerat. cum in eum pagum nostri venissent, distributisque cubilibus nullum iam superesset, nisi quod phthiriacum fouerat; Pater ille amissam nuper palmam recuperare vehementer exoptans, nudus illico per summum animi ardorem easdem subiit lodes, ibique sese eidem versans, cum ingentes animalium greges ea cota pauisset nocte; ad sudorem usque defatigatus, non leues ab se prioris fastidij ac deliciarum pœnas exegit. Denique sanctam Urbem ingressi, ut sacra Apostolorum limina, & præcipuæ religionis templa caste obierunt; à Petro Ortizio Hispano Caesaris procuratore ad Pontificem maximum introducuntur. Is erat eo tempore Paulus III. è gente Farnesia, cuius nomini plurimum utique nostra Societas debet. Consueuerat autem super mensam non fabulatores aut mimos inducere, sed præstantes Philosophos atque Theologos: & ipsemet, veritatis indagandæ atque illu-

Aranda causa ponere de quo inter se disputarent. ea erat gra-
uissimi senis & prudētissimi Principis oblectatio. Ad has ergo
disputationes post pedum oscula Patres adhibiti, cum egregiū
qua Christianæ humilitatis atque modestiæ, qua eruditionis &
ingenij specimen præbuisent; non modo quæ volebant de sa-
cerdotio, de quæ Hierosolymitana prouincia, libente atque ap-
probante Pontifice impetrarent, sed insuper pecunia ab eo-
dem instructi, & fausta cum prece dimissi sunt. Ad quam dein-
de pecuniam cum è nationis maxime Hispanicæ collatione æ-
cessisset quod aureorum amplius ducentorum summam ex-
pleret; socii ne quid ex eo viatico præterquam in usum votiæ
nauigationis attingerent, apud mensarios pecunia omni de-
posita, & Romæ victum emendicantes, admirabile dedere
spectaculum iis qui coram Pontifice differentes illos audie-
rant: & deinde quemadmodum venerant, sic Venetias profus
egentes ac vacui reuerterunt.

*Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ad eodem
& socijs in Veneta ditione gestis.
Cap. IV.*

DE OR hęc, diligēti adhibita præparatione, cum
ad eiusdem Legati Verallipedes perpetuæ pau-
pertatis & castimoniæ nuncupassent vota, di-
uini amoris igne succensit, mirante, ac maiorem
in modum approbante populo, sese denno ad
pristinios illos labores, & assidua pauperum mi-
nistria retulerunt. Deinde in exitu mensis Iunii, Diui Ioannis
Baptistę die natali, Ignatius, & reliqui laici per omnes ordinum
gradus ad apicem sacerdotij à Vincentio Negosantio Fanensi,
Arbensium Episcopo euecti sunt, tanta non modo ipsorum, sed
etiā ipsius Episcopi lætitia & animi voluptate, vt sese inter eius-
modi cæremonias nihil vnquam simile sensisse affirmaret. Inte-
rea Patribus neque in eam diem vlla fuerat in Palęstinam trans-
mittēdi facultas; & eo ipso tempore cum graue bellū ex federe
Christianorum principum, Venetos inter & Solymianum Tur-
cam

cām exarsisset, sublato repente commercio, omnis non modo peregrinorum, sed etiam institutorum nauigatio conquieuit. vt satis appareat, cœleste numen iratum gentibus ijs quæ creditæ sibi regnum Dei per summū olim scelus negligentiamque amiserunt; Apostolicū hunc, deuotumque sibi manipulū, in alias longe nationes atque prouincias iusto iam ante iudicio destinasse. Itaque propter eam quam dixi causam, spe traiciendi sublata, quamquam voti religione soluti videri propemodū poterant; tamen ne quis omnino scrupulus animis infideret, finem anni vertentis, vt Parisijs ante decreuerant, prorsus expectare, seque interim tum ad sacerdotij primitias diuinæ maiestati libādas omni diligentia comparare; tum etiam post multam precationem & abstinentiam, proximis operā ex instituto nauare cōstituunt. Id quo liberius arque commodius facerent, & tantę vrbis celebritate ac frequētia, in finitima eiusdem ditionis oppida alio atque alio recipere sese: vt si forte (quod tamen in præsentia vix fieri poterat) bello sedato præter opinionē transitus patuisset, è propinquo Venetias cuncti simul accurrerent. Franciscus ergo Xauerus, & Salmeron, ad montem Celsum (id vico nomen ab vrbe Patauio millibus passuum fere quindecim) secessere, Ioannes Codurius, & Hozius, Taruisiū; Claudius Iaius, & Simon Roterigius Bassanum, oppidum agri Patauini; Paschasius & Bobadilla, Veronam; Ignatius vero, Faber, & Laines cū Vicetiam petiissent, hanc vitæ rationem iniere. Erat extra urbē domuncula ruinosa & deserta foribus aut fenestrarū obicibus, vento cuilibet peruia. id sibi diuersorium, ne cui molestiā exhiberent, atque vt ab urbano strepitu remoti liberius vni Deo vacarēt, memores insuper stabuli quod Regem ipsum Angelorum nostra causa nascentem olim exceperat, vnānimes delegerunt, quotidianis muneribus ita inter se distributis; vt vnus ad custodiam diuersorii, & paucula victus ministeria remaneret (qui ferme erat Ignatius, quod propter nimiam lacrymarū copiam grauitex ex oculis laboraret) reliqui duo urbem ingressi, cibum in singulos dies emendicarent: quod ab ea functione superesset otii, totum id omnes cœlestium rerum contemplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cum quadraginta iam dies non minori cœlestium donorum copia, & animorum voluptate, quàm corporum vexatione, & carnis

Ignatii Vita

incommodo perstitissent, quanto nimirum spatio temporis, CHRISTVM ipsum Dominum ac magistrum, ante quam turba sese committeret, abstinuisset cibo, & in eremo cum bestiis latitasse meminerant; ad eos reuolendos Tarasio repente Codurius affuit. cuius accessu lati, cum spiritus vehementiam ex ea solitudine, assiduitate precandi, ieiuniisque conceptam diutius cohibere non possent; ad CHRISTI gloriam ex umbra in arenam prodire, & quæ diuinitus acceperant bona, cum proximis communicare constituunt. Nec mora: Vicetiam ingressi, descriptis inter se celeberrimis oppidi partibus, eadem omnes hora de rebus diuinis ad populum dicere incipiunt, nullo prorsus aut loci apparatu, aut pompæ verborum. In triuijs plateisve, prout cuique locus obtigerat, desumpto ex aliqua forte officina scamno pro suggestu utebantur. populum elata voce, & in gyrum actò supra verticem pileo, ad concionem inuitabant. sermo, vt peregrinorum & hospitum, ex variis linguis fere mistus, ac minime proprius. Veruntamen is erat orationis impetus, adeo graues ac veræ sententiæ, tanta in omni gestu atque habitu pietas, denique is ardor in oculis emicabat, vt peritissimus quisque rerum æstimator hos demum esse Christianos concionatores, germanosque præcones Euangelii diſcitaret: multi etiam qui rei nouitate illecti cum cæteris initio per iocum lasciuiam quæ ludibundi confluxerant, prudentissimis eorum præceptis, & dicendi grauitate permoti, deposita paulatim petulantia longe alii atque accesserant, dimissa concione recederent. Quod si quis deinde seorsum ad Patres adiret, veritatis & officii studiosior; hunc vero humanissime acceptum, pro ipsius ingenio priuatis institutionibus ad omnem virtutem ac religionem informabant. Illud vero præcipue rem adiunabat, quod neque inanes plausus, vt diximus, fucata oratione capterent, neque inter ipsam concionem, aut vbi peroratum esset, quamquam in summa rerum omnium inopia, quidquam à circumfusa multitudine vel peterent ipsi, vel etiam vltro delatum acciperent. breuique constare capit, paupere tecto ciboque contentos, & ab omni auaritia & vanitate abhorrentes, non aures populi scalpere, sed vulneribus omni ratione mederi; nec suum potius, quam Dei proximorumque negotium

rium agere. Atque haud sane dissimilis fuit ceterorum Patrum in sua cuiusque provincia probitas & industria; ut etiam aliqui ex magnis laboribus & incommodis extremum adiecerint vitæ discrimen. Neque ita multo post, cum euocati ab Ignatio ut de rebus communibus agerent, cuncti Vicetiam convenissent; tanta animorum inclinatio, ac benevolentia populi Vicetini erga peregrinos apparuit, ut qua nuper in vrbibus duntaxat, cibarii panis, ac fere mucidi, quotidiana vix circuitione colligebatur quod satis esset ad vitam ægerime tolerandam; in eadem, ipsis iam undecim, ex voluntariis civium eleemosynis omnia ad victum cultumque necessaria largæ ac benigne suppeterent. Ibidem igitur primas diuinæ maiestati hostias immolare novi sacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe qui ad se comparandum amplius adhuc temporis sibi sumserat, & Romæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe & incunabula CHRISTI Domini, quæ in æde sacratissima beatæ MARIAE ad Nives religiose coluntur.

*Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS
apparet: & unde Societati IESV
nomen inditum fuerit. Cap. V.*

quoniam expeditioni transmarinæ præfinitum anni spatium erat in exitu; & infestum adhuc classibus mare; quid proinde agendum esset, Patres inter se deliberant: nec dubium fuit, quin, uti Lutetiæ voverant, cuncti sese ad fidei catholicæ propagationem, & animarum auxilium, Sedis Apostolicæ cultui, & Romani Pontificis obsequio manciparent. Cuius officii procuratio (quoniam satis id esse videbatur) Ignatio, & duobus primariis patribus Fabro & Laini mandata est; Romam adirent, & (quod bene verteret) CHRISTI Vicario hæc sociorum studia ac vota quam primum exponerent. Interea reliqui, ne conceptus è diuturna meditatione & sacrificiis fervor ac spiritus evanesceret, non

modo se ipsi diligentissime custodire, sed etiam praefidij di-
 vini fiducia proximis omni ratione optulari decernunt. ac
 praecipuis verbis inter se descriptis, praesertim in quibus
 litterarum studia florere, & frequentissimam iuuentutem
 versari cognouerant; Codurius Hoziusque Patavinum, Ro-
 terigius & Iaius Ferrariam, Xaverius & Bobadilla Bono-
 niam, Paschasius & Salmeron Senas profecti, eadem fer-
 me ratione quam paulo ante Vicetiae adhibitam diximus,
 & priuatim & publice cum hominibus agere, eosque è le-
 thali flagitiorum veterno excitare, atque ad contemptum
 rerum mortalium, & cogitationem futuri saeculi omni co-
 natu atque artificio impellere atque adhortari ceperunt.
 Cumque ipsa nouitate rei omnium in se oculos atque ora
 vertissent, paucis mensibus, Deo aspirante, non modo id
 efficere quod maxime optabant, vt magni animorum mo-
 tus, & insignes ad CHRISTVM conuersiones existe-
 rent; sed etiam, quod minime laborabant, vt ipsorum no-
 men ac fama Italiam fere totam ingenti cum admurmura-
 tione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos di-
 xi comitibus recta contendens, & ab eorum altero quoti-
 die corpus CHRISTI religiose casteque suscipiens;
 MARIA Virgine potissimum praeside, atque adiutrice,
 sese ad sacrum suo tempore faciendum, ac multa pro CHRIS-
 TI nomine subeunda, dies noctesque simul intenta qua-
 dam animi cura, simul inestimabili spiritus dulcedine, &
 noua diuini luminis copia praeparabat. Etenim ex quo pri-
 mum Hierosolymis rediens ad litterarum studia in CHRIS-
 TI gratiam animum adiecerat, de rerum caelestium con-
 templatione, vt diximus, non sine magna difficultate remi-
 serat multum, seque ipse Domini caritate, spirituali conso-
 lationi deliciisque sponte subdlexerat. Sed studiorum exa-
 cto curriculo, deinceps & Venetis, & in Vicentino secessu,
 & in hoc de quo dicebamus itinere, tam crebra diuinitus
 lumina, tam liquidas animi voluptates, eadem scilicet Vir-
 gine fauente percepit, vt in antiquum statum illum Mino-
 ressanum (quem postea ob singularem & eximiam illius tem-
 poris in se de Dei benignitatem religioso ioco primitiuam
 suam Ecclesiam appellare consueuerat) non solum ex inte-
 gro,

gro, sed etiam cum scenore sibi restitutus esse videretur. Sed præter cætera, quæ quòd mortalem naturam exsuperant, verbis exsequi difficillimum est; quo die Romam accessit, res ei contigit vel ad memoriam posteritatis insignis, vel ad confirmandum in proposito Ignatium cæterosque haud mediocriter efficax. Etenim orandi causa non longe ab Urbe templum ingresso, qualia passim imposita militari viæ cernuntur, statimque ut sæpe solebat, abstracto à sensibus, atque alta quadam animi contemplatione defixo, clarissima in luce per speciem illi sese Deus pater ostendit, IESU filio balulanti, & crudelissimis affecto suppliciis, præsentem Ignatium fociosque commendans; quos ille cum in fidem ac patrociniū libentissime recepisset, ad Ignatium placido & sereno vultu conuersus, hæc ipsa effari verba dignatus est: **E GO VO BIS ROMÆ PROPITIUS ERO.** „ Quo tanto tamque diuino solatio mirum in modum erectus „ & confirmatus Ignatius, ac focios deinde compellens; Quid „ nobis, ait, Romæ futurum sit, fratres; in crucem ne, an „ in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnum scio, quidquid „ eueniat, IESUM CHRISTUM nobis propitium fore. ac „ simul totius visionis ordinem exposuit. Quæ res non in præsentia tantum illos insolita quadam lætitia & voluptate perfudit, sed etiam in posterum contra omnes difficultates atque pericula magnopere corroborauit, ac muniit: atque idipsum vel in primis fuit causæ cur Ignatius confirmata postmodum Societati salutare potissimum IESU nomen indiderit. quam tamen deinde verbo scriptoque minimam vocare solitus est, quòd reliquis religiosorum familijs (quas item societates IESU licet optimo iure appellare) cunctis omnino tum de splendore, tum de antiquitate concederet.

Ignatius

*Ignatius Roma Christianarci dat operam: in Ca-
sinati monte animam Hoxii calum in-
trantem videt. Cap. VI.*

IGITUR tam secunda numinis voluntate, tam-
que liberali promisso mirum in modum leti, sic
tamen, ut non sine mysterio CHRISTVM Do-
minũ crucifixi maxime habitu apparuisse apud
se reputarent, cum gratiarum actione ac prece
sanctam Urbem ingressi, nihil antiquius habue-
re quàm ut viatici nomine sibi numeratam anno priorẽ pecu-
niam, quoniam quidem nauigationis consilia in irritum ceci-
dissent, prorsus ad nummum ipsẽdẽ à quibus acceperant, red-
derent; quæ, utpote sacra, in alios pietatis vsus & opera expen-
deretur. Deinde, quemadmodum ante conuenerat, suam &
reliquorum operam Pontifici maximo in Apostolicis præcipue
functionibus, circa honoris titulos, & dignitatis insignia, detu-
lere. Neque aspernatus est pia Patrum studia CHRISTI
Vicarius: atque in præsentia, donec eiusmodi aliqua sese offer-
ret occasio, iussu Faber & Laines in almo Sapientiæ Gymnasio
sacras litteras profiteri. quo munere dum alter in Bibliis expli-
candis, alter in scholastica Theologia, ut appellant, pari cum
eruditionis ac pietatis laude perfunguntur, atque etiam sæpe
coram ipso Pontifice de grauibz rerum diuinarum quæstioni-
bus disputant; interim Ignatius proximorũ salutẽ de more ope-
ram nauabat cum aliis artibus, tum vero spiritualibus præser-
tim exercitationibus, quippe ad curandas perturbationes ad-
modum efficaci, virtutisquẽ iam pridem expertẽ remedio: qui-
bus ille per eos dies, præter cæteram turbam, insignes aliquot
viros diligenter excoluit. in iis Gasparem Contarenum Cardi-
nalem, grauisimum Senatorem, eundemquẽ temporibus illis
(quod eius varia monimenta præclare testantur) ingenii & do-
ctrinæ facile principem. Is, Ignatii prudentia & consuetudi-
ne vsque adeo captus est, tantumquẽ eius præceptis consiliis-
quẽ profecit, ut qualem dudum optauerat animi regendi mo-
derandiquẽ magistrum, denique sese Dei beneficio natum ef-
se

se affirmaret. idemque tradita sibi Exercitia (quod exemplum apud hæredes hodieque asseruari perhibent) sua ipse manu perquam accurate descripsit. Hunc imitatus Cæsaris procurator (de quo supra dictum est) Petrus Ortizius Theologiæ doctor insignis, easdem exercitationes ad CHRISTI Domini gloriam, & suam salutem omnino experiri constituit. Id quo liberius simul & fructuosius faceret, procuratione interim vicariis delegata, cum paucis quotidianæ vitæ ministris, & Ignatio præceptore in montem Casinatem secessit, quo in monte antiquissimum & nobilissimum cernitur sancti Benedicti cœnobium. Ibi, remotis arbitris, maxima diligentia dies ipsos quadraginta piæ meditationi ex Ignatii præscripto vacavit; idque tanto cum animi fructu, tantaque accessione virtutis, ut quamquam Christianam philosophiam multo ante professus, tamen se tum demum vere philosophari cepisse fateretur, ac parum abfuit, quin grandis iam natu vir, & Imperatoris legatus, illico mortalibus rebus abiectis magno animo sese ad laboriosum Ignatii vitæ genus adiungeret. sed cum id neque per ætatem liceret, neque per suscepta negotia; certe quod proximum fuit, egregie præstitit, ut & sanctimoniam ac pietatis exemplo in posterum sui ordinis hominibus præluceret, & Societatem deinde nostram quibuscumque posset rebus, perquam studiose ornamet, atque defenderet. Non omittenda videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Casinati commoratione diuinitus accidit. Dum enim pro salute Baccalaurei Hozii quem graviter ægrotare cognorat, Domino supplicat, repente vidit in spiritu (quod ipsum ibidem D. Benedicto fertur olim in obitu Germani Episcopi contigisse) animam socii luce clarissima radiantem, deducentibus Angelis in sublime ferri, atque ipsa demum cæli beatissima regna conscendere. eidemque Ignatio, paulo post, dum ad rem diuinam accedit, in ipso Missæ introitu, Sanctis omnibus rite appellandis, lucidissimum cælestium agmen subito apparuit, sic, ut in iis Hozium eximio fulgore micantem sine ulla dubitatione dignosceret. Qua ex utraque visione tanto est gaudio delibutus, ut multos dies præ dulcedine lacrymis temperare nequiverit. Huic Hozio Patavium (ut diximus) prouincia nuper obtigerat. ubi dum in officio, singulari cum industria & fide versatur, ex ipsa rei nouitate suspen-

ctus,

Ignatij Vita

flus, & coniectus in carcerem ab Antistite Patruino, moxque ab eodem dimissus perhonorifice fuerat. cumque acrius de more in proximorum salutem incubuisset, è magnis diurnis nocturnisque laboribus lethali morbo correptus, ex hac vita migrauerat, cum alijs miræ cuiusdam sanctimonie relictis indicijs, tum vero quòd qui ante obitum subniger fuisset, ac vultu deformior, in eiusdem demortui facie tantus tepente nitor ac venustas apparuit, vt eo spectaculo Codurius consore prouincie animum exsaturare, & præ læticia fletum cohibere non posset. Huius igitur tam felici exitu maiorem in modum gaudius Ignatius, è Casinate Romam vna cum Ortizio peracta commentatione regrediens; obuium habuit in itinere Franciscum Scratà Hispanum, præclaræ indolis iuuenem, sibi antea non ignotum: qui cum è cuiusdam principis viri familia, peractis antea virginitatis militandi causâ Neapolim peteret, vno Ignatij congressu atque sermone (quæ hominis erat in dicendo vis) à sæculi stipendijs ad CHRISTI vexilla facili negotio traduci se passus est: ac variis deinde locis, eiusdem Ignatij missu, & Societati nostræ, & rei Christianæ vniuersæ concionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur actus commilitone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alij rebus gerendis idonei diuino impulsu paucis diebus adiuncti sunt.

*Romam Patres vniuersi conueniunt: veterem
plebis erudienda morem, & frequentem
usum Confessionis & Eucharistie
restituunt. Cap. VII.*

QUARE dum ardens CHRISTI amore diligen-
ter agit Ignatius, interim Patres cæteri, sua quæ-
que prouincia bene gesta, Romam (vti decreuerant) circa mediam Quadragesimam conuenire. Is fuit annus post CHRISTVM natum
MDXXVII. Testo recepti sunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villam Minimorum fratrum, nobis

nobis proximam. Ibi in summa omnes egestate precario vitantes, communi consilio ad rem Christianam pro viribus adiuuandam aggressi, permissoque Antistitum varia Urbis templa sortiti, concionibus primum ciuitatem ad omne officium atque virtutem vehementer accendere; deinde etiam veteri Ecclesie instituto plebem puerosque Christiana catechesi (quæ iam diu obsoleuerat) vicatim erudire insisterunt. Ac licet piis eorum studiis dæmon omni conatu se opposeret; tamen partim exemplo vitæ, partim assiduitate dicendi hortandiq; cum alia multa propediem assecuti sunt, tum vero præcipue, vt sacre Confessionis & Eucharistiae frequens vsus (quo nihil est humano generi salutaris) diaboli fraude iam pridem extinctus, magno utique Christianæ Reipub. commodo in principe magistraque orbis terrarum Ecclesia reuiuisceret. ex quo deinde paulatim effectum est, iisdem scilicet adiutoribus, non solum vt in Italia, Gallia, Hispania, cæterisque catholicis Europæ regionibus, verum etiam vt in ipsa India, atque adeo in vltimis terris, vbi paulo ante feræ dæmonum dapes & nefaria sacra viguerant, iam nunc, ingenti bonorum gaudio, per penitentiae sacramentum frequenter elutis animi sordibus, diuina passum conuiuia celebrentur.

Falsis criminibus circumuenitur Ignatius, & absolutur. Cap. VIII.

QUAE nimirum fatanas futura præfagiens, ipsis rerum initijs per se suosque fatelantes obuiam ire non distulit. Augustinus quidam erat ex Eremitana familia concionator, prorsus indignus eo nomine atque ordine. Is Lutheris impij sectator occultus, per ambages identidem perniciofa dogmata spargebat è pulpito: ac miris artibus auditores à recta in Deum fide atque à Romani Pontificis auctoritate sensim abducere conabatur. Id autem eo fidentius, quòd per eos forte dies Pontifex aberat, maximis de rebus quæ ad salutem Ecclesie pertinebant, in fines Galliarum Narbonensium, Nicæam

cæam vsque profectus . Hanc rem odorati è Patribus quidam; ne ad perniciem animorum latius manaret; communi consilio totam ipsi cognoscere atque inuestigare non dubitant. ad eum concionatorem audiendum cum cætera multitudine semel iterumque conueniunt; quæ ratio disputandi sit, qui scopus totius orationis, diligenter attendunt. neque vero, peritos dogmatum quæ per id tempus in controuersiam vocabantur, diabolici ministri fefellit astus, ac latens lupi sub ouis pelle rapacitas. Itaque satis iam comperta atque explorata re, primum ex Euangelij præceptis priuatim ad hominem adeunt; quid ad se delatum, quid auribus ipsimet suis deinde perceperint, ijs potissimum verbis exponunt, quibus non de populi modo salute sese, verumetiam de ipsius qui populum pestifera contagione inficeret, pro Christiana caritate sollicitos esse demonstrant: rogant, hortantur, denuntiant, praua dogmata corrigat, ambigue dicta, quæque ad contemptum Sedis Apostolicæ, & Ecclesiasticarum traditionum ac rituum facile trahi possint, ad Conciliorum decreta, normamque synceræ fidei quàmprimum interpretetur: utique à deprauanda Romana ciuitate, atque à perturbando ipso veritatis fonte in posterum abstineat. Ille (qui fastus hæreticorum est) homines nimirum idioras ex habitu ratus, eorum dicta primo eleuare, & eludere, deinde ubi se varijs vrgeri ac premi argumentis & rationibus vidit, versante animum simul ira metuque, pauca præfatus quæ ad occultandam in præsentia improbitatem valerent; cum inanibus promissis Dei famulos ab se dimisit. Deinde ut se à timore collegit; diabolicis actus furij, & amicorum opibus fretus, quos ille sibi multos potentesque parauerat, ad institutam agendi consuetudinem pari scelere atque impudentia rediit. Quod ubi sensere Patres, in re tam atroci, tamque periculosa nequaquam lenibus rati opus esse remedijs; consilium cepere dignum hominibus diuinæ gloriæ studiosis, dignum sacra Theologiæ doctoribus, ut improbi concionatoris mendacia palam, & ex superiore loco suis ipsi concionibus refutarent. Id ergo cum facere instituisent, bonis maiorem in modum approbantibus; cognita re Lutherianus vehementer excauit, vocatisque ad se confestim amicis rabiem doloremque suum impertiit, etiam atque etiam obtestans, ne tantam ac tam insignem iniuriam inultam

multam esse paterentur. Illi, & eadem laborantes opinionum infamia, & magistri ignominia valde commoti, facta conspiratione, Ignatium & socios omni dolo per fas ac nefas euertere, nec modo fama, sed etiam, si res procedat, vita spoliare consueverunt. Primum igitur tota Vrbe fidei criminibus dissipant, Ignatium sociosque omni scelerum genere coopertos, tum in Hispania, tum in Gallia, quin etiam nuper Venetiis, falsa religionis, & probri flagitiiq; damnatos; & elapsos è iudicum manibus, ad corrumpendam iuventutem specie pietatis Romanam se contulisse; ibi, quod bonis artibus nequeant, id, alios criminando accusandoque, per summam iniuriam querere, ut sibi apud imperitum vulgus famam sanctitatis eruditionisque concilient. Cum aures nacti secundas, hæc & alia id genus quam appositissime ad veritatis imaginem & per se ipsi, & per emissarios oppido fererent; tantam in inuidiam & odium breui seruos Dei adduxerunt, ut eos multi iam quasi facinorosos ac fugitivos horrerent; ipsorumque congressum & consuetudinem vulgo refugerent: Cumque iam res è sententia flueret, lati successu aduersarii, præterea promissis ingentibus onerati subornantque qui iisdem fere nominibus quæ sparsa in vulgus fuerant, apud Urbis Præfatum infantes accuset. Has vero partes inexpiabili scelere sibi desumpsit Michael Hispanus quidam, qui iam ante Parisiis in Ignatium debacchatus, ac deinde singularibus ab eodem Ignatio lucrandi fratris mirabiliter cupidus prouocatus officiis, egregiam viri beneficentiam (ut ferè fit) minime vulgari perfidia atque impietate rependit; atque ut Ignatium & socios familiariter nouerat, confectis quam maxime ad similitudinem veri criminibus, apud Præfatum sane magnam in suspicionem cunctos adduxit. Omnino res erat infigni infamia; nec modo in Vrbe vulgi sermonibus terebatur, sed apud exterarum quoque nationes atque prouincias aduersariorum nuntiis ac litteris percrebuerat, Ignatianos cum suo capite, denique manifestorum scelerum, hæresisque convictos teneri: videlicet, ut quas noxii variis locis effugissent pœnas, eas iusto Dei iudicio Romæ in celeberrimo totius orbis terrarum theatro persoluerent. Interea Ignatius totius machinationis nequaquam ignarus; fretusque tum præclaro conscientia testimonio, tum etiam CHRISTI promissis, qui se illi Ro-

ma

Ignatii Vita

mae propitium spononderat fore; omnes inimicorum impetus, totamque belli procellam inuicto animo sustinebat; Deumque vna cum sociis pro aduersariorum salute precabatur assidue. Iamque causae dicendae tempus appropinquabat; cum incidit in eius manus epistola, quam antea Michael, recentibus quibusdam Ignatii meritis delinitus (quippe vel ferrea pectora interdum patientia & caritate flectuntur) ad amicum nescio quem summa cum Ignatii & sociorum laude perscripserat. Ea videlicet epistola, delatoris causam iugulauit. namque ubi iudicii aduenit dies; citato ad tribunal Ignatio, multa in eius vitam ac mores improbe mentitus est Michael. Ad quem cum Ignatius admodum sedate responderet, proleui ad extremum epistola ac recitata, institit ab aduersario querere, numquid earum rerum meminisset? num chiographum agnosceret? Tum ille re inopinata perculsus, victusque conscientia, repente pallefcere, titubare, frigido sudore perfluere. quod ubi animaduertit Praefectus (is erat Benedictus Conuersinus, vir prudens, & in causis cognoscendis aptissime versatus) confestim suspicatus coitionem ac dolum, data opera Michaellem diligenter interrogat: cumque non obscuris vestigiis ad ipsa fraudis cubilia peruenisset, seuerum calumniarum vindicem se se praebuit: ac multis verbis increpitum calumniatorem (quamquam Ignatio pro ipsius periculo deprecante) insuper multauit exilio. Post haec Ignatius flagitare & vrgeri, ut conspirationis nefariae principes, quae priuatim in circulis coetibusque iactarant, eadem coram Praefecto palam ac legitime exponerent, ut sibi diluendi crimina, & se sociosque purgandi copias fieret. Misso igitur viatore, vadimonium obire coguntur. At illi, veteratores & callidi, & cum in foro iudiciisque diu multumque versati; tum etiam recenti Michaelis malo facti cautiore, ubi ad tribunal adfuere, per summam dissimulationem se de Ignatio ac sociis & sentire quam optime, & ad eam diem sensisse respondent: neque vllum esse crimen, quod ipsi quidem in eorum vitam moresque coniciant. Atque haec, & alia eiusmodi coram iudice: rati nimirum fore, ut Ignatius preclare se cum actum existimans, quod imminens calumniarum periculum euasisset; tam illustri praesertim accepta satisfactione proinde quiesceret. At ille multa ac magna quae ad iuuandam Ecclesiam pertine

pertinerent, mente ac cogitatione complexus; veritusque ne si quid suspicionis incommoda, aut si qua dedecoris nota nascenti Societati adhæresceret, vel omnes in posterum ipsius conatus irritos redderet, vel certe magnum rebus gerendis impedimentum afferret, à Præfecto etiam atque etiam postulare, ne ficta aduersariorum palinodie fidem haberet: eos quippe alia tum sermonibus, tum per epistolas longe lateque vulgasse, ac quæ tunc ad tempus accommodata, iudicii metu perterriti dixerint. quæ nisi à magistratibus rite cognita & quæ sita publicè coarguantur, malo videlicet publico per summum nefas hæsuram in Societate magnam infamiam. proinde iure se postulare, ut in sua dicta vitamque omnem diligenter inquirerat; se suosque ad causam usque cognitam in vinculis habeat, ac prout re ipsa compererit, ita pronuntiet. Hæc igitur, & alia id genus, Ignatius. Contra, aduersarij, veriti ne si questio perageretur, ingenti suo periculi ac damno paterent ipsorum artes atque mendacia; per se suosque omni ope contendere ac niti, ut Præfectus ab instituta cognitione desisteret. Iamque ut pote qui plurimum opibus & gratia poterant; in suam sententiam non modo Præfectum, sed Legatum etiam qui Urbi pro Pontifice summo cum imperio præerat, Cardinalem Neapolitanum adduxerāt. quin etiam ex ipsismet Ignatiusque sociis non deerant, qui, aduersariis iam à suscepta actione deterritis, & sponte cedentibus, non ultra instandum, vitandas lites, paci & quieti consulendum esse censerent. At vero Ignatius in posterum longe prospiciens, eoque iudicio non tam suā, quam CHRISTI Domini causam agi prudenter animaduertens; nullis neque minis, neque promissis, nec suasionibus de sententia deduci se passus est. cumque omni ad eam rem conatu non semel adhibito, propter aduersariorum gratiam atque potentiam nihil plane proficeret; non dubitauit, consulto per sacrificia precesque Deo, ad ipsiusmet Pontificis maximi fidem opemque confugere, qui Nicæa per eos dies, adulta iam æstate redierat, & in Tusculano secessu valetudinis causa morabatur. Facili ergo ad principem aditu, quo die venit, admissus Ignatius, Latino sermone (quippe qui nondum satis Italice posset) eidem ex fide retulit, quo consilio à militari vita se se ad animorum auxilium, atque ad litterarum studia trāstulisset:

y

set:

set: ac dum rem Christianam pro virili parte administraret, quæ-
ties, quot locis, quibusve nominibus accusatus & abfolutus
fuiſſet. Nuper etiam ab Hieroſolymitana peregrinatione in
lo prohibitu (quod Pontifex ipſe non ignoraret) ſe, cete-
rosque eiſdem inſtituti laboris que ſocios, qui ſe vitamque
ſuam ad Chriſtianæ religionis amplificationem Sedî Apoſto-
licæ mancipaſſent, cum maxime in vrbe Roma populum do-
cere inſiſtunt, paratique in omnem quamvis arduam atq; lon-
ginquam expeditionem, eiſdem Pontificis redituſque nutuſque
auidè præſtolantur; circumuentos repente iniquorum in-
diis, & ſummam in inuidiam non modo in Vrbe, ſed etiam apud
remotas nationes adductos, ne id quidem à magiſtratuſque ſu-
tinere poſſe, vt iacta in ſuos mores vitamque crimina in cogi-
tationem vocentur. Sibi quidem propriæ utilitatis & hono-
rationem (quamvis ea per ſe negligenda non ſit) miniſ-
quam eſſe; ſed quoniam eodem iudicio & ipſorum ſalutatio,
& animarum ſalus agatur (omnium enim qui ad ſan-
cticam accedant rationes, non veritate ſolum, ſed etiam ſan-
niti) petere ſe & orare, ne grauetur pro ſua ſapientia & pon-
tificate perficere, vt Præſectus Vrbis inchoatam quæſtionem pri-
mo quoque tempore peragat; ne in Vrbe totius æquitatis in-
rente, contra paucorum factionem opesque ſolam ſolitudi-
ni præſidium fuiſſe videatur. Sub hæc auctor Pontifex
bono eſſe animo iubet Ignatium; & collandara (quod in-
tea fecerat) ipſius & ſociorum induſtria & pietate, Præſectum
codicillos imperat, iudicium utique reddat Ignatio, cauendam
te cognoſcat, ſeratque pro veritate ſententiam. Equidem hoc
loco ad eſſe mihi animis velim eos, qui Deum res humanas
gligentem circa cæli cardines otiaſci, non minus inopere,
impie fabulantur, ex iis quippe quæ conſequitur ſolus
ſanus, paternam cæleſtis numinis curam ac providentiam
ſuos, non clare perſpiciat. Cum enim tota aduerſariorum
ea maxime calumnia niteretur; Ignatium ſociosque
cis iure damnatos, ambuſtosque iudicii flamma pot
ſagiſſe; cumque longum & operoſum eſſet, nemine
neceſſaria in eam rem impendia ſubeunte, ex tam rem
iunctis que prouinciis rei geſte ſeriem litteris conſtit
teſtibusque firmatam ex forenſi formula petere; planè
nik us

nitus factum est, ut quotquot in Italia, Gallia, Hispania Ignatij iudices existissent, sub ipsum ferendam sententiam tempus Romam fere omnes alius alia de causa conuenerint. Ioannes Figheroa, quondam Archiepiscopi Toletani Vicarius, is qui Compluti primum de Ignatij fama capiteque cognorat, grauius de causis Neapolim à Cæsare missus, in reditu commodum Romæ substiterat. Venerat eodem è Gallia Parisiensis Inquisitor Matthæus Ori, Dominicanus, apud quem Ignatius, ut supra dictum est, semel iterumque ab improbis fuerat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctus à Venetiis adfuit, qui habitæ in ea vrbe in Ignatium quæstioni præfuerat. Hi omnes in iudicium adducti, aduersariorum commenta detexere, cū summa testificatione virtutis lac pietatis Ignatij. Præterea litteræ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatæ, magnum pondus ad illustranda, ipsorum merita, & refellendas iniquorum calumnias attulere. Iam vero Hercules quoque, secundus hoc nomine, Dux Ferrariensium, qui Patribus familiariter vsus, iisdemque peccata ritu Christiano confessus, ex eorum etiam manibus corpus Domini sumpserat; libentissime fecit non modo ut per epistolam, sed etiam ut per legatum, perspectæ ipsorum innocentia ac sanctitati debitum testimonium laudesque tribueret. Quibus rebus adductus vrbis Præfectus, urgente præsertim Pontificis iussu, quamquam aduersariis omni studio contra nitentibus, denique sua sententia Ignatium & socios omni non modo culpa, sed etiam culpæ suspicionem liberauit verbis amplissimis, eiusque sententiæ, ad vindicandam insonitum famam, varias in prouincias testato descripta exempla dimissa. quibus ex rebus dici vix potest quantum Patribus ubique honoris & existimationis accesserit. Atque hac maxime ratione diu suppressa atque occultata veritas extulit aliquando sese, ac malitia superata, processit in medium: quæque machinamenta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformandam atque adeo præfocandam artificiose parauerat, ea ipsa, moderante rem numine, in eius maxime decus & incrementa cessere. At vero insidiatorum longe dissimilis fuit exitus. Namque administer confeleratæ calumniæ Michaël, fraude patefacta (quemadmodum dicebamus) in exilium actus est:

Educibus vero (quos nominare hoc loco necesse non est, vnus paulo post iudicium graui correptus morbo, semet acriter ac dolenter incusans, cum insigni facinoris detestatione diē obiit. alter, cum deinde manifestis hæreticarum opinionum iudiciis tangeretur, mature sibi fuga consuluit, effigiemque suam pro se iudicibus cremandam reliquit. tertius eodem nomine comprehensus, & cognita causa perpetuo addictus carceri, ad extremum tandem morte iam imminente resipuit; eidemq; animam agenti quidam ē Societate ad vltimum vsque spiritum affedit; quæque illi tempori tribui solent, pietatis & caritatis officia præstitit. Porro Luthsrianus ille concionator, qui totam conſpirationem scelusque conſtrat, intra catholicorum castra per fraudem aliquandiu verſatus, cum religionis ac pudicitie simulationem vltra ſuſtinere non poſſet, larua depoſita, palam fidei & continentie bellum indixit, atque ad optata hæreticorum luſtra popinasque ſe contulit.

Ignatius & ceteri Patres de conſtituenda Societate deliberant. Cap. IX.

Hic igitur falſæ accuſationis procella, Ignatius ſociique, defuncti, primum omnium (vt conſiderat) ingentes & vniuerſi communiter, & ſinguli priuatim egere diuinæ clementiæ gratias; deinde, partim quod aliqui ſubinde ad Ignatii inſtitutum aggregabantur, partim quod inaudierant, aliquot ē ſuo numero varias in vrbes annu-
nacias iam tum rogatu Principum a ſummo Pontifice conuocari; viſum eſt faciendum, vt de ſtabilienda quàm maximè Dei gloriam, ſalutemq; animarum Societate primo quòd pote inter ſe conſulerent. ad eam, quippe diem, totumque officio ac pietate ducti, ſine certis & propriis legibus conſtratiſque iuxerāt. Ergo precationibus, ieuniis, & aliis ſimilibus eam rē quam accuratiſſimè adhibitis, quotidianè vitæ & laboribusq; ita partiti ſunt, vt diurna tēpora Dei vocationibusq; functionibus; nocturna vero priuatis inter ſe conſultationibus & neceſſariæ conſultationi daret. Prima igitur apud

est, vtrum Pontificis iussu digressi, prout seclaret occasio, suam quisque sine aliorum consensu vel respectu rem agere; an potius, quamquam corporibus locisque disiuncti, animorum tamen conspiratione, & meritorum communione, vt adhuc fuerant, sic in posterum coniuncti esse deberent. Dictisq; sine variatione sententiis, nullum fuit dubium, quin tam suavis, tãque arcta societas, Dei prorsus munere ex tam diuersis moribus linguisque coalita, omni conatu studioque retinenda foret; tum ne qua Spiritui sancto iniuria fieret, à quo diuinitus fuerant in eam consensionem adducti; tum vero, ne concordie atque vnitatis bonum amitteretur, quo nihil est ad res magnas atque arduas moliondas, & obstantia quæque perrumpenda, valentius. Cum hæc & alia multa in eam sententiam ingenti alacritate & gaudio spirituali pro se quisque dixisset, magnopere incensus ad mutuam caritatem & beneuolentiam animis, cœtus ille dimittitur. Proximo deinde confessu de religione relatum est, placeret ne ad vota duo Paupertatis Castitatisque rite suscepta, tertium perpetuæ item Obedientiæ adiungere, & è suo corpore eligere, qui cæteris ampla cum potestate præficeret. In eam rem, quod maioris momenti videbatur esse, diem proferri placuit, spatiumq; seorsum singulis ad deliberandum dari, atq; interim instauratis precationibus & sacrificiis, diuinæ sapientiæ lumen opemq; diligenter exposci. Vt igitur eius cōsultationis dies aduenit, omnium in vnum congruere sententiæ, quandoquidem CHRISTVM Dominum ac magistrum sibi pro viribus imitandū cūcti susceperant, quoniam ille sese perfectum atque integrū holocaustum Deo parenti pro salute humani generis obtulisset, prorsus oportere vt ipsi quoque pro suo modulo CHRISTVM effingerent: ac quemadmodum singulorum corporis bona per voluntariam inopiam, corpus ipsum per castimoniam Deo immolatum esset; sic animus quoq; ante cælestes aras per obedientiam spiritualis victima caderet, præsertim cum hoc sacrificio nullum diuinæ maiestati gratius aut suauius esse constaret. Ergo sine controuersia deligendum videri, cui omnes in terris tamquam CHRISTO parerent; cuius in verba iurarent; denique cuius sibi nutum ac volūtate instar diuini cuiusdam oraculi ducerent. Hisce ita constitutis, deinceps quæsitum de huius ipsius potestate, vtrum certo

dierum spatio definitam, an vero perpetuam esse oporteret. Perpetuam esse placuit omnibus, idque cum alias ob causas, quas commemorare hoc loco necesse non est, tum vero ut negotia grauiora, quæ ad conficiendum non modo plenæ libertatis, verum etiam longi fere temporis indigent; leniter, & ex animi sui sententia posset ad exitum sine vlla trepidatione perducere. Additum ad hæc, ut Societatis candidati, cum aliis experimentis, tum vero præcipue spiritualibus exercitationibus, peregrinatione, & infimis publici alicuius valetudinarij ministeriis probarentur. Itemque, ut qui Societatis instituta profiterentur, ij ad tria solemnia vota, quæ nobis cum aliis dicatis Deo familiis fere communia sunt, quantum nominatim adiungeret; quascumque ad fidelium vel infidelium terras Christianæ rei causa Pontifici maximo ipsos mittere placuisset, eo sine vlla tergiuersatione, atque adeo sine vlla non modo mercede, sed ne viatici quidem petitione proficiscendi: ac simul, concepta verborum formula sese obstringerent, puerili ætati per catechesim erudiendæ; quod eo remedio nullum ferme efficacius foret ad intemperatam fidem tuendam, ac prauæ religionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nonnulla per eos dies ab Ignatio patribusque decreta sunt: eidemque Ignatio negotium datum, ut ea in summam redacta, Pontifici maximo primum Apostolica auctoritate sancienda atque approbanda proponeret; deinde ut eadem ipse postea per otium fusius explicaret ordinaretque, & quàm accommodatissimas ad Societatis vocationem & spiritum leges canonesque perscriberet.

Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt.

Cap. X

 V B hæc ferme decreta, Pontifex maximus aliquot operarios ab Ignatio in varias agri Ecclesiastici vineas postulauit. Id nostra Societati fuit Apostolicæ peregrinationis exordium. Ennio Verulano, S. R. E. Cardinali per eos dies cum amplissima potestate legatio Parmensis obuenerat.

uenerat. Huic, Pontificis iussu, legationis cōmites, & rerum spiritalium administri duo, Petrus Faber, & Iacobus Laines ab Ignatio dati: Senas vero in Etruriam, Paschasius ad instaurandam sacri cuiusdam cōnobij disciplinam ab eodem Pontifice missus est. In Aenariam seu Inarimem insulam, pacificationis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixiam in Cenomannos ditionis Venetæ, Claudius Iaius grauius item de causis abiit. Ac per idipsum tempus etiam in extremas terras primum Societati patuit aditus. Brasiliacam oram, & præterea quidquid inter inaccessum olim Bonæ spei promontorium, ultimosque Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange superato, Lusitani, armatis classibus; ante annos aliquot ingenti ausu & labore, &que fortiter ac feliciter aperuerant. neque Ioannem hoc nomine Tertium Lusitanie Regem insigni virtute ac pietate virum, vlla magis angebat cura, quam vt barbaras illas nationes à misera dæmonum seruitute ad vnius veri Dei notitiam cultumque traduceret: atque ob idipsum quos in ea mitteret loca præcones Euangelij, & moribus & eruditione præstantes, tota Europa impendio conquirebat. Eius rei conscius Iacobus Gouea, is qui Parisiis in ipso virgarum periculo singularem Ignatij fidem virtutemque, ingenti cum admiratione cognorat, proculdubio statuit, illum & socios ad Indicam expeditionem fore quàm accommodatissimos, quoniam quidem ab Hierosolymæ accessu bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia substitissent. Neque tamen quidquam eius consilij ratus impertiendum Regi antequam ipsius Ignatij voluntatem explorasset; pro amicitia ad illum scribit, quàm libente Lusitanie Rege, quàm spatiosus bonorum industriæ pietatique campus in India pateat. sibi quidē, quando illum & socios ab Hierosolymitana curatione arceat bellum, sanctissimis ipsorum studiis prouinciam in primis aptam videri. Si conditio placeat, vltro semet apud Regem totius negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea, cum gratiarum actione rescripsit Ignatius, neque se neque socios esse iam sui iuris, quippe qui summo CHRISTI Vicario semetipsi perpetuo nexu Obedientiæ mancipassent. proinde agendum esse cum Romano Pontifice. quidquid ille iussisset, id vero sine mora facturos. Quo accepto responso Gouea, cum facile spe-

Ignatij Vita

raret è Pontifice impetrari posse; rem totam Regi suo per litteras aperit, ipsumque exemplar epistolæ Ignatij ad eum mittit cum summis illius & sociorum laudibus, etiam atque etiam suadens, ut eiusmodi virorum opera potissimum utatur, ne tam præclaram occasionem elabi patiatur è manibus, cui similem fortasse nullam sit in posterum habiturus. Haud incassum adhibita hortatio. Quippe Rex & sua sponte iam incitatus, & Gouez talis viri monitis & auctoritate permotus, confestim Petro Mascarenie, suo apud Pontificem maximū Oratori mandat mox in Lusitaniam redituro, det operam ut quàm plurimos ex Ignatij disciplina secum deducat, Euangelij causâ mittendos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quàm primum agat: si res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipso Pontifice transigat. utique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc tam seuero mandato legatus accepto, sine cunctatione Ignatium conuenit, ac pauca præfatus (ut fit) conciliandæ beneuolentiæ; mandatum sui Regis exponit, Patresque minimum sex in missionem Indicam postulat. Ad quem ille submissa oratione, tam honorifico Regis de se iudicio gratias cū egisset, eadem ferme quæ ad Goueam respondit: quod ab se petatur, totum id è summi Pontificis voluntate imperioque pendere. qui tamen, si, quid ego sentiam quæris (inquit Ignatius) vnum aut alterum fortasse tibi concesserit, plures vero nequaquam. Atque ille cum nihilominus in eodem postulato persisteret, Dei fidem & hominum testans, nusquam operam collocari fructuosius posse; tum Ignatius, quasi futura præsa-giens, familiari ac placido vultu: Deus, inquit, meliora, clarissime orator. quippe si è tam exiguo numero, sex vnâ dumtaxat in prouinciam demas, quantulum, quæso, reliquo terrarum orbi supererit? Neque tamen idcirco ille ab incæpto desistit. quoniam Ignatium flecti posse diffidat, ad ipsum adit Pontificem, narrat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam atque etiam obsecrans, ne in tam honesta causâ, tamque pia, frustrari se, Regemque suum concepta peropportuni subsidij spe patiatur. Hic Pontifex, quamquam lætus ab vrbe Roma potissimum, ut par erat, peti sacri Euangelij nuntios, & insuper, tanto Regi tamque de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exoptans; tamen, ut in tali negotio, ne videlicet seruis

feruis Dei ad omne paratis obsequium abuti pro potestate videretur (qua erat lenitate ac sapiētia vir) audito legato, rē ipsam probauit, de numero ad arbitrium reiecit Ignatij. Is proinde (sane quā egre ferente Mascarenia , neque tamen asperrante quod datum est) post multas in eam rem fusas ad superos preces, quemadmodum antea significauerat, duos dumtaxat glorioso muneri destinauit; Simonem Roterigium Lusitanū, & Nicolaū Bobadillā, qui cum idcirco Romā euocatus, grauiter isch'ade laboraret, neque legatus Regius maturo iam reditu exspectare diutius posset; agro Bobadillæ, sibi quē vicem ereptam dolenti, Franciscus Xauerus repente sufficitur. Erat omnino laboriosa prouincia, iter quē longinquum; & , cum fere nullam in spem reditus, tum vero in apertum pæne quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab eiusmodi consilio retardassent, ea ipsa incitamenta fuere Patribus, cum se quisque tali sorte præ cæteris beatum existimaret. Ac Simon quidem parata in Lusitaniam naui celeriter antecessit, ac deinde Regis Lusitaniz iussu, procerum quē rogatu, quamuis inuitus, in eadē prouincia substitit. Xauerus autem, vti delatum ad eum est, confestim exsiluit gaudio, dato quē sibi tempore vix quod satis esset ad laceram attritamque tunicam refarciendam, & salutandos fratres; cum legato postera die profectus est, immortales agens Domino gratias, quod se denique voti compotem effecisset. Perpetuas quippe clades pereuntium ex ignoratione Dei, in vltimis regionibus, animarum, iam ante miserari, & melius potissimum Indicæ magnitudinem crebris consueuerat vsurpare sermonibus. Quin etiam per quietem non semel erat sibi visus Aethiopē in humeros sustulisse vsque adeo ponderosum, vt ipsa oneris magnitudine excitaretur ē somno mire defatigatus, membris quē omnibus dolens: continuo quē rem omnem Iacobo Laini patefaciebat eiusdem cubiculi socio. Hæc igitur fuere nostris hominibus Pontificiæ missionis initia: Patres quē in varia deinceps loca profecti, maiorem in modū aucta Societate, institutisque supplementi causa tora ferme Europa collegijs, domibusve, res eas Deo duce atque adiutore gessere, quæ proprio, & quidem iusto volumine ipsæ per se ad enarrandum indigeant.

Ignatis

Ignatij Vita

Ignatius plebi fame periclitanti succurrit.

Cap. XI.

NEQUE vero Ignatio & ceteris qui remanserant Romæ, negotium defuit. Erat annus à Virginis partu MDXXXVI. insignis annonę caritate, ac per hyemem præcipue tanta frugū inopia, ut paucissimi iacentes in publico pauperes frigore fameque confecti, miserandum in modum exspirarent. Quo spectaculo commotus Ignatius, tantę calamitati sibi omni ope subueniendum putavit. Iamque è Garzonij villa, cum suis in Urbis frequentiora loca migraverat, laxiore sibi ab amicis domo conducta ad circum Flaminium, in ea regione quę sancti Angeli ad forum Piscarium hodie dicitur. In eius igitur domus ampla cœnatione sceno stragulisque dispositis, & in pauperum alimenta eleemosynis undique corrogatis in omnes partes dimisit qui in id hospitium, ut quemque periclitantem extrema inopia inuenissent, vel inter manus, prout res ferret, vel gestatoria sella deueherent. Cum strenue curaretur, adhibitis etiam ubi opus esset, adiutoribus baiulisque, breui numerus decumbentium ad quadringentos ascendit. Hic vero, eodem Ignatio præside ac duce, Patrum fratrumque sese caritas ac virtus exercuit. Diluculo quotidie linteati omnes ad imperia accipienda præsto aderant. Inde ad sua quisque officia discurrere sine ulla perturbatione vel tumultu; alij recens illatos pauperes clementer exuere, & calida elatis corporum sordibus in lectulo collocare, alij assidere languentibus, eosdemque amicissimis consolari verbis. hi cibos aut domi excoquere diligenter, aut aliunde missos instruere, illi fercula inferre, & longa inedia propemodum enectis pretiosos liquores instillare: hi cubilia sternere, illi scopis pauimenta purgare: denique certatim omnes munere suo ita fungi, ut præclare testarentur, in minimis illis agnoscere se Regem regum & dominum dominantium. neque vero corpora solum egentium, sed animi quoque eadem opera curabantur. Plurimi quippe rudes, Christianę doctrinę præceptis probe instituti, multi à turpi quæstu, fraudibusque deterriti, & quod ca-
pu

put est, sacra omnes confessione expiati, ac pane cælesti longo interuallo refecti sunt. Deinde, vt aliqui conualuerant, succedentibus inuicem aliis, cum tegumentis ad frigus arcendum, & certo pecuniæ subsidio mittebantur. Ea res per Urbem vulgata, magnam populi beneuolentiam conciliauit Ignatio. atque ad eam Christianæ humilitatis caritatisque officinam visendam interdum promiscua turba, noctu vero etiam viri principes ventitabāt: ac tāta fuit exempli vis, vt quidam, cum præsentibus non suppetere sibi nummi, depositis illico in vsus pauperum vestimentis, domum seminudi reuerterint. Alij etiam sancta emulatione incitati, eiusdem conditionis homines, quorum non deerat passim copia, hospitio susceptos benigne curarunt. Multi præterea procures, in gloriosi operis perfectionem, Ignatio pecuniæ summam ultro detulere non leuem. Quam in re Margaritæ Austriacæ Caroli V. filia, Ostauius Farnesio nuptæ, Placentinorum & Parmensium hodie Duci, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atque eius pecuniæ, cum Ignatius intelligeret, se vel maxima eorum qui contulerant voluntate, partem aliquam in suas & suorum necessitates erogare posse; tamen tanta fuit religione vir, vt ne obolum quidem nisi in externorum pauperum commoda insumpserit, relatis in codicem accurate nominibus, vt omnium prorsus ratio constaret. Atque hunc maxime in modum labor ad exactam usque hyemem secunda ciuitatis admurmuratione perductus. ac vere demum ineunte, frumenta partim ab iis qui suppresserāt, sponte prolata; partim à magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re non mediocriter annona laxauit; grauique perfuncta periculo plebs, Deo adiuuante, ad solitos quæstus & opificia rediit.

Confirmatur à Pontifice maximo Societas.

Cap. XII.

INTEREA, cum ad Ignatium studio religionis aliqui subinde se adiungerent; nequaquam immemor ille, quod ad Societatem confirmandam attinebat, negotij paulo ante suscepti; quidquid à publicis occupationibus

Ignatij Vita

bus orij datum est, in eam ipsam rem diligentissime contulit: ac primum totius instituti formulam (fufius postea explicandam) ad certa capita dilucide redegit, ac breuiter. deinde nactus opportunitatem, quod Pontifex maximus per autumnii ferias è turba negotiisque Tibur sese receperat; eam formulam auctoritate Apostolica sancendum eidem Pontifici suppliciter obrulit, per Gasparem Contarenum Cardinalem, de quo supra dictum est, ob egregiam virtutem sapientiamque Principi in primis acceptum, nostrique ordinis amicissimum. quam ille ubi perlegit; confestim, Spiritus, inquit, Dei est hic. ac multa præterea in eam sententiam adiunxit, quare consideret recentem huiusce manipuli ardorem, tali tempore diuinitus excitatum, afflictis Ecclesiæ rebus non leui tum præsidio, tum ornamento futurum. Verumtamen, vt in tanta re ne minus consulte quidpiam statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris è sacro collegio Cardinalium, apud quos minimum loci fore putauit gratiæ. In iis fuit Barptolemaus Guidicionius Lucensis, vir diuini humanique iuris apprime peritus, idèque nouarum religionum adeo nō amicus, vt de iis ad certum numerum redigendis librum etiam conscripsisse dicatur. Is, præiudicata iam causa, collegas nequaquā propensos in Ignatium, facile in suam sententiam adduxit, certamque propemodum confectamque rem, consilio & auctoritate sua pæne discussit. Quod ubi sensit Ignatius, parum præsidij ratus in hominibus esse, ad opem diuinam de more confugit. ac præter ieiunia, supplicationes, cæteraque ad numen propitiandum adhiberi solita, cælestes insuper hostias eo tantum nomine per se & per amicos immolauit ad tria millia. qua procuratione, intra finem anni vertentis, cum cæterorum, tum præcipue Guidicionij ita immutata voluntas est, vt cum de multitudine religionum cohibenda idem quod antea omnino sentiret, huic tamen refragari se vltra negaret posse, diuino videlicet monitu, & occulta spiritus operatione vehementer instinctus. Ita, qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque spem variis frustrationibus propemodum extinxerat, idem vna cum cæteris collegiis repente placatus ac fauens, rem vltro suscepit, commendauitque Pontifici, Tibure denuo commoranti; quæ libentissimo animo & Societatem ipsam, & Societati inditum nomen

nomen rite sancteque approbauit V. Non. Octobris, anno M D X L. idque testatum voluit esse publicis litteris eodē die locoque datis; cum eo tamen, vt in vniuersum focij ne plures sexaginta numerarentur. Ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quasi probatio. siquidem triennio post, cum variis locis atque prouincijs Deo aspirante constaret egregius opere fructus; ab eodem Pontifice limes ille omnino sublatus est, liberumq; Ignatio & successoribus relictum, cuiuslibet petenti Societatem dare, quod item apparet diplomate dato pridie Idus Martias anno M D X L I I I.

Præpositus Generalis creatur Ignatius.

Cap. XIII.

I T V R post multas difficultates approbata deniq; Societate; gratia primū (vt æquū erat) actę superis, quorū benignitate res bene feliciterq; vertisset; deinde, quoniā in dies à Pōtifice missio Patribus imminabat; e suo corpore præpositū Generalē (sic enim qui cunctis præesset appellare placuerat) primo quoq; tēpore deligere visum est. Societatis autē status per id tēpus erat eiusmodi. Frānciscus Xauerus & Simō Roterigius in Lusitaniā erāt profecti. Petrū Fabrū Cæsaris legatus Ortizius ad Vormatięsem conuentū Pōtificis permissu in Germaniā adduxerat. Iacobus Laines Parmę, Claudius Iaius Brixię, Senis Paschasius agebāt. In Brutios Nicolaus Bobadilla discesserat. Cū Ignatio Romę duo dumtaxat ē Patribus versabantur, Salmerō, & Codurius. tyrones vērō qui nomē dederant Societati, partim apud Ignatium erant, partim studiorū causā ab eodē Parisios missi, necessaria ad bellū spirituale arma enixe parabāt. quidā etiā ad res domesticas cōponendas in Hispaniā profecti; & cōcionibus iā tū, & colloquiis, ingēti hominū approbatione, Societatis nomē. lōge lateq; vulgaucrunt. Hoc Societatis statu, cū Præpositi eligēdi tēpus adēssēt, Patres qui quidē in Italia erāt, per litteras moniti, quod rei Christianę commodo facere possent, creādī Præpositi causā ad Vrbem accederent; sub initium Quadragesimę anni M D X L I I. conuenere

conuenere omnes, vno dempto Bobadilla, quem in oppido Bifiniano tum maxime res gerentem, abduci rursus ab opere Pontifex noluit. Is & ceteri qui longius aberant, suum quisque in schedula suffragium rite obsignatum, partim in discossu reliquerant Romæ, partim deinde misere inclusum epistolis. Ac primum tridui supplicatio indicta, vetitumque inter ipsos de Præpositi electione colloquium est. deinde coniectis in vnam schedulis, triduum insuper continuatz preces: ac septimo denique die legitime extractis recitatisque suffragiis, Præpositus declaratur Ignatius, nemine præter ipsum Ignatium discrepante: namque is consulto, ne vnum nominatim ex omnibus deligendo, ceteros quodammodo nocasse videretur; in schedula scripserat, se ad eum accedere, in quem plurima suffragia conuenirent, vno se dumtaxat excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate, ad Ignatium venerandi concurrunt Patres. at ille, parendi nimirum longe quam imperandi cupidior, seuero vultu iubet eos abistere, negatque se quousque viribus impar suis vlla ratione subiturum: multaque se mole sperat, cur alium ppius quemlibet sibi sufficere debeant. Sed videlicet quibus rebus putabat voluntates Patrum alio posse transferri, ea ipse vel maxime studia eorum incendebat: nihil enim ad conciliandos homines æq; valet, atque animi moderatio atque submissio. quo factum est, vt nihil eorum quod ad munus detrectandum Ignatius afferebat, aliquandiu non modo ad animum admitterent, sed ne ad aures quidem. Sed post multam denique altercationem, ægre Ignatius cecidit, ut amplius in tertium diem obsecratione protracta, rursus in suffragium iretur. quo die cum idem proflus omnium consensus exstaret, neque iam locus tergiversationi videretur. omnesque

» Ignatius: Quandoquidem vos in me potissimum eligitis,
 » perstatis, inquit, ego autem, meæ consensu infirmitatis, vobis
 » iudicio salua religione assentiri nequeo; reliquum est, vt hoc
 » sce controversiæ arbitrum deligamus eum qui mihi a consensu
 » sionibus est; quoque, vtsicis, vtor divina voluntas
 » prete. (is erat ante conditam Societatem frater quidam
 » dosius ex ordine Minorum, cœnobij quod ad sancti
 » Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus, appellatur. In
 » frustra diutius tenderent Patres, eo facilius conuenirent.

Minime dubitabant, quin ipsorum suffragij prerogatiuam ille quoque sua sententia comprobaturus esset. neque eos fefellerit opinio. Cum enim rem totam ad eum detulisset Ignatius, imbecillitatem suam corporis animique commemorans, deinde etiam atque etiam obtestans, ut se tanto onere leuatum vellet; ille cognita re tantum abfuit ut precibus Ignatii cederet, ut etiam obiurgauerit hominem, quod, tam explorata diuina voluntate, Spiritui sancto diutius restitisset: & simul, ne dissimulationi esset locus, ultro adiit Patres, ac de suo responso certiores fecit. Quibus rebus denique victus Ignatius, omnis spe in vno Deo rei bene gerendæ reposita, dedit manus, diemque constituit x. Kal. Maij, quo die ad auxilium diuinum implorandum, præcipua septem vrbs tēpla simul omnes obirent, & in domi Pauli potissimum (quoniam eius maxime Apostoli vestigia sequerentur) solemnī professione suæ religionis vota susciperent. Ut igitur ea dies adfuit, in eo templo ad sacellum beatæ Virginis, vbi tum Eucharestia custodiebatur, quod sacellum ad imos gradus est aræ maxime, sub ipsam cælestis panis communionem; ipse primum qui sacrificabat Ignatius, tum ceteri sua quisque vota clara voce de Scripto ex Apostolici diplomatis formula nuncuparunt. deinde sumpto ex Ignatii manibus corpore Domini, post gratiarum actionem, sacratissima eius ædis loca religiose cum adiissent, circa aram maximam sub qua Petri, & Pauli Apostolorum ossa condita sunt, cuncti consistunt, flentesque præ gaudio, & suauissime amplexantes inter se, gratulantur denuo superis, quod captis adfuerint, suamque Societatem atctiori vinculo colligarint: deinde reliqua tēpla pari letitia ac pietate circumeunt. Quibus rebus ingenti omnium consensu & conspiratione peractis, magistratum Ignatius iniit. ac primum omnium, ad constituendam domesticam disciplinam adiecit animum, quæ digna tali instituto, digna Christianæ philosophiæ professoribus haberetur. Itaque ad ceteros prouocandos, atque ad iacienda in tyronum animis veræ humilitatis fundamenta, in sordidis culinæ ministeriis aliquandiu versatus est ipse, tanta cum alacritate ac diligentia, quasi tum primum ad suam ipsius emendationem, vitæ spiritualis curriculum esset ingressus. neque tamen interea grauioribus negotiis dectat, temporibus ita distributis,

Ignatij Vita

butis, vt quantū liceret, vtrique muneri satisfacere. ac cedebat ad hæc, summus paupertatis amor, summa in victu cultuq; frugalitas: præterea in singulorum officiis exigendis, erratisq; puniendis admirabili mista lenitate seueritas: in subleuandis vero omnium & animi & corporis necessitatibus, cura & vigilantia plusquam paterna. cumque. ad ea caritatis officia, prout res postulabat, opportunas insuper adhortationes & publice & priuatim adhiberet; haud sane difficile fuit, in animos, recentissimo tum Societatis spiritu, sponte incensos officio ac religione, eos mores eamq; viuendi rationem inducere; vt si celestibus terrena comparare fas est) intra illa tecta parietesque, angelorum in humanis corporibus quidem conuiuentium videretur esse. nullæ tum querimonie, nullæ detractiones, nulli susurri quibus incommode suspitione excitantur, & disiunguntur animi; sed accerrimū sui cuiusq; deprimendi submittendiq; certamen; in superiorum iussis excipiendis exsequendisq; alacritas ingens; mirus in communicando interpretandoq; candor atq; simplicitas; oculorum ac sensuum intenta custodia; studiū precationis ac solidæ virtutis ardens; quæq; ex his rebus necessario prouenit, admirabilis in magna nationum, ætatum, ingeniorum varietate cōcordia. Itaq; coniectis, vt sit, omnium oculis in ordinē nouū; breui nō ad nostros tantū, verū ad externos etiā, salutaris exempli manare vtilitas capit. Adolescens quidam, egregiis naturæ adiumentis, è Septentrionali plaga Romā aduenerat, nō modo Lutheriana tabe infectus ipse, verū etiā mire cupidus eiusdē longe lateq; vulgandæ. Is cum ex occasione sese in hominū cœtus infereret, verbisq; venenatis clericorū vitā ac mores summam in inuidiā vocaret primū, deinde abductis à sacerdotum reuerentia mentibus praua dogmata sensim instillare quotidie pergeret; patefacta re, iussu magistratū cōprehenditur. qui cum & ipsi per se, & sacræ Theologiæ magistris adhibitis, illum ab opinionū insania reuocare frustra conati essent; ne quid intentatum relinquerent, etatē & ingenium miserati, prius quā in eum lege ageretur, accersito Ignatio rem totam exponunt. quoniam ipsorum neq; adhortationes, neque minæ proficiant; habeat illam aliquandiu apud se, videat etiā atque etiā vt errantem ouiculam ad Ecclesiæ caulas aliqua ratione traducat. Ille clementer acceptum hæreticum domū adducit, neque

neque vero sapientes iudices frustrata spes est. Siquidem adolescens ab Ignatio sociisque amicissimæ habitus; eorum dictis, factis, institutis ac curare observandis paulatim affici atque immutari Dei beneficio est caprus, & quam antea respuerat medicinam, libentius in dies accipere: ac demum perseverantibus Patrum officiis, & diligentissima curatione, eo processit res, ut euulsis lethalium dogmatum fibris, priorem pertinaciam gomebundus agnosceret; nec ante à salutaris inccepto destitit, quam voluntaria abiuratione detestatus errores, ingenti bonorum tum admiratione, tum gaudio, cum Ecclesia sancta in gratiam rediret. Is deinde, quærentibus viris grauibus cur, qui antea tot machinis oppugnatus peruicacissime resistisset, Ignatii denique & Patrum hospitio & consuetudine vincti se passus esset, sine cunctatione respondit, se illorum non tam disputationibus argumentisque (licet in eo quoque genere valerent plurimum) quam spectatae sanctitati virtutique cessisse: quod ita apud se prope necessario statisset: à tam incorruptis moribus, tanta pace atque concordia, tam bonis operibus totam in Deum fidem abesse nullo modo posse. Quæ res documento erit hominibus nostris; licet ad conuertendas ad *CHRISTUM* animas ingenii ac doctrinæ præsidia requirantur, tamen conspecta vitæ morumque innocentia plus multo quam litteris aut concertationibus profici. Alius quidam filius familias, desertis liberalibus studiis, ac repudiata omni disciplina, prorsus indomitus & effrænis, cum neque à parentibus iam, neque à magistris regi vllò modo posset; Ignatio traditur, qui lenitate, itemque cæterorum Patrum præceptis atque institutionibus accuratissime excultus, posita paulatim ferocia petulantiaque, cunctis admirantibus ita pudicos modestosque induit mores, ut vix minimum in illo vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum atque ordinum, quos præceptis in omnem licentiam natura cupiditasque corruerat, Ignatii consuetudine exemplisque incitati, collegere sese, atque ad bonam frugem Deo adiunante rediere.

Ignatij Visa
Generalis Ignatius denovo Catechista munere
fungitur. Cap. XIIII.

ER eos dies nomen Societati dederat ē Pontificia familia Petrus Codatinus Laudensis, vir honoratus, & opulento sacerdotio præditus. Is, diuino prorsus instinctu, diuitijs & commodis omnibus propter CHRISTVM abdicatis, Mārthæ munus in Societate sibi vitro depoposcit, & egregie præstitit; in alimenta Patrum (erat autem Vrbe tota notissimus; & apud principes gratiosus) eleemosynis vndiq; corrogandis. quæ res Ignatium & socios magna molestia liberauit; quippe quos in spiritualem proximorum salutem omni studio intentos, temporariæ curæ ad eam diem valde impedierant. Eiusdem Petri opera templum etiam proprium Societas nacta est sanctæ MARIÆ à Strata, non satis amplum illud quidem, aut commodum, sed tamen in celeberrima Urbis regione, & ad Societatis functiones in primis idonea: cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædem nomini IESV magnificentissimam regio sumptu exstruebat. Ei templo deinde adiuncta domus est, quam hoc tempore Patres incolunt; Philippi Archinti beneficio, Salasiorum Episcopi, qui tum Pontificis vices in diocesi Urbana gerebat, viri de Societate vniuersa in primis optime meriti. In eo igitur templo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta diebus Christianæ catechesi operam dedit ē loco superiore, magna & assidua non modo plebis, verum etiam præstantium virorum frequentia: prorsus, vt quidam ex optimatibus palam gloriarentur, beatosque se ferrent, quod nullam omnino ex Ignatij concionibus omisissent. Agendi autem rationem sequebatur eiusmodi. Fidei præcepta & mysteria cognitu necessaria, primum ad vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus esset, eadem sæpius deinde opportunis digressionibus certos interim locos tractabat fusius, non tam ad ingenij vel doctrinæ ostentationem, quam ad pietatem excitandam, populumque permouendum accom-

accommodatos . idque tam veris grauibisque sententiis, tam ardenti vultu oculisque, vt diuini amoris ignem vndique spirare videretur, minime fucatz eloquentiz vir, nec in singulas voces numerosque sollicitè, sed ingenti animo, prout impetus tulerat, sua sensa prosequentis. Itaque perorationem eius, non ineptus populi plausus, aut stulta facundiaz commendatio sequebatur, sed alta suspiria gemitusque, & antea & vitæ detestatio salutaris: vt vel defixis humi oculis, tristes ac sibi met irati discederent, vel etiam illico sese ad sacerdotum pedes abiicerent confitendi causa, tanto cum fletu atque singultibus, vt linguam soluere, aut vocem in verba formare vix possent.

Societas augetur, distribuuntur prouincie.

Cap.

XV.

P T E R hæc Societas maiorem in modum crescere, sublatisque Pontificis decreto cancellis quos initio idem Pontifex (vt dictum est) illi probandæ præfixerat, multi certatim ad militiam spiritualem Ignatio dare nomina. Cumque noui ordinis fama, bonusque odor instituti operis manaret quotidie latius; Patres variis orbis terræ locis vehementer expetebantur. Itaque ab Romana domo tanquam à metropoli, disiunctissimas in regiones, ciuitatum Regumque inuitatu missæ coloniz, domusque vel collegia ingenti approbatione constituta: primum omnium in Lusitania, atque adeo in ipsamet India, sumptu ac munificentia Regum Lusitaniz; tum aliorum pietate in Hispania, Gallia, Germania, Italia. sed cum aliæ pleræque nationes auide Societatem ampleæ sunt, tum vero Sicilia & inuitauit perhonorifice, & permissu Pontificis maximi acceptam, in primis copiose ac benigne tractauit; adnitente præsertim Ioanne Vega Hispano (qui regnum illud pro Cæsare administrabat) præstanti non minus religione, quam prudentia viro; cuius, etiam antea, dum Romæ legatus Cæsaris ageret, plurima & maxima in Ignatium & socios egregiz cuiusdam beneuolentiz documenta constiterant.

2 2 Itaque

Itaque tam late iam fusa Societate, non modo collegiis demibusve rectores præficere, vt antea, sed etiam Prouinciales præpositos quos appellant, cum ampla potestate in singulas nationes describere coactus Ignatius est. Ac primum Lusitaniz præposuit Simonem Roterigium, deinde Hispaniz Antoniũ Araozium Cantabrum, Italiz Iacobum Lainem, Indiz Franciscum Xauerium, Germaniz Petrum Canisium, Galliz Paschasium Broetium, aliisque deinceps alios. Nam vrbana prouinciam, nisi si quando grauiori valetudine premeretur, ad extremum usque ipse administrant. Interea de Societatis vniuersæ progressu mire sollicitus, à singulis Prouincialibus per litteras pensum exigere, vnicuique mandare diligentissime quæ è re comuni essent; Romæ vero, præter domesticæ disciplinæ curam, de qua dictum est, cæterasque functiones, multa & graua quæ ad incrementum ac defensionem catholicæ fidei pertinerent, partim cum summo Pontifice, Cardinalibus, Legatisque Principum coram, partim etiam cum ipsis Regibus atque Principibus per epistolas & interpretes agere. Accedebat ad hæc, sollicitudo ingens, atque indefessus labor in subleuandis pauperum difficultatibus; orborum orbarumque educatione ac pudicitia procuranda tuendaque, & perditis mulierculis à turpi quæstu ad frugem & continentiam traducendis.

Varia in Ignatium tempestates excitantur.

Cap. XVI.

QUIBUS illerebus dum CHRISTI causam agit intrepide, multorum vt fit, odia simultatesque contraxit. In iis aulicus quidam (cuius nomini parciunt) eo tempore potens & graciosus, cum abductam à se mulierculam, quam misere deperibat, & in male nuptarum, vt appellant, eque nobio collocatam ferre non posset; sæuiore in dies concepta rabie, quam libido & amor incendebat, ita demum exarsit; ut pæne furere videretur. Ac primum, facta manu, fenestras conobii lapidibus petere, custodes infestare, minari; deinde in Ignatium auctorem, & socios, in circulis costibusque omnia maledicta

maledicta conferre, quin etiam ex occurſu probris & contumeliis eisdem inceſſere; denique ad eos funditus euertendos improbiſſimas in ipſorum vitam calumnias diſſipare; quæ doctos primum nobiliſſimum circumlatæ, celebratæque ſermonibus (quos partim prona in deterius perſuaſio, partim vaſani illius artificium dolorque excitabat) ad Cardinales etiam, atque adeo ad ipſum Pontificem peruenerunt. Igitur vulgus, vt eſt pluma & folio leuius, quos nuper ſumma cum approbatione ſuſpexerat, eoſdem repente contemnere, & acerbiori in dies odio exſecrari, & ſingulorum caput dira imprecatione deſigere, proſus vt iam non modo cum proximis agere, ſed ne pedem quidem ianua tuto efferre poſſent. Principes vero licet magna ex parte ſcitas criminationes putarent, tamen rati fuiſſe profeſſo nescio quid, quod tantæ inuidiæ flammam foueret; vel inmutata, vel certe labefactata in Ignatium voluntate videbantur. At Ignatius, quamuis à ſua ſuorumque conſuetudine multos abduci non ſine rei Chriſtianæ iactura cerneret; tamen ratus mitigari hominis ferociam poſſe, primo rem diſſimulare, atque adeo officiis cum improbitate certare: deinde ubi malum ſerpere quotidie latius, & ipſa patientia corroborari audaciam ſenſit; non tam priuato dolore, quàm rei publicæ detrimento permotus, ad Summum Pontificem adiit, ab eoq; ſuppliciter impetrauit, vt criminum, quæ ſibi ſuiſque denuo obliicerentur, acre iudicium exerceretur ab Archinto Vicario, & Franciſco Michaelio Urbis præfecto. Ij, citatis omnibus ad quos criminum vel ſuſpicio vel conſcientia pertinebat, ac per diligentem inquiſitionem calumniatoris fraude comperita, Ignatium & ſocios non modo abſoluerunt lata ſententia, ſed etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt, increpito valde aduerſario, penaque propoſita non leui, niſi à petulantia maledictiſque deſiſteret. nam, ne grauius in eum animaduerneretur, Ignatio in primis deprecatore perfectum eſt vita, quod antea ſemper, tum quoque Ignatii ſanctitatem illuſtrauit hominum iniuria: & Deo duce, virtus ac veritas, dum violatur, effuſit. Iiſdem fere inſidiis poſtmodum appetitus Ignatius eſt à ſacerdote quodam, qui cum domum catechumenorum adminiſtraret, ferre non poterat in ea regenda familia maiorem à loci præſidibus Ignatii rationem

tionem haberi, quàm sui. Sed miser, Ignatio silente ac pro eodem orante, breui perfidiæ poenas dedit. atrocibus enim atrocitatis vitæ sceleribus iusto Dei iudicio patefactis, quæ ad eam usque diem astute suppresserat; sacerdotio spoliatus, & perpetuo carceri addictus est.

Regimen seminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII.

INTEREA Elisabetha Rosella Barcinonensis, quæ Ignatij prima litterarum studia fouerat, Societatis IESV coalitæ, & confirmatæ fama commota, Romam ex Hispania contulit sese, partim ut Ignatium longo interuallo reuideret; partim etiam ut vna cum quibusdam aliis pijs feminis ad normam illius atque præscriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidem, sospitem aduentum mulieris de se optime meritiæ gratulatus est, & omnia officia detulit quæ salvo religionis instituto præstare posset: curam vero seminarum suscipere sese negavit posse, plurimis grauisimisque occupationibus impeditum. At illa nihilominus insistere; sanctissima veteris amicitia iura testari; postulati æquitatem obtendere: denique ubi magis magisque obfirmatum vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque ut erat nobilissima nata loco, per viros principes facile tenuit ut Pontifex maximus Ignatio munus id ipsum quod recusabat, iniungeret. Sed ea res magnam in Societatis commodum vertit, præter spem: ac nostros, non solum in præsens, verumetiam in posterum à tam periculosa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iussu ea procuratore suscepta, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem fenit, dum querimonias mulierum audire, superstitiones euellere, inanibus & curiosis quæestionibus respondere identidem cogitur, ut pæne plures negotij pauca semina, quàm Societas vniuersa faceret. Itaque licet Elisabethæ, pro eius in se promeritis gratificari admodum cuperet, tamen reputans apud se, quantum ex huiusmodi triciis detrimenti

trimenti respublica pateretur, simul etiam cogitans fore ut harum exēplo aliz deinceps religiosæ mulieres virginesve idem à Societate in posterum expeterent; nequaquam ignarus quàm periculosa, & suspicionibus plena sit ea consuetudo, privati officii rationem post habere communi utilitati, ac totum hoc genus administrationis à Societate prohibere omni ratione constituit. Igitur adhibita (quod in omnibus grauioribus causis faciebat) præparatione diligenti, imploratoque per iteratas preces & hostias cælesti præsidio, ad Pontificem accessit, verbisque supplicibus demonstrauit, ex onere sibi nuper imposito, quàm exiguo cum fructu quântum laboris ac molestiæ pertulisset. ea ipsa re monitum quàm aliena sit à Societatis instituto eiusmodi præfectura, petere se & orare, ut nō ab illis modo, sed ab omnibus in perpetuum feminarū collegiis gubernandis immunē Societatem esse iubeat; non defuturos aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus libenter & cum fide obeant: sibi quidem & suis, prouinciam videri minime accommodatam. neque vero æquum esse, qui sese ad omnium gentium auxilium, sine vlla regionum aut locorum exceptione, CHRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam & industriā, non sine graui communis rei damno, paucis regendis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus est Pontifex, ut supplicanti omnia large ac prolixè concesserit. Itaque Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum data, eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris Apostolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuere nostris hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

*Honoribus in Societatem nostram Ignatiū adi-
tum obstruit. Cap. XVIII.*

QUAE iis difficultatibus perfuncta Societas, prosperum Dei beneficio-cursum tenere videbatur, cum noua rursus in eam coorta tempestas est, eo quidem grauior & periculosior, quo in speciem lenior blandiorque. In iis, qui per Germaniam variis locis Domini vineam excolebant,

2 4 Claudius

Claudius Iaius è primis Patribus vnus, virtutem & sanctitatem suam cum genti vniuersa, tum Romanorum Regi Fernando ita probauerat, vt eo Rex nullum prorsus ad curandas animas, atque ad pastorale munus aptiorem existimaret. Is pro sua sapientia cum præclare intelligeret, regni causam cum causa religionis ita esse coniunctam, vt quantum de catholica religione detraheretur, tantum de obsequio multitudinis, & de imperij maiestate decederet; contra sæuientem eo maxime tempore Lutheriã pestem, velut vnicum remedium, quàm optimos animarum pastores & Episcopos omni diligentia conquirebat. Igitur vita functo per eos dies Tergestinorum Episcopo, quæ ciuitas est Istriæ (cui tum prouinciæ, quam dixi lues, propter vicinitatem Germaniæ imminebat) circumspectis diligenter omnibus & personis & rebus, denique ecclesiam illam Claudio Iaiio perspectæ sibi virtutis & doctrinæ viro tradere ac demandare constituit. Sane, vt vulgo expectantur huiusmodi sacerdotia, minime timendum videbatur esse, ne delatum vltro præsertim honorem Claudius repudiaret: siquidem Tergestina cathedra cum in primis eius regionis ampla & honorifica est, tum vero (quod potissimum hodie quæri solet) vctigalibus haud sane contemnendis instructa. Verumtamen Rex, ne quid inscio Claudio cum Pontifice maximo ea de re transigeret; primum omnium litteras ad ipsum Claudium dat, Tridenti per id tempus rei Christianæ causa commorantem, ac nihil cogitantem minus. quarum erat sententia, Tergestinum gregem orbem spirituali custode, circumquaque frementibus lupis, in maximo versari discrimine; dignam esse vigiliam caritate Iaij, studioque hominum seruandorum; petere se, vt si à Pontifice maximo id ei muneris onerisve imponatur, ne recuset subire; & populo vtilem, & sibi gratam operam vehementer fore. Percussus inopinata re Iaius, primo cohorrui: non quo detestandum quid sibi oblatum putaret, sed quòd Episcopus, qua curam gerit animarum, diuinam pæne virtutem, & omnibus numeris absolutam postulet sapientiam: qua gradus honoris est (& quidem ad continendam in officio multitudinem ferme cum splendore opibusque coniunctus) à spiritu humilitatis ac paupertatis, quem proficitur Societas I E S V, vche-

vehementèr abhorreat . deinde , vt sese ex pauore collegit ,
fusus in preces lacrymasque , etiam atque etiam obtestatus est
Deum , vt ab se tantum discrimen auerteret ; neu se primum
quasi ianitore speciosos titulos honoresve in Societatem ad
id tempus intactam inuehi fineret . tum rescriptit ad Regem ,
multis rationibus ei suadens , vt tam honorifico iudicio de-
coraret alium digniorem ; longe imparem suam imbecillita-
tem esse oneri : ac demum ita conclusit epistolam , vt omisis
ambagibus , quod petebatur , præcise negaret . Quæ res iam
satis incensum studium Regis , multo vehementius inflama-
uit , quòd ita statueret , tantam in summa virtute & erudi-
tione modestiam , nequaquam priuatæ vitæ quasi tenebris de-
litescere , sed in editissimo fastigio , vt luceret omnibus , col-
locari oportere . Ergo cum ex litteris Claudij diffideret , vli-
lis aut precibus aut promissis flecti eius animum posse ; per
Pontificem ipsum , inconsulto vltra Claudio , rem conficere
statuit . Ad eum igitur quàm accuratissime scripsit , quan-
to in periculo Tergestina ciuitas versaretur Episcopo desti-
tuta : se quidem pro sua parte diligenter circumspexisse , quem
nominaret aptum ei muneri ; nec vllum inuenisse aptiorem
Claudio Iaio , Societatis I. E. S. V. presbytero , cuius inno-
centiam doctrinamque exquisitam plurimis rebus effet ex-
pertus ; sed frustra per litteras tentasse eius animum , in stu-
dio Christianæ humilitatis ita defixum , & ab honorum insi-
gnibus admittendis vsque adeo alienum , vt nisi pro potesta-
te cogatur , nulla sit spes laborantis illius ecclesiæ tam oppor-
tuno præsidio subleuandæ . proinde suppliciter se etiam at-
que etiam orare & obsecrare , vt Claudium pro imperio iu-
beat , delata sibi gubernacula munusque sine tergiversatione
recipere , quoniam vt quisque de se ipse minime alta sentiat ,
ac proinde studiose lateat , ita ecclesiasticis functionibus &
ipso episcopatu dignissimus sit . Hæc igitur , & alia id ge-
nus multa , ad Pontificem . & simul Didaco Lasso mandat
oratori suo , vt idipsum & cum Pontifice , & cum quibus
opus fuerit , quàm diligentissime curet , prorsusque confi-
ciat . Eius rei fama cum per aulicos quosdam ad Ignatium
peruenisset ; primo haud ita sane commotus est . nam & Clau-
dij constantiæ , & Pontificis æquitati ac sapientiæ confide-
bat

Ignatij Vita

bar, & eiusmodi petitiones iam ante Societas, Deo adiutore, non semel eluserat. Verumtamen vt quid esset rei clarius cerneret; continuo Bernardinum Maffium (qui tunc erat Pontifici ab epistolis, ac postea in Cardinalium numerum cooptatus est) vltro conuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia sciscitatur. Ille haud sane grauante ipsam epistolam Regis ostendit, ad Pontificem summis cum Claudij laudibus & vehementi contentione perscriptam. qua lecta confestim Ignatius eadem de causa ad Regis oratorem Didacum Lassum adit; qui litteras item ad se proprie datas demonstrat, & quidem magna ex parte ipsius Regis chirographo, etiam atque etiam postulantis mandantisque, det operam, vt Episcopatus ab se in Claudium collati primo quoque tempore auctor fiat Pontifex Maximus, eiusque auctoritatis diploma rite cōfectum ad se transmittat. His cognitis Ignatius, vbi tam iniquo loco rem vidit esse, pertimuit; sed ita, vt nequaquam animo caderet. ac licet se talibus aduersarijs longe imparem sciret esse, tamen fiducia numinis omni ope sibi contra nitendum existimauit. atque in praesentia Didaco suadere conatur, vt ab actione rationi Societatis tam aliena desistat ipse, & simul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat. quibus verbis cum nihil proficeret, quia potius ab homine rideretur, domum regressus quam intentissimas preces & sacrificia de more suis indixit: deinde nactus opportunitatem, facilemque aditum, Pontifici demonstraui quanto res ea damno esset futura & Societati nostrae priuatim, & Ecclesiae vniuersae communiter. non quo dignitatis gradus ac tituli ipsi per se mali atque improbandi sint, quippe ad Ecclesiam regendam & ordinum discrimina retinenda inducti diuinitus: sed quod & perfectos viros requirant, quales pauci admodum omnibus saeculis existierint, & insuper ab huius minimae Societatis instituto valde alieni esse videantur. Etenim quibus artibus, quoque spiritu excitata & conflata sit, eodem profecto alendam & conseruandam esse: non amplitudinis & splendoris nimium, sed humilitatis & parcimoniae. Quod si aditus in Societatem honoribus pateat; multum vtique de vera caritate imminutum iri, quae nihil omnino habet in vita propositum, nisi vnius gloriam Dei. nam (vt sunt hominum ingenia) & complures fortasse ad hanc religionem accessuros opum cupiditate

dirate magis, quam diuini obsequij studio; & quinuper adscripti sint, magnitudine laboris, & disciplinæ asperitate defatigatos, vt primum præsentis præmij commodum affulserit, mutato repente cursu, nouæ spei velificaturos. atque vt maxime in officio cuncti persistant; tamen nisi præsentis iacturæ eatur obuiam, sine dubio Societati exitialem (quod Deus auerteret) exitum imminere. Id adeo vel inde facile perspici posse, quòd paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia præcipuis totidem Episcopatus delati sint, quos nisi foriter ab sese Patrum virtus & constantia reiecisset, videlicet alio deinceps atque alio dilabente, breui miseram Societatem ipsis luminibus carituram fuisse. Atque hæc, quod priuatim ad conseruationem ipsius religionis attineat. Iam, si communem spectemus vtilitatem, nemini dubium esse quantum ex ea re detrimenti res publica perceptura sit. nihil enim omnibus ætatibus æque deplorandum fuisse, atque in tanta messis copia tantam operarum inopiam: atque ex ea ipsa paucitate, qui vni cuiuspiam agro addicti affixique sint, longe minus vtique proficere, quàm qui Apostolico ritu soluti ac liberi omnes ecclesias peruagentur, ad eamq; potissimum reipublicæ Christianæ partem subleuandam accurrant, quam maxime laborare cognouerint. Præterea, ad faciendam populis fidem, & animos permouendos, nihil esse efficacius vitæ ac morum exemplo. itaque adhuc Societatem (absit verbo inuidia) Ecclesiæ non mediocriter profuisse propterea quòd minime ab eius dictis facta disenserint. nunc autem, si ad id fastigium extollantur Patres, quomodo fieri posse, vt apud multitudinem insciam arcanorum, ambitionis ac lenitatis crimen effugiant? qua porro fronte, quo vultu, repente aucti ac decorati ipsi honorum insignibus, de imitatione **C H R I S T I**, de fugienda gloria, de voluntario sui contemptu ac submissione verba facturi sint? Hisce, aliisque de causis Pontificem maximum etiam atque etiam obtestari atque obsecrare, vt quam Societatem primus auctoritate & benignitate sua confirmauerit, ornauerit, auxerit, eamdem ab omni suspitione incommoda velit esse liberam, suaque in eam beneficia tam periculoso præsertim tempore tueatur. Audiit Ignatium Pontifex perbenigne, vt solebat; sic tamen, vt integritatē hominis admittetur potius, quàm cōsiliū approbaret.

MILLOT

Itaque

Itaq; collaudata initio ipsius fide ac p̄bitate, sensim flexit orationem, & contra sentētiā Ignatij cum alia multa disseruit, tū vero ex veteri oraculo: Cor, inquit, regis in manu Domini: quasi diceret, in Claudio eligendo tantam Fernandi Regis cōtentio- nem plane diuinitus extitisse; ac proinde clariorem esse numi- nis voluntatem, quā vt obsisti vltra oporteret. Quæ cum Ignatius grauit̄ ac dolenter accipere videretur; Pontifex, quæ erat lenitate, ne Dei famulum tristem ac mœrentem ab se di- mitteret, ad extremum iubet illum super ea re amplius consul- tare, precesq̄ ad Dominum fundere; se quoque idem esse fa- cturum. Interea Didacus orator negotium vrgebat acerrime. iamq̄ instabat dies, quo die in Senatu de Tergestina ec- clesia referendum erat. quæ re Ignatius cognita, confestim Car- dinalium p̄ne omnium domos, quarum erant multæ longis interuallis inter se disiunctæ, ingenti diurno & nocturno labo- re circumijit, singulis eadem illa fere proponens, quæ paulo an- te Pontifici maximo. Sed videlicet eorum mentes iam ante occupauerat orator. Itaque mire obfirmatos offendit in Clau- dij electione approbanda; partim quòd tanti Regis voluntati fauerent; partim etiam quòd vigilēs & custodes Claudij maxi- me similes, tam formidoloso tempore, in Ecclesiæ propugna- culis atque speculis ipsimet collocandos putarent. Hac quo- que spe deiectus Ignatius, vnum reliquum videbat esse reme- dium, si Fernandum ipsum Regem à suscepto consilio per lit- teras auocaret, quem pro ipsius pietate virtuteq̄ ita in se suosq̄ animatum nouerat, vt minime dubitaret, quin cogni- ta re salutem Societatis, Tergestinatorum rationibus ante latu- rus esset. Sed ne illa quidem ratio habebat exitum: quippe in- sequenti luce de Tergestina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur exclusus angustiis temporis, numquam inter- missis ad Deum precibus, quasi ad extremum in rebus huma- nis per fugium sese contulit ad Margaritam Austriacam Casa- ris filiā, de qua supra dictum est, feminam per id maxime tempus grātia & opibus florētissimam. Hanc pro spiritali ne- cessitudine (erat enim illi à confessionibus) edoctam quanto in periculo Societas esset, infimis precibus obsecrat, vt Societa- tis causā in se recipiat; & imminētem relationem auctori- tate sua interposita tamdiu differat, quoad Regem ipse per epi- stolam

stolam alloquatur, & ab eo responsum accipiat. Fecit illa quod rogabatur; & illico datis ad Pontificem codicillis; optatam dilationem impetrauit. ea demum res aliquid laxamenti dedit Ignatio. etenim spatium nactus, ad Regem scripsit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas; illum etiam atque etiam per CHRISTVM obsecrans, ne Societatem nuper ad gloriam Dei tanto labore conflatam, sine causa perditum iret; non ita de ipsius maiestate, regnisque & se & socios esse meritos, ut ab eo nulla eorum existimationis, fama, salutis denique ratio habenda esset. non defore idoneos viros, qui rem Tergestinam capebant, sineret modo sui ordinis homines quæ capissent paupertatis & humilitatis via, ad CHRISTI gloriam, & salutem animorum sine offensione pergere. id si (ut sperabat) permetteret, sese & socios immortalis beneficio Regi obstrictos fore, precesque ipsius maiestate saluteque numquam intermissuros. Hisce aliisque id genus incensis officii religione rationibus precibusque minime resistit Rex: & quamquam iniurus, tamen suis rationibus amicorum utilitati posthabitis, quod vix fieri videbatur posse, per epistolam iussit oratorem suum ab instituta, vel potius pane confecta actione desistere. Quæ res vulgata, & Pontificem maximum facile in Ignatii sententiam adduxit; & Ignatium ipsum ac socios affectu ingenti letitia. Itaque & in posterum supplicationes decretæ, & in præsentia solemnibus hymnis in gratiarum actionem publice perfolutus est. Ac pari deinde constantia sese Ignatius idem opposuit, cum nostris hominibus pingua sacerdotia, quibusdam vero Cardinalatus etiam deferretur, ac nominatim Francisco Borgia Hispano Dynastæ, qui amplissimis in eo regno perfusus honoribus, diuino instinctu post uxoris obitum rebus mortalibus valere iussis, & sponte desposito Gandiensi Ducatu, magna hominum admiratione Societati se addixerat. Quamquam in Aethiopica legatione, quæ postmodum Lusitanæ Regis rogatu à summo Pontifice nostris iniuncta est; cum ad eam functionem Ecclesiastica dignitatis insignia, & honorum tituli necessario quaereretur, imperanti pro potestate Vicario Dei, resisti non potuit. præsertim cum periti rerum æstimatores argute coniicerent, nonam hanc manum, non ad opes & copias, verum ad labores & aperta vitæ pericula destinari.

Confir-

Confirmatur à Iulio III. Societas. Cap. XIX.

OSTR hęc, Paulus III. Pontifex maximus, senio curisque confectus, è vita migravit, comitiisque nouo creando Pontifici, in magna studiorum ac voluntatum varietate in aliquot menses extracta sunt. Quo ipso tempore cum Vrbs, vt in diuturno interregno, annonę difficultate vehementissime laboraret, nostrisque numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur; Ignatius cum aliorum, tum præcipue sacri Collegii Cardinalium eximiam in se suosque benignitatem expertus est. quippe in summis occupationibus Patres augustos pia nostrorum hominum recordatio subiit: communique consilio ad eorum inopiam subleuandam non levis pecunię summa ex ipso Conclauis transmissa est: enixè in primis fauente atque adiuuante Rodulpho Pio Carpenfi, quem Ignatius iam ante sibi sociisque patronum ac protectorem, vt appellant, è summi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multumque agitatis, Pontifex denique declaratur Iulius eo nomine tertius, qui quòd in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronem Theologos Apostolicos familiariter nouerat, multaque tum ex iis, cum ex aliis de Societatis instituto didicerat; Ignatio supplicanti multa in Societatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit; nec enim solum prioris Pontificis de ordine nostro iudicia & acta, firmataque voluit esse; verumetiam eundem ordinem nouis insuper ipse testimoniis atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata exstant verbis amplissimis.

Magistratu sese abdicare conatur Ignatius.

Cap. XX.

ISCE rebus ita peractis, cum satis in præsentia communi rei consultum esse videretur; Ignatius qua erat humilitate, vigiliam suam alteri tradere, seque Generalatu omnino abdicare constituit. Igitur Patribus quotquot communis rei commodo potuit, Romam euocatis; cū in consilium conuenissent; ne, vt olim, sibi forte coram dicenti

recla-

reclamaretur, per epistolam disertis verbis exposuit, se, qui vitia nosset sua, & initio inuitum, atque adeo coactum, Societatis gubernacula recepisse; & nunc grauiore etiam valetudine ætateque, multo minus idoneum esse tanto muneri. proinde per CHRISTI Domini sanguinem petere atque obtestari sese, vt sine vilo sui respectu, communi vtilitati prospiciât, & quamprimum sibi sufficiant virum & animo & corpore firmiterem. Id quo liberius faciatis, inquit, Ego in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vnus Dei ac creatoris mei, depono Generalatû simpliciter & absolute, meq; abdicco hoc munere, priuq; professos omnes, tum si quos & omnibus animæ meæ viribus obsecro tû professi adhibere ad hanc deliberationem volêt, vt huic meo tã iusto desiderio faueant, piãq; oblationem libenter admittant. Hac epistola recitata, magnus animorum motus est factus, cum partim viri modestiam ac submissionem satis admirari non possent, partim etiam pro se quisque metueret, ne quis alius fortassis Ignatii voluntati assentiretur. Verum vt ad suffragia ventum est, idem plane consensus omnium in eo retinendo exstitit, qui olim sperat in eligendo: & enixe petenti, præcise negatum. Denique per interuentum iussus Ignatius alia omnia cogitare: etenim se quidlibet potius, quàm alium gubernatorem ipso viuente passuros. Atque hæc communiter dimisso deinde cœtu, priuatim singuli cum eodem exposulare, quod ab incæptis desistere, quod vixdum constitutam Societatem, omniq; custodia egentem, quasi durus pater teneram adhuc filiam deferere conaretur. Pergeret porro, & publicam rem ordinaret, legesq; perscriberet: Deum, cuius manus alligata non sit, in posterum quoque, sicut antea, piis ipsius conatibus adfuturum. Itaque Ignatius, quamquàm inuitus, & religiosæ quietis, vitæque priuatæ auerisimus, tamen ne minus dicto audiens videretur esse, Patrum auctoritati ac precibus denique cessit, seque ad institutum opus legum scribendarum quàm diligentissime retulit. Ac primum, vnus Dei gloria, saluteque animorum sibi proposita, Societatem vniuersam, quo facilius administratio tota constaret, certas diuise in classes: prouiditque quantum ingenio & cogitatione assequi valuit, cum vt ceteris vitiis, tum vero vt ambitioni & auaritiæ, quæ quæ perniciosissimæ sunt mortalium pestes, omnino obstrueretur

strueretur aditus: veræque humilitati & paupertati, quàm maximus & maxime diuturnus honos ab omnibus haberetur. Ad hæc, rationem Præpositi Generalis creandi, necnon priuatam ac publicam disciplinam, quæque alia cœtibz hominum regendis vsui solent esse, præscripsit. Nec modo maiora, sed minora quoque ministeria curationesve, certis legibus ac præceptis quàm accuratissime perfecutus est. Has deinde leges, quamquam longo tempore, summaque cura elaboratas & conditas, non tamen continuo pertulit, sed per idoneos homines tota Societate promulgandas curauit, ut vsu ipso, & magistrarum experientia probaretur, satis ne ad Societatis propositum, atque ad Apostolicam instituti formulam conuenirent. Neque ante ratas fixasque voluit esse, quàm proximo conuentu Patrum vota re agitata & plane perspecta, legitime sancirentur. ijsdemque Patribus deinceps addendi, moderandi, immutandi, ac demendi prout expedire videretur in Domino, plenum ius ac liberam potestatem reliquit.

Societati in Hispania valde laboranti succurrit.
Cap. XXI.

IN idem tempus Societas, videlicet ne latiore successu intumesceret, vel ad otium ignauiamque delaberetur, varijs in Europæ regionibus diuino p̄missu vehementer exercebatur, idque partim ab inuidis & obsecratoribus, partim etiam ab ijs, qui temporibus ita periculosis tam insolitam concionum frequentiam, tam assiduam Sacramento-
 rum administrationem, & reliqua instituti nostri munera, genusque doctrinæ suspectum haberent. Quo in numero in alijs prouincijs alij, sed in Hispania vel acerrimus nostrorum insectator exstitit Ioannes Siliceus Archiepiscopus Toletanus. Is cum à cæteris Societatis nostræ ministerijs valde abhorreret; tum Exercitiorum spiritualium, quibus nostri eo tempore vel maxime in erudiendis hominibus utebantur, nomen ipsum pati non poterat. Compluti vero, in sua diocesi, piorum ciuium libe-

liberalitate Collegium Societatis. Ipse vero repente excitatus, quo academia illa pene tota conflueret, ita egre ferebat, ut de nostris et sua ditione pellendis, toto animo dies noctesque cogitaret. Sed cum in ipsos palam impetum facere vereretur, partim spectata vite innocentia, partim etiam vitiorum principum gratia, & summi (quod caput est) Pontificis auctoritate subnixos, iracundia suae felix in popularia suos, familiares nostros, aperte contorquet. Ac primum, quod e suo clero complures nostra disciplina ac meditationibus imbutos esse cognoverat; edicto minaci, iuris in Ecclesia Tolertana dicendi potestate priuat sacerdotes eos, qui e nostra formula spiritualibus exercitationibus operam dedissent. deinde, praesenti anathematis poena proposita, vetat in academia Complutensi omnino quemquam a nostris hominibus Ecclesiae sacramenta suscipere. Quae res, quod est insigni infamia, varios illico rumores hominum Hispania pene tota commovit: cum alij nostrorum aeta, mores, instituta defenderent; alij contra, non sine gravi aliqua cerraq; ratione tantum Ancistrem ita de Societate haecuisse disputarent. Nostri, quamvis Dei clementia, & conscientiae testimonio freti, et tamen de atrocitate, tamque inopinata percussi; angebantur animo; neque tam ignominia sua, quam Ecclesiae damno permouebantur; quod ex tanta hominum alienatione, tantisque calumniis imminere necessario videbatur. Itaque cum obsecrationibus & sacrificiis, & voluntaria corporum castigatione caeleste numen de more propitiassent; per communes amicos Archiepiscopum docent, nihil ab se vel contra Ecclesiae rom., vel contra ipsius Archiepiscopi dignitatem esse commissum, aut in rebus diuinis occupati, & nihil nisi Dei gloriam, & proximorum salutem ex Apostolica auctoritate querentes, tantis iniurijs affici, praesertim indicta causa, debuerint. Si quid secus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad purganda crimina, atque ad omnem satisfactionem in Domino paratos esse: tantum ab eo suppliciter petere, ut ceptam iram, ad causam usque cognitam, pro sua sapientia ac pietate sustineat. Cum ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, satisque appareret, nostri nominis odium altius in eius animo infedis, quam ut euelli, aut mitigari vlla ratione posset; Ignatij voluntatem atque consilium per litteras quam primum

aa exquirunt.

exquirunt. Ille quicunque per Archiepiscopos ducuntur, domumque
 felicesque exire, precatus, ut ex tunc ad ipsius gloriam, salu-
 temque animarum, bene ac feliciter cunctis, sine ulla dubi-
 tatione, si Archiepiscopus in incepto perisset, subest nostris
 ad consilium Regium prouocare; litteras Apostolicas prole-
 re Societatis causam, omnesque causas, corruptas,
 acque moderate ac fortiter agere, ipsa interea ad Pontificem
 adit supplicat; Archiepiscopi factum exponit, suorum tribunali
 opem & auctoritatem implorat, sine ulla tamen gratiore quo-
 rumonia vel exaggeratione verborum. Ac nostris quoque in
 Hispania ex Ignatii precepto rem ad consilium deferunt, Boni-
 ficiis diplomata, & nostra Societatis legitima ostendunt; obse-
 ptum sibi aditum ad proximos adiuvandum exposcunt. Quo-
 cum nulla ipsorum culpa ab Archiepiscopo acia esse constaret,
 eum denique exitum habuit res, ut & Regii consilii decreto, &
 acri Pontificis obiurgatione, Archiepiscopus edicta sua reuo-
 care, nostrosque omni molestia atque ignominia liberare con-
 dus sit. Quae res iustitiam bonis omnibus attulit, eo maiorem
 quo magis de nostra estimatione ac fama solliciti fuerat.
 Acque haud ita multo post; Archiepiscopo vita functo, nostri
 à Toletana ciuitate benigne inuitati, & in ijs ipsis aedibus pu-
 blice collocati sunt; quas idem Archiepiscopus paulo ante cle-
 ricis quibusdam edificauerat, ut ab ijs qui diuinam providen-
 tiam ex rerum humanarum euentis obseruant, non sine causa
 animaduersam fuerit, omnes tanti Praesulis in Societatem im-
 petus & conatus eo denique reuoluisse, ut cum maxime nostros
 opinionis errore deceptus, ex vniuersa Hispania pullos cupe-
 ret, tunc ipsum in sua Toletana metropoli domum illis extrue-
 ret, ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispaniensis illius pro-
 cellae transitus. Ac pari felicitate in alijs quoque prouincijs
 coorta in nos tempestates, Ignatii lenitate prudentiaque sedan-
 ta sunt: ac Dei beneficio vbique fere Societas maiora in dies
 incrementa capiebat.

*De Iulij III. obitu; & de Marcelli I. in
Ignatium nostrosq. beneuolentia.*

Cap. XXII.

INTER hæc Iulius anno Pontificatus quinto demoritur: cui Marcellus Cernicus Politianus ingenti bonorum omnium gaudio succedens est. quidquid enim erat spei de publicis rebus, id pæne totum eius Pontificatus annis vulgo desponderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cum adorandi & gratulandi causa venisset; arte amplexatus hominem Pontifex, & suauissime exosculatus, multa cum eo inambulans de fidei Christianæ propagatione, deque restituenda Ecclesiastica disciplina serio contulit: atque ob idipsum nonnullos ab eo petijt viros, quos haberet apud se consilij causa. Cæterum in primis dilexit Jacobum Lainem, & Martinum Olanium, quorum videlicet variusque virtutem ac sapientiam optime nouerat. nam de Francisco Xauerio, cuius fama, rebusque gestis valde permouebatur, iam ante exorauerat, ut illum omnino Romam ex India renocaret: quod tanti viri videndi, fruendi que in eius amplexum miro quodam desiderio teneretur. quinetiam nostros quotquot ea tempestate Romæ versabantur, ad se in palatium adduci iusserat: quod hæc copias recensere, & singulos coram quasi bonus Imperator milites vellet inspicere. denique multis de nostra Societate verbis vitro citroque habitis: Tu bellatores (inquit Pontifex) confice; nos utemur. Cum ab eo congressu, aliisque deinde colloquiis latus admodum discessisset Ignatius, & optima spe Societatem impleffet, breui & a latitia cunctis evanuit. siquidem Marcellus altero & vicesimo die quàm Pontifex declaratus fuerat, febri extinctus; ingenti omnium luctu Christianam rempublicam orbem ac debilitatam reliquit.

Ignatij Vita
Ignatij obitus. Cap. XXIII.

VENERAT Marcello Pabulus eo nomine quartus, qui cum propter nonnullas interpositas offensiones accerrimus nostri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem longe fessellit. Nam & in Ignatium ipsum, cunctis admirantibus, perhonorificum sese praebuit; & Societatem multis rebus decoravit, auxitque: & nostrorum hominum opera maximis in rebus Ecclesiae plurimum usus est: & de fundando collegio seu academia, quam in Urbe Ignatius magno reipublicae Christianae bono insisterat, serio cogitavit. Hunc Pontificem antea & Philippum Catholicum Regem exorto gravi & periculoso bello, quod breui deinde compositum est; cuncta misceri; compleri armatis Urbis; tympanorum, ac tormentorum horrifico strepitu omnia personare; pacis artibus parum admodum loci esse. Quos circa Ignatius pertalus temporum; & Societatis rebus utcumque compositis, contemplandi studio secessit in villam, quam non longe ab aede sanctae Balbinae, ad Thermas Antonianas, in usum praecipue Romani Collegij, amicorum benignitate nuper extruxerat. Ibi, vel testorio novi operis male acceptus, vel urgente iam senio, lethalem in febrem incidit; sic, ut cum eius intima vrerentur praecordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore signa mortis existerent. tantam insolita quaedam lassitudo in membris ac motu apparebat. Itaque domum relatus, in lectulo collocatur. accersiti confestim medici bono animo iubent nostros esse. At ille cum sibi ultimum diem instare sentiret, mirantibus ceteris, misit qui a summo Pontifice sibi decedenti salutarem expiationem & indulgentiam ritu catholico precaretur. deinde cum ad multam noctem de more vigilasset, quin etiam nonnulla cum domesticis in rem Collegij transgressus; sopori se dedit: itemque qui aderant, cubiculum discessere, nihil admodum periculi suspicantes. at ecce mane postridie duo fratribus, eius vitae quotidianae administri cubiculum visendi Patris causa introeunt; ad lectulum sensim accedunt, ac praeter omnium opinionem vitali spiritu praene defecum offendunt.

dunt. Accurrit iustitico ad socios. alij ad medicum aduolant:
 atij interea ad refocillandas vires (vt assolet) iusculum porri-
 gunt : quibus ille nihil iam opus esse dixisset, I E S V M. inter-
 mortuis vocibus identidem appellans ; placidissime efflauit
 animam hora post solis ortum prima, foris sexta, pridie ka-
 lendas Augusti, anno post C H R I S T V M natum M D L V I.
 Qui vero ad Pontificem pridie sub vesperam fuerat destina-
 tus, quod nihil tale metueret re in proximam lucem dila-
 ta, cum quod volebat, statim impetrasset libente Pontifice,
 & verbis amicissimis Ignatium prosequente ; grauitur dein-
 de semet incusans, tempori non occurrit. Defuncti corpus
 tum inspiciendi, tum exenterandi causa dissectum, sum-
 mam viri abstinentiam & sobrietatem liquido comprobauit.
 siquidem & stomachus venterque prorsus inanis, & præ sic-
 citate diuturna mire contractus apparuit : & iecur ea ipsa
 de causa ita obduratum aridumque, vt pæne lapidesce-
 ret. Sane Realdus Columbus, egregius ea tempestate se-
 ctor, qui aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Por-
 ta dicitur, lapides tres sese inuenisse testatur in suo de Ana-
 tomia libro. vt pro miraculo non leui habitum, sit vitali-
 bus adeo affectis, ac propemodum exustis, hominem tam-
 diu viuere potuisse, præsertim hilari semper eodemque vul-
 tu exsequentem Præpositi Generalis officia & munera. Mor-
 tuus est autem anno ætatis quinto & sexagesimo, suæ con-
 uersionis ferme trigésimo quinto, confirmatæ vero Socie-
 tatis sextodecimo, quam ille tam exiguo temporis interval-
 lo tam longe lateque propagatam reliquit ; vt iam tum ab
 ipso constitutæ numerarentur provinciæ duodecim, & in ijs
 varia nostrorum domicilia fere centum. Vulgata eius mor-
 te, ingens confestim hominum concursus visendi causa do-
 mum est factus, atque hi manus, hi pedes certatim exo-
 sculari : alia rosaria quæ vocantur, applicare corpori, mul-
 ti etiam pilei, vestiumve, quibus vti consueuerat, frustu-
 lum aliquod enixe rogare : quibus tamen modestiæ gratia
 nihil à nostris est datum. Corpus in eodem cubiculo vbi
 expirauerat, biduo ferme seruatum, sabbato sub vespere
 inclusum arcæ, post exsequias mira populi frequen-
 tia celebratas, in templo nostro ad destrinm latus arcæ ma-

xima humanitas est : ac statim presentem opem ex Ignatii
patrocinio nostri sentire . Non enim , ut multi puta-
rant , orba tali parente Societas mœrori se dedit ,
aut concidit : quinimo steterè animis Patres ;
perque omnes ordines insolita quadam
suanitas spiritus , & mentium vi-
gor ad subeundos C H R I -
s t i causâ labores ,
& cæpta stre-
nue
promouenda per-
uasit .

Libri secundi finis.

IGNATII

IGNATII VITAE

LIBER TERTIVS.

HACTENVS Ignatij toto vita cursu proposito, nunc praecipua quaedam de ipsius factis, dictis, ac moribus, & quidem quo magis in promptu sint, per species exsequemur. Ac primum de studio precandi meditandiq̃, qua laude in primis Ignatius floruit.

De orandi assiduitate, & studio pietatis.
Cap. I.

INITIO conuersionis, vt ante diximus, precandi contemplandiq̃; caussa magnam sibi vim intulit, partim in rerum caducarum, quibus assueuerat, vitanda recordatione; partim etiam in scrupulorum molestijs abigendis. Procedente deinde tempore, cum magis in dies a contagione corporis, Deo adiutore, se abstraxisset, tantam eius generis facultatem adeptus est, non modo vt e cœli, siderumque

aa 4 aspe-

Ignatij Vita

aspectu, quo maxime capiebatur, sed etiam ut ex intuitu floris, aut herbæ, aut leuissimæ cuiuslibet rei, confestim in Dei cogitationem amoremque suauissime raperetur. Idque nostris hominibus cupiebat esse familiarissimam, ut in singulis creatis rebus, quoad eius fieri posset, creatoris potentiam, sapientiam, bonitatem agnoscerent. Eisdem monebat, ut contra quotidianas demonum insidiâs, ne circumuenti repente in fraudem inducerentur; vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certe dissipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptui canerent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, suâque omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quam diligentissime reputarent, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memorie, vel etiam notitiæ causâ: denique omnia probe contemplati, contra id vitium maxime pugnam capefferent, quo vitio se præcipue vrgeri & laborare sentirent; nec ante desisterent, quam Deo duce debellatum esset. Sane ipse, quamquam se habebat semper in potestate, & ex diuini Bernardi præcepto, non se rebus tradere, sed commodare cõfueuerat; tamen, quæ erat diligentia, in singulas horas vltro inquirebat in se: idque, propter diurnam exercitacionem, nullo negotio; magisque ac magis in spiritu proficere nitabatur, diem cum die, ut supra diximus, hebdomadam cum hebdomada conferens: qui cursus ad candorem animi ac perfectionem certissimus est. neque id solum, sed etiam statis quotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus otio, contemplationi vacabat. quam ad rem aliquoties à domesticis clam obseruatus est hoc maxime modo se comparans. Ut enim superiorem ascenderat ædium partem, vnde liber esset prospectus ad sidera: stabat aliquantisper oculis in cælum defixis: tum pronolatus in genua, totius huiusce pulchritudinis conditorem suppliciter adorabat; deinde propter imbecillitatem, humilissimæ scabellum simul atque consedisset, continuo ex oculis vberis lacrymarum riuuli profluebant; idque nullo prorsus vel singulatu, vel strepitu. Atque in hunc fere modum, æque animo & corpore immotus, excipiebat diuini luminis radios; ac patri cœlesti mira quadam spiritus dulcedine iungebatur. Neque vero ad beatos hosce congressus, tantummodo sub orationis horam cõponebat ille sese, verum in perpetua quadâ erat vigilia
contra

contra omnes rerum mortalium illecebras, & otiosam mentis
 euagationem. nec minus accurate animum ab omni labe tue-
 batur, quam qui pretiosis ornati vestibus, via luctulenta cogun-
 tur incedere. intenta erat custodia sensuum; quotidiana cu-
 iuslibet omissionis confessio; iugis recordatio beneficiorum
 Dei: in aliorum factis dictisq; interpretandis nulla temeritas.
 denique summa obseruabat cura quicquid ad CHRISTI
 gratiam vel tuendam, vel augendam quoquo modo pertinere
 intelligeret. Mortalium rerum curas, ac præcipue quæ ad affi-
 nes cognatosve pertinerent, omnino refugit, illud Apostoli di-
 ctum reputans apud se: Nemo militans Deo implicat se nego-
 tiijs secularibus. Erat ei proneptis ex fratre, virgo, quæ deinde
 Ioanni Borgiæ nupsit hodie Philippi Regis apud Cæsarem le-
 gato. de hac in matrimonio collocanda cum ad eum subinde
 referretur; totam ille rem semper ad cognatos reiecit, nec ad-
 duci umquam potuit, ut vel minimam eius negotij partem at-
 tingeret. Oranti aliquando per hyemem clauso cubiculo, al-
 latus è Guipuzcoa litteras ianitor festine reddidit; ratus gra-
 tissimas fore; quod nimirum longo & locorum & temporum
 intervallo afferrentur. at ille fasciculum, ut erat ligatus, illico
 in ignem abiecit, re ipsa ianitorem admonens, qui sese cœlesti
 militiæ addixerit, huic esse mortalia negligenda. Peregrinis
 hominibus, conditionem, ipso interprete (quod multum apud
 Principes auctoritate valeret) in aula quærentibus, negabat si-
 bi nisi cum summi Regis aula rem esse: ad eam si a ditum o-
 ptarent, daturum se operam, quantum labore ac precibus asse-
 qui posset, ut essent in intimis Regis amicis ac familiaribus.
 quo responso vulgato, minus multi iâ in eo genere molestiam
 illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggtodiebatur um-
 quam, nisi attente consuko ac propitiato Deo. nec vllum quâ-
 nvis leue religionis obibat officium, quin eius animi ardor, ex
 toto corporis habitu, ac præsertim ex fronte atque oculis emi-
 caret. ex quo facile existimari potest, qualem ille se in hora-
 ria precatione psalmisque, & in sacrificio Missæ præstiterit. Sa-
 ne, cum initio sacerdotii, in medio Lateranensi templo, CHRIS-
 TI natalitia celebraret ad aram sacris Apostolorum Petri,
 Pauli, & Andreæ reliquiis inclytam, tanta est repente spiritus
 dulcedine delibutus, ut inter diuinam rem peragendam lacry-
 mas

Ignatii Vita

mas tenere nulla umquam ratione potuerit. Quo tam infolito spectaculo commotus è circumfusa multitudine quidam, ac rem longe secus interpretatus, Francisco deinde Serræ Ignatii administro in aurem insufurrans: Facinorosum nempe virum, inquit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitijs coopertum, qui conscientia stimulis agitatus, crimina sua toto pectore sacro defleuerit. Visionum præterea exstat libellus, ac luminum, quæ illi ferme sacrificanti obuenerunt, quo maxime tempore Societatem ordinabat: quas visiones ipsemet pietatis & memoria causa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clare perspiciat, quæ præparatione, quo spiritu ad Sacramentum altaris accedere consueuerit. Septem etiam Urbis templa, & religione & Pontificum indulgentijs celeberrima, certis anni temporibus diligenter & caste uisibat pedes, & quidem per hyemem lacernatus, haud sine mantello: nec vlla corporis lassitudine, aut cæteros exemplo suo destitui, aut se tantorum bonorum communione fraudari patiebatur. Piacularia vero grana quæ dicuntur, & cereas agni celestis effigies, pietasque Sanctorum icunculas, & alia id genus quæ ab impiis irridentur, ita studiose tuebatur, & caras habebat, ut in eius scrinio post mortem, nihil fere aliud apparuerit. Pro Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus atque Principibus, quotidie ardentem orabat: pro summo vero Pontifice numquam sine uberrimis lacrymis. Et quoniam denuo lacrymarum incidit mentio, non omittenda videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficiis, donum etiam lacrymarum Ignatius à CHRISTO Domino acceperat, sic, ut in singulas preces illico fletus erumperet. quæ consuetudine eo denique adductus est, uti propter acrimoniam humoris paulatim exesa luminis vi, aciem oculorum pene amiserit. hac ille iactura, quod ad ipsum priuatim attinebat, non sane mouebatur: quinimmo triumphabat se in obsequio CHRISTI oculos perdere. Sed quoniam id fieri sine magno communis rei detrimento non poterat; suorum præsertim accedente impulsu, precari Dominum institit, ut si bi liceret interdum à lacrymis temperare. nec frustra. si quidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, ut earum quasi habenas, prout velleret, adduceret idem atque

que remitteret. Quæ res cuiuspiam fortasse veritatis fidem excedere videatur: sed nobis utique in tam recenti memoria mentiendi causa non est.

Quod eius fuerit de perfectione iudicium.

Cap. II.

Alicet precationi usque adeo deditus esset, tamen eo studio, se vel à publica re administranda, vel à caritatis cæterarumque virtutum officiis minime patiebatur abduci, & quamquam certum cuiusque spatium temporis quotidie necessarium esse dicebat ad se colligendum, viresque diuinitus impetrandas; tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine solitudinis, & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua primum vitia euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligenter. quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus in eo genere sibi temperant, eorum plerosque (nisi periti cuiuspiam ductum sequantur, vel præcipuo Dei fulciantur auxilio) partim demonum illusionibus obnoxios esse, partim etiam contumaces, & sibi placentes, & in sua sententia mire obstinatos ac pernicaces euadere: qua peste nulla propemodum esset hominum cœtibus capitalior. itaque suorum ille profectum, non tam ex continuata precatione, vel diuturno secessu, quam è solidæ virtutis officiis, ac præsertim ex mansuetudine atque animi æquitate spectabat. Cum è familiaribus nescio quis, fratrem præstanti religione collaudans, ad Ignatium cum admiratione dixisset: En hominem iugiter precationi vacantem: immo vero, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem sibi met acriter imperantem. Alium quempiam, quod stomacho fieri esset natura, & subinde in amara verba prorumperet, sese fratrum consuetudini alieno tempore subtrahentem, Ignatius blande compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratrum consuetudinem das? cum ille iracundiam naturæ, bilemque prætenderet; Næ tu vehementer erras, ait Ignatius: etenim hæc & huiusmodi vitia, non fugiendo, sed resistendo

ſiſtendo vincuntur. Denique licet pie precationis laude præcelleret ipſe, vt dictum eſt, ſemper tamen ſpiritum, quem vocant mortificationis, ſpiritui ſpeculationis antetulit. nam vt in eloquentiæ ſtudio, cum & ars, & uſus ipſe ſit neceſſarius, longe plus tamen à ſapientibus uiris uſui quàm præceptioni tribuitur; ſic in parandis virtutibus cum & commentatio, & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quàm ſpeculando vel cogitando proficitur.

De caritate ipſius in Deum. Cap. III.

CARITATE in Deum fuit, quanta par eſt cum eſſe, qui ipſius Dei gratia rebus humanis nauitum ſponte remiſerit. neque ſolum eatenus Dominum amabat, vt præ illo reliqua omnia nihili duceret, quæ virtutis huiuſce præcipua eſt pars; verum inerat in amore voluptas mira: prorſus vt quantilibet preſſus curis, ac moleſtiis fatigatus, in vnius Dei recordatione, & quaſi amplexu, per ſummam delectationem acquieſceret. **CHRISTVM** vero Dominum ac liberatorem videndi ſicuti eſt, tanta flagrabat cupiditate, vt eam ipſam ob rem ſolui corporis vinculis vehementius in dies optaret. itaque ſi quando grauiorem incidifſet in morbum; concepta migrandi ſpe, abſtrahebatur illico à ſenſibus non ſine magno valetudinis detrimento; quocirca mentem à cœleſtibus rebus interim auocare etiam atque etiam iubebatur à medicis. & quoniam acerbiffima **CHRISTI** mors pro ſalute humani generis obita Ignatio ſemper obuerſabatur; viciffim ille pro **CHRISTO** per ſummos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties vero ingeſta in illum conuitia & ludibria reputaret apud ſe, non modo rei atrocitate permouebatur vt multi, ſed etiam accendebatur generoſo quodam imitandi ſtudio; atque in ſemetipſum quaſi tanti ſcleris auctorem acerrime exardeſcebat: ac niſi eum cohibuiſſet exiſtimationis ratio propter ſalutem aliorum ſimulata dementia, ad plebem in ſe concitandam, nudus onuſtusque cornibus, aut alio ſædo corporis habitu prodire non dubitaſſet in publicum;

& in-

& incessantes como vel stercore pueros, vocesque improbas, & sputa, & omnes alias insanæ multitudinis contumelias libentissime pertulisset. Sed quoniam eiusmodi nulla se dabat occasio; certe quod erat proximum sedulo faciebat, ut immortalia Domini beneficia in se, memoria coleret sempiterna; & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria quærenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret. cuius rei vel hoc satis magno argumento sit. Inter ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tanto studio conabatur ab impuritate auocare, ut si qua ex ijs resipisceret, seque intra pudicitia septa recipere vellet; grandis iam natu vir, & Præpositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quodammodo munere fungi, CHRISTI causa non erubesceret. In quo cum admoneretur à quibusdam, frustra laborem insumi, quippe insanabiles esse eiusmodi fœminas, ac licet in præsentia penitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego vero, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnus dumtaxat noctis impedisse flagitia & iniurias in Deum, omni operæ ac vigilantia pretium duxerim.

De caritate in proximos. Cap. IV.

HOC tam incenso in Deum amore, egregia nimirum illa caritas in homines redundabat, quos quoniam pretioso eiusdem sanguine redemptos, ac proinde carissimos illi sciebat esse, quidquid in Deum non poterat nullius egentem rei, omne id, ipsius gratia in proximos conferebat. Ut primum è peccatorum cœno emerfit, confestim ad cæteros ex eodem cœno extrahendos incubuit. atque ob id ipsum (vti supra dictum est) ingenti labore & incommodo literis operam dedit; & in Societate instituenda nihil spectauit aliud, nisi ut errantes animos ad rectum salutis iter omni ratione reduceret. Barcinone, cum in grammaticæ studio versaretur, eodemque tempore, animorum quoque salutem acerrime procuraret; virginum quoddam collegium, cuius nomen consulo reticeo, soluta admodum disciplina corruptisque moribus,

bus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem domum suam re-
uocare nitebatur, suadebatque illis precipue frequentem suam
sacrae Confessionis, & Eucharistiae. Quam ad rem, temporali-
bus illis insolitam, quo facilius eas adduceret, patre ipsemet
illis palam decreuit, adhibito ad id Pulito sacerdote, quo ipse
ad confessiones utebatur, spectare ac sanctitatis viro. Igitur
ex eius manu corpus Domini cum subinde sumpsisset, feminam
ex odæo spectantibus, tam præclaro exemplo & assiduishorta-
tionibus incitatur, pleræque ad salutarem penitentiam offi-
ciumque traductæ sunt, quod nefarii quidam amatores ubi sen-
sere, aditumque sibi ad optata flagitia magis in dies obsepum
videre; in extremam efferati rabiem, Ignatium & Pulitum ex
insidijs adoriri constituunt: ac die quodam e templo redun-
tem utrumque sustibus ita male acceperunt, ut Pulitum post
est vulnere dolore sit mortuus: Ignatius vero dies aliquot
in lecto iacuerit, sed vix dum receptis viribus, nec alterius ne-
ce, nec suo malo porterritus, ad instituta caritatis officia rediit
alacer, cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obtestaren-
tur amici, ne denuo in capitis discrimen daret sese, Quid mi-
hi optatius, inquit ille, quam pro CHRISTO Domino, meis-
que proximis emori? Parisijs, amicum à turpi cuiusdam femi-
næ consuetudine frustra sæpe reuocare conatus, cuius ille flagi-
tij causa vicum subinde petebat, non longe ab vrbe positum,
denique egressus hominis & itinera dissimulantes explorans,
desterendi eius consilium tale commentus est. Propterea
propter viam qua transcendendum erat illi de mortali periculo
præuertens, Ignatius, tempestate perfrigida seculi, in
collo tenus immergit; ibique saluare amico percontans,
nam ut appropinquantem aspexit, Deum precatus ut eum res ven-
que feliciter eueniret, horribili repente in aduersum intonuit
voce; Quo, quo miserrime properas? non intelligis in quanto
versere periculo? nonne intentum in te diuinæ iustitiæ gladium
vides? Perge porro, perge nefariam istam explere libidinem.
Ego me hic tandiu tua causa macerabo, quoad cælestes iras
meo malo auertam abs te. At ille subita voce percussus, atque
ad Ignatii aspectum veluti deprehensus, obstupuit: demira-
tusque caritatem viri, nec dubio pudore concepto, retulit pe-
ccatum, & in posterum Deo adiuvante sese ab illa pestifera fami-
liaritate

hastatē continuū. Alius quidam Ignatij alumnus, præstanti vir ingenio, magnos in virtute processus effecerat, ac deinde (quæ humana fragilitas est) labore victus, dæmone sollicitante, circumspiciebat fugam: quod ubi sensit Ignatius, varijs ad eum retinendum hortationibus monitisque incassum adhibitis, eo demique descendit, ut pro discipuli sanitate totum tri-duum omni sibi potuque abstineret, precesque cum lacrymis ad superos funderet, quæ poena, tamquam remedio, languenti animo applicito, respicit ille, suumque errorem gembundus agnouit; ac deinde in suscepto genere vitæ cum laude perstitit. Parisijs, ut antea dictum est, deposita pecunia fraudatus à contubernali, sic, ut ad se se alendum stipem emendicare deinde cogeretur magno studiorum detrimento; non modo iratus amico non est, verum etiam insigni beneficio répendit iniuriā. Cum enim fraudator illē postea Hispaniam repetēs, gravi morbo ex itinere impliciū, Rhotomagi substitisset (quæ vrbs tri-dui ferme iter distat Lutetia) ingrauescente valetudine paulatim ad omnium rerum inopiam est reductus, cumque, ut ignotus in alieno solo, spem nullam subsidij cerneret; licet præterita meminisset, ac præclare sibi esse conscius, quā male de Ignatio meritis fuisset; tamen tantam opinionem de eximia viri bonitate conceperat, ut non dubitauerit illum de suo casu per litteras facere certtorem; & aliquid opis ab eo suppliciter petere. Tum Ignatius, quasi hæreditas aliqua sibi obuenisset, sic alacer nulla interposita mora se in viam dat; Deum pro amici salute etiam atque etiam obsecrans: quinetiam (quod longe mirabilius est) ad propitiandum illi numen, iter illud totum pedibus nullo prorsus cibo potuque, ingenti celeritate consecit. Urbem ingressus, conquistum hominem amicitissime inuisit, affectum semianimemque sedulo ministerio recreauit. atque ubi morbo leuatus est, litteras ei commendatitias ad amicos in Hispaniam dedit; & mendicato ab se viatico instructum in nauem imposuit, cum ille simul pudore gaudioque confusus, dexteram Ignatii tenens, Deum superosque omnes inuocaret ad gratiam illi pro se referendam, satisque mirari non posset, senescente iam mundo, tantum caritatis exemplum in terris existere. Per idem studiorum tempus, tametsi multum de spiritali functione remiserat, nunquam tamen potuit se

continere

Ignatij Vsa

continere quominus creptum ex litterarum occupationibus
quotidie tempus aliquod in proximorum salute consumeret.
itaque & condiscipulos ad virtutem ac pietatem ex occasione
incitabat; & ex collatitia pecunia multorum subleuabat ino-
piam, & ægrotos visitando recreandoque humanissime solaba-
tur. In itinere ad quemdam adiisset, graui & contagioso vice
re laborantem; & ministrandi causa, ut sit, decumbentem su-
binde attolleret; in discessu metus Ignatium subijt, ne ex eo
contactu dextra pestilentiam contraxisset: quæ suspicio cum
solicitaret hominem vehementius, eumque ab huiusmodi carita-
tis officio in posterum auocaret; ille cognita fraude confestim
in semetipsum exarsit; dextramque in os identidem inserens, in-
crepuit vltro: Qui de vna manu tam anxius es, quid vniuerso
corpori facies? Atque hac fortitudine & præsentem depulit
metum, & ad eadem porro exsequenda pietatis opera se re-
getum atque hilarem præstitit. Atque hanc ægrotos adiuvan-
di consuetudinem non modo priuatus; vbi cumque terrarum
fuit, verum etiam Societati Præpositus diligentissime tenuit.
Nam est nostris ut quisque in morbum incideret, cuiuslibet es-
set ordinis, ex tempore acciri medicum imperaret, ac nihil pro-
sus omitti eorum, quæ is præscripisset, oppigneratis etiam,
diuenditisque, si opus esset, lancibus, stragulisque, & cætera
supellectili. Sane, cum ex laicis adiutoribus quidam sæua co-
nflicaretur febris; ad eumque refocillandum delicatiori cibo
opus esset, quidquid numulorum domi erat, denarios tres eam
vnam in rem insumi iussit. ac resistenti paulisper obsonatori;
nihilque præterea pecuniæ ad cæteros alendos superesse dicen-
ti: Atqui nos quidem, inquit ille, valemus: arido pane conten-
ti esse poterimus. atque ita languenti coemptum obsonum est.
Ipsos vero decumbentes inuisebat subinde ipsemet, confirmans
vnumquemque verbis plane diuinis atque cælestibus; dabat-
que operam, ut omni deposita sollicitudine, superioribus esse
curæ se suamque salutem, sine vlla dubitatione sentirent. Ho-
mines vel de se ipso priuatim, vel de Societate communiter be-
ne meritos diligentissime coluit, nullumque in eos neque viuos
neque mortuos grati ac memoris animi officium prætermisit.
quippe non modo pro ipsorum salute Dominum per se suosque
precabatur assidue; sed etiam, dum viuerent, sæpe domum ve-
niebat

niebat salutandi causa, eosdemque ad se quamquam alieno tempore, accipiebat in primis hilariter; deque Societatis progressu, ac rebus præsertim Indicis, quarum ipsa longinquitas habet delectationem, pergebat amicissime facere certiores: atque etiam, cum opus esset, quibus rebus poterat, benigne adiuuabat. Hieronymo quidem Arzio, Hispano doctiori (quicum erat ei magna necessitudo) non modo grauiter ægrotanti frequens adfuit ipsemet, sed etiam fidelibus famulis destituto, probos & industrios e Societate viros ministrandi gratia submisit. Andreas Lipomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Priorem appellabant, vir non pietate minus, quam genere nobilis, Collegio nostrorum hominum constituendo Patuij, opimum sacerdotium eiusdem vrbs addixerat, dimidia tantum parte vectigalium, sibi quoad viueret reservata. At vero Ignatius, ne se vinci pateretur officio; patentibus litteris eum vltro perpetuum sacerdotij administratorem declarauit; neque e vectigalibus attigit quidquam, nisi quod ab ipso Priore quotannis ad paucos e nostris alendos per elemosynam preberetur. quinetiam eius fratris filio pensionem decreuit annuam aureorum ad quadringentos: quam tamen bonus ille Prior nequaquam admisit. ac cæteros item, quorum beneficijs prouocatus esset, eximio quodam studio & obseruantia prosequutus est.

Manfuetudo eiusdem, & comitas. Cap. V.

A B omni fastu & moribus imperiosis vehementer abhorruit: vestigium in eo contumaciæ cerneret nullum. &, quod difficillimum est, lenitatem ita cum grauitate miscebat, vt neque facilitas de auctoritate, neque seueritas quidquam de suauitate detraheret. Parisijs per iocum inuitatis à nobili quodam, vellet ne tridiculis ludere (quibus in oblonga mensa per angustum fornicem, eburnea pila traieciuntur) Ego vero ludam, inquit Ignatius. At enim qua sponsione, subiicit ille, qui pecunia careas? Tum Ignatius: Hac sponsione, respondit, vt certo utique dierum numero tibi deseruiam:

b b

verumta-

verumtamen, arbitrato tuo, si viceris tu: meo, si superior ipse discessero. Cum ea conditio placuisset: Age sane. in certamen descenditur. cumque nihil minus calleret Ignatius, diuinitus factum est, ut in singulos omnino traiectus victor euaderet: subinde exclamante aduersario, se merito plecti, qui Ignatium prouocasset: seque diuinum iudicium prorsus agnoscere. Peracto deinde certamine, victum victor ab inanibus curis & occupationibus, in aliquot dies abductum, è sponcione, spiritualibus exercitationibus diligenter excoluit: torpentemque situ ac deliciis animum ipsius, ad salutarem Dei metum, æternæque vitæ cogitationem excitauit. Venetiis Patavium pedibus cum iter haberet, domestica, eaque admodum attrita lacerana ob inopiam indutus, Iacobo Laine comite; pecuarius quidam puer, qui à via non longe armenta pascebat, conspectis eminus peregrinis, ad eos repente propius aduolat: habitusque fortasse nouitate permotus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollere, eidemque licentius cæpit illudere. cumque Ignatius vultu placido substitisset; conuersus ad eum comes: Quin, ait, acceleras gradum pater, teque istius pueri petulantiz subtrahis? Immo vero, inquit ille, cur puerum oblata sibi præter spem hac tanta oblectatione fraudemus? Itaque consulto etiam diutius hæsit in iisdem vestigiis: ac se curiosius intuendum ridendumque affatim proteruo adolescentulo præbuit: plus nimirum ex hoc qualicumque sui contemptu ac ludibrio hauçiens voluptatis, quam alii ex vulgi plausu faustaque acclamatione percipiunt. Atque hunc mansuetudinis tenorem diligenter in omni vita seruauit: ac satis constat, annis ipsis triginta, quibus CHRIS TUM sequens est, neminem prorsus ab eo fuisse non modo contumeliöse tractatum, sed ne appellatum quidem acerbius. Si quid præciperet; roganti erat propior quam iubenti. Alloquendi vero eius causa, nihil erat necesse tempus opportunum, aut molles capere aditus: qualibet aditissis hora, siue corpore melius haberet, siue deterius, prosperis æque atque aduersis in rebus, & accipiebat benigne, & patienter ad finem usque sine interpellatione audiebat: ac nullum quamuis infimæ sortis hominem stare coram se, nedum aperto capite patiebatur esse, nec modo ex destinato congressu, verum etiam ex occurso fortuito, fratres ita la-

tis

tis intuebatur oculis, vt vel ex hoc, insitam animo in omnes beneuolentiam satis ostenderet. Amicos præterea, tum domesticos, tum externos interdum ad prandium aut cœnam, siue vt appellabat ipse, ad penitentiam inuitabat; nec repudiabat si quis vltro se offerret: quin etiam interuenientes cœnz, vel in ipso iam exitu, nihilominus iubebat accumbere, & frustula panis ipse carpendo, & simulanda appetentia, conuiuium consulto extrahebat, quoad nouissimus quisque sine rubore aut sollicitudine, per otium absolueret. Si quis ab eo quidpiam, sibi aliisve peteret; vel dabat hilare, verbis etiam, quod aiunt, munus exornans; vel si abnueret, causas afferebat eiusmodi; vt ille sese contemptum nullo modo existimare posset. ac tanta ipsius erat in eo genere vel efficacia, vel suauitas, vt qui ad eum legati à quopiam venerant, cum id quod volebant, minime impetrassent, Ignatij rationibus interdum ita victi pacatius discederent, vt vltro ipsi mutata ratione, apud eos à quibus missi fuerant, ipsius causam pertinacissime tuerentur.

Gravitas eiusdem, & in custodia disciplina severitas. Cap. VI.

Ab hac porro comitate, quemadmodum austeritas, sic etiam leuitas omnia aberat & ineptiæ. Ita enim compositus fuit moribus, vt neque manum, neque oculum membrumve aliquod sine causa & ratione moueret; & in statu, incessu, accubatione, sessione, decorum teneret.

Iam in loquendo fuit adeo consideratus & parcus, vt nullum plane verbum nisi consulto ac meditato proferret. neque figuris vel amplificationibus utebatur, sed rei gestæ seriem, & rationum momenta sine fūco exponebat. qua simplicitate plus valebat in persuadendo, quàm aliis calamiſtris & lenociniis. De se ipso, de quæ suis rebus, nisi necessitas cogeret, vel Dei gloria postularet, nihil dicebat vñquam. ab aliorum vero factis dictisve exquirendis, nisi ad suam curam spectarent, om-

bb 2 nino

nino abstinere. Consueverat etiam eos reprehendere, qui de soluta Ecclesie disciplina, deque emendandis Principum moribus temere disputarent: quam tentationem se fugasse dicebat consideratione extremi iudicii, & eorum quæ tali tempore à semetipso proprie exigenda forent. quæ si pro se quisque reputaret, haud ita facile homines in aliorum vitam inquisituros. Denique tanta inerat in eius sermone prouisio, tarditasque longo usu parata, ut cum biliosus ac praesertidus esset natura, pituitosus ob id ipsum ac lentus haberetur à medicis. Atque hi mores, cum admirabili vitæ sanctitate coniuncti, incredibile est, quantum illi conciliarent venerationis. nam ut quisque intimus erat Ignatio, ita suspiciebat eum maxime. Ludonicum quidem Consaluum Lusitanum, qui domus Romani minister aliquandiu vixit, magno rerum usu, magna prudentia virum, dicere solitum accepimus: antequam cum Ignatio coram egisset, præclare sese utique de illo existimare solitum, qui tali Societati præset. at vero, postquam ipso familiariter usus est, Societatem magnificere cepisse, quam Deus tali præfide ac moderatore donasset. Iacobus vero Laines, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, ceterique Patres, quamvis humanissime cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam viri virtutem ita reueriebantur, ut bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos, ad stare diceret. Quod si quando (quod tamen perraro fiebat) rei necessitate coactus, vultum indueret seueriorem, & aliquem increparet asperius; tanta erat vis pondusque verborum, ut contra ne hiscere quidem auderet quisquam. idque præsertim in causa viri cuiusdam insignis apparuit; qui cum turbulentior esset, quam ut eum diutius ferri oporteret; cumque eius animum Ignatius blandis monitis præceptisque, nequicquam sanare tentasset; ad extremum oratione conuersa, diuinam testatus iustitiam, ac cælestis iræ minas intentans, tantum ardorem spiritus præ se tulit, ipsi ut parietes tectaque non dubio motu nutare & concuti viderentur. quo terrore perculsi qui aderant, illico procumbentes, Dei pacem precibus ac votis exposcere. ipse vero qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatii sese confestim abiicit, ac supplex confusa voce, culpæ veniam petit, seque posthac in officio fore pollicitus est. Continebat autem

autem in disciplina cum ceteros omnes, tum eos maxime qui vel insigni eruditione, vel generis nobilitate praeſtarent: quippe quorum dicta factave ad exemplum in omnes partes valeant plurimum. Otium vero, ut omnium vitiorum fomitem ac ſeminarium, in primis oderat: itaque duos tresve rei familiaris adiutores, cum ad ianuam alieno tempore conſabulantes e ſuperiore loco aſpexiſſet, illico iuſſit acerum lapidum in proximo ſitum, in ſummam ædium contignationem ſine cunctatione transferre. eodem tertio poſt menſe cum ibidem iterum otiantes animaduertiſſet, illam ipſam lapidum congeriem, ut in eundem locum referrent vnde aſportauerant, imperavit: amice inſuper admonens, nihil in Dei ſamulatu periculoſius eſſe deſidia. Cum quemdam in tradito ſibi munere valde remiſſum atque oſcitantem inueniſſet; quæ ſuit ex eo, cui nam in tali miniſterio daret operam, Deo ne, an hominibus? cum ille ſe Deo utique deſervire dixiſſet: Plectêris igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minus accurate verſanti, iure forſan ignoverit quiſpiam; at immortalī Deo miniſtrari negligenter, id vero nullo pacto ferendum eſt. Spectaculis publicis, quamvis alioqui licitis, vel etiam ſacris, adeſſe noſtros non ita facile permittebat. quod ſi qui, facta poteſtate, ſe ad ea conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, ſine villo arrogantis ſeu leuitatis indicio modetiâ ac ſubmiſſionem tenere; cedere omnibus; & inſimum ſemper locum (niſi aliter à circumſtâtibz cogeretur) eligere. Cum e Romano ab ſe nuper inſtituto Collegio; adoleſcentes quosdam ſolutius in publico ambulantes vidiſſet; caſtigandos curavit palam, hortâdosque gravi oratione, ut quæ haberent in ſitu animis pudorem ac verecundiam, eum externo item corporis habitu præſerrent: & quoniam Apoſtolo teſte ſpectaculum facti eſſent omnibus, cauere etiam atque etiâ, ne ſuperuacanea locutione, curioſo oculorum obrutu, aliove incôdito geſtu motuve corporis, quemquam offenderent; præſertim cum eo de genere toto, multa cum precatione lacrymiſque conſcripſit pulcherrima ipſe præcepta paulo ante edidiſſet. Nihil noui moris in Societatem induci ſe inſcio eſt paſſus: principi; que vigilanter & acriter obſtitit: quippe qui exempli vim noſſet, & rerum incrementa fallentia. Quosdam, qui ad vineam iniuſu luſerant pila, laicû etiam ſapone manus lauantes, haud

in 1

b b 3 impune

Ignatii Vita

impune abire permisit. seditiosos vero, & alienæ laudis obtrahatores, & rerum novarum cupidos, non diu tulit: sed omnia expertus, quæ ad revocandam dubiam indolem, & peiorem loco positam facere viderentur; si parum proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neque per ea tempora carcerem compedesve in Societatis mores induci permisit, negans, qui vinculis constringendi forent, eosdem esse ad nostrum institutum idoneos. itaq; custodiæ loco ianuam ostentare consueverat. acciditque aliquando, ut iusta de causâ complures adolescentes exauctoratos una dimiserit, atque huiusmodi fere (quod silentio prætereundum non est) è Societate pulsos homines, exitalem exitum sortiti sunt, satisque constat, alios inter symphoniam lascivæ saltantes repente occidisse, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miserabilis lethi genere periisse. In puniendo autem id sequebatur in primis, ut noxæ responderet animadversio, & in suo quisque vicio plecteretur: superuacanea verba silentio; ignaviam labore; honoris cupiditatem ignominia lueret. ac ferme animadversio nem Ignatii genus erat illud: circulum humi describere, ex quo noxi ne iniussu excéderent: colloquijs certorum hominum nominatim interdicere; verberationes ad præfixum temporis spatium iniungere: & alia eiusmodi. Noxas autem leviiores & quotidianas intelligo; cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt: nam graviores Ignatius minime tolerasset. Solebat etiam fontibus, ad humilem mensam in triclinio accumbentibus, obiurgatorem inducere, infimæ plerumque conditionis hominem, sed ingeniosum & acrem; qui cunctis audientibus, vitis reorum inirepararet, exprobraretque religionis annos, & negligentiam: idemque ceteros carptim necopinantes repente perfringeret; nimirum edomandæ superbiz causa, mentisque è pigritiæ veterno excitandæ. Sed qui deliquerant, priusquam ex consuetudine punirentur, quam lenissime operam dabat, ut suam ipsi culpam agnoscerent; atque vitro sibi met multam irrogarent: quæ tamen signatior videretur, confessione contentus; ita moderabatur, ut multam sæpe de acoritate minueret.

Erasdem

Eiusdem animi submissio, & quidnam de virtute Obedientia senserit. Cap. VII.

NEGAZAT, suo quidem iudicio, quemquam probe intelligere quàm vehementer in se quicquid diuinæ bonitatis operationem impediat: quantave illius beneficia & dona per socordiam ignaviamque corrumpat. quo crimine sese accusabat in primis. atque ita de suis rebus demisse & humiliter sentiebat, ut se mortalium omnium infimum, & opis diuinæ maxime egentem putaret: sibi que ceteros omnes ad virtutem pietatemque & exemplo & incitamento fateretur esse. Privatæ vero vitæ quanto desiderio teneretur, & initio declaravit in recusando magistratu; & deinde, cum ut redigeretur in ordinem, aliusque sibi succederet, omni ope contendit. quod tamen consequutus non est; tamen obedientiæ studium quibuscunque rebus potuit, semper ostendit. Romano quidem Pontifici, cuius in verba præcipuo sacramento iurauerat, ita erat præsto, ut ad ipsius notum sese paratum exhiberet confecta iam ætate, unius baculi adminiculo, pedibus quocumque opus esset, peregre proficisci, vel etiam navigium ascendere plane exarmatum, seque eodem Pontifice iubente, mari ventisque sine ulla dubitatione committere. Quoniam ipsius animum vir quidam privatus cum hand satis probaret, & in eiusmodi re consilium prudentiamque requireret; prudentiam quidem, non obedientis, verum imperantis esse, respondit Ignarius. Et sane cum in Societate nostra virtutem hanc ceteris omnibus anteferreret; tum nihil huic laudi tam contrarium dicebat esse, quàm in superiorum insis & consilio examinando moram, vel potius arrogantiam, negabatque obedientis nomine dignum haberi oportere, qui legitima superiori non cum voluntate iudicium quoque submitteret. Id enim demum esse Deo gratissimum holocaustum, cum omnes animi vires, ac præsertim intelligentia & mens, quæ summum in homine obtinent locum, in obsequium CHRISTI coguntur. qui vero inuiti ac dissentientes, æque

bb 4 exte-
rio-

exteriore dumtaxat, iussa prapositorum exsequeretur; hos inter vilissima mancipia, vel pecudes potius numerandos aiebat. Exstat eius epistola ad socios Lusitanos in hanc sententiam scripta, (qua nihil ego quidem in eo genere vidi subtilius) quam qui accurate perlegerit, facile intelliget, quam iure Ignatius tantum huic vni mentis & rationis obsequio tribuendum putarit. Quinetiam in sermone quotidiano sapientissime usurpare consueverat; qui ad superioris natum, voluntatis propensionem solummodo, non etiam iudicii cōsensionem accommodarent; eos altero tantum pede intra religionis septa versari. Neque vero eiusmodi praecepta verbis tantum explicabat ille, sed, quantum ei res & persona concederet, etiam factis. Medico quidem, quoties agrotaret, ita se dicto audientem praebebat, ut eius monita pro oraculis duceret, ac quodammodo prudentiam penitus exuisse, & omnem suae salutis curam & solitudinē in eundem proieciſſe videretur. Cum stomacho grauisime laboraret aliquando, ex nimio videlicet hepatis calore, ut supra diximus; adhibitus medicus, quo domus eo tempore utebatur adoleſcente nec peritisſimo; frigida corporis constitutioni causſam illico tribuit. nec mora. quidquid excogitare potuit ad corpus & prae cordia calefacienda, praescripsit. ac primum fenestras, foresque cubiculi, ne quid afflaret aurae obserari diligenter iussit; deinde languētem multa sub veste continere sese; postremo quā calidissimo cibatu, & exiguo mero, sed quā austerisſimo refeci. quae omnia Ignatius licet sibi, non leuibus argumentis, minime accommodata sentiret, ac Medicum ipsam nec litteratisſimum, neque exercitatisſimum sciret esse; tamen ne cum extremo quidem vite periculo, contra eius edicta nihil vnquam effatus est. Haec erat summa: calores, ut in Vrbe maximae; ingenti stomachi pondere premebatur Ignatius: manabat e membris omnibus tanta sudoris copia, ut culcitrae ac vestes maderent; ac nihilominus ex praecepto se intra calida fomenta cohibebat agrotus. ardebat siti; nihil omnino poscebat: discruciebatur doloribus acerbisſimis, nullam edebat vocem; linquebatur animo interdum, neque tamen significabat; denique peruersa curatione eo adductus est; ut cum vltimum sibi discrimen adesse intelligeret, Societatis administratione Patribus delegata, aditu cubiculi

cū i domesticos prohiberet omnes, vno excepto valetudinarij curatore: atque id demum exstitit signum, desperata iam valetudine, se ad vitæ exitum comparantis. Itaq; Patres in re tam subita consilio habito, cum non deessent qui Medici præsertim iunioris placita reprehenderent; Alexandrum Petronium, etate prouecta virum, & medicæ artis laude præstantem, extemplo acciri iubent. Is vt inspexit Ignatium, genusque & ordinem adhibite medicinz cognouit; per summam indignationem vociferatur, hominem calore necatum esse: pandi confestim fenestras & ostia; leuari stragulis lectum; frigide haustus affatim dari æstuantī imperat: quæ res prioris medici incertam plane coarguit; siquidem refrigerato hepate, vetriculi tormina quiescere; & obedientiæ meritis Pater auctus, pristinam insuper valetudinem breui recepit. Rursus, cum ieiunia Cinalia, seu Quadragesimam quamuis affecto corpufculo perseueranter nihilominus obseruasset; ipsa deniq; feria quarta sanctioris hebdomadæ, febri correptus est; nec dubitauit idem Alexander, quin totū id ex imbecillitate nimia proueniret; quocirca puli gallinacei esum ad vesperam illi præscripsit, abiitque admodum incertus animi, vtrum Ignatius tali tempore iussa facturus esset. redit deinde postridie, quæritque sollicitus, num se refecerit pullo. cum annuisset Ignatius. Fatebor, inquit Alexander, ingenue id quod res est. Complures non custodita solemnī abstinentia, nihilominus hoc triduo in morbum incidere, quibus ego cum accersitus, carniū cibatum indixerim, vix egreque ab ijs impetraui vt obtemperarent, propterea quod per hos dies carniū vesci nimis graue piaculum ducerent. tu contra, peraeto iam pæne curriculo, ad ipsas metas meo monitu non recusasti desistere. hoc ego, Pater, satis mirari non possum. Ad ea Ignatius serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret; Atqui obediendum est, inquit. nec plura in eam sententiam effatus est. quo respōso mirifice delectatus Alexander, & sanctitatem viri magis magisque suspiciens, totam rei gestæ seriem ipsemet mihi deinde narrauit. Atque ad sapientem hanc sanctamque stultitiam cœcæ, vt ipse appellabat, obedientiæ; suos, vt essent ad subita ac seria promptiores, interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam signo, paratus ad sacrificium, & calicem tenens, cum ē vestiario pedem

pedem efferret, per nuntium ab Ignatio qui totam rem è propinquo obseruabat, repente iuberur, sacro deposito ornatu, pallium sumere prodeundi caussa. Paruit ille sine tergiversatione, ac palliarus Patri confestum apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine; sit ne ægre passus, in procinctu iam ad immolandum, subito se iuberi sacra deponere vestimenta, remque diuinam omittere? Cum ille, se, ne tantulum quidem esse commotum affirmaret: Atqui me, scito (inquit Ignatius) non quo te in præsentia opus habeam, sed periclitandi tui obsequij gratia id fecisse de industria. & sic habeto; plus te sacrificio deferendo esse meritum, quàm si id ipsum, vt destinaueras, illico peregisses: nam & si altaris mysterium tanti apud Deum est, quanti profecto est; tamen, vt scriptum legimus, melior est obedientia quam victimæ. Quemdam etiam, cum maxime confessionem nobilis cuiusdam exciperet, consulto vocari ad se iussit. cum ille se peractio mysterio mox affuturum dixisset; accersit eum denuo: at ipse nihilominus confitentis rogatu hæsit paululum. ac venienti demum Ignatius: Ita ne vero? iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominem; non quo illius tum quidem opera egeret; sed obseruantiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat; cupere se, quemadmodum cæteræ Deo dicatæ familiar, ex instituto aliæ paupertatem, aliæ silentium, aliæ psalmodiam, aliæ denique aliud præcipuo studio colerent; sic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreque prærendi; & maxime proprium insigne nostrorum hominum esse Obedientiam; quippe quæ, diuo Gregorio teste, virtus vna, cæteras omnes animo virtutes inserat, insertasque custodiat. Hisce ergo artibus, & huiusmodi, subinde alumnos exercere consuevit; vt ad quamlibet præfecti vocem, aut significationem parati, vel inchoatum apicem in scribendo relinquerent; æque expeditos vbi vbi opus esset, illico sisterent.

Paupertas eius, & castimonia. Cap. VIII:

OLUNTARIAM paupertatem (quam ille religionis murum appellabāt) ad extremum usque constantissime coluit; nec modo ipse proprium habuit nihil, sed ne alios quidem, quamvis genere nobiles, ac delicijs olim assuetos, quidquam habere permisit. quinetiam quemquam ē professa domo apud Germanicum, Romanumve Collegium nisi admodum raro & iusta de causa prohibuit vscī: quo nātūrum, si opus esset, iurare verius posset, nihil omnino ad ipsam domum ex Collegiorum fructibus peruenisse. Pauperem autem spiritum eum sibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus vteretur, sic esset affectus animo, vt instar statuz cuiusdam videretur esse, quæ nullo pacto resistit recusatur, quominus omni quamvis pretioso amictu & ornatu confectum exuatur. Castitatis vero laudem Dei beneficio tantam adeptus est, vt ex quo die sese in beatæ Virginis fidem ac patrocinium contulit voto: nullam, vt initio dictum est, deinde quamvis præfervidus natura, carnis tyraonidem senserit. Porro in Societate nobilissimam hanc virtutem tanto studio custodiri volebat, vt nihil omnino neque in dictis neque in factis lascivum aut petulans apparet: ac quoad fieri posset, nostri cælestem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione seivncti. Quinetiam in scholis Terentium explicari (ni perpurgatus esset) quamquam optimum Latinitatis auctorem, & Romanæ comœdiæ principem, vetuit nominatim, quòd eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorum animos imbui; ne plus moribus noceret, quàm prodesset ingeniis. ex quo facile existimari potest, in cæteris rebus quàm acris & vigilans custos pudicitia fuerit.

Aequitas

Ignatij Vita
Aequitas animi, & constantia eiusdem.
Cap. IX.

DIVERSVS ea quæ videntur acerba, & contra omnes varietates in vita versantur, animo fuit semper ita presenti, vt nunquam vel à statu naturæ, vel à religiosi dignitate discederet. Romæ cum apud nobiles quosdam, vt solebat, de rebus diuinis familiariter ageret, instituto iam sermone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem insurrat, lictores in domesticam suppellectilem à creditoribus immissos, cuncta miscere & euertere: vix ab eis impetratum sustinerent tantisper dum ipse tota de re certior fieret. His auditis Ignatius: Bene habet, inquit: & inchoatam disputationem admirabili tranquillitate animi absoluit. Quærentibus de iam amicis quid subitæ rei accidisset: Noster, inquit, æconomus ad necessariam ædificationem ære alieno contracto, in præsentia soluendo non est. impatientes moræ creditores ad auferenda pignora ministerium forense miserunt. ij. perturbare dicuntur omnia: sed me res non mouet. nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate cubabimus: vnum vereor, ne inter tumultum, commentarij de religione percant, magna cura & labore confecti. hos ego sane velim saluos: cætera negligo. Tum ij qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum nostram aduolant; prædesque pro Ignatio facti, satellitum proteruitatem magno conuitio cohibent. neque res cuiquam amicorum fraudi fuit: siquidem aureis ducentis ab Hispano doctore, cuius modo meminimus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidisset ignaro, postera die submissis, nullo ipsorum incommodo res alienum est persolutum. Suscepta negotia in finem vsque perseueranter agebat; neque vero, quos sibi socios expeditionum assumpserat, torpere patiebatur. Vbi necessarium iter, vel quid aliud grauioris momenti destinasset in diem certam, præsertim si postularet occasio, nulla vi tempestatis, aut alia quauis difficultate deterrebat, quominus ad constitutum tempus cogitata perficeret.

ficeret. In adeundis principibus viris, quod ille necessario & sæpe faciebat; cunctas aulæ molestias, & indignitatem, & aulicorum contumaciam deliciasque vorabat alacritate mirabili. acciditque aliquando, ut aditu exclusus, commodam admissionem horas ipsas quatuordecim ieiunus obsederit. Si quid, re bene perspecta, consiliarijs etiam adhibitis, decreuisset; haud ita facile se ab eo deduci patiebatur. Ad Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuvandam, statuerat ne quis ex alijs ordinibus, quamvis eruditione, aut eloquentia, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur. quinetiam si quis per imprudentiam irrepserat, qui vel diem vnum in alienis castris fuisset; contra nitentibus interdum aduenæ propinquis, amicisque gratiosis, remittebat ad pristina signa, vel si minus pareret, certe è Societate pellebat: ne cæteri nimirum ordines de nobis conqueri possent; aut Societas quasi quoddam perflugium desertoribus esse putaretur. Neque minorem animi fortitudinem præstitit in ijs tuendis, quos, probato ipsorum spiritu & vocatione, in Societatem adscripsisset. quorum constantia cum à parentibus (ut fit) per amplissimos etiã viros acerrime interdum oppugnaretur; Ignatius, ubi opus fuit, coram summo ipso Pontifice, suorum causam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, sine vlla dubitatione metuere, non solum defendit, sed etiam obtinuit. Itaque principes etiam viros Iulius III. Pontifex maximus festiue admonebat, ne cum Ignatio contenderent; utique ni vellent è certamine victi discedere. Cum lege cauisset, ne quis è nostris vel exsequiarum, vel sacrificij, vel cuiuspiam omnino ministerij nomine pecuniam aut eleemosynam vllam acciperet, nedum cogeret; eam ipse legem diligenter, sanctæque in omni vita seruauit; neque commisit vnquam, ut fidem suam, in rebus præsertim sacris, temere obligaret; vel (quod vitandum est maxime) specie pietatis quæstum facere videretur. quo in genere illud insigne memorant. Grauius ægrotabat ætate iam deuexa, idem Hieronymus Arzius. ad hunc, visendi causa (fuit enim in colendis amicitijs diligentissimus) cum venisset Ignatius, hominemque benigno & spiritali alloquio recreare conatus esset; ille de futura vita sollicitus, aureos ducentos ad piacularia sacra pro se facienda sudario inuolutos institit Ignatio obtrudere. quos cum obfir-

Ignatij Vita

obfirmato animo reieciſſet Pater, quòd diceret ſe alieno periculo doctum, ab huiusmodi conuentis iampridem abſtinere, neque plus oneris velle ſuſcipere, quàm quantum præſtare cum fide poſſet; admiratus ille ſanctimoniam & integritatem viri, eam ipſam ſummam paulo poſt ad eundem ſine vlla conditione tranſmiſit. Tum Ignatius ſponte complures hoſtias ad expianda amici peccata decreuit; neque in officiij & caritatis certamine vinci ſe ab laico paſſus eſt. Pacem & còcordiam (quoad officium & Dei gloria pateretur) non modo cum ſuis, verumetiam cum alienis omni cura ſtudioque retinuit ſemper; & cauuit, ne, aut per ſe, aut per ſuos factò dictove quemquam offenderet. Cum Martiùs Olaius, qui collegio Romano annos aliquot magna cum laude præfuit, excellenti vir ingenio doctrinaque, theſes aliquot de more propoſuiſſet, in quibus erat caput de Immaculato, vt appellant, Conceptu beatæ Virginis; licet ea de re Ignatius pro ſua egregia in Deum & Virginem pietate minime dubitaret, tamen ne Fratres Dominicani qui ad diſputationem inuitabantur, id ægre ferrent, ſeque nominatim prouocari putarent, (contrariam enim ſententiam auctore D. Thoma tuentur eorum plerique) eam theſem induci tollique omnino imperauit. Anno CHRISTI nati MDLII. cum Societas in Hiſpania, Deo adiuuante, maiorem in modum creſceret; grauia in noſtros crimina repente conſecta ab iniquis, & Exercitiorum ſpiritualium præcipue liber in ſuſpicionem apud ſacros Inquiſitores magno apparatu artificioque uolatus eſt. quo nuntio Romam allato, multi auctores Ignatio ſuere, vt ſe ſuosque omni ope tueretur; accuſatorum calumnias & improbitatem in tanto præſertim ſuæ exiſtimationis ac famæ periculo gedargueret. At ille, conſcientiæ teſtimonio ac Dei bonitate ſubnixus, nihil extimuit, remque totam ſine vllò tumultu magiſtratibus cognoscendam reliquit. quorum opera, & veritas breui patuit omnibus, & ex eo tempore Societas in iſſdem prouinciis feliciores in dies habuit progressus. Nec minor anno inſequenti in noſtros qui in Gallia verſabantur, procella deſcuiſit. Siquidem graui ab aliquot illuſtribus Theologiæ doctõribus, decreto propoſito, vſque adeo lacerata ac tantam in inuidiam adducta Societas eſt, vt eam non modo profanum vulgus, verumetiam conoionatores ipſi quotidiana-

nis

nīs probris & comiciis superiore loco proscinderent. Ei decreto criminibusque scripto refutandis cum se aliquot è nostris Ignatio paratos offerrent; ac res indigna, minimeque toleranda cunctis videretur esse; verbis ex Evangelio desumptis Ignatius. Pacem, inquit, do vobis: pacem meam relinquo vobis: neque certamen cum aduersariis vlllo pacto suscipi est passus, quòd diceret, proculdubio fore, vt ipsa dies & nostrorum innocentiam satis probaret, & inimicorum cogitationes & consilia frangeret: id quod non ita multo post, Dei beneficio est factum: nam & accusatio tota breui consenuit, & ipsis criminibus illustrata Societas radices in iis regionibus egit altiores. Admirabilem vero facilitatem, vel potius animi altitudinem Romæ ostendit Pater in acerbissimis vicini cuiusdam iniuriis perferendis: namque is, vt nostros in proximam sibi domum immigrasse cognouit; cum Ignatum sociosque, vt alii multi, sine causa pèsime odisset; vna re valde lætatus est, quòd vendendi suas aedes, quippe nostris valde opportunas, & conficiendæ pecuniæ præclaram sibi occasionem oblatam putaret. Ergo; vt peregrinorum ad conditiones quamlibet iniquas cogeret, variis artibus patientiam hominis exercere constituit. ac primum in atrii cuiusdam interiacentis, quod finibus nostris contineri constabat, possessionem impudenter inuasit: neque tamen Ignatius eam rem iudicio persecutus est. In id atrium deinde pauones, & alia demisit altitè; quæ obuensis in eam partem cubiculis nostris molestissimo clangore diu noctuque obstreperent: nequaquam exposculauit Ignatius. eidem, triclinii parietes in eam partem luminis causa perforare volenti, per summam contumeliam restitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob id ipsum cæco aliquot annos triclinio est usus. Cum hæc maxime ageret vicinus, vltro Ignatium ac socios tota Vrbe institit criminari, bipedumque nequissimos & cupidissimos dicere, qui in alieno solo, non contenti male parta ingenti pecunia, domibusque per falsam religionem occupatis, possessiones in dies continuare, seque ipsum patriis aedibus pæne per vim exturbare contenderent. Quæ res cum delatæ ad Ignatium essent, non modo sedato animo tulit, vt cætera, sed etiam ex eo die Dominum deprecari pro aduersario capit ardentius: Denique cum ille diuturna importunitate nostros ad quamlibet

bet iniquum pretium perduxisset, & piorum subsidij domus tandem esset coempta; ita ex ea migravit, ut, quasi mox & quanda solo esset, sic omnia inde ferramenta, fores, fenestrarum obices, atque adeo elaborati lapidis quidquid potuit, secum asportauerit. neque tamen grauius ea de re questus Ignatius est. neque tali homini, aut vlli omnino mortali vilo vniquam nomine litem intendit. Neque vero ab hominibus tantum, sed etiam ab ipsis pene temporibus, inuidum animum præstitit: siquidem nulla vniquam vel domestica inopia, vel publica annonæ caritate adduci potuit, ut contra CHRISTI consilium de crastino sollicitus esset; aut, qui nomen Societati proficerentur, modo ad institutum idonei forent, eos, quamquam ingenti pressus familia, repudiaret. Atque hoc, eo magis homines mirabantur, quod illo ipso tempore viri locupletes ac principes, inopiæ metu, multos è domesticis conuictoribus non sine rubore dimitterent. Itaque cum ex Ignatio quidam è familiaribus pro amicitia sciscitaretur, quid ita alij diuites & pecuniosi, in tantis annonæ difficultatibus familiam sumptusque minuerent; contra ipse nullis vectigalibus, nullo certo reddito fultus, eandem auget. Non satis attendis, inquit ille, quæ sit vis ac natura virtutis illius, quam in Theologicis virtutibus secundam Apostolus numerat; cui, certis & exploratis in rebus locus esse qui potest? Spes enim, ut idem ait, quæ videtur, non est spes. nam quod quis videt, quid sperat? Neque vero timendum esse, ne qui aues cæli pascit, & agri lilia splendidissimo vestit ornatu, quæ neque serunt, neque nent, neque in horrea congregant; idem suis operarijs in Ecclesiæ vinea nullo stipendio laborantibus, necessaria ad exigendam vitam alimenta deesse patiatur. Quod ille videlicet cum iam inde ab ipsa conuersione multis documentis præclare didicisset; tum vero post suscepta Societatis gubernacula, magis magisque experiebatur in dies, quo in genere, ne sim longior, nonnulla subnectam. Cum in sumptus quotidianos aliquando esset opus præsentis pecuniæ; atque ad nescio quid coemendum Ioannes Cruceius rei domesticæ curator exisset, incerta etiam tum luce quidam ei repente sacculum auro plenum obtulit, ac nihil effatus, illico sese è conspectu proripuit. Ioannes vero, quæ erat simplicitate, ut auri speciem vidit, illusionem

Iulianum ac prestigias diaboli suspicatus, in proximam eadem beatæ Mariæ supra Mineruam sese recipiens, diuinam opem suppliciter implorauit. domum deinde regressus, pecuniam inspectam, & forma & materia probam repperit: Deique clementiam ac benignitatem admirans, in ea quæ destinauerat, sine cuiusquam damno vel molestia insumpsit. Idem, cum in magnis rei familiaris angustiis Deo superisq; in Laterano supplicasset; in reditu ad Colossæum theatrum illi subito vir quidam ignotus aureos centum in manum dedit, ac statim apparere desuit. Quare Ioannes non tam latitia quàm horrore perfulsus, pecuniam domum attulit. Ignatius vero gratias quidem egit Domino, sed talibus iam pridem assuetus, nihil rei nouitate commotus est. Rursus nostris pecuniæ inopia laborantibus, quidam è Patribus dum nescio quid exquiri in arcula tomento scrutisq; vilissimis plena; nihil minus opinanti, venit in manus chartaceum inuolutum aureis refertum ita nitidis atque micantibus, ac si tum primum ex officina prodirent. e quo tam insperato subsidio præsentì egestati peropportuna subuentum est. Quodam die sub vespere, cum domi pænes, scum, ligna penitus defecissent; postridie mane, præsen omnium expectationem, à nobili matrona vehes lignis onusta submittitur. ea ligna dum in cella vinaria, vt fit, condit ianitor; ianuam domus patentem reliquit imprudens: recordatus deinde, cum ad occludendum accurrisset, repente modios aliquot frumenti, & vini cados in ipso vestibulo repperit: neque adhibita quantauis diligentia vnquam rescire potuit, quis ea dona misisset. Hæc igitur & alia eiusmodi subinde accidebant, quæ politico supercilio rem astimari, striuola cuiuspiam fortasse videantur, sed certe & paternam in famulos, Dei prouidentiam satis declarant; & Ignatij securitatem atque fiduciam ab omni stultitiæ vel temeritatis infamia vindicant.

cc Eiusdem

DN consilio capiendo, & rebus gerendis, cum Deum semper, ut dictum est, accurata supplicatione consuleret, tum vero (quod mirum fortasse cuiuspiam videatur) non pietatis gustum, sed rationis ductum præcipue sequebatur: ut non rationem spiritus dulcedo præiret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maxime bellis homines antecellere, quod hi ratione utantur, illi nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quoad fas esset, omnes artes & humana præsidia sic adhibebat, quasi omnem spem in ijs repositam haberet; rursus ita Deum orabat, & ex eo pendebat vno, ac si nihil omnino in rebus humanis opis aut perfugij collocaret. atque hoc pacto (quod longe optimum ac perfectissimum est) prudentiam cum pietate iungebat, ipsaque negotia tanquam onera parvis examinata ponderibus, quamvis difficili ac laborico itinere ad optatos plerumque terminos perducebat. Ad consultandum autem, illud observabat in primis, ut in quaque re semper eius rei peritissimos adhiberet: quæ communicatio ne ac lenitate nimirum assequebatur, ut & rationes iniret optimas, neque in arte sua se quisquam ab eo vel præteritum, vel contemptum, iure conqueri posset. Ac cæteris etiam in rebus, videbat etiam atque etiam, ut vniuersiusque dignitatis, ætatis, ac meritæ ratio haberetur. Petronius erat Pilaurensis, qui ante aliquot annos mortuus est, egregie pietate & virtute presbyter. is, cum tres minores natu germanos fratres ad Societatem suis adhortationibus perduxisset, eum semper Ignatius adolescentulis loco parentis ac præsidis voluit esse: neque de ijs grauius quidquam, nisi ex illius auctoritate ac sententia ita tui passus est. Ad officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum viris principibus transigenda, viros eligebat, rerum usu ac dicendi copia præditos, atque ijs ita vel scripto, vel verbis mandata dabat, ut liberum ijs omnino relinqueret, cum in rem præsentem venissent, suo ipsorum arbitrato cuncta ex re, & ex tempore moderari. Idemque sub vesperam ad se redeunti cuiuspiam ex ijs, cum rei gesta rationem ab eo reposceret, pri-

mum

mum omnium : Satin' (aiebat) ex animi tui sententia ? quæ li-
 beralitas hominis, & ipsi causæ proderat multum ; & suorum
 illi mire deuinciebat animos : & eosdem ad exsequenda nego-
 tia perquam alacres promptosque reddebat . Anno post
 CHRISTVM natum MDLIII . cum ad res in Lusitania
 componendas Michaellem Turrianum legaret, haud ita pri-
 dem in Societatem admissum ; licet ei varias præceptiones ac
 monita ediderit consignata litteris ; tamen cum probe nosset
 fidem ac prudentiam viri, non modo permisit vt cum in pro-
 uinciam peruenisset, suo arbitratu consilia rebus aptaret ; sed
 etiam permulta ei dedit folia pura, suo munita chirographo,
 quibus ille prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet, ac
 deinde ob signatas epistolas cuicumque expediret, ipsius nomi-
 ne redderet . atque hanc consuetudinem laxè cum procurato-
 ribus ac nuntiis agendi, semper magno cum emolumento reti-
 nuit . Quæ etiam præfectis inferioribus minime maligne suæ
 cuique ius ac potestatem impertire consueuerat : cauebatque
 diligenter, ne, quæ per eos agenda forent, vsurparet ipse ; vel
 ea re quidquam omnino apud subiectos de illorum auctorita-
 te vel existimatione minueret . Verumtamen ijs ita laxabat
 habenas, vt easdem adduceret quoties velleret ; nec non in eo-
 rum instituta, moresque & administrandi genus dissimulanter
 inquireret . Exstat epistola ipsius ad Præpositum prouinciæ
 Lusitaniæ, in hanc sententiam scripta ; cuius mihi partem hoc
 loco inferere visum est : Neque vero Prouincialis aut Genera-
 lis Præpositi officium est, inquit, minuta quæque, ac tempora-
 ria præsertim, in administrando sectari : sed cum ad personæ
 dignitatem honestius, tum ad tranquillitatem animi tutius
 est, ea præfectis inferioribus delegare, & rei confecta rationem
 ab eis deinde repetere . Equidem in meo fungendo munere id
 ipsum sequor : atque huiusce concilij maiorem in dies fructum
 capio, quippe cum & labore & solitudine leuari me magno-
 pere sentiam, ac tibi quoque valde sum auctor, vt curas & co-
 gitationes tuas defigas in commodis & salute potissimum vni-
 uersæ prouinciæ : & in rebus quidem singulis ordinandis ac di-
 sponendis, cum opus est, & ipse versare, & hominum tuo iudi-
 cio peritorum sententiam exquiras ; cæterum ab iisdem rebus
 per te curandis transigendisque vt plurimum abstineas, sed in-

stat excessu cuiusdam motoris, orbis tibi subiacentis quodlibet
 » est & cum grauitate ciere pergas: à quibus deinde, vt à proxi-
 » mis causis, propria cuiusque effecta proueniant: quod si fece-
 » ris, & plura, & magis tuo muneri conuenientia, sine tumultu
 » at trepitatione confeceris. Præterea illud est in hac ratione
 » consimodi, quod si quid in agendo peccetur, eius peccati præ-
 » stat in tuis administris, quam in te residere culpam: ac multo
 » magis decet, quidquid ipsi deliquerint, corrigi abs te, quam si
 » tu erraueris (quod perfacile est singula curiosius persequenti)
 » te ab inferioribus emendari. Quod reliquum est, nobis Do-
 » minus IESVS CHRISTVS, ad ipsius voluntatem & clarè
 intelligendam, & rite exsequendam pro sua benignitate lumen
 ac vires impertiat. Romæ xi. Kalen. Ianuarias. M D L I I.
 Hanc igitur Societatis gubernandæ regulam instinctu planè di-
 uino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes plurimum ac-
 bat valere. Primum, quod inferiores præfecti, quo plus cre-
 di sibi, & quo liberalius tractari se vident, eo libentius, ne vi-
 delicet humanitate vincantur, vltro ipsi cum superiore com-
 municent: deinde, quod multo acrius ac studiosius versentur in
 opere: nam vt quisque maxime suum habet negotium, ita sum-
 mam in eius procuracione vigilantiam præstat. accedit, vt ma-
 ior sit in dispiciendo ac statuendo claritas, maius auxilium
 Dei, quippe sicut in rebus communibus, cum vniuersali Præ-
 posito nimen caeleste præcipuo fauore conspirat, sic idem pro-
 priis cuiusque præfecti muneribus, suo quodam ac peculiari
 munere assistit. quorum si facultas & auctoritas à superioribus
 nimis arctè circumscribatur, & quæ per hosce tractanda sunt,
 illi suscipiant; primum ipsa dissidentia odiosa est, & vt in
 alienis quodammodo rebus, continuo languescit industria,
 deinde per eam cupiditatem & ambitionem, peculiaris Ma-
 le, de quo dictum est, diuina gratia quasi concursus amittit-
 tur. præterea, cum ad rem bene gerendam, & sapientia &
 scientia necessario requirantur, scientia plerumque inest ei,
 qui rem ipsam ex officio tractat, habetque subiectam oculo-
 lis. huic si minuatür ius, & superior ipse, causa non potest
 bene cognita, rei transigenda se amittit & ingreditur. pro-
 fus malo potestas à cognitione se iungitur: atque hinc omni-
 rum in omni cetui suspensiones, discordiæ, rixæ, cum res agitur
 & cu-

& oratores non contenti suo munere, alter in alterius partes inuadunt: perque summam confusionem tollitur discrimen officiorum, & ordo ille, quo nihil est in hac rerum vniuersitate præstantius. Ad hæc, ubi is, qui destinatus est quocumque, certis alligatur præceptis, rarum est ut quidquam è sententiâ possit efficere, magna enim consilii pars est in tempore, & nouis quotidie casibus interdum ipsa negotiorum species immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus hæret, dum fluctuat apud se, dum cogitur ad absentes referre; interim, irreparabili sæpe damno videlicet, occasio præteruolat opportunitas. Quæ cum prælate Ignatius nosset, cum suis adiutoribus procuratoribusve, nisi si res aliter postularet, ea quam dixi facilitate utebatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque actionibus voto respondebat euentus, & tanta erat ipsa regente concordia, is ordinum consensus, ut Societas tota vno eodemque spiritu ductuque agi videretur. Beneuolentiam & caritatem suorum erga se, non solum affabilitate, mansuetudine, cæterisque uirtutibus; verum etiam industria quadam alebat: cauebatque, diligentissime, ne quid admitteret, cur eorum quispiam ab illo se minus diligere, vel probari putaret, quod in creando primum Generali Præposito seruauit, ut dictum est; ac deinde retinuit in sufficendo sibi, cum egrotaret, Vicario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, ut item supra dictum est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adficerent, quam nominationem ad ipsum Patrum consilium reiecit, ne certos ipse appellando, cæteris ad eiusmodi munera minus idoneos iudicasse videretur. Præterea, si quid pro imperio asperius exsequendum esset, eius inuicem ad inferiores administratos reuocare solitus est, ipsis videlicet non inuitis, communemque parentem pie ac religiose tuentibus. Qui hominibus cum potestate præsumunt, hos cum aliæ fraudes & mala circumstant, tum illud in primis, de quo sanctus Bernardus ad Eugenium: Est iteum vinum, inquit, cuius si te immunem sentis, inter omnes qui cathedra sedent derunt, sedebis me iudice solitarius; quia veraciter singulariterque leuasti te supra te, iuxta Prophetam. Facilitas credulitatis hæc est: cuius callidissima vulpeculæ, magnorum nemine cõperi satis cauisse versutias. Ab hoc igitur scopulo sicut

ceteris, magno opere Ignatius declinabat : quippe satis ad omnem animaduersionem ipsa varietate suorum temporum eruditus, ac delatoribus ita vnam aurem præbere consueuerat, vt semper alteram reo reseruaret absenti. Quinetiam accusatoris ipsius, inter dicendum; gestus, oculos, vultusque omnes attente obseruabat : crebrisque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia fatigabat hominem : totam deinde rem, si opus esset, per se & per idoneos viros omnibus vestigiis indagabat leniter ac sine tumultu : cauebatque non modo ne quemquam damnares indicta causa, verumetiam vt ne quid omnino præiudicati ad causæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus præsertim grauioribus, obseruabat interdum; vt accusatorem iuberet sua manu scribere quæ deferret. primum quod hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligeret, & styllum quàm linguam longe facilius contineretur etiam, vt si quod mendacium, vt sit, tempore procedente existisset, id, ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset, atque hoc temperamento fiebat, vt neque si quid grauius accidisset, ignoraret Ignatius; neque innocentes per calumniã aut per fatigationem circumueniri vel opprimi sineret. Idem omnes reipublicæ partes vigilanter curabat; neque committebat (in quo grauius à magistratibus fere peccatur) vt dum vnam amplecteretur, deferret alteram. Verumtamen præcipua quadam fuit obseruatione in hominibus ad Societatem adscribendis, quam ille rem tanti momenti ducebat esse, vt cū alioquin e custodia corporis euolare quàm primum optaret, hand vnam ob causam in aliquot annos propagari sibi vitæ spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinijs formula ac disciplinz, ad Societatis vsum & institutum probe constituta foret. Tyrones autem ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; sed à vigore magis ingenij, & rerum gerendarum adiumentis, legebat : negabatque, qui ad populi negotia factus nō esset, eandem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quod si quis bardum quempiam eo nomine obtruderet, quod ipsum utique è sæculi naufragio diceret euasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminem affirmans è Societate I s s v dicendum esse, qui ad suam vnus, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset incumbere. Quos autem ad probationem

bationem admiserat, eorum spiritum dabat operam, & quam plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos tantum ad suauem quemdam sensum pietatis (quo imperiti omnia metiuntur) sed ad veras ac solidas virtutes erudiebat: ac praesertim (quod saepe iam diximus) ut ad nullius rei quamuis ceteroqui laudabilis amorem, tamquam ad scopulum adhererent, sed ab omni alia cupiditate, vel etiam propensione soluti ac liberi, ex vno tantum superiorum nutu ac voluntate penderent: neque assuescerent abditos eorum sensus exquirere, vel imperitia sciscitari; vel quem, quibusve de causis, iidem aut supra ceteros tollerent, aut etiam infra, suo arbitratu deprimerent: sed illis omne iudicium & consilium a superioribus datum; sibi simplicitatis & obsequij gloriam esse relictam putarent: essentque proinde ad omnia quamuis ardua & absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimonias perbenigne audiebat: ac solabatur verbis humanissimis, atque etiam diligenter curabat, ut salua religionis disciplina, & Praefectorum dignitate, unicuique satisfaceret. Neque vero minori vigilantia & seueritate Praefectos ipsos quam reliquos omnes in officio continebat; quinetiam tanto plura maioraque ab illis, quam ab his exigere solitus est, quanto superiores inferioribus, gradus & virtutum insignibus antecellunt. Idem, in respondendo agendoque, simplicitatem ita cum cautione coniunxit, ut satis appareret, alteram alteri non modo impedimento non esse, verum etiam ornamento atque praesidio. Suspensa, vel ambigua, vel obscura verba; perplexum de industria incertumque sermonem; uti barbaras artes; & subdola mendacij tegumenta, fideique ac societatis humanae perniciem, semper est detestatus: ac suo monstrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem intersit.

*Eiusdem ratio proximos adiuvandi.**Cap. XI.*

MAGNUS fuit solertię in sollicitudinibus mortalibus, & diaboli seruitutē ad CHRISTI Domini obsequium traducendis, ac quibus artibus demon ad animatum perniciem vtitur, eadem ipse (quoad liceret, ac fas esset) ad hominum salutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorum quibus cum ageret, festine odorari; ambrosiosis splendida, auris vtilia, voluptuosius iucunda proponere; & suo, quod aiunt, hamo vel esca quemque piscari. Iam in congressu maxime Principum, id observabat in primis, vt sermonis initia illis daret, extrema reseruaret sibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis inepte vel ad satietatem ac fastidium ageret. Tristem vero & horridam sapientiam (vtique postquam in lucem hominum prodiit) semper vitauit: cumque philosophię nomen ipsum, intelligeret, etiam si modeste tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vitę, raram aut notabile conspici voluit: ac semper sese, quibus rebus honeste ac religiose potuit, ad communem consuetudinem accommodauit; neque commisit, vt quod ipse non faceret, id in aliis reprehendere putaretur: prorsus, vt eius mores prima fronte, vel eminus intuenti, vnus aliquis e populo videretur esse: verum quo propius illum inspiceres, quo diutius ac familiarius vrerere; eo magis pręstantiam virtutesque viri, tanquam odorem ex affricu sentires. atque id ipsum est causę, cur nostris nullam in vestitu ornate, religionis iniunxerit notam: sed quo facilius in hominum ceteros & consuetudinem irreperent, ac tempestiuus colloquiis vnumquemque adiuvarent; vbicumque gentium versarentur, quam modestissimo eius gentis habitu iussit incedere: neque vllum dare signum animi a sensu communi vel ab humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabat moderatores animarum eos, qui vel vna eademque via, ac ferme quam ipsi tenuissent, ceteros etiam ad studium virtutis conarentur adducere; vel, dum

taxat

taxat si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse nimirum vel feros & barbaros homines nō dubitabat aggredi, sic, vt à singulis quod dabatur acciperet: & quos ad consilia CHRISTI prouehere non posset, certē ad praecepta sensim allicere nitebatur. atque vt bonus agricola non tantum rectas & fructuosas arbores, sed etiam deprauatas, neque ita fertiles colit; easque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus umbra caelam aperit, vel telluris vitio laborantibus mutat locum; sic ille, rerum difficultate nequaquam exterritus, dispiciebat in primis quod ingenium qua ratione tractandum esset; iisdemque saepe morbis, pro varietate naturae, non diuersas modo, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueuerat. Quod si quem, omnia expertus, tamen è ceno peccatorum extrahere nequiuisset; non ideo contrahebat animum, vel se angori dabat, quasi oleum & operam perdidisset; sed conscientiae & officij fructu contentus, acquiescebat in alto Prouidentiae diuinæ consilio. De spirituum discretione (quam ille scientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus, multa praecepit egregie: quae quoniam existant scripta (quemadmodum initio diximus) nihil est quod à nobis hoc loco ingerantur.

Vita eius quotidiana, & domestica.

Cap. XII.

SOCIETATI Praepositus, deuota iam etate; viuendi priuatim hanc ferme normā tenebat. Mane, vt primū euigilasset, certū tempus dabat precationi, & contēplationi bonorum celestium; deinde si sacrificandū illi esset (quod munus propter summam animi attentionem, & corporis imbecillitatem, saepe intermittere cogebarur) sacro, sub vespere pridie, ad Urbis cōsuetudinem ordinato, & accurate prēcognito, rē diuinam faciebat: quae recitanda forēt, vel in priuato sacello, nemine praeter administrum adstante, contra morem

Ignatij Vita

rem Hispaniensem elata pronuntians voce. usque adeo Ecclesie Romanę ritus omnes & cęremonias adamauerat. A psallendo; quamquam inuitus abstinerebat, quod ei propter vim lacrymarum, & frequentem ecstasim qua corpus mire affigebatur, eiusmodi officio summus Pontifex nominatim interdixerat: A sacro, si cuius negotij causa prodeundum esset, comite vno prodibat: si minus, admittendis audiendisque vel domesticis vel externis operam dabat, serena parique semper, vt diximus, fronte: minime suspiciosus ille quidem, aut timidus; attramen apprime circumspectus ac prouidus; vt illi non facile quisquam posset imponere. Actiones autem omnes, ę D. Basilij precepto condiebat tacite precepcionis sale: seque ipsum, vt dictum est, exercebat subinde, ne quid labis ex quotidiano mortaliu reru usu contraheret. A prandio, post gratiarum actionem, remissionis causa; de rebus haud ita seriis molestisve sermones habebat iucundos; qui tamen, vt plurimum, ad agendi & gubernandi scientiam facerent. Inde vel actibus publicis, vel subscriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat: ac multa etiam, prout res exigeret, sua manu exarabat ipse. tum, si hora suppeteret, suorum acta recognoscebat. ę cœna vero, insequentis diei negotia disponebat; accersitisque ministris, vel procuratoribus, sua cuique separatim dabat mandata: deinde cum eo quę sibi ę secretis elegerat, per otium agebat: eo dimisso, ad multam noctem solus inambulabat inuicem baculo, maiorem in modum attentus meditansque apud se: postremo, quod supererat temporis, necessaria tribuebat quieti; id erat spatium horarum circiter quattuor. Cubiculo vsus est perangusto ac tenebricoso; cuius forma nec successores quidem adhuc, religionis, vt puto, causa mutarunt. cibi potusque fuit ad eo parcus, vt gustatum funditus perdidisse videretur; nisi si quando pauculis vesceretur castaneis, quibus patrio more puer olim assueuerat: nulli vñquam ferculo quamuis famelicus ac ieiunus, arrisit; nullum edulij vel condimenti genus cuiquam indixit; nihil vñquam inter edendum est quęstus, Nec per adiutorum incitiam incuriamve cibaria male cocta condita; vinum etiam fugiens aut acidum preberetur. nihil denique sibi proprie apponi voluit vñquam: & grauius administrum aliquando

aliquando puniit, quòd vix racemum uni sibi præter cæteros attulisset. quæ sane peritus rerum æstimator haud ita leuia duxerit, si hominis vel ætatem ipsam, cui multa dantur, vel infirmitatem valetudinis plura imperantem, vel denique summam inter suos potestatem & licentiam, vt ita dicam, suo arbitratu vinendi, consideret.) Munditias in victu cultuque dilexit; sed faciles, & æquaquam exquisitas; cuiusmodi & viatorem, & CHRISTI famulum decent: placuitque ei semper; ad alluciendos præsertim homines, vt dictum est, non incompta frugalitas. Ac de Ignatio quidem (quod me non fugit) alia id genus multa narrantur; verum singula persequi necesse non est. tantum ad vici mores virtutemque intelligendam, hæc pauca libauimus.

Pietatis opera publice per eum instituta.

Cap. XIII

INTER ipsam Societatis administrationem, cui potissimum inserviebat, non exiguam partem curarum aliis quoque rebus impertiit, atque iis maxime, quæ ad salutem & commodum populi, atque ad splendorem ac dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinerent. De curandis ægrotis & penitentiarum sacramento, Innocentij Tertij Papæ lex est: Aegrotos nisi peccata rite confessos, à prima inspectione medici neve adeunto, neve curanto. Ea lex cum ipsa de suetudine propemodum antiquata esset, perfecit Ignatius vt salutaris illa consuetudo, longo intervallo reuocaretur; visendi tamen spatio in alteram vsque vicem extracto: qua moderatione videlicet, simul & publicæ existimationi, & singulorum animis corporibusque consultum est. Mulierculas à maritis cum pudicitia capitisve periculo dissidentes, matronis ditioribus in officio continendas ac sustentandas diuideri consueuerat: sed cum cresceret numerus; ne cui grauior esset impensa, locum iisdem recipiendis alendisque publice parare constituit; suumque consilium impertiit primoribus ciuitati.

Ignatij Vita.

uitatis . quibus rem ita probantibus, ut nemo tamen se. profiteri vellet tam gloriosi operis principem, hanc rationem Ignatius iniit rei ad exitum perducendæ . Ex area templi nostri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiusmodi multis ruinis veteribus continentur. hos igitur lapides, in magna rei familiaris inopia vendi, & summam ex ijs confici aureorum centum Ignatius imperauit: eam pecuniam cum ad opus inchoandum primus in medio posuisset, tantum reliquis ardorem iniecit (insita mortalibus natura propere sequendi quæ inchoare piguit) ut ex voluntaria collatione institutum sit cœnobium, quo eius generis fœminæ sese reciperent; ibique securæ tamdiu desisterent, quoad compositis controuersis in gratiam cum maritis redirent: atque idcirco cœnobium (ut supra diximus) Male nuptarum vulgo appellatum est . Ad eius autem loci custodiam atque administrationem Ignatius piorum hominum sodalitatem adhibuit, prudenti sane consilio. Etenim in communem vtilitatem intentus, ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur, ut quodque opus absoluerat, confestim eius operis procuratione certis atque idoneis hominibus demandata, ipse animum & cogitationem ad alia deinceps atque alia transferebat . Parthenonem etiam sanctę Catharinę, cui à Fontanis vel à Rosa cognomen est, Ignatius idem instituit . quo in Parthenone puellę forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob angustias rei familiaris, magna præfectorum diligentiā conquisita, interdum etiam pro potestate, si res exigat, è complexu parentum abrepta, hodie ad cētum & quinquaginta sub claustris, & sanctimonialium fœminarum disciplina, magno labore & impensa educantur: eademque, similes atque maturum est, vel perpetuę religioni & castitati sponte se consecrant; vel idoneis viris dantur nuptui, dote à loci præsidibus persoluea . Non minus laudabile quodsequitur . Cum plurimi bonę interdum indolis pueri & puellę, ut in Vrbe plena peregrinis & aduenis, destituti vel orbi parentibus, miserandum in modum per plateas & compita se minudi & egentes errarent; vtriusque sexus & commodis & saluti, eodem Ignatio suadente, prouisum est. Itaque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc est sanctę Marię in Aquiro, & sanctorum quattuor Coronatorum, masculi seorsum ac fœmi-

hæ, & gratis aluntur, & rudimentis Christianæ fidei, ac partim litteris, partim etiam necessarijs ad vsum reipublicæ artibus atque opificijs imbuuntur. Vtriusque autem sexus est hac tempestate numerus capitum amplius ducentorum; quorum illi præter domesticas exercitationes, ad funera quoque prosequenda psallentes & candidati procedunt; hæ, ubi adoluerint, vel maritantur, vel in sacratarum virginum collegia sese conferunt. Quinetiam, quod olim in patria sua perfecerat, id ipsum Romæ quoque molitus est: vt vlcerosi ac mendici per compita misere quiritantes, vnum in locum coacti, publica impensa ex censu & collationibus alerentur. eamque rem ingenti ciuitatis approbatione ad exitum perduxisset, ni pauci potentes, nescio quo spiritu impulsî, huic tam præclaræ actioni obstitissent. Ad hæc, è quiescentijs Hebræorum si cū piam Euangelij lumen affulserat, hunc hospitio confestim acceptum Ignatius pro sua tenuitate liberaliter ac benigne tractabat, quoad Christianis præceptionibus eruditus baptismatis fonte renascere-tur. neque à procurandis neophytorum commodis ante destitit, quam ex auctoritate summi Pontificis ædes paratæ sunt, quas Catechumenorum appellant: quibus in ædibus hodie mascululos seorsum ac foeminas, tum aliorum, tum præcipue Gregorij xij. Pontificis maximi munificentia large sustentat. atque etiam (quod expressius caritatis argumentum est) baptizati ex eo loco non ante mittuntur, quàm aut litterarum præsidio quas interim edocentur, aut artis cuiuspiam, necessaria sibi in reliquam vitam adiumenta parauerint. quo pietatis officio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quotannis ad CHRISTVM adiungunt. Illud vero optimum, quod ad catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas, augendasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condidit, dato negotio nostris hominibus, qui conquisitos bonæ indolis adolescentes Romanæ ex iisdem regionibus mitterent. atque id Seminarium, siue collegium Germanicum, vt appellant, acerbissimis deinde tempestatibus, ingenti labore ac perseverantia tutatus Ignatius est: præstantissimis è rota Societate doctoribus ad eam iuuentutem & litteris & moribus instituendam adhibitis. quod opus & Ecclesiæ Ro-

mana

manæ ornamento, & Germaniæ magno adiumento & fuisse, & esse hodie vel maxime constat, cum in eius pæne collapsi instaurationem & amplificationem, idem Gregorius XIII. pro sua præcipua in eas nationes clementia & voluntate vehementer incubuit. Nec Germanicæ modo, sed cæterarum quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius, piis ac liberalibus disciplinis imbuendos (quam vnam expeditissimam emendandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosque admonitu plane diuino suscepit: atque ob id ipsum, gymnasia, quibus æque infimi ac summi gratis erudirentur, non Romæ solum, sed etiam toto pæne terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, ut ne quid professores nostri, quamuis acutum & plausibile afferrent peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorrentis, verum in singulis quæstionibus celeberrima quæque & probatissima doctorum placita sequerentur.

Quadam de Ignatio mira. Cap. XIII.

DRÆTER ea quæ superioribus libris Ignatio diuinitus accedisse retulimus, non pauca de eodem admirabilia prædicantur: quorum aliqua nobis hoc loco exponere visum est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Barcinone transmissionem expectat, interea diuinam rem, sacras conciones, & alia religionis officia quam accuratissime obire non destitit. Accidit autem aliquando, & cum in templo verbum Dei audiret, conspicatâ hominem feminæ princeps, peregrini habitu, fœci plebis immixtum, videre sibi visa sit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum animi voluptate, ut quamquâ inuita ac repugnans modestiæ causâ, tamen ab eo aspectu oculos nullâ ratione posset auertere. Igitur concione dimissa, nihil ei fuit antiquius, quàm ut mariti permisso, peregrinû per idoneos homines oppido conquistum hospitio acciperet. qui domum ingressus, percunctantibus illis, quis aut cuius esset, peregrinari se Hierosolymam dixit, neque de se ipso verbum ultra addidit:

ait: verum enimvero sermonem de rebus diuinis instituens, omnes qui aderant, caelesti quodam solatio latitiaeque perfudit. Qua re vehementius etiam permoti, operam dedere, ut nobilis quidam vir, ipsorum propinquus, in Italiam traiekturus, una cum Ignatio conscenderet, rati, nauigium vniue tali vectore perire non posse; neque eos se felicit opinio: siquidem alia naus, cum eodem fere tempore vela fecisset, non longe à portu vi tempestatis absorpta est; at vero qua Ignatius vehebatur, celerrimo cursu Caietam incolens tenuit. post reversionem vero, dum Barcinone, ut initio dictum est, Grammaticæ rudimentis operam dat, res accidit ad viri sanctitatem illustrandam haud leuismomenti. In parocchia beatæ MARIÆ, cui à Mari cognomen est, ad plateam Lullianam, Lysiani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac denique à iudicibus, lata sententia, is qui caussa ceciderat, præ nimio dolore ad ultimam desperationem redactus, impulsu dæmonis è cubiculi trabe laqueo se suspendit: ea re cognita vicini ad tetrum illud spectaculum confluunt, mirantes hominis facinus, miserantes insaniam. Id simulatque Ignatius audiuit, confestim aduolat, pendentem ex infelici tigillo restem præcidit, hominem vel cadauer potius collocari iubet in lectulo. deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum orare non sine lacrymis institit. Res mira. deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuersis, & expectatione suspensis; miser ille repente fustulic oculos, vocisque vsum eatenus dumtaxat recepit, quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata rite confessus, ac demum expiatus, animam è Tartari faucibus ereptam Domino reddidit. cuius rei fama totam urbem, finesque illos magna cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint: à quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quaesui. Ac multo post, Romæ, constituta iam Societate aliud non minus mirum Ignatio contigit. Cum Alexandro Petronio, cuius antememini mus, & medico & philosopho insigni, magnum vsum amicitiamque contraxerat. Ad eum ægrotum aliquando vicissim ipse, visendi causa cum adisset, quamquam alieno tum tempore, tamen pro familiaritate à domesticis introductus, occlusis fenestris in lectulo quiescentem inuenit. & extenebris ratus hominem sopori sese dedisse, suspensio vestigio tacitus adrepens,

adrepens; pulmo sensu afflicto. ac nihilominus Alexander
somen excitatus, & repente Felicitatem uxorem inclamans.
Quis novus hic splendor, quæ tanta, inquit, lux cubiculum
complet? At illa simpliciter, id quod erat, vultu Ignatium in-
troisse respondit. Tum Alexander, homo gravis & prudens,
non dubio argumento viri sanctitatem interpretatus, ex eo die
Ignatium tamquam humano fastigio celsiorem, magis magis
que suspexit: totamque deinde ipse mihi aliisque serio ex-
posuit. Parisijs, Michael quidam Hispanus, quem Romæ de-
inde falsæ criminacionis ministrum in Patres fuisse diximus, im-
patienter ferens patronum suum Franciscum Xaverium è me-
dio honorum cursu ad studium humilitatis Christianæ tradi-
dum fuisse, ira percitus, Ignatium, utpote eius rei auctorem,
interficere omnino constituit: cumque in hospitium ipsius vi-
tro inuasisset, strictoque iam gladio scalas furibundus ascende-
ret, divina repente voce perterritus: Quo tendis infelix? re-
tulit gradum, totamque rem conscientie victus postmodum ip-
se confessus est. Anno 2. virginis partu. M D L I V. Rodulphi
Pij Cardinalis opera, Societatis collegium ad Lauretanam ad-
e institutum est; acciditque, ut domus nostris ad habitandum at-
tributa, lemorum tetrorthus, & sanguinis ludibris admodum
esset infecta. cumque, noctu præsertim, modo hi, modo illi de-
tractis è cubili stragulis, vel insolito quodam cachino excitati
per cœcas tenebras trepidarent; ad eam pestem avertendam
multa nequicquam experti, denique per epistolam ad sacrificia
& preces Ignatij, tamquam ad sacram anchoram communi
consensu contigiant. Ille re cognita, Deum attente precatus,
rescripsit sociis, bono essent animo, ac diuino præsidio freti
(quod in tali re fecerat ipse non semel) demouum terriculamē-
ta nihili ducerent. Mirum dictu, recitatis litteris, omnes con-
festim ea molestia spectrisq; non modo in præsens, verum etiam
in posterum liberati sunt. Cum Ignatij defuncti corpus ex-
equiarum causa iaceret in feretro, Bernardina quedam Roma-
na, filiam strumis iamdiu laborantem, quam arte nulla medici
sanare valuerant, ad osculandas mortui manus admonere rehe-
mētē optabat, certā ex eo contactu, filia valetudinem sibi poh-
licita: sed cum præ turba, imperu sæpe capto puella numquam
ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quippe quam

filia

finis caritas valentiorē audaciorēque reddebat, non ante destitit, quā ex Ignatij vestimentis frustulum adepta est. id frustulum virginis collo firmat atque alligatum; velut præsenti auminis ope morbus euauit: cuius miraculi rumor cunctis, et par est, admirantibus longe lateque manauit. Ac ne prophetia quidem insigni dono caruisse putandus Ignatius est, si quidem aliqua partim abdita aperuit, partim longe à conspectu remota monstrauit; partim etiam multo post futura, sine ullo errore prædixit. In ijs qui Barcinone Ignatium maxime coluere, ac præcipuum ex eius consuetudine & monitis fructū utilitatēque cepere, vidua quædam fuit nomine Agnes, è Paschala familia. hæc cum cætera caritate Ignatium adiuuit, eiusque sustentauit inopiam, tum Parisios proficiscentem, ad vsque templum sancti Andreæ tria millia ab vrbe passuū, officiis causa prosecuta est vna cum Ioanne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescentulo. Hunc in digressu cum oscularetur Ignatius, ei que præcepta in reliquam vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cum alij abs te exculsi, tuisque monitis incitati, vel CHRISTI consilia sint sequuti, vel certe in virtute magnos progressus effecerint, me vnum, parens optime, rudem informemque destituis? quid misero mihi te absente futurum est? Atqui bono animo esto fili, respondit Ignatius, nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ, deque Deo bene merendi materies. namque vbi adoleueris, vxorem duces, multisque incommodis afflictaberis, quæ te solui deliciis, & in auxilio diuino implorando torpere minime patientur. Neque absint dicto fides. siquidem post aliquot annos ille contrafacto matrimonio multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset, debitorum fraude, quibus non exiguam pecuniæ summam crediderat, rei familiaris naufragium fecit, hodieque confecta iam ætate senex, seque familiamque suam quotidianis laboribus agere sustentat. Eius deinde Agnetis mortem Barcinone sanctissime obitam, Romæ Dei monitu præsensit Ignatius, vt licet Antonij Araozij qui morienti viduæ affuerat, nihil ei super illa re noui postmodum attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate versatus, cum eximposito sibi munere tanta molestia afficeretur, vt somnum capere vix posset, ac de repetendo sæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, ad-

d d lescens

Ignatii Vita

lescentem nocte intempesta è lectulo vocari ad se inquit, alioqui fratrum necessitatibus mirum in modum parcere solitus. Is cum animo valde perturbato venisset; ficta persona quæ fuit ex eodem Ignatius, si quis hac vel illa tentatione sollicitaretur, quidnam ei consilij daturus esset? ac per eam sermocinationem omnes illi obstupescenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexteritate sedauit. eodemque caritatis officio erga alios quoque multos pari perspicacitate perfunctus est, qui cum suos morbos propter inscitiam aperire non possent, vltro ijs ipse ante medicinam, & genus ægritudinis, & causas detegebat. Victicia, Fabro & Lainè comitibus, dum ex voto finem anni vertentis exspectat, cæteris item Patribus ob id ipsum Veneta ditione dispersis, repente affertur, Simonem Roterigium, Bassani, gravissima febrè correptum, in extremo versari vitæ discrimine, quo nuntio perculsus Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamen illico surgit, ac Iacobi Lainis qui gravius laborabat, cura piis hominibus demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodemque die passuum octodecim fere millia confecit ea quidem celeritate, vt præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone sollicitus, orandæ causa paululum è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces: atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmavit, Simonem è morbo euasurum. ad quem vt venit, arcte complexus hominem læta omnia sperare, & certam sanitatem expectare iussit. Nec sane frustra: quandoquidem Simon paulo post, contra omnium opinionem pristinae valetudini redditus est; atque id beneficium hodieque secundum Deum Ignatio se acceptum referre testatur. Haud longe à Bassani moribus loco edito templum cernitur beati martyris Viti, ex quo in subiectam conuallem despectus est cum cætero cultu visendam, tum crebris aquarum è Medoaco anæ derivationibus. Id templum eo tempore tuebatur solitarius quidam, Antonius nomine, vir doctrinarum expertus & idiota quidem ille, verum tamen severus, & gravis, & ipso totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac proinde apud illas gentes magna virtutis & sanctitatis opinione. Is Ignatium nihil insigne præferentem, elato supercilio (vt ipse postea ferebatur) contem-

nere

nere apud se capit, ac paruifacere; quoad intentius aliquando supplicanti demonstrare dignatus est Dominus, qui vir & quantus esset Ignatius, quamque multorum adiumento & salutis diuina prouidentia destinatus. ex quo suam ille temeritatem dolenter accusans, Ignatium studiose dein colere atque obseruare instituit. Per eosdem forte dies quidam ex Ignatii socijs, partim anachoritæ consuetudine, partim etiam ipsius loci amœnitate captus, ita cogitare cepit apud se; Hem, Ignatii comites, vexatis tanto labore, tanta rerum omnium difficultate corporibus, de animorum insuper salute periclitamur. raro, quam extubimus domo, mentem spiritumque referimus: nimium pulueris sordiumque campestri hoc opere & exercitatione colligimus. ac cæteris quidem maior forsan gratia diuinæ fiducia, plus virium fuerit ad obuia quæque superanda: mihi vero meæ infirmitatis præclare conscio, nonne conducatur, procul negotiis tumultibusque cælestem in terris vitam vnam cum hoc sancto eremi cultore transigere? & abiectionis multiplicibus curis vni Deo vacare? Hæc apud se identidem reputanti, occurrebant ex altera parte Ignatii caritas, dulcedo sociorum, capta communia, datæ dextera, & deserendi nefas. Eiusmodi cogitationum æstibus cum aliquandiu fluctuasset; denique consultandi causa ad anachoritam ipsum adire constituit. sed nequaquam cecidit illi res è sententia. quippe vixdum extra oppidum extulerat pedem, cum ei vni spectrum est obiectum, armatus vir, erucibus oculis, stricto gladio minitans. Exterruit primo ea species hominem: dein impetu capto cum nihilominus pergeret; iratus ille ac furens in obuium irruere visus. Tum vero peregrinus haud dubie terga dat, ac sine respectu in oppidum auolat, mirantibus incolis quòd tam effuse fugientem aspicerent, nemine persequente. At ille à præcipiti cursu non ante destitit, quàm in ipsius Ignatii diuerforium sese cum infana trepidatione coniecit. Cui renidens Pater (totam quippe rem Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit: Modicæ fidei, quare dubitasti? Qua ille interrogatione, & in præsentia valde compunctus, & in posterum, ne ab instituto deficeret, magnopere confirmatus est. Cum Ioannes Codurius, è primis Patribus vnus, è graui morbo in vltimum vitæ periculum esset adductus; ad rem diuinam pro socii salutem faciendam

dd 2 Ignatius

Ignatius ædem sancti Petri in Monte aureo petiit: cuius & loci, & Apostoli, vt supra diximus, præcipua quadam religione tenebatur. cum ad medium fere peruenisset pontem Ianiculensem, qui Sixti pons hodie dicitur; sublati intentis quæ repente in cælum oculis, retulit pedem attonito similis; ac deinde conuersus ad comitem (is erat Baptista Viola Parmensis, ex quo hæc ipsa cognoui) Domum redeamus, inquit: Codurius noster migravit è corpore. Creditus est Ignatius illo stupore, & siderum intuitu, & repentina reuersione, vt olim Hozii, sic tum Codurii animam vidisse cælum intrantem: licet iustis fortasse de causis de hoc celauerit, quod iustas item ob causas de illo non reticuerat. nam & id ipsum aliis aspexisse ferebatur, & ex horarum ratione compertum est, eo ipso temporis momento Codurium exspirasse: & alioqui non fuit, cur amicissimi viri cognito excessu, domum extemplo reuerteretur, vel ad piacularæ sacrum eius causa de more faciendum, recta pergere omitteret. Id autem accidit anno post Virginis partum. Mox x. quarto Kal. Septembris. Eodem fere loco deinde quiddam aliud accidit non ab simile. Cum Stephanus Baroëlius Nouocomensis, qui viuit adhuc, periculoso morbo implicitus tenebatur, & cunctis de illius vita sollicitis, Ignatius pro viri valetudine in eadem illa quam diximus æde sancti Petri in Monte aureo perlicasset; in reditu comitem lato vultu compellans (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipsa mādauit litteris) non moriturum ex eo quidem morbo Stephanum constanter asseuerauit, nec vana fuit prædictio: siquidem haud ita multo post, ægrotus non sine magna omnium admiratione conuuluit. Cum Patavii, nostris ad gymnasium & reliqua Societatis munera, sanctæ Mariæ Magdalenz templum, & eius templi vestigia tribuisset Andreas Lipomanus egregia pietate vir, cuius mentionem antea fecimus; de adeunda loci possessione graue certamen à nobilissimis viris iniectum est. Venerabilis tum Laines & Salmeron Societatis causam agebant. ii ad rem perficiendam omni conatu nequicquam adhibito, cum aduersariorum potentia valde premerentur, ac pæne ab incæpto desistere decreuissent; postremo (quod vnum reliquum videbatur esse perfugium) per litteras totam rem Ignatio commendant. Ille, cum quinq; circiter feria litteras acce-

accepisset, postridie (qui dies erat natalis Deiparæ Virginis) re diuina peracta, respondit CHRISTI, causam ne defererent; eodem adiuuante, voti compotes fore. nec vana fuere promissa: quippe, re in Senatu diu multumque agitata, denique possessio nostris adiudicata est cunctis ferme suffragiis: atque à peritis rerum æstimatoribus non leue miraculum est habitum, in eiusmodi ciuitate, à nobis ignotis & peregrinis hominibus, clarissimorum ciuium opes & gratiam superaram fuisse. Paulo IV. Pontifice maximo, cum inter bellicos tumultus vir quidam princeps, qui nuper est mortuus, Collegii Germanici tutelam ac patrocinium, oneris & impendii gravitate defatigatus abiicere cogitaret; idemque auctor esset Ignatio, vt, ne in re iam desperata ac pane collapsa, diutius operam & olenum perderet; sane fortiter Ignatius illi respondit; Faceret ipse quod vellet: se quidem, quoad viveret, eam procuracionem numquam esse depositurum; neque vero dubitare se, quin tam præclare inchoatum opus diuina prouidentia conseruata esset; ac data aliquando Pastorem, qui non modo necessariis, verum etiam copiosis ad vitam cultumque vestigalibus id Collegium instrueret. Per eadem fere tempora, vir quidam pecuniosus, templi nostri miseratus angustias, ædem nobis ædificare voluit laxiorem. sed cum is descriptionem quandam suam sequeretur, cum dignitate quidem illam & elegantia, verum tamen ad religionis nostræ vsus parum idoneam; Ignatius piam viri voluntatem vtique accepit, egitque, vt debuit gratias; rem vero ipsam animo fidenti reiecit; quod sibi compertum esse diceret, non defuturum olim, qui templum nostris muneribus accommodatum exstrueret. Quarum duarum præfensionum alteram Gregorii xiii. Pontificis maximi summa, vt dictum est, pietas atque benignitas; alteram Alexandri Farnesii Cardinalis amplissimi eximia religio, & regia plane magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narrantur: quæ quia mihi haud satis explorata sunt, necesse non habui adscribere. præsertim quod clarorum hominum sanctitas, non tam signis atque miraculis, quam caritate in Deum, & vitæ innocentia continetur.

Eiusdem

Ignatij Vita
Eiusdem forma, & statura corporis.
Cap. XV.

STATURA fuit modica, & grato & pleno digni-
tatis aspectu; colore inter album & aquilum;
exporrecta lataque fronte; viuacibus oculis; ob-
longo & incuruo naso, quam vel in primis cer-
tam prudentię notam metoposcopi existimant.
claudicauit nonnihil è vulnere olim in propu-
gnatione Pompelonensis arcis accepto, sed citra vllam defor-
mitatem; vt nemo fere nisi curiosus animaduerteret. Effigies
circumfertur illius, non admodum ad viuum, vt familiares af-
firmant; siquidem ex mortui demum facie, gypso imaginem
expressere plastrę, quoniam ipse, dum viueret, neque pin-
gi se neque fingi permisit, omnibus in rebus huma-
næ gloriæ contemptor egregius; ac dignus pro-
fecto, cuius vitę sanctimoniam præstan-
tissimasque virtutes, pia posteritas,
tanti parentis memor, in om-
ne tempus imitetur &
celebret.

Libri ultimi finis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1001966765

Biblioteca
de Catalunya

Reg.

663.920

Sig.

Res

